

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

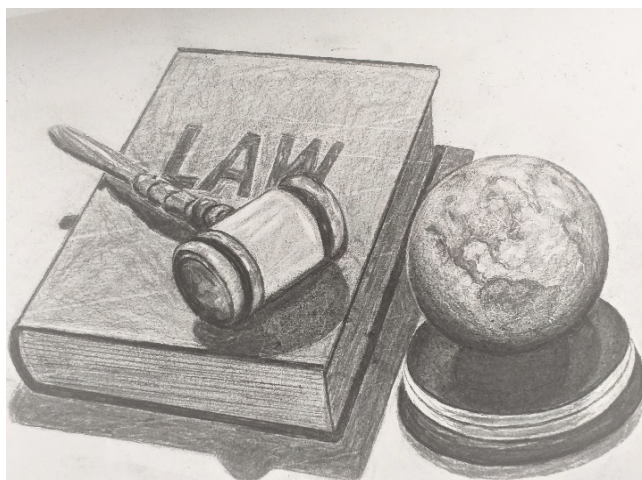
ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΘΕΜΑ: *«Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του».*

**Του Κωνσταντίνου Χ. Στεφανίδη
Αξιωματικού Ελληνικής Αστυνομίας
Πολιτικού και Διοικητικού Επιστήμονα
Μ.Δ.Ε. στο Ποινικό Δίκαιο & Θεωρία του Δικαίου
Μ.Δ.Ε. στο Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο**

Τριμελής Επιτροπή

**Καθηγήτρια κα. Χριστίνα Ζαραφωνίτου
Ομότιμος Καθηγητής κ. Αγάπιος Παпанεοφύτου
Επ. Καθηγητής κ. Δημήτριος Ζιούβας**

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ
Οκτώβριος 2019**

Θεωρώ ηθικό καθήκον να ευχαριστήσω όλους τους επιβλέποντες καθηγητές της Επιτροπής, ιδιαίτερα όμως τον Καθηγητή και Δάσκαλό μου κ. Αγάπιο Παπανεοφύτου λόγω της αμέριστης συμπαράστασής του - επί τρία συναπτά έτη - σ' αυτή την κοπιώδη πνευματική δοκιμασία της συγγραφής της παρούσας διδακτορικής διατριβής του Τμήματος Κοινωνιολογίας, του τομέα Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Με εκτίμηση

Copyright © Κωνσταντίνος Χ.Στεφανίδης,2019

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διδακτορικής διατριβής, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την διδακτορική διατριβή εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών Και Πολιτικών Επιστημών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΥΛΗΣ

<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	14-22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο**ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΕΝΟΜΟΥ ΑΓΑΘΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	23
1.1 ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	24
1.1.Α ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ.....	24-26
1.2 Η ΝΟΜΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	26-29
1.3 ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΩΣ ΠΟΙΝΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ.....	30
1.3.Α. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ «ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ» ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑ- ΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ.....	30-31
1.4 ΤΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ».....	31-32
1.4.Α. ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	32-33
1.4.Β. ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	33
1.5 Η ΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΕΝΟΜΟΥ ΑΓΑΘΟΥ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ».....	34
1.5.Α. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ.....	34-35
1.5.Β ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	35-36
1.5. Γ Η ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	36-37
1.5. Δ ΤΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ ΠΟΥ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΤΑΙ ΣΤΟΝ Ν.1650/1986.....	37-39
1.5.Ε ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ Ή ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ.....	39-40
1.5.ΣΤ. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΡΡΟΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΈΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΝΟΜΟΥ ΑΓΑΘΟΥ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ».....	40-42
1.5.Ζ. ΤΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ ΠΟΥ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΤΑΙ ΣΤΟΝ Ν. 998/1979... ..	42-43
1.6 ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	43
1.6.Α Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΔΟΧΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ Ε.Ε. - ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΤΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ – ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΟΥ ΚΑΤΑΔΕΙΚΝΥΕΙ ΤΗΝ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	44-46
1.6.Β. ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΠΟΥ ΚΑΤΑΔΕΙΚΝΥΕΙ ΤΗΝ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	46-48
1.7 ΑΥΤΟΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ “ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ” ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΩΣ ΕΝΑΣ ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	48-51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο**Ο ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΜΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.**

*Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του
ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	53
2.1 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΜΑΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΑΔΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΑΔΙΚΟΥ.....	54-71
2.2. ΟΙ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕ ΝΟΜΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΝ ΠΡΟΒΛΕΨΗ ΣΤΟΝ Ν. 1650/1986.....	71-74
2.3. ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΒΑΛΛΟΜΕΝΕΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΑΥΤΕΣ ΕΠΙΦΥΛΑΞΕΙΣ.....	74-78
2.4. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΩΝ «ΛΕΥΚΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ».....	79-84
2.4.Α. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΠΟΥ ΚΑΤΑΔΕΙΚΝΥΟΥΝ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΙΔΟΥΣ ΤΗΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ.....	84-86
2.5 ΟΙ ΠΟΙΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ «ΕΝ ΛΕΥΚΩ» ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	86-88
2.6. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΙΘΑΝΗΣ ΑΝΤΙΣΥΜΒΑΤΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΤΟΥ Ν. 1650/1986 ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ 7 ΠΑΡ. 1 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ.....	89-93
2.7. Η ΑΝΑΔΡΟΜΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ΤΩΝ «ΕΝ ΛΕΥΚΩ» ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ	93-95

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	97
3.1 ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ - ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΪΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ).....	98-100
3.1.Α. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ «SOFT LAW».....	101
3.1.Β.ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ «SOFT LAW».....	102-103
3.1.Γ.Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ «SOFT LAW»-ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	103-105

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

95 3.1.Δ' Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ SOFT LAW ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ.....	105-107
3.2.ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	107-124
3.2.Α. ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	124-126
3.2.Β. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΣΔΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΔΔΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	126-129
3.3. ΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	130
3.3.Α ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ.....	130-135
3.3.Β. ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ	135-140
3.3.Γ. ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	140-144
3.3.Δ Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε. ΜΕΣΩ ΟΔΗΓΙΩΝ	144-151
3.4. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ "ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ" ΣΤΗ ΠΟΙΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΣΩ ΟΔΗΓΙΩΝ.....	152-154
3.4.Α. ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ "ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ".....	154-157
3.4.Β. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ "ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ" ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΕΕ.....	158-172
3.5. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΗΣ ΣΤΟ ΔΕΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	172-174
3.5.Α. ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	174
3.5.Β ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ.....	174-179
3.5.Γ. ΟΙ ΕΝΝΟΜΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΣΕ ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ.....	180-181
3.5.Δ. Η ΕΠΕΙΓΟΥΣΑ ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ.....	181-182
3.6 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΔΕΕ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	182-186

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΤΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	187-188
4.1 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΑΡ. 24 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ 1975/1986.....	189-191
4.1.Α. ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΛΘΑΝ ΣΤΟ ΑΡ. 24 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ 2001.....	192-195

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

4.2 Ο ΝΟΜΟΣ 1650/86 ΚΑΙ ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΤΟΥ.....	195-203
4.2.Α. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΤΟΥ Ν. 1650/86.....	203-205
4.2.Β. ΑΡΘΡΟ 28 ΤΟΥ Ν.1650/1986 ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2008/99/ΕΚ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ.....	205-210
4.2.Β.1. ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2009/123/ΕΚ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ.....	211-214
4.3 Ο Ν. 743/77 «ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΡΥΘΜΙΣΕΩΣ ΣΥΝΑΦΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ.....	214-217
4.4 Ο Ν. 998/79 «ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΔΑΣΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΑΣΙΚΩΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ» ΚΑΙ ΤΟ ΝΔ 86/1969 «ΠΕΡΙ ΔΑΣΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ».....	218-232
4.5. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	232-233
4.6. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΑΛΛΩΝ ΝΟΜΟΘΕΤΗΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	233-243
4.7. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΝΟΠΟΙΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕ ΤΟ ΕΥΡΩ-ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΚΕΚΤΗΜΕΝΟ.....	243-247

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΤΟΥ Ν.1650/1986, ΟΠΩΣ ΑΥΤΟΣ ΕΧΕΙ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΘΕΙ - ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	249-250
5.1. ΤΟ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ.....	250-252
5.2. ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΤΟΥ Ν. 1650/1986	253
5.2.Α. ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΝ- ΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	254-261
5.3. ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 28.....	261-279
5.4. ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΠΟΥ ΕΠΕΡΧΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΚ ΜΕ ΤΟΝ Ν.4619/2019.....	279-284

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΞΙΟΠΟΙΝΩΝ ΠΡΟΣΒΟΛΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	285-291
6.1. ΈΝΝΟΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗΣ ΠΛΑΝΗΣ	292-295
6.1.2. ΕΙΔΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΛΑΝΗΣ	295-296
6.1.2.Α ΠΡΟΒΟΛΗ ΙΣΧΥΡΙΣΜΩΝ.....	296-297
6.1.2.Β ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ.....	298-300
6.1.3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	300-309
6.2. ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΟΥ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟΥ ΔΟΛΟΥ ΚΑΙ Η ΟΡΘΗ ΑΠΟΨΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΤΟΥΣ.....	309-312
6.2.1 Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟΥ ΔΟΛΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΑΜΕΛΕΙΑ.....	312-313
6.2.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟΥ ΔΟΛΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΑΜΕΛΕΙΑ.....	313-315
6.3. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΕΥΡΕΣΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΠΟΥ ΕΠΕΧΟΥΝ ΟΙ ΠΡΑΞΕΙΣ-ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΩΝ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΣΤΗΝ ΚΙΝΔΥΝΩΔΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥΣ.....	315-320
6.3.1 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟΥ ΔΟΛΟΥ ΚΑΙ ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΣΤΙΣ ΑΞΙΟΠΟΙΝΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ-ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΩΝ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΣΤΗΝ ΚΙΝΔΥΝΩΔΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥΣ.....	321
6.3.1. Α. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ «ΔΥΣΤΟΣ».....	321-322
6.3.1.Β. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 2391/2008 ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΦΕΤΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ.....	322
6.3.1.Γ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ «RICOMEX».....	323-324
6.3.1.Δ ΈΝΑ ΥΠΟΘΕΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ.....	324-333

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΞΙΟΠΟΙΝΩΝ ΠΡΟΣΒΟΛΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	335
7.1 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΗΣ.....	336-356
7.1 ^Α ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΧΡΗΣΤΗ ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ (ΑΡΘΡΟ 6 ΕΣΔΑ).....	356-374
7.1.Β ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΥΠΟΠΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΚΠΔ.....	374-378
7.2.ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

(Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος Ε.Υ.Ε.Π.).....	379-381
7.2.Α. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	382-384
7.2.Β. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΕΝΑΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	384-387
7.3.ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	388
7.3.Α. ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 ΕΣΔΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΝ ΓΕΝΕΙ	388-389
7.3.Β. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΤΩΝ «ΑΠΟΔΕΙΞΕΩΝ».....	390-395
7.3.Γ. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ Η' ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΤΑΜΕΝΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ.....	395-400
7. 3.Δ. ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ Ν.4042/2012.....	400-410

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΩΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	411-412
8.1 ΕΠΙΚΑΙΡΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΤΕ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΑΦΟΡΟΥΣΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	413-426
8.2 ΕΠΙΚΑΙΡΗ ΠΟΙΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΠ (ΠΟΙΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ) ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΑΦΟΡΟΥΣΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	426-447
8.3 ΕΠΙΚΑΙΡΗ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΑΣΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΑΦΟΡΟΥΣΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	448-458

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΕΙΦΟΡΙΑΣ, Η ΛΥΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΒΟΛΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ. ΔΙΚΑΙΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	459-464
9.1 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	465-491
9.2 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ ΓΙΑ ΤΟ 2019.	491-492

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

9.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....492

9.3.Α. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΔΡΑΣΗΣ Ε.Υ.Ε.Π – Ο.Ε.Π.Τ.Α ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2009-2013.....492-502

9.3.Β ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....502-507

9.3.Γ. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΔΡΑΣΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ.....507-523

9.4 ΔΙΚΑΙΟ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ - ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΗΘΙΚΗ - ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ & ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ = ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....523-537

ΣΥΜΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ:ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ- ΣΧΟΛΙΑ – ΕΝΑΥΣΜΑ ΓΙΑ ΣΚΕΨΕΙΣ &ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....538-558

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ 559

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ 560-575

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (ενδεικτικό) ανεύρεσης δικαστικών αποφάσεων 576-577

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΕΠΟ	Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων
Αιτ. Εκθ	Αιτιολογική Έκθεση
Α.Κ	Αστικός Κώδικας
Α.Π	Άρειος Πάγος
αρ(ιθ).	αριθμός
Αρμεν	Αρμενόπουλος
βλ.	βλέπε
Βουλ	Βούλευμα
ΔΕΕ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΕΚ	Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΔιΔικ	Διοικητική Δίκη
ΕΑΡ	Environment Action Programme
εδ.	εδάφιο
Ε.Δ.Δ	Ένωση Διοικητικών Δικαστών
Ε.Ε	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΠ	Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη
ΕΕΠΔ	Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου
ΕΕΕυρΔ	Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου
Εισ.	Εισαγγελέας
ΕισΕκθ	Εισηγητική Έκθεση
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
επ.	επόμενα
ΕΠΕ	Εκτίμηση των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΥΕΠ	Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος
Εφ	Εφετείο ή Εφετών (συμβούλιο)
ΘΠΔΔ	Θεωρία & Πράξη Διοικητικού Δικαίου
ΚΔΔ	Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας
ΚΠΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
Μον	Μονομελές
ΜΠΕ	Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
Ν. (ν.)	Νόμος
ν.δ.	νομοθετικό διάταγμα
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ΝΠΔΔ	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
Ο.Η.Ε.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ολ(ομ).	Ολομέλεια

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

ο.π.	όπου παραπάνω
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
παρ.	παράγραφος
Π.Δ	Προεδρικό Διάταγμα
περ.	περίπτωση
Περ. Δικ	Περιβάλλον και Δίκαιο
Π.Κ	Ποινικός Κώδικας
Πλημ	Πλημμελειοδικείο ή Πλημμελειοδικών (συμβούλιο)
Ποιν. Δικ	Ποινική Δικαιοσύνη
Ποιν. Λογ	Ποινικός Λόγος
Ποιν. Χρον	Ποινικά Χρονικά
πρβλ.	παραβάλε
ΠΥΣ	Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου
Σ.	Σύνταγμα
ΣΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
ΣΕΚ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα
σελ.	σελίδα
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΣυστΕρμΠοινΚ	Συστηματική Ερμηνεία Ποινικού Κώδικα
στοιχ.	στοιχείο
Συμβ	Συμβούλιο
Τριμ	Τριμελές
Υ.Α.	Υπουργική Απόφαση
Υπερ.	Υπεράσπιση
υποσημ.	Υποσημείωση
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
ΧΥΤΑ	Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων
ΧΥΤΥ	Χώρος Υγειονομικής Ταφής Υπολειμμάτων
ΕΓΣΕΕ	Ειδική Γραμ. Σωμάτων Επιθεωρητών & Ελεγκτών
ΔΕΔΑΚ	Δ/ση Ελέγχου Διακίνησης & Αποθήκευσης Καυσίμων
ΥΠΕΝ	Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας διδακτορικής διατριβής θα αποτελέσει η ποινική προστασία του περιβάλλοντος μέσα από την εξέταση και την μελέτη του εγκληματικού φαινομένου της μόλυνσης, ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος, προσεγγίζοντας βασικά ερωτήματα του Ποινικού Δικαίου, προβληματικές του Δικονομικού Ποινικού Δικαίου, καθώς και θεματικές προσεγγίσεις του Ευρωπαϊκού και του Διεθνούς Δικαίου, του Διοικητικού και του Συνταγματικού Δικαίου, αλλά και της Εγκληματολογίας – περί την διαχείριση της εν λόγω παραβατικής συμπεριφοράς. Ως εκ τούτου, μέσω μιας συστηματοποίησης, θα επιχειρηθεί η παρουσίαση και η ανάλυση των ως άνω θεματικών από την οπτική όμως του Ποινικού Δικαίου εν γένει και των αυστηρών εγγυήσεών του.

SUMMARY

The subject of this doctoral thesis will be the criminal protection of the environment through the examination and study of the criminal phenomenon of contamination, pollution and degradation of the environment, addressing key Criminal Law issues, problematic of Procedural Criminal Law, as well as thematic approaches of European and International Law, Administrative and Constitutional Law and Criminal Law - on the management of such offences. Therefore, in a systematic way it will attempt to present and analyze the above themes from the perspective of criminal law in general and its strict guarantees.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εποχή μας, οι περιβαλλοντολογικές καταστροφές, λόγω της παγκόσμιας διάστασης που λαμβάνουν οι επιπτώσεις της, αποτελούν ίσως ένα από τα κορυφαία προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα, αφού θέτει σε δοκιμασία τις κρατούσες κοινωνικοοικονομικές, πολιτικές και ηθικές αξίες τόσο σε παγκόσμιο, όσο και εθνικό επίπεδο. Οι πλουτοπαραγωγικές πηγές εξαντλούνται όχι μόνο λόγω της υπερπαραγωγής, αλλά και λόγω της χρήσης ουσιών που μολύνουν και υποβαθμίζουν το περιβάλλον, προκαλώντας παράλληλα παρενέργειες και στην υγεία του ανθρώπου. Η επικρατούσα κατάσταση λίγο έως πολύ έχει ως εξής:

Το έδαφος πολλές φορές μετατρέπεται σε τόπο ταφής χημικών και πυρηνικών αποβλήτων, δεχόμενο διαρκώς νέες ποσότητες τοξικών γεωργικών φαρμάκων. Στις θάλασσες πληθαίνουν όλο και πιο πολύ οι συγκεντρώσεις βιομηχανικών αποβλήτων και αστικών λυμάτων. Η ως άνω περιγραφείσα υποβάθμιση του περιβάλλοντος είναι αποτέλεσμα μιας άκριτης προσκόλλησης της ανθρωπότητας στον καταναλωτισμό και στην αλόγιστη οικονομική ανάπτυξη και έρχεται να επισημάνει το γεγονός ότι η εφαρμογή του σύγχρονου συστήματος αξιών ακολουθεί αδιέξοδη πορεία. Η φύση, ως χώρος διαβίωσης του ανθρώπου, απειλείται από το ως άνω σύστημα αξιών, μεταβάλλονται και αλλοιώνονται τα κυρία χαρακτηριστικά της γνωρίσματα που αφορούν την « φυσικότητά » της και έτσι δημιουργείται μια αντίστροφη και κινδυνώδης πορεία. Η ανωτέρω προβληματική επιτάσσει στο σύνολο της παγκόσμιας κοινότητας, αλλά και σε κάθε πολίτη ατομικά, να αναθεωρήσει τις αξίες του, θέτοντας φρένο στην πολιτική της με κάθε κόστος υλικής ευδαιμονίας και στον άμετρο οικονομικό ανταγωνισμό χωρίς την επίδειξη σεβασμού στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

Παράλληλα, η καθημερινότητα έρχεται να αποδείξει, πως κάθε φορά που γινόμαστε θεατές μιας περιβαλλοντικής καταστροφής μοιραζόμαστε δίχως να το καταλάβουμε συναισθήματα θλίψης, ανησυχίας και αβεβαιότητας. Ταυτόχρονα, όμως, προκύπτουν δύο καίρια συμπεράσματα για τη στάση μας ως πολίτες απέναντι στο περιβάλλον. Από τη μία, επιβεβαιώνεται η έλλειψη οικολογικής συνείδησης, καθώς απαιτείται να συμβεί ένα τόσο δυσάρεστο γεγονός για να κινητοποιήσει και να ευαισθητοποιήσει τον καθένα από εμάς γύρω από αυτό, ενώ από την άλλη, αποδεικνύεται αδιαμφισβήτητο, πως έστω και έτσι, ο καθένας μας αναγνωρίζει την αναγκαιότητα αποτελεσματικής προστασίας του περιβάλλοντος ως απαραίτητη προϋπόθεση της επιβίωσής του. Συνεπώς, η συνειδητοποίηση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης του πλανήτη ως άμεσο παρακολούθημα μιας συνειδητής πολιτικής επιλογής στις αναπτυγμένες κοινωνίες, καθώς και η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, ως προς τη σημασία των περιβαλλοντικών απειλών, κατέστησαν επιτακτική την ανάγκη της προστασίας του περιβάλλοντος.

Υπό αυτές τις συνθήκες, η παρατηρούμενη κατά στάδια στροφή τα τελευταία χρόνια των επιμέρους νομοθετών και συνολικά της διεθνούς έννομης τάξης στην

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

κατεύθυνση της ουσιαστικής παρέμβασης του δικαίου για τη βελτίωση και ενίσχυση της περιβαλλοντικής προστασίας δεν είναι μόνο αποτέλεσμα οικολογικής ευαισθητοποίησης των κυρίαρχων οικονομικοπολιτικών δυνάμεων, αλλά και παράγοντας εκτόνωσης των αντιδράσεων που προκαλεί σε ευρύτατες κοινωνικές ομάδες η συνειδητοποίηση των μη ανατρεπόμενων συνεπειών της τεχνολογικής εξέλιξης. Για τον λόγο αυτό τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες, παρουσιάζεται σταδιακά μια νομοπαραγωγική διαδικασία ρυθμίσεων και θεσμών νομικής φύσης, με σκοπό κυρίως την αποκατάσταση, αλλά και την πρόληψη, καθώς και τον περιορισμό των ανθρωπογενούς προέλευσης αρνητικών επιδράσεων στο περιβάλλον. Συνέπεια της παραπάνω εξέλιξης ήταν η ποσοτική και ποιοτική επέκταση και αναβάθμιση του δικαίου σε τέτοιο βαθμό, ώστε να θεωρείται δεδομένη σήμερα η ύπαρξη ενός νέου αυτόνομου κλάδου δικαίου, που εύστοχα έχει χαρακτηριστεί ως δίκαιο του περιβάλλοντος με σκοπό την καθολική αντιμετώπιση του οικολογικού προβλήματος.

Το ζήτημα βέβαια που γεννάται είναι μέχρι ποιού βαθμού και σε ποιά έκταση είναι γενικότερα ανεκτή η εξασφαλιστική των εννόμων αγαθών δράση του δικαίου στη βάση των δεδομένων της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας σε σχέση με την καθολική εισβολή της τεχνολογίας. Περαιτέρω, τίθεται επίσης και το ζήτημα της αναγκαιότητας ή μη προσφυγής στο ποινικό δίκαιο για την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος. Οφείλει λοιπόν η Πολιτεία να διαμορφώσει τους πρόσφορους πολιτειακούς μηχανισμούς και το θεσμικό πλαίσιο παρέμβασής της, στη βάση κριτηρίων που αφενός θα επιτρέπουν την κατά το δυνατόν απόλυτη αξιοποίηση της τεχνολογίας και των επιτευγμάτων της και αφετέρου, θα συγκρατούν σε επίπεδο κοινωνικά ανεκτό τους κινδύνους προσβολής εννόμων αγαθών που συνεπάγονται οι εφαρμογές της. Σημαίνων ρόλο προς την κατεύθυνση αυτή δεν μπορεί να έχει άλλος κλάδος του δικαίου παρά αυτός του ποινικού δικαίου, δεδομένης της αυστηρής φύσης του, αλλά συνάμα και των αυστηρών εγγυήσεων που το ίδιο παρέχει. Κατά συνέπεια, από τη στιγμή που η Πολιτεία, κατέχοντας το προνόμιο της ποινικής καταστολής, αξιολόγησε ως απαραίτητή την πρόβλεψη κυρώσεων για την αντιμετώπιση της ρύπανσης του περιβάλλοντος, μπορούμε να κάνουμε λόγο ευθέως για την ύπαρξη ποινικού δικαίου περιβάλλοντος.

Αντικείμενο της παρούσας διδακτορικής διατριβής θα αποτελέσει η ποινική προστασία του περιβάλλοντος μέσα από την εξέταση και την μελέτη του εγκληματικού φαινομένου της μόλυνσης, ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος, προσεγγίζοντας βασικά ερωτήματα του Ποινικού Δικαίου, προβληματικές του Δικονομικού Ποινικού Δικαίου καθώς και θεματικές προσεγγίσεις του Ευρωπαϊκού και του Διεθνούς Δικαίου, του Διοικητικού και του Συνταγματικού Δικαίου, αλλά και της Εγκληματολογίας - περί την διαχείριση της εν λόγω παραβατικής συμπεριφοράς. Ως εκ τούτου, μέσω μιας συστηματοποίησης, θα επιχειρηθεί η παρουσίαση και η ανάλυση των ως άνω θεματικών από την οπτική όμως του Ποινικού Δικαίου εν γένει και των αυστηρών εγγυήσεών του.

Είναι ευαπόδεικτο ότι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος οδήγησε στην συνειδητοποίηση της ανάγκης για την ίδια του την προστασία. Για το λόγο αυτό – όπως επισημάνθηκε - δημιουργήθηκε ένας αυτόνομος κλάδος του δικαίου, το δίκαιο περιβάλλοντος, κύριος σκοπός του οποίου είναι η αντιμετώπιση του οικολογικού προβλήματος.

Ειδικότερα, η υποβάθμιση και η ρύπανση του περιβάλλοντος προκάλεσαν την εκκίνηση και της ποινικής διαδικασίας για την αντιμετώπιση συμπεριφορών που είναι επικίνδυνες και επιβλαβείς, τόσο για το ίδιο το περιβάλλον, ως αυτοτελές έννομο αγαθό, όσο και για τον άνθρωπο, αφού το περιβάλλον αποτελεί για τον ίδιο το ζωτικό χώρο μέσα στον οποίο εξελίσσεται, διαβιώνει και αναπτύσσει τις δραστηριότητές του.

Η διάκριση όμως, για το ποιός είναι στην εκάστοτε περίπτωση ο φορέας του έννομου αγαθού δεν ήταν πάντα ευχερής. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος - καταρχάς στην παρούσα διδακτορική διατριβή - επιχειρείται η προσπάθεια απάντησης, κυρίως, των εξής ερωτημάτων:

- Πρώτον, το περιβάλλον αποτελεί ένα ενιαίο αυτοτελές έννομο αγαθό ή περισσότερα έννομα αγαθά, όσα και τα συστατικά του στοιχεία;
- Δεύτερον, προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι το περιβάλλον, αυτό καθ'αυτό, ή η ζωή, υγεία, και ιδιοκτησία των ανθρώπων που βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση με την ποιότητα του περιβάλλοντος;
- Τρίτον, ποιά είναι η φύση του δικαιώματος στην προστασία του περιβάλλοντος; Δηλαδή το δικαίωμα στο περιβάλλον, είναι ατομικό δικαίωμα ή κοινωνικό ή εντάσσεται σε κάποια άλλη κατηγορία δικαιωμάτων;

Εν συνεχεία θα αναδειχθεί η σχέση μεταξύ Ποινικού και Διοικητικού Δικαίου και δη στο χώρο προστασίας του περιβάλλοντος, κυρίως στην Ελλάδα - υπό το πρίσμα όμως και της νομολογίας του ΕΔΔΑ και του ΔΕΕ. Μια σχέση που, όπως θα καταδειχθεί, έχει ως βάση τον παρακολούθηματικό χαρακτήρα του ποινικού Δικαίου του περιβάλλοντος έναντι των αντίστοιχων διοικητικών διατάξεων, υπό την έννοια ότι η ερμηνεία της λέξης «παρακολούθημα» συνίσταται σε αυτό που συμβαίνει συγχρόνως ή αμέσως ύστερα από κάποιο γεγονός ως φυσικό επακόλουθο και ως συνέπιά του. Για τον λόγο αυτό θα εξετασθεί αρχικά ο παρακολούθηματικός χαρακτήρας του ποινικού δικαίου του περιβάλλοντος έναντι των αντίστοιχων διοικητικών διατάξεων τόσο ως φαινόμενο, όσο και με τις ποινικές και διοικητικές κυρώσεις για την προστασία αυτού, όπως προβλέπονται στο Ν. 1650/1986, έχοντας τον προαναφερθέντα Νόμο ως νομικό υπόβαθρο στην ως άνω ανάλυση. Κατόπιν, θα παρουσιαστούν με κριτική προσέγγιση οι κυριότεροι λόγοι που επιβάλλουν την εν λόγω εξάρτηση, καθώς και ο προβαλλόμενος ως προς αυτούς αντίλογος, ενώ θα τεθούν και θα αναπτυχθούν προβληματικές θεωρήσεις που δημιουργούνται από την προαναφερθείσα σχέση.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Επιπλέον στην ανά χείρας διδακτορική διατριβή θα υπάρξει μία επισκόπηση της προστασίας του περιβάλλοντος, ιδίως της ποινικής, τόσο σε επίπεδο ενωσιακό, όσο και σε διεθνές¹. Επιπρόσθετα, θα αναδειχθεί και η συμβολή του δημόσιου διεθνούς δικαίου, καθώς και του διεθνούς ποινικού δικαίου στην προστασία του περιβάλλοντος, όπως επίσης και ο βαθμός στον οποίο το περιβαλλοντικό πρόβλημα άπτεται του διεθνούς δικαίου γενικότερα. Κεντρικό θέμα αποτελεί επίσης η διεθνής και ευρωπαϊκή αναγνώριση του συγκεκριμένου δικαιώματος σε ένα υγιές και αρμονικό περιβάλλον και κατά πόσο αυτό διασφαλίζεται από τις γενικές αρχές του Ευρωπαϊκού δικαίου περιβάλλοντος, αλλά και από τις διεθνείς Διακηρύξεις, δεσμευτικές και μη.

Συνολικά, γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης και προβληματισμού που αφορά την προστασία του περιβάλλοντος στον διεθνή και ευρωπαϊκό χώρο, με σκοπό να διερευνηθεί αν η προστασία που παρέχεται εκεί είναι εν τέλει αποτελεσματική, αναδεικνύοντας παράλληλα - και με βάση την εν θέματι προστασία - σοβαρούς δικαϊκούς προβληματισμούς στο χώρο του Δημοσίου Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Δικαίου.

Επιχειρείται μια επιπλέον προσέγγιση, αυτή των γενικών κατευθυντήριων αρχών που διέπουν την εθνική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος και συγκεκριμένα του - κατ' εξουσιοδότηση από το Σύνταγμα – Νόμου 1650/86. Θα γίνει επιπρόσθετα αναλυτική παρουσίαση των αρχών που διέπουν το κανονιστικό του πλαίσιο, των Ν. 743/97 και Ν. 998/79 περί προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος και δασών αντίστοιχα, ενώ θα αναλυθούν και οι διοικητικές κυρώσεις σχετικές με την προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης, θα αναδειχθεί και η συμβολή άλλων νομοθετημάτων στο δίκαιο της προστασίας του περιβάλλοντος.

Έτσι, συσχετίζοντας τους βασικούς διεθνείς και ευρωπαϊκούς κανόνες περί περιβαλλοντικής πολιτικής, θα παρουσιαστούν ουσιαστικά τα βήματα τα οποία έγιναν στην Ελλάδα για την προστασία του ζωτικού χώρου του περιβάλλοντος - ενώ η παρουσίαση των βασικών αρχών του εθνικού δικαίου περιβάλλοντος θα γίνει σε σχέση με το μέγεθος και τον τρόπο που ενσωματώθηκαν οι βασικές αρχές του ευρωπαϊκού δικαίου περιβάλλοντος, αναδεικνύοντας συγκριτικά και ενοποιητικά στοιχεία - εφόσον υπάρχουν.

Και όλα αυτά, δεδομένης της συνειδητοποίησης της αδήριτης ανάγκης για διευρυνόμενη νομική προστασία του περιβάλλοντος, που έχει ως επακόλουθο τη διαμόρφωση - τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό, αλλά και διεθνές επίπεδο - ενός πλούσιου κανονιστικού πλαισίου, το οποίο πραγματώνει την αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος.

Επίσης θα καταγραφεί το ισχύον ποινικό καθεστώς της περιβαλλοντικής προστασίας και θα επιχειρηθεί η κριτική του αξιολόγηση, δεδομένου του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που παρουσιάζει η ποινική προστασία του περιβάλλοντος, καθόσον

¹ Σημειωτέον ότι το επονομαζόμενο ενωσιακό δίκαιο και δημόσιο διεθνές δίκαιο του περιβάλλοντος αποτελεί έναν από τους πλέον αναπτυσσόμενους κλάδους του Ευρωπαϊκού και Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου αντίστοιχα.

συμβάλλει αποφασιστικά με τις ποινικές κυρώσεις στην προληπτική και κατασταλτική αντίδραση της πολιτείας κατά των περιβαλλοντικών προσβολών. Ειδικότερα, θα παρουσιαστεί το κατά πόσο μια αποδοχή, περί της τυποποίησης των εγκλημάτων του περιβάλλοντος ως διακινδύνευσης, θα είχε ως συνέπεια μια αποτελεσματική νομοθεσία σε επίπεδο τόσο πρόληψης, όσο και καταστολής επί παραβατικών συμπεριφορών κατά του περιβάλλοντος.

Στη συνέχεια, θα παρουσιαστεί η εξέταση το ποινικών διατάξεων του Ν.1650/1986 και θα εξεταστεί το είδος των εγκλημάτων που προβλέπονται στο ποινικό πλαίσιο του εν θέματι νόμου.

Η προσπάθεια όμως του Ποινικού Δικαίου να απλώσει το προστατευτικό του μανδύα στο περιβάλλον προσκρούει σε μια σειρά από αντικειμενικές και δογματικές δυσχέρειες. Η απόδειξη της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ ζημιογόνου πράξης και αποτελέσματος, ο εντοπισμός και η απόδοση ευθυνών στο πλαίσιο ανάπτυξης ζημιογόνου για το περιβάλλον επιχειρηματικής δραστηριότητας και η σύγκρουση της αρχής της ενοχής με την απόδοση ποινικής ευθύνης σε νομικά πρόσωπα, βρίσκονται στην επιφάνεια του προβλήματος. Βαθύτερα, παρατηρείται πως η ενεργοποίηση των ως άνω ποινικών διατάξεων εξαρτάται κατά κανόνα από την παράβαση διοικητικών ρυθμίσεων. Η συναναφορά εγκληματικού και διοικητικού αδικού, καθώς και η τυχόν εξάρτηση του ποινικού εφαρμοστή από πράξεις της διοίκησης, δημιουργούν μια σειρά από νέα εμπόδια στην αποτελεσματικότητά του. Η νοηματοδότηση της αντικειμενικής υπόστασης των ποινικών διατάξεων από κανόνες που κινούνται έξω από τον συνήθη χώρο του Ποινικού Δικαίου είναι λογικό να αφήνει περιθώριο αμφισβήτησης ως προς το κατά πόσον ο φερόμενος ως δράστης δύναται να γνωρίζει την έκταση, αν όχι την ύπαρξη, του άδικου χαρακτήρα της πράξης του. Αν μάλιστα στη θέση του δράστη θέσουμε εύρωστες οικονομικά επιχειρήσεις, συμπεραίνουμε πως ένας τέτοιος ισχυρισμός δεν θα μπορούσε να εκφύγει των νομικών τους συμβούλων. Ουσιαστικά τίθενται και αναλύονται στην πράξη ζητήματα συνδεόμενα:

- με την αρχή της ενοχής
- της νομικής ή πραγματικής πλάνης
- της ενσυνείδητης αμέλειας και ενδεχόμενου δόλου
- της ποινικής αντιμετώπισης αξιόποινων προσβολών του περιβάλλοντος των νομικών προσώπων
- της αιτιώδους συνάφειας και
- πώς όλα αυτά πρέπει να ερμηνευθούν υπό το πρίσμα της ποινικής δογματικής.

Για το σκοπό αυτό, θα χρειαστεί ν' αναλυθούν οι παραπάνω έννοιες σε σχέση με τις διατάξεις που προβλέπουν ποινικές κυρώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος -χωρίς αυτές να παρουσιαστούν εκ νέου - και φυσικά να αναλυθεί το πώς αντιμετώπισε η νομολογία περιπτώσεις, στις οποίες κλήθηκε να κρίνει επί των ανωτέρω ζητημάτων.

Επισημαίνεται - όσον αφορά στην ως άνω προβληματική - ότι αυτή παρουσιάζεται και αναλύεται και επί τη βάση των αλλαγών που επήλθαν με τον νέο

ΠΚ και τον νέο ΚΠΔ, σύμφωνα με την επικαιροποίηση και την αντικατάστασή τους με τους Ν. 4619/2019 και Ν. 4620/2019 αντίστοιχα.

Επιπλέον με γνώμονα την διττή αποστολή που έχει το Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο - δηλαδή από τη μια η αναζήτηση και η ανακάλυψη των πραγματικών ενόχων των τελούμενων εγκλημάτων και την επιβολή σ' αυτούς των νομίμων κυρώσεων και από την άλλη η προστασία όσων άδικα κατηγορούνται ή κατηγορήθηκαν ως ένοχοι - θα παρουσιαστούν συνοπτικά:

- το σύστημα της ποινικής δίκης, στην εθνική έννομη τάξη
- το δικαίωμα στη χρηστή απονομή της Δικαιοσύνης, σύμφωνα με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και την σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ, αλλά και του ΚΠΔ
- το θεσμικό πλαίσιο των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος, διότι αποτελούν την «αιχμή του δόρατος» στην προσπάθεια προστασίας του περιβάλλοντος
- με διάθεση κριτικής προσέγγισης - τα δικονομικά προβλήματα στην προσπάθεια ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος, υπό το πρίσμα της διαδικασίας της συλλογής των αποδείξεων
- αναφορικά με το δικαίωμα του πολιτικώς ενάγοντα ή - υπό τον νέο ΚΠΔ - το δικαίωμα του ασκούντα την παράσταση για υποστήριξη της κατηγορίας.

Όσον αφορά στην αξιολόγηση της προστασίας του περιβάλλοντος από το Δίκαιο – αυτή θα γίνει μέσω μιας περαιτέρω συνοπτικής κριτικής προσέγγισης της νεότερης χρονικά εθνικής νομολογίας. Η τελευταία θα καταδείξει τον τρόπο με τον οποίο αποφαίνονται επί ποινικών κρίσεων (και όχι μόνο) τα εθνικά δικαστήρια, που αφορούν περιβαλλοντικά θέματα και προβλήματα, τη συνέπεια που αυτά εμφανίζουν κατά την εφαρμογή του γράμματος του νόμου στις δυσκολίες με τις οποίες οι δικαστές έρχονται αντιμέτωποι και τα όποια προσκόμματα μπορεί να ανακόψουν την προσπάθειά τους για ουσιαστική απονομή δικαιοσύνης.

Τα ζητήματα που ανακύπτουν και θα μας απασχολήσουν είναι αν και κατά πόσο το παρόν νομοθετικό πλαίσιο μας καλύπτει και αρκεί για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και ο λόγος που επιλέγονται και προτιμούνται οι διοικητικοί κανόνες, ως κατ' εξοχήν κυρωτικό πλαίσιο για την προστασία του ως άνω εννόμου αγαθού.

Επιπρόσθετα - σε όλον αυτόν τον προβληματισμό- είναι μείζονος σημασίας να αναδειχτεί για ακόμη μια φορά και ο ρόλος του ποινικού δικαίου, στον βαθμό που εξαρτάται από τους διοικητικούς κανόνες και αν τελικά η ανάπτυξη της παραγωγής με την αδιαμφισβήτητη επέμβαση του ανθρώπου στο περιβάλλον, μπορεί μέσω του παρόντος νομοθετικού πλαισίου, να ελαχιστοποιήσει τα βλαπτικά για τη φύση αποτελέσματα. Αυτό είναι ένα ερώτημα, στο οποίο απαραιτήτως οφείλουμε να αναλογιστούμε το γενικότερο πολιτικό πλαίσιο και τις οικονομικές συνθήκες στις οποίες δρούμε και αναπτυσσόμαστε.

Επομένως, από την μία θα γίνει μία προσπάθεια να τεθεί το πρόβλημα του αν υφίσταται πράγματι το δίλημμα μεταξύ προστασίας του περιβάλλοντος και αύξησης της παραγωγής με την οικονομική ανάπτυξη και από την άλλη να επισημανθεί ποιός είναι ο ρόλος του νομοθέτη, καθώς και κατά πόσο επιτυγχάνονται δικαιιοπολιτικά οι

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

κατευθυντήριοι στόχοι του προκειμένου να προστατευτεί το έννομο αγαθό "περιβάλλον".

Για όλους τους παραπάνω λόγους θα καταδειχτεί - μέσα από την νομολογία του ΣτΕ, του ΑΠ (ποινικό τμήμα) διοικητικών, αστικών και ποινικών δικαστηρίων χαμηλότερου βαθμού - πώς εφαρμόζεται και ερμηνεύεται η επί μέρους περιβαλλοντική νομοθεσία. Η κριτική προσέγγιση θα γίνει με τον πλέον συνοπτικό τρόπο (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν θα είναι ουσιαστικός), χωρίς όμως την μακροσκελή παρουσίαση δικαστικών αποφάσεων, καθότι σκοπός της συγκεκριμένης ενότητας δεν είναι να εμφανίσει και να αναλύσει ή να σχολιάσει δικαστικές αποφάσεις, αλλά μέσα από πληθώρα δικαστικών αποφάσεων να εξαχθούν :

- οι κατευθυντήριες γραμμές του εθνικού Δικαίου του περιβάλλοντος
- οι προτεραιότητες και οι δυσκολίες με τις οποίες οι δικαστές έρχονται αντιμέτωποι
- τα όποια προσκόμματα που προβάλλονται και μπορούν να ανακόψουν την προσπάθειά της Δικαστικής λειτουργίας, αλλά και
- η επιβεβαίωση, καθώς και η θεμελίωση των όσων σε θεωρητικό (κατά κύριο λόγο) επίπεδο θα επισημανθούν στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας διδακτορικής διατριβής.

Για τον λόγο αυτό σημαντικό είναι καθώς κάποιος αναγιγνώσκει τις παρακάτω αποφάσεις να επανέρχεται συχνά στα όσα μέχρι τότε - ειπωμένα και αναλυμένα- σχετικά με τις θεωρητικές προσεγγίσεις περί προστασίας του περιβάλλοντος μέσω του Δικαίου.

Στο τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζεται:

- η στατιστική αποτύπωση του προβλήματος της εγκληματικής συμπεριφοράς κατά του περιβάλλοντος και
- η αντίδραση και τα αντανακλαστικά της πολιτείας κατά αυτής της αποκλίνουσας και παραβατικής συμπεριφοράς
- η εγκληματολογική ανάλυση σχετικά με τον τρόπο δράσης (modus operandi) - τις ιδιότητες των φερόμενων δραστών - συμπεράσματα σχετικά με τα κίνητρα αυτής της υπό εξέταση συμπεριφοράς και
- μία γενικότερη συμπερασματική αποτύπωση - με βάση τις ανωτέρω παραμέτρους - σχετικά με τον ενιαίο τρόπο που επιβάλλεται να αντιδρά η πολιτεία ως ενιαίο οργανικό σύνολο στην προσπάθειά της για την προστασία του περιβάλλοντος.

Πηγές της στατιστικής ανάλυσης και της εγκληματολογικής προσέγγισης θα αποτελεστούν - συνδυαστικά - η στατιστική αποτύπωση, αλλά και η ανάγνωση των ετήσιων εκθέσεων των επιθεωρητών περιβάλλοντος του ΥΠΕΚΑ από το 2004 μέχρι

σήμερα, αλλά και οι σημαντικές αναφορές εγκλημάτων των τμημάτων περιβαλλοντικής Αστυνομίας της Διεύθυνσης Ασφάλειας Αττικής και Θεσσαλονίκης αντίστοιχα.²

Επισημαίνεται, επίσης, ότι για πρώτη φορά στη σχετική ελληνική βιβλιογραφία αποτυπώνονται τέτοιες πληροφορίες και αναλύσεις, καθόσον οι ως άνω σημαντικές αναφορές εγκλημάτων των προαναφερθέντων υπηρεσιών περιήλθαν στην κατοχή μου κατόπιν σχετικής αίτησής μου προς το Αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ, με σκοπό την πληρέστερη εκπόνηση της εν λόγω διδακτορικής διατριβής.

Επιπρόσθετα, η σχετική μου πείρα με την ενεργή δράση μου στην προστασία του περιβάλλοντος³ - ως Αστυνομικός /Αξιωματικός της ΕΛ.ΑΣ και της συμμετοχής μου σε μεικτά κλιμάκια έλεγχου με τους επιθεωρητές περιβάλλοντος κατά το χρονικό διάστημα από το 2009 μέχρι το 2011, όπου και υπηρετούσα στην ΟΕΠΤΑ της Δ/σης Τροχαίας Αττικής - με οδήγησε να έχω μία πληρέστερη εικόνα για την εγκληματολογική προσέγγιση του θέματος - μέσα από την οπτική βέβαια του διώκτη τέτοιων μείζονος σημασίας παραβατικών συμπεριφορών.

Τέλος, σχετικά με το δίλημμα μεταξύ προστασίας του περιβάλλοντος και αύξησης της παραγωγής με την οικονομική ανάπτυξη, η απάντηση δίνεται μέσω της αρχής της αειφορίας ή αλλιώς της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία αναφέρεται στην αρμονική ενσωμάτωση των στόχων της οικονομικής ανάπτυξης στο πλαίσιο της ανάγκης για προστασία των φυσικών πόρων, έτσι ώστε να διαφυλαχτούν οι μελλοντικές γενεές και να δοθεί η δυνατότητα σ' αυτές να διατηρήσουν ένα καθαρό και υγιές περιβάλλον.

Η ανάγκη για βιώσιμη ανάπτυξη καθίσταται ως λύση και προτεραιότητα επιτακτικής φύσης, διότι οι προσβολές και οι επιβλαβείς επιπτώσεις των ανθρώπινων επεμβάσεων στο περιβάλλον, στο πλαίσιο της οικονομικής παραγωγικής διαδικασίας - και όχι μόνο - επέτειναν την αλλοίωση και την καταστροφή του. Για τον λόγο αυτό έχουν γραφτεί κάποιες σκέψεις δικαιοπολιτικής κυρίως φύσης - σχετικά με το πώς το δίκαιο και η τεχνολογική εξέλιξη, η αειφόρος ανάπτυξη, η περιβαλλοντική ηθική και συνείδηση με την επισταμένη και στοχευμένη περιβαλλοντική εκπαίδευση - ως ενιαία οργανική κρατική ή πολιτειακή δράση - δύναται να επιφέρει ως αποτέλεσμα την προστασία του περιβάλλοντος ή τουλάχιστον την μείωση της υποβάθμισής του.

Τέλος, παρουσιάζεται μία τελική συνοπτική συμπερασματική αποτύπωση των όσων θα αναφερθούν και θα αναλυθούν, ενώ γίνονται κάποιες ουσιαστικές - ελπίζω -

² Επισημαίνεται ότι τα ως άνω τμήματα της ΕΛ.ΑΣ λειτουργούν από το 2012 σύμφωνα με την νομοθετική πρόβλεψη του άρθρου 13 ΠΔ 1/2001(ΦΕΚ Α/1), όπως αντικαταστάθηκε με το αρ.1 Π.Δ.42/2011 (ΦΕΚ Α/1), όπως αντικαταστάθηκε με το αρ. 1 Π.Δ. 42/2011 (ΦΕΚ Α/108-10/05/2011) για τη Διεύθυνση Ασφάλειας Αττικής, Υποδιεύθυνση Προστασίας Περιουσιακών Δικαιωμάτων Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Περιβάλλοντος -Τμήμα Περιβαλλοντικής Προστασίας και για τη Διεύθυνση Ασφαλείας Θεσ/κης -Υποδ/νση Ασφαλείας Θεσ/κης, με το άρθρο 11 ΠΔ 48/2006 (ΦΕΚ Α/50), όπως αντικαταστάθηκε με το αρ.2 ΠΔ. 42/2011 και με αρμοδιότητες που πηγάζουν από το αρ. 16 εδ. γ του Π.Δ. 1/2001, όπως αντικαταστάθηκε με το αρ. 1 του Π.Δ.42/2011.

³ Βλ. παραρτήματα ενδ. Τα υπ'αριθμ. 1203, 1325 και 3215 από 01/04/2011,29/12/2011 και 25/9/2009 έγγραφα του ΥΠΕΚΑ αντίστοιχα .

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

προτάσεις για την αποδοτικότερη και αποτελεσματικότερη προστασία του περιβάλλοντος, δίνοντας αφορμή για σκέψεις και συζήτηση στους αναγνώστες της παρούσας διδακτορικής διατριβής, διότι η ίδια η υποβάθμιση του περιβάλλοντος οδηγεί νομοτελειακά στην συνειδητοποίηση της ανάγκης για την ίδια του την προστασία - μέσα και ακόμη - από πιο ολιστικές προσεγγίσεις.

Με βάση όλα τα ανωτέρω, αξίζει να επισημανθεί καταρχάς, ότι - εξαιτίας της επιλογής του αντικειμένου της εν λόγω διδακτορικής διατριβής - η τιτλοφόρηση της εργασίας είναι εν μέρει τεχνηέντως παραπλανητική, υπό την έννοια ότι το περιεχόμενο της εργασίας είναι ευρύτερο της τιτλοφόρησης της.

Εν προκειμένω, ο αναγνώστης της ένα χείρας διδακτορικής διατριβής δύναται να εντυπώσει σε διακριτές προβληματικές (σχεδόν) όλων των κλάδων του δικαίου, συναρτήσει του ποινικού δικαίου του περιβάλλοντος, ενώ η δυνατότητα αυτή υφίσταται διακριτά ανά κεφάλαιο, μέσω μίας απλής, μεταδοτικής και εκπαιδευτικής διαδικασίας και συγγραφικής επιλογής.

Επιπλέον όσον αφορά στην αξιολόγηση του συστήματος της δικαστικής προστασίας του περιβάλλοντος, όπως αυτή επισυμβαίνει αυτοτελώς στο όγδοο κεφάλαιο - δεδομένης της μη πρόβλεψης πάγιας νομολογίας στο εθνικό δικονομικό μας σύστημα - γίνεται μέσω μιας περαιτέρω συνοπτικής κριτικής προσέγγισης της νεότερης χρονικά εθνικής νομολογίας (συνολικά μέσω εξήντα επτά (67) σχετικών Αποφάσεων), γεγονός που επίσης αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα διαφοροποίησης και πρωτοτυπίας της περί - ούσας ο λόγος συγγραφικής επιλογής.

Επιπρόσθετα η στατιστική αποτύπωση των τμημάτων περιβαλλοντικής αστυνομίας και του Σώματος Επιθεωρητών Περιβάλλοντος καθώς και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από αυτά, όπου επισυμβαίνει στο 9^ο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής, αλλά και οι προτεινόμενες λύσεις περί μείωσης του εγκληματικού φαινομένου της υποβάθμισης και μόλυνσης του περιβάλλοντος γίνεται κατά τα πρότυπα της αντεγκληματικής πολιτικής⁴. Ουσιαστικά επιχειρείται - με την αποτύπωση του 9^{ου} κεφαλαίου - το περιβαλλοντικό έγκλημα να ερευνηθεί στο σύνολό του ως προϊόν της ανθρώπινης δραστηριότητας, επισημαίνοντας παράλληλα διαδικασίες και τρόπους αναχαίτισης του, δίνοντας όμως και μοναδικές πληροφορίες επί του αυτού εγκληματικού φαινομένου οι οποίες δεν υπάρχουν σε άλλες σχετικές συγγραφικές προσπάθειες με αυτόν τον συγκεντρωτικό και περιγραφικό τρόπο.

Όλες οι παραπάνω συγγραφικές πρωτοτυπίες είναι και τα κύρια γνωρίσματα της εν λόγω διδακτορικής διατριβής που την διαφοροποιούν εν συνόλω από άλλες παλιότερες σχετικές εργασίες με το ίδιο γνωστικό αντικείμενο και μαζί με αυτές συμβάλει ουσιαστικά στην προαγωγή της επιστήμης του (ποινικού) δικαίου περιβάλλοντος.

⁴ όπως αυτά υπάρχουν στο τετράδιο εγκληματολογίας το οποίο τιτλοφορείται «**Η προστασία περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά**», υπό την επιμέλεια της καθηγήτριας **Κας Ζαραφονίτου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996**. Συγκεκριμένα –όπως αυτά τα πρότυπα αναφέρονται και στη σελ. 164 του ως άνω Τετραδίου.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΕΝΟΜΟΥ ΑΓΑΘΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος οδήγησε στην συνειδητοποίηση της ανάγκης για την ίδια του την προστασία. Για το λόγο αυτό δημιουργήθηκε ένας αυτόνομος κλάδος του δικαίου, το δίκαιο περιβάλλοντος, κύριος σκοπός του οποίου είναι η αντιμετώπιση του οικολογικού προβλήματος.

Ειδικότερα, η υποβάθμιση και η ρύπανση του περιβάλλοντος προκάλεσαν την εκκίνηση της ποινικής διαδικασίας για την αντιμετώπιση συμπεριφορών που είναι επικίνδυνες και επιβλαβείς, τόσο για το ίδιο το περιβάλλον, ως αυτοτελές έννομο αγαθό όσο και για τον άνθρωπο, εξαιτίας του ότι το περιβάλλον αποτελεί για τον ίδιο το ζωτικό χώρο μέσα στον οποίο εξελίσσεται, διαβιώνει και αναπτύσσει τις δραστηριότητες του.

Η διάκριση όμως, για το ποιός είναι στην εκάστοτε περίπτωση ο φορέας του έννομου αγαθού δεν είναι πάντα ευχερής.

Εξαιτίας αυτού του γεγονότος, σε αυτό το κεφάλαιο επιχειρείται η προσπάθεια απάντησης, κυρίως, των εξής ερωτημάτων:

- Πρώτον, το περιβάλλον αποτελεί ένα ενιαίο αυτοτελές έννομο αγαθό ή περισσότερα έννομα αγαθά, όσα και τα συστατικά του στοιχεία, όπως λ.χ αέρας, έδαφος κ.α.;
- Δεύτερον, προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι το περιβάλλον, αυτό καθ'αυτό, ή η ζωή, υγεία, και ιδιοκτησία των ανθρώπων που βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση με την ποιότητα του περιβάλλοντος;
- Τρίτον, ποιά είναι η φύση του δικαιώματος στην προστασία του περιβάλλοντος; Δηλαδή το δικαίωμα στο περιβάλλον, είναι ατομικό δικαίωμα ή κοινωνικό ή εντάσσεται σε κάποια άλλη κατηγορία δικαιωμάτων;

Επιπροσθέτως, γίνεται συνοπτική περιγραφή του τρόπου κατοχύρωσης του έννομου αγαθού του «περιβάλλοντος» τόσο στην Ελληνική έννομη τάξη, όσο και σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό δικαϊκό επίπεδο.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

1. 1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

1.1.Α ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ

Περιβάλλον: φυσικό και πολιτιστικό

Είναι ευαπόδεικτο ότι η προστασία του περιβάλλοντος - από την συνεχή και κινδυνώδη ανθρώπινη επέμβαση, τις καταστροφικές επιδράσεις της τεχνολογικής προόδου και του σύγχρονου καταναλωτικού τρόπου ζωής - αποτελεί αντικείμενο επιστημονικής έρευνας, τόσο των θετικών όσο και των κοινωνικών επιστημών, αλλά και αντικείμενο νομικής ρύθμισης μέσω κανόνων δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου σε εθνικό και διακρατικό επίπεδο αντίστοιχα, ενώ ταυτόχρονα ανάγεται σε μείζον πολιτικό ζήτημα, συνυφασμένο με πολιτικές επιλογές σε τομείς όπως η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη⁵.

Πριν όμως παρουσιαστεί το δίκαιο του περιβάλλοντος απαιτείται ο εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου. Το ερώτημα που τίθεται κάθε φορά είναι :

Ποια ακριβώς είναι η έννοια του «περιβάλλοντος»;

Γενικά, ο όρος «περιβάλλον», όπως ευκόλως διαπιστώνεται διακατέχεται από ασάφεια και αοριστία⁶.

Επομένως, ο ορισμός του τί είναι «περιβάλλον», ο οποίος να επιδέχεται μια ενιαία, σαφή και γενικά αποδεκτή οριοθέτηση του δεν υπάρχει, καθώς στις εκάστοτε απόπειρες, τροχοπέδη τίθεται συχνά το ερώτημα αν πρέπει να προσδιοριστεί αυτό σε συσχετισμό με τον άνθρωπο, ως προϋπόθεση απόλαυσης άλλων αγαθών όπως η ζωή, η υγεία, η ιδιοκτησία, ή ως αυτοτελές αγαθό.

Ουσιαστικώς υπάρχουν δύο θεωρήσεις επί του θέματος: **Η ανθρωποκεντρική και η οικολογική θεώρηση αντίστοιχα.**

Επομένως ποιός είναι ο τελικός σκοπός της προστασίας του, ο άνθρωπος ή το περιβάλλον στο συνολό του;

Η απάντηση στο ερώτημα είναι ιδιαίτερα δυσχερής εξαιτίας και της φιλοσοφικής του φύσης⁷. Σίγουρο πάντως είναι ότι η έννοια «περιβάλλον»

⁵Βλ. Ε. Ζαγκλέ - Μ. Ζαμπάρας, «Η ιστορική εξέλιξη του δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=4&ArticleID=741&CategoryID=35&lang=gr>.

⁶ Βλ. Ε. Φλογαίτη, «Περί περιβαλλοντικής εκπαίδευσης: προσεγγίσεις, αντιπαραθέσεις», Συμπόσιο ΥΠ.Ε.Π.Θ., ΥΠ.Ε.ΧΩ.Δ.Ε. Οικολογία-Κοινωνία-Εκπαίδευση Πραγματικότητα και προοπτικές στην Ελλάδα, Αθήνα, Εκδ. Οργ. Λιβάνη ΑΒΕ - «Νέα Σύνορα», (1996), σελ. 100- 101.

⁷Βλ. Γ. Δελλής, «Κοινοτικό Δίκαιο Περιβάλλοντος. Οι διαστάσεις της προστασίας του περιβάλλοντος στην κοινοτική έννομη τάξη», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα (1998), σελ 29.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

αναφέρεται αφηρημένα τόσο στον υλικό κόσμο, όσο και στα πρόσωπα⁸ που βρίσκονται γύρω μας, ενώ παραπέμπει κυρίως σε ότι θεωρείται φύση⁹, δηλαδή σε κάθε μη ανθρώπινο έργο, κάθε μη τεχνητά παραγόμενο ή επεξεργασμένο¹⁰.

Αποτελεί ένα χώρο πολύπλοκων φυσικών, βιολογικών, πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών και λοιπών σχέσεων, μέσα στον οποίο ο άνθρωπος υπάρχει και δραστηριοποιείται και από τον οποίο βρίσκεται μάλιστα σε απόλυτη εξάρτηση¹¹.

Συνήθως, ο όρος «περιβάλλον» χρησιμοποιείται γενικότερα για να υποδηλώσει τόσο ενότητες προσώπων που συνδέονται μεταξύ τους από το γεγονός ότι ανήκουν στην ίδια οικογένεια, στον ίδιο επαγγελματικό κύκλο ή αποτελούν μέλη της ίδιας κοινωνικής ομάδας, το επονομαζόμενο ανθρώπινο περιβάλλον, όσο και σύνολα αγαθών, το λεγόμενο πραγματικό περιβάλλον.

Το **πραγματικό περιβάλλον** διακρίνεται περαιτέρω σε **φυσικό ή πρωτογενές** που περιλαμβάνει γενικά ό,τι σχηματίζεται από τη φύση¹², περιβάλλει τον άνθρωπο και έχει δημιουργηθεί χωρίς την παρέμβασή του, όπως και σε **τεχνητό ή δευτερογενές**, που αποτελεί δημιούργημα του ανθρώπου και διακρίνεται σε οικιστικό και πολιτιστικό¹³.

Θεωρία και νομολογία ορίζουν ως φυσικό περιβάλλον το σύνολο των φυσικών στοιχείων, ήτοι την ατμόσφαιρα, τα ύδατα, το έδαφος, τη χλωρίδα, τη πανίδα και ως πολιτιστικό το σύνολο των ανθρωπίνων δημιουργημάτων, δηλαδή τις αρχαιότητες, τα μνημεία, τους παραδοσιακούς οικισμούς και τα διατηρητέα κτήρια.

Ωστόσο, η σχέση φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος έχει προβληματίσει έντονα τόσο τη θεωρία, όσο και τη νομολογία, για το εάν πρόκειται για δύο ξεχωριστές έννοιες ή εάν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ενιαία.

Κρατούσα είναι η άποψη σύμφωνα με την οποία το φυσικό και το πολιτιστικό περιβάλλον αποτελούν μορφές του ενιαίου εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος. Τα φυσικά στοιχεία και τα ανθρώπινα έργα εντάσσονται στο συνολικό περιβαλλοντικό σύστημα. Βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν

⁸ Βλ Crowe Timothy *Crime Prevention Through Environmental Design: Applications of Architectural Design and Space Management Concepts*, Oxford, β' έκδοση, Butterworth - Heinemann, (2000) σελ 35.

⁹Βλ Lowenthal David «Environment as Heritage», στο: Flint Kate, Morphy Howard (επιμελ.), *Culture, Landscape and the Environment - The Linacre Lectures, 1997*, New York, Oxford University Press, (2000), σελ. 197.

¹⁰Βλ Soper Kate *What is Nature? – Culture, Politics and the non – Human*, Oxford, Blackwell Publishers, (1995), σελ. 15.

¹¹ Βλ Γ. Κώττης «Οικολογία και Οικονομία», Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, (1994), σελ. 41.

¹² «Περιβάλλον και φύση δεν είναι έννοιες συνώνυμες. Παρ' ότι μοιράζονται την ίδια σημαντική, το περιβάλλον, ως έννοια, προσθέτει και επαναπροσδιορίζει αυτήν της φύσης. Το περιβάλλον προσδιορίζεται σε σχέση με τον άνθρωπο. Αντιστρόφως, η φύση προσδιορίζεται ως το σύνολο εκείνο, το οποίο αποτελείται από όλα, όσα βρίσκονται έξω από την ορθολογική και τεχνική δραστηριότητα του ανθρώπου», βλ. Γλ. Σιούτη, «Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος, Δημόσιο Δίκαιο και Περιβάλλον», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα (2003), σελ 9.

¹³Βλ Ι. Καρακώστας «Περιβάλλον και Δίκαιο, Δίκαιο Διαχείρισης και Προστασίας των Περιβαλλοντικών Αγαθών», Δεύτερη έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, (2006), σελ. 3 επ.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

την οικολογική ισορροπία, την υγεία των κατοίκων και την ποιότητα της ζωής, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση, καθώς και τις αισθητικές αξίες¹⁴.

Τέλος, το «περιβάλλον» νοείται, εμφανίζεται και πρέπει να αντιμετωπίζεται υπό στενή, αλλά και εν ευρεία έννοια. Υπό την στενή έννοιά του, το περιβάλλον εμπεριέχει μόνον το φυσικό περιβάλλον, δηλαδή τις βιοτικές βάσεις ή τους φυσικούς πόρους του ανθρώπου, ενώ με την ευρεία έννοια του, εμφανίζεται ως συνολικό περιβάλλον που περιλαμβάνει τον άνθρωπο, τους κοινωνικούς και πολιτιστικούς θεσμούς, καθώς και τα αγαθά¹⁵.

1.2 Η ΝΟΜΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η νομική έννοια του περιβάλλοντος νοείται σε σχέση με τον άνθρωπο, ο οποίος είναι ο τελικός αποδέκτης των κανόνων δικαίου. Στην ελληνική έννομη τάξη δεν υπάρχει ενιαίος ορισμός του περιβάλλοντος.

Ορόσημο υπήρξε το Σύνταγμα του 1975, το οποίο καθιέρωσε με διάταξή του για πρώτη φορά στη συνταγματική ιστορία της χώρας, την προστασία του περιβάλλοντος. Έτσι, με το άρθρο 24, αναγνωρίζεται αφενός η δεσπόζουσα θέση του περιβάλλοντος και αφετέρου κατοχυρώνεται η αυτοτελής προστασία του.

Η σημασία του άρθρου 24 του Συντάγματος έγκειται στο ότι αναγάγει την προστασία του περιβάλλοντος σε στόχο, ενώ ταυτόχρονα θεσπίζει έναν αυξημένης τυπικής ισχύος αντικειμενικό κανόνα δικαίου, μία γενική αρχή δικαίου, η οποία συγκαθορίζει την ερμηνεία και την εφαρμογή των ιεραρχικά υποδεέστερων κανόνων του δικαϊκού μας συστήματος¹⁶.

Ειδικότερα, στο άρθρο 24 παρ.1 αναφέρεται ρητά η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος ως υποχρέωση του Κράτους το οποίο οφείλει «να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα», ενώ στην παρ. 6 του ίδιου άρθρου ορίστηκε ότι «τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος» και ο κοινός νομοθέτης «θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση αυτής της προστασίας περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας καθώς και τον τρόπο και τα είδη αποζημίωσης των ιδιοκτητών».

Πουθενά αλλού στο Σύνταγμά μας δεν συναντούμε τόσο ξεκάθαρη επιταγή για λήψη «διαιτέρων κατασταλτικών μέτρων» όσο σε αυτή την διάταξη. Μάλιστα, η συνταγματική προστασία επεκτείνεται και με το άρθρο 117 παρ. 3¹⁷ και 4¹⁸ του

¹⁴ Βλ. ΣτΕ 3146/1998 Ε' Τμήμα, σχετικά με την Υπόθεση μαρίνας Μυκόνου.

¹⁵ Βλ. Χρ. Ακριβοπούλου, «Βασικές έννοιες – Δίκαιο του Περιβάλλοντος», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <https://akrivopoulouchristina.wordpress.com>.

¹⁶ Βλ. Ι. Καράκωστας, «Περιβάλλον και Δίκαιο», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη - 3^η έκδοση, (2011), σελ. 76.

¹⁷ «Δημόσια ή ιδιωτικά δάση και δασικές εκτάσεις που καταστράφηκαν ή καταστρέφονται από πυρκαϊά ή που με άλλο τρόπο αποψιλώθηκαν ή αποψιλώνονται, δεν αποβάλλουν για το λόγο αυτό το χαρακτήρα που είχαν πριν καταστραφούν, κηρύσσονται υποχρεωτικά αναδασωτέες και αποκλείεται να διατεθούν για άλλο προορισμό».

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Συντάγματος, στα οποία ειδικά προστατεύονται τα δάση και οι δασικές εκτάσεις. Κατ' αυτόν τον τρόπο πραγματοποιήθηκε η καθολική και επιτακτική ανάγκη για την προστασία του περιβάλλοντος με συνταγματική κάλυψη, η οποία συνδέεται άμεσα και προσδίδει ουσιαστικό περιεχόμενο στη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 Σ.

Με βάση αυτήν τη συνταγματική διάταξη, η νομολογία του ΣτΕ, αναγνώρισε την ύπαρξη ενός συνταγματικού δικαιώματος στο περιβάλλον¹⁹, άρρηκτα συνδεδεμένου με τη θεμελιώδη συνταγματική αρχή της προστασίας της αξίας του ανθρώπου και με το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.

Το άρθρο 24 Σ θεωρείται αλληλένδετο και αλληλοσυμπληρούμενο με τα άρθρα 2 παρ. 1 και 5 παρ.1 που προστατεύουν την προσωπικότητα και αποτελούν όλα μαζί μια αδιάσπαστη ενότητα. Συγκεκριμένα, ο σεβασμός των αξιών που συνθέτουν την υπόσταση του ανθρώπου αποτελεί την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας και το δικαίωμα ανάπτυξης της προσωπικότητας θεωρείται ως κύριο, γενικό και θεμελιώδες δικαίωμα.

Με την συνταγματική αναθεώρηση του 2001, αναγνωρίζεται πλέον το περιβάλλον ως «δικαίωμα του καθενός» και καθιερώνεται η αρχή της αειφορίας ή αλλιώς της βιώσιμης ανάπτυξης, της προστασίας, δηλαδή, του περιβάλλοντος για χάρη και των επόμενων γενεών. Όμως, το συνταγματικό δικαίωμα στο περιβάλλον, κατ' αρχήν, μπορεί να συγκρούεται με άλλα συνταγματικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στην ιδιοκτησία²⁰ (άρθρο 17 Σ), το δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας και ανάπτυξης²¹ (άρθρα 5 παρ. 1, 22 παρ.1, 106 παρ.2 Σ).

¹⁸ «Η αναγκαστική απαλλοτρίωση δασών ή δασικών εκτάσεων που ανήκουν σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου, επιτρέπεται μόνο υπέρ του Δημοσίου, σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 17, για λόγους δημοσίας ωφελείας, διατηρείται πάντως η μορφή τους αμετάβλητη ως δασική».

¹⁹ Βλ. *Ι. Καράκωστας* ο.π, σελ. 95 επ.

²⁰ Βλ. **ΣτΕ 695/1986** σχετικά με την προστασία θαλάσσιας χελώνας «*Caretta caretta*» στον κόλπο του Λαγανά Ζακύνθου, όπου κρίθηκαν συνταγματικές οι ρυθμίσεις σχετικού Π.Δ/τος οι οποίες επέβαλλαν αυστηρότερους όρους από ότι συνήθως για την δόμηση και τις χρήσεις γης, θεωρώντας ότι οι ρυθμίσεις αυτές δεν αποτελούν υπέρμετρο βάρος της ιδιοκτησίας. Επίσης, στη **ΣτΕ 3565/1996**, η οποία ερμηνεύοντας το άρθρο 50 του Ν.5351/1932, που θεσπίζει υποχρέωση λήψης άδειας πριν από την εκτέλεση κάθε έργου πλησίον αρχαιοτήτων, έκρινε ότι το Υπουργείο Πολιτισμού οφείλει να εξετάζει αιτιολογημένα εάν η εκτέλεση του έργου συμβαδίζει με την προστασία των αρχαιοτήτων και αναλόγως να την απαγορεύει, προβαίνοντας ενδεχομένως και σε απαλλοτρίωση του χώρου ή να την επιτρέπει υπό όρους. Στην απόφαση επισημαίνεται ότι μεταξύ των περιορισμών της ιδιοκτησίας και του επιδιωκόμενου σκοπού της μεγαλύτερης δυνατής προστασίας των αρχαιοτήτων πρέπει να υπάρχει εύλογη σχέση, ενώ η προσφυγή στο επαχθέστερο μέτρο της απαλλοτρίωσης αποτελεί το έσχατο μέσο. Η προσφυγή όμως στο επαχθέστερο μέτρο της απαλλοτρίωσης δεν πρέπει να είναι γενική και οιονεί αυτόματη αλλά να προκρίνεται μόνο όταν δεν υπάρχει άλλος τρόπος για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Ομοίως στη **ΣτΕ 3067/01**, κρίθηκε θεμιτή η μεταβολή του προορισμού μιας ιδιοκτησίας, καθώς και η θέσπιση ρυθμίσεων αναγόμενων σε περιορισμούς των εξουσιών που πηγάζουν από τον καθορισμό του προορισμού της, για την επίτευξη του συνταγματικού στόχου της προστασίας του περιβάλλοντος.

²¹ Βλ. ενδεικτικά **ΣτΕ 811/1977** (Ολ.), **ΣτΕ 4208/1991**, **ΣτΕ 4209/1997**, **ΣτΕ 53/1993** και πρβλ. με **ΣτΕ 601/1989**, **3680/1987**. Ομοίως **ΣτΕ 2537/1996**, (Ολ.), **ΣτΕ 734/1997**, **ΣτΕ 772/1998**

Όπως γίνεται δεκτό στη θεωρία και στη νομολογία, σε κάθε περίπτωση σύγκρουσης συνταγματικών δικαιωμάτων και εν όψει του ανεπίτρεπτου της ιεράρχησής τους, γίνεται *ad hoc* στάθμιση των αντιτιθέμενων συμφερόντων, με στόχο την πρακτική εναρμόνιση των συγκρουόμενων συνταγματικών διατάξεων, μέσω της οριοθέτησης των πεδίων εφαρμογής τους.

Στο πλαίσιο επίλυσης και αντιμετώπισης περιβαλλοντικών ζητημάτων, ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή της νομολογίας του ΣτΕ και ειδικά το Ε' Τμήματος του, όπου έχει καταστεί κύριος θεματοφύλακας του περιβάλλοντος και επιδιώκει να διαμορφώσει περιβαλλοντική συνείδηση τόσο στους πολίτες, όσο και στην δημόσια διοίκηση²².

Στη νομολογία του ΣτΕ αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι «*το φυσικό περιβάλλον έχει αναχθεί σε αυτοτελώς προστατευόμενο αγαθό, προκειμένου να εξασφαλισθεί η οικολογική ισορροπία και η διαφύλαξη των φυσικών πόρων προς χάρη και των επόμενων γενεών*»²³.

Βεβαίως, στο Σύνταγμα δεν περιλαμβάνεται ορισμός του περιβάλλοντος, όμως είναι προφανής η πρόθεση του συντακτικού νομοθέτη να εκληφθεί αυτό στην ευρύτερη δυνατή μορφή του, δηλαδή ως το σύνολο των οικοσυστημάτων και να επιτευχθεί μέσω της συνταγματικής διάταξης η κατά το δυνατό μεγαλύτερη προστασία του εννόμου αυτού αγαθού.

Αντιθέτως, στη νομοθεσία η έννοια του περιβάλλοντος προσδιορίζεται με επάρκεια. Σε ένα σύνολο νομοθετημάτων²⁴, **το φυσικό περιβάλλον** ορίζεται με παρεμφερείς διατυπώσεις, *ως ο χερσαίος, θαλάσσιος και εναέριος χώρος που περιβάλλει τον άνθρωπο, μαζί με τη χλωρίδα, την πανίδα και τους φυσικούς πόρους του*²⁵, ενώ **το πολιτιστικό περιβάλλον**, *ως τα ανθρωπογενή στοιχεία και χαρακτηριστικά του πολιτισμού*.

Στο νόμο πλαίσιο Ν.1650/1986, για την προστασία του περιβάλλοντος δεν γίνεται διαχωρισμός μεταξύ του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Ως περιβάλλον, ορίζεται *το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων, που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση μεταξύ τους και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες*²⁶.

Ο ορισμός αυτός περιλαμβάνει προφανώς και τα μνημεία ιστορικής, αρχαιολογικής και καλλιτεχνικής αξίας. Κατά συνέπεια στο αντικείμενο προστασίας του νόμου συμπεριλαμβάνεται και το πολιτιστικό περιβάλλον. Έτσι, η παρουσία ρύπων που μπορούν να προκαλέσουν υλικές ζημιές ή να καταστήσουν άχρηστα

²² Βλ. Ε. Ζαγκλέ - Μ. Ζαμπάρας, ο.π.

²³ ΣτΕ 2537/96 (Ολ.), ΣτΕ 3478/00 (Ολ.), ΣτΕ 613/02 (Ολ.).

²⁴ Ν.360/1976, Π.Δ293/1981, Π.Δ1180/1991, Ν.1327/1983.

²⁵ Βλ. Γλ. Σιούτη «Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος, Δημόσιο Δίκαιο και Περιβάλλον», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα (2003), σελ. 10.

²⁶ Μέσα από τους ορισμούς αυτούς αναδεικνύεται επιπλέον και το ειδικότερο ζήτημα της σχέσης του «φυσικού» με το «πολιτιστικό περιβάλλον».

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

μνημεία κλπ. καθώς και η πιθανότητα αρνητικών επιπτώσεων «στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες», θεωρείται προσβολή κατά του περιβάλλοντος, *έστω και αν δεν βλάπτει ή εγκυμονεί κινδύνους για το φυσικό περιβάλλον*²⁷.

Η προβληματική έγκειται στο εάν θεωρούνται τα πολιτιστικά στοιχεία διαφορετικά είδη του έννομου αγαθού «περιβάλλον», ή ενσωματώνονται στα φυσικά του στοιχεία.

Έχει υποστηριχθεί²⁸ ότι, τόσο από ερμηνευτική όσο και από οντολογική άποψη, τα πολιτιστικά στοιχεία αποτελούν διαφορετικές εξειδικεύσεις του εννόμου αγαθού «περιβάλλον» - μολονότι πολύ συχνά τα φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία αποτελούν μία αρμονική ενότητα - και ως εκ τούτου η βλάβη ενός μνημείου αρχαιολογικής αξίας και ενός οικοσυστήματος συρρέουν αληθινά, αφού πρόκειται για διαφορετικές μονάδες του εννόμου αγαθού.

Διότι στην αντίθετη περίπτωση, η προσβολή ενός οικοσυστήματος, στο οποίο υπάρχουν και πολιτιστικά στοιχεία και ενός οικοσυστήματος χωρίς πολιτιστικά στοιχεία θα αξιολογούνταν με το ίδιο πλαίσιο ποινής. Μία τέτοια εξισωτική ποινική αξιολόγηση κρίνεται απαράδεκτη, αφενός μεν διότι δεν συμπορεύεται με τη δίκαιη αναλογία της ποινικής κύρωσης προς τη βαρύτητα του εγκλήματος και την ενοχή του δράστη, αφετέρου δε δεν ανταποκρίνεται στη βούληση του νομοθέτη.

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί, ότι η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος οργανώνεται και εξειδικεύεται ήδη με τις ειδικότερες διατάξεις του Ν. 3028/2002 «για την προστασία των αρχαιοτήτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς», όπου οι ποινικές διατάξεις προστατεύουν το μνημείο ή άλλο υλικό πολιτιστικό αγαθό ως στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας και ως αντικείμενο ιδιοκτησίας.

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 56 προβλέπονται ποινικές κυρώσεις για ρύπανση μνημείου ή άλλου πολιτιστικού αγαθού. Συνεπώς είναι προφανές ότι στην περίπτωση καταστροφής μόνο πολιτιστικών αγαθών, η συρροή των εγκλημάτων των άρθρων 28 παρ. 1 και 2 του Ν. 1650/1986 και των άρθρων 53 επ. του Ν. 3028/2002, ιδίως εκείνων των άρθρων 56, 57 που αφορούν φθορές σε μνημεία και εκείνη του άρθρου 66 που αφορά την παράνομη επέμβαση ή εκτέλεση έργου, στην οποία συγκαταλέγεται ρητά και η ρύπανση ακινήτου μνημείου, είναι φαινομενική: η προσβαλλόμενη μονάδα είναι μία και το άρθρο 56 Ν. 3028/2002 ως ειδικότερο, απωθεί τις φαινομενικώς συρρέουσες διατάξεις του άρθρου 28²⁹.

Παρατηρείται συνεπώς ότι το «περιβάλλον» εξετάζεται και ως ποινικό φαινόμενο ή καλύτερα χρίζει και ποινικής προστασίας.

²⁷ Βλ. *Ι. Μοροζίνης*, «Περιβάλλον II», σε: *Παύλου/Σάμιου* (έκδ. επιμ.), *Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι*, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, (2012), σελ. 26.

²⁸ Βλ. *Γ. Παναγοπούλου-Μπέκα*, «Ο προσδιορισμός του εννόμου αγαθού υπό την ονομασία περιβάλλον», στο Ε' Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, με τίτλο «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», Εκδόσεις Π.Ν. Σάκουλα, (1996), σελ. 23. *Της ίδιας*, «Το έννομο αγαθό περιβάλλον: Προβλήματα εφαρμογής της σχετικής νομοθεσίας», Εκδόσεις Σάκουλα (1η έκδ. – Θεσσαλονίκη), (1992), σελ. 139.

²⁹ Βλ. *Ι. Μοροζίνης*, «Περιβάλλον II», ο.π, σελ. 89.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

1.3 ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΩΣ ΠΟΙΝΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

1.3.A. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ «ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ» ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ

Από αρχαιότατων χρόνων ή και ακόμη παλιότερα με τον καταμερισμό της εργασίας που ως αποτέλεσμα επέφερε τη δημιουργία των πρώτων κοινωνιών, ο άνθρωπος ένωσε την ανάγκη να δημιουργήσει κάποιες κοινωνικές αξίες ή αλλιώς κάποια κοινωνικά αγαθά, έτσι ώστε να μπορεί να συμβιώσει ομαλά και ειρηνικά με τους συνανθρώπους του.

Αρχικά οι κοινωνικές αξίες που δημιουργήθηκαν, όπως ήταν εύλογο, ήταν η *ζωή* και η *ιδιοκτησία*. Με το πέρασμα των χρόνων, όμως, οι κοινωνίες έπαψαν να είναι ολιγάριθμες. Ο καταμερισμός των έργων ανάμεσα στα μέλη της, έγινε ποιοτικότερος και πολυσύνθετος, με συνέπεια να αυξάνεται συνεχώς η ανάγκη για δημιουργία νέων κοινωνικών αξιών.³⁰

Ωστόσο μόνο η ύπαρξη και η δημιουργία νέων κοινωνικών αξιών δεν ήταν αρκετή για να εξασφαλιστεί στην πράξη ο σεβασμός σε αυτές. Η προσβολή τους από κάποιους κοινωνούς, οι οποίοι δεν τήρησαν τις υποσχέσεις τους, δημιούργησε την ανάγκη και την επιθυμία από τους προσβαλλόμενους να ανταποδώσουν το «κακό» που υπέστησαν.

Κατά αυτόν τον τρόπο, δημιουργήθηκε η έννοια του «ποινικού φαινομένου»³¹ που συνίσταται σε μια σχέση *προσβολής* και *αντιπροσβολής*³². Ουσιαστικώς, λοιπόν, κατά τα πρώιμα στάδια δημιουργίας του ποινικού φαινομένου, ο κοινωνός που προσέβαλλε κοινωνικά αγαθά δεχόταν από τα ίδια τα θύματα ή τα συγγενικά τους πρόσωπα την αντιπροσβολή στις δικές του αξίες, ως μέσο και ένα είδος «τιμωρίας».

Από τα ως άνω εκτεθέντα, συμπερασματικά προκύπτει ότι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του «ποινικού φαινομένου» είναι η παθογένειά του³³, η θεραπευσιμότητά του³⁴ και η σχετικότητα μέσα στο χώρο και στον χρόνο.³⁵

³⁰ Βλ. Α. Κωστάρας, Έννοιες και Θεσμοί του Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, σελ.99-100

³¹ Όπως αναφέρει και ο Μανωλεδάκης, ως «ποινικό φαινόμενο» αποκαλούμε στη θεωρία τη μορφή της κοινωνικής παθολογίας, στην ιστορική μέχρι σήμερα διαδρομή των ανθρώπινων κοινωνιών, που έγκειται στην προσβολή βασικών στοιχείων (-αγαθών) της κοινωνικής ζωής από τους ίδιους τους ανθρώπους και στην αντίδραση (την απάντηση) στην προσβολή αυτή από τους φορείς των αγαθών που προσβλήθηκαν και σε πιο εξελιγμένη φάση από την κυρίαρχη (την υπερέχουσα) δύναμη (εξουσία) μέσα στον κοινωνικό χώρο. Βλ. Ιωάννη Μανωλεδάκη, το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα (Θεσσαλονίκη), 1998, σελ. 3

³² Α. Κωστάρας, ό.π., σελ.99-100

³³ Με τον όρο παθογένεια εννοούμε ότι στον πυρήνα της η κοινωνία εμφανίζει στοιχεία νοσηρότητας. Για να εμφανίζεται το «ποινικό φαινόμενο» σε μια κοινωνία σημαίνει ότι η ίδια δεν είναι υγιής και τα μέλη της δεν σέβονται τις αξίες της. Βλ. Α. Κωστάρας, ό.π σελ.101.

³⁴ Με τον όρο θεραπευσιμότητα εννοούμε την προσπάθεια μείωσης της παραβατικότητας των μελών της κοινωνίας και όχι την πλήρη εξαφάνιση του ποινικού φαινομένου. Βλ. Α. Κωστάρας, ό.π σελ.101.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Ποιά είναι όμως εκείνα τα συνθετικά στοιχεία που προσδίδουν νομική μορφή στην έννοια του «ποινικού φαινομένου»;

Τα στοιχεία του «ποινικού φαινομένου», όπως εμφανίζεται και από την ανωτέρω συνοπτική παρουσίασή του είναι:

- ✓ η προσβολή,
- ✓ τα προσβαλλόμενα αγαθά ή κοινωνικές αξίες και
- ✓ η αντίδραση στην προσβολή ήτοι η αντιπροσβολή.³⁶

Υπό μία πιο νομική – επιστημονική προσέγγιση, η μορφή του «ποινικού φαινομένου» διακρίνεται και εξηγείται μέσα από το τρίπτυχο: Δημιουργίας των κοινωνικών αγαθών, δηλαδή επί της ουσίας της ύπαρξης «έννομων αγαθών», της προσβολής αυτών, δηλαδή της ύπαρξης ανθρῶπινης παρεκκλίνουσας παραβατικής συμπεριφοράς, οριζόμενη ως «έγκλημα» και η αντιπροσβολή του φερόμενου παραβατικού προσώπου, η οποία δεν είναι άλλη από την ύπαρξη της αποδιδόμενης σ' αυτό της ανάλογης «ποινήs».

Στο παρόν κεφάλαιο, όπως άλλωστε ευκόλως γίνεται αντιληπτό από την τιτλοφόρησή του, παρουσιάζεται το πρώτο από τα τρία στοιχεία του «ποινικού φαινομένου», το έννομο αγαθό.

1.4 ΤΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ«ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ»

Όταν αναλύεται η έννοια ενός προστατευόμενου έννομου αγαθού από το ποινικό δίκαιο, αναλύεται ουσιαστικῶς μία κοινωνική - ηθική αξία την οποία προστατεύει ο νομοθέτης με ποινικές κυρώσεις³⁷.

Όμως ὅλες οι κοινωνικο-ηθικές αξίες δεν αποτελούν έννομα αγαθά. Ο νομοθέτης επιλέγει να προστατεύσει εκείνες τις αξίες και εκείνα τα κοινωνικά αγαθά που είναι απαραίτητες για την διευκόλυνση της ειρηνικής κοινωνικής συμβίωσης και αυτό το πετυχαίνει με την τυποποίηση παρεκκλινουσών συμπεριφορών - που τις προσβάλλουν - σε ποινικούς κυρωτικούς κανόνες.³⁸ Κατόπιν της εν λόγω τυποποίησης, ο νομοθέτης αναγορεύει αυτές τις συμπεριφορές σε εγκλήματα.³⁹

³⁵ Επί της ουσίας αυτό σημαίνει ότι τα κοινωνικά αγαθά μεταβάλλονται μέσα στο χώρο και το χρόνο, και δεν παραμένουν ίδια ούτε σε ὅλες τις κοινωνίες, ούτε σε ὅλες τις εποχές. Βλ. Α. Κωσάρα, ὁ.π σελ.101-102

³⁶ βλ. Ι Μανωλεδάκη, ὁ.π σελ.5-6

³⁷ Βλ. Α. Κωσάρα, ὁ.π σελ.101

³⁸ Βλ. Γ. Μπέκας, Πρακτική διδασκαλία Ποινικού Δικαίου, Γενικό Μέρος, Εκδόσεις Π.Ν.Σάκκουλα, σελ.17

³⁹ Στην Θεωρία, βέβαια, υποστηρίζεται και η άποψη ότι τα έννομα αγαθά πρέπει να ἔχουν απαραίτητα υλικότητα. Έτσι, κατά τον Καθηγητή Μανωλεδάκη: Έννομα αγαθά - σ' ένα σύγχρονο, φιλελεύθερο προσανατολισμού ποινικό δίκαιο - είναι τα πολλά "ὅμοια" και "ισότιμα" πρόσωπα και πράγματα που διακινούνται ελεύθερα στον κοινωνικό χώρο, καθώς και τα πολλά «ὅμοια» και «ισότιμα» πρόσωπα και Έννομα αγαθῶ "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδῶν αρχῶν του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεῶν του

Στην επιστήμη του Δικαίου, οι απόψεις που έχουν υποστηριχθεί όσον αφορά το έννομο αγαθό «περιβάλλον», διακρίνονται όπως ήδη επισημάνθηκε σε δύο βασικές κατηγορίες : στην **ανθρωποκεντρική** και την **οικολογική**.

1.4.A. ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Βάσει της προσεγγίσεως αυτής η προστασία του περιβάλλοντος έχει ως στόχο την προστασία της ανθρώπινης ζωής και υγείας, του ζωτικού χώρου των ανθρώπων καθώς και των οικονομικών τους συμφερόντων και όχι του περιβάλλοντος αυτό – καθ' αυτό.⁴⁰

Μία από τις απόψεις που ανήκουν στην κατηγορία αυτή είναι του Καθηγητή κ. Αλεξιάδη, ο οποίος υποστήριξε ότι με την ποινικοποίηση των προσβολών του περιβάλλοντος και κυρίως, βάσει του ν. 1650/1986, επιδιώκεται η διασφάλιση της ανθρώπινης ζωής και υγείας.

Πιο συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι ακόμα και αν στον ν. 1650/1986, άμεσο αντικείμενο προστασίας είναι το περιβάλλον, ωστόσο αυτό που προστατεύεται τελικά είναι *'' ο άνθρωπος ως άτομο και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, να ζει σε ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον, μέσα στο οποίο προστατεύεται η υγεία του και ευνοείται η ανάπτυξη της προσωπικότητας του ''*.⁴¹

Σημαντική είναι και η άποψη του Καθηγητή κ. Καράκωστα, η οποία άπτεται του κλάδου του Αστικού Δικαίου, αλλά γενικά οι θέσεις του υποδηλώνουν την οπτική του σχετικά με το αγαθό «περιβάλλον». Συγκεκριμένα αναφέρει ότι *«το περιβάλλον δεν συγκαταλέγεται μεταξύ των ρητώς αναγνωριζόμενων και προστατευόμενων από τις διατάξεις του ΑΚ εννόμων αγαθών. Δεν χωρεί όμως αμφιβολία ότι το δικαίωμα του ανθρώπου να διαβιώνει σε ένα υγιές και οικολογικά ισορροπημένο περιβάλλον αποτελεί έκφραση της προσωπικότητας του.... Είναι προφανές ότι ένα από τα αγαθά που συγκαθορίζουν την προσωπικότητα και αποτελούν προϋπόθεση για την ελεύθερη ανάπτυξη της είναι και ο αποτελούμενος από φυσικά και τεχνητά αγαθά χώρος, μέσα στον οποίο ο άνθρωπος ζει και αναπτύσσει τις κάθε είδους δραστηριότητες του, ο ζωτικός του χώρος... Ο ατμοσφαιρικός αέρας, η θάλασσα και τα γλυκά νερά καθώς και πολλά από τα αγαθά του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος αποτελούν πράγματα εκτός συναλλαγής, τα κοινά σε όλους και τα κοινόχρηστα πράγματα επάνω στα οποία αναγνωρίζεται και προστατεύεται από την αστική νομοθεσία η κοινή χρήση. Διότι τι άλλο συνιστά η ρύπανση της θάλασσας ή του ποταμού ή η αποψίλωση του δάσους παρά προσβολή του ιδιόρρυθμου δικαιώματος*

πράγματα που με συγκεκριμένη ιδιότητα τους (φυσική ή κοινωνική) διευκολύνουν αυτή την ελεύθερη διακίνηση. Βλ. Ι. Μανωλεδάκης, ό.π σελ.91

⁴⁰ βλ. Γ. Σιούτη, Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος, Β' Έκδοση 2011, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), σελ.10

⁴¹ Βλ. Γ. Παναγοπούλου – Μπέκα, Το περιβάλλον ως έννομο αγαθό, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1992, σελ.79
Έννομο αγαθό ''περιβάλλον''. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

χρήσεως των κοινών σε όλους και των κοινόχρηστων πραγμάτων, εξουσία που απορρέει από το ευρύτερο δικαίωμα της προσωπικότητας (άρθρο 57 ΑΚ);»⁴²

1.4.B. ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Με γνώμονα την προσέγγιση αυτή δίνεται έμφαση κυρίως στη διαφύλαξη της ισορροπίας των οικοσυστημάτων και την εν γένει προστασία των στοιχείων του περιβάλλοντος.⁴³

Το περιβάλλον, λοιπόν, σύμφωνα με την ως άνω θεώρηση, προστατεύεται ως αυτοτελές έννομο αγαθό, πέρα από τη σύνδεσή του με άλλα έννομα αγαθά, όπως η υγεία και ζωή του ανθρώπου.⁴⁴

Η θεώρηση αυτή είναι αποτέλεσμα της συνειδητοποίησης της διεθνούς κοινωνίας ότι η ανεξέλεγκτη εκβιομηχάνιση και η αλόγιστη εκμετάλλευση του φυσικού περιβάλλοντος μπορούν εν τέλει να οδηγήσουν μακροπρόθεσμα στον αφανισμό της ζωής πάνω στη γη, ενώ βραχυπρόθεσμα στην υποβάθμιση της ποιότητάς της.⁴⁵

Όπως αναφέρει ο Καθηγητής Μανωλεδάκης: « το περιβάλλον δεν επηρεάζει μόνο τη ζωή και την υγεία των ανθρώπων, ώστε η προσβολή του να συνδέεται με τη βλάβη ή τη διακινδύνευση αυτών των αγαθών αποκλειστικά... αλλά επηρεάζει εξίσου την ελευθερία τους, ακόμα και την περιουσία τους, και καθορίζει την ποιότητα της ζωής τους... Συνεπώς το περιβάλλον δεν είναι ένα εξαρτημένο μέγεθος προστασίας αλλά είναι ένα αυτοτελές συλλογικό - υπερατομικό, διαχρονικό και πρωτογενές έννομο αγαθό.»⁴⁶

Επίσης μία από τις απόψεις που εντάσσονται στην οικολογική προσέγγιση είναι και αυτή του Καθηγητή κ. Τάχου, ο οποίος αφενός παρατηρεί ότι το «μείζον» έννομο αγαθό είναι αυτό του περιβάλλοντος, δηλαδή η ίδια η ζωή, και το «έλασσον» είναι η ζωή του ανθρώπου, ενώ αφετέρου διατυπώνει με σαφήνεια ότι το περιβάλλον είναι σύνθετο, συλλογικό- υπερατομικό και πρωτογενές έννομο αγαθό.⁴⁷

Σε κάθε περίπτωση, στην Επιστήμη του Δικαίου, η κρατούσα θέση είναι αυτή που υποστηρίζει ότι το περιβάλλον προστατεύεται ως αυτοτελές έννομο αγαθό πέραν της συνδέσεώς του με τα έννομα αγαθά της ζωής και της υγείας, αποτελούμενο από τα ειδικά - δικά του στοιχεία - που το συνθέτουν όπως το έδαφος, η ατμόσφαιρα, το νερό κ.τ.λ.⁴⁸

⁴² Βλ. Ι. Καράκωστα, Περιβάλλον και Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2006, σελ. 324

⁴³ Βλ. Γ. Σιούτη ό.π σελ. 10

⁴⁴ Βλ. Γ. Παναγοπούλου –Μπέκα, ό.π σελ.86

⁴⁵ βλ. Ι. Μανωλεδάκη, ό.π. σελ.326

⁴⁶ Βλ. Ι. Μανωλεδάκη, ό.π. σελ.326

⁴⁷ Βλ. Γ. Παναγοπούλου –Μπέκα, ό.π. σελ.85

⁴⁸ Βλ. Π. Τσιρίδη, η προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, Δίκαιο του Περιβάλλοντος, Πρακτικά Σεμιναρίων, Έκδοση ΔΣΑ, 2011, σελ. 197

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

1.5 Η ΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΕΝΝΟΜΟΥ ΑΓΑΘΟΥ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ»

1.5.A. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Το Σύνταγμα

Οι συνταγματικές διατάξεις οι οποίες αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες⁴⁹:

- i) Στις γενικές διατάξεις
- ii) Στις ειδικές διατάξεις

i) ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Οι γενικές διατάξεις, επί της ουσίας, είναι εκείνες, οι οποίες προστατεύουν, την «αξία» του ανθρώπου (άρθρο 2 παρ.1 Σ)⁵⁰, την «προσωπικότητα» κάθε ατόμου (άρθρο 5 παρ.1 Σ), την ζωή (άρθρο 5 παρ.2 Σ) και την υγεία των πολιτών (άρθρο 21 παρ.3 Σ)⁵¹.

Οι διατάξεις αυτές, όσον αφορά το περιβάλλον, τυγχάνουν εφαρμογής εξ' αιτίας του γεγονότος ότι προσωπικότητα και περιβάλλον, πλέον, αποτελούν αδιάσπαστη ενότητα⁵² και εμφανίζονται ως ένα ενιαίο οργανικό σύνολο.

Ακολουθώντας αυτό σημαίνει ότι κάθε⁵³ υποβάθμιση του περιβάλλοντος συνεπάγεται και προσβολή της ζωής και της υγείας του ανθρώπου, καθώς και της αξίας και της προσωπικότητάς του και αντιστρόφως η προσβολή της αξίας του ανθρώπου όταν στρέφεται εναντίον αγαθών που κρίνονται απαραίτητα για την ανάπτυξη και εκδήλωση της προσωπικότητάς του όπως το φυσικό και πολιτιστικό πλαίσιο, δηλαδή κατ' ουσίαν το ίδιο το περιβάλλον, τότε αποτελεί συγχρόνως και προσβολή του περιβάλλοντος.⁵⁴

Οι διατάξεις αυτές θα μπορούσαμε να πούμε ότι δρουν παραπληρωματικά προς το άρθρο 24 Συντάγματος.

ii) ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Όπως ήδη επισημάνθηκε, σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ.1 Σ. «*Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και*

⁴⁹ Βλ. Βασίλειο Σκουρή – Αναστάσιο Τάχο, Ειδικό Διοικητικό Δίκαιο, έκδοση Πέμπτη, 1998, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα –Θεσσαλονίκη σελ.30

⁵⁰ Βλ. Ι. Καρακώστα, ό.π .σελ. 351

⁵¹ Βλ. Β. Σκουρή –Α. Τάχο, ό.π σελ.30

⁵² Βλ. Ι. Καρακώστα, ό.π σελ.352

⁵³ Για το αν κάθε υποβάθμιση αποτελεί και προσβολή της ζωής, της υγείας ή της αξίας του ανθρώπου θα αναπτυχθεί κατωτέρω.

⁵⁴ Βλ. Ι. Καρακώστα, ό.π σελ.352

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας...».

Με βάση το άρθρο αυτό, το κράτος έχει την υποχρέωση όχι μόνο να λαμβάνει ιδιαίτερα θετικά μέτρα, τόσο προληπτικά όσο και κατασταλτικά, για την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά και να απέχει από οποιαδήποτε ενέργεια που θα μπορούσε δυνητικά να αποβεί βλαπτική για το ίδιο το περιβάλλον, όπως λ.χ. τα πεδία βολής, κρατικές βιομηχανικές εγκαταστάσεις, κ.α.⁵⁵

Μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, η προστασία του περιβάλλοντος αναγνωρίζεται και ως «δικαίωμα» του καθενός. Έτσι ουσιαστικώς, το δικαίωμα σε ένα περιβάλλον υγιεινό και οικολογικά ισορροπο είναι ένα συνταγματικό δικαίωμα, την ύπαρξη και άσκηση του οποίου εγγυάται μια συνταγματική διάταξη, η οποία δεσμεύει και τις τρεις συντεταγμένες εξουσίες⁵⁶ κατά την διάκριση των λειτουργιών του κράτους, ενώ παράλληλα στην ανωτέρω διάταξη καθιερώνεται και η αρχή της αειφορίας⁵⁷ ή αλλιώς της βιώσιμης ανάπτυξης.

Επιπλέον, στο άρθρο 24 παρ.1 γ⁵⁸ Σ, σε συνδυασμό με τη γενικότερη υποχρέωση του κράτους να προστατεύσει το φυσικό περιβάλλον και να λάβει όλα εκείνα τα κατάλληλα θετικά μέτρα για την προστασία του, υποδεικνύεται στον κοινό νομοθέτη να μεριμνήσει για τη διατήρηση, ανάπτυξη και βελτίωση του *δασικού περιβάλλοντος*.⁵⁹

Τέλος, με την αναθεώρηση του Σ. του 2001, προστέθηκε ερμηνευτική δήλωση στο άρθρο 24, η οποία προβαίνει στον ορισμό του δάσους και της δασικής έκτασης.⁶⁰

1.5.B ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Στο άρθρο 24 παρ. 1 Σ γίνεται μνεία σε φυσικό και σε πολιτιστικό περιβάλλον. Με τον όρο φυσικό περιβάλλον νοείται το σύνολο των φυσικών στοιχείων, όπως η ατμόσφαιρα, τα ύδατα, το έδαφος, η χλωρίδα και πανίδα.

Όπως αναφέρει και ο Καθηγητής Μανωλεδάκης, «το φυσικό περιβάλλον, στη γενική-καθολική όψη της έννοιας του αγαθού αυτού, συγκροτείται από την υδρόσφαιρα (θάλασσα, ποτάμια, λίμνες, υπόγεια και επιφανειακά νερά, υδρόβια χλωρίδα και πανίδα), την ατμόσφαιρα, το έδαφος, το υπέδαφος και το ζωικό και φυτικό κόσμο.»⁶¹

⁵⁵ Βλ. Ε. Κουτούπα- Ρεγκάκου, Δίκαιο του Περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005, σελ. 26

⁵⁶ Βλ. Γ. Σιούτη, ό.π σελ. 10

⁵⁷ Βάσει της **αρχής της αειφορίας ή βιώσιμης ανάπτυξης**, πρέπει η διαχείριση και εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, στους οποίους εντάσσεται και η βιοποικιλότητα, να γίνεται με τρόπο που να διασφαλίζεται η διατήρησή τους για χάρη των επόμενων γενεών που θα ακολουθήσουν. Οι φυσικοί πόροι πρέπει να διαφυλάσσονται στο διηνεκές διότι δεν είναι ανεξάντλητοι. Βλ. Γ. Σιούτη, ό.π. σελ.141

⁵⁸ Όσον αφορά τον νόμο που ψηφίστηκε ώστε να ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών που αναφέρει η συνταγματική διάταξη είναι ο ν.998/1979.

⁵⁹ Βλ. *Ευπραξία- Αίθρα Μαρία*, Η νομική προστασία των Δασών, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, σελ.35

⁶⁰ Ο ορισμός του δάσους που δίνεται στην ερμηνευτική δήλωση έρχεται να επιβεβαιώσει τη νομολογία του ΣτΕ και του ΑΕΔ (βλ. ΑΕΔ 27/99, ΣτΕ 2086/96). Βλ. Γ. Σιούτη ό.π. σελ.65-66

⁶¹ Βλ. *Ι. Μανωλεδάκη*, ό.π. σελ. 328

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Το πολιτιστικό περιβάλλον ή ανθρωπογενές περιβάλλον αφορά το σύνολο των δημιουργημάτων του ανθρώπου⁶², δηλαδή τα μνημεία του ανθρώπινου πολιτισμού όπως τα διατηρητέα κτίρια και τις αρχαιότητες.

Επί της ουσίας, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το πολιτιστικό περιβάλλον είναι το σύνολο της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

1.5. Γ Η ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Όπως ήδη επισημάνθηκε η διάταξη του άρθρου 24 Σ περιέχει τόσο την υποχρέωση του κράτους για λήψη θετικών μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος, όσο και την υποχρέωση αποχής από κάθε ενέργεια που μπορεί αν αποβεί βλαπτική, αντανακλώντας κατ' αυτό τον τρόπο την αρνητική όψη της υποχρέωσης για λήψη θετικών μέτρων⁶³.

Συνακόλουθα περιέχει, όμως, και την κατοχύρωση του δικαιώματος σε ένα υγιεινό και οικολογικά ισόρροπο περιβάλλον. Είναι πρόδηλο ότι με τη συνύπαρξη των τριών αυτών δεδομένων εμφανίζεται η γνωστή μορφολογία ενός κοινωνικού και ενός ατομικού δικαιώματος.

Σε γενικές γραμμές το δικαίωμα στο περιβάλλον συγκεντρώνει στοιχεία και χαρακτηριστικά γνωρίσματα, ατομικού⁶⁴, κοινωνικού⁶⁵ και πολιτικού⁶⁶ δικαιώματος.

Συνέπεια, της δυσκολίας που αντιμετωπίζεται σχετικά με την κατάταξη του σε μία από τις ανωτέρω κατηγορίες, είναι ότι θεωρείται ως ανήκον στα «μικτά δικαιώματα» ή δικαιώματα «τρίτης γενιάς⁶⁷».

Όπως αναφέρει και ο Καθηγητής κ. Χρυσόγονος, «το δικαίωμα στο περιβάλλον είναι τρίτης γενιάς, διακριτό τόσο από τα ατομικά, όσο και από τα κοινωνικά δικαιώματα»⁶⁸.

Ο ίδιος ακριβώς προβληματισμός υπάρχει ειδικότερα και για το δικαίωμα στο δασικό περιβάλλον το οποίο επίσης συγκεντρώνει χαρακτηριστικά και των τριών

⁶² Βλ. Γ. Σιούτη, ό.π σελ.9

⁶³ Βλ. Ε. Κουτούπα- Ρεγκάκου, ό.π. σελ.26

⁶⁴ Στοιχεία **ατομικού δικαιώματος** συγκεντρώνει εξαιτίας του αρνητικού και αμυντικού χαρακτήρα του, ο οποίος περιορίζει το πεδίο δράσης της κρατικής εξουσίας.

⁶⁵ Στοιχεία **κοινωνικού δικαιώματος** συγκεντρώνει εξαιτίας του θετικού του περιεχομένου, υπό την έννοια ότι οι φορείς του απαιτούν από το Κράτος τη λήψη θετικών μέτρων για την προστασία του.

⁶⁶ Στοιχεία **πολιτικού δικαιώματος** συγκεντρώνει εξαιτίας του συμμετοχικού του χαρακτήρα, αφού εμπεριέχει τρεις ειδικότερες παραμέτρους και συγκεκριμένα το δικαίωμα πληροφόρησης, συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων και τη δυνατότητα άσκησης ενδίκων μέσων. Βλ. Ευπραξία- Αίθρα Μαρία, ό.π. σελ. 223

⁶⁷ Επί της ουσίας υπάρχει διάκριση μεταξύ τριών γενεών δικαιωμάτων. Στην πρώτη γενιά υποστηρίζεται ότι ανήκουν μαζί τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, στη δεύτερη τα κοινωνικά και τα ομογάλακτα τους οικονομικά και στην τρίτη γενιά ανήκουν τα δικαιώματα αλληλεγγύης. Βλ. αναλυτικότερα Κ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη 2006, σελ.43-44.

⁶⁸ Βλ. Κ. Χρυσόγονος, ό.π σελ.11-12

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

κατηγοριών δικαιωμάτων και επομένως αντιμετωπίζεται ως δικαίωμα μικτής φύσεως.⁶⁹

1.5.Δ ΤΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ ΠΟΥ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΤΑΙ ΣΤΟΝ Ν.1650/1986

Ο Ν. 1650/1986 όπως τροποποιήθηκε, αντικαταστάθηκε και ισχύει αποτελεί το βασικό νομοθέτημα για την προστασία του περιβάλλοντος.

Ενώ, όμως, ο στόχος της θέσπισής του ήταν να προσφέρει ένα συνολικό και αποτελεσματικό θεσμικό πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος ικανό να αντεπεξέλθει στα οξυμένα περιβαλλοντικά προβλήματα του τόπου, στην πράξη, τελικά, καθυστέρησε να τεθεί σε πλήρη εφαρμογή.⁷⁰ Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο ν.1650/1986 αποτελεί ένα νόμο-πλαίσιο, του οποίου οι διατάξεις για να ενεργοποιηθούν χρειάστηκε να εκδοθούν δεκάδες κανονιστικές πράξεις της εκτελεστικής εξουσίας.⁷¹

Οι ποινικές κυρώσεις του ανωτέρω νόμου που αφορούν τις περιπτώσεις προσβολής του έννομου αγαθού «περιβάλλον» και του κινδύνου ή βλάβης των έννομων αγαθών της ζωής και υγείας των ανθρώπων προβλέπονται στο άρθρο 28.

Όπως ήδη επισημάνθηκε, υφίσταται και η ανθρωποκεντρική προσέγγιση και άποψη ότι η τυποποίηση των περιβαλλοντικών εγκλημάτων έχει ως πρωταρχικό ρόλο την προστασία της ζωής, υγείας και σωματικής ακεραιότητας των ατόμων.

Η άποψη αυτή ερίζεται στο γεγονός ότι από τη στιγμή που στο Ποινικό Δίκαιο, πρωταγωνιστικό σημείο αναφοράς είναι ο ίδιος ο άνθρωπος, τότε οφείλουν να προστατεύονται εκείνα τα έννομα αγαθά που είναι απαραίτητα για την επιβίωσή του. Σε αυτά τα έννομα αγαθά συγκαταλέγεται και το περιβάλλον, καθότι οποιαδήποτε προσβολή σε αυτό μπορεί να συνεπιφέρει συνέπειες στη ζωή, στην υγεία και στην ιδιοκτησία των ανθρώπων.⁷²

Παρ' όλα αυτά στην παράγραφο 2 του άρθρου 28 του ν. 1650/1986 παρατηρείται ότι για να χαρακτηριστεί μια συμπεριφορά εγκληματική αρκεί μόνο το γεγονός της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος αυτό- καθ' αυτό, χωρίς να απαιτείται να επέλθει κάποιο αρνητικό αποτέλεσμα και στον άνθρωπο.⁷³

⁶⁹ Η απόφαση 3682/1986 ΣτΕ αναγνωρίζει το μικτό χαρακτήρα του δικαιώματος στο περιβάλλον, βλ. *Ευπραξία- Αίθρα Μαρία*, ό.π. σελ.231

⁷⁰ βλ. *Α. Παπανεοφύτου*, Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 1997, σελ. 255

⁷¹ Βλ. *Α. Παπανεοφύτου*, ό.π σελ.255

⁷² βλ. *Γ. Παναγοπούλου Μπέκα*, ό.π. σελ.111

⁷³ Επί της ουσίας, λοιπόν, τυποποιούνται δύο τρόποι τέλεσης του εγκλήματος, η ρύπανση και η υποβάθμιση, οι οποίοι - έτσι όπως παρουσιάζονται στον νόμο- δεν αποδίδουν με σαφήνεια το άδικο της αξιόποινης συμπεριφοράς. Βλ. αναλυτικότερα *Ε. Συμεωνίδου –Καστανίδου*, Η Ποινική προστασία του Περιβάλλοντος. Προβλήματα και προοπτικές, Νομικά Χρονικά, τεύχος 61, σελ.1-2

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Η ως άνω διάταξη συνεπώς, εμφανίζεται να προστατεύει ένα αυτοτελές έννομο αγαθό, το περιβάλλον, χωρίς να υπάρχει άμεση σύνδεση με τα έννομα αγαθά της ζωής και της υγείας των ανθρώπων.

Θα μπορούσε βέβαια να ειπωθεί ότι η συγκεκριμένη ρύθμιση της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος είναι έγκλημα διακινδύνευσης διότι θέλει να προλάβει τη δημιουργία όρων κινδύνου για την ανθρώπινη ζωή και υγεία.⁷⁴ Την άποψη αυτή, φαίνεται να ενισχύει και ο νομοθετικός ορισμός των εννοιών της ρύπανσης⁷⁵ και υποβάθμισης⁷⁶ του περιβάλλοντος, ο οποίος δημιουργεί αμφιβολίες ως προς την προσβολή που τυποποιείται στην ανωτέρω διάταξη.⁷⁷

Σε κάθε περίπτωση, όμως, η παρουσία οιασδήποτε μορφής ρύπων, όπως λ.χ του θορύβου⁷⁸ ή της ακτινοβολίας κ.τ.λ. στο περιβάλλον προκαλεί την βλάβη του και όχι την διακινδύνευσή του εξαιτίας κυρίως διότι επιφέρει πάντοτε την αλλοίωση της φυσικής σύστασης των συστατικών του στοιχείων.⁷⁹

Όπως αναφέρει και ο Καθηγητής κ. Παπανεοφύτου «..τόσο η ρύπανση όσο και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος μεταβάλλουν επί τα χείρω τη φυσική κατάσταση του περιβάλλοντος και σε κάθε περίπτωση αλλοιώνουν τα συστατικά του στοιχεία..»⁸⁰

Όσον αφορά τώρα τη διακινδύνευση της ζωής ή της υγείας του ανθρώπου γίνεται ρητή αναφορά στην παράγραφο 3 εδ. δ' του άρθρου 28 του ν.1650/1986, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει. Με αυτό τον τρόπο γίνεται αυτόδηλα αντιληπτό ότι όπου ο νομοθέτης θέλησε, τυποποίησε ρητά, παράλληλα με τη βλάβη του εννόμου αγαθού «περιβάλλον» και την διακινδύνευση⁸¹ της ζωής ή της υγείας του ανθρώπου.

Άλλωστε υπάρχουν κι άλλα επιχειρήματα που συντελούν να ισχυροποιήσουν την άποψη ότι το περιβάλλον είναι αυτοτελές προστατευόμενο έννομο αγαθό. Καταρχάς η ίδια η τιτλοφόρηση του νόμου, σκοπός της οποίας είναι να προσδιορίζει

⁷⁴ Γ. Παναγοπούλου Μπέκα, ό.π. σελ.112

⁷⁵ Βλ. άρθρο 2 παρ.2 «Ρύπανση: Η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας, σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του.

⁷⁶ Βλ. άρθρο 2 παρ.4 «Υποβάθμιση: Η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιασδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες.»

⁷⁷ Βλ. Α. Παπανεοφύτου, ό.π. σελ. 257

⁷⁸ π.χ ο θόρυβος και οι κραδασμοί ανακόπτουν τη λειτουργία των στοιχείων του περιβάλλοντος. Η ανακοπή της λειτουργικής ικανότητας του περιβάλλοντος θεωρείται βλάβη. Βλ. Ι. Μανωλεδάκη και Γ. Παναγοπούλου- Μπέκα ό.π. σελ.113

⁷⁹ Βλ. Γ. Παναγοπούλου- Μπέκα, ό.π. σελ. 113

⁸⁰ Βλ. Α. Παπανεοφύτου, ό.π σελ. 257

⁸¹ Βλ. άρθρο 28 παρ.3 δ: «δημιούργησε κίνδυνο θανάτου εμβρύου ή ανθρώπου ή εμφάνισης βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης σε νεογνό ή βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης ανθρώπου, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη ή και χρηματική ποινή 150.000,00 έως 500.000,00 ευρώ ».

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

το περιεχόμενο των εκάστοτε διατάξεων, προδηλώνει ότι το έννομο αγαθό που προστατεύει είναι το περιβάλλον.

Επιπροσθέτως, στην εισηγητική έκθεση του ν. 1650/1986 γίνεται λόγος ξεκάθαρα για τη «σημασία του εννόμου αγαθού 'περιβάλλον'». ⁸²

Όλα τα ανωτέρω - ως συναναφορά - οδηγούν στο συμπέρασμα ότι σε κάθε περίπτωση ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος, αρχικά υφίσταται βλάβη του εννόμου αγαθού «περιβάλλον», δηλαδή αλλοίωση των συστατικών του στοιχείων ή ανακοπή της λειτουργικής του ικανότητας, εν συνεχεία, όμως, υπάρχει περίπτωση η μόλυνση του περιβάλλοντος να θέσει σε κίνδυνο την υγεία των κατοίκων μιας περιοχής, τη ζωή τους ή την ιδιοκτησία τους. Επομένως συνεπάγεται ότι υπάρχουν έννομα αγαθά που τελούν σε πλήρη εξάρτηση με το περιβάλλον.

1.5.Ε. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ Ή ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΑΣΤΑΣΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ

Σύμφωνα με τη διάταξη 63 παρ.1 του προΐσχύοντα ΚΠΔ «*Η πολιτική αγωγή για την αποζημίωση και την αποκατάσταση από το έγκλημα και για τη χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης μπορεί να ασκηθεί στο ποινικό δικαστήριο από τους δικαιούμενους σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα*».

Πολιτικώς ενάγων ήταν το πρόσωπο, φυσικό ή νομικό, που νομιμοποιούταν να ζητήσει κατά τους όρους των άρθρων 914 ΑΚ και 932 ΑΚ την επιδίκαση αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, δηλαδή ήταν αυτός που **άμεσα** ζημιώθηκε ή υπέστη ηθική βλάβη εξαιτίας του αδικήματος ως **φορέας** δηλ. **του προσβαλλόμενου έννομου αγαθού**. Η αξίωση όμως αποζημίωσης για περιουσιακή ζημία ή ηθική βλάβη από αδικοπραξία προϋποθέτει την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ ζημιογόνου γεγονότος και ζημίας. ⁸³

Αν ακολουθηθεί ως γνώμονας η κρατούσα άποψη στη Θεωρία η οποία συγκλίνει στη παραδοχή ότι το περιβάλλον προστατεύεται ως αυτοτελές έννομο αγαθό, τότε πρέπει να αποκλειστεί η παράσταση πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη, καθόσον το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό είναι το περιβάλλον. Από την προσβολή του περιβάλλοντος έμμεσα θίγεται ένας άοριστος αριθμός ανθρώπων και συνεπώς δε δημιουργείται άμεση αξίωση αποζημίωσης. ⁸⁴

Κατ' εξαίρεση, από τον γενικό κανόνα του προΐσχύοντος άρθρου 63 ΚΠΔ αναγνωριζόταν σε ορισμένες περιπτώσεις η δυνατότητα του αδικηθέντος να δηλώσει παράσταση πολιτικής αγωγής για υποστήριξη της κατηγορίας (άρθρο 64 παρ.2 του προΐσχύοντος ΚΠΔ). ⁸⁵

⁸² Βλ. Εισηγητική Έκθεση του ν. 1650/1986 σελ.2 καθώς και Α. Παпанεοφύτου, ό.π. σελ.255 και Γ. Παναγοπούλου- Μπέκα, ό.π. σελ.115

⁸⁴ Βλ. Πολυχρονη Τσιρίδη, ό.π σελ.197

⁸⁵ Βλ. Νικόλαο Αποστολίδη, Το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα 2010,σελ.35

Βάσει του ανωτέρω σκεπτικού, το άρθρο 28 παρ.7 του ν.1650/1986 επιτρέπει στο Δημόσιο, στο Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, στην περιφέρεια των οποίων έχει τελεστεί το αδίκημα - δηλαδή ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος- να παρίστανται ως πολιτικώς ενάγοντες (με τον νέο εν ισχύ ΚΠΔ σύμφωνα με τον Ν.4620/2019 η έννοια του πολιτικού ενάγοντα μετονομάζεται σε παριστάμενο – διάδικο σε ποινική δίκη με σκοπό την ενίσχυση της κατηγορίας) , ανεξάρτητα από την επέλευση περιουσιακής ζημίας τους, με αίτημα την αποκατάσταση των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση, στο μέτρο που αυτό βέβαια είναι εφικτό.⁸⁶

Παρ' όλα αυτά, η νομολογία έχει δεχτεί - σε ορισμένες περιπτώσεις - και την ουσιαστική νομιμοποίηση μεμονωμένων ιδιωτών, βασιζόμενη στο άρθρο 57 ΑΚ περί προσβολής προσωπικότητας. Χαρακτηριστική είναι η υπ' αριθμ. ΠλημΧαλκ 5594/2005 απόφαση, στην οποία αναφέρεται ότι: «οι διατάξεις του ν.1650/1986 έχουν τεθεί όχι μόνο για την προστασία του γενικού συμφέροντος αλλά και για την προστασία των ιδιωτικών συμφερόντων και ειδικότερα εκείνων που εμπίπτουν στο προστατευτικό πεδίο της διατάξεως του άρθρου 57 ΑΚ. και συναρτώνται άμεσα με την προσωπικότητα του ατόμου, ως εκδηλώσεις αυτής. Άλλωστε η ίδια η έννοια του περιβάλλοντος, ως το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων κ.τ.λ., περιλαμβάνει στοιχεία τα οποία αυταπόδεικτα συγκαταλέγονται στους βασικούς παράγοντες που επιδρούν στην εν γένει ανάπτυξη και συγκρότηση ενός ατόμου (ποιότητα ζωής κ.τ.λ). Συνεπώς κάθε προσβολή του περιβάλλοντος, είτε μέσω της υποβάθμισης είτε μέσω ρύπανσης, προσβάλλει ταυτόχρονα και το ατομικό δικαίωμα στη διατήρηση εκείνων των περιβαλλοντικών όρων και συνθηκών που βελτιώνουν και συντηρούν την ανθρώπινη διαβίωση με αποτέλεσμα τελικά να καθίσταται φορέας του εννόμου αγαθού και το ίδιο το άτομο».⁸⁷

Με βάση το ως άνω δικανικό σκεπτικό η απόφαση έκανε δεκτό το αίτημα παράστασης πολιτικής αγωγής της δηλούσας- κατοίκου για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης εξαιτίας των συνεπειών που υπέστη η ίδια ως άτομο από τις παραβάσεις του κατηγορουμένου εναντίον του περιβάλλοντος.

1.5.ΣΤ. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΡΡΟΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΝΝΟΜΟΥ ΑΓΑΘΟΥ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ»

Το περιβάλλον, και ειδικότερα το φυσικό περιβάλλον, όπως ήδη έχει επισημανθεί, αποτελείται από ένα σύνολο συστατικών στοιχείων που γίνονται αντιληπτά με τις αισθήσεις και τα οποία αλληλεπιδρούν μεταξύ τους.

Δεδομένου αυτού του γεγονότος δημιουργήθηκε ένας επιπρόσθετος προβληματισμός σχετικά με το κατά πόσο το περιβάλλον αποτελεί ένα ενιαίο έννομο αγαθό ή περισσότερα, όσα δηλαδή και τα συστατικά στοιχεία που το αποτελούν.

⁸⁶ βλ. Νικόλαος Αποστολίδης, ό.π σελ.37, υποσημ.109

⁸⁷ βλ. ΠλημΧαλκ 5594/2005, ΠοιΧρον ΝΖ/2007 σελ.752-753, σημαντική είναι η απόφαση 2391/2008 ΤριμΕφΑθ που δέχτηκε και την ουσιαστική νομιμοποίηση εξωραϊστικού συλλόγου.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Σε αυτό συνηγορεί και το γεγονός ότι υπάρχουν νόμοι που προστατεύουν συγκεκριμένα στοιχεία του περιβάλλοντος όπως ο ν.998/1979 που προστατεύει το *''δάσος και τις δασικές εκτάσεις''*⁸⁸, ο ν.743/1977 που προστατεύει το θαλάσσιο περιβάλλον κ.τ.λ.⁸⁹

Η απάντηση που έχει δοθεί στον παραπάνω προβληματισμό είναι η εξής : *«το περιβάλλον είναι ένα ενιαίο έννομο αγαθό με πολλαπλές εκφράσεις- επιφάνειες, που αντιστοιχούν στις ενότητες των συστατικών του στοιχείων α) την υδρόσφαιρα β) την ατμόσφαιρα, γ) το ζωικό και φυτικό κόσμο δ) το έδαφος και ε) το υπέδαφος.»*⁹⁰

Επειδή, σε κάθε περίπτωση, είναι δύσκολη η εξειδίκευση του έννομου αγαθού «περιβάλλον» και ειδικότερα η ακριβής οριοθέτηση των στοιχείων του, οι επιστήμονες καταλήγουν στην ανωτέρω οριοθέτηση ανάλογα με την εστία ενδιαφέροντός τους και τις ανάγκες της έρευνάς τους.⁹¹

Έτσι στην επιστήμη της Οικολογίας, το περιβάλλον εκφράζεται σε επιμέρους οικοσυστήματα⁹² και ακολούθως, ανάλογα με το εκάστοτε αντικείμενο μελέτης και ενδιαφέροντος, εξατομικεύεται σε επιμέρους στοιχεία αυτών των οικοσυστημάτων.⁹³ Αυτό όμως δεν είναι πάντοτε ευχερές, με αποτέλεσμα στην επιστήμη του ποινικού δικαίου να δημιουργούνται προβληματισμοί, όσον αφορά την συρροή εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος.

Σε κάθε περίπτωση, η ποινική επιστήμη για να μπορέσει να λύσει τα προβλήματα συρροής παίρνει ως κριτήριο το οικοσύστημα με την ευρεία έννοια.⁹⁴ Έτσι όταν έχουμε με την ίδια πράξη, βλάβη περισσότερων του ενός οικοσυστημάτων, έχουμε *αληθινή κατ' ιδέαν συρροή*. Αν η πράξη προσβάλλει διάφορα στοιχεία του ίδιου οικοσυστήματος έχουμε *φαινομενική συρροή*, αφού η προσβολή των στοιχείων που αποτελούν ένα οικοσύστημα συναποτελούν τη στιγμή της προσβολής τους μία μονάδα έννομου αγαθού.⁹⁵

⁸⁸ Τα δάση και οι δασικές εκτάσεις χαρακτηρίζονται ευπαθή οικοσυστήματα και χρήζουν ειδικής προστασίας (ΣτΕ 951/1996).Βλ. και Γ.Σιούτη ό.π. σελ. 63

⁸⁹ Η Γ. Παναγοπούλου –Μπέκα αναφέρει ότι οι λόγοι ύπαρξης νόμων που προστατεύουν στοιχεία του περιβάλλοντος ξεχωριστά είναι α) η δέσμευση της ελληνικής πολιτείας από Διεθνείς Συμβάσεις, β) Η ανάγκη αντιμετώπισης της έξαρσης του φαινομένου των πυρκαγιών στα δάση, ως ευπαθών οικοσυστημάτων (ειδικότερα βλ. Έκθεση Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής του ν. 3818/2010 που αναφέρει «...Τα δάση και οι δασικές εκτάσεις, ειδικότερα υπάγονται, ως φυσικά αγαθά, και ανεξαρτήτως της ειδικότερης ονομασίας τους ή της θέσης τους εν σχέσει προς οικιστικές περιοχές, σε ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς, ώστε να διατηρηθεί η χρήση κατά τον προορισμό τους και να διαφυλαχθεί η οικολογική ισορροπία (ΣτΕ 2224/1993)» και γ) Η διαφορά στη διακινδύνευση των στοιχείων του περιβάλλοντος. Βλ. Γ. Παναγοπούλου- Μπέκα ό.π. σελ.121

⁹⁰ Βλ. Γ. Παναγοπούλου- Μπέκα ό.π. σελ. 123

⁹¹ Βλ. Γ. Παναγοπούλου- Μπέκα ό.π. σελ. 124

⁹² Ο όρος οικοσύστημα παρότι προέρχεται από την Επιστήμη της οικολογίας κατά μία έννοια έχει υιοθετηθεί και από την νομική επιστήμη (π.χ στο άρθρο 3 παρ.1 του ν. 998/1979 το δάσος αναφέρεται και ως δασικό οικοσύστημα)

⁹³ Βλ. Ι.Μανωλεδάκης ό.π. σελ. 328

⁹⁴ Βλ. Γ. Παναγοπούλου- Μπέκα, ό.π.σελ. 126-127

⁹⁵ Βλ. Ι. Μανωλεδάκη ό.π. σελ.329

Έννομο αγαθό ''περιβάλλον''. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Σημαντικό γεγονός για την επίλυση των προβλημάτων συρροής αποτελεί και η διαπίστωση της «ειρήνευσης» του έννομου αγαθού κατόπιν της προσβολής που υπέστη είτε από πράξη ή παράλειψη. Όταν το έννομο αγαθό «περιβάλλον» ειρηνεύει, παρέχει εκ νέου τη δυνατότητα για καινούργια σε αυτό προσβολή.⁹⁶

1.5.Z. ΤΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ ΠΟΥ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΤΑΙ ΣΤΟΝ Ν. 998/1979 (όπως τροπ. με την παρ.1 του άρθρου 78 Ν.4602/2019)

Ο Ν. 998/1979 'περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας' εκδόθηκε - όπως ήδη επισημάνθηκε - σε εκτέλεση της συνταγματικής διάταξης του άρθρου 24 παρ. 1 γ .

Πρόκειται για ένα νομοθέτημα το οποίο έχει ως σκοπό την αντιμετώπιση των προβλημάτων του δασικού περιβάλλοντος και ειδικότερα την αντιμετώπιση προβλημάτων που δημιουργούνται από την συνύπαρξη του δάσους με τα ανθρωπογενή συστήματα.⁹⁷

Στο άρθρο 3 του ν. 998/1979, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 παρ. 1 του ν. 3208/2003, το άρθρο 9 παρ.1 του ν.3818/2010 και το άρθρο 32 παρ.1 Ν. 4280/2014 δίνεται ο ορισμός του δάσους ή του δασικού οικοσυστήματος και των δασικών εκτάσεων,⁹⁸ ο οποίος οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πλέον είναι προφανές πως το δάσος αντιμετωπίζεται ως αυτοτελές αγαθό, καθοριστικό για την οικολογική ισορροπία.⁹⁹ Για την ακρίβεια, το δάσος ή δασικό οικοσύστημα αποτελεί μία από τις εκφάνσεις του ενιαίου και ελαστικού - ως προς τον προσδιορισμό του - εννόμου αγαθού περιβάλλον.

Ο ν. 998/1979 περιλαμβάνει εννέα κεφάλαια. Οι ποινικές κυρώσεις του ανωτέρω νόμου περιλαμβάνονται στο όγδοο κεφάλαιο (άρθρα 68-71). Στο άρθρο 68 αντιμετωπίζονται οι παραβάσεις που αφορούν τα προστατευτικά μέτρα του Τρίτου κεφαλαίου (άρθρα 11-22), ενώ με το άρθρο 69 θεσπίζονται ποινές για παραβάσεις που αναφέρονται στην αντιμετώπιση των πυρκαγιών. Στο άρθρο 70 ρυθμίζονται οι συνέπειες από μη τήρηση των υποχρεώσεων που έχουν σχέση με τις αναδασώσεις,¹⁰⁰

⁹⁶ για να υπάρξει ειρήνευση του εννόμου αγαθού πρέπει το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από την μία προσβολή μέχρι την επόμενη να είναι επαρκές ώστε να μπορέσει να σταθεροποιηθεί μία κατάσταση και να θεωρηθεί ότι αποκαταστάθηκε η ειρήνη του εννόμου αγαθού. π.χ ένα εργοστάσιο ρίχνει απόβλητα σε παρακείμενο από αυτό ποταμό μία φορά κάθε μήνα. Η παρέλευση ενός μήνα θεωρείται επαρκές διάστημα για να έχουμε ειρήνευση του εννόμου αγαθού και σταθεροποίηση μιας κατάστασης.

⁹⁷ Βλ. *Ευπραξία- Αίθρα Μαρία*, ο.π σελ.44

⁹⁸ Συγκεκριμένα στο άρθρο 3 παρ. 1 του ν. 998/1979 ως «δάσος ή δασικό οικοσύστημα νοείται το οργανικό σύνολο άγριων φυτών με ξυλώδη κορμό πάνω στην αναγκαία επιφάνεια του εδάφους, τα οποία, μαζί με την εκεί συνυπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα, αποτελούν μέσω της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης και αλληλοεπίδρασης τους, ιδιαίτερη βιοκοινότητα (δασοβιοκοινότητα) και ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον (δασογενές).» ενώ στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου «δασική έκταση υπάρχει όταν στο παραπάνω σύνολο η άγρια ξυλώδης βλάστηση, υψηλή ή θαμνώδης, είναι αραιά».

⁹⁹ *Ευπραξία- Αίθρα Μαρία*, ο.π σελ.157

¹⁰⁰ *Ευπραξία- Αίθρα Μαρία* ο.π σελ. 74-75

ενώ το άρθρο 71 προβλέπει την επιβολή ποινικών και διοικητικών κυρώσεων σε όσους προβαίνουν στην ανέγερση κτισμάτων εντός δασών ή δασικών εκτάσεων.

Με τις ανωτέρω ποινικές διατάξεις γίνεται αντιληπτό ότι ο ποινικός νομοθέτης τυποποιεί εγκλήματα βλάβης του εννόμου αγαθού «δάσος»¹⁰¹. Πιο συγκεκριμένα τυποποιούνται εκείνα που αφενός έχουν ήδη προκαλέσει βλάβη στο δασικό οικοσύστημα και αφετέρου εκείνα τα οποία το εμποδίζουν να αναπτυχθεί εκ νέου .

1.6 ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό δικαϊκό επίπεδο, εμφανίζεται σαφώς ότι το περιβάλλον - με τις επιμέρους εκφάνσεις του - αποτελεί και αντιμετωπίζεται ως ένα αυτόνομο έννομο αγαθό, εξαιτίας κυρίως της συμφωνίας των κρατών - σε διεθνές επίπεδο - από την μία, σχετικά με το αυτόδηλο και το ευαπόδεικτο : ότι δηλαδή οι κίνδυνοι της κλιματικής αλλαγής δεν γνωρίζουν σύνορα και η συστηματική αντιμετώπιση τους προϋποθέτει να φέρει οργανωτικά γνωρίσματα παγκόσμιας εμβέλειας, με θεμιτό αποτέλεσμα να επιφέρει ένα ουσιαστικό βήμα διεθνούς κλιματικής πολιτικής, η οποία να διαμορφώσει την επόμενη παγκόσμια συμφωνία για την προστασία του κλιματικού συστήματος της γης.

Από την άλλη, σε ευρωπαϊκό επίπεδο με την πάροδο του χρόνου κατέστη σαφές ότι η δημιουργία μιας κοινής αγοράς και η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι δυνατόν να επιδιωχθούν ερήμην της περιβαλλοντικής πολιτικής και χωρίς σαφή κοινωνικό και οικολογικό προσανατολισμό¹⁰².

¹⁰¹ άλλωστε βλ. και την ΣτΕ 3559/2008 απόφαση όπου αναφέρει «Τα δασικά οικοσυστήματα (δάση και οι δασικές εκτάσεις) αποτελούν ένα και αυτοτελές έννομο αγαθό το οποίο προστατεύεται από διαφόρους κινδύνους, στους οποίους περιλαμβάνεται η αντιμετωπιζόμενη με την αναδάσωση καταστροφή, σημαντική αραίωση άλλων τρόπου υποβάθμιση της δασικής βλαστήσεως, επιτρέπεται δε κατ' εξαίρεση η μεταβολή της χρήσεως του κατά τον προορισμό της.»

¹⁰² Βλ. «Η διείσδυση του κοινοτικού δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα», Πρακτικά συνεδρίου, Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης – Τομέας Διοικητικής Επιστήμης και Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF) - Γραφείο Ελλάδας, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή (1994),σελ. 9.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

1.6.Α Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΔΟΧΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ Ε.Ε. - ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΤΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ – ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΟΥ ΚΑΤΑΔΕΙΚΝΥΕΙ ΤΗΝ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Πρωτογενές Ενωσιακό - Κοινοτικό Δίκαιο

Οι πρώτες προσπάθειες σε επίπεδο Κοινοτικού Δικαίου για την προστασία του περιβάλλοντος ξεκίνησαν τη δεκαετία του 1980. Η ουσιαστική μεταβολή στο πλαίσιο της κοινοτικής πολιτικής περιβάλλοντος πραγματοποιήθηκε με την υιοθέτηση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (ΕΕΠ)¹⁰³ το 1986¹⁰⁴.

Πρόκειται για την πρώτη μεγάλης σημασίας τροποποίηση της Συνθήκης για την ίδρυση της Ε.Ο.Κ και στόχος της ήταν η προώθηση της διαδικασίας της ευρωπαϊκής οικοδόμησης για την ολοκλήρωση της ενοποίησης της εσωτερικής αγοράς.

Εκεί και σε αυτό το οικονομικό κλίμα συνεργασίας, για πρώτη φορά η κοινοτική δράση υπέρ του περιβάλλοντος μνημονεύεται στην **Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη** της 28.02.1986, υπό τον αυτοτελή τίτλο «Περιβάλλον».

Εν συνεχεία στη **Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992)**, η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί επίσημη κοινοτική πολιτική, ενώ με τη **Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997)** και τη **Συνθήκη της Νίκαιας (2001)** η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί κοινοτικό στόχο¹⁰⁵ και ταυτοχρόνως κατοχυρώνεται η αρχή της βιώσιμης ή αειφόρου ανάπτυξης¹⁰⁶.

Κατόπιν, η **Συνθήκη της Λισαβόνας (2009)**, επέφερε κάποιες τροποποιήσεις στην ΣΕΕ όσον αφορά το κεκτημένο της αειφορίας και του περιβάλλοντος.

Πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 3 παρ.3 ΣΕΕ (πρώην άρθρο 2 ΣΕΕ) αναπτύσσονται οι τρεις πυλώνες¹⁰⁷ της αειφόρου ανάπτυξης και ειδικότερα όσον

¹⁰³ Η ΕΕΠ υπογράφηκε στις 17-18 Φεβρουαρίου 1986 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου 1987.

¹⁰⁴ Κυρώθηκε από τη Χώρα μας με το Ν. 1681/1987.

¹⁰⁵ Με Συνθήκη της Νίκαιας ο σχετικός τίτλος που αφορά το περιβάλλον είναι τα άρθρα 174-176 ΣυνΘΕΚ (ΤΙΤΛΟΣ XIX-ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ), καθώς και το άρθρο 95 παρ.3 ΣυνΘΕΚ βάσει του οποίου αναφέρεται ότι «Η Επιτροπή στις προτάσεις της που προβλέπονται στην παράγραφο 1 σχετικά με την υγεία, την ασφάλεια, την προστασία του περιβάλλοντος και την προστασία των καταναλωτών, λαμβάνει ως βάση ένα υψηλό επίπεδο προστασίας, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη όσες νέες εξελίξεις βασίζονται σε επιστημονικά δεδομένα...».

¹⁰⁶ Η ΣΕΕ στο προοίμιο (7^η παράγραφος) καθώς και στο άρθρο 2 ΣΕΕ, ορίζει μεταξύ των στόχων της Ένωσης την επίτευξη ισόρροπης και αειφόρου ανάπτυξης, ενώ στο άρθρο 2 ΣυνθήκηΕΚ θεωρείται αποστολή της Κοινότητας να προάγει στο σύνολο της «την αρμονική, ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων... υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος...».

¹⁰⁷ Άρθρο 3 παρ.3 ΣΕΕ «Η Ένωση εγκαθιδρύει εσωτερική αγορά. Εργάζεται για την αειφόρο ανάπτυξη της Ευρώπης με γνώμονα την ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη και τη σταθερότητα των τιμών, την κοινωνική οικονομία της αγοράς με υψηλό βαθμό ανταγωνιστικότητας, με στόχο την πλήρη απασχόληση και την κοινωνική πρόοδο, και το υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος.»

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

αφορά τον περιβαλλοντικό πυλώνα προσδιορίζεται και αποτυπώνεται το υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος.

Επίσης στο άρθρο 3 παρ. 5 ΣΕΕ για πρώτη φορά γίνεται μνεία στη συμβολή της ΕΕ στην αειφόρο ανάπτυξη¹⁰⁸ του πλανήτη. Όσον αφορά τη ΣΛΕΕ, στο άρθρο 4 παρ.2.ε το περιβάλλον κατατάσσεται μεταξύ των συντρεχουσών αρμοδιοτήτων, ενώ με το άρθρο 13 ΣΛΕΕ εντάσσεται στο corpus της Συνθήκης το διατακτικό του Πρωτοκόλλου για την προστασία και την καλή διαβίωση των ζώων¹⁰⁹.

Στη ΣΛΕΕ τα άρθρα 174 έως 176 παρέμειναν ως έχουν, αλλάζοντας απλώς αρίθμηση πλέον 191 έως 193 ΣΛΕΕ. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 191 παρ.1 ΣΛΕΕ προστέθηκε στην πολιτική του περιβάλλοντος η καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος¹¹⁰.

Παράγωγο ενωσιακό - κοινοτικό Δίκαιο

Εκτός από το πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο για την προστασία του περιβάλλοντος, έχουμε και το παράγωγο κοινοτικό Δίκαιο, το οποίο περιλαμβάνει ένα σύνολο κανονιστικών πράξεων, όπως οι Οδηγίες και Κανονισμοί.

Στο σύνολο τους οι κανονιστικές πράξεις που αφορούν το περιβάλλον είναι πάνω από 230,¹¹¹ εκ των οποίων οι περισσότερες είναι Οδηγίες.¹¹²

Η έκδοση Κανονισμών και Οδηγιών από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα στον τομέα του περιβάλλοντος ξεκινάει από πολύ νωρίς, κυρίως γύρω στα τέλη της δεκαετίας του 1960.

Τη δεκαετία του '70 η Ε.Κ. εξέδωσε Οδηγίες για τις εξατμίσεις και το θόρυβο των κινητήρων, για την ποιότητα του πόσιμου νερού, για τη διαχείριση των απορριμμάτων και των τοξικών αποβλήτων και για την προστασία των φυσικών οικοσυστημάτων και των πτηνών υπό εξαφάνιση.¹¹³

¹⁰⁸ Άρθρο 3 παρ. 5 ΣΕΕ «...η Ένωση Συμβάλλει στην ειρήνη, την ασφάλεια, την αειφόρο ανάπτυξη του πλανήτη, την αλληλεγγύη και τον αρμόδιο σεβασμό μεταξύ των λαών...»

¹⁰⁹ Βλ αρ.33 στη Συνθήκη της Νίκαιας

¹¹⁰ Βλ. Γιώργος Κρεμλής, Κοινοτικό Δίκαιο του Περιβάλλοντος: πρόσφατες εξελίξεις, Δίκαιο του Περιβάλλοντος, Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009 Τόμος Ι, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, έκδοση 2011, σελ.40 επ.

¹¹¹ Βλ. Γιώργος Κρέμλης, Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Και Το Δίκαιο Περιβάλλοντος. Το Κοινοτικό Κεκτημένο,1998, Νόμος και Φύση (<http://www.nomosphysis.org.gr>).

¹¹² Ιδιαίτερος σημαντική και για το λόγο αυτό άξια μνείας είναι η οδηγία **2008/99/ΕΚ** για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του Ποινικού Δικαίου. Μερικά από τα αδικήματα που τυποποιούνται στην Οδηγία αυτή (άρθρο 3) είναι: α) η απόρριψη, εκπομπή ή εισαγωγή ποσότητας υλικών ή ιοντίζουσας ακτινοβολίας, στον αέρα, το έδαφος ή το νερό, β) η συλλογή, μεταφορά, ανάκτηση ή διάθεση αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένης της επιχειρησιακής εποπτείας των πράξεων αυτών και της επακόλουθης συντήρησης των εγκαταστάσεων διάθεσης, και συμπεριλαμβανομένων δράσεων που εκτελούνται από εμπόρους ή μεσίτες που προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν το θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες σε πρόσωπα ή ουσιαστικές βλάβες στην ποιότητα του αέρα, του εδάφους ή του νερού, ή στα ζώα ή στα φυτά κ.α. Η Οδηγία αυτή προβλέπει **και την ποινική ευθύνη νομικών προσώπων** στις περιπτώσεις τέλεσης αδικημάτων κατά του φυσικού περιβάλλοντος. βλ. αναλυτικότερα Πολυχρόνη Τσιρίδη, ό.π. σελ. 191-195

¹¹³ Μανώλης Περάκης Η Περιβαλλοντική Ευθύνη στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 2006, Νόμος και Φύση, (<http://www.nomosphysis.org.gr>)

Σε γενικές γραμμές, η περιβαλλοντική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι οργανωμένη σε μέτρα που αποσκοπούν στην επίτευξη συγκεκριμένων στόχων σε συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο.¹¹⁴ Πρόκειται για τις γνωστές δέσμες μέτρων Περιβαλλοντικής Δράσης, οι οποίες σαφώς καταδεικνύουν την αυτονομία του περιβάλλοντος από άλλα αυτόνομα αγαθά.

Η προστασία του περιβάλλοντος στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει ένα ευρύ κατάλογο δικαιωμάτων, ελευθεριών και αρχών και δεσμεύει τα θεσμικά όργανα της Ένωσης και τα κράτη μέλη όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης.

Η Ένωση, άλλωστε, με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, αναγνωρίζει πλέον στο Χάρτη Θ. Δ. δεσμευτική ισχύ (άρθρο 6 ΣΕΕ).¹¹⁵

Στο Χάρτη Θ.Δ. η προστασία του περιβάλλοντος προσδιορίζεται στο άρθρο 37, για το οποίο θα μπορούσε να ειπωθεί ότι υφίσταται και συμπληρωματικά του άρθρου 191 ΣΛΕΕ, καθώς και των κατηγοριών και αρμοδιοτήτων της Ε.Ε. όπως περιγράφονται στα άρθρα 2 έως 6 της ίδιας Ευρωπαϊκής Συνθήκης.

1.6.B. ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΠΟΥ ΚΑΤΑΔΕΙΚΝΥΕΙ ΤΗΝ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Διεθνείς Διακηρύξεις και Διεθνείς Συμβάσεις για το Περιβάλλον

Οι Διεθνείς Διακηρύξεις και Διεθνείς Συμβάσεις που άλλαξαν τα δεδομένα στη διεθνή περιβαλλοντική σκηνή και προσέδωσαν στο Περιβάλλον με χαρακτηριστικά γνωρίσματα αυτόνομης νομικής περιωπής και αξίζει να μνημονευθούν στο κεφάλαιο αυτό, χωρίς περαιτέρω ανάλυση καθότι θα μνημονευθούν στην ανάλογη σχετική ενότητα, είναι οι εξής:

- **Η Διακήρυξη της Στοκχόλμης του 1972**, η οποία αφενός πέτυχε να θέσει τις βάσεις για τη δημιουργία περιβαλλοντικών θεσμών και αφετέρου αποτέλεσε την απαρχή ενός σώματος κανόνων, ουσιαστικού διεθνούς δικαίου στο τομέα του περιβάλλοντος.¹¹⁶ Η Διακήρυξη της Στοκχόλμης, η οποία αποτελείται από 26 αρχές, υπογράμμισε τη σημασία του περιβάλλοντος, επέδρασε στην συνειδητοποίηση των οικολογικών προβληματισμών και εισήγαγε την έννοια της «οικοανάπτυξης», που αργότερα εξελίχτηκε στην σημερινή έννοιά της, αυτήν της «βιώσιμης ανάπτυξης».¹¹⁷

¹¹⁴ Βλ. Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου, ό.π. σελ.37

¹¹⁵ Βλ. και τη σχετική Δήλωση, την πρώτη κατά σειρά μεταξύ των δηλώσεων, που προσαρτώνται στην Τελική πράξη της Διακυβερνητικής Διάσκεψης η οποία υιοθέτησε τη Συνθήκη της Λισαβόνας που υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2007.

¹¹⁶ Βλ. Χ. Αθανασοπούλου, Βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος: Σύγχρονες τάσεις της θεωρίας και της Νομολογίας στην Ελληνική και Ευρωπαϊκή Έννομη Τάξη (Μάρτιος 2008), Νόμος και φύση, (<http://www.nomosphysis.org.gr>)

¹¹⁷ Βλ. Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου, ό.π.σελ.43-44

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- **Η Διακήρυξη του Ρίο ντε Τζανέιρο** του 1992, η οποία εισήγαγε ένα νέο πλαίσιο, λαμβάνοντας υπόψη, εκτός της περιβαλλοντικής παραμέτρου και νέες οικονομικές παραμέτρους που αφορούν τόσο την οικονομική ανάπτυξη, όσο και την εξισορρόπηση του χάσματος μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών και έδωσε έμφαση στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές τους δραστηριότητες. Η Διακήρυξη αυτή, εισάγει νέες αρχές¹¹⁸, μερικές από τις οποίες είναι η αρχή για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης και η αρχή της διεθνούς συνεργασίας για τη διατήρηση, την προστασία και την αποκατάσταση της υγείας και της ακεραιότητας των οικοσυστημάτων της Γης.¹¹⁹
- **Η Σύμβαση πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές (Νέα Υόρκη- 1992)**, η οποία επικυρώθηκε και από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα με την απόφαση 94/69/EK της 15/12/1993.¹²⁰
- **Το Πρωτόκολλο του Κιότο** που υπογράφηκε το 1997 και τέθηκε σε ισχύ την 16^η Φεβρουαρίου 2005, προέκυψε από τη Διεθνή Σύμβαση για τις κλιματικές αλλαγές, που είχε υπογραφεί στη Διάσκεψη του Ρίο το 1992.¹²¹ Πρόκειται για μία φιλόδοξη και πολυσύνθετη συμφωνία 141 χωρών, με δεσμευτικό χαρακτήρα, που στοχεύει στην αντιμετώπιση του *φαινομένου του θερμοκηπίου και των κλιματικών αλλαγών*.
- **Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την μάχη κατά της απερίμωσης** (Παρίσι -1994) στις χώρες που θίγονται από ξηρασία.¹²²
- **Η σύμβαση του Aarhus** η οποία υπογράφηκε το 1998, κυρώθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση το Φεβρουάριο του 2005. Με τη σύμβαση αυτή κατοχυρώνονται συγκεκριμένα δικαιώματα στον τομέα του περιβάλλοντος και ειδικότερα τα δικαιώματα α) της πρόσβασης σε πληροφορίες για θέματα περιβάλλοντος, τις οποίες κατέχουν οι δημόσιες αρχές, β) της συμμετοχής στις διατάξεις λήψης των αποφάσεων που αφορούν τα θέματα αυτά και γ) της δικαστικής προστασίας σε περίπτωση παραβίασης των παραπάνω δύο δικαιωμάτων.¹²³

¹¹⁸ πέραν των ήδη υπάρχουσών, εξαιτίας της Διακήρυξης της Στοκχόλμης

¹¹⁹ Βλ. Χ. Αθανασοπούλου, ό.π. (<http://www.nomosphysis.org.gr>)

¹²⁰ Ε. Κουτούπα- Ρεγκάκου, ό.π. σελ.44

¹²¹ Χ. Αθανασοπούλου, ό.π. (<http://www.nomosphysis.org.gr>)

¹²² βλ. Το πρωτόκολλο του Κιότο (<http://www.sansimera.gr/articles/68>)

¹²³ Βλ. . Επαγγελία Κουτούπα- Ρεγκάκου, ό.π. σελ.44

¹²³ Βλ. Κώστα Μενουδάκο, Η Σύμβαση του Άρχους και η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας για την πληροφόρηση και συμμετοχή των πολιτών, Πρακτικά της Ημερίδας για το Περιβάλλον με θέμα :Η εφαρμογή της Σύμβασης του Άρχους. Προβλήματα και Προοπτικές, έκδοση Δικηγορικού Συλλόγου 2007, σελ.18.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- **Η Διάσκεψη για την αειφόρο ανάπτυξη του Γιοχάνεσμπουργκ το 2002** στην οποία προωθήθηκε η αντίληψη ότι η βιώσιμη ανάπτυξη πρέπει να ενσωματωθεί σε όλες τις πολιτικές τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο και τέθηκαν μακροπρόθεσμοι στόχοι (π.χ για τη διατήρηση και προστασία των φυσικών πόρων, την προστασία των οικοσυστημάτων, τη μείωση στη χρήση και παραγωγή χημικών ουσιών κ.τ.λ.). Ουσιαστικά στη Διάσκεψη αυτή διατυπώθηκε η άποψη ότι για να επιτευχθεί μακροχρόνια αποτελεσματική ανάπτυξη, στο σύνολο των χωρών, πρέπει να συνδυάζονται τρία στοιχεία: η προστασία του περιβάλλοντος, η οικονομική ανάπτυξη και η κοινωνική συνοχή τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο.¹²⁴
- **Η παγκόσμια συμφωνία των Παρισίων το 2015.** Η παγκόσμια συμφωνία των Παρισίων για την προστασία του παγκόσμιου κλίματος έλαβε χώρα το Νοέμβριο του 2015 στο Παρίσι. Η κρισιμότητα του αποτελέσματός της προερχόταν από το γεγονός, ότι το Πρωτόκολλο του Κιότο περατώθηκε το 2012, ενώ στη συνέχεια με την διαδικασία της «Τροποποίησης της Ντόχα» (Doha Amendment) επεκτάθηκε μέχρι το 2020. Συνεπώς έπρεπε τα Μέρη πλέον να συμφωνήσουν ώστε να υιοθετηθεί μια νέα παγκόσμια συμφωνία για το κλίμα για να τεθεί αυτή σε ισχύ μετά το 2020. Τελικά 195 χώρες της Σύμβασης-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC) συμφώνησαν σε μια νέα παγκόσμια, νομικά δεσμευτική συμφωνία για το κλίμα στο Παρίσι.

1.7 ΑΥΤΟΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ "ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ" ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΩΣ ΕΝΑΣ ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ ΚΛΑΔΟΣ

Από το σύνολο του παρόντος κεφαλαίου εξάγεται ευαπόδεικτα το συμπέρασμα ότι το περιβάλλον, πλέον, έχει αναχθεί σε αυτοτελές έννομο αγαθό.

Συνεπώς οποιαδήποτε ρύπανση ή υποβάθμισή του, καταρχήν, του προκαλεί βλάβη. Παρ' όλα αυτά, η μέτρηση της προσβολής και το μέγεθος των συνεπειών, που μπορούν να προκληθούν από τη βλάβη αυτή, θα καταδείξουν στο αν και κατά πόσο επιβάλλεται η προστασία του - μέσω του Ποινικού Δικαίου - και αν θεωρείται επιβεβλημένο οι αρμόδιοι φορείς να προχωρήσουν στη ποινική δίωξη των αυτουργών της περιβαλλοντολογικής βλάβης.

Επιπροσθέτως, διαπιστώνεται ότι, ενώ υπάρχει ο ν.1650/1986, ο οποίος αναγάγει στο σύνολό του το περιβάλλον σε έννομο αγαθό, ο νομοθέτης έκρινε ότι κάποια στοιχεία του περιβάλλοντος, χρήζουν ειδικής προστασίας, όπως το δάσος και γτο θαλάσσιο περιβάλλον, με αποτέλεσμα να τα αναγάγει και αυτά σε αυτοτελή έννομα αγαθά.¹²⁵

¹²⁴ Βλ. Χαρίκλεια Αθανασοπούλου,ό.π. (<http://www.nomosphysis.org.gr>)

¹²⁵ Βλ. Γ. Παναγοπούλου- Μπέκα, ό.π. σελ. 215

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Όμως, πέραν των προσβολών στο ίδιο το περιβάλλον, υπάρχουν περιπτώσεις όπου και η ίδια η ζωή και υγεία των ανθρώπων τίθεται σε κίνδυνο ή βλάπτεται άμεσα από την ρύπανση ή την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, με αποτέλεσμα ο αμέσως ζημιωθείς να μπορεί να στραφεί κατά των υπαιτίων, οι οποίοι με τις παράνομες ενέργειές τους προσβάλλουν τόσο το ζωτικό του χώρο - δηλαδή το περιβάλλον - όσο και το ατομικό του δικαίωμα στη διατήρηση εκείνων των περιβαλλοντικών όρων και συνθηκών που βελτιώνουν και συντηρούν εν γένει την ανθρώπινη διαβίωση.

Ως αξίωμα υφίσταται ότι απαραίτητη συνθήκη για την επιβίωση και την ποιοτική διαβίωση του ανθρωπίνου είδους είναι η διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος, ως χώρου δράσης και έκφρασης του. Έτσι ήταν αναμενόμενο να δημιουργηθεί και η αξίωση των ανθρώπων έναντι της κοινωνίας και της Πολιτείας - βαρύνοντας κατά κύριο λόγο την Πολιτεία - να φροντίζει για την προστασία του.

Ως εκ τούτου το Δίκαιο ως ρυθμιστής των κοινωνικών σχέσεων δεν θα μπορούσε να μείνει αδιάφορο. Η ως άνω συλλογιστική οδήγησε στο γεγονός να γίνεται πλέον λόγος για το δίκαιο του περιβάλλοντος.

Άλλωστε, όπως αναδείχτηκε, η επίλυση των οικολογικών προβλημάτων, απαιτεί πρωτίστως έναν αποτελεσματικό παρεμβατικό κρατικό μηχανισμό, που οριοθετεί την ανθρώπινη δράση, ατομική ή συλλογική και επιδιώκει την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ του φυσικού περιβάλλοντος και της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Έτσι, οι νομικοί κανόνες επωμίζονται το βάρος του να φέρουν εις πέρας την προστατευτική αποστολή - την πρόληψη και την περιστολή των τεχνολογικών κινδύνων - και να συγκεκριμενοποιήσουν την παρεμβατική λειτουργία του σύγχρονου αστικής Πολιτείας¹²⁶. Συνακόλουθα, η νομοθεσία αναδεικνύεται σε κύριο άξονα της παρεμβατικής λειτουργίας του κράτους.

Επιπροσθέτως, η συνειδητοποίηση της ανάγκης για νομική κάλυψη της προστασίας του περιβάλλοντος, της ένταξης δηλαδή της προστασίας του περιβάλλοντος στο χώρο του δικαίου εν γένει, οδήγησε στη δημιουργία του δικαίου περιβάλλοντος, το οποίο συνοπτικά μπορεί να ορισθεί ως το δίκαιο για την αντιμετώπιση της οικολογικής βλάβης και για την προστασία του περιβάλλοντος¹²⁷. Ο ευρύτερα αποδεκτός ορισμός, αποδίδεται ως: «*το σύνολο των διατάξεων που οριοθετούν την ανθρώπινη δράση και επιδιώκουν την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ του εν ευρεία έννοια περιβάλλοντος, φυσικού και πολιτιστικού και κάθε ανθρώπινης δραστηριότητας*».

Πάντως, το δίκαιο του περιβάλλοντος εμφανίζεται ως αυτόνομος κλάδος του δικαίου την τελευταία τεσσαρακονταετία, εν μέρει και ως απότοκος της σώρευσης των οικολογικών προβλημάτων που δημιούργησε η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη διεθνώς, η οποία συνέβαλε στην αφύπνιση της κοινωνίας, με επιτακτικό αίτημα να προστατευθεί το περιβάλλον και να υπαχθούν στη σφαίρα του δικαίου οι δραστηριότητες του ανθρώπου πάνω στη φύση.

¹²⁶ Βλ. Αγ. Παπανεοφύτου, ο.π. σελ. 218 επ.

¹²⁷ Βλ. Γλ. Σιούτη, «Η Συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, (1985), σελ. 13.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Η προστασία του περιβάλλοντος, λοιπόν, μπόρεσε να δικαιολογήσει μια ειδική νομική ρύθμιση μόνο από τη στιγμή που, τόσο στο οικονομικό επίπεδο η αύξηση των περιπτώσεων οικολογικής βλάβης φάνηκε ότι αποτελούσε εμπόδιο για την παραπέρα ανάπτυξη, όσο και στο επίπεδο της δημόσιας υγείας, όταν η υγεία των ανθρώπων θεωρήθηκε πλέον ότι βρίσκεται σε κίνδυνο.

Κατ' αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε ένας αυτόνομος ξεχωριστός κλάδος δικαίου, κυρίως γιατί ρυθμίζει μια νέα πτυχή της κοινωνικής ζωής, η οποία συνδέει τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον.

Κατά την Καθηγήτρια κα. Σιούτη¹²⁸, το δίκαιο του περιβάλλοντος μπορεί να διακριθεί σε **γενικό**, που περιλαμβάνει του κανόνες προστασίας του περιβάλλοντος στο σύνολό του και σε **ειδικό** που περιλαμβάνει τους κανόνες που αποβλέπουν στην προστασία επιμέρους τομέων του περιβάλλοντος ή στην προστασία από επιμέρους κινδύνους.

Όσον αφορά την προστασία των επιμέρους τομέων του, η ταξινόμηση γίνεται με βάση το προστατευόμενο αντικείμενο της εκάστοτε νομοθεσίας, όπως λ.χ το δίκαιο προστασίας της φύσης, το δίκαιο προστασίας των υδάτων, της ατμόσφαιρας κ.λ.π. Όσον αφορά δε την προστασία από επιμέρους κινδύνους η ταξινόμηση γίνεται με βάση τον κίνδυνο από τον οποίο προστατεύεται το περιβάλλον, όπως για παράδειγμα το δίκαιο των βιομηχανικών εγκαταστάσεων, το δίκαιο της ενέργειας, το δίκαιο της διαχείρισης των αποβλήτων, το δίκαιο προστασίας από την ακτινοβολία κ.λ.π.

Μια άλλη διάκριση που ακολουθείται είναι σε **πρωτογενές ή άμεσο δίκαιο του περιβάλλοντος**, που περιλαμβάνει το σύνολο των διατάξεων που αφορούν στην πρόληψη ή την καταστολή των βλαβερών επενεργειών στο φυσικό περιβάλλον, σε **δευτερογενές ή έμμεσο**, που επικεντρώνεται στον προγραμματισμό, τη διαχείριση, τη χωροταξία κ.λ.π και σε **τριογενές**, που περιλαμβάνει εκείνα τα στοιχεία του δικαίου τα οποία δεν αποσκοπούν κατ' αρχήν στην προστασία του περιβάλλοντος, αλλά τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά περίπτωση για το σκοπό αυτό, όπως για παράδειγμα οι αγωγές ιδιοκτητών ή γενικώς ατόμων που έχουν έννομο συμφέρον και οι οποίες θεμελιώνονται σε κανόνες του αστικού δικαίου.

Το δίκαιο του περιβάλλοντος έχει έναν έντονα πραγματολογικό και εμπειρικό χαρακτήρα, μεγάλη εξάρτηση από τη νομολογία, συνδέεται στενά με την οικονομική δραστηριότητα, την οικονομική ανάπτυξη και την τεχνολογία, αποτελεί δε, χώρο πρόσφορο για την εκδήλωση συμμετοχικών διαδικασιών εκ μέρους των πολιτών στις λήψεις των αποφάσεων και εντάσσεται από την άποψη της συστηματικής κατάταξης του στο χώρο έκφρασης του κρατικού παρεμβατισμού¹²⁹.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος είναι ο διακλαδικός και ο διεπιστημονικός χαρακτήρας του. Επομένως, η πλήρης κατανόηση και αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος της προστασίας του

¹²⁸ Γλ. Σιούτη, «Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος, Δημόσιο Δίκαιο και Περιβάλλον», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα (2003), σελ 2.

¹²⁹ Γλ. Σιούτη, ο.π, σελ. 15.

περιβάλλοντος απαιτεί μια μεθοδολογική προσέγγιση της οικολογικής βλάβης από την οπτική πολλών κλάδων δικαίου¹³⁰. Το ιδιωτικό και το δημόσιο δίκαιο προδήλως συμβάλλουν καθοριστικά προς την κατεύθυνση αυτή.

Έτσι, η περιβαλλοντική ευθύνη στο χώρο του δικαίου αναλύεται σε ποινική, αστική και διοικητική και διαπλάθεται συνεχώς μέσω της νομολογίας, καθιστώντας πάντα επίκαιρη και σημαντική την επιστημονική συζήτηση, όσον αφορά την εξέλιξη και εφαρμογή της.

Μείζονος σημασίας όμως ρόλο διαδραματίζει ο κλάδος του δημοσίου δικαίου που αφορά τη δομή και οργάνωση του κράτους και την προστασία του δημοσίου συμφέροντος. Τμήμα του παραπάνω κλάδου αποτελεί πλέον και η προστασία του περιβάλλοντος.

Ο ρόλος του δημοσίου δικαίου στην προστασία του περιβάλλοντος είναι πρωταρχικός, τόσο όσο αφορά το αντικείμενο προστασίας, όσο και στα νομικά μέσα στα οποία καταφεύγει ο νομοθέτης και τα οποία βρίσκονται, ως επί το πλείστον, στη διάθεση της δημόσιας διοίκησης. Συγκεκριμένα, το αντικείμενο της προστασίας είναι ένα κατεξοχήν αντικείμενο του δημοσίου δικαίου, όπως η ποιότητα ενός φυσικού αγαθού ή ο στόχος της νομοθεσίας που δεν είναι άλλος από την εξάλειψη ή μείωση κάθε δραστηριότητας που επιφέρει βλάβη στα αγαθά αυτά.

Όσον αφορά δε τα νομικά μέσα, το διοικητικό δίκαιο είναι ο κατεξοχήν χώρος που ανατρέχει κανείς για να βρει ειδικές αρχές και διαδικασίες για την προστασία του περιβάλλοντος. Σε αυτές περιλαμβάνονται: οι παντός είδους απαγορεύσεις που συνοδεύονται από διοικητικές κυρώσεις, η καθιέρωση υποχρεώσεων σχετικά με τη λήψη μέτρων, οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση άδειας λειτουργίας βιομηχανιών και λοιπών εγκαταστάσεων, τα διάφορα μέτρα ελέγχου, καθώς και τα διάφορα θετικά μέτρα που αφορούν την παροχή επιχορηγήσεων και άλλων οικονομικών κινήτρων¹³¹.

Τέλος, όπως κατέστη ηλίου φαεινότερο, το δίκαιο του περιβάλλοντος είναι ένα δίκαιο με έντονη εξάρτηση από τις θετικές επιστήμες και την τεχνολογία και αυτό επισυμβαίνει εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν ρυθμίζει σχέσεις μόνο καθαρά κοινωνικές, αλλά και σχέσεις υλικές, φυσικές, τεχνικές και επιστημονικές. Τα πορίσματα δε των επιστημόνων και οι τεχνολογικές κατακτήσεις πολλές φορές προσδιορίζουν το ρόλο και τις εξουσίες τόσο του νομοθέτη όσο και του δικαστή και της διοίκησης.

Κατά συνέπεια, ο νομοθέτης υποχρεώνεται να καθιερώνει συνεχώς νέους νόμους και ρυθμίσεις, ούτως ώστε να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες κοινωνικές απαιτήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει, συμβαδίζοντας με την επιστήμη και την τεχνολογία.

¹³⁰ Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου, «Δίκαιο του Περιβάλλοντος», Γ' έκδοση επαυξημένη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη (2008), σελ. 6.

¹³¹ Γλ. Σιούτη, ο.π, σελ. 4 επ.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Ο ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΜΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο πλαίσιο του παρόντος κεφαλαίου θα αναδειχθεί η σχέση μεταξύ Ποινικού και Διοικητικού Δικαίου και δη στο χώρο προστασίας του περιβάλλοντος, κυρίως στην Ελλάδα¹³².

Μια σχέση που, όπως θα καταδειχθεί, έχει ως βάση την «παρακολουθηματικότητα» του ποινικού Δικαίου του περιβάλλοντος έναντι των αντίστοιχων διοικητικών διατάξεων, υπό την έννοια ότι η ερμηνεία της λέξης «παρακολούθημα» συνίσταται σε αυτό που συμβαίνει συγχρόνως ή αμέσως ύστερα από κάποιο γεγονός ως φυσικό επακόλουθο και ως συνέπειά του.

Για τον λόγο αυτό θα εξετασθεί αρχικά ο παρακολουθηματικός χαρακτήρας του ποινικού δικαίου του περιβάλλοντος έναντι των αντίστοιχων διοικητικών διατάξεων τόσο ως φαινόμενο, όσο και με τις ποινικές και διοικητικές κυρώσεις για την προστασία αυτού, όπως προβλέπονται στον Ν. 1650/1986, έχοντας τον προαναφερθέντα Νόμο ως νομικό υπόβαθρο στην ως άνω ανάλυση.

Κατόπιν θα παρουσιαστούν με κριτική προσέγγιση οι κυριότεροι λόγοι που επιβάλλουν την εν λόγω εξάρτηση, καθώς και ο προβαλλόμενος ως προς αυτούς αντίλογος, ενώ θα τεθούν και θα αναπτυχθούν προβληματικές θεωρήσεις που δημιουργούνται από την προαναφερθείσα σχέση.

¹³² Υπό το πρίσμα όμως και της νομολογίας του ΕΔΔΑ - ΔΕΕ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

2.1 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΜΑΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΑΔΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΑΔΙΚΟΥ.

Όρια και διακρίσεις

Με τη διάκριση και τα όρια μεταξύ του ποινικού και του διοικητικού αδικού άρχισε να ασχολείται διεξοδικά η επιστήμη του Δικαίου κυρίως από τις αρχές του εικοστού αιώνα, δηλαδή από τη στιγμή που άρχισε να δημιουργείται πληθώρα κανόνων του Διοικητικού Δικαίου σε όλες σχεδόν τις εκφάνσεις των κοινωνιών της πολιτείας στο πλαίσιο της κοινωνικής ζωής¹³³.

Οι πρώτες απόψεις συγκλείνανε στο συμπέρασμα ότι το διοικητικό αδίκημα δεν συνίσταται όπως το ποινικό στην προσβολή ενός εννόμου αγαθού και στην πρόκληση ενός επιζήμιου αποτελέσματος, αλλά στην παράλειψη της προώθησης μιας κρατικής επιδίωξης¹³⁴ ή και αξίωσης προς συμμόρφωση σε μια κρατική επιταγή.

Εν συνεχεία - σύμφωνα με νεότερες απόψεις - αυτό που χαρακτηρίζει το διοικητικό αδίκημα είναι η «ηθική – αξιολογική ουδετερότητά» του, το ότι δηλαδή η συμπεριφορά που το στοιχειοθετεί δεν προκαλεί, σε αντίθεση με την εγκληματική, ηθική αποδοκιμασία, αλλά εξαντλείται στην ανυπακοή προς τον οικείο κανόνα Δικαίου¹³⁵.

Οι ανωτέρω όμως απόψεις δεν απαντούν στη διαπίστωση ότι, κατά τη θέσπιση πολλών διατάξεων διοικητικής φύσεως πρυτανεύει η μέριμνα για την προστασία των ιδίων εκείνων εννόμων αγαθών - όπως λ.χ. υγείας και περιουσίας - τα οποία προστατεύονται παράλληλα και από τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, όπως σωματικής βλάβης και κλοπής αντίστοιχα.

Βέβαια, ο ποινικός νομοθέτης αρκείται και σε μια «αφηρημένη διακινδύνευση» του εννόμου αγαθού για να παρέμβει¹³⁶ ώστε να μπορούν να ενεργοποιηθούν οι εκάστοτε ποινικές διατάξεις. Ωστόσο, δεν είναι τόσο εύκολο να γίνει δεκτό ότι τα διοικητικά αδικήματα είναι σε κάθε περίπτωση ηθικά αδιάφορες μορφές συμπεριφοράς, και φαίνεται πως ορθά διαπιστώνεται η άποψη ότι «από τα κεντρικής σημασίας εγκλήματα μέχρι τα πλέον περιθωριακά πταίσματα εκτείνεται μια συνεχόμενη γραμμή ουσιαστικού αδικού»¹³⁷.

¹³³ Βλ. Νικόλαος Ανδρουλάκης, «Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος», Δίκαιο & Οικονομία, εκδ. Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2000, σελ. 7. (Βλ. σχετ. Adolf Merkel, Kriminalistische Abhandlungen, τ. I, 1867, σ. 1 επ., Χωραφά. ο.π, σ. 137 επ., Jescheck/ Weigend, AT5, σ. 58, Hirsch, FS – Engisch, 1969, s. 135, shm. 45, όπως παρέβαλε σχετικά ο Νικόλαος Ανδρουλάκης στην υπ' αρ. 15 υποσημείωσή του στη σελ. 7 του ανωτέρω συγγράμματός του).

¹³⁴ Βλ. Νικόλαος Ανδρουλάκης, ο.π., σελ 8.

¹³⁵ Βλ. Νικόλαος Ανδρουλάκης, ο.π, σελ 8.

¹³⁶ Βλ. Νικόλαος Ανδρουλάκης, ο.π, σελ 9.

¹³⁷ Βλ. Welzel JZ 1956, σελ. 240, όπως παρέβαλλε ο Νικόλαος Κ. Ανδρουλάκης, ο.π., σελ. 9. Βλ. σχετικώς περί της διαφοράς ποινικού και διοικητικού αδικού

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Κατά την ίδια προσέγγιση η διαφορά¹³⁸ μεταξύ του ποινικού και του διοικητικού αδικού, είναι όχι ποιοτική, αλλά απλώς και μόνο ποσοτική. Όμως, τα κριτήρια ποιοτικής διάκρισης του διοικητικού από το ποινικό δίκαιο είναι πολύ δύσκολο να εντοπισθούν στις κυρωτικές επιλογές ενός νομοθετήματος.

Βεβαίως, ποινικά - δογματικά και δικαιοκρατικά είναι απαραίτητη η ποιοτική διαβάθμιση του ουσιαστικού αδικού τόσο στο διοικητικό, όσο και στο ποινικό δίκαιο. Συνεπώς μπορεί εύκολα να υποστηριχτεί η άποψη ότι είναι πολύ δύσκολο να ανιχνευθούν τα κριτήρια ποιοτικής και ποσοτικής διάκρισης μεταξύ του ποινικού και του διοικητικού αδικού.

Επιπλέον, πρέπει να επισημανθεί ότι η εννοιολογική προσέγγιση της σχέσης μεταξύ του ποινικού και του διοικητικού αδικού δεν πρέπει να συγχέεται με την παλαιότερη διάκριση μεταξύ εγκλημάτων και απλών αστυνομικών αδικημάτων, τα οποία ήταν εγκλήματα ελάσσονος σχετικής σημασίας και των οποίων η τιμωρία των παραβατών ήταν ανατεθειμένη στην Αστυνομία.

Οι ποινικές νομοθεσίες όμως του 19^{ου} αιώνα υπήγαγαν και τα «αστυνομικά εγκλήματα» στη δικαιοδοσία του Ποινικού Δικαστή, κι έτσι προέκυψε η κατηγορία των λεγόμενων «πταισμάτων», δηλαδή των ελαφρότερων εγκλημάτων του Ποινικού μας Κώδικα¹³⁹.

Επιπρόσθετα, πρέπει να επισημανθεί και το άρθρο 96 παρ. 2 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο: «Μπορεί με Νόμο : α) να ανατεθεί και σε αρχές που ασκούν αστυνομικά καθήκοντα η εκδίκαση αστυνομικών παραβάσεων που τιμωρούνται με πρόστιμο, β) να ανατεθεί σε αρχές αγροτικής ασφάλειας η εκδίκαση των σχετικών με τους αγρούς πταισμάτων και των ιδιωτικών διαφορών που απορρέουν από αυτά»¹⁴⁰. Χαρακτηριστικό παράδειγμα λ.χ μπορεί να θεωρηθεί η διαδικασία ακρόασης και της επικύρωσης της επιβολής προστίμου από τον εκάστοτε Διοικητή Τροχαίας για παραβάσεις του Κ.Ο.Κ.

¹³⁸ Βλ. Νικόλαος Ανδρουλάκης, όπως ανωτέρω, σελ 9 βλ. Βλ. και Roxin, AT3, 1997, αριθ. 50 επ., σ. 31 επ. Jacobs, AT2, 1991, αριθ. 3/9 όπως παραπέμπει ο Νικόλαος Ανδρουλάκης στην υπ' αρ. 23 υποσημείωσή του, σελ. 9. Βλ. επίσης Μαγκάκη, Ποιν Χρ. Η', σ. 393 επ., Μπενάκη, Ποιν. Χρ. ΙΖ', σ. 24 επ., Βλ. ακόμη αναλυτικά Αγάπιο Παпанεοφύτου, «Η Σχέση της Ποινικής Προστασίας του Περιβάλλοντος με τις Διοικητικές Διατάξεις και τις Διοικητικές Κυρώσεις», σε Υπερασπιση/1994, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 555. Ομοίως του ιδίου σε «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου, 5 Δίκαιο & Οικονομία, Εκδόσεις. Π.Ν. Σάκκουλας, 1996, υπό αυτόν ως άνω ειδικότερο τίτλο, σελ. 35. Βλ. επιπρόσθετα Δ.Ζιούβα σε Κουράκη οικονομικά Εγκλήματα II', Εκδόσεις Σάκκουλα 2007, σελ. 32

¹³⁹ Βλ. Νικόλαος Ανδρουλάκης, ο.π., σελ 10.

¹⁴⁰ Βλ. Νικόλαος Ανδρουλάκης, όπως ανωτέρω, σελ 10. Επίσης ο Ανδρουλάκης αναφέρει ότι στη Γερμανία η διδασκαλία περί διοικητικού αδικού είχε μεγάλη απήχηση στη νομοθεσία με την εισαγωγή των λεγόμενων «παραβάσεων τάξεως». Το 1952 θεσπίστηκε για αυτές ειδικός νόμος – πλαίσιο που ρύθμιζε την αντιμετώπισή τους από τις Διοικητικές Αρχές με την απειλή απλού διοικητικού προστίμου. Το 1968 αναμορφώθηκε ως προς τις δικονομικές διατάξεις του ο Νόμος αυτός, και με τον Εισαγωγικό Νόμο του ΠΚ του 1974 καταργήθηκαν στη Γερμανία τα πταίσματα, τα οποία υποβιβάστηκαν κυρίως σε «παραβάσεις τάξεως». Βλ. σχετ. Νικόλαος Ανδρουλάκης, ο.π., σελ 11.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Επίσης, μείζονος σημασίας είναι η εννοιολογική προσέγγιση, αλλά και η διάκριση μεταξύ της επιβολής ποινής από τη διοικητική κύρωση στην προσπάθεια προστασίας των εννόμων αγαθών.

Σύμφωνα με την Επιστήμη του Ποινικού Δικαίου η «ποινή» είναι κακό που επαπειλείται από ορισμένο νόμο και καταγιγνώσκεται από τον ποινικό Δικαστή εις βάρος του δράστη αδικοπραξίας προς εκδήλωση ιδιαίτερης αποδοκιμασίας του από την έννομη τάξη¹⁴¹.

Όπως καθίσταται εμφανές από τον ορισμό αυτόν το ουσιώδες - που φαίνεται να απηχεί και στην κρατούσα αντίληψη¹⁴² για τη φύση και τη λειτουργία της ποινής όπως επισημαίνεται και από τον καθηγητή Ανδρουλάκη¹⁴³ - είναι ότι, το χαρακτηριστικό της ποινικής κύρωσης είναι η ιδιαίτερη αποδοκιμασία που αυτή ενσαρκώνει για τον δράστη της κολαζόμενης πράξης, αποδοκιμασία που έχει τη βάση της στην αντίληψη ότι η κολαστέα πράξη είναι ιδιαιτέρως επιζήμια ή επικίνδυνη για τα προστατευόμενα έννομα αγαθά του ατόμου ή της κοινωνικής ολότητας.

Συνεπώς η ποινική κύρωση έχει εκ των πραγμάτων μια ιδιότυπη αξιολογική χροιά¹⁴⁴ και προσέγγιση. Εκτός δηλαδή από την κοινή σε κάθε κύρωση επενέργεια στα ελατήρια της βούλησης δια της απειλής ενός κακού, η ποινή, ασκώντας «παρεμβατική» λειτουργία, προχωρά ένα βήμα παραπέρα¹⁴⁵, μεμφόμενη τον ίδιο τον δράστη ως προσωπικότητα, προσάπτοντάς του το «στίγμα»¹⁴⁶ της επίσημης αποδοκιμασίας του από την έννομη τάξη και κατά συνέπεια από την Πολιτεία και την ολότητα της κοινωνίας.

Από την άλλη, κάνοντας λόγο για «διοικητική κύρωση» λαμβάνουμε ως δεδομένα σίγουρα δύο στοιχεία¹⁴⁷:

- Τον κυρωτικό της χαρακτήρα και
- Την κατά νόμο προέλευσή της από όργανα της Δημόσιας Διοίκησης.

¹⁴¹ Βλ. *Ιωάννης Γράβαρης*, «Είδη Κυρώσεων Και Δικαιϊκοί Κλάδοι», Εισηγήσεις εις το Ανώτερο Φροντιστήριο Φιλοσοφίας του Δικαίου δημοσιευμένες τη επιμέλεια του *Ιωάννη Στράγγα*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991, στην επιμέρους εισήγησή του υπό τον τίτλο «Συγκριτική θεώρηση των διοικητικών και ποινικών κυρώσεων», σελ. 270. Συγκεκριμένα ο *Ν. Χωραφάς* στο «Ποινικόν Δίκαιον» (επιμέλεια Κ. Ε. Σταμάτι), 9^η έκδ. Αφοι Σάκκουλα, Αθήνα 1978, σελ. 83, αναφέρει ότι «Ποινή είναι κακόν υπό νόμου τινός απειλούμενον και υπό του ποινικού Δικαστού καταγιγνώσκόμενον κατά του δράστου ορισμένης αδικοπραξίας ως εκδήλωσις ιδιαίτερας αποδοκιμασίας αυτού υπό της εννόμου τάξεως». Επίσης, ο *Ν. Ανδρουλάκης*, στο «Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος» ο.π., σελ. 16, αναφέρει σχετικώς τον ορισμό ότι «Ποινή είναι μια προβλεπόμενη από τον νόμο σκληρή, δηλ. στιγματιστική και οδυνηρή μεταχείριση, η οποία επιβάλλεται σε κάποιον από την Πολιτεία, προκειμένου να γίνει αισθητή ως τέτοια, ως αποκλειστική έκφραση ιδιαίτερης υπερβατικά στηριγμένης αποδοκιμασίας για μια αντικανονική συμπεριφορά του».

¹⁴² Όπως παρατηρεί σχετ. ο *Ιωάννης Γράβαρης*, «Είδη Κυρώσεων Και Δικαιϊκοί Κλάδοι», ο.π., σελ. 270.

¹⁴³ Βλ. σχετ. *Νικόλαος Ανδρουλάκης*, ο.π. σελ. 17 επόμε.

¹⁴⁴ Όπως παρατηρεί σχετ. ο *Ιωάννης Γράβαρης*, «Είδη Κυρώσεων Και Δικαιϊκοί Κλάδοι», ο.π., σελ. 271.

¹⁴⁵ Βλ. *Ιωάννης Γράβαρης*, ο.π., σελ. 271.

¹⁴⁶ Βλ. σχετ. *Νικόλαος Ανδρουλάκης*, ο.π., σελ. 17.

¹⁴⁷ *Ιωάννης Γράβαρης*, όπως παραπάνω, σελ. 261.

Οι διοικητικές κυρώσεις διακρίνονται ανέκαθεν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: σε υπηρεσιακές -πειθαρχικές αφενός, που επιβάλλονται σε πρόσωπα που φέρουν την ιδιότητα του διοικητικού οργάνου, και αφετέρου σε μη υπηρεσιακές, που επιβάλλονται κατά των λοιπών διοικουμένων¹⁴⁸.

Όσον αφορά στη θεματική του παρόντος κεφαλαίου, πρέπει να επισημανθεί ότι στο πλαίσιο των μη υπηρεσιακών σχέσεων επιχειρείται και μια περαιτέρω διάκριση: τις κυρώσεις που επιβάλλονται στους ιδιαίτερους χρήστες μιας δημόσιας υπηρεσίας ή στους συνδεδεμένους με αυτήν με κάποια ιδιαίτερη σχέση, όταν παραβιάζουν τους κανόνες λειτουργίας της, λ.χ. στους δημοσίους υπαλλήλους μιας δημόσιας Υπηρεσίας, καθώς και τις κυρώσεις που επιβάλλονται κατά των ιδιωτών γενικά, ανεξαρτήτως ιδιαίτερου συνδέσμου τους με κάποια δημόσια υπηρεσία.

Σε αυτή την κατηγορία υπάγονται για παράδειγμα οι φορολογικές διοικητικές κυρώσεις, οι επιβαλλόμενες στα πλαίσια της πολεοδομικής νομοθεσίας κυρώσεις και οι κυρώσεις της νομοθεσίας για την προστασία του φυσικού ή πολιτιστικού περιβάλλοντος¹⁴⁹.

Από πλευράς περιεχομένου οι διοικητικές κυρώσεις συνίστανται κυρίως στην επιβολή χρηματικών προστίμων, χωρίς όμως να είναι σπάνιες και οι περιπτώσεις διοικητικών κυρώσεων με διαφορετικό περιεχόμενο, όπως λ.χ. η ανάκληση αδείας λειτουργίας μιας επιχείρησης.

Συνεπώς, η διαφορετική φύση των διοικητικών κυρώσεων συνεπάγεται ορισμένες σημαντικές διαφορές στη νομική ρύθμισή τους σε σχέση με την ποινική κύρωση, δηλαδή την ποινή.

Συμπερασματικά μπορούν να επισημανθούν τα εξής¹⁵⁰:

➤ Ενώ «ο κολασμός των εγκλημάτων ανήκει στα τακτικά ποινικά Δικαστήρια» (άρθρ. 96 παρ. 1 του Σ), η επιβολή των διοικητικών κυρώσεων συνιστά εκτελεστή πράξη οργάνου της Διοίκησης, υποκείμενη σε αίτηση ακύρωσης ή υπαλληλική προσφυγή ενώπιον του ΣτΕ.

➤ Σε αντίθεση με την ποινική κύρωση - ποινή, που μόλις γίνει αμετάκλητη αποκτά την ισχύ δεδικασμένου, οι διοικητικές υπόκεινται σε τροποποίηση ή ανάκληση εκ μέρους της Αρχής που τις επέβαλε.

➤ Η επιβολή της διοικητικής κύρωσης υπόκειται στον προληπτικό ιεραρχικό έλεγχο της προϊστάμενης Αρχής, πράγμα αδιανόητο για τους δικαστικούς φορείς της ποινικής κύρωσης.

➤ Μια διοικητική «κύρωση» μπορεί ενδεχομένως να σωρευθεί¹⁵¹ με μια ποινική κύρωση - ποινή, ενόψει του ίδιου και του αυτού παραπτώματος. Αντιθέτως

¹⁴⁸ Βλ. Σχετ. Ιωάννης Γράβαρης, ο.π., σελ. 262 – 263, και Νικόλαος Ανδρουλάκης, ο.π., σελ. 31 – 32.

¹⁴⁹ Βλ. Σχετ. Ιωάννης Γράβαρης, «Είδη Κυρώσεων Και Δικαιϊκοί Κλάδοι», όπως παραπάνω, σελ. 263.

¹⁵⁰ Βλ. σχετ. για τα εδώ 1-4 αναφερόμενα Νικόλαος Ανδρουλάκης, «Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος» όπως παραπάνω, σελ. 32.

¹⁵¹ Όμως έτσι δημιουργείται μια προβληματική που αναπτύσσεται κατά τη σώρευση διοικητικών και ποινικών κυρώσεων και αφορά την απόλυτη ταύτιση του περιεχομένου του διοικητικού αδικήματος με

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ποινικές κυρώσεις για το ένα και το αυτό έγκλημα είναι αδύνατες, δεδομένου ότι ισχύει το δικαιοῦκό αξίωμα « ne bis in idem », δηλαδή να μην διώκεται και να μην δικάζεται κάποιος δύο φορές για τις ίδιες πράξεις και για την ίδια αξιόποινη συμπεριφορά.

Υπό μια άλλη οπτική, ώστε να θεμελιωθεί επαρκέστερα η ουσιαστική διάκριση μεταξύ ποινικών και διοικητικών κυρώσεων δύναται να χρησιμοποιείται και η έννοια του προστατευόμενου κάθε φορά εννόμου αγαθού¹⁵². Συγκεκριμένα και χάριν παραδείγματος, με αιτιολογική βάση ότι το προστατευόμενο έννομο αγαθό των πειθαρχικών διατάξεων της Δημόσιας Διοίκησης είναι η εύρυθμη λειτουργία της Δημόσιας Υπηρεσίας, θεωρείται περαιτέρω ότι, αφενός η διοικητική κύρωση αποσκοπεί στην προστασία του εν λόγω εννόμου αγαθού από προσβολές που δεν υπερβαίνουν τα όρια της Δημόσιας Διοίκησης, αφετέρου η ποινική κύρωση ακόμη κι αν αποβλέπει στην προστασία του ίδιου εννόμου αγαθού (λ.χ. εγκλήματα περί την υπηρεσία) - από ένα σημείο και ύστερα - παρέχει προστασία ενόψει της αναγωγής του εννόμου αυτού αγαθού της δημόσιας υπηρεσίας σε έννομο αγαθό του κοινωνικού συνόλου, για το οποίο ενδιαφέρεται ο ποινικός Νομοθέτης¹⁵³.

Στο παρόν σημείο δεν μπορεί να παραληφθεί και η άποψη ότι δεν υπάρχει ουσιαστική διάκριση μεταξύ ποινικών και διοικητικών κυρώσεων, στο ελληνικό πάντα Δίκαιο.

Ο βασικός εκφραστής της άποψης αυτής είναι ο καθηγητής Λύτρας¹⁵⁴, ο οποίος υποστηρίζει ότι αν η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας αποτελεί το σπουδαιότερο κριτήριο για την ποιοτική διαφοροποίηση της ποινής σε σχέση με τα άλλα είδη κυρώσεων, η ύπαρξη και της χρηματικής ποινής και του προστίμου, καταδεικνύει μια μορφή κύρωσης που έχει άμεση σχέση και με τα άλλα είδη κυρώσεων, όπως των διοικητικών.

Επίσης, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, το περιεχόμενο κυρώσεων που επιβάλλονται από διοικητικά όργανα (λ.χ. η απαγόρευση άσκησης ορισμένου επαγγέλματος), μπορεί να αποτελέσει περιεχόμενο και ποινικών κυρώσεων (ΠΚ 65).

την υπόσταση ενός ποινικού αδικήματος και τίθεται το εύλογο ερώτημα αν είναι σύννομη η άνευ εταίρου αθροιστική επιβολή διοικητικής κύρωσης και ποινής. Βλ. επ. ενδεικτικώς Δ. Ζιούβα σε Κουράκη 'Τα Οικονομικά Εγκλήματα II', Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2007, σελ. 37-38 και τις εκεί υπ' αριθ. 51, 52, 53, 54, 55, 56 παραπομπές.

¹⁵² Βλ. ενδεικτικώς Μ. Δαρζέντας, «Η Αυτονομία Του Πειθαρχικού Δικαίου των Δημοσίων Υπαλλήλων», ΕΔΔ, 1989, σελ. 5 επ., όπως παρέβαλε ο Ιωάννης Γράβαρης, , όπως παραπάνω, σελ. 267.

¹⁵³ Βλ. σχετ. Ιωάννης Γράβαρης, «Είδη Κυρώσεων και Δικαιῦκοι Κλάδοι», όπως παραπάνω, σελ. 267.

¹⁵⁴ Βλ. σχετικώς Σωτήρης Λύτρας, «Έννοια και Βασική Διάκριση των Κυρώσεων στο Ελληνικό Θετικό Δίκαιο», εκδ. Αντ. Ν.Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή 1984, και Σωτήρης Λύτρας, « Η Έννοια των Διοικητικών Προστίμων και η Συνταγματικότητα της Επιβολής τους», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1986, όπως παρέβαλε σχετ. Ιωάννης Γράβαρης, όπως παραπάνω, σελ. 267 - 268.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Άρα με βάση το είδος του «κακού» που εμπεριέχεται στην κύρωση ή το σκοπό για τον οποίο αυτή επιβάλλεται, δεν είναι δυνατή η θεμελίωση στο θετικό Δίκαιο οποιασδήποτε διαφοράς μεταξύ των επιμέρους κυρωτικών κατηγοριών¹⁵⁵.

Με βάση τα όσα προηγήθηκαν θα μπορούσαμε δια ταύτα να διατυπωθούν ορισμένες τελικές παρατηρήσεις¹⁵⁶ με μια σχετική ασφάλεια και συμφωνία:

➤ Το Σύνταγμα με τον όρο «**ποινή**» αναφέρεται σε κείνη την μορφή κύρωσης βασικό χαρακτηριστικό της οποίας αποτελεί η ιδιαίτερη αποδοκιμασία του δράστη της κολαζόμενης πράξης, ενόψει της ιδιάζουσας απαξίας που εμφανίζει η συμπεριφορά του σε σχέση με τα εκάστοτε προστατευόμενα έννομα αγαθά.

➤ Ο κοινός νομοθέτης δεσμεύεται να σεβαστεί τις περί εγκλημάτων και ποινών συνταγματικές ρυθμίσεις, αναθέτοντας μεταξύ άλλων την επιβολή της οικείας κύρωσης¹⁵⁷ **σε ποινικά Δικαστήρια και όχι σε διοικητικά (ή άλλα) όργανα.**

Δια ταύτα, χωρίς περαιτέρω επιστημονική ανάλυση καθότι υπερβαίνει τα όρια και τους στόχους του παρόντος κεφαλαίου, η ως άνω αποδοκιμασία συνδυαστικά με την βαρύτητα της επαπειλούμενης κύρωσης φαίνεται να αποτελεί το ζητούμενο ουσιαστικό κριτήριο διάκρισης μεταξύ ποινικών και διοικητικών κυρώσεων.

Όπου λοιπόν για την ιδιαίτερη νομοθετική αποδοκιμασία προβλέπεται απόδοση ποινών (δηλ. **χρηματική ποινή, παροχή κοινοφελούς εργασίας, περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων ή φυλάκιση** - κυρώσεις επί πλημμελημάτων και **κάθειρξη** - κύρωση επί κακουργημάτων) έχουμε να κάνουμε **με ποινική κύρωση.**

Όταν η πρόβλεψη του νομοθέτη σχετικά με την επαπειλούμενη κύρωση αναφέρεται στη διαπίστωση και τη **βεβαίωση προστίμων** από διοικητικά όργανα ή κυρώσεις με διαφορετικό περιεχόμενο όπως την ανάκληση αδειάς λειτουργίας μιας επιχείρησης, τότε έχουμε να κάνουμε **με διοικητικές κυρώσεις.**

Βεβαίως, δεν πρέπει να λησμονείται και για αυτό πρέπει να επισημανθεί, ότι οι διοικητικές κυρώσεις, εν αντιθέσει με τις ποινικές, φαίνεται πως δεν έχουν ως σκοπό την «τιμωρία» ή τον σωφρονισμό του δράστη, ή εν γένει την ειδική ή γενική πρόληψη, αλλά την εύρυθμη λειτουργία της Δημόσιας Διοίκησης, των Δημόσιων Υπηρεσιών και ευρύτερα της συντεταγμένης πολιτείας.

Επίσης, για τους σκοπούς του παρόντος κεφαλαίου είναι μείζονος σημασίας να επισημανθεί ότι πολλές φορές υφίσταται σπουδαία παρακολουθηματική σχέση μεταξύ μιας ποινικής και μιας διοικητικής φύσεως διαδικασία. Η εξάρτηση δε αυτή καταδεικνύεται τόσο σε δικονομικό, όσο και σε ουσιαστικό επίπεδο στο χώρο του ποινικού δικαίου.

¹⁵⁵ Βλ. σχετικώς Σωτήρης Λύτρας, ο.π., σελ. 78 επόμενα.

¹⁵⁶ Για τα αναφερόμενα εδώ 1 – 2 βλ. Ιωάννη Γράβαρη, όπως παραπάνω, σελ. 272 - 273.

¹⁵⁷ Με ρητή εξαίρεση εδώ την περ. του αρθρ. 96 παρ. 2 του Σ, όπως ήδη αναφέρθη

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Έχοντας ως αφορμή και χάριν παραδείγματος τον Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό (ΓΟΚ) μπορούν να ειπωθούν τα εξής:

Αναφορικά με το δικονομικό ποινικό δίκαιο, η εξάρτηση της ποινικής διαδικασίας από τη διοικητική διαδικασία στα αδικήματα περί ΓΟΚ, απορρέει από τον τεχνικό χαρακτήρα των αδικημάτων που περιγράφονται στο Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό.

Επιπρόσθετα, η εν λόγω εξάρτηση προκαλεί εν μέρει δικονομικά δεσμευτική επιρροή στην ποινική δίκη που πρόκειται να επακολουθήσει. Αυτή η δεσμευτική επιρροή, σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να λειτουργεί θετικά για την διεξαγωγή μιας δίκαιης δίκης, καθότι η διοικητική διαδικασία αποτελεί ένα μηχανισμό διαπίστωσης της υπάρξεως πραγματικών περιστατικών. Έτσι ο διοικητικός μηχανισμός διαπίστωσης, επιφέρει ανεπιφύλακτα και την στοιχειοθέτηση ποινικών αδικημάτων.

Αναφορικά με το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο, η προκειμένη εξάρτηση καταδεικνύεται στο ουσιαστικό περιεχόμενο των ποινικών διατάξεων, στην νοηματοδότηση των ποινικών κυρώσεων του, καθότι η νομοτυπική περιγραφή όλων των εγκλημάτων που τυποποιούνται στα αδικήματα περί ΓΟΚ γίνεται με χρήση τεχνικών εννοιών που προέρχονται από διοικητικής φύσεως διατάξεις.

Για όλους αυτούς τους λόγους και με γνώμονα ότι η Πολιτεία οφείλει να λειτουργεί και να εμφανίζεται ως ενιαίο οργανικό σύνολο, οι αρμόδιες υπηρεσίες οφείλουν να ενημερώνουν σχετικά και τις υπόλοιπες συναρμόδιες υπηρεσίες ώστε να πράττουν και αυτές ανάλογα το καθήκον τους.

Άλλωστε η ίδια η ελεγκτική διαδικασία, εμφανίζεται να έχει επίσης διττό χαρακτήρα και σκοπό που μπορεί να οδηγήσει τόσο σε επιβολή διοικητικών κυρώσεων, όσο και στην επιβολή ποινών.

Ως εκ τούτου, απολύτως ασφαλές πρέπει να θεωρηθεί και το συμπέρασμα το οποίο μπορεί να εξαχθεί από τα παραπάνω, ότι δηλαδή αντισυνταγματική πρέπει να θεωρείται κάθε διοικητική κύρωση της οποίας τα επιμέρους χαρακτηριστικά (εν προκειμένω το μέγεθος των συνεπειών για τον διοικούμενο) ταυτίζονται μ' αυτά μιας ποινικής κύρωσης, διότι έτσι η διοικητική κύρωση αποπροσανατολίζεται από το στόχο της και μεταλλάσσεται σε "κρυπτοποινή"¹⁵⁸.

Όταν αυτό συμβαίνει τότε η πολιτεία κρυπτόμενη υπό τον "μανδύα" μιας διοικητικής δράσης επενεργεί δραστικά στα ανθρώπινα δικαιώματα δημιουργώντας ανυπολόγιστη βλάβη, καθότι δε προσφέρει τις εγγυήσεις που ο ποινικός νομοθέτης ορίζει στην ποινική διαδικασία πριν την απόδοση της ποινής. Οι εγγυήσεις αυτές είναι σαφώς περισσότερες και αυστηρότερες που προστατεύουν το άτομο από την κρατική αυθαιρεσία, σε σχέση με τις εγγυήσεις μιας διοικητικής διαδικασίας.

Η διεύρυνση πάντως της έννοιας της «ποινικής κατηγορίας» από το ΕΔΔΑ και σε περιπτώσεις που κατά το Δίκαιο των συμβαλλόμενων - κρατών της ΕΣΔΑ, αποτελούν διοικητικές κυρώσεις, είχε ως συνέπεια την αντίστοιχη διεύρυνση του

¹⁵⁸ Για την έννοια της κρυπτοποινής βλ. ενδεικτικώς Χ. Μυλωνόπουλο «Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος» Ι.Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα 2007, σελ. 53-56.

πεδίου εφαρμογής του τεκμηρίου αθωότητας¹⁵⁹, σύμφωνα με το οποίο «*παν πρόσωπο κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθώον μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του*», και συνεπώς και της Αρχής «*in dubio pro reo*»¹⁶⁰.

Έτσι αν πρόκειται για «ποινική κατηγορία», ο διοικούμενος τεκμαίρεται αθώος μέχρις ότου αποδειχθεί νόμιμα η ενοχή του, και άρα είναι αντίθετη στην ΕΣΔΑ κάθε πράξη που παραβιάζει το ως άνω τεκμήριο¹⁶¹.

Σε συμφωνία με τα ως άνω, η Διεθνής Ένωση Ποινικού Δικαίου στο Διεθνές Συνέδριο Ποινικού Δικαίου στη Βιέννη το 1989, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η διοικητική χρηματική κύρωση δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει ουσιασώς την χρηματική ποινή που επιβάλλεται από τα ποινικά Δικαστήρια και ότι το τεκμήριο της αθωότητας πρέπει να αναγνωρίζεται ως μία Αρχή, σύμφωνα με την οποία διοικητική κύρωση μπορεί να επιβάλλεται μόνο όταν η παράβαση έχει αποδειχθεί πέρα από κάθε εύλογη αμφιβολία¹⁶². Επομένως θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι ισχύει η «*in dubio pro reo*» και για τις διοικητικές παραβάσεις¹⁶³.

Έτσι, αναμενόμενο ήταν, η επιστήμη του Δικαίου να απασχολείται με αυτό το μεγάλο ζήτημα και να εξετάζει αν ευσταθεί νομικά, η υπαγωγή των διοικητικών κυρώσεων στο προστατευτικό πεδίο του αρ. 6 της ΕΣΔΑ και αν κατά πόσο αυτές αποτελούν «κατηγορία ποινικής φύσεως».

Είναι προφανές και αδιαμφισβήτητο ότι οι διοικητικές κυρώσεις πάσης φύσεως ανήκουν καταρχήν στην ύλη του διοικητικού δικαίου - επιβάλλονται με διοικητική διαδικασία - και υπάγονται στην αρμοδιότητα των διοικητικών δικαστηρίων.

Ωστόσο, ενόψει της σημασίας των κυρώσεων αυτών στο εσωτερικό δίκαιο των περισσότερων ευρωπαϊκών κρατών και της βαρύτητας που δύνανται να έχουν για τα συμφέροντα των ιδιωτών, το ΕΔΔΑ αναγνώρισε ότι η ένταξη μιας κύρωσης στην ύλη του διοικητικού δικαίου κατά την εσωτερική έννομη τάξη, δεν αρκεί για να αποκλείσει την υπαγωγή της στις κατηγορίες ποινικής φύσης κατά την έννοια του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ.

¹⁵⁹ με βάση το άρθρ. 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ

¹⁶⁰ Η Αρχή αυτή αφορά στην αποδεικτική διαδικασία και μας υπαγορεύει ότι οποιαδήποτε αμφιβολία θα πρέπει να λειτουργήσει υπέρ του κατηγορουμένου. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οδηγεί πάντα στην απαλλαγή του, αλλά ότι θα πρέπει να επιλεγεί η πιο επιεικής για αυτόν επιλογή. Βλ. σχετ. Ηλία Γ. Καραγιαννάκο, «Ποινική Δικονομία», Δ' Έκδοση, Αθήνα 2007, σελ. 4.

¹⁶¹ Χρίστος Χ. Μυλωνόπουλος, «Εφαρμογές Ποινικού Δικαίου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1997, σελ. 37.

¹⁶² Χρίστος Χ. Μυλωνόπουλος, «Εφαρμογές Ποινικού Δικαίου», ό.π., σελ 37.

¹⁶³ Βλ. σχετ. πορίσματα του XIV Συνεδρίου της Association Internationale de Droit Penal, Βιέννη 1989, Actes du Congres, σελ. 244, όπως αναφέρει και παραβάλλει ο Χρίστος Χ. Μυλωνόπουλος, «Εφαρμογές Ποινικού Δικαίου», ό.π., σελ 37.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Για την υπαγωγή αυτή, το ΕΔΔΑ¹⁶⁴ χρησιμοποιείσαι τρία γνωστά κριτήρια, τα επονομαζόμενα και ως «κριτήρια Engel».

Αυτά συγκλίνουν στα εξής :

- Πρώτον, η ταξινόμηση της παράβασης στο εθνικό δίκαιο, αν δηλαδή η σχετική νομοθετική διάταξη ανήκει στην ύλη του ποινικού δικαίου.
- Δεύτερον, η φύση της παράβασης και
- Τρίτον, η φύση και ο βαθμός σοβαρότητας της κύρωσης που κινδυνεύει να υποστεί ο ενδιαφερόμενος.

Τα κριτήρια αυτά δεν είναι απαραίτητο να συντρέχουν σωρευτικά προκειμένου να χαρακτηριστεί μια κύρωση ως ποινικής φύσεως, αν και δεν αποκλείεται μια σωρευτική εκτίμησή τους, όταν η εξέταση των επιμέρους στοιχείων δεν αρκεί για να σχηματιστεί μία ασφαλής γνώμη ως προς την ποινική φύση της κύρωσης.

Ενδεικτικά, το ΕΔΔΑ εξετάζει ως κριτήρια τη σοβαρότητα του αδικήματος αυτού καθ' αυτού, τον αποτρεπτικό και κατασταλτικό χαρακτήρα της κύρωσης, καθώς και την βαρύτητα της.

Μετά τη ρητή υπαγωγή και αναγνώριση από το ΕΔΔΑ στις κατηγορίες ποινικής φύσεως των σοβαρότερων διοικητικών κυρώσεων στο κανονιστικό πεδίο του αρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ – τα «κριτήρια Engel» αποτελούν πλέον και κοινό τόπο στη νομολογία των ελληνικών διοικητικών δικαστηρίων. Οι συνέπειες της υπαγωγής αυτής είναι ιδιαίτερες σημαντικές, καθώς, θεωρητικά τουλάχιστον, εισάγουν στη διοικητική διαδικασία και δίκη δικαιοκρατικές εγγυήσεις, γνωστές μόνο στο πεδίο του ποινικού δικαίου.

Οι διαπιστώσεις αυτές και όταν πληρούνται τα «κριτήρια Engel», επιβάλλουν την «περιχαράκωση» του Διοικητικού δικαίου εν γένει από τις αυστηρές εγγυήσεις και προϋποθέσεις του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ.

Επίσης, άλλο σημαντικό θέμα που προκύπτει εξαιτίας της παρακολουθηματικότητας του διοικητικού από το ποινικό άδικο, όταν αυτή η σχέση επισυμβαίνει, είναι και το **φαινόμενο της σόρευσης των διοικητικών και ποινικών κυρώσεων**.

Καταδεικνύεται σπουδαία προβληματική στις περιπτώσεις εκείνες όπου το ισχύον Δίκαιο, λόγω της κρατούσας τυπικής διάκρισης μεταξύ διοικητικών και ποινικών κυρώσεων και της σχετικής διάκρισης μεταξύ ποινικής και διοικητικής

¹⁶⁴ Βλ. ενδ. ΣτΕ 2390/2015 και ΣτΕ2402/2010 όπου υιοθετούνται τα κριτήρια Engel κατά την εξέταση της φύσεως και της σοβαρότητας που ενέχει μια κύρωση και μπορεί να προσομοιάζει με κύρωση «ποινικής φύσεως».

Βλ. επίσης σχολιασμό για την υπόθεση Engel . ενδ. και Μαγγανάς Α. «Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – Αποφάσεις και πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου» σελ.145 επ. εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2002

διαδικασίας¹⁶⁵, δημιουργεί προϋποθέσεις σωρευτικής επιβολής κυρώσεων, οι οποίες συνολικά, δύναται να λειτουργούν «εξοντωτικά» για το πρόσωπο που τις υφίσταται¹⁶⁶.

Στις περιπτώσεις αυτές τα εκάστοτε αρμόδια κρατικά όργανα θα πρέπει, αν όχι με ανάλογη εφαρμογή της ποινικής Αρχής «*ne bis in idem*», τουλάχιστον με επίκληση της Αρχής της αναλογικότητας¹⁶⁷, να εξαντλούν όλα τα περιθώρια τους και να συνυπολογίζουν κατά τη μεταγενέστερη επιβολή των ποινικών κυρώσεων, τις προηγούμενα επιβληθείσες διοικητικές κυρώσεις και το αντίστροφο¹⁶⁸.

¹⁶⁵ Δεν θα πρέπει επίσης να λησμονούμε να προσέχουμε, εξαιτίας ακριβώς του ότι το Σύνταγμα επιφυλάσσει την επιβολή των ποινών στη δικαστική Αρχή, αν τελικά επιτρέπεται η επιβολή συναφούς προς αυτού του είδους κυρώσεων με διοικητικές πράξεις. Κι ενώ κάποιος θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι αφού εννοιολογικά λ.χ. η φορολογική κύρωση είναι «κακό» που οργανώνεται από το Νομοθέτη ως ιδιαίτερη αποδοκιμασία του δράστη της παράβασης άρα θα πρέπει να απαγγέλλεται από τα ποινικά Δικαστήρια και όχι από τα διοικητικά όργανα, σύμφωνα όμως με τον Φορτσάκη και κατά την κρατούσα, όπως αναφέρει, άποψη, η επιβολή διοικητικών κυρώσεων είναι παρεπόμενο της άσκησης της εκτελεστικής εξουσίας. Συνεχίζει μάλιστα ο ίδιος αναφέροντας ότι «γίνεται δεκτό ότι η επιβολή φορολογικών κυρώσεων με τη μορφή πρόσθετων φόρων και προστίμων δεν αποσκοπεί στον κολασμό του δράστη, αλλά στην εύρυθμη λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας... Έτσι το ΣτΕ έχει δεχθεί ότι το πρόστιμο που επιβάλλεται λ.χ. για ανακριβή δήλωση φόρου μεταβίβασης ακινήτου δεν έχει ποινικό χαρακτήρα και δεν αποτελεί ποινή, αλλά διοικητικό μέτρο καταναγκασμού προς ταχεία συμμόρφωση των υποχρέων προς τις φορολογικές τους υποχρεώσεις (ΣτΕ 1561/1969, ΣτΕ 2934/1974, ΣτΕ 2570/1981)». Βλ. αναλυτικά *Ι. Δ. Αναγνωστόπουλο και Θ. Π. Φορτσάκη*, «Φορολογικό Δίκαιο», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2003, β' έκδοση, σελ. 510 και τη σχετική για τις ως άνω αποφάσεις του ΣτΕ υπ'αρ. 148 παραπομπή – υποσημείωση.

¹⁶⁶ Βλ. σχετ. *Θεόδωρο Παπακυριάκου*, «Φορολογικό ποινικό Δίκαιο», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 147 – 148.

¹⁶⁷ Η εφαρμογή της Αρχής της αναλογικότητας θεμελιώνεται στη διάταξη του άρθρου 25 § 1 περ. δ' του Συντάγματος, όπως διατυπώθηκε κατά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Η Αρχή αυτή αποτελεί συνταγματικό περιορισμό των νομοθετικών περιορισμών των συνταγματικών θεμελιωδών δικαιωμάτων, που επιτάσσει ότι μεταξύ του νόμιμου σκοπού που επιδιώκει ένας περιορισμός του δικαιώματος και του συγκεκριμένου περιορισμού, πρέπει να υπάρχει εύλογη σχέση. Η δε εφαρμογή της ακολουθεί τα εξής τρία στάδια ελέγχου: Α) Κατάλληλότητας: ο περιορισμός για να είναι κατάλληλος, πρέπει να επιφέρει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Β) Αναγκαιότητας: ακόμη και αν είναι κατάλληλος ο περιορισμός, δεν πρέπει να είναι επαχθέστερος από το αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος μέτρο, αλλά ο λιγότερο επαχθής για τον θιγόμενο αποδέκτη του μέτρου. Γ) Συνάφειας μέσου προς το σκοπό: μεταξύ του μέτρου και του επιδιωκόμενου σκοπού πρέπει να υφίσταται μία εύλογη σχέση. Βλ. σχετ. *Γιώργο Ν. Βασιλακάκη*, «Η Αρχή της αναλογικότητας. Ο αναρκετικός έλεγχος της εφαρμογής της από τον Άρειο Πάγο επί χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης», Νομικά Χρονικά on line, εκδ. Σάκκουλα, Ιούλιος – Αύγουστος 2008, τεύχος 50, έτσι όπως παραβάλλεται στην ιστοσελίδα <http://nomikaxronika.gr/>.

¹⁶⁸ Βλ. *Θεόδωρος Παπακυριάκου*, «Φορολογικό ποινικό Δίκαιο», ό.π., σελ. 148. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα που αναφέρει ο ίδιος στις σελ. 148 – 150 του εν λόγω συγγράμματός του σύμφωνα με το οποίο, ο λήπτης λ.χ. τεσσάρων εικονικών στοιχείων συνολικής αξίας με 18% ΦΠΑ 23.600,00 ευρώ, για ανύπαρκτες συναλλαγές, έχοντας σκοπό έκπτωσης του αναγραφόμενου ΦΠΑ από το φόρο εκροών του, κινδυνεύει εφόσον εντοπισθεί από τις φορολογικές Αρχές, όχι μόνο να υποχρεωθεί να καταβάλλει άμεσα τον αποδοθέντα στο Δημόσιο ΦΠΑ, αλλά και να υποστεί σωρευτικά τις εξής κυρώσεις: α) πρόστιμο ίσο με το διπλάσιο της αξίας των στοιχείων, μη συμπεριλαμβανομένου ΦΠΑ, δηλαδή εδώ πρόστιμο 40.000,00 ευρώ, β) ειδικό πρόστιμο ίσο με το τριπλάσιο του ΦΠΑ που εξέπεσε, δηλαδή

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι υφίσταται προβληματική σχετικά με τον κανόνα «ne bis in idem»¹⁶⁹ εξαιτίας του γεγονότος της νομικής υφής μιας κύρωσης, η οποία εμφανίζεται μεν ως διοικητική κατά το Δίκαιο του συμβαλλόμενου - κράτους, εντούτοις όμως, εμπίπτει κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ και στην έννοια της «ποινικής κύρωσης».

Πιο συγκεκριμένα η προβληματική καταρχάς έγκειται στο πεδίο συσσώρευσης ποινής και διοικητικής κύρωσης και επομένως τίθεται το εύλογο ερώτημα αν μεταξύ των δύο ισχύει ο κανόνας «ne bis in idem».

Δεδομένης μάλιστα ότι η ως άνω Αρχή προβλέπεται και στο πρόσθετο 7^ο Πρωτόκολλο του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ, η εφαρμογή της δύναται να επεκταθεί και στην περίπτωση συρροής των τελευταίων με τις διοικητικές¹⁷⁰.

πρόστιμο 10.800,00 ευρώ, γ) πρόσθετο φόρο ύψους 3% ανά μήνα στο ποσό του ΦΠΑ που δεν αποδόθηκε λόγω της παράνομης άσκησης του δικαιώματος έκπτωσης, δ) ειδική χρηματική κύρωση ίση με τον αναγραφόμενο στα στοιχεία ΦΠΑ, δηλαδή χρηματική κύρωση 3.600,00 ευρώ, ε) απώλεια του δικαιώματος συμμετοχής σε δημοπρασίες του Δημοσίου ή ΝΠΔΔ ή οργανισμών κοινής ωφέλειας για ένα έτος ή και απώλεια δικαιώματος λήψης πιστοποιητικού φορολογικής ενημερότητας για τρεις μήνες κλπ, στ) ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους για κατά συρροή αποδοχή εικονικών φορολογικών στοιχείων, ζ) ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους λόγω παράνομου συμψηφισμού ΦΠΑ και τέλος η) απόρριψη των βιβλίων το ως ανακριβών. Στη ενδεικτικά αυτή αναφερόμενη περίπτωση οι παραλλήλως απειλούμενες διοικητικές και ποινικές κυρώσεις που μπορεί να επιβληθούν, συγκροτούν ένα σύνολο που υπερβαίνει κάθε λογικό μέτρο και κάθε έννοια αναλογικότητας. Κατά την υπ' αρ. 183 υποσημείωση – παραπομπή μάλιστα του Παπακυριάκου στη σελ. 150 του ιδίου συγγράμματός του, αναφέρει ότι ο Ψυχογιός κρίνοντας το ισχύον Δίκαιο περί επιβολής κυρώσεων στο ΦΠΑ λόγω εικονικότητας, διαπιστώνει προσβολή της Αρχής της αναλογικότητας ήδη και μόνο ενόψει των πολλαπλών απειλούμενων διοικητικών κυρώσεων, χωρίς δηλαδή να συνεξετάζει καθόλου τις παραλλήλως απειλούμενες ποινικές κυρώσεις.

¹⁶⁹ Αυτό έχει ήδη δεχθεί το Conseil Constitutionnel που έκρινε ωστόσο ότι σε περίπτωση που απειλείται τόσο ποινική κύρωση σε χρήμα όσο και διοικητικό πρόστιμο «το συνολικό ποσό των κυρώσεων που μπορεί να απαγγελθούν δεν είναι δυνατόν να υπερβαίνει το ανώτατο όριο του ποσού που προβλέπεται για τη μία από τις δύο απειλούμενες κυρώσεις», όπως αναφέρει σχετ. ο Χρίστος Χ. Μυλωνόπουλος, «Εφαρμογές Ποινικού Δικαίου», ό.π., σελ 37.

¹⁷⁰ Βλ. Χρίστος Χ. Μυλωνόπουλος, «Εφαρμογές Ποινικού Δικαίου», ό.π., σελ 38.

Σημαντική είναι επίσης η υπ' αρ. 35522/2004 προσφυγή ενώπιον του ΕΔΔΑ και η σχετική απόφαση της 27.9.2007 που αφορά στην υπόθεση Σταυρόπουλου κατά Ελλάδος. Η εν λόγω απόφαση έχει ιδιαίτερη σημασία διότι μέσω αυτής καθίσταται σαφές ότι το πεδίο εφαρμογής του τεκμηρίου αθωότητας δεν περιορίζεται στις περιπτώσεις όπου ο προσφεύγων έχει την ιδιότητα του κατηγορουμένου στα πλαίσια μόνο μιας ποινικής δίκης. Εφαρμόζεται σε όλες τις διαδικασίες που αφορούν στην οριστική απαλλαγή του κατηγορουμένου και στις διαδικασίες ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων. Ακόμη το ΕΔΔΑ εκτιμά ότι δυνάμει της αρχής «in dubio pro reo», η οποία αποτελεί μία ιδιαίτερη έκφραση της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας, καμία ποιοτική διαφορά δεν πρέπει να υφίσταται μεταξύ μίας αθώωσης λόγω έλλειψης αποδείξεων και μίας αθώωσης που απορρέει από τη διαπίστωση της αδιαμφισβήτητης αθωότητας του προσώπου. Πράγματι, οι αθωωτικές αποφάσεις δεν διαφοροποιούνται σύμφωνα με τους λόγους που επιλέγει κάθε φορά ο δικαστής επί ποινικών υποθέσεων. Απεναντίας, μέσα στα πλαίσια του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, το διατακτικό μίας αθωωτικής απόφασης πρέπει να τηρείται από κάθε άλλη Αρχή (και Διοικητική), η οποία αποφαινεται με άμεσο ή έμμεσο τρόπο επί της ποινικής ευθύνης του ενδιαφερομένου. Τέλος, το ΕΔΔΑ σε σχέση με

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Αξίζει να επισημανθεί επιπλέον και η σχέση ποινικής με την διοικητική δίκη, υπό το πρίσμα και σύμφωνα με τη νέα ρύθμιση της παραγράφου 2 του άρθρου 5 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (ΚΔΔ), όπως αυτή αντικαταστάθηκε με το άρθρο 17 του ν. 4446/2016 σύμφωνα με το άρθρο 32 του νόμου αυτού - η οποία ορίζει τα ακόλουθα:

*«Τα δικαστήρια δεσμεύονται από τις αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων, οι οποίες, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, ισχύουν έναντι όλων. Δεσμεύονται, επίσης, από τις αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων ως προς την ενοχή του δράστη, από τις αμετάκλητες αθωωτικές αποφάσεις, καθώς και από τα αμετάκλητα αποφαινόμενα να μην γίνει η κατηγορία βουλεύματα, εκτός εάν η απαλλαγή στηρίχθηκε στην έλλειψη αντικειμενικών ή υποκειμενικών στοιχείων που δεν αποτελούν προϋπόθεση της διοικητικής παράβασης».*¹⁷¹

Εν κατακλείδι - με βάση τις νομολογίες¹⁷² του Συμβουλίου της Επικρατείας του ΕΔΔΑ και του ΔΕΕ, έτσι όπως παρατάθηκαν στην παρούσα

την Αρχή «ne bis in idem» σημείωσε ότι τόσο η διαδικασία ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων όσο και εκείνη ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων αφορούσαν στα ίδια περιστατικά και την ίδια συμπεριφορά, ήτοι την παράλειψη του προσφεύγοντος να δηλώσει ορθά την ακίνητη περιουσία του. Το κεντρικό στοιχείο στην εξέταση της υπόθεσης από τα διοικητικά Δικαστήρια, ήτοι ο σκοπίμος ή μη χαρακτήρας της παράλειψης, αποτελούσε μέρος των συστατικών στοιχείων των αδικημάτων για τα οποία ασκήθηκε ποινική δίωξη σε βάρος του προσφεύγοντος. Σύμφωνα μάλιστα με το εθνικό μας Δίκαιο και τη νομολογία του ΣτΕ, ακόμη κι αν τα διοικητικά Δικαστήρια δεν ήταν υποχρεωμένα να ακολουθήσουν τα συμπεράσματα που υιοθέτησαν τα ποινικά Δικαστήρια, όφειλαν εν τούτοις να τα λάβουν υπόψη στη διαμόρφωση της απόφασής τους. Έτσι το ΕΔΔΑ υποστήριξε ότι το εθνικό μας Δίκαιο αναγνωρίζει ότι υφίσταται δεσμός μεταξύ των διοικητικών και των ποινικών διαδικασιών.

¹⁷¹ Με την ανωτέρω διάταξη του εδαφίου β', αφενός επαναλαμβάνεται η εν ισχύ ρύθμιση περί δέσμευσης από τις αμετάκλητες καταδικαστικές ποινικές αποφάσεις και, αφετέρου, τίθεται νέος κανόνας όσον αφορά τη σχέση μεταξύ της ποινικής και της διοικητικής δίκης, ο οποίος προβλέπει ότι ο διοικητικός δικαστής δεσμεύεται επίσης από τις αμετάκλητες αθωωτικές αποφάσεις καθώς και από τα αμετάκλητα απαλλακτικά βουλεύματα, εκτός εάν η απαλλαγή οφείλεται στην έλλειψη στοιχείου της αντικειμενικής ή της υποκειμενικής υπόστασης του ποινικού αδικήματος που δεν αποτελεί προϋπόθεση της αντίστοιχης αποδοθείσας διοικητικής παράβασης. Στο αντίστοιχο σημείο της αιτιολογικής έκθεσης του νόμου 4446/2016 αναφέρεται ότι «[...] τροποποιείται η παράγραφος 2 του άρθρου 5 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, προκειμένου η δέσμευση των διοικητικών δικαστηρίων από τις αμετάκλητες αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων να επεκταθεί πέραν από τις καταδικαστικές και στις αθωωτικές αποφάσεις, καθώς και στα αποφαινόμενα να μην γίνει η κατηγορία βουλεύματα που έχουν καταστεί αμετάκλητα (βλ. και απόφαση ΕΔΔΑ, Σταυρόπουλος κατά Ελλάδας)». Από την παραπομπή στην απόφαση Σταυρόπουλος συνάγεται ότι η νέα ρύθμιση προτάθηκε με σκοπό το σεβασμό του τεκμηρίου αθωότητας, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ.

¹⁷² Βλ. και Εισήγηση του Παρέδρου Ι. Δημητρακόπουλου στο επιμορφωτικό σεμινάριο της ΕΣΔΙ της 14.6.2018, με θέμα τη σχέση της διοικητικής με την ποινική και την πολιτική δίκη μέσα από (humanrightscaselaw.gr)

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Η σύγχρονη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας για την εφαρμογή (ή μη) της αρχής *ne bis in idem* στο πλαίσιο της σχέσης μεταξύ ποινικής διαδικασίας και διοικητικής διαδικασίας και δίκης περί της απόδοσης φορολογικών παραβάσεων και της επιβολής αντίστοιχων κυρώσεων έχει ξεκινήσει από το 2009 (με την απόφαση ΣτΕ 1734/2009) και διανύει ήδη το δέκατο έτος της. Η νομολογία αυτή έχει γνωρίσει τρεις φάσεις εξέλιξης.

Η πρώτη φάση (νομολογία των ετών 2009-2015) χαρακτηρίζεται από την άρνηση του Δικαστηρίου να δεχθεί την εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem* στο ανωτέρω πλαίσιο, είτε κατ' επίκληση των άρθρων 94 και 96 του Συντάγματος και της αρχής της ασφάλειας δικαίου (βλ. ΣτΕ Β' Τμ. 2067/2011 επταμ. και μεταγενέστερες παρόμοιες αποφάσεις του Β' Τμήματος του Δικαστηρίου) είτε βάσει της εκτίμησης ότι οι διοικητικές κυρώσεις για παραβάσεις του φορολογικού δικαίου δεν έχουν "ποινικό" χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 4 του 7ου ΠΠ της ΕΣΔΑ και του άρθρου 50 του Χάρτη ΘΔΕΕ (βλ. ΣτΕ Ολομ. 1741/2015).

Σε δεύτερη φάση, που αντιστοιχεί στη νομολογία των ετών 2016-2017, η οποία παρήχθη μετά τις καταδικαστικές αποφάσεις του ΕΔΔΑ στις υποθέσεις Καπετάνιος και άλλοι (2015) και Σισμανίδης (2016), το Δικαστήριο, αφενός, συμμορφώνεται, με τη στενή έννοια του όρου, προς τις εν λόγω αποφάσεις του ΕΔΔΑ, κατ' αποδοχή των οικείων αιτήσεων επανάληψης της διαδικασίας εκδίκασης των αιτήσεων αναιρέσεως του Αγγλούπα και του Σισμανίδη (βλ. ΣτΕ Β' Τμ. 1992/2016 επταμ. και 680/2017 επταμ., αντίστοιχα) και, αφετέρου, κρίνοντας πλέον επί εκκρεμών αιτήσεων αναιρέσεως, προβαίνει σε μεταστροφή της νομολογίας του, θεωρώντας, με σειρά αποφάσεων, ότι η αρχή *ne bis in idem*, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 του 7ου ΠΠ της ΕΣΔΑ, εφαρμόζεται, κατ' αρχήν, σε υπόθεση επιβολής ποινικών τελών λαθρεμπορίας, για την οποία έχει εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση ποινικού δικαστηρίου, χωρίς η τοιαύτη εφαρμογή να προσκρούει στο Σύνταγμα (βλ., ιδίως, ΣτΕ Β' Τμ. 2987/2017 επταμ., καθώς και ΣτΕ Β' Τμ. 1778/2017, 3470-1/2017, 3449/2017, 3447/2017, 3174/2017, 2346/2017, 2569-70/2017, 3174-5/2017 πενταμ.). Το Συμβούλιο της Επικρατείας εμμένει, πάντως, στη νομολογία του ότι, ενόψει της διάταξης του άρθρου 5 παρ. 4 του ΚΔΔ, ο διοικητικός δικαστής δεν υποχρεούται να εξετάσει αυτεπαγγέλτως το ζήτημα της τυχόν ύπαρξης αμετάκλητης απόφασης ποινικού δικαστηρίου για το ίδιο πρόσωπο και την ίδια κατ' ουσίαν παράβαση (βλ. ΣτΕ Β' Τμ. 2403/2015, 1993/2016 επταμ., 2926-2928/2017).

Η τρίτη φάση αφορά στη νομολογία του τρέχοντος έτους (2018), η οποία, αφενός, ενσωματώνει και αξιοποιεί την πρόσφατη νομολογία του ΔΕΕ στις υποθέσεις *Menci* (C-524/15), *Garlsson Real Estate* (C-537/16) και *Di Puma & Zecca* (C-596/16 & C-597/16 – στο εξής, χάριν συντομίας, υπόθεση *Di Puma*), σχετικά με το άρθρο 50 του Χάρτη ΘΔΕΕ και, αφετέρου, ερμηνεύει τη νέα διάταξη του άρθρου 5 παρ. 2 εδαφ. β' ΚΔΔ υπό το πρίσμα της αρχής *ne bis in idem*, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο ευρωπαϊκό δίκαιο. Στη συνέχεια θα επιχειρήσω να παρουσιάσω τις τελευταίες αυτές εξελίξεις στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, αφού αναφερθώ στη σημασία και στα βασικά σημεία των ως άνω τριών πρόσφατων αποφάσεων του ΔΕΕ για το *ne bis in idem*.

II. Οι αποφάσεις της 20.3.2018 της μείζονας σύνθεσης του ΔΕΕ (υπόθεση *Menci*, σε συνδυασμό με υποθέσεις *Garlsson Real Estate* και *Di Puma*)

Η πρώτη υπόθεση η οποία οδηγήθηκε ενώπιον του ΔΕΕ με προδικαστικό ερώτημα σχετικό με την εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem* σε περίπτωση σόρευσης ποινικής διαδικασίας και διοικητικής κύρωσης για φορολογική παράβαση ήταν η *Akerberg Fransson* (C-617/10). Ωστόσο, στην υπόθεση αυτή, η μείζονα σύνθεση του ΔΕΕ, με την από 26.2.2013 απόφασή της, απέφυγε να λάβει θέση επί των ζητημάτων εάν, κατά το ενωσιακό δίκαιο τέτοιες διοικητικές κυρώσεις έχουν "ποινικό" χαρακτήρα και, περαιτέρω, εάν και υπό ποιες προϋποθέσεις άγουν σε ενεργοποίηση της ενωσιακής αρχής *ne bis in idem*. Χρειάστηκε να περάσει μία πενταετία και να εκδοθεί στο μεταξύ η από 15.11.2016 απόφαση της ευρείας σύνθεσης του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *A* και *B* κατά *Norborg*, προκειμένου το ΔΕΕ να δώσει

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

διαφωτιστικές απαντήσεις στα εν λόγω ερωτήματα, μέσω της από 20.3.2018 απόφασης της μείζονας σύνθεσής του στην υπόθεση *Menci*, σε συνδυασμό με τις αποφάσεις του της ίδιας μέρας στις υποθέσεις *Garlsson Real Estate* και *Di Puma*, που αφορούσαν σε παραβάσεις της νομοθεσίας περί κεφαλαιαγοράς.

Στην πρώτη υπόθεση, ο *Menci* παρέλειψε να καταβάλει τον οφειλόμενο για το 2011 ΦΠΑ (ύψους 282.500 ευρώ), εντός της προβλεπόμενης στο νόμο προθεσμίας. Συνεπεία τούτου, η φορολογική Διοίκηση του επέβαλε, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην ιταλική νομοθεσία, χρηματική κύρωση, ποσού ίσου με το 30% του μη καταβληθέντος ΦΠΑ (ήτοι περίπου 85.000 ευρώ), με πράξη η οποία δεν προσβλήθηκε και, συνεπώς, κατέστη οριστική. Στη συνέχεια, ασκήθηκε σε βάρος του ποινική δίωξη, δεδομένου ότι, κατά την ιταλική νομοθεσία, συνιστά ποινικό αδίκημα (που τιμωρείται με ποινή φυλάκισης από 6 έως 24 μήνες) η παράλειψη πληρωμής, εντός της προβλεπόμενης στο νόμο προθεσμίας, του οφειλόμενου ποσού ΦΠΑ, εάν αυτό υπερβαίνει τα 50.000 ευρώ σε ορισμένο φορολογικό έτος. Ανέκυψε, λοιπόν, το ζήτημα, που τέθηκε με προδικαστικό ερώτημα ιταλικού δικαστηρίου, εάν η ποινική διαδικασία εναντίον του *Menci* ήταν ασύμβατη με την αρχή *ne bis in idem*, λόγω της πρότερης επιβολής σε βάρος του, με αμετάκλητη πράξη, του ανωτέρω διοικητικού προστίμου.

Προκαταρκτικά, το ΔΕΕ σημείωσε ότι το άρθρο 52 παρ. 3 του Χάρτη ΘΔΕΕ (σύμφωνα με το οποίο τα περιεχόμενα στον εν λόγω Χάρτη δικαιώματα που αντιστοιχούν σε δικαιώματα τα οποία διασφαλίζονται από την ΕΣΔΑ έχουν την ίδια έννοια και την ίδια εμβέλεια με εκείνες που τους αποδίδει η ΕΣΔΑ, χωρίς να αποκλείεται όμως η παροχή ευρύτερης προστασίας από το ενωσιακό δίκαιο), σκοπεύει στην εξασφάλιση της αναγκαίας συνοχής μεταξύ του Χάρτη και της ΕΣΔΑ, χωρίς όμως, να θίγει την αυτονομία του ενωσιακού δικαίου και του ΔΕΕ, όπως σημειώνεται στα επεξηγηματικά σχόλια του άρθρου 52. Ως εκ τούτου, το ΔΕΕ εξέτασε το υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα υπό το πρίσμα όχι της ΕΣΔΑ αλλά του Χάρτη ΘΔΕΕ και, ιδίως, του άρθρου 50 αυτού.

Το πρώτο ζήτημα που αντιμετώπισε το ΔΕΕ ήταν ο “ποινικός” χαρακτήρας διοικητικής κύρωσης, όπως η επίμαχη. Συναφώς, το ΔΕΕ δεν αρκέστηκε να υπενθυμίσει, όπως είχε κάνει στην υπόθεση *Akerberg Fransson*, ότι η “ποινική” φύση των διοικητικών κυρώσεων εκτιμάται με βάση τα κριτήρια της απόφασης *Bonda* (που είναι παρόμοια με τα κριτήρια *Engel* του ΕΔΔΑ, καθόσον συνίστανται στο νομικό χαρακτηρισμό της παράβασης κατά το εθνικό δίκαιο, στη φύση της παράβασης και στο βαθμό αυστηρότητας της κύρωσης η οποία ενδέχεται να επιβληθεί στον ενδιαφερόμενο), αλλά παρέσχε διευκρινίσεις ως προς τον τρόπο ερμηνείας και εφαρμογής τους, προκειμένου να καθοδηγήσει, κατά το δυνατόν καλύτερα, τον εθνικό δικαστή. Στο πλαίσιο αυτό, το ΔΕΕ έκρινε ότι κύρωση που επιδιώκει κατασταλτικό σκοπό έχει “ποινικό” χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 50 του Χάρτη, και ότι το γεγονός και μόνο ότι επιδιώκει και προληπτικό σκοπό δεν δύναται να αναιρέσει τον χαρακτηρισμό της κύρωσης ως “ποινικής”, ενώ ένα μέτρο που περιορίζεται στην επανόρθωση της ζημίας την οποία προκάλεσε η οικεία παράβαση δεν έχει “ποινικό” χαρακτήρα. Το επίμαχο διοικητικό πρόστιμο είχε (και) κατασταλτικό σκοπό, καθώς επιβαλλόταν ως τιμωρία για τη μη εμπρόθεσμη καταβολή του ΦΠΑ, ενώ παράλληλα ενείχε και αυξημένο βαθμό αυστηρότητας, ο οποίος στήριζε επίσης τον “ποινικό” χαρακτήρα του. Μολονότι, ως συνήθως, το ΔΕΕ ανέθεσε στον εθνικό δικαστή την τελική κρίση επί του ζητήματος, είναι εμφανές ότι οι σκέψεις του δέχονται την “ποινική” φύση διοικητικών προστίμων για φορολογικές παραβάσεις, όπως εκείνο που είχε επιβληθεί στον *Menci*, εκτίμηση η οποία τελεί σε αρμονία προς την αντίστοιχη νομολογία του ΕΔΔΑ για το άρθρο 4 του 7ου ΠΠ της ΕΣΔΑ.

Ακολούθως, το ΔΕΕ στράφηκε στο στοιχείο του *idem*, ως προς το οποίο έκρινε (α) ότι ερευνάται η ταυτότητα των πραγματικών περιστατικών, ήτοι η ύπαρξη ενός συνόλου συγκεκριμένων περιστάσεων που συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους και οι οποίες οδήγησαν στην απαλλαγή ή την αμετάκλητη καταδίκη του συγκεκριμένου προσώπου, (β) ότι ο νομικός χαρακτηρισμός κατά το εθνικό δίκαιο, των

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

πραγματικών περιστατικών, καθώς και ότι για το ποινικό αδίκημα απαιτείται επιπλέον ένα υποκειμενικό στοιχείο, σε σχέση με την αποδοθείσα διοικητική παράβαση είναι άνευ σημασίας για τη διαπίστωση της συνδρομής του στοιχείου του *idem* και (γ) ότι το προστατευόμενο έννομο συμφέρον δεν συνιστά στοιχείο ληπτέο υπόψη για την εξέταση του *idem*, οπτική αντίθεση προς τη μέχρι τούδε νομολογία του (στην οποία παραπέμπει και η ΣτΕ Δ' Τμ. 3473/2017 επταμ.). Οι ανωτέρω ερμηνευτικές κρίσεις, ενόψει των οποίων το ΔΕΕ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ποινική διαδικασία σε 5 βάρος του *Menci* φαινόταν να αφορά κατ' ουσίαν στα ίδια πραγματικά περιστατικά για τα οποία του είχε επιβληθεί η διοικητική κύρωση, αντανακλούν τη σχετική με το *idem* νομολογία του ΕΔΔΑ.

Ωστόσο, στη συνέχεια, το ΔΕΕ χάραξε διαφορετική πορεία από εκείνη της απόφασης Α και Β κατά Νορβηγίας του ΕΔΔΑ, στην οποία κρίθηκε ότι το άρθρο 4 του 7ου ΠΠ της ΕΣΔΑ δεν απαγορεύει τη διπλή, ποινική και διοικητική (κατά το εθνικό δίκαιο), διαδικασία επιβολής κυρώσεων για φορολογικές παραβάσεις, εάν οι δύο διαδικασίες συνδέονται αρκούντως στενά μεταξύ τους, τόσο κατ' ουσίαν όσο και κατά χρόνον, ώστε να αποτελούν ένα συνεκτικό σύνολο, καθόσον εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς και αντιμετωπίζουν διαφορετικές όψεις/πτυχές της παράβασης και, μάλιστα, κατά τρόπο προβλέψιμο και χωρίς να επιβάλλεται δυσανάλογο βάρος στον καθού. Με την απόφαση *Menci*, καθώς και με τις αποφάσεις του στις υποθέσεις *Garlsson Real Estate* και *Di Puma*, το ΔΕΕ περιόρισε την κανονιστική εμβέλεια της αρχής *ne bis in idem*, όχι δια του περιορισμού του πεδίου εφαρμογής της *ratione materiae*, μέσω της ερμηνείας και της εφαρμογής του *bis* (ήτοι της προϋπόθεσης περί ύπαρξης δύο “ποινικών” διαδικασιών), όπως είχε πράξει το ΕΔΔΑ στην Α και Β κατά Νορβηγίας, αλλά δια της εκτίμησης ότι το δικαίωμα *ne bis in idem*, που κατοχυρώνει το άρθρο 50 του Χάρτη ΘΔΕΕ, δεν είναι απόλυτο, αλλά δύναται να περιορισθεί. Συγκεκριμένα, το ΔΕΕ θεώρησε ότι η σώρευση διώξεων και κυρώσεων σε βάρος του ίδιου προσώπου για την ίδια κατ' ουσίαν φορολογική παράβαση συνιστά περιορισμό του δικαιώματος που προβλέπεται στο άρθρο 50 του Χάρτη, ο οποίος μπορεί να δικαιολογηθεί, βάσει του άρθρου 52 παρ. 1 του Χάρτη, που αφορά στους περιορισμούς των επεμβάσεων στα δικαιώματα που κατοχυρώνει ο Χάρτης. Εξετάζοντας εάν πληρούνται οι όροι του άρθρου 52 παρ. 1 του Χάρτη, το ΔΕΕ έκρινε, ιδίως, τα εξής:

- (i) το επίμαχο μέτρο της σώρευσης διώξεων και κυρώσεων εξυπηρετεί σκοπό δημοσίου συμφέροντος, αναγόμενο στη διασφάλιση της είσπραξης του ΦΠΑ και στην καταπολέμηση παραβάσεων της νομοθεσίας περί ΦΠΑ,
- (ii) η πρόβλεψη διπλής “ποινικής” διαδικασίας και κύρωσης μπορεί να δικαιολογείται, εάν οι επίμαχες διαδικασίες και κυρώσεις επιδιώκουν συμπληρωματικούς σκοπούς, συναρτώμενους, ενδεχομένως, με διαφορετικές όψεις της ίδιας παράνομης συμπεριφοράς,
- (iii) όσον αφορά τις παραβάσεις της νομοθεσίας περί ΦΠΑ, είναι θεμιτό ένα κράτος μέλος να επιδιώκει, αφενός, να αποτρέψει και να καταστείλει κάθε παράβαση, είτε εκ προθέσεως είτε όχι, των κανόνων περί δηλώσεως και εισπράξεως του ΦΠΑ επιβάλλοντας διοικητικές κυρώσεις οριζόμενες, ενδεχομένως, κατ' αποκοπήν και, αφετέρου, να αποτρέψει και να καταστείλει σοβαρές παραβάσεις των κανόνων αυτών που είναι ιδιαιτέρως αρνητικές για την κοινωνία και οι οποίες δικαιολογούν την επιβολή αυστηρότερων “ποινικών” κυρώσεων,
- (iv) η αρχή της αναλογικότητας απαιτεί η σώρευση “ποινικών” διώξεων και κυρώσεων να μην υπερβαίνει τα όρια του κατάλληλου και αναγκαίου για την επίτευξη των σκοπών που νομίμως επιδιώκονται με τη ρύθμιση αυτή, πράγμα που σημαίνει ότι, όταν υφίσταται επιλογή μεταξύ περισσότερων κατάλληλων μέτρων, πρέπει να επιλέγεται το λιγότερο καταναγκαστικό και τα προξενούμενα μειονεκτήματα δεν πρέπει να είναι δυσανάλογα προς τους επιδιωκόμενους σκοπούς,
- (v) τούτο προϋποθέτει, εκτός από την ύπαρξη σαφούς και ακριβούς νομικής βάσης, την ύπαρξη κανόνων που διασφαλίζουν συντονισμό, ώστε να περιορίζεται στο απολύτως απαραίτητο η επιπρόσθετη βλάβη που προκαλείται στους ενδιαφερόμενους από τη διπλή διαδικασία και κύρωση,

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

εργασία και ενδείκτη την γραμματική ερμηνεία και την εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 5 παρ. 2 εδαφ. β' ΚΔΔ. έτσι όπως τροποποιήθηκε - για την έννοια την τεκμηρίου της αθωότητας, όσον αφορά αυτή και συναρτήσει με της σχέσης της ποινικής με τη διοικητική δίκη, ανοίγουν δύο δρόμοι, που οδηγούν σε διαφορετικές κατευθύνσεις.

(vi) συνεπώς, η πρόβλεψη διπλής “ποινικής” διαδικασίας και κύρωσης πρέπει να συνοδεύεται και από κανόνες που εγγυώνται ότι η βαρύτητα του συνόλου των επιβαλλόμενων ποινών αντιστοιχεί στη σοβαρότητα της παράβασης, απαίτηση η οποία απορρέει όχι μόνο από το άρ. 52 παρ. 1 αλλά και από το άρ. 49 παρ. 3 του Χάρτη, περί της αναλογικότητας των ποινικών κυρώσεων και υποχρεώνει τα αρμόδια όργανα να διασφαλίζουν ότι, κατά την επιβολή δεύτερης ποινής, η βαρύτητα του συνόλου των επιβαλλόμενων ποινών δεν υπερβαίνει τη σοβαρότητα της αποδοθείσας παράβασης (στην υπόθεση *Menci*, η ιταλική νομοθεσία, πρώτον, προέβλεπε ότι, κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, αναστέλλεται η εκτέλεση της διοικητικής ποινής, δεύτερον, εμπόδιζε οριστικά την τριαύτη εκτέλεση κατόπιν της ποινικής καταδίκης του φορολογούμενου και, τρίτον, όριζε ότι η εκούσια πληρωμή της διοικητικής κύρωσης συνιστούσε ελαφρυντική περίπτωση, ληπτέα υπόψη στην ποινική δίκη, με συνέπεια να πληρούνται οι επιταγές της αρχής της αναλογικότητας),

(vii) στην περίπτωση που έχει εκδοθεί καταδικαστική ποινική απόφαση κατόπιν ποινικής διαδικασίας, η εξακολούθηση της διαδικασίας επιβολής διοικητικού προστίμου ποινικού χαρακτήρα βαίνει πέραν των ορίων του απολύτως αναγκαίου για την επίτευξη του θεμιτού σκοπού της σύρρευσης διώξεων και κυρώσεων, στον βαθμό που αυτή η ποινική καταδίκη δύναται να καταστείλει τη διαπραχθείσα παράβαση κατά τρόπο αποτελεσματικό, αναλογικό και αποτρεπτικό (κρίση στην υπόθεση *Garlsson Real Estate*), και (viii) η εξακολούθηση διαδικασίας για την επιβολή διοικητικού προστίμου ποινικού χαρακτήρα βαίνει προδήλως πέραν των όσων απαιτούνται για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, εφόσον υπάρχει αμετάκλητη αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου που διαπιστώνει ότι δεν στοιχειοθετείται η παράβαση, η οποία επισύρει τη διοικητική κύρωση (κρίση στην υπόθεση *Di Puma*).

Τέλος, το ΔΕΕ σημείωσε, ενόψει του άρθρου 52 παρ. 3 του Χάρτη, ότι η παραπάνω ερμηνεία του άρθρου 50, σε συνδυασμό με το άρθρο 52 παρ. 1, του Χάρτη, διασφαλίζει επίπεδο προστασίας της αρχής *ne bis in idem* το οποίο συνάδει με εκείνο του άρθρου 4 του 7ου ΠΠ της ΕΣΔΑ, όπως ερμηνεύθηκε στην από 15.11.2016 απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Α και Β κατά Νορβηγίας. Πράγματι, η ως άνω ερμηνευτική προσέγγιση του ΔΕΕ, μολονότι ερείδεται σε εν μέρει διαφορετικό συλλογισμό από εκείνον του ΕΔΔΑ, ενσωματώνει εμμέσως, δια της αρχής της αναλογικότητας, τόσο την τεθείσα στην Α και Β κατά Νορβηγίας προϋπόθεση περί ύπαρξης ουσιαστικού δεσμού μεταξύ των δύο “ποινικών” διαδικασιών όσο και τα αναφερόμενα στην Α και Β κατά Νορβηγίας βασικά κριτήρια, ενόψει των οποίων εξετάζεται η συνδρομή τέτοιου συνδέσμου (επιδίωξη συμπληρωματικών σκοπών, που συναρτώνται με διαφορετικές πλευρές της αυτής επίμαχης παραβατικής συμπεριφοράς, σαφήνεια και προβλεψιμότητα των σχετικών κανόνων, συντονισμός των δύο διαδικασιών, αναλογικότητα του συνόλου των επιβαλλόμενων κυρώσεων), με αποτέλεσμα το κανονιστικό περιεχόμενο της ενωσιακής αρχής *ne bis in idem* να παρουσιάζει έντονη αναλογία προς εκείνο του άρθρου 4 του 7ου ΠΠ της ΕΣΔΑ. Συναφώς, πρέπει να σημειωθεί ότι το ΔΕΕ απέφυγε να εντάξει ρητώς στον ερμηνευτικό συλλογισμό του και την αναφερόμενη (κατά τρόπο μάλλον ασαφή) στην Α και Β κατά Νορβηγίας απαίτηση περί χρονικού συνδέσμου μεταξύ των δύο “ποινικών” διαδικασιών, η οποία θα μπορούσε, πάντως, να “στεγαστεί” στην τεθείσα από το ΔΕΕ προϋπόθεση περί συντονισμού των διαδικασιών αυτών.

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Ακολουθώντας τον πρώτο δρόμο, ο διοικητικός δικαστής στηρίζεται στο γράμμα της διάταξης του άρθρου 5 παρ. 2 εδαφ. β' ΚΔΔ, αγνοώντας την προαναφερόμενη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας και θεωρώντας ουσιαστικά ότι ο έλληνας νομοθέτης θέσπισε ρύθμιση με σκοπό την αποτροπή όχι μόνο παραβιάσεων του τεκμηρίου αθωότητας, αλλά και αντιφάσεων¹⁷³ οι οποίες μπορούν να προκύψουν στην έννομη τάξη, λόγω της διαφοροποίησης των κρίσεων του ποινικού και του διοικητικού δικαστή για τα ίδια κατ' ουσία ζητήματα¹⁷⁴. Η κατεύθυνση αυτή σημαίνει ευρύ πεδίο εφαρμογής της νέας διάταξης περί δέσμευσης του διοικητικού δικαστή από τις αμετάκλητες αθωωτικές αποφάσεις. Επιπλέον έχει την "παράπλευρη" ωφέλεια ότι οδηγεί στην αποφυγή έγερσης ζητήματος παραβίασης - όχι μόνο του τεκμηρίου αθωότητας αλλά γενικά και της αρχής *ne bis in idem* - μέσω του οιονεί αυτόματου τερματισμού της, λόγω της δεσμευτικότητας της αθωωτικής ποινικής απόφασης, ενώπιον της διοικητικού δικαστηρίου διαδικασίας, με απόφαση ακυρωτική ή επιβεβαιωτική της γενόμενης από το κατώτερο δικαστήριο ακύρωσης της επίδικης διοικητικής ποινής.

Η δεύτερη οδός είναι εκείνη της τεολογικής ερμηνείας της διάταξης ενόψει του σκοπού της, που ανάγεται στο σεβασμό των απαιτήσεων του κατά το άρθρο 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ τεκμηρίου αθωότητας, όπως αυτές προκύπτουν από τη νομολογία του ΕΔΔΑ και τη σχετική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, όπως ήδη ενδεικτικά αναφέρθηκαν. Όμως η τοιουτοτρόπως αυτή τεολογική και συστηματική ερμηνευτική προσέγγιση της διάταξης ενεργεί συσταλτικά επί του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 5 παρ. 2 εδαφ. β' ΚΔΔ, σε σχέση με εκείνο που συνάγεται από τη γραμματική ερμηνεία του, επενεργώντας έτσι και συσταλτικά και στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω Τεκμηρίου, δεδομένων των έντονων αντιφάσεων των σχετικών - με το θέμα - Αποφάσεων του ΣτΕ που παρουσιάζουν η μια από την άλλη, τόσο στο περιεχόμενο, όσο και στη διατύπωση τους.

¹⁷³ Βέβαια υπάρχει και η αντίθετη άποψη βλ. ενδ. εκτός άλλων ΣτΕ 1992/2016 επταμ., σκέψη 9, ΣτΕ 434/2017 σκέψη 8 και ΣτΕ Ολομ. 1741/2015, σκέψη 14 όπου καταδεικνύεται ότι ο κίνδυνος πραγματικής αντίφασης στην έννομη τάξη από διαφορετικές κρίσεις του ποινικού και του διοικητικού δικαστή είναι περιορισμένος, αν ληφθεί προσηκόντως υπόψη το διαφορετικό, ουσιαστικά χαμηλότερο, επίπεδο απόδειξης που ισχύει στη διοικητική δίκη έναντι του εφαρμοστέου στην ποινική δίκη, στοιχείο το οποίο, σε συνδυασμό και με άλλες διαφορές που εντοπίζονται στις δύο αποδεικτικές διαδικασίες, δικαιολογεί, κατ' αρχήν, τη μη δέσμευση του διοικητικού δικαστή από την απαλλακτική κρίση του ποινικού δικαστηρίου.

¹⁷⁴ Δηλ. συνδρομής των στοιχείων της αντικειμενικής και της υποκειμενικής υπόστασης των αποδιδόμενων παραβάσεων.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Κατ' εκτίμηση και με γνώμονα την δεύτερη οδό, η νέα διάταξη του άρθρου 5 παρ. 2 εδαφ. β' ΚΔΔ θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι βρίσκει, κατ' αρχήν, πεδίο εφαρμογής μόνον και εφόσον¹⁷⁵:

(α) έχει εκδοθεί αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα, οπότε θεωρείται ότι δεν υπάρχουν καν επαρκείς ενδείξεις ενοχής, αρκετές για να γίνει παραπομπή της υπόθεσης στο ακροατήριο του Διοικητικού Δικαστηρίου,

ή

(β) έχει εκδοθεί αμετάκλητη αθωωτική απόφαση

με βέβαιη όμως και χωρίς αμφιβολίες κρίση του ποινικού δικαστή για μη διάπραξη του αποδιδόμενου αδικήματος, τέτοιες που να αφήνουν περιθώρια ερμηνειών ότι « *στηρίχθηκε στην έλλειψη αντικειμενικών ή υποκειμενικών στοιχείων που δεν αποτελούν προϋπόθεση της διοικητικής παράβασης*».

Τότε υπό την ίδια ερμηνευτική εκδοχή, η διάταξη δεν θα εφαρμόζεται εάν η αμετάκλητη αθωωτική απόφαση στηρίζεται σε αμφιβολίες του ποινικού δικαστηρίου, καθόσον αυτές συναρτώνται με το υψηλότερο επίπεδο απόδειξης της παράβασης, που διέπει μία ποινική δίκη.

Για τον λόγο αυτό, η ως άνω συρρίκνωση του πεδίου εφαρμογής της διάταξης μεγαλώνει αντίστοιχα τον κίνδυνο έγερσης ερμηνευτικών ζητημάτων που κατατείνουν σε απαγορευμένες από το Δίκαιο αναλογικές εφαρμογές τόσο του άρθρου 6 της ΕΔΣΑ, όσο και του άρθρου 5 του ΚΔΔ.

2.2. ΟΙ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕ ΝΟΜΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΝ ΠΡΟΒΛΕΨΗ ΣΤΟΝ Ν. 1650/1986.

Σε ό,τι αφορά την εθνική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος φαίνεται πως η ενεργοποίηση των ποινικών διατάξεων εξαρτάται κυρίως από την παραβίαση των εκάστοτε διοικητικών ρυθμίσεων.

Έτσι, ο ποινικός κανόνας στο παραπάνω νομοθέτημα αρκείται στον καθορισμό του πλαισίου ποινής, εγκαταλείποντας, με τη διαδικασία της παραπομπής στις διοικητικές διατάξεις, την περιγραφή των στοιχείων της άδικης συμπεριφοράς από την πλήρωση των οποίων εξαρτάται η επιβολή των ποινικών κυρώσεων¹⁷⁶.

¹⁷⁵ Λαμβανομένου υπόψη και του ότι το αρμόδιο όργανο της ποινικής δικαιοσύνης κρίνει την ουσία της υπόθεσης, στο στάδιο αυτό, με βάση το ποιοτικότερο επίπεδο απόδειξης της παράβασης, που διέπει την ποινική δίκη σε σχέση με εκείνου στο οποίο στηρίζεται ο διοικητικός δικαστής

¹⁷⁶ Βλ. *Αγάπιος Παпанεοφύτου*, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», όπως παραπάνω, σελ. 539. Ομοίως του ιδίου σε «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», όπως παραπάνω, σελ. 25.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Με αυτόν τον τρόπο νοηματοδότησης της παραβατικής συμπεριφοράς μέσα από τις διοικητικές διατάξεις, εμφανίζεται το φαινόμενο της παρακολουθηματικής σχέσης του Ποινικού Δικαίου του περιβάλλοντος σε σχέση με τις αντίστοιχες διοικητικές διατάξεις¹⁷⁷.

Οι τρόποι υλοποίησης αυτής της πρακτικής είναι δύο:

➤ Τα στοιχεία που αποτελούν την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος περιγράφονται σε ήδη υπάρχουσες διοικητικές διατάξεις, στις οποίες παραπέμπει ρητά ο ποινικός κανόνας. Οι τελευταίες εμπεριέχονται πολύ συχνά στο ίδιο νομοθέτημα, και τυποποιούν έτσι την αξιόποινη συμπεριφορά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το άρθρο 28 παρ. 8¹⁷⁸ του σχετικού νόμου.

➤ Ο ποινικός κανόνας Δικαίου παραπέμπει τον προσδιορισμό των στοιχείων που αποτελούν το αντικειμενικό άδικο σε πράξεις μέλλουσες της Διοίκησης, των οποίων η έκδοση προβλέπεται ειδικά στις διατάξεις των επιμέρους νομοθετημάτων με τη διαδικασία των κατ' εξουσιοδότηση εκ του Νόμου εκδιδόμενων διαταγμάτων, υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων. Έτσι, ο νομοθέτης παραχωρεί τη διαμόρφωση του περιεχομένου της εγκληματικής συμπεριφοράς του δράστη σε μελλοντικούς κανόνες δικαίου, καθόσον δεν έχουν ακόμη εκδοθεί, αλλά θα εκδοθούν σε μελλοντικό χρόνο, εντός των πλαισίων της διακριτικής ευχέρειας της Διοίκησης για την έκδοση των αντίστοιχων κανονιστικών πράξεων¹⁷⁹.

Σε συνέχεια των ανωτέρω, η προσβολή ή η βλάβη - υπό την μορφή της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος - συνεπάγεται τόσο ποινικές, όσο και διοικητικές κυρώσεις, σύμφωνα με τα άρθρα 28 και 30 αντίστοιχα.

Ο νομοθέτης επομένως επιστρατεύει από κοινού ποινικές και διοικητικές κυρώσεις, ώστε να προστατεύσει το έννομο αγαθό του περιβάλλοντος, της ζωής και της υγείας του ανθρώπου από την ίδια επιβλαβή αντικειμενική συμπεριφορά¹⁸⁰.

¹⁷⁷ Βλ. *Αγάπιος Παпанεοφύτου*, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», όπως παραπάνω, σελ. 539 και ομοίως του ιδίου σε «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», όπως παραπάνω, σελ. 25.

¹⁷⁸ Σύμφωνα με το ν. 1650/1986 αρθρ. 28 παρ. 8 ορίζεται σχετικώς ότι «όποιος παραβιάζει τα μέτρα, τις απαγορεύσεις, τους όρους και τους περιορισμούς που επιβάλλονται δυνάμει των άρθρων 18 έως 21 ή των διαταγμάτων ή υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων, που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή τους, τιμωρείται τουλάχιστον με φυλάκιση ενός μήνα. Αν ο δράστης ενήργησε από αμέλεια, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τρεις μήνες ή με χρηματική ποινή». Βλ. σχετ. *Αγάπιο Παπανεοφύτου*, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», όπως παραπάνω, σελ. 539.

¹⁷⁹ Βλ. επίσης *Α. Παπανεοφύτου*, όπως παραπάνω, σελ. 539.

¹⁸⁰ Βλ. σχετ. *Α. Παπανεοφύτου*, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», όπως παραπάνω, σελ. 553 - 554 και ομοίως του ιδίου σε «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», όπως παραπάνω, σελ. 34.

Αναγιγνώσκοντας τις διατάξεις του άρθρ. 28 γίνεται σαφές το περιορισμένο του ζωτικού χώρου δράσης της ποινικής προστασίας στον τομέα του περιβάλλοντος, υπό την έννοια ότι η αξιόποινη συμπεριφορά κατά του περιβάλλοντος περιορίζεται στις περιπτώσεις βλάβης (ρύπανση ή υποβάθμιση¹⁸¹) και παραλείπεται αντίστοιχα η τυποποίηση εγκλημάτων διακινδύνευσης, με συνέπεια να αφοπλίζεται το ποινικό δίκαιο από τη χρήση βασικών παραμέτρων της προληπτικής του λειτουργίας¹⁸².

Η διαμόρφωση εξάλλου των ποινικών υποστάσεων στο άρθρο. 28 παρ. 3 εδάφ. δ των εγκλημάτων συγκεκριμένης διακινδύνευσης και βλάβης της ζωής και της υγείας αντιμετωπίζει δυσεπίλυτα προβλήματα απόδειξης σχετικά με την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ ζημιογόνου συμπεριφοράς και αποτελέσματος. Οι δυσχέρειες αυτές έχουν να κάνουν με τη διάγνωση από ενός συνόλου αθροιστικώς βλαπτικών παραγόντων μιας συγκεκριμένης πηγής ρύπανσης και με την εξειδικευμένη σύνδεση της δράσης αυτής με ορισμένα άτομα που υφίστανται τη βλάβη ή εκτίθενται στον κίνδυνο, εκτός βέβαια από ακραίες περιπτώσεις τύπου Τσέρνομπιλ¹⁸³.

Πάντως φιλότιμες προσπάθειες φαίνεται πως καταβάλλει ο νομοθέτης στο άρθρο 28 παρ. 5.3, επιδιώκοντας να αντιμετωπίσει την αδυναμία καταλογισμού ποινικής ευθύνης σε νομικά πρόσωπα. Η επίρριψη ωστόσο ευθύνης αυτουργού σε όποιον κατέχει ιθύνουσα θέση σε οποιοδήποτε νομικό πρόσωπο για κάθε πράξη ή παράλειψη αυτού του τελευταίου, εφόσον από πρόθεση ή από αμέλεια δεν τήρησαν την προβλεπόμενη εποπτεία ή έλεγχο, προσκρούει σε σοβαρές αποδεικτικές δυσχέρειες¹⁸⁴.

Αναγιγνώσκοντας από την άλλη, τις διατάξεις του άρθρ. 30 του ν. 1650/1986 διαπιστώνεται ότι οι διοικητικές κυρώσεις αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος αποτελούν τα «κύρια όπλα αναχαίτισης» των περιβαλλοντικών προσβολών, και τούτο για τους παρακάτω κυρίως λόγους¹⁸⁵:

➤ Διότι από πλευράς Διοικητικού Δικαίου υπάρχει πρόβλεψη διοικητικών κυρώσεων κατά των κύριων υπευθύνων των περιβαλλοντικών ζημιών, δηλαδή των νομικών προσώπων, κυρώσεις - που σε σχέση με τις ποινικές - μπορούν να επιβληθούν πιο εύκολα χωρίς σοβαρές δυσκολίες επιβολής.

¹⁸¹ Βλ. σχετ. άρθρ. 28 παρ. 2 του ν. 1650/1986.

¹⁸² Βλ. ενδ.Α. Παпанεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», όπως παραπάνω, σελ. 556 και ομοίως του ιδίου σε «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», όπως παραπάνω, σελ. 37.

¹⁸³ Βλ. ενδ.Α. Παпанεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», όπως παραπάνω, σελ. 556 – 557 και ομοίως του ιδίου σε «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», όπως παραπάνω, σελ. 37.

¹⁸⁴ Βλ. ενδ.Αγάπιος Παπανεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», όπως παραπάνω, σελ. 557 και ομοίως του ιδίου σε «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», όπως παραπάνω, σελ. 37 - 38. Ως γνωστόν στην Ελλάδα τα νομικά πρόσωπα ούτε πράττουν ούτε παραλείπουν με την έννοια του ποινικού δικαίου.

¹⁸⁵ Βλ. σχετ. για τους εδώ αναφερόμενους 1 - 4 λόγους Αγάπιο Παπανεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», σελ. 557 – 558 και ομοίως του ιδίου σε «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», σελ. 38 – 39.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

➤ Διότι η διαδικασία διαπίστωσης των παραβάσεων από τη Διοίκηση συντομεύει τον χρόνο επιβολής τους και επιτρέπει την ανάσχεση και τον περιορισμό των εν λόγω προσβολών από τα πρώτα τους στάδια.

➤ Διότι είναι αρκετή η διαπίστωση παράβασης του νόμου και των προβλεπόμενων από αυτόν κανονιστικών πράξεων, δίχως να χρειάζεται κατά κανόνα και η διαπίστωση κάποιου αποτελέσματος, προκειμένου να επιβληθούν οι αντίστοιχες κυρώσεις (άρθρ. 30 παρ. 1 του ν. 1650/1986).

➤ Διότι η εξοπλιστική φαρέτρα του διοικητικού δικαίου μέσω των διοικητικών κυρώσεων - όπως τα αυστηρά πρόστιμα, μέτρα προσωρινής απαγόρευσης ή οριστικής διακοπής της λειτουργίας της επιχείρησης¹⁸⁶ - θεωρείται ο πλέον κατάλληλος για την αποτροπή της όποιας παράβασης των διατάξεων του εν λόγω νόμου, λειτουργώντας αντισταθμιστικά και «πληρώνοντας» ουσιαστικά τον παραβάτη της περιβαλλοντικής νομοθεσίας με το ίδιο «νόμισμα», δηλαδή με τη βλάβη της περιουσίας του.

2.3 ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΒΑΛΛΟΜΕΝΕΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΑΥΤΕΣ ΕΠΙΦΥΛΑΞΕΙΣ

Όπως προκύπτει από την ως άνω προσπάθεια παράθεσης των βασικών διατάξεων του Ν. 1650/1986 περί περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ένα ζήτημα που την χαρακτηρίζει και το οποίο αξίζει περαιτέρω ειδική αναφορά και ανάλυση, αποτελεί η εξάρτηση των ποινικών διατάξεων της περιβαλλοντικής νομοθεσίας από τις αντίστοιχες διοικητικές ρυθμίσεις.

Αυτή η εξάρτηση καθίσταται εμφανής ήδη από την απλή ανάγνωση των βασικών εγκλημάτων του Ν. 1650/1986, καθώς προκύπτει ότι από την διάταξη του άρθρου 28, ο νομοθέτης ακολουθεί τη μέθοδο της εν λευκώ παραχώρησης δικαιοπαραγωγικής αρμοδιότητας στα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας με τη μορφή της ειδικής εξουσιοδότησης από το νόμο, στο πλαίσιο του άρθρου 43 παρ.2 του Συντάγματος.

Συνέπεια του παραπάνω φαινομένου είναι η αδυναμία ευθείας ενεργοποίησης των βασικών ρυθμίσεων του νόμου αυτού, χωρίς την έκδοση των πολυάριθμων κανονιστικών πράξεων της εκτελεστικής εξουσίας που προβλέπονται στις επιμέρους διατάξεις του.

Άλλωστε το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στο ευρύτερο φάσμα της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, όπως λ.χ στο Ν. 743/1977. Δηλαδή, ο ποινικός κανόνας στις σχετικές ποινικές διατάξεις αρκείται στον καθορισμό του πλαισίου ποινής και στην πρόβλεψη του εγκληματικού αποτελέσματος, ενώ για την περιγραφή και

¹⁸⁶ Άρθρ. 30 παρ. 2 του ν. 1650/1986.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

οριοθέτηση των στοιχείων της άδικης συμπεριφοράς, από την πλήρωση των οποίων εξαρτάται η επιβολή των ποινικών κυρώσεων, παραπέμπει στις κανονιστικές διοικητικές πράξεις.

Συνεπώς, οι ποινικές διατάξεις δεν ενεργοποιούνται αυτοτελώς, αλλά αντιθέτως παραπέμπουν για τον προσδιορισμό της αξιόποινης συμπεριφοράς σε πλήθος κανονιστικών διοικητικών νομοθετημάτων, με αποτέλεσμα για την ιδεατή εφαρμογή του νόμου να είναι ιδιαίτερα κρίσιμη η διαπίστωση αν και ποιες ειδικότερες διατάξεις παραβιάζει η συγκεκριμένη συμπεριφορά, αφού από αυτές προκύπτει κατ' αρχήν ο χαρακτήρας του άδικου της πράξεως επί του οποίου θα θεμελιωθεί εν συνεχεία η κρίση περί της ενοχής ή όχι του φερόμενου δράστη¹⁸⁷.

Δια ταύτα για την εφαρμογή του άρθρου 28 παρ. 1 και 2 του Ν. 1650/1986 δεν αρκεί μία πράξη ή παράλειψη να προκαλεί ρύπανση ή υποβάθμιση στο περιβάλλον, αλλά θα πρέπει επιπροσθέτως η πράξη της ρύπανσης ή της υποβάθμισης να αντιτίθεται σε ορισμένες και συγκεκριμένες διατάξεις του ή κατ' εξουσιοδότηση αυτού¹⁸⁸ εκδοθέντων κανονιστικών διοικητικών πράξεων.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, εμφανίζεται στη γενική μορφή του το φαινόμενο της εξάρτησης και της παρακολουθηματικής σχέσης του ποινικού δικαίου του περιβάλλοντος έναντι των αντίστοιχων διοικητικών διατάξεων¹⁸⁹.

Οι μέθοδοι υλοποίησης αυτής της κατά παραπομπής νομοθετικής πρακτικής είναι οι εξής δύο :

➤ Στην πρώτη, τα στοιχεία που συγκροτούν την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος περιγράφονται στις ήδη υπάρχουσες διοικητικές διατάξεις, που περιέχονται συνήθως στο ίδιο νομοθέτημα και τυποποιούν έτσι την αξιόποινη συμπεριφορά. Σε αυτές παραπέμπει ρητά ο ποινικός κανόνας, όπως για παράδειγμα

¹⁸⁷ Βλ. ενδεικτικά: Α.Π 1660/2010, διαθέσιμη στην τράπεζα νομικών πληροφοριών ΝΟΜΟΣ, η οποία αναιρεί λόγω έλλειψης ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας απόφαση δικαστηρίου της ουσίας επειδή, μεταξύ άλλων δεν αναφέρεται ποια διάταξη νόμου ή ποιο κατ' εξουσιοδότηση νόμου εκδοθέν διάταγμα ή υπουργική ή νομαρχιακή απόφαση που καθορίζει τα ανώτατα όρια ρύπων υπερέβησαν, καθώς και τον τρόπο που αυτοί (ρύποι) καθορίστηκαν. Ομοίως και η Α.Π 631/1996, διαθέσιμη στην τράπεζα νομικών πληροφοριών ΝΟΜΟΣ, η οποία αναιρεί λόγω έλλειψης αιτιολογίας απόφαση δικαστηρίου της ουσίας επειδή δεν προσδιορίζονται με σαφήνεια ποια είναι τα επιτρεπόμενα όρια διοχετευομένων αποβλήτων σε φυσικούς αποδέκτες τα οποία υπερέβη η λειτουργία του επίδικου εργοστασίου. Βλ. επίσης και: Α.Π 580/2011, Ποιν. Χρον 2012, σελ. 261, Α.Π 1680/1999, Ποιν. Δικ 2000, σελ.714επ. (με παρατηρήσεις Αγ. Παπανεοφύτου, Α.Π 844/2004 διαθέσιμη στην τράπεζα νομικών πληροφοριών ΝΟΜΟΣ, Α.Π 1777/2003, διαθέσιμη στην τράπεζα νομικών πληροφοριών ΝΟΜΟΣ.

¹⁸⁸ Ειδικότερα ο Ν. 4042/2012 περιλαμβάνει στο άρθρο 6 ρητή διάταξη περί επέκτασης της εξουσιοδότησης της ποινικοποίησης και σε άλλες διατάξεις των εκεί αναφερόμενων νόμων, πέραν των διατάξεων του Ν. 1650/1986.

¹⁸⁹ Βλ. Αγ. Παπανεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», ο.π, σελ.539. Ομοίως του ιδίου, «Σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», στο Ε' Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, με τίτλο «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», Εκδόσεις. Π.Ν. Σάκκουλα, (1996), σελ 25 επ .

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

το άρθρο 69 του Ν. 998/79 για την προστασία των δασών και το άρθρο 28 παρ. 8 του Ν. 1650/86.

➤ Στη δεύτερη μέθοδο, η οποία καλύπτει και τη πλειοψηφία των περιπτώσεων, ο ποινικός κανόνας παραπέμπει τον προσδιορισμό των στοιχείων, που συγκροτούν το αντικειμενικό άδικο, σε μελλοντικές πράξεις της διοίκησης, των οποίων η έκδοση προβλέπεται ειδικά στις διατάξεις των επιμέρους νομοθετημάτων με τη διαδικασία των κατ' εξουσιοδότηση του νόμου εκδιδόμενων διαταγμάτων, υπουργικών ή αποφάσεων της Περιφέρειας. Κατά αυτόν τον τρόπο, ο νομοθέτης παραχωρεί τη διαμόρφωση του περιεχομένου της εγκληματικής συμπεριφοράς σε νομικούς κανόνες, που δεν έχουν ακόμη εκδοθεί, αλλά πρόκειται να εκδοθούν στο μέλλον, στο πλαίσιο της διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης για την έκδοση των αντίστοιχων κανονιστικών πράξεων¹⁹⁰. Πρόκειται για τους ευρύτερα γνωστούς ως ''ποινικούς νόμους εν λευκώ. ''

Η εξάρτηση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος από τις διοικητικές διατάξεις δεν συνιστά δικαϊκό προϊόν παρθενογένεσης από τον Έλληνα Νομοθέτη, καθώςον αποτελεί την πιο συνηθισμένη διεθνώς νομοθετική πρακτική, όπως στη Γαλλία, στη Μ. Βρετανία, στη Γερμανία, στο Καναδάς και στις ΗΠΑ.

Τα θετικά σημεία που προβάλλονται από τους υπέρμαχους αυτής της νομοθετικής πρακτικής στο δίκαιο του περιβάλλοντος μπορούν να συνοψισθούν ως ακολούθως¹⁹¹:

➤ Στον πολυσύνθετο χαρακτήρα της ρυθμιστέας ύλης που απαιτεί εξειδικευμένες γνώσεις. Προϋποτίθεται δηλαδή κατάλληλη θεωρητική εξειδικευμένη οικολογική υποδομή και ανάλογο επιστημονικό προσωπικό, που προδήλως δεν διαθέτει η νομοθετούσα Βουλή, αλλά δύναται να διαθέτει ο κρατικός μηχανισμός της εκτελεστικής εξουσίας. Έτσι, η τελευταία - κατόπιν νομοθετικής εξουσιοδότησης - μπορεί να αντεπεξέλθει με επιτυχία στις ανάγκες της κανονιστικής παρέμβασης που δημιουργούν οι διαφορετικές εκφάνσεις των περιβαλλοντικών προσβολών.

➤ Στη συνεχή αύξηση νέων εστιών περιβαλλοντικών κινδύνων και στη ρευστότητα και τη μεταβλητότητα αυτών των κινδυνολόγων δεδομένων, που δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπισθούν με τη συνήθη πιο αργή διαδικασία που ακολουθείται σύμφωνα με την ποινική νομοθεσία. Ενώ από την άλλη, οι κανόνες του διοικητικού δικαίου, με την ευελιξία που τους χαρακτηρίζει, φαίνεται να δικαιώνουν

¹⁹⁰ Βλ. Αγ. Παπανεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», ο.π., σελ.539.

¹⁹¹ Βλ. Αγ. Παπανεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», ο.π., σελ.547-549. Ομοίως του ιδίου, «Σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», στο Ε' Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, με τίτλο «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», Εκδόσεις. Π.Ν. Σάκκουλα, (1996), σελ 29-31.

τον νομοθέτη για την προτίμησή του στη θέσπιση διοικητικών διατάξεων για την προστασία του περιβάλλοντος.

➤ Στο πλαίσιο του ισχύοντος συστήματος της φιλελεύθερης - καπιταλιστικής οικονομίας, επιβάλλεται η έντονη συμμετοχή της εκτελεστικής εξουσίας στη νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος, ώστε να εξασφαλισθούν αποδεκτές λύσεις συνύπαρξης των αντιμαχόμενων συμφερόντων σε κοινωνικό επίπεδο.¹⁹²

➤ Στο επιχείρημα περί της ανάγκης ύπαρξης μίας ενιαίας έννομης τάξης. Η τελευταία μπορεί να πληγεί με την πιθανή απεξάρτηση του ποινικού δικαίου του περιβάλλοντος από τις αντίστοιχες διοικητικές διατάξεις. Είναι πιθανόν να διαμορφωθούν νέοι κανόνες δικαίου - προστατευτικοί του περιβάλλοντος - μεταξύ των οποίων θα προκύψουν σοβαρές αντιφάσεις για το ίδιο όμως έννομο αγαθό προστασίας. Έτσι δεν θα μπορούσε για παράδειγμα να απαγορεύεται από τις ποινικές διατάξεις αυτό που σύμφωνα με το ισχύον διοικητικό δίκαιο περιβάλλοντος επιτρέπεται και προφανώς κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε καθεστώς ανασφάλειας δικαίου.

Στις ως άνω θέσεις όμως, μπορούν να προβληθούν σειρά άλλων προβλημάτων, που δημιουργούνται από την έντονη εξάρτηση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος από τις αντίστοιχες διοικητικές διατάξεις, οι οποίες μπορούν να συνοψισθούν στα εξής¹⁹³:

➤ Στην υποβάθμιση που υφίσταται το ποινικό δίκαιο του περιβάλλοντος. Το τελευταίο περιορίζεται στον ρόλο θέσπισης κανόνων, που εξαντλούνται κατά κύριο λόγο στην περιγραφή πλαισίων ποινικών κυρώσεων, αφήνοντας τον προσδιορισμό των στοιχείων της αξιόποινης πράξης ή παράλειψης στις διοικητικές διατάξεις.

➤ Στην καθ'υποκατάσταση του ποινικού νομοθέτη να στοιχειοθετήσει την αξιόποινη συμπεριφορά από τις κανονιστικές πράξεις της Διοίκησης, μέσω της τακτικής της νομοθετικής εξουσιοδότησης. Έτσι, συναντάται το φαινόμενο της εναπόθεσης αυτής της λειτουργίας σε υποδεέστερα και κατά τόπον μόνο αρμόδια όργανα της Διοίκησης, όπως λ.χ. τους Περιφερειάρχες. Με αυτόν τον τρόπο εμφανίζεται και η έμμεση υποβάθμιση της αρχής της διάκρισης των εξουσιών, που αναδεικνύει τη Διοίκηση σε κυρίαρχο νομοθετικό όργανο, το οποίο καθορίζει το εγκληματικό άδικο της νομοθεσίας του περιβάλλοντος.

¹⁹² Δηλαδή στην ανάγκη προώθησης των οικονομικών συμφερόντων του κράτους, η οποία αντιπαράκειται στην υποχρέωση της Πολιτείας εν γένει, να προστατεύσει το περιβάλλον διατηρώντας κι ενισχύοντας τους απαραίτητους βιωτικούς όρους της ανθρώπινης ζωής

¹⁹³ Βλ. ενδ. Αγ. Παπανοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», ο.π, σελ. 550-551. Ομοίως του ιδίου, «Σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», στο Ε' Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, με τίτλο «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», Εκδόσεις. Π.Ν. Σάκουλα, (1996), σελ. 31-33.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

➤ Στη διεύρυνση της πολυπλοκότητας του προβλήματος της προστασίας του περιβάλλοντος, που υπάγουν τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης των περιβαλλοντικών εγκλημάτων σε διοικητικές διατάξεις, οι οποίες περιγράφουν διοικητικές παραβάσεις. Τέτοιο παράδειγμα είναι λ.χ. τα έργα χωρίς την απαιτούμενη άδεια, ή έγκριση της Αρχής. Στις περιπτώσεις αυτές η πλήρωση των αντικειμενικών προϋποθέσεων του αξιοποιούν εξαρτάται από την τήρηση των περιορισμών που θέτουν οι πράξεις των διοικητικών αρχών. Έτσι, θεωρητικά δύναται να ανοίξει και ο δρόμος της εμπλοκής του ποινικού δικαίου σε δυσεπίλυτα προβλήματα διοικητικού χαρακτήρα, όπως το θέμα της ποινικής εκτίμησης της συμμόρφωσης του δράστη σε άκυρη διοικητική πράξη, όπως για παράδειγμα η άδεια ή η έγκριση¹⁹⁴.

➤ Στην παράδοση της προστασίας του περιβάλλοντος στη Διοίκηση. Όμως με την ευρύτατη αρμοδιότητα που παρέχει σε αυτήν ο νομοθέτης - η οποία δεν συνοδεύεται από τον απαραίτητο ποινικό έλεγχο των πράξεων ή παραλείψεων των οργάνων της - η Διοίκηση δυνητικά μπορεί να εμφανίζεται ανεξέλεγκτη στον ευαίσθητο αυτό κοινωνικό τομέα. Έτσι, κατά αυτή την περιπτωσιολογία, για παράδειγμα η χορήγηση εγκρίσεων ή η έκδοση αδειών χωρίς την ύπαρξη των νόμιμων προϋποθέσεων αποτελούν ένα ενδείκτη ανεξέλεγκτης συμπεριφοράς διοικητικών οργάνων, που έχει όμως άμεση σχέση με την τέλεση περιβαλλοντικών εγκλημάτων.¹⁹⁵

¹⁹⁴ Βλ. Α.Π 149/2005, διαθέσιμη στην τράπεζα νομικών πληροφοριών ΝΟΜΟΣ, κατά την οποία το δικαστήριο αναφερόμενο σε συγκεκριμένο έγγραφο του νομάρχη, το οποίο απαγόρευε τη συνέχιση των εργασιών στην επίδικη περιοχή, δέχεται ότι «η πράξη αυτή του νομάρχη, σε γνώση της οποίας τελούσε ο κατηγορούμενος δεν ανακλήθηκε ούτε ακυρώθηκε δικαστικά, συνέχισε, επομένως, να παράγει έννομες συνέπειες, έστω και αν αυτή εκδόθηκε από αναρμόδιο όργανο».

¹⁹⁵ Βλ. σχετ. Αριθ. 1777/2003 Τμ. Α' Διακ. , ΝοΒ , έτος 2004, τόμος 52, σελ. 658 – 659. Χαρακτηριστικό νομολογιακό παράδειγμα αυτής της τελευταίας περίπτωσης αποτελεί η ως άνω απόφαση ΑΠ. Με αυτήν αναιρέθηκε καταδικαστική απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αιγίου, διότι «δεν αναφέρεται σε αυτή αν και με ποια υπουργική απόφαση η κοίτη του ποταμού από την οποία έγινε η εξόρυξη και η λήψη των εις αυτή (προσβαλλομένη απόφαση) αναφερομένων αδρανών υλικών ήταν απαγορευμένη θέση για εξόρυξη τέτοιου είδους υλικών ή αν και με ποια απόφαση τοπικής κατά νόμο επιτροπής είχε καθοριστεί ως θέση από την οποία επιτρεπόταν η εξόρυξη και λήψη των εν λόγω υλικών, οπότε θα έπρεπε να αναφέρονται σ' αυτήν (απόφαση) οι όροι υπό τους οποίους κατά την, κατά τα ανωτέρω, κοινή υπουργική απόφαση επιτρεπόταν η εν λόγω εξόρυξη και λήψη των υλικών, καθώς και εκείνοι που δεν τηρήθηκαν από τους κατηγορουμένους, ήδη αναιρεσειόντες». Όπως μάλιστα τόνισε το ακυρωτικό, «ήταν δε απολύτως αναγκαίες για την πληρότητα της αιτιολογίας οι διευκρινίσεις αυτές, ενόψει και του ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δέχεται, κατά τρόπο αόριστο και ασαφή, ότι πολλές φορές οι κατηγορούμενοι ελάμβαναν άδειες από τους οικείους δημάρχους και πρόεδρους κοινοτήτων χωρίς να έχουν τηρηθεί οι σχετικές διατάξεις για τον καθορισμό των περιοχών αμμοληψίας».

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

2.4. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΩΝ «ΛΕΥΚΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ»

Η ουσία της ιδιαίτερης προβληματικής αντικατοπτρίζεται στην απάντηση του εξής ερωτήματος¹⁹⁶: Κατά πόσο οι λεγόμενοι «λευκοί ποινικοί νόμοι» υπό το πρίσμα του άρθρου 14Π.Κ. συμβιβάζονται με το άρθρο 1 Π.Κ. , ήτοι με την αρχή της νομιμότητας η οποία ρητά διατυπώνεται και κατοχυρώνεται με το άρθρο 7 παρ. 1 του Συντάγματος;

Πριν επιχειρηθεί να δοθεί απάντηση στην ερώτηση αυτή, πρέπει να επισημανθεί ότι η έννοια - καθώς και τα στοιχεία του εγκλήματος - ως παρεκκλίνουσα, αντικοινωνική και παραβατική συμπεριφορά, η οποία επιφέρει προέχοντος προσβολή στα έννομα αγαθά, περιγράφεται και περικλείεται ως νομικός και δογματικός ορισμός, ως μια τυποποιημένη¹⁹⁷ έννοια στο άρθρο 14 του Π.Κ.

Η νομική υπαγωγή τέτοιων αποκλινουσών συμπεριφορών, μπορεί να γίνει μόνον όταν πληρείται αυστηρώς το άρθρο 14 του Π.Κ. και η πρακτική σημασία του έγκειται στο, ότι απ'αυτόν απορρέουν οι παρακάτω αρχές : «*Ουδεμία ποινή άνευ πράξεως*», «*ουδεμία ποινή άνευ αδίκου*», «*ουδεμία ποινή άνευ ενοχής*», «*ουδεμία ποινή άνευ νόμου*».

Αρχίζοντας κανείς την εξέταση των στοιχείων του εγκλήματος, από την έννοια της τελευταίας, θα διαπιστώσει ότι η αρχή αυτή είναι διατυπωμένη στο άρθρο 1 του Π.Κ. και κατοχυρώνεται και από το Ελληνικό Σύνταγμα στο άρθρο 7 παρ. 1 ως δικαυκή αρχή καθολικής ισχύος, η οποία δεν χρειάζεται ούτε επιδέχεται θεμελίωσης, ως πηγή του Ποινικού Δικαίου (*nullum crimen nulla poena sine lege*).

Δια της καθολικότητάς της απορρέουν ως επιταγές και απαγορεύσεις¹⁹⁸ ο αποκλεισμός του εθίμου και της αναλογίας που θεμελιώνουν ή επαυξάνουν το αξιόποινο. Επίσης απαγορεύεται η χρήση της αναδρομικής ισχύς του Νόμου και οι εντελώς αόριστοι ποινικοί νόμοι για τη θεμελίωση ή την επαύξηση του αξιοποίνου. Οι μεν δύο πρώτες απαγορεύσεις αναφέρονται στον δικανικό συλλογισμό, οι δε δύο άλλες αναφέρονται στη νομοπαραγωγική διαδικασία.

Υπό το πρίσμα αυτό γίνεται κάθε διασταλτική και συσταλτική ερμηνεία του Ποινικού Νόμου, αλλά και η εξέταση της ειδικής υπόστασης του εγκλήματος¹⁹⁹. Με την έννοια αυτή δύναται κανείς να διαπιστώσει και να αντιληφθεί την ειδική, αλλά και ορισμένη περιγραφή της εγκληματικής συμπεριφοράς στον ποινικό νόμο.

¹⁹⁶ Βλ. σχετικώς με τη διατύπωση του ερωτήματος, *Ι. Μανωλεδάκης*, Μελέτες για εμβάθυνση στο Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο, σελ. 115 επ. ,δ' έκδοση, εκδόσεις Σακκουλα, 2000

¹⁹⁷ Βλ. σχετικώς *Τυποποιημένη έννοια του εγκλήματος κατά τον Α. Χαραλαμπίδη*, όπως εμφανίζεται από σελ.108Γ-Α. *Μαγκακης*, και παρουσιάζεται στο εγχειρίδιό του *Α.Καραγιαννόπουλο*, *Ποινικό Δίκαιο* , *Γενικό Μέρος*, σελ. 2, Αθήνα, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα 2005.

¹⁹⁸ Βλ. *Ν. Ανδρουλάκης* , *Ποινικό Δίκαιο*, *Γενικό Μέρος*, σελ. 93-95, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2000

¹⁹⁹ Βλ. σχετ *Ν. Ανδρουλάκη* , *ο.π*, σελ. 139

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Όταν διαπιστώνεται αντισυμβατότητα ενός νόμου με την αρχή της νομιμότητας βάσει του άρ. 93 παρ. 4 του Συντάγματος, τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην τον εφαρμόζουν.

Λόγω έλλειψης όμως Συνταγματικού Δικαστηρίου στη χώρα μας, δεν μπορεί να ελεγχθεί τυπικά και δικαστικά η νομοπαραγωγική διαδικασία πριν την ισχύ ενός νομοθετήματος, αλλά πρέπει εκ των υστέρων της έκδοσης και της δημοσίευσής του να γίνει έλεγχος από τους δικαστές περί συμβατότητάς του ή μη με την αρχή της νομιμότητας.

Αν διαπιστωθεί μη συμβατότητα ενός «λευκού νόμου» με την αρχή της νομιμότητας, αυτή θα προκύψει κυρίως εξαιτίας της αοριστίας και της ασάφειας που μπορεί να παρουσιάζει το περιεχόμενο του παραπεμπόμενου κάθε φορά νομοθετήματος ή εξαιτίας προβλημάτων περί αναδρομικής ισχύος του.

Η απαγόρευση της αναλογίας και του εθίμου για την θεμελίωση ή επαύξηση του αξιοποίνου δεν επέχουν θέση ιδιαίτερης προβληματικής στους «λευκούς ποινικούς νόμους».

Καταρχήν και αναφορικά με την νομοπαραγωγική διαδικασία, μπορεί να υπάρξει μια κοινή παραδοχή²⁰⁰. Για να καλυφθεί η ικανοποίηση της αρχής της νομιμότητας, εν όψει της δημοκρατικής δικαιολόγησης της, πρέπει ο ποινικός νόμος να νοηθεί με την στενή, τυπική, συνταγματική έννοια της λέξης. Δηλαδή ως κανόνας που ψηφίζεται από τη Βουλή και εκδίδεται κατά την νόμιμη διαδικασία και με τους νόμιμους τύπους. Όμως στους «λευκούς ποινικούς νόμους» ο νομοθέτης αποφασίζει «να “σχήσει” αυτήν την “μεμβράνη” και τους δύο “λοβούς” του ποινικού κανόνα²⁰¹» όπως χαρακτηριστικά διατυπώνει ο καθηγητής κ. Κωστάρας, αναφερόμενος στο περιγραφικό και κυρωτικό τμήμα του δευτερεύοντα ποινικού κανόνα. Επομένως, θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι, ο «λευκός ποινικός νόμος» είναι προδήλως αντισυνταγματικός, καθόσον σ’ αυτόν υπάρχουν παραπομπές που αναφέρονται σε διατάξεις άλλων νομοθετημάτων υπό ουσιαστική έννοια, τα οποία εκδίδονται από όργανα της εκτελεστικής εξουσίας και εν γένει της Διοίκησης. Αυτή η απάντηση όμως θα ήταν βιαστική και ατεκμηρίωτη.

Γίνεται δεκτό από την πρακτική²⁰², ότι η ποινική πρόβλεψη είναι δυνατόν να περιέχεται και σε νόμο υπό ουσιαστική μόνο έννοια, υπό την προϋπόθεση να υπάρχει πάντα νομοθετική εξουσιοδότηση. Συνταγματικό έρεισμα²⁰³, για την προηγούμενη

²⁰⁰ Βλ. σχετ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π., σελ. 100

²⁰¹ Χαρακτηριστική διατύπωση από τον καθηγητή Α. Κωστάρα, Έννοιες και Θεσμοί του Ποινικού Δικαίου, σελ.86, Εκδόσεις Α.Ν.Σάκκουλα, 2004.

²⁰² Π.χ. χαρακτηριστικό παράδειγμα Ν. 3691/2008, άρ. 3περ. 1β και Ν. 2523/1997. αρ. 19παρ.5.

²⁰³ Βλ. καταρχήν για τη διφυή φύση του νομοθετικού οργάνου και την νομοθετική διαδικασία άρ.70-77 και άρ.42 του Συντάγματος κατόπιν βλ. σχ. Για την αδειοδότηση και την νομιμοποίηση που παρέχει το Σύνταγμα να γίνονται πράξεις νομοθετικού περιεχομένου από την εκτελεστική λειτουργία και τη Διοίκηση άρ. 43 παρ. 1, παρ.2 εδ.α.και β του Συντάγματος, όπως αναλύονται από Α. Δερβιτσιώτη

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

διαπίστωση αποτελεί το άρθρο 43 του Συντάγματος, το οποίο αναφέρεται σε πράξεις νομοθετικού περιεχομένου αυτοτελών και μη αυτοτελών κανονιστικών διαταγμάτων.

Όσον αφορά τα αυτοτελή κανονιστικά διατάγματα (δηλ. τα εκτελεστικά διατάγματα) τα οποία μπορεί να είναι τα παραπεμπόμενα νομοθετήματα ενός παραπεμπτικού «λευκού νόμου», εκδίδονται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και τον αρμόδιο Υπουργό και αποτελούν έκφραση της αυτόνομης κανονιστικής αρμοδιότητας της εκτελεστικής εξουσίας.

Τα προεδρικά διατάγματα της κατηγορίας αυτής είναι εκτελεστικά των τυπικών νόμων. Η δε εξουσιοδότησή τους για την έκδοσή τους θεωρείται ότι παρέχεται στο αρ. 43 παρ.1 του Συντάγματος. Επειδή τα εκτελεστικά διατάγματα ρυθμίζουν λεπτομέρειες αναγκαίες για την εκτέλεση και την εφαρμογή τυπικού νόμου, εξ ορισμού δεν μπορούν να εμφανίζουν προβλήματα αοριστίας και ασάφειας και εν τέλει να είναι αντισυμβατικά με την αρχή της νομιμότητας. Θέμα αναδρομικότητας, αν υπάρξει, θα εξεταστεί επί πραγματικών περιστατικών που σχετίζονται με τον χρόνο τέλεσης της πράξης του υπαιτίου, δεδομένου ότι η αναδρομική ισχύ ηπιότερου νόμου επιτρέπεται από την αρχή της νομιμότητας και οι δικαστικές αρχές δικάζουν με την ισχύουσα κάθε φορά νομοθεσία.

Αντιθέτως, προβλήματα μπορεί να προκύψουν με τα μη αυτοτελή διατάγματα που ρυθμίζουν αυτοτελώς θέματα και ομοίως μπορεί να αποτελούν παραπομπή από έναν «λευκό νόμο».

Τα μη αυτοτελή κανονιστικά διατάγματα ή Προεδρικά Διατάγματα κατόπιν εξουσιοδότησης νόμου του άρ. 43 παρ.2 εδ.α και παρ.4 του Συντάγματος, καθώς και οι λοιπές κανονιστικές πράξεις της Διοίκησης του άρ. 43 παρ.2 εδ. β, αναφέρονται στην αρμοδιότητα της Διοίκησης να θεσπίζει κανόνες Δικαίου με γενικά και αφηρημένα χαρακτηριστικά, όπως είναι ο τυπικός νόμος μέσω κανονιστικών διοικητικών πράξεων

. Η αρμοδιότητα αυτή θεμελιώνεται και πάλι σε νομοθετική εξουσιοδότηση, η οποία όμως πρέπει να έχει ως απαραίτητη προϋπόθεση την ψήφιση, την έκδοση και τη δημοσίευση τυπικού νόμου. Ο τελευταίος πρέπει να περιέχει σχετική εξουσιοδοτική διάταξη, με την οποία να παρέχεται νομοθετική εξουσιοδότηση σε δύο κατηγορίες οργάνων: α) Στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και στον αρμόδιο Υπουργό και β) στο Υπουργικό Συμβούλιο και σε άλλα όργανα της Διοίκησης (π.χ. Περιφερειάρχη, Διοίκηση Ν.Π.Δ.Δ.). Όπου αποδέκτης είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, η εξουσιοδότηση ανήκει σ' αυτόν μόνο ονομαστικά. Εξουσιοδοτημένος ουσιαστικά είναι ο αρμόδιος Υπουργός, ο οποίος προτείνει να προσυπογράψει το Προεδρικό Διάταγμα. Η νομοθετική εξουσιοδότηση για έκδοση Π.Δ. είναι δυνατό να είναι ειδική²⁰⁴ ή να είναι γενική²⁰⁵. Τα Π.Δ. που εκδίδονται

.΄Σημειώσεις Συνταγματικού Δικαίου΄΄Όργάνωση του κράτους Γ΄Έκδοση ,Εκδόσεις Π.Ν. Σάκουλας 2005, σελ. 51-53.

²⁰⁴ Άρ. 43 παρ. 2 εδ.α του Συντάγματος.

²⁰⁵ Άρ. 43 παρ.4 του Συντάγματος.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

κατόπιν ειδικής εξουσιοδότησης είναι τα συνηθέστερα. Η εξουσιοδοτική διάταξη πρέπει να περιλαμβάνεται σε τυπικό νόμο που έχει ψηφιστεί είτε από την ολομέλεια, είτε από τα τμήματα της Βουλής.

Αντιθέτως, η διάταξη που περιέχει γενική εξουσιοδότηση πρέπει να περιλαμβάνεται σε τυπικό νόμο²⁰⁶ που έχει ψηφιστεί μόνο από την ολομέλεια της Βουλής.

Απαγορεύεται²⁰⁷ όμως να αποτελούν αντικείμενο γενικής νομοθετικής εξουσιοδότησης θέματα, τα οποία σύμφωνα με το άρ. 72 παρ.1 του Συντάγματος συζητούνται και ψηφίζονται από την ολομέλεια της Βουλής. Δεν μπορεί²⁰⁸ επίσης να αποτελέσει αντικείμενο νομοθετικής εξουσιοδότησης η κύρωση διεθνών συνθηκών.

Επιπρόσθετα, απαγορεύονται²⁰⁹ να αποτελούν αντικείμενα νομοθετικής εξουσιοδότησης το αντικείμενο της φορολογίας, ο φορολογικός συντελεστής, οι απαλλαγές ή εξαιρέσεις από την φορολογία και η απονομή των συντάξεων.

Όσον αφορά την δεύτερη κατηγορία οργάνων, απαιτείται ειδική νομοθετική εξουσιοδότηση, ενώ οι κανονιστικές πράξεις που θα εκδοθούν - των οργάνων της κατηγορίας αυτής - θα αφορούν την ρύθμιση ειδικότερων θεμάτων ή θέματα με τοπικό ενδιαφέρον ή με χαρακτήρα τεχνικό ή λεπτομερειακό και προκειμένου μόνο για αυτές τις ρυθμίσεις επιτρέπεται η έκδοσή τους (αρ.43 παρ.2 Συντ/τος).

Εκ των ανωτέρω μπορεί να προκύψει το συμπέρασμα ότι ένας δευτερεύων ποινικός κανόνας ενός «λευκού νόμου» ενδέχεται να παραπέμπει το περιγραφικό του τμήμα σε «νόμο» υπό ουσιαστική μόνο έννοια, που εκδίδεται από όργανα της εκτελεστικής λειτουργίας της Διοίκησης κατά νομοθετική, όμως, πάντοτε εξουσιοδότηση, όπως περιγράφηκε στις προηγούμενες παραγράφους.

Η διαπίστωση ότι υποδεέστερες διοικητικές κανονιστικές πράξεις όπως είναι μια υπουργική απόφαση ή οι αστυνομικές διατάξεις όπου μπορεί να περιέχουν το περιγραφικό τμήμα ως παρεπόμενο νομοθέτημα δεν θεωρώ ότι από μόνη της αποτελεί την ουσία της προβληματικής και το μείζονα λόγο αντισυμβατότητας με την αρχή της νομιμότητας.

²⁰⁶ Αυτός ο τυπικός νόμος ονομάζεται νόμος –πλαίσιο και καθορίζει ένα γενικό πλαίσιο που ψηφίζεται από τη Βουλή και παρέχει τις γενικές κατευθύνσεις. Η λεπτομερής ρύθμιση των θεμάτων ανατίθεται στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

²⁰⁷ Η απαγόρευση αυτή προκύπτει από το άρ. 43 παρ. 4 του Συντ./τος.

²⁰⁸ Η απαγόρευση αυτή προκύπτει από το άρ. 43 παρ. 2 και 4 του Συντ./τος

²⁰⁹ Οι εν λόγω απαγορεύσεις περιλαμβάνονται στα αρ. 43 παρ.5, 36 παρ.4. 78 παρ.4 του Συντάγματος αντιστοίχως.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Απαραίτητη προϋπόθεση²¹⁰ για τη θέσπιση ποινικών διατάξεων με την κατά παραπομπή διαδικασία, ώστε να είναι συμβατή με το Σύνταγμα, είναι καταρχήν **το ειδικό και περιορισμένο κατά περιεχόμενο της νομοθετικής εξουσιοδότησης** και κατά δεύτερο η «συγκεκριμενοποίηση» σε ότι αφορά τόσο στα βασικά χαρακτηριστικά και γνωρίσματα της αξιόποινης συμπεριφοράς στον παραπεμπόμενο νόμο, όσο και το είδος της ποινής που θα επιβληθεί και θα εμφανίζεται από τον παραπεμπτικό «λευκό νόμο».

Επιπλέον, προϋπόθεση, με την οποία κάθε «λευκός ποινικός νόμος» θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αψεγάδιαστος συνταγματικά, είναι η ύπαρξη ορισμού στον παραπεμπτικό νόμο του εννόμου αγαθού που θα προστατευθεί και ακόμα της κατεύθυνσης κα προέλευσης προσβολής του.

Ευνόητο είναι ότι και στους παραπέμποντες ποινικούς νόμους «εν λευκώ» πρέπει να υπάρχει ακόμη μια νομοθετική εξουσιοδότηση που να αφορά στην ποινικοποίηση της παράβασης του εν λόγω κανόνα και μάλιστα, θα ήταν κάλλιστη η περίπτωση κατά την οποία η εξουσιοδότηση αυτή να είναι τόσο συγκεκριμένη, ώστε εκτός από το είδος της ποινής να προκύπτουν κατά τα ουσιώδη και οι προϋποθέσεις του αξιοποιούν.

Οι προαναφερθείσες προϋποθέσεις που ως «συνθήκες» αναφέρθηκαν, ώστε να υπάρξει συμβατότητα των «λευκών ποινικών νόμων» με την αρχή της νομιμότητας, ισχύουν βεβαίως και όταν τόσο ο παραπεμπτικός, όσο και ο παραπεμπόμενος νόμος αποτελούν τυπικό νόμο. Το πρόβλημα λοιπόν δεν εντοπίζεται στην τυπικότητα²¹¹ ή μη του παραπεμπόμενου νόμου. Το πρόβλημα εντοπίζεται²¹² όταν υπάρχει γενικά και αόριστα η περιγραφή της αξιόποινης συμπεριφοράς στον παραπεμπόμενο νόμο ή όταν ο παραπεμπτικός νόμος προσδιορίζει ευρύτατα, απλά και μόνο το αντικείμενο της ρύθμισης στο οποίο παραπέμπουν.

Επιπρόσθετα πρόβλημα εντοπίζεται όταν ο προσδιορισμός της αξιόποινης πράξης παραπέμπεται στην αρμοδιότητα των οργάνων της εκτελεστικής εξουσίας στο πλαίσιο της έκδοσης κανονιστικών πράξεων με νομοθετική εξουσιοδότηση. Η παραπομπή αυτή επισυμβαίνει συνεπεία της γενικότερης τάσης, που χαρακτηρίζει το σύγχρονο κράτος δικαίου, να ενισχύει την εκτελεστική λειτουργία εις βάρος της νομοθετικής λειτουργίας με την ανάθεση στην πρώτη ευρείας δικαιοπαγωγικής αρμοδιότητας. Όμως τότε ανάγεται ως δικαιοπολιτική ανάγκη και η εξέταση της αρμονίας και της συμβατότητας των ποινικών νόμων «εν λευκώ» με τις επιταγές του άρ. 7 παρ.1 του Συντ/τος σε κεντρικό ζήτημα της έρευνας.

²¹⁰ Βλ. σχετικώς *Ανδρουλάκη* Γενικό Μέρος «Ποιος είναι ο “νόμος” του αρ. 7 παρ.1 Συντάγματος», «Ποινικοί Νόμοι εν λευκώ», Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ. 100-103.

²¹¹ Βέβαια οι στερητικές της ελευθερίας ποινές προβλέπονται από τον παραπεμπτικό ποινικό νόμο “εν λευκώ” και αυτοί συνήθως είναι τυπικοί νόμοι, και αυτό είναι το ορθόν κατά τον καθηγητή *Ανδρουλάκη* βλέπε σχετικώς Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 101, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2000 και παραπομπή 22 της ίδιας σελίδας.

²¹² Βλ. σχετικώς με τον εντοπισμό της υπό εξέτασης προβληματικής *Α.Παпанεοφύτου*. “Υπεράσπιση”, Τόμος 4^{ος}, 1994, σελ. 541-544

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Από την άλλη, αυτή η επιτακτική ανάγκη εξέτασης της συμβατότητας των ποινικών νόμων «εν λευκώ» με την αρχή της νομιμότητας και η αναγωγή τους σε κεντρικό ζήτημα έρευνας ως προβληματική, δεν πρέπει - συλλήβδην και σε μια βάση ολοκληρωτικής λογικής - να οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, όλοι οι «λευκοί ποινικοί νόμοι» κρίνονται ως αντισυνταγματικοί²¹³.

2.4.A. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΠΟΥ ΚΑΤΑΔΕΙΚΝΥΟΥΝ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΙΔΟΥΣ ΤΗΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ

Ένας «λευκός ποινικός νόμος», όπως υποστηρίζεται από τον καθηγητή κ. Κωστάρα²¹⁴, δεν μπορεί να καθίσταται άνευ εταίρου αντισυνταγματικός, μόνο και μόνο επειδή παραπέμπει σε κάθε άλλη παράβαση διατάξεων μη ειδικώς προβλεπόμενη από αυτόν, ούτε ακόμη επειδή παραπέμπει σε μελλούμενους νόμους, που πρόκειται δηλ. να εκδοθούν.

Μείζονος σημασίας κριτήρια συμβατότητας με το άρ. 7 παρ.1 του Συντάγματος, είναι η αοριστία ή άλλου είδους πλημμέλεια²¹⁵ ως προς την αποδοκιμαζόμενη συμπεριφορά που μπορούν να προκύψουν από την συνένωση του κυρωτικού τμήματος με το περιγραφικό τμήμα. Ενώ, ελάχιστονος σημασίας μπορεί να κριθεί η σημασία της παραπεμπτικής διατύπωσης του ποινικού νόμου «εν λευκώ», σχετικά με την υπό εξέταση προβληματική.

Άλλωστε οι απόψεις και οι κρίσεις περισσότερων ποινικολόγων που ασχολήθηκαν επισταμένως με το θέμα της εν λόγω προβληματικής, όπως διατυπώνονται,²¹⁶ συγκλίνουν και συγκατατίθενται με την ανωτέρω άποψη, η οποία

²¹³ Βλ. χαρακτηριστικά *Ι.Μανωλεδάκης* «Μελέτες για εμβάθυνση στο Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο» Δ' Έκδοση, Εκδόσεις Σακκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2000, σελ.117-120 και του ιδίου Επιτομή Γενικού Μέρους Ε', Εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη 1999, σελ 54 και οποίος αμφισβητεί την συνταγματικότητα των νόμων αυτών με το επιχείρημα ότι βαρύνονται με υψηλό βαθμό αοριστίας στην ειδική και σαφή πρόβλεψη της τιμωρούμενης συμπεριφοράς και επειδή παραπέμπουν σε νόμους που πρόκειται να εκδοθούν.

²¹⁴ Βλ. σχετικός *Α.Κωστάρας*, Έννοιες και Θεσμοί του Ποινικού Δικαίου, Β' Έκδοση, Εκδόσεις Α.Σάκκουλα, 2004, σελ.87

²¹⁵ Π.χ. η διπλή νομοθετική εξουσιοδότηση του ποινικού νόμου «εν λευκώ» όπως εξηγήθηκε στις προηγούμενες παραγράφους.

²¹⁶ Βλ. ενδεικτικώς, *Ν. Ανδρουλάκης*, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 102, Εκδόσεις Π.Ν. Σακκουλα, 2000, «καλώς έχει λ.χ. αντίθετα ο ποινικός νόμος εν λευκώ του άρ. 404 παρ.2 αλλά και ο προαναφερθείς του αρ. 426 Π.Κ.», *Α.Παпанεοφτου*, Υπεράσπιση Τόμος 4^{0Σ}, 1994, σελ. 541 κ επομ. , ο οποίος διατυπώνει τις επιφυλάξεις του σχετικά με τη συμβατότητα των ''Α.Π.Ν. '' με το αρ. 7 παρ. 1 του Συντάγματος αλλά δεν είναι απόλυτος υπέρ της άποψης της μη συμβατότητας, απεναντίας είναι διαλεκτικός και ανάγει το θέμα της προβληματικής σε κεντρικό ζήτημα έρευνας. Βλ. επιπλέον άποψη *Ζιούβα σε Κουράκη*. Τα οικονομικά εγκλήματα σελ.34, ο οποίος θεωρεί ότι το φορολογικό ποινικό δίκαιο περιλαμβάνει «τους πλέον συνταγματικά αψεγάδιαστους λευκούς ποινικούς νόμους». Βλ. επίσης *Παπακυριακού. Θ.* , Φορολογικό Ποινικό Δίκαιο, ο οποίος καταλήγει «Οι προβληματισμοί της παραπάνω ομάδας δεν παρουσιάζονται στο ισχύον φορολογικό δίκαιο», Βλ. επιπρόσθετα *Συγκριτική. ''Τα φορολογικά εγκλήματα''* από εκδόσεις Ουσιαστικού Δικονομικού Ποινικού Δικαίου του *Λαμπρου Έννομο αγαθό ''περιβάλλον''. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του*

υποστηρίζει την περαιτέρω έρευνα περί συμβατότητας ή μη με την αρχή της νομιμότητας, ώστε να υπάρχει διάκριση των «λευκών ποινικών νόμων» και όχι συλλήβδην όλοι να κατηγοριοποιούνται ως αντισυνταγματικοί.

Παράδειγμα τέτοιας έρευνας που καταδεικνύει την εν λόγω προβληματική είναι η γνωμοδότηση²¹⁷ του Εισαγγελέως Πλημμελειοδικών Ροδόπης, για παράβαση των όρων λειτουργίας και άδειας καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος (σχετικές διατάξεις αρ. 4 παρ.3 του Π.Δ. 180/79 και αρ. 12 παρ.2 του Ν.1481/1984 σε σχέση με την συμβατότητά τους με το αρ. 7 παρ. 1 του Συντάγματος), ο οποίος όταν του διαβιβάστηκαν οι πρώτες μηνύσεις από την αρμόδια αστυνομική αρχή, έκρινε ως εξής: «Οι παραβάτες της διατάξεως του αρ. 4 παρ.3 του Π.Δ. 180/1979 τιμωρούνται σε βαθμό πταίσματος και όχι, δυνάμει της περιεχόμενης σε αυτήν ρήτρας επικουρικότητας, με την πλημμεληματική ποινή του αρ. 12 παρ.2 του Ν.1481/1984, αφού η τελευταία διάταξη συνιστά ποινικό νόμο εν λευκώ που καθορίζει μόνο την ποινή παραπέμποντας ως προς τα στοιχεία του αξιοποίνου σε μη εισέτι εκδοθέντα προεδρικά διατάγματα.

Η διάταξη του αρ. 12 παρ. 2 του Ν. 1481/1984 είναι αντισυνταγματική στον βαθμό που δεν έχει αντικειμενική υπόσταση και δεν παραπέμπει σε συγκεκριμένη νομοθετημένη διάταξη για την συμπλήρωση, την εξειδίκευση και τον προσδιορισμό της. Αλλά σε πληθώρα διατάξεων, οι οποίες είναι άγνωστο ακόμη και στον εξειδικευμένο νομομαθή εάν (και ποιες από αυτές), έχουν εκδοθεί και ισχύουν, ενώ το αντικείμενο της ρυθμίσεώς τους προσδιορίζεται με τέτοια γενικότητα, ώστε καθίσταται αδύνατο να συναχθεί με βεβαιότητα ποιο είναι το «προστατευόμενο έννομο αγαθό».

Η κρίση του βασίστηκε στο γεγονός ότι το Π.Δ. 180/1979 εκδόθηκε κατά νομοθετική εξουσιοδότηση του αρ. 117 εδ. ι του Β.Δ. 31/12/1957-20/1/58 , ενώ η διάταξη του αρ. 11παρ. 2,3 του Ν. 2307/1995 (περιληφθείσα στην Κωδικοποίηση του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα ως αρ. 25 παρ. 2,3 Π.Δ.410/1995 και αναριθμηθείσα δυνάμει του αρ. 11 παρ. 9 Ν. 2503/1997 ως αρ. 25 παρ.3,4 Π.Δ.410/1995), διατήρησε την ισχύ του Π.Δ. 180/1979 και όρισε ότι η τροποποίηση ή αντικατάσταση των διατάξεων αυτού γίνεται με Προεδρικό Διάταγμα, ύστερα από πρόταση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Τάξης και Υγείας.

Επιπλέον, συνήγαγε ότι το άρθρο 12 παρ. 2 του Ν. 1481/1984, αποτελεί «λευκό ποινικό νόμο» που καθορίζει μόνο την ποινή και καθόλου τις προϋποθέσεις του αξιοποίνου, ούτε κατά τα ουσιώδη, παραπέμποντας, όσον αφορά αυτές, αυστηρά και μόνο στα μέλλοντα να εκδοθούν Π..Δ. , βάσει του παραπεμπτικού Ν. 1481/84, τα οποία όμως δεν είχαν εκδοθεί, και σαφώς όχι στα εκδοθέντα βάσει αρ. 167εδ.ι του Β.Δ. 31/12/1975-20/1/1958.

Η γνωμοδότηση αυτή ήταν αντίθετη με προηγούμενη γνωμοδότηση του Εισαγγελέα Μεσολογγίου, ο οποίος είχε κρίνει ότι παραβάτες του αρ. 4 παρ. 3 του Π.Δ. 180/1979, δε θα πρέπει να τιμωρούνται σε βαθμό πταίσματος , όπως προέβλεπε,

Μαργαρίτη. Νομική βιβλιοθήκη, εκδόσεις 2010,σελ.60 η οποία αναφέρει « Ειδικότερα, για τα φορολογικά αδικήματα υποστηρίζεται ότι δεν τίθεται ζήτημα αντισυνταγματικότητας».

²¹⁷ Βλ. υπ' αριθμ 2 γνωμοδότηση Εισαγγελέα Ροδόπης από 21/10/2003 σε ποινικά χρονικά ΝΕ/2005σελ79-80

αλλά λόγω της ρήτρας επικουρικότητας που περιείχε, με την βαρύτερη πλημμεληματική ποινή του αρ. 12 παρ. 2 του Ν. 1481/84.

Άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η υπ' αριθμ. 572/2004 απόφαση του Α.Π. κατόπιν αιτήσεων αναιρέσεων σύμφωνα με το αρ. 510 παρ. 1 Κ.Π.Δ. κατά καταδικαστικής απόφασης του Τριμελούς Εφετείου Αθηνών κατά μελών Δ.Σ. ασφαλιστικής εταιρείας, διότι αρνήθηκαν να συμμορφωθούν σε διοικητικές πράξεις της εποπτικής Αρχής αναφορικά με αποκατάσταση ασφαλιστικής τάξης της εταιρείας.

Στην ουσία το ΝΔ. 400/1971 «Περί ιδιωτικής ασφάλισης παρείχε στην εποπτική διοικητική αρχή, δηλ. στην Διεύθυνση Ασφαλιστικών Επιχειρήσεων του Υπουργείου Εμπορίου, «την διακριτική εξουσία να καθορίζει αυτή τις απείθειες και τις παραλείψεις που θα υποδειχθούν προς δίωξη στη δικαστική αρχή και τις οποίες ο νόμος καθιστά όλες τυπικά αδικήματα, τιμωρούμενα με φυλάκιση και χρηματική ποινή ανεξαρτήτως βαθμού των ρυθμίσεων και κανονισμών στους οποίους αναφέρονται», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην περίληψή της η απόφαση. Και συνεχίζει αναφέροντας ότι η διακριτική αυτή εξουσία «δεν συμβιβάζεται προς την συνταγματική απαίτηση της ασφάλειας των ποινικών ορισμών και τη βεβαιότητα των υποχρεώσεων των ατόμων κατά των οποίων απειλούν ποινικές κυρώσεις».

Στον ν.δ.400/1970 και συγκεκριμένα στον κυρωτικό του κανόνα στο αρ. 47 περ. γ' δεν περιέγραφαν τις προϋποθέσεις της ποινικής αξιολόγησης- αποκατάστασης της ασφαλιστικής τάξης της επιχείρησης, αλλά αυτές περιγράφονταν στο νόμο, σε διατάγματα, σε υπουργικές αποφάσεις, στο περιεχόμενο του καταστατικού της εταιρείας ή ασφαλιστικών αρχών που δεν προσδιορίζονται και έτσι προέκυπτε μια συνθετική έννοια περί «ασφαλιστικής τάξης» που οδηγούσε σε αοριστία, κατά παράβαση του αρ. 7 παρ. 1 του Συντάγματος. Έτσι η συγκεκριμένη εφαρμογή του νδ.400/1970 κρίθηκε ανεπίδεκτη κατά το άρ. 93 παρ. 4 του Συντάγματος, διότι επιπλέον δεν υπήρχε²¹⁸ και συγκεκριμένη παραπομπή κατά την έννοια της αρχής της νομιμότητας.

2.5 ΟΙ ΠΟΙΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ «ΕΝ ΛΕΥΚΩ» ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Στο δίκαιο του περιβάλλοντος όπως επισημάνθηκε, οι ποινικοί νόμοι «εν λευκώ» αποτελούν την συνήθη διαδικασία νομοθετικής κάλυψης της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος, δεδομένου ότι το κύριο σώμα των σχετικών νομοθετημάτων αποτελείται από διοικητικές διατάξεις που καταρχήν περιγράφουν ευθέως τα μέτρα μέσω των οποίων ο νομοθέτης προσπαθεί να προστατεύσει το

²¹⁸ Όπως σχολιάζει ο Χ.Μυλωνόπουλος στο "Ποινικό Δίκαιο", Γενικό Μέρος Ι, σελ. 66 παραπομπή 25, Εκδόσεις Π.Ν. Σακκουλα 2007

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

περιβάλλον και κατά δεύτερον μεταθέτουν το έργο αυτό - σε μέλλοντα χρόνο - στην εκτελεστική εξουσία με τη διαδικασία της εξουσιοδότησης.

Απλώς, όπου η νομοθέτης το θεωρεί απαραίτητο, παράλληλα με τις διοικητικές κυρώσεις που προβλέπονται, επιστρατεύει στις διατάξεις αυτές και τις κυρώσεις του Ποινικού Δικαίου²¹⁹.

Τίθεται επομένως το ερώτημα, κατά πόσο η νομοτεχνική αυτή επιλογή συνάδει με τη θεμελιώδη αρχή του Ποινικού Δικαίου *nullum crimen nulla poena sine lege*, όπως αυτή αποτυπώνεται στο άρθρο 7 παρ. 1 του Συντάγματος, σύμφωνα με την οποία ο ποινικός νόμος πρέπει να περιγράφει και να προσδιορίζει κατά τρόπο απόλυτα συγκεκριμένο και ορισμένο την αξιόποινη πράξη ώστε να είναι αντικειμενικά διαγνώσιμη σε κάθε ατομική και εμπειρική της εμφάνιση.

Το ερώτημα που γεννάται εν προκειμένω, αφορά τη συμβατότητα ή μη των διατάξεων του Ν. 1650/1986 με τις επιταγές του άρθρου 7 παρ. 1 του Συντάγματος.

Καταρχήν, σε ότι αφορά στην παραπομπή των ποινικών κυρώσεων σε αξιόποινη συμπεριφορά, η οποία περιγράφεται στο ίδιο νομοθετικό κείμενο, φαίνεται πως δεν βρισκόμαστε αντιμέτωποι με καθεαυτό «λευκό» ποινικό νόμο²²⁰.

Σε αυτές τις περιπτώσεις τα στοιχεία της πράξης ή της παράλειψης για τα οποία συντρέχουν οι ποινικές κυρώσεις, ορίζονται στο ίδιο νομοθέτημα. Συμπερασματικά, λοιπόν πρόβλημα αοριστίας και δυσαρμονίας με τις συνταγματικές επιταγές φαίνεται ότι δεν τίθεται.

Τίθεται μήπως Συνταγματικό ζήτημα όταν οι ποινικές κυρώσεις που εμπεριέχονται σε κάποιον νόμο παραπέμπουν σε διατάξεις άλλων νομοθετικών κειμένων που έχουν εκδοθεί ή πρόκειται να εκδοθούν για τον καθορισμό των στοιχείων της αξιόποινης συμπεριφοράς; Και σε αυτήν την περιπτώσιολογία όμως δεν φαίνεται να υπάρχει διατάραξη της συνταγματικής νομιμότητας αφού η αξιόποινη πράξη για την οποία επιβάλλονται οι ποινικές κυρώσεις είναι ορισμένη, όπως απαιτεί το άρθρ. 7 παρ. 1 του Συντάγματος. Καθόσον τα στοιχεία της εγκληματικής συμπεριφοράς εμπεριέχονται σε άλλον, ήδη υπάρχοντα κανόνα δικαίου, στον οποίο παραπέμπει ειδικά ο «λευκός» ποινικός νόμος²²¹.

Το πρόβλημα επομένως, εντοπίζεται ειδικότερα στις εξής δύο κατηγορίες «λευκών» ποινικών νόμων:

²¹⁹ Βλ. Αγ. Παпанεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», ο.π, σελ. 541.

²²⁰ Τουλάχιστον κατά την επικρατούσα άποψη. Βλ. Αγ. Παпанεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», ο.π, σελ. 542 και την υπ' αριθμ. 17 σχετική υποσημείωση – παραπομπή του. Ομοίως του ιδίου, «Σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», στο Ε' Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, με τίτλο «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, (1996), σελ. 26.

²²¹ Βλ. Δ. Σπινέλλης, «Ζητήματα από την επίδραση του Συντάγματος του 1975 στο Ποινικό Δίκαιο, από τον τόμο « Πέντε χρόνια εφαρμογής του Συντάγματος του 1975», Εκδόσεις Σάκκουλα (1981), σελ. 219.

➤ Αυτούς που απειλούν ποινικές κυρώσεις παραπέμποντας την περιγραφή της αξιόποινης συμπεριφοράς γενικά και αόριστα σε κάθε διάταξη της ισχύουσας νομοθεσίας. Τέτοιου είδους «λευκοί» ποινικοί νόμοι είναι αντισυνταγματικοί²²², αφού δεν ανταποκρίνονται στην αξίωση ορισμού της αξιόποινης πράξης που θέτει το άρθρο 7 παρ. 1 εδάφ. α' του Συντάγματος.

➤ Αυτούς που παραπέμπουν τον προσδιορισμό της αξιόποινης πράξης στα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας στα πλαίσια της έκδοσης κανονιστικών πράξεων με νομοθετική εξουσιοδότηση.

Οι «λευκοί» ποινικοί νόμοι της πρώτης κατηγορίας δεν συναντώνται στην περιβαλλοντική νομοθεσία. Η πρακτική όμως της δεύτερης κατηγορίας φαίνεται να εφαρμόζεται συνεχώς στο Ν. 1650/1986. Οι ποινικές διατάξεις δε του άρθρου 28 φαίνεται να αποτελούν αντιπροσωπευτικό παράδειγμα «λευκού» ποινικού νόμου αυτής της κατηγορίας, αφού παρέπεμπαν τη στοιχειοθέτηση του αντικειμενικού τους αδικού σε δεκάδες υπό έκδοση κανονιστικές πράξεις της διοίκησης, εκ των οποίων πλέον σήμερα οι περισσότερες έχουν εκδοθεί.

Καταληκτικά, μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα, ότι η ιδιαίτερη προβληματική της συμβατότητας ή μη των «λευκών» ποινικών νόμων με την αρχή της νομιμότητας, δεν σημαίνει άνευ ετέρου αντισυνταγματικότητα αυτών²²³, μόνο και μόνο επειδή παραπέμπουν σε κάθε άλλη παράβαση διατάξεων μη ειδικώς προβλεπόμενη από αυτούς, ούτε ακόμη επειδή παραπέμπουν σε μελλοντικούς νόμους, αλλά χρήζει περαιτέρω ειδικής και εμπειριστατωμένης έρευνας.

Μείζονος σημασίας κριτήρια συμβατότητας με το άρθρο 7 παρ. 1 του Συντάγματος, είναι η αοριστία ή άλλου είδους πλημμέλεια, ως προς την αποδοκιμαζόμενη συμπεριφορά, που μπορούν να προκύψουν από την ανάγνωση ως συναναφορά του περιγραφικού με το κυρωτικό τμήμα του κανόνα δικαίου.

²²² Βλ. Αγ. Παпанεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», ο.π, σελ. 543. Ομοίως του ιδίου σε «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», όπως παραπάνω, σελ. 27.

²²³ Βλ. Ι. Μανωλεδάκης, «Μελέτες για εμβάθυνση στο Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο», Έκδοση Δ', Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, (2000), σελ. 117-120. Του ιδίου Επιτομή Γενικού Μέρους, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, (1999), σελ. 54, όπου ο συγγραφέας αμφισβητεί την συνταγματικότητα των νόμων αυτών με το επιχείρημα ότι βαρύνονται με υψηλό βαθμό αοριστίας στην ειδική και σαφή πρόβλεψη της τιμωρούμενης συμπεριφοράς και επειδή παραπέμπουν σε νόμους που πρόκειται να εκδοθούν.

2.6. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΙΘΑΝΗΣ ΑΝΤΙΣΥΜΒΑΤΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΤΟΥ Ν. 1650/1986 ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ 7 ΠΑΡ. 1 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Γενικά, στην θεωρία του Δικαίου γίνεται αποδεκτό ότι από τη στιγμή που ο «λευκός» ποινικός νόμος παραπέμπει τον καθορισμό της αξιόποινης πράξης ή παράλειψης σε κανονιστικές πράξεις όπως λ.χ. σε προεδρικά διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις κλπ, απαιτείται ο έλεγχος ύπαρξης δύο νομοθετικών εξουσιοδοτήσεων:

➤ Η πρώτη που αναθέτει σε συγκεκριμένο διοικητικό όργανο να θεσπίσει κάποιον κανόνα με την κανονιστική πράξη του και η οποία πρέπει να εμπεριέχεται σε τυπικό νόμο δηλαδή σε εξουσιοδοτούσα διάταξη.

➤ Η δεύτερη που εμπεριέχεται στο σώμα του «λευκού» ποινικού νόμου και επιτρέπει την ποινικοποίηση της παράβασης του κανόνα που δημιουργεί η διοίκηση²²⁴.

Και στις δύο αυτές περιπτώσεις η εξουσιοδότηση πρέπει να είναι ρητή, δηλαδή να προκύπτει άμεσα από τη διατύπωση του κειμένου της διάταξης που την παρέχει και να είναι ειδική²²⁵, δηλαδή να διευκρινίζει η εξουσιοδοτούσα διάταξη τα συγκεκριμένα θέματα για τα οποία παρέχεται η κανονιστική αρμοδιότητα.

Όσον αφορά, τις διατάξεις του Ν. 1650/1986, ως προς την ύπαρξη αυτών των προϋποθέσεων, φαίνεται πως δεν υπάρχει πρόβλημα, αφού η παροχή της κανονιστικής αρμοδιότητας στα όργανα της διοίκησης πραγματοποιείται με τρόπο σαφή και για εξειδικευμένα αντικείμενα και επιπλέον η ποινικοποίηση των ανωτέρω κανόνων δικαίου συνάγεται με ασφάλεια από την διατύπωση των ποινικών διατάξεων του άρθρου 28.

Για την εξασφάλιση όμως της συμβατότητας των «λευκών» ποινικών νόμων της ως άνω κατηγορίας προς το περιεχόμενο του άρθρου 7 παρ. 1 του Συντάγματος, κρίνεται περαιτέρω αναγκαία η συνδρομή των εξής προϋποθέσεων²²⁶:

➤ Η παραπομπή να μην γίνεται σε αόριστο πλήθος, αλλά σε συγκεκριμένες διατάξεις για τον ορισμό των στοιχείων της άδικης συμπεριφοράς που επισύρει την ποινή.

²²⁴ Αγ. Παπανεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», ο.π, σελ. 545. Ομοίως του ιδίου σε «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», όπως παραπάνω, σελ. 28.

²²⁵ Για να είναι συνταγματικώς επιτρεπτή η νομοθετική εξουσιοδότηση πρέπει να είναι ειδική και ορισμένη (ΣτΕ 1466/1995, 1394/1997, 3111/1999), όπως αναφέρει παραπέμποντας δε σχετικώς στις εν λόγω αποφάσεις ο Επ. Σπηλιωτόπουλος, στο «Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου», 11^η έκδ., Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα (2002), Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 68.

²²⁶ Βλ. Αγ. Παπανεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», ο.π, σελ. 545. Ομοίως του ιδίου σε «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», σελ. 28.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

➤ Ο ποινικός νόμος «εν λευκώ», εκτός από το πλαίσιο ποινής, θα πρέπει να εξατομικεύει το πεδίο της κοινωνικής συμπεριφοράς, δηλαδή να ορίζει το έννομο αγαθό και το είδος της προσβολής που ποινικοποιεί.

Συμπερασματικά λοιπόν, ευαπόδεικτα μπορεί να υποστηριχθεί η άποψη, ότι η νομοθετική διατύπωση του άρθρου 28 παρ. 1 & 2 του Ν. 1650/86 αποτυπώνει με σαφήνεια τόσο τα όρια και το είδος των ποινικών κυρώσεων, όσο και το αντικείμενο της προστασίας, που δεν είναι άλλο από το περιβάλλον, καθώς και το είδος της προσβολής, δηλαδή τη βλάβη με τη μορφή της ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

Έτσι, μπορεί να ειπωθεί ότι το άρθρο 28 αποτελεί λευκό ποινικό νόμο, το περιεχόμενο του οποίου δεν αντιστρατεύεται στις αξιώσεις που θέτει το άρθρο 7 παρ. 1 του Συντάγματος²²⁷, με εξαίρεση την διάταξη του άρθρου 28 παρ. 8, η οποία είναι αμφίβολης συνταγματικότητας,²²⁸ καθώς παραπέμπει γενικά και αόριστα σε τρία ιδιαίτερα μακροσκελή άρθρα του νόμου, που με τη σειρά τους προβλέπουν έκδοση πλήθους κανονιστικών πράξεων, ενώ περαιτέρω δεν προσδιορίζει ουδόλως το είδος της προσβολής του εννόμου αγαθού που επιδιώκει να τυποποιήσει.

Ότι το άρθρο 28 παρ. 1&2 του Ν. 1650/86 δεν αντιστρατεύεται στις προϋποθέσεις που θέτει το άρθρο 7 παρ. 1 του Σ. καταδεικνύεται και από το σκεπτικό της υπ' αριθμ. 3002/2001 απόφασης του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Πατρών, όπου υποβλήθηκε ένσταση αντισυνταγματικότητας της διάταξης του άρθρου

²²⁷ Βλ.. Αγ. Παπανεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», ο.π, σελ. 547. Ομοίως του ιδίου σε «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», όπως παραπάνω, σελ. 29.

θεωρεί ότι το περιεχόμενο του λευκού ποινικού νόμου του άρθρου 28 παρ. 1^α και ως προς τα δύο σκέλη της παραπομπής δεν αντιστρατεύεται τις αξιώσεις του άρθρου 7 παρ. 1 του Σ, αφού σε αυτό προβλέπονται σαφώς οι ποινικές κυρώσεις (όρια – είδος), το αντικείμενο της προστασίας (περιβάλλον), και το είδος της προσβολής (ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος)

Υποστηρίζεται και η άποψη όμως ότι η παρ. 2 εδ. α' του άρθρου 28 ως τροπ. και ισχύει είναι αμφίβολης συνταγματικότητας. Συγκεκριμένα η διάταξη αυτή ούτε έχει δική της αντικειμενική υπόσταση, ούτε όμως παραπέμπει σε συγκεκριμένη διάταξη της νομοθεσίας για τη συμπλήρωση ή έστω τον προσδιορισμό της. Αντιθέτως παραπέμπει αόριστα σε ομάδα διατάξεων που πολλές φορές δεν έχουν εκδοθεί καν, αλλά πρόκειται να εκδοθούν στο μέλλον. Μπορεί βέβαια να προσδιορίζεται ο ευρύτερος χώρος του αντικειμένου της ρύθμισης (τομέας περιβάλλοντος) καθώς και οι τρόποι τέλεσης του εγκλήματος (ρύπανση και υποβάθμιση), ωστόσο αυτό δεν είναι καθόλου αρκετό για τον προσδιορισμό του άδικου χαρακτήρα της πράξης που θα αποτελέσει έγκλημα. Εξάλλου, οι ίδιοι οι ορισμοί των εννοιών της ρύπανσης ή της υποβάθμισης εμπεριέχουν **αόριστες έννοιες**, όπως λ.χ. **«επιθυμητές χρήσεις του περιβάλλοντος»**, **«οικολογική ισορροπία»**, **«αισθητικές αξίες»**, οι οποίες είναι δυσχερώς προσδιορίσιμες και δεν αποδίδουν με σαφήνεια το άδικο της αξιόποινης συμπεριφοράς. Βλ. σχετικά *Ι. Μανωλεδάκης*, Ποιν. Χρον ΛΓ', σελ. 875, ομοίως σε *Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου*, «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος: Προβλήματα και Προοπτικές», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://www.nomikaxronika.gr>

²²⁸ Βλ. *Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου*, ο.π. σελ. 95.,

28 παρ. 1^α του σχετικού νόμου(πριν την τροποποίηση του με τον 4042/2012 και την σημερινή μορφή του).

Πιο συγκεκριμένα στην υπόθεση αυτή, εκδικαζόμενη κατ' έφεση, επρόκειτο για αμμοληψία (10.000m² άμμου) με εκσκαπτικό μηχάνημα, εκ μέρους των τριών κατηγορουμένων, από τον Μάρτιο του 1997 έως τον Απρίλιο του 1998 σε έκταση της «προστατευόμενης» από τη Διεθνή Σύμβαση Ραμσάρ ως υγρότοπος διεθνούς σημασίας, της περιοχής του υγροτοπικού συμπλέγματος του δάσους Στροφιλιάς – λιμνοθάλασσας Κοτυχίου, με αποτέλεσμα να καταστραφούν οι βόρειες αμμοθίνες της περιοχής αυτής.

Έτσι, σύμφωνα με το κατηγορητήριο και την απόφαση «*οι ενέργειες των κατηγορουμένων μπορεί να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και την πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες*» συνιστώντας αναμφισβήτητα μεγάλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος, επισύροντας κατά συνέπεια την εφαρμογή του άρθρ. 28 παρ. 1^α του Ν. 1650/86²²⁹». Στην εν λόγω υπόθεση της σχολιαζόμενης απόφασης, η ΚΥΑ 66289/1993, που είχε εκδοθεί κατ' εφαρμογή του άρθρ. 21 παρ. 6 του Ν. 1650/86 για τη συγκεκριμένη προστατευτέα περιοχή και η οποία θα μπορούσε να ενεργοποιήσει τον λευκό ποινικό κανόνα του άρθρ. 28 παρ. 1^α (ως ίσχυε πριν τον Ν.4042/12), είχε λήξει την ισχύ της από το 1995.

Η απόφαση έκρινε ότι κατά αυτό η εν λόγω διάταξη συνιστά πράγματι λευκό ποινικό νόμο αντισυμβατό προς την αρχή της νομιμότητας αλλά «εν μέρει μόνο», καθόσον γίνεται παράλληλα παραπομπή και σε «ιδίες διατάξεις» του Ν. 1650/86, καλύπτοντας έτσι και τις περιπτώσεις που δεν εμπίπτουν στις ειδικές ρυθμίσεις των κατ' εξουσιοδότηση του νόμου διαταγμάτων - υπουργικών αποφάσεων κ.λ.π.

Συνεπώς, σύμφωνα με την απόφαση, αλλά και την κρατούσα γνώμη²³⁰, η εν λόγω διάταξη, ως προς το ένα σκέλος²³¹ της παραπομπής, δεν αποτελεί λευκό ποινικό νόμο αντίθετο προς το άρθρο 7 παρ. 1 του Συντάγματος ως αόριστη, αφού το προστατευόμενο έννομο αγαθό μπορεί να διαγνωσθεί από τις «ιδίες διατάξεις» του Ν. 1650/86²³².

²²⁹ Βλ. Τρ.Πλημ.Πατρ 3002/2001 και τις σχετικές παρατηρήσεις του Τ. Νικολόπουλου, Ποιν. Δικ 1/2002, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 15.

²³⁰ Βλ. Ν. Χωραφά, «Ποινικόν Δίκαιον», τόμ. 1^{ος}, 9^η έκδ., (1978), (επιμ. Κ. Σταμάτη), σελ. 23, όπως παραπέμπει στην υπ' αρ. 10 υποσημείωση – παραπομπή του ο Τ. Νικολόπουλος, ο.π, σελ. 15.

²³¹ Ο Παπανεοφύτου (βλ. ο.π, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», όπως παραπάνω, σελ 546 – 547) θεωρεί ότι το περιεχόμενο του λευκού ποινικού νόμου του άρθρου 28 παρ. 1^α και ως προς τα δύο σκέλη της παραπομπής δεν αντιστρατεύεται τις αξιώσεις του άρθρου 7 παρ. 1 του Σ, αφού σε αυτό προβλέπονται σαφώς οι ποινικές κυρώσεις (όρια – είδος), το αντικείμενο της προστασίας (περιβάλλον), και το είδος της προσβολής (ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος). Πρβλ και την υπ' αρ. 11 υποσημείωση – παραπομπή του Τ. Νικολόπουλου, ο.π, σελ. 19.

²³² Βλ. Τρ.Πλημ.Πατρ 3002/2001 και τις σχετικές παρατηρήσεις του Τ. Νικολόπουλου, Ποιν. Δικ 1/2002, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 15 επ.

Επισημαίνεται όμως ότι στον τομέα της προστασίας της φύσης και ειδικότερα των προστατευόμενων περιοχών δεν υπάρχουν ίδιες διατάξεις του Ν. 1650/86 στις οποίες να αντιβαίνουν οι πράξεις ή παραλείψεις που οδηγούν στην ρύπανση ή στην υποβάθμιση των περιοχών αυτών, όπως συμβαίνει λ.χ. στον τομέα των αποβλήτων, όπου ρητά απαγορεύεται στο άρθρο 12 παρ. 5 του σχετικού νόμου, η ανεξέλεγκτη απόρριψη στερεών αποβλήτων.

Επομένως ποιές είναι αυτές οι “ιδιές” διατάξεις του Ν. 1650/86;

Η απόφαση βασίζοταν στους στόχους του Ν. 1650/1986 στα άρθρο 1 παρ. 2 και 3 και κυρίως στον ορισμό της «υποβάθμισης», ο οποίος περιγραφόταν στο άρθρο 2 παρ. 4 του ίδιου νόμου και έχει ως εξής²³³: «η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιασδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανόν να έχει αρνητικές συνέπειες στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες».

Ο δικανικός συλλογισμός της απόφασης θεωρεί ως «ίδιες διατάξεις» τον ως άνω ορισμό της «υποβάθμισης», μη λαμβάνουσα υπόψη ότι για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος απαιτείται περαιτέρω να αντίκειται και σε άλλες διατάξεις του Ν. 1650/1986.

Η προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 28 παρ. 1^α ήταν σωρευτική²³⁴ και η γραμματική διατύπωσή του δεν μπορούσε να ξεπερασθεί, ιδίως όταν πρόκειται για ποινική καταστολή.

Έτσι, το δικαστήριο στην απόφαση του, έκανε αξιοθαύμαστη προσπάθεια μη γραμματικής ερμηνείας, εστιάζοντας στην ουσία της προσβολής, έτσι όπως προκύπτει από την οριζόμενη έννοια της υποβάθμισης και μόνο. Θεώρησε δηλαδή, ότι στη συγκεκριμένη υπόθεση η εγκληματική πράξη έχει συγκεκριμένη εμπειρική έκφανση, που τη διαφοροποιεί και την εξατομικεύει, όπως τονίζεται στην απόφαση, από άλλες πράξεις. Στη συγκεκριμένη περίπτωση υπήρξε υποβάθμιση του προστατευτέου οικοσυστήματος και της βιοποικιλότητας με αμμοληψία κατόπιν εκσκαπτικής δραστηριότητας.

Υπήρξε δηλαδή μεταβολή του εξωτερικού κόσμου με κάποια μυϊκή ενέργεια. Συνεπώς η διάταξη του άρθρ. 28 παρ. 1^α δεν μπορούσε να θεωρηθεί αόριστη και αντισυνταγματική ως συνιστώσα λευκό ποινικό νόμο, αφού παραπέμπε σε «ίδιες διατάξεις» οι οποίες δεν είναι αόριστες. Η υποβάθμιση με πράξη δεν είναι αόριστη

²³³ Βλ. Τρ.Πλημ.Πατρ 3002/2001, ο.π.

²³⁴ Βλ. Π. Λαζαράτος σε γνωμοδότησή του, «Ποινικές κυρώσεις κατά άρθρο 28 Ν. 1650/1986 σε πρόσωπα παραβαίνοντα εσωτερικούς και διεθνείς κανόνες προστασίας των υδροβιότοπων», ΔιΔικ, 1999, σελ. 17 επ., όπως παραπέμπει ο Τ. Νικολόπουλος, ο.π., στην υπ’ αριθμ. 13 υποσημείωση – παραπομπή του, σελ. 20.

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

αφού ρητά ορίζεται στον νόμο και εύκολα διαγιγνώσκεται «το προστατευτέο στοιχείο της κοινωνικής ζωής και συγκεκριμένα το έννομο αγαθό»²³⁵.

Τέλος, και ο εισαγγελέας της έδρας, απαντώντας στην ένσταση αντισυνταγματικότητας του άρθρου 28 παρ. 1^α του Ν. 1650/86 ως γενικώς λευκού νόμου, κατάδειξε το άτοπο αυτού του επιχειρήματος, αφού, για παράδειγμα, κάθε απόρριψη αποβλήτων σε προστατευόμενη περιοχή η οποία δεν έχει οριοθετηθεί από κανονιστική πράξη, ως προς τις επιτρεπόμενες δραστηριότητες στις διαβαθμισμένες (α, β, γ) ζώνες προστασίας, θα έμενε ατιμώρητη. Όμως, σύμφωνα με την εισαγγελική πρόταση, κατά την κοινή εμπειρία, επέρχεται όχι μόνο «οπτική υποβάθμιση» της περιοχής αλλά και ανισορροπία του οικοσυστήματος, αφού «οι κατηγορούμενοι έσκαψαν σε πολύ μεγάλη έκταση, προέβησαν σε «ξεκοίλιασμα» του λόφου με τις αμμοθίνες που είναι απαραίτητες και για τη διατήρηση του οικοσυστήματος στην περιοχή, αλλά και με την εκσκαπτική τους δραστηριότητα μετέβαλαν σε μεγάλο μέρος την μορφή του τοπίου»²³⁶.

2.7. Η ΑΝΑΔΡΟΜΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ΤΩΝ «ΕΝ ΛΕΥΚΩ» ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

Με θεμέλια βάση την αρχή *nullum crimen nulla poena sine lege praevia*, ο αξιόποινος χαρακτήρας μιας πράξης και η ποινή που επιβάλλεται στον δράστη κρίνονται με βάση το δίκαιο που ίσχυε κατά το χρόνο της τέλεσής της²³⁷. Συνεπώς, απαγορεύεται απολύτως η αναδρομική εφαρμογή νόμου, που θεμελιώνει ή επαυξάνει το αξιόποينو, για πράξεις που τελέστηκαν πριν από τη θέση του σε ισχύ²³⁸.

Η απαγόρευση αυτή αποσκοπεί στην προστασία του ατόμου από τη κρατική αυθαιρεσία μέσω της νομοθετικής λειτουργίας της και συνιστά ειδικότερη απόρροια της διάκρισης των εξουσιών²³⁹. Η απαγόρευση²⁴⁰ της αναδρομικότητας αφορά σε όλους τους όρους θεμελίωσης ή επαύξησης του αξιοποίνου, ανεξαρτήτως του εάν βρίσκονται στο γενικό ή στο ειδικό μέρος.

²³⁵ Πρβλ. Α. Μαγκάκη και Ι. Μανωλεδάκη όπως παραπέμπει σχετικά ο Τ. Νικολόπουλος, ο.π., στην υπ' αριθμ. 16 υποσημείωση – παραπομπή του, σελ. 20.

²³⁶ Βλ. παρατηρήσεις Τ. Νικολόπουλου, στην Τρ.Πλημ.Πατρ 3002/2001, ο.π., σελ. 20.

²³⁷ Βλ.ενδ. Μαγκάκη, ΣυστΕρμΠοινΚ, σελ. 35.

²³⁸ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, Ποινικό δίκαιο, Γενικό Μέρος Ι, σελ. 120, Μαγκάκη, ΣυστΕρμΠοινΚ, Εκδόσεις Σάκκουλα, (2005) Συστ.Ερμ.Ποιν.Κ, σελ. 35, Μυλωνόπουλο, Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα, (2007) σελ.71, Χωραφά, Ποινικόν δίκαιον, Γενικό Μέρος, 9^η έκδοση, Τόμος Πρώτος, (1978) σελ. 66 επ., Ι. Γεωργάκη, Ποινικό δίκαιο, Γενικό Μέρος, Εκδόσεις Σάκκουλα (1991), σελ. 159, Α. Κατσαντώνη, Ποινικόν Δίκαιον Ι, (1972), σελ. 48, Μανωλεδάκη, Ποινικό δίκαιο, Γενικό Μέρος, (1989), σελ. 23.

²³⁹ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π., σελ. 120, Μαγκάκη, ο.π., σελ. 35, Μυλωνόπουλο, ο.π., σελ.71, Κατσαντώνη, ο.π., σελ. 50.

²⁴⁰ Αντιθέτως, υφίσταται ως παραδοχή ότι στην απαγόρευση αυτή δεν περιλαμβάνονται και οι ποινικοί δικονομικοί νόμοι, οι οποίοι κατά την κρατούσα άποψη γίνεται δεκτό πως καταρχήν έχουν αναδρομική εφαρμογή και καταλαμβάνουν και εκκρεμείς υποθέσεις.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Οι ως άνω θεωρητικές προσεγγίσεις δεν εμποδίζουν την αναδρομική εφαρμογή του επιεικέστερου νόμου, ενός νόμου δηλαδή που αποκλείει ή μειώνει το αξιόποινο²⁴¹. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 του εν ισχύ Π.Κ., «αν από την τέλεση της πράξης έως την αμετάκλητη εκδίκασή της ίσχυσαν περισσότερες διατάξεις νόμων, εφαρμόζεται αυτή που στη συγκεκριμένη περίπτωση οδηγεί σε ευμενέστερη μεταχείριση του κατηγορουμένου. ».

Για την αναδρομικότητα του ηπιότερου νόμου δεν υπάρχει συνταγματική πρόβλεψη, υποστηρίζεται, όμως, βάσιμα, ότι εμπεριέχεται στη λογική του άρθρου 7 παρ. 1 του Συντάγματος²⁴².

Ως ηπιότερος νόμος θεωρείται εκείνος που στη συγκεκριμένη περίπτωση, *in concreto* κατά την εφαρμογή του οδηγεί σε ευνοϊκότερη μεταχείριση του δράστη²⁴³.

Τι επισυμβαίνει όμως με την αναδρομικότητα των «λευκών» ποινικών νόμων και κατά ποσό αυτοί δύναται να καταλαμβάνουν μια μεταγενέστερη επιεικέστερη ρύθμιση για τον κοινωνό αυτών των διατάξεων ; Για παράδειγμα τι ισχύει στην περίπτωση όπου μεταβληθεί ο εξωποινικός κανόνας *in bonam partem* όπως για παράδειγμα αν αυξηθούν τα ανώτατα επιτρεπόμενα ανεκτά όρια ρύπων; Έχει αναδρομική εφαρμογή ο «λευκός» ποινικός νόμος;

Στο πλαίσιο της προβληματικής αυτής το μείζον είναι, κατά πόσον οι μεταβολές στον συμπληρωματικό περιβαλλοντικό κανόνα δικαίου, όπου αντλεί το περιεχόμενο της η αντικειμενική υπόσταση του ποινικού κανόνα προστασίας του περιβάλλοντος, δύναται να επηρεάσει ευμενώς τον εκάστοτε φερόμενο δράστη²⁴⁴.

Το ζήτημα αυτό, όπως ήταν αναμενόμενο έχει απασχολήσει έντονα την επιστήμη και την νομολογία. Η κρατούσα προσέγγιση, σύμφωνη με την άποψη του Καθηγητή Χωραφά, δίνει αρνητική απάντηση: «απαγορευτικός ή επιτακτικός κανών και ποινικός νόμος είναι έννοιαι διακεκριμένες, η μεταβολή δε του πρώτου δεν επάγεται αναδρομικήν κατάλυσιν του αξιοποίνου, εκτός αν σαφώς προκύπτει η θέλησις του νόμου να καταλύσει αναδρομικώς τον άδικον της πράξεως χαρακτήρα»²⁴⁵. Έτσι κατά την προσέγγιση αυτή, ο ποινικός νόμος παραμένει αμετάβλητος και δεν τίθεται ζήτημα αναδρομικής εφαρμογής. Εκείνος που μεταβλήθηκε είναι ο εξωποινικός, ο οποίος δεν επηρεάζει τον ποινικό κανόνα.

Κατά τον Καθηγητή κ.Μυλωνόπουλο²⁴⁶, η ως άνω προσέγγιση υποκρύπτει την προσπάθεια να εξασφαλιστεί η αναδρομή μόνον όταν μεταβάλλονται οι αξιολογήσεις του νομοθέτη και όχι οι πραγματικές περιστάσεις που οδήγησαν στην

²⁴¹ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π., σελ. 121.

²⁴² Βλ. Μαγκάκη, ο.π., σελ. 40.

²⁴³ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, ο.π., σελ. 124, Μαγκάκη, ο.π., σελ. 42, Μυλωνόπουλο, ο.π., σελ.72, Χωραφά, ο.π., σελ. 67 επ., Κατσαντώνη, ο.π., σελ. 51.

²⁴⁴ Αδιαμφισβήτητη παντως είναι η θέση στην επιστήμη και την νομολογία, ότι οι δυσμενείς μεταβολές στην εξωποινική νομοθεσία που εισρέουν εμμέσως στο ποινικό δίκαιο μέσω «λευκών» ποινικών διατάξεων, θεμελιώνοντας ή επαυξάνοντας το αξιόποινο, δεν μπορούν να έχουν αναδρομική ισχύ.

²⁴⁵ Βλ. Χ. Μυλωνόπουλος, ο.π., με τις εκεί παραπομπές, σελ. 79.

²⁴⁶ Βλ. Χ. Μυλωνόπουλος, ο.π.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

απαγόρευση. Διότι στην τελευταία αυτή περίπτωση, η αρνητική αξιολόγηση του νομοθέτη ως προς την παράβαση παραμένει άθικτη²⁴⁷.

Από την άλλη πλευρά όμως, η άποψη αυτή επικρίνεται στην θεωρία ως αθεμελίωτη, διότι παραβλέπει ότι ο συμπληρωματικός κανόνας, αποτελεί τμήμα του ποινικού κανόνα και καθίσταται με αυτόν ένα «ενιαίο οργανικό σύνολο»²⁴⁸.

Για το λόγο αυτό, εξαιτίας της επιταγής της εμφάνισης του *Ενιαίου του Νόμου*, ο «λευκός» ποινικός νόμος έχει αναδρομική εφαρμογή, όταν μεταβληθεί ευμενώς ο εξωποινικός κανόνας δικαίου.

Τέλος επισημαίνεται ότι με τον Ν.4619/2019 που επέφερε τον νέο ΠΚ στο άρθρο 2 επαναλαμβάνεται η προϊσχύουσα διάταξη σχετικά με την αναδρομική εφαρμογή του ευμενέστερου για τον κατηγορούμενο νόμου, ενώ τα νέα στοιχεία που εισάγει η διάταξη²⁴⁹ είναι τρία:

- Διευκρινίζεται ότι επεικέστερος είναι ο νόμος που στη συγκεκριμένη περίπτωση οδηγεί στην ευμενέστερη μεταχείριση του κατηγορουμένου. Με τον τρόπο αυτό υιοθετείται πλέον νομοθετικά η άποψη που επικρατεί τόσο στη θεωρία όσο και στη νομολογία σχετικά με το περιεχόμενο που έχει η αρχή αυτή στο ποινικό δίκαιο.
- Διευκρινίζεται επίσης ότι αυτό που ενδιαφέρει δεν είναι αν ο νόμος στο σύνολό του είναι επεικέστερος για τον κατηγορούμενο, αλλά αν περιέχει διατάξεις που είναι επεικέστερες γι' αυτόν. Έτσι, είναι πιθανό να εφαρμόζονται σε συγκεκριμένη περίπτωση διατάξεις διαφορετικών νόμων. Επί παραδείγματι επομένως μπορεί να εφαρμόζεται νεότερη διάταξη που προβλέπει μικρότερη απειλούμενη ποινή, μαζί με διάταξη παλαιότερου νόμου που πρόβλεπε μετατροπή της μεγαλύτερης ποινής.
- Διευκρινίζεται ακόμη στην ίδια διάταξη ότι αν μεταγενέστερος νόμος χαρακτήρισε την πράξη μη αξιόποινη, παύει η εκτέλεση της ποινής που επιβλήθηκε καθώς και τα ποινικά επακόλουθά της, όπως και η εκτέλεση επιβλήθηκε καθώς και τα ποινικά επακόλουθά της, όπως και η εκτέλεση των μέτρων ασφαλείας²⁵⁰.

²⁴⁷ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η απόσυρση από την κυκλοφορία ενός χαρτονομίσματος, όπου δεν καθιστά αναδρομικά ανέγκλητη την παραχάραξη του, καθώς είναι προφανές ότι δεν έχουμε μεταβολή των αξιολογήσεων του ποινικού νομοθέτη, βλ. Χ. Μυλωνόπουλος, ο.π.

²⁴⁸ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, ο.π., σελ. 129.

²⁴⁹ Βλ. ενδ. αιτιολογική έκθεση όπως υπάρχει από τον *Σεβαστιδη Χαράλαμπο* «Ποινικός Κώδικας Ν.4619/2019 & Κώδικας Ποινικής Δικονομίας Ν.4620/2019» Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ.163

²⁵⁰ Η προσθήκη στη διάταξη αυτή και των μέτρων ασφαλείας, εκτός από τις παρεπόμενες ποινές, στηρίχθηκε στη σκέψη ότι τα μέτρα ασφαλείας δεν παύουν να είναι μέτρα του ποινικού δικαίου. Όταν επομένως μια πράξη χαρακτηρίζεται πλέον ως ανέγκλητη και επομένως κανένα ποινικής φύσης μέτρο δεν μπορεί να επιβληθεί γι' αυτήν, δεν θα πρέπει επίσης να εκτελούνται και τα μέτρα ασφαλείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο.**ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.****ΕΙΣΑΓΩΓΗ**

Σκοπό του παρόντος κεφαλαίου αποτελεί η επισκόπηση της προστασίας του περιβάλλοντος, ιδίως της ποινικής, τόσο σε επίπεδο ενωσιακό, όσο και σε διεθνές.

Σημειωτέον ότι το επονομαζόμενο ενωσιακό δίκαιο και δημόσιο διεθνές δίκαιο του περιβάλλοντος αποτελεί έναν από τους πλέον αναπτυσσόμενους κλάδους του Ευρωπαϊκού και Δημόσιου Διεθνούς Δικαίου αντίστοιχα.

Επιπρόσθετα, θα αναδειχθεί και η συμβολή του δημόσιου διεθνούς δικαίου, καθώς και του διεθνούς ποινικού δικαίου στην προστασία του περιβάλλοντος, όπως επίσης και ο βαθμός στον οποίο περιβαλλοντικό πρόβλημα άπτεται του διεθνούς δικαίου γενικότερα.

Κεντρικό θέμα της παρούσης αποτελεί επίσης η διεθνής και ευρωπαϊκή αναγνώριση του συγκεκριμένου δικαιώματος σε ένα υγιές και αρμονικό περιβάλλον και κατά πόσο αυτό διασφαλίζεται από τις γενικές αρχές του Ευρωπαϊκού δικαίου περιβάλλοντος, αλλά και από τις διεθνείς Διακηρύξεις, δεσμευτικές και μη.

Συνολικά, γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης και προβληματισμού που αφορά την προστασία του περιβάλλοντος στον διεθνή και ευρωπαϊκό χώρο, με σκοπό να διερευνηθεί αν η προστασία που παρέχεται εκεί είναι εν τέλει αποτελεσματική, αναδεικνύοντας παράλληλα - και με βάση την εν θέματι προστασία - σπουδαίους δικαιοϋκούς προβληματισμούς στο χώρο του Δημοσίου Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Δικαίου.

Η έρευνα της προστασίας του περιβάλλοντος στο χώρο του διεθνούς δικαίου καθίσταται αν μη τι άλλο χρήσιμη, αν όχι απαραίτητη, καθώς, όπως παρατηρεί ο Καθηγητής Μανωλεδάκης, *«Ποτέ άλλοτε στην Ιστορία δεν υπήρξε τέτοια ρευστότητα ορίων μεταξύ τοπικού και παγκόσμιου, τόση διάχυση του παγκόσμιου στο τοπικό και του τοπικού στο παγκόσμιο. Αυτό που αποκαλούσαμε παλιότερα «παράθυρο στον κόσμο» (όταν ανοιγόταν ένας διάυλος επικοινωνίας με το εξωτερικό) αποτελεί σήμερα ξεπερασμένη υπόθεση. Ο κόσμος δε χρειάζεται πια «παράθυρα». Ο κόσμος είναι μέσα στο σπίτι μας ολάνοιχτο στον κόσμο».*

3.1 ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΪΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η προσέγγιση στα θέματα περιβάλλοντος πολλές φορές ακολουθεί τη ροή της ιστορίας. Δεδομένης της παραδοχής ότι σε όλες τις φάσεις της υπάρχουν περίοδοι έντονης στροφής του ανθρώπου προς τη φύση τόσο για άντληση έμπνευσης όσο συνάμα και δύναμης.

Το δικαιοῖκό περιβαλλοντικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο δομήθηκαν οι περιβαλλοντικοί θεσμοί και οργανισμοί των ημερών μας οικοδομήθηκε από διασταύρωση πολλών θεωρητικών προσεγγίσεων όπως της Φυσιολατρίας του Ρουσσώ ή και του Ιδεαλισμού του 19^{ου} αιώνα²⁵¹.

Άλλωστε οι παραπάνω φυσιολατρικές θεωρητικές προσεγγίσεις έβρισκαν και βρίσκουν συνεχώς χώρο ανάπτυξης καθόσον το πρόβλημα της προστασίας του περιβάλλοντος έχει ευαπόδεικτα οικουμενική διάσταση.

Η αλόγιστη και χωρίς μέτρο επέμβαση του ανθρώπου στο περιβάλλον, η καταχρηστική χρησιμοποίηση και εκμετάλλευση του φυσικού πλούτου, συνετέλεσαν και συνεχίζουν να συντελούν σε ολέθριες περιβαλλοντολογικές συνέπειες.

Δεδομένου - ότι εξαντλούνται βασικά αγαθά για την ζωή και την υγεία του ανθρώπου, όπως το νερό, ο αέρας, τα δάση, τα ζώα, τα φυτά, ενώ παράλληλα η μεταβολή των κλιματολογικών συνθηκών επισυμβαίνει όλο και εντονότερα - επέρχεται ως επακόλουθο ολοένα και περισσότερη περιβαλλοντική υποβάθμιση, με τελική συνέπεια να επιταχύνονται και να επιδεινώνονται ακόμη περισσότερο οι αρνητικές επιπτώσεις²⁵² στο περιβάλλον γενικά.

Όμως, η συνειδητοποίηση των ως άνω συνεπειών συντελείται μεν με αργό, από την άλλη δε – ευτυχώς τουλάχιστον - με σταθερό ρυθμό.

Προς την κατεύθυνση αυτή συνέβαλαν αποφασιστικά και ορισμένες μεγάλες οικολογικές καταστροφές με ανεπανόρθωτες συνέπειες δυστυχώς και ανυπολόγιστο αριθμό ανθρώπων απωλειών²⁵³.

²⁵¹ Βλ. Μιχαήλ Σκούλλος «Εξέλιξη στους Διεθνείς Θεσμούς προστασίας του περιβάλλοντος» σελ.17 σε: Δημήτρη Νίκα «Στρατηγικές και συστήματα προστασίας στην ισχύουσα νομοθεσία για το περιβάλλον-Βασική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 1991

²⁵² Κατά το παρελθόν, οι κλιματικές αλλαγές συνέβαιναν με αργούς ρυθμούς, αλλά σήμερα διανύουμε μια περίοδο ταχείας αύξησης της θερμοκρασίας. Οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες ευθύνονται για την έκλυση τεράστιων ποσοτήτων αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα, γεγονός που οξύνει το φαινόμενο του θερμοκηπίου και συντελεί στην αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη, βλ. «Οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής» διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/environment/basics/global-challenges/consequences/index_el.htm.

²⁵³ - Το 1959, οι κάτοικοι της Minamata Bay στην Ιαπωνία είχαν δηλητηριαστεί από τις βιομηχανικές απορρίψεις υδραργύρου.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Ιδιαίτερα, τις τρεις τελευταίες δεκαετίες εμπεδώθηκε η επιτακτική ανάγκη για άμεση λήψη μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος και μάλιστα συντονισμένα σε ευρύτερο διεθνές ή και παγκόσμιο επίπεδο. Άλλωστε, το φυσικό περιβάλλον είναι ενιαίο και αδιαίρετο και οι προσβολές του, υπό κάθε μορφή ρύπανσης ή υποβάθμισης του, δεν γνωρίζουν εθνικά σύνορα²⁵⁴.

Έτσι στις μέρες μας, η αναγνώριση της οικουμενικότητας του προβλήματος πλέον είναι αδιαμφισβήτητη, όπως και η άποψη ότι το περιβάλλον αποτελεί υψίστη αξία για όλη την ανθρωπότητα.

Οι πρώτοι φορείς με διεθνικό χαρακτήρα και αντανάκλαση και με σημείο αναφοράς την προστασία του περιβάλλοντος είναι οι μη κυβερνητικές οργανώσεις με κύριο γνώρισμα τις φυσιολατρικές τους τάσεις και αυτές που προστατεύουν μνημεία όπως εκτός άλλων το National Trust στην Αγγλία, το Strichtich Natuur et Monumenten στην Ολλανδία και αντίστοιχες οργανώσεις στην Αμερική, Δανία, Γερμανία αλλά και αλλού²⁵⁵.

Στο χώρο των καθαρά διακυβερνητικών διεθνών οργανισμών, προφανώς με κορυφαίο τον Ο.Η.Ε., διακρίνεται μια πρώτη τάση προσέγγισης του θέματος υπό την μορφή «του δικαιώματος στην ποιότητα ζωής», όπως εμφανίζεται στην Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που έγινε αποδεκτή από τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε το Δεκέμβριο του 1948. Πιο συγκεκριμένα, έξι από τα τριάντα άρθρα της Διακήρυξης, στα άρθρα 22 έως 27, αναφέρονται αμέσως ή εμμέσως στην ποιότητα ζωής, κατοχυρώνοντας κατά αυτό τον τρόπο το δικαίωμα στην ασφάλεια, στην οικονομική ανάπτυξη, στην προστασία της πολιτιστικής φύσης, καθώς και στην ανάπαυση, αλλά και στην αναψυχή του ανθρώπου.

Ακόμη πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 25 κατοχυρώνει το δικαίωμα για επίπεδο ζωής ικανό να εξασφαλίζει στο άτομο και την οικογένειά του ικανοποιητικές συνθήκες υγείας και διαβίωσης - συμπεριλαμβανομένων και των στοιχείων διατροφής - ένδυσης - στέγασης - περίθαλψης - αλλά και προφανώς των βασικών κοινωνικών υπηρεσιών²⁵⁶.

Τον Ιούνιο 1972 συνήλθε η πρώτη Διάσκεψη του Ο.Η.Ε. για την προστασία του περιβάλλοντος και ανάμεσα στα συμπεράσματά της περιλαμβάνεται η ίδρυση του

- Το νανάγιο του Torrey Canyon το 1967 εγκαίνιασε την θλιβερή σειρά των πετρελαιοκηλίδων.

- 28 Μαρτίου 1979, στο Three Mile Island στην Πενσυλβάνια, μία βαλβίδα στο σύστημα ψύξης του αντιδραστήρα της πυρηνικής δέσμευσης σπάει την εκκένωση.

- 25 Απριλίου 1986, Τσερνομπίλ, ο αντιδραστήρας του πυρηνικού σταθμού έπιασε φωτιά, προκαλώντας την εκκένωση 135.000 ανθρώπων από την πρώτη ημέρα. Το ραδιενεργό νέφος ξεχύθηκε πάνω από ολόκληρη την Ευρώπη, με ανυπολόγιστες συνέπειες.

²⁵⁴ Τ. Χρυσοστομίδης, «Εθνική και Κοινοτική νομοθεσία για το περιβάλλον», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://library.certh.gr/libfiles/PDF/EL-PAPYR-1421-XRYSOSTOMIDIS-TASOS-ETHNIKH-KAI-KOINOTIKH-NOMOTHEsia-PP-9-Y-1998-EIS2.pdf>.

²⁵⁵ ό.π. σελ.18

²⁵⁶ ό.π. σελ.19

UNEP (Πρόγραμμα Περιβάλλοντος του Ο.Η.Ε. United Nations Environment Programme) με έδρα το Nairobi της Kenya.

Η ίδρυση του πρώτου διεθνούς οργανισμού με ειδίκευση στο θέμα του περιβάλλοντος ήταν καταλυτική για τη δημιουργία νέων κανόνων δικαίου στο πλαίσιο εξειδικευμένων οργανισμών, η δράση των οποίων συνεισέφερε σημαντικά στην ανάπτυξη του δόγματος και του συστήματος της περιβαλλοντικής προστασίας²⁵⁷.

Έπειτα, η απόφαση 1990/40 της Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των Ηνωμένων Εθνών κάνει έκκληση στις κυβερνήσεις για την ενίσχυση ή τροποποίηση των εθνικών νομοθεσιών που στοχεύουν στην προστασία της φύσης και του περιβάλλοντος, κατοχυρώνοντας έτσι το δικαίωμα στη ζωή.

Το 1992 είναι η χρονιά της μεγάλης Διάσκεψης του Ρίο, δυνάμει της οποίας το Περιβαλλοντικό Ταμείο (GEF- Global Environment Facility), αναμενόταν να εκφραστεί η αλληλεγγύη του βορρά για το νότο²⁵⁸.

Παράγωγες αυτής της Διάσκεψης υπήρξαν η Πανευρωπαϊκή Διάσκεψη της Λουκέρνης το 1993 και η συνέχεια της το 1995 η Διάσκεψη στη Σόφια, όπου μια σειρά από περιβαλλοντικά προγράμματα της Ανατολικής Ευρώπης υιοθετήθηκαν και χρηματοδοτούνται από πόρους κυρίως της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Η.Π.Α.

Κατόπιν, το Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη του εγκλήματος -που πραγματοποιήθηκε το Μάιο του 1996 επιβεβαίωσε επιπρόσθετα και τη σπουδαιότητα της ποινικής νομοθετικής πολιτικής κατά της μόλυνσης του περιβάλλοντος και την ένταξή της ανάμεσα στους βασικούς στόχους της σύγχρονης προληπτικής αντι-εγκληματικής πολιτικής²⁵⁹.

Ωστόσο, τα παραπάνω κείμενα θεωρούνται διακηρυκτικού κυρίως χαρακτήρα και «soft law» και κρίνεται σκόπιμο πριν παρουσιαστεί το δίκαιο του περιβάλλοντος πιο εκτεταμένα, ως αυτόνομος κλάδος του δημόσιου διεθνούς δικαίου, να παρουσιαστεί συνοπτικά και η έννοια του «soft law», έτσι ώστε να γίνει καλύτερα κατανοητό πώς η προστασία του περιβάλλοντος εφαρμόζεται μέσα από το δημόσιο διεθνές δίκαιο.

²⁵⁷ Ιωάννης Καρακώστας, «Περιβάλλον και Δίκαιο» εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2011 – 3η έκδοση, σελ. 595

²⁵⁸ Μιχαήλ Σκούλλος «Εξέλιξη στους Διεθνείς Θεσμούς προστασίας του περιβάλλοντος» σελ.22 σε: Νίκα Δημήτρη «Στρατηγικές και συστήματα προστασίας στην ισχύουσα νομοθεσία για το περιβάλλον-Βασική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος»,εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 1991

²⁵⁹ Νίκος Παρασκευόπουλος, «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος», Νόμος και Φύση 1997, σελ. 647

3.1.Α ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ «SOFT LAW»

Με τον όρο «κωδικοποίηση του διεθνούς δικαίου», νοείται²⁶⁰ η ακριβέστερη διατύπωση και η συστηματοποίηση του συνόλου των κανόνων του διεθνούς δικαίου σε τομείς που υπάρχει ήδη εκτεταμένη κρατική πρακτική, καθώς και επιστημονική ενασχόληση.

Κατά αυτόν τον τρόπο, είναι προφανές ότι καλύπτεται η δικαιοϊκή αρχή της ασφάλειας δικαίου και εν προκειμένω τα υποκείμενα του διεθνούς δικαίου θα αναγνωρίζουν τότε μια παρεκκλίνουσα πράξη ή παράλειψή τους είναι συνάμα και παραβατική κατά τους διεθνείς κανόνες.

Από την άλλη η έννοια του soft law,²⁶¹ υποδηλώνει ρυθμίσεις που περιέχονται σε κείμενα νομικώς μη δεσμευτικά²⁶², ρυθμίσεις όμως που προοιωνίζουν αναβάθμιση σε νομικούς κανόνες. Υπό αυτή την οπτική οι διατάξεις soft law, ενώ διαχέονται σε όλες τις δηλώσεις βούλησης των κρατών, εντούτοις βρίσκονται συνήθως σε κείμενα νομικώς μη δεσμευτικά. Τέτοια κείμενα είναι λ.χ. τα ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών και διεθνών συνδιασκέψεων και οι καθαρώς πολιτικές συμφωνίες.

Υπό το πρίσμα της έννοιας του soft law και δεδομένου ότι η γενική συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, ένεκα της συνθέσεως²⁶³ της εκφράζει την παγκοσμιότητα με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, δημιουργείται ένα πρόσφορο πεδίο-forum εξαγγελίας ενός νέου διεθνούς δικαίου.

Υπό την έννοια λοιπόν αυτή, διατυπωμένες απόψεις, που όταν συγκλίνουν και απολήγουν σε μη δεσμευτικές μεν, αλλά ομόφωνες (ή λαμβανόμενες με consensus-συναίνεση) αποφάσεις, τότε οι πράξεις αυτές έχουν ευαπόδεικτα μεγάλης έντασης πολιτική ακτινοβολία.

Εν συνεχεία θα επιχειρηθεί συνοπτικώς να παρουσιαστεί η μείζονος σημασία των κειμένων soft law στην εξέλιξη του διεθνούς δικαίου .

²⁶⁰ Βλ. ενδ. Εμμανουήλ Ρούκουνα «Διεθνές Δίκαιο», τεύχος πρώτο, Σχέσεις Διεθνούς και Εσωτερικού Δικαίου , Τρόποι Παραγωγής του Διεθνούς Δικαίου , Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Τρίτη Έκδοση 2004, σελ. 262-263.

²⁶¹ Στην ελληνική αποδίδεται ως άγουρο δίκαιο ή μαλακό δίκαιο ή ήπιο δίκαιο , βλ. σχετ. Ρούκουνα Εμμανουήλ, «Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2010, σελ. 137

²⁶² Δεδομένου ότι δεν αποτελεί θετικό δίκαιο, επισημαίνεται επιπλέον όμως ότι και οι διεθνείς συνθήκες δεν περιέχουν πάντοτε δεσμευτικούς κανόνες συμπεριφοράς. Μερικές διατάξεις τους αποτελούν δήλωση προθέσεως και είναι συντεταγμένες σε διατύπωση δυνητική, βλ. ο.π. σελ. 137.

²⁶³ Δεδομένου της συνεχούς παρουσίας αντιπροσώπων όλων σχεδόν των κρατών. βλ. ενδ. Π. Νάσκου-Περράκη `` Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών Γ Έκδοση Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002 σελ.85 επ.

3.1.B. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ «SOFT LAW»

Η κατάσταση που επικρατούσε στις διεθνείς σχέσεις κατά την περίοδο πριν το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, ήταν οι σπουδαίες και εμφανείς διεθνείς οικονομικές ανισότητες που αφορούσαν την κατανομή της δυνατότητας της οικονομικής ανάπτυξης στον κόσμο²⁶⁴.

Εν συνεχεία αυτό που ακολούθησε με το πέρας του δευτέρου παγκόσμιου πολέμου, ήταν μια «ψευδής φιλελευθεροποίηση» με σαθρά θεμέλια, με αποτέλεσμα το ως άνω πρόβλημα να τεθεί στις πραγματικές του διαστάσεις και να γίνει ολόένα και πιο δυσχερές.

Τα Ηνωμένα Έθνη επιχείρησαν, μέσα από οργανωτικές διαδικασίες²⁶⁵ να δημιουργήσουν ένα γενικό χαρακτήρα πλαίσιο για εναλλακτικές προτάσεις επίλυσης αυτού του ακανθώδους και σοβαρότατου προβλήματος. Αλλά επειδή το δίκαιο είναι αυτό που ρυθμίζει και επιτάσσει εξωτερικές συμπεριφορές, εν προκειμένω επιβαλλόταν η διατύπωση νέων κανόνων δικαίου.

Η διαπίστωση των αναπτυσσόμενων κρατών ότι, είτε οι παλιοί κανόνες δεν ανταποκρινόταν στις σύγχρονες ανάγκες της διεθνούς κοινότητας, είτε πολλές φορές δεν είχαν νομοπαραχθεί καν, ήταν αληθής. Αυτή η ανεπάρκεια όμως των κανόνων του διεθνούς δικαίου «διευκόλυνε» τις οικονομικά εύρωστες οικονομίες κρατών να διαιωνίζουν –προς όφελός τους– το πρόβλημα των διεθνών οικονομικών ανισοτήτων.

Τα δε κράτη, του λεγόμενου τρίτου κόσμου, επειδή θεωρούσαν ότι ήταν δυσχερής - εξαιτίας της βραδύτητάς της - η διαδικασία επεξεργασίας υπογραφής, επικύρωσης και θέσεως σε ισχύ μιας διεθνούς συνθήκης -πόσο μάλλον πολλών- επιζήτησαν νέα μη συμβατικά μέσα, ώστε να εκδηλώνουν τη βούλησή τους προς την κατεύθυνση της θεσπίσεως νέων κανόνων του διεθνούς δικαίου.

Έτσι, υπό αυτές τις επικρατούσες συνθήκες, κυρίως τα αναπτυσσόμενα κράτη προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα νέο νομικό διάγραμμα που να εξασφαλίζει την ομαλή και δίκαιη ανάπτυξη και την σταθερή εξασφάλιση των δικαιωμάτων τους.

Χαρακτηριστικά είναι τα επανειλημμένα ψηφίσματα της Γεν. Συνέλευσης των ηνωμένων Εθνών. Ενδεικτικώς αναφέρεται η Διακήρυξη 1514 (XV) για την από-αποικιοποίηση, η απόφαση 1803 (XVII) για την μόνιμη κυριαρχία των κρατών πάνω στις πλουτοπαραγωγικές πηγές τους και περνώντας από τον Χάρτη των οικονομικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των κρατών του 1974 (3281/XXIX), αναφέρεται σε

²⁶⁴ Η επικάλυψη του τεράστιου αυτού προβλήματος επισυνέβαινε με την ύπαρξη του προστατευτισμού και τη διανομή του κόσμου μεταξύ ορισμένων μεγάλων δυνάμεων. Βλ. σχ. Ρουκουνά Ε., «Διεθνές Δίκαιο», Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, ο.π. σελ. 258 και Θάνο Βερέμη -Βασίλη Κρεμμύδα κεφ. '' Ο Σύγχρονος Κόσμος τυπωθείτο Γιώργος Δαρδανός Αθήνα 2001'' τα οικονομικά προβλήματα του μεσοπολέμου'' και ''ο κόσμος μετά το 1945'' σελ. 107-114 και 161-185 αντίστοιχα.

²⁶⁵ Όπως λ.χ. η ίδρυση των περιφερειακών Οικονομικών Επιτροπών τους, της Συνδιασκέψεως των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (U.N.C.T.A.D.) του Οργανισμού για την Βιομηχανική Ανάπτυξη (U.N.I.D.O.)

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

σειρά από πράξεις που ελήφθησαν με συντριπτικές πλειοψηφίες, όπως με την προβολή του ψηφίσματος 41/128 περί του δικαιώματος στην ανάπτυξη (The right to Development).

3.1.Γ. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ «SOFT LAW»-ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ²⁶⁶

Όπως ήδη επισημάνθηκε, το μαλακό ή άγουρο δίκαιο (soft law), συνοψίζει ένα ευρύ φάσμα μη νομικά δεσμευτικών κειμένων και πράξεων, που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων και οριοθετούνται στο μεταίχμιο²⁶⁷ μεταξύ «δικαίου και μη δικαίου».

Με γνώμονα και κριτήριο τη «δεσμευτικότητα», μπορούν να διακριθούν τρεις βασικές κατηγορίες soft law. Αυτές, είναι:

- α) Κείμενα²⁶⁸ με δεσμευτική διατύπωση που δεν περιλαμβάνονται με τον απαραίτητο τύπο για να θεωρηθούν δεσμευτικά,
- β) Κείμενα²⁶⁹ με μη δεσμευτική διατύπωση, που χαρακτηρίζονται από ασάφεια και γενικότητα, αλλά που περιβάλλονται από δεσμευτικό τύπο, και
- γ) Κείμενα²⁷⁰ που ούτε έχουν ιδιαίτερα δεσμευτική διατύπωση, ούτε περιβάλλονται με τον απαραίτητο νομικό τύπο.

Όσον αφορά την πρώτη κατηγορία είναι η πλέον ενδιαφέρουσα, δεδομένου ότι μέσω αυτής μπορούν να παρουσιαστούν τα πλεονεκτήματα του soft law. Η επιλογή ενός άτυπου εργαλείου ρύθμισης μπορεί να ερίζεται σε μια σειρά υπολογισμών.

- Πρώτον: Το soft law εξαιτίας του άτυπου και ελαστικού χαρακτήρα του μπορεί να ανταποκρίνεται με μεγαλύτερη ευκολία και ταχύτητα στη διαρκώς μεταβαλλόμενη διεθνή κοινωνία και τις τεχνολογικές εξελίξεις²⁷¹.

²⁶⁶ Βλ. ενδ. για την εννοιολογική προσέγγιση, *Κώστα Χαντζηκωνσταντίνου, Χαράλαμπος Αποστολίδης, Μιλτιάδης Σαρηγιαννίδης, «Θεμελιώδεις Έννοιες στο Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο», Β' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκουλα, σελ. 424 επομ. Boyle, soft-Law in International Law-Making, στο M.Evans (ed) International Law 3ed edition 2010, 122-140 και Chinkin, The Challenge of Soft-Law: Development and Change in International Law 38ICLQ 850 1989*

²⁶⁷ Είτε έχοντας περιορισμένα έννομα αποτελέσματα, είτε ευρισκόμενα στην αφετηρία μιας διαδικασίας που οδηγεί στην υπέρβαση προς τη νομιμοποίηση.

²⁶⁸ Στην πρώτη περίπτωση συμπεριλαμβάνονται διάφορες αποφάσεις διεθνών οργανισμών και άλλων οργάνων δρώντων της διεθνούς κοινωνίας που περιλαμβάνουν κώδικες συμπεριφοράς, κατευθυντήριες οδηγίες και πρότυπα και έχουν συνταχθεί με ιδιαίτερη επιμέλεια και προσοχή, αλλά δεν ακολουθούν ή δεν μπορούν να ακολουθήσουν τον συμβατικό τύπο.

²⁶⁹ Στη δεύτερη κατηγορία έχουμε συνθήκες που ενσωματώνουν διατυπώσεις που δεν μπορούν να γεννήσουν νομικές αξιώσεις.

²⁷⁰ Στην τρίτη κατηγορία ίσως μπορούν να περιληφθούν δύο sui generis περιπτώσεις από το δίκαιο των συνθηκών, δηλαδή τα μνημόνια συνεννόησης (memoranda of understanding) και οι συμφωνίες κυριών (gentlemen's agreement).

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- Δεύτερον: Το soft law δεν υπόκειται σε μακροχρόνιες και επίπονες διαδικασίες εσωτερικού ελέγχου και επικύρωσης όπως συμβαίνει με τις συνθήκες.
- Τρίτον: Η έλλειψη αυστηρής δεσμευτικότητας, αρκετές φορές παρέχει τη δυνατότητα για μεγαλύτερη σαφήνεια στις διατυπώσεις.
- Τέταρτον: Τα μέσα αυτά²⁷² επιλέγονται γιατί απευθύνονται κατά βάση σε μια σειρά δρώντων που δεν έχουν αποκτήσει τον χαρακτήρα υποκειμένων στη διεθνή κοινωνία. Κατά αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται η αναβάθμιση τους σε υποκείμενα της διεθνούς κοινωνίας μέσω της σύναψης τυπικών συμφωνιών και επιλέγονται αυτές οι άτυπες μορφές συμφωνίας. Έτσι, οι εν λόγω δρώντες μπορούν να συμμετάσχουν στη διαπραγμάτευση και τη σύνταξη του κειμένου και να αναλάβουν «υποχρεώσεις»²⁷³ στο πλαίσιο της διεθνούς έννομης τάξης.
- Πέμπτον: Το soft law μπορεί και αποφεύγει τη στατικότητα των διεθνών συνθηκών και επιτρέπει τη συνεχή αναπροσαρμογή των κανόνων στα διαρκώς μεταβαλλόμενα δεδομένα της διεθνούς πρακτικής²⁷⁴.
- Έκτον: Το soft law επιτρέπει την αποτύπωση της γενικής συναίνεσης της διεθνούς κοινότητας ως προς ένα ζήτημα με μεγαλύτερη σαφήνεια, ώστε έτσι να τεθούν τα θεμέλια για την μετέπειτα κανονιστική διευθέτηση του ζητήματος, το οποίο δεν ήταν ακόμη ώριμο για ρύθμιση με βάση τις παραδοσιακές πηγές του διεθνούς δικαίου.

Όσον αφορά στη δεύτερη κατηγορία, κρίσιμο είναι να επισημανθεί ότι παρά την ασαφή και γενικόλογη διατύπωση μίας υποχρέωσης ή την έλλειψη νομικά «σκληρών» μέσων για την τιμωρία συγκεκριμένων αποκλινουσών συμπεριφορών, η χρήση του συμβατικού τύπου περιορίζει σε μεγάλο βαθμό τη συζήτηση που αφορά το κατά πόσο αποτελούν τμήμα του λεγόμενου soft law. Σε τέτοιου είδους περιπτώσεις παρατηρείται ότι συχνά τα κράτη συνομολογούν συνθήκες με γενικόλογες αναφορές. Αυτές όμως αποτελούν τη βάση για τη λεπτομερέστερη ρύθμιση ενός ζητήματος σε μεταγενέστερο στάδιο²⁷⁵ με την προσθήκη πρωτοκόλλων και παραρτημάτων.

²⁷¹ Βλ. για παράδειγμα τις ρυθμίσεις ως προς τα διαστημικά απορρίμματα που έχουν συνταχθεί ως κατευθυντήριες οδηγίες παραπομπή υπ' αριθ. 448 σελ. 426 ο.π.

²⁷² Όπως λ.χ. κώδικες συμπεριφοράς, κατευθυντήριες οδηγίες, ψηφίσματα, βλ. ενδ. τις κατευθυντήριες γραμμές για την υπεύθυνη εταιρική συμπεριφορά των πολυεθνικών που έχει συντάξει ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και την Ανάπτυξη.

²⁷³ Βλ. τις μεθόδους της μη κυβερνητικής οργάνωσης Geneva call ως προς τη δέσμευση των ενόπλων μη κρατικών δρώντων σε περιπτώσεις μη διεθνών ενόπλων συρράξεων.

²⁷⁴ Βλ. την πρακτική της Ε.Δ.Δ. να καλεί τη Γ.Σ. να λάβει υπόψη της τα σχέδια άρθρων που ετοιμάζει χωρίς να προχωρήσει στη σύγκλιση διασκέψεως για την υιοθέτηση τους ως συνθήκη.

²⁷⁵ Η μέθοδος νομοθεσίας σε δύο χρόνους (πρώτα συνθήκη –πλάισιο και έπειτα πρωτόκολλο ή και παράρτημα) ακολουθείται συχνά στο πεδίο του διεθνούς περιβαλλοντικού δικαίου. Ενδ. βλ. τη σύμβαση –πλάισιο για την κλιματική αλλαγή που ακολουθείται από το πρωτόκολλο του Κιότο και Θεόδωρο Χριστουδανάκη, Δημήτρη Μπουραντώνη "Ο ΟΗΕ στο κατώφλι της μεταγυροπολεμικής εποχής Εκδόσεις Ελληνική Εταιρία Διεθνούς Δικαίου Και Διεθνών Σχέσεων Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ ΑΘΗΝΑ 1998 σελ.381 επ. κεφ. "ΟΗΕ και περιβάλλον

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Όσον αφορά την τρίτη κατηγορία, γι' αυτήν μπορεί να υποστηριχτεί ότι οι συμφωνίες κυριών είναι κατ' ουσίαν πολιτικές συμφωνίες, όπου τα εξουσιοδοτημένα πρόσωπα που τις «συννομολογούν», υπόσχονται στην τιμή τους να τις σεβαστούν. Επομένως πρόκειται για πολιτική ή ίσως και για ηθική υποχρέωση, αλλά όχι νομική.

Επιπλέον, στην περίπτωση των μνημονίων συνεννόησης, ο άτυπος χαρακτήρας της διαδικασίας φαίνεται να διαδραματίζει τον βασικό λόγο για να θεωρηθούν μη δεσμευτικά.

Παρόλα αυτά το Δ.Δ.Δ., έχει αποδείξει ότι οποιαδήποτε άτυπη συμφωνία μπορεί να θεωρηθεί νομικά δεσμευτική. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται ότι το μείζον στοιχείο δεν είναι ο τύπος, αλλά η πρόθεση των μερών για δέσμευση, το περιεχόμενο και οι διατυπώσεις της συμφωνίας και οι περιστάσεις συννομολόγησης και η μετέπειτα συμπεριφορά των συμβαλλόμενων μερών ως προς τη συμφωνία.

3.1.Δ' Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ SOFT LAW ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

Όπως γίνεται αντιληπτό, η σημασία του soft law δεν είναι αμελητέα²⁷⁶. Όπως αναδείχθηκε πριν, αυτά τα άτυπα κείμενα μπορεί να αποτελούν την έναρξη προς την συννομολόγηση μιας διεθνούς πολυμερούς συνθήκης. Επιπλέον, στο πλαίσιο των εθίμων δικαίου, το soft law, δύναται να αποτελέσει προπομπό της νομικά δεσμευτικής ρύθμισης, επιδρώντας καταλυτικά στη διαδικασία της σταδιακής διαμόρφωσης της συμφωνίας των κρατών, που τελικά οδηγεί σε νομικά δεσμευτική ρύθμιση. Ακόμη, τα κείμενα soft law είναι εφικτό να ερμηνευθούν αυθεντικά, έτσι ώστε να συμβάλουν στη δυναμική εξέλιξη συμβατικών και εθιμικών ρυθμίσεων με τρόπο άμεσο και ολοκληρωμένο. Έτσι, σταδιακά, οι κανόνες soft law, μπορεί να αποκτήσουν δεσμευτικότητα μέσα από την ενσωμάτωσή τους σε μια συνθήκη²⁷⁷ ή ακόμα και μέσω της έμμεσης αναφοράς μιας συνθήκης σε αυτούς²⁷⁸. Σε τέτοιου είδους περιπτώσεις έχουν συμπληρωματική σχέση προς το θετικό «σκληρό» δίκαιο και «επικαλύπτουν» τα πιθανά κενά του δικαίου.

Ωστόσο, είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι πέρα από τη δυναμική που προσφέρει το soft law για την εκκίνηση μιας διαδικασίας, που ενδεχομένως θα καταλήξει σε νομοπαραγωγική διαδικασία, τα έννομα αποτελέσματά του είναι μάλλον ασαφή. Δεδομένου ότι συνήθως γίνεται αναφορά στην αρχή της καλής

²⁷⁶ Βλ. ενδ. Κ.Ιωάννου –Κ. Οικονομίδη –Χ.Ροζάκη –Α.Φατούρου " Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο Θεωρία των Πηγών Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα ΑΘΗΝΑ – ΚΟΜΟΤΗΝΗ 1998 σελ. 414-429 κεφ. " οι Αποφάσεις Διεθνών Οργανισμών ως πηγή Δικαίου"

²⁷⁷ Για παράδειγμα η καταδίκη του εγκλήματος της γενοκτονίας έγινε αρχικά στο πλαίσιο ενός ψηφίσματος της Γ.Σ. των Ηνωμένων Εθνών και έπειτα μέσα από τη σχετική σύμβαση του 1948. Βλ. UN DocA/231,11 December 1946 The crime of Genocide.

²⁷⁸ Βλ. τις αναφορές στα αρ. 211 παρ. 2,5,6,22 παρ.1,39 παρ. 2, 94,21 πρ. 4, 41 παρ. 3, 94 παρ. 2 και 5 κ.α. Της Σύμβασης των Η.Ε. για το δίκαιο της θάλασσας.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

πίστης, στη βάση της οποίας ένα κράτος, δηλώνει σεβασμό σε κανόνες soft law, δε θα πρέπει να αλλάξει τη στάση του. Όμως, ουσιαστικά, είναι ο έλεγχος της υλοποίησης και εφαρμογής αυτών των κανόνων από ανεξάρτητα όργανα που προσδίδει ακόμη μεγαλύτερη επιρροή στους συγκεκριμένους κανόνες και έτσι καθιστά τη διάκριση μεταξύ «μαλακού» και «σκληρού» δικαίου εξαιρετικά επισφαλή.

Επιπρόσθετα το soft law συμβάλλει και στην «προοδευτική εξέλιξη», υπό την έννοια ότι συμβάλλει στην επεξεργασία σχεδίων συμβάσεων πάνω σε θέματα που ακόμη δεν έχουν ρυθμιστεί από το διεθνές δίκαιο ή σε σχέση με τα οποία το διεθνές δίκαιο δεν εξελίχθηκε ικανοποιητικά στην πρακτική των κρατών.

Ουσιαστικώς συμβάλλει στο έργο κωδικοποίησης της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου, δεδομένου ότι οι δύο έννοιες, κωδικοποίηση και προοδευτική εξέλιξη, συμπλέκονται όχι μόνο μέσα στο ίδιο το κείμενο, αλλά ενίοτε και στην ίδια διάταξη που επεξεργάζεται η Επιτροπή του Διεθνούς Δικαίου.

Σημαντικό επίσης είναι να ειπωθεί ότι υπάρχουν νέοι θεσμοί του διεθνούς δικαίου, όπως λ.χ. η κήρυξη των ειδικών καθεστώτων του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος και του βυθού της θάλασσας, πέραν της κρατικής δικαιοδοσίας, για τους οποίους σε πρώτη φάση χρησιμοποιήθηκαν ως όχημα ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης, υπό τη μορφή soft law και περαιτέρω σε μικρό χρονικό διάστημα παγιώθηκαν με διεθνείς συμβάσεις ως θετικό διεθνές δίκαιο.

Τέλος, από τη σκοπιά της νομολογίας, σε αρκετές περιπτώσεις που δεν αφορούσαν θέματα διεθνών οικονομικών σχέσεων, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, υπογράμμισε ότι η Διακήρυξη 1514(XV) περί χορηγήσεως ανεξαρτησίας σε αποικιακούς λαούς, τα ψηφίσματα της Γεν. Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών 3314 και 1974 περιορισμού της Επίθεσης καίτοι ως instrumenta δεν ήταν νομικώς υποχρεωτικά, ωστόσο δημιούργησαν εθιμικό δίκαιο και μάλιστα με συνέπειες erga omnes.

Συμπερασματικά, λοιπόν, οι μεγάλες Διακηρύξεις της Γεν. Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών που αποσκοπούν στην υιοθέτηση νέου διεθνούς δικαίου και αποτελούν επί του παρόντος soft law, επιφέρουν τουλάχιστον ορισμένες νομικές συνέπειες²⁷⁹:

- Πρώτον: Τα κράτη που συμμορφώνονται σ' αυτές θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι ενεργούν σύννομα²⁸⁰ και όχι παράνομα.
- Δεύτερον: Στην περίπτωση συμβατικής ρύθμισης τα συμβαλλόμενα κράτη που ενεργούν με γνώμονα τις αποφάσεις της Γεν. Συνελεύσεως, μπορούν να έχουν την εξασφάλιση πως όσα συμφωνούνται δεν πρόκειται να αμφισβητηθούν αργότερα από τον αντισυμβαλλόμενο.
- Τρίτον: Τα όργανα των Ηνωμένων Εθνών - όπως και οι άλλοι ειδικευμένοι οργανισμοί των Ηνωμένων Εθνών - έχουν την υποχρέωση κατά τη δράση τους να συντάσσονται προς τις διακηρύξεις της Γενικής Συνέλευσης.

²⁷⁹ Βλ. ο.π. Ε.Ρούκουνα «Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο», σελ. 174

²⁸⁰ Η παρατήρηση αυτή έχει γίνει ήδη εξ αφορμής της αποφάσεως 277 (V) «Ενωμένοι για την Ειρήνη» που διεύρυνε τις αρμοδιότητες της Γεν. Συνελεύσεως.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Έτσι, το soft law -όπως γίνεται αντιληπτό - αποτελεί μια ιδιαίτερη πρόκληση για το διεθνές Δίκαιο²⁸¹. Θα ήταν συγγνωστή η συμπεριφορά όσων είτε το απέρριπταν ή στεκόταν κριτικά απέναντί του.

Κύριοι λόγοι αυτής της στάσης θα μπορούσαν να είναι:

- ✓ Πρώτον: Οι αντιφάσεις της θεωρίας του soft law.
- ✓ Δεύτερον: Η έλλειψη σαφούς δημοκρατικής νομιμοποίησης²⁸².
- ✓ Τρίτον: Η πληθώρα soft law κειμένων που δημιουργούν σύγχυση και ανασφάλεια δικαίου.
- ✓ Τέταρτον: Τα μη καθορισμένα κίνητρα που μπορεί να κρύβονται πίσω από την ανεξέλεγκτη επέκταση του αντικειμένου αυτού (και κατ' επέκταση του διεθνούς δικαίου).
- ✓ Πέμπτον: Η αντίφαση στην παρουσίαση του soft law που από τη μία εμφανίζεται ως προπομπός μιας μελλούμενης δεσμευτικής ρύθμισης, ενώ από την άλλη, δύναται να χρησιμοποιείται για την αποδυνάμωση προϋπαρχουσών δεσμευτικών ρυθμίσεων²⁸³.

Δια ταύτα η ως άνω συνοπτική παρουσίαση του soft law μπορεί να οδηγήσει ευαπόδεικτα στο εξής συμπέρασμα: Το soft law από την μία δύναται να προσφέρει δυναμισμό στη δικαιοπαραγωγική διαδικασία, ενώ διευκολύνει την καλύτερη κατανόηση της διεθνούς κοινωνίας μέσα από ένα πιο ευρύ και συμμετοχικό πρίσμα. Από την άλλη όμως ο κανονιστικός σχετικισμός που μπορεί να προκαλείται δεν συνάδει με τη θετικιστική εικόνα του διεθνούς δικαίου και εύλογα το soft law μπορεί να δεχτεί επικριτική ως προς την ύπαρξη και τη χρησιμότητά του.

3.2 ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Υπό το ως άνω περιγραφόμενο πρίσμα, η ουσιαστική εμφάνιση του δικαίου του περιβάλλοντος στο διεθνές δίκαιο²⁸⁴, όπως ήδη επισημάνθηκε, χρονολογείται στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και τις αρχές της δεκαετίας του 1970, με την

²⁸¹ Βλ. συνδ. τους Jan Klabbers και Vassilis Pergantis στα «The redundancy of soft law»(1996) Nordic Journal of International Law 2,167-182 Soft Law, diplomatic assurances and the instrumentalisation of normativity with a liberal promise?(2009) 56 Netherlands International law review 2 137-166 αντίστοιχα.

²⁸² Καθώς τα εθνικά κοινοβούλια δεν συμμετέχουν σε αυτή τη διαδικασία διαμόρφωσης ενός νέου κανονιστικού πλαισίου.

²⁸³ Βλ. ο.π. θεμελιώδεις έννοιες στο Διεθνές δημόσιο Δίκαιο σελ. 428 παρ. 457 όπου αναφέρεται και παραπέμπει χαρακτηριστικά στη Διακήρυξη της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για τις Θεμελιώδεις Αρχές και Δικαιώματα στην εργασία, όπου επιχειρείται από την μια να κωδικοποιηθεί και από την άλλη να αποδυναμώσει από κανονιστική άποψη τα θεμελιώδη εργασιακά δικαιώματα.

²⁸⁴ Βλ. ενδ. για το διεθνές δίκαιο περιβάλλοντος και την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων στο χώρο αυτό καθώς και τις σπουδαιότερες διεθνείς διακηρύξεις για το περιβάλλον Α.Παπανοφύτου "Ποινικό Δίκαιο του περιβάλλοντος στην Ελλάδα " σελ 54 -64

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

μεταστροφή της διεθνούς κοινής γνώμης στα περιβαλλοντικά θέματα και την ανησυχία για την τύχη του πλανήτη μας.

Μέχρι τότε, σημαντική ήταν η επίδραση της νομολογίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης²⁸⁵ και των διαιτητικών δικαστηρίων²⁸⁶, όπου έθεσαν βασικούς νομολογιακούς κανόνες, οι οποίοι αποτέλεσαν σταθερή βάση στη διαμόρφωση του διεθνούς περιβαλλοντικού δικαίου.

Ως αφετηρία, όμως, για την ενασχόληση της διεθνούς κοινότητας με το περιβάλλον θεωρείται η παγκόσμια συνάντηση για το περιβάλλον που πραγματοποίησε ο Ο.Η.Ε στη Στοκχόλμη τον Ιούνιο του 1972²⁸⁷. Σκοπός της Συνδιάσκεψης ήταν ο καθορισμός μορφών συλλογικής δράσης για την προστασία του περιβάλλοντος και η κινητοποίηση όλων των δυνάμεων προς την κατεύθυνση αυτή. Η Διακήρυξη που προέκυψε από τη Συνδιάσκεψη, έθεσε τις βάσεις για την δημιουργία περιβαλλοντικών θεσμών και αποτέλεσε τον πυρήνα ενός ουσιαστικού

²⁸⁵ *Εμ. Δούση*, «Η προστασία του περιβάλλοντος στη νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου με αφορμή την απόφαση PULP MILLS (Μάρτιος 2011)», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=4234&lang=1&catid=1> όπου η συγγραφέας επισημαίνει μεταξύ άλλων και την συμβολή της νομολογίας του Δικαστηρίου στην διαμόρφωση του περιβαλλοντικού δικαίου. Ειδικότερα, αναφέρει: «Το Διεθνές Δικαστήριο είχε, σε ορισμένες περιπτώσεις, την ευκαιρία να ασχοληθεί με προβλήματα που αφορούσαν άμεσα ή έμμεσα στο περιβάλλον. Ήδη, στην πρώτη απόφαση που εξέδωσε, το 1949, και αφορούσε στο Στενό της Κέρκυρας (Ηνωμένο Βασίλειο κ. Αλβανίας), το Δικαστήριο υπενθύμισε την αρχή της υποχρέωσης αστυνόμευσης που βαρύνει κάθε κράτος, σύμφωνα με την οποία κανένα κράτος δεν μπορεί να επιτρέψει εν γνώσει του να χρησιμοποιείται το έδαφός του για πράξεις αντίθετες στα δικαιώματα άλλων κρατών (sic utere tuo, ut alienum non laedas). Παρ' ότι η απόφαση δεν αφορούσε ειδικά στην προστασία του περιβάλλοντος, αλλά στην παραβίαση της αρχής της ελεύθερης ναυσιπλοΐας, συνέβαλε, αναμφισβήτητα, στην εξέλιξη του διεθνούς δικαίου περιβάλλοντος. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε προηγούμενη νομολογία διαιτητικού δικαστηρίου σχετικά με την υποχρέωση των Κρατών να επιδεικνύουν δέουσα επιμέλεια σε περίπτωση διασυννοριακών ζημιών και τη συνέδεσε με το γενικό διεθνές δίκαιο. Η εθιμική αυτή υποχρέωση κωδικοποιήθηκε αργότερα και προσδιορίστηκαν ορισμένες εφαρμογές της σε πλήθος κειμένων περιβαλλοντικού χαρακτήρα, όπως διακηρύξεις (π.χ. αρχή 21 της Διακήρυξης της Στοκχόλμης για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, αρχή 2 της Διακήρυξης του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη), συμβάσεις (π.χ. άρθρο 194 παρ. 2 της Σύμβασης των ΗΕ για το δίκαιο της θάλασσας) ή άλλα κείμενα διεθνών οργάνων (π.χ. Σχέδιο άρθρων της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου σχετικά με την πρόληψη διασυννοριακής ζημίας από επιβλαβείς δραστηριότητες). Η εν λόγω αρχή αποτελεί, πλέον, μια από τις θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς δικαίου περιβάλλοντος».

²⁸⁶ *Ηλ. Πλακοκέφαλος*, «Όψεις της Ευθύνης στο Διεθνές Δίκαιο Περιβάλλοντος», (2006) διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=2602&lang=1&catid=1>, όπου επισημαίνει ότι: «οι αποφάσεις Trail Smelter και Lac Lanoux διαιτητικών δικαστηρίων, Corfu Channel, και Nuclear Tests, Nuclear Weapons και Gabčikovo Nagymaros του Δικαστηρίου της Χάγης παίζουν καταλυτικό ρόλο στην ανάδειξη του εθιμικού κανόνα. Οι αποφάσεις αυτές θεμελιώσαν την ύπαρξη ενός γενικού κανόνα, ο οποίος απαγορεύει τη χρήση του εδάφους ενός κράτους με τέτοιο τρόπο, ώστε να προκαλεί ζημία σε άλλο κράτος».

²⁸⁷ Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.unep.org/Documents/Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid>.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

διεθνούς δικαίου, στο τομέα του περιβάλλοντος. Στο κείμενο της δε, περιλαμβάνονται 26 αρχές.

Στις πιο σημαντικές ανήκει η πρώτη αρχή²⁸⁸, που εξαγγέλλει την γενική υποχρέωση του ανθρώπου να προστατεύει και να βελτιώνει το περιβάλλον για τις παρούσες και μελλοντικές γενιές. Από τις άλλες αρχές σημαντικές είναι: η αρχή 21, η οποία έχει χαρακτηριστεί ως ακρογωνιαίος λίθος του διεθνούς περιβαλλοντικού δικαίου²⁸⁹, και η αρχή 22, με τις οποίες τίθενται οι βάσεις για την ανάπτυξη των καθεστώτων περιβαλλοντικής ευθύνης. Στην πρώτη από αυτές αναγνωρίζεται το κυριαρχικό δικαίωμα των κρατών να εκμεταλλεύονται τους εθνικούς τους πόρους αλλά και η ευθύνη τους να μην επιτρέψουν πρόκληση ζημίας σε άλλο κράτος από δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο έδαφός τους²⁹⁰, ενώ στην αρχή 22 τα κράτη δήλωσαν την πρόθεσή τους να συνεργαστούν για την περαιτέρω ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου όσον αφορά την ευθύνη και την αποζημίωση για τα θύματα της ρύπανσης και άλλης περιβαλλοντικής ζημίας, που προκαλείται από δραστηριότητες στο πλαίσιο της δικαιοδοσίας (jurisdiction) τους.

Ωστόσο, η Διακήρυξη της Στοκχόλμης, παρά τον διεθνή και οικουμενικό της χαρακτήρα δεν ξεφεύγει από ένα περιορισμένο πλαίσιο επίλυσης των προβλημάτων, κυρίως των διασυνοριακών ρυπάνσεων, χωρίς να υπάρχει η τάση διεθνοποίησης των θεμάτων αυτών²⁹¹.

Ύστερα από αυτήν την Διακήρυξη, ακολούθησαν πολλές άλλες διεθνείς συμβάσεις²⁹² και προγράμματα προστασίας του περιβάλλοντος (όπως τα προγράμματα δράσης για το περιβάλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης), συμβάλλοντας στην ενίσχυση των κανόνων προστασίας των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος, σε παγκόσμιο επίπεδο, με την συνεργασία των κρατών.

Το πλέον ουσιαστικό βήμα στην εξέλιξη του διεθνούς δικαίου του περιβάλλοντος αποτελεί η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών, τον Ιούνιο του 1992 και η υιοθέτηση της Διακήρυξης του Ρίο ντε Τζανέιρο. Με τη συμμετοχή 176 κρατών, πάνω από πενήντα διεθνών οργανισμών και μερικών χιλιάδων μη κυβερνητικών οργανώσεων, η Διάσκεψη είχε σκοπό το σχεδιασμό και τη λήψη μέτρων για την

²⁸⁸ Συγκεκριμένα, στην αρχή 1 της Διακήρυξης αναφέρεται ότι: «Ο άνθρωπος έχει το θεμελιώδες δικαίωμα για ελευθερία, ισότητα και επαρκείς συνθήκες ζωής μέσα σε ένα περιβάλλον ποιότητας, που να επιτρέπει μια αξιοπρεπή και ευημερούσα ζωή και φέρει την ιερή υποχρέωση να προστατεύει και να βελτιώνει το περιβάλλον για τις σημερινές και μελλοντικές γενιές...»

²⁸⁹ Phillip Sands, *Principles of International Environmental Law*, 2nd edition, Cambridge, (2003) σελ. 236.

²⁹⁰ Βλ. Ηλ. Πλακοκέφαλος, ο.π.

²⁹¹ Χ. Αθανασοπούλου, «Οικονομική ελευθερία και προστασία του περιβάλλοντος», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη (2002), σελ. 174 επ.

²⁹² Ενδεικτικά αναφέρονται: η Σύμβαση των Παρισίων (1972) για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, η Σύμβαση της Ουάσιγκτον (1973) για την προστασία των απειλούμενων ειδών πανίδας και χλωρίδας, η Τελική Πράξη του Ελσίνκι (1975) για την ασφάλεια και την συνεργασία στην Ευρώπη, η Σύμβαση της Βαρκελώνης (1976) για την προστασία της Μεσογείου, δυο Συμβάσεις (1976) για την προστασία του ποταμού Ρήνου κ.α.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

παύση και την αντιστροφή της περιβαλλοντικής υποβάθμισης μέσω εθνικών και διεθνών ενεργειών και για την προαγωγή της βιώσιμης ανάπτυξης σε όλες τις χώρες²⁹³.

Η Διακήρυξη αυτή, εισήγαγε ένα νέο πλαίσιο, λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο την περιβαλλοντική παράμετρο, αλλά και τα νέα οικονομικά δεδομένα που αφορούν την οικονομική ανάπτυξη και την εξισορρόπηση του χάσματος μεταξύ αναπτυγμένων οικονομικά και αναπτυσσόμενων χωρών, με έμφαση στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες²⁹⁴. Η εν λόγω Διακήρυξη επιβεβαίωσε τις βασικές αρχές της Διακήρυξης της Στοκχόλμης και υιοθέτησε νέες καινοτόμες αρχές²⁹⁵, όπως, η αρχή 3: με το δικαίωμα στην ανάπτυξη, η αρχή 4: με την καθιέρωση της αρχής της διαρκούς και σταθερής ανάπτυξης για την προστασία του περιβάλλοντος (δηλαδή της αειφόρου ανάπτυξης), η αρχή 7: με την καθιέρωση της διεθνούς συνεργασίας του (partenariat mondial) για τη διαφύλαξη, την προστασία, και την αποκατάσταση της υγείας και της ακεραιότητας του οικοσυστήματος της γης. Επίσης, σημαντικές είναι οι αρχές 15 και 16, με τις οποίες καθιερώνονται αντίστοιχα η αρχή «της προφύλαξης» και η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει».

Συμπερασματικά, η Διακήρυξη του Ρίο ντε Τζανέιρο προσέδωσε στην οικονομική ανάπτυξη και στην παγκόσμια οικονομική τάξη νομιμοποίηση των οικολογικών επιδιώξεων, καθόσον η έννοια αυτή, αποκτά θεσμικό περιεχόμενο και τα κράτη ανέλαβαν πλέον, μέσα από ένα διεθνές κείμενο, τον αγώνα κατά των μεγάλων περιβαλλοντικών προβλημάτων και καταστροφών²⁹⁶.

Επιπλέον, σταθμό στη σύγχρονη προοπτική της βιώσιμης ανάπτυξης αποτέλεσε η παγκόσμια σύνοδος κορυφής για την αειφόρο ανάπτυξη στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002, η οποία διεύρυνε την έννοια της ανάπτυξης, πέραν των αρχών που διατυπώθηκαν στις δύο προηγούμενες Διακηρύξεις της Στοκχόλμης και του Ρίο ντε Τζανέιρο.

Ειδικότερα στη Διάσκεψη αυτή διατυπώθηκε η θέση ότι η μακροχρόνια αποτελεσματική ανάπτυξη τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο, τόσο για τις αναπτυγμένες όσο και για τις αναπτυσσόμενες χώρες, πρέπει να βασίζεται σε τρεις διακριτούς πυλώνες:

- Τη προστασία του περιβάλλοντος
- Την οικονομική ανάπτυξη και
- Την κοινωνική συνοχή

²⁹³ Βλ. Phillip Sands, ο.π. σελ 50.

²⁹⁴ Χ. Αθανασοπούλου, «Βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος: Σύγχρονες τάσεις της θεωρίας και της νομολογίας στην ελληνική και ευρωπαϊκή έννομη τάξη (Μάρτιος 2008), διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3327&lang=1&catid=1>.

²⁹⁵ Η διακήρυξη ενσωμάτωσε επίσης προτάσεις που είχαν διατυπωθεί στο πλαίσιο της δράσης Ατζέντα 21 (Πρόγραμμα δράσης των Κυβερνήσεων για όλους τους τομείς της διαρκούς ανάπτυξης ενόψει της παγκόσμιας κρίσιμης κατάστασης της προστασίας του περιβάλλοντος που υιοθετήθηκε από την Συνδιάσκεψη του Ο.Η.Ε για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη), ενώ περιλαμβάνει συνολικά 27 αρχές.

²⁹⁶ Βλ. Χ. Αθανασοπούλου, ο.π.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Ουσιαστικά προωθείται η αντίληψη ότι η βιώσιμη ανάπτυξη πρέπει να ενσωματωθεί σε όλες τις πολιτικές τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο²⁹⁷.

Επίσης, εγκρίθηκε και σχέδιο εφαρμογής το αργότερο ως το 2015, για τη μείωση κατά το ήμισυ, του αριθμού των προσώπων που δεν έχουν πρόσβαση σε πόσιμο νερό και σε στοιχειώδεις συνθήκες υγιεινής, την αποκατάσταση των εξαντλημένων αλιευτικών αποθεμάτων και την επαναφορά τους σε βιώσιμο επίπεδο, τη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων των χημικών προϊόντων για την υγεία και το περιβάλλον το αργότερο μέχρι το 2020, τον τερματισμό της απώλειας της βιοποικιλότητας πριν από το 2010, καθώς και την αναστροφή της τάσης επιδείνωσης των φυσικών πόρων²⁹⁸.

Επιπλέον, η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την αλλαγή του κλίματος στο Μπουένος Άιρες το 2005, όπου και επετεύχθη η ουσιαστική προσχώρηση της Ρωσίας στην εφαρμογή του πρωτοκόλλου του Κιότο, δεν έπεισαν και αυτή την φορά τις ΗΠΑ να αναλάβουν κάποιες δεσμεύσεις για τον περιορισμό των εκπομπών αερίων από τις βιομηχανικές τους μονάδες.

Η επόμενη Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για το κλίμα έγινε στο Μπαλί το 2007. Εκεί η διεθνής κοινότητα ήταν πλέον κατασταλαγμένη και προετοιμασμένη, ώστε να κάνει ένα ακόμη βήμα εμπρός, θέτοντας το πολιτικό και θεσμικό υπόβαθρο για μία διεθνή συμφωνία για το κλίμα. Η τελευταία έπρεπε να αντικαταστήσει το πρωτόκολλο του Κιότο εγκαίρως πριν δηλαδή την λήξη της πρώτης περιόδου δέσμευσης το 2012. Το βήμα αυτό έγινε και η Διάσκεψη στο Μπαλί προχώρησε στη δρομολόγηση σημαντικών μέτρων προώθησης της παγκόσμιας στρατηγικής για την αντιμετώπιση του φαινομένου του θερμοκηπίου, με στόχο την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων του από την κλιματική αλλαγή.

Ως αποτέλεσμα, η Διάσκεψη αυτή επέφερε ένα ουσιαστικό βήμα διεθνούς κλιματικής πολιτικής καθότι εγκαινίασε επίσημα ένα νέο διαπραγματευτικό κύκλο, ο οποίος θα διαμόρφωνε την επόμενη παγκόσμια συμφωνία για την προστασία του κλιματικού συστήματος της γης. Επίσης, θετική έκβαση της εν λόγω Διάσκεψης ήταν και η επιστροφή των ΗΠΑ στο οργανωμένο διάλογο για την προστασία του κλίματος, μετά την σοβαρή κρίση που προκλήθηκε εξαιτίας της αποχώρησής τους από την Διάσκεψη του Κιότο.

Εν συνέχεια ακολούθησαν και άλλες παγκόσμιες συνδιασκέψεις²⁹⁹ με θεματική το πρόβλημα του φαινομένου του θερμοκηπίου και κατ'επέκταση των κλιματικών αλλαγών που επιφέρει. Πιο συγκεκριμένα το 2009 πραγματοποιήθηκε η Διάσκεψη της Κοπεγχάγης χωρίς όμως σπουδαίο θετικό αντίκτυπο στην

²⁹⁷ Νομικός Οδηγός για το περιβάλλον, WWF/Συνήγορος του Πολίτη (2009), διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.wwf.gr/images/pdfs/WWF%20Ellas_Nomikos_Odigos.pdf.

²⁹⁸ Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου, «Δίκαιο του Περιβάλλοντος», Γ' έκδοση επανυξημένη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη (2008), σελ. 44.

²⁹⁹ Βλ. ο.π. Α.Παпанεοφύτου "Ποινικό Δίκαιο του περιβάλλοντος στην Ελλάδα" σελ 58 -63

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Επίσης χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα ολοκληρώθηκε και η συνδιάσκεψη του Κανκούν στο Μέξικο το 2010.

Επιπλέον, στο Ντερμπάν της Νότιας Αφρικής το 2011 πραγματοποιήθηκε σχετική συνδιάσκεψη, όπου και κατέληξαν στη λεγόμενη πλατφόρμα του Ντέρμπα και αποτέλεσε έναν οδικό χάρτη για μια παγκόσμια πολιτική για το κλίμα, με στόχο τη μείωση των εκπομπών των ρύπων του θερμοκηπίου και με επιθυμητό αποτέλεσμα τον περιορισμό της αύξησης της θερμοκρασίας της γης κατά δύο βαθμούς σε σχέση με το 1990. Παράλληλα συμφωνήθηκε ότι μέχρι το 2015 θα πρέπει να εγκριθεί μια νέα συμφωνία για την προστασία του κλίματος, η οποία θα περιλάμβανε όλες τις χώρες και θα τίθονταν σε εφαρμογή από το 2020.

Επιπρόσθετα, η 18^η παγκόσμια Συνδιάσκεψη για το κλίμα έλαβε χώρα το 2012 στη Ντόχα του Κατάρ με την συμμετοχή 190 αντιπροσωπειών από όλα τα κράτη. Ζητούμενο της Συνδιάσκεψης ήταν να δοθεί μια παράταση στο Πρωτόκολλο του Κιότο μέχρι το 2020, όποτε και αναμενόταν να δοθεί ένα περισσότερο και φιλόδοξο πλάνο περιβαλλοντικής προστασίας. Όμως η Διάσκεψη κατέληξε σε αδυναμία συμφωνίας για την αντιμετώπιση του φαινομένου του θερμοκηπίου.³⁰⁰

Με τα ίδια αρνητικά αποτελέσματα κατέληξε και η Διάσκεψη της Βαρσοβίας για την κλιματική αλλαγή το 2013. Οι διαπραγματεύσεις ολοκληρώθηκαν χωρίς να καταλήξουν εκ νέου σε κάποιο αποτέλεσμα.

Ακόμη μια Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών πραγματοποιήθηκε στη Λίμα του Περού το 2014 με συμμετοχή 196 κρατών. Εκεί διαμορφώθηκε σχέδιο συμφωνίας για την προστασία του παγκόσμιου κλίματος που θα λειτουργούσε ως βάση για την τελική παγκόσμια συμφωνία το Νοέμβριο του 2015 στο Παρίσι. Το μείζονος σημασίας θετικό αποτέλεσμα της Συνδιάσκεψης ήταν το γεγονός της συμφωνίας των ηγετών των 196 κρατών σχετικά με το αυτόδηλο και το ευαπόδεικτο, **ότι δηλαδή οι κίνδυνοι της κλιματικής αλλαγής δεν γνωρίζουν σύνορα και η συστηματική αντιμετώπισή τους προϋποθέτει να φέρει οργανωτικά γνωρίσματα παγκόσμιας εμβέλειας.**

Επιπλέον, μία άλλη παγκόσμια συμφωνία για την προστασία του παγκόσμιου κλίματος έλαβε χώρα το Νοέμβριο του 2015 στο Παρίσι (COP-21)³⁰¹. Η κρισιμότητα του αποτελέσματος της 21ης Διάσκεψης των Μερών προήρχετο από το γεγονός ότι το Πρωτόκολλο του Κιότο περατώθηκε το 2012, ενώ στη συνέχεια με την διαδικασία της «Τροποποίησης της Ντόχα» (Doha Amendment) επεκτάθηκε μέχρι το 2020 και συνεπώς έπρεπε τα Μέρη πλέον να συμφωνήσουν, ώστε να υιοθετηθεί μια νέα παγκόσμια συμφωνία για το κλίμα για να τεθεί σε ισχύ μετά το 2020.

Η Ελλάδα μαζί με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) είχε θέσει ως όραμά της για τη νέα συμφωνία, τον στόχο να περιοριστεί η αύξηση της

³⁰⁰ Έτσι το πρόβλημα ελείπη μίας σοβαρής διεθνούς συμφωνίας, μεγεθύνεται, δεδομένης της αύξησης των παγκόσμιων εκπομπών αερίων κατά 50% σε σχέση με το 1990 όπως επισημοποιήθηκε στην εν λόγω Διάσκεψη.

³⁰¹ Βλ. για αυτή ενδ. μεταξύ άλλων στην ιστοσελίδα www.ypeka.gr επιλέγοντας κλιματική αλλαγή διεθνείς διακηρύξεις

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

παγκόσμιας μέσης θερμοκρασίας της επιφάνειας κάτω από τους 2°C -σε σύγκριση με την προβιομηχανική εποχή- προκειμένου να αποφευχθούν οι πλέον επικίνδυνες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Επίσης, όσον αφορά τις εθνικές συνεισφορές μειώσεων εκπομπών (INDCs – Intended Nationally Determined Contributions), υπενθυμίζεται ότι τον Οκτώβριο του 2014, οι ηγέτες της ΕΕ συμφώνησαν, μεταξύ άλλων, σε ένα συγκεκριμένο εγχώριο στόχο μείωσης των αερίων του θερμοκηπίου έως το 2030 κατά τουλάχιστον 40% σε σχέση με τις εκπομπές του 1990. Ο στόχος αυτός αποτελεί και τη συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ότι αφορά τις σχετικές εθνικές συνεισφορές δεσμεύσεων για την μείωση εκπομπών στη νέα συμφωνία.

Έτσι στο Παρίσι, η Ελλάδα, μαζί με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ, επιδίωξε μια διαφανή και νομικά δεσμευτική συμφωνία, που να περιλαμβάνει όλα τα συμβαλλόμενα μέρη με βάση τις εξελισσόμενες παγκόσμιες οικονομικές και γεωπολιτικές συνθήκες.

Κατά την 2η εβδομάδα εντατικοποιήθηκαν οι διαπραγματεύσεις με στόχο την επίτευξη μιας συμφωνίας στα επίμαχα θέματα, όπως το ζήτημα της κλιματικής χρηματοδότησης, τις διαφοροποιήσεις ευθυνών και υποχρεώσεων, την νομική δεσμευτικότητα του τελικού κειμένου κλπ. Μετά λοιπόν από μια εβδομάδα έντονων διαπραγματεύσεων, που κάλυψε με αποτελεσματικά διπλωματικό τρόπο η έμπειρη Γαλλική Προεδρία της COP, την τελευταία ημέρα της 21ης Διάσκεψης των Μερών, δηλ. στις 12 Δεκεμβρίου 2015, 195 χώρες της Σύμβασης-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC) συμφώνησαν σε μια νέα παγκόσμια, νομικά δεσμευτική συμφωνία για το κλίμα στο Παρίσι.

Το κείμενο που συμφωνήθηκε αποτελείται από το εδάφιο της Απόφασης (Decision) της COP21 με 140 παραγράφους και ένα παράρτημα (Annex) που περιέχει την «Συμφωνία των Παρισίων» (Paris Agreement), με 29 άρθρα που θα τεθεί σε ισχύ μετά το 2020. Αναλυτικά, η Συμφωνία των Παρισίων³⁰² περιέχει τα σταθερά και αμετάβλητα στοιχεία των όσων συμφωνήθηκαν. Πολλά από αυτά που περιέχονται είναι νομικά δεσμευτικά³⁰³. Η Συμφωνία τέθηκε σε ισχύ στις 4 Οκτωβρίου 2016, εφόσον επιτεύχθηκαν τα κριτήρια που είχαν τεθεί και που ήταν ότι, τουλάχιστον 55 χώρες, που αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 55% των παγκόσμιων εκπομπών αερίων θερμοκηπίου έχουν καταθέσει στον ΟΗΕ τα έγγραφα επικύρωσής της.

Η Ελλάδα κύρωσε την Συμφωνία των Παρισίων στη Βουλή με τον Νόμο 4426/2016/(ΦΕΚ 187 Α), όπου βρίσκεται και η επίσημη μετάφραση της στα ελληνικά. Στις 14 Οκτωβρίου 2016, η Ελλάδα κατέθεσε τα έγγραφα κύρωσης της Συμφωνίας στον ΟΗΕ. Σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 21, παρ.3 της Συμφωνίας, ημερομηνία θέσης σε ισχύ -ως προς τη χώρα μας- ήταν η 13 Νοεμβρίου 2016.

³⁰² Τόσο η Απόφαση της COP21 όσο και η Συμφωνία των Παρισίων ευρίσκονται στην ιστοσελίδα της Γραμματείας της UNFCCC

³⁰³ Γεγονός που υποδεικνύεται από τη χρήση της λέξης «shall».

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Έπειτα από την ως άνω Συμφωνία, έλαβε χώρα στο Marrakech στις 16 Νοεμβρίου 2016, η 1^η πανηγυρική συνεδρίαση των Μερών της συμφωνίας των Παρισίων (CMA1).

Γενικά, τα αποτελέσματα της COP22 και των λοιπών σχετικών οργάνων της UNFCCC, αν και δεν θεωρούνται ως κάποια σημαντική επιτυχία, παρόλα αυτά, επισημαίνεται πως έγιναν αρκετά θετικά βήματα σε διάφορα θέματα εφαρμογής της συμφωνίας των Παρισίων.

Στο Marrakech συμφωνήθηκε, το «Marrakech Action Proclamation» που δίνει το στίγμα των παγκόσμιων προσπάθειών για την διατήρηση της δυναμικής και της συνεχούς κινητοποίησης για το κλίμα.

Εν συνεχεία η 23η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC-COP23)³⁰⁴ πραγματοποιήθηκε στη Βόννη της Γερμανίας από τις 6 έως και τις 17 Νοεμβρίου 2017 υπό την προεδρία των Φίτζι, του πρώτου αναπτυσσόμενου μικρού νησιωτικού κράτους που προεδρεύει σε COP και με τη συμμετοχή 194 μερών (χωρών).

Τα αποτελέσματα της εν λόγω Διάσκεψης, συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Συμφωνία για τον σχεδιασμό του «διαλόγου διευκόλυνσης Talanoa» του 2018 (2018 Facilitative 'Talanoa' Dialogue), ο οποίος αποσκοπεί τόσο στην απογραφή των συλλογικών προσπαθειών των μερών όσον αφορά την πρόοδο προς την επίτευξη του στόχου μετριασμού της συμφωνίας των Παρισίων, όσο και στην ενημέρωση σχετικά με την προετοιμασία εθνικών συνεισφορών στην παγκόσμια απάντηση στην κλιματική αλλαγή. Ο διάλογος θα διεξαχθεί στο πνεύμα της παραδοσιακής προσέγγισης των χωρών του Ειρηνικού και θα διαρθρωθεί γύρω από τρία γενικά θέματα που έχουν να κάνουν με την παρούσα κατάσταση με την θέσπιση στόχων και τον τρόπο δράσης προς υλοποίηση των τιθέμενων στόχων. Αποφασίστηκε ότι ο διάλογος θα ξεκινήσει τον Ιανουάριο του 2018, με μια προπαρασκευαστική φάση που θα καταλήξει σε πολιτική συνάντηση υψηλού επιπέδου στην COP24 στα μέσα Δεκεμβρίου 2018.
- Πρόοδος στα στοιχεία του προγράμματος εργασίας των Παρισίων - το σύνολο των κανόνων για την υλοποίηση της συμφωνίας των Παρισίων που πρόκειται να εγκριθούν έως το 2018 στην COP24. Επισημαίνεται πάντως, ότι τα κείμενα που προέκυψαν κατά τις διαπραγματεύσεις δείχνουν ότι εξακολουθούν να υφίστανται σημαντικές διαφορές μεταξύ των μερών, ιδίως όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να εφαρμοστεί ένα ισχυρό σύνολο κανόνων που να ισχύει για όλα τα μέρη, υπό το φως των διαφορετικών εθνικών συνθηκών.

³⁰⁴ Βλ. για αυτή ο.π στην ιστοσελίδα www.ypoka.gr επιλέγοντας κλιματική αλλαγή διεθνείς διακηρύξεις

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

- Πρόοδος στα θέματα της ημερήσιας διάταξης στο πλαίσιο της Σύμβασης (Convention), συμπεριλαμβανομένης μιας απόφασης για τη γεωργία που θα βοηθήσει τους αγρότες και θα προωθήσει τη δράση για το κλίμα.

Στο πλαίσιο αυτό, κατέστη δυνατόν να υπάρξει :

- ✓ Συμφωνία για το πρώτο Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (Gender Action Plan) στο πλαίσιο της Σύμβασης, το οποίο επιδιώκει την προώθηση μιας πλήρους, ισότιμης και ουσιαστικής συμμετοχής των γυναικών και προωθεί την κλιματική πολιτική που ανταποκρίνεται στο φύλο και στην ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στη διαδικασία, και συμφωνία για τη λειτουργία της πλατφόρμας των τοπικών κοινοτήτων και των αυτοχθόνων πληθυσμών (Local communities and indigenous peoples Platform), η οποία συστάθηκε στην COP21.
- ✓ Απόφαση σύμφωνα με την οποία το Ταμείο Προσαρμογής³⁰⁵ θα εξυπηρετήσει τη συμφωνία των Παρισίων. Η απόφαση παραμένει εξαρτώμενη από την περαιτέρω ολοκλήρωση των προπαρασκευαστικών εργασιών, συμπεριλαμβανομένου του καθορισμού των πηγών χρηματοδότησης του ταμείου.

Πέραν του αιτήματος των αναπτυσσόμενων χωρών να υπάρξει δυνατότητα να συζητήσουν για την εφαρμογή και τις φιλοδοξίες προ του 2020 (pre-2020 implementation and ambition), εγκρίθηκε απόφαση για δύο απογραφές (stocktakes), οι οποίες θα εφαρμόσουν τη μορφή του διευκολυντικού διαλόγου του 2016 και θα πραγματοποιηθούν κατά τη διάρκεια των COP του 2018 και του 2019. Επισημαίνεται ότι η ΕΕ³⁰⁶ επανέλαβε πως η εργασία για την ενίσχυση της δράσης προ του 2020 παραμένει εν δυνάμει προτεραιότητα για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της.

³⁰⁵ Adaptation Fund, που δημιουργήθηκε βάσει του πρωτοκόλλου του Κιότο για την άμεση στήριξη των αναπτυσσόμενων χωρών στις προσπάθειές τους για προσαρμογή

³⁰⁶ Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην επίτευξη των προαναφερθέντων αποτελεσμάτων. Ως ένδειξη της ηγετικής θέσης για το κλίμα και ενός σημαντικού ορόσημου για την απόδειξη της δέσμευσής μας για ένα καθεστώς που βασίζεται σε διεθνείς κανόνες, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της ανακοίνωσαν ότι σκοπεύουν να καταθέσουν στα Ηνωμένα Έθνη τα μέσα επικύρωσης της τροποποίησης της Ντόχα του Πρωτοκόλλου του Κιότο μέχρι το τέλος 2018

Επίσης, τεκμηριώθηκε η δέσμευσή της ΕΕ να καταβληθούν σημαντικές προσπάθειες για να αυξηθεί η υποστήριξη δράσεων σχετικών με το κλίμα. Το 2016, η ΕΕ και τα κράτη μέλη της χορήγησαν 20,2 δισ. ευρώ για να βοηθήσουν τις αναπτυσσόμενες χώρες να αντιμετωπίσουν την κλιματική αλλαγή.

Η συζήτηση σχετικά με την υποβολή εκθέσεων από τις ανεπτυγμένες χώρες σχετικά με τα προβλεπόμενα επίπεδα δημόσιων οικονομικών πόρων που θα παρασχεθούν στις αναπτυσσόμενες χώρες, βάσει της συμφωνίας των Παρισίων, κυριάρχησε τις τελευταίες ημέρες της διάσκεψης, με τις αναπτυσσόμενες χώρες να επικεντρώνονται συστηματικά στην επέκταση της σχετικής εντολής. Επί του θέματος, υπήρξε συμφωνία για τη μεταφορά των εργασιών στους επικουρικούς φορείς (Subsidiary Bodies), προκειμένου να υπάρξει πρόσθετος χρόνος διαπραγμάτευσης, με την εντολή πάντως να παραμένει αμετάβλητη.

Η Παγκόσμια Δράση για το Κλίμα (Global Climate Action) συγκέντρωσε πρωτοφανή συμμετοχή μη κρατικών φορέων, όπως π.χ. επιχειρήσεις, τοπικές κυβερνήσεις, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις κλπ που συζήτησαν προκειμένου να αναζητήσουν λύσεις, ενώ έδειξαν τη δέσμευσή τους για τις κλιματικές δράσεις. Τοπικοί και περιφερειακοί ηγέτες από όλο τον κόσμο ενέκριναν τη δέσμευση της Βόννης-Φίτζι (Bonn-Fiji Commitment), η οποία σηματοδοτεί τη δέσμευσή τους να προωθήσουν μια κρίσιμη μεταστροφή στην παγκόσμια ανάπτυξη, ώστε να επιτευχθεί η συμφωνία των Παρισίων σε όλα τα επίπεδα. Ειδικότερα, μετά την ανακοίνωση της πρόθεσης της αμερικανικής κυβέρνησης να αποσυρθεί από τη συμφωνία των Παρισίων, αξίζει να σημειωθεί ότι διάφοροι αμερικανικοί μη κρατικοί φορείς, όπως επιχειρήσεις, πόλεις, πολιτείες κλπ έδειξαν ότι πολλά μέρη της αμερικανικής κοινωνίας παραμένουν δεσμευμένα στη συμφωνία των Παρισίων.

Η Προεδρία της COP23 και οι Πρωταθλητές Κλίματος Υψηλού Επιπέδου (High-Level Climate Champions) δημοσίευσαν το πρώτο ετήσιο έντυπο για τη Κλιματική Δράση (Yearbook of Climate Action), το οποίο παρέχει μια γενική εικόνα της κλιματικής δράσης στους επτά θεματικούς τομείς και τα επιτεύγματα της Σύμπραξης του Μαρακές. Επιπλέον, για να ενισχυθεί η συμμετοχή μη εμπλεκόμενων φορέων, πραγματοποιήθηκε ο πρώτος "ανοιχτός διάλογος" (Open Dialogue) μεταξύ των μερών και των ΜΚΟ.

Συνοπτικά λοιπόν, τα αποτελέσματα της COP23 αποτελούν απόδειξη της σταθερής δέσμευσης των χωρών για τη συμφωνία των Παρισίων, παρά τις όποιες προκλήσεις.

Εν συνεχεία πραγματοποιήθηκε η **Διάσκεψη του ΟΗΕ στο Κατοβίτσε** για το κλίμα, (COP24)³⁰⁷. Μετά από μαραθώνιο διαβουλεύσεων, φαίνεται ότι η Διάσκεψη απέδωσε «καρπούς», τουλάχιστον ως προς τους κανόνες εφαρμογής της Συμφωνίας του Παρισιού, κατά της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Από τις 200 χώρες οι 196 συμφώνησαν.

³⁰⁷ Πηγές: COP24, UNFCCC, ΑΠΕ-ΜΠΕ, Reuters υπό την Επιμέλεια : *Μαριάννας Μάργαρη /Κατερίνας Καλτσά* και ιστοσελίδα GREEN AGENDA.gr όπου βρίσκονται σχετικά άρθρα

Εξαιρούνται ΗΠΑ, Ρωσία, Κίνα και Σουηδική Αραβία, οι οποίες επιφυλάχτηκαν να τοποθετηθούν, τον ερχόμενο Σεπτέμβρη στη Σύνοδο Κορυφής του ΟΗΕ για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Η συμφωνία της COP24 αφορά, ουσιαστικά, ένα εγχειρίδιο το οποίο περιλαμβάνει ένα σύνολο κανόνων που καθιστούν την συμφωνία του Παρισιού λειτουργική.

Ωστόσο - και παρά την καθυστέρηση 48 ωρών, με σκοπό τη δέσμευση για την περαιτέρω μείωση των εκπομπών αερίων, τελικά δεν επετεύχθη η πολυπόθητη **ομοφωνία**. Οι χώρες παρέμειναν στις προβλέψεις της Συμφωνίας του Παρισιού και παρέπεμψαν στον ερχόμενο Σεπτέμβρη, την όποια, επικαιροποίηση της συμφωνίας για την υιοθέτηση πιο αυστηρών μέτρων. Υπενθύμισαν δε, τα σχέδια της Συμφωνίας του Παρισιού μέχρι το 2020 για την **αναπροσαρμογή** των στόχων τους, ώστε να **αντιμετωπίσουν το φαινόμενο του θερμοκηπίου**, παρότι πλέον οι αναληφθείσες **δεσμεύσεις** αποδεικνύονται **ανεπαρκείς**.

Το ενθαρρυντικό πάντως είναι, ότι έπειτα από συνομιλίες δύο εβδομάδων και εργασία δύο ετών, οι χώρες ξεπέρασαν τις **πολιτικές διαφορές** τους και **συμφώνησαν** σε ένα **λεπτομερέστερο πλαίσιο** για την υλοποίηση της Συμφωνίας του Παρισιού, που έχει ως **στόχο** να περιοριστεί η άνοδος της μέσης **θερμοκρασίας της Γης** κατά «αρκετά λιγότερο» από **2 βαθμούς Κελσίου** σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα. Συγκεκριμένα απαιτείται μείωση κατά το ήμισυ των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα έως το 2020, συγκριτικά με τις εκπομπές που καταγράφηκαν το 2010, προκειμένου να διατηρηθεί η θερμοκρασία του πλανήτη σε επίπεδα $+1,5^{\circ}\text{C}$.

Η παραπάνω απαίτηση, βέβαια, έρχεται σε σύγκρουση με τις δεσμεύσεις των χωρών, που επιφέρουν ως αναπόφευκτη συνέπεια την άνοδο της θερμοκρασία κατά 3°C με τις θύελλες, τις ξηρασίες, τις πυρκαγιές και τις πλημμύρες να αποτελούν μεγάλο κίνδυνο για τα επόμενα χρόνια. Σε μία δυσμενή γεωπολιτική συγκυρία, που απορρέει από τα **συμφέροντα των τεσσάρων μεγάλων χωρών, οι οποίες εμμένουν στην αρνητική τους θέση**, τα υπόλοιπα κράτη επικεντρώθηκαν στην επεξεργασία των κανόνων, που θα επιτρέψουν την εφαρμογή της συμφωνίας του Παρισιού, προς μεγάλη ικανοποίηση των αντιπροσωπειών. Οι τελευταίες φάνηκαν να επικροτούν εν τέλει τα αποτελέσματα της Διάσκεψης. Χαρακτηριστικά ο **Αντώνιο Γκουτέρρες** δήλωσε στο twitter³⁰⁸: «*Η έγκριση του*

προγράμματος εργασίας για την Συμφωνία του Παρισιού στο COP24 του Κατοβίτσε είναι η βάση για μια νέα διαδικασία για την κλιματική αλλαγή. Η φιλοδοξία θα είναι στο επίκεντρο της Διάσκεψης Κορυφής για το Κλίμα που συγκαλώ το Σεπτέμβριο. **Ήρθε η ώρα να νικήσουμε την κλιματική αλλαγή».**

Η ανακοίνωση της COP24 αναφορικά με τους στόχους της εστιάζει κυρίως στην **αναγκαιότητα ανανέωσης των στόχων τουλάχιστον έως το 2020**. Παράλληλα, κρίνεται σημαντική η αναπροσαρμογή των στόχων, χωρίς κάποιο ορισμένο χρονοδιάγραμμα.

308

António Guterres

[✓@antonioguterres](#)

The approval of the [#ParisAgreement](#) Work Programme at [#COP24](#) in Katowice is the foundation for a new process in [#ClimateAction](#). Ambition will be at the centre of the Climate Summit I am convening in September. It's time to show strengthened ambition to defeat climate change.

Επιπρόσθετα Ο **Manuel Pulgar-Vidal**, επικεφαλής της κλιματικής και ενεργειακής πρακτικής της WWF και πρώην πρόεδρος της COP20, δήλωσε τα εξής: «Οι ηγέτες του κόσμου έφτασαν στο Κατοβίτσε με το καθήκον να **ανταποκριθούν** στην τελευταία **επιστημονική έκθεση**, η οποία κατέστησε σαφές ότι **έχουμε μόνο 12 χρόνια** για να μειώσουμε τις εκπομπές κατά το ήμισυ και να **αποτρέψουμε τις καταστροφικές συνέπειες** για την **παγκόσμια υπερθέρμανση**.

Έχουμε σημειώσει σημαντική πρόοδο, αλλά αυτό που είδαμε στην Πολωνία αποκαλύπτει μια **βασική έλλειψη κατανόησης** από ορισμένες χώρες. Ευτυχώς, η **Συμφωνία των Παρισίων** αποδεικνύεται **ανθεκτική** στις «καταιγίδες της παγκόσμιας γεωπολιτικής λογικής». Τώρα **χρειαζόμαστε όλες τις χώρες να δεσμευτούν** για την αύξηση των φιλοδοξιών **για το κλίμα πριν από το 2020**, διότι διακυβεύεται το μέλλον του καθενός μας.

Η **διάσκεψη** αυτή έχει **άμεση ευθύνη** για τους ηγέτες ώστε να φθάσουν στη διάσκεψη κορυφής του κλίματος του Σεπτεμβρίου με βελτιωμένους κλιματικούς στόχους και τη δέσμευση τους για αλλαγές μέχρι το 2020. **Οτιδήποτε λιγότερο από αυτό, θα είναι μια αποτυχία** στην πολιτική και ηθική ηγεσία», κατέληξε.

Ο **Wendel Trio**, Διευθυντής του Δικτύου Δράσης για το Κλίμα (CAN) Ευρώπη τόνισε: «Το **αδύναμο αποτέλεσμα** αυτής της **COP αντιβαίνει στις αυστηρές προειδοποιήσεις της έκθεσης της IPCC** και στην αυξανόμενη ζήτηση για δράση από τους πολίτες. Οι **κυβερνήσεις καθυστέρησαν** και πάλι την **ανάληψη κατάλληλης δράσης** για να αποφευχθεί η καταστροφική **κλιματική αλλαγή**.

Η ΕΕ πρέπει να προωθήσει και να οδηγήσει ως παράδειγμα, παρέχοντας μεγαλύτερη στήριξη στις φτωχές χώρες και **αυξάνοντας την δέσμευση** για το **κλίμα** πριν από τη σύνοδο κορυφής που συγκάλεσε ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών τον Σεπτέμβριο του 2019».

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Παρ' όλα αυτά, οι χώρες δεν ανέλαβαν καμία ενεργό δράση για το ζήτημα, επέλεξαν απλώς ν' αναγνωρίσουν την έκθεση της διακυβερνητικής έκθεσης για την κλιματική αλλαγή, η οποία συνιστά τον θεμέλιο λίθο³⁰⁹ των διαπραγματεύσεων για το κλίμα. Η **Κριστιάνα Φίγκερες**, πρώην εκτελεστική γραμματέας της UNFCCC, υπό την οποία εγκρίθηκε η Συμφωνία του Παρισιού, δήλωσε: **«Κανείς δεν είναι απόλυτα ικανοποιημένος με αυτό το βιβλίο κανόνων, αλλά είναι ένα σημαντικό βήμα: τα θεμέλια των κανόνων εξακολουθούν να είναι η Συμφωνία των Παρισίων».**

Η Σύνοδος Κορυφής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών του 2019 προσφέρει σε όλες τις κυβερνήσεις την ευκαιρία να υποβάλουν έκθεση σχετικά με την πρόοδο προς την κατεύθυνση νέων βελτιωμένων στόχων έως το 2020.

Με τις ΗΠΑ, της Ρωσία, τη Σαουδική Αραβία και την Κίνα να μην αποδέχονται το κείμενο του τελικού ανακοινωθέντος, οξύνθηκε η ήδη εμφανής απόσταση των απόψεων στην Διάσκεψη του ΟΗΕ για το κλίμα. Μολονότι, **οι Ηνωμένες Πολιτείες αποσύρθηκαν από την συμφωνία του Παρισιού**, εξακολουθούν να συμμετέχουν στις Διασκέψεις, δημιουργώντας όμως, κώλυμα στους κανόνες που αφορούν στις αναπτυσσόμενες χώρες. Στο μεταξύ **η Κίνα «ανέβασε ταχύτητες»**, όπως δήλωσε η Υπουργός Περιβάλλοντος του Καναδά Κάθριν ΜακΚένα, η οποία θεωρεί ότι οι Κινέζοι επέδειξαν **«ευελιξία»**.

Σύμφωνα με το Reuters, ο πρόεδρος της Πολωνίας υπερασπίστηκε με νύχια και με δόντια την βιομηχανία του άνθρακα κατά τη διάρκεια των συζητήσεων και αντιμετώπισε έντονη κριτική. Ο Μοχάμεντ Αντόφ, της ΜΚΟ Christian Aid υπογράμμισε: **«Είτε πρόκειται για την διαστροφή της αξιοποίησης της COP24 ως εμπορικής έκθεσης κάρβουνου... είτε για την αδιαφορία για τα φιλόδοξα αποτελέσματα, δεν θα θυμόμαστε με τρυφερότητα τους Πολωνούς».**

Καθώς εγκρίνεται το «Πακέτο για το κλίμα», ο Michael Kurtyka, Πρόεδρος της COP 24, κάνει ένα τεράστιο άλμα για τη δράση για το κλίμα.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Μία ακόμα σημαντική ανησυχία των λιγότερο ισχυρών οικονομικά χωρών αποτέλεσε και ο τρόπος οργάνωσης των πόρων που έχει υποσχεθεί ο Βορράς για την εφαρμογή πράσινης οικονομίας από το 2025. Οι χώρες του Βορρά υποσχέθηκαν ότι θα αυξήσουν σε 100 δις δολάρια ετησίως τη χρηματική βοήθεια για το κλίμα έως το 2020 και άλλες, συμπεριλαμβανομένης της Γερμανίας, ανακοίνωσαν νέες παροχές, κυρίως στο Πράσινο Ταμείο. Η Παγκόσμια Τράπεζα υποσχέθηκε 200 δις για την περίοδο 2021-2025.

Τέλος, η **Χιλή** ορίστηκε ως η επόμενη χώρα υποδοχής της COP25 με την Κόστα Ρίκα να διοργανώνει την προ-COP.

Ωστόσο, όπως επισημάνθηκε, παραπάνω, τα περισσότερα κείμενα θεωρούνται διακηρυκτικού κυρίως χαρακτήρα και «soft law» και έτσι δεν δεσμεύουν τα κράτη³¹⁰ υπό την έννοια και τις προϋποθέσεις του δημοσίου διεθνούς δικαίου, αν και θεωρείται ότι ορισμένες διατάξεις τους έχουν περάσει στη σφαίρα του εθιμικού δικαίου, λόγω: (α) της διατύπωσης του περιεχομένου τους με τρόπο παρόμοιο με πολλά διεθνή δικαιοδοτικά όργανα και (β) της υιοθέτησής τους από ακαδημαϊκούς κύκλους, ώστε να θεμελιώνουν την ύπαρξη ενός γενικού κανόνα, ο οποίος απαγορεύει τη χρήση του εδάφους ενός κράτους με τέτοιο τρόπο ώστε να προκαλείται ζημιά σε άλλο κράτος³¹¹.

Όμως το διεθνές δίκαιο περιβάλλοντος, εκτός από τα κείμενα των διεθνών διακηρύξεων, έχει παράλληλα και συμβατικό χαρακτήρα. Περισσότερες από τριακόσιες (300) διεθνείς συμβάσεις σε ειδικότερους τομείς της προστασίας του περιβάλλοντος, έχουν συναφθεί τα τελευταία τριάντα χρόνια. Από τις πιο σημαντικές μπορούν να θεωρηθούν: η Σύμβαση Ραμσάρ, με την οποία διατυπώθηκε για πρώτη φορά η ανάγκη προστασίας των διεθνούς ενδιαφέροντος υγροτόπων και υγροβιοτόπων (1971), η Σύμβαση της Ουάσιγκτον, για το διεθνές εμπόριο των απειλούμενων ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας (1973), η Σύμβαση της Βιέννης, για την προστασία της στιβάδας του όζοντος (1985), η Σύμβαση του Ρίο ντε

³¹⁰ Αξιοσημείωτη είναι η δήλωση του πρωθυπουργού των Φίτζι, Φρανκ, Μπαϊνιμαράμα, πρόεδρος της COP23, το νησί με πληθυσμό κάτω του ενός εκατομμυρίου κατοίκων «δεν μπορεί να αναγκάσει κανέναν να μην κάνει ό,τι θέλει»

³¹¹ Βλ. Ηλ. Πλακοκέφαλος, ο.π.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Τζανέιρο, για την προστασία της βιοποικιλότητας (1992), η Σύμβαση πλαίσιο για τις κλιματικές αλλαγές της Νέας Υόρκης (1992)³¹², το Πρωτόκολλο του Κιότο (1997) και η Σύμβαση του Άαρχους (1998).

Συμπερασματικά όπως αναφέρει και ο Καθηγητής κ. Παπανεοφύτου³¹³ : *«Λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο των παραπάνω συμφωνιών – συμβάσεων γίνεται αντιληπτό ότι μπορεί να γίνει λόγος για ένα διεθνές δίκαιο περιβάλλοντος το οποίο όμως τις περισσότερες περιπτώσεις έχει διακηρυκτικό χαρακτήρα και όχι δεσμευτικό. Στις περιπτώσεις όμως χωρών που έχουν υπογράψει διεθνείς συμβάσεις για την προστασία του περιβάλλοντος και οι οποίες κυρώθηκαν στη συνέχεια από τα εθνικά τους κοινοβούλια είναι προφανές ότι έχουμε να κάνουμε με ένα ,κατά κανόνα , δεσμευτικό εθνικό περιβαλλοντικό δίκαιο στους τομείς που καλύπτουν οι σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις».*

Η παραβίαση όμως διεθνών διακηρύξεων, με συμβατικό χαρακτήρα, δηλαδή ουσιαστικώς η παραβίαση διεθνών Συμβάσεων, γεννά και ευθύνη του κράτος και για αυτό κρίνεται αναγκαίο - για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της διεθνούς παραβίασης - να επισημανθούν συνοπτικά οι εξής κανόνες³¹⁴ δημοσίου διεθνούς δικαίου:

Το Κράτος από τις διεθνώς άδικες³¹⁵ ενέργειές³¹⁶ του συνεπάγεται ότι επιφέρει και τη διεθνή του ευθύνη³¹⁷. Τα στοιχεία δε της διεθνώς άδικης ενέργειας κράτους υφίστανται, όταν η συμπεριφορά του συνίσταται σε πράξη ή παράλειψη, ενώ επιπλέον :

- Είναι καταλογιστή στο Κράτος, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και σωρευτικά
- Συνιστά παραβίαση διεθνούς υποχρέωσης του Κράτους.

³¹² Βλ. Νομικός Οδηγός για το περιβάλλον, ο.π.

³¹³ Βλ.ο.π *Α.Παπανεοφύτου* "Ποινικο Δικαιο Περιβαλλοντος Στην Ελλάδα".σελ. 63

³¹⁴ Βλ. ενδ. βασικά νομοθετήματα δημόσιου διεθνούς δικαίου υπό την επιστημονική επιμέλεια *Σαρηγιαννίδη Μιλτιάδη* εκδόσεις Σάκουλα 2015

³¹⁵ Επελέγη ο όρος «άδικη» αντί του όρου «παράνομη», δεδομένου ότι έτσι καθίσταται δυνατό να αποδοθούν σωστά οι «περιστάσεις που αίρουν το άδικο» . Μια ενέργεια Κράτους που παραβιάζει μια διεθνή του υποχρέωση είναι πάντα παράνομη, υπό ορισμένες περιστάσεις όμως μπορεί να αίρεται ο άδικος χαρακτήρας της

³¹⁶ Παρ' όλο που το Αγγλικό κείμενο χρησιμοποιεί τον όρο "act", που στα Ελληνικά αποδίδεται ως «πράξη», επελέγη ο όρος «ενέργεια», αφενός γιατί το Γαλλικό κείμενο χρησιμοποιεί τον όρο "fait" (ενέργεια), και αφετέρου γιατί η ίδια η Επιτροπή εξηγεί, στο Σχόλιο του ά. 1 [Yearbook ILC 2001, doc. A/56/10, σελ. 63 (παρ. 1) και ειδικά σελ. 68 (παρ. 8 in fine)], ότι ο όρος "act" περιλαμβάνει τόσο πράξεις, όσο και παραλείψεις, και ότι στο Αγγλικό κείμενο παρέμεινε ο όρος "act", απλώς επειδή στα Αγγλικά δεν υφίσταται όρος αντίστοιχος του "fait".

³¹⁷ Υιοθετήθηκαν από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ με την Απόφαση A/RES/56/83 (2001). Η παρούσα μετάφραση έχει δημοσιευτεί στο: *Α.Γιόκαρης & Φ.Παζαρτζή* (επιμ.), *Η διεθνής ευθύνη των κρατών στα Άρθρα της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου, στη διεθνή νομολογία και βιβλιογραφία*, Αντ. Ν. Σάκουλας, Αθήνα 2004

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Επιπρόσθετα, η συμπεριφορά οποιουδήποτε κρατικού οργάνου θα θεωρείται ως ενέργεια του κράτους αυτού, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, είτε το όργανο αυτό ασκεί νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική, είτε οποιαδήποτε άλλη λειτουργία, οποιαδήποτε θέση κι αν κατέχει στην οργάνωση του κράτους και οποιοσδήποτε κι αν είναι ο χαρακτήρας του, ως όργανο της κεντρικής κυβέρνησης ή μίας εδαφικής μονάδας του κράτους. Επίσης, ως όργανο του κράτους μπορεί να συντίθεται από οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, το οποίο είναι εξουσιοδοτημένο από το εσωτερικό δίκαιο του κράτους να ασκεί στοιχεία κυβερνητικής εξουσίας³¹⁸.

Έννομο αποτέλεσμα των παραπάνω - που επέρχεται δηλαδή με την τέλεση της διεθνώς αδικής ενέργειας - είναι προδήλως η διεθνής ευθύνη του Κράτους που την τέλεσε. Πιο συγκεκριμένα, η διεθνής υποχρέωση μορφοποιείται σε έννομες συνέπειες που περιλαμβάνουν ένα διαρκές καθήκον του κράτους που υπέχει ευθύνη να εκπληρώνει την υποχρέωση που παραβίασε. Επιπρόσθετα, το κράτος που υπέχει ευθύνη για τη διεθνώς άδικη ενέργεια, φέρει και την υποχρέωση:

- Να παύσει αυτήν την ενέργεια, εφόσον συνεχίζεται.
- Να παράσχει κατάλληλες διαβεβαιώσεις και εγγυήσεις περί μη επανάληψης της ενέργειας, εφόσον αυτό κρίνεται αναγκαίο κατά τις περιστάσεις.
- Φέρει δε την υποχρέωση να επανορθώσει πλήρως τη ζημία³¹⁹, η οποία προκλήθηκε από τη διεθνώς άδικη ενέργεια του.

Γίνεται μνεία, στο Κράτος που υπέχει ευθύνη, ότι δεν έχει τη δυνατότητα να επικαλεστεί διατάξεις του εσωτερικού του δικαίου ως δικαιολογητική βάση της αδυναμίας του να συμμορφωθεί με τις διεθνείς υποχρεώσεις του, ενώ το πεδίο εφαρμογής των διεθνών υποχρεώσεων του - όπως περιγράφησαν - είναι διευρυμένο, καθότι διεθνείς υποχρεώσεις μπορεί να έχουν αναληφθεί έναντι άλλου κράτους, έναντι πλειόνων κρατών, ή έναντι της διεθνούς κοινότητας ως συνόλου, ανάλογα, σε κάθε περίπτωση, με τον χαρακτήρα και το περιεχόμενο της διεθνούς υποχρέωσης και με τις ειδικότερες περιστάσεις της παραβίασης.

Το ως άνω πεδίο εφαρμόζεται με την επιφύλαξη κάθε δικαιώματος που απορρέει από τους κανόνες περί διεθνούς ευθύνης κράτους, και το οποίο μπορεί να έχει ευθέως ως υποκείμενα και φυσικά ή και νομικά πρόσωπα του Κράτους που υπέχει την ευθύνη.

³¹⁸ Ακόμα η συμπεριφορά φυσικού ή νομικού προσώπου, το οποίο δεν αποτελεί όργανο του Κράτους, αλλά είναι εξουσιοδοτημένο από το δίκαιο του Κράτους αυτού να ασκεί στοιχεία κυβερνητικής εξουσίας, θα θεωρείται ενέργεια του Κράτους σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, υπό την προϋπόθεση ότι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο στη συγκεκριμένη περίπτωση δρα υπό την ιδιότητά του αυτή.

³¹⁹ Η ζημία περιλαμβάνει οποιαδήποτε βλάβη, υλική ή ηθική, που προκλήθηκε από τη διεθνώς άδικη ενέργεια του Κράτους.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Απόρροια όμως των ανωτέρω Διακηρύξεων και Διεθνών Συμβάσεων είναι η διαπίστωση ότι το περιβάλλον αποτελεί ένα έννομο αγαθό με οικουμενική εμβέλεια. Κατά τον καθηγητή κ. *Μυλωνόπουλο*³²⁰ μάλιστα, συνεχώς κερδίζει έδαφος η άποψη, ότι τουλάχιστον ορισμένα από τα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος θεωρούνται σήμερα «γνήσια διεθνή εγκλήματα», δηλαδή εγκλήματα που προσβάλλουν οικουμενικές αξίες της ανθρωπότητας και επισύρουν διεθνή ευθύνη του ατόμου έναντι της διεθνούς κοινότητας. Ωστόσο, παρόλο που τα διεθνή νομοθετικά κείμενα για την προστασία του περιβάλλοντος ολοένα και πολλαπλασιάζονται, εντούτοις εντοπίζονται προβλήματα στον τομέα της εφαρμογής. Αποτελεί δε κοινή διαπίστωση - μετά την πάροδο αρκετών ετών σε διεθνές επίπεδο³²¹ - το γεγονός ότι η πρόοδος που σημειώθηκε στην ουσιαστική αντιμετώπιση για την προστασία του περιβάλλοντος, ήταν ελάχιστη, καθώς οι εξελίξεις στο περιβάλλον ήταν ταχύτατες και οι περιβαλλοντικές καταστροφές αυξήθηκαν.

Επομένως, είναι στρατηγικής σημασίας το ζήτημα οργάνωσης της διεθνούς συνεργασίας και της σύγκλισης της πολιτικής των εθνικών νομοθεσιών³²² στα θέματα πρόληψης και καταστολής των εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος.

Το επόμενο στάδιο προς την κατεύθυνση προστασίας του περιβάλλοντος είναι η δημιουργία ποινικών κανόνων προστασίας του περιβάλλοντος από κάθε χώρα ξεχωριστά. Ήδη το Ένατο Συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών για την πρόληψη του εγκλήματος και τη μεταχείριση των εγκληματιών (Κάιρο 1995) υιοθέτησε μία

³²⁰ Σύμφωνα με την διάκριση που υιοθετήθηκε στο 14^ο Διεθνές Συνέδριο της AIDP το 1989 στη Βιέννη, τα γνήσια διεθνή εγκλήματα (διεθνή εγκλήματα *stricto sensu*) είναι εκείνα που προσβάλλουν τις «ύψιστες αξίες της διεθνούς κοινότητας» και διακρίνονται από τα μη γνήσια διεθνή εγκλήματα, δηλαδή εκείνα που χαρακτηρίζονται ως διεθνή μόνον επειδή η λυσιτελής αντιμετώπιση τους καθιστά αναγκαία την διεθνή συνεργασία πλειόνων κρατών. Βλ. *Χρ. Μυλωνόπουλος*, «Η συμβολή του διεθνούς ποινικού δικαίου στην προστασία του περιβάλλοντος», στο Ε' Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, με τίτλο «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», Εκδόσεις. Π.Ν. Σάκουλα, 1996, σελ. 65 επ.

³²¹ *Εμ. Δούση*, «Η προστασία του περιβάλλοντος στη νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου με αφορμή την απόφαση PULP MILLS (Μάρτιος 2011)», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=4234&lang=1&catid=1> όπου η συγγραφέας επισημαίνει μεταξύ άλλων ότι: «Παρά τη ραγδαία ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου περιβάλλοντος, ιδίως από το 1972 και εντεύθεν, οι υποθέσεις περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος -δηλαδή υποθέσεων που έχουν μια περιβαλλοντική συνιστώσα ή συνδέονται με τη χρήση και εκμετάλλευση φυσικών πόρων- δεν έχουν αισθητή παρουσία στο Διεθνές Δικαστήριο των Ηνωμένων Εθνών. Το επταμελές Τμήμα περιβαλλοντικών υποθέσεων που το Δικαστήριο αυτό συγκρότησε το 1993 δεν λειτούργησε ποτέ και, δεκατρία χρόνια μετά, το 2006, έπαυσε η ανανέωση της ετήσιας θητείας του. Από τις εκατόν πενήντα περίπου υποθέσεις που έχουν αχθεί στο Διεθνές Δικαστήριο προς επίλυση από την ίδρυσή του έως σήμερα, ελάχιστες είχαν ως κεντρικό αντικείμενο την ερμηνεία και εφαρμογή κανόνων του διεθνούς δικαίου περιβάλλοντος».

³²² Σε επίπεδο διεθνούς δικαίου, όπου προβλέπεται το θεσμικό πλαίσιο για την παγκόσμια συνεργασία ως προς την προστασία του περιβάλλοντος, η επιτυχία της προσπάθειας στην επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την πολιτική βούληση των εκπροσώπων των κρατών. Βλ. *U. BEYERLIN*, «Η συμβολή του διεθνούς δικαίου στην επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων σε οικουμενικό επίπεδο (Ιούνιος 2007)», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=2889&lang=1&catid=1>.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

εισήγηση για τις δυνατότητες και τα όρια της ποινικής δικαιοσύνης σε ότι αφορά την προστασία του περιβάλλοντος. Ακόμα ο ρόλος του ποινικού δικαίου για τη διαφύλαξη του σεβασμού και της προστασίας του περιβάλλοντος αναγνωρίζεται ως μία από τις προτεραιότητες της Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ίδιου Οργανισμού³²³.

Δυστυχώς όμως, ο τομέας της παγκοσμιοποίησης στο θέμα του περιβάλλοντος δεν έχει προχωρήσει τόσο, ώστε να υπάρχει δυνατότητα διεθνών ποινικών κυρώσεων. Καταληκτικά, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το περιβάλλον δεν αποτελεί πλέον ένα απομονωμένο κομμάτι του διεθνούς δικαίου που διέπεται από κανόνες και αρχές διατυπωμένες μόνο από το εθνικό δίκαιο και από κανόνες των διεθνών κειμένων και των μη κυβερνητικών οργανισμών (NGOs), αλλά ένα σύνολο κανόνων με απώτερο στόχο την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών καταστροφών³²⁴.

Προς την κατεύθυνση αυτή σε επίπεδο διεθνούς δικαίου, *de lege ferenda*, προκρίνονται κάποιες παρεμβάσεις, ούτως ώστε να αποτελέσουν αδιαμφισβήτητα κανόνες αυξημένης τυπικής ισχύος. Οι παρεμβάσεις αυτές είναι οι εξής :

- ✓ Το περιβάλλον πρέπει εν γένει να θεωρηθεί ως έννομο αγαθό με οικουμενική εμβέλεια, έτσι ώστε να είναι δυνατή η προστασία του σε όλες τις χώρες, σύμφωνα και με το πνεύμα των διεθνών και ευρωπαϊκών κειμένων.
- ✓ Μόνο μέσα από την συνεργασία των κρατών, αλλά και την προσαρμογή των εθνικών νομοθεσιών στα διεθνή δεσμευτικά κείμενα, υπάρχουν ελπίδες αποτελεσματικής προστασίας του έννομου αυτού αγαθού.
- ✓ Η πρόκληση σοβαρών βλαβών στο περιβάλλον πρέπει να θεωρείται διεθνές έγκλημα, με όλες τις συνέπειες ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου που συνεπάγεται αυτός ο χαρακτηρισμός.

3.2^A. Το διεθνές ποινικό δίκαιο περιβάλλοντος

Σήμερα, ο ρόλος του ποινικού δικαίου για τη διαφύλαξη του σεβασμού και της προστασίας του περιβάλλοντος αναγνωρίζεται ως μία από τις προτεραιότητες της Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ίδιου του Οργανισμού³²⁵ των Ηνωμένων Εθνών.

³²³ Αλ. Μίχας, Διδακτορική Διατριβή: «Το σύστημα των κυρώσεων στο δίκαιο του περιβάλλοντος υπό το πρίσμα των σύγχρονων αξιώσεων προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών», (2008), σελ 286, διαθέσιμη στο δικτυακό τόπο: <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/18737#page/1/mode/2up>.

³²⁴ Βλ. Χ. Αθανασοπούλου, ο.π.

³²⁵ Νίκος Παρασκευόπουλος, «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος», Νόμος και Φύση 1997, σελ. 646

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Η συμβολή του διεθνούς ποινικού δικαίου στην προστασία του περιβάλλοντος είναι εκτός από σημαντική και πολυδιάστατη, τόσο σε νομοθετικό επίπεδο, όσο και στην ερμηνεία και εφαρμογή του δικαίου. Το δημόσιο διεθνές δίκαιο, ως αυτοτελές σύστημα δικαίου, είναι εφικτό να παράγει ρυθμίσεις, οι οποίες να ποινικοποιούν ορισμένες κατηγορίες πράξεων, που αποτελούν παραβιάσεις διεθνών κανόνων τόσο σημαντικές ή είναι τόσο αποτρόπαιες, ώστε η καταστολή τους να αποτελεί αντικείμενο μείζονος ενδιαφέροντος για την διεθνή κοινότητα ως σύνολο. Έτσι, το διεθνές δίκαιο, όχι μόνο επιβάλλει, με κανόνες αυξημένης τυπικής ισχύος, τη θέσπιση ποινικών διατάξεων στις εσωτερικές νομοθεσίες των κρατών, αλλά και υπαγορεύει αρκετές φορές με λεπτομερή τρόπο, τα στοιχεία των επιμέρους αντικειμενικών υποστάσεων³²⁶.

Ωστόσο, ο προσδιορισμός μιας αποδοκιμαστέας συμπεριφοράς ως αξιόποινης πρέπει να είναι πρωτογενώς προϊόν του διεθνούς δικαίου και αυτό συμβαίνει μέσω των μηχανισμών παραγωγής του διεθνούς δικαίου και κυρίως του διεθνούς εθίμου και της διεθνούς συνθήκης. Στις περιπτώσεις, λοιπόν, που το διεθνές δίκαιο αναγνωρίζει απλά, με έθιμο ή συνθήκη, ότι μια συμπεριφορά είναι αντίθετη προς αυτό, αλλά αποδέχεται την ποινικοποίησή της από το εσωτερικό δίκαιο - η οποία έχει ήδη συντελεσθεί (λ.χ. η πειρατεία) ή εξουσιοδοτεί ή επιτάσσει την ποινικοποίησή της στο εσωτερικό δίκαιο (π.χ.εμπορία ανθρώπων ή τρομοκρατικές πράξεις) - τότε δεν γίνεται λόγος για διεθνές ποινικό δίκαιο, αλλά για άσκηση ποινικής αρμοδιότητας από κράτη, αναφορικά με πράξεις των οποίων η καταστολή ενδιαφέρει το διεθνές δίκαιο, τα λεγόμενα εγκλήματα *juris gentium*³²⁷, των οποίων ο αξιόποινος χαρακτήρας δεν εισάγεται αποκλειστικά και μόνο από το διεθνές δίκαιο.

Με βάση τα παραπάνω, ως διεθνές ποινικό δίκαιο δύναται να ορισθεί: **«το σύνολο των κανόνων, το οποίο προσδιορίζει,πρωτογενώς και αποκλειστικά, σε διεθνές επίπεδο τον αξιόποινο χαρακτήρα πράξεων που τελούνται από άτομα, συνιστούν σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου και προκαλούν τον αποτροπιασμό της διεθνούς κοινότητας, και προβλέπει τις κυρώσεις για την αντιμετώπισή τους»³²⁸.**

Σημείο αναφοράς για την ανάπτυξη του περιβαλλοντικού ποινικού δικαίου, αποτελεί η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου, που υιοθετήθηκε στις 4 Νοεμβρίου 1998, η οποία είναι η πρώτη διεθνής σύμβαση που καθιερώνει το αξιόποινο των πράξεων που βλάπτουν ή είναι πιθανόν να βλάψουν το περιβάλλον. Σκοπός της σύμβασης, σύμφωνα με το προοίμιο αυτής, είναι η **«ανάγκη να ακολουθηθεί μια κοινή ποινική πολιτική με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος»**, με τη θέσπιση των καταλληλότερων μέτρων που θα προκρίνει το κάθε μέλος κράτος. Παρόλο που από

³²⁶ Βλ. Χρ. Μυλωνόπουλος, ο.π.

³²⁷ Χρ. Μυλωνόπουλος, «Διεθνές Ποινικό Δίκαιο, Τα τοπικά όρια των ποινικών νόμων», Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκουλα, Αθήνα, (2000), σελ. 30 επ.

³²⁸ Κ. Αντωνόπουλος, «Η ατομική ποινική ευθύνη στο Διεθνές Δίκαιο», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, (2003), σελ. 29.

τη Σύμβαση αναγνωρίζεται ότι η παρέμβαση του ποινικού δικαίου πρέπει να λειτουργεί ως *ultima ratio*, δηλαδή ως τελευταίο νομικό όπλο, αφού η πρόληψη της βλάβης του περιβάλλοντος μπορεί και πρέπει να επιτυγχάνεται κυρίως μέσω άλλων ημέτρων, εντούτοις δέχεται ότι το ποινικό δίκαιο έχει σημαντικό ρόλο στην προστασία του περιβάλλοντος κυρίως για δύο λόγους, διότι :

- αφενός μέσω του ποινικού δικαίου εξισορροπείται ο κίνδυνος της πολιτείας που δημιουργείται από μεγάλης ή μικρής κλίμακας ρυπάνσεις, δεδομένου ότι αυτές μπορούν να αντιμετωπίζονται και να αποτρέπονται αποτελεσματικότερα πλέον, μέσω επιβολής επαπειλούμενων ποινών.
- αφετέρου συμβάλλει στη μείωση της επιβάρυνσης του αστικού και διοικητικού δικαίου με επιπρόσθετες ποινικές διατάξεις³²⁹.

Άλλωστε, η τυποποίηση αδικημάτων κατά του περιβάλλοντος σε ποινικό επίπεδο δημιουργεί ένα πρόσθετο κίνητρο στους ρυπαίνοντες να απέχουν από την επιβλαβή για το περιβάλλον συμπεριφορά, μέσω της καθιέρωσης ποινικής ευθύνης και της επιβολής, σε πολλές περιπτώσεις, αυστηρότερων μέτρων ή κυρώσεων³³⁰, γεγονός που προσδίδει στις πράξεις αυτές υψηλή κοινωνικό-ηθική απαξία εκ μέρους και από πλευράς της Πολιτείας.

Παράλληλα, στη διεθνή σκηνή κατά τις τελευταίες δεκαετίες, σημαντική είναι και η συμβολή των θεωρητικών συζητήσεων που έλαβαν χώρα, συμβάλλοντας έτσι στην εξέλιξη της ποινικής θεωρίας και την εμβάθυνση στην έννοια των συλλογικών εννόμων αγαθών, όπως, το 12^ο Συνέδριο της Διεθνούς Εταιρίας Ποινικού Δικαίου (Αμβούργο 1979) και το 15^ο Συνέδριο της ίδιας Εταιρίας στο Ρίο της Βραζιλίας, το 1994. Το τελευταίο δε, υιοθέτησε μία Σύσταση σχετικά με τις προσβολές του περιβάλλοντος και τα προβλήματα που τίθενται σχετικά με την εφαρμογή κανόνων του Γενικού Μέρους των Ποινικών Κωδίκων³³¹.

3.2.B Η συμβολή της ΕΣΔΑ και της νομολογίας του ΕΔΔΑ στην προστασία του περιβάλλοντος

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δεν κάνει καμία ειδική αναφορά στο περιβάλλον, αλλά ούτε και τα Πρωτόκολλα που την συνοδεύουν. Όμως

³²⁹ Π. Τσιρίδης, «Η προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας (Νοέμβριος 2009), διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3965&lang=1&catid=1>.

³³⁰ Βλ. αναλυτικά Α. Τσήτσουρα, «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος. Η πρόσφατη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης», σε: Ποινικό Δίκαιο- Ελευθερία- Κράτος Δικαίου, Τιμητικός Τόμος για τον Γ.Α. Μαγκάκη, (1999), σελ. 395 επ.

³³¹ Βλ. Αλ. Μίχας, Διδακτορική Διατριβή: «Το σύστημα των κυρώσεων στο δίκαιο του περιβάλλοντος υπό το πρίσμα των σύγχρονων αξιώσεων προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών», (2008), σελ. 287.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

οι αποφάσεις τόσο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όσο και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε πληθώρα υποθέσεων καταδεικνύουν ότι η ρύπανση του περιβάλλοντος μπορεί να συνδεθεί με την παραβίαση δικαιωμάτων, η προστασία των οποίων προβλέπεται στην Σύμβαση.

Τα δικαιώματα της ΕΣΔΑ που έχουν χρησιμοποιηθεί σε υποθέσεις που σχετίζονται με περιβαλλοντικά θέματα είναι το δικαίωμα στη ζωή, το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής κι οικογενειακής ζωής, το δικαίωμα χρηστής απονομής δικαιοσύνης και το δικαίωμα στην ιδιοκτησία. Έτσι το ΕΔΔΑ, κρίνει κατά περίπτωση, εάν και κατά πόσο η μόλυνση του περιβάλλοντος μπορεί να συνιστά παραβίαση των παραδοσιακών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών που αναγνωρίζει και προστατεύει η ΕΣΔΑ.

Για πρώτη φορά το ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Öneryildiz* κατά *Τουρκίας*, το 2004, συνδύασε το δικαίωμα στη ζωή με υπόθεση που σχετιζόταν με το περιβάλλον. Συγκεκριμένα, εξαιτίας μίας έκρηξης σε ένα δημοτικό σκουπιδότοπο σκοτώθηκαν 39 άτομα που είχαν κτίσει τις οικίες τους εκεί κοντά παράνομα. Παρότι μία έκθεση ειδικών είχε επιστήσει την προσοχή των δημοτικών αρχών, δύο χρόνια πριν το δυστύχημα, για πιθανότητα έκρηξης λόγω της υψηλής συγκέντρωσης μεθανίου στον σκουπιδότοπο, οι δημοτικές αρχές δεν έλαβαν κανένα μέτρο για να την εμποδίσουν. Εφόσον οι δημοτικές αρχές γνώριζαν κι είχαν θετική υποχρέωση να λάβουν μέτρα για να αποτρέψουν την έκρηξη αλλά επέλεξαν να παραμείνουν άπραγες, το ΕΔΔΑ θεώρησε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ.

Επίσης, στην υπόθεση *Budayeva* και λοιποί κατά *Ρωσίας*, το 2008, το ΕΔΔΑ αποφάσισε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ καθώς οι ρωσικές αρχές δεν έλαβαν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να προστατέψουν τους κατοίκους από επικείμενη κατολίσθηση λάσπης ύστερα από έντονη βροχόπτωση.

Οι περισσότερες όμως υποθέσεις που απασχόλησαν το ΕΔΔΑ, αφορούν την παραβίαση του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Έτσι, σε υποθέσεις περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος οι προσφεύγοντες επικαλούνται πιο συχνά την παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Οι υποθέσεις κυρίως αφορούσαν είτε σοβαρή περιβαλλοντική μόλυνση, όπως υψηλά επίπεδα θορύβου προερχόμενα από αεροδρόμια ή από νυχτερινά καταστήματα, είτε εκπομπή αερίων κι οσμών και τοξικών απόβλητων που προέρχονται από τις δραστηριότητες εργοστασίων.

Συγκεκριμένα, η υπόθεση *Powell και Rayner*³³² κατά *Ηνωμένου Βασιλείου* είναι η πρώτη που φτάνει ενώπιον του ΕΔΔΑ. Εκεί διατυπώθηκε για πρώτη φορά η αναγνώριση της ύπαρξης στενού δεσμού μεταξύ του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή και του δικαιώματος στο περιβάλλον. Στη συγκεκριμένη απόφαση του ΕΔΔΑ οι αιτούντες παραπονούνταν για την πρόκληση εξαιρετικού θορύβου, ο οποίος προκαλούνταν από το αεροδρόμιο Heathrow, το οποίο βρισκόταν σε κοντινή απόσταση από την κατοικία τους. Παρά την απόρριψη της προσφυγής - επειδή εκτιμήθηκε ότι το αεροδρόμιο αποτελεί ένα έργο μείζονος σημασίας για την εθνική

³³² Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση της 21.2.1990, *Powell και Rayner* κατά *Η.Β.*

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

οικονομία - η σημασία της απόφασης είναι υψηλή καθώς για πρώτη φορά το ΕΔΔΑ αποφάσισε ότι πράγματι είχε μειωθεί το βιοτικό επίπεδο των αιτούντων λόγω της ηχορρύπανσης. Στην υπόθεση *Hatton* και λοιποί κατά *Ηνωμένου Βασιλείου*³³³ που αφορούσε πάλι τις δραστηριότητες του αεροδρομίου *Heathrow*, το ΕΔΔΑ αποφάσισε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8. Το Ηνωμένο Βασίλειο ζήτησε, βάσει του άρθρου 43 της ΕΣΔΑ, την παραπομπή την υπόθεσης στο Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης. Τελικά, το Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης του ΕΔΔΑ³³⁴ έκρινε ότι η βρετανική κυβέρνηση δεν είχε υπερβεί το περιθώριο εκτίμησης ώστε να επιτευχθεί μία δίκαιη ισορροπία μεταξύ του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και του οικονομικού οφέλους για την κοινωνία συνολικά. Όμως, ήδη από το 1994 το Δικαστήριο του Στρασβούργου, στην υπόθεση *Lopez Ostra* κατά *Ισπανίας*³³⁵, σχετικά με οχλήσεις και θόρυβο που προέρχονταν από σταθμό διαχείρισης και μεταφόρτωσης απορριμμάτων πλησίον της οικίας της προσφεύγουσας, το δικαστήριο απεφάνθη ρητά για την παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης και έκρινε ότι οι γειτονικές οχλήσεις και το πρόβλημα της ηχορρύπανσης ξεπερνούν ένα συγκεκριμένο υψηλό όριο ανοχής, πέραν του οποίου η παρέμβαση στο δικαίωμα προστασίας της κατοικίας μπορεί να είναι παράνομη και αθέμιτη, εάν δεν δικαιολογείται από δίκαιη στάθμιση των εκατέρωθεν συμφερόντων. Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξε το Δικαστήριο και στην υπόθεση *Moreno Gomez* κατά *Ισπανίας*³³⁶, σχετικά με την πρόκληση ηχορρύπανσης σε περιοίκους από κατάστημα υγειονομικού ενδιαφέροντος, όπου το ΕΔΔΑ έκρινε ότι στη συγκεκριμένη υπόθεση υπάρχει παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, από την αδράνεια των εν λόγω υπηρεσιών να λάβουν μέτρα για την αποφυγή και τη μείωση του θορύβου.

Στην υπόθεση *Fadeyeva* κατά *Ρωσίας*³³⁷ σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά, η προσφεύγουσα είναι Ρώσος υπήκοος που κατοικεί από το 1982 σε σπίτι κοντά σε ένα μεγάλο κέντρο παραγωγής χάλυβα. Το εργοστάσιο είναι το μεγαλύτερο χυτήριο σιδήρου στη Ρωσία και ο κυριότερος "εργοδότη" της περιοχής. Η κυβέρνηση εγκρίνει προγράμματα για τη βελτίωση της περιβαλλοντικής κατάστασης στην περιοχή, εντούτοις το εργοστάσιο συνεχίζει να είναι υπεύθυνο για τις περισσότερες από τις βιομηχανικές εκπομπές ρύπων στην ατμόσφαιρα της πόλης. Η προσφεύγουσα, στηριζόμενη στο άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης ισχυρίζεται ότι η λειτουργία του εργοστασίου χάλυβα σε πολύ κοντινή απόσταση από το σπίτι της απειλεί την υγεία και την ευημερία της. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποφάνθηκε υπέρ της προσφεύγουσας, διαπιστώνοντας, για άλλη μια φορά, παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, για τον λόγο ότι το κράτος απέτυχε να εξασφαλίσει μια δίκαιη ισορροπία ανάμεσα στα συμφέροντα της κοινότητας και στο δικαίωμα της προσφεύγουσας για σεβασμό της οικίας και της ιδιωτικής της ζωής.

³³³ Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση της 2.10.2001, *Hatton* και λοιποί κατά *Η.Β.*

³³⁴ Βλ. ΕΔΔΑ (Τμήμα Ευρείας σύνθεσης), απόφαση της 8ης Ιουλίου 2003.

³³⁵ Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση της 09.12.1994, *Lopez Ostra* κατά *Ισπανίας*.

³³⁶ Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση της 16.02.2005, *Moreno Gomez* κατά *Ισπανίας*.

³³⁷ Βλ. ΕΔΔΑ απόφαση της 09.06.2005 *Fadeyeva* κατά *Russia*, Application No. 55723/2000.

Όπως επισημαίνει χαρακτηριστικά το Δικαστήριο με αφορμή την εν λόγω υπόθεση, η ευθύνη του κράτους στις περιβαλλοντικές υποθέσεις είναι πιθανό να προκύπτει από την αποτυχία του κράτους να ρυθμίσει την ιδιωτική βιομηχανία³³⁸.

Στην υπόθεση Anna Guerra και άλλοι κατά Ιταλίας³³⁹ οι προσφεύγοντες διαμαρτυρήθηκαν για τη ρύπανση που προερχόταν από τη λειτουργία του εργοστασίου χημικών που βρίσκεται κοντά στην πόλη Manfredonia για τον κίνδυνο πρόκλησης σοβαρών ατυχημάτων από το εργοστάσιο και για την απουσία ρύθμισης από τις δημόσιες αρχές. Επικαλούμενοι το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, οι προσφεύγοντες επεσήμαναν ιδιαίτερα την αποτυχία της κυβέρνησης να ενημερώσει το κοινό για τους κινδύνους και τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν σε περίπτωση σοβαρού ατυχήματος, που προβλέπεται από την εθνική νομοθεσία κατόπιν μεταφοράς της οδηγίας Seveso³⁴⁰ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Με γνώμονα το άρθρο 8 το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι μπορεί να επιβάλει θετικές υποχρεώσεις στα κράτη, ώστε να διασφαλίζεται ο σεβασμός της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής. Επικαλούμενο την υπόθεση López- Ostra, το δικαστήριο επανέλαβε ότι η σοβαρή ρύπανση του περιβάλλοντος μπορεί να επηρεάσει την ευημερία των ατόμων και να τα εμποδίσει να απολαμβάνουν το δικαίωμα της ιδιωτικής και οικογενειακής τους ζωής. Στη συνέχεια διαπίστωσε ότι η παράλειψη ενημέρωσης όντως συνεπάγεται παραβίαση του δικαιώματος³⁴¹.

Τέλος, στην υπόθεση Κυρτάτος κατά Ελλάδας³⁴², το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6, από την μη εφαρμογή καταδικαστικής απόφασης δικαστηρίου, καθώς, παρόλο που υπήρχε απόφαση του ΣτΕ με την οποία καταργούνταν οι προβλεπόμενες άδειες οικοδόμησης προκειμένου να προστατευτούν οι βάλτοι, ο νομάρχης δεν έλαβε υπόψη του την απόφαση και συνέχισε να εγκρίνει άδειες οικοδομής στην περιοχή.

Μέσα από την σύντομη επισκόπηση της νομολογίας του ΕΔΔΑ, μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι, στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ, το δικαίωμα για ένα καθαρό και υγιές περιβάλλον περιλαμβάνεται κατά βάση στην έννοια του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.

³³⁸ Alan Boyle, Human rights or environmental rights? A reassessment. 18 Fordham Environmental Law Review 2007, σ. 487.

³³⁹ Βλ. ΕΔΔΑ 14967/89 απόφαση, *Guerra and Others κατά Ιταλίας*

³⁴⁰ EEC Directive on the Major Accident Hazards of Certain Industrial Activities, 82/501/EEC, 1982 OJ 230, amended by 87/216/EEC, 19 March 1987.

³⁴¹ Ibidem, §§ 57-60.

³⁴² Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση της 22.05.2003, *Kyrtatos κατά Ελλάδας*.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

3.3 ΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

3.3.A ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Είναι προφανές ότι η πολιτική για το περιβάλλον με ευρωπαϊκή διάσταση δεν μπορούσε να προβλεφθεί πολύ έντονα στη δεκαετία του 1950 ή του 1960, αφού τα περιβαλλοντικά προβλήματα δεν αποτελούσαν προβλήματα αιχμής για την εποχή³⁴³. Έτσι, η Ιδρυτική Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Συνθήκη της Ρώμης 1957) δεν έθετε ως στόχο την προστασία του περιβάλλοντος και περιοριζόταν στη διαμόρφωση ενός πλαισίου οικονομικής συνεργασίας των κρατών μελών. Όμως με την πάροδο του χρόνου κατέστη σαφές ότι η δημιουργία μιας κοινής αγοράς και η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι δυνατόν να επιδιωχθούν ερήμην της περιβαλλοντικής πολιτικής και χωρίς σαφή κοινωνικό και οικολογικό προσανατολισμό³⁴⁴.

Η ευρωπαϊκή περιβαλλοντική πολιτική χρονολογείται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Παρισίων του 1972, όπου οι ευρωπαίοι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων (υπό την επίδραση της πρώτης διάσκεψης του ΟΗΕ για το περιβάλλον - Διακήρυξης της Στοκχόλμης), δήλωσαν την ανάγκη να πλαισιωθεί η οικονομική επέκταση από μια κοινοτική περιβαλλοντική πολιτική και ζήτησαν ένα πρόγραμμα δράσης.

Το πλαίσιο της πιο πάνω συνόδου κορυφής οδήγησε στα λεγόμενα κοινοτικά προγράμματα δράσης, τα οποία όμως αποτελούν διακηρύξεις αρχών και στόχων, με χρονικό ορίζοντα 5-10 ετών, χωρίς όμως νομική δεσμευτικότητα. Υιοθετούνται από το Συμβούλιο των Υπουργών ύστερα από πρόταση της Επιτροπής. Έτσι από το 1973, η Επιτροπή εκδίδει πολυετή προγράμματα δράσης για το περιβάλλον (Environment Action Programme - EAPs)³⁴⁵ που καθορίζουν μελλοντικές νομοθετικές προτάσεις και στόχους για την περιβαλλοντική πολιτική της τότε ΕΟΚ.

Το 6^ο EAP, που όρισε την περιβαλλοντική πολιτική της δεκαετίας 2002-2012, είχε εστιασθεί σε τέσσερις προτεραιότητες: κλιματική αλλαγή – βιοποικιλότητα - περιβάλλον και υγεία - φυσικούς πόρους και απόβλητα.

Το 2013, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο ενέκριναν το 7^ο EAP για το διάστημα μέχρι το 2020, υπό τον τίτλο «Ευημερία εντός των ορίων του πλανήτη μας». Στηριζόμενο σε ορισμένες πρόσφατες στρατηγικές πρωτοβουλίες (τον «οδικό χάρτη» για την αποδοτική χρήση των φυσικών πόρων, τη στρατηγική του 2020 για τη βιολογική ποικιλότητα, και τον «οδικό χάρτη» για τη μετάβαση σε μια ανταγωνιστική

³⁴³ Δ. Παπαγιάννης, «Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο», δεύτερη έκδοση, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομότηνη (1999),σελ. 528.

³⁴⁴ «Η διείδυση του κοινοτικού δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα», Πρακτικά συνεδρίου, Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης – Τομέας Διοικητικής Επιστήμης και Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF) - Γραφείο Ελλάδας, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή (1994),σελ. 9.

³⁴⁵ Χρονολογικά τα 7 προγράμματα δράσης: 1^ο EAP (1973-1976), 2^ο EAP (1977-1981), 3^ο EAP (1982-1986), 4^ο EAP (1987-1992), 5^ο EAP (1993-2000), 6^ο EAP (2002-2012) και 7^ο EAP (2013-2020).

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

οικονομία χαμηλών ανθρακικών εκπομπών έως το 2050), ορίζει εννέα προτεραιότητες μεταξύ των οποίων την προστασία της φύσης, μια μεγαλύτερη ανθεκτικότητα των οικοσυστημάτων, την βιώσιμη οικονομική μεγέθυνση με αποδοτική χρήση πόρων και χαμηλή εκπομπή άνθρακα, όπως και τον αγώνα κατά των περιβαλλοντογενών απειλών για την υγεία. Το πρόγραμμα τονίζει επίσης την ανάγκη για καλύτερη εφαρμογή της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής νομοθεσίας, βελτίωση του επιπέδου της τεχνικής, επενδύσεις και ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών πτυχών στις άλλες πολιτικές³⁴⁶.

Για τα προγράμματα δράσης για το περιβάλλον θα μπορούσε να ειπωθεί ότι αποτελούν την πρώτη προσπάθεια ένταξης της προστασίας του περιβάλλοντος στο ενωσιακό δίκαιο. Η ουσιαστική όμως μεταβολή στο πλαίσιο της κοινοτικής πολιτικής περιβάλλοντος πραγματοποιήθηκε με την υιοθέτηση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (ΕΕΠ)³⁴⁷ το 1986³⁴⁸. Πρόκειται για την πρώτη μεγάλης σημασίας τροποποίηση της Συνθήκης για την ίδρυση της Ε.Ο.Κ και στόχος της ήταν η προώθηση της διαδικασίας της ευρωπαϊκής οικοδόμησης για την ολοκλήρωση της ενοποίησης της εσωτερικής αγοράς.

Σημαντικά για το περιβάλλον είναι τα άρθρα 130 Π, Ρ και Σ που προστέθηκαν στη Συνθήκη. Οι διατάξεις του άρθρου 130 Π³⁴⁹ προσδιορίζουν τα αντικείμενα, τις γενικές αρχές και τα όρια της περιβαλλοντικής δράσης. Δεν παρέχουν απλώς τη νομική βάση για τη λήψη μέτρων από τα όργανα της Κοινότητας, αλλά και περιέχουν τις θεμελιώδεις αρχές που πρέπει να διέπουν τη δράση τους.

Με το άρθρο 130 Ρ καθορίζεται η διαδικασία λήψης μέτρων με τη βαρύνουσα αρμοδιότητα να δίνεται στο Συμβούλιο, ενώ το άρθρο 130 Σ επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν και να διατηρούν μέτρα ενισχυμένης προστασίας³⁵⁰.

Έτσι, μέσα από τη μακρόχρονη πορεία καθιέρωσης της προστασίας του περιβάλλοντος στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα ξεχωρίζουν δύο σημαντικές περιόδους: η περίοδος πριν από την ΕΕΠ και η περίοδος μετά την ΕΕΠ.

Η περιβαλλοντική προστασία για πρώτη φορά στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ανάγεται σε μείζονος σημασίας κοινοτική πολιτική. Μάλιστα, αρχές που μέχρι τώρα είχαν αποτελέσει περιεχόμενο γενικών διακηρύξεων και κατευθυντήριων

³⁴⁶ Tina Ohliger, «Περιβαλλοντική πολιτική: γενικές αρχές και βασικό πλαίσιο», διαθέσιμο στο δίκτυο: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.4.1.html.

³⁴⁷ Η ΕΕΠ υπογράφηκε στις 17-18 Φεβρουαρίου 1986 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου 1987.

³⁴⁸ Κυρώθηκε από τη Χώρα μας με το Ν. 1681/1987.

³⁴⁹ Το άρθρο 130 Π παρ.1 ορίζει ότι: « Δράση αναλαμβανόμενη από την Κοινότητα σχετικά με το περιβάλλον θα έχει τους ακόλουθους στόχους:1) την τήρηση, προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, 2) την συμβολή στην προστασία της υγείας των προσώπων και 3) την εξασφάλιση συνετής και ορθολογικής χρησιμοποίησης των φυσικών πόρων». Στην παρ. 2 ορίζεται ότι η δράση των Κοινοτήτων στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος θα πρέπει να στηρίζεται στις αρχές της προληπτικής δράσης, της επανόρθωσης της ζημιάς στην καθώς και στην αρχή ότι ο ρυπαίνων θα πρέπει να πληρώνει.

³⁵⁰ Ι. Καράκωστας «Περιβάλλον και Δίκαιο, Δίκαιο Διαχείρισης και Προστασίας των Περιβαλλοντικών Αγαθών», Δεύτερη έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, (2006), σελ. 13 επ.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

γραμμών, γνωστών ως αρχών του soft law με μη δεσμευτικό χαρακτήρα, απέκτησαν ουσιαστική ισχύ και αποτέλεσαν θετικό δίκαιο της Κοινότητας³⁵¹.

Με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ³⁵² του 1992, η προστασία του περιβάλλοντος βελτιώνεται, διευρύνεται και εντάσσεται για πρώτη φορά ρητώς στις αρχές και στους σκοπούς της Κοινότητας. Επίσης, αναβαθμίζεται και σε επίπεδο επίσημης κοινοτικής πολιτικής, που θεμελιώνεται στην αρχή «της προφύλαξης και της προληπτικής δράσης», στην αρχή «της επανόρθωσης των καταστροφών», καθώς και στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Ακολουθώντας, με την Συνθήκη του Άμστερνταμ του 1997³⁵³, η προστασία του περιβάλλοντος συγκαταλέγεται μεταξύ των κοινοτικών στόχων και μάλιστα για πρώτη φορά ανεξάρτητα από την οικονομική ανάπτυξη, ενώ παράλληλα αναγορεύθηκε η αειφόρος ανάπτυξη³⁵⁴ σε θεμελιώδη αρχή της Ε.Ε. Εν συνεχεία, η Συνθήκη της Νίκαιας του 2003, δεν επέφερε ουσιώδεις αλλαγές στο πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο του περιβάλλοντος και χαρακτηρίζεται τεχνική και περιορισμένη, καθώς επιφέρει περισσότερο προσαρμογές γύρω από δύο βασικούς άξονες: αφενός τη λειτουργία και τη σύνθεση των θεσμικών οργάνων - αντιμετωπίζοντας θεσμικά προβλήματα που συνδέονται με τη διεύρυνση τα οποία δεν είχαν επιλυθεί το 1997 με τη συνθήκη του Άμστερνταμ - και αφετέρου τις ενισχυμένες συνεργασίες. Τέλος, η Συνθήκη της Λισαβόνας του 2007³⁵⁵ σχεδιάστηκε με σκοπό να κάνει την οικονομία στην Ε.Ε δυναμικότερη και ανταγωνιστικότερη. Επικεντρώθηκε κυρίως στην

³⁵¹Βλ. Χ. Αθανασοπούλου, ο.π.

³⁵² Η Συνθήκη του Μάαστριχτ υπογράφηκε στις 7 Φεβρουαρίου 1992 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Νοεμβρίου 1993.

³⁵³ Η Συνθήκη του Άμστερνταμ υπογράφηκε 16-17 Ιουνίου 1997 και τέθηκε σε ισχύ από την 1η Μαΐου 1999, ενώ κυρώθηκε στην Χώρα μας με τον Ν.2691/1999.

³⁵⁴**Η αρχή της αειφορείας ή αλλιώς βιώσιμης ανάπτυξης** εκφράζει τη διαγενεακή δυναμική που πρέπει να έχει η κοινοτική περιβαλλοντική προστασία στο σύνολο της. Έτσι, ως αειφόρος ανάπτυξη, όπως υιοθετήθηκε στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη του Ρίο, ορίζεται: «η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενεάς, χωρίς να διακυβεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες». **Επίκληση της αρχής της αειφορείας** κάνει και η από 7 Φεβρουαρίου 2013 **απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση C-517/11** (Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας), σύμφωνα με την οποία η Ελληνική Δημοκρατία μη έχοντας εξασφαλίσει την ύπαρξη δικτύου αποχετεύσεως και επεξεργασίας αστικών λυμάτων για τον οικισμό του Λαγκαδά και υποβαθμίζοντας έτσι τη λίμνη Κορώνεια παραβίασε τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ L 206, σελ. 7), σε συνδυασμό με το άρθρο 7 της εν λόγω οδηγίας, και από 89 τα άρθρα 3 και 4, παράγραφοι 1 και 3, της οδηγίας 91/271/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1991, για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων (ΕΕ L 135, σελ. 40) αντιστοίχως. Βλ. επίσης υπ'άρ. **26/2014 απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας** που έκρινε τη νομιμότητα της έγκρισης περιβαλλοντικών όρων για το έργο της μερικής εκτροπής του ρου του Αχελώου με αναφορά στην βιώσιμη ανάπτυξη και πρβλ ΣτΕ Ολ. 3478/2000, 613/2002, 462/2010, 3219/2010.

³⁵⁵ Η συνθήκη της Λισαβόνας υπογράφηκε στις 17 Δεκεμβρίου 2007 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 2009.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

προώθηση της οικονομικής μεγέθυνσης και των θέσεων εργασίας, μέσα από τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της.

Τον Ιούνιο του 2001, στη Σύνοδο του Γκέτεμποργκ, ολοκληρώνονται οι κατευθύνσεις της Λισαβόνας και διατυπώνεται πλέον και η περιβαλλοντική διάσταση, με την υιοθέτηση της αειφόρου ανάπτυξης, ως ευρωπαϊκής στρατηγικής, ενώ επιβεβαιώνεται ταυτόχρονα, η ανάγκη συστηματικής παρακολούθησης της προόδου των κρατών μελών για την επίτευξη των στόχων της.

Η πιο πρόσφατη πολιτική της Ε.Ε για την οικονομική μεγέθυνση, η στρατηγική «Ευρώπη 2020»³⁵⁶, ορίζει μεταξύ άλλων ένα πρωταρχικό στόχο για το κλίμα και την ενέργεια. Επιδιώκει τη διαμόρφωση μιας «έξυπνης, συμμετοχικής και βιώσιμης μεγέθυνσης». Βάσει της νέας στρατηγικής, η «εμβληματική πρωτοβουλία» (flagship initiative) για μια Ευρώπη με αποδοτική αξιοποίηση των φυσικών πόρων δείχνει το δρόμο για τη βιώσιμη μεγέθυνση και προωθεί τη μετάβαση σε μια οικονομία αποδοτικής αξιοποίησης των φυσικών πόρων³⁵⁷.

Οι στόχοι της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ε.Ε σύμφωνα και με το άρθρο 191 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ε.Ε, (ΣΛΕΕ) είναι α) η διατήρηση, προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος, β) η προστασία της υγείας των ανθρώπων, γ) η συνετή και ορθολογική διαχείριση και χρησιμοποίησης των φυσικών πόρων και δ) η προώθηση και αντιμετώπιση περιφερειακών και διεθνών περιβαλλοντικών προβλημάτων³⁵⁸.

Ο πρώτος στόχος ως προς τη διατήρηση, προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος δεν περιορίζεται καθαρά στο πλαίσιο των ορίων των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά περιλαμβάνει οποιαδήποτε προβλήματα διασυνοριακής τυχόν ζημίας και εκτός των ορίων και συνόρων της Ένωσης. Σύμφωνα με αυτό το στόχο, η βελτίωση του περιβάλλοντος εισάγει μία νέα δυναμική αντιμετώπιση που αντιστοιχεί στους νέους σκοπούς της Ε.Ε.

Άλλωστε, όπως επισημάνθηκε, η έννοια του περιβάλλοντος δεν είναι αυστηρώς καθορισμένη, δηλαδή δεν υπάρχει κάποιος συγκεκριμένος και σταθερός όρος, αλλά διαμορφώνεται σε γενικές γραμμές τόσο στο ενωσιακό επίπεδο, όσο και

³⁵⁶ «Ευρώπη 2020»: είναι η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη και την απασχόληση, που ξεκίνησε το 2010 με ορίζοντα το 2020. Στόχος της δεν είναι απλώς η αντιμετώπιση της κρίσης, από την οποία εξάλλου οι οικονομίες μας ανακάμπτουν σταδιακά, αλλά και των μειονεκτημάτων του αναπτυξιακού μας μοντέλου, καθώς και η δημιουργία των συνθηκών για μια έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, βλ. αναλυτικά στο δικτυακό τόπο: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_el.htm.

³⁵⁷ Tina Ohliger, ο.π.

³⁵⁸ Official Journal of the European Communities. (2002). Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://www.lisbon-treaty.org/wcm/component/docman/cat_view/202-treaties/210-ec-treaty-consolidated-version-2002.html.

στα εθνικά επιμέρους δίκαια, άλλοτε με ευρύτερο και άλλοτε με στενότερο περιεχόμενο³⁵⁹.

Ο δεύτερος στόχος, που αφορά την υγεία του ανθρώπου, προσδίδει μία προσωποπαγή διάσταση της προστασίας του περιβάλλοντος και οδηγεί σε σκέψεις καθιέρωσης του δικαιώματος προς ένα υγιές περιβάλλον, προς ένα ατομικό δικαίωμα κάθε πολίτη για την προστασία της υγείας του και της σωματικής του ακεραιότητας από επιβλαβείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις και προκλήσεις οικολογικών καταστροφών. Η προστασία της υγείας του ανθρώπου έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί τα αποτελέσματα της ποιότητας του περιβάλλοντος αντανακλούν στην υγεία, ενώ παράλληλα σχετίζονται άμεσα με την ενεργοποίηση της ενωσιακής πολιτικής στο κοινωνικό πεδίο (domaine social).

Ως προς τον τρίτο στόχο της πολιτικής της Ε.Ε, υπάρχει διάκριση της έννοιας του περιβάλλοντος και αυτής των φυσικών πόρων. Θεωρείται λοιπόν ότι η ορθολογική αξιοποίηση των φυσικών πόρων συμβάλλει στην προσπάθεια αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών προβλημάτων σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο πέρα από τα όρια της Ε.Ε, με ιδιαίτερη βαρύτητα στην αντιμετώπιση των οικολογικών καταστροφών. Ως φυσικοί πόροι, σύμφωνα με το άρθρο 2 της Διακήρυξης της Στοκχόλμης, απαριθμούνται ο αέρας, τα ύδατα, η γη, η πανίδα και η χλωρίδα.

Οι τρεις παραπάνω στόχοι, όπως έχουν διατυπωθεί, αποτελούν αντικείμενο της κοινοτικής δράσης ήδη από το πρώτο πρόγραμμα στο τομέα του περιβάλλοντος από το 1973. Πρόκειται για στόχους αναγνωρισμένους στα περισσότερα κράτη-μέλη, οι οποίοι αποτελούν επίσης περιεχόμενο πολλών συμφωνιών με διεθνή χαρακτήρα³⁶⁰.

Ο τελευταίος στόχος αποτελεί συνιστώσα για τον συγκεκριισμό όλων των παραπάνω επιδιώξεων και στόχων της Ε.Ε και ανοίγει την οδό της συνεργασίας σε διεθνές επίπεδο³⁶¹. Όπως διακηρύσσεται στο άρθρο 191 ΣΛΕΕ οι ανάγκες στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος αποτελούν συνιστώσα και των άλλων πολιτικών της Κοινότητας, ενώ καθιερώνεται η αρχή της ενσωμάτωσης (integration) των περιβαλλοντικών κριτηρίων στις υπόλοιπες πολιτικές της Ε.Ε.

Συμπερασματικά λοιπόν, όπως διαπιστώνεται, για καμία άλλη πολιτική της Ε.Ε δεν υπάρχει μία τέτοια αναφορά, καθότι άλλες πολιτικές σε διαφορετικούς τομείς δεν θα μπορούσαν να αγνοήσουν ή να έρθουν σε αντίθεση με τις αρχές της προστασίας του περιβάλλοντος. Μάλιστα, κατά τον Καθηγητή κ. *Παπαγιάννη*, η «*αχίλλειος πτέρνα*» της ενωσιακής πολιτικής για το περιβάλλον είναι η παρ. 2 του άρθρου 191 ΣΛΕΕ, που καταχωρήθηκε ως ο ελάχιστος συμβιβασμός στο κείμενο της Συνθήκης που αποβλέπει «σε υψηλό επίπεδο προστασίας και λαμβάνει υπόψη την

³⁵⁹ Βλ. Χ. Αθανασοπούλου, «Βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος: Σύγχρονες τάσεις της θεωρίας και της νομολογίας στην ελληνική και ευρωπαϊκή έννομη τάξη (2008), διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3327&lang=1&catid=1>.

³⁶⁰ Βλ. Χ. Αθανασοπούλου, ο.π.

³⁶¹ Χ. Αθανασοπούλου, «Οικονομική ελευθερία και προστασία του περιβάλλοντος», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη (2002), σελ. 19 επ.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ποικιλομορφία των καταστάσεων σε διάφορες περιοχές της Κοινότητας», αφού οι αντιλήψεις των κρατών μελών διαφέρουν ριζικά ως προς τις προδιαγραφές (standarts) για την προστασία του περιβάλλοντος. Δηλαδή, σε άλλες χώρες μέλη οι προδιαγραφές είναι αρκούντως υψηλές, ενώ σε άλλες χαμηλές, με συνέπεια να καθίσταται δυσχερής η χάραξη μιας κοινής πορείας³⁶².

3.3.B ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση για την υλοποίηση των προαναφερόμενων στόχων και πολιτικών στηρίζεται σε ορισμένες γενικές αρχές από τις οποίες ο ενωσιακός νομοθέτης αντλεί τις κατευθυντήριες γραμμές του, αναφορικά με τον προσήκοντα χειρισμό του έννομου αγαθού του περιβάλλοντος, ως ρυθμιστέου αντικειμένου του δικαίου της Ένωσης.

Οι εν λόγω αρχές, μπορεί μεν να έχουν γενική διατύπωση εκ πρώτης όψης κατευθυντήριο χαρακτήρα και να στερούνται άμεσης εφαρμογής, πλην όμως, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ε.Ε (ΔΕΕ)³⁶³, συνιστούν πλήρη και δεσμευτικούς κανόνες δικαίου με αναμφισβήτητη νομική ισχύ³⁶⁴.

³⁶² Δ. Παπαγιάννης, «Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο», δεύτερη έκδοση, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή (1999),σελ. 529.

³⁶³ Για παράδειγμα βλ. ΔΕΚ, 9-07-1992, C-2/90, Επιτροπή κατά Βελγίου, Συλλ. 1992 σελ. I-04431. Στην απόφαση «απόβλητα Βαλλονίας», υπόθεση που επρόκειτο για εθνική νομοθεσία η οποία απαγόρευε κατά τρόπο απόλυτο την εναποθήκευση, απόθεση ή απόρριψη στο εθνικό έδαφος (περιφέρεια Βαλλονίας) αποβλήτων που προέρχονταν από άλλο κράτος-μέλος, και ετίθετο θέμα συμβατότητάς της προς την οδηγία 84/631/ ΕΟΚ, το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου εφαρμόζοντας την **αρχή της αποκατάστασης της βλάβης κατά προτεραιότητα στην πηγή**, τόνισε ότι η εφαρμογή της αρχής προς αποφυγή βλαβών στο περιβάλλον επιτρέπει σε κάθε περιφέρεια ή τοπική οντότητα να λαμβάνει τα ενδεικνυόμενα για αυτήν μέτρα για την αποδοχή, την επεξεργασία και τη διάθεση των δικών τους αποβλήτων, κρίνοντας ότι το προσβαλλόμενο μέτρο της απαγόρευσης αποθήκευσης και απόθεσης αποβλήτων προερχόμενων από άλλα κράτη δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι εισάγει δυσμενείς διακρίσεις. Βλ. επίσης αντίθετη κρίση ΔΕΚ, 25-07-1998, υπόθεση Dusseldorp BV, C-203/96. Για τις περιπτώσεις όμως που είναι αδύνατον να προσδιορισθεί ο υπεύθυνος ρύπανσης και αποκατάστασης της ζημίας, το ΔΕΕ κατά πάγια νομολογία αποφαινεται ότι **«αντιβαίνει στις αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα του περιβάλλοντος**, κατά το άρθρο 191, παράγραφος 2, της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την οδηγία 2004/35/ΕΚ της 21ης Απριλίου 2004, ιδίως δε στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», καθώς και στις αρχές της προφυλάξεως, της προληπτικής δράσεως και **της επανορθώσεως των ζημιών που προκαλούνται στο περιβάλλον κατά προτεραιότητα στην πηγή**, κάθε εθνική ρύθμιση, βάσει της οποίας, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες διαπιστώνεται η ρύπανση τόπου, καθώς και ότι είναι αδύνατο να προσδιορισθεί ο υπεύθυνος για τη ρύπανση και να απαιτηθεί από αυτόν **η επανόρθωση της ζημίας**, που απαιτεί από τον κύριο, ο οποίος δεν ευθύνεται για τη ρύπανση, να εφαρμόσει τα μέτρα επείγουσας προστασίας και «εξυγιάνσεως», αλλά απλώς, σύμφωνα με το Δικαστήριο, πρέπει να καταλογίζεται στον κύριο αυτόν ευθύνη ενέχουσα υποχρέωση καταβολής αποζημιώσεως η οποία περιορίζεται στην αξία του ακινήτου κατόπιν της εφαρμογής των μέτρων «εξυγιάνσεως» .

³⁶⁴ Χ. Αθανασοπούλου, ο.π, σελ. 20.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Οι κατευθυντήριες αρχές³⁶⁵ βάσει των οποίων διαμορφώνεται το περιεχόμενο του δικαίου της Ένωσης αναφορικά με το περιβάλλον υπό το πρίσμα ενός κοινοτικού – ενωσιακού οικολογικού κεκτημένου, που αφορούν την απαίτηση υψηλού επιπέδου προστασίας³⁶⁶ του περιβάλλοντος, είναι οι εξής:

- ✓ η αρχή της προφύλαξης³⁶⁷ και της πρόληψης³⁶⁸,
- ✓ η αρχή της αειφορίας,³⁶⁹

³⁶⁵ Βλ. *Ι. Καράκωστας* «Περιβάλλον και Δίκαιο», Δεύτερη έκδοση, σελ. 37 Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006

³⁶⁶ Βλ. *Ι. Καράκωστας* «Περιβάλλον και Δίκαιο», Δεύτερη έκδοση, σελ. 37-38 Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006 «Για το υψηλό επίπεδο προστασίας δεν υπήρχε ρητή αναφορά, στις διατάξεις της ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης ούτε στο περιεχόμενο της ιδρυτικής Συνθήκης της Ε.Κ., αλλά συναγόταν έμμεσα από την αρχή της επικουρικότητας, κατόπιν η Συνθήκη του Μάαστριχτ εισήγαγε την απαίτηση για υψηλή ποιότητα ως αυτοτελές κριτήριο της διαμόρφωσης του περιεχομένου των κοινοτικών ρυθμίσεων (άρ. 130 παρ.2), ενώ τη Συνθήκη του Άμστερνταμ ενισχύθηκε η απαίτηση αυτή άρ. 74 παρ.2 και άρ. 2 Συνθ. ΕΚ»

³⁶⁷ Η αρχή της προφύλαξης δεν αναφέρεται ρητά σε εθνικές διατάξεις νόμων. Στο ελληνικό Σύνταγμα αναφέρονται ρητά μόνον οι αρχές της πρόληψης και της αειφορίας, εντούτοις, κατά την ορθότερη άποψη, υπονοούνται και οι υπόλοιπες θεμελιώδεις γενικές αρχές, μεταξύ των οποίων και η αρχή της προφύλαξης. Ειδικότερα, η αρχή της προφύλαξης κατοχυρώνεται με το συνδυασμό των άρθρων 5 παρ. 5, όπου κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην προστασία της υγείας, 24 παρ. 1, όπου κατοχυρώνεται η συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος, που αποτελεί τόσο υποχρέωση του κράτους, το οποίο οφείλει να λαμβάνει ιδιαίτερα προληπτικά μέτρα για την προστασία του στο πλαίσιο της αειφορίας, όσο και δικαίωμα του καθενός και 20 παρ. 1, όπου κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας, στην οποία περιλαμβάνεται και η προστασία του περιβάλλοντος, ως δικαίωμα ατομικό και κοινωνικό. Ορισμένοι συγγραφείς δεν διακρίνουν σαφώς ως προς το περιεχόμενο τους τις δύο αρχές Προφύλαξης και Πρόληψης και τις εξετάζουν μαζί. Έτσι και οι: *Ι. Καράκωστας, Α. Ράντος, Γ. Δελλής*.

³⁶⁸ Στην εθνική μας νομοθεσία, όπως προαναφέρθηκε, καθιερώνεται ρητά στο άρθρο 24 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο «η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξη του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Ενόψει της ανωτέρω συνταγματικής επιταγής, εκδόθηκε ο Ν. 1650/1986 με τον οποίο θεσπίζονται κανόνες, αναφερόμενοι, πλην άλλων, στις προϋποθέσεις και στη διαδικασία για την έγκριση της εγκαταστάσεως δραστηριοτήτων ή εκτελέσεως έργων, από τα οποία απειλούνται δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον. Επίσης, κατά την πάγια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας αναγνωρίζεται ως θεμελιώδης αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος, βλ. ενδεικτικά: ΣτΕ 26/2014, ΣτΕ 2731/1997, ΣτΕ 2805/1997, 2796/2002.

³⁶⁸ Την αρχή της πρόληψης συναντούμε επίσης σε πολλές κοινοτικές οδηγίες, ενδεικτικά αναφέρονται: 2006/12/ΕΚ, 87/217/ΕΟΚ, 96/61/ΕΟΚ, 2003/35, 2003/87, 96/61/ΕΚ, 1999/31, 2000/60/ΕΚ, 2455/2001/ΕΚ, 2001/18/ΕΚ, 2001/42/ΕΚ, 2003/87/ΕΚ, 2004/35, Οδηγία 2006/21, 2008/1/ΕΚ, 2008/50/ΕΚ, 2009/31 ΕΚ, Οδηγία - Πλαίσιο 2008/98, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 4042/2012 «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος, Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/99/ΕΚ.

³⁶⁹ Στην ελληνική έννομη τάξη η αρχή της αειφορίας αποκτά συνταγματική περιωπή πλέον και ρητώς με την αναθεώρηση του 2001 και την κατοχύρωση στο άρθρο 24 Συντάγματος. Περαιτέρω, προβλέπεται στο Ν. 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» και το Ν. 4269/2014 «Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση - Βιώσιμη ανάπτυξη».

- ✓ η αρχή της επανόρθωσης των προσβολών του περιβάλλοντος κατά προτεραιότητα στην πηγή τους³⁷⁰,
- ✓ η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει»³⁷¹ και
- ✓ η αρχή της ενσωμάτωσης.

Τόσο το κοινοτικό οικολογικό κεκτημένο, όσο και οι βασικές αρχές, προβλέπονται στο άρθρο 191 της Σ.Ε.Ε. και άρ. 11 ΣΛΕΕ και αρ. 37 Χ.Θ.Δ.Α. (πρώην άρ. 174 της ΣΕΚ).

Επισημαίνεται³⁷² ότι με την Συνθήκη της Λισσαβόνας αυξάνεται, σε σχέση με πριν, το υπό προστασία ενωσιακό περιβαλλοντικό πεδίο με την προσθήκη νέων αναφορών, όπως το κλίμα και τα ζώα, ενώ επιπρόσθετα το έννομο αγαθό του περιβάλλοντος ανάγεται σε θεμελιωμένο ατομικό δικαίωμα, γι' αυτό και συμπεριλαμβάνεται στο Χ.Θ.Δ.Α. και από εκεί εξάγεται η αρχή τη συμμετοχής των πολιτών.

Στην προσπάθεια νοηματοδότησης των βασικών αυτών αρχών πρέπει να ειπωθούν τα παρακάτω:

Η αρχή της προφύλαξης³⁷³ και της πρόληψης³⁷⁴ ή προληπτικής δράσης αναφέρεται στην υποχρέωση των Αρχών και των οργάνων είτε σε κρατικό, είτε σε

³⁷⁰ Στο εθνικό δίκαιο σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 91/689/Ε.Ο.Κ. «για τα επικίνδυνα απόβλητα» του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 1991 έχει εκδοθεί η Υπουργική Απόφαση Η.Π. 13588/725/06 (ΦΕΚ Β' 383/28-3-2006) «Μέτρα όροι και περιορισμοί για την διαχείριση επικινδύνων αποβλήτων», η οποία τροποποιήθηκε με Ν. 4042/2012 και Υ.Α. οικ. 146163/2012, (ΦΕΚ 1537/Β/8.5.2012) σύμφωνα με την οποία ορίζεται μεταξύ άλλων ότι η διαχείριση των επικινδύνων αποβλήτων πραγματοποιείται, λαμβάνοντας υπόψη το οικονομικό και κοινωνικό κόστος, την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», με έμφαση στην ευθύνη του παραγωγού των αποβλήτων, **την αρχή της εγγύτητας** σύμφωνα με την οποία επιδιώκεται τα απόβλητα, κατά το δυνατόν και στο πλαίσιο εφαρμογής της παραγράφου 5, να οδηγούνται σε μία από τις πλησιέστερες εγκεκριμένες εγκαταστάσεις επεξεργασίας ή/και διάθεσης, εφόσον αυτό είναι περιβαλλοντικά αποδεκτό και οικονομικά εφικτό, **την αρχή της επανόρθωσης των ζημιών στο περιβάλλον**. Τέλος, προβλέπεται πλήρης απαγόρευση της εγκατάλειψης, απόρριψης και ανεξέλεγκτης διάθεσης των επικινδύνων αποβλήτων.

³⁷¹ Στο Εθνικό Δίκαιο η αρχή υιοθετείται καταρχήν από τον βασικό νόμο 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος», επίσης στον Ν. 4042/2012 «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/99/ΕΚ - Πλαίσιο παραγωγής και διαχείρισης αποβλήτων - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/98/ΕΚ - Ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» αναφέρεται ότι σύμφωνα με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», το κόστος διαχείρισης των αποβλήτων βαρύνει τον αρχικό παραγωγό των αποβλήτων και τον τρέχοντα ή τους προηγούμενους κατόχους αποβλήτων και τέλος στο Π.Δ 148/2009 «Περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και την αποκατάσταση των ζημιών στο περιβάλλον - Εναρμόνιση με την οδηγία 2004/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Απριλίου 2004», αναφέρεται ότι σκοπός του είναι η θέσπιση περιβαλλοντικής ευθύνης βάσει της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει».

³⁷² Επισήμανση η οποία γίνεται από τους Β.Χριστιανό και Μ. Περάκη στη «Νομοθεσία της Ε.Ε. μετά Της Συνθήκης της Λισαβόνας», Νομική Βιβλιοθήκη 2010

³⁷³ Βλ. απόφαση ΔΕΕ, 17-2-2009, C-552/07, Συλλ. 2009 σελ. I-00987 όπου το δικαστήριο δέχθηκε ότι σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2001/18 τα κράτη μέλη οφείλουν, δυνάμει

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

κοινοτικό επίπεδο και σύμφωνα με την φύση των αρμοδιοτήτων τους, να λαμβάνουν εκ των προτέρων μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος. Η δικαιολογητική βάση της αρχής αυτής, είναι ο ευπαθής χαρακτήρας του περιβάλλοντος και οι συχνά ανυπέρβλητες δυσχέρειες που εμφανίζονται κατά την προσπάθεια αποκατάστασής του, όταν τελικώς επέλθει ζημία ή υποβάθμιση.

Η αρχή της επανόρθωσης των προσβολών του περιβάλλοντος κατά προτεραιότητα στην πηγή τους³⁷⁵ επέχει θέση εφαρμογής όταν έχει επέλθει οικολογική ζημία, η οποία διαχέεται είτε από τη φύση της όπως η λ.χ. διασυννοριακή ρύπανση είτε ηθελημένα όπως για παράδειγμα η μεταφορά αποβλήτων στο ευρύτερο περιβάλλον. Η αρχή αυτή εφαρμόζεται ευρέως³⁷⁶, κυρίως για την εξεύρεση λύσης στο ακανθώδες ζήτημα της διαχείρισης και διάθεσης των αποβλήτων³⁷⁷.

Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει»³⁷⁸ λαμβάνει χώρα και πάλι από τη στιγμή που έχει επέλθει η προσβολή του περιβάλλοντος και ουσιαστικά υποχρεώνει τον

της **αρχής της προφύλαξης**, να μεριμνούν ώστε να λαμβάνονται όλα τα δέοντα μέτρα προκειμένου να αποφεύγονται οι αρνητικές επιπτώσεις για την ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον

³⁷⁴ Βλ. σχετικώς ΤΑΧΟ Α. Ι. «Βασικές Διατάξεις Προστασίας του Περιβάλλοντος», σελ. 14, Εκδόσεις Π.Ν.ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2007. Την αρχή της πρόληψης συναντούμε επίσης σε πολλές κοινοτικές οδηγίες, ενδεικτικά αναφέρονται: 2006/12/EK, 87/217/EOK, 96/61/EOK, 2003/35, 2003/87, 96/61/EK, 1999/31, 2000/60/EK, 2455/2001/EK, 2001/18/EK, 2001/42/EK, 2003/87/EK, 2004/35, Οδηγία 2006/21, 2008/1/EK, 2008/50/EK, 2009/31 EK, Οδηγία - Πλαίσιο 2008/98, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 4042/2012 «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος, Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/99/EK, βλ. αναλυτικά Β' Μέρος, Κεφ. 2°, 1.5.2 Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2008/99/EK στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 4042/2012, σελ. 105.

³⁷⁵ Βλ. *Καράκωστα*, «Περιβάλλον και Δίκαιο», Δεύτερη έκδοση, σελ. 44-46, Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006

Στο εθνικό δίκαιο σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 91/689/E.O.K. «για τα επικίνδυνα απόβλητα» του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 1991 έχει εκδοθεί η Υπουργική Απόφαση Η.Π. 13588/725/06 (ΦΕΚ Β' 383/28-3-2006) «Μέτρα όροι και περιορισμοί για την διαχείριση επικινδύνων αποβλήτων», η οποία τροποποιήθηκε με Ν. 4042/2012 και Υ.Α. οικ. 146163/2012, (ΦΕΚ 1537/Β/8.5.2012) σύμφωνα με την οποία ορίζεται μεταξύ άλλων ότι η διαχείριση των επικινδύνων αποβλήτων πραγματοποιείται, λαμβάνοντας υπόψη το οικονομικό και κοινωνικό κόστος, την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», με έμφαση στην ευθύνη του παραγωγού των αποβλήτων, **την αρχή της εγγύτητας** σύμφωνα με την οποία επιδιώκεται τα απόβλητα, κατά το δυνατόν και στο πλαίσιο εφαρμογής της παραγράφου 5, να οδηγούνται σε μία από τις πλησιέστερες εγκεκριμένες εγκαταστάσεις επεξεργασίας ή/και διάθεσης, εφόσον αυτό είναι περιβαλλοντικά αποδεκτό και οικονομικά εφικτό, **την αρχή της επανόρθωσης των ζημιών στο περιβάλλον**. Τέλος, προβλέπεται πλήρης απαγόρευση της εγκατάλειψης, απόρριψης και ανεξέλεγκτης διάθεσης των επικινδύνων αποβλήτων.

³⁷⁶ Σε επίπεδο κανονιστικών ρυθμίσεων αλλά και νομολογιακών

³⁷⁷ Επειδή η διαχείριση των αποβλήτων διέπεται από την αρχή της διάθεσής τους στην πηγή, αυτή συνδυάζεται με τις αρχές της εγγύτητας και της αυταρέσκειας.

³⁷⁸ Βλ. *Καράκωστα*, «Περιβάλλον και Δίκαιο», Δεύτερη έκδοση, σελ. 46-53, Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006 Βλ. επίσης Οδηγία 2004/35/EK για την περιβαλλοντική ευθύνη, όπου σύμφωνα σύμφωνα με το προοίμιο της Οδηγίας, η πρόληψη και η αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημίας αποσκοπούν στην ικανοποίηση της Κοινοτικής Περιβαλλοντικής Πολιτικής. Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» μπορεί, σύμφωνα με την οδηγία, να αποτελέσει το όχημα για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι. Θα πρέπει δηλαδή οι φορείς των δραστηριοτήτων που προκαλούν τη

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

αυτουργό της προσβολής, δηλαδή τον ρυπαίνοντα, με βάρη που συνεπάγονται έξοδα και τείνουν για την υλοποίηση των μέτρων που αποφασίζουν τα αρμόδια κοινοτικά όργανα ή ο κοινοτικός νομοθέτης για τον πιο αποδεκτό τρόπο αποκατάστασης και επανόρθωσης του περιβάλλοντος που υποβαθμίστηκε. Έτσι, η ως άνω αρχή λειτουργεί συνάμα ως αποτελεσματικό, προληπτικό μέσο, εκτός από αποκαταστατικό. Όμως μπορεί να εξαχθεί και το συμπέρασμα ότι η προσβολή του περιβάλλοντος αποτιμάται σε χρήμα.

Η αρχή της ενσωμάτωσης λειτουργεί ως οριοθέτηση και ως πλαίσιο οποιασδήποτε πολιτικής της Ένωσης, η οποία πριν νομοθετηθεί και εφαρμοστεί πρέπει να λαμβάνει υπόψη την περιβαλλοντολογική παράμετρο (άρ. 11 ΣΛΕΕ), προκειμένου να προωθηθεί η αειφόρος ανάπτυξη. Ουσιαστικά εισάγεται η έννοια του περιβαλλοντολογικού σχεδιασμού σε όλους τους τομείς της οικονομίας και θεσπίζονται δείκτες, υπό την έννοια των ποσοτικοποιημένων στόχων που συνιστούν δέσμευση στο επίπεδο της συνολικής Ευρωπαϊκής, αλλά και Κρατικής πολιτικής.

Η αρχή της αειφορίας ή αλλιώς της βιώσιμης ανάπτυξης, αναφέρονται³⁷⁹ «στην αρμονική ενσωμάτωση των στόχων της οικονομικής ανάπτυξης μέσα στην ανάγκη για προστασία των φυσικών πόρων, έτσι ώστε να διαφυλαχτούν οι μελλοντικές γενεές και να δοθεί η δυνατότητα σ' αυτές να διατηρήσουν ένα καθαρό και υγιές περιβάλλον». Η ανάγκη για βιώσιμη ανάπτυξη καθίσταται ως προτεραιότητα επιτακτικής φύσεως, διότι οι προσβολές και οι επιβλαβείς επιπτώσεις των ανθρώπινων επεμβάσεων στο περιβάλλον, στο πλαίσιο της οικονομικής παραγωγικής διαδικασίας, επέτειναν την αλλοίωση και την καταστροφή του.

Η αναγωγή της προστασίας του περιβάλλοντος στο αρ. 37 του Χ.Θ.Δ.Α. καταδεικνύει μία ακόμη αρχή, αυτή της συμμετοχής και της συνεργασίας των

ζημία ή τον κίνδυνο ζημίας για το περιβάλλον να είναι υπόλογοι οικονομικά, ώστε να παρακινούνται να λαμβάνουν μέτρα και να υιοθετούν μεθόδους ελαχιστοποίησης του κινδύνου.

Βλ. και Απόφαση ΔΕΚ, 24-06-2008, C-188/07, όπου το Δικαστήριο σχετικά με την αξιοποίηση των στερεών αποβλήτων ερμήνευσε το άρθρο 8 της Οδηγίας 75/442. Ειδικότερα ανέφερε ότι δυνάμει του άρθρου 15 της ίδιας οδηγίας προβλέπεται ότι, σύμφωνα με την αρχή ο ρυπαίνων πληρώνει, το κόστος της διαθέσεως των αποβλήτων πρέπει να φέρουν οι προγενέστεροι κάτοχοι ή ο παραγωγός του γενεσιουργού των αποβλήτων προϊόντος. Βλ. επίσης C-172/82, C-293/97, C-1/03, C-487/06, C-254/08, C-97/11.

³⁷⁹ Βλ. Χ. Αθανασοπούλου. «Το άρθρο 24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρησή του» Πρακτικά Ημερίδας, Επιμέλεια Παπαδημητρίου Γ., σελ. 106-107, Εκδόσεις Α.Σακκουλα, 2002, Επίσης, Αθανασοπούλου Χ. Διαδικτυακό τόπο [www. Nomosphysis.org](http://www.Nomosphysis.org) το άρθρο της «Βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος :Σύγχρονες τάσεις της θεωρίας και της νομολογίας στην Ελληνική και Ευρωπαϊκή έννομη τάξη»

Στην ελληνική έννομη τάξη η αρχή της αειφορίας αποκτά συνταγματική περιωπή πλέον και ρητώς με την αναθεώρηση του 2001 και την κατοχύρωση στο άρθρο 24 Συντάγματος. Περαιτέρω, προβλέπεται στο Ν. 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» και το Ν. 4269/2014 «Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση - Βιώσιμη ανάπτυξη».

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

πολιτών στην διασφάλιση του αγαθού του περιβάλλοντος, το οποίο τώρα προκύπτει ότι είναι και βασικό ατομικό δικαίωμα.

Όλες αυτές οι βασικές αρχές όπως παρουσιάστηκαν και νοηματοδοτήθηκαν, διατυπώθηκαν για πρώτη φορά ως κείμενο διεθνούς διακήρυξης, το οποίο στην αρχή δεν είχε «δεσμευτικό χαρακτήρα»³⁸⁰ στις Διακηρύξεις της Στοκχόλμης το 1972 και του Ρίο Ντε Τζανέιρο το 1992 και αποτελούν πλέον την δικαϊκή θεμελίωση της περιβαλλοντολογικής νομοθεσίας τόσο σε Ευρωπαϊκό, όσο και σε Εθνικό επίπεδο.

3.3.Γ. ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ιδιαίτερη αποστολή, αξίες και στόχους για την επίτευξη των οποίων έχει και ιδιαίτερο θεσμικό πλαίσιο, αποτελούμενο από όργανα, διακεκριμένα από τα όργανα των κρατών – μελών της .

Τα όργανα αυτά, κατά την επιδίωξη του ενωσιακού σκοπού, είναι επιφορτισμένα με συγκεκριμένα καθήκοντα και έχουν σημαντικές αρμοδιότητες, οι οποίες – με βάση την αρχή της δοτής αρμοδιότητας - προέρχονται από μεταβίβαση εθνικών αρμοδιοτήτων από τα κράτη- μέλη³⁸¹. Κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων αυτών, τα ενωσιακά όργανα εκδίδουν πράξεις νομοθετικού, κανονιστικού, διοικητικού και εκτελεστικού περιεχομένου, δεσμευτικές για την Ένωση, τα κράτη- μέλη και τους ιδιώτες. Επομένως, η επίτευξη του ενωσιακού σκοπού εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από την επιτυχή και αποτελεσματική λειτουργία των οργάνων που συγκροτούν το θεσμικό πλαίσιο της ένωσης.

Τα όργανα της Ένωσης συγκροτούνται από εκπροσώπους των κρατών-μελών, στο πλαίσιο συγκρότησης των οποίων αναφέρονται σημαντικά θέματα όσον αφορά στον αριθμό των μελών τους, τον τρόπο υπόδειξής τους και τον τρόπο λήψης αποφάσεων³⁸².

Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να επιχειρηθεί ο ορισμός του Ευρωπαϊκού ή Κοινοτικού Δίκαιου,³⁸³ που σε νομικό επίπεδο δεν είναι τίποτα διαφορετικό από ένα σύνολο κανόνων δικαίου που διέπουν τη σύσταση, δομή και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, καθώς και τις σχέσεις αυτών με τα κράτη-μέλη, με τους πολίτες της Ένωσης και με τις τρίτες χώρες.

³⁸⁰ Βλ. επίσης για την έννοια του soft law όπως περιγράφεται από Αθανασοπούλου Χ. Διαδικτυακό τόπο www.Nomosphysis.org το άρθρο της «Βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος :Σύγχρονες τάσεις της θεωρίας και της νομολογίας στην Ελληνική και Ευρωπαϊκή έννομη τάξη»

³⁸¹ Παναγιώτης Κανελλόπουλος, «Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης»: Σύμφωνα με το άρθρο 5 ΣΕΕ η οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων της ένωσης διέπεται από την αρχή της δοτής αρμοδιότητας. Η Ένωση δηλαδή, ενεργεί μόνο εντός ορίων αρμοδιοτήτων που τις απονέμουν τα κράτη μέλη με τις Συνθήκες για την επίτευξη των στόχων που οι Συνθήκες ορίζουν, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2010, σελ.271.

³⁸² όπ.π., σελ.126

³⁸³ Π.Κανελλόπουλος "Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,σελ.262, Σάκκουλα ,2003

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Με την στενή έννοια του όρου, το δίκαιο της Ε.Ε. αποτελείται από τις ιδρυτικές Συνθήκες και από κανόνες που περιλαμβάνονται στις πράξεις τις οποίες έχουν θεσπίσει τα κοινοτικά όργανα κατ' εφαρμογή των Συνθηκών αυτών.

Με την ευρεία έννοια το κοινοτικό δίκαιο συμπεριλαμβάνει επίσης τις γενικές αρχές του δικαίου και τη νομολογία του Δικαστηρίου (ΔΕΕ), το δίκαιο που προέκυψε από τις εξωτερικές σχέσεις της Ένωσης, ή ακόμη το συμπληρωματικό δίκαιο που προκύπτει από τις συμβατικές πράξεις που έχουν συναφθεί μεταξύ των κρατών – μελών για την εφαρμογή των Συνθηκών. Το μεγαλύτερο μέρος δε των κανόνων δικαίου της Ένωσης ανήκουν στο δημόσιο δίκαιο, ένα σημαντικό όμως μέρος αυτών ανήκουν στο ιδιωτικό δίκαιο, ουσιαστικό και δικονομικό.

Εξάλλου, αυτοί οι κανόνες δικαίου αποτελούν μέρος αυτού που ονομάζεται κοινοτικό κεκτημένο. Η έννοια αυτή συνιστά το **κοινό υπόβαθρο** των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που συνδέει το σύνολο των κρατών-μελών με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το εν λόγω κεκτημένο βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη και περιλαμβάνει το περιεχόμενο, τις αρχές και τους πολιτικούς στόχους των συνθηκών, την κοινοτική νομοθεσία και την νομολογία του Δικαστηρίου, τις δηλώσεις και τα ψηφίσματα που έχουν εγκριθεί στο πλαίσιο της Ένωσης, τις πράξεις που αφορούν την κοινή εξωτερική και πολιτική Ασφάλειας, τις πράξεις που έχουν συμφωνηθεί στο πλαίσιο Αστυνομικής συνεργασίας και Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών, τις Διεθνείς Συμφωνίες που έχουν συναφθεί από την κοινότητα και εκείνες που έχουν συναφθεί από τα κράτη –μέλη μεταξύ τους στον τομέα των δραστηριοτήτων της Ένωσης.

Έμμεσα³⁸⁴ συμπεριλαμβάνει και τον χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ο οποίος συνενώνει σε ένα και μόνο κείμενο όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα που ισχύουν σε ενωσιακό επίπεδο για να τα προβάλει εναργέστερα και πιο πανηγυρικά και να τους εξασφαλίσει μεγαλύτερη αναγνώριση. Ο χάρτης εδράζεται στις κοινοτικές συνθήκες, στις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των λαών και στις διεθνείς συμβάσεις όπως η ΕΣΔΑ. Στην ουσία αυτό σημαίνει ότι, όταν προσχωρούν στην Ευρωπαϊκή ένωση νέα κράτη, μια από τις προϋποθέσεις είναι η πλήρης συμμόρφωσή τους με το κοινοτικό κεκτημένο.

Η Ελλάδα κατέστη μέλος αρχικά των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ακολούθως της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη σωρευτική εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 28 παρ. 2 και 3 του Συντάγματος. Ουσιαστικά, σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές, η Βουλή αποφασίζει κάθε φορά με την ειδική αυξημένη πλειοψηφία των τριών πέμπτων να υποβάλει την χώρα σε περιορισμούς της κυριαρχίας³⁸⁵ της. Έτσι το Ευρωπαϊκό Δίκαιο καθίσταται εσωτερικό δίκαιο της Ελλάδας. Συγχρόνως, στο μέτρο κατά το οποίο τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφασίζουν δεσμευτικά για τα κράτη μέλη, οι αποφάσεις των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεσμεύουν την Ελλάδα όπως και τα άλλα κράτη μέλη.

³⁸⁴ Άρθρο 6παρ. 1 Σ.Ε.Ε.

³⁸⁵ Ψαρούδα –Μπενάκη Α. 'Προς ένα «Ευρωπαϊκό» ποινικό δίκαιο;', Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά Ν.Γ. /2003

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Τόσο το πρωτογενές, όσο και το παράγωγο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, ισχύουν σε επίπεδο αντίστοιχο του Συντάγματος, στο μέτρο που δεν θίγουν την πολιτειακή και την πολιτική ταυτότητα του κράτους μέλους αφενός και αφετέρου δεν προσκρούουν σε διατάξεις του Συντάγματος, οι οποίες περιέχουν ρυθμίσεις που εκφεύγουν του ρυθμιστικού πεδίου των ευρωπαϊκών κανόνων.

Υπενθυμίζεται ότι τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η Επιτροπή, το Συμβούλιο, το Κοινοβούλιο και το Δικαστήριο. Το παράγωγο ευρωπαϊκό δίκαιο εμφανίζεται ως κανονισμός, οδηγία, απόφαση και σύσταση, η οποία δεν είναι νομικά δεσμευτική. Ο κανονισμός έχει γενική ισχύ, δηλαδή περιέχει ρύθμιση με γενικό και αφηρημένο χαρακτήρα και ισχύει απ' ευθείας σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο κανονισμός έχει άμεση ισχύ, δηλαδή δεσμεύει τα κράτη μέλη και θεμελιώνει δικαιώματα και υποχρεώσεις για τους πολίτες των κρατών - μελών. Η οδηγία δεσμεύει τα κράτη μέλη μόνο ως προς το αποτέλεσμα. Έτσι, πρέπει να μετατραπεί σε εσωτερικό κανόνα δικαίου, δηλαδή να ψηφισθεί νόμος ή να εκδοθεί διάταγμα. Η απόφαση συνήθως περιέχει ρύθμιση ειδική και συγκεκριμένη. Δηλαδή με την απόφαση ασκείται εκτελεστική λειτουργία. Εξαιρετικά η απόφαση μπορεί να περιέχει γενική και αφηρημένη ρύθμιση με άμεση ισχύ.

Πηγές³⁸⁶ του δικαίου της Ένωσης είναι οι ακόλουθες:

1. Το πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο,
2. Το δευτερογενές ή παράγωγο κοινοτικό δίκαιο,
3. Οι διεθνείς συνθήκες που συνάπτει η Ευρωπαϊκή κοινότητα με τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς, και
4. Οι γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου.

Το δίκαιο που πηγάζει από τις τρεις πρώτες παραπάνω πηγές είναι γραπτό δίκαιο, ενώ το δίκαιο που πηγάζει από τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου είναι άγραφο δίκαιο, το οποίο διαπλάθεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και το οποίο πλέον ονομάζεται ΔΕΕ. Πηγή άγραφου κοινοτικού δικαίου μπορεί να αποτελέσει και το έθιμο, εφόσον συντρέχουν τα συστατικά στοιχεία του εθίμου, ήτοι, η μακροχρόνια εφαρμογή και η πεποίθηση περί της νομικής του δεσμευτικότητας.

Με την κατάργηση των συνόρων και τη δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς όπου πρόσωπα, πράγματα και υπηρεσίες κινούνται ελεύθερα, ήταν αναμενόμενο ότι τα άτομα που έχουν παραβατική συμπεριφορά θα έβρισκαν πρόσφορο έδαφος να δρουν σε περισσότερες από μία χώρες. Από τη στιγμή, λοιπόν, όπου το έγκλημα μετατράπηκε σε υπερεθνική ή διασυνοριακή υπόθεση, έπρεπε και η εφαρμογή του ποινικού δικαίου να ξεφύγει από τα στενά όρια του κάθε κράτους με αποτέλεσμα να υπάρχει δυνατότητα άμεσης και επιτυχούς συνεργασίας μεταξύ των κρατών για την αντιμετώπισή του.

³⁸⁶ Κανελλόπουλος Π. "Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σελ.263, Σάκκουλα, 2003

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Ειδικότερα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από νωρίς δημιουργήθηκε η ανάγκη ύπαρξης ενός ενιαίου χώρου «ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης». Έτσι, με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, το 1997, στο άρθρο 2 ΣυνθΕΕ τίθεται ως στόχος η δημιουργία ενός χώρου «δικαιοσύνης, ελευθερίας και ασφάλειας», εντός του οποίου εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, το άσυλο, η μετανάστευση, καθώς και η πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας. Η Συνθήκη χώρισε τον στόχο μεταξύ του πρώτου, κοινοτικού πυλώνα (Τίτλος IV «Θεωρήσεις, άσυλο, μετανάστευση και άλλες πολιτικές σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων») και του τρίτου ενωσιακού πυλώνα (Τίτλος VI «Διατάξεις για την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις»)

Η υλοποίηση του στόχου αυτού, στο μέτρο που αφορά την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, παρέμεινε στον τρίτο πυλώνα, όπου κυριαρχούσε η διακρατική συνεργασία μεταξύ των κρατών –μελών και ανατέθηκε σε μία σειρά θεσμών. Συγκεκριμένα το άρθρο 29 της ΣΕΕ, όπως τροποποιήθηκε με την Συνθήκη της Νίκαιας αναφέρει : *« Με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στόχος της Ένωσης είναι να παρέχει στους πολίτες υψηλό επίπεδο προστασίας εντός ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, με την ανάπτυξη από κοινού δράσης μεταξύ των κρατών μελών στον τομέα της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, και με την πρόληψη και την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξеноφοβίας.*

Ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται με την πρόληψη και την καταπολέμηση της εγκληματικότητας οργανωμένης ή μη, ιδίως της τρομοκρατίας, της εμπορίας ανθρώπων και των εγκλημάτων κατά παιδιών, της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και όπλων, της δωροδοκίας και της απάτης μέσω:

- στενότερης συνεργασίας μεταξύ αστυνομικών δυνάμεων, τελωνειακών και άλλων αρμόδιων αρχών στα κράτη μέλη, τόσο απευθείας όσο και μέσω της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας (Ευρωπόλ), σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 30 και 32,
- **στενότερης συνεργασίας** μεταξύ δικαστικών και άλλων αρμόδιων αρχών των κρατών- μελών, συμπεριλαμβανομένης της συνεργασίας μέσω της **Ευρωπαϊκής Μονάδας Δικαστικής Συνεργασίας (Eurojust)**, σύμφωνα με τα άρθρα 31 και 32,
- **προσέγγισης, όπου είναι αναγκαίο, των κανόνων σε ποινικές υποθέσεις στα κράτη μέλη, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 31 στοιχείο ε. »**

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η ισχύουσα διάκριση μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ευρωπαϊκής Κοινότητας καταργείται και αντικαθίσταται από μια (ενιαία) Ευρωπαϊκή Ένωση που διαθέτει νομική προσωπικότητα και είναι η μόνη αρμόδια να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες στους τομείς αρμοδιότητάς της ή να είναι μέλος διεθνών οργανισμών. Επίσης καταργούνται οι τρεις πυλώνες, οι οποίοι επί της ουσίας ενσωματώνονται στην Ένωση. Δημιουργείται ενιαίο σώμα συνθηκών, από τις οποίες η μεν Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση συνεχίζει να ονομάζεται με τον ίδιο τρόπο , ενώ η ΣυνθΕΚ μετονομάζεται σε ΣΛΕΕ.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Πλέον η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις στην Ένωση θεμελιώνεται **στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης δικαστικών αποφάσεων** (άρθρο 82 ΣΛΕΕ - **πρώην άρθρο 31 ΣΕΕ**). Επισημαίνεται ότι η εν λόγω Αρχή ίσχυε μόνο σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις μέχρι τότε.

Επίσης, σημαντική αλλαγή αποτελεί και το γεγονός ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για να διευκολύνουν την αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων καθώς και την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις που έχουν **διασυνοριακές διαστάσεις** μπορούν μέσω **οδηγιών** να θεσπίζουν ελάχιστους κανόνες **τόσο δικονομικής φύσεως** (άρθρο 82 παρ.2 ΣΛΕΕ) **όσο και ουσιαστικού ποινικού δικαίου** (άρθρο 83 παρ.1 και 2 ΣΛΕΕ).

Από την άλλη τα κύρια χαρακτηριστικά των αποφάσεων- πλαίσιο είναι ότι δεσμεύουν επίσης τα κράτη-μέλη ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα αλλά αφήνουν στην αρμοδιότητα των εθνικών αρχών την επιλογή του τύπου και του μέσου. Πρόκειται για μια πράξη που εκδιδόταν μόνο από το Συμβούλιο στις περιπτώσεις αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας³⁸⁷ σε ποινικές υποθέσεις και δεν παρήγαγε άμεσα αποτελέσματα.

3.3.Δ Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε. ΜΕΣΩ ΟΔΗΓΙΩΝ

Ι Οδηγία 2008/99/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω των διατάξεων του Ποινικού Δικαίου

Το Συμβούλιο της Ευρώπης στο Στρασβούργο στις 4 Νοεμβρίου 1998, έθεσε προς υπογραφή τη Σύμβαση για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου³⁸⁸. Το αποτέλεσμα ήταν να υπάρξει μία πρώτη προσπάθεια τυποποίησης του «σκληρού πυρήνα» ποινικών αδικημάτων εις βάρος του περιβάλλοντος στην έννομη τάξη των κρατών μελών³⁸⁹. Με τις διατάξεις των άρθρων της Σύμβασης καλύφθηκαν τα σοβαρότερα περιβαλλοντικά αδικήματα, τα οποία τελούνται είτε εκ προθέσεως είτε εξ αμελείας, συμπεριλαμβανομένης και της ποινικοποίησης του κινδύνου που μπορεί να δημιουργηθεί από τις εν λόγω παραβατικές συμπεριφορές κατά του περιβάλλοντος³⁹⁰.

³⁸⁷ Σύμφωνα με το άρ. 34 ΣΕΕ τίτλου VI άρ.29 επ. ΣΕΕ, Συνθήκη Άμστερνταμ και τίτλος V κεφ.1-5 , Ο χώρος της ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης Συνθήκη Λισσαβόνας.

³⁸⁸ η οποία αποτελεί την πρώτη σύμβαση που καθιερώνει το αξιόποινο των πράξεων που βλάπτουν ή είναι πιθανόν να βλάψουν το περιβάλλον και συνάμα σημείο αναφοράς για την ανάπτυξη του περιβαλλοντικού ποινικού δικαίου.

³⁸⁹ Βλ *Πολυχρόνης Τσιρίδης*, «Η προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας», Νόμος και Φύση Νοέμβριος 2009.

³⁹⁰ ό.π.

Το επόμενο έτος, τον Οκτώβριο του 1999, έλαβε χώρα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Tampere, στο οποίο συζητήθηκε η αναγκαιότητα να καταβληθούν προσπάθειες, προκειμένου να διατυπωθούν κοινοί ορισμοί, κατηγορίες και κυρώσεις για ιδιαίτερα σημαντικά αδικήματα, συμπεριλαμβανομένου του περιβαλλοντικού. Είχε ήδη γίνει αντιληπτό ότι οι παραβάσεις κατά του περιβάλλοντος κατατάσσονται στους τομείς με σημαντικές διασυνοριακές συνέπειες. Αυτό σήμαινε, σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Συμβουλίου του Τάμπερε, ότι η προσέγγιση της αξιόποινης συμπεριφοράς κατά του περιβάλλοντος θα πρέπει να είναι εξ ίσου αποτελεσματική σε ολόκληρη την Ένωση, όπως γίνεται και σε άλλα αδικήματα, όπως λ.χ. η τρομοκρατία, η διαφθορά, η εμπορία ανθρώπων και το οργανωμένο έγκλημα και θα πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο κάποιων ελάχιστων κοινών κανόνων, αναφορικά με τα συστατικά στοιχεία των αξιόποινων πράξεων και να διώκονται με την ίδια αυστηρότητα οπουδήποτε κι αν διαπράττονται³⁹¹.

Το 2001 η Επιτροπή υπέβαλε Πρόταση Οδηγίας για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου, με βάση τις διατάξεις της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που αφορούν στην πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος.

Το 2003, το Συμβούλιο εξέδωσε την Απόφαση-Πλαίσιο 2003/80/ΔΕΥ, αντί της προτεινόμενης από την Επιτροπή Οδηγίας³⁹². Με αυτήν ορίστηκε μια σειρά από αδικήματα σε βάρος του περιβάλλοντος για τα οποία τα κράτη μέλη κλήθηκαν να προβλέψουν ποινικές κυρώσεις. Οι διατάξεις της Απόφασης στηρίχτηκαν σε μεγάλο βαθμό στις διατάξεις της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης της 4ης Νοεμβρίου του 1998 για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου. Βασικός στόχος της Απόφασης-Πλαίσιο του Συμβουλίου (2003/80/ΔΕΥ) ήταν να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότερη εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας με τον καθορισμό μιας κοινής ελάχιστης δέσμης αδικημάτων, βασιζόμενη στον 3ο πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Επιτροπή άσκησε προσφυγή κατά της Απόφασης- Πλαισίου ενώπιον του ΔΕΚ, υποστηρίζοντας ότι η εν λόγω απόφαση εκδόθηκε σε εσφαλμένη νομική βάση. Τελικά το ΔΕΚ ακύρωσε την ως άνω Απόφαση-Πλαίσιο με απόφασή του³⁹³ την 13η Σεπτεμβρίου 2005, με δικαιολογητική βάση και αιτιολογία ότι στηριζόταν στον 3ο πυλώνα, παραγνωρίζοντας και ουσιαστικώς παραβιάζοντας το άρθρο 47 της ΣΕΕ. Και αυτό δεδομένου ότι, τόσο του στόχου όσο και του περιεχομένου των άρθρων 1εως 7 της Απόφασης-Πλαισίου θα ήταν ορθότερο η απόφαση να εκδοθεί με την εφαρμογή του άρθρου 175 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας η οποία αποτελεί τον (πρώτο) 1ο πυλώνα³⁹⁴.

³⁹¹ ό.π.

³⁹² Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L 29, 5-2-2003, σελ. 55 επ.

³⁹³ Βλ. υπόθεση C-176/03 τ

³⁹⁴ ό.π. Πολυχρόνη Τσιρίδης ζ, «Η προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας», Νόμος και Φύση Νοέμβριος 2009.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Η επιλογή της θέσπισης ποινικών κυρώσεων με νομικό μέσο του τρίτου Πυλώνα, όπως με την Απόφαση-Πλαίσιο 2003/80/ΔΕΥ, και όχι με νομικό μέσο του Πρώτου Πυλώνα (Οδηγία), κρίθηκε από το ΔΕΚ ότι συνιστά αναρμοδιότητα των οργάνων της Ένωσης ή ότι έπραξε κατά νόσφιση της λειτουργίας της αναφορικά με τις ποινικές της αρμοδιότητες και παραβίασε κατά αυτόν τον τρόπο την Συνθήκη, με νομική συνέπεια την ακύρωση της πιο πάνω απόφασης- πλαισίου³⁹⁵. Μετά την ακύρωση της Απόφασης- Πλαίσιο 2003/80/ ΔΕΥ, εκδόθηκε, προς κάλυψη του νομικού κενού που δημιουργήθηκε, η οδηγία 2008/99/ΕΚ³⁹⁶

Ποιες είναι όμως οι διωκόμενες συμπεριφορές που προβλέπονται στην οδηγία 2008/99/ΕΚ;

Στην οδηγία 2008/99/ΕΚ τυποποιούνται ως αδικήματα, εκ προθέσεως ή εκ βαριάς αμέλειας³⁹⁷: α) η απόρριψη, εκπομπή ή εισαγωγή ποσότητας υλικών ή ιοντίζουσας ακτινοβολίας στον αέρα, το έδαφος ή το νερό, β) η συλλογή, μεταφορά, ανάκτηση ή διάθεση αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένης της επιχειρησιακής εποπτείας των πράξεων αυτών και της επακόλουθης συντήρησης των εγκαταστάσεων διάθεσης, και συμπεριλαμβανομένων δράσεων που εκτελούνται από εμπόρους ή μεσίτες (διαχείριση των αποβλήτων) που προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν τον θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες, σε πρόσωπα, ή ουσιαστικές βλάβες, στην ποιότητα του αέρα, στην ποιότητα του εδάφους ή στην ποιότητα του νερού, ή στα ζώα ή τα φυτά, γ) η αποστολή αποβλήτων, οσάκις η δραστηριότητα αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 2 παράγραφος 35 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1013/2006 για τις μεταφορές αποβλήτων και διενεργείται σε μη αμελητέα ποσότητα, ανεξάρτητα από το εάν εκτελείται ως ενιαία μεταφορά ή ως πολλαπλές μεταφορές που φαίνονται αλληλένδετες, δ) η λειτουργία μονάδας, η οποία εκτελεί επικίνδυνες δραστηριότητες ή στην οποία αποθηκεύονται ή χρησιμοποιούνται επικίνδυνες ουσίες ή παρασκευάσματα, ε) η παραγωγή, η επεξεργασία, ο χειρισμός, η χρήση, η κατοχή, η αποθήκευση, η μεταφορά, η εισαγωγή, η εξαγωγή ή η διάθεση πυρηνικών υλικών ή άλλων επικινδύνων ραδιενεργών ουσιών που προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν θάνατο ή σοβαρή σωματική βλάβη σε πρόσωπα ή ουσιαστική βλάβη στην ποιότητα του αέρα, την ποιότητα του εδάφους ή την ποιότητα του νερού, ή στα ζώα ή τα φυτά, στ) η θανάτωση, ο αφανισμός, η κατοχή ή η σύλληψη προστατευόμενων ειδών της άγριας χλωρίδας ή πανίδας, εξαιρουμένων των περιπτώσεων που η συμπεριφορά αφορά αμελητέα ποσότητα αυτών των ειδών και έχει αμελητέο αντίκτυπο στο καθεστώς διατήρησης των ειδών, ζ) η εμπορία με προστατευόμενα είδη άγριας πανίδας ή χλωρίδας ή μερών ή παραγώγων αυτών, εξαιρουμένων των περιπτώσεων που η συμπεριφορά αφορά αμελητέα ποσότητα των ειδών αυτών και έχει αμελητέο αντίκτυπο στο καθεστώς διατήρησης των ειδών, η) κάθε συμπεριφορά που προκαλεί την ουσιαστική υποβάθμιση

³⁹⁵ Δ .Ζημνιανίτη «Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΔΕΚ της 13-9-2005 Επιτροπή κατά Συμβουλίου», ΠοινΔικ. Νοέμβριος 2005, σελ. 1296 επ

³⁹⁶ Βλ .Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L 328, 6-12-2008, σελ. 28 επ.,

³⁹⁷ Άρθρο 3 Οδηγίας 2008/99/ΕΚ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

οικολογικού ενδιαφέροντος εντός προστατευόμενης περιοχής, θ) η παραγωγή, εισαγωγή, εξαγωγή, διάθεση στην αγορά ή η χρήση ουσιών που καταστρέφουν τη στιβάδα του όζοντος.

Προβλέπεται η Ευθύνη Νομικών Προσώπων για την ως άνω παραβατική συμπεριφορά;

Η Οδηγία 2008/99/ΕΚ προβλέπει ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων στις περιπτώσεις τέλεσης αδικημάτων κατά του φυσικού περιβάλλοντος, όπως αυτά τυποποιούνται στο άρθρο 3 της Οδηγίας.

Ειδικότερα, κατά το άρθρο 6 της Οδηγίας, εφόσον υπάρξει ωφέλεια από την τέλεση των αδικημάτων του άρθρου 3, προβλέπεται η δυνητική ευθύνη από οιοδήποτε πρόσωπο, το οποίο κατέχει ιθύνουσα θέση εντός του νομικού προσώπου και ενεργεί ατομικά ή ως μέλος οργάνου του, έχοντας:

- Εξουσία αντιπροσώπευσής του,
- Εξουσία λήψης αποφάσεων εξ ονόματός του ή
- Εξουσία άσκησης ελέγχου εντός του νομικού προσώπου.

Επίσης, τα νομικά πρόσωπα είναι δυνατό να θεωρηθούν υπεύθυνα και στην περίπτωση που η έλλειψη εποπτείας ή ελέγχου, από το υπεύθυνο πρόσωπο, κατέστησε δυνατή τη διάπραξη αδικήματος του άρθρου 3, χωρίς να αποκλείεται παράλληλα η ποινική δίωξη κατά συγκεκριμένων φυσικών προσώπων ως δραστών.

Όσον αφορά τις προβλεπόμενες Κυρώσεις:

Αυτές διατυπώνονται στο άρθρο 5 και 7 (Κυρώσεις κατά νομικών προσώπων) της Οδηγίας.

Συγκεκριμένα στο προαναφερθέν άρθρο 5 αναφέρεται η υποχρέωση λήψης μέτρων από όλα τα κράτη-μέλη της Ένωσης, προκειμένου τα αδικήματα των άρθρων 3 και 4 να τιμωρούνται με αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές ποινικές κυρώσεις.

Ως επιβαρυντικές περιστάσεις για τις οποίες προβλέπεται αυστηρότερο πλαίσιο ποινής είναι το εκ του αποτελέσματος διακρινόμενο έγκλημα, όπως ο θάνατος ή η σοβαρή σωματική βλάβη προσώπου ή ουσιαστική βλάβη του περιβάλλοντος ή ακόμη η διάπραξη του αδικήματος στο πλαίσιο της εγκληματικής οργάνωσης. Καθορίζονται, επιπλέον, δυνάμει του άρθρου 3, τέσσερα είδη επιβαρυντικών περιστάσεων που αποτελούν σε κάθε περίπτωση «τις σοβαρότερες των περιπτώσεων» υπό την έννοια της οδηγίας, ήτοι:

- Η διάπραξη αδικημάτων στο πλαίσιο της εγκληματικής οργάνωσης ή
- Η διάπραξη αδικημάτων που προξένησαν βαριές σωματικές βλάβες σε πρόσωπα ή προκάλεσαν το θάνατό τους, ή προξένησαν σοβαρή ζημία στην

ποιότητα του αέρα, του εδάφους, των υδάτων, σε είδη πανίδας ή χλωρίδας ή σε μέρη αυτών³⁹⁸

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 7 της Οδηγίας ορίζεται ότι τα κράτη - μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα, ώστε να εξασφαλίσουν ότι τα νομικά πρόσωπα, τα οποία θεωρούνται υπεύθυνα βάσει του ανωτέρω άρθρου, τιμωρούνται με αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις. Επισημαίνεται ότι δεν διευκρινίζεται, κατά πόσο η ευθύνη των νομικών προσώπων πρέπει να είναι και ποινική.

Δεδομένης, πάντως, της αναγνώρισης ή μη εκ μέρους των κρατών - μελών της ποινικής ευθύνης των νομικών προσώπων στο εθνικό τους δίκαιο - σε συνδυασμό με την μη υποχρέωσή τους να αλλάξουν το εθνικό τους σύστημα αναφορικά με την σχετική αναγνώριση ή μη, κατόπιν της διατύπωσης του άρθρου 7 της Οδηγίας μετά από ερμηνεία του ΔΕΚ της 23/10/2007 (C-440/05), σύμφωνα με την οποία κρίθηκε ότι ο καθορισμός του είδους και του ύψους των επιβαλλόμενων ποινικών κυρώσεων, και για τα νομικά πρόσωπα όπως για τα φυσικά, δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα³⁹⁹ της Κοινότητας, - αποτελεί σοβαρό δημοκρατικό ενδείκτη και περισσότερο χώρο ελευθερίας στα εθνικά νομοπαραγωγικά όργανα των κ-μ.

³⁹⁸ Πολυχρόνης Τσιρίδης, «Η προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας», Νόμος και Φύση Νοέμβριος 2009

³⁹⁹ όπ.π., Πολυχρόνης Τσιρίδης Η προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας», Νόμος και Φύση Νοέμβριος 2009 , Μπρακουμάτσου, Η ποινική ευθύνη των εκπροσώπων των νομικών προσώπων, ΠοινΔικ. 2000, σελ. 1251 επ., Ε. Συμεωνίδου- Καστανίδου, Ποινική καταστολή της θαλάσσιας ρύπανσης: Η μεταφορά της οδηγίας 2005/ 35/ ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο, Νόμος και Φύση, Οκτώβριος 2009, Χ. Μυλωνόπουλου, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος Ι, Σάκκουλας 2007, σελ. 110 επ., Δ. Σπυράκου, Η ποινική ευθύνη των επιχειρήσεων: Εξέλιξη ή παραμόρφωση του Ποινικού Δικαίου;, ΠοινΧρ. ΜΔ, σελ. 1201 επ., Στ. Αλεξιάδης, Η συμβολή του Ποινικού Δικαίου στην προστασία του περιβάλλοντος, ΕΕΕυρΔ 2/1993, σελ. 295 επ. Η αρχική Πρόταση της Επιτροπής συμπεριελάμβανε ποινικές και διοικητικές κυρώσεις για τα νομικά πρόσωπα, τα οποία θα ήταν υπεύθυνα για τέλεση αδικήματος κατά του περιβάλλοντος, διαβαθμίζοντας το ύψος των προστίμων, ανάλογα με τον βαθμό υπαιτιότητας. Συγκεκριμένα, αν το αδίκημα διαπράχθηκε λόγω βαρειάς αμέλειας και είχε ως αποτέλεσμα ουσιαστικές βλάβες στον αέρα, το νερό ή το έδαφος ή σε ζώα ή φυτά, προβλεπόταν πρόστιμο κατά μέγιστο ύψος τουλάχιστον μεταξύ 300.000 και 500.000 ευρώ πλην της περίπτωσης (α), δηλ. της απόρριψης, εκπομπής ή εισαγωγής ποσότητας υλικών ή ιοντίζουσας ακτινοβολίας στον αέρα, το έδαφος ή το νερό, για την οποία το πρόστιμο κυμαινόταν κατά μέγιστο όριο τουλάχιστον μεταξύ 500.000 και 750.000 ευρώ. Το ίδιο μέγιστο όριο προβλεπόταν και για τις άλλες τυποποιούμενες μορφές αδικημάτων αν διαπράττονταν λόγω βαρειάς αμέλειας και είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες προσώπου ή αν διαπράττονταν εκ προθέσεως και είχε ως αποτέλεσμα ουσιαστικές βλάβες στον αέρα, το νερό ή το έδαφος ή σε ζώα ή φυτά ή διαπράττονταν στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης. Οι κυρώσεις αυτές μπορούσαν να συνοδεύονται από άλλες κυρώσεις ή μέτρα και ιδίως: α) την υποχρέωση αποκατάστασης του περιβάλλοντος, β) τον αποκλεισμό από κάθε δικαίωμα σε δημόσια πλεονεκτήματα ή ενισχύσεις, γ) την προσωρινή ή οριστική απαγόρευση άσκησης βιομηχανικής ή εμπορικής δραστηριότητας, δ) τη θέση υπό δικαστική εποπτεία, ε) το δικαστικό μέτρο διάλυσης, στ) την υποχρέωση λήψης ειδικών μέτρων για την εξάλειψη των συνεπειών των πράξεων που θεμελιώσαν την

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Αξίζει να επισημανθεί ότι με την θέσπιση της οδηγίας 2008/99/ΕΚ σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του Ποινικού Δικαίου, η Ευρωπαϊκή Ένωση καθιστά επιτακτική την ανάγκη μιας συνολικής και ολοκληρωμένης πολιτικής για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος, με σκοπό την αντιμετώπιση και την πάταξη του περιβαλλοντικού προβλήματος, το οποίο έχει δυσμενέστερες επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής.

Η ως άνω οδηγία για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος αποσκοπεί στην καθιέρωση ενός ενιαίου ελαχίστου πλαισίου ποινικής προστασίας για ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω του οποίου είναι δυνατή η αποτελεσματικότερη προστασία του περιβάλλοντος, θεσπίζοντας παράλληλα κοινές αρχές και προσεγγίσεις για τα κράτη μέλη.

Κοινό σημείο αναφοράς των προσπαθειών αυτών είναι η κατάρτιση ενός καταλόγου σοβαρών περιβαλλοντικών αδικημάτων, ποινικώς κολασίμων σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση και η εφαρμογή αποτελεσματικών, αναλογικών και αποτρεπτικών κυρώσεων στους αυτουργούς σοβαρών περιβαλλοντικών εγκλημάτων. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται ότι οι σοβαρές περιπτώσεις περιβαλλοντικών εγκλημάτων αντιμετωπίζονται ανάλογα σε όλα τα κράτη μέλη και ότι οι δράστες δεν δύνανται να εκμεταλλεύονται τις διαφορές της εκάστοτε εθνικής νομοθεσίας, ενώ ταυτόχρονα προωθείται και διευκολύνεται η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών σε αυτό τον ευαίσθητο τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος.

II. Η Οδηγία 2009/ 123/ ΕΚ. του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου

Η ενασχόληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την πρόληψη και καταστολή της θαλάσσιας ρύπανσης εντατικοποιήθηκε εξ αφορμής και του ναυάγιου της ελληνικής ιδιοκτησίας πετρελαιοφόρου Prestige. Το συγκεκριμένο ατύχημα κατέδειξε την ανάγκη να διαμορφωθεί ένα νέο ενιαίο ευρωπαϊκό ποινικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης⁴⁰⁰. Ειδικότερα, η Επιτροπή ετοίμασε και κατέθεσε, το 2003, μια Πρόταση Οδηγίας, χρησιμοποιώντας ως νομική βάση το άρθρο 80 παρ.2 ΣΕΚ, ενώ το Συμβούλιο ετοίμασε ταυτόχρονα μια Πρόταση Απόφασης- Πλαίσιο.

Οδηγία⁴⁰¹ και Απόφαση- Πλαίσιο⁴⁰² υιοθετήθηκαν, το καλοκαίρι του 2005, και δημοσιεύθηκαν στο ίδιο τεύχος της Επίσημης Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Οδηγία 2005/ 35/ ΕΚ, στοχεύει στην πρόληψη των περιβαλλοντικών ζημιών που οφείλονται σε ατυχήματα και στην ενσωμάτωση των διεθνών προτύπων

ποινική ευθύνη και ζ) τη δημοσίευση της δικαστικής απόφασης σχετικά με την καταδίκη, τυχόν κυρώσεων ή ληφθέντων μέτρων.

⁴⁰⁰ Συμεωνίδου- Καστανίδου Ε., «Ποινική καταστολή της θαλάσσιας ρύπανσης: Η μεταφορά της Οδηγίας 2005/ 35/ ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο», Νόμος και Φύση, Οκτώβριος 2009.

⁴⁰¹ Οδηγία 2005/ 35/ ΕΚ, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L 255, 30-9-2005. Τέθηκε σε ισχύ την 1-3-2007.

⁴⁰² Απόφαση- Πλαίσιο 2005/ 667/ΔΕΥ, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L 255, 30-9-2005.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

για την ρύπανση στην κοινοτική νομοθεσία. Επισημαίνεται ότι η Οδηγία παραπέμπει στις ποινικές διατάξεις της Απόφασης- Πλαίσιο, η οποία θεωρείται για το λόγο αυτό συμπλήρωμά της⁴⁰³.

Με βάση την Απόφαση - Πλαίσιο, τα κράτη μέλη καλούνται να θεσπίσουν ανάλογες, αποτελεσματικές και αποτρεπτικές κυρώσεις, περιλαμβανομένων διοικητικών και ποινικών κυρώσεων.

Η ως άνω αναφερόμενη πρωτοβουλία δεν έτυχε εγκρίσεως από το ΔΕΚ, το οποίο με δύο αποφάσεις του⁴⁰⁴ έκρινε ότι, ενώ η Κοινότητα δεν έχει γενικά ποινική αρμοδιότητα. Εν τούτοις δύναται να ζητά τη θέσπιση ποινικών κανόνων από τα κράτη μέλη στον τομέα του περιβάλλοντος, όταν αυτή είναι απολύτως αναγκαία για την επίτευξη της πολιτικής της. Επιπροσθέτως, απεφάνθη ότι δεν επιτρέπεται στην Επιτροπή να προσδιορίζει το είδος και το ύψος των ποινικών κυρώσεων, έχοντας κρίνει ότι τα ζητήματα αυτά ανήκουν κυριαρχικά στη δικαιοδοσία των κρατών μελών.

Έτσι, το ΔΕΚ προέβη σε ακύρωση της Απόφασης- Πλαίσιο 2005/ 667/ ΔΕΥ. Η Επιτροπή υπέβαλε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο μια νέα Πρόταση Οδηγίας, για την τροποποίηση της Οδηγίας 2005/ 35/ ΕΚ, η οποία μετά από διαβούλευση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο τον Οκτώβριο του 2009. Πρόκειται για την Οδηγία 2009/123/ ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.

Ποιες είναι όμως οι διωκόμενες συμπεριφορές που προβλέπονται στην οδηγία 2009/ 123/ ΕΚ;

Ως αξιόποινες θεωρούνται οι απορρίψεις ρυπογόνων ουσιών από πλοία, εφόσον αυτές συνεπάγονται υποβάθμιση της ποιότητας του θαλάσσιου ύδατος. Οι επαναλαμβανόμενες ήσσονος σημασίας περιπτώσεις οι οποίες - όχι μεμονωμένα, αλλά σε συνδυασμό - καταλήγουν σε υποβάθμιση της ποιότητας του ύδατος, θεωρούνται ποινικό αδίκημα.

Όσον αφορά την υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος της θαλάσσιας ρύπανσης από πλοία, η Οδηγία επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι ο δράστης θα πρέπει να ενεργεί με δόλο ή από ενσυνείδητη αμέλεια (είτε βαριά, είτε ελαφρά) ή από βαριά ασυνείδητη αμέλεια⁴⁰⁵.

⁴⁰³ Συμεωνίδου- Καστανίδου Ε., «Ποινική καταστολή της θαλάσσιας ρύπανσης: Η μεταφορά της Οδηγίας 2005/ 35/ ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο», Νόμος και Φύση, Οκτώβριος 2009.

⁴⁰⁴ ΔΕΚ, Υπόθεση C- 176/ 2003, της 3-9-2005 και ΔΕΚ, Υπόθεση C- 440/ 2005, της 23-10-2007.

⁴⁰⁵ Βλ. άρθρο 4 παρ. 1 της Οδηγίας, καθώς και Ε. Συμεωνίδου- Καστανίδου, Ποινική καταστολή της θαλάσσιας ρύπανσης: Η μεταφορά της Οδηγίας 2005/ 35/ ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο, Νόμος και Φύση, Οκτώβριος 2009

Προβλέπεται η Ευθύνη Νομικών Προσώπων για την ως άνω παραβατική συμπεριφορά;

Σύμφωνα με το άρθρο 8α παρ.1 της Οδηγίας «τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλισθεί ότι στα νομικά πρόσωπα μπορεί να αποδοθεί ευθύνη για τα ποινικά αδικήματα που αναφέρονται στο άρθρο 5α και στο άρθρο 5β, τα οποία διαπράχθηκαν προς όφελός τους από οιοδήποτε φυσικό πρόσωπο που ενεργεί είτε ατομικά είτε ως μέρος οργάνου του νομικού προσώπου και το οποίο έχει διευθύνουσα θέση στην οργανωτική δομή του νομικού προσώπου, με βάση: α) αρμοδιότητα εκπροσώπησης του νομικού προσώπου· β) εξουσία λήψης αποφάσεων για λογαριασμό του νομικού προσώπου· ή γ) εξουσία άσκησης ελέγχου εντός του νομικού προσώπου». Ενώ η παράγραφος 2 συνεχίζει «κάθε κράτος μέλος εξασφαλίζει επίσης ότι τα νομικά πρόσωπα είναι δυνατό να θεωρηθούν υπεύθυνα και στις περιπτώσεις που η έλλειψη εποπτείας ή ελέγχου, από φυσικό πρόσωπο κατέστησε δυνατή τη διάπραξη ποινικού αδικήματος προς όφελος του εν λόγω νομικού προσώπου από φυσικό πρόσωπο το οποίο τελεί υπό την εξουσία του».

Όσον αφορά τις προβλεπόμενες Κυρώσεις:

Όσον αφορά αυτές, προβλέπονται τόσο εις βάρος των φυσικών, όσο και των νομικών προσώπων. Ωστόσο, ως προς τα νομικά πρόσωπα δεν καθορίζεται το είδος των κυρώσεων, παρέχοντας και σε αυτή την περίπτωση τη δυνατότητα σε χώρες, όπου δεν αναγνωρίζεται ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων, να θεσπίζουν διοικητικές κυρώσεις.

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 8α αναφέρεται πως κάθε κράτος μέλος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλισθεί ότι στα αδικήματα επιβάλλονται «αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές ποινικές κυρώσεις». Ενώ, στο άρθρο 8γ προβλέπεται ότι κάθε κράτος μέλος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλισθεί ότι τα νομικά πρόσωπα που υπέχουν ευθύνη σύμφωνα με το άρθρο 8β τιμωρούνται με «αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις».

Έτσι η εν λόγω Οδηγία έχει αφενός ως στόχο την ενίσχυση της ασφάλειας στη θάλασσα και την αποτροπή της ρύπανσης από τα πλοία και αφετέρου την ενίσχυση της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας με τη θέσπιση ποινικών κυρώσεων. Με την θέσπιση της σχετικά με την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος μέσω του Ποινικού Δικαίου, η Ευρωπαϊκή Ένωση καθιστά επιτακτική την ανάγκη της ενιαίας και συντονισμένης πολιτικής για την ποινική προστασία του θαλάσσιου χώρου με σκοπό πρόδηλο την αντιμετώπιση και την πάταξη του περιβαλλοντικού εγκλήματος.

3.4. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ “ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ” ΣΤΗ ΠΟΙΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΣΩ ΟΔΗΓΙΩΝ

Η πολιτική έννοια του εξευρωπαϊσμού είναι μία διαδικασία συστηματικής σύγκλισης. Δηλαδή, κάθε χώρα — μέλος της Ε.Ε. προσπαθεί να ανταποκρίνεται στα ελάχιστα δυνατά προαπαιτούμενα της ενοποιημένης Ευρώπης. Αυτή η συστηματική σύγκλιση συνδέεται με κάποιες συμβατές αξίες και αρχές, με κάποιους οριοθετημένους στόχους.

Το δίκαιο του περιβάλλοντος, ως κλάδος του Ευρωπαϊκού - κοινοτικού δικαίου από την άλλη, διαπνέεται από τις αρχές της υπεροχής και της άμεσης ισχύς⁴⁰⁶. Δυνάμει της αρχής της υπεροχής, που απορρέει από το πνεύμα των ιδρυτικών Συνθηκών, κάθε κανόνας του πρωτογενούς ή παράγωγου δικαίου της Ένωσης υπερέχει κάθε εθνικού κανόνα, προγενέστερου ή μεταγενέστερου⁴⁰⁷.

Αν εξεταστούν ως συναναφορά οι ως άνω προσεγγίσεις - πολιτική και δικαιοϊκή - τότε από την μία ο εθνικός δικαστής καλείται να εφαρμόσει αυτεπαγγέλτως το δίκαιο της Ένωσης και να του προσδώσει πλήρη αποτελεσματικότητα, από την άλλη όμως πώς μπορεί να γίνει άμεσα και αποτελεσματικά αυτό, δεδομένης της πιο χαλαρής συστηματικής σύγκλισης που επιφέρει περιθώρια ελαστικότητας στον εθνικό νομοθέτη κατά την νομοπαραγωγική διαδικασία ;

Η απάντηση τόσο σε πολιτικούς επιστήμονες όσο και σε νομικούς είναι προφανής και ευαπόδεικτη: Ο Εθνικός Δικαστής μπορεί, ερμηνεύοντας την εθνική διάταξη – σύμφωνα με το ενωσιακό Δίκαιο.

Σύμφωνα με την αρχή αυτή, μεταξύ περισσότερων για την έννοια του Εθνικού Νόμου, ερμηνευτικών εκδογών υιοθετείται αυτή που εναρμονίζει το νόημα και το σκοπό του Ευρωπαϊκού Δικαίου. Αυτό προϋποθέτει ότι στο ισχύον σύστημα δικαίου στο οποίο εντάσσεται ο ερμηνευτικός κανόνας, ανήκει και το δίκαιο της Ένωσης .

Συνάγεται λοιπόν το συμπέρασμα ότι η αρχή αυτή έχει εφαρμογή και αφορά μόνο τις οδηγίες και τις αποφάσεις-πλαίσιο, οι οποίες δεν έχουν ενσωματωθεί ακόμη στο εσωτερικό δίκαιο, ώστε να μετατραπούν σε εθνικό κανόνα δικαίου.

Ο Κανονισμός και η Απόφαση έχουν δεσμευτικό νομικό χαρακτήρα άμεσης εφαρμογής και κατ’ αρχήν άμεση ισχύ προς τα κράτη-μέλη της Ένωσης. Επομένως τα ανωτέρω είναι άμεσα εφαρμοστέα, διότι ενσωματώνονται στο εθνικό δίκαιο

⁴⁰⁶. Βλ., όλως ενδεικτικώς, *Α. Παπαγιάννη*, Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, γ’ έκδοση, Σάκκουλας 2007, σελ. 244 επ., *Ι. Καράκωστα*, Περιβάλλον και Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη 2011, σελ. 24 επ., *Γ. Κρεμλή*, Η ευρωπαϊκή πολιτική και το Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Το κοινοτικό κεκτημένο, Νόμος και Φύση, Τόμος 5^{ος}, 1998, τεύχος 1^ο, σελ. 553 επ., *Π. Λαγτόγλου*, Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο Ι, β’ έκδοση, Σάκκουλας 1985, σελ. 188 επ.

⁴⁰⁷. Βλ. και άρθρο 28 παρ.1 Συντάγματος.

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

καθιστώντας στην ουσία ανενεργό τον εσωτερικό κανόνα δικαίου που ρύθμιζε το ίδιο θέμα. Σ' αυτήν την περίπτωση το ερμηνευτικό πρόβλημα που θα απασχολούσε θα ήταν η αρχή «της ενιαίας και ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου». Η εν λόγω αρχή όμως θα απασχολούσε μια άλλη δικαιοϊκή προβληματική, αναφορικά με θέματα ερμηνείας.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της οδηγίας και της απόφασης-πλαίσιο αναφορικά με την παραγωγική τους διαδικασία και τους σκοπούς που εξυπηρετούν είναι τα εξής:

Η οδηγία είναι κοινοτική πράξη η οποία περιέχει ένα σύνολο επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων καθώς και την εντολή προς τα κράτη-μέλη, γεγονός που γεννά την αντίστοιχη υποχρέωση, όπως εντός προθεσμίας θέσουν σε ισχύ τις αναγκαίες κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για την επίτευξη των αποτελεσμάτων αυτών. Συνήθως οι οδηγίες δεν περιέχουν μόνο ένα σύνολο επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων, αλλά και λεπτομερείς νομικές διατάξεις⁴⁰⁸ που αποβλέπουν στην επίτευξη του επιδιωκόμενου από την οδηγία αποτελέσματος.

Τα μέσα και ο τύπος με τον οποίο θα επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα δεν ορίζεται από τις διατάξεις της οδηγίας, αλλά αφήνεται στην επιλογή⁴⁰⁹ των εθνικών αρχών.

Η οδηγία εκδίδεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο από κοινού με το Συμβούλιο είτε από το Συμβούλιο με την συμμετοχή του Κοινοβουλίου είτε και από την Επιτροπή. Το ποιό τελικά από τα ανωτέρω τρία κοινοτικά όργανα είναι αρμόδιο για την έκδοση μιας συγκεκριμένης οδηγίας καθορίζεται από το άρθρο της συνθήκης που αποτελεί τη νομική βάση έκδοσης αυτής.

Από την άλλη τα κύρια χαρακτηριστικά των αποφάσεων- πλαίσιο είναι ότι δεσμεύουν επίσης τα κράτη-μέλη ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αλλά αφήνουν στην αρμοδιότητα των εθνικών αρχών την επιλογή του τύπου και του μέσου. Πρόκειται για μια πράξη που εκδιδόταν μόνο από το Συμβούλιο στις περιπτώσεις αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας⁴¹⁰ σε ποινικές υποθέσεις και δεν παρήγαγε άμεσα αποτελέσματα.

Τόσο για τις αποφάσεις πλαίσιο, όσο και για τις οδηγίες ο εκάστοτε ιδιώτης που έχει ευρωπαϊκή ιθαγένεια ή διαμένει σε χώρα-μέλος της Ε.Ε. μπορεί να επικαλεστεί τις διατάξεις αυτών των κοινοτικών νομικών μέσων ενώπιον του Εθνικού Δικαστηρίου και να ζητήσει με βάση αυτών, παροχή έννομης προστασίας, είτε αντιτάσσοντας τις διατάξεις αυτών προς αντίθετου περιεχομένου διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας, είτε ζητώντας να του αναγνωριστούν δικαιώματα που αναγνωρίζονται από την οδηγία ή την απόφαση- πλαίσιο. Ο δεσμευτικός τους χαρακτήρας και η αρχή της αποτελεσματικότητας του κοινοτικού δικαίου επιβάλλουν

⁴⁰⁸ Ωστε ουσιαστικά το μόνο που απαιτείται και πολλές φορές γίνεται, το κράτος να μεταφέρει αυτούσια την οδηγία σε ένα εθνικό νόμο

⁴⁰⁹ Έκδοση νόμου, προεδρικού διατάγματος, Υπουργικής απόφασης ή άλλης διοικητικής πράξης.

⁴¹⁰ Σύμφωνα με το άρ. 34 ΣΕΕ τίτλου VI άρ.29 επ. ΣΕΕ, Συνθήκη Άμστερνταμ και τίτλος V κεφ.1-5, Ο χώρος της ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης Συνθήκη Λισσαβόνας.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

να αποκλειστεί εκ μέρους του κράτους –μέλους η δυνατότητα επίκλησης έναντι των ιδιωτών της μη εκπλήρωσης των υποχρεώσεων που του επέβαλλε η οδηγία ή η απόφαση-πλαίσιο. Με άλλα λόγια το κράτος-μέλος δεν μπορεί να αρνηθεί να αναγνωρίσει τα δικαιώματα των ιδιωτών που τους αναγνωρίζει το κοινοτικό δίκαιο.

Η Νομική βάση της ερμηνείας «σύμφωνη με το κοινοτικό δίκαιο ερμηνεία του Νόμου» και η υποχρέωση του εθνικού δικαστή για σύμφωνη ερμηνεία βρίσκεται καταρχήν, στο άρθρο 288 ΣΛΕΕ πρώην άρ.249 παρ.3 Συνθ. Ε.Κ. και επιπλέον το άρθρο. 10 Συνθ. Ε.Κ. (αρχή της αλληλεγγύης και της κοινοτικής πίστης), άρθρο 4 Σ.Ε.Ε, η οποία επιβάλλει στις εθνικές αρχές, στις οποίες περιλαμβάνονται και τα εθνικά δικαστήρια, καταρχήν για τον νομοθέτη να θεσπίζει κανόνες δικαίου, αλλά και τα εθνικά Δικαστήρια να ερμηνεύουν αυτούς, σύμφωνα με τις κοινοτικές διατάξεις, ώστε να ευοδωθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα το οποίο έχει τεθεί από την Ένωση. Η επιλογή της αρχής αυτής μεταξύ των περισσοτέρων ερμηνειών γίνεται κυρίως με τις ερμηνείες που προκύπτουν κατά βάση, με τα παραδοσιακά ερμηνευτικά κριτήρια και καταρχάς περιορίζεται⁴¹¹ από το δυνατό νόημα του γράμματος του νόμου.

3.4.Α ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ “ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ”

➤ Όταν η κοινοτική διάταξη δεν είναι αμέσως εφαρμοσμένη, τότε η σύμφωνη με το κοινοτικό δίκαιο ερμηνεία - παρότι δεν επιβάλλεται άμεσα από το Εσωτερικό δίκαιο στον ερμηνευτή – υποχρεώνει τον εθνικό δικαστή⁴¹² να εξαντλήσει τα περιθώρια εκτίμησης του εθνικού κανόνα δικαίου, προκειμένου να τον ερμηνεύσει υπό το πρίσμα των διατάξεων και του σκοπού του κοινοτικού κανόνα. Ακόμη και στην περίπτωση⁴¹³ κατά την οποία οι κοινοτικές διατάξεις ενώ πρέπει να έχουν διατυπωθεί άνευ επιφυλάξεων, (λ.χ. μια οδηγία) να μην τελούν υπό αίρεση και να είναι επαρκώς ακριβείς, ώστε να καθίσταται δυνατό στα εθνικά δικαστήρια να προσδιορίζουν το ακριβές περιεχόμενο του δικαιώματος, τον δικαιούχο και τον υπόχρεο αυτού καθώς και τον τρόπο ασκήσεώς του, η «σύμφωνη ερμηνεία», γεννά το δικαίωμα των ιδιωτών να προσφύγουν στα εθνικά δικαστήρια και να ζητήσουν από το κράτος –μέλος αποζημίωση για την ζημία την οποία υπέστησαν, λόγω της μη εμπρόθεσμης λήψης των εκτελεστικών μέτρων που επιβάλλει η οδηγία. Χαρακτηριστική άλλωστε είναι η περίπτωση Francovich.

⁴¹¹ Όπως στις υπόλοιπες περιπτώσεις ερμηνείας.

⁴¹² Βλ. Βαλτούδη, Ελλ.Δ/νη 40, 745 επ., Για τους σχετικούς μεθοδολογικούς προβληματισμούς ως προς την εφαρμογή των παραδοσιακών ερμηνευτικών κριτηρίων υπό το πρίσμα της σύμφωνης με το Κοινοτικό Δίκαιο ερμηνείας όπως εμφ. Γεωργιάδης Α΄ Γενικές αρχές αστικού δικαίου, σελ.74-76

⁴¹³ Π. Κανελλόπουλος. “Το Δίκαιο της Ε.Ε.”, ΣΕΛ.276 εκδόσεις Α. Σακκουλα,2003

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Τα όρια της εφαρμογής αυτής είναι τα εξής :

- Καταρχήν **να θέτει τον ιδιώτη ενώπιον υποχρεώσεως** η οποία προβλέπεται από μη μεταφερθείσα στην εσωτερική έννομη τάξη Οδηγία .
- Επιπλέον πρέπει να ληφθεί από τον εθνικό δικαστή και να στοιχειοθετείται ή να επιτείνεται, βάσει της Οδηγίας και ελλείψει νόμου που να έχει θεσπιστεί για την εφαρμογή της, **η ποινική ευθύνη όσων ενεργούν** κατά παράβαση των διατάξεων της (υπόθεση Arcaro).
- Επιπρόσθετα ο εθνικός Δικαστής, κατά την ερμηνεία που θα δώσει, οφείλει να λάβει υπόψη το επιτρεπτό εύρος των κοινοτικών αρμοδιοτήτων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει μόνο όσες αρμοδιότητες της απονέμουν οι Συνθήκες⁴¹⁴ εξαιτίας των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας.

Υπάρχουν τρεις διαφορετικοί τύποι αρμοδιοτήτων:

Οι αποκλειστικές αρμοδιότητες στην Ένωση οι οποίες υπάρχουν σε τομείς όπου μόνο η Ένωση δικαιούται να ενεργεί, ενώ δεν επιτρέπεται καμία ενέργεια των κρατών-μελών χωρίς εξουσιοδότηση της Ένωσης. Πρόκειται για περιορισμένους τομείς (κοινή εμπορική πολιτική, πολιτική αλιείας στην ανοιχτή θάλασσα, νομισματική πολιτική των κρατών της ευρωζώνης).

Οι συντρέχουσες ή παράλληλες αρμοδιότητες, οι οποίες υπάρχουν σε τομείς όπου η Ένωση δικαιούται μεν να ενεργεί, όσο όμως δεν έχει ασκήσει την αρμοδιότητά της δε, τα κράτη-μέλη μπορούν να εξακολουθήσουν να ενεργούν. Σ' αυτήν την κατηγορία ανήκουν οι περισσότεροι τομείς της Συνθήκης.

Οι συμπληρωματικές αρμοδιότητες, οι οποίες υπάρχουν σε τομείς όπου η νομοθετική αρμοδιότητα ανήκει στα κράτη-μέλη, αλλά χωρεί δράση της Ένωσης με στόχο την υποστήριξη, το συντονισμό ή τη συμπλήρωση των ενεργειών των κρατών-μελών.

Οι αρμοδιότητες αυτές μπορεί να αναγνωρίζονται ρητώς ή σιωπηρώς, όταν η Ευρωπαϊκή Κοινότητα διαθέτει ρητή αρμοδιότητα σε μια δεδομένη πολιτική(π.χ. των μεταφορών), τότε διαθέτει σιωπηρά και αρμοδιότητα στο θέμα των εξωτερικών σχέσεων στον εν λόγω τομέα (π.χ. διαπραγμάτευση διεθνών συμφωνιών), εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις.

- Άλλος περιορισμός που επιφέρει σύγκρουση, είναι η **Contra legem**⁴¹⁵**ερμηνεία**: «Είναι η ερμηνεία που αντίκειται όχι μόνο στο γράμμα ή στο πνεύμα του κανόνα δικαίου, αλλά συγκρούεται και με το σύστημά του. Η ερμηνεία αυτή καταρχήν απαγορεύεται, διότι ο ερμηνευτής και ο εφαρμοστής του δικαίου δεν μπορεί να αγνοεί το ισχύον δίκαιο, ακόμη και αν ισχυρίζεται ότι συμμορφώνεται με το φυσικό δίκαιο ή τις επιταγές μιας έννοιας δικαιοσύνης που βρίσκεται πέρα από το ισχύον δίκαιο. Δεδομένου ότι οι περισσότερες θεμελιώδεις αρχές της έννομης τάξης

⁴¹⁴ ΑΡ. 4 και 5 ΣΕΕ και 2-6 ΣΛΕΕ

⁴¹⁵ Γεωργιάδης Α. , '' Γενικές αρχές Αστικού Δικαίου, σελ.68, Αθήνα, Σάκκουλα,2002

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

είναι διατυπωμένες σε κανόνες θετικού δικαίου και κυρίως σε αυτούς του Συντάγματος, είναι καταρχήν περιττή και επικίνδυνη η αναγωγή σε κάποιες υπέρτερες του δικαίου αρχές, όπως και αν ονομάζονται αυτές (π.χ. ορθό ή φυσικό δίκαιο, δικαιοσύνη, εθνικό συμφέρον)».

Για παράδειγμα, απαγορεύεται η αναλογική εφαρμογή του Νόμου στο Ποινικό Δίκαιο, καθώς και του εθίμου που θεμελιώνουν ή επαυξάνουν το αξιόποινο. Η απαγόρευση της χρήσης της αναδρομικής ισχύς του Ποινικού νόμου, αλλά και οι εντελώς αόριστοι ποινικοί νόμοι επίσης επαυξάνουν το αξιόποινο. Οι εν λόγω αρχές απορρέουν από την καθολικότητα της δικαιοσύνης αρχής «ουδεμία ποινή άνευ νόμου», αρ.1 Π.Κ., αρ.7 παρ.1 Ελληνικό Σύνταγμα, (*nullum crimen nulla poena sine lege*), η οποία δεν χρειάζεται ούτε επιδέχεται θεμελίωσης. Άλλο παράδειγμα είναι οι θεμελιώδεις αρχές του Αστικού Δικαίου, οι οποίες διατρέχουν ολόκληρη την έννομη τάξη και κρύβονται πίσω από κάθε ειδικότερη ρύθμιση του αστικού δικαίου. Αυτές είναι α) η προστασία της προσωπικότητας και ο σεβασμός της ιδιωτικής αυτονομίας, β) η ασφάλεια των συναλλαγών, γ) η αντικειμενική καλή πίστη και δ) η προστασία των ασθενέστερων.

Άλλο παράδειγμα, όσον αφορά το δικονομικό ποινικό δίκαιο, οι θεμελιώδεις αρχές ή γενικές αρχές της ελληνικής ποινικής δίκης είναι η αρχή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας, η αρχή της αυτεπάγγελτης εκδίκασης της υπόθεσης, η αρχή της αυτεπάγγελτης διεξαγωγής της δίκης της δημόσιας επιμέλειας, η αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου, η αρχή της δικαστικής ακρόασης, το τεκμήριο της αθωότητας, η αρχή της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης, η αρχή της αιτιολόγησης, η αρχή της ταχείας διεξαγωγής της δίκης ή της επιτάχυνσης, η αρχή της κατ' αντιδικία διεξαγωγής της δίκης, η αρχή της ισότητας των όπλων, η αρχή της δικαστικής βοήθειας, η αρχή της αναλογικότητας, η αρχή της καλόπιστης διεξαγωγής της δίκης, η αρχή της οικονομίας της δίκης.

Επιπρόσθετο παράδειγμα είναι οι διατάξεις της ΕΣΔΑ,⁴¹⁶ αλλά και όλες οι διατάξεις νόμων ενσωμάτωσης από το Διεθνές δίκαιο.

Συνεπώς εξάγεται το συμπέρασμα ότι η σύμφωνη με το Ενωσιακό Δίκαιο ερμηνεία του Νόμου δεν επιτρέπεται να γίνεται, όταν έρχεται σε σύγκρουση με θεμελιώδεις αρχές του Εθνικού Δικαίου.

Εκτός από τον εθνικό δικαστή, όπως ήδη επισημάνθηκε, αυθεντική ερμηνεία κάνει, όταν του ζητηθεί με προδικαστικό ερώτημα, και το ΔΕΚ⁴¹⁷. Σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, έχει αρμοδιότητα, υπό τις προϋποθέσεις που καθορίζονται σ' αυτό, να αποφαινεται με προδικαστικές αποφάσεις επί του κύρους και της ερμηνείας των «αποφάσεων-πλαίσιο» του πρώην άρθρου 34 ΣΕΕ, κατά τρόπο ανάλογο προς τις προδικαστικές αποφάσεις. Έχει επίσης αρμοδιότητα να ελέγχει τη νομιμότητα των «αποφάσεων-πλαίσιο», σύμφωνα με το άρθρο 263 ΣΛΕΕ, καθώς και να αποφαινεται

⁴¹⁶ Η ΕΣΔΑ αναγνωρίζει ότι αρχές της περί δίκαιης δίκης επέχουν θέση και στη διοικητική δίκη ενώ το κοινοτικό δίκαιο δεν το παραδέχεται άμεσα.

⁴¹⁷ Με τη συνθήκη της Λισσαβόνας μετονομάστηκε σε δικαστήριο της Ε.Ε.(Δ.Ε.Ε.) και περιλαμβάνει το πρώην πρωτοδικείο και το δικαστήριο δημόσιας διοίκησης

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

επί οποιασδήποτε διαφοράς μεταξύ των κρατών-μελών σχετικά με την ερμηνεία ή την εφαρμογή αποφάσεων-πλαίσίων.

Επίσης, η «σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο ερμηνεία του νόμου», αφορά και υποχρεώνει κάθε όργανο που λειτουργεί στο πλαίσιο της νομοπαραγωγικής διαδικασίας, που σκοπό έχει να ενσωματώσει μια κοινοτική διάταξη, να λειτουργεί ανάλογα με την εν θέματι ερμηνευτική μέθοδο.

Συνοπτικά, λοιπόν, και όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής⁴¹⁸ της υποχρέωσης:

1. Η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις :
 - Είτε η κοινοτική διάταξη **έχει άμεσο αποτέλεσμα, είτε όχι** (σαφής και ανεπιφύλακτη). (Sabine Von Colson και Elisabeth Kamann κατά Land Nordrhein - Westfalen, Υπόθ.14/83)
 - Είτε **προσαρμόστηκε** η εθνική νομοθεσία, είτε όχι προς μία κοινοτική Οδηγία ή Απόφαση -Πλαίσιο (Kolpinghuis Nimegen, υπόθ. 80/86,) (6&9/90 Francovich) .
 - Είτε η εθνική διάταξη είναι σε συμμόρφωση κοινοτικής, είτε **προϊσχύουσα** (π.χ. Αστικός Κώδικας, στην υπόθεση Marleasing c-106/89).
 - Είτε η εθνική διάταξη είναι ουσιαστική (Marleasing, ακυρότητα της εταιρίας) **είτε δικονομική** (Danfoss 109/88, βάρος απόδειξης).
 - Είτε γίνεται επίκληση της Οδηγίας κατά του **κράτους**, είτε **κατά ιδιωτών** (Marleasing).
2. Όρια στην σύμφωνη ερμηνεία :

Η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα:

 - **Να θέτει τον ιδιώτη ενώπιον υποχρεώσεως** η οποία προβλέπεται από μη μεταφερθείσα στην εσωτερική έννομη τάξη Οδηγία (ή Απόφαση –Πλαίσιο) (υπόθ. 80/86).
 - Να στοιχειοθετείται ή να επιτείνεται, βάσει της Οδηγίας (ή Απόφασης – Πλαίσιο) και ελλείψει νόμου που να έχει θεσπιστεί για την εφαρμογή της, η **ποινική ευθύνη όσων ενεργούν** κατά παράβαση των διατάξεών της (Arcaro C168/95).
 - Άλλος περιορισμός που επιφέρει σύγκρουση είναι η **Contra legem ερμηνεία**. (Pupino c-105/03).
 - Επίσης πρέπει να ληφθεί υπόψη από τον εθνικό δικαστή, κατά την ερμηνεία που θα δώσει, **το επιτρεπτό εύρος των κοινοτικών αρμοδιοτήτων**.

⁴¹⁸ Βλ. εκτός των άλλων και Σ. Κουκούλη- Σπηλιωτοπούλου, Δικαστική προστασία και κυρώσεις για τις παραβάσεις του Κοινοτικού Δικαίου, Ελληνική Δικαιοσύνη 1997, σελ. 351, ιδίως 368 επ., Η. Σουφλερός, Όψεις του κάθετου και του οριζόντιου αμέσου αποτελέσματος των κοινοτικών οδηγιών και συναφή ζητήματα, ΕΕμπΔ 1998, σελ. 429.

3.4.B. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΄΄ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ΄΄ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΕΕ⁴¹⁹

ΥΠΟΘΕΣΗ C-105/03 ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΑΤΑ MARIA PURINO

Η υπόθεση C-105/03 που αφορούσε ποινική διαδικασία κατά της M. Purino καταδεικνύει τις προβληματικές που τίθενται κάθε φορά κατά την εκπλήρωση της αρχής σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο ερμηνείας του νόμου, τόσο στον Εθνικό δικαστή, όσο και στο ΔΕΚ(ΔΕΕ), όταν στο τελευταίο εναπόκειται η αυθεντική ερμηνεία του πνεύματος του κοινοτικού δικαίου δια μέσου προδικαστικού ερωτήματος από τον Εθνικό δικαστή και προδικαστικής απόφασης από πλευράς ΔΕΕ. Σχετικά με τη μεθοδολογία που ακολουθείται καταρχήν τίθεται προς εξέταση το επίμαχο νομικό πλαίσιο αναφορικά με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έπειτα αυτό με το δίκαιο της Εθνικής νομοθεσίας, στη συνέχεια αναλύονται τα πραγματικά περιστατικά της εξεταζόμενης υπόθεσης, ενώ παράλληλα τίθεται προς εξέταση και το προδικαστικό ερώτημα. Περαιτέρω εξετάζεται το θέμα επί της αρμοδιότητας που έχει το Δικαστήριο να αποφανθεί ή όχι. Κρίνεται δηλαδή αν η αίτηση προδικαστικού ερωτήματος είναι απαράδεκτη ή όχι, σύμφωνα με το ενωσιακό δίκαιο που ρυθμίζει τις αρμοδιότητες του ΔΕΚ, βάσει της αρχής της επικουρικότητας. Ακολούθως εργάζονται προς την κατεύθυνση να δοθεί απάντηση επί του προδικαστικού ερωτήματος, αναλύοντας και τεκμαίροντας σ' όλα τα παραπάνω .

Η υπόθεση C-105/03, έχει ως εξής :

Πραγματικά περιστατικά

Η Maria Purino, ήταν μια Ιταλίδα νηπιαγωγός η οποία εργαζόταν σε ιταλικό νηπιαγωγείο και κατηγορήθηκε ότι προέβη επανειλημμένα σε ΄΄καταχρηστική χρήση σωφρονιστικών μέσων΄΄ σε βάρος ορισμένων μαθητών της, που κατά το χρόνο των περιστατικών δεν είχαν συμπληρώσει το πέμπτο έτος της ηλικίας τους και συγκεκριμένα τους χτυπούσε κατά σύστημα , τους απειλούσε ότι θα τους χορηγήσει ηρεμιστικά και ότι θα τους κλείσει το στόμα με λευκοπλάστη και τους εμπόδιζε να πηγαίνουν στην τουαλέτα. Επίσης η Purino, κατηγορήθηκε ότι προκάλεσε βαριές σωματικές βλάβες σε μια μαθήτριά της διότι την γρονθοκοπούσε και της προκάλεσε ελαφρύ οίδημα στο μέτωπο.

Η υπόθεση αυτή πήρε τον δρόμο της δικαιοσύνης, κατά τον οποίο όμως προέκυψε ερμηνευτικό δικονομικό ζήτημα μεταξύ εισαγγελέα και υπεράσπισης και αφορούσε τον τρόπο εξέτασης των νηπίων-μαρτύρων – φαινομένων θυμάτων σε σχέση με την αποδεικτική ισχύ των καταθέσεων αυτών στη δίκη που θα γινόταν.

⁴¹⁹ Όπως εμφανίζονται από την περίληψη των αποφάσεων από την διαδικτυακή πηγή του ΔΕΕ <http://eur-lex-EUROPA.E.U./LEXURISERV/LEXURIServ.dop.uri>

Έννομο αγαθό ΄΄περιβάλλον΄΄. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Συγκεκριμένα, ο Εισαγγελέας ήθελε να εξετάσει τα νήπια, κατά το στάδιο της προδικασίας, , υπό καθεστώς συντηρητικής απόδειξης , ήτοι σε ιδιαίτερο χώρο με τη συνδρομή παιδοψυχολόγων και άλλων ειδικών , χωρίς επιπλέον να απαιτηθεί και η παρουσία τους στο ακροατήριο για εκ νέου εξέταση. Ζητούσε ουσιαστικά οι καταθέσεις τους να έχουν πλήρη αποδεικτική ισχύ, παραμερίζοντας έτσι την αρχή της αντιδικίας που υπάρχει κατά την επ' ακροατηρίω διαδικασία. Όμως, η εθνική νομοθεσία δεν προέβλεπε, για τέτοιου είδους αδικήματα, να πραγματοποιούνται οι απαιτούμενες δικονομικές ενέργειες και να έχουν πλήρη αποδεικτική ισχύ , εάν δεν επαναληφθούν και στο ακροατήριο. Ο εισαγγελέας υποστήριζε ότι κατ' αυτού του τρόπου η εξέταση θα προστάτευε και θα διασφάλιζε τα ιδιαίτερος ευάλωτα αυτά θύματα, εξαιτίας της ηλικίας τους, και θα εξασφάλιζε την μη απώθηση από την μνήμη τους, των γεγονότων που είχαν ζήσει και είχαν υποστεί και πάλι εξαιτίας της ηλικίας τους.

Όμως η υπεράσπιση υποστήριζε ότι έτσι δεν θα εξασφαλιζόταν δίκαιη δίκη κατά το άρ. 6 της ΕΣΔΑ για την κατηγορούμενη Pupino, εξαιτίας της έλλειψης αντιδικίας στο ακροατήριο, αλλά και έλλειψης πρόβλεψης τέτοιων μορφών εξέτασης από την εθνική νομοθεσία.

Έτσι, η κατηγορούσα αρχή επικαλέστηκε την 2001/220/Δεν Απόφαση – Πλαίσιο και την σύμφωνη με το κοινοτικό δίκαιο ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας. Η Απόφαση-Πλαίσιο αναφερόταν στο σεβασμό και την προστασία των ευάλωτων θυμάτων, καθώς και στην ειδική μεταχείρισή τους κατά την ποινική δίκη, που να ανταποκρίνεται με τον καλύτερο τρόπο στην κατάστασή τους. Δέσμευε δε τα κράτη-μέλη με κάθε κατάλληλο μέσο συμβατό προς τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου του, να εναρμονίζει την εθνική νομοθεσία με τον σκοπό της απόφασης -πλαισίου.

Έτσι, ο Εθνικός Ιταλός Δικαστής με προδικαστικό ερώτημα προς το ΔΕΚ, ήθελε να διαπιστώσει εάν τα πραγματικά περιστατικά της περίπτωσης Pupino μπορούν να εξεταστούν υπό το πρίσμα και τους σκοπούς της απόφασης –πλαισίου.

Στην παρούσα διαδικασία το Δικαστήριο καλείται για πρώτη φορά να ερμηνεύσει μια απόφαση-πλαίσιο που εκδόθηκε με βάση το άρ. 31 και άρ. 34 , παρ.2,στ.β'ΕΕ, και συγκεκριμένα την απόφαση-πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 15^{ης} Μαρτίου 2001, σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες (στο εξής :απόφαση-πλαίσιο) . Το Tribunal της Φλωρεντίας, ερωτά αν, σύμφωνα με αυτή την απόφαση-πλαίσιο, επιτρέπεται , σε ποινική υπόθεση που αφορά την πρόκληση σωματικών βλαβών σε πεντάχρονα παιδιά, να εξεταστούν τα παιδιά αυτά ως μάρτυρες κατά τη «συντηρητική» αποδεικτική διαδικασία που διενεργείται πριν από την ακροαματική διαδικασία, μολοντί το ιταλικό ποινικό δικονομικό δίκαιο δεν προβλέπει αυτή τη μορφή της αποδεικτικής διαδικασίας για τα εν λόγω εγκλήματα.

Υπό την νομική μεθοδολογία η οποία ακολουθήθηκε από το ΔΕΚ, και αναφέρθηκε προηγουμένως, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, που προκύπτουν από το άρ. 35 της Σ.Ε.Ε., άξιο λόγου είναι και πρέπει να αναφερθούν, τα όρια της

εφαρμογής της σύμφωνης με το κοινοτικό δίκαιο ερμηνείας, όπως αυτά εμφανίζονται κατά το σκεπτικό του ΔΕΚ.

Το ΔΕΚ κατά τις εργασίες του, προς απάντηση του προδικαστικού ερωτήματος, αναφέρθηκε στη **contra legem ερμηνεία και ουσιαστικά βάσει αυτής, ακούστηκε ότι δεν γίνεται η σύμφωνη με την απόφαση-πλαίσιο ερμηνεία να συγκρούεται με τις θεμελιώδεις αρχές του εθνικού δικαίου**. Επίσης, εξετάστηκε η “αοριστία” της απόφασης-πλαίσιο σχετικά με το ποιο θεωρείται “ευάλωτο θύμα” που χρήζει ιδιαίτερης μεταχείρισης κατά την ποινική δίκη. Επιπλέον, εξετάστηκε το καθήκον πίστης των κρατών-μελών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, υπό την έννοια της εναρμόνισης του Εθνικού Δικαίου με το κοινοτικό. Επί της ουσίας, εξετάστηκε η ανάγκη διεξαγωγής, «συντηρητικής απόδειξης» μελετώντας το νομικό πλαίσιο που θα μπορούσαν να υπαχθούν τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης και γι’ αυτό στάθμισαν τις διάφορες παραμέτρους της συγκεκριμένης υπόθεσης (δικαιώματα μαρτύρων-υπεράσπισης άρ.6 της ΕΣΔΑ).

Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο αποθάνθηκε ότι σύμφωνα με τα άρθρα 2, 3 και 8, παράγραφος 4, της απόφασης-πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2001, σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες, έχουν την έννοια ότι το εθνικό δικαστήριο πρέπει να έχει τη δυνατότητα να επιτρέπει στα παιδιά μικρής ηλικίας που όπως στην κύρια υπόθεση ισχυρίζονται ότι κακοποιήθηκαν να καταθέτουν υπό συνθήκες που τους διασφαλίζουν επαρκή βαθμό προστασίας, π.χ. εκτός διαδικασίας στο ακροατήριο και μάλιστα πριν από την έναρξή της. **Το εθνικό δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει υπόψη το σύνολο των κανόνων του εθνικού δικαίου και να τους ερμηνεύει, κατά το μέτρο του δυνατού, υπό το πρίσμα του κειμένου και του σκοπού της απόφασης-πλαισίου.**

Sabine Von Colson και Elisabeth Kamann κατά Land Nordrhein - Westfalen, Υπόθ.14/83 Υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας - Κυρώσεις

Πραγματικά περιστατικά:

Απόρριψη υποψηφιότητας δύο Γερμανίδων γυναικών για θέση κοινωνικού λειτουργού σε γερμανική ανδρική φυλακή, λόγω του φύλου τους και των κινδύνων στους οποίους θα εκτίθενταν αυτές. Πρόσληψη ανδρών με λιγότερα προσόντα Αγωγή αποζημίωσης. Επιδίκαση μόνων εξόδων μετακίνησης επ’ ευκαιρία της υποβολής της υποψηφιότητας και όχι αποζημίωσης ίσης με 6 μισθούς όπως ζήτησαν. Προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την υποχρέωση της ανδρικής φυλακής να προσλάβει τις δύο γυναίκες - ερμηνεία άρθρου του γερμανικού ΑΚ που προβλέπει μόνον επιδίκαση διαφέροντος εμπιστοσύνης σε περίπτωση διάκρισης κατά την πρόσληψη και μεταφέρει στη Γερμανική έννομη τάξη την Οδηγία 76/207/ΕΟΚ.

1) Η Οδηγία 76/207/ΕΟΚ δεν επιβάλλει ρητά, ως κύρωση σε περίπτωση

‘Εννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

διάκρισης, σε βάρος γυναίκας την υποχρέωση πρόσληψής της (σκέψη 19), αλλά αφήνει τα ίδια τα κράτη μέλη να επιλέξουν τα μέτρα που είναι επαρκώς αποτελεσματικά για την επίτευξη του σκοπού της Οδηγίας, μεταξύ των οποίων θα μπορούσε να είναι και η υποχρέωση σύναψης σύμβασης εργασίας (σκέψη 18).jj

2) Αν και η Οδηγία **δεν περιέχει διάταξη με άμεσο αποτέλεσμα** για την επιβολή συγκεκριμένης κύρωσης, ωστόσο, η υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να προβεί σε **σύμφωνη ερμηνεία του εθνικού νόμου που έχει εκδοθεί για την εκτέλεση οδηγίας υπό το φως των διατάξεων και του στόχου της οδηγίας, εξαντλώντας τα περιθώρια ερμηνείας που διαθέτει**, απορρέει από την υποχρέωση συνεργασίας που έχουν όλα τα κρατικά όργανα, μεταξύ των οποίων και τα δικαστήρια, βάσει του άρθρου 5 ΣυνθΕΚ και το άρθρο 189 εδάφιο γ (σκέψεις 26-28).

3) Οι κυρώσεις που οφείλουν να επιβάλουν τα κράτη μέλη για τη μη εφαρμογή της Οδηγίας 76/207 πρέπει να χαρακτηρίζονται από: **Αποτελεσματικότητα, Αποτρεπτική ενέργεια και Αναλογία** με την ζημία που έχει προκληθεί (σκέψη 28).

Αποσπάσματα από την απόφαση

1. Η Οδηγία 76/207 **δεν επιβάλλει ως κύρωση** για τις διακρίσεις λόγω φύλου, κατά την πρόσβαση σε απασχόληση, **την υποχρέωση του εργοδότη που είναι υπαίτιος για την διάκριση να συνάψει σύμβαση εργασίας** με τον υποψήφιο που την υπέστη.
2. Όσον αφορά τις κυρώσεις για ενδεχόμενες διακρίσεις, **η οδηγία δεν περιέχει καμία ανεπιφύλακτη και αρκετά σαφή υποχρέωση** την οποία, σε περίπτωση που δεν έχουν ληφθεί εκτελεστικά μέτρα εντός των σχετικών προθεσμιών, να μπορεί να επικαλεστεί ο ιδιώτης προκειμένου να επιτύχει συγκεκριμένη αποκατάσταση της ζημίας του δυνάμει της οδηγίας, όταν η εθνική νομοθεσία δεν την προβλέπει ή δεν την επιτρέπει.
3. Η οδηγία 76/207 αφήνει βέβαια ελεύθερα τα κράτη μέλη, προκειμένου να επιβάλουν κυρώσεις για την παραβίαση της απαγόρευσης των διακρίσεων, **να επιλέξουν μεταξύ των διαφόρων λύσεων που είναι κατάλληλες για την πραγμάτωση του σκοπού της**. Εξυπακούεται, όμως, ότι αν ένα κράτος μέλος επιλέξει ως κύρωση για την παραβίαση της εν λόγω απαγόρευσης την καταβολή αποζημίωσης, η αποζημίωση αυτή πρέπει, εν πάση περιπτώσει, **για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητά της και η αποτρεπτική της ενέργεια, να είναι ανάλογη προς τη ζημία που έχει προκληθεί και πρέπει επομένως να βαίνει πέρα από μια καθαρά συμβολική αποζημίωση**, όπως π.χ. την επιστροφή μόνο των εξόδων για την υποβολή της αίτησης πρόσληψης. Το εθνικό δικαστήριο εξαντλώντας τα περιθώρια εκτίμησης που παρέχει το εθνικό δίκαιο, **οφείλει να ερμηνεύσει και να εφαρμόσει το νόμο που έχει εκδοθεί σε εκτέλεση της οδηγίας, σύμφωνα με τις επιταγές του κοινοτικού δικαίου**.

ΥΠΟΘΕΣΗ FRANCOVICH (ΔΕΚ Υποθέσεις 6 και 9/90) Francovich κατά Ιταλικής Δημοκρατίας Απόφαση της 19.11.1991

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Πραγματικά περιστατικά

Η υπόθεση αφορά την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών –μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του έκαστου εργοδότη.

Επρόκειτο συγκεκριμένα για την Οδηγία 80/987 (ΕΟΚ) του Συμβουλίου της 20^{ης} Οκτωβρίου 1980. Η Οδηγία αυτή είχε ως σκοπό να εξασφαλίσει στους μισθωτούς μια ελάχιστη κοινοτική προστασία σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, επιφυλασσόμενο των ευνοϊκότερων διατάξεων των κρατών –μελών ,και προς τον σκοπό αυτό προέβλεπε την εκ μέρους των κρατών- μελών, ίδρυση οργανισμού εγγυήσεως (ασφαλιστικού οργανισμού), ο οποίος θα κατέβαλε στους μισθωτούς τις ανεξόφλητες απαιτήσεις τους που αφορούσαν την αμοιβή τους. Στο ΔΕΚ τέθηκε το ερώτημα, αν λόγω της παράλειψης της Ιταλίας να λάβει εμπροθέσμα τα εκτελεστικά μέτρα που ήταν αναγκαία σύμφωνα με την οδηγία, οι διατάξεις της οδηγίας είχαν άμεση ισχύ. Με άλλα λόγια, αν οι μισθωτοί είχαν δικαίωμα να στραφούν κατά του Ιταλικού Δημοσίου και να ζητήσουν ό,τι θα δικαιούνταν να απαιτήσουν από τον οργανισμό εγγυήσεων, που το Ιταλικό Δημόσιο είχε παραλείψει να ιδρύσει.

Απόφαση Δικαστηρίου:

Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι σχετικές με τον καθορισμό των δικαιούχων, διατάξεις της οδηγίας καθώς και το ύψος της απαίτησης ήταν ανεπιφύλακτες και αρκετά σαφείς και για τον λόγο αυτό είχαν άμεση ισχύ. Δεν δέχτηκε όμως το ίδιο για τον υπόχρεο της απαίτησης, διότι από τις διατάξεις της οδηγίας δεν προέκυπτε κατά τρόπο σαφή ότι αν δεν ιδρυθεί ο εν λόγω οργανισμός εγγυήσεως, τότε υπεύθυνος για την καταβολή των οφειλομένων αμοιβών θα ήταν το Ιταλικό Δημόσιο. Για τον λόγο αυτό έκρινε ότι οι συγκεκριμένες διατάξεις της οδηγίας δεν ήταν επαρκώς σαφείς και συνακόλουθα δεν είχαν άμεση ισχύ. Συνεπώς, οι ιδιώτες δεν δικαιούνταν να προσφύγουν στα δικαστήρια κατά του Ιταλικού Δημόσιου και να αναζητήσουν την αναγνώριση των δικαιωμάτων που τους αναγνώριζε η οδηγία.

Αντί όμως αυτού, το ΔΕΚ έκρινε ότι είχαν δικαίωμα αποζημίωσης κατά του Ιταλικού Δημοσίου για την ζημία που αυτό τους προξένησε, λόγω της παράλειψής του να θεσπίσει εκτελεστικά μέτρα της οδηγίας.

Στην υπόθεση **Marleasing C-106/89** που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 1 του Oviedo (Ισπανία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ Marleasing SA και La Comercial Internacional de Alimentación SA η έκδοση προδικαστικής απόφασης ως προς την ερμηνεία του άρθρου 11 της πρώτης οδηγίας 68/151/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 1968, περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιριών, κατά την

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

έννοια του άρθρου 58, δεύτερο εδάφιο της Συνθήκης για την προστασία των συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων, με σκοπό να καταστούν οι εγγυήσεις αυτές ισοδύναμες (ΕΕειδ. έκδ., 06/001, σ. 80)

Πραγματικά περιστατικά:

Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της εταιρίας Marleasing SA, ενάγουσας της κύριας δίκης, και ορισμένων εναγομένων, μεταξύ των οποίων και η La Comercial Internacional de Alimentación SA (στο εξής: La Comercial). Η τελευταία συστάθηκε υπό μορφή ανώνυμης εταιρίας από τρία πρόσωπα μεταξύ των οποίων και η εταιρία Barviesia, η οποία εισέφερε την εταιρική της περιουσία.

Όπως προκύπτει από το σκεπτικό της Διατάξεως περί παραπομπής, η Marleasing ζητεί κυρίως, βάσει των άρθρων 1261 και 1275 του ισπανικού αστικού κώδικα, κατά τα οποία στερούνται οποιουδήποτε εννόμου αποτελέσματος οι άνευ αιτίας συμβάσεις ή οι συμβάσεις των οποίων η αιτία είναι παράνομη, την ακύρωση της εταιρικής σύμβασης με την οποία ιδρύθηκε η Comercial, για τον λόγο ότι η σύσταση της εταιρίας αυτής στερείται νόμιμης αιτίας, είναι εικονική και καταρτίστηκε προς καταδολίευση των δικαιωμάτων των δανειστών της εταιρίας Barviesia, συνιδρύτριας της εναγομένης. Η Comercial ζητεί την πλήρη απόρριψη του ανωτέρω αιτήματος, επικαλούμενη κυρίως το γεγονός ότι το άρθρο 11 της προαναφερθείσας οδηγίας 68/151, το οποίο περιλαμβάνει περιοριστικό πίνακα των περιπτώσεων ακυρότητας των ανωνύμων εταιριών, και δεν προβλέπει μεταξύ των σχετικών περιπτώσεων την έλλειψη νόμιμης αιτίας.

Προδικαστικό ερώτημα:

«Τυγχάνει άμεσης εφαρμογής το άρθρο 11 της οδηγίας 68/151/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 9ης Μαρτίου στην ανώνυμη εταιρία για λόγους άλλους εκτός απ' αυτούς που απαριθμούνται στο προαναφερθέν άρθρο;» Από το Διατακτικό της Απόφασης τα πλέον σημαίνοντα που πρέπει να αναφερθούν είναι οι παράγραφοι 6 και 8 όπου αναγράφονται τα εξής :

Επί του ζητήματος αν ένας ιδιώτης μπορεί να επικαλεστεί μια οδηγία κατά εθνικού νόμου, πρέπει να υπομνηστεί η πάγια νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία η οδηγία δεν μπορεί, αυτή καθαυτή, να δημιουργήσει υποχρέωση για τους ιδιώτες και, επομένως, δεν μπορεί να γίνει επίκληση αυτών καθαυτών των διατάξεων της οδηγίας κατά των προσώπων αυτών (απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1986, Marshall, 152/84, Συλλογή 1986, σ. 723).

Για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει να υπομνηστεί ότι, όπως το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει με την απόφασή του της 10ης Απριλίου 1984, Von Colson και Kamann, σκέψη 26 (14/83, Συλλογή 1984,σ. 1891) την υποχρέωση των κρατών μελών, η οποία απορρέει από οδηγία, να επιτύχουν το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει, καθώς και το καθήκον που έχουν δυνάμει του άρθρου 5 της Συνθήκης να λαμβάνουν κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο κατάλληλο να εξασφαλίσει την εκπλήρωση

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

της υποχρέωσης αυτής, επιβάλλονται σε όλες τις αρχές των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους. Από τα ανωτέρω απορρέει ότι, εφαρμόζοντας το εθνικό δίκαιο, είτε πρόκειται για προγενέστερες είτε για μεταγενέστερες της οδηγίας διατάξεις, ένα εθνικό δικαστήριο που καλείται να το ερμηνεύσει οφείλει να πράξει τούτο κατά το μέτρο του δυνατού, υπό το φως του κειμένου και του σκοπού της οδηγίας, ώστε να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που επιδιώκεται από την τελευταία, συμμορφούμενο έτσι προς το άρθρο 189, τρίτο εδάφιο της Συνθήκης.

Απόφαση Δικαστηρίου:

Τα εθνικά δικαστήρια ενώπιον των οποίων υποβάλλονται διαφορές εμπίπτουσες στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 68/151/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 1968, περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιριών, I-4160 MARLEASING κατά την έννοια του άρθρου 58, δεύτερο εδάφιο της Συνθήκης, για την προστασία των συμφερόντων των εταίρων και των τρίτων, με σκοπό να καταστούν οι εγγυήσεις αυτές ισοδύναμες, οφείλουν να ερμηνεύουν το εθνικό τους δίκαιο υπό το φως του κειμένου και του σκοπού της οδηγίας αυτής, ώστε να εμποδίζεται η αναγνώριση της ακυρότητας μιας ανώνυμης εταιρίας για λόγους άλλους εκτός απ' αυτούς που απαριθμούνται στο άρθρο 11 της οδηγίας αυτής.

Στην υπόθεση 80/86 που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Arrondissementsrechtbank του Arnhem προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της ποινικής δίκης που εκκρεμεί ενώπιον του παραπέμποντος δικαστηρίου κατά της Kolpinghuis Nijmegen BV η έκδοση προδικαστικής απόφασης ως προς την ερμηνεία της οδηγίας 80/777 του Συμβουλίου της 15ης Ιουλίου 1980, περί προσέγγισης των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την εκμετάλλευση και τη θέση στο εμπόριο των φυσικών μεταλλικών νερών (ΕΕ ειδ. έκδ. 13/009, σ. 132 και επ.).

Πραγματικά περιστατικά :

Τα εν λόγω ερωτήματα ανέκυψαν στο πλαίσιο ποινικής δίκης κατά επιχείρησης πώλησης ποτών, κατηγορούμενης ότι διατηρούσε απόθεμα, ενόψει πώλησης και διάθεσης ποτού, το οποίο αποκαλούσε « μεταλλικό νερό », αλλά που αποτελούνταν από νερό της βρύσης και διοξείδιο του άνθρακα. Αποδίδεται σ' αυτή την επιχείρηση παράβαση του άρθρου 2 του Keuringsverordening (κανονισμού επιθεωρήσεως) του δήμου της Nijmegen, ο οποίος απαγορεύει τη διατήρηση αποθεμάτων, ενόψει της πώλησης ή της διάθεσης τροφίμων προορισμένων για το εμπόριο και την κατανάλωση από ανθρώπους, των οποίων ποτών ή τροφίμων η σύνθεση είναι ελαττωματική.

Ενώπιον του ποινικού δικαστηρίου, ο Officier van justitie (εκπρόσωπος της

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

εισαγγελικής αρχής) επικαλέστηκε, μεταξύ άλλων, την οδηγία 80/777 του Συμβουλίου της 15ης Ιουλίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την εκμετάλλευση και τη θέση στο εμπόριο των φυσικών μεταλλικών νερών (ΕΕ ειδ. έκδ. 13/009, σ. 132 και επ.). Η οδηγία ορίζει ιδίως ότι τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε μόνο τα νερά που εξάγονται από το έδαφος κράτους-μέλους και αναγνωρίζονται από την υπεύθυνη αρχή αυτού του κράτους μέλους ως φυσικά μεταλλικά νερά, ανταποκρινόμενα στις διατάξεις του μέρους I του παραρτήματος I της εν λόγω οδηγίας, να μπορούν να διατίθενται στο εμπόριο ως φυσικά μεταλλικά νερά. Αυτή η διάταξη της οδηγίας έπρεπε να εφαρμοστεί τέσσερα έτη μετά την κοινοποίηση της, δηλαδή στις 17 Ιουλίου 1984, προσαρμογή, όμως, της ολλανδικής νομοθεσίας δεν πραγματοποιήθηκε παρά με ισχύ από τις 8 Αυγούστου 1985, ενώ οι προσαπτόμενες στην κατηγορούμενη της κύριας δίκης πράξεις έλαβαν χώρα στις 7 Αυγούστου 1984.

Προδικαστικά ερωτήματα:

Υπ' αυτές τις συνθήκες, το Arrondissementsrechtbank υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα ερωτήματα:

- « 1) Μια εθνική αρχή (στην προκειμένη περίπτωση η επιφορτισμένη με τη δίωξη αρχή) μπορεί να επικαλεστεί κατά των υπηκόων της διάταξη οδηγίας για την οποία το κράτος-μέλος δεν θέσπισε εκτελεστικούς νόμους ή διατάξεις;
- 2) Ο εθνικός δικαστής υποχρεούται να εφαρμόσει απευθείας τις διατάξεις σχετικής οδηγίας, όταν δεν έχουν εκδοθεί εκτελεστικά μέτρα αυτής της οδηγίας, ακόμα και όταν ο ενδιαφερόμενος υπήκοος δεν προτίθεται να αντλήσει οποιοδήποτε δικαίωμα από τις εν λόγω διατάξεις;
- 3) Όταν ο εθνικός δικαστής καλείται να ερμηνεύσει κανόνες εθνικού δικαίου, μπορεί να οδηγηθεί γι' αυτή την ερμηνεία από το περιεχόμενο εφαρμοστέας οδηγίας;
- 4) Η απάντηση στα ερωτήματα 1,2 και 3 θα είναι διαφορετική στην περίπτωση που, κατά την κρίσιμη ημερομηνία (στην προκειμένη περίπτωση στις 7 Αυγούστου 1984), η ταχθείσα στο κράτος-μέλος προθεσμία για την προσαρμογή της εθνικής του νομοθεσίας δεν έχει ακόμα εκπνεύσει; »

Απόφαση Δικαστηρίου:

- 1) Μια εθνική αρχή δεν μπορεί να επικαλεστεί, κατά ιδιώτη διάταξη οδηγίας, της οποίας η αναγκαία μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο δεν πραγματοποιήθηκε ακόμα.
- 2) Εφαρμόζοντας την εθνική νομοθεσία, τα δικαιοδοτικά όργανα κράτους- μέλους οφείλουν να την ερμηνεύουν υπό το φως του κειμένου και του σκοπού της οδηγίας για να επιτύχουν το αναφερόμενο άρθρο 189 τρίτη παράγραφος της Συνθήκης αποτέλεσμα. Η οδηγία όμως, δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα, αυτή καθαυτή και ανεξαρτήτου του θεσπιζόμενου για την εφαρμογή της νόμου, τον καθορισμό ή την επίταση της ποινικής ευθύνης αυτών που ενεργούν κατά παράβαση των διατάξεών της.
- 3) Οι λύσεις που επισημαίνονται στις δεδομένες πιο πάνω απαντήσεις δεν είναι

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

διαφορετικές στην περίπτωση που η ταχθείσα στο κράτος- μέλος προθεσμία προς προσαρμογή της εθνικής νομοθεσίας δεν έχει ακόμα παρέλθει κατά την κρίσιμη ημερομηνία.

Υπόθεση Arcaro C-168/95

Με διάταξη της 22ας Απριλίου 1995, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 30 Μαΐου 1995, η Pretura circondariale di Vicenza υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, τρία προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την την ερμηνεία των οδηγιών 76/464/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 4ης Μαΐου 1976, περί ρύπανσης που προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες που εκχέονται στο υδάτινο περιβάλλον της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 138), και 83/513/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 26ης Σεπτεμβρίου 1983, για τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους για τις απορρίψεις καδμίου (ΕΕ L 291, σ.1).

Πραγματικά περιστατικά:

Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο ποινικής δίκης κατά του Luciano Arcaro, κατηγορουμένου βάσει των άρθρων 5, 7 και 18 του decreto legislativo αριθ. 133 της 27ης Ιανουαρίου 1992, περί βιομηχανικών απορρίψεων επικίνδυνων για το υδάτινο περιβάλλον ουσιών (κανονικό συμπλήρωμα αριθ. 34 του GURI αριθ. 41 της 19ης Φεβρουαρίου 1992 και διορθωτικό δημοσιευθέν στην GURI αριθ. 124 της 28ης Μαΐου 1992, στο εξής: decreto).

Η οδηγία 76/464 προβλέπει, στο άρθρο της 3, ότι κάθε απόρριψη κάποιας από τις ουσίες που απαριθμούνται στον κατάλογο I του παραρτήματός της «υπόκειται σε προηγούμενη άδεια που χορηγείται από την αρμόδια αρχή του ενδιαφερομένου κράτους-μέλους». Ο κατάλογος αυτός περιλαμβάνει ουσίες που είναι ιδιαίτερα επικίνδυνες για το υδάτινο περιβάλλον, μεταξύ των οποίων είναι το κάδμιο.

Γι' αυτήν την κατηγορία ουσιών, οι άδειες απόρριψης πρέπει να χορηγούνται σύμφωνα με τα άρθρα 3 και 5 της οδηγίας. Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές, στις άδειες απόρριψης πρέπει να καθορίζονται, μεταξύ άλλων, τα πρότυπα αποβολής, δηλαδή η μέγιστη επιτρεπόμενη συγκέντρωση και η μέγιστη επιτρεπόμενη ποσότητα κατά την απόρριψη, οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες πρέπει αυτή να επιτρέπεται, καθώς και η προθεσμία εντός της οποίας πρέπει να διενεργείται.

Από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 76/464 προκύπτει ότι τα πρότυπα αποβολής δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις οριακές τιμές που καθορίζονται από το Συμβούλιο.

Προκειμένου περί του καδμίου, οι εθνικές αρχές οφείλουν να τηρούν τις οριακές τιμές, τις προθεσμίες και τις διαδικασίες επιτήρησης που καθορίζονται στα παραρτήματα της οδηγίας 83/513.

Ωστόσο, από το παράρτημα I (σημειώσεις 1 και 7) της οδηγίας αυτής προκύπτει ότι, όσον αφορά τους μη μνημονευόμενους στο παράρτημα αυτό τομείς, οι

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

οριακές τιμές των απορρίψεων καδμίου θα καθοριστούν από το Συμβούλιο σε μεταγενέστερο στάδιο. Εν τω μεταξύ, τα κράτη μέλη καθορίζουν τα πρότυπα αποβολής κατά τρόπο αυτόνομο, σύμφωνα με την οδηγία 76/464, χωρίς τα πρότυπα αυτά να είναι λιγότερο αυστηρά απ' ό,τι η πλέον συγκρίσιμη οριακή τιμή που ορίζεται στο παράρτημα αυτό.

Στην Ιταλία το decreto εκδόθηκε για την εφαρμογή διαφόρων κοινοτικών οδηγιών περί απορρίψεων περιεχουσών επικίνδυνες ουσίες, μεταξύ των οποίων και οι οδηγίες 76/464 και 83/513.

Το εν λόγω decreto εφαρμόζεται στις απορρίψεις επικίνδυνων ουσιών που περιλαμβάνονται στις ομάδες ουσιών που μνημονεύονται στους καταλόγους I και II του παραρτήματός του Α (άρθρο 1). Το παράρτημα Β περιλαμβάνει τις «οριακές τιμές των προτύπων αποβολής», όσον αφορά ορισμένες από τις επικίνδυνες ουσίες που απαριθμούνται στον κατάλογο I του παραρτήματος Α.

Το decreto καθορίζει το σύστημα αδειών απόρριψης που χορηγούνται από τις τοπικές αρχές για τις ουσίες που απαριθμούνται στον κατάλογο I του παραρτήματος Α. Το σύστημα αυτό στηρίζεται στη διάκριση μεταξύ, αφενός, των απορρίψεων νέων βιομηχανικών εγκαταστάσεων και, αφετέρου, των απορρίψεων βιομηχανικών εγκαταστάσεων που υφίσταντο κατά την 6η Μαρτίου 1992 ή είχαν τεθεί σε λειτουργία πριν από τις 6 Μαρτίου 1993.

Όλες οι βιομηχανικές εγκαταστάσεις, νέες ή υφιστάμενες, πρέπει, προκειμένου να μπορούν να αρχίσουν εργασίες απορρίψεως, να έχουν λάβει άδεια (άρθρο 5 του decreto). Οι τοπικές αρχές χορηγούν, όσον αφορά και τις δύο κατηγορίες, την άδεια απορρίψεως, επιβάλλοντας πρότυπα αποβολής σύμφωνα προς τις οριακές τιμές που καθορίζονται στο παράρτημα Β. Ωστόσο, αν η απόρριψη αφορά ουσίες ως προς τις οποίες δεν έχει εισέτι καθοριστεί οριακή τιμή στο παράρτημα Β, γίνεται η εξής διαφοροποίηση:

Σε περίπτωση που πρόκειται για νέες εγκαταστάσεις, η προηγούμενη άδεια είναι υποχρεωτική, η δε χορήγησή της γίνεται σύμφωνα με τα όρια ανοχής που έχουν καθοριστεί με τον νόμο 319 της 10ης Μαΐου 1976 (GURI αριθ. 141 της 29ης Μαΐου 1976), όπως έχει τροποποιηθεί (άρθρο 6, παράγραφος 3, του decreto). Αντιθέτως, όταν πρόκειται για υφιστάμενες εγκαταστάσεις, από το άρθρο 7, παράγραφος 7, προκύπτει ότι το decreto και, επομένως, η υποχρέωση λήψης προηγούμενης αδείας, ισχύει μόνο ύστερα από την έκδοση των προβλεπομένων στο άρθρο 2, παράγραφος 3, στοιχείο b, υπουργικών αποφάσεων.

Όπως προκύπτει από τη δικογραφία, το παράρτημα Β δεν καθορίζει τις οριακές τιμές για τις απορρίψεις καδμίου που αποτελούν το αντικείμενο της κύριας δίκης. Κατά συνέπεια, όσον αφορά τέτοιου είδους απορρίψεις, η υποχρέωση λήψης αδείας επιβάλλεται, σύμφωνα με το decreto, μόνο σε περίπτωση που οι σχετικές απορρίψεις προέρχονται από νέες εγκαταστάσεις. Με το άρθρο 18 του decreto θεσπίζεται ένα σύστημα κυρώσεων για τις παραβάσεις των διατάξεών του.

Από τη δικογραφία της κύριας δίκης προκύπτει ότι ο Arcaro, νόμιμος εκπρόσωπος επιχειρήσεως της οποίας η κύρια δραστηριότητα συνίσταται στην

κατεργασία πολυτίμων μετάλλων, διώκεται βάσει των άρθρων 5, 7 και 18 του decreto, διότι προέβη σε απορρίψεις καδμίου σε επιφανειακά ύδατα (ποταμός Baccliglione) χωρίς να έχει υποβάλει αίτηση για τη χορήγηση σχετικής αδείας.

Ενώπιον της Pretura circondariale di Vicenza, στο πλαίσιο της ποινικής δίωξης του από την εισαγγελική αρχή, ο Arcaro ισχυρίστηκε, αφενός, ότι η επιχείρησή του αποτελεί υφιστάμενη, κατά την έννοια του decreto, επιχείρηση και, αφετέρου, ότι, ενόψει της παραγωγής της, το σύστημα αδείας που προβλέπεται από το άρθρο 7 του decreto αυτού θα αρχίσει να εφαρμόζεται επ' αυτού μόνον όταν οι οριακές τιμές αποβολής, που αντιστοιχούν στην παραγωγή αυτή, θα έχουν καθοριστεί με υπουργική απόφαση.

Ο Pretore αρχίζει με τη διαπίστωση ότι οι διατάξεις του άρθρου 7, παράγραφοι 1 και 7, του decreto αποκλείουν το μεγαλύτερο μέρος των υφιστάμενων εγκαταστάσεων με το θεσπισθέν από το εν λόγω decreto σύστημα αδειών. Ωστόσο, στο σημείο 8 της διάταξης περί παραπομπής, ο Pretore εκφράζει αμφιβολίες ως προς τη συμφωνία των διατάξεων αυτών με τις κοινοτικές οδηγίες τις οποίες θέτουν σε εφαρμογή και οι οποίες, κατ' αυτόν, απαιτούν την άδεια για όλες τις απορρίψεις που ρυθμίζονται απ' αυτές, χωρίς να γίνεται διάκριση μεταξύ νέων και υφισταμένων εγκαταστάσεων. Συναφώς, ο Pretore επικαλείται ως παράδειγμα, το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο δ', και το άρθρο 3 της οδηγίας 76/464, καθώς και το άρθρο 3 της οδηγίας 83/513.

Προδικαστικά ερωτήματα

Ενόψει των ανωτέρω, ο Pretore αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- α) Είναι ορθή η προτεινόμενη στο σημείο 8 της παρούσας διάταξης ερμηνεία των κοινοτικών διατάξεων που το decreto αριθ. 133/1992 σκοπεί να θέσει σε εφαρμογή;
- β) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, είναι δυνατό, κατ' ορθή ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, να τυγχάνουν απευθείας εφαρμογής διατάξεις κοινοτικού δικαίου και, ταυτοχρόνως, να μην τυγχάνουν εφαρμογής αντίθετες εθνικές διατάξεις, έστω και αν κάτι τέτοιο είναι δυνατό να επιβαρύνει την κατάσταση των ενδιαφερομένων προσώπων;
- γ) Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στο δεύτερο ερώτημα, ποιός πρέπει να είναι, κατ' ορθή ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, ο διαφορετικός μηχανισμός που πρέπει να χρησιμοποιηθεί για την εξάλειψη από την εθνική έννομη τάξη εθνικών διατάξεων, αντιθέτων προς το κοινοτικό δίκαιο, όταν η απευθείας εφαρμογή του τελευταίου μπορεί να επιβαρύνει την κατάσταση των ενδιαφερομένων προσώπων;»

Απόφαση Δικαστηρίου της 26.9.1996 — ΥΠΟΘΕΣΗ C-168/95

Το άρθρο 3 της οδηγίας 76/464/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 4ης Μαΐου 1976, περί ρύπανσης που προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες που εκχέονται στο υδάτινο περιβάλλον της Κοινότητας, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι κάθε

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

απόρριψη καδμίου, ανεξαρτήτως της ημερομηνίας έναρξης λειτουργίας της εγκατάστασης από την οποία προέρχεται, εξαρτάται από τη χορήγηση προηγούμενης άδειας.

Ελλείπει πλήρους μεταφοράς, εντός της ταχθείσας προθεσμίας, της οδηγίας 76/464 και επομένως, του άρθρου της 3 και της οδηγίας 83/513/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 26ης Σεπτεμβρίου 1983, για τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους για τις απορρίψεις καδμίου στην εσωτερική έννομη τάξη κράτους μέλους, μια δημόσια αρχή του κράτους αυτού δεν μπορεί να επικαλεστεί αυτό το άρθρο 3 κατά ιδιώτη.

Το κοινοτικό δίκαιο δεν διαθέτει μηχανισμό, ο οποίος να επιτρέπει σε εθνικό δικαστήριο να μη λαμβάνει υπόψη διατάξεις εθνικής νομοθεσίας αντίθετες προς τη διάταξη μιας μη μεταφερθείσας στο εσωτερικό δίκαιο οδηγίας, όταν η επίκληση της τελευταίας αυτής διάταξης δεν είναι δυνατή ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου.

Υπόθεση Danfoss 109/88

Στην υπόθεση 109/88, που έχει ως αντικείμενο αίτηση του faglige voldgiftsret (ειδικού διαιτητικού δικαστηρίου της Δανίας) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ Handels - og Kontorfunktionaerernes Forbund i Danmark και Dansk Arbejdsgiverforening που ενεργεί για λογαριασμό της Danfoss, ως προς την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών στον τομέα των αμοιβών.

Πραγματικά περιστατικά

Με Διάταξη της 12ης Οκτωβρίου 1987, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 5 Απριλίου 1988, το faglige voldgiftsret (ειδικό διαιτητικό δικαστήριο) υπέβαλλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, ορισμένα προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία της οδηγίας 75/117 του Συμβουλίου της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσέγγισης των νομοθεσιών των κρατών-μελών που αφορούν την αρχή της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 42), στο εξής: οδηγία για την ισότητα των αμοιβών.

Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της ομοσπονδίας εμποροϋπαλλήλων και ιδιωτικών υπαλλήλων, της Handels-og Kontorfunktionaerernes Forbund i Danmark (στο εξής: ομοσπονδία των υπαλλήλων) και της συνομοσπονδίας των εργοδοτών της Dansk Arbejdsgiverforening (στο εξής: συνομοσπονδία των εργοδοτών), που ενεργεί για λογαριασμό της επιχείρησης Danfoss. Η ομοσπονδία των υπαλλήλων υποστηρίζει ότι η μισθολογική πρακτική της επιχείρησης Danfoss συνεπάγεται διακρίσεις λόγω φύλου και αντιβαίνει έτσι στις διατάξεις του άρθρου 1 του δανέζικου νόμου 237, της 5ης Μαΐου 1986, που θεσπίστηκε κατ' εφαρμογή της οδηγίας για την ισότητα των αμοιβών.

Η επιχείρηση Danfoss χορηγεί τον ίδιο βασικό μισθό στους εργαζομένους που υπάγονται στην ίδια μισθολογική κατηγορία. Κάνοντας χρήση της δυνατότητας που

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

προβλέπεται στο άρθρο 9 της συλλογικής σύμβασης της 9ης Μαρτίου 1983 μεταξύ της συννομοσπονδίας των εργοδοτών και της ομοσπονδίας των υπαλλήλων, χορηγεί -εντούτοις- στους μισθωτούς τις ατομικές προσαυξήσεις μισθού, υπολογιζόμενες, ιδίως, σε συνάρτηση προς την ικανότητα προσαρμογής, την επαγγελματική τους κατάρτιση και την αρχαιότητά τους.

Στην υπόθεση της κύριας δίκης, η ομοσπονδία των υπαλλήλων προσέφυγε για πρώτη φορά κατά της επιχείρησης Danfoss ενώπιον του ειδικού διαιτητικού δικαστηρίου, επικαλούμενη την αρχή της ισότητας των αμοιβών υπέρ δύο υπαλλήλων, απασχολούμενων η μία στο εργαστήριο και η άλλη στις παραλαβές και αποστολές στην αποθήκη. Προς στήριξη της αγωγής της προσκόμισε στοιχεία σχετικά με το ότι στο πλαίσιο των δύο αυτών μισθολογικών κατηγοριών, ο μέσος μισθός των εργαζομένων ανδρών ήταν ανώτερος εκείνου των εργαζομένων γυναικών. Στην απόφασή του της 16ης Απριλίου 1985, το διαιτητικό δικαστήριο έκρινε πάντως, ενόψει του περιορισμένου αριθμού των εργαζομένων των οποίων οι αμοιβές είχαν ληφθεί υπόψη, ότι η ομοσπονδία των υπαλλήλων δεν απέδειξε την ύπαρξη διάκρισης. Η ομοσπονδία των υπαλλήλων άσκησε τότε νέα αγωγή, προσκομίζοντας λεπτομερέστερες στατιστικές για τις αμοιβές που καταβλήθηκαν σε 157 εργαζομένους μεταξύ του 1982 και του 1986, στατιστικές από τις οποίες προέκυπτε ότι η μέση αμοιβή που καταβαλλόταν στους εργαζομένους άνδρες ήταν ανώτερη κατά 6,85 ο/ο από αυτή που καταβαλλόταν στις εργαζόμενες γυναίκες.

Προδικαστικά ερωτήματα

Υπό τις συνθήκες αυτές το ειδικό διαιτητικό δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο ορισμένα προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία της οδηγίας για την ισότητα των αμοιβών. Τα ερωτήματα αυτά έχουν ως εξής:

« 1. α) Αν ληφθεί ως βάση ότι οι μισθωτοί, άνδρες και γυναίκες, παρέχουν την ίδια εργασία ή εργασία της ίδιας αξίας, ζητείται από το Δικαστήριο να αποφανθεί ποιός (ο εργοδότης ή ο μισθωτός) έχει το βάρος της απόδειξης ότι η διαφορά των αμοιβών μεταξύ των δύο κατηγοριών μισθωτών οφείλεται ή δεν οφείλεται σε συνθήκες που συνδέονται με το φύλο;

1. β) Αντίκειται στην οδηγία για την ισότητα των αμοιβών η καταβολή μεγαλύτερου μισθού στους άνδρες μισθωτούς, οι οποίοι παρέχουν την ίδια εργασία ή εργασία της ίδιας αξίας όπως οι γυναίκες μισθωτές, αποκλειστικά και μόνο βάσει υποκειμενικών κριτηρίων — π. χ. της ικανότητας προσαρμογής του συνεργάτη;

2. α) Κωλύει η οδηγία την καταβολή σε μισθωτούς διαφορετικού φύλου, που παρέχουν την ίδια εργασία ή εργασία της ίδιας αξίας, ειδικών προσαυξήσεων λόγω χρόνου υπηρεσίας, ειδικής κατάρτισης κλπ. επιπλέον του βασικού μισθού;

2. β) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα 2 α), ερωτάται πώς μία επιχείρηση μπορεί, χωρίς να παραβεί την οδηγία, να προβαίνει σε διαφοροποιήσεις ως προς τις αμοιβές μεταξύ των διαφόρων συνεργατών της;

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

2. γ) Κωλύει η οδηγία την καταβολή διαφορετικών αμοιβών σε μισθωτούς διαφορετικού φύλου που παρέχουν την ίδια εργασία ή εργασία της ίδιας αξίας, λόγω διαφορετικής επαγγελματικής κατάρτισης;
3. α) Μπορεί ο μισθωτός ή μία οργάνωση να υποστηρίξουν ότι συντρέχει παράβαση της οδηγίας, εφόσον αποδείξουν ότι μία επιχείρηση, η οποία απασχολεί μεγάλο αριθμό μισθωτών (π.χ. τουλάχιστον 100) με όμοια εργασία, καταβάλλει κατά μέσο όρο χαμηλότερους μισθούς στις γυναίκες παρά στους άνδρες;
3. β) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο ερώτημα 3 α), συνάγεται ότι οι δύο κατηγορίες μισθωτών (άνδρες και γυναίκες) πρέπει να λαμβάνουν την ίδια κατά μέσον όρο αμοιβή;
4. α) Καθόσον είναι δυνατό να διαπιστωθεί ότι η διαφορά μισθών για την ίδια εργασία οφείλεται στο ότι οι δύο μισθωτοί υπάγονται σε διαφορετικές συλλογικές συμβάσεις, συνεπάγεται το γεγονός αυτό τη μη εφαρμογή της οδηγίας;
4. β) Έχει σημασία για την απάντηση σ' αυτό το ερώτημα το ότι τα πεδία εφαρμογής των δύο συλλογικών συμβάσεων εκτείνονται κατά μέγα μέρος, αν όχι καθ' ολοκληρία, ταυτόχρονα σε μισθωτούς άνδρες και γυναίκες;

Στην έκθεση για την επ' ακροατηρίου συζήτηση αναπτύσσονται διεξοδικώς τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης της κύριας δίκης, η διαδικασία και οι παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο. Τα στοιχεία αυτά της δικογραφίας δεν επαναλαμβάνονται κατωτέρω, παρά μόνο καθόσον απαιτείται για τη συλλογιστική του Δικαστηρίου.

Τα θέματα που απασχόλησαν την συλλογιστική του Δικαστηρίου ήταν τα εξής:

- 1) Ως προς το χαρακτήρα του ειδικού διαιτητικού δικαστηρίου ως δικαιοδοτικού οργάνου
- 2) **Ως προς το βάρος της απόδειξης** [ερωτήματα 1 α) και 3 α)]
- 3) Ως προς τη νομιμότητα των υπό κρίση κριτηρίων χορήγησης προσαύξησης [ερωτήματα 1 β), 2 α) και 2 γ)]
- 4) Ως προς τον τρόπο με τον οποίο ο εργοδότης μπορεί νομίμως να διαφοροποιεί τις αμοιβές των μισθωτών [ερώτημα 2 β)]
- 5) Ως προς τις επιπτώσεις της υπάρξεως δύο διαφορετικών συλλογικών συμβάσεων (ερώτημα 4)

Απόφαση Δικαστηρίου

Η οδηγία 75/117 του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσέγγισης των νομοθεσιών των κρατών-μελών που αφορούν στην εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι:

- 1) Όταν μια επιχείρηση εφαρμόζει σύστημα μισθοδοσίας χαρακτηριζόμενο από παντελή έλλειψη διαφάνειας, ο εργοδότης φέρει το **βάρος της απόδειξης** ότι η μισθολογική του πρακτική δεν συνεπάγεται διακρίσεις, εφόσον η εργαζόμενη γυναίκα αποδεικνύει ότι, όσον αφορά ένα σχετικά σημαντικό αριθμό μισθωτών, η

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

μέση αμοιβή των εργαζόμενων γυναικών είναι κατώτερη από εκείνη των εργαζόμενων ανδρών.

2) Όταν η εφαρμογή των κριτηρίων χορήγησης προσαύξησης, όπως η ικανότητα προσαρμογής, η επαγγελματική κατάρτιση ή η αρχαιότητα του εργαζόμενου καταφαίνεται ότι αποβαίνει συστηματικά σε βάρος των εργαζομένων γυναικών:

➤ ο εργοδότης μπορεί να δικαιολογήσει την εφαρμογή του κριτηρίου της ικανότητας προσαρμογής, όταν αυτό αφορά την ικανότητα προσαρμογής σε μεταβαλλόμενα ωράρια και τόπους εργασίας, αποδεικνύοντας ότι η προσαρμοστικότητα αυτή έχει σημασία για την εκτέλεση των ειδικών καθηκόντων που έχουν ανατεθεί στον εργαζόμενο, όχι όμως και όταν αφορά την ποιότητα της εργασίας που παρέχεται από τον εργαζόμενο.

➤ ο εργοδότης μπορεί να δικαιολογήσει την εφαρμογή του κριτηρίου της επαγγελματικής κατάρτισης, αποδεικνύοντας ότι η κατάρτιση αυτή έχει σημασία για την εκτέλεση των ειδικών καθηκόντων που έχουν ανατεθεί στον εργαζόμενο

➤ ο εργοδότης δεν χρειάζεται να δικαιολογήσει ειδικά την εφαρμογή του κριτηρίου της αρχαιότητας.

3.5 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΗΣ ΣΤΟ ΔΕΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Όπως επισημαίνει και ο Καθηγητής κ. Παπανεοφύτου⁴²⁰: «Το νομοθετικό έργο της Ε.Ε. στο πεδίο της προστασίας του περιβάλλοντος είναι πλούσιο, πολυδιάστατο και σημαντικό σε ότι ιδίως αφορά την επίδρασή του στα εθνικά δίκαια των κρατών μελών. Καλύπτει το σύνολο σχεδόν των δραστηριοτήτων που ενέχονται για τις περιβαλλοντικές προσβολές και αριθμεί περισσότερες από 400 κανονιστικές πράξεις. Τα μεγαλύτερο μέρος του θεσμικού πλαισίου του περιβαλλοντικού δικαίου της Ένωσης καλύπτεται από Οδηγίες».

Σε συνέχεια όλων των ανωτέρω λοιπόν, περί των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των Οδηγιών, της ανάγκης της σύμφωνης με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνείας του νόμου δεδομένης της υπεροχής του έναντι των εθνικών σχετικών διατάξεων, ο ρόλος του ΔΕΕ είναι καταλυτικός και για αυτό είναι ανάγκη και εποικοδομητικό για την καλύτερη κατανόηση του ευρωπαϊκού δικαϊκού συστήματος να ειπωθούν και τα παρακάτω.

Θεμελιακό στοιχείο ενός κράτους με χαρακτηριστικά κράτους δικαίου - μιας έννοιας που ενυπάρχει και αναφέρεται στα κείμενα των Συνθηκών⁴²¹ καθώς και της αρχής της νομιμότητας - αποτελεί προδήλως ο δικαστικός έλεγχος. Ο έλεγχος αυτός είναι ο μοναδικός, ο οποίος εμφανίζει σημαντικά πλεονεκτήματα τόσο από την

⁴²⁰ Βλ. ο.π. σελ. 78. Η προστασία του περιβάλλοντος μέσω οδηγιών

⁴²¹ Στο προοίμιο της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρεται «η προσήλωση στην αρχή του κράτους δικαίου», η οποία παράλληλα αναγνωρίζεται και στο κυρίως κείμενο της Συνθήκης ως αρχή της Ένωσης

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

πλευρά των εγγυήσεων ανεξαρτησίας και αντικειμενικότητας, όσο και από την πλευρά της αποτελεσματικότητας.

Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της λειτουργίας της έννομης τάξης της Ένωσης, ο δικαστικός έλεγχος ως έκφραση της αρχής της νομιμότητας και του κράτους δικαίου αφορά όλο το φάσμα εφαρμογής των κανόνων του ενωσιακού δικαίου. Και αυτό επισυμβαίνει διότι η αρχή του δικαστικού ελέγχου καλύπτει και τη δράση των οργάνων της Ένωσης κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων που τους αναθέτουν οι Συνθήκες, αλλά και τη δράση οργάνων των κρατών – μελών κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους, που διέπονται και από το ενωσιακό και όχι μόνο πλέον από το εθνικό δίκαιο.⁴²²

Ο δικαστικός έλεγχος υφίσταται μέσω της λειτουργίας των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης, τα οποία ανάλογα με τη σύνθεσή τους και τις αρμοδιότητές τους συγκροτούν ένα πλήρες σύστημα έννομης προστασίας.

Σχετικά με το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΔΕΚ), η Συνθήκη της Λισαβόνας εισάγει οργανωτικές τροποποιήσεις καθώς και την αλλαγή στην ονομασία του, αφού λόγω της κατάργησης των Κοινοτήτων και της ενσωματώσής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το ΔΕΚ μετονομάζεται σε Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής ΔΕΕ).

Το Δικαστήριο μνημονεύεται για πρώτη φορά στο άρθρο 13 παράγραφος 1 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ως ένα από τα επτά όργανα που συγκροτούν το ενιαίο θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και καλούνται να συμβάλουν στην επίτευξη των στόχων της, δρώντας πάντοτε, όπως ορίζει η παράγραφος 2, εντός ορίων των εξουσιών τους. Η πρώτη παράγραφος του άρθρου 17 ΣυνθΕΕ αναφέρει ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ασκεί τις εξουσίες της «υπό τον έλεγχο του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Ο θεμελιώδης ρόλος του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) ως θεματοφύλακας της τήρησης του δικαίου της Ένωσης κατά την ερμηνεία και εφαρμογή των Συνθηκών, προβλέπεται στο άρθρο 19 παρ. 1 ΣυνθΕΕ.

Το ΔΕΕ⁴²³, αποτελείται σήμερα από το Δικαστήριο, το Γενικό Δικαστήριο (σημερινή ονομασία του Πρωτοδικείου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΠΕΚ) και από τα Ειδικευμένα Δικαστήρια του άρθρου 257 ΣυνθΔΕΕ.

⁴²² Βλ. *Μιχάλης Χρυσομάλλης* Η Συνθήκη για τη Λισαβόνα, θεματικές προσεγγίσεις, εκδ. Βασιλείου Κατσαρού, Αθήνα 2009, σελ 274.

⁴²³ Βλ. *Μαρία Χαρίση- Χρυσομάλλης Μιχάλης* Η Συνθήκη για τη Λισαβόνα, θεματικές προσεγγίσεις, εκδ. Βασιλείου Κατσαρού, Αθήνα 2009, σελ 272 Υπ.7 Το ΔΕΕ γνώρισε διαμέσου της πρακτικής και της εν γένει πορείας προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση μια σημαντική και πολυεπίπεδη εξέλιξη. Ειδικότερα δύο χρονικά σημεία θα μπορούσαν να θεωρηθούν ορόσημα αυτής της εξελικτικής διαδικασίας, η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη και η Συνθήκη της Νίκαιας. Μέχρι τη Συνθήκη της Νίκαιας η πιο σημαντική αλλαγή στη δομή και τη λειτουργία του κοινοτικού δικαιοδοτικού συστήματος ήταν η πρόβλεψη με την ΕΕΠ το 1987 της ίδρυσης του Πρωτοδικείου. Νωρίτερα με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, υπήρχε η προσδοκία της δικαστικής ανασυγκρότησης, αλλά στην πραγματικότητα αυτή η Συνθήκη, πέρα από τις σχετικές με το ανανεωμένο 3^ο Πυλώνα και τον τίτλο IV ΣΕΚ διατάξεις, άλλαξε ελάχιστα τη δομή και τις αρμοδιότητες του Δικαστηρίου. Ακόμη και με τη Συνθήκη της *Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του*

✓ **Επομένως ως Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης νοείται το σύνολο της δικαιοσύνης στο πλαίσιο της Ένωσης και περιλαμβάνει τους άνω δικαιοδοτικούς μηχανισμούς.**

Λόγω της ιδιαίτερα σημαντικής και καινοτόμου νομολογίας του, αλλά και των διαδοχικών διευρύνσεων των Κοινοτήτων, το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων είχε επιφορτιστεί με την εκδίκαση ενός ολοένα αυξανόμενου αριθμού υποθέσεων, γεγονός που καταδεικνύει την σπουδαιότητά του στη θέση του Ευρωπαϊκού δικαιοσύνης συστήματος.

3.5.A ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΈΝΩΣΗΣ

Τον πρωτεύοντα θεσμικό ρόλο και τη σημασία των αρμοδιοτήτων του ΔΕΕ έρχεται να επισημάνει το άρθρο 19 παρ. 3 ΣυνΛΕΕ, σύμφωνα με το οποίο το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφαινεται σύμφωνα με τις Συνθήκες :

- Επί των προσφυγών που ασκούνται από κράτος μέλος, θεσμικό όργανο ή φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή,
- **Προδικαστικώς, κατόπιν αιτήματος εθνικών δικαστηρίων, επί της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης ή επί του κύρους των πράξεων που εκδόθηκαν από τα θεσμικά όργανα,**
- Επί των λοιπών περιπτώσεων που προβλέπονται στις Συνθήκες.

3.5.B ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Στο σύστημα της κατανομής αρμοδιοτήτων, ο ισότιμος ρόλος μεταξύ των δικαιοδοτικών οργάνων αναγνωρίζεται κατά την τήρηση τη νομιμότητας και την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου.

Το Γενικό Δικαστήριο καταρχάς είναι αρμόδιο να αποφαινεται⁴²⁴ σε πρώτο βαθμό επί ευθειών προσφυγών, δηλαδή επί αίτησης ακύρωσης, επί προσφυγών κατά

Νίκαιας, που αναδιάρθρωσε το δικαιοδοτικό σύστημα, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα της πληθώρας των υποθέσεων, η βασική έκταση της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου δεν άλλαξε ριζικά. Η ανάγκη μετονομασίας υπήρξε κυρίως για το Πρωτοδικείο και αυτό διότι μετά την ίδρυση των ειδικευμένων δικαστηρίων και την υπαγωγή των αποφάσεων τους στον έλεγχο του Πρωτοδικείου, ο όρος είναι ανακριβής, αφού θα δικάζει εδώ σε δεύτερο βαθμό. Βέβαια, ενδεχομένως υπάρχει δυσκολία να διακριθούν επαρκώς το «Δικαστήριο» από το «Γενικό Δικαστήριο», όταν το δεύτερο δεν είναι δικαστήριο γενικής δικαιοδοσίας και όταν το πρώτο βρίσκεται σε υψηλότερη βαθμίδα κοινοτικής δικαιοδοτικής ιεραρχίας

⁴²⁴ Οι αποφάσεις του υπόκεινται σε αναίρεση, ενώπιον του Δικαστηρίου περιοριζόμενης σε νομικά ζητήματα. Αποφαινεται επίσης και ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο, επί προσφυγών που ασκούνται κατά αποφάσεων των Ειδικευμένων Δικαστηρίων. Εξάλλου, το Γενικό Δικαστήριο έχει την αρμοδιότητα να

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

παραλείψεων, επί διαφορών αποζημίωσης ή υπαλληλικών διαφορών, αλλά και δυνάμει ρήτρα διαιτησίας.

Τα Ειδικευμένα Δικαστήρια⁴²⁵, τα οποία υπάγονται στο Γενικό Δικαστήριο, συστήνονται με απόφαση του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, μέσω Κανονισμών, είτε μετά από πρόταση της Επιτροπής και διαβούλευση με το Δικαστήριο, είτε μετά από αίτημα του Δικαστηρίου και διαβούλευση με την Επιτροπή.

Σε συνέχεια όμως επί των αρμοδιοτήτων και σε σχέση με την παρούσα προβληματική προσέγγιση, η οποία διαμορφώνεται δεδομένης της ανάγκης ομοιόμορφης και σύμφωνης ερμηνείας και εφαρμογής του Δικαίου της Ένωσης, δημιουργήθηκε ο μηχανισμός των προδικαστικών ερωτημάτων.

Η προδικαστική αρμοδιότητα επί ερμηνείας και επί του κύρους των θεσμικών ή λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης ανήκει επίσης στο Δικαστήριο (άρθρο 267 παρ. 1 ΣυνθΛΕΕ). Η προδικαστική παραπομπή έχει μείζονος σημασίας ρόλο σε σχέση με την σύμφωνη με το Ενωσιακό Δίκαιο ερμηνεία του Νόμου. Η σχέση αυτή επισυμβαίνει για τους παρακάτω κυρίως λόγους :

- ✓ Η προδικαστική παραπομπή αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο στην εφαρμογή του Δικαίου της Ένωσης. Η δικαστική προστασία του δικαίου της Ένωσης στην εκάστοτε εσωτερική έννομη τάξη επαφίεται στον εθνικό δικαστή, ο οποίος καλείται να προασπίσει την αποτελεσματικότητα των κανόνων της Ένωσης. Η αποστολή αυτή, εντούτοις, είναι ιδιαιτέρως δυσχερής. Κατά γενική ομολογία η προδικαστική παραπομπή είναι μια επιτυχημένη και αποδοτική διαδικασία συνεργασίας του εθνικού με τον " ενωσιακό " δικαστή.
- ✓ Έχει χαρακτηριστεί δε, ο θεσμός της προδικαστικής παραπομπής, ως μηχανισμός θεσμικού διαλόγου μεταξύ ΔΕΕ και των εθνικών δικαστηρίων.⁴²⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣυνθΛΕΕ το «δικαστήριο κράτους μέλους ενώπιον του οποίου ανακύπτει ζήτημα επί ερμηνείας των Συνθηκών ή επί του κύρους και της ερμηνείας των πράξεων των θεσμικών ή λοιπών οργάνων ή Οργανισμών της Ένωσης δύναται, αν κρίνει ότι η απόφαση επί του ζητήματος

αποφαινεται και επί προδικαστικών ζητημάτων σε συγκεκριμένους τομείς που καθορίζονται από τον Οργανισμό Δικαστηρίου της ΕΕ

⁴²⁵ Είναι δε, αρμόδια να εκδικάζουν σε πρώτο βαθμό ορισμένες κατηγορίες προσφυγών, ασκούμενων σε συγκεκριμένους τομείς και οι αποφάσεις τους υπόκεινται ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου σε έφεση που αφορά πραγματικά και νομικά ζητήματα ή σε αναίρεση περιοριζόμενη σε νομικά ζητήματα. Έχει ιδρυθεί το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης. Επίκειται η ίδρυση ποινικού δικαστηρίου, στο πλαίσιο των ειδικευμένων Δικαστηρίων, που θα ελέγχει πράξεις της Ευρωπαϊκής Εισαγγελικής Αρχής, όταν αυτή ιδρυθεί. Μέχρι τότε ο έλεγχος θα γίνεται από Δικαστήριο.

⁴²⁶ Βλ. Γ. Ε. Φ. Καλαβρός-Θ. Γ Γεωργόπουλος- Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Θεσμικό Δίκαιο σελ 292 υποσημείωση 486

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

είναι αναγκαία για την έκδοση της δικής του απόφασης, να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο για να αποφανθεί επ' αυτού».

- ✓ Η προδικαστική παραπομπή διακρίνεται ανάλογα με το ερώτημα που απευθύνει ο εθνικός δικαστής σε παραπομπή επί ερμηνείας και παραπομπή επί κύρους διατάξεων του δικαίου της Ένωσης. Στην πρώτη περίπτωση αποσκοπεί στο να ερμηνεύσει «αυθεντικά» το δίκαιο της Ένωσης παρέχοντας έτσι ασφαλείς και κυρίως ενιαίες πληροφορίες σε όλα τα κράτη μέλη ως προς το περιεχόμενο των κανόνων, διασφαλίζοντας έτσι την ομοιόμορφη ερμηνεία. Η ερμηνεία που δίδεται από το Δικαστήριο είναι δεσμευτική για το σύνολο των δικαστηρίων των κρατών-μελών, αλλά και γενικότερα για τις εθνικές δημόσιες αρχές ακόμη και για τους ιδιώτες και τα ίδια τα όργανα της Ένωσης.

Η περίπτωση του προδικαστικού ερωτήματος επί του κύρους του παράγωγου δικαίου της Ένωσης υπηρετεί επίσης τον σκοπό της ομοιόμορφης εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου σε σχέση με τη δυνατότητα των δικαστηρίων και των κρατών μελών να αμφισβητούν παρεμπιπτόντως τη νομιμότητα των πράξεων του παράγωγου δικαίου έναντι υπέρτερων κανόνων της έννομης τάξης της Ένωσης.

Μια τέτοια δυνατότητα ενισχύει τον έλεγχο και κατά συνέπεια τη νομιμότητα αυτών των πράξεων, από την άλλη όμως ελλοχεύει ο κίνδυνος, σχετικά με πράξεις του παράγωγου δικαίου της Ένωσης, να μείνουν ανεφάρμοστες σε ορισμένα κράτη-πιθανόν μάλιστα χωρίς να υφίσταται λόγος ακυρότητας-ενώ θα εφαρμόζεται πλήρως σε άλλα. Η συγκεντρωτική άσκηση του ελέγχου από το δικαστή της Ένωσης, ο οποίος αποφαινεται τελικά περί του κύρους της πράξης, επιτρέπει τον έλεγχο εγκυρότητας με τη συμμετοχή των εθνικών δικαστηρίων, έστω της προδικαστικής παραπομπής, όχι όμως σε βάρος της ομοιόμορφης και αποτελεσματικής εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.⁴²⁷

Όσον αφορά τη δυνατότητα και υποχρέωση παραπομπής, η προδικαστική παραπομπή αποτελεί δικαίωμα για τα εθνικά δικαστήρια, με εξαίρεση εκείνων των οποίων οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα και για των οποίων η προδικαστική παραπομπή αποτελεί υποχρέωση. Η διάκριση αυτή στηρίζεται στη σκέψη ότι, σε περίπτωση λανθασμένης ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης - ή της εφαρμογής μη έγκυρης πράξης του παράγωγου δικαίου - είναι δυνατή η διόρθωση με απόφαση ανώτερου δικαστηρίου.

Η νομολογία του ΔΕΕ ερμήνευσε τη δυνατότητα και υποχρέωση παραπομπής, με γνώμονα την οικονομία της διαδικασίας και την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης, σε τέτοιο βαθμό ώστε στην πραγματικότητα το ζήτημα της υποχρεωτικότητας της προδικαστικής παραπομπής να εξαρτάται σήμερα πρωτίστως από το είδος του προδικαστικού ερωτήματος.

Στην περίπτωση του ερωτήματος επί ερμηνείας, η προδικαστική παραπομπή αποτελεί δικαίωμα των κατώτερων δικαστηρίων. Ως προς τα δικαστήρια όμως των

⁴²⁷ βλ. ο.π. Γ. Ε. Φ. Καλαβρός-Θ. Γ Γεωργόπουλος- Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Θεσμικό Δίκαιο σελ 294

οποίων οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα, όπως του ΣτΕ ή του ΑΠ, αναγνωρίζεται η δυνατότητα να μην υποβάλουν προδικαστικό ερώτημα επί της ερμηνείας, σε εκείνες τις περιπτώσεις όπου η ορθή εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου προκύπτει με τέτοια σαφήνεια ώστε δεν υφίσταται αμφιβολία ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να λυθεί η επίδικη διαφορά.

Ως προς την περίπτωση του προδικαστικού ερωτήματος επί του κύρους των πράξεων της Ένωσης, το Δικαστήριο ακολούθησε μια εντελώς διαφορετική λογική. Προκειμένου να διασφαλιστεί η ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης είναι απαραίτητο οι όποιες αποφάσεις σχετικά με την ακυρότητα των πράξεων του παράγωγου δικαίου να λαμβάνονται στο υπερεθνικό επίπεδο και να ισχύουν για όλα τα κράτη.

Το Δικαστήριο δέχεται, τέλος, τη δυνατότητα για τον εθνικό δικαστή που υπέβαλλε το σχετικό προδικαστικό ερώτημα να αναστείλει την εφαρμογή της επίμαχης πράξης της Ένωσης ή ακόμη να διατάξει θετικά ασφαλιστικά μέτρα, εφόσον υπάρχει επείγουσα ανάγκη και αφού ληφθεί αρκούντως υπόψη το συμφέρον της Ένωσης.

I. Προϋποθέσεις παραδεκτού

Η έγκυρη υποβολή προδικαστικού ερωτήματος εξαρτάται από μία σειρά αυστηρών προϋποθέσεων. Η γλώσσα της διαδικασίας είναι εκείνη του κράτους-μέλους του δικαστηρίου της ουσίας. Επισημαίνεται ότι η γλώσσα διαδικασίας θα πρέπει να διακρίνεται από τη γλώσσα εργασίας των δικαστηρίων της Ένωσης, δηλαδή τη γλώσσα στην οποία συντάσσονται τα εσωτερικά και τα προπαρασκευαστικά έγγραφα του δικαστηρίου, αλλά και στην οποία επικοινωνούν μεταξύ τους τα μέλη και οι υπηρεσίες του δικαστηρίου. Η γλώσσα αυτή από ιδρύσεως του ΔΕΚ είναι η γαλλική.

II. Ως προς το εθνικό δικαστήριο

Αυτόδηλη προϋπόθεση είναι το δικαστήριο να είναι κράτος-μέλος της Ένωσης. Δικαστήρια τρίτων κρατών ή διεθνή δικαιοδοτικά όργανα δεν έχουν τη δυνατότητα υποβολής προδικαστικού ερωτήματος. Ωστόσο, η νομολογία του ΔΕΚ⁴²⁸ ερμηνεύει κατά τρόπο ευρύ την συγκεκριμένη προϋπόθεση και δέχεται να εξετάσει προδικαστικά ερωτήματα που του απευθύνουν δικαστήρια κοινά σε περισσότερα κράτη-μέλη, όπως το δικαστήριο BENELUX, που ιδρύθηκε με κοινή συμφωνία Βελγίου, Ολλανδίας και Λουξεμβούργου.

Συγκεκριμένα, όμως, το άρθρο 267 ΣυνθΛΕΕ αναφέρεται σε «δικαστήριο κράτους-μέλους» χωρίς περαιτέρω προσδιορισμούς. Κατ' αρχάς το εθνικό δίκαιο είναι εκείνο που προσδιορίζει ποιά είναι τα δικαστήρια της έννομης τάξης του, τα

⁴²⁸ Βλ. ΔΕΚ απόφαση της 4^{ης} Νομβρίου 1997, Parfums Christian Dior, υπόθ -337/95.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

οποία με αυτή την ιδιότητα μπορούν να απευθύνουν προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ. Στην πραγματικότητα όμως και στο όνομα της ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, ο όρος ερμηνεύεται αυτόνομα από την κοινοτική νομολογία. Για παράδειγμα, στην υπόθεση Syfait, απόφαση της 31^{ης} Μαΐου 2005-υπόθεση C-53/03, το Δικαστήριο αρνήθηκε να απαντήσει σε προδικαστικό ερώτημα που του έθεσε η ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού κρίνοντας, αφενός ότι το νομικό καθεστώς της Επιτροπής δεν παρεμποδίζει «τις μη προσήκουσες επεμβάσεις ή πιέσεις» της εκτελεστικής εξουσίας ως προς τα μέλη της Επιτροπής, αφετέρου ότι η Επιτροπή δεν εκδίδει αποφάσεις δικαιοδοτικού χαρακτήρα.⁴²⁹

Η νομολογία του ΔΕΚ υιοθετεί επιπροσθέτως μια λειτουργική προσέγγιση για το νομικό χαρακτηρισμό ενός «δικαστηρίου». Σε εκείνες τις περιπτώσεις όπου ένα κατ' αρχήν δικαιοδοτικό όργανο έχει και συμβουλευτικού χαρακτήρα αρμοδιότητες, δεν είναι δυνατόν να απευθύνει προδικαστικό ερώτημα παρά μόνο κατά την άσκηση των δικαιοδοτικών του καθηκόντων.

III. Ως προς την κύρια ένδικη διαφορά

Η προδικαστική παραπομπή έχει δευτερεύοντα και παρακολουθηματικό χαρακτήρα έναντι της κύριας δίκης ενώπιον του εθνικού δικαστή. Το γεγονός αυτό επιφέρει μια σειρά από σοβαρές συνέπειες ως προς το παραδεκτό του ερωτήματος που απευθύνεται στο δικαστή της Ένωσης.

Η απόφαση για την αποστολή του προδικαστικού ερωτήματος επαφίεται στην κρίση του εθνικού δικαστή. Στην πράξη ωστόσο ο δευτερεύων χαρακτήρας της προδικαστικής παραπομπής αποδεικνύεται πηγή υποχρεώσεων για τον εθνικό δικαστή, υπό τη μορφή της επιβολής των προϋποθέσεων επί του παραδεκτού της. Τοιουτοτρόπως, το προδικαστικό ερώτημα θα πρέπει να είναι σημαντικό για την επίλυση της διαφοράς ενώπιον της εθνικής δικαιοσύνης.

Το Δικαστήριο⁴³⁰ έχει απορρίψει προδικαστικά ερωτήματα που υποβάλλονται κατά τρόπο καταχρηστικό χωρίς να υπάρχει ουσιαστική ένδικη διαφορά καθώς οι αντίδικοι υποστηρίζουν την ίδια θέση. Άλλη περίπτωση είναι εφόσον καλείται να αποφανθεί επί θεωρητικών προβλημάτων ή ακόμη όταν η ερώτηση που τίθεται δεν είναι σε άμεση συνάρτηση με την επίλυση της διαφοράς.⁴³¹ Επιπλέον, για να είναι παραδεκτό το προδικαστικό ερώτημα θα πρέπει να είναι αρκούντως αιτιολογημένο και να συνοδεύεται από επαρκή στοιχεία επί των πραγματικών περιστατικών και του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου, προκειμένου να μπορέσει ο δικαστής της Ένωσης να δώσει σαφή απάντηση επί του ερωτήματος.

IV. Ως προς τον εξεταζόμενο κανόνα δικαίου

⁴²⁹ *Andre Klip* European Criminal Law, An Intergrative Approach, , σελ 126

⁴³⁰ Βλ. ΔΕΚ απόφαση 11^{ης} Μαρτίου 1980 C-104/79

⁴³¹ Βλ. ΔΕΚ, απόφαση της 16^{ης} Ιουλίου 1992 υπόθ C-83/91 και C -18/93 της 17^{ης} -5- 1994

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Το προδικαστικό ερώτημα θα πρέπει να αφορά **στην ερμηνεία ή την εγκυρότητα κανόνα δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.**

Ειδικότερα:

- ✓ Το πρωτογενές δίκαιο μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο προδικαστικού ερωτήματος ερμηνείας⁴³². Αυτό αφορά τις διατάξεις τόσο των ιδρυτικών, όσο και των τροποποιητικών συνθηκών μαζί με τα πρωτόκολλα που τις συνοδεύουν. Αφορά επίσης και τις συνθήκες προσχώρησης νέων κρατών στις Κοινότητες και την Ένωση.
- ✓ Ως προς την προδικαστική παραπομπή επί του κύρους κανόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου εξαιρούνται εξ ορισμού (άρθρο 267 ΣυνθΛΕΕ), καθώς το αντικείμενο του συγκεκριμένου ερωτήματος συνίσταται στον έλεγχο της εγκυρότητας των διατάξεων με ιεραρχικά ανώτερους κανόνες. Η εφαρμογή του είναι αδύνατη έναντι διατάξεων που βρίσκονται στην κορυφή της ιεραρχίας των κανόνων του δικαίου της Ένωσης.
- ✓ Επίσης οι πράξεις των θεσμικών ή λοιπών οργάνων ή οργανισμών της Ένωσης αποτελούν αντικείμενο τόσο ερωτήματος επί της ερμηνείας, όσο και επί του κύρους τους.
- ✓ Οι διεθνείς συμβάσεις που δεσμεύουν την Ευρωπαϊκή Ένωση εξομοιώνονται με πράξεις των θεσμικών οργάνων και μπορούν κατά συνέπεια να αποτελέσουν αντικείμενο προδικαστικού ερωτήματος επί της ερμηνείας.
- ✓ Όμως το Δικαστήριο⁴³³ δεν δύναται να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος που αφορά σε διατάξεις εθνικού δικαίου. Δεδομένου τόσο του σκοπού της προδικαστικής παραπομπής, όσο και της αυτονομίας της εθνικής έννομης τάξης φαίνεται να αντιτίθεται σε μια τέτοια προοπτική.

⁴³² Εξαίρεση αποτελούν οι διατάξεις του τίτλου V της Συνθήκης για την ΕΕ, σχετικά με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας, καθώς σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ. 1 τελευταίο εδάφιο ΣυνθΛΕΕ, η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ιδιαίτερα περιορισμένη και δεν εκτείνεται στη δυνατότητα εξέτασης προδικαστικών ερωτημάτων επί ερμηνείας των εν λόγω διατάξεων. Το άρθρο 275 ΣυνθΛΕΕ, παρότι τονίζει πως το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει αρμοδιότητα όσον αφορά τις διατάξεις σχετικά με την εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, ούτε όσον αφορά τις πράξεις που θεσπίζονται επί αυτών, σημειώνει πως το Δικαστήριο παραμένει αρμόδιο ως προς τον έλεγχο της νομιμότητας (άρθρο 263 ΣυνθΛΕΕ) σχετικών αποφάσεων που προβλέπουν περιοριστικά μέτρα φυσικών ή νομικών προσώπων, τις οποίες θεσπίζει το Συμβούλιο. Βλ. Η μεταρρύθμιση του συστήματος δικαστικής προστασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης *Με αφορμή την Συνθήκη της Λισαβόνας*- Βασίλης Σκουρής, Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Ευρωπαϊκή Πολιτεία, τεύχος 1/2008, σελ 126-136

⁴³³ Και όμως, το Δικαστήριο, με μια θέση η ορθότητα της οποίας αμφισβητείται έντονα στη θεωρία, δέχεται να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος επί της ερμηνείας εθνικών διατάξεων οι οποίες ρητώς παραπέμπουν ως προς το περιεχόμενό τους σε κανόνες του ενωσιακού δικαίου. Βλ. ΔΕΚ απόφαση της 17^{ης} Ιουλίου 1997 C-28/92.

3.5.Γ. ΟΙ ΕΝΝΟΜΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΣΕ ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

I. Επί ερωτήματος ερμηνείας

Το εθνικό δικαστήριο που έθεσε το ερώτημα στο Δικαστήριο της Ε.Ε υποχρεούται να ερμηνεύσει τον ερμηνευόμενο κανόνα σύμφωνα με την απόφαση του δικαστή της Ένωσης. Ταυτόχρονα, όμως, η ερμηνεία που έδωσε το Δικαστήριο δεσμεύει το σύνολο των εθνικών δικαστηρίων των κρατών μελών. Η ερμηνεία του κανόνα δικαίου της Ένωσης έχει αναδρομικό χαρακτήρα, καθώς το ακριβές περιεχόμενο του κανόνα υφίσταται κατά κανόνα, από της θέσης του σε ισχύ.

Αυτός όμως ο αναδρομικός χαρακτήρας της προδικαστικής παραπομπής ενδέχεται να δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα ασφάλειας δικαίου. Αυτό καταφάνηκε στην υπόθεση Defrenne της 8^{ης} Απριλίου 1976, όπου το Δικαστήριο αναγνώριζε το άμεσο αποτέλεσμα του άρθρου 119 ΣυνθΕΟΚ (157 ΣυνθΛΕΕ) που εξασφαλίζει την ισότητα αμοιβής μεταξύ ανδρών και γυναικών για όμοια εργασία ή για εργασία της αυτής αξίας. Σε αυτήν την περίπτωση, η σχεδόν εικοσαετής εφαρμογή της εν λόγω διάταξης μέχρι την επίμαχη απόφαση άνοιγε κατ' αρχήν το δρόμο για δικαστική διεκδίκηση της διαφοράς αμοιβής για χιλιάδες επιχειρήσεις και εκατομμύρια εργαζομένους, με ό,τι αυτό συνεπάγεται τόσο για τη δικαιοσύνη, όσο και την οικονομία. Για τον λόγο αυτό το Δικαστήριο εφάρμοσε για πρώτη φορά τη μέθοδο του περιορισμού των διαχρονικών αποτελεσμάτων των αποφάσεών του. Με ρητή διάταξη το Δικαστήριο δύναται να περιορίσει χρονικά τα έννομα αποτελέσματα της ερμηνείας, έτσι ώστε αυτή να ισχύει από την ημέρα της απόφασης και να μην θίγει τις παγιωμένες έννομες καταστάσεις. Εξαίρεση από αυτόν τον περιορισμό προβλέπεται - για λόγους επιείκειας - υπέρ των προσώπων που κατά την ημέρα της έκδοσης απόφασης του Δικαστηρίου της ΕΕ είχαν ήδη προσφύγει στα εθνικά δικαστήρια με αίτημα όμοιο με εκείνο που επιβεβαίωνε η ερμηνεία του Δικαστηρίου.⁴³⁴

II. Επί ερωτήματος επί του κύρους πράξεων της ΕΕ

Σε περίπτωση επιβεβαίωσης της εγκυρότητας της επίμαχης διάταξης, ο δικαστής της κύριας δίκης αλλά και κάθε δικαιοδοτικό όργανο των κρατών μελών υποχρεούται να εφαρμόσει την διάταξη. Επιπλέον, νέα αμφισβήτηση του κύρους της εν λόγω πράξης είναι δυνατή μόνο με την προβολή νέων λόγων ακυρότητας, που δεν καλύπτονται από το δεδουλευμένο της προηγούμενης απόφασης.

⁴³⁴ βλ. Γ. Ε. Φ. Καλαβρός-Θ. Γ Γεωργόπουλος- Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Θεσμικό Δίκαιο σελ 294

Αν το Δικαστήριο της ΕΕ αποφανθεί υπέρ της ακυρότητας της διάταξης, σε αντίθεση με τα έννομα αποτελέσματα της προσφυγής ακύρωσης, αυτή δεν εξαφανίζεται από την ενωσιακή έννομη τάξη. Η απόφαση έχει διαπιστωτικό χαρακτήρα, που συνοδεύεται από την υποχρέωση του δικαστηρίου της κύριας δίκης, των δικαστηρίων και εν γένει των αρχών όλων των κρατών μελών αλλά και των ιδίων των θεσμικών οργάνων της Ένωσης να αφήσουν την επίμαχη διάταξη ανεφάρμοστη.

Το δε θεσμικό όργανο ή οργανισμός που εξέδωσε την πράξη έχει την υποχρέωση να παρέμβει πάραυτα, προκειμένου να τροποποιήσει ή να καταργήσει την εν λόγω διάταξη.

3.5.Δ Η ΕΠΕΙΓΟΥΣΑ ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί για λόγους που άπτονται αποκλειστικά της απονομής της ποινικής Δικαιοσύνης ότι προστέθηκε ένα τρίτο εδάφιο με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, που αφορά την προδικαστική παραπομπή. Έτσι, στο άρθρο 267 ΣυνθΛΕΕ αναφέρεται ότι «σε εκκρεμή υπόθεση ενώπιον δικαστηρίου κράτους-μέλους, η οποία αφορά πρόσωπο υπό κράτηση, το Δικαστήριο αποφαινεται το συντομότερο δυνατόν». Αυτή η περιορισμένης κλίμακας προσθήκη καλεί το ΔΕΕ να επιταχύνει την εκδίκαση των προδικαστικών παραπομπών, όταν τα υποβληθέντα ερωτήματα έχουν ως αφετηρία ποινικές δίκες που αφορούν πρόσωπα υπό κράτηση. Οι λόγοι είναι προφανείς και συνδέονται με την σημαντικότητα της προσωπικής ελευθερίας των ευρωπαίων πολιτών.

Το ΔΕΚ εκτιμώντας ότι το δικονομικό πλαίσιο του και ο Κανονισμός της Διαδικασίας του, δεν επαρκούσε για την ταχεία διεκπεραίωση ορισμένων υποθέσεων που αφορούν τον χώρο ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης, υπέβαλλε στο Συμβούλιο ένα σχετικό έγγραφο προβληματισμού, προτείνοντας τη θέσπιση μιας επείγουσας διαδικασίας εξέτασης προδικαστικών ερωτημάτων.

Μετά την ολοκλήρωση του πρώτου κύκλου συζητήσεων στο επίπεδο του Συμβουλίου, το ΔΕΚ κατέθεσε την σχετική πρόταση τροποποίησης του Οργανισμού και του Κανονισμού της Διαδικασίας του. Η διαδικασία αυτή, η οποία εφαρμόζεται από την 1 η Μαρτίου 2008 και η οποία προβλέπεται στο άρθρο 104 β' του Κανονισμού Διαδικασίας, επιτρέπει στο Δικαστήριο να εξετάζει σε πολύ συρρικνωμένο χρόνο τα πλέον ευαίσθητα ζητήματα που αφορούν τον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, όπως είναι τα ζητήματα που μπορούν να ανακύψουν, π.χ σε ορισμένες καταστάσεις στέρησης της ελευθερίας του ατόμου, ή σε διάφορα σχετικά με τη γονική μέριμνα ή την επιμέλεια τέκνων, όταν η αρμοδιότητα του επιληφθέντος βάσει του κοινοτικού δικαίου δικαστηρίου εξαρτάται από την απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα.⁴³⁵

⁴³⁵ Βλ. Βασίλης Σκουρής "Η μεταρρύθμιση του συστήματος δικαστικής προστασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης Με αφορμή την Συνθήκη της Λισαβόνας", Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Ευρωπαϊκή Πολιτεία, τεύχος 1/2008, σελ 126-136

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Ένα από ουσιώδη χαρακτηριστικά που διακρίνουν τη νέα αυτή διαδικασία από τη συνήθη διαδικασία έκδοσης προδικαστικής παραπομπής - όσον αφορά την επιτάχυνση της διαδικασίας - είναι και το γεγονός ότι η τελευταία διεξάγεται στην πράξη ουσιαστικά με ηλεκτρονικά μέσα. Οι επαφές του Δικαστηρίου με τα εθνικά δικαστήρια, τους διαδίκους της κύριας δίκης, τα κράτη μέλη και τα κοινοτικά όργανα πραγματοποιούνται, κατά το μέτρο του δυνατού, με αυτόν τον τρόπο επικοινωνίας.⁴³⁶

Η προσφυγή στην προδικαστική διαδικασία κατά αυτόν τον τρόπο επεκτείνεται έτσι και στην ποινική δικαιοσύνη, η συμμετοχή της οποίας ήταν μέχρι σήμερα μάλλον περιθωριακή σε σχέση με εκείνη της απονομής της πολιτικής και κυρίως της διοικητικής δικαιοσύνης. Η νέα αυτή ρύθμιση καταδεικνύει ότι η Συνθήκη της Λισσαβώνας λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες της Δικαστικής Συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, και δη στις απολήξεις που έχει, όχι μόνο για την ποινική κυριαρχία των κρατών, αλλά και για τα θεμελιώδη δικαιώματα των ιδιωτών.

Σε έναν τομέα όπου η Ένωση αποκτά αρμοδιότητα, μεταξύ άλλων, να εισάγει ελάχιστους κανόνες για την επιβολή κυρώσεων που ενδέχεται να οδηγήσουν σε καταστάσεις στέρησης της ελευθερίας των διαμενόντων της, η επιτάχυνση της διαδικασίας απόφασης του Δικαστηρίου ως προς τη νομιμότητα των πράξεων της Ένωσης εμφανίζεται ως ένα στοιχειώδες αντιστάθμισμα για την επιβολή τέτοιων κανόνων.⁴³⁷

3.6 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΔΕΕ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Το περιβαλλοντικό δίκαιο της Ε.Ε, όπως γίνεται σαφές από την ανάλυση που προηγήθηκε, αναμφίβολα είναι και δημιούργημα της νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τόσο του ΔΕΕ, όσο και του πρώην ΔΕΚ.

Το ΔΕΕ με την πλούσια νομολογία του, ανέδειξε σταδιακά την προστασία του περιβάλλοντος ως πρωταρχικό στόχο της Ένωσης, χωρίς να αγνοεί βεβαίως και τις αρχές της κοινής αγοράς, της οικονομικής ελευθερίας και της αειφόρου ανάπτυξης. Μάλιστα αντιμετώπισε τις εν λόγω αρχές ως ενιαίο οργανικό σύνολο και ως συναναφορά ως προς τους διακριτούς στόχους που έχει η κάθε μία.

Καταρχήν, όσον αφορά στην αρμοδιότητα που παρέχεται⁴³⁸ στα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να θεσπίζουν μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος σε επίπεδο πρωτογενούς δικαίου, το Δικαστήριο ευλόγως έκρινε ότι έχουν άμεση ισχύ οι διατάξεις που απευθύνονται άμεσα στους ιδιώτες, καθώς και αυτές που επιβάλλουν

⁴³⁶ Βλ. Βασίλης Σκουρής, ο.π

⁴³⁷ Βλ. ενδ. Δημήτριος Κιούπης, Ρεβέκκα-Εμμανουέλα Παπαδοπούλου, Διονύσιος Μουζάκης, Το Ποινικό Δίκαιο μετά της Συνθήκη της Λισσαβώνας

⁴³⁸ Βλ. άρθρα 2, 6 και 191 επ. ΣΛΕΕ.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

στα κράτη - μέλη συγκεκριμένη υποχρέωση προς πράξη ή παράλειψη⁴³⁹. Από την άλλη, στο παράγωγο δίκαιο, εντοπιστήκαν ζητήματα που ανακύπτουν σε σχέση με την άμεση ή μη εφαρμογή των Οδηγιών, οι οποίες αποτελούν, όπως πολλάκις επισημάνθηκε, το συνηθέστερο νομικό εργαλείο άσκησης της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ένωσης. Από την ίδια τη φύση των Οδηγιών, όπως αναλύθηκε στις προηγούμενες ενότητες του παρόντος κεφαλαίου, συνάγεται ότι η ισχύς τους στην εθνική έννομη τάξη, εξαρτάται κατά κύριο λόγο από την ενσωμάτωσή τους στο εσωτερικό δίκαιο⁴⁴⁰.

Το ΔΕΕ - δεδομένου του αυτόδηλου καθήκοντος των κρατών - μελών να μην υπεκφεύγουν των υποχρεώσεών τους και να ματαιώνουν την εφαρμογή του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης - έχει διαμορφώσει πλούσια νομολογία σχετικά με τη δυνατότητα επίκλησης Οδηγιών από ιδιώτες, Οδηγίες που όμως δεν έχουν ενσωματωθεί εμπροθέσμως στο εσωτερικό δίκαιο⁴⁴¹.

Η αναγνώριση άμεσου αποτελέσματος σε Οδηγίες που αφορούν περιβαλλοντικά θέματα αποτελεί τον προσφορότερο τρόπο αντιμετώπισης της συχνής παράλειψης ενσωμάτωσης ή πλημμελούς ενσωμάτωσης από τα κράτη μέλη⁴⁴².

Ήδη από το 1985, από την γνωστή απόφαση ABDHU⁴⁴³, το ΔΕΚ διακηρύσσει ότι η προστασία του περιβάλλοντος «αποτελεί έναν από τους ουσιώδεις στόχους της Κοινότητας». Πιο συγκεκριμένα, το δικαστήριο απεφάνθη ότι η ελευθερία του εμπορίου δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται με τρόπο απόλυτο, αλλά υπόκειται σε περιορισμούς που δικαιολογούνται από τους στόχους του γενικού συμφέροντος που επιδιώκει η Κοινότητα⁴⁴⁴.

Επιπλέον, σε δύο σημαντικές αποφάσεις⁴⁴⁵ που αφορούσαν την αρχή της προφύλαξης, αναγνωρίζει σαφέστατα την άμεση εφαρμογή της, μέσω και λόγω της οποίας υποχωρεί η αρχή της ελεύθερης διακίνησης των εμπορευμάτων στο εσωτερικό της Κοινότητας. Μάλιστα αυτό γίνεται αποδεκτό σε έναν ευαίσθητο τομέα, αυτόν της ανθρώπινης υγείας, που δεν αναφερόταν τότε στο άρθρο 174 ΣυνθΕΚ (νυν άρθρο 191 ΣΛΕΕ).

⁴³⁹ Βλ., ενδεικτικά, ΔΕΚ, 5-2-1963, Van Gend and Loos, C- 26/ 62, Συλλ.1963, σελ. 1 επ., ΔΕΚ, Diamantarbeiders, C- 3/ 69, Συλλ. 1976, σελ. 1333 επ.

⁴⁴⁰ Βλ. άρθρο 288 εδ. γ' ΣΛΕΕ.

⁴⁴¹ Βλ. και ΔΕΚ, Υπόθεση C- 118/ 2000, Gervais Lary κατά Institut national d' assurances sociales pour travailleurs, 28-6-2001, Συλλ. 2001, I- 5063. Βλ. και ενότητα της παρόντος κεφ. παραδείγματα σύμφωνης με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνείας του νόμου''

⁴⁴² Βλ. Ι. Καρακώστας, «Περιβάλλον και Δίκαιο», Νομική Βιβλιοθήκη (2011), σελ. 24 επ.

⁴⁴³ Βλ. ΔΕΚ 240/83, ABDHU, Association de défense des brûleurs d'huile usagé, και από Συλλ., σελ. 531.

⁴⁴⁴ Χ. Αθανασοπούλου, «Βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος: Σύγχρονες τάσεις της θεωρίας και της νομολογίας στην ελληνική και ευρωπαϊκή έννομη τάξη (Μάρτιος 2008), διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3327&lang=1&catid=1>.

⁴⁴⁵ Βλ. ΔΕΚ C-157/96, *The Queen / ex parte National Farmers Union*, Συλλ. 1998, σελ. 2211 και C-180/96 *Ηνωμένο Βασίλειο /Επιτροπή* Συλλ. 1998, σελ. 2265.

Επιπρόσθετα στην υπόθεση *Peralta*⁴⁴⁶, το ΔΕΚ αντιμετώπισε για πρώτη φορά το θέμα της αρχής της πρόληψης, ενώ στην συνέχεια στην υπόθεση *Commissione tributaria provinciale di Roma*⁴⁴⁷ σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 10 της οδηγίας 1999/31/ΕΚ του Συμβουλίου της 26ης Απριλίου 1999, περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων με την από 25-2-2010 προδικαστική απόφασή του στην υπόθεση C-172/08, το ΔΕΚ δέχθηκε ότι στόχος της εν λόγω οδηγίας είναι, μέσω αυστηρών λειτουργικών και τεχνικών απαιτήσεων για τα απόβλητα και τους χώρους υγειονομικής ταφής, ο καθορισμός μέτρων, διαδικασιών και κατευθύνσεων **για την κατά το δυνατόν πρόληψη ή μείωση** των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Στην υπόθεση «απόβλητα Βαλονίας»⁴⁴⁸, το ΔΕΚ απεφάνθη, ότι τα απόβλητα αυτά πρέπει να διατίθενται σε τόπο όσο το δυνατόν πλησιέστερα προς τον τόπο της παραγωγής τους, ώστε να περιορίζεται κατά το δυνατόν η μεταφορά τους. Συμπερασματικά λοιπόν, το δικαστήριο αναγνωρίζει για πρώτη φορά δεσμευτικό περιεχόμενο, με άμεση και καθολική ισχύ, στην αρχή της επανόρθωσης των προσβολών στο περιβάλλον κατά προτεραιότητα στην πηγή.

Επίσης, άλλη περίπτωση ελληνικού ενδιαφέροντος αυτή την φορά, είναι και η υπόθεση C-600/12 (Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας).

Το ΔΕΕ με την από 17-7-2014 απόφασή του δέχθηκε μεταξύ άλλων στηριζόμενο στην αρχή της πρόληψης, ότι η Ελληνική Δημοκρατία, διατηρώντας σε λειτουργία έναν δυσλειτουργικό και κορεσμένο χώρο υγειονομικής ταφής αποβλήτων (ΧΥΤΑ) στη Ζάκυνθο, παραβίασε τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992.

Επίσης, σημαντική είναι και η νομολογία του ΔΕΕ υπό το πρίσμα της αρχής της αειφόρου ανάπτυξης. Στην επίσης ελληνικού ενδιαφέροντος υπόθεση έργων εκτροπής του ποταμού Αχελώου το ΔΕΕ απάντησε σε μία σειρά προδικαστικών ερωτημάτων, που τέθηκαν από την Ολομέλεια του ΣτΕ, με αφορμή την κρίση περί νομιμότητας της έγκρισης περιβαλλοντικών όρων των έργων της εκτροπής.

Το ΔΕΕ⁴⁴⁹ ερμήνευσε την Οδηγία 2000/60/ΕΚ για την προστασία και διαχείριση των υδάτων, την Οδηγία 85/337/ΕΟΚ για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους και τη Σύμβαση της Γρανάδας για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, με τρόπο που αφήνει ευρύτατο περιθώριο κρίσης στο Εθνικό Δικαστήριο. Έτσι, έθεσε το ερμηνευτικό πλαίσιο με τη λεπτομερειακή απαρίθμηση των στοιχείων, που οι πιο πάνω Οδηγίες

⁴⁴⁶ ΔΕΚ C-379/92, *Criminal Proceedings against Peralta*, Συλλ. 1994, σελ. 3453, ειδικότερα σε προδικαστικό ερώτημα εθνικού δικαστηρίου αν η συγκεκριμένη διάταξη Συνθήκης εμποδίζει την εφαρμογή εθνικής νομοθεσίας που επιβάλλει σε πλοία συγκεκριμένο σύστημα επεξεργασίας των χρησιμοποιηθέντων υγρών αν και αναποτελεσματικό για την προστασία του περιβάλλοντος, το ΔΕΚ απήντησε ότι η επίδικη εθνική νομοθεσία δεν αντιτίθεται στην αρχή της πρόληψης όπως προβλέπεται από το (παλαιό) άρθρο 130 Π ΕΟΚ.

⁴⁴⁷ Βλ. ΕΕ L 182, σ. 1

⁴⁴⁸ Βλ. ΔΕΚ C-2/90, *Επιτροπή/Βέλγιο*, Συλλ. 1992, σελ. I-04431.

⁴⁴⁹ ΔΕΕ της 11.9.2012, C-43/10. Βλ. επίσης ΔΕΕ, 07-02-2013, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας C-517/11, υπόθεση λίμνης Κορώνεια.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

επιτάσσουν να ληφθούν υπόψη και των σημείων που πρέπει να σταθμισθούν από αυτό για την νομιμότητα της ακυρωτικής ή απορριπτικής κρίσεως.

Αποτέλεσμα ήταν η Ολομέλεια του ΣτΕ, με την υπ' αριθμ. 26/2014 απόφασή της⁴⁵⁰, να κρίνει ότι τα έργα εκτροπής του Αχελώου είναι αντίθετα στην αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, τη στιγμή που από τα έργα αυτά επέρχεται εκτεταμένη περιβαλλοντική βλάβη σε περιοχή που περιλαμβάνεται στο δίκτυο Natura 2000.

Επίσης, σε σημαντικό αριθμό δικαστικών αποφάσεων με ρητές αναφορές στην αρχή της αειφόρου ανάπτυξης⁴⁵¹, προτάσσεται ο στόχος της προστασίας του περιβάλλοντος και της ορθολογικής διαχείρισης των φυσικών πόρων με τελικό σκοπό την διασφάλιση των μελλοντικών γενεών⁴⁵².

Επιπλέον, μείζονος σημασίας - και πρέπει να αναφερθεί - είναι και η προσφορά της νομολογίας του ΔΕΕ στην προσέγγιση και ερμηνευτική ανάλυση εννοιών του ενωσιακού δικαίου, που δεσμεύουν τα κράτη - μέλη με ισχύ δεδικασμένου⁴⁵³. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ερμηνεία της έννοιας του

⁴⁵⁰ Χαρακτηριστικά η απόφαση αναφέρει: «Το επίδικο έργο, κατά τα προκύπτοντα από τα στοιχεία του φακέλου, αλλά και τους κανόνες της κοινής πείρας συναγόμενους με βάση τα στοιχεία αυτά, συνεπάγεται εκτεταμένη περιβαλλοντική βλάβη σε περιοχή που περιλαμβάνεται στο δίκτυο Natura 2000, δηλαδή σε ευαίσθητη από περιβαλλοντική άποψη περιοχή, υπαγόμενη σε νομικό καθεστώς ιδιαίτερης προστασίας. Η επιβαλλόμενη δε από την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης αποτροπή ή μετριασμός και επανόρθωση της βλάβης αυτής, προϋποθέτει την τήρηση των κανόνων της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, πλείστοι από τους οποίους έχουν παραβιαστεί στην προκειμένη περίπτωση, σύμφωνα με όσα εκτίθενται σε προηγούμενες σκέψεις. Με τα δεδομένα αυτά, το επίδικο έργο εκτροπής ποσότητας 600 εκατομμυρίων κ.μ. ύδατος ετησίως των υδάτων του Αχελώου, όπως έχει σχεδιαστεί και εγκριθεί με την προσβαλλόμενη απόφαση, αντίκειται προδήλως στην αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης».

⁴⁵¹ Επικύρωση της αρχής της αειφορίας γίνεται στην από 7 Φεβρουαρίου 2013 απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση C-517/11 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας), σύμφωνα με την οποία η Ελληνική Δημοκρατία μη έχοντας εξασφαλίσει την ύπαρξη δικτύου αποχετεύσεως και επεξεργασίας αστικών λυμάτων για τον οικισμό του Λαγκαδά και υποβαθμίζοντας έτσι τη λίμνη Κορώνεια παραβίασε τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992. Βλ. επίσης ΔΕΕ της 11.9.2012, C-43/10.

⁴⁵² Βλ. ενδεικτικά: ΔΕΚ, 10-05-2007, Επιτροπή κατά Αυστρίας, C-508/04, ΔΕΚ, 14-06-2007 Επιτροπή κατά Φινλανδίας, C-342/05, ΔΕΚ, 12-07-2007, Επιτροπή κατά Αυστρίας C-507/04, ΔΕΚ, 20-09-2007, Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-388/05 και ΔΕΚ, 30-11-2006, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, C-32/05.

⁴⁵³ Την έννοια του αποβλήτου κλήθηκε να ερμηνεύσει το Δικαστήριο και συγκεκριμένα αν ο ορισμός της Οδηγίας 75/442/ΕΚ, που περιγράφει ως απόβλητο «κάθε ουσία ή αντικείμενο που εμπίπτει στις κατηγορίες του παραρτήματος I και το οποίο ο κάτοχός του απορρίπτει ή προτίθεται ή υποχρεούται να απορρίψει», νοείται περιοριστικά με την έννοια του προϊόντος που προορίζεται για άμεση διάθεση ή αξιοποίηση». Το Δικαστήριο τάχθηκε όμως υπέρ της άποψης ότι το γεγονός ότι μια ουσία υποβάλλεται σε μια από τις διαδικασίες που απαριθμούνται στα παραρτήματα II Α ή II Β της οδηγίας 75/442, δεν δικαιολογεί το συμπέρασμα ότι πρόκειται περί απορρίψεως της ουσίας αυτής, οπότε η εν λόγω ουσία δεν πρέπει να θεωρείται ως απόβλητο, ΔΕΚ, 11-11-2004, C-457/02, Βλ. επίσης ΔΕΚ, 18-12-2007, C-195/05, όπου το Δικαστήριο προέβη στην ερμηνεία της έννοιας «απορρίπτω», η οποία «πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα όχι μόνο του ουσιώδους σκοπού της οδηγίας 75/442, ο οποίος, σύμφωνα με την τρίτη αιτιολογική σκέψη αυτής, συνίσταται στην «προστασία της ανθρώπινης υγείας και του περιβάλλοντος από τις επιβλαβείς συνέπειες της συγκεντρώσεως, της μεταφοράς, της επεξεργασίας και της αποθηκεύσεως των αποβλήτων», αλλά και υπό το πρίσμα του άρθρου 174, παρ. 2, ΕΚ. Επομένως, η λέξη «απορρίπτω» και η έννοια «απόβλητο» κατά το άρθρο 1, στοιχείο α', της οδηγίας, δεν μπορούν

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

αποβλήτου που κλήθηκε να ερμηνεύσει το Δικαστήριο σύμφωνα με τον ορισμό της Οδηγίας 75/442/ΕΚ .

Συνοψίζοντας σε μια σύντομη επισκόπηση των αποφάσεων του ΔΕΕ, διαπιστώνεται - όπως εμφανίζεται και από την μακροσκελή ανάλυση αναφορικά με το Δικαστήριο της Ένωσης που προηγήθηκε παραπάνω - ότι αναδεικνύονται οι κατευθυντήριες αρχές του ενωσιακού δικαίου, οι οποίες παρά την γενική τους διατύπωση, συνιστούν πλήρεις και δεσμευτικούς κανόνες δικαίου με αναμφισβήτητη νομική ισχύ.

να ερμηνεύονται στενά. Εκτός από το κριτήριο του αν μια ουσία αποτελεί ή όχι υπόλειμμα παραγωγής, το αν θα χρησιμοποιηθεί ξανά, χωρίς να υποβληθεί εκ νέου σε επεξεργασία μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν κριτήριο του αν αποτελεί ή όχι απόβλητο. Το κριτήριο αυτό ενισχύεται όταν υπάρχει οικονομικό όφελος από την επαναχρησιμοποίηση τους. Για το ζήτημα της προσωρινής εναποθήκευσης των αποβλήτων βλ. ΔΕΚ, 11-12-2008, C-387/07.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΤΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η προσβολή του περιβάλλοντος, εξαιτίας της αλόγιστης και απρογραμμάτιστης επιχειρηματικής δραστηριότητας, καθώς και της κατάχρησης των περιβαλλοντικών αγαθών, έχουν καταστήσει επιτακτική την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος από το Δίκαιο.

Η συνειδητοποίηση αυτής της αδήριτης ανάγκης για διευρυμένη νομική προστασία του περιβάλλοντος έχει ως επακόλουθο τη διαμόρφωση - τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό, αλλά και διεθνές επίπεδο - ενός πλούσιου κανονιστικού πλαισίου, το οποίο πραγματώνει την αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος.

Σε συνέχεια των όσων ήδη έχουν αποτυπωθεί στην παρούσα διατριβή - σχετικά με τον εννοιολογικό προσδιορισμό του φυσικού περιβάλλοντος και των στοιχείων του, καθώς και το δίκαιο του περιβάλλοντος υπό το πρίσμα του ευρωπαϊκού δικαίου και η συμβολή του διεθνούς δικαίου στην προστασία του - στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται μια επιπλέον προσέγγιση, αυτή των γενικών κατευθυντήριων αρχών που διέπουν την εθνική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος και συγκεκριμένα του - κατ' εξουσιοδότηση από το Σύνταγμα – Νόμου 1650/86.

Θα γίνει επιπλέον αναλυτική παρουσίαση των αρχών που διέπουν το κανονιστικό του πλαίσιο, των Ν. 743/97 και Ν. 998/79 περί προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος και δασών αντίστοιχα, ενώ θα αναλυθούν και οι διοικητικές κυρώσεις σχετικές με την προστασία του περιβάλλοντος. Επιπρόσθετα, θα αναδεχθεί και η συμβολή άλλων νομοθετημάτων στο δίκαιο της προστασίας του περιβάλλοντος.

Έτσι, συσχετίζοντας τους βασικούς διεθνείς και ευρωπαϊκούς κανόνες περί περιβαλλοντικής πολιτικής, στο εν θέματι κεφάλαιο θα παρουσιαστούν ουσιαστικά τα βήματα τα οποία έγιναν στην Ελλάδα για την προστασία του ζωτικού χώρου του περιβάλλοντος.

Όπως ήδη αναλύθηκε στο αντίστοιχο κεφάλαιο, οι κατευθυντήριες αρχές⁴⁵⁴ βάσει των οποίων διαμορφώνεται το περιεχόμενο του ευρωπαϊκού δικαίου περιβάλλοντος υπό το πρίσμα ενός Ευρω-ενωσιακού οικολογικού κερκτημένου που

⁴⁵⁴Βλ. Ι. Καράκωστας, «Περιβάλλον και Δίκαιο», Δεύτερη έκδοση, σελ. 37 Εκδόσεις Α.Ν. Σακκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2006

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

αφορά την απαίτηση υψηλού επιπέδου προστασίας⁴⁵⁵ του περιβάλλοντος, είναι **η αρχή της προφύλαξης και της πρόληψης, η αρχή της αειφορίας, η αρχή της επανόρθωσης των προσβολών του περιβάλλοντος κατά προτεραιότητα στην πηγή τους, η αρχή ο «ρυπαίνων πληρώνει» και η αρχή της ενσωμάτωσης.**

Υπενθυμίζεται ότι όλες αυτές οι βασικές αρχές όπως παρουσιάστηκαν και νοηματοδοτήθηκαν, διατυπώθηκαν για πρώτη φορά ως κείμενο διεθνούς διακήρυξης, το οποίο στην αρχή δεν είχε «δεσμευτικό χαρακτήρα»⁴⁵⁶, στη Διακήρυξη της Στοκχόλμης το 1972 και στη Διακήρυξη του Ρίο Ντε Τζανέιρο το 1992. Αυτές θεωρούνται οι δύο πιο σημαντικές διακηρύξεις που άλλαξαν τα δεδομένα στη διεθνή περιβαλλοντολογική σκηνή, διότι αποτελούμενες από πολλές άλλες αρχές⁴⁵⁷ (λ.χ. η Διακήρυξη της Στοκχόλμης αποτελούμενη από 26 αρχές) επηρέασαν την περιβαλλοντολογική νομοθεσία τόσο σε Ενωσιακό-Κοινοτικό, όσο και σε Εθνικό επίπεδο. Για το λόγο αυτό, η παρουσίαση των βασικών αρχών του εθνικού δικαίου περιβάλλοντος θα γίνει σε σχέση με το μέγεθος και τον τρόπο ενσωμάτωσης των βασικών αρχών του ευρωπαϊκού δικαίου περιβάλλοντος, αναδεικνύοντας συγκριτικά και ενοποιητικά στοιχεία αν υπάρχουν.

⁴⁵⁵ Βλ. *Ι. Καράκωστας*, «Περιβάλλον και Δίκαιο», Δεύτερη έκδοση, σελ. 37-38 Εκδόσεις Α.Ν. Σακκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006 «Για το υψηλό επίπεδο προστασίας δεν υπήρχε ρητή αναφορά, στις διατάξεις της ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης ούτε στο περιεχόμενο της ιδρυτικής Συνθήκης της Ε.Κ., αλλά συναγόταν έμμεσα από την αρχή της επικουρικότητας, κατόπιν η Συνθήκη του Μάαστριχτ εισήγαγε την απαίτηση για υψηλή ποιότητα ως αυτοτελές κριτήριο της διαμόρφωσης του περιεχομένου των κοινοτικών ρυθμίσεων (άρ. 130παρ.2), ενώ τη Συνθήκη του Άμστερνταμ ενισχύθηκε η απαίτηση αυτή άρ. 74 παρ.2 και άρ. 2 Συνθ. ΕΚ»

⁴⁵⁶ Βλ. για έννοια soft law όπως περιγράφεται και από *ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ Χ.* Διαδικτυακό τόπο [www. Nomosphysis.org](http://www.Nomosphysis.org) το άρθρο της «Βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος :Σύγχρονες τάσεις της θεωρίας και της νομολογίας στην Ελληνική και Ευρωπαϊκή έννομη τάξη»

⁴⁵⁷ Μέσω των διεθνών κειμένων και συμβάσεων θεμελιώθηκαν, αναπτύχθηκαν και τελικά καθιερώθηκαν βασικές αρχές προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, οι οποίες αποτελούν κατευθυντήριες γραμμές δράσης. ενδεικτικά αναφέρονται οι παρακάτω: Οι Γενικές Αρχές Δικαίου Περιβάλλοντος είναι η αρχή της πρόληψης, της προφύλαξης, της καταπολέμησης της μόλυνσης κατά προτεραιότητα στην πηγή, της εν αμφιβολία υπέρ της ασφάλειας, του ελέγχου σε όλη τη διαδικασία της παραγωγής, της βιωσιμότητας ή της αειφορίας, της ήπιας ανάπτυξης, του σεβασμού της φέρουσας ικανότητας των οικοσυστημάτων, της διατήρησης της ικανότητας ανασύστασης ή αποκατάστασης του φυσικού κεφαλαίου, του περιβαλλοντικού κεκτημένου, της ενσωμάτωσης, του υψηλού επιπέδου προστασίας, η αρχή ο ρυπαίνων πληρώνει, της στάθμισης κόστους- οφέλους, της διαβάθμισης της προστασίας του περιβάλλοντος, της αντιστάθμισης, της αναζήτησης της προσφορότερης για το περιβάλλον τεχνικής λύσης και τέλος της συνεργασίας ή της συμμετοχής των πολιτών.

4.1 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΑΡ. 24 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ 1975/1986

Το Σύνταγμα του 1975 περιλαμβάνει στο άρθρο 24 διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος⁴⁵⁸. Καθιερώνει δε στην παράγραφο 1 του άρθρου αυτού, ως υποχρέωση του κράτους, την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Το Σύνταγμα δεν δίνει κανένα συγκεκριμένο ορισμό του περιβάλλοντος αλλά με την ευρύτητα της διατύπωσής του, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι περιλαμβάνει κάθε έννοια του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος⁴⁵⁹.

Με την πρώτη ανάγνωση του άρθρου 24 του Συντάγματος του 1975, μπορεί να διαπιστωθεί ότι η αρχή της προφύλαξης υπάρχει μεν ρητώς στην παρ. 1 του αρ. 24 «Το κράτος υποχρεούται να λαμβάνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα», όμως με την περαιτέρω ερμηνεία του - συνδυαστικά δια της ανάλυσης του κατ' εξουσιοδότηση από αυτό Νόμο του 1650/1986 "περί προστασίας του περιβάλλοντος" και της σχετικής νομολογίας - εμφανίζεται ότι η αρχή αυτή επηρεάζεται⁴⁶⁰ επαρκώς από την έννοια «των ορίων» και της «αποδεδειγμένης βλάβης», παρότι εκφάνσεις της εγκληματικής συμπεριφοράς κατά του περιβάλλοντος είναι και αφηρημένης διακινδύνευσης.

Όσον αφορά τώρα στην ρητή αναφορά του Συνταγματικού νομοθέτη «στα κατασταλτικά μέτρα», θα μπορούσαν αυτά να προσομοιαστούν ή να ταυτιστούν με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει»; Τα κατασταλτικά μέτρα που κάθε φορά επιβαλλόταν από το κράτος είχαν την ξεπερασμένη λογική⁴⁶¹ της επιβολής προστίμων στους παραβάτες του περιβαλλοντολογικού νόμου και καθόσον δεν υπάρχει ρητή διατύπωση μπορεί να

458 Ο *Τάχος* θεωρεί ότι η διάταξη αυτή του άρθρ. 24 του Συντάγματος ανήκει στις ειδικές διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ στις γενικές διατάξεις συγκαταλέγει τις διατάξεις προστασίας της προσωπικότητας (άρθρ. 5 παρ. 1), της ζωής (άρθρ. 5 παρ. 2) και της υγείας (άρθρ. 21 παρ. 3) των πολιτών, βλ. αναλυτικά *ΤΑΧΟΣ ΑΝ.*: Η προστασία του περιβάλλοντος ως πρόβλημα νομοθετικό και διοικητικό, εκδ. Σάκκουλα ΑΝΤ. Αθήνα- Κομοτηνή 1983, σελ. 20 επ

459 Κατά μια άποψη η ευρύτητα αυτή της διατύπωσης είναι σκόπιμη προκειμένου, μεταξύ άλλων, να αναγνωρισθεί στο νομοθέτη όσο το δυνατόν μεγαλύτερη δυνατότητα ρύθμισης, όσον αφορά την προστασία του περιβάλλοντος, βλ. *Σιούτη Γλ.*: Η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος, εκδ. Σάκκουλα Αντ., Αθήνα - Κομοτηνή 1985, σελ. 20.

⁴⁶⁰ Όπως αναφέρει ο *Ευθυμιόπουλος Η.* στα πρακτικά ημερίδας υπό την επιμέλεια *Παπαδημητρίου Γ.* «Το άρ.24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρηση του» σελ.70, Εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002

⁴⁶¹ Όπως αναφέρει ο *Ευθυμιόπουλος Η.* στα πρακτικά ημερίδας υπό την επιμέλεια *Παπαδημητρίου Γ.* «Το άρ.24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρηση του» σελ.70, Εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η αρχή αυτή δεν ενσωματώθηκε, υπό την ιδεατή έννοιά της, στο Σύνταγμα του 1975.

Απούσα στο Σύνταγμα είναι η αρχή της αειφορίας, αλλά και η αρχή της ενσωμάτωσης του περιβάλλοντος στις άλλες πολιτικές⁴⁶². Όσον αφορά στην μεταβολή των δασικών εκτάσεων, όπου αυτή η μεταβολή επιτρέπεται όταν «προέχει η εθνική οικονομία ή το δημόσιο συμφέρον», μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το περιβάλλον είναι έξω από το δημόσιο συμφέρον ή ότι εν τέλει το περιβάλλον εμφανίζεται αξιολογικά υποδεέστερο μέσα σε μια κλίμακα που προφανώς θα υπάρχει μέσα στην έννοια του δημοσίου συμφέροντος, δεδομένου ότι η έννοια του δημοσίου συμφέροντος η οποία ως γενική και αόριστη έννοια και ως ένα βαθμό αυθαίρετη, έρχεται σε αντίθεση με την ρητή «υποχρέωση του κράτους» να προστατεύει το περιβάλλον.

Επίσης, από το άρθρο 24 του Συντάγματος του 1975 εξάγεται το συμπέρασμα ότι η αρχή της επανόρθωσης των προσβολών του περιβάλλοντος κατά προτεραιότητα στην πηγή τους, δεν αποτελεί μέρος του Εθνικού Δικαίου Περιβάλλοντος, διότι ούτε ρητή αναφορά υπάρχει ούτε μπορεί να καταδειχτεί από περαιτέρω ανάλυση.

Βέβαια, πρέπει να επισημανθεί ότι, σε σχέση με την συγκριτική – κριτική προσέγγιση του αρ. 24 του Συντ. 75, την εποχή εκείνη δεν υπήρχε σε έντονο βαθμό η υποβολή του δικαίου από την Τεχνική και την επιστήμη, έτσι ώστε σε επικουρικό επίπεδο να ενισχυθεί το δικαϊκό εθνικό σύστημα και να νομοπαραχθούν αρτιότερες περιβαλλοντολογικές διατάξεις. Άλλωστε και ο συντακτικός νομοθέτης δεν είχε τους ίδιους προβληματισμούς με σήμερα, αλλά και οι τεχνολογικοί κίνδυνοι από την εθνική παραγωγική διαδικασία ήταν ελάχιστοι εκείνη την εποχή, δεδομένου της μειωμένης βιομηχανικής δραστηριότητας, καθόσον η Ελλάδα ήταν κυρίως αγροτική χώρα.

Με την αναθεώρηση του 1986 δεν υπήρξαν αλλαγές στο αρ. 24 του Συντάγματος. Καθώς όμως οι τεχνολογικοί κίνδυνοι αυξάνονταν λόγω της παράλληλης διόγκωσης της βιομηχανικής παραγωγής και της κατανάλωσης βιομηχανικών προϊόντων, η ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος έγινε εντονότερη. Σ' αυτό συντέλεσε η διεθνής και η Ευρωπαϊκή στάση έναντι της αξίας του περιβάλλοντος, την οποία στάθμισαν και την έθεσαν σε «υψηλότερα βάθρα».

Έτσι, κυρίως τη δεκαετία του 1990 λόγω έλλειψης νομοθετικών πρωτοβουλιών, η δικαστική λειτουργία κάλυψε με την νομολογία της τα κενά που δημιουργήσαν οι νέες ανάγκες για προστασία του περιβάλλοντος, αλλά και η νέα διεθνής πολιτική οικολογική οπτική⁴⁶³.

Η προβληματική υπήρχε και αναπτύχθηκε μέσα σε μια συγκρουσιακή σχέση, δηλαδή μεταξύ της οικονομικής παραγωγικής δραστηριότητας και της ανάγκης προστασίας του περιβάλλοντος. Το θέμα επομένως ήταν η βιώσιμη ανάπτυξη ή αλλιώς η ταυτόσημη αρχή της αειφορίας που όμως δεν υπήρχε ρητή αναφορά της στο τότε υπάρχον Σύνταγμα του 1975/86. «Η επεξεργασία της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης από το Συμβούλιο της Επικρατείας είναι αξιοσημείωτη και ενδιαφέρουσα», όπως

⁴⁶² Που όπως διαπιστώθη αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της κοινής Ευρωπαϊκής Πολιτικής αρ. 11 Συν. .Ε.Ε.

⁴⁶³ Βλ. π.χ. Διακήρυξη Ρίο Ντε Τζανέιρο 1992 Συνθ. ΕΚ ανάπτυξη περιβαλλοντολογικών οργανώσεων.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

αναφέρει⁴⁶⁴ και η ειδική επιστήμονας στο Δίκαιο του Περιβάλλοντος Δ.Ν.Αθανασοπούλου Χ.

Χαρακτηριστικά και εύστοχα παραδείγματα τέτοιων νομολογιών είναι οι αποφάσεις 734/1997, 772/1998, αλλά και η 3478/2000 του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Πιο συγκεκριμένα, στην απόφαση 734/1997, διατυπώνεται ότι: «ο συντακτικός νομοθέτης, σταθμίζοντας τις αξίες του περιβάλλοντος και της οικονομικής ελευθερίας, αξίωσε τον συγκερασμό τους μέσα στην αξία της βιώσιμης ανάπτυξης. Στην αξία αυτή προέχουσα σημασία λόγω του προληπτικού χαρακτήρα της έχει η προστασία του φυσικού και του πολιτικού περιβάλλοντος».

Στην απόφαση 772/1998 βιώσιμη ανάπτυξη θεωρείται: «η ανάπτυξη εκείνη η οποία ικανοποιεί τις εύλογες ανάγκες της παρούσας γενεάς χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανοποίηση των αναγκών των μελλουσών γενεών και επιβάλλεται πρωτίστως η διατήρηση του φυσικού κεφαλαίου της χώρας για τη μεταβίβασή του, ακέрайου, στις επόμενες γενεές, ώστε να υπάρχει η λεγόμενη ισότητα ικανοποιήσεως των αναγκών μεταξύ των γενεών».

Επιπλέον, από την απόφαση 3478/2000 ΣτΕ εξάγεται το συμπέρασμα ότι πρέπει να υπάρχει ένα είδος συγκερασμού και αρμονικής συνύπαρξης των επιδιώξεων των στόχων της οικονομικής ανάπτυξης, της αξιοποίησης του εθνικού πλούτου, της ενίσχυσης της περιφερειακής ανάπτυξης και της εξασφάλισης εργασίας στους πολίτες με την επιδίωξη, αλλά και συνάμα την υποχρέωση της πολιτείας για ασφαλή και επαρκή προστασία του περιβάλλοντος, ώστε να εξασφαλίζεται η βιώσιμη ανάπτυξη.

Τέλος, όπως προκύπτει⁴⁶⁵ επίσης από την σχετική νομολογία με (ενδεικτικές αποφάσεις τις υπ' αριθ.1310/93 και 2242/1994 ΣτΕ), καταδεικνύεται σιωπηρά ακόμη μια αρχή, αυτή της αντιστάθμισης ή ανταλλαγής. Σύμφωνα με την αρχή της αντιστάθμισης μια τοπική υποβάθμιση του περιβάλλοντος είναι ανεκτή, εάν αυτή αντισταθμίζεται από μια αντίστοιχη βελτίωση στο ίδιο οικιστικό σύνολο. Το αρ. 24 του Συντ/τος 1975 κάνει σαφές ότι η προστασία του περιβάλλοντος είναι μόνο υποχρέωση του Κράτους και δεν προσδίδει καμία έννοια ατομικού δικαιώματος σε αυτό.

⁴⁶⁴ Η Αθανασοπούλου Χ. ΔΝ Δικηγόρος Ειδική Επιστήμονας στο Συνήγορο του πολίτη με αυτή τη φράση τοποθετήθηκε στη συμβολή του ΣτΕ, αναφορικά με την επεξεργασία της έννοιας της αειφορίας. βλ.σχετικά πρακτικά ημερίδας υπό την επιμέλεια Παπαδημητρίου Γ. «Το αρ. 24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρηση του», σελ.104-105, Εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα –Κομοτηνή, 2002

⁴⁶⁵ Βλ. σχετικά Γλυκερία Σιούτη «Εγχειρίδιο δίκαιου περιβάλλοντος», Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, σελ.67-68, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

4.1^A ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΛΘΑΝ ΣΤΟ ΑΡ. 24 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ 2001

Αντικείμενο της αναθεώρησης αποτέλεσαν οι παράγραφοι 1 και 2 του άρ.24 του Συντάγματος. Συγκεκριμένα οι αλλαγές που επήλθαν ήταν η συμπλήρωση και η τροποποίηση της παρ.1 και η συμπλήρωση της παρ. 2 με την προσθήκη δύο εδαφίων, οι οποίες εφεξής είναι:

«Παρ.1: Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξη του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την εθνική οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον ».

«Παρ.2: Η χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης. Οι σχετικές τεχνικές επιλογές και σταθμίσεις γίνονται κατά τους κανόνες της επιστήμης. Η σύνταξη εθνικού κτηματολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους».

Επιπλέον, ενσωματώθηκε στο άρθρο αυτό ερμηνευτική δήλωση, η οποία νοσηματοδοτεί και ορίζει, πλέον υπό συνταγματικό πρίσμα, τις έννοιες του δάσους και της δασικής έκτασης, δίνοντας σ' αυτές την ανάλογη συνταγματική περιωπή.

Με την συμπλήρωση της παρ. 1 γίνεται για πρώτη φορά ρητή αναφορά στο δεύτερο εδάφιο αυτής, στην αρχή της αειφορίας. Η αρχή αυτή πρέπει να θεωρηθεί ότι ταυτίζεται ή μάλλον ότι είναι συνώνυμη με τη αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία είχε αναγνωριστεί νομολογιακά ως συνταγματικώς καταχωρημένη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω. Η ρητή αυτή αναγνώριση μπορεί να κριθεί ως μείζονος σημασίας και ως θετική εξέλιξη⁴⁶⁶, διότι καταρχάς διευρύνει τον περιβαλλοντολογικό οπτικό ορίζοντα του κράτους.

Κατά δεύτερον, ως κατευθυντήρια διάταξη του αρ. 24 και με την αναγωγή της κατ' ουσίαν σε κατευθυντήριο Συνταγματικό κανόνα κατ' ακολουθίαν, απορρέουν πλέον υποχρεώσεις, δεσμεύσεις και περιορισμοί τόσο στην νομοπαραγωγική διαδικασία, όσο και στη δικανική κρίση, αλλά και στην κρισιολόγηση της δράσης των οργάνων της διοίκησης, αναφορικά με κάθε θέμα ή επιλογή πολιτικής που συσχετίζεται άμεσα ή έμμεσα με την προστασία και τη διαχείριση του περιβάλλοντος.

⁴⁶⁶ Έτσι κρίνεται, και συντάσσομαι με την άποψη αυτή, από Κ. Μενουδάκο στην εισήγησή του στην ημερίδα για την αναθεώρηση του άρ. 24. Βλ. σχετικώς σελ.35 Πρακτικά ημερίδας υπό την επιμέλεια Παπαδημητρίου Γ. Εκδόσεις Α.Ν.Σάκκουλα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Εν προκειμένω αυτό που συνέβη με την ρητή αναγνώριση της αρχής της αειφορίας είναι η ενίσχυση του κύρους όλων των νομολογιακών αποφάσεων της δεκαετίας του 1990 σχετικά με την ερμηνευτική εκδοχή της βιώσιμης ανάπτυξης. Ουσιαστικά, δηλαδή, το κανονιστικό περιεχόμενο της παραπάνω αρχής ενισχύθηκε με την ρητή αναγνώριση από τον αναθεωρητικό νομοθέτη του 2001.

Πλέον η ρητή αναγνώριση της αρχής της αειφορίας, αλλά και η ίδια η φύση της αρχής αυτής ενδυναμώνει το ουσιαστικό περιεχόμενο και των άλλων βασικών αρχών του περιβαλλοντολογικού δικαίου. Αυτό γίνεται διότι η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης διεισδύει στην άσκηση δικαιωμάτων και στην τήρηση άλλων αρχών, κατοχυρωμένων επίσης με συνταγματικές διατάξεις⁴⁶⁷ που αναφέρονται στην ελευθερία της οικονομικής δραστηριότητας, στο δικαίωμα της ιδιοκτησίας, στην εξασφάλιση συνθηκών απασχόλησης για τους πολίτες, στην ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης, στη διασφάλιση της οικονομικής ανάπτυξης και στην αξιοποίηση του Εθνικού πλούτου, διότι οι διατάξεις αυτές επιβάλλεται να ερμηνεύονται κατά τρόπο εναρμονισμένο με το ουσιαστικό κανονιστικό περιεχόμενο της αρχής της αειφορίας και κατ' επέκταση το ίδιο επιβάλλεται να συμβαίνει με κάθε δημόσια πολιτική, αλλά και ιδιωτική επιχειρηματική συμπεριφορά.

Εν κατακλείδι, το ανεπίτρεπτο της συμπεριφοράς όλων ξεκινάει από τη στιγμή που τίθενται σε κίνδυνο η ανάπτυξη των επόμενων γενεών και η μελλούμενη ικανότητά τους να διαχειριστούν τους φυσικούς πόρους προς κάλυψη των δικών τους αναγκών, εξαιτίας της υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

Από τον παραπάνω συλλογισμό μπορεί να συναχθεί πρόδηλα και το συμπέρασμα ότι οι απαγορεύσεις και οι επιταγές που απορρέουν από την αρχή της αειφορίας, με γνώμονα το ουσιαστικό περιεχόμενό της - το οποίο αφορά την τύχη των επόμενων γενεών σχετικά με το «απόθεμα» των φυσικών πόρων - έχουν ελαστική και μεταβαλλόμενη⁴⁶⁸ μορφή. Το συμπέρασμα προκύπτει και εξαιτίας της απάντησης που πρέπει να δοθεί στην ερώτηση: Σε ποιο βαθμό και πόσο επιτρεπτή είναι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος έτσι ώστε να υπάρχει η δυνατότητα παράλληλης άσκησης όλων των δικαιωμάτων και όλων των πολιτικών χωρίς να θίγεται η αρχή της αειφορίας;

Την απάντηση δίνει η μεθοδολογία του δικαίου, καθότι ο δικαστικός έλεγχος αποτελεί παράγοντα που προσδιορίζει σε σημαντικό βαθμό την έκταση την οποία θα προσλάβει το περιεχόμενο της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς και την αποτελεσματική εφαρμογή της. Δεδομένου ότι ανθρώπινες συμπεριφορές που σε ορισμένη εποχή και συγκεκριμένο τόπο θεωρούνται συμβατές με την αρχή της αειφορίας δεν αποκλείεται - στο μέλλον - να διαπιστωθεί από το δίκαιο επικουρούμενο από την εξέλιξη της τεχνικής, δηλαδή από την εξέλιξη της επιστήμης και της τεχνολογίας, ότι πλέον αντιστρατεύονται στην αρχή της αειφορίας.

⁴⁶⁷ Όπως τα αρ. 5 παρ.1, 17,22 παρ. 1 και 106 παρ. 1 του Συντάγματος

⁴⁶⁸ Βλ. σχετικά Κ.Μενουδάκο Πρακτικά ημερίδας υπό την επιμέλεια Παπαδημητρίου Γ, σελ. 36-37, Εκδόσεις Α.Ν.Σάκκουλα, Νομική Βιβλιοθήκη,2002

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Αναφορικά τώρα με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει»⁴⁶⁹ θα έπρεπε να αναφέρεται ρητά στο Σύνταγμα έτσι ώστε να δίνεται η συνταγματική νομική δυνατότητα ενσωμάτωσης του περιβαλλοντολογικού κόστους στην παραγωγική διαδικασία των επιχειρήσεων εκείνων που λειτουργούν με εξωτερικές «αντιοικονομίες»⁴⁷⁰.

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί και η ρητή αναγνώριση ατομικού δικαιώματος⁴⁷¹ στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, διότι με την αναθεώρηση του 2001 το κράτος παύει να είναι ο αποκλειστικός διαχειριστής του περιβάλλοντος.

Έτσι, εξάγεται η αρχή της συνεργασίας⁴⁷² και της συμμετοχής των πολιτών, η οποία βρίσκει εφαρμογή κυρίως στην διοικητική διαδικασία με τη συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος του πολίτη στην πληροφόρηση και στην πρόσβαση διοικητικών δεδομένων. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι κάποιος μπορεί να επικαλεστεί το δικαίωμα στο περιβάλλον για να το βλάψει συνειδητά, θεωρώντας το σαν κάποιο είδους «κτήμα» του. Σημαίνει όμως ότι το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της προσωπικής αυτονομίας, με λογικό επακόλουθο να μην εμπιστεύεται πλέον ο πολίτης «εν λευκώ» την κρατική εξουσία, να διασφαλίζει το δικαίωμα αυτό, εξαιτίας κυρίως της παραδοσιακής συγκρουσιακής σχέσης προσωπικής αυτονομίας και κρατικής εξουσίας.

Δια ταύτα, με την συνοπτική αυτή παρουσίαση του Εθνικού Δικαίου Περιβάλλοντος του αρ. 24 του Συντάγματος υπό την «οπτική» των βασικών αρχών του Ευρωπαϊκού Δικαίου Περιβάλλοντος, μπορούν να εξαχθούν με ασφάλεια τα εξής συμπεράσματα:

- ✓ Το Σύνταγμα του 1975 αναφορικά με το άρ. 24, δεν πρέπει να κριθεί με αυστηρό ύφος, διότι ο σκοπός του Συνταγματικού νομοθέτη ήταν ανάλογος με τους περιβαλλοντολογικούς κινδύνους της εποχής που ήταν σχετικοί με την παραγωγική-βιομηχανική δραστηριότητα των επιχειρήσεων και τους τεχνολογικούς κινδύνους της συγκεκριμένης εποχής και του συγκεκριμένου χρόνου. Την εποχή εκείνη όμως, δεδομένου ότι η ελληνική οικονομία βασιζόταν κυρίως στην αγροτική δραστηριότητα, οι τεχνολογικοί κίνδυνοι δεν ήταν τόσο ορατοί.

⁴⁶⁹ Βλ. σχετικά *Η. Ευθυμίου* στο πρακτικά ημερίδας υπό την επιμέλεια *Γ. Παπαδημητρίου* «Το άρ.24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρηση του» σελ..70, Εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002

⁴⁷⁰ Έτσι καλείται από του Οικονομολόγους το φαινόμενο κατά το οποίο μια επιχείρηση κατά τη λειτουργία της προκαλεί εξωτερικό κόστος., δηλ. προκαλεί κόστος στο περιβάλλον.

⁴⁷¹ Βλ. σχετικά *Βιδάλη Τ.* ο.π.σελ. 61-65

⁴⁷² Βλ. σχετικά *Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου* «Δίκαιο του Περιβάλλοντος» σελ.71-72 Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005.

- ✓ Αυτό όμως δεν δικαιολογεί το γεγονός ότι με την αναθεώρηση του 1986 το άρθρο 24 παρέμεινε ως είχε. Δεδομένου ότι η τεχνολογία και η επιστήμη μεταβαλλόταν, άλλαζε μορφή και η οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα, αλλά και η πολιτική όψη⁴⁷³ της χώρας μας. Επιπλέον, η γνώση και η πληροφορία για τους περιβαλλοντολογικούς κινδύνους ήταν πλέον πιο προσιτές και πιο έντονες.
- ✓ Κατά τη δεκαετία του 1990 οι βασικές αρχές που διέπουν το δίκαιο του περιβάλλοντος, έτσι όπως δομήθηκαν από το κοινοτικό δίκαιο, υπερασπίστηκαν από τις σημαντικές νομολογιακές αποφάσεις. Η συμβολή του ΣτΕ ήταν μείζονος σημασίας, διότι έδινε συνταγματική καταξίωση και περιωπή σε αρχές που δεν προβλέπονταν ρητώς από το Σύνταγμα. Για το λόγο αυτό κρίνεται ότι το ΣτΕ αποφάσιζε επηρεασμένο από το περιβαλλοντολογικό δικαιοκλίμα που είχε διαστρωματωθεί τόσο από την Ευρωπαϊκή νομοθεσία, όσο και από τις διεθνείς διακηρύξεις.
- ✓ Με την αναθεώρηση του 2001, η έννοια της αειφορίας ανάγεται και τυπικά σε συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή, καθόσον αναφέρεται ρητώς στο άρθρο 24.
- ✓ Η διάχυση του περιεχομένου της στην περιβαλλοντολογική πολιτική αφήνει περιθώρια αρκετά στον νομοθέτη και τον δικαστή να ενεργήσουν, βασιζόμενοι και στις άλλες βασικές αρχές του δικαίου περιβάλλοντος που δεν αναφέρονται όλες ρητώς στο Σύνταγμα, αλλά μπορούν να εκπορευτούν από την αρχή και το περιεχόμενο της βιώσιμης ανάπτυξης.
- ✓ Η τεχνική έχει καθοριστικό ρόλο στη μεθοδολογία του δικαίου περιβάλλοντος, καθόσον η τεχνολογία και η επιστήμη θα καθορίσει εν πολλοίς ποιά είναι τα επιτρεπτά όρια διαχείρισης του φυσικού πλούτου και του περιβάλλοντος εν γένει. Η έννοια της αειφορίας έχει δυναμική φύση εξαιτίας της ελαστικότητας και της μεταβλητότητας του περιεχομένου της.
- ✓ Η αναθεώρηση του άρθρου 24 του Συντάγματος του 2001 μπορεί να θεωρηθεί και χαμένη ευκαιρία, υπό την έννοια ότι θα μπορούσε να υπάρξει και ρητή εναρμόνιση με το Ευρωπαϊκό Δίκαιο Περιβάλλοντος.
- ✓ Όμως, έστω και έτσι, «η αναθεώρηση του άρθρου 24 πρέπει να θεωρηθεί ως θετική εξέλιξη, διότι σε κάθε περίπτωση, διεύρυνε την περιβαλλοντολογική οπτική γωνία που είχε εισαχθεί στον καταστατικό χάρτη της χώρας από το έτος 1975», όπως ανέφερε χαρακτηριστικά ο κ. Μενουδάκος, αντιπρόεδρος του ΣτΕ την εποχή μετά ακριβώς από την αναθεώρηση του 2001.

4.2 Ο ΝΟΜΟΣ 1650/86 ΚΑΙ ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΤΟΥ

Ο νόμος 1650/86 θεσπίστηκε για να προσφέρει ένα συνολικό και αποτελεσματικό θεσμικό πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος, ικανό να ανταπεξέλθει στα οξυμένα προβλήματα του τόπου και να ανταποκριθεί στις αυξημένες

⁴⁷³ Είχαμε εισχωρήσει στην ΕΟΚ-Με το πρώτο πακέτο Ντελór αναμενόταν αύξηση της βιομηχανικής υποδομής και δραστηριότητας κ.λ.π.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

κοινωνικές αξιώσεις άμεσης και δραστηκής παρέμβασης της πολιτείας στο κρίσιμο αυτό πεδίο⁴⁷⁴.

Πρόκειται για ένα αρκετά εκτενές νομοθέτημα αποτελούμενο από 33 άρθρα, το οποίο υπέστη κάποιες τροποποιήσεις⁴⁷⁵ στη συνέχεια και τελικά εναρμονίστηκε με τις οδηγίες 97/11ΕΚ, 96/61ΕΚ και 2008/99/ΕΚ οι οποίες ενσωματώθηκαν με τον Ν.4014/2011 και τον Ν.4042/2012 αντίστοιχα. Συνεπώς, θα μπορούσε εύκολα να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι οι βασικές αρχές του Ευρωπαϊκού Δικαίου Περιβάλλοντος έχουν και αυτές με την σειρά τους ενσωματωθεί στον Ν.1650/86, καθότι σε αυτόν ενσωματώθηκαν και οι παραπάνω οδηγίες της Ε.Ε. οι οποίες ευαπόδευκτα είναι «εμποτισμένες» από τις Αρχές αυτές.

Σε συνέχεια των ανωτέρω - και μελετώντας τις διατάξεις του- εμφανίζονται οι θεμελιώδεις αρχές, οι σκοποί και οι κατευθύνσεις της εθνικής περιβαλλοντικής πολιτικής, ενώ περαιτέρω κατοχυρώνονται και οι κύριες προϋποθέσεις που απαιτούνται για την αδειοδότηση των επικίνδυνων για το περιβάλλον έργων και δραστηριοτήτων, ενώ συγκροτεί και το βασικό κανονιστικό καθεστώς σχετικά με τα μέτρα και τους περιορισμούς για την αποτροπή της ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

Ειδικότερα - σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 1 - βασικοί στόχοι του νόμου αυτού είναι οι ακόλουθοι:

- α) *Η αποτροπή της ρύπανσης και γενικότερα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και η λήψη όλων των αναγκαίων, για το σκοπό αυτόν, προληπτικών μέτρων.*
- β) *Η διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας και από τις διάφορες μορφές υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ειδικότερα από τη ρύπανση και τις οχλήσεις.*

⁴⁷⁴ Βλ. και Εισηγ. Εκθ. στο σχέδιο νόμου «για την προστασία του περιβάλλοντος», σελ. 1. βλ. και Παπανεοφύτου Α. στα πρακτικά εθνικού συνεδρίου με τιτλοφόρηση «Περιβαλλοντική ευθύνη Πρόληψη και Αποκατάσταση: προκλήσεις και ευκαιρίες για την προστασία της βιοποικιλότητας στην Ελλάδα» ο οποίος κατά την εισήγηση του αναφέρει :« 0 Ν. 1650/86 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» θεσπίστηκε για να προσφέρει, σύμφωνα με τις νομοθετικές εξαγγελίες, ένα συνολικό και αποτελεσματικό θεσμικό πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος ικανό να ανταπεξέλθει στις αυξημένες κοινωνικές αξιώσεις άμεσης και δραστηκής παρέμβασης της πολιτείας στο κρίσιμο αυτό πεδίο. Πρόκειται για ένα αρκετά εκτενές νομοθέτημα αποτελούμενο από 33 άρθρα. Στις γραμμές του συμπυκνώνει τις θεμελιώδεις αρχές, τους σκοπούς και τις κατευθύνσεις της εθνικής μας περιβαλλοντικής πολιτικής. Περαιτέρω, κατοχυρώνει θεσμικά τις κύριες προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη λειτουργία των επικίνδυνων για το περιβάλλον έργων και δραστηριοτήτων και συγκροτεί το βασικό κανονιστικό καθεστώς αναφορικά με τα μέτρα και τους περιορισμούς για την αποτροπή της ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Τέλος, σε γενικότερο επίπεδο, συγκροτεί συστηματικά το δικαίκο πλαίσιο διασφάλισης και βελτίωσης των περιβαλλοντικών όρων αλλά και αποκατάστασης των διαπιστούμενων ζημιών. Εκ των πραγμάτων λοιπόν αποτελεί τη θεσμική βάση όλου του οικοδομήματος του ισχύοντος δικαίου του περιβάλλοντος.»

⁴⁷⁵ Με τους Ν.1788/1988, Ν. 1892/1988, Ν.2052/1990, Ν.2242/1994 Ν.3010/2002, Ν. 3937/2001, Ν. 4014/2011 και το Ν. 4042/2012 ενώ η οδηγία 2009/123/ΕΚ, ενσωματώθηκε με τον Ν. 4037/2012 και λειτουργεί ως ειδικότερη νομοθεσία από τον Ν.1650/86 προστατεύοντας το θαλάσσιο περιβάλλον όπως θα παρουσιαστεί παρακάτω.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- γ) Η προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης του εθνικού χώρου συνολικά και των επί μέρους γεωγραφικών και οικιστικών ενοτήτων του και μέσα από την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος.
- δ) Η διασφάλιση της δυνατότητας ανανέωσης φυσικών πόρων και η ορθολογική αξιοποίηση των μη ανανεώσιμων ή σπάνιων σε σχέση με τις τωρινές και τις μελλοντικές ανάγκες και με κριτήρια την προστασία του περιβάλλοντος.
- ε) Η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων και η διασφάλιση της αναπαραγωγικής τους ικανότητας.
- στ) Η αποκατάσταση του περιβάλλοντος.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με την παράγραφο 3 με τις διατάξεις του παρόντος νόμου επιδιώκονται:

- α) Η προστασία του εδάφους και η λήψη των αναγκαίων μέτρων ώστε οι χρήσεις του να γίνονται σύμφωνα με τις φυσικές ιδιότητές του και την παραγωγική του ικανότητα.
- β) Η προστασία των επιφανειακών και υπόγειων νερών θεωρούμενων ως φυσικών πόρων και ως οικοσυστημάτων.
- γ) Η προστασία της ατμόσφαιρας.
- δ) Η προστασία και διατήρηση της φύσης και του τοπίου και ιδιαίτερα περιοχών με μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική ή γεωμορφολογική αξία.
- ε) Η προστασία των ακτών των θαλασσών, των οχθών των ποταμών, των λιμνών, του βυθού αυτών και των νησίδων ως φυσικών πόρων, ως στοιχείων οικοσυστημάτων και ως στοιχείων του τοπίου.
- στ) Ο καθορισμός της επιθυμητής και της επιτρεπόμενης ποιότητας των φυσικών αποδεκτών καθώς και των κάθε είδους επιτρεπόμενων εκπομπών αποβλήτων, με την καθιέρωση και χρησιμοποίηση κατάλληλων παραμέτρων και οριακών τιμών, ώστε να μην προκαλείται υποβάθμιση του περιβάλλοντος, με κριτήρια:
- την επιστημονική γνώση και εμπειρία
 - την καλύτερη διαθέσιμη και οικονομικά εφικτή τεχνολογία.
 - τις τοπικές συνθήκες και ιδιομορφίες του περιβάλλοντος και του πληθυσμού καθώς επίσης και τις ανάγκες ανάπτυξης.
 - την προϋπάρχουσα διαμόρφωση συλλογικής χρήσης μιας περιοχής.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- τα υφιστάμενα χωροταξικά και αναπτυξιακά σχέδια.

ζ) Η ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών στα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος μέσα από τη σωστή πληροφόρηση και εκπαίδευση.

Με δεδομένη αυτή την υπερέχουσα θέση του Ν. 1650/86 στο ισχύον καθεστώς του δικαίου του περιβάλλοντος, ο εν λόγω νόμος αποκτά ιδιαίτερο βάρος και η μείζονος σημασία του αποδίδεται καταρχάς **στην αρχή της πρόληψης**. Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2 περ. α', αναγνωρίζεται ως πρωταρχικός στόχος η «*αποτροπή της ρύπανσης και εν γένει της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και η λήψη όλων των αναγκαίων, για το σκοπό αυτό, προληπτικών μέτρων*»⁴⁷⁶. Αυτό δικαιολογεί και την ύπαρξη σωρείας διατάξεων με σαφή προληπτικό χαρακτήρα.

Στο Κεφάλαιο Γ' με τίτλο «Προστασία του Περιβάλλοντος από τη Ρύπανση», ο νομοθέτης με βασικό νομικό μοχλό την νομοθετική εξουσιοδότηση⁴⁷⁷, αναθέτει ουσιαστικώς στη διοίκηση να λαμβάνει με κανονιστικές πράξεις της - κυρίως πράξεις του υπουργικού Συμβουλίου και κοινές αποφάσεις Υπουργών - μέτρα για την αποτροπή της ρύπανσης, σύμφωνα με την αρχή της πρόληψης, καθορίζοντας οριακές τιμές των επικίνδυνων ουσιών, καθώς και άλλους όρους, υποχρεώσεις και απαγορεύσεις για την προστασία της ατμόσφαιρας⁴⁷⁸, του νερού⁴⁷⁹, του εδάφους⁴⁸⁰, την προστασία από το θόρυβο⁴⁸¹ και τη ραδιενέργεια⁴⁸².

Η προληπτική προστασία πραγματώνεται κυρίως από την διοικητική διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων και χορήγησης της απαιτούμενης για την

⁴⁷⁶ Άλλωστε στην εισηγητική έκθεση του σχεδίου νόμου για την προστασία του περιβάλλοντος σημειώνεται ότι «η περιβαλλοντική πολιτική δεν θα αποτελεί έναν απλό διορθωτικό μηχανισμό που έρχεται εκ των υστέρων (a posteriori) να επανορθώσει ότι κακώς (άρθρ. 8, 10 και 11) έχει γίνει. Η κύρια κατεύθυνση του νόμου είναι να οδηγήσει στην πρόληψη με βάση το σχεδιασμό της επιθυμητής ανάπτυξης».

⁴⁷⁷ Το ζήτημα της εξάρτησης των ποινικών κυρώσεων από την έκδοση κανονιστικών πράξεων της διοίκησης οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στη φύση και την πολυπλοκότητα της ρυθμιστέας ύλης. Κρίνεται αναπόφευκτη η εξάρτηση αυτή, καθότι, εφόσον οι κινδυνολόγες για το περιβάλλον ουσίες και μέθοδοι αυξάνονται και μεταβάλλονται καθημερινά, με τέτοιους ρυθμούς που αναγκάζουν το δίκαιο να εξελίσσεται και να μεταβάλλεται, με τη σειρά του, ώστε να προσαρμόζεται στην ανάγκη παροχής προστασίας. Τη δυναμική αυτή εξέλιξη μπορούν να την εκπληρώσουν πιο αποτελεσματικά οι κανονιστικές πράξεις, των οποίων η διαδικασία έκδοσης και τροποποίησης είναι απλούστερη και ταχύτερη⁴⁷⁷. Η ευελιξία αυτή άλλωστε συνδυάζεται και με τη δυνατότητα του μηχανισμού της διοίκησης να ενσωματώνει πιο εύκολα τις εξειδικευμένες επιστημονικές γνώσεις π.χ. τα ανώτατα επιτρεπόμενα όρια μιας σειράς επικίνδυνων ουσιών για το περιβάλλον, τους περιβαλλοντικούς όρους που πρέπει να πληροί μια εγκατάσταση για να μπορεί να λειτουργήσει. Βλ. ενδ. Παπανεοφύτου Α. Σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις, Ε' Πανελλήνιο Συνέδριο της ΕΕΠΔ, . σελ. 26-29

⁴⁷⁸ άρθρα 7, 8

⁴⁷⁹ άρθρα 9,10

⁴⁸⁰ άρθρα 11,12

⁴⁸¹ άρθρο 14

⁴⁸² άρθρο 17

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

άσκηση της βιομηχανικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας άδειας, καθώς και τον έλεγχο των ανωτέρω πράξεων από τον ακυρωτικό δικαστή. Επιπρόσθετα, όμως, ο νομοθέτης προβλέπει ειδική διαδικασία που στοχεύει στον διοικητικό έλεγχο των εγκαταστάσεων και έργων σε ότι αφορά την συμμόρφωσή τους προς τις περιβαλλοντικές υποχρεώσεις που απορρέουν από την εν λόγω άδεια. Στην περίπτωση που από τον έλεγχο αυτό διαπιστωθούν σχετικές παραβάσεις, προβλέπεται διαδικασία επιβολής συγκεκριμένων διοικητικών κυρώσεων. Οι κυρώσεις αυτές έχουν κατασταλτικό κυρίως χαρακτήρα, εξειδικεύοντας τη συνταγματική επιταγή του άρθρου 24 Συντ.

Σύμφωνα με την συνταγματική αυτή επιταγή, το Κράτος έχει υποχρέωση να λάβει όχι μόνο ιδιαίτερα προληπτικά, αλλά και κατασταλτικά μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος.

Ακριβώς λόγω της υπερέχουσας θέσης του Ν. 1650/86 στο ισχύον καθεστώς του δικαίου του περιβάλλοντος, η σημασία που αποδίδει το νομοθετικό κείμενο στην αρχή της πρόληψης αποκτά ιδιαίτερο βάρος. Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2 περίπτ. α, ' αναγνωρίζεται ως πρωταρχικός στόχος η «αποτροπή της ρύπανσης και γενικότερα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και η λήψη όλων των αναγκαίων, για το σκοπό αυτό, προληπτικών μέτρων». Αποκαλυπτική των προληπτικών κατευθύνσεων του νόμου είναι καθεαυτή η οριοθέτηση και ο προσδιορισμός της έννοιας της περιβαλλοντικής προστασίας, ως συνόλου «των ενεργειών, μέτρων και έργων που έχουν στόχο την πρόληψη της υποβάθμισης του περιβάλλοντος ή την αποκατάσταση, διατήρηση ή βελτίωσή του»⁴⁸³.

Ο νομοθέτης επιστρατεύει από κοινού στο πλαίσιο του Ν 1650/1986 τις ποινικές⁴⁸⁴, τις διοικητικές⁴⁸⁵ και τις αστικές κυρώσεις⁴⁸⁶ προκειμένου να επιτύχει τον σκοπό του και να ανταποκριθεί στη συνταγματική υποχρέωση της προστασίας του περιβάλλοντος.

Ελλείψει ποινικής ευθύνης νομικών προσώπων, ο σημαντικός ρόλος που επιτελούν οι διοικητικές αλλά και οι αστικές κυρώσεις, σχετίζονται με τις επιχειρήσεις με εθνική ή και υπερεθνική βάση, πολυεθνικές εταιρείες και μονοπώλια λόγω των κινδυνολόγων συμπεριφορών που πολλές φορές κατά την δράση τους επιδεικνύουν ως νομικά πρόσωπα. Η επιβολή διοικητικών κυρώσεων πολλές φορές εξασφαλίζει τον έλεγχο των παραβατών της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, δεδομένου ότι στο πλαίσιο μιας επιχείρησης είναι δύσκολο να εξακριβωθούν τα πρόσωπα που έχουν ποινική ευθύνη με τη δομή που έχουν σήμερα οι σύγχρονες εταιρείες.

Η τήρηση των όρων και των υποχρεώσεων προστασίας του περιβάλλοντος που επιβάλλονται με την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων και την άδεια για την άσκηση βιομηχανικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας θα πρέπει να ερευνάται κατά το

⁴⁸³Βλ. ενδ. *Αγάπιος Παπανεοφύτου* Ποινική Προστασία του Περιβάλλοντος-ελληνική εταιρεία ποινικού δικαίου Εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν Σάκκουλας σελ 137.

⁴⁸⁴ άρθρο 28

⁴⁸⁵ άρθρο 30

⁴⁸⁶ άρθρο 29

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

στάδιο λειτουργίας τους. Ο έλεγχος αυτός μπορεί να προκληθεί είτε αυτεπάγγελτα, είτε κατόπιν υποβολής παραπόνων και καταγγελιών από ιδιώτες που προφανώς υφίστανται βλάβη. Σε περίπτωση δε άσκησης του δικαιώματος αναφοράς από ιδιώτες, η Διοίκηση σύμφωνα με τον Κ.Δ. Διαδικασίας οφείλει να εξετάσει τη βασιμότητά τους, προφανώς προβαίνοντας στους απαιτούμενους ελέγχους και να απαντήσει.

Σύμφωνα με τη γενική αρχή που εισάγει το άρθρο 6 παρ. 1. του Ν.1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 20 του Ν. 4014/2011, η αρμοδιότητα ελέγχου για την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων ανήκει στα όργανα της υπηρεσίας που είναι αρμόδια, κατά τις ισχύουσες διατάξεις, να εγκρίνουν την ίδρυση, λειτουργία και εγκατάσταση έργου ή δραστηριότητας. Όπου από την κείμενη νομοθεσία προβλέπεται ο έλεγχος τήρησης των περιβαλλοντικών όρων από περιφερειακές υπηρεσίες, οι υπηρεσίες αυτές διατηρούν την πιο πάνω αρμοδιότητα, ανεξάρτητα από το αν έχουν ή όχι αρμοδιότητα για την έγκριση ίδρυσης, λειτουργίας ή εγκατάστασης του αντίστοιχου έργου ή δραστηριότητας. Με βάση την παρ. 2 του ίδιου άρθρου το Υ.Π.Ε.Κ.Α. μπορεί και αυτοτελώς να διενεργεί ελέγχους, με σκοπό την παρακολούθηση της τήρησης των περιβαλλοντικών όρων σε ολόκληρη τη χώρα. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή και σε συνδυασμό με τη διάταξη του άρθρου 31 παρ. 1 του ίδιου νόμου το ΥΠΕΚΑ ορίζεται η κυρίως αρμόδια υπηρεσία για τον έλεγχο της προστασίας του περιβάλλοντος, υπέρ της οποίας συντρέχει και το σχετικό τεκμήριο αρμοδιότητας.

Παράλληλα, ο Ν.1650/1986, με τη διάταξη του άρθρου 26, προβλέπει και την ίδρυση σε κάθε νομό Κλιμακίων Ελέγχου Προστασίας του Περιβάλλοντος (ΚΕΠΠΕ) από το προσωπικό της περιφέρειας και στη σύνθεσή τους περιλαμβάνονται πάντοτε υπάλληλοι των αρμόδιων περιβαλλοντικών υπηρεσιών της Περιφέρειας. Μπορούν να συμμετέχουν επίσης και εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Στο άρθρο 29 προβλέπεται ακόμη ότι: Οποιοσδήποτε, φυσικό ή νομικό πρόσωπο, προκαλεί ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος ευθύνεται σε αποζημίωση, εκτός αν αποδείξει ότι η ζημία οφείλεται σε ανώτερη βία ή ότι προήλθε από υπαίτια ενέργεια τρίτου που ενέργησε με δόλο. Η αστική ευθύνη που καθιερώνεται στο προαναφερόμενο άρθρο απηχεί μια βασική περιβαλλοντική αρχή σε εθνικό, διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, σύμφωνα με την οποία «ο ρυπαίνων πληρώνει». Στη διάταξη αυτή καθιερώνεται ευθύνη από διακινδύνευση του φορέα δραστηριοτήτων που συνεπάγονται αυξημένους κινδύνους πρόκλησης περιβαλλοντικών ζημιών⁴⁸⁷. Αξίζει να επισημανθεί ότι δεν απαιτείται η απόδειξη της υπαιτιότητας αυτού που ρύπανε ή υποβάθμιζε το περιβάλλον για τη θεμελίωσή της. Αντίθετα, με μια αντιστροφή του βάρους απόδειξης, αυτός που προκαλεί ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος ευθύνεται σε αποζημίωση και απαλλάσσεται μόνο αν αποδείξει ο ίδιος ότι η ζημία οφείλεται σε ανώτερη βία ή ότι προήλθε από υπαίτια και δόλια ενέργεια τρίτου.

⁴⁸⁷ Βλ. Ι. Καρακώστας Περιβάλλον και Δίκαιο, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2^η έκδ., 2006, σελ. 505.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Στις ποινικές διατάξεις του άρθρου 28, Ν 1650/1986, που καταμερίζεται σε δέκα παραγράφους, σημειώνεται για πρώτη φορά μια νομοθετική προσπάθεια με σοβαρές αξιώσεις να επιτευχθεί μια συστηματική συγκρότηση και επεξεργασία ποινικών κανόνων προσαρμοσμένων στις ιδιαιτερότητες του αντικειμένου προστασίας⁴⁸⁸. Στην παρ. 1 & 2 του άρθρου 28, τυποποιείται η βασική μορφή εγκλημάτων που εισάγει ο Ν 1650/1986. Σύμφωνα με αυτές με φυλάκιση και χρηματική ποινή τιμωρείται όποιος:

α) ασκεί δραστηριότητα ή επιχείρηση χωρίς την απαιτούμενη, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κατ' εξουσιοδότησή του εκδιδόμενων (κανονιστικών πράξεων) διαταγμάτων και υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων, άδεια ή έγκριση, ή υπερβαίνει τα όρια της άδειας ή έγκρισης που του έχει χορηγηθεί και υποβαθμίζει το περιβάλλον ή

β) προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον με πράξη ή παράλειψη που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κατ' εξουσιοδότηση των εκδιδόμενων (κανονιστικών πράξεων) διαταγμάτων και υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων.

Το προστατευόμενο έννομο αγαθό των ποινικών διατάξεων του Ν 1650/1986 είναι το περιβάλλον, φυσικό και πολιτιστικό, με την έννοια που εκτέθηκε στο 1ο κεφάλαιο. Πρόκειται για ένα αυτοτελές, υπερατομικό έννομο αγαθό που συντίθεται από τα επιμέρους στοιχεία του, τα οποία αναλύονται στον ίδιο τον Ν. 1650/1986 και συγκεκριμένα στο άρθρο 2 στοιχ. 1 σε συνδυασμό με το άρθρο 1 παρ. 3 : το έδαφος, τα επιφανειακά και υπόγεια νερά, η ατμόσφαιρα, η φύση και το τοπίο, οι ακτές των θαλασσών, οι όχθες των ποταμών, των λιμνών, του βυθού αυτών και των νησίδων και έτσι ως συναναφορά συνθέτουν την έννοια του περιβάλλοντος. Για τη στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής υπόστασης της παρ. 2 του άρθρου 28 του Ν.1650/1986, απαιτείται η πρόκληση ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος με συμπεριφορά (πράξη ή παράλειψη) που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κατ' εξουσιοδότηση εκδιδόμενων κανονιστικών πράξεων, ητοι διαταγμάτων και υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων.

Η διάταξη αυτή λοιπόν αποτελεί έναν ποινικό νόμο εν λευκώ, καθώς καθορίζεται μεν η επιβλητέα ποινή για την περίπτωση πραγμάτωσης του εγκλήματος, το οποίο όμως περιγράφεται ως προς την αντικειμενική του υπόσταση μερικώς, καθώς το ένα στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης συνίσταται στην πρόκληση «ρύπανσης ή υποβάθμισης» σε άλλον κανόνα δικαίου, στον οποίο και γίνεται παραπομπή. Όσον αφορά την παραπομπή σε άλλες διατάξεις του Ν 1650/1986, δεν δημιουργείται πρόβλημα αοριστίας και αντίθεσης με την αρχή της νομιμότητας, καθώς τα στοιχεία της άδικης πράξης ορίζονται με σαφήνεια στο ίδιο νομοθέτημα. Οι ποινικές αυτές διατάξεις δεν αντιστρατεύονται - όπως ήδη επισημάνθηκε στο 2ο κεφάλαιο - την απορρέουσα από το Σύνταγμα αρχή της νομιμότητας, αλλά συμβαδίζουν μ' αυτήν.

Ένα προβληματικό ίσως σημείο ως προς την αρχή της νομιμότητας συνδέεται με το γεγονός ότι η νομοθετική αυτή επιλογή δυσχεραίνει τη γνώση του πολίτη για τη

⁴⁸⁸ Βλ. Α. Παπανεοφύτου Ποινικό Δίκαιο, κράτος και τεχνολογικοί κίνδυνοι, Τόμος Α', Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1997, σελ. 256

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

νόμιμη δράση του και τα όριά της. Η πληθώρα των κανονιστικών πράξεων της διοίκησης, επομένως η ποινικοποίηση μιας τόσο μεγάλης ποικιλίας πράξεων, σε συνδυασμό και με τη δυναμική εξέλιξη και μεταβολή που υφίσταται πολλές από τις πράξεις αυτές, φέρνουν το άτομο μπροστά σε μια δαιδαλώδη και διασκορπισμένη σε διάφορα κείμενα νομοθεσία. Γι αυτό σε επίπεδο νομολογίας, ο ποινικός δικαστής, πολλές φορές, κατά τη διερεύνηση της υπαιτιότητας και συγκεκριμένα του δόλου του δράστη, μπορεί να αναγκαστεί να δεχτεί ότι η πλάνη περί τον άδικο χαρακτήρα της πράξης είναι συγγνωστή σύμφωνα με το άρθρο 31 παρ. 2 ΠΚ. Το ζήτημα βέβαια αυτό θα κριθεί κάθε φορά κατά περίπτωση αλλά δεν πρέπει να λησμονείται ότι τις περισσότερες φορές υπεύθυνοι για πρόκληση ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος είναι μεγάλες επιχειρήσεις και βιομηχανίες, ήτοι τα πρόσωπα που τις στελεχώνουν και είναι αρκετά πληροφορημένοι και καλοί γνώστες - καθόσον οφείλουν να είναι - των ορίων εντός των οποίων πρέπει να δραστηριοποιούνται. Έτσι - κατά αυτόν τον τρόπο - αναλαμβάνουν το ρίσκο των παραβάσεών τους και δύσκολα μπορούν να πείσουν για την άγνοιά τους και την πλάνη περί το άδικο της πράξης⁴⁸⁹.

Η απαρίθμηση των προσώπων στα οποία αναγνωρίζεται ιδιαίτερη νομική υποχρέωση κατά το άρθρο 28 παρ. 5 του Ν 1650/1986 είναι αρκετά εύστοχη με αξιώσεις προσαρμογής στις σύγχρονες δομές των πολυπρόσωπων επιχειρήσεων. Ανοίγει έτσι ο δρόμος να σημειωθούν σημαντικά βήματα στην απόδοση ποινικών ευθυνών σε ιθύνοντα στελέχη και επιχειρηματίες ή μεγαλομετόχους που ασκούν την πραγματική διοίκηση σε επιχειρήσεις που προκαλούν βλαπτικές μεταβολές στο περιβάλλον. Εντούτοις, δεν φτάνει στο σημείο να παρακαμφθούν οι σημαντικές δογματικές δυσχέρειες για απονομή ποινικής ευθύνης σε νομικά πρόσωπα. Η απονομή ποινικής ευθύνης στα πρόσωπα που πραγματικά απαρτίζουν το εκάστοτε νομικό πρόσωπο, σε συνδυασμό με τις χρηματικές κυρώσεις που επιβάλλονται θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ικανοποιούν το περί δικαίου αίσθημα. Εντούτοις, παραμένει το ζήτημα κατά πόσο τα άτομα αυτά έχουν εν τοις πράγμασι, και όχι μόνο λόγω της θέσης τους, την ευθύνη για αποτροπή πρόκλησης του ζημιογόνου αποτελέσματος. Επίσης, τίθενται ζητήματα αιτιώδους συνάφειας, ήτοι η πιθανότητα επέλευσης του ζημιογόνου αποτελέσματος, που συντελείται λόγω της παράλειψης δράσης, να αγγίζει τα όρια της βεβαιότητας, ότι δηλαδή αν είχε ενεργήσει διαφορετικά, δεν θα είχε επέλθει το ζημιογόνο αποτέλεσμα.

Τα εγκλήματα των παρ. 1 & 2 του άρθρου 28 Ν 1650/1986 τελούνται όταν όλα τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασής τους επικαλύπτονται από δόλο οποιασδήποτε μορφής του, ήτοι σκοπού αναγκαίου ή ενδεχόμενου.

Σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 28 Ν 1650/1986, η εξ αμελείας τέλεση των εγκλημάτων αυτών τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή με χρηματική ποινή.

Σύμφωνα με την παρ. 10 του άρθρου 28, οι ποινικές κυρώσεις των παρ. 1,2,3 και οι λοιπές ρυθμίσεις των παρ. 4,5,6 του άρθρου 28 Ν. 1650/1986 εφαρμόζονται και για τις παραβάσεις των όρων και των μέτρων που καθορίζονται στις κανονιστικές

⁴⁸⁹ Βλ. *Ι. Καρακώστας*, Περιβάλλον και Δίκαιο, Εκδ. Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2006, σελ. 502

πράξεις της διοίκησης που προβλέπονται στα άρθρα 11 και 12 του Ν. 1515/1985 που αφορά το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας και στα άρθρα επίσης 11 και 12 του Ν. 1561/1985 σχετικά με το Ρυθμιστικό Σχέδιο Θεσσαλονίκης.

Στην παρ. 9 του άρθρου 28 Ν. 1650/1986, προβλέπεται η κατάσχεση η δήμευση ως παρεπόμενη ποινή, σύμφωνα με το άρθρο 76 ΠΚ, των ιδιαίτερα προστατευομένων ειδών της χλωρίδας και της πανίδας, προκειμένου τα τραυματισθέντα είδη να λάβουν τη φροντίδα που χρειάζονται για να γιατρευτούν και να επανέλθουν στον φυσικό τους χώρο και τα φονευθέντα ή συλλεχθέντα είδη να παραδοθούν σε μουσεία φυσικής ιστορίας.

4.2^A ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΤΟΥ Ν. 1650/86.

Με το άρθρο 30 του Ν.1650/86 επιχειρήθηκε η συστηματοποίηση της κυρωτικής δράσης της διοίκησης κατά των φορέων που παραβαίνουν την ισχύουσα νομοθεσία ή προκαλούν ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Οι διοικητικές κυρώσεις σύμφωνα με το άρθρο 30 παρ. 1 του ν.1650/1986 είναι αυτοτελείς και επιβάλλονται ανεξάρτητα από την ποινική ή αστική ευθύνη και προσβάλλουν κυρίως τα δικαιώματα της ατομικής ιδιοκτησίας και της οικονομικής ελευθερίας⁴⁹⁰, αντιμετωπίζοντας τις επιχειρήσεις με έναν αποτελεσματικό τρόπο, θα λέγαμε «πληρώνοντας με το ίδιο νόμισμα», καθότι η μη τήρηση των προβλεπόμενων μέτρων που έχει ως αποτέλεσμα την βλάβη και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος γίνεται με σκοπό την αύξηση των κερδών των ιδίων των επιχειρήσεων. Οι κυρώσεις που επιβάλλουν τα αρμόδια όργανα της διοίκησης μορφοποιούνται με δύο τρόπους:

➤ **Ανάκληση της άδειας και διακοπή λειτουργίας της επιχείρησης, εγκατάστασης ή δραστηριότητας.** Η διοικητική κύρωση της ανάκλησης της άδειας λειτουργίας των βιομηχανικών και βιοτεχνικών εγκαταστάσεων επιβάλλεται, εκτός των άλλων, και στις περιπτώσεις που δεν τηρούνται οι περιβαλλοντικοί όροι που έχουν τεθεί. Η άδεια λειτουργίας της εγκατάστασης, μπορεί να ανακαλείται ελεύθερα, όταν επιβάλλεται από λόγους γενικότερου δημόσιου συμφέροντος. Λόγο δημόσιου συμφέροντος συνιστά, μεταξύ άλλων, σύμφωνα με τη νομολογία, και η προστασία του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας. Έτσι όταν η μη τήρηση των περιβαλλοντικών όρων λειτουργίας ορισμένης εγκατάστασης, την καθιστούν επικίνδυνη, παρέχεται η δυνατότητα στην αρμόδια διοικητική αρχή να ανακαλέσει την άδεια λειτουργίας και μετά την πάροδο του εύλογου χρόνου της πενταετίας. Ο Ν.1650/1986 εισάγει γενικούς κανόνες διακοπής λειτουργίας των εγκαταστάσεων σε περιπτώσεις πρόκλησης ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Η διάταξη του άρθρου 30 παρ. 2 προβλέπει καταρχήν την προσωρινή απαγόρευση λειτουργίας ορισμένης

⁴⁹⁰ Συνεπώς λόγω της φύσης τους ως κατεχοχόν δυσμενείς διοικητικές πράξεις πρέπει να είναι πλήρως και ειδικά αιτιολογημένες.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

εγκατάστασης, όταν ρυπαίνει ή υποβαθμίζει το περιβάλλον, μέχρις ότου ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα. Είναι όμως δυνατή και η οριστική διακοπή λειτουργίας της εγκατάστασης, αν διαπιστωθεί παράλειψη της επιχείρησης να συμμορφωθεί προς τα υποδεικνυόμενα μέτρα ή αν η λήψη αποτελεσματικών μέτρων είναι εξ αντικειμένου ανέφικτη. Η διακοπή επιβάλλεται με απόφαση του οικείου περιφερειάρχη. Αν συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι προστασίας του περιβάλλοντος, και ειδικά σε περίπτωση που από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή από την έκταση και τη σημασία της υποβάθμισης του περιβάλλοντος υπάρχει κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή ευρείας οικολογικής διατάραξης ή καταστροφής και ενόψει της σπουδαιότητας της επιχείρησης για την εθνική οικονομία, οι κυρώσεις αυτές επιβάλλονται με κοινή υπουργική απόφαση του αρμόδιου υπουργού ΥΠΕΚΑ από κοινού με τον τυχόν συναρμόδιο υπουργό. Με την πράξη επιβολής της απαγόρευσης λειτουργίας μπορεί να προβλέπεται και πρόστιμο από 29 έως 2.900 ευρώ για κάθε ημέρα παράβασης της απαγόρευσης, σύμφωνα με το άρθρο 30 παρ.2 Ν. 1650/1986. Σε σχέση με την παραπάνω διάταξη θα πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι η κύρωση της οριστικής διακοπής λειτουργίας δεν επιβάλλεται μόνο στην περίπτωση που ο φορέας της επιχείρησης παραλείπει να συμμορφωθεί προς τις υποδείξεις της διοίκησης, αλλά και στην περίπτωση που εκ των πραγμάτων δεν είναι εφικτή η λήψη αποτελεσματικών μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος. Η διάταξη, δηλαδή, αυτή επιτρέπει σε εξαιρετικές περιπτώσεις τη διακοπή της δραστηριότητας, χωρίς αυτό να σημαίνει έννομη αντίδραση της διοίκησης σε βάρος του φορέα αυτής για «τυπική» παράβαση της νομοθεσίας και των τιθέμενων περιβαλλοντικών όρων. Σε κάθε πάντως περίπτωση, η παραπάνω κύρωση παραμένει καθαρά διοικητική. Η απαγόρευση λειτουργίας μπορεί πάντως να αίρεται σε κάθε περίπτωση, αν η επιχείρηση έλαβε αποτελεσματικά μέτρα, ώστε να παύσει οριστικά η ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος σύμφωνα και πάλι με το άρθρο 30 παρ. 2 Ν.1650/1986.

➤ **Επιβολή προστίμων.** Εκτός από τις διοικητικές κυρώσεις που αφορούν στη λειτουργία της επιχείρησης ή εγκατάστασης, ο Ν. 1650/1986 προβλέπει και την επιβολή προστίμων σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα που προκαλούν οποιαδήποτε ρύπανση ή υποβάθμιση στο περιβάλλον ή παραβαίνουν τις διατάξεις του νόμου αυτού ή των διαταγμάτων, υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του καθώς και στους παραβάτες των όρων και των μέτρων που καθορίζονται με τις διοικητικές πράξεις που προβλέπονται στα άρθρα 11 και 12 των νόμων 1515/85 και 1561/85. Οι χρηματικές κυρώσεις αποτελούν περιουσιακές κυρώσεις, αφού μειώνουν την περιουσία ορισμένου προσώπου ανεξάρτητα από την αστική ή ποινική ευθύνη του φυσικού ή νομικού προσώπου.

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι με δεδομένο, οι προβλεπόμενες ποινές στις σχετικές διατάξεις του άρθρου 28 Ν 1650/1986 συνίστανται σε χρηματική ποινή και σε φυλάκιση, για την οποία όμως προβλεπόταν μετατροπή σε χρηματική ποινή σύμφωνα με το προϊσχύον άρθρο 82 ΠΚ, επέφερε εν πολλοίς, ως αποτέλεσμα να μην επιτυγχάνεται η στέρηση της ελευθερίας των εν λόγω δραστών. Επομένως, σε αυτές τις περιπτώσεις - είτε διοικητικές κυρώσεις επιβαλλόταν, είτε ποινικές - δεν είχε

ουσιαστική διαφορά ως προς την αποτελεσματικότητά τους, καθώς μάλιστα οι διοικητικές κυρώσεις ανέρχονται σε ποσά πολύ μεγαλύτερα των ποινικών κυρώσεων. Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά ακόμη και τα διοικητικά πρόστιμα που συνίστανται σε χρηματικές ποινές και επιβάλλονται στα νομικά πρόσωπα, που σε αυτά παρατηρείται η μεγαλύτερη κινδυνολόγος συμπεριφορά προσβολής του περιβάλλοντος, εύκολα τα εντάσσουν στην πολιτική της επιχείρησης, ενσωματώνοντάς τα στο κόστος του προϊόντος και αυξάνοντας συχνά την τιμή του εις βάρος τελικά των καταναλωτών, υπέρ των συμφερόντων των οποίων επιβλήθηκαν στην εταιρεία οι κυρώσεις. Με τον τρόπο αυτό οδηγούμαστε σε αδιέξοδο, που δυσχεραίνει ακόμη πιο πολύ τις προσπάθειες του νομοθέτη, αλλά και του δικαστή που καλείται να εφαρμόσει το υπάρχον νομοθετικό σύστημα, υπηρετώντας τους δικαιολογικούς σκοπούς για την ορθή προστασία του περιβάλλοντος. Επισημαίνεται, ότι με τον νέο ΠΚ, σύμφωνα με τον Ν. 4619/2019 έτσι όπως διαμορφώθηκε, η μετατροπή της στερητικής ελευθερίας ποινή σε χρηματική καταργείται και προβλέπεται η ολική ή μερική μετατροπή της στερητικής της ελευθερίας ποινή σε παροχή κοινωνικού έργου σύμφωνα με τα άρθρα 104 Α και 105Α του ΠΚ.

4.2.B ΑΡΘΡΟ 28 ΤΟΥ Ν. 1650/1986, ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2008/99/ΕΚ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ⁴⁹¹

Έχοντας ως στόχο την εναρμόνιση και την πλήρη συμμόρφωση προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/ 99/ ΕΚ, ψηφίστηκε από τη Βουλή ο Ν. 4042/2012 για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος⁴⁹².

⁴⁹¹ Η Οδηγία 2008/ 99/ ΕΚ, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Νοεμβρίου 2008, αφορά την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου (επίσημη Εφημερίδα των Ευρ.Κοινοτήτων L 328, 6-12-2008, σελ 28 επομ.) Όπως ρητώς αναφέρεται και στο προοίμιο της, η Οδηγία υποχρεώνει τα κράτη μέλη να προβλέπουν ποινικές κυρώσεις στην εθνική νομοθεσία τους για σοβαρές παραβάσεις του κοινοτικού δικαίου σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος (εδ.10 του προοιμίου). Επισημαίνεται ότι η υπό κρίση Οδηγία προβλέπει ελάχιστους κανόνες, οι οποίοι αποσκοπούν σε μια περιορισμένη προσέγγιση, ώστε να εξασφαλίζεται ότι οι σοβαρές περιπτώσεις περιβαλλοντικών εγκλημάτων αντιμετωπίζονται ανάλογα σε όλα τα κράτη μέλη και ότι οι δράστες δεν θα μπορούν να επωφεληθούν από τις υφιστάμενες διαφορές της εθνικής νομοθεσίας. Παράλληλα, παρέχεται στα κράτη μέλη η δυνατότητα να θεσπίζουν ή να διατηρούν αυστηρότερα μέτρα σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου (εδ.12 του προοιμίου).

⁴⁹² Βλ. ο.π Παπανεοφύτου στα πρακτικά του Εθνικού Συνεδρίου σελ.102, ο οποίος αναφέρει: «Σαρωτικές αλλαγές στο σύστημα της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος επέφερε ο Ν. 4042/2012 «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος-Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/99/ΕΚ - Πλαίσιο παραγωγής και διαχείρισης αποβλήτων Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/98/ΕΚ - Ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» που τροποποιεί στο μεγαλύτερο μέρος τους τις ποινικές διατάξεις του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986. Όπως επισημαίνεται στην Αιτιολογική Έκθεση του Νόμου, στην ενότητα Α εμπεριέχονται οι διατάξεις μεταφοράς στην ελληνική έννομη τάξη της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Νοεμβρίου 2008 «σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου», ενώ στην ενότητα Β ενσωματώνεται στο εθνικό μας δίκαιο η Οδηγία πλαίσιο 2008/98/ ΕΚ «για τα απόβλητα» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Νοεμβρίου 2008»

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Στο ψηφισθέν νομοσχέδιο η ποινική προστασία του περιβάλλοντος ρυθμίζεται⁴⁹³ στα άρθρα 2 έως και 9.

⁴⁹³ Βλ. ενδεικτικά ο.π. Παπανεοφύτου σελ102-104 ο οποίος αναφέρει : «Στα βασικά χαρακτηριστικά των τροποποιήσεων που εισάγει ο νέος Νόμος περιλαμβάνονται αφενός οι αυστηρότερες ποινικές κυρώσεις κατά των παραβατών της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και αφετέρου η διεύρυνση των αξιόποινων παραβατικών συμπεριφορών. Παράλληλα εισάγονται και άλλες τροποποιήσεις που ενισχύουν την κατασταλτική αντίδραση στα περιβαλλοντικά εγκλήματα τόσο από πλευράς ουσιαστικού (π.χ. ένταξη των εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος σε αυτά της εγκληματικής οργάνωσης του άρθρου 187 ΠΚ) όσο και από πλευράς δικονομικού δικαίου (π.χ. επέκταση της δυνατότητας αξιοποίησης των ανακριτικών πράξεων του άρθρου 253Α του ΚΠΔ και στις κακουργηματικού χαρακτήρα πράξεις του τροποποιηθέντος άρθρου 28 του Ν. 1650/1986). Ειδικότερα αξίζει επισημάνσης η τροποποίηση που εισάγει ο Ν. 4042/2012 σε ότι αφορά τα φυσικά πρόσωπα, στα οποία αναγνωρίζεται ιδιαίτερη νομική υποχρέωση. Η νέα νομοθετική διατύπωση του άρθρου 7 παρ. 4 διευρύνει ουσιαστικά τον κύκλο των υπόλογων φυσικών προσώπων, στα οποία απονέμεται ιδιαίτερη νομική υποχρέωση τήρησης της περιβαλλοντικής νομοθεσίας στο πλαίσιο της δραστηριότητας νομικών προσώπων. Συγκεκριμένα, επεκτείνεται πλέον σε κάθε φυσικό πρόσωπο που κατέχει «θύνουσα θέση» σε νομικό πρόσωπο, πέραν αυτών που αναφέρονται ειδικά (πρόεδροι διοικητικών συμβουλίων, εντεταλμένοι ή διευθύνοντες σύμβουλοι κ.ά.)¹³. Περαιτέρω, εκτός από την υιοθέτηση ενός αρκετά αυστηρότερου πλαισίου ποινικών κυρώσεων (που στις βαρύτερες περιπτώσεις γίνεται κακουργηματικής μορφής) γίνεται ευθέως αντιληπτή η πρόθεση του νομοθέτη πρόσθετης ενίσχυσης της αυτονόμησης του περιβάλλοντος ως ποινικά προστατευόμενου ενΝόμου αγαθού μέσω της αποσύνδεσης της ποινικής ευθύνης, ακόμη και στις αναβαθμιζόμενες σε κακουργήματα περιβαλλοντικές βλάβες, από την πρόκληση κινδύνου ή βλάβης σε άνθρωπο. Συγκεκριμένα, το βασικό έγκλημα της πρόκλησης ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος τιμωρείται πλέον με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή (άρθρο 7 παρ. 2 του Ν. 4042/2012) αντί της προηγούμενης αντίστοιχης διάταξης του άρθρου 28 παρ. 1 εδάφ. α) που πρόβλεπε ποινή φυλάκισης από τρεις μήνες έως δύο έτη και χρηματική ποινή. Στην παρ. 1 του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986, όπως αντικαταστάθηκε από την παρ. 1 του άρθρου 7 του Ν. 4042/2012, προβλέπεται ποινή φυλάκισης έως δύο ετών ή και χρηματική ποινή σε όποιον ασκεί δραστηριότητα ή επιχείρηση, χωρίς την απαιτούμενη, σύμφωνα τις διατάξεις του Νόμου αυτού, άδεια ή έγκριση ή υπερβαίνει τα όρια της άδειας ή έγκρισης που του έχει χορηγηθεί και υποβαθμίζει το περιβάλλον. Με το άρθρο 7 παρ. 3 εδάφ. (α) του Ν. 4042/2012 αντικαθίσταται η παρ. 3 του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986 και προστίθεται ως επιβαρυντική περίπτωση η πρόκληση ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος με σκοπό τον προσπορισμό οικονομικού οφέλους (φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή) ενώ στο εδάφ. (β) αποκτά κακουργηματικό χαρακτήρα (κάθειρξη έως δέκα έτη) η τέλεση του εγκλήματος με συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος που υπερβαίνει τις 73.000 ευρώ ή όταν πρόκειται για πρόσωπο που διαπράττει περιβαλλοντικά εγκλήματα κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το όφελος υπερβαίνει τα 15.000 ευρώ. Περαιτέρω, στο εδάφ. (γ) του άρθρου 7 παρ. 3 ποινικοποιείται η πρόκληση κινδύνου σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης ή υποβάθμισης ή οικολογικής και περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής. Έτσι ο νομοθέτης δείχνει συνεπής αφενός με την αξίωση ενίσχυσης της προληπτικής αντίδρασης του ποινικού δικαίου εκεί όπου η περιβαλλοντική βλάβη δημιουργεί κίνδυνο σοβαρής οικολογικής καταστροφής και αφετέρου δημιουργεί ένα αναγκαίο σκαλοπάτι διαβάθμισης του εγκληματικού αδίκου (πλημμέλημα) προκειμένου να θεμελιώσει την ποινική καταστολή σε βαθμό κακουργήματος στο εδάφ. (ε) μορφών ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος που έχουν ως επακόλουθο τη σοβαρή ή ευρεία ρύπανση ή υποβάθμιση/οικολογική και περιβαλλοντική διατάραξη. Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί ότι τροποποιούνται επί το αυστηρότερο και μάλιστα αποκτούν κακουργηματικό χαρακτήρα οι περιπτώσεις δημιουργίας, εξαιτίας ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος, κινδύνου θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης σε άνθρωπο ή έμβρυο (άρθρο 7 παρ. 3 εδάφ. (6)) ενώ αναλογικά αυστηρότερη γίνεται και η επέλευση του αποτελέσματος (πρόκληση

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Όπως ρητώς αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση, στην ελληνική έννομη τάξη το πεδίο εφαρμογής της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος, δυνάμει του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986, όπως έχει τροποποιηθεί από πλήθος προεδρικών διαταγμάτων και υπουργικών αποφάσεων, με τις οποίες έχουν ενσωματωθεί στην ελληνική έννομη τάξη οι Οδηγίες της Ένωσης, είναι **ευρύτερο** αυτού της Οδηγίας 2008/ 99/ ΕΚ. Με το εν λόγω νόμο, οι νομοθετικές πράξεις των Οδηγιών που δεν έχουν ενσωματωθεί στην εθνική νομοθεσία και στον επίμαχο Ν. 1650/1986, εντάσσονται στο καθεστώς ποινικής προστασίας του άρθρου 28 του ως άνω νομοθετήματος.

Ειδικότερα, εντάσσονται οι Οδηγίες που αναφέρονται στην ταξινόμηση και επισήμανση επικίνδυνων ουσιών και παρασκευασμάτων, στην παραγωγή, επεξεργασία, χρήση και διάθεση πυρηνικών ουσιών ή άλλων ραδιενεργών υλικών, στην απόρριψη ή εισαγωγή ιοντίζουσας ακτινοβολίας στον αέρα, στο έδαφος ή το νερό, και στις εκπομπές αερίων ρύπων από τους κινητήρες οχημάτων.

Επιπροσθέτως, η Πολιτεία, εκτιμώντας και αξιολογώντας την επιταγή του νομοθέτη της Ε.Ε. για θέσπιση και εφαρμογή αποτρεπτικών, αποτελεσματικών και αναλογικών κυρώσεων, προβαίνει στην περαιτέρω βελτίωση, των υφιστάμενων ρυθμίσεων του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986, στον εμπλουτισμό του Ποινικού Κώδικα και άλλης ποινικής νομοθεσίας, με διατάξεις περιβαλλοντικής προστασίας, καθώς και στη θέσπιση ειδικών δικονομικών διατάξεων σχετικά - και όχι μόνο⁴⁹⁴ - με την αρμοδιότητα των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος⁴⁹⁵ και την αναβάθμισή τους σε ειδικούς προανακριτικούς υπαλλήλους.

Στο **άρθρο 2** δίδονται οι ορισμοί⁴⁹⁶ των όρων “παράνομη”, “προστατευόμενα είδη άγριας χλωρίδας και πανίδας”, “οικότοπος” “ενδιαίτημα εντός προστατευόμενης

θανάτου σε έμβρυο ή άνθρωπο ή βαριάς σωματικής βλάβης σε νεογνό ή άνθρωπο (άρθρο 7 παρ. 3 εδάφ. (ε)). Συμπληρωματικά τώρα μπορούν να αναφερθούν και κάποιες άλλες τροποποιήσεις που επέφερε ο Ν. 4042/2012, οι οποίες επιβεβαιώνουν περαιτέρω την αναβάθμιση του ενδιαφέροντος του ποινικού νομοθέτη στο πεδίο της περιβαλλοντικής προστασίας: Με το άρθρο 8 του ανωτέρω Νόμου προστίθενται στα εγκλήματα που προβλέπονται στο άρθρο 187 ΠΚ (εγκληματική οργάνωση) και τα κακουργήματα της νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ εντάσσονται στις περιπτώσεις νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και αυτές που προβλέπονται και τιμωρούνται από τις διατάξεις του άρθρου 28 παρ. 3 εδάφ. (α). Επιπλέον προστίθεται στα κακουργήματα του άρθρου 4 παρ. 1 του Ν. 2225/1994 «Για την προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης και επικοινωνίας και άλλες διατάξεις», στα οποία είναι επιτρεπτή η άρση του απορρήτου για τη διακρίβωσή τους και αυτά που προβλέπονται στο άρθρο 28 του Ν. 1650/1986.

⁴⁹⁴ Π.χ. η επέκταση της δυνατότητας αξιοποίησης των ανακριτικών πράξεων του άρθρου 253Α του ΚΠΔ και στις κακουργηματικού χαρακτήρα πράξεις του τροποποιηθέντος άρθρου 28 του Ν. 1650/1986

⁴⁹⁵ Άρθρο 9, Ν. 2947/ 2001, ΦΕΚ Α 228, της 9-10-2001. Θα γίνει περαιτέρω ανάλυση στο αντίστοιχο κεφάλαιο περί δικονομικών προσεγγίσεων.

⁴⁹⁶ «**Παράνομη**»: κάθε παράβαση της νομοθεσίας που εκτίθεται στα Παραρτήματα Α' και Β' της παρούσας ενότητας, όπως εκάστοτε ισχύει. 2) «**Προστατευόμενα είδη άγριας χλωρίδας και πανίδας**»: α) για τους σκοπούς του άρθρου 3 στοιχείο στ', τα είδη που απαριθμούνται: αα) στο *Έννομο αγαθό "περιβάλλον"*. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

περιοχής”, “νομικό πρόσωπο”, “ιθύνουσα θέση,” ενώ **στο άρθρο 6** δίδονται επιπρόσθετες επεξηγήσεις για τους ως άνω αναφερόμενους όρους⁴⁹⁷. Η προσθήκη της έννοιας ιθύνουσα θέση κρίθηκε απαραίτητη προκειμένου να ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο η αντίστοιχη έννοια του άρθρου 6 παρ.1 Οδηγίας 2008/99/ΕΚ, με την οποία συνδέονται ιδιαιτέρως σοβαρές συνέπειες, όπως η “ποινική” ευθύνη νομικών προσώπων, η αυτοτελής ποινική ευθύνη του φυσικού προσώπου που έχει την εξουσία αντιπροσώπευσης, λήψης αποφάσεων και ελέγχου του νομικού προσώπου. Στο **άρθρο**

παράρτημα IV του άρθρου 20 της 33318/3028/1998 κοινής υπουργικής απόφασης των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, Ανάπτυξης, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, Γεωργίας, Εμπορικής Ναυτιλίας και Πολιτισμού (Β΄ 1289), όπως τροποποιήθηκε με την 14849/853 /2008 κοινή υπουργική απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων (Β΄645), οι οποίες εκδόθηκαν σε συμμόρφωση με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ «για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας», ββ) στο Παράρτημα I του άρθρου 14 της 37338/1807/2010 κοινής υπουργικής απόφασης των Υπουργών Οικονομικών, Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας και Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (Β΄ 1495), που εκδόθηκε σε συμμόρφωση με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ «Περί διατηρήσεως των άγριων πτηνών», όπως κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2009/147/ΕΚ, τα οποία ορίζονται στο άρθρο 4 παράγραφος 4 της εν λόγω απόφασης, β) για τους σκοπούς του άρθρου 3 στοιχείο ζ΄, τα είδη που απαριθμούνται στα Παραρτήματα Α΄ ή Β΄ του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 338/1997 του Συμβουλίου της 9ης Δεκεμβρίου 1996 «για την προστασία των ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας με τον έλεγχο του εμπορίου τους». 3) **«Οικότοπος/ενδιαίτημα εντός προστατευόμενης περιοχής»:** κάθε οικότοπος ειδών για τον οποίο μια περιοχή έχει χαρακτηριστεί ως Ζώνη Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφοι 1, 2 και 4 της 37338/1807/2010 κοινής υπουργικής απόφασης ή κάθε φυσικός οικότοπος ή οικότοπος ειδών για τον οποίο μια περιοχή έχει χαρακτηριστεί ως Ειδική Ζώνη Διατήρησης σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος Β΄ της 33318/3028/1998 κοινής υπουργικής απόφασης. 4) **«Νομικό πρόσωπο»:** κάθε νομική οντότητα (legal entity) που έχει το καθεστώς αυτό βάσει του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου, πλην κρατών ή δημόσιων φορέων κατά την άσκηση της κρατικής εξουσίας, καθώς και διεθνών οργανισμών δημοσίου δικαίου.

⁴⁹⁷ 1. Για την εφαρμογή των άρθρων 2 έως 9, στην έννοια του όρου «παράνομη», όπως ορίζεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 2, εκτός των παραβάσεων της νομοθεσίας που περιγράφεται στα Παραρτήματα Α΄ και Β΄, περιλαμβάνονται και οι ακόλουθες παραβάσεις: α) όλων των λοιπών κανονιστικών πράξεων που έχουν εκδοθεί ή εκδίδονται κατ’ εξουσιοδότηση του ν. 1650/1986 (Α΄160) όπως ισχύει, β) των διατάξεων του ν. 3199/2003 (Α΄280), του ν. 3937/2011 (Α΄ 60) και του ν. 4014/2011 (Α΄ 209), καθώς και των κανονιστικών πράξεων που έχουν εκδοθεί ή εκδίδονται κατ’ εξουσιοδότηση των νόμων αυτών, γ) των διατάξεων του ν. 2939/2001 (Α΄179), όπως τροποποιήθηκε με το ν. 3854/2010 (Α΄94), καθώς και των κανονιστικών πράξεων που έχουν εκδοθεί ή εκδίδονται κατ’ εξουσιοδότησή του, δ) των διατάξεων του π.δ. 148/2009 (Α΄190). Τα αδικήματα που αναφέρονται στις περιπτώσεις α΄, β΄, γ΄ και δ΄ της προηγούμενης παραγράφου τιμωρούνται, σύμφωνα με το άρθρο 28 του ν. 1650/1986 (Α΄160), όπως τροποποιείται με το άρθρο 7 του παρόντος νόμου. 2) Για την εφαρμογή των άρθρων 2 έως 9, ο όρος «**ιθύνουσα θέση**» έχει την εξής έννοια: «Ιθύνουσα θέση»: η θέση που κατέχει φυσικό πρόσωπο σε οποιοδήποτε νομικό πρόσωπο όταν έχει εξουσία, ενεργώντας ατομικά ή ως μέλος οργάνου, είτε να το εκπροσωπεί είτε να λαμβάνει αποφάσεις για λογαριασμό του είτε να ασκεί έλεγχο εντός αυτού. Η έννοια του όρου αυτού ισχύει και για την εφαρμογή του άρθρου 28 του ν. 1650/1986, όπως τροποποιείται με το άρθρο 7 του παρόντος νόμου. 3) Τα αδικήματα που κατ’ ελάχιστο περιγράφονται στο άρθρο 3 τιμωρούνται σύμφωνα με τους όρους και τις διακρίσεις του άρθρου 28 του ν. 1650/1986, όπως τροποποιείται με το άρθρο 7 του παρόντος νόμου.

3 νοηματοδοτούνται τα αδικήματα που τιμωρούνται δυνάμει του άρθρου 7. Τα αδικήματα αναφέρονται σε “υλικά” και όχι σε “ουσίες”, δεδομένου ότι πρόκειται για γενικότερο όρο. Οι συμπεριφορές που περιγράφονται στο άρθρο 3 συνιστούν ποινικά αδικήματα, εφόσον τελούνται εκ προθέσεως ή εξ αμελείας⁴⁹⁸.

Εν συνεχεία, **στο άρθρο 4** ρυθμίζεται η ευθύνη των νομικών προσώπων⁴⁹⁹, ενώ στο άρθρο 5 ρυθμίζονται οι κυρώσεις κατά των νομικών προσώπων⁵⁰⁰.

Με βάση την Οδηγία πρέπει να εξασφαλίζεται η δυνατότητα θέσπισης ευθύνης των νομικών προσώπων για αδικήματα τα οποία διαπράττονται επ’ ωφελεία τους από πρόσωπα τα οποία ενεργούν εξ ονόματός τους ή έχουν περιθώρια δράσης εξαιτίας ελλείψεων ως προς την επιτήρηση ή τον έλεγχο.

Το άρθρο 28 του Ν. 1650/1986 βελτιώνεται και εμπλουτίζεται με νέες ρυθμίσεις, εισάγοντας αυστηρότερο πλαίσιο κυρώσεων από αυτό της Οδηγίας, δυνάμει του άρθρου 7. Στην **παράγραφο 2** προβλέπεται η εξ αμελείας τέλεση του εγκλήματος, εν αντιθέσει με την παράγραφο 1, όπου δεν υπάρχει τέτοια πρόβλεψη, δεδομένου ότι η άσκηση δραστηριότητας χωρίς άδεια δεν είναι εύκολο προφανώς να τελεστεί από αμέλεια. Επιπροσθέτως, στην ίδια παράγραφο προβλέπεται για πρώτη φορά προνομιούχα μορφή του βασικού εγκλήματος, ούτως ώστε να καλυφθούν ήσσονος σημασίας περιπτώσεις ρύπανσης και υποβάθμισης. Στην **παράγραφο 3**, και ειδικότερα στις περιπτώσεις υπό στοιχ. α’ και β’, συνδέεται για πρώτη φορά το βασικό έγκλημα με την επιδίωξη οικονομικού οφέλους, συνιστώντας, αντιστοίχως, διακεκριμένη και ιδιαιτέρως διακεκριμένη περίπτωση του βασικού εγκλήματος. Τούτο κρίθηκε απαραίτητο με βάση τα πορίσματα και τις εκθέσεις των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος, καθώς, ιδίως η διαχείριση και διάθεση κάθε είδους αποβλήτων, αποτελεί ιδιαίτερα προσοδοφόρα δραστηριότητα. Στην περίπτωση υπό στοιχ. γ’ εισάγεται για πρώτη φορά διακεκριμένη περίπτωση του βασικού εγκλήματος βάσει του κινδύνου σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης ή υποβάθμισης ή σοβαρής ή ευρείας οικολογικής και περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής, ενώ στην περίπτωση υπό στοιχ. ε’ εισάγεται ιδιαιτέρως διακεκριμένη περίπτωση, αν

⁴⁹⁸. Συμπεριλαμβάνεται κάθε μορφής ενσυνείδητη αμέλεια και η βαριά ασυνείδητη αμέλεια.

⁴⁹⁹. 1. Τα νομικά πρόσωπα θεωρούνται υπεύθυνα για τα αδικήματα που αναφέρονται στο άρθρο 3, εφόσον τα αδικήματα αυτά διαπράττονται επ’ ωφελεία τους από οποιοδήποτε πρόσωπο, το οποίο κατέχει ιθύνουσα θέση εντός του νομικού προσώπου και ενεργεί ατομικά ή ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου με βάση: α) εξουσία εκπροσώπησης του νομικού προσώπου, β) εξουσία λήψης αποφάσεων εξ ονόματος του νομικού προσώπου ή γ) εξουσία άσκησης ελέγχου εντός του νομικού προσώπου. 2. Τα νομικά πρόσωπα θεωρούνται υπεύθυνα και στην περίπτωση που η έλλειψη εποπτείας ή ελέγχου, από πρόσωπο που αναφέρεται στην παράγραφο 1, κατέστησε δυνατή τη διάπραξη αδικήματος που αναφέρεται στο άρθρο 3 επ’ ωφελεία νομικού προσώπου, από πρόσωπο το οποίο τελεί υπό την εξουσία του. 3. Η ευθύνη νομικών προσώπων βάσει των παραγράφων 1 και 2 δεν αποκλείει ποινική δίωξη κατά φυσικών προσώπων που είναι δράστες, ηθικοί αυτουργοί ή συνεργοί στα αδικήματα που αναφέρονται στο άρθρο 3.

⁵⁰⁰. Τα νομικά πρόσωπα, τα οποία θεωρούνται υπεύθυνα κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 4, τιμωρούνται σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986 (Α’160), όπως τροποποιείται με την παράγραφο 4 του άρθρου 7 του παρόντος νόμου.

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

η ως άνω περιγραφόμενη προσβολή πράγματι επήλθε. Περαιτέρω, προβλέπεται η δίωξη των υπό στοιχ. γ', δ' και ε' περιπτώσεων όταν τελούνται από αμέλεια, δεδομένου ότι στις περιπτώσεις των στοιχ. α' και β' η επιδίωξη οικονομικού οφέλους δεν δύναται να τελεστεί από αμέλεια. Εν συνεχεία, επέρχεται τροποποίηση της **παραγράφου 5** του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986, το οποίο προσαρμόζεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ και την έννοια της ιθύνουσας θέσης. Τέλος, στο άρθρο 8⁵⁰¹ προβλέπεται η τροποποίηση ορισμένων ποινικών διατάξεων, ενώ στο άρθρο 9⁵⁰² προβλέπονται κάποιες ειδικές δικονομικές διατάξεις.

⁵⁰¹. 1. Στο τέλος της πρώτης παραγράφου του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα προστίθεται η φράση «... καθώς και τη νομοθεσία περί προστασίας του περιβάλλοντος.». 2. Στο άρθρο 3 του Ν. 3691/2008 «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων κ.λπ.» (Α'166) προστίθεται περίπτωση ιθ' και η υπάρχουσα περίπτωση ιθ' αναριθμείται σε κ' ως εξής: «ιθ) τα προβλεπόμενα και τιμωρούμενα από τις διατάξεις του άρθρου 28 παράγραφος 3 εδάφιο α' του ν. 1650/1986». 3. Στο άρθρο 4 παράγραφος 1 του Ν. 2225/1994 «Για την προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης και επικοινωνίας και άλλες διατάξεις» (Α'121) προστίθεται εδάφιο θ' ως εξής: «θ) το άρθρο 28 του Ν. 1650/1986».

⁵⁰². 1. Η προκαταρκτική εξέταση και η προανάκριση των εγκλημάτων, που προβλέπονται στο άρθρο 28 του Ν. 1650/1986, ενεργείται και από τους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος, συνεπικουρούμενους, εφόσον χρειαστεί και μετά από πρόσκλησή τους, από τους κατά περίπτωση αρμόδιους γενικούς ή ειδικούς προανακριτικούς υπαλλήλους, πάντοτε υπό τη διεύθυνση και την εποπτεία του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών, στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται ο τόπος τέλεσης. Οι Επιθεωρητές Περιβάλλοντος έχουν αρμοδιότητα για όλη τη χώρα και εφοδιάζονται για όλη τη διάρκεια της θητείας τους με υπηρεσιακή ταυτότητα, που αποδεικνύει την ιδιότητά τους. Η διενέργεια ή η συμμετοχή τους σε ανακριτικές πράξεις δεν αποκλείει την εξέτασή τους ως μάρτυρες, λόγω των εξειδικευμένων γνώσεών τους, κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο. 2. Ειδικά για τα κακουργήματα που προβλέπονται στον ανωτέρω νόμο, η, κατά τη διάταξη του άρθρου 253 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, έρευνα μπορεί να συμπεριλάβει και τη διενέργεια των μορφών έρευνας, που περιγράφονται στις διατάξεις του άρθρου 253Α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και υπό τις προϋποθέσεις που τίθενται με αυτές. 3. Κατά την ποινική διαδικασία για τα κακουργήματα που προβλέπονται στον ανωτέρω νόμο μπορεί να λαμβάνονται τα αναγκαία μέτρα για την αποτελεσματική προστασία από πιθανή εκδίκηση ή εκφοβισμό των καταγγελλόντων τις πράξεις αυτές ή των ουσιαστών μαρτύρων, κατ' ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 9 παράγραφοι 2 ως και 4 του Ν. 2928/2001. 4. Δεν είναι άδικη η πράξη ειδικού ή γενικού προανακριτικού υπαλλήλου που με σκοπό την αποκάλυψη ή σύλληψη προσώπου που διαπράττει έγκλημα από τα αναφερόμενα στο άρθρο 28 του Ν. 1650/1986, εμφανίζεται ενδιαφερόμενος για τη συλλογή, μεταφορά, αποθήκευση, διάθεση και αξιοποίηση και γενικά τη διαχείριση αποβλήτων. Το ίδιο ισχύει και για τον ιδιώτη που με αυτόν το σκοπό ενεργεί ύστερα από πρόταση των αρμόδιων προανακριτικών υπαλλήλων για τα ανωτέρω εγκλήματα. Οφείλει όμως, στην περίπτωση αυτή, ο ανωτέρω υπάλληλος να ειδοποιήσει προηγουμένως, έστω και τηλεφωνικά, τον αρμόδιο εισαγγελέα πλημμελειοδικών. Επίσης, δεν είναι άδικη η πράξη ειδικού ή γενικού προανακριτικού υπαλλήλου, όταν ύστερα από βάσιμη καταγγελία ή ισχυρές υπόνοιες ενεργεί έρευνα σε μεταφορικό μέσο για την ανεύρεση αποβλήτων. 5. Για την εκδίκαση των κακουργημάτων, που προβλέπονται στον ανωτέρω νόμο, αρμόδιο είναι το Τριμελές Εφετείο.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

4.2.B.1. ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2009/123/ΕΚ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ⁵⁰³

Ο εθνικός νομοθέτης έχοντας ως στόχο την πλήρη συμμόρφωση προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2009/123/ΕΚ, καθώς και την ορθή μεταφορά της στο εθνικό δίκαιο, νομοπαρήγαγε τον Ν. 4037/2012⁵⁰⁴. Οι διατάξεις του εν λόγω νόμου

⁵⁰³. Η Οδηγία 2009/ 123/ ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Οκτωβρίου 2009, τροποποιεί την Οδηγία 2005/35/ΕΚ. Όπως ρητώς αναφέρεται και στο προοίμιό της, η υπό κρίση Οδηγία υιοθετήθηκε προς συμπλήρωση του νομικού κενού που δημιουργήθηκε έπειτα από την ακύρωση της Απόφασης- Πλαίσιο 2005/ 667/ ΔΕΥ (εδ 2 του προοιμίου). Επισημαίνεται αφενός ότι η παρούσα Οδηγία έχει ως στόχο την ενίσχυση της ασφάλειας στη θάλασσα και την αποτροπή της ρύπανσης από τα πλοία και αφετέρου ότι η ήδη υπάρχουσα νομοθεσία πρέπει να ενισχυθεί περαιτέρω με τη θέσπιση ποινικών κυρώσεων (εδ 4 του προοιμίου). Περαιτέρω, επισημαίνεται ότι η εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας 2005/ 35/ ΕΚ δεν θα πρέπει να υπόκειται σε άλλες εξαιρέσεις πλην των ρητώς αναφερομένων στην παρούσα Οδηγία (εδ. 7 του προοιμίου και άρθρο 5 της Οδηγίας). Με την υπό κρίση Οδηγία διευρύνεται το πεδίο εφαρμογής, δεδομένου ότι οι ρυθμίσεις της θα πρέπει να εφαρμόζονται σε όλες τις πράξεις ρύπανσης από πλοία ανεξαρτήτως σημαίας και ανεξαρτήτως του τόπου τέλεσης. Η υπό κρίση Οδηγία απευθύνεται σε όλα τα κράτη μέλη και ότι ως καταληκτική ημερομηνία μεταφοράς ορίζεται η 16^η Νοεμβρίου 2010.

⁵⁰⁴. ΦΕΚ Α 10 της 30-1-2012. Όπως αναφέρει και ο καθηγητής *Παпанεοφύτου* στην Εισήγηση του στο εθνικό συνέδριο βλ. ο.π. σελ 104-105 «Με τις διατάξεις του νομοτεθήματος αυτού εναρμονίζεται το εθνικό μας δίκαιο προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2005/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 7ης Σεπτεμβρίου 2005 σχετικά με τη ρύπανση από πλοία και τη θέσπιση κυρώσεων, περιλαμβανομένων και των ποινικών κυρώσεων, για αδικήματα ρύπανσης (L255), που τροποποιήθηκε στη συνέχεια με την Οδηγία 2009/123/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Οκτωβρίου 2009 (L280). Με τον Ν. 4037/2012 θεσπίζονται, όπως δηλώνεται στο άρθρο 1, αποτρεπτικές, αποτελεσματικές και αναλογικές ποινικές και διοικητικές κυρώσεις, όταν προκαλείται ή ενδέχεται να προκληθεί ρύπανση ή υποβάθμιση του θαλασσίου περιβάλλοντος, με σκοπό, όπως επισημαίνεται στο ίδιο άρθρο, να διασφαλιστεί η αποτελεσματική ποινική προστασία του. Πρόκειται για ένα νομοθέτημα με διευρυμένη ισχύ των ποινικών διατάξεων του αφού, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Νόμου, εφαρμόζονται σε όλες τις πράξεις ρύπανσης από πλοία, είτε αυτές τελούνται στα εσωτερικά ύδατα κράτους-μέλους, είτε στα στενά που χρησιμοποιούνται για τη διεθνή ναυσιπλοΐα, είτε στην ανοικτή θάλασσα. Με άλλα λόγια τα εγκλήματα αυτά αποκτούν χαρακτήρα διεθνών εγκλημάτων¹⁵. Οι ποινικές διατάξεις του Νόμου περιλαμβάνονται στο άρθρο 6, με τίτλο «Ποινικά αδικήματα», που αποτελούν εισαγόμενες από την Οδηγία ποινικές υποστάσεις. Πρόκειται για ένα ειδικό νομικό καθεστώς, σε σύγκριση με τον Ν. 743/1977 «περί προστασίας του θαλασσίου περιβάλλοντος και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων» και τον Ν.1650/1986, το οποίο ρυθμίζει αποκλειστικά τις προσβολές του θαλασσίου περιβάλλοντος μόνο από τις απορρίψεις συγκεκριμένων ρυπογόνων ουσιών από πλοία. Κατά συνέπεια οι θεσπιζόμενες ρυθμίσεις, ως ειδικές, υπερισχύουν κάθε άλλης διάταξης και ιδίως των διατάξεων του Ν. 743/1977 και του Ν. 1650/1986, οι οποίες τότε μόνο εφαρμόζονται όταν αυτές (του άρθρου 6 του Ν. 4037) δεν ευρίσκουν έδαφος εφαρμογής. Ειδικότερα, στο άρθρο 6 του Ν. 4037/2012 τιμωρείται τόσο η εκ δόλου όσο και η εξ αμελείας πρόκληση θαλάσσιας ρύπανσης. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος δεν αρκεί η απόρριψη ρυπογόνων ουσιών από πλοίο. Απαιτείται η απόρριψη να προκαλεί υποβάθμιση της ποιότητας του θαλάσσιου ύδατος. Σε ότι αφορά τα νομοτυπικά χαρακτηριστικά των αξιόποινων πράξεων, προβλέπεται το βασικό έγκλημα (άρθρο 6, παρ. 1 περ. β) της από πρόθεση υποβάθμισης του θαλάσσιου ύδατος (ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή) και η διακεκριμένη μορφή του (άρθρο 6, παρ. 1 περ. α) που αναβαθμίζεται σε κακούργημα (ποινή

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

αποτελούν ένα ειδικό νομικό καθεστώς, διακρινόμενο από εκείνο του Ν. 1650/1986, καθώς ρυθμίζει αποκλειστικά τις προσβολές του θαλάσσιου περιβάλλοντος από τις απορρίψεις συγκεκριμένων ρυπογόνων ουσιών από πλοία⁵⁰⁵. Δεδομένου ότι ο Ν. 1650/ 1986 διαφοροποιείται σημαντικά, ιδίως σε επίπεδο ποινικού χαρακτήρα, από τις απαιτούμενες σύμφωνα με την Οδηγία νομοθετικές ρυθμίσεις, προτιμήθηκε η θέσπιση ενός αυτοτελούς νομοθετικού κειμένου από τη νομοθετική παρέμβαση στους ήδη υφιστάμενους νόμους. Οι διατάξεις του Ν. 4037/ 2012, ως ειδικές, υπερισχύουν κάθε άλλης διάταξης και ιδίως των διατάξεων του Ν. 1650/ 1986, οι οποίες εφαρμόζονται επικουρικός, όπου δεν τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις του Ν. 4037/ 2012⁵⁰⁶.

Δυνάμει του **άρθρου 2** δίδονται οι ορισμοί των ρυπογόνων ουσιών, της απόρριψης, του πλοίου και του νομικού προσώπου⁵⁰⁷, ενώ στο **άρθρο 3** οριοθετείται

κάθειρξης μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή αν, εξαιτίας της σοβαρότητας της υποβάθμισης, δημιουργείται κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή ευρεία οικολογική διατάραξη ή καταστροφή) ενώ, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, προβλέπεται και η εξ αμελείας ποινική ευθύνη τόσο για το βασικό έγκλημα όσο και για τη διακεκριμένη μορφή του. Ακόμη ειδικής μνείας αξίζει η προβλεπόμενη στο άρθρο 6 παρ. 3 του Νόμου ποινικοποίηση των επαναλαμβανόμενων μικρής σημασίας απορρίψεων, οι οποίες, όχι μεμονωμένα αλλά σε συνδυασμό μεταξύ τους συνολικά αξιολογούμενες, καταλήγουν σε υποβάθμιση της ποιότητας του θαλάσσιου ύδατος, ενώ στην παρ. 4 η ποινική ευθύνη επεκτείνεται και στις περιπτώσεις τέλεσής τους από αμέλεια. Η διάταξη αυτή που μεταφέρθηκε από το άρθρο 5α παρ. 3 της Οδηγίας 2009/123/ΕΚ στο άρθρο 6 παρ. 3 του Ν. 4037/2012 στοχεύει, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Σχεδίου Νομοθετικού Ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 20.2. 2009¹⁸, στο «να αποτραπούν μερικοί υπεύθυνοι των θαλασσίων μεταφορών, οι οποίοι στην πράξη προτιμούν να πραγματοποιούν μια παράνομη δραστηριότητα ρύπανσης, επειδή τελικά αποδεικνύεται φθηνότερη η καταβολή διοικητικής κύρωσης από τη συμμόρφωση προς την σχετική νομοθεσία... Με τις συμπεριφορές αυτές, που είναι πολύ συχνές, η παλαιά αρχή του «ο ρυπαίνων πληρώνει» μετετράπη σε «πληρώνω για να ρυπαίνω». Απαιτείται όμως τοπική και χρονική ενότητα των επιμέρους απορρίψεων, από τον ίδιο δράστη φυσικά χωρίς όμως να είναι απαραίτητη προϋπόθεση η ύπαρξη ενότητας δόλου, παρά μόνο για τις υπαγόμενες στην παρ. 3 περιπτώσεις¹⁹, αφού στην παρ. 4 τιμωρούνται οι υπαίτιοι της πράξεως της παρ. 3 και για την εξ αμελείας πρόκληση της με τον τρόπο αυτό υποβάθμισης. Τέλος θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι διατάξεις του Ν. 4037/2012 θεσπίζουν ένα ειδικό νομοθετικό καθεστώς σε σχέση με εκείνο του Ν. 743/1977 «Περί προστασίας του περιβάλλοντος και άλλων συναφών θεμάτων» αλλά και αυτό του Ν. 1650/1986 και τούτο γιατί ο Ν. 4037/2012 υιοθετεί τις ειδικές ρυθμίσεις της Οδηγίας 2009/2012 που προβλέπουν ένα συγκεκριμένο πλαίσιο κυρώσεων για προσδιοριζόμενες ειδικά σε αυτήν απορρίψεις συγκεκριμένων ρυπογόνων ουσιών από πλοία και έχουν αποκλειστική εφαρμογή σε προσβολές του θαλάσσιου περιβάλλοντος μόνο από αυτές τις ουσίες. Κατά συνέπεια υπερισχύουν κάθε άλλης σχετικής διάταξης και ιδίως αυτών του Ν. 743/1977 και του Ν. 1650/1986, εκτός και αν οι διατάξεις των νομοθετημάτων αυτών καλύπτουν περιπτώσεις που δεν ρυθμίζονται από τον Ν. 4037/2012».

⁵⁰⁵. Βλ. αιτιολογική έκθεση Ν. 4037/ 2012.

⁵⁰⁶. Βλ. αιτιολογική έκθεση Ν. 4037/ 2012.

⁵⁰⁷. 1. Ως ρυπογόνες ουσίες νοούνται οι ουσίες που ορίζονται στα Παραρτήματα Ι (πετρέλαιο) και ΙΙ (επιβλαβείς υγρές ουσίες που μεταφέρονται χύδην) της Marpol 73/78. 2. Ως απόρριψη νοείται κάθε έκλυση από πλοίο, όπως ορίζεται στο άρθρο 2 της Marpol 73/78. 3. Ως πλοίο νοείται το ποντοπόρο σκάφος, ανεξαρτήτως σημαίας, οποιουδήποτε τύπου, το οποίο λειτουργεί εντός του θαλάσσιου περιβάλλοντος, περιλαμβανομένων των υδροπτερύγων, των αερόστρωμνων σκαφών, των καταδυτικών σκαφών και των πλωτών ναυπηγημάτων. Εξαιρούνται τα πολεμικά πλοία, τα βοηθητικά

το πεδίο εφαρμογής⁵⁰⁸. Με βάση το **άρθρο 4** εισάγονται εξαιρέσεις στο πεδίο εφαρμογής⁵⁰⁹, ενώ με τα **άρθρα 5 και 9** καθορίζεται η δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων⁵¹⁰. Το διευρυμένο πεδίο εφαρμογής δικαιολογείται από τον χαρακτήρα των πράξεων ρύπανσης ως “γνήσιων διεθνών εγκλημάτων”, ήτοι εγκλημάτων που προσβάλλουν οικουμενικές αξίες της ανθρωπότητας. Στο **άρθρο 6** νοσηματοδοτούνται τα ποινικά αδικήματα του Ν. 4037/ 2012, ενώ παράλληλα προβλέπονται και οι κυρώσεις που επιβάλλονται.

Η **πέμπτη παράγραφος** αναφέρεται σε ζητήματα συμμετοχής και για τη ρύθμισή τους παραπέμπει στις διατάξεις του ΠΚ⁵¹¹. Με έρισμα **την έκτη παράγραφο**, παρέχεται στο δικαστήριο η ευχέρεια, όπως ακριβώς συμβαίνει και στο

πλοία του πολεμικού ναυτικού ή άλλα πλοία κρατικής ιδιοκτησίας ή κρατικής εκμετάλλευσης, τα οποία χρησιμοποιούνται, προσωρινώς, μόνο για κρατικούς και μη εμπορικούς σκοπούς. 4. Ως νομικό πρόσωπο νοείται κάθε οντότητα με νομική προσωπικότητα, πλην των ίδιων των κρατών ή δημόσιων φορέων κατά την άσκηση κρατικής εξουσίας ή δημόσιων διεθνών οργανισμών.

⁵⁰⁸. Ο παρών νόμος εφαρμόζεται, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, σε απορρίψεις ρυπογόνων ουσιών: α) στα εσωτερικά ύδατα κράτους - μέλους, συμπεριλαμβανομένων των λιμένων, κατά το βαθμό που εφαρμόζεται το καθεστώς Marpol, β) στα χωρικά ύδατα κράτους - μέλους, γ) στα στενά που χρησιμοποιούνται για τη διεθνή ναυσιπλοΐα και υπόκεινται στο καθεστώς του πλου διέλευσης, όπως ορίζεται από το Μέρος III τμήμα 2 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας, εφόσον τα στενά αυτά τελούν υπό τη δικαιοδοσία κράτους - μέλους, δ) στην αποκλειστική οικονομική ζώνη ή σε αντίστοιχη ζώνη κράτους - μέλους, που έχει καθορισθεί σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και ε) στην ανοικτή θάλασσα. Τα ελληνικά δικαστήρια έχουν επίσης δικαιοδοσία, για τα εγκλήματα του νόμου αυτού, που τελέστηκαν στα εσωτερικά ύδατα τρίτης χώρας, στα οποία περιλαμβάνονται και οι λιμένες, εκτός αν πρόκειται για πλοία με ξένη σημαία, οπότε περιλαμβάνονται μόνο οι ελληνικοί λιμένες, στους οποίους τα πλοία αυτά καταπλέουν, καθώς και στα χωρικά ύδατα τρίτης χώρας.

⁵⁰⁹. 1. Η απόρριψη ρυπογόνων ουσιών σε οποιαδήποτε από τις περιοχές της παραγράφου 1 του άρθρου 3, δεν θεωρείται παράβαση εφόσον πληροί τους όρους των κανονισμών 15, 34, 4.1 ή 4.3 του Παραρτήματος Ι ή των κανονισμών 13, 3.1.1 ή 3.1.3 του Παραρτήματος ΙΙ της Marpol 73/78. 2. Η απόρριψη ρυπογόνων ουσιών στις περιοχές των περιπτώσεων γ', δ', και ε' της παραγράφου 1 του άρθρου 3 δεν θεωρείται παράβαση του πλοιοκτήτη, του πλοιάρχου ή του πληρώματος, εφόσον πληροί τους όρους του κανονισμού 4.2 του Παραρτήματος Ι ή του κανονισμού 3.1.2 του Παραρτήματος ΙΙ της Marpol 73/78.

⁵¹⁰. 1. Τα ελληνικά δικαστήρια έχουν δικαιοδοσία για τα εγκλήματα του νόμου αυτού, που τελέστηκαν: α) στα εσωτερικά ύδατα κράτους - μέλους, στα οποία περιλαμβάνονται και οι λιμένες, εκτός αν πρόκειται για πλοία με ξένη σημαία, οπότε περιλαμβάνονται μόνο οι ελληνικοί λιμένες, στους οποίους τα πλοία αυτά καταπλέουν, β) στα χωρικά ύδατα κράτους - μέλους, γ) στα στενά που χρησιμοποιούνται για τη διεθνή ναυσιπλοΐα και υπόκεινται στο καθεστώς του πλου διέλευσης, όπως ορίζεται από το Μέρος ΙΙΙ τμήμα 2 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας (κυρωτικός νόμος 2321/1995), εφόσον τα στενά αυτά τελούν υπό τη δικαιοδοσία κράτους - μέλους, δ) στην αποκλειστική οικονομική ζώνη ή σε αντίστοιχη ζώνη κράτους - μέλους, που έχει καθορισθεί σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και ε) στην ανοικτή θάλασσα. 2. Τα προβλεπόμενα από τον παρόντα νόμο εγκλήματα διώκονται αυτεπαγγέλτως, οπουδήποτε και αν τελέστηκαν. 3. Εφόσον δεν θεμελιώνεται τοπική αρμοδιότητα άλλου ελληνικού δικαστηρίου, τοπικώς αρμόδια είναι τα δικαστήρια του Πειραιά.

⁵¹¹. Βλ. άρθρα το αντίστοιχο κεφάλαιο στον ΠΚ, ήτοι τα άρθρα 45 έως και 49.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Ν. 1650/1986⁵¹², να επιβάλει μειωμένη ποινή στο δράστη, εάν αυτός περιορίσει ουσιωδώς ή συντελέσει, με έγκαιρη αναγγελία προς την αρχή, στην ουσιώδη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της ρύπανσης ή της υποβάθμισης της ποιότητας του θαλάσσιου ύδατος, που προκάλεσε η ενέργεια ή η παράλειψή του. Στο **άρθρο 7** ρυθμίζεται η ευθύνη των νομικών προσώπων⁵¹³. Με δικαιολογητική βάση την τρίτη παράγραφο δημιουργείται ευθύνη εις ολόκληρο των φυσικών προσώπων, για την επιβληθείσα εις βάρος του νομικού προσώπου διοικητική κύρωση, έχοντας ως στόχο η εν λόγω κύρωση να καθίσταται πιο αποτελεσματική και περισσότερο αποτρεπτική. Δυνάμει του **άρθρου 8** θεσπίζονται διοικητικές κυρώσεις, οι οποίες επιβάλλονται εις βάρος τόσο φυσικών, όσο και νομικών προσώπων. Τέλος, στο **άρθρο 10** επισημαίνεται ότι αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του παρόντος νόμου το Παράρτημα που ακολουθεί, ενώ στο **άρθρο 11** ρυθμίζεται η ισχύς του νόμου και γίνεται μνεία και του παραρτήματος.

4.3. Ο Ν. 743/77 «ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΡΥΘΜΙΣΕΩΣ ΣΥΝΑΦΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Το νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία από τη ρύπανση του θαλάσσιου περιβάλλοντος⁵¹⁴ αποτελεί ο Ν. 743/1977, όπως έχει τροποποιηθεί (Ν. 1147/1981 «Περί κυρώσεως της υπογραφείσης εις Λονδίνον κ.λ.π Συμβάσεως περί προλήψεως ρυπάνσεως της θαλάσσης εξ απορρίψεως καταλοίπων και άλλων διατάξεων», Ν. 1650/1986, Π.Δ. 205/1990, Ν. 2252/1994, Π.Δ. 86/1994) και κωδικοποιήθηκε με το Π.Δ. 55/1998. Ο νόμος αυτός αποτέλεσε σταθμό στην προσπάθεια ποινικοποίησης των προσβολών του περιβάλλοντος και στη σημερινή του μορφή ενσωματώνει τις σημαντικότερες διεθνείς ρυθμίσεις για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος παρέχοντας ένα πλέγμα τόσο ποινικών, όσο και διοικητικών κυρώσεων. Με την νομοθεσία αυτή θεσπίζονται μέτρα καταστολής, αλλά και πρόληψης. Προβλέπονται επίσης, υποχρεώσεις όχι μόνον για τα πλοία, αλλά και για τις χερσαίες εγκαταστάσεις.

Κύριες επιδιώξεις του Ν. 743/1977, προδήλως υπήρξαν:

⁵¹². Άρθρο 28 παρ.6.

⁵¹³.1.Όταν εξετάζεται ευθύνη νομικού προσώπου, υπεύθυνοι για την τήρηση των σχετικών με την αποφυγή της θαλάσσιας ρύπανσης διατάξεων θεωρούνται, επί προσωπικών εταιρειών, εταιρειών περιορισμένης ευθύνης και συνεταιρισμών, οι διαχειριστές και επί ανωνύμων εταιρειών, ναυτικών εταιρειών και ναυτικών εταιρειών πλοίων αναψυχής (ΝΕΠΑ), τα μέλη του διοικούστος οργάνου και τα πρόσωπα που ασκούν έλεγχο επί της εταιρείας. 2.Ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο θεωρείται ότι ασκεί έλεγχο επί της εταιρείας, εάν συντρέχει μία από τις περιπτώσεις της παρ. 5 του άρθρου 42ε του Κ.Ν. 2190/1920 (Α' 37). 3. Τα φυσικά πρόσωπα της παραγράφου 1 ευθύνονται εις ολόκληρο με το οικείο νομικό πρόσωπο για την καταβολή των προστίμων που επιβάλλονται σύμφωνα με το άρθρο 8.

⁵¹⁴ Βλ. και Α. Παπανεοφύτου " Ποινικό δίκαιο περιβάλλοντος στην Ελλάδα" ο.π. σελ.137 επ. και την υπ' αριθμ 242 & 243 παραπομπές

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

- Η αποδοτικότερη και ποιοτικότερη προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος με την καθιέρωση αυξημένων απαιτήσεων τόσο για την Διοίκηση, όσο και για τους πολίτες, που κατά καιρούς καθίστανται υπόχρεοι προς συμμόρφωση, όπως επίσης με την κάλυψη κενών της μέχρι τότε νομοθεσίας.
- Ο εκσυγχρονισμός των παλαιότερων διατάξεων και η δυνατότητα κωδικοποίησής τους.
- Η οργάνωση του αρμόδιου φορέα για την εφαρμογή της πολιτικής για την προστασία του θαλασσίου περιβάλλοντος και η γενικότερη αντιμετώπιση του προβλήματος με την λήψη των κατάλληλων προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων.
- Η αναγκαία προσαρμογή της εθνικής νομοθεσίας στους διεθνείς κανόνες.⁵¹⁵

Ο νόμος επίσης τυγχάνει εφαρμογής στην ανοικτή θάλασσα σε δεξαμενόπλοια και λοιπά πλοία με ελληνική ή ξένη σημαία, με την επιφύλαξη βέβαια της εφαρμογής των διατάξεων των Διεθνών Συμβάσεων, που ισχύουν για την αποφυγή της ρύπανσης της θάλασσας. Εφαρμόζεται επίσης και σε εγκαταστάσεις ξηράς, οι οποίες βρίσκονται κοντά σε ακτές ή χρησιμοποιούνται για τις λειτουργικές τους ανάγκες.

Με τον νόμο αυτό απαγορεύεται γενικά η απόρριψη στις ακτές και στα χωρικά ύδατα κάθε είδους αποβλήτων, λυμάτων και απορριμμάτων, από τα οποία είναι δυνατόν να προκύψει ρύπανση της θάλασσας, καθώς επίσης, η απόρριψη στην ανοικτή θάλασσα πετρελαιοειδών και άλλων ρυπαντικών ουσιών, όπως ορίζουν οι διεθνείς Συμβάσεις. Οι σχετικές διατάξεις καλύπτουν τις περιπτώσεις ρύπανσης της θάλασσας και των ακτών όχι μόνον από πετρελαιοειδή, αλλά και από κάθε είδους επιβλαβείς ουσίες. Προβλέπεται ακόμη η δυνατότητα χορήγησης άδειας από την αρμόδια Αρχή, υπό την απαραίτητη προϋπόθεση, ότι δεν υπάρχει κίνδυνος ρύπανσης. Προβλέπονται επίσης οι υποχρεώσεις πλοίων και δεξαμενόπλοιων, που καταπλέουν στα ελληνικά λιμάνια. Επιπλέον προβλέπονται ειδικές υποχρεώσεις, που επιβάλλονται σε εγκαταστάσεις, στις οποίες γίνονται φορτώσεις πετρελαιοειδών ή σε εγκαταστάσεις επισκευής πλοίων για την αποφυγή ρύπανσης της θάλασσας.

Σε συνδυασμό με το Ν. 1147/1981, ο οποίος τροποποίησε διατάξεις του νόμου αυτού, επιδιώκεται όχι μόνον η πρόληψη, αλλά και η καταστολή περιπτώσεων ρυπάνσεων κατά την διάρκεια φορτοεκφορτώσεων πετρελαίου από πλοία σε εγκαταστάσεις ξηράς. Καθορίζονται παράλληλα οι υποχρεώσεις των πλοιαρχών δεξαμενόπλοιων σε περιπτώσεις ζημίας ή ατυχήματος, που είναι δυνατόν να προκαλέσουν ρύπανση στην θάλασσα.

Ο νόμος δύναται να χαρακτηριστεί ως ολοκληρωμένος, καθώς προβλέπει και συγκεκριμένες κυρώσεις για τους παραβάτες των σχετικών διατάξεων.⁵¹⁶ Σύμφωνα

⁵¹⁵ Βλ.ο.π. Παπανεοφύτου σελ. 137 παραπομπή 242.Επιπλέον ε τον Ν.743/1977 διευκολύνθηκε και η κύρωση εκ μέρους της Ελλάδας της Διεθνούς Σύμβασης MAR POL 1973/1978 με τον Ν. 1269/1982.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

με το άρθρο 13 του ν. 743/1977 (Π.Δ. 55/1998), όπως τροποποιήθηκε 1147/1981 (ΦΕΚ 319/Α') και ισχύει μετά το Π.Δ. 205/90, οι παραβάτες του παρόντος νόμου της Συμβάσεως και των εις εκτέλεση τούτων εκδιδόμενων Προεδρικών Διαταγμάτων και Υπουργικών Αποφάσεων τιμωρούνται ποινικώς, διοικητικώς, αλλά και πειθαρχικώς.

Οι Διοικητικές κυρώσεις⁵¹⁷ είναι οι εξής:

- «Υπαίτιοι ρύπανσης της θάλασσας ή των ακτών τιμωρούνται δι' αποφάσεως της αρμόδιας Αρχής, ήτοι (Λιμενικές αρχές) δια προστίμου εξικνουμένου μέχρι 5.000.000 δρχ. Δια προστίμου μέχρι αυτού του ποσού τιμωρούνται οι παραβάτες των διατάξεων του παρόντος νόμου, δι' ων επιβάλλεται η λήψις μέτρων ή η τήρηση άλλων διαδικασιών προς πρόληψη, περιορισμό ή καταστολή της ρυπάνσεως και αν ακόμη δεν παρεκλήθη οπωσδήποτε τοιαύτη.
- Εις περιπτώσεις εξακολουθήσεως ρυπάνσεως επιβάλλεται υπό της Αρχής πρόστιμον μέχρι 2.000.000 δρχ δι εκάστη ημέρα υπέρβασης της ταχθείσης προθεσμίας αποκαταστάσεως.
- Εις περιπτώσεις σοβαράς ρυπάνσεως ο Υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας επιβάλλει πρόστιμο 250.000.000 δρχ.»

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το άρθρο 11 του ίδιου νόμου - Υποχρεώσεις υπευθύνων ρύπανσης - «Σε περίπτωση ρύπανσης ή πιθανού κινδύνου πρόκλησης αυτής, ο πλοίαρχος και ο εκπρόσωπος του πλοίου, ο προϊστάμενος ή διευθυντής της εγκατάστασης, καθώς και οι τυχόν εντεταλμένοι υποχρεούνται να αναφέρουν αμέσως

⁵¹⁶Βλ. Αλέξανδρος Μίχας "Το σύστημα των κυρώσεων στο δίκαιο του περιβάλλοντος υπό το πρίσμα των σύγχρονων αξιώσεων προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών" Τίτλος Διδακτορικής Διατριβής, Τμήμα Δικαίου Πάντειο σχολή Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών σελ.175

⁵¹⁷Είναι χαρακτηριστικό ότι με το ΠΔ 205/1990 ΦΕΚ 791 τα επιβαλλόμενα ποσά μέσα 10 χρόνια πολλαπλασιάστηκαν. Το επιβαλλόμενο ποσό των 5.000.000 ήταν αρχικά 800.000δρχ αλλά και το ποσό των 250.000.000δρχ ήταν 50.000.000 δρχ. Το γεγονός αυτό δείχνει την στροφή και την ένταση της προσοχής του νομοθέτη στην προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, εξαιτίας της αύξησης των ρυπογόνων παραγόντων, αλλά και το γεγονός ότι παρά τα αυστηρά πρόστιμα, η υποβάθμιση και προσβολές του θαλάσσιου περιβάλλοντος δεν έχουν πάψει να υφίστανται.

i) Διά Πρ. Διαταγμάτων, προτάσει του Υπουργού, δύναται να αυξάνονται τα ανώτατα όρια των προστίμων. ii) Διά την καταβολήν των κατά το στοιχείον τούτο επιβαλλομένων προστίμων ευθύνονται εις ολόκληρον τα εν άρθρω 12 παρ. 1 πρόσωπα.

3. Το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 6 του άρθρου 30 του Ν. 1650/1986 (ΦΕΚ 160 Α') αντικαθίσταται ως εξής: Παρ. 6 Προκειμένου για εγκαταστάσεις κατά την έννοια του άρθρου 1 περίπτωση στ' του Ν. 743/1977 -όπως κωδικοποιήθηκε με το Π.Δ. 55/1998(ΦΕΚ 58 Α') -που ρυπαίνουν τη θάλασσα, η επιβολή προστίμου που υπερβαίνει τα ανώτατα όρια του άρθρου 13 παρ. 1 κατηγορία β' περίπτωση του ίδιου παραπάνω νόμου όπως αυτά εκάστοτε ισχύουν και μέχρι εκατόν είκοσι χιλιάδες (120.000) ευρώ γίνεται από τον οικείο Νομάρχη." Το πρώτο εδάφιο της παρ.6 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 4

N.3010/2002,ΦΕΚ Α 91/25.4.2002.

το περιστατικό στη αρμόδια Λιμενική Αρχή ή στο Υπουργείο και να λάβουν άμεσα κάθε πρόσφορο μέτρο για την αποτροπή, περιορισμό και αντιμετώπιση της ρύπανσης, ενεργώντας σύμφωνα με τα υφιστάμενα σχέδια αντιμετώπισης της ρύπανσης».

Οι ποινικές κυρώσεις προβλέπονται στο άρθρο 13 παρ. 1.

α) Για το βασικό έγκλημα με τη μορφή πλημμελήματος τελουμένου με δόλο προβλέπεται το εξής: «Αυτοί που με πρόθεση προκαλούν σοβαρή ρύπανση τιμωρούνται με φυλάκιση τουλάχιστον 3 μηνών». Ποινικοποιείται επίσης και η εξ αμελείας τέλεση του εγκλήματος, καθώς σύμφωνα με το εδ. 3 παρ. 1 άρθρο 13 Π.Δ. 55/1998: «Αυτοί που από αμέλεια γίνονται υπαίτιοι των παραπάνω πράξεων τιμωρούνται με φυλάκιση».

Επισημαίνεται ότι βασικό χαρακτηριστικό της αντικειμενικής υπόστασης του εν λόγω εγκλήματος συνιστάται στην απαίτηση του νομοθέτη η εν λόγω ρύπανση να είναι «σοβαρή» και δεν αρκεί για την ενεργοποίηση της ποινικής διάταξης μόνο η υπαίτια πρόκληση της ρύπανσης. Επομένως συμπεριφορές που δεν προκαλούν «σοβαρή» ρύπανση κατ' έκταση κατά είδος παραμένουν εκτός ποινικού ενδιαφέροντος. Όμως δύναται να αντιμετωπιστούν με τις διοικητικές κυρώσεις (άρθρο 13 παρ. 1 εδ. β) στοιχ. ι), καθόσον για την επιβολή διοικητικών κυρώσεων αρκεί η πρόκληση ρύπανσης, ανεξαρτήτως της «σοβαρότητάς» της.

Ο νομοθέτης επιλέγει να μην ποινικοποιηθεί κάθε είδους ρύπανση, αλλά μόνο σοβαρές περιπτώσεις ρύπανσης των θαλάσσιων υδάτων και αποφεύγει ή αδυνατεί να διασαφηνίσει νομοθετικά τα βασικά χαρακτηριστικά της σοβαρής ρύπανσης, εναποθέτοντας έτσι στα χέρια του δικαστή την τελική κρίση για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση⁵¹⁸, καθότι η έννοια της «σοβαρής ή ήπιας ρύπανσης» είναι αόριστη και υποκειμενική. Έτσι, ο εκάστοτε δικαστής είναι αυτός που καλείται να κρίνει και να ερμηνεύσει κάθε φορά *in concreto*, με βάση τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά της κάθε περίπτωσης, αξιοποιώντας παράλληλα και τους κανόνες της επιστήμης λ.χ. επιτρεπόμενα ή μη ποσοστά ρύπων, είδος ρύπου, επικινδυνότητα ουσιών σε συνδυασμό βέβαια με τις ειδικές συνθήκες δημιουργίας της ρύπανσης, την χωρική έκτασή της, τη διαπιστούμενη βλάβη ή τη διακινδύνευση για το θαλάσσιο περιβάλλον, τη δυνατότητα και τα περιθώρια μείωσης ή εξάλειψής της. Για παράδειγμα, ρύπανση που με τα σύγχρονα μέσα τεχνολογίας γρήγορα και ασφαλώς εξαλείφθηκε δεν μπορεί κατά μία άποψη να θεωρηθεί σοβαρή ρύπανση.⁵¹⁹

⁵¹⁸ Βλ. Ν. Δημητράτος, «Το πρόβλημα των ποινικών κυρώσεων για τη θαλάσσια ρύπανση», ΠοινΧρον ΝΔ/2004, σελ. 1064

⁵¹⁹ Π. Τσιρίδη, «Ποινική δικαιοδοσία στον θαλάσσιο χώρο και εγκλήματα τελούμενα επί πλοίου» Δίκαιο & οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1998, σελ. 214.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

4.4. Ο Ν. 998/79 «ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΔΑΣΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΑΣΙΚΩΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ» ΚΑΙ ΤΟ ΝΔ 86/1969 «ΠΕΡΙ ΔΑΣΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ»

Το δάσος - ως πηγή αγαθών, παράγοντας προστασίας του εδάφους, αποθήκευσης νερού και ως βασικό στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος για την οικολογική ισορροπία - υποβαθμίζεται και καταστρέφεται⁵²⁰. Ιδίως τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μείωση του δασικού πλούτου της χώρας από την ανθρώπινη συμπεριφορά με ολέθριες συνέπειες. Πληγή για την καταστροφή των δασών και δασικών εκτάσεων αποτελεί ίσως και ενδεχομένως και η τάση ελαστικότητας της Διοίκησης με καίρια ευθύνη Δασαρχών και της Περιφέρειας, που για λόγους ικανοποίησης ιδιωτικών συμφερόντων προέβησαν στον αποχαρκτηρισμό τους⁵²¹.

⁵²⁰ Η προστασία και η ανάπτυξη των δασών μας απαιτεί πολύπλευρα μέτρα όπως θεσμικά, οργανικά, εκπαιδευτικά, υλικοτεχνικά, ερευνητικά κ.α και βασικά την κινητοποίηση των φορέων εξουσίας και την πληροφόρηση

⁵²¹ Βλ. ενδεικτικά ένα από τα εκατοντάδες δημοσιευμένα σχετικά με αποχαρκτηρισμούς δασών αυτούσιο κείμενο - άρθρο όπως εμφανίζεται στην ιστοσελίδα dasarxio.com. - Ενημέρωση σε δασικά περιβαλλοντικά θέματα από την Πηγή: «KONTPA» (14.10.2017, αρ.φύλλου 934) με τίτλο «Πώς μεθοδεύτηκε ο αποχαρκτηρισμός και της τελευταίας δασικής έκτασης στο Ελληνικό» by [fperegrine](https://www.facebook.com/fperegrine) on 20/10/2017 •

Ερωτηματικά προκαλεί το δημοσίευμα της εφημερίδας «KONTPA» (14.10.2017, αρ.φύλλου 934) σε σχέση με το αν ασκήθηκαν πιέσεις προς τους αρμόδιους υπηρεσιακούς παράγοντες για την υποβολή αντιρρήσεων κατά της πράξης χαρακτηρισμού του Δασαρχείου Πειραιά για την έκταση του Ελληνικού, με την οποία χαρακτηρίστηκαν ως δασική έκταση 36,9 στρ. από τα συνολικά 6.205 στρ. Ακολουθεί εκτενές απόσπασμα του δημοσιεύματος καθώς και η εισήγηση του τότε προϊστάμενου της Διεύθυνσης Συντονισμού και Επιθεώρησης Δασών ο οποίος στην συνέχεια μετακινήθηκε στην Διεύθυνση Αναδασώσεων.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

«Στις 2 Οκτώβρη του 2017 συνεδρίασε η Τεχνική Επιτροπή Εξέτασης Αντιρρήσεων (ΤΕΕΑ) Πειραιά και αποφάσισε κατά πλειοψηφία (με ψήφους 2 προς 2, αλλά με διπλή την ψήφο του προέδρου της Επιτροπής) να αποχαρακτηρίσει δάσος στο Ελληνικό, έκτασης 36,92 στρεμμάτων. Η αποκάλυψη αυτή απόφαση, που υπαγορεύτηκε από τον Φλαμπουράρη και τον Συντονιστή Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής, δεν έχει ακόμη δημοσιευτεί στη Διαύγεια. Αυτή η καθυστέρηση δημιουργεί σοβαρά ερωτηματικά. Οι δασολόγοι της πράξης, που έχουν μεγάλη εμπειρία από αυτοψίες και Πράξεις Χαρακτηρισμού και έχουν επισκεφτεί τόσο το συγκεκριμένο δάσος όσο και όλη την περιοχή απόρησαν και αναρωτήθηκαν ποια ήταν η σκοπιμότητα αυτής της απόφασης. Δυστυχώς εκ των υστέρων, μάθαμε ότι υπήρξε μεγάλο παρασκήνιο και ασκήθηκαν φοβερές πιέσεις και από τον Συντονιστή της ΑΔΑ σε υπηρεσιακούς παράγοντες της Διεύθυνσης Δασών Πειραιά και στον προϊστάμενο της Διεύθυνσης Συντονισμού και Επιθεώρησης Δασών (ΔΣΕΔ) της ΑΔΑ, προκειμένου να εισηγηθούν την υποβολή αντιρρήσεων κατά της Πράξης Χαρακτηρισμού του Δασάρχη Πειραιά, με την οποία χαρακτηρίστηκε η έκταση των περίπου 37 στρεμμάτων ως δάσος που δεν προήλθε από Τεχνητή Δασική Φυτεία.

Θεωρητικά, οι προϊστάμενοι της Διεύθυνσης Δασών του νομού και των ΔΣΕΔ των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων έχουν το δικαίωμα να κρίνουν τις Πράξεις Χαρακτηρισμού και να προσφεύγουν στη συνέχεια στις ΤΕΕΑ υποβάλλοντας αντιρρήσεις. Όταν όμως οι προϊστάμενοι των Διευθύνσεων αυτών κρίνουν ότι δε συντρέχουν λόγοι υποβολής αντιρρήσεων, οι Συντονιστές των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων δε συνεχίζουν να επιμένουν για την υποβολή αντιρρήσεων. Και βέβαια, δεν είναι και τόσο... σύνηθες να χρησιμοποιούν νομικούς για να τους συντάξουν ατομική εισήγηση. Αυτή η διαδικασία είναι παράνομη, γιατί δεν προβλέπεται από το Διοικητικό Δίκαιο.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο Συντονιστής της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής επέμενε φορτικά, προφανώς γιατί είχε συνταχθεί με τις κυβερνητικές επιδιώξεις για τον ολοκληρωτικό αποχαρακτηρισμό όλων των δασικών εκτάσεων της περιοχής Ελληνικού – Αγίου Κοσμά. Με αίτησή μας στις 6 Οκτώβρη ζητήσαμε τα σχετικά έγγραφα, τα οποία παραλάβαμε στις 9 Οκτώβρη.

Ο αρμόδιος τμηματάρχης, εισηγήθηκε ότι δε χρειάζεται να υποβληθούν αντιρρήσεις κατά της Πράξης Χαρακτηρισμού του Δασάρχη Πειραιά, μετά από ενδελεχή μελέτη του φακέλου και όχι για λόγους συναδελφικής αλληλεγγύης. Παραθέτουμε το απόσπασμα με το οποίο κλείνει η τρισελίδη εισήγηση του δασολόγου, στις 20 Ιούνη του 2017:

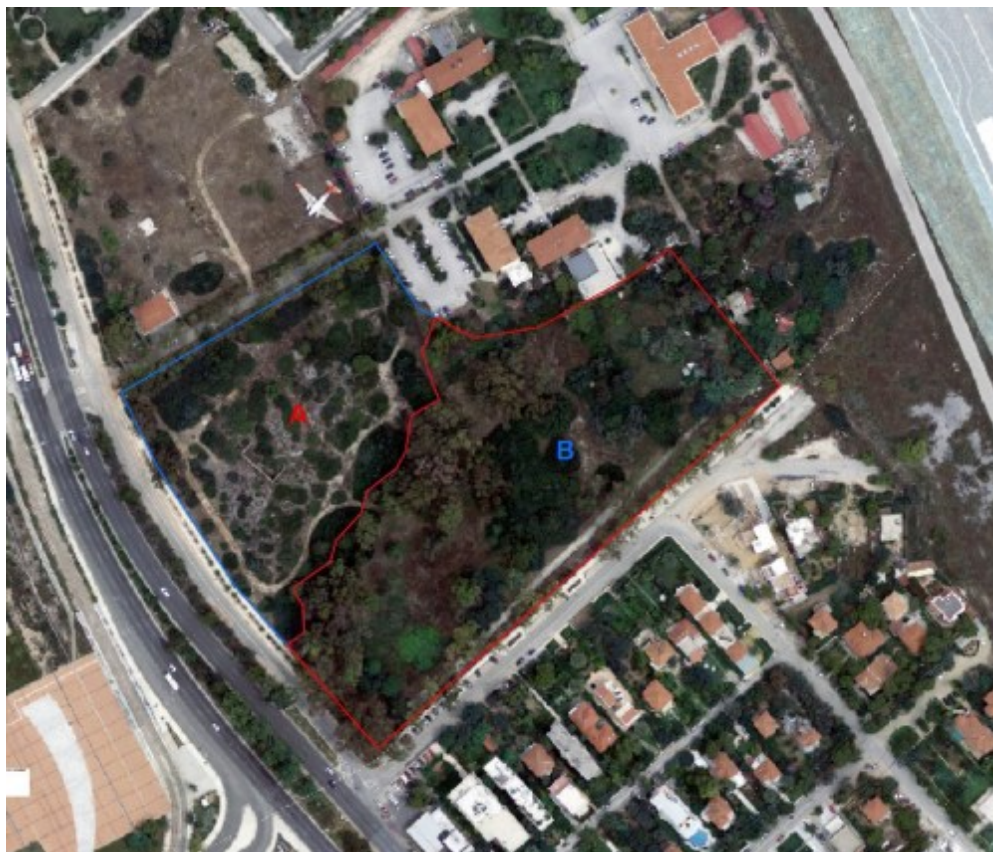
«Με την 39216/1659/11.5.2017 Πράξη Χαρακτηρισμού η έκταση χαρακτηρίζεται από τον Δασάρχη σύμφωνα με την εισήγηση του αρμοδίου Δασολόγου. Ύστερα από τον έλεγχο των στοιχείων του φακέλου δεν προκύπτουν άλλα στοιχεία που να στοιχειοθετούν αντίθετη δική μας άποψη περί του χαρακτήρα της έκτασης. Κατόπιν των ανωτέρω και εφόσον υπάρχει ταύτιση απόψεων μεταξύ εισηγητού και Δασάρχη και ελλείπει αντίθετη δική μας άποψη, προτείνουμε να μην ασκηθούν αντιρρήσεις ενώπιον της Τεχνικής Επιτροπής Εξέτασης Αντιρρήσεων κατά της 39216/1659/11.5.2017 Πράξης Χαρακτηρισμού του Δασάρχη Πειραιά».

Με την εισήγηση συμφώνησε και η προϊσταμένη της Διεύθυνσης Δασών Πειραιά. Δεν συμφώνησε όμως ο Συντονιστής της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής, που έγραψε πάνω στην απόφαση της προϊσταμένης της Διεύθυνσης Δασών: «Δεν συμφωνώ με την πρόταση του Διευθυντή Δασών Πειραιά και εγείρω αντιρρήσεις». (Δείτε την εισήγηση και τις αντιρρήσεις του Συντονιστή).

Ο Συντονιστής δεν περιορίστηκε στη διατύπωση αντίρρησης στην απόφαση της προϊσταμένης της Διεύθυνσης Δασών Πειραιά. Στις 26 Ιούνη έδωσε «Εξαιρετικά Επείγουσα» εντολή στον προϊστάμενο της Διεύθυνσης Συντονισμού και Επιθεώρησης Δασών (ΔΣΕΔ) να εκφράσει τις απόψεις του για τον δασικό ή μη χαρακτήρα της έκτασης. Ο προϊστάμενος της ΔΣΕΔ έκανε φωτοερμηνεία στο γραφείο,

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

αυτοψία στην έκταση των 37 στρεμμάτων, όπου πήρε και φωτογραφίες, και στις 17 Ιούλη έκανε μια εμπειρισταωμένη εισήγηση, η έκταση της οποίας, μαζί με τα αποσπάσματα αεροφωτογραφιών και ορθοφωτοχαρτών των ετών 1939, 1945, 1960, 1969, 1987, 1989, 1997, 2007 και φωτογραφιών, ανέρχεται σε 16 σελίδες. Στο τέλος της εισήγησής του, μετά τη φωτοερμηνεία και την αυτοψία, καταλήγει σε διαπιστώσεις και συμπεράσματα τρεισήμισι σελίδων. Διαπίστωσε ότι υπάρχουν δύο τμήματα, το Α και το Β και περιέγραψε αναλυτικά τη δασική βλάστηση με την οποία καλύπτεται το κάθε τμήμα:

«Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με την αριθ. 39216/1659/11-5-2017 πράξη χαρακτηρισμού του Δασάρχη Πειραιά, χαρακτηρίστηκε μεταξύ άλλων και το τμήμα 8 έκτασης 36,918 στρεμμάτων ως δασική έκταση της παρ. 2 του αρθρ. 3 του Ν. 998/79, ως ισχύει. Με την εισήγηση του Δασολόγου Ν. Δ. της Διεύθυνσης Δασών Πειραιά διατυπώθηκε η γνώμη περί της μη άσκησης αντιρρήσεων κατά της ανωτέρω πράξης χαρακτηρισμού. Με την ανωτέρω σχετική του Συντονιστή Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής, μας δόθηκε η εντολή για την έκφραση απόψεων επί του δασικού ή μη χαρακτήρα του τμήματος 8. Για την εκτέλεση της εντολής προβήκαμε σε αυτοψία της έκτασης και εκτίμηση στοιχείων επί σειράς αεροφωτογραφιών του Δασαρχείου Πειραιά και ορθοφωτοχαρτών της Υπηρεσίας μας. Από τις ενέργειές μας αυτές προέκυψαν τα εξής:

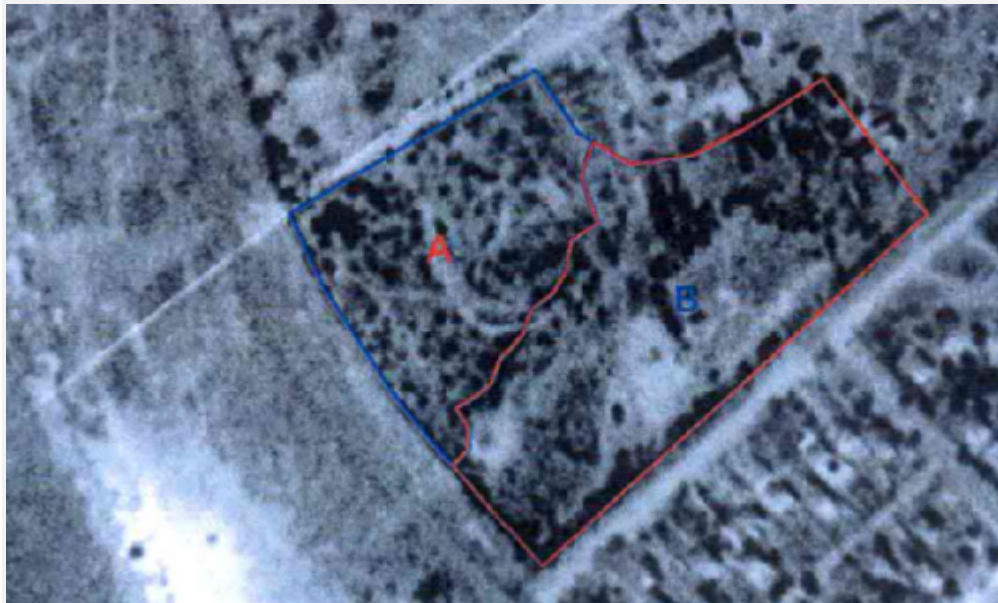
Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Β. ΑΥΤΟΨΙΑ-ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΚΑΙ ΟΡΘΟΦΩΤΟΧΑΡΤΩΝ

Κατά την αυτοψία διαπιστώθηκε ότι η έκταση του τμήματος 8 αποτελείται από δύο διακριτά τμήματα, ένα τμήμα (Α) έκτασης 13,860 στρεμμάτων, στο οποίο κυριαρχεί η θαμνώδης μορφή βλάστησης και ένα τμήμα (Β) έκτασης 23,058 στρεμμάτων, στο οποίο κυριαρχεί η δενδρώδης μορφή βλάστησης. Στη συνέχεια παρατίθεται αποσπάσματα αεροφωτογραφιών και ορθοφωτοχαρτών, στα οποία φαίνονται τα τμήματα (Α) και (Β):

Έτος 1939

Έτος 1945

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

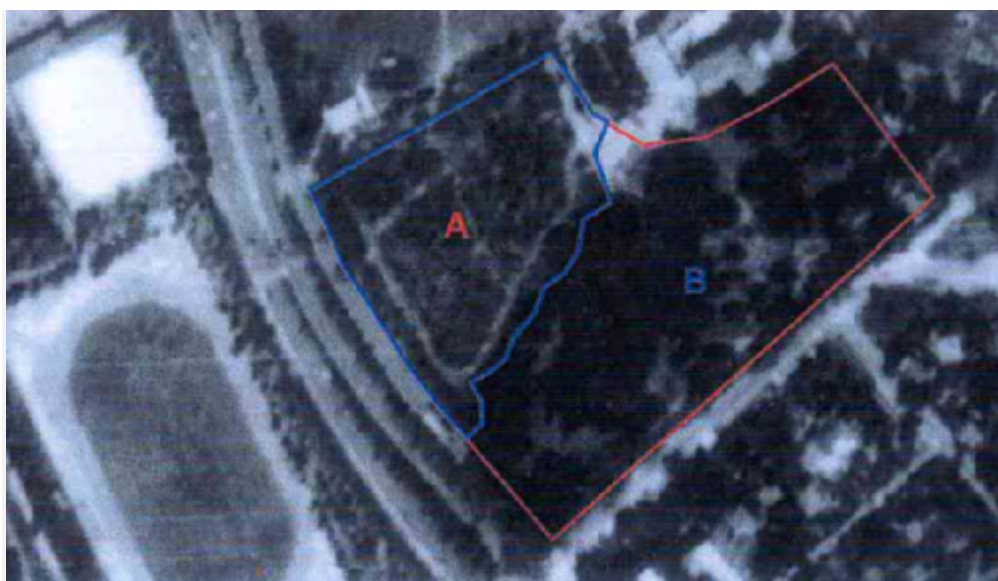

Έτος 1960

Έτος 1969

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

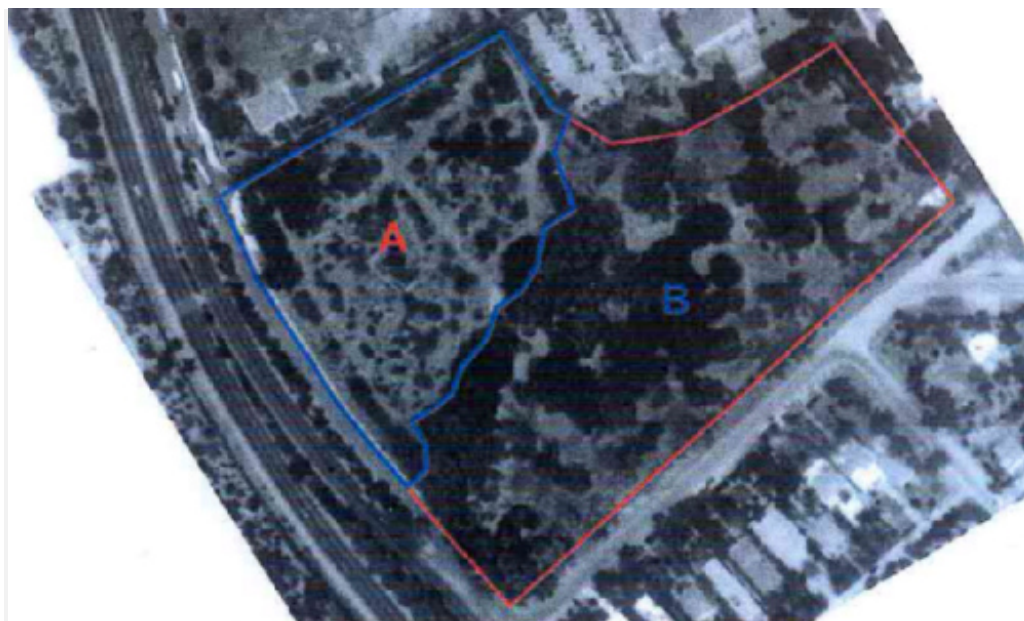

Έτος 1987

Έτος 1989

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Έτος 1997

Έτος 2007

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Δασική βλάστηση εντός του τμήματος Β

Φυσική αναγέννηση χαλεπίου πεύκης στο τμήμα Β

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Θαμνώδης και δενδρώδης δασική βλάστηση στο τμήμα Β

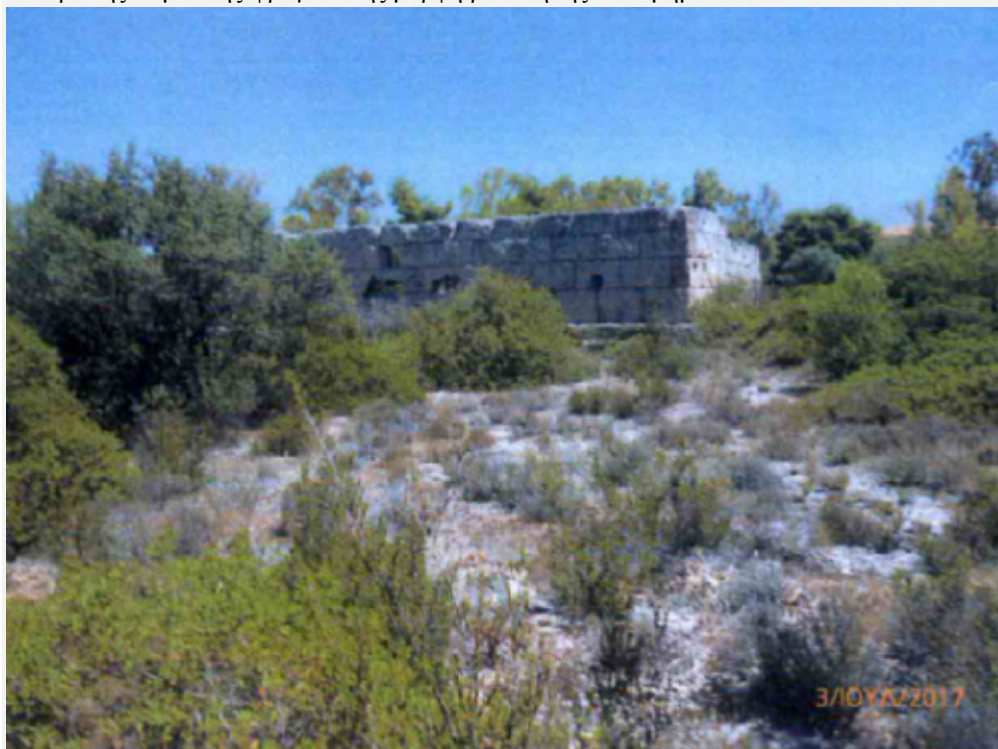

Φρυγανική βλάστηση (λαδανιές) στο τμήμα Α

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Δενδρώδης-θαμνώδης-φρυγανώδης μορφή βλάστησης στο τμήμα Α

Μεταφερθέν αρχαίο τείχος στο τμήμα Α

Γ. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την εκτίμηση των στοιχείων των ανωτέρω αεροφωτογραφιών και ορθοφωτοχαρτών σε συνδυασμό με τα στοιχεία της αυτοψίας προέκυψαν τα εξής:

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

ΤΜΗΜΑ Α: Η έκταση του τμήματος Α ανέρχεται στα 13,860 στρέμματα. Στην αεροφωτογραφία του έτους 1939 είναι εμφανείς ανθρώπινες επεμβάσεις εντός της έκτασης (μονοπάτια κλπ), παρατηρούνται επίσης διάσπαρτοι θάμνοι ειδών που δεν μπορούν να προσδιοριστούν, σε ποσοστό μεγαλύτερο του 15%. Ο τρόπος κατανομής της βλάστησης είναι τυχαίος χωρίς κάποια διάταξη και αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι θάμνοι είναι δασικής μορφής.

Η ίδια εικόνα ως ανωτέρω, παρατηρείται και στον ορθοφωτοχάρτη του έτους 1945. Οι ανθρώπινες επεμβάσεις είναι λιγότερο εμφανείς κατά το έτος αυτό.

Κατά το έτος 1960 παρατηρούνται κάποιες επί πλέον ανθρώπινες επεμβάσεις στο ΒΑ τμήμα της έκτασης. Η κάλυψη της δασικής βλάστησης δεν έχει διαφοροποιηθεί σημαντικά.

Κατά το έτος 1969 παρατηρούνται νέες ανθρώπινες επεμβάσεις, όπως διάνοιξη κάποιων ζωνών (δρόμων) στο Ν και Α τμήμα καθώς και ισοπέδωση ακριβώς στο Β όριο του τμήματος.

Κατά το έτος 1987 δεν παρατηρούνται νέες ανθρώπινες επεμβάσεις, η κάλυψη και η ανάπτυξη της βλάστησης έχουν αυξηθεί σημαντικά, ενώ φαίνεται να έχει ήδη μεταφερθεί εντός της έκτασης ένα αρχαίο τείχος σχήματος Π, το οποίο υπάρχει και σήμερα.

Το έτος 1989 η κατάσταση δεν έχει αλλάξει σημαντικά με την πάροδο δύο ετών. Στο ΒΔ όριο της έκτασης διακρίνεται δενδροστοιχία ευκαλύπτων στην άκρη του δρόμου με τον οποίο συνορεύει η έκταση.

Το έτος 1997 η κατάσταση παραμένει η ίδια.

Η κατάσταση δεν διαφοροποιείται σημαντικά κατά το έτος 2007. Επί του ορθοφωτοχάρτη του έτους αυτού η κάλυψη της βλάστησης αυξάνει ελαφρά σε σχέση με την κάλυψη του έτους 1997.

Από την διενεργηθείσα αυτοψία προέκυψε ότι η δασική θαμνώδης βλάστηση αποτελείται από τα εξής είδη:

Πουρνάρι (*Quercus coccifera*), Σχίνος (*Pistacia lentiscus*), Αγριελιά (*Olea europaea*), Ασπάλαθος (*Calicotome villosa*), Κέδρος (βένιο) (*Juniperus phoenicea*), Ρείκι (*Erica arborea*)

Σε πολύ μικρό βαθμό διαπιστώθηκε και η παρουσία φρύγανων όπως: Θυμάρι (*Thymus capitatus*), Θρούμπι (*Satureja thymbra*), λαδανιά (*Cistus creticus*), σπαράγγι (*Asparagus* sp.) και αφάνα (*Genista acathoclada*). Διαπιστώθηκε επίσης η ύπαρξη ελάχιστων δέντρων πεύκων περιμετρικά της έκτασης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το τμήμα Α από το έτος 1939-σήμερα ήταν και είναι δασικής μορφής παρά τις κάποιες ανθρώπινες επεμβάσεις που παρατηρήθηκαν κατά το παρελθόν. Η κάλυψη της θαμνώδους δασικής βλάστησης ανέρχεται σήμερα στο 50% περίπου.

ΤΜΗΜΑ Β. Η έκταση του τμήματος Β ανέρχεται στα 23,06 στρέμματα. Από εκτίμηση των αεροφωτογραφιών του έτους 1939, προκύπτουν ανθρώπινες επεμβάσεις εντός της έκτασης (μονοπάτια, διάδρομοι, ισοπεδώσεις μικρών τμημάτων). Δεν προκύπτει κάποιο είδος καλλιέργειας στην έκταση. Σε κάποια τμήματά της παρατηρούνται και λίγα μεμονωμένα δέντρα, μικρής ανάπτυξης, καθώς και θάμνοι η ταυτότητα των οποίων δεν μπορεί να εξακριβωθεί.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Από τον ορθοφωτοχάρτη του έτους 1945 προκύπτει ότι στο Β-Δ-ΒΑ μέρος του τμήματος είναι εμφανής η ύπαρξη δέντρων και θάμνων, κατά πάσα πιθανότητα δασικών.

Κατά το έτος 1960 παρατηρούνται ανθρώπινες επεμβάσεις στο Β, ΒΑ τμήμα της έκτασης. Η κάλυψη βλάστησης εντός του συνόλου της έκτασης έχει αυξηθεί σημαντικά τόσο των δέντρων όσο και των θάμνων, ενώ παρατηρείται και σημαντική καθ' ύψος αύξηση των δέντρων-θάμνων. Παρατηρείται ύπαρξη σημαντικής βλάστησης (δενδρώδους-θαμνώδους) και επί της έκτασης που το έτος 1945 δεν έφερε δασική βλάστηση.

Το έτος 1969 παρατηρείται επιφανειακή ισοπέδωση πολλών τμημάτων εντός της έκτασης με καταστροφή κυρίως υπορόφου θαμνώδους βλάστησης.

Κατά το έτος 1987 τα ισοπεδωμένα τμήματα φαίνεται να έχουν εν πολλοίς καλυφτεί από θαμνώδη βλάστηση καθώς και από την κόμη των δένδρων που έχουν αναπτυχθεί ακόμη περισσότερο.

Στην έγχρωμη αεροφωτογραφία του έτους 1989 τα ισοπεδωμένα τμήματα φαίνονται πιο καθαρά και η κάλυψη της βλάστησης σε κατά τι μικρότερο ποσοστό. Πιθανόν η σκοτεινότητα και μη καθαρότητα της αεροφωτογραφίας του έτους 1987 να δημιουργεί μια υπερεκτίμηση στη κάλυψη της βλάστησης κατά το έτος αυτό.

Κατά το έτος 1997, τα ισοπεδωμένα τμήματα έχουν αυξηθεί σημαντικά σε έκταση, παρατηρείται δε και καταστροφή βλάστησης σε μικρή έκταση. Επί του ορθοφωτοχάρτη του έτους 2007, η έκταση δεν παρουσιάζει σημαντική διαφοροποίηση, παρά τις παρατηρούμενες μικρές αυξομειώσεις των ισοπεδωμένων τμημάτων κατά θέσεις.

Ευκάλυπτος, Κυπαρίσσι ορθόκλαδο, Δάφνη, Κουτσουπιά, Πικροδάφνη, Προύνος, Χαρουπιά, Πεύκα, Πουρνάρι, Σχίνος, Ασπάλαθος, Αγριελιά, Λαδανιές, Σπαράγγια, Καλάμια

Παρατηρήθηκε επίσης και μικρός αριθμός μη δασικών φυτών όπως μουσμουλιά, συκιά, μουριά κ.ά.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το σύνολο της έκτασης του τμήματος Β κατά το έτος 1939 είχε την χορτολιβαδική μορφή. Στη συνέχεια άρχισε να αναπτύσσεται η θαμνώδης βλάστηση και τμήματα της έκτασης να εμφανίζουν δασική μορφή. Από το 1960 και στη συνέχεια παρατηρείται αύξηση του ποσοστού κάλυψης της βλάστησης καθώς και σημαντική καθ' ύψος αύξηση. Η αύξηση αυτή οφείλεται στην φυσική εξέλιξη της υπάρχουσας φυσικής βλάστησης καθώς και σε φυτεύσεις άλλων ειδών, προφανώς για αναβάθμιση της αισθητικής του τοπίου.

Με βάση τα ανωτέρω εκτεθέντα, προκύπτει σαφώς και χωρίς αμφισβήτηση η δασική μορφή επί του συνόλου της έκτασης του τμήματος Β.

ΤΕΛΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το σύνολο της έκτασης των 36,918 στρεμμάτων, η οποία ευρίσκεται εντός ευρύτερης έκτασης 6.205,677 στρεμμάτων εντός των ορίων των Δήμων Ελληνικού Αργυρούπολης, Αλίμου και Γλυφάδας του νομού Αττικής, **έχει σήμερα δασική μορφή.»**

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Η εκτίμηση του κοινού νομοθέτη για την ανάγκη μεταβολής του προορισμού δημόσιου δάσους ή δασική έκτασης υπόκειται στον δικαστικό έλεγχο.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν.998/1979⁵²²: «Σκοπός του παρόντος νόμου είναι ο καθορισμός των συγκεκριμένων μέτρων προστασίας για τη διατήρηση, ανάπτυξη και βελτίωση των δασών, των δασικών εκτάσεων και των δημοσίων χορτολιβαδικών και βραχωδών εκτάσεων, σύμφωνα με την αρχή της αειφορίας και σε συνάρτηση με το ιδιαίτερο νομικό καθεστώς που διέπει την ιδιοκτησία και την εκμετάλλευση αυτών, όπως και ο προσδιορισμός κατά περίπτωση των όρων και προϋποθέσεων, υπό τις οποίες οι προστατευτέες εκτάσεις μπορεί στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης να μεταβάλουν την κατά προορισμό χρήση τους ή να εξυπηρετούν και άλλες χρήσεις, για λόγους επιβαλλόμενους από το δημόσιο συμφέρον.»

Έννομο συμφέρον για την προσβολή άδειας ανοικοδόμησης σε δασική έκταση έχουν όσοι θίγονται από την οικολογική υποβάθμιση και όχι μόνο όσων οι κατοικίες τους ή οι έδρες τους γειτνιάζουν με δασικές εκτάσεις, κατ'εφαρμογή του άρθρου 2 παρ. 1 του ν 998/79, που ορίζει την προστασία των δασών ως δικαίωμα και υποχρέωση των πολιτών.

Στο άρθρο 70⁵²³ επιπρόσθετα του Ν. 998/1979 «Παραβάσεις υποχρεώσεων σχετικών προς αναδασώσεις» αναφέρεται ότι επιβάλλεται διοικητική ποινή προστίμου με πράξη καταλογισμού του οικείου δασάρχη, η οποία εκδίδεται μέσα σε προθεσμία δέκα (10) ημερών από τη γνωστοποίηση σε αυτόν της τελεσίδικης καταδικαστικής απόφασης σε βάρος όποιου εκχερσώνει, υλοτομεί, αποψιλωτικά ή καλλιεργεί έκταση δημόσια ή ιδιωτική, που κηρύχθηκε αναδασωτέα. Με μέριμνα της αρμόδιας Εισαγγελικής Αρχής γνωστοποιούνται οι εν λόγω αποφάσεις, μέσα σε προθεσμία τριάντα (30) ημερών από τη δημοσίευσή τους, στον οικείο δασάρχη, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 6 του Ν. 2612/1998-''Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων.''⁵²⁴

Θα περίμενε κανένας ότι, μετά απ' αυτή την εμπεριστατωμένη εισήγηση του προϊστάμενου της ΔΣΕΔ, ο Συντονιστής θα σταματούσε τις εντολές για τη σύνταξη εισήγησης υποβολής αντιρρήσεων. Εγινε το αντίθετο. Ο Συντονιστής δε σταμάτησε τις εντολές και βρήκε έναν καλοθελητή, νομικό (!), να του συντάξει εισήγηση για υποβολή αντιρρήσεων, αποποιούμενος το καθήκον του να υπερασπίζεται τον δασικό πλούτο της χώρας. Ο Συντονιστής δεν περιορίστηκε μόνο στην αγνόηση των εισηγήσεων των προϊσταμένων των αρμόδιων Διευθύνσεων. Μετά την εισήγηση του ο προϊστάμενος της ΔΣΕΔ, μετακινήθηκε στη Διεύθυνση Αναδασώσεων. Στις 14 Ιούλη του 2017 ήταν προϊστάμενος της ΔΣΕΔ, ενώ στις 20 Ιούλη τοποθετήθηκε ως προϊστάμενος της Διεύθυνσης Αναδασώσεων!»

⁵²² Το άρθρο 1 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 32 παρ.1 Ν.4280/2014, ΦΕΚ Α 159/8.8.2014.

⁵²³ Η παρ.1 όπως έχει αντικατασταθεί με το άρθρο 29 παρ.1 του Ν. 2081/1992 (ΦΕΚ Α154) και τροποποιηθεί με την παρ.14 αρθρ. 1 Ν. 3208/2003 (ΦΕΚ Α303/24.12.2003) και αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 41 Ν.4280/2014 (ΦΕΚ Α 159/8.8.2014)

⁵²⁴ Άρθρο 6, Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων: Οι αρμοδιότητες, υποχρεώσεις και δικαιώματα του Δασάρχη, που προβλέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 23 έως 37, εκτός του άρθρου 35, του ν. 998/1979, καθώς και όποιες άλλες αφορούν θέματα δασοπροστασίας από τις πυρκαγιές, ασκούνται εφεξής αντίστοιχα από το Διοικητή της οικείας Πυροσβεστικής Υπηρεσίας. Οπου στις διατάξεις αναφέρεται

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Με βάση την τροποποίηση του άρθρ.1 παρ 14 του Ν.3208/2003, ΦΕΚ Α 303/24.12.2003, το πρόστιμο⁵²⁵ πλέον εισπράττεται κατά τα ισχύοντα για την είσπραξη Δημοσίων Εσόδων και αποδίδεται στο Ειδικό Φορέα Δασών του Πράσινου Ταμείου, ως δαπάνη αποκατάστασης της δασικής βλάβης που καταστράφηκε.

Το άρθρο 71 προβλέπει την επιβολή ποινικών κυρώσεων στους καταπατητές των δασών, σε εκείνους δηλαδή που πραγματοποιούν κατασκευές σε δάση ή δασικές εκτάσεις (παρ. 1) ή εκχερσώνουν ή καλλιεργούν εκχερσωμένη δασική έκταση, (παρ. 3) καθώς και στους εκτελεστές έργων διάνοιξης οδών. Σύμφωνα με το άρθρο 71 παρ. 1 «Εργολάβοι, υπεργολάβοι, κατασκευαστές, οι εντολείς τους και κάθε τρίτος που επιχειρεί, άνευ δικαιώματος ή καθ'υπέρβαση των υπό του παρόντος νόμου προβλεπόμενων εξαιρέσεων, την ανέγερση οποιουδήποτε κτίσματος ή κατασκευάσματος, οριστικής ή προσωρινής μορφής ή πραγματοποιεί οποιασδήποτε φύσεως εγκατάσταση, εντός δάσους ή δασικής εκτάσεως, δημόσιας ή ιδιωτικής, τιμωρούνται με κάθειρξη τουλάχιστον πέντε ετών και με χρηματική ποινή από είκοσι χιλιάδες (20.000 ευρώ) μέχρι διακόσιες χιλιάδες ευρώ (200.000 ευρώ).

Με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και με 2000 μέχρι 20000 ευρώ τιμωρούνται οι συμπράττοντες στην ανοικοδόμηση ή κατασκευή υπάλληλοι και εργάτες των προσώπων του προηγούμενου εδαφίου, οι συνεργάτες αυτών και κάθε τρίτος που παρέχει άμεση ή έμμεση συνδρομή πριν ή κατά την ανέγερση του κτίσματος ή της κατασκευής.

Το Ν.Δ.86/1969 «Περί Δασικού Κώδικα» (όπως έχει τροποποιηθεί και συμπληρωθεί με το Ν.Δ. 946/1971, τον Ν. 117/1975, τον Ν. 3208/2003 και τον Ν.4280/2014), είναι ένα εκτενέστατο νομοθέτημα, αποτελούμενο από 320 άρθρα, ρυθμίζει με λεπτομερή τρόπο ένα ευρύ πλέγμα ζητημάτων που συνδέονται με τα δάση π.χ. τους όρους παραχώρησης νομής σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τους όρους εξαγοράς και απαλλοτρίωσης ιδιωτικών εκτάσεων, γενικά ζητήματα διαχείρισης των δασών, τις δασοπονικές μελέτες, τις υποχρεώσεις των υλοτόμων, την εκτέλεση δασικών έργων, τους όρους βοσκής σε δασικές εκτάσεις, τη δημιουργία αντιπυρικών λωρίδων και δασικών οδών, τους όρους της θήρας στα δάση κτλ.

Αξίζει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι στον Ν.998/1979 'ποινικοποιούνται αθρόα συμπεριφορές (βλ. άρθρα 68-69) με τη γνωστή «μέθοδο» της τυποποίησης διοικητικών παραβάσεων ως εγκλημάτων κυρίως αφηρημένης διακινδύνευσης χωρίς όμως να λαμβάνονται υπ' όψιν στοιχειώδη κριτήρια διαφοροποίησης του εγκληματικού από το διοικητικό άδικο'.⁵²⁶ Απαγορεύεται έτσι να ανάβεται και να διατηρείται για οποιοδήποτε σκοπό φωτιά εντός κατοικιών, ξενοδοχείων,

"Υπουργός Γεωργίας", "Δασικό Σώμα", "Δασάρχης", "Δασικοί Υπάλληλοι", νοείται αντιστοίχως "Υπουργός Δημόσιας Τάξης", "Πυροσβεστικό Σώμα", "Διοικητής Πυροσβεστικής Υπηρεσίας" και "Πυροσβεστικοί Υπάλληλοι".

⁵²⁵ Το πρόστιμο ισούται με 1.467 ευρώ πολλαπλασιαζόμενα επί το συντελεστή Μ της παρ. 5 του άρθρου 16 του Π.Δ. 437/1981 (Α' 120) και με την έκταση που καταστρέφεται σε στρέμματα.

⁵²⁶ Παπανεοφύτου Α., Ποινικό Δίκαιο, κράτος και τεχνολογικοί κίνδυνοι, Τόμος Α', Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1997, σελ. 246.

εργαστηρίων, καλυβιών, ποιμνιοστασίων, σκηνών, αυλών ή περιφραγμένων ακάλυπτων χώρων, που βρίσκονται εντός δασών και δασικών εκτάσεων και μέχρις απόσταση 300 μέτρων.⁵²⁷ Απαγορεύεται η εγκατάλειψη εύφλεκτων υλών ή άχρηστων ειδών στην ύπαιθρο. Επιτρέπεται η τοποθέτηση - φύλαξή τους σε κατάλληλο χώρο, η απόσταση του οποίου είναι 300 μέτρα από τις παρυφές δασών ή δασικών εκτάσεων και 50 μέτρα από δενδροστοιχίες με δενδρώδη και θαμνώδη βλάστηση. Εντύπωση προκαλεί η διατύπωση της έννοιας των άχρηστων ειδών που δεν προσδιορίζεται η ποσότητα και η πραγματική ή μη δυνατότητα πρόκλησης κινδύνου πυρκαγιάς. Οι ως άνω διατάξεις είναι χαρακτηριστικό δείγμα 'προληπτικής ποινικοποίησης διοικητικών παραβάσεων χωρίς κριτήρια εκτίμησης του απαξιολογικού τους υπόβαθρου, της πραγματικής δυνατότητάς τους να προκαλέσουν βλάβη.'

Η προληπτική προστασία του δικαίου του περιβάλλοντος δεν πρέπει να φτάνει στο σημείο να επεκτείνεται ο ποινικός έλεγχος σε συμπεριφορές που ο κίνδυνος είναι απειροελάχιστος και δεν εμπεριέχουν πραγματική απειλή, έτσι ώστε να τις εντάσσουμε στην κατηγορία των ποινικά αξιολογών συμπεριφορών. Η πρακτική ενσωμάτωσης των ποινικών κυρώσεων σε διοικητικές απαγορεύσεις, που δεν θέτουν σε κίνηση αντικειμενικούς όρους κινδύνου προσβολής του έννομου αγαθού του περιβάλλοντος, θα μπορούσε να συνιστά κατάχρηση της ποινικής εξουσίας του κράτους.

4.5 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Παρότι η νομολογία προάγει την επιστημονική έρευνα, εντούτοις κατά την κρατούσα άποψη στην χώρα μας, τα δικαστήρια δεν δημιουργούν με τις αποφάσεις τους νομικούς κανόνες. Όμως πολλές φορές, τα κενά ή η έλλειψη θάρρους του νομοθέτη έρχεται σε πολλές περιπτώσεις να καλύψει η νομολογία κυρίως του Συμβουλίου της Επικρατείας και ιδιαίτερα του Ε' Τμήματος αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος.

Είναι γεγονός ότι το δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος έχει δεχθεί τη σημαντικότερη νομολογιακή συμβολή στη διαμόρφωσή του, από τους υπόλοιπους

⁵²⁷ Βλ. *Πυροσβεστική Διάταξη: Υπ' αριθ. 9/2000(ΦΕΚ Β' 1459/30-11-2000)* "Κανονισμός ρύθμισης μέτρων για την πρόληψη και αντιμετώπιση πυρκαγιών σε δασικές και αγροτικές εκτάσεις" όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με την 9Α/2005 Πυρ/κή Διάταξη (ΦΕΚ Β' 1554) και ισχύει

κλάδους του δημοσίου δικαίου. Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι η νομολογία δεν μπορεί κατά κανόνα να λειτουργήσει εξ αντικειμένου προληπτικά, αφού στις περισσότερες περιπτώσεις έρχεται να κρίνει τετελεσμένα ήδη γεγονότα που έχουν δημιουργηθεί με συγκεκριμένες αποφάσεις του νομοθέτη και της διοίκησης.

Πιο συγκεκριμένα και ενδεικτικά αναφέρεται η απόφαση 53/93 του ΣτΕ στην οποία διακηρύχτηκε για πρώτη φορά η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης. Η Αρχή αυτή προσδιορίστηκε περαιτέρω στην υπ' αριθμ. 304/1993 απόφαση του ΣτΕ, με την οποία πραγματοποιήθηκε μια νομολογιακή στροφή ως προς την αντιμετώπιση της σύγκρουσης μεταξύ προστασίας του περιβάλλοντος και της οικονομικής ανάπτυξης. Η νέα νομολογία, συνδύασε τα άρθρα 24 και 106 παρ.1 του Συντάγματος, σχετικά με την υποχρέωση του κράτους για την προστασία του περιβάλλοντος και με την ανάθεση στο κράτος του προγραμματισμού και συντονισμού της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας, με σκοπό την εξασφάλιση της οικονομικής ανάπτυξης όλων των τομέων της εθνικής οικονομίας αντίστοιχα. Η απόφαση ανέδειξε την συνδυαστική άσκηση της αναπτυξιακής οικονομικής πολιτικής προς την πολιτική προστασίας του περιβάλλοντος. Επιπλέον, στο πλαίσιο της επίτευξης της βιώσιμης ανάπτυξης προσδίδεται προέχουσα μέριμνα στην πρόληψη βλάβης του περιβάλλοντος.⁵²⁸ Ακολούθησαν αρκετές αποφάσεις που συνέδεσαν την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης με δραστηριότητες, όπως η διάνοιξη της Εγνατίας Οδού, η ίδρυση βιομηχανικών μονάδων, η παροχή ρεύματος υψηλής τάσης σε μικρά νησιά, η εξορυκτική δραστηριότητα, καθώς και η διαχείριση των δασικών οικοσυστημάτων.⁵²⁹

4.6 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΑΛΛΩΝ ΝΟΜΟΘΕΤΗΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Άλλα νομοθετήματα:

Το Π.Δ 1180/81 «περί ρυθμίσεως θεμάτων αναγόμενων εις τα της ιδρύσεως και λειτουργίας βιομηχανιών, βιοτεχνιών, πάσης φύσεως μηχανολογικών εγκαταστάσεων και αποθηκών και της εκ τούτων διασφαλίσεως περιβάλλοντος εν γένει.

Το Π.Δ. αναφέρεται σε βιομηχανίες, βιοτεχνίες, πάσης φύσεως μηχανολογικές εγκαταστάσεις, μόνιμες εστίες καύσης και αποθήκες, ανεξαρτήτως της νομικής υπόστασής τους. Καθορίζονται ανώτατα επιτρεπτά όρια εκπομπής ορισμένων αερίων ρυπαντών από ορισμένες εγκαταστάσεις. Επίσης, καθορίζονται

⁵²⁸ Έτσι Γ. Σιούτη, Η αρχή της προφύλαξης και η διαχείριση των περιβαλλοντικών κινδύνων, ΠερΔικ, τεύχος 4/2004.

⁵²⁹ ΣτΕ 2731/1997, 2805/1997, 4207/1997, 637/1998, 2818/1997, 2755/94, και 3478/2000

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

κατευθυντήριες τιμές για τα επιτρεπόμενα όρια εκπομπής σε υγρά απόβλητα, ενώ κατονομάζονται οι εγκαταστάσεις για τις οποίες είναι αναγκαία για τη χορήγηση άδειας εγκαταστάσεως ή λειτουργίας η υποβολή Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (τύπου Α ή Β) στο Υ.Β.Ε.Τ. Ταυτόχρονα καθορίζεται η μορφή και το περιεχόμενο των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων τύπου Α και τύπου Β. Οι σχετικές με τις Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων διατάξεις έχουν πλέον αντικατασταθεί από την Κ.Υ.Α. 69269/90, ΦΕΚ 678/Β/90. - Κ.Υ.Α. οικ. 5697/590/2000 κατήργησε Κ.Υ.Α. 18187/272/88, ΦΕΚ 126/Β/88:

"Καθορισμός μέτρων και περιορισμών για την αντιμετώπιση κινδύνων από ατυχήματα μεγάλης έκτασης που περικλείουν ορισμένες βιομηχανικές δραστηριότητες".

Επιπρόσθετα, έχει ψηφισθεί και ο Ν. 2545/1997 «Βιομηχανικές - Επιχειρηματικές περιοχές και άλλες διατάξεις» καθώς και ο Ν. 3982/2011 με τις σχετικές διατάξεις.

Ο Ν. 1327/1983, με τον οποίο κυρώνεται και συμπληρώνεται η από 18.6.1982 πράξη νομοθετικού περιεχομένου για την αντιμετώπιση των εκτάκτων επεισοδίων ρύπανσης του περιβάλλοντος και ρύθμιση συναφών θεμάτων.

Σύμφωνα με τον ως άνω νόμο, έκτακτα μέτρα περιλαμβάνουν τα εξής:

- Μέτρα για τη βιομηχανία, όπως μείωση της κατανάλωσης καυσίμων και της αντίστοιχης παραγωγής τους, απαγόρευση λειτουργίας ή περιοδική διακοπή λειτουργίας ορισμένων βιομηχανιών, ελάττωση παραγωγής βιομηχανιών στα ελάχιστα επίπεδα λειτουργίας που απαιτούνται για τη συντήρηση και την ασφάλεια των εγκαταστάσεων,
- Μέτρα για τα αυτοκίνητα, όπως επιβολή εκ περιτροπής κυκλοφορίας ΙΧ καθώς και
- Μέτρα για θέρμανση κτιρίων και άλλοι περιορισμοί.

Τα έκτακτα αυτά μέτρα καθορίζονται από τους Υπουργούς Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος και των κατά περίπτωση αρμοδίων Υπουργών.

Στο άρθρο 3 του νόμου αυτού αναφέρονται Διοικητικές κυρώσεις:

1. Στον παραβάτη των μέτρων που καθορίζονται με τις παραπάνω διοικητικές πράξεις, επιβάλλεται με απόφαση του αρμοδίου νομάρχη, μετά από την πράξη ελέγχου του κατά το άρθρ. 5 ΚΕΠΠΕ ή της Ειδικής Υπηρεσίας Δήμων και Κοινοτήτων, διοικητική χρηματική ποινή μέχρι οκτακόσιες χιλιάδες (800.000) δραχμές, εφόσον δεν προβλέπεται αυστηρότερη ποινή από ειδικές διατάξεις. Για παραβάσεις στην περιοχή του νομού Αττικής η κατά το προηγούμενο εδάφιο διοικητική ποινή επιβάλλεται από τον Υπουργό Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

2. Σε περίπτωση που τάσσεται από την αρχή προθεσμία συμμόρφωσης, επιβάλλεται χρηματική ποινή μέχρι τριακόσιες χιλιάδες (300.000) δραχμές για κάθε ημέρα υπέρβασης της προθεσμίας που έχει τεθεί.

3. Σε περίπτωση σοβαρής ρύπανσης κατά τη διάρκεια της επιβολής εκτάκτων μέτρων από τη λειτουργία βιομηχανικών, κατασκευαστικών ή λατομικών επιχειρήσεων ή από εκκαπνισμό πλοίων ή από άλλες εστίες ανοικτής φωτιάς, ο Υπουργός Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος με τον κατά περίπτωση αρμόδιο Υπουργό μπορούν να επιβάλουν χρηματική ποινή μέχρι δέκα εκατομμύρια (10.000.000) δραχμές. Για τον ίδιο λόγο είναι επίσης δυνατή από τον κατά περίπτωση αρμόδιο Υπουργό και η αφαίρεση της άδειας άσκησης της δραστηριότητας που προκαλεί τη ρύπανση, εφ' όσον τέτοια άδεια προβλέπεται από τις υπάρχουσες διατάξεις.

Ο Ν.1515/85 «Ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας» και ο Ν. 1561/1985 «Ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης».

Η αρμοδιότητα επί του νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας - Αττικής ανήκει στον Οργανισμό Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας με την επωνυμία «Οργανισμός Αθήνας» (ΟΡΣΑ), που ιδρύθηκε με το άρθρο 5 του Ν. 1515/1985 (Α' 18). Από την κατάργηση του ΟΡΣΑ, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 12 του Ν. 4250/2014 (Α' 74), η ως άνω αρμοδιότητα μεταφέρεται στο Τμήμα Μητροπολιτικού Σχεδιασμού Αθήνας - Αττικής που συστήθηκε με την παρ. 4α του άρθρου 12 του Ν. 4250/2014 και υπάγεται στη Διεύθυνση Χωροταξίας της Γενικής Γραμματείας Χωροταξίας και Αστικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής. Όπου στον παρόντα ή σε άλλο νόμο ή κανονιστική πράξη προβλέπεται αρμοδιότητα της Εκτελεστικής Επιτροπής του ΟΡΣΑ, η αρμοδιότητα αυτή μετά την κατάργηση του ΟΡΣΑ μεταφέρεται στο Συμβούλιο Μητροπολιτικού Σχεδιασμού, που έχει συσταθεί με την παρ. 5 περ. ε' του άρθρου 12 του Ν. 4250/2014. Μέχρι την έκδοση των νέων διοικητικών πράξεων που προβλέπονται στον παρόντα νόμο διατηρούνται σε ισχύ οι αντίστοιχες πράξεις που έχουν εκδοθεί βάσει του Ν.1515/1985. Με την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου καταργούνται οι διατάξεις του Ν.1515/1985, εκτός από τις διατάξεις των άρθρων 5, 6, 7, 8 και 9, οι οποίες διατηρούνται σε ισχύ μέχρι την κατάργηση του ΟΡΣΑ, σύμφωνα με το άρθρο 12 του Ν. 4250/2014 (Α' 74). Επίσης, διατηρούνται σε ισχύ οι διατάξεις του άρθρου 15 του Ν. 1515/1985, κατά το μέρος που δεν ρυθμίζουν διαφορετικά τα θέματα του παρόντος νόμου.

Ειδικότερα για την επιβολή διοικητικών κυρώσεων⁵³⁰ στις περιοχές των

⁵³⁰1. Στους παραβάτες των όρων και των μέτρων που καθορίζονται με τις διοικητικές πράξεις που προβλέπονται στα άρθρα 11 και 12 επιβάλλεται ως διοικητική κύρωση με απόφαση της εκτελεστικής *Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του*

ρυθμιστικών σχεδίων Αθήνας και Θεσσαλονίκης εφαρμόζονταν οι διατάξεις του άρθρου 31 παρ. 6 και 7 του Ν. 1650/86.

Δεδομένης της κατάργησης του άρθρου 13 του Ν. 1515/85 και του άρθρου 13 του Ν. 1561 αντίστοιχα, στους παραβάτες των όρων και των μέτρων, που καθορίζονται με τις διοικητικές πράξεις που προβλέπονται στα άρθρα 11 και 12, επιβάλλεται ως διοικητική κύρωση με απόφαση της εκτελεστικής επιτροπής του Οργανισμού της Αθήνας πρόστιμο μέχρι είκοσι-εννέα χιλιάδες (29.000) Ευρώ. Σε περίπτωση εξαιρετικά σοβαρής ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ιδίως σε περίπτωση που από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή από την έκταση και τη σημασία της υποβάθμισης του περιβάλλοντος υπάρχει κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή ευρείας οικολογικής διατάραξης ή καταστροφής, η εκτελεστική επιτροπή παραπέμπει την υπόθεση στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και

επιτροπής του Οργανισμού της Αθήνας πρόστιμο μέχρι είκοσι εννέα χιλιάδες (29.000) Ευρώ. Σε περίπτωση εξαιρετικά σοβαρής ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ιδίως σε περίπτωση που από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή από την έκταση και τη σημασία της υποβάθμισης του περιβάλλοντος υπάρχει κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή ευρείας οικολογικής διατάραξης ή καταστροφής, η εκτελεστική επιτροπή παραπέμπει την υπόθεση στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ο οποίος από κοινού με τον τυχόν συναρμόδιο υπουργό επιβάλλει πρόστιμο μέχρι διακόσιες ενενήντα χιλιάδες (290.000) Ευρώ. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων καθορίζεται η διαδικασία επιβολής των κυρώσεων αυτών και κάθε σχετική λεπτομέρεια. Ειδικά για τη βιομηχανία, η διαδικασία επιβολής των κυρώσεων αυτών και οι σχετικές λεπτομέρειες καθορίζονται με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων".

Η παρ.1 αντικαταστάθηκε ως άνω με την ΥΑ (ΚΟΙΝΗ) ΓΓΔ1800/2001 (Β 1587). Έναρξη ισχύος 1.1.2002 Σε περιπτώσεις σοβαρών παραβάσεων των όρων και των μέτρων των άρθρων 11 και 12 μπορεί να διακόπτεται προσωρινά η λειτουργία μιας μονάδας με κοινή απόφαση του Υπουργού Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού, ύστερα από πρόταση της Εκτελεστικής Επιτροπής του Οργανισμού Αθήνας. Με την παραπάνω απόφαση μπορεί να προβλέπονται όροι, μέτρα και προθεσμίες για την επαναλειτουργία της μονάδας.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Με την παρ.3 άρθρ.2 Ν.2508/1997 ορίζεται ότι: "Το ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος εναρμονίζεται με τυχόν υπάρχοντα μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα προγράμματα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της περιοχής στην οποία αναφέρεται και εγκρίνεται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, μετά από γνώμη των οικείων περιφερειακών και νομαρχιακών συμβουλίων, των δημοτικών και κοινοτικών συμβουλίων των δήμων και κοινοτήτων που περιλαμβάνονται στην περιοχή του και της εκτελεστικής επιτροπής του οικείου κατά το επόμενο άρθρο Οργανισμού, εφόσον ο Οργανισμός αυτός έχει ήδη συσταθεί. Το διάταγμα αυτό, με το οποίο καθορίζονται οι στόχοι, κατευθύνσεις, προγράμματα και μέτρα, διέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 1 παρ. 2, των άρθρων 2 έως 4 και των άρθρων 10-13 του ν. 1515/1985 (ΦΕΚ 18 Αύ), όπως ισχύουν, οι οποίες εφαρμόζονται αναλόγως δυνάμενες και να τροποποιούνται. Οι περιλαμβανόμενες στις διατάξεις αυτές εξουσιοδοτήσεις για τη ρύθμιση ειδικότερων θεμάτων με προεδρικά διατάγματα ή αποφάσεις εφαρμόζονται και για τα ρυθμιστικά σχέδια του παρόντος. Οι παραπάνω γνωμοδοτήσεις των συμβουλίων πρέπει να περιέρχονται στο Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων μέσα σε δύο (2) το πολύ μήνες από τη λήψη του φακέλου. Αν περάσει άπρακτη η προθεσμία αυτή, δεν εμποδίζεται η πρόοδος της διαδικασίας.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Δημοσίων Έργων, ο οποίος από κοινού με τον τυχόν συναρμόδιο Υπουργό επιβάλλει πρόστιμο μέχρι διακόσιες ενενήντα χιλιάδες (290.000) Ευρώ.

Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων καθορίζεται η διαδικασία επιβολής των κυρώσεων αυτών και κάθε σχετική λεπτομέρεια. Ειδικά για τη βιομηχανία, η διαδικασία επιβολής των κυρώσεων αυτών και οι σχετικές λεπτομέρειες καθορίζονται με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων.

Σε περιπτώσεις σοβαρών παραβάσεων των όρων και των μέτρων των άρθρων 11 και 12 μπορεί να διακόπτεται προσωρινά η λειτουργία της μονάδας, όπου έγινε η παράβαση, με κοινή απόφαση του Υπουργού Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού, ύστερα από πρόταση της Εκτελεστικής Επιτροπής του Οργανισμού Αθήνας.

Σύμφωνα με το άρθρο 39 παρ.19 του Ν. 2218/1994 "Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εσωτερικών και Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων προσαρμόζονται οι διατάξεις των Ν.1515/1985 και 1561/1985, που αναφέρονται στις αρμοδιότητες και στα όργανα διοίκησης των Οργανισμών Αθήνας αντίστοιχα και στη διαδικασία κατάρτισης και έγκρισης των αναπτυξιακών προγραμμάτων, με σκοπό την εναρμόνιση με τις ρυθμίσεις, που προβλέπει ο νόμος αυτός.

Μετά τη θέση σε ισχύ του Ν. 1650/1986 επεκτάθηκε η εφαρμογή του κυρίου σώματος των ποινικών ρυθμίσεων (του άρθρου 28) σε βασικές διατάξεις των δύο αυτών σημαντικών νομοθετημάτων. Η πρακτική επέκτασης των ποινικών κυρώσεων του Ν. 1650/1986 στα νομοθετήματα αυτά θα μπορούσε να εκληφθεί ως μία πρώτη ένδειξη της πρόθεσης του νομοθέτη να εφαρμόσει ένα ενιαίο σύστημα ποινικής καταστολής των περιβαλλοντικών προσβολών, με βάση το πλαίσιο των ποινικών ρυθμίσεων του Ν. 1650/1986.

Ο Ν. 360/1976 «περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος» όπως τροποποιήθηκε από το Ν. 2742/07.10.1999 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη & άλλες διατάξεις»

Στο νόμο αυτό προβλέπονται και αναδεικνύονται οι πρώτες συγκροτημένες παράμετροι προληπτικής προστασίας του περιβάλλοντος και επισημαίνονται οι βασικές αρχές και κατευθύνσεις του ακολουθητέου χωροταξικού σχεδιασμού, ώστε να διαφυλαχθούν τα περιβαλλοντικά αγαθά από τις επικίνδυνες παρεμβάσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας. Με το άρθρο 7 του Ν. 360/76 παρέχεται εξουσιοδότηση στα αρμόδια όργανα για την έκδοση προεδρικών διαταγμάτων με τα οποία θα μπορούν «να επιβάλλονται πάντα τα αναγκαία μέτρα και περιορισμοί δια την προστασίαν, αποκατάστασιν και βελτίωση της ποιότητας του Περιβάλλοντος». Η εφαρμογή της πολεοδομικής μελέτης γίνεται με πρωτοβουλία και ευθύνη των

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

φορέων της παραγράφου 2 του άρθρου αυτού και ελέγχεται από την αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία κατά τις κείμενες διατάξεις. Μετά την έγκριση της πολεοδομικής μελέτης, οι προαναφερόμενοι φορείς εκτελούν τα έργα διαμόρφωσης του χώρου, καθώς και τα έργα υποδομής, όπως αυτά προβλέπονται στην πολεοδομική μελέτη. Διατάξεις που προβλέπουν την υποχρέωση εισφοράς σε γη και χρήμα δεν έχουν εφαρμογή στις περιπτώσεις πολεοδόμησης με βάση το παρόν άρθρο.⁵³¹

Ο Ν.4014/2011 για την «περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με τη δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος»

Στο άρθρο 21 του νόμου 4014/2011 αναφέρονται οι Διοικητικές κυρώσεις και αυτές είναι οι εξής:

1. Σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα που προκαλούν οποιαδήποτε ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος ή παραβαίνουν τις διατάξεις του παρόντος ή των κατ' εξουσιοδότηση του εκδιδόμενων διαταγμάτων ή υπουργικών αποφάσεων ή αποφάσεων της Αποκεντρωμένης Διοίκησης ή της Περιφέρειας, ανεξάρτητα από την αστική ή ποινική ευθύνη, επιβάλλεται ως διοικητική κύρωση πρόστιμο από πεντακόσια (500) μέχρι δύο εκατομμύρια (2.000.000) ευρώ. Τα εν λόγω πρόστιμα επιβάλλονται ανάλογα με τη σοβαρότητα της παράβασης, τη συχνότητα, την υποτροπή, το ύψος υπέρβασης των θεσμοθετημένων ορίων εκπομπών και την παραβίαση των περιβαλλοντικών όρων και προτύπων περιβαλλοντικών δεσμεύσεων.

2. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 3, για την επιβολή των ανωτέρω προστίμων απαιτείται απόφαση των κάτωθι αναφερομένων, ύστερα από εισήγηση προς αυτούς των υπηρεσιών ή και οργάνων της παραγράφου 3 του άρθρου 20 του παρόντος, ανάλογα με το ύψος των προστίμων:

α) Από τον οικείο Περιφερειάρχη, εφόσον το ύψος του προστίμου ανέρχεται έως και τις διακόσιες χιλιάδες (200.000) ευρώ.

β) Από τον Γενικό Γραμματέα Αποκεντρωμένης Διοίκησης, εφόσον το ύψος του προστίμου κυμαίνεται μεταξύ διακοσίων χιλιάδων (200.000) ευρώ έως και τις πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) ευρώ.

γ) Από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, εφόσον το ύψος του προστίμου υπερβαίνει τις πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) ευρώ.

3. Για την επιβολή προστίμων, μετά από περιβαλλοντικές επιθεωρήσεις που διεξάγει η ΕΥΕΠ, απαιτείται απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, κατόπιν εισήγησης της ΕΥΕΠ, ανεξαρτήτως του ύψους του προστίμου.

⁵³¹ Σχέδιο Νόμου του ν. 2742/07.10.1999 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη & άλλες διατάξεις».

4. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη χορήγηση κρατικής επιχορήγησης στον φορέα του έργου ή της δραστηριότητας ή για την υπαγωγή του σε καθεστώς κρατικής ενίσχυσης είναι η εξόφληση ή ρύθμιση τυχόν επιβληθέντων τελεσίδικων διοικητικών κυρώσεων για περιβαλλοντικές παραβάσεις.

5. Με απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής αναπροσαρμόζονται τα κατώτατα και ανώτατα όρια των διοικητικών προστίμων που προβλέπονται στην παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου, με κριτήρια τη μεταβολή των οικονομικών ή και περιβαλλοντικών συνθηκών.

Επιπρόσθετα στο άρθρο 27 του ίδιου ως άνω νόμου, που τιτλοφορείται «Πρόστιμα ανέγερσης και διατήρησης μη δηλούμενων κατασκευών / χρήσεων», αναφέρεται:

1. Αν δεν υποβληθεί δήλωση ή αν δεν περατωθεί εμπρόθεσμα η διαδικασία καταβολής του ενιαίου ειδικού προστίμου, σύμφωνα με την παράγραφο 8 του άρθρου 24, εφαρμόζονται οι ισχύουσες περί αυθαιρέτων διατάξεις για την κατεδάφιση της αυθαίρετης κατασκευής ή την επαναφορά της χρήσης που προβλέπεται από την οικοδομική άδεια, τα δε πρόστιμα που επιβάλλονται υπολογίζονται ως εξής:

α. Πρόστιμο ανέγερσης σε ποσοστό 30% επί της αξίας του αυθαιρέτου, όπως αυτή υπολογίζεται με βάση την επιφάνεια του αυθαιρέτου επί την τιμή ζώνης που ισχύει στην περιοχή του ακινήτου, σύμφωνα με το σύστημα αντικειμενικών αξιών του Υπουργείου Οικονομικών κατά το χρόνο διαπίστωσης της παράβασης. β. Πρόστιμο διατήρησης σε ποσοστό 5% επί της αξίας του αυθαιρέτου, όπως αυτή υπολογίζεται με βάση την επιφάνεια του αυθαιρέτου επί την τιμή ζώνης που ισχύει στην περιοχή του ακινήτου, σύμφωνα με το σύστημα αντικειμενικών αξιών του Υπουργείου Οικονομικών κατά το χρόνο διαπίστωσης της παράβασης, το οποίο επιβάλλεται για κάθε έτος διατήρησης του κτιρίου, από την ανέγερσή του ή την εγκατάσταση της χρήσης μέχρι την κατεδάφιση των κατασκευών και την επαναφορά της χρήσης ή την έκδοση ή αναθεώρηση οικοδομικής άδειας.

2. Ποσοστό, που καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής των παραπάνω προστίμων, αποδίδεται στο Πράσινο Ταμείο.

3. Η αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία ή άλλη αρμόδια αρχή, που ορίζεται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, ελέγχει δειγματοληπτικά ποσοστό τουλάχιστον 5% των δηλώσεων που υποβλήθηκαν, προκειμένου να διαπιστωθεί αν τα στοιχεία των δηλώσεων που αφορούν την περιγραφή της κατασκευής, το εμβαδόν και τη χρήση της είναι αληθή και ακριβή. Σε περίπτωση ψευδούς ή ανακριβούς δήλωσης των στοιχείων αυτών, αποκλείεται η υπαγωγή στη διαδικασία αναστολής του παρόντος νόμου, τυχόν πράξη αναστολής ανακαλείται και εφαρμόζονται οι ισχύουσες περί αυθαιρέτων διατάξεις και επιβάλλονται τα πρόστιμα του παρόντος άρθρου.

Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας που προβλέπεται στο άρθρο 24, η Ειδική Υπηρεσία Επιθεώρησης και Κατεδάφισης (ΕΥΕΚΑ), όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 28, διενεργεί έλεγχο επίσης, σύμφωνα με τα οριζόμενα παραπάνω.

4. Τα πρόστιμα, τα οποία επιβάλλονται σε περίπτωση αυθαίρετων κατασκευών και χρήσεων και για τα οποία είτε δεν έχει ασκηθεί διοικητική προσφυγή είτε έχει ασκηθεί και έχει απορριφθεί, αποστέλλονται εντός αποκλειστικής προθεσμίας δεκαπέντε (15) ημερών από τους υπαλλήλους της αρμόδιας πολεοδομικής υπηρεσίας στην αρμόδια Δ.Ο.Υ. για βεβαίωση και είσπραξη. Υπάλληλος που παραβιάζει τις υποχρεώσεις των παραπάνω διατάξεων τιμωρείται με παρακράτηση αποδοχών από δεκαπέντε (15) ημέρες έως τρεις (3) μήνες. Η πειθαρχική δίωξη ασκείται εντός αποκλειστικής προθεσμίας δεκαπέντε (15) ημερών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται ο προϊστάμενος που παραλείπει να ασκήσει την πειθαρχική δίωξη κατά του ευθυνόμενου υπαλλήλου κατά τα προηγούμενα εδάφια.

Από τη δημοσίευση του εν λόγω νόμου απαγορεύεται και είναι απολύτως άκυρη η μεταβίβαση ή η σύσταση εμπράγματος δικαιώματος σε ακίνητο, στο οποίο έχει εκτελεστεί αυθαίρετη κατασκευή ή αλλαγή χρήσης, όπως ειδικότερα ορίζεται στα άρθρα 5 παρ. 2 και 22 παρ. 3 του Ν. 1577/1985 (Α' 210). Στην παραπάνω απαγόρευση εμπίπτει και η εισφορά ακινήτου σε εταιρεία.

Στο άρθρο 27 «Πρόστιμα ανέγερσης και διατήρησης μη δηλούμενων κατασκευών / χρήσεων», αναφέρεται ότι:

1. Αν δεν υποβληθεί δήλωση ή αν δεν περατωθεί εμπρόθεσμα η διαδικασία καταβολής του ενιαίου ειδικού προστίμου, σύμφωνα με την παράγραφο 8 του άρθρου 24, εφαρμόζονται οι ισχύουσες περί αυθαιρέτων διατάξεις για την κατεδάφιση της αυθαίρετης κατασκευής ή την επαναφορά της χρήσης που προβλέπεται από την οικοδομική άδεια, τα δε πρόστιμα που επιβάλλονται υπολογίζονται ως εξής:

α. Πρόστιμο ανέγερσης σε ποσοστό 30% επί της αξίας του αυθαίρετου, όπως αυτή υπολογίζεται με βάση την επιφάνεια του αυθαίρετου επί την τιμή ζώνης που ισχύει στην περιοχή του ακινήτου, σύμφωνα με το σύστημα αντικειμενικών αξιών του Υπουργείου Οικονομικών κατά το χρόνο διαπίστωσης της παράβασης.

β. Πρόστιμο διατήρησης σε ποσοστό 5% επί της αξίας του αυθαίρετου, όπως αυτή υπολογίζεται με βάση την επιφάνεια του αυθαίρετου επί την τιμή ζώνης που ισχύει στην περιοχή του ακινήτου, σύμφωνα με το σύστημα αντικειμενικών αξιών του Υπουργείου Οικονομικών κατά το χρόνο διαπίστωσης της παράβασης, το οποίο επιβάλλεται για κάθε έτος διατήρησης του κτιρίου από την ανέγερση του ή την εγκατάσταση της χρήσης μέχρι την κατεδάφιση των κατασκευών και την επαναφορά της χρήσης ή την έκδοση ή αναθεώρηση οικοδομικής άδειας.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου επιχειρείται μία διττή τομή: αφ' ενός επαναρρύθμιση του τρόπου περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων και το σύστημα περιβαλλοντικών ελέγχων, με στόχο να υπάρξει ουσιαστική προστασία του περιβάλλοντος με ταυτόχρονη μείωση του απαιτούμενου χρόνου της διαδικασίας και του αριθμού των έργων που απαιτούν περιβαλλοντική

αδειοδότηση, ώστε να προσεγγίσουμε τον μέσο όρο της ΕΕ. Αφ' ετέρου, η χάραξη μιας «κόκκινης γραμμής» στην αυθαίρετη δόμηση, προκειμένου να υπάρξει αποτελεσματική καταπολέμησή της στο μέλλον και να αποκατασταθεί το περιβαλλοντικό ισοζύγιο στις υφιστάμενες πολεοδομικές υπερβάσεις, που μπορούν και πρέπει να αντιμετωπιστούν με ρεαλιστικά πρόστιμα. Οι προτεινόμενες ρυθμίσεις καταστρώνονται σε δύο βασικά κεφάλαια.

Ν.4495/2017 περί Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.

Ως γνωστόν το ζήτημα των αυθαίρετων οικοδομικών κατασκευών είναι εξαιρετικά φλέγον. Σκοπός της πολεοδομικής νομοθεσίας είναι ο καθορισμός των όρων και προϋποθέσεων δόμησης, ώστε να επιφέρουν τελικώς την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και την καλύτερη προστασία του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.

Αλλωστε, τα νέα δεδομένα που τίθενται από την κλιματική αλλαγή επιφέρουν ως άμεση συνέπεια και την αυξημένη ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος. Έτσι, κατά αυτή την λογική, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση της νέας πολεοδομικής νομοθεσίας, ο ΓΟΚ υποστηρίζει την ένταξη στα κτήρια νέων υλικών, τεχνολογιών και δομικών συστημάτων, ενώ πριμοδοτεί με κίνητρα το σχεδιασμό με φιλο-περιβαλλοντικά κριτήρια προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, του περιβάλλοντος και της οικονομίας.

Είναι προφανές ότι είναι απολύτως απαραίτητη η τήρηση ενός οικοδομικού κανονισμού με σύγχρονη λογική, οραματικού ως προς την αρχιτεκτονική που θα παράγει, προστατευτικού για το περιβάλλον, ελκυστικού και εύληπτου. Για τον λόγο αυτό, σύμφωνα πάντα με την αιτιολογική έκθεση της νέας πολεοδομικής νομοθεσίας, τα κτήρια πρέπει να γίνονται αντιληπτά ως τεχνητοί οργανισμοί στο χώρο, που αλληλεπιδρούν με το φυσικό και δομημένο περιβάλλον. Μέσα από αυτή την οπτική πρέπει να αντιμετωπίζονται οι ανάγκες των κτηρίων για κατανάλωση ενέργειας και πόρων, με στόχο την εξοικονόμησή τους, τον περιορισμό των ρύπων και γενικότερα τη βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών και της ποιότητας ζωής μέσα και έξω από αυτά.

Το μείζον πρόβλημα που παρουσιάζεται όμως, είναι ποιά είναι η νομοθεσία που θα εφαρμοστεί σε κάθε περίπτωση και ποιος ο βαθμός κύρωσης αυτής, ήτοι ποινική ή διοικητική; Χαρακτηριστικό της νομοθεσίας είναι αφενός ότι τυγχάνει περίπλοκη, αφετέρου εξαιρετικά μεταβλητή. Επισημαίνεται χαρακτηριστικά ότι η βασική νομοθεσία που συνοδεύει τον νέο οικοδομικό κανονισμό είναι:

- **Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός-1973 από 09-06-1973.**
- **Π.Δ. 778/1980:** «Περί των μέτρων ασφαλείας κατά την εκτέλεση οικοδομικών εργασιών».
- **Π.Δ. 1073/1981:** «Περί των μέτρων ασφαλείας κατά την εκτέλεση εις εργοτάξια οικοδομών και πάσης φύσεως έργων αρμοδιότητας πολιτικού μηχανικού».

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- **N. 1337/1983:** «Επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις».
- **N. 1512/1985:** «Τροποποίηση και συμπλήρωση πολεοδομικών διατάξεων, ρύθμιση συναφών θεμάτων και ταμείου Νομικών».
- **N. 1577/1985:** «Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός».
- **Υ.Α. 20452/484/1986:** «Κτιριοδομικός κανονισμός για τον φωτισμό και αερισμό κτιρίων».
- **N. 1772/1988:** «Τροποποίηση διατάξεων του Ν. 1577/1985 «Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός» και άλλες σχετικές διατάξεις».
- **Π.Δ. 8/1993:** «Τρόπος έκδοσης οικοδομικών αδειών και έλεγχος των ανεγειρόμενων οικοδομών».
- **N. 2508/1997:** «Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της Χώρας και άλλες διατάξεις».
- **N. 3212/2003:** «Άδεια δόμησης, πολεοδομικές και άλλες διατάξεις θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων».
- **Π.Δ. 111/2004:** «Καθορισμός του απαιτούμενου αριθμού θέσεων στάθμευσης αυτοκινήτων αναλόγως των χρήσεων και του μεγέθους των κτιρίων στο Ηπειρωτικό Τμήμα της Περιφέρειας Αττικής και κατάργηση του Π.Δ. 230/1993».
- **N. 3848/2010:** «Ταυτότητα κτιρίων, υπερβάσεις δόμησης και αλλαγές χρήσης, μητροπολιτικές αναπλάσεις και άλλες διατάξεις».
- **N. 4002/2011:** «Έννοια και προϋποθέσεις δημιουργίας σύνθετων τουριστικών καταλυμάτων».
- **N. 4014/2011:** «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος».
- **N. 4030/2011:** «Νέος τρόπος έκδοσης αδειών δόμησης, ελέγχου κατασκευών και λοιπές διατάξεις».
- **N. 4067/2012:** «Νέος Οικοδομικός Κανονισμός».
- **Από 31-10-2012 Π.Ν.Π.:** «Τροποποίηση της παρ. 16 του αρ. 49 του Ν. 4030/2011 «Νέος τρόπος έκδοσης αδειών δόμησης, ελέγχου κατασκευών και λοιπές διατάξεις».
- **N. 4117/2013:** «Κύρωση της από 31-10-2012 Π.Ν.Π. και λοιπές διατάξεις του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής».
- **N. 4122/2013:** «Ενεργειακή απόδοση κτιρίων-εναρμόνιση με την Οδηγία 2010/31/Ε.Ε. του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και λοιπές διατάξεις».
- **N. 4156/2013:** «Μνημόνιο κατανόησης στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος μεταξύ του Υπουργείου Περιβαλλοντικής προστασίας του Κράτους του Ισραήλ και του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής».
- **N. 4164/2013:** «Συμπλήρωση των διατάξεων περί εθνικού κτηματολογίου και άλλες ρυθμίσεις».

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

- **N. 4178/2013:** «Αντιμετώπιση της Αυθαίρετης Δόμησης-Περιβαλλοντικό ισοζύγιο και άλλες διατάξεις».
- **N. 4258/2014:** «Διαδικασία οριοθέτησης και ρυθμίσεις θεμάτων για τα υδατορέματα-ρυθμίσεις πολεοδομικής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις».
- **N. 4495/2017:** «Έλεγχος και προστασία του Δομημένου Περιβάλλοντος και άλλες διατάξεις».
- **N. 4546/2018:** «Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/89/ΕΕ «περί θεσπίσεως πλαισίου για το θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό» και άλλες διατάξεις».
- **ΥΠΕΝ/ΔΑΟΚΑ/69701/4461** από 16-10-2018 Απόφαση Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας: «Διαδικασία έγκρισης και απαιτούμενα δικαιολογητικά για εργασίες για τις οποίες απαιτείται Έγκριση Εργασιών Δόμησης Μικρής Κλίμακας (ΕΕΔΜΚ) καθώς και συμπλήρωση της εργασίας α. και τροποποίηση της εργασίας της παρ. 2 του άρθρου 29 του Ν. 4495/2017»
- **Ν.Α. 210/1973** «περί Μεταλλευτικού κώδικα» Σύμφωνα με το άρθρα 166 και 167 προβλέπονται ποινικές και διοικητικές κυρώσεις στους παραβάτες του εν λόγω νομοθετήματος.

4.7 ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΝΟΠΟΙΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕ ΤΟ ΕΥΡΩ-ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΚΕΚΤΗΜΕΝΟ

Μέσω της ανωτέρω νομοθεσίας - έτσι όπως παρουσιάστηκε - θεμελιώθηκαν, αναπτύχθηκαν και τελικά καθιερώθηκαν βασικές αρχές προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, οι οποίες αποτελούν κατευθυντήριες γραμμές δράσης της εθνικής περιβαλλοντικής πολιτικής. Επιπλέον το ΣτΕ με την νομολογία του, ερμηνεύοντας και εφαρμόζοντας τις διατάξεις του αρ. 24Σ, καθιέρωσε σημαντικές νομικές αρχές για την προστασία του περιβάλλοντος. Με τη βοήθεια των αρχών αυτών γίνεται προσπάθεια να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη, δηλαδή η σταθερή συνεξέλιξη ανθρωπογενών συστημάτων και οικοσυστημάτων.

Οι βασικές αρχές της εθνικής περιβαλλοντικής πολιτικής και νομοθεσίας εμφανίζονται να είναι συμβατές τόσο με τις κατευθυντήριες γραμμές του ευρωπαϊκού δικαίου περιβάλλοντος, όσο και με τις βασικές αρχές των διεθνών κειμένων και Διακηρύξεων που αφορούν την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Ενδεικτικά μπορούν να θεμελιώσουν την ως άνω διαπίστωση και τα παρακάτω:

Όσον αφορά στην αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης,⁵³² αυτή -με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001- προστέθηκε και αναφέρεται ρητά στο άρθρο

⁵³² η οποία εστιάζεται στη διαφύλαξη των φυσικών πόρων και αφορά εξίσου τόσο το περιβάλλον όσο και την οικονομική ανάπτυξη - όχι πλέον και μόνο ποσοτική αλλά ποιοτική ανάπτυξη - δηλαδή ισόρροπη επίδιωξη όλων των ανθρώπινων αξιών, υλικών και άυλων, σε αρμονία με τη φύση.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

24 §1 ως αρχή της αειφορίας, δηλαδή ως αρχή της βιωσιμότητας των οικοσυστημάτων. Η ρητή αυτή προσθήκη είναι αποτέλεσμα της πολυετούς ενασχόλησης της νομολογίας του ΣτΕ με τη προστασία του περιβάλλοντος. Η σχετική με την προστασία του περιβάλλοντος νομολογία του ΣτΕ σταδιακά προχώρησε στην ερμηνευτική συναγωγή της αρχής αυτής και τη σύνδεσή της με την αρχή της φέρουσας ικανότητας⁵³³ ως ειδικότερη της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς και τη σύνδεσή της με την αρχή της πρόληψης και της προφύλαξης⁵³⁴.

Σύμφωνα με την αρχή της πρόληψης, θεωρείται προτιμότερη η καταπολέμηση ενός περιβαλλοντικού προβλήματος στην πηγή του, πριν την επέλευση των βλαπτικών συνεπειών στα στοιχεία του περιβάλλοντος, ειδικά όταν η αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ισορροπίας είναι εξαιρετικά δύσκολο να επισυμβεί. Για τον λόγο αυτό, το ελληνικό Σύνταγμα αναγάγει την αρχή της πρόληψης σε βασική αρχή προστασίας του περιβάλλοντος, σύμφωνα με το άρθρο 24 §1 εδ.β επιβάλλοντας - εκτός από την επανόρθωση της προηγούμενης βλάβης - την υποχρέωση της πολιτείας στη λήψη προληπτικών μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος. Η νομολογία βασιζόμενη στο Σύνταγμα, σε πολλές αποφάσεις, δέχεται την αρχή της πρόληψης ως δεσμευτικό νομικό κανόνα, ο οποίος επιβάλλει στα όργανα του Κράτους με τη σχετική αρμοδιότητα, να προβαίνουν σε θετικές ενέργειες για τη διαφύλαξη του προστατευόμενου αγαθού⁵³⁵.

Το βασικό μέσο για την πραγματοποίηση της προληπτικής δράσης των κρατικών οργάνων με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος είναι οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, οι οποίες εισήχθησαν στο ελληνικό δίκαιο - με τον Ν. 4014/2011 και την Υ.Α 1958/2012 (ΦΕΚ21/Β/2012) περί περιβαλλοντικής αδειοδότησης, σε συνδυασμό με το άρθρο 4 Ν.1650/1986 - επιβαλλόμενες από το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις οδηγίες 85/337ΕΟΚ, 97/11ΕΚ, 2001/42ΕΚ και 2011/92ΕΕ. Με τις Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων επιβάλλονται - πριν από την πραγματοποίηση ενός έργου - επανορθωτικά μέτρα για τις πιθανές επιπτώσεις του στο περιβάλλον. Η εκ των προτέρων εκτίμηση των συνεπειών από

Ανάπτυξη η οποία δεν εξαντλεί τους φυσικούς πόρους, αλλά τους διαφυλάσσει, προς το συμφέρον όχι μόνο της παρούσας γενεάς, αλλά και των γενεών του μέλλοντος.

⁵³³ Με την αρχή της φέρουσας ικανότητας - **γενικότερη της Αρχής ήπιας ανάπτυξης ευπαθών οικοσυστημάτων** - νοείται η ικανότητα μιας περιοχής να δεχτεί περισσότερες δραστηριότητες προερχόμενες από τον άνθρωπο χωρίς να υποβαθμιστεί κατά τρόπο ανεπανόρθωτο το περιβάλλον της. Έτσι κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα που ξεπερνά τα όρια της φέρουσας ικανότητας της περιοχής είναι απαγορευμένη. Η αρχή της φέρουσας ικανότητας επιβάλλει θετικά και απαγορευτικά μέτρα ώστε να προληφθεί η κατασκευή ανθρωπογενών συστημάτων που συμπαρασύρουν όμως τα οικοσυστήματα στην αποσύνθεσή τους.

⁵³⁴ Η αρχή της προφύλαξης επεκτείνει την αρχή της πρόληψης και σύμφωνα με αυτή τα προστατευτικά μέτρα του περιβάλλοντος πρέπει να λαμβάνονται ακόμη και όταν δεν υπάρχει πλήρης επιστημονική βεβαιότητα και απόδειξη για τις δυσμενείς περιβαλλοντικές συνέπειες μιας δραστηριότητας. Αρκεί να υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις για πιθανές περιβαλλοντικές βλάβες.

⁵³⁵ :Βλ. Ενδεικτικά ΣτΕ 53/1993, ΣτΕ 2760/1994, 3957/1995, 2537/1996

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

έργα ή δραστηριότητες, που λόγω της φύσης, του μεγέθους ή της έκτασής τους είναι πιθανό να δημιουργήσουν σοβαρούς κινδύνους για το περιβάλλον, πρέπει να στηρίζεται σε ειδική μελέτη, την οποία διενεργεί η αρχή που είναι αρμόδια να επιτρέπει το έργο ή τη δραστηριότητα.

Επιπλέον και αναφορικά με την εφαρμογή της οδηγίας περιβαλλοντικής ευθύνης⁵³⁶ -για την πρόληψη και την αποκατάσταση των περιβαλλοντικών ζημιών - επιτυγχάνεται μέσω της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», συμβάλλοντας εκ νέου στην προώθηση της **αειφόρου ανάπτυξης**.

Το θεσμικό πλαίσιο για την περιβαλλοντική ευθύνη και όπως αυτό τροποποιήθηκε και ισχύει, καθορίζεται -όσον αφορά την Κοινοτική Νομοθεσία με:

- Την οδηγία 2004/35/EK «σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη όσον αφορά την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημίας».
- Την οδηγία 2006/21/EK «σχετικά με τη διαχείριση των αποβλήτων της εξορυκτικής βιομηχανίας και την τροποποίηση της οδηγίας 2004/35/EK».
- Την οδηγία 2009/31/EK «σχετικά με την αποθήκευση διοξειδίου του άνθρακα σε γεωλογικούς σχηματισμούς και για την τροποποίηση της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 2000/60/EK, 2001/80/EK, 2004/35/EK, 2006/12/EK και 2008/1/EK, και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1013/2006».
- Την οδηγία 2013/30/EK «για την ασφάλεια των υπεράκτιων εργασιών πετρελαίου και φυσικού αερίου και την τροποποίηση της Οδηγίας 2004/35/EK».

Όσον αφορά το Εθνικό Δίκαιο με:

- Το Π.Δ.148/2009 (ΦΕΚ Α'190) «Περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και την αποκατάσταση των ζημιών στο περιβάλλον – Εναρμόνιση με την οδηγία 2004/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Απριλίου 2004».
- Το άρθρο 31 της Κ.Υ.Α. 48416/2011 (ΦΕΚ Β'2516) «Μέτρα και όροι για την αποθήκευση διοξειδίου του άνθρακα σε γεωλογικούς σχηματισμούς – Τροποποίηση της υπ' αριθμ. 29457/1511/2005 (Β'992) κοινής υπουργικής απόφασης, του Π.Δ. 51/2007 (Α' 54) και του Π.Δ. 148/2009 (Α'190), σε συμμόρφωση προς τις διατάξεις της οδηγίας 2009/31/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Απριλίου 2009 «σχετικά με την αποθήκευση διοξειδίου του άνθρακα σε γεωλογικούς σχηματισμούς» και για την τροποποίηση της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 200/60/EK, 2001/80/EK, 2004/35/EK και 2008/1/EK και του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1013/2006.
- Το άρθρο 22 της Κ.Υ.Α. 39624/2009 (ΦΕΚ Β'2076) «Μέτρα, όροι και περιορισμοί για τη διαχείριση των αποβλήτων της εξορυκτικής βιομηχανίας, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2006/21/EK της 15ης Μαρτίου 2006 «σχετικά με τη διαχείριση των αποβλήτων της εξορυκτικής βιομηχανίας και την

⁵³⁶ Βλ. ενδ. www.ypeka.gr

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

τροποποίηση της οδηγίας 2004/35/EK» του Συμβουλίου της 15ης Μαρτίου 2006.

➤ Το άρθρο 22 (παρ. 7) του Ν. 4014/2011 (ΦΕΚ Α'209) «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος».

➤ Το άρθρο 33 του Ν. 4409/2016 (ΦΕΚ Α'136) «Πλαίσιο για την ασφάλεια στις υπεράκτιες εργασίες έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων, ενσωμάτωση της Οδηγίας 2013/30/ΕΕ, τροποποίηση του Π.Δ. 148/2009 και άλλες διατάξεις», ο οποίος με το άρθρο 33 τροποποιεί την περίπτωση β' της παρ. 1 του άρθρου 3 του Π.Δ. 148/2009.

Ενώ επιπλέον, έχουν εκδοθεί και οι εξής εγκύκλιοι:

➤ Η με υπ. αρ. 65/2011 εγκύκλιος της Ειδικής Γραμματείας Επιθεώρησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας με θέμα «Συνεργασία και συντονισμός για θέματα εφαρμογής του Π.Δ. 149/2009 σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημίας».

➤ Το υπ. αρ. 1724/2010 έγγραφο της Ειδικής Γραμματείας Επιθεώρησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας με θέμα «Κανόνες λειτουργίας Περιφερειακών επιτροπών Αντιμετώπισης Περιβαλλοντικών Ζημιών (ΠΕΑΠΖ) και άλλα ζητήματα».

Τέλος, ο Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός Ν.4495/2017 με την συντρέχουσα νομοθεσία που τον περιβάλλει, έτσι όπως παρουσιάστηκε, συντελεί στην ανάδειξη της αρχής του βιώσιμου αστικού περιβάλλοντος και ουσιαστικά συμβάλλει στην νομική κατοχύρωση των αρχών της πρόληψης και της προφύλαξης καθώς αυτόδηλα και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Συγκεκριμένα, η αρχή του βιώσιμου αστικού περιβάλλοντος, επιτάσσει τον συνολικό σχεδιασμό της ισορροπίας ανθρωπογενών συστημάτων και οικοσυστημάτων, ώστε να ελέγχεται και να επιτηρείται η ευστάθειά τους και η ποιοτική βελτίωση των πρώτων, που επιδιώκει να αναστρέψει την υφιστάμενη παρακμή των σύγχρονων οικισμών και ιδίως των μεγαλουπόλεων και να επαναφέρει την ποιότητα ζωής των κατοίκων της πόλης.

Το πολεοδομικό δίκαιο δεν παύει να αποτελεί ειδικότερη μορφή έκφρασης του δικαίου του περιβάλλοντος, καθότι υπάρχει άμεση και στενή σχέση του φυσικού περιβάλλοντος με τη χωροταξία και την πολεοδομία. Επιβεβαίωση της προηγούμενης διαπίστωσης αποτελεί η από κοινού εξέταση των αρμοδιοτήτων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης σε θέματα περιβάλλοντος, αλλά και χωροταξίας και πολεοδομίας, χωρίς προφανώς να αμφισβητείται και η ιδιαιτερότητα και η σχετική αυτοτέλεια του χωροταξικού και πολεοδομικού δικαίου, ως ειδικού κλάδου του διοικητικού δικαίου.

Βασικός στόχος της χωροταξικής πολιτικής είναι ο συντονισμός όλων των ενεργειών και δραστηριοτήτων που επιδρούν στον χώρο και στο περιβάλλον. Άλλωστε, σύμφωνα με τον εθνικό νομοθέτη, ως περιβάλλον ορίζεται το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής,

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες (άρθρο 2 παρ.1 το Ν. 1650/1986). Επιδιώκεται τοιουτοτρόπως, η προστασία του εδάφους και η λήψη των αναγκαίων μέτρων, ώστε οι χρήσεις του να γίνονται σύμφωνα με τις φυσικές ιδιότητες και την παραγωγική του ικανότητα καθώς και την προστασία και διατήρηση της φύσης και του τοπίου και ιδιαίτερα περιοχών με μεγάλη βιολογική, αισθητική ή γεωμορφολογική αξία. Τους ευρύτερους και γενικότερους στόχους του χωροταξικού σχεδιασμού έρχεται και εξειδικεύει σαφέστερα η πολεοδομία, που έχει ως αντικείμενο τον προγραμματισμό και τον σχεδιασμό των πόλεων με σκοπό την αρμονική συμβίωση των κατοίκων της. Επιβεβαιωτική των ανωτέρω είναι η απόφαση 1024/2002 του ΣτΕ, σύμφωνα με την οποία κρίθηκε ότι σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται να επέρχεται με τις νέες πολεοδομικές ρυθμίσεις επιδείνωση των όρων διαβίωσης, δηλαδή υποβάθμιση του υπάρχοντος φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος. Επίσης, κρίθηκε ότι η τήρηση της συνταγματικής αυτής επιταγής υπόκειται στον οριακό έλεγχο του ακυρωτικού δικαστού, ο οποίος οφείλει, βάσει των διδαγμάτων της κοινής πείρας, να σταθμίσει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση κατά πόσο ή όχι υποβαθμίζεται το περιβάλλον.⁵³⁷

⁵³⁷ Βλ. Θ. Ι Παναγόπουλος, "Δίκαιο Περιβάλλοντος", 8 έκδοση, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλη, σελ 240 επ.
Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο**ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΤΟΥ Ν.1650/1986, ΟΠΩΣ ΑΥΤΟΣ ΕΧΕΙ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΘΕΙ - ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ****ΕΙΣΑΓΩΓΗ**

Σε αυτή την ενότητα θα καταγραφεί το ισχύον ποινικό καθεστώς της περιβαλλοντικής προστασίας και θα επιχειρηθεί η κριτική του αξιολόγηση, δεδομένου του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που παρουσιάζει η ποινική προστασία του περιβάλλοντος, καθόσον συμβάλλει αποφασιστικά με τις ποινικές κυρώσεις στην προληπτική και κατασταλτική αντίδραση της πολιτείας κατά των περιβαλλοντικών προσβολών.

Ειδικότερα, θα παρουσιαστεί το κατά πόσο μια αποδοχή, περί της τυποποίησης των εγκλημάτων του περιβάλλοντος ως διακινδύνευσης, θα είχε ως συνέπεια μια αποτελεσματική νομοθεσία σε επίπεδο τόσο πρόληψης, όσο και καταστολής επί παραβατικών συμπεριφορών κατά του περιβάλλοντος.

Δεδομένου ότι, παρά τα -ιδίως δικαιοπολιτικής φύσεως προβλήματα- που εγείρουν τα εγκλήματα διακινδύνευσης υπάρχει μια κριτική προσέγγιση του ποινικού νομοθέτη, ο οποίος κάνει ευρεία χρήση των εγκλημάτων διακινδύνευσης στο πεδίο προστασίας του περιβάλλοντος, χρησιμοποιώντας μάλιστα κυρίως την πιο αμφισβητούμενη κατηγορία, αυτή της αφηρημένης διακινδύνευσης. Θα μπορούσε βέβαια να ειπωθεί ότι η συγκεκριμένη ρύθμιση της ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος είναι έγκλημα διακινδύνευσης, διότι θέλει να προλάβει τη δημιουργία όρων κινδύνου για την ανθρώπινη ζωή και υγεία. Την άποψη αυτή φαίνεται να ενισχύει και ο νομοθετικός ορισμός των εννοιών της ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος, ο οποίος δημιουργεί αμφιβολίες ως προς την προσβολή που τυποποιείται στην ανωτέρω διάταξη.

Σε κάθε περίπτωση, όμως, η παρουσία οιασδήποτε μορφής ρύπων όπως λ.χ. θορύβου, ακτινοβολίας κ.λ.π. στο περιβάλλον προκαλεί βλάβη αυτού και όχι διακινδύνευσή του, εξαιτίας του ότι επιφέρει πάντοτε την αλλοίωση της φυσικής σύστασης των συστατικών του στοιχείων.

Η θεμελιώδης σημασία του περιβάλλοντος τόσο ως αυτοτελές έννομο αγαθό, όσο και εν συναρτήσει με τον άνθρωπο φαίνεται να επιβάλει αυτή την προληπτική παρέμβαση του ποινικού δικαίου για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής προστασίας του. Όμως, αν δεχτούμε επί παραδείγματι ότι το αρ. 28 παρ. 2 του Ν. 1650 τυποποιεί έγκλημα διακινδύνευσης, τότε προκύπτει ένα σοβαρό νομοθετικό κενό. Ειδικότερα, αν πράγματι τυποποιούνται εγκλήματα διακινδύνευσης, τότε θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι ο νομοθέτης αντιμετωπίζει τη βλάβη του περιβάλλοντος ως ποινικά αδιάφορη.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Διαταύτα, η συνταγματική κάλυψη στο άρθρο 24 του Συντάγματος, στο οποίο ορίζεται ότι «η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός», επέφερε στο κράτος την υποχρέωση αυτή και ενσωμάτωσε στην εσωτερική έννομη τάξη του αρκετά μεγάλο αριθμό διεθνών συμβάσεων που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος. Ωστόσο, άργησε σημαντικά να λάβει ποινικά μέτρα ενάντια στις προσβολές του περιβάλλοντος. Οι διάφορες διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, όπως ο εμπρησμός των δασών (άρθρο 265), η πρόκληση πλημμύρας (άρθρο 268), η δηλητηρίαση πραγμάτων για χρήση από το κοινό (άρθρο 279), προστατεύουν έμμεσα μόνο ορισμένα στοιχεία του περιβάλλοντος⁵³⁸.

Η σημαντικότερη και ευρύτερη προστασία του περιβάλλοντος στην ελληνική νομοθεσία - όπως προαναφέρθηκε - εισήχθη με τον Ν. 1650/1986 «για την προστασία του περιβάλλοντος». Σκοπό του νόμου, κατά το άρθρο 1 παρ. 1, αποτελεί «η θέσπιση θεμελιωδών κανόνων και η καθιέρωση κριτηρίων και μηχανισμών για την προστασία του περιβάλλοντος, έτσι ώστε ο άνθρωπος, ως άτομο και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, να ζει σε ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον, μέσα στο οποίο να προστατεύεται η υγεία του και να ευνοείται η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του».

Στο νόμο αυτό επιχειρήθηκε η θέσπιση ποινικών διατάξεων για την προστασία του περιβάλλοντος. Αναμφισβήτητα, η χρησιμοποίηση του ποινικού οπλοστασίου για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προσβολών είναι ένα σημαντικό βήμα. Η θέσπιση των ποινικών κανόνων του Ν. 1650/1986 αποτέλεσε μια αξιοσημείωτη προσπάθεια δημιουργίας ενός πλέγματος ποινικών διατάξεων που θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τις σύγχρονες προσβολές του περιβάλλοντος.

Στο παρόν κεφάλαιο αρχικά θα γίνει - σε συνέχεια του πρώτου κεφαλαίου - συνοπτική αναφορά στο προστατευόμενο έννομο αγαθό και την προβληματική που υπήρξε σχετικά με αυτό. Στη συνέχεια, θα παρουσιαστεί η εξέταση το ποινικών διατάξεων του νόμου και θα εξεταστεί το είδος των εγκλημάτων που προβλέπονται στο ποινικό πλαίσιο του εν θέματι νόμου, καθώς αποτελέσε μια ιδιαίτερη προβληματική που αρχικά δίχασε τους θεωρητικούς του ποινικού δικαίου.

5.1. ΤΟ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ

Το έννομο αγαθό που προστατεύεται στις διατάξεις του Ν. 1650/1986 - όπως ήδη επισημάνθηκε και αναλύθηκε - είναι το περιβάλλον. Ωστόσο, η κατάφαση της προστασίας του περιβάλλοντος ως αυτοτελούς έννομου αγαθού δεν έγινε δεκτή εξ'αρχής. Αποτέλεσε μάλιστα ζήτημα έντονου προβληματισμού από τη θεωρία του αν προστατεύεται το έννομο αγαθό περιβάλλον ή τα έννομα αγαθά της ζωής και της υγείας του ανθρώπου. Πάνω στην προβληματική αυτή διατυπώθηκαν δύο θεωρήσεις, οι οποίες προσπάθησαν να προσεγγίσουν το εν λόγω ζήτημα. Σύμφωνα με την

⁵³⁸ Βλ. Δημόπουλος, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος, σε www.nomosphysis.com

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

ανθρωποκεντρική αντίληψη το περιβάλλον προστατεύεται ως φυσική προϋπόθεση των εννόμων αγαθών της ζωής και της υγείας του ανθρώπου⁵³⁹, με τα οποία και συνδέεται. Ουσιαστικά, κατά την αντίληψη αυτή⁵⁴⁰ δεν επιδιώκεται η κατεξοχήν προστασία του περιβάλλοντος, αλλά η διασφάλιση των βασικών βιοτικών αγαθών της ζωής και υγείας, όπως επίσης και των πολιτισμικών αγαθών, η ποιότητα των οποίων εξαρτάται από την κατάσταση του περιβάλλοντος⁵⁴¹. Επομένως, κατά την αντίληψη αυτή, η απαξία των εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος έγκειται στις επιπτώσεις που επιφέρουν στην ανθρώπινη ζωή και υγεία.

Ωστόσο, με την οικολογική αντίληψη, η οποία είναι και η κρατούσα, το έννομο αγαθό που προστατεύεται από τις διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος είναι το «περιβάλλον», το οποίο αποτελεί ένα κοινωνικό, υπερατομικό και αυτοτελές⁵⁴² έννομο αγαθό. Ως απόρροια αυτή της υπερατομικής αξίας του περιβάλλοντος προστατεύονται και τα έννομα αγαθά της ζωής και υγείας του ανθρώπου⁵⁴³, αφού η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί προϋπόθεση για την επιβίωση κάθε ατόμου και κατά συνέπεια του κοινωνικού συνόλου⁵⁴⁴. Επομένως, το περιβάλλον είναι το προστατευόμενο έννομο αγαθό του Ν. 1650/1986. Πρόσθετα επιχειρήματα προς επίρρωση της ανωτέρω αντίληψης αντλούνται καταρχήν από την ίδια τη διατύπωση των διατάξεων του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986, η οποία δεν απαιτεί *prima facie* τη συνδρομή άλλης προϋπόθεσης για την αξιόποινη συμπεριφορά πέρα από την προσβολή του ίδιου του περιβάλλοντος⁵⁴⁵. Συγκεκριμένα, στις

⁵³⁹ Βλ. Δημόπουλος, «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος», (2008), www.nomosphysis.gr, καθώς και Ιωαννίδης, «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος και η έννοια του περιβαλλοντικού θύματος», Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά (επιμ. Χριστίνα Ζαραφωνίτου), 1996, σελ. 167

⁵⁴⁰ Σύμφωνα και με τον καθηγητή κ. Αλεξιάδη, ο οποίος ανέπτυξε την πρώτη διαμορφωμένη άποψη πάνω σε αυτή την αντίληψη, «εκείνο που δύναται να επιδιώκεται με την ποινικοποίηση των προσβολών του περιβάλλοντος δεν είναι η προστασία του περιβάλλοντος καθαυτό αλλά είναι –κατά σειρά αξιολογήσεως-κυρίως η προστασία: i) της ανθρώπινης ζωής, ii) της ανθρώπινης υγείας, iii) της καλής (ευχάριστης) διαβίωσης, που εξαρτάται από την εμφάνιση του περιβάλλοντος (από την οποία καλή διαβίωση εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η ψυχική ισορροπία του ανθρώπου), iv) της ιδιοκτησίας τρίτων, όπως ζώων, δέντρων κ.α., που η διατήρηση και ανάπτυξή τους βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση από την ποιότητα του περιβάλλοντος», Αλεξιάδης, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος ως πρόβλημα αντεγκληματικής πολιτικής, 1981, σελ.49-50. Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη και ο Γιαννόπουλος, κατά τον οποίο «το έννομο αγαθό που προστατεύεται δεν μπορεί να είναι το περιβάλλον καθαυτό» αλλά η ανθρώπινη ζωή και υγεία, Γιαννόπουλος, Οι νέες ποινικές διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος, ΝοΒ (1987), σελ. 645

⁵⁴¹ Βλ. Χαραλαμπίκη, «Αξιόποινες προσβολές του περιβάλλοντος, Κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα και εγκλήματα διακινδύνευσης», σε Ποινική Προστασία του Περιβάλλοντος, Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου, 1996, σελ. 46

⁵⁴² Βλ. Κανίνια, Νόμος για την προστασία του περιβάλλοντος, Ποινικά Χρονικά ΛΓ, 1983, σελ. 92

⁵⁴³ Βλ. Παναγοπούλου-Μπέκα, Ο προσδιορισμός του εννόμου αγαθού υπό την ονομασία περιβάλλον, σε Ποινική Προστασία του Περιβάλλοντος, Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου, 1996, σελ. 13

⁵⁴⁴ Τάχος, Δίκαιο Προστασίας του Περιβάλλοντος, 1998, σελ. 46

⁵⁴⁵ Βλ. Χαραλαμπίκης, Αξιόποινες προσβολές του περιβάλλοντος, Κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα και εγκλήματα διακινδύνευσης, σε Ποινική Προστασία του Περιβάλλοντος, Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου, 1996, σελ. 47

διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 28⁵⁴⁶ η ρύπανση και υποβάθμισή του περιβάλλοντος τιμωρείται χωρίς να χρειάζεται η συνδρομή κανενός άλλου στοιχείου⁵⁴⁷, ανεξάρτητα δηλαδή από την πρόκληση βλάβης ή κινδύνου για τη ζωή και υγεία του ανθρώπου. Επιπροσθέτως, αυτό συνάγεται και από τον ίδιο τον τίτλο του Ν. 1650/1986, «για την προστασία του περιβάλλοντος, αφού ο τίτλος σχεδόν πάντα αποτελεί προσδιοριστικό του περιεχομένου των επιμέρους διατάξεων και του αντικειμένου προστασίας τους, καθώς και από την Εισηγητική Έκθεση του νόμου⁵⁴⁸, στην οποία γίνεται ρητή αναφορά της σημασίας του «εννόμου αγαθού» περιβάλλον για την κοινωνική ζωή⁵⁴⁹. Όμως και από την κοινωνική παρατήρηση της συγκρότησης του εννόμου αγαθού «περιβάλλον»⁵⁵⁰ και της σημασίας που έχει για την προστασία πολλών αγαθών διαφαίνεται η αυτοτέλεια και η σπουδαιότητα που αυτό έχει για τη ζωή, την υγεία και τον πολιτισμό μας.

Όλα τα ανωτέρω συνηγορούν στην αυθυπαρξία του περιβάλλοντος ως του προστατευόμενου εννόμου αγαθού του Ν.1650/1986⁵⁵¹. Η αναγνώριση του περιβάλλοντος ως αυτοτελούς εννόμου αγαθού έχει μεγάλη σημασία για την εγγυητική λειτουργία του ποινικού δικαίου, καθώς διευκολύνει και την απόδειξη της αιτιώδους συνάφειας, αφού είναι ευκολότερη η απόδειξη της βλάβης του περιβάλλοντος, παρά ο αφηρημένος κίνδυνος για τον άνθρωπο και κατά συνέπεια τα έννομα αγαθά της ζωής και της υγείας του⁵⁵².

⁵⁴⁶ «όποιος προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον..», όπου σύμφωνα και το άρθρο 2 παρ. 1 του νόμου εννοείται τόσο το φυσικό όσο και το πολιτιστικό περιβάλλον. Η αλλοίωση ή καταστροφή κάποιου στοιχείου του πολιτιστικού περιβάλλοντος π.χ κάποιου μνημείου δεν επιφέρει βλάβη ούτε κίνδυνο της ανθρώπινης ζωής, κατά συνέπεια απώτερος στόχος του νόμου δεν είναι στην περίπτωση αυτή η προστασία της ανθρώπινης ζωής και υγείας, αλλά το περιβάλλον, βλ. σχετικά Παναγοπούλου – Μπέκα, Το έννομο αγαθό περιβάλλον, Προβλήματα εφαρμογής της σχετικής νομοθεσίας, 1992, σελ. 115-116

⁵⁴⁷ Βλ. Καϊάφα-Γμπάντι, Έννοια και προβληματική των κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων, 1987, σελ. 108 επ., Ρέμελης, Η προστασία του περιβάλλοντος από τις βιομηχανικές και βιοτεχνικές εγκαταστάσεις, 1989, σελ. 156 επ. Με την άποψη αυτή συντάσσονται επίσης Παπανεοφύτου, Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί κίνδυνοι, 1997, σελ. 255 επ, Τάχος, ό.π.,σελ. 192, Παναγοπούλου – Μπέκα, ό.π., σελ. 111 επ., Δημοπουλος, ό.π.

⁵⁴⁸ Βλ. Εισηγητική Έκθεση του Ν. 1650/1986 «για την προστασία του περιβάλλοντος», σελ. 2, «Στο κεφάλαιο Ζ, λόγω της σημασίας του εννόμου αγαθού “περιβάλλον” για την κοινωνική ζωή, ενόψει και της δυνατότητας πολύπλευρων προσβολών του και με τελικό σκοπό την περιστολή της έκτασης και της έντασής τους, προβλέπεται ένα πλέγμα κυρώσεων, ποινικών, αστικών και διοικητικών κατά των παραβατών των διατάξεων του νόμου αυτού..»

⁵⁴⁹ Βλ. Παναγοπούλου – Μπέκα, ό.π., σελ. 115-117.

⁵⁵⁰ Βλ. Παναγοπούλου – Μπέκα, ό.π., σελ. 116-117

⁵⁵¹ Όμως και από τη νομολογία επιβεβαιώνονται τα ανωτέρω, καθώς από πολλές αποφάσεις και βουλεύματα, όπως θα καταδειχθεί κατωτέρω, γίνεται δεκτό ότι το βασικό έγκλημα της παραγράφου 1 του άρθρου 28 τιμωρεί αποκλειστικά τη ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος, κάτι το οποίο δεν μπορεί να γίνει αν δεν αναγνωρίζεται το περιβάλλον ως το έννομο αγαθό.

⁵⁵² Βλ. Καϊάφα – Γκμπάντι, Έννοια και προβληματική των κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων, 1987, σελ.110, καθώς και Χαλαραμπάκη, ό.π., σελ. 48

5.2. ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΤΟΥ Ν. 1650/1986

Οι ποινικές διατάξεις του νόμου προβλέπονται στο άρθρο 28. Επισημαίνεται και δεν πρέπει να παραβλεφθεί η δυσκολία που εντοπίζεται στο να λειτουργήσει ο ως άνω νόμος, εκπληρώνοντας την αποστολή και τους στόχους που τέθηκαν επί τη βάσει του, εξαιτίας της αξιοποίησης του θεσμού της νομοθετικής εξουσιοδότησης.⁵⁵³ Κατ' αυτόν τον τρόπο επισυμβαίνει μία αθρόα παρείσφρηση εξουσιοδοτικών διατάξεων σε αυτόν και στην παραπομπή των ποινικών κυρώσεων του άρ. 28 σε πλειάδα αντίστοιχων κανονιστικών πράξεων της διοίκησης για τον προσδιορισμό της αξιόποινης συμπεριφοράς⁵⁵⁴, ενόψει της ανάγκη διαρκούς προσαρμογής της ποινικής προστασίας στη δυναμική της εξέλιξης της τεχνολογίας, η οποία προδήλως δημιουργεί νέους κινδύνους και νέες μορφές προσβολής του περιβάλλοντος. Συνεπώς, θα μπορούσε καταρχάς να ειπωθεί, ότι το άρθρο αυτό χαρακτηρίζεται από κάποια αοριστία ή τουλάχιστον δυσκολία ως προς την περιγραφή της νομοτυπικής μορφής των προσβολών του, καθόσον για την περιγραφή της πράξης ή παράλειψης, της δραστηριότητας ή επιχείρησης που προκαλούν ρύπανση ή υποβαθμίζουν το περιβάλλον, γίνεται παραπομπή σε κανονιστικές ρυθμίσεις που εκδίδονται από τη Διοίκηση κατ' εξουσιοδότηση του νόμου αυτού⁵⁵⁵, έτσι ώστε το άρθρο 28 να αποτελεί - όσον αφορά την περιγραφή της αξιόποινης συμπεριφοράς - '΄λευκός ποινικός νόμος'΄.

Οι ποινικές κυρώσεις του νόμου προβλέπονται στο αρκετά εκτενές άρθρο 28, που αποτελείται από 10 παραγράφους, το οποίο ουκ ολίγες φορές έχει επικριθεί για δογματικές αντιφάσεις και νομοθετικές κακοτεχνίες⁵⁵⁶. Ωστόσο, πρέπει να αναγνωριστεί ότι το άρθρο 28 αποτελεί μια σημαντική νομοθετική προσπάθεια συγκρότησης και επεξεργασίας των ποινικών κανόνων για την προστασία του περιβάλλοντος, παρά τα όποια προβλήματα ενδεχομένως μπορεί οι τελευταίοι να εμφανίζουν.

⁵⁵³ Για μια εκτενέστερη αναφορά στο ζήτημα αυτό ίδ. Α. Παпанεοφύτου, «Κριτική προσέγγιση της λειτουργίας των αρχών του φιλελεύθερου ποινικού δόγματος σε σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας» Οι ποινικές επιστήμες στον 21ο αιώνα : τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Διονύσιο Σπινέλλη, Τ. Α, 2001, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, σελ. 769 επ.

⁵⁵⁴ Βλ. Α. Παпанεοφύτου, «Σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις» σε Πρακτικά Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, 1993, σελ. 25 επ.

⁵⁵⁵ Για έντονη συνεκτικότητα (συνάφεια) διοικητικού και ποινικού δικαίου στο χώρο της προστασίας του περιβάλλοντος κάνει λόγο η Ι. Παναγοπούλου – Μπέκα, θεωρώντας αυτή ως αιτία ύπαρξης πληθώρας προβλημάτων, Το περιβάλλον ως έννομο αγαθό: προβλήματα εφαρμογής της σχετικής νομοθεσίας, 1992, Εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, σελ. 188.

⁵⁵⁶ Βλ. Παπανεοφύτου, Ζητήματα βελτίωσης και συστηματικής συγκρότησης της ποινικής νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος, σε Αντεγκληματική Πολιτική II, 2000, Ν. Κουράκη (επιμ. Έκδ), σελ. 421.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

5.2.A ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ ΣΤΟ ΠΕΛΙΟ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.

Παράγραφος 1 και 2 άρθρο 28

Παράγραφος 1 «Όποιος ασκεί δραστηριότητα ή επιχείρηση χωρίς την απαιτούμενη, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού, όπως τροποποιήθηκε με το ν. 3010/2003 (Α` 91) και το ν. 4014/2011 (Α` 209), ή των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση του, άδεια ή έγκριση, ή υπερβαίνει τα όρια της άδειας ή έγκρισης που του έχει χορηγηθεί και υποβαθμίζει το περιβάλλον, τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο ετών ή και χρηματική ποινή 1.000,00 έως 60.000,00 ευρώ.

Στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 28, προβλέπεται το βασικό έγκλημα της άσκησης δραστηριότητας ή επιχείρησης χωρίς την απαιτούμενη άδεια ή έγκριση, ή υπερβαίνουσας τα όρια αυτών, εφόσον η δραστηριότητα αυτή ή η επιχείρηση υποβαθμίζει το περιβάλλον. Συνεπώς, δύο στοιχεία απαιτείται να πληρούνται: α) αυτό της άσκησης δραστηριότητας, χωρίς ή καθ' υπέρβαση της χορηγηθείσας άδειας ή έγκρισης και β) αυτό της υποβάθμισης του περιβάλλοντος από την ασκούμενη δραστηριότητά.

Επιπλέον, για να υπάρξει **υποβάθμιση**⁵⁵⁷ πρέπει να προκαλείται από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανση ή οποιαδήποτε άλλη μεταβολή στο περιβάλλον, η οποία (ρύπανση ή άλλη μεταβολή) είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής των κατοίκων, στην υγεία αυτών, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες.

Για την πρόκληση **ρύπανσης**⁵⁵⁸, θα πρέπει να εκλυθούν στο περιβάλλον ρύποι, ήτοι ουσίες, θόρυβοι, ακτινοβολία ή λοιπές μορφές ενέργειας, σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια τέτοια που να μπορεί να προκαλέσει αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσει το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του.

Από την ως άνω ανάλυση, αλλά και διαβάζοντας απλώς προσεκτικά το κείμενο του άρθρου 28 παρ. 1, γίνεται ευχερώς αντιληπτό ότι στοιχείο της

⁵⁵⁷ Συγκεντρωτικά και για μια πρώτη επαφή με την έννοια της υποβάθμισης, αναφέρουμε ότι ως τέτοια θεωρήθηκαν ενδεικτικά η διοχέτευση σε χωμάτινη οδό λυμάτων και ζωικών υπολειμμάτων, η διοχέτευση αποβλήτων σε ποταμό, η καταστροφή φωλιών θαλασσίων χελωνών κατά τη διενέργεια εργασιών καθαρισμού παραλίας, η πρόκληση ρύπων από την φόρτωση, μεταφορά και αποθήκευση προϊόντων και μπαζών μέσω της δημιουργίας θορύβων και δονήσεων, η αναγραφή συνθημάτων με σπρέι σε τοίχο κ.ά.

⁵⁵⁸ Ενδεικτικά αναφέρεται ως παραδείγματα την διοχέτευση σε επιφανειακούς υδάτινους αποδέκτες τα απόβλητα εργοστασίου και την εκπομπή στο περιβάλλον έντονης δυσοσμίας και σκόνης από επεξεργασία και αποξήρανση νωπού τριφυλλίου.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος αποτελεί και η ρύπανση⁵⁵⁹ και η υποβάθμιση⁵⁶⁰, καθόσον η πρώτη επιφέρει νομοτελειακά και την δεύτερη. Οι εκτεθέντες στο άρθρο 2 ορισμοί, καταδεικνύουν όμως ότι οι δύο έννοιες διαφέρουν ουσιωδώς, επομένως πρέπει σε κάθε υπό κρίση περίπτωση να παρατίθεται και να αιτιολογείται ειδικώς το εάν στην ένδικη περίπτωση έχει συντελεστεί ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει σημαντικά τη θεωρία είναι το είδος των εγκλημάτων του άρθρου 28 και ιδίως της παραγράφου 2, αν δηλαδή πρόκειται για εγκλήματα βλάβης ή διακινδύνευσης⁵⁶¹.

Σύμφωνα με το νομοθετικό κείμενο ορίζεται⁵⁶² ότι:

Παρ.2. Όποιος προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον με πράξη ή παράλειψη που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή 3.000,00 έως 60.000,00 ευρώ. Αν η πράξη του προηγούμενου εδαφίου τελέστηκε από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή και χρηματική ποινή. Αν οι αρνητικές επιπτώσεις της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος είναι, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης, περιορισμένες επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή και χρηματική ποινή.»

Η προβληματική οφείλεται στο ότι, ενώ κατά τη διατύπωση της παραγράφου 2 φαίνεται να περιγράφονται εγκλήματα βλάβης, οι ορισμοί της ρύπανσης και της

⁵⁵⁹ Στο άρθρο 2 Ν. 1650/1986, δίδονται μεταξύ άλλων οι ορισμοί των εννοιών αυτών: Ως «**ρύπανση**» νοείται η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας, σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του.

⁵⁶⁰ Ως «**υποβάθμιση**» ορίζεται η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιασδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες. Σύμφωνα μάλιστα με προσθήκη που είχε γίνει στο άρ. 28 παρ 1 με το άρ. 16 παρ. 3 Ν. 3937/2011, ως υποβάθμιση του περιβάλλοντος θεωρείται επίσης η πρόκληση περιβαλλοντικής ζημίας, σύμφωνα με τις διατάξεις του π.δ. 148/2009 (ΦΕΚ 190 Α') περί περιβαλλοντικής ευθύνης.

⁵⁶¹ Σημαντικό στοιχείο και έρεισμα για αυτή τη διχογνωμία αποτελούν οι ορισμοί της ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος, οι οποίοι δίνονται στο άρθρο 2 του νόμου. Συγκεκριμένα ως ρύπανση του περιβάλλοντος, στη παράγραφο 2 του άρθρου 2 ορίζεται «η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας, σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του» και ως υποβάθμιση στην παράγραφο 4 «η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιασδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες».

⁵⁶² όπως τροποποιήθηκε με την παράγραφο 2 άρθρου 7 Ν.4042/2012, ΦΕΚ Α 24/13/2/2012

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

υποβάθμισης που δίνονται στο άρθρο 2 του νόμου συνάδουν και με την περιγραφή εγκλημάτων διακινδύνευσης, αφού φαίνεται ότι μέσω των δύο αυτών εννοιών ο κίνδυνος υπεισέρχεται στην αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος.

Καταρχάς, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι τα πλημμελήματα της παρ. 2 του άρθρου 28, ενώ κατά τη διατύπωσή τους εμφανίζονται ως εγκλήματα βλάβης, εντούτοις εμφανίζονται να αποτελούν και εγκλήματα διακινδύνευσης⁵⁶³ και μάλιστα δυνητικής διακινδύνευσης, καθόσον ο κίνδυνος δεν απαιτείται να επέλθει πραγματικά, όπως στα εγκλήματα συγκεκριμένης διακινδύνευσης, αλλά αρκεί η πράξη να μπορεί να οδηγήσει στη βλάβη του έννομου αγαθού⁵⁶⁴. Σύμφωνα με την άποψη αυτή για το αξιόποιο των πράξεων απαιτείται η συγκεκριμένη *δυνατότητα* βλάβης των εννόμων αγαθών που περιγράφονται στους ορισμούς της ρύπανσης και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Επιπλέον επιχείρημα⁵⁶⁵ κατά της θεώρησης των εγκλημάτων αυτών ως εγκλήματα βλάβης προβάλλεται και η άποψη ότι στην περίπτωση που τα εγκλήματα αυτά θεωρηθούν ως εγκλήματα βλάβης, υπάρχει χαλαρότητα του χρονικού και τοπικού συνδέσμου μεταξύ της πράξης και της επέλευσης του αποτελέσματος, αφενός λόγω του ότι απαιτείται μεγάλο χρονικό διάστημα μέχρι τα βλαπτικά αποτελέσματα να καταστούν εμφανή και αφετέρου λόγω της κινητικότητας μερικών από τα μολυσμένα στοιχεία του περιβάλλοντος.⁵⁶⁶

⁵⁶³ Υποστηρίζεται ότι τα εγκλήματα της παραγράφου 1 αποτελούν εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης, βλ. *Γιαννόπουλος*, Οι νέες ποινικές διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος, σε Νομικό Βήμα (1987), σελ. 645. Ως εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης θεωρεί τα περιγραφόμενα στις παρ. 1 και 2 του άρθρου 28 και ο *Σιδέρης*, σε Προβλήματα προστασίας του Περιβάλλοντος, Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος, 1989, σελ 52

⁵⁶⁴ *Χαραλαμπίδης*, Αξιόποινες προσβολές του περιβάλλοντος, Κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα και εγκλήματα διακινδύνευσης, σε Ποινική Προστασία του Περιβάλλοντος, Πρακτικά Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου, 1996, σελ. 49-50, Σύμφωνα με την άποψη αυτή και ο καθηγητής *Καράκωστας*, Περιβάλλον και δίκαιο, 2000, σελ. 497-498

⁵⁶⁵ Ο καθηγητής *Αλεξιάδης* υποστηρίζει ότι τα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος πρέπει να είναι διαμορφωμένα ως εγκλήματα διακινδύνευσως και ότι η διαμόρφωσή τους ως εγκλήματα βλάβης εμφανίζεται προβληματική για τους λόγους ότι α) υπάρχουν προσβολές του περιβάλλοντος, οι οποίες δεν είναι σημαντικές και κάποιες φορές είναι και αναγκαίες μέχρι ένα βαθμό, β) υπάρχουν προσβολές του περιβάλλοντος που δεν το θίγουν καθόλου, δηλ. δεν αφήνουν κανένα ίχνος μεταβολής στην υλική του υπόσταση, όπως ο θόρυβος και οι κραδασμοί. Επίσης, θεωρεί ότι η διαμόρφωσή του σε εγκλήματα βλάβης δεν ενδείκνυται και λόγω της σοβαρότητας και της τεράστιας εκτάσεως που θα έχει η βλάβη. Βλ. *Αλεξιάδης*, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος ως πρόβλημα αντεγκληματικής πολιτικής, 1981, σελ. 51

⁵⁶⁶ *Χαραλαμπίδης*, ό.π., σελ 51, καθώς και *Αλεξιάδης*, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος, σελ. 52-53. Ο *Χαραλαμπίδης* διαφωνεί και με την θεώρηση των εγκλημάτων αυτών ως αφηρημένης διακινδύνευσης, καθώς με αυτό τον τρόπο ελαχιστοποιείται η εγγυητική λειτουργία του Ποινικού Δικαίου καθιστώντας την προστατευτική του λειτουργία αναξιόπιστη. Πρόκειται για μια γενικότερη κριτική των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης, στα οποία ο κίνδυνος δεν αποτελεί στοιχείο της αντικειμενικής τους υπόστασης, αλλά το λόγο της νομοθετικής πρόβλεψης της συμπεριφοράς, καθώς αμφισβητείται από μεγάλο μέρος της θεωρίας η νομιμότητα της τιμωρίας του δράστη στη περίπτωση που δεν υπήρχε καμία περίπτωση να βλαφθεί το έννομο αγαθό.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Κατά την ορθότερη άποψη⁵⁶⁷ τα εγκλήματα της παρ. 2 του άρθρου 28 είναι εγκλήματα βλάβης. Αυτό δικαιολογείται, καταρχήν, από την ίδια τη διατύπωση της διάταξης, στην οποία απαιτείται μόνο η προσβολή του περιβάλλοντος για την αξιόποινη συμπεριφορά και όχι η συνδρομή κάποιας άλλης προϋπόθεσης.⁵⁶⁸ Σε κάθε περίπτωση που υπάρχει παρουσία ρύπων στο περιβάλλον, έχουμε βλάβη αυτού του έννομου αγαθού και όχι διακινδύνευσή του, καθώς η παρουσία ρύπων επιφέρει πάντα αλλοίωση της φυσικής σύστασης των στοιχείων που συνθέτουν το περιβάλλον⁵⁶⁹. Από του ίδιους τους νομικούς ορισμούς άλλωστε της ρύπανσης και της υποβάθμισης διαφαίνεται ότι αυτές εκλαμβάνονται ως βλαπτικά φαινόμενα⁵⁷⁰. Το γεγονός ότι κατά τη διατύπωση αυτών των ορισμών αξιολογούνται ως νομικά ενδιαφέρουσες οι περιπτώσεις ρύπανσης ή υποβάθμισης που μπορούν να επιφέρουν βαρύτερες επιπτώσεις στον άνθρωπο και τα οικοσυστήματα αποσκοπεί στο να εξαιρεθούν από τη δικαιοική παρέμβαση οι μηδαμινές ή περιορισμένες σε έκταση προσβολές του περιβάλλοντος⁵⁷¹. Εξάλλου, κατά τον Καθηγητή Παπανεοφύτου, στην περίπτωση που τα πλημμελήματα του άρθρου 28 §2 θεωρηθούν εγκλήματα διακινδύνευσης, τότε «αυτή καθεαυτή η βλάβη του περιβάλλοντος εμφανίζεται ως ποινικά αδιάφορη!»⁵⁷².

⁵⁶⁷ Σύμφωνα με την άποψη αυτή είναι ο καθηγητής Παπανεοφύτου (Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί κίνδυνοι, 1997), Παναγοπούλου – Μπέκα, (Το έννομο αγαθό περιβάλλον, 1992), Καϊάφα – Γκμπάντι, (Έννοια και Προβληματική των κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων, 1987), Ρέμελης, (Η προστασία του περιβάλλοντος από τις βιομηχανικές και βιοτεχνικές εγκαταστάσεις, 1989). Αλλά και στα πορίσματα του 5^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου για την Προστασία του Περιβάλλοντος διατυπώνεται ότι η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να συντελείται με την πρόβλεψη εγκλημάτων βλάβης, σε Ποινική Προστασία του Περιβάλλοντος, σελ. 166.

⁵⁶⁸ Βλ. και Καϊάφα – Γκμπάντι, Έννοια και προβληματική των κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων, 1987, σελ. 108

⁵⁶⁹ βλ. Παναγοπούλου – Μπέκα, ό.π., σελ. 112-113. Επίσης κατά την Καϊάφα – Γκμπάντι, προς αντίκρουση της άποψης του Αλεξιάδη (βλ. ανωτέρω, παραπομπή 21) είναι νοητή “βλάβη” ενός εννόμου αγαθού χωρίς να μένει ίχνος μεταβολής στην υλική του υπόσταση, γιατί ως βλάβη νοείται και η “ανακοπή της λειτουργικής του ικανότητας”. Έτσι στο μέτρο που ο θόρυβος και οι κραδασμοί σαφώς ανακόπτουν τη λειτουργία στοιχείων του περιβάλλοντος, μπορούμε να αναγνωρίσουμε σε αυτούς βλάβη του περιβάλλοντος ως μορφή προσβολής του. Βλ. σχετικά, Καϊάφα – Γκμπάντι, ό.π., σημ. 34, σελ. 109-110.

⁵⁷⁰ Βλ. Παπανεοφύτου, ό.π., σελ. 260-262

⁵⁷¹ Βλ. Παπανεοφύτου, ό.π., σελ. 261. Σύμφωνα και με την Παναγοπούλου – Μπέκα, «το ότι σύμφωνα με το νομικό ορισμό της για να έχουμε ρύπανση απαιτείται η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, σε τέτοια ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα, ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του, σημαίνει ότι για να έχει εφαρμογή η διάταξη του άρθρ.28 παρ. 1 του Ν. 1650/1986, πρέπει ρύπανση να έχει τον χαρακτήρα που μόλις περιγράψαμε. Αν η ρύπανση δεν είναι σε τέτοια ποσότητα, συγκέντρωση κλπ, ο νομοθέτης θεωρεί ότι δεν είναι σημαντική η προσβολή του περιβάλλοντος ή είναι αναγκαία για την κοινωνική πρόοδο και δεν την τυποποιεί, δεν επεμβαίνει. Αυτή η “ποσότητα” βλάβης στο περιβάλλον, που απαιτείται για να στοιχειοθετηθεί το βασικό έγκλημα της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του άρθρ. 28 παρ.1 είναι μακριά από το να δημιουργεί κίνδυνο για την ανθρώπινη ζωή και υγεία και αυτό γίνεται πιο κατανοητό από το νομικό ορισμό της υποβάθμισης», βλ. Παναγοπούλου – Μπέκα, Το έννομο αγαθό περιβάλλον, 1992, σελ. 113-114

⁵⁷² Βλ. Παπανεοφύτου, Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί κίνδυνοι, 1997, σελ. 260

Επομένως, ο χαρακτηρισμός των εγκλημάτων της παραγράφου 2 του άρθρου 28 ως εγκλημάτων βλάβης, εκτός του ότι εμφανίζει όλη τη δομή των διατάξεων του άρθρου 28 αρτιότερη⁵⁷³, καθιστά την ποινική καταστολή περισσότερο αξιόπιστη, καθώς δεν εξαρτάται από την πιθανολόγηση και κατά συνέπεια την δυσχέρεια απόδειξης των αρνητικών επιπτώσεων στην υγεία, στο οικοσύστημα κλπ, ούτε τη δυνατότητα πρόκλησης δυσμενών μεταβολών στο περιβάλλον. Έτσι, στις περιπτώσεις που θα αποδεικνύεται με μετρήσιμα πλέον στοιχεία η σοβαρή βλάβη του περιβάλλοντος, η στοιχειοθέτηση του αντίστοιχου εγκλήματος θα είναι δεδομένη, εφόσον διαπιστώνεται η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της συμπεριφοράς και του αποτελέσματος⁵⁷⁴.

Άλλωστε, ο νομοθέτης στην παράγραφο 3 εδ. δ. του άρθρου 28 έχει θεσπίσει έγκλημα διακινδύνευσης για τις περιπτώσεις που δημιουργείται κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης για τον άνθρωπο, η στοιχειοθέτηση του οποίου διευκολύνεται, καθώς δεν έχει αφετηρία συμπεριφορές με δυσχερώς αποδείξιμο περιεχόμενο αδίκου, όπως όρων που περιέχουν δυνατότητα πρόκλησης κινδύνου, στην περίπτωση που το έγκλημα της παρ. 2 θεωρούνταν έγκλημα διακινδύνευσης⁵⁷⁵. Επίσης, διευκολύνεται και η αιτιώδης σύνδεση των βαρύτερων αποτελεσμάτων, όπως του θανάτου ή της βαριάς σωματικής βλάβης της παρ. 3 περιπτ. 1 εδ. γ' με το έγκλημα της βλάβης της παρ. 2, καθώς η θεμελίωσή της γίνεται μεταξύ του ευκολότερα αποδείξιμου βλαπτικού αποτελέσματος της ρύπανσης ή υποβάθμισης με τα περαιτέρω βλαπτικά αποτελέσματα⁵⁷⁶.

Εξάλλου, τη θέση της κρατούσας άποψης στη θεωρία σχετικά με το είδος των εγκλημάτων επιβεβαιώνει και η νομολογία⁵⁷⁷ που έχει δημιουργηθεί πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα, αφού από τις δικαστικές αποφάσεις που έχουν εκδοθεί, το βασικό έγκλημα του άρθρου 28 παρ.1 και 2 Ν. 1650/1986 θεωρείται έγκλημα βλάβης,

⁵⁷³ Καθώς στην πρώτη και δεύτερη παράγραφο του άρθρου προβλέπονται τα βασικά εγκλήματα της εκ προθέσεως και εξ αμελείας βλάβης του περιβάλλοντος και στην παράγραφο 3 οι επιβαρυντικές περιπτώσεις, βλ. Παπανεοφύτου, ό.π., σελ. 264

⁵⁷⁴ Βλ. Παπανεοφύτου, ό.π., σελ. 262-263.

⁵⁷⁵ Βλ. Παπανεοφύτου, ό.π., σελ. 264

⁵⁷⁶ Σίγουρα βέβαια δεν λείπουν και οι περιπτώσεις που η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας στις περιπτώσεις αυτές είναι πολύ δύσκολο να διαπιστωθεί, κυρίως λόγω του μεγάλου χρονικού διαστήματος που μεσολαβεί μέχρι να γίνει η εμφάνιση αυτών των βλαπτικών αποτελεσμάτων. Μόνο σε ακραίες περιπτώσεις όπως στο Τσερνόμπιλ, Μποπάλ ή Σεβέζο, είναι εύκολα αποδείξιμη η σύνδεση της βλάβης του περιβάλλοντος με τη βλάβη στον άνθρωπο. Βλ. Παπανεοφύτου, ό.π. σελ. 264.

⁵⁷⁷ Βλ. χαρακτηριστικά ΤρΕφΠατρών 2044/1998, σε ΠοινΔικ 6/1999, σελ. 573, ΤρΕφΠατρών 1142/1998, σε ΠοινΔικ 4/1999, σελ.846 επ. με παρατηρήσεις Α. Παπανεοφύτου, ΤριμΠλΠατρών 3002/2001, ΠοινΔικ 1/2002, σελ. 15, ΜονΠλΘεσ. 10623/2003, Αρμενόπουλος 2004, σελ. 423 ΣυμβΠλΛευκάδας 148/2004, ΝοΒ 2005, σελ. 567, καθώς και ΑΠ 302/2010, ΑΠ 1865/2009, ΑΠ 714/2007, ΑΠ 743/2006, ΑΠ 746/2005, ΑΠ 2360/2002, ΑΠ 1521/2004, ΑΠ 1309/2002, ΑΠ 844/2002, ΑΠ 504/2002, ΑΠ 444/2002, ΑΠ 1005/1999, ΑΠ 631/1996, σε www.dsnet.gr.

στο οποίο τιμωρείται αποκλειστικά η ρύπανση ή υποβάθμιση, δηλαδή η βλάβη του περιβάλλοντος.⁵⁷⁸

Διατάυτα, όσον αφορά τα αδικήματα της παρ.1 και 2, πρόκειται για εγκλήματα τα οποία μπορούν να τελεστούν με δύο τρόπους: είτε με ρύπανση, είτε με υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Πρόκειται για εγκλήματα βλάβης και όχι εγκλήματα διακινδύνευσης, παρότι υποστηρίζονται αμφότερες οι απόψεις με αρκετά πειστικά επιχειρήματα.

Η άποψη που καταδεικνύει τα ως άνω εγκλήματα, ως διακινδύνευσης⁵⁷⁹:

➤ Επιχειρείται να τεκμηριωθεί με το αιτιολογικό της έστω κατ' έμμεσο τρόπο πρόβλεψης της δυνατότητας του κινδύνου, όπως αυτή προκύπτει από τους ορισμούς των εννοιών της ρύπανσης και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

Κατά αυτή την συλλογιστική, οι υποστηρικτές της κάνουν λόγο για εγκλήματα τα οποία έχουν διατυπωθεί ως βλάβης, φέρουν ωστόσο ουσιαστικά τον χαρακτήρα εγκλημάτων διακινδύνευσης, αφού τελικά ο κίνδυνος υπεισέρχεται στην αντικειμενική του υπόσταση μέσω των δύο βασικών εννοιών που περιγράφουν την προσβολή του έννομου αγαθού.

Υπέρ της άποψης που καταδεικνύει τα ανωτέρω εγκλήματα ως εγκλήματα βλάβης⁵⁸⁰:

✓ Συνηγορεί η διατύπωση των εν λόγω άρθρων, η οποία τιμωρεί αυτόν που «προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον με πράξη ή παράλειψη», καθώς κι αυτόν που «ασκεί δραστηριότητα ή επιχείρηση... και υποβαθμίζει το περιβάλλον».

✓ Επιπλέον, τόσο η ρύπανση, όσο και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος μεταβάλλουν επί τα χείρω τη φυσική του περιβάλλοντος κατάσταση, αλλοιώνοντας τα συστατικά του στοιχεία.

✓ Κάθε φορά που πραγματώνεται είτε ο ένας, είτε ο άλλος τρόπος τέλεσης, κάθε φορά δηλαδή που συντρέχουν τα πραγματικά περιστατικά που

⁵⁷⁸ Βλ. Παναγοπούλου - Μπέκα, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος: Η πρόκληση για το Ποινικό Δίκαιο, το στοίχημα για την αντεγκληματική πολιτική, Κιβωτός Φιλίας: Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Θεόδωρο Ι. Παναγόπουλο, σελ. 269

⁵⁷⁹ Κατά τον Γιανόπουλο, «Οι νέες ποινικές διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος» σε ΝοΒ/1987, σελ. 645, πρόκειται για έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης, έτσι και ο Σιδέρης στην εισήγησή του σε Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, αριθμ. 7, 1989, σελ. 52 και Ι. Παναγοπούλου σε εισήγησή της με θέμα «Ο προσδιορισμός του εννόμου αγαθού υπό την ονομασία 'περιβάλλον'» σε Ποινική προστασία του περιβάλλοντος, Πρακτικά του Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, 1993, σελ. 17, κατά τον Α. Χαράλαμπάκη δε στην εισήγησή του με θέμα «Αξιόποινες προσβολές του περιβάλλοντος, κοινώς επικίνδυνα και εγκλήματα διακινδυνεύσεως» σε Ποινική προστασία του περιβάλλοντος, Πρακτικά του Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, 1993, σελ. 48 επ.

⁵⁸⁰ Ρητά δε έτσι η υπ' αριθμ. 125/2007 Πλημμελειοδικείου Ρόδου, η οποία επιπρόσθετα αναγνωρίζει ως μοναδικό προστατευόμενο έννομο αγαθό εκ της διατάξεως άρ. 28 που αφορά στις ποινικές κυρώσεις του περιβάλλοντος το περιβάλλον.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

πληρώνουν είτε την μία, είτε την άλλη έννοια, έχει συντελεστεί ήδη μια βλάβη, μια βλαπτική επενέργεια επί του προστατευόμενου εννόμου αγαθού περιβάλλοντος⁵⁸¹.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ευαπόδεικτα - και από την πολιτική βούληση του νομοθέτη, όπως αυτή αποτυπώνεται στη αιτιολογική έκθεση του νόμου που την εμπεριέχει - ότι εάν θεωρούνταν το έγκλημα αυτό ως διακινδύνευσης, θα έμενε ουσιαστικά ατιμώρητη η βλάβη, ενώ θα τιμωρούνταν η διακινδύνευση του έννομου αγαθού περιβάλλον. Επομένως, πρόκειται για έγκλημα βλάβης, όσον αφορά στο έννομο αγαθό περιβάλλον και έγκλημα διακινδύνευσης, όσον αφορά στα λοιπά προστατευόμενα αγαθά, όπως η ανθρώπινη ζωή και η υγεία.

Παράγραφος 2 εδάφιο β' άρθρο 28

Στο εδ. β' της παραγράφου 2, υφίσταται πρόβλεψη για επιβολή ποινής φυλάκισης μέχρι ενός έτους ή και χρηματική ποινή για την περίπτωση της εξ αμελείας τέλεσης των αδικημάτων των περιγραφόμενων στο εδ. α' της εν λόγω παραγράφου. Στο στοιχ. β' εδ. β' του άρθρου 2, τυποποιούνται ελαφρυντικές περιπτώσεις, με την ίδια πρόβλεψη ποινής όπως παραπάνω στο στοιχ. α', όταν οι αρνητικές επιπτώσεις της ρύπανσης ή της υποβάθμισης είναι περιορισμένες,

Παράγραφος 3⁵⁸² άρθρο 28

⁵⁸¹ Έτσι και Α. Παπανεοφύτου, ό.π., σελ. 259 επ., Παναγοπούλου-Μπέκα, Το περιβάλλον ως έννομο αγαθό: προβλήματα εφαρμογής της σχετικής νομοθεσίας, Εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1992, σελ. 112 επ., Ι. Μανωλεδάκης, σε Παρέμβασή του σε Πρακτικά του Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, 1993, σελ. 125, Πορίσματα του Ε' Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου σε Πρακτικά του Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, 1993, σελ. 165. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη και ο Παναγιώτης Δημόπουλος (εισαγγελέας ΑΠ) «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος», άρθρο δημοσιευμένο σε περιοδικό ΗΛΙΑΙΑ, Απρίλιος 2008, σελ. 23 επ.

⁵⁸² Αν η πράξη του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου:

(α) τελέστηκε από υπαίτιο που σκόπευε να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή 20.000,00 έως 150.000,00 ευρώ,

(β) τελέστηκε με τον ανωτέρω σκοπό και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 73.000,00 ευρώ ή από υπαίτιο που διαπράττει εγκλήματα του παρόντος άρθρου κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 15.000,00 ευρώ, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη ή και χρηματική ποινή 60.000,00 έως 250.000,00 ευρώ,

(γ) δημιούργησε, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης, κίνδυνο σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης ή υποβάθμισης ή σοβαρής ή ευρείας οικολογικής και περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή 20.000,00 έως 150.000,00 ευρώ,

(δ) δημιούργησε κίνδυνο θανάτου εμβρύου ή ανθρώπου ή εμφάνισης βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης σε νεογνό ή βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης ανθρώπου, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη ή και χρηματική ποινή 150.000,00 έως 500.000,00 ευρώ,

(ε) είχε ως επακόλουθο σοβαρή ή ευρεία ρύπανση ή υποβάθμιση ή σοβαρή ή ευρεία οικολογική και περιβαλλοντική διατάραξη ή καταστροφή, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης ή το θάνατο εμβρύου ή ανθρώπου ή την εμφάνιση βαριάς σωματικής ή

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Στην παρ.3 προβλέπονται οι επιβαρυντικές περιπτώσεις περαιτέρω αποτελεσμάτων που προέρχονται από το πρώτο εδ. της παρ.2 (ρύπανση ή υποβάθμιση). Έτσι στα εδάφια (γ και δ)⁵⁸³, τυποποιούνται δύο εγκλήματα συγκεκριμένης διακινδύνευσης, αυτό του κινδύνου θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης σε άνθρωπο ή έμβρυο από τη ρύπανση ή την υποβάθμιση και αυτό του κινδύνου σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος ή σοβαρής ή ευρείας οικολογικής και περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής. Επιπλέον στο εδ. ε΄ υφίσταται και εγκλημα βλάβης όταν η ρύπανση ή υποβάθμιση τελικά επέφερε την πραγμάτωση – υλοποίηση (ως επισυμβάν γεγονός) των παραπάνω περιγραφόμενων κινδύνων.

Αν οι πράξεις που ορίζονται στα παραπάνω εδάφια τελέστηκαν από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή, ενώ όταν στην υποκειμενική υπόσταση του φερόμενου δράστη υφίσταται δόλος, τότε επισείεται εκτός από την χρηματική ποινή και η ποινή της φυλάκισης ή και της κάθειρξης, ποινές αντίστοιχες του βαθμού του κινδύνου και της βαρύτητας του αποτελέσματος.

Επιπρόσθετα - σύμφωνα με τα εδ. α΄ και β΄ - επιβαρυντικές περιπτώσεις αποτελούν οι πράξεις του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου, αν τελέστηκαν από υπαίτιο που σκόπευε να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος ή τελέστηκε με τον ανωτέρω σκοπό και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 73.000,00 ευρώ ή από υπαίτιο που διαπράττει εγκλήματα του παρόντος άρθρου κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 15.000,00 ευρώ. Για τις περιπτώσεις αυτές επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή 20.000,00 έως 150.000,00 ευρώ και κάθειρξη έως δέκα έτη ή και χρηματική ποινή 60.000,00 έως 250.000,00 ευρώ αντίστοιχα.

5.3.ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 28

«Παρ.1 Όποιος ασκεί δραστηριότητα ή επιχείρηση χωρίς την απαιτούμενη, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού, όπως τροποποιήθηκε με το ν. 3010/2003 (Α΄ 91) και το ν. 4014/2011 (Α΄ 209), ή των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του, άδεια ή έγκριση, ή υπερβαίνει τα όρια της άδειας ή έγκρισης

διανοητικής πάθησης σε νεογνό ή τη βαριά σωματική ή διανοητική πάθηση ανθρώπου, επιβάλλεται κάθειρξη ή και χρηματική ποινή 150.000,00 έως 500.000,00 ευρώ.

Αν οι πράξεις των στοιχείων γ', δ' και ε' της παραγράφου αυτής τελέστηκαν από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή 60.000,00 έως 150.000,00 ευρώ.» Η παρ.3, όπως είχε τροποποιηθεί και συμπληρωθεί με το άρθρο 16 παρ.Ν.3937/2011, ΦΕΚ Α 60, αντικαταστάθηκε ως άνω με την παράγραφο 3 άρθρου Ν.4042/2012, ΦΕΚ Α 24/13/2012.

⁵⁸³ Βλ. Α. Παπανεοφύτου, ό.π., σελ. 263-264, έτσι και Α. Χαραλαμπίδης, στην εισήγησή του με θέμα «Αξιόποινες προσβολές του περιβάλλοντος, κοινώς επικίνδυνα και εγκλήματα διακινδυνεύσεως» σε Ποινική προστασία του περιβάλλοντος, Πρακτικά του Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, 1993, σελ. 51.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

που του έχει χορηγηθεί και υποβαθμίζει το περιβάλλον, τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο ετών ή και χρηματική ποινή 1.000,00 έως 60.000,00 ευρώ.

Παρ2. Όποιος προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον με πράξη ή παράλειψη που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή 3.000,00 έως 60.000,00 ευρώ. Αν η πράξη του προηγούμενου εδαφίου τελέστηκε από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή και χρηματική ποινή. Αν οι αρνητικές επιπτώσεις της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος είναι, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης, περιορισμένες επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή και χρηματική ποινή.»

Αντικειμενική Υπόσταση παρ.1

Στη παράγραφο 1 τυποποιείται το τυπικό έγκλημα της άσκησης δραστηριότητας ή επιχείρησης χωρίς την απαιτούμενη άδεια ή έγκριση, κατά τις διατάξεις του νόμου ή των κατ' εξουσιοδότηση αυτού εκδιδόμενων κανονιστικών πράξεων ή της υπέρβασης των ορίων της άδειας ή έγκρισης που έχει χορηγηθεί με αποτέλεσμα την υποβάθμιση του περιβάλλοντος⁵⁸⁴.

Η πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος αυτού, εξαρτάται από την παραβίαση της διοικητικής διαδικασίας για τη χορήγηση άδειας ίδρυσης και λειτουργίας των βιομηχανικών και βιοτεχνικών εγκαταστάσεων ή την υπέρβαση των όρων και των περιορισμών που έχουν τεθεί με την ατομική διοικητική πράξη της άδειας, σε συνάρτηση με την προσβολή του έννομου αγαθού του περιβάλλοντος⁵⁸⁵. Βέβαια, ως προϋπόθεση πλήρωσης της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος ορίζεται μόνο η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και όχι η ρύπανση αυτού, γεγονός που -όπως έχει σχολιαστεί από τη θεωρία⁵⁸⁶ - μπορεί να συνεπάγεται την ατιμωρησία των υπευθύνων ή κυρίων των εγκαταστάσεων που προκαλούν ρύπανση στο περιβάλλον. Ωστόσο, σύμφωνα με την τροποποίηση του νόμου, προσδόθηκε ευρύτερο περιεχόμενο στον ορισμό της «υποβάθμισης», καθώς, παραπέμποντας στις διατάξεις του π.δ. 148/2009 ρητά ορίζεται ότι ως υποβάθμιση του περιβάλλοντος

⁵⁸⁴ Ενδεικτικά αναφέρονται : η υπ' αριθμ.159/2001 απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Σάμου , με την οποία καταδικάστηκε ο νόμιμος εκπρόσωπος Α.Ε ο οποίος χωρίς την απαιτούμενη έγκριση και άδεια από τους συναρμόδιους Υπουργούς ΥΠΕΧΩΔΕ για πραγματοποίηση της ανάληψης αδρανών υλικών από την περιοχή, επέτρεψε την εξόρυξή τους με δυναμίτιδα και άλλα μηχανικά μέσα, προκαλώντας υποβάθμιση του περιβάλλοντος...(η απόφαση αυτή, ωστόσο αναιρέθηκε λόγω παραγραφής με την ΑΠ1309/2002), η υπ' αριθμ.5615/2003 απόφαση ΤριμΠλημΛάρισας, με την οποία καταδικάστηκε ο νόμιμος εκπρόσωπος Α.Ε που ασκούσε δραστηριότητα καθ' υπέρβαση των ορίων της έγκρισης περιβαλλοντικών όρων και υποβάθμιζε το περιβάλλον (αναιρέθηκε με την ΑΠ 745/2005), επίσης η υπ' αριθμ. 2019/2009 απόφαση ΤριμΠλημΚαβάλας, η οποία αναιρέθηκε με την ΑΠ 1660/2010.

⁵⁸⁵ Βλ. Ρέμελη, ό.π., σελ. 157

⁵⁸⁶ Βλ. Ρέμελη, ό.π., σελ. 157

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

θεωρείται η πρόκληση περιβαλλοντικής ζημίας⁵⁸⁷, η οποία καλύπτει ευρύτερο φάσμα περιπτώσεων πρόκλησης δυσμενούς μεταβολής στο περιβάλλον και από εγκαταστάσεις κατά τα οριζόμενα στο παράρτημα ΙΙΙ του άρθρου 21 του π.δ 148/2009.

Υποκειμενική Υπόσταση

Για την υποκειμενική υπόσταση των εγκλημάτων της παραγράφου 1 απαιτείται δόλος - σύμφωνα με τον συνδυασμό των άρθρων 18 και 26 ΠΚ και με τον γενικό κανόνα του άρθρου 27 ΠΚ - και μάλιστα οποιαδήποτε μορφή δόλου - ενδεχόμενος, αναγκαίο δόλο, ή δόλο σκοπού - εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά στη διάταξη, ο οποίος απαιτείται να καλύπτει τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης, όπως αυτά αναλύθηκαν ανωτέρω.

Ποινικές κυρώσεις

Η απειλούμενη στο νόμο ποινή για τα πλημμελήματα του άρθρου 28 παρ. 1 Ν. 1650/1986 είναι φυλάκιση έως δύο ετών ή και χρηματική ποινή 1.000,00 έως 60.000,00 ευρώ.

Αντικειμενική Υπόσταση παρ.2

Η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της διάταξης του άρθρου 28 παρ.2 συντελείται με την πρόκληση από τον δράστη ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος, όπως αυτές ορίζονται στο άρθρο 2 παρ. 2 και 4 του νόμου⁵⁸⁸. Παρά, βέβαια, το γενικό κανόνα του άρθρου 14 ΠΚ, ότι κάθε έγκλημα μπορεί να διαπράττεται με πράξη ή παράλειψη, ο νομοθέτης του Ν. 1650/1986 το επαναλαμβάνει στη συγκεκριμένη διάταξη⁵⁸⁹. Ωστόσο, η πράξη που στοιχειοθετεί το έγκλημα δεν προσδιορίζεται στη διάταξη αυτή, αλλά γίνεται παραπομπή για την περιγραφή της στις διατάξεις του ίδιου νόμου ή εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση αυτού κανονιστικές πράξεις⁵⁹⁰.

⁵⁸⁷ **Ζημία:** «η μετρήσιμη δυσμενής μεταβολή φυσικού πόρου ή μη μετρήσιμη υποβάθμιση υπηρεσίας συνδεδεμένης με φυσικό πόρο, που μπορεί να επέλθει άμεσα ή έμμεσα», και συγκεκριμένα η ζημία στα προστατευόμενα είδη καθώς και στους φυσικούς οικοτόπους που αυτά διαβιούν όπως αναφέρονται στις οδηγίες 79/409/ΕΚ και 92/43/ΕΚ στα ύδατα με αποτέλεσμα την υποβάθμιση της οικολογικής, χημικής ή/και ποσοτικής κατάστασής τους στο έδαφος, δηλαδή στην πρόκληση οποιαδήποτε μόλυνσης του εδάφους η οποία δημιουργεί σοβαρό κίνδυνο δυσμενών συνεπειών για την ανθρώπινη υγεία (άρθρο 3 παρ. 2 του π.δ. 148/2009).

⁵⁸⁸ **Ρύπανση:** η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας, σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του.

Υποβάθμιση: η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιασδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες

⁵⁸⁹ Βλ. και Αλεξιάδη, Η συμβολή του Ποινικού Δικαίου στην προστασία του περιβάλλοντος, σελ.301

⁵⁹⁰ Δηλαδή διατάξεις στις οποίες καθορίζεται μεν η επιβλητέα ποινή για την περίπτωση πραγμάτωσης της εγκληματικής συμπεριφοράς, αλλά για τις προϋποθέσεις και την περιγραφή της αξιόποινης πράξης παραπέμπουν σε άλλες διατάξεις (είτε νόμο, είτε προεδρικό διάταγμα είτε διοικητική πράξη, εφόσον

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Η παραβίαση των ανωτέρω που επιφέρει προσβολή στο περιβάλλον (πρόκληση ρύπανσης ή υποβάθμισης), στοιχειοθετεί την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος⁵⁹¹. Κατά συνέπεια πρόκειται και για ένα γνήσιο πολύτροπο ή υπαλλακτικώς μικτό έγκλημα, αφού η ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος μπορεί να τελεστεί με περισσότερους τρόπους, οι οποίοι μπορούν να εναλλαχθούν από τον δράστη, χωρίς να συντρέχει περίπτωση αληθινής συρροής. Επομένως, στην περίπτωση προσβολής οποιουδήποτε στοιχείου⁵⁹² του έννομου αγαθού περιβάλλον, η οποία και επιφέρει το αποτέλεσμα της ρύπανσης και της υποβάθμισης, όπως αυτές περιγράφονται στο άρθρο 2 του νόμου, αλλά και στις διατάξεις του π.δ. 148/2009⁵⁹³, η συμπεριφορά χαρακτηρίζεται εγκληματική, εφόσον βέβαια πληρείται και η υποκειμενική υπόσταση.

Υποκειμενική Υπόσταση

Για την υποκειμενική υπόσταση των εγκλημάτων της παραγράφου 2 εδ. α' επίσης απαιτείται δόλος - σύμφωνα με τον συνδυασμό των άρθρων 18 και 26 ΠΚ και με τον γενικό κανόνα του άρθρου 27 ΠΚ - και μάλιστα οποιαδήποτε μορφή δόλου - ενδεχόμενος, αναγκαίος δόλος, ή δόλος σκοπού. Όσον αφορά το εδ. β - εφόσον ορίζεται διαφορετικά στη διάταξη-προβλέπεται ότι η τέλεση της εγκληματικής συμπεριφοράς πραγματώνεται και από αμέλεια.

συνοδεύεται από τη σχετική νομοθετική εξουσιοδότηση), βλ. Ανδρουλάκη, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος Ι, 2006, σελ. 101.

⁵⁹¹ Βλ. Ρέμελη, Η προστασία του περιβάλλοντος από τις βιομηχανικές και βιοτεχνικές εγκαταστάσεις, 1989, σελ. 156

⁵⁹² Εφόσον προστατευόμενο έννομο αγαθό του νόμου είναι το περιβάλλον, αυτό εννοείται στο σύνολό του, με όλα τα ειδικά στοιχεία που το απαρτίζουν, δηλαδή το έδαφος, το υπέδαφος, την ατμόσφαιρα, τα ύδατα κλπ

⁵⁹³ Με την τροποποίηση που επισυνέβη με το νόμο 3937/2011, (ΦΕΚ Α' 60/31.3.2011) προστέθηκε το τελευταίο εδάφιο στην παράγραφο 1 του άρθρου 28, το οποίο διευρύνει την έννοια της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, θεωρώντας επίσης ως υποβάθμιση και την πρόκληση περιβαλλοντικής ζημίας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στις διατάξεις του π.δ. 148/2009 για την «Περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και την αποκατάσταση των ζημιών στο περιβάλλον-εναρμόνιση με την οδηγία 2004/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Απριλίου όπως ισχύει» (ΦΕΚ 190 Α'). Με το συγκεκριμένο προεδρικό διάταγμα προσαρμόστηκε η εθνική νομοθεσία προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2004/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Απριλίου 2004 (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L 143/56/30.4.2004), όπως η Οδηγία αυτή τροποποιήθηκε με το άρθρο 15 της οδηγίας 2006/21/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Μαρτίου 2006 (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L 102/15/11.4.2006) και η οποία βασίζεται στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», ώστε κάθε φορέας εκμετάλλευσης, η δραστηριότητα του οποίου προκάλεσε περιβαλλοντική ζημία ή άμεση απειλή περιβαλλοντικής ζημίας να είναι κατ'αρχήν οικονομικά υπεύθυνος για τη λήψη των απαραίτητων μέτρων πρόληψης ή/και αποκατάστασης της περιβαλλοντικής ζημίας (άρθρο 2 του π.δ)

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Ποινικές κυρώσεις

Η απειλούμενη στο νόμο ποινή για τα πλημμελήματα του άρθρου 28 παρ. 2 Ν. 1650/1986 είναι φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή 3.000,00 έως 60.000,00 ευρώ. Σε περίπτωση τέλεσης των εγκλημάτων της παραγράφου 2 από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή και χρηματική ποινή. Αν οι αρνητικές επιπτώσεις της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος είναι, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης, περιορισμένες επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή και χρηματική ποινή.

Οι επιβαρυντικές περιπτώσεις του βασικού εγκλήματος παρ.3 του άρθρου 28

Η δομή των αξιοποιώνων πράξεων που προβλέπονται στην παρ. 3 του άρθρου 28 έχει ως εξής: στην παρ.3 τυποποιούνται ορισμένες *διακεκριμένες μορφές* του βασικού εγκλήματος της ρύπανσης του περιβάλλοντος με πράξη ή παράλειψη που παραβιάζει το Ν. 1650/1986 ή τις κατ' εξουσιοδότηση αυτού εκδοθείσες διατάξεις, με ανάλογη διαμόρφωση των πλαισίων ποινής. Με την πρόβλεψη των περιπτώσεων α' και β, η παρ. 3 συνδέεται πλέον με το Ν. 4042/2012 και το βασικό έγκλημα με την επιδίωξη οικονομικού οφέλους, συνιστώντας απλή διακεκριμένη και ιδιαιτέρως διακεκριμένη περίπτωση αντίστοιχα. Με το στοιχείο γ⁵⁹⁴ εισήχθη για πρώτη φορά διακεκριμένη περίπτωση με βάση τον κίνδυνο σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης ή υποβάθμισης ή σοβαρής ή ευρείας οικολογικής και περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής, ενώ με το στοιχείο ε' εισήχθη ιδιαιτέρως διακεκριμένη περίπτωση αν η ανωτέρω σοβαρή προσβολή πράγματι επήλθε.

Ειδικότερα:

Αν η πράξη του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου:

(α) « *τελέστηκε από υπαίτιο που σκόπευε να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή 20.000,00 έως 150.000,00 ευρώ,*

(β) *τελέστηκε με τον ανωτέρω σκοπό και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 73.000,00 ευρώ ή από υπαίτιο που διαπράττει εγκλήματα του παρόντος άρθρου κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 15.000,00 ευρώ, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη ή και χρηματική ποινή 60.000,00 έως 250.000,00 ευρώ»*

Στην περ. α' του αρ. 28 παρ. 3 λοιπόν, τυποποιείται, ως διακεκριμένο πλημμέλημα, η περίπτωση κατά την οποία συντρέχει στο πρόσωπο του δράστη σκοπός προσπορισμού οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους, υπέρ του δράστη ή

⁵⁹⁴ «(γ) δημιούργησε, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης, κίνδυνο σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης ή υποβάθμισης ή σοβαρής ή ευρείας οικολογικής και περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή 20.000,00 έως 150.000,00 ευρώ».

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

τρίτου προσώπου. Στην περ. β' της παρ. 3 τυποποιείται περαιτέρω, ως ιδιαίτερα διακεκριμένη περίπτωση, η ίδια ως άνω πράξη όταν το σκοπούμενο όφελος υπερβαίνει σε αξία τα 73.000 € ή (διαζευκτικά) τα 15.000 € και συνοδεύεται στη δεύτερη αυτή περίπτωση σωρευτικά από τις περιστάσεις της κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια τέλεσης.

Σύμφωνα με τα εδ. α' και β' λοιπόν - και αναφορικά με την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης - επιβαρυντικές περιπτώσεις αποτελούν οι πράξεις του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου, αν τελέστηκαν από υπαίτιο που σκόπευε να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος ή τελέστηκε με τον ανωτέρω σκοπό και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 73.000,00 ευρώ ή από υπαίτιο που διαπράττει εγκλήματα του παρόντος άρθρου κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 15.000,00 ευρώ.

Όσον αφορά την υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος απαιτείται δόλος οποιασδήποτε μορφής κατά τα άρθρα 26 και 27 ΠΚ. Το απειλούμενο πλαίσιο ποινής για τις περιπτώσεις αυτές είναι φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή 20.000,00 έως 150.000,00 ευρώ και κάθειρξη έως δέκα έτη ή και χρηματική ποινή 60.000,00 έως 250.000,00 ευρώ αντίστοιχα για την δεύτερη περιπτώσιολογία, καθότι αυτή καθίσταται ως κακούργημα.

Επισημαίνεται ότι η εν λόγω σύνδεση με το οικονομικό στοιχείο εισήχθη διότι, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 4042/2012, παρατηρήθηκε από τους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος ότι η παράνομη διαχείριση και διάθεση κάθε είδους αποβλήτων, αποτελεί ιδιαίτερα προσοδοφόρα δραστηριότητα νέας τάξης επιχειρηματιών. Στην εν λόγω διάταξη τυποποιείται ένα έγκλημα σκοπού, ή διαφορετικά, ένα έγκλημα με υπερχειλή υποκειμενική υπόσταση, αφού προσ απαιτείται, πέραν της αντικειμενικής υπόστασης και η διαπίστωση σκοπού επίτευξης ορισμένου περαιτέρω αποτελέσματος, ήτοι του προσπορισμού οικονομικού ή άλλου οφέλους⁵⁹⁵. Το δε αξιόποιο επαυξάνεται ακόμη παραπάνω όταν, πέραν του σκοπούμενου οφέλους, διαπιστώνεται κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια τέλεση. Στην περίπτωση αυτή βέβαια το σκοπούμενο όφελος αρκεί να ανέρχεται στο ποσό των 15.000 ευρώ. Συμπερασματικά λοιπόν, διαπιστώνεται ότι, εν αντιθέσει με τη συνήθη διατύπωση των ανωτέρω οικονομικών εγκλημάτων του Π.Κ, δεν απαιτείται το επιδιωκόμενο περιουσιακό όφελος να είναι και παράνομο και αθέμιτο, ώστε να θεωρηθεί ως τέτοιο και η νόμιμη αμοιβή ή προμήθεια που λαμβάνει ο διαχειριστής αποβλήτων για τις υπηρεσίες που παρείχε, αρκεί η δραστηριότητά του να είναι «παράνομη» και αυτός να επιδιώκει να προσποριστεί περιουσιακό όφελος από αυτή του τη δραστηριότητα⁵⁹⁶. Ωστόσο, προβληματισμός δύναται να δημιουργηθεί στην περίπτωση κατά την οποία -παρά το σκοπό προσπορισμού οικονομικού ή άλλου

⁵⁹⁵ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, Ι, Εκδόσεις Π.Ν.Σάκουλα, (2004), σελ. 261-262.

⁵⁹⁶ Βλ. Ι. Μοροζίνης, «Περιβάλλον Π», σε: Παύλου/Σάμιου (έκδ. επιμ.), Ειδικό Ποινικό Νόμοι, Εκδόσεις Π.Ν.Σάκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, (2012), σελ. 57.

οφέλους- οι συνέπειες που θα επέλθουν για το περιβάλλον θα είναι περιορισμένες. Εν προκειμένω σε αυτή την περιπτώσιολογία, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι θα τύχει εφαρμογής η προνομιούχα μορφή. Κατά αυτή την οπτική όμως δεν εκτιμάται η απαξία των στοιχείων που οδήγησαν στο χαρακτηρισμό της ρύπανσης ή υποβάθμισης ως διακεκριμένης μορφής. Για τον λόγο αυτό, ορθότερο είναι να γίνει δεκτό ότι οι δύο αυτές αντίρροπες μεταξύ τους διατάξεις θα «αλληλοεξουδετερωθούν», με αποτέλεσμα να εφαρμοστεί η γενική διάταξη του άρθρου 28 § 2 εδ. α.⁵⁹⁷.

Αν η πράξη του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου:

(γ) «δημιούργησε, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης, κίνδυνο σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης ή υποβάθμισης ή σοβαρής ή ευρείας οικολογικής και περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή 20.000,00 έως 150.000,00 ευρώ.»

Με την περ. γ' του άρθρου 28 παρ. 3 εισάγεται μία ακόμα διακεκριμένη παραλλαγή σε βαθμό πλημμελήματος, όπου προαπαιτούνται πρόσθετες ιδιότητες της αξιόποινης συμπεριφοράς ή του αξιόποινου "αποτελέσματος" του βασικού εγκλήματος και συγκεκριμένα η έκταση και η σοβαρότητα της διακινδύνευσης του περιβάλλοντος. Το έγκλημα που τυποποιείται εν προκειμένω είναι έγκλημα συγκεκριμένης διακινδύνευσης και αυτό, διότι ο κίνδυνος της ευρείας ρύπανσης τυποποιείται ρητά, ως αυτοτελές μέγεθος, στην αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος. Προϋποθέτει δηλαδή να είναι υπαρκτός και δεν αρκεί απλά να υπάρχει δυνατότητα επέλευσής του. Με την ρύθμιση αυτή, ο νομοθέτης προβλέπει μία διαβάθμιση που δεν υπήρχε στο παρελθόν πριν των αλλαγών που επήλθαν με τον Ν. 4042/2012. Πρόκειται για μία τροποποίηση η οποία έχει έκδηλα προληπτικό χαρακτήρα, αφού με την τυποποίηση του σχετικού εγκλήματος διακινδύνευσης, ο νομοθέτης δεν περιμένει την επέλευση της βλάβης, αλλά αρκείται στην πρόκληση κινδύνου επέλευσής της, «μεταθέτοντας» κατ' αυτόν τον τρόπο προς τα μπρος το όριο της ποινικής προστασίας του. Απαξιολογεί επομένως, μία περαιτέρω ιδιότητα της αξιόποινης συμπεριφοράς – παρεκκλίνουσας πράξης του δράστη, ήτοι τον κίνδυνο που ενέχει να προκαλέσει ποιοτικά ή και ποσοτικά βαρύτερη ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος από αυτήν που έχει ήδη προκληθεί και συγκεκριμένα όταν η συμπεριφορά που προκάλεσε ρύπανση ή υποβάθμιση ενέχει επιπρόσθετα και κίνδυνο ευρείας ή σοβαρής περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής.

Στο τρίτο εδάφιο της διάταξης, λοιπόν, εισάγεται ένα έγκλημα συγκεκριμένης διακινδύνευσης. Για την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος απαιτείται από τη ρύπανση ή την υποβάθμιση του περιβάλλοντος να δημιουργηθεί κίνδυνος σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος ή σοβαρής ή ευρείας οικολογικής και περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής.

Όσον αφορά την υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος απαιτείται, δόλος οποιασδήποτε μορφής κατά τα άρθρα 26 και 27 ΠΚ. Το απειλούμενο πλαίσιο ποινής

⁵⁹⁷ Βλ. Ι. Μανωλεδάκη, Ποινικό Δίκαιο – Γενική Θεωρία, Εκδόσεις Σάκκουλα, (2004), σελ. 331 και τις εκεί παραπομπές.

για τις περιπτώσεις αυτές είναι φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή 20.000,00 έως 150.000,00 ευρώ.

Αν η πράξη του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου: δ) «δημιούργησε κίνδυνο θανάτου εμβρύου ή ανθρώπου ή εμφάνισης βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης σε νεογνό ή βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης ανθρώπου, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη ή και χρηματική ποινή 150.000,00 έως 500.000,00 ευρώ»

Η περίπτωση δ' επαναλαμβάνει, προς το αυστηρότερο, τη διάταξη της πρώην παραγράφου 3, με συστηματικότερο τρόπο. Συγκεκριμένα, το τέταρτο εδάφιο της διάταξης («αν...δημιουργήθηκε κίνδυνος...») εισάγεται ένα έγκλημα συγκεκριμένης διακινδύνευσης, στην περίπτωση που από τη ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος δημιουργηθεί κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης για τον άνθρωπο. Στα εγκλήματα που περιγράφονται στην περίπτωση αυτή προστατεύονται τα έννομα αγαθά της ζωής και υγείας του ανθρώπου.

Για την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος απαιτείται η επέλευση κινδύνου θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης, και μάλιστα ως δημιουργούμενου και όχι ως δυνάμενου να προκύψει. Ο κίνδυνος από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή από την έκταση και τη σημασία της υποβάθμισης του περιβάλλοντος πρέπει να διαπιστώνεται και να αιτιολογείται ότι υπάρχει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση (in concreto) και δεν αρκεί αφηρημένα (in abstracto) η δυνατότητα να προξενηθεί εκ της ρύπανσης κίνδυνος⁵⁹⁸.

Η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος απαιτεί, εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά, δόλο οποιασδήποτε μορφής κατά τα άρθρα 26 και 27 ΠΚ. Το απειλούμενο πλαίσιο ποινής για τη διάπραξη του πλημμελήματος είναι κάθειρξη έως δέκα έτη ή και χρηματική ποινή 150.000,00 έως 500.000,00 ευρώ.

«Αν η πράξη του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου:

(ε) «είχε ως επακόλουθο σοβαρή ή ευρεία ρύπανση ή υποβάθμιση ή σοβαρή ή ευρεία οικολογική και περιβαλλοντική διατάραξη ή καταστροφή, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης ή το θάνατο εμβρύου ή ανθρώπου ή την εμφάνιση βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης σε νεογνό ή τη βαριά σωματική ή διανοητική πάθηση ανθρώπου, επιβάλλεται κάθειρξη ή και χρηματική ποινή 150.000,00 έως 500.000,00 ευρώ.

Τέλος, η περίπτωση ε' της παρ. 3 του άρθρου 28 επαναλαμβάνει, προς το αυστηρότερο, τη διάταξη της πρώην παραγράφου 3, επίσης με συστηματικότερο τρόπο και συγκεκριμένα προβλέπει ότι αν οι πράξεις των στοιχείων γ', δ' και ε' της παραγράφου αυτής τελέστηκαν από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή 60.000 έως 150.000 ευρώ.

Το έγκλημα του πέμπτου εδαφίου της διάταξης αποτελεί συνεπώς, ένα έγκλημα βλάβης, καταρχάς κατά του περιβάλλοντος υπό την έννοια όμως της «σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης ή υποβάθμισης ή σοβαρής ή ευρείας οικολογικής και

⁵⁹⁸ Βλ. βουλ. Συμβ.Πλημ.Ιωαννίνων, 130/1992, σε ΠοινΔικ 7/2000, σελ. 722

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης».

Κατά δεύτερον αποτελεί επίσης ένα έγκλημα βλάβης - εκ του αποτελέσματος χαρακτηριζόμενο - κατά το άρθρο 29 ΠΚ⁵⁹⁹. Στην προβλεπόμενη αξιόποινη πράξη, τυποποιείται το βαρύτερο αποτέλεσμα της βαριάς σωματικής βλάβης ή του θανάτου ανθρώπου ή εμβρύου (θανατηφόρα βλάβη)⁶⁰⁰ ή την εμφάνιση βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης σε νεογνό.

Για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος απαιτείται η βλάβη του περιβάλλοντος και το παραπέρα αποτέλεσμα της βαριάς σωματικής βλάβης ή του θανάτου ανθρώπου ή εμβρύου ή την εμφάνιση βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης σε νεογνό.

Αφού πρόκειται για έγκλημα που χαρακτηρίζεται από το αποτέλεσμα, θα πρέπει να διαπιστώνεται και η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της βλάβης του περιβάλλοντος και της βαριάς σωματικής βλάβης ή του θανάτου⁶⁰¹.

Για την πλήρωση της υποκειμενικής υπόστασης θα πρέπει το βασικό έγκλημα της ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος να έχει τελεστεί με δόλο, έστω και ενδεχόμενου και να υπάρχει αμέλεια για το βαρύτερο αποτέλεσμα κάθε φορά, ήτοι της βαριάς σωματικής βλάβης ή του θανάτου της βαριάς σωματικής βλάβης ή του θανάτου ανθρώπου ή εμβρύου ή την εμφάνιση βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης σε νεογνό και της σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης ή υποβάθμισης ή σοβαρής ή ευρείας οικολογικής και περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης. Επισημαίνεται ότι για την πλήρωση της υποκειμενικής υπόστασης των πράξεων των στοιχείων γ', δ' και ε' της παραγράφου αυτής προβλέπεται και η τέλεσή τους από αμέλεια.

Το απειλούμενο πλαίσιο ποινής για τις περιπτώσεις αυτές είναι κάθειρξη ή και χρηματική ποινή 150.000,00 έως 500.000,00 ευρώ. Τέλος, αν οι πράξεις των στοιχείων γ', δ' και ε' της παραγράφου αυτής τελέστηκαν από αμέλεια, προβλέπεται και επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή 60.000,00

⁵⁹⁹ «Στις περιπτώσεις όπου ο νόμος ορίζει ότι κάποια πράξη τιμωρείται με βαρύτερη ποινή όταν έχει ορισμένο αποτέλεσμα, η ποινή αυτή επιβάλλεται μόνο αν το αποτέλεσμα αυτό μπορεί να αποδοθεί σε αμέλεια του δράστη»

⁶⁰⁰ Επειδή τα εκ του αποτελέσματος χαρακτηριζόμενα εγκλήματα αποτελούν μία ιδιόρρυθμη δογματική κατασκευή, η σύνθετη αυτή μορφή υπαιτιότητας που εμφανίζουν, υποστηρίζεται ότι πρέπει να εφαρμόζεται μόνο στις περιπτώσεις που το βαρύτερο αποτέλεσμα είναι τυποποιημένο αυτοτελώς ως έγκλημα από αμέλεια. Η βαριά σωματική βλάβη και η θανατηφόρα βλάβη προβλέπονται ως αυτοτελώς τυποποιημένα εγκλήματα στα άρθρα 310 παρ. 1 και 311 ΠΚ, επομένως στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει κάποιο πρόβλημα για την εφαρμογή του άρθρου 29 ΠΚ, Βλ. Κωστώρα, Έννοιες και θεσμοί του Ποινικού Δικαίου, 2001, σελ. 290.

⁶⁰¹ Ωστόσο, το συγκεκριμένο ζήτημα εμφανίζει σοβαρές αποδεικτικές δυσχέρειες. Με το βουλ.Συμβ.Πλημ.Ιωαννίνων, 130/1992, όπου έτυχε εφαρμογής, η συγκεκριμένη διάταξη υπήρξε προβληματική αποδεικτική διαδικασία για τη διαπίστωση της αιτιώδους σύνδεσης του βαρύτερου αποτελέσματος του θανάτου ατόμων με καρκίνο με την ρύπανση του περιβάλλοντος, που προκλήθηκε από τη λειτουργία του εργοστασίου.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

έως 150.000,00 ευρώ. Η ειδική πρόβλεψη για τέλεση από αμέλεια δεν καταλαμβάνει τις πράξεις των στοιχείων α' και β, διότι προδήλως η επιδίωξη οικονομικού οφέλους δεν μπορεί να τελεστεί από αμέλεια.

Παράγραφοι 4 και 5 άρθρου 28⁶⁰²

Σύμφωνα με την παράγραφο 4, εάν η ρύπανση ή οποιαδήποτε άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος προέρχεται από δραστηριότητα νομικού προσώπου, το δικαστήριο κηρύσσει αστικώς υπεύθυνο εις ολόκληρον για την καταβολή της χρηματικής ποινής και το νομικό πρόσωπο. Επισημαίνεται όμως ότι με τον νέο

⁶⁰² Αν η ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος προέρχεται από τη δραστηριότητα νομικού προσώπου, το δικαστήριο κηρύσσει αστικώς υπεύθυνο εις ολόκληρον για την καταβολή της χρηματικής ποινής και το νομικό πρόσωπο.

«5.1. Τα φυσικά πρόσωπα που κατέχουν ιθύνουσα θέση σε οποιοδήποτε νομικό πρόσωπο και ιδίως οι πρόεδροι διοικητικών συμβουλίων, οι εντεταλμένοι ή διευθύνοντες σύμβουλοι ανώνυμων εταιριών, οι διαχειριστές εταιριών περιορισμένης ευθύνης, ο πρόεδρος του διοικητικού και του εποπτικού συμβουλίου συνεταιρισμών, έχουν ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να εποπτεύουν και να ελέγχουν την τήρηση, από φυσικά πρόσωπα που τελούν υπό τις εντολές του, των διατάξεων του παρόντος νόμου και των κατ' εξουσιοδότηση του εκδιδόμενων κανονιστικών πράξεων, που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος.

5.2. Το φυσικό πρόσωπο, το οποίο κατέχει ιθύνουσα θέση, τιμωρείται ως αυτουργός για κάθε πράξη ή παράλειψη, που προβλέπεται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου αυτού και τελέσθηκε κατά ή εξ αφορμής της δραστηριότητας ή επιχείρησης του νομικού προσώπου, εφόσον αυτή δεν αποτράπηκε λόγω της παράλειψής του, από πρόθεση ή από αμέλεια, να ασκήσει την προβλεπόμενη στην περίπτωση 5.1 εποπτεία ή έλεγχο, ανεξάρτητα από την τυχόν ποινική ή αστική ή διοικητική ευθύνη άλλου φυσικού προσώπου ή του ίδιου νομικού προσώπου.

5.3. Αν η πράξη ή παράλειψη, που προβλέπεται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου αυτού ή οποιαδήποτε μορφή συμμετοχής σε αυτές, τελέσθηκαν προς όφελος νομικού προσώπου από φυσικό πρόσωπο το οποίο κατέχει ιθύνουσα θέση, πέραν της ποινικής ευθύνης του φυσικού προσώπου, επιβάλλεται και στο νομικό πρόσωπο, ανάλογα με το είδος και τη σοβαρότητα των επιπτώσεων στο περιβάλλον:

(α) διοικητικό πρόστιμο μέχρι του τριπλάσιου της αξίας του οφέλους που επιτεύχθηκε ή επιδιώχθηκε ή (β) προσωρινή ή σε περίπτωση υποτροπής οριστική απαγόρευση άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας ή (γ) πρόσκαιρος ή οριστικός αποκλεισμός από δημόσιες παροχές ή ενισχύσεις ή (δ) η δημοσίευση, με δαπάνες του, της αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης σε δύο ημερήσιες εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας ή συνδυασμός των ανωτέρω κυρώσεων.

5.4. Οι ίδιες κυρώσεις επιβάλλονται στο νομικό πρόσωπο και στην περίπτωση που η παράλειψη άσκησης της προβλεπόμενης στην περίπτωση 5.1. εποπτείας ή ελέγχου από φυσικό πρόσωπο, που κατέχει ιθύνουσα θέση, κατέστησε δυνατή την τέλεση από φυσικά πρόσωπα που τελούν υπό τις εντολές του, των ποινικών αδικημάτων, που προβλέπονται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου αυτού προς όφελος του νομικού προσώπου.

5.5. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού καθορίζεται ο τρόπος, τα όργανα και η διαδικασία επιβολής των κυρώσεων της περίπτωσης 5.3., καθώς και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια για την εφαρμογή της.

5.6. Το διοικητικό πρόστιμο που προβλέπεται στην υποπερίπτωση α' της περίπτωσης 5.3., αποτελεί έσοδο υπέρ του «Πράσινου Ταμείου» σύμφωνα με την περίπτωση ε' της παραγράφου 1 του άρθρου 3 του Ν. 3889/2010 (Α'182). Η παράγραφος 5 αντικαταστάθηκε ως άνω με την παράγραφο 4 άρθρου N.4042/2012, ΦΕΚ Α 24/13/2012.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ποινικό κώδικα όπως αντικαταστάθηκε με τον Ν.4619/2019, ο αστικώς υπεύθυνος δεν αποτελεί πλέον διάδικο της ποινικής δικής με αποτέλεσμα την μη δυνατότητα παράστασης του νομικού προσώπου με αυτήν την ιδιότητα στα αρμόδια ποινικά δικαστήρια. Εύλογα επομένως δημιουργείται το ερώτημα – ελείψη της παροχής και της πρόβλεψης από τον ποινικό νόμο δυνατότητα παράστασης του νομικού προσώπου με την ιδιότητα του αστικώς υπεύθυνου – πώς το δικαστήριο θα κηρύξει αστικώς υπεύθυνο εις ολόκληρον για την καταβολή της χρηματικής ποινής ένα νομικό πρόσωπο;

Ανεξάρτητα όμως από την παραπάνω διαπίστωση, με την παρ. 4⁶⁰³, ο Έλληνας νομοθέτης καταβάλλει αξιόλογη προσπάθεια, όπως και στο προϋσχύσαν δίκαιο, να αντιμετωπίσει το πρόβλημα των αξιόποινων περιβαλλοντικών προσβολών που προέρχονται από τις δραστηριότητες των νομικών προσώπων, ώστε να παρακαμφθούν κατά το δυνατόν οι δογματικές δυσχέρειες που θέτουν η αρχή της ενοχής, η έννοια της πράξης στο ποινικό δίκαιο, αλλά και οι διατάξεις περί συμμετοχής. Ως γνωστόν, σύμφωνα με τις μέχρι σήμερα κρατούσες απόψεις στο Ποινικό μας Δίκαιο, η συμπεριφορά των νομικών προσώπων δεν εντάσσεται στην ποινικά ενδιαφέρουσα ανθρώπινη συμπεριφορά. Και τούτο γιατί τα νομικά πρόσωπα «δεν πράττουν», καθότι είναι πλάσματα δικαίου, η δε βούληση τους εκφράζεται μέσω των πράξεων ή παραλείψεων των ατόμων που αποτελούν τα όργανα αυτών ανάλογα με τη συγκεκριμένη μορφή που έχουν (πρόεδροι, δ/νων σύμβουλοι, διαχειριστές κ.λπ.). Οι πράξεις οι οποίες αποδίδονται στα νομικά πρόσωπα ανήκουν, σύμφωνα με την παραδοσιακή αυτή άποψη, στους εκπροσώπους τους, δηλαδή στους δρώντες ανθρώπους, ο δε αυστηρά προσωποπαγής χαρακτήρας της ποινής - ιδίως της στερητικής της ελευθερίας - αποκλείει τη δυνατότητα επιβολής αυτής στο νομικό πρόσωπο, αφού το νομικό πρόσωπο δεν αισθάνεται την ποινή ως «κακό»⁶⁰⁴. Ακόμη και για τους υποστηρικτές της θεωρίας του ανταποδοτικού χαρακτήρα της ποινής, η ανταπόδοση δεν έχει νόημα όταν στρέφεται κατά νομικών προσώπων. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια υπό την πίεση διακρατικών ή υπερεθνικών συμφωνιών και διεθνών συμβάσεων, ο προβληματισμός σε επιστημονικό επίπεδο διευρύνεται αναφορικά με την ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων, η οποία σημειωτέον αναγνωρίζεται σ' όλο και περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη.

Κατά την παράγραφο 5, οι πρόεδροι διοικητικών συμβουλίων, οι εντεταλμένοι ή διευθύνοντες σύμβουλοι ανώνυμων εταιριών, οι διαχειριστές εταιριών περιορισμένης ευθύνης, ο πρόεδρος του διοικητικού και του εποπτικού συμβουλίου συνεταιρισμών, επομένως και πρόσωπα που ασκούν τη διοίκηση ή τη διαχείριση άλλων νομικών προσώπων του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα έχουν ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να μεριμνούν για την τήρηση των διατάξεων που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος. Για κάθε πράξη ή παράλειψη του νομικού προσώπου, που εμπίπτει στην παρ.2 και 3 του άρθρου 28, τα πρόσωπα αυτά τιμωρούνται ως αυτουργοί ανεξάρτητα από την τυχόν ποινική ευθύνη άλλου φυσικού προσώπου και

⁶⁰³ Η παρ. 4 του άρθρου 28, δεν τροποποιήθηκε με το Ν. 4042/2012

⁶⁰⁴ Βλ. Α. Συκιάτη, «Η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων», Ποιν. Δικ. Τευχ. 1/2010, σελ. 94.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

την αστική ευθύνη του νομικού προσώπου, εφόσον από πρόθεση ή από αμέλεια δεν τήρησαν την ιδιαίτερη νομική τους υποχρέωση να μεριμνούν για την εφαρμογή των διατάξεων αυτού του νόμου. Επιπλέον, αν η πράξη ή παράλειψη ή οποιαδήποτε μορφή συμμετοχής σε αυτές τελέσθηκαν προς όφελος νομικού προσώπου από φυσικό πρόσωπο το οποίο κατέχει ιθύνουσα θέση, ή και στην περίπτωση που η παράλειψη άσκησης της προβλεπόμενης εποπτείας ή ελέγχου από φυσικό πρόσωπο, που κατέχει ιθύνουσα θέση, κατέστησε δυνατή την τέλεση των ποινικών αδικημάτων, που προβλέπονται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου αυτού προς όφελος του νομικού προσώπου από φυσικά πρόσωπα που τελούν υπό τις εντολές του φυσικού προσώπου πέραν της ποινικής ευθύνης του φυσικού προσώπου, επιβάλλεται και στο νομικό πρόσωπο, ανάλογα με το είδος και τη σοβαρότητα των επιπτώσεων στο περιβάλλον και διοικητικές κυρώσεις.

Οι διατάξεις της παρ. 5, προσαρμοσμένες σύμφωνα με το άρθρο 6 της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ, υιοθετεί και εισάγει την έννοια της «*ιθύνουσας θέσης*» κατ' επιταγή του ενωσιακού νομοθέτη και σε συνδυασμό με τις δυνατότητες που προσφέρει η κατασκευή της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης, καίτοι δεν αναγνωρίζει ευθέως ποινική ευθύνη σε νομικά πρόσωπα⁶⁰⁵, ωστόσο καθιερώνει αυτοτελή ποινική ευθύνη σε ιθύνοντα στελέχη επιχειρήσεων. Παράλληλα, σε βάρος νομικού προσώπου προς όφελος του οποίου τελέσθηκαν οι πράξεις κατά του περιβάλλοντος, εισάγεται πρόβλεψη⁶⁰⁶ - κατ' ορθότερη διατύπωση - **οιονεί «ποινικών» κυρώσεων**, (λ.χ. διοικητικό πρόστιμο μέχρι του τριπλάσιου της αξίας του οφέλους που επιτεύχθηκε ή επιδιώχθηκε, προσωρινή ή οριστική απαγόρευση άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας, πρόσκαιρος ή οριστικός αποκλεισμός από δημόσιες παροχές ή ενισχύσεις, δημοσίευση της αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης). Η παρέμβαση αυτή του νομοθέτη, της καθιέρωσης δηλαδή αυτοτελούς ποινικής ευθύνης των νομικών προσώπων, που είχε εισαγάγει ήδη δειλά και ο Ν. 1650/1986 κρίνεται ως θετική εξέλιξη, δεδομένου ότι βασικοί ρυπαντές του περιβάλλοντος είναι νομικές προσωπικότητες, βιομηχανικές μονάδες, πολυπρόσωποι και πολυεθνικοί οργανισμοί και εν γένει οικονομικά και υπερεθνικά ίσως συμφέροντα, με συγκλίνουσα δράση πολλών στην παραγωγή του εγκληματικού αποτελέσματος.

⁶⁰⁵ «εισάγεται και ρυθμίζεται, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 6 παρ. 2 και 7 της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ η λεγόμενη «**ποινική**» ευθύνη των νομικών προσώπων».

⁶⁰⁶ Άρθρο 28 παρ. 5.3 «Αν η πράξη ή παράλειψη, που προβλέπεται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου αυτού ή οποιαδήποτε μορφή συμμετοχής σε αυτές, τελέσθηκαν προς όφελος νομικού προσώπου από φυσικό πρόσωπο το οποίο κατέχει ιθύνουσα θέση, πέραν της ποινικής ευθύνης του φυσικού προσώπου, επιβάλλεται και στο νομικό πρόσωπο, ανάλογα με το είδος και τη σοβαρότητα των επιπτώσεων στο περιβάλλον: (α) διοικητικό πρόστιμο μέχρι του τριπλάσιου της αξίας του οφέλους που επιτεύχθηκε ή επιδιώχθηκε ή (β) προσωρινή ή σε περίπτωση υποτροπής οριστική απαγόρευση άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας ή (γ) πρόσκαιρος ή οριστικός αποκλεισμός από δημόσιες παροχές ή ενισχύσεις ή (δ) δημοσίευση, με δαπάνες του, της αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης σε δύο ημερήσιες εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας ή συνδυασμός των ανωτέρω κυρώσεων».

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ΕΜΠΡΑΚΤΗ ΜΕΤΑΝΟΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΑΓΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΙΝΗ ΠΑΡ .6

Κατά τα οριζόμενα στη διάταξη της παραγράφου 6 του άρθρου 28⁶⁰⁷ ισχύει:

« Αν ο δράστης των παραβάσεων που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου αυτού περιορίσει ο ίδιος ή (αν) τρίτος που ενεργεί κατ' εντολή ή για λογαριασμό του συντελέσει, με έγκαιρη αναγγελία προς την αρχή, αποτελεσματικά στην ουσιώδη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, που προκάλεσε η πράξη ή η παράλειψή του, το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλει ποινή μειωμένη, σύμφωνα με το άρθρο 83 του Ποινικού Κώδικα ή να τον απαλλάξει από κάθε ποινή.»

Με τη διάταξη αυτή προβλέπεται η δυνατότητα μείωσης της ποινής ή και απαλλαγής από αυτήν για τον δράστη που τέλεσε τις παραβάσεις του άρθρου 28 παρ. 1 και 2 είτε εκ δόλου, είτε εξ αμελείας⁶⁰⁸, αν επέδειξε έμπρακτη μετάνοια⁶⁰⁹.

Για την αναγνώριση της έμπρακτης μετάνοιας στο δράστη στην περίπτωση που αυτός τέλεσε το έγκλημα της βλάβης του περιβάλλοντος, θα πρέπει αυτή να γίνεται με την ελεύθερη και αβίαστη βούληση του δράστη, κριτήριο δε αξιολόγησης του ελεύθερου ή μη χαρακτήρα της σχετικής βούλησης αποτελεί η λογική του «ψυχρού εγκληματία»⁶¹⁰.

Παράγραφος 7⁶¹¹

«Στις περιπτώσεις εγκλημάτων του κεφαλαίου αυτού ως πολιτικώς ενάγων μπορεί να παρίσταται το Δημόσιο, καθώς και οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην περιφέρεια των οποίων τελέσθηκε το έγκλημα, το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, πανεπιστήμια, άλλοι επιστημονικοί φορείς, δικηγορικοί σύλλογοι, φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, μη κυβερνητικές οργανώσεις και φυσικά πρόσωπα, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημία, προς υποστήριξη της κατηγορίας και μόνο και με αίτημα ιδίως την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που είναι δυνατή. Έγγραφο προδικασία δεν απαιτείται.»

Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι εκτός από τα κατά το άρθρο 63 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας φυσικά ή νομικά πρόσωπα που νομιμοποιούνται για παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας στο ποινικό δικαστήριο για αποζημίωση ή αποκατάσταση ηθικής βλάβης, νομιμοποιούνται επιπλέον και οι αναφερόμενοι στη διάταξη αυτή Οργανισμοί, καθώς και το Δημόσιο. Γίνεται επομένως σαφές ότι η διάταξη αυτή δεν αποκλείει και την παράσταση και άλλων φυσικών ή νομικών

⁶⁰⁷ Η παράγραφος 6 αντικαταστάθηκε ως άνω με την παράγραφο 5 άρθρου 7 Ν.4042/2012, ΦΕΚ Α 24/13/2/2012.

⁶⁰⁸ Βλ. Καράκωστα, ό.π., σελ. 499

⁶⁰⁹ Η εκ μέρους του δράστη αποκατάσταση της ζημίας στα έννομα αγαθά που προσέβαλε με την πράξη του.

⁶¹⁰ Βλ. Κωσάρας, Έννοιες και θεσμοί του Ποινικού Δικαίου, 2001, σελ. 514.

⁶¹¹ Η παρ.7,όπως είχε αντικατασταθεί με το άρθρο 16 παρ.5 Ν.3937/2011, ΦΕΚ Α 60/31.3.2011,αντικαταστάθηκε ως άνω με την παράγραφο 7 άρθρου 7 Ν.4042/2012, ΦΕΚ Α 24/13/2/2012

προσώπων. Η συγκεκριμένη διάταξη αποτελεί μία καινοτομία, καθώς ορίζει δικαίωμα παράστασης του Δημοσίου, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, του Τεχνικού και Γεωτεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας, καθώς και των πανεπιστημίων, των επιστημονικών φορέων, των δικηγορικών συλλόγων, μη κυβερνητικών οργανώσεων και φυσικών προσώπων, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημία, με αίτημα την αποκατάσταση των πραγμάτων. Κατ' αυτόν τον τρόπο εισάγεται μία παρέκκλιση στο παλαιό θεσμό της πολιτικής αγωγής (σύμφωνα με τον προϊσχύοντα ΠΚ) στην ποινική δίκη, αφού κατά τα προϊσχύοντα άρθρα 63 και 82 ΚΠΔ δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική διαδικασία παρέχονταν σε όποιον είχε κατά τις αστικές διατάξεις δικαίωμα αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης ή ηθικής βλάβης. Μάλιστα αποτελούσε (και συνεχίζει να αποτελεί) ένα πολύ θετικό βήμα και επίδραση της *actio popularis* (λαϊκής αγωγής) στην ποινική διαδικασία, καθώς η παράσταση πολιτικής αγωγής αποσυνδέοταν από την προσβολή δικαιώματος ή συμφέροντος⁶¹² και μάλιστα αναγνωριζόταν πλέον σε ευρύ κύκλο φορέων, αλλά και φυσικών προσώπων. Παρά τις όποιες επιφυλάξεις που έχουν διατυπωθεί, σχετικά με δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής⁶¹³ - που τώρα με

⁶¹² Βλ. και Ρέμελη, ό.π., σελ. 162-163.

⁶¹³ Έχει διατυπωθεί το πρόβλημα από τη θεωρία, (κυρίως από τον καθηγητή Αλεξιάδη, Δικονομικά προβλήματα των αξιόποινων προσβολών του περιβάλλοντος, σε Ποινική Προστασία Περιβάλλοντος, σελ. 62-63) σχετικά με την περίπτωση που το Δημόσιο έχει υποστεί πραγματικά περιουσιακή ζημία (γιατί π.χ το αντικείμενο της προσβολής ήταν δημόσιο κτήμα ή κοινόχρηστο πράγμα), μπορεί να ζητήσει χρηματική αποζημίωση για τη ζημία που πραγματικά υπέστη ή πρέπει να περιορίσει τη αξιότητά του στην αποκατάσταση των πραγμάτων στο μέτρο που αυτή είναι δυνατή; Επιπλέον, αν το δημόσιο δεν έχει υποστεί καμία περιουσιακή ζημία γιατί το αντικείμενο της προσβολής άνηκε αποκλειστικά σε ιδιώτη, τότε, σύμφωνα με την διάταξη αυτή, μπορεί να παραστεί ως πολιτικός ενάγων με αίτημα την αποκατάσταση των πραγμάτων στο μέτρο του δυνατού μαζί με τον ιδιώτη που θα παρίσταται ο ίδιος ως πολιτικός ενάγων ζητώντας χρηματική αποζημίωση; Θα επιδικαστεί χρηματική αποζημίωση στον ιδιώτη ή η αποκατάσταση των πραγμάτων κατά το αίτημα του δημοσίου; Κατά τον Αλεξιάδη, είναι ανεπίτρεπτη η επιδίκαση και των δύο αυτών αιτημάτων. Η μόνη περίπτωση που θα μπορούσε να λειτουργήσει αυτή η ρύθμιση για την παράσταση του Δημοσίου ή των ΟΤΑ ως πολιτικός ενάγοντες θα ήταν εάν το έγκλημα κατά του περιβάλλοντος δεν συνεπαγόταν υλική – περιουσιακή ζημία είτε του δημοσίου, είτε τρίτου προσώπου, Αλεξιάδης, ό.π., σελ. 63, Μπορούν να παραστούν ως πολιτική αγωγή παράλληλα με το δημόσιο ή και τον ιδιώτη και οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης; Σίγουρα, σύμφωνα με τη διατύπωση της διάταξης δεν αμφισβητείται η παράσταση και των δύο, καθώς εφόσον ένα έγκλημα κατά του περιβάλλοντος έχει συγκεκριμένο θύμα, αυτονόητα αυτό έχει δικαίωμα παράστασης στην ποινική δίκη. (βλ. και πορίσματα 5^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου για την Ποινική Προστασία του Περιβάλλοντος, σελ. 167) Χαρακτηριστικά – από παρελθόντα έτη - αναφέρονται η υπ' αριθμ. **2391/2008** απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων⁶¹³, στη δίκη της οποίας επιτράπηκε η παράσταση πολιτικής αγωγής του Δημάρχου και του Νομάρχη καθώς και της Ένωσης Εξωραϊστικών και Πολιτιστικών Συλλόγων της περιοχής, και η **ΑΠ 1865/2009** στην οποία αναφέρθηκε ότι σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 7 του άρθρου 28, ως πολιτικός ενάγων μπορεί να παραστεί το Δημόσιο, οι ΟΤΑ, στην περιφέρεια των οποίων τελέστηκε το έγκλημα και το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, ανεξάρτητα από το αν έχουν υποστεί ζημία, χωρίς να αποκλείεται και η παράσταση άλλων φυσικών ή νομικών προσώπων. (βλ. για τις αποφάσεις και από www.dsnet.gr).

τον εν ισχύ ΠΚ μετονομάζεται σε παράσταση υποστήριξης της κατηγορίας - η διάταξη αυτή εφαρμόστηκε και προφανώς θα συνεχίσει να εφαρμόζεται στην πράξη.

ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ 8

Σύμφωνα με την παράγραφο 8 του άρθρου 28: *«Όποιος παραβιάζει τα μέτρα, τις απαγορεύσεις, τους όρους και τους περιορισμούς που επιβάλλονται δυνάμει των άρθρων 18 έως 21 ή των δ/των ή υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων, που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή τους, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός μήνα. Αν ο δράστης ενήργησε από αμέλεια τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τρεις μήνες ή με χρηματική ποινή».*

Αντικειμενική Υπόσταση

Ο νομοθέτης στη διάταξη αυτή τυποποιεί σε μορφή πλημμελήματος τις παραβάσεις των διατάξεων του ιδίου νόμου, που σχετίζονται με την προστασία της φύσης και του τοπίου (των προστατευόμενων περιοχών) ή των διαταγμάτων και των υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων σε εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης. Για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης της διάταξης θα πρέπει να ανατρέξει κανείς στις απαγορεύσεις - όρους και περιορισμούς που επιβάλλονται με τα άρθρα 18-21 του Ν. 1650/1986 ή στις ανωτέρω διοικητικές πράξεις. Η διάταξη αυτή αποτελεί, όπως και η διάταξη της παραγράφου 1 του νόμου, λευκή ποινική διάταξη. Είναι προφανές δεν απαιτείται η πρόκληση της βλάβης κατά του περιβάλλοντος για την πλήρωση του υλικού στοιχείου του εγκλήματος⁶¹⁴, όπως απαιτείται στο έγκλημα της παρ. 1 και 2. Συνεπώς δεν είναι έγκλημα βλάβης, αλλά έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης⁶¹⁵. Κατ'αυτόν τον τρόπο για την επιβολή ποινής του δράστη δεν απαιτείται η απόδειξη της πραγματικής επέλευση του κινδύνου, αλλά αρκεί η παραβίαση των ανωτέρω μέτρων, απαγορεύσεων, όρων και περιορισμών⁶¹⁶.

Υποκειμενική Υπόσταση

Για το πλημμέλημα της διάταξης αυτής απαιτείται καταρχάς δόλος. Ωστόσο, προβλέπεται ρητά στη διάταξη και η τέλεση του αδικήματος και εξ αμελείας.

⁶¹⁴ Βλ. Αλεξιάδη, Η συμβολή του ποινικού δικαίου στην προστασία του περιβάλλοντος, σε ΕΕΕυρΔ 1993, σ. 301, καθώς και παρατηρήσεις Νικολόπουλου στην Τριμ. Πλημ. Πατρών 3002/2001, σε ΠοινΔικ 1/2002, σελ. 19

⁶¹⁵ Ο κίνδυνος -επομένως- αποτελεί τον λόγο της νομοθετικής πρόβλεψης της συμπεριφοράς και δεν περιγράφεται στην αντικειμενική υπόσταση, ούτε ως υπαρκτός ούτε ως δυνάμενος να πραγματοποιηθεί.

⁶¹⁶ Ωστόσο, λόγω αυτής της νομοτεχνικής επιλογής είναι πιθανό να μην μπορεί να ενεργοποιηθεί η συγκεκριμένη διάταξη, καθότι εξαρτάται από την έκδοση αρκετών πράξεων της διοίκησης, η οποία ακόμα δεν έχει ολοκληρωθεί.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Ποινικές κυρώσεις

Η ποινή που προβλέπεται για την παραβίαση της διάταξης είναι, όταν το έγκλημα τελείται με πρόθεση, φυλάκιση τουλάχιστον ενός μήνα - δηλαδή πλαίσιο ποινής ενός μήνα έως πέντε χρόνια – και όταν το έγκλημα πραγματώνεται εξ αμελείας η διάρκεια της ποινής φυλάκισης φτάνει μέχρι τρεις μήνες ή επιβάλλεται χρηματική ποινή.

Η δήμευση της παρ. 9

Σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 9 του άρθρου 28 *«Τα κατά παράβαση των προστατευτικών μέτρων, απαγορεύσεων, όρων και περιορισμών, στους οποίους αναφέρονται οι παρ. 2 και 3 του άρθρου 20⁶¹⁷, συλλαμβανόμενα, φονευόμενα, τραυματιζόμενα ή συλλεγόμενα είδη της άγριας πανίδας και χλωρίδας κατάσχονται είτε βρίσκονται στην κατοχή του παραβάτη είτε τρίτου. Επίσης κατάσχονται τα εργαλεία ή μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την παράνομη σύλληψη, θανάτωση, τραυματισμό ή συλλογή των προστατευόμενων ειδών. Τα κατασχόμενα δήμεύονται σύμφωνα με το άρθρο 76 παρ. 1 του ποινικού κώδικα και παραδίδονται σε μουσεία φυσικής ιστορίας ή σε άλλα κατά περίπτωση ιδρύματα ή νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου για σκοπούς εκπαιδευτικούς ή άλλους. Διατάσσεται επίσης η αφαίρεση της άδειας κυνηγιού ή αλιείας του παραβάτη για χρονικό διάστημα από τρεις μήνες έως τρία έτη. Σε περίπτωση υποτροπής η αφαίρεση της άδειας επιβάλλεται οριστικά»*.

Σύμφωνα με το άρθρο 76 παρ. 1 ΠΚ: *«Αντικείμενα που είναι προϊόντα κακουργήματος ή πλημμελήματος το οποίο πηγάζει από δόλο, καθώς και το τίμημά τους, και όσα αποκτήθηκαν με αυτά, επίσης και αντικείμενα που χρησίμευσαν ή προορίζονταν για την εκτέλεση τέτοιας πράξης μπορούν να δήμευθούν αν αυτά ανήκουν στον αυτουργό ή σε κάποιον από τους συμμετόχους. Για άλλες αξιόποινες πράξεις, το μέτρο αυτό μπορεί να ληφθεί μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ειδικά ο νόμος»*. Το

⁶¹⁷ Άρθρο 20 Ν. 1650/1986 «Προστασία και διατήρηση των ειδών της αυτοφυούς χλωρίδας και της άγριας πανίδας». Κατά τις παρ. 2 και 3:2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Γεωργίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, η οποία εκδίδεται μέσα σε δύο χρόνια από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου, καταρτίζονται κατάλογοι των ιδιαίτερα προστατευόμενων ειδών κατά κατηγορία προστασίας και καθορίζονται περιορισμοί, απαγορεύσεις, όροι και μέτρα για την προστασία τους καθώς και οι όροι διεξαγωγής επιστημονικών ερευνών πάνω στα είδη αυτά και ρυθμίζονται τα σχετικά με τη συνεργασία των συναρμόδιων υπηρεσιών και των ενδιαφερομένων φορέων και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια. Με όμοια απόφαση μπορεί να τροποποιούνται ή να συμπληρώνονται οι παραπάνω κατάλογοι, περιορισμοί, απαγορεύσεις και όροι.

3. Η άσκηση της γεωργίας, της δασοπονίας, της θήρας και της αλιείας καθώς επίσης η φυτοπροστασία και η υγειονομική προστασία των ζώων εναρμονίζεται με τις ανάγκες προστασίας της αυτοφυούς χλωρίδας και της άγριας πανίδας. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Γεωργίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού καθορίζονται οι αναγκαίοι προς τούτο όροι και προϋποθέσεις και κάθε άλλη συναφής με τα θέματα αυτά λεπτομέρεια.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

άρθρο 76 παρ.1 αντικαταστάθηκε με το άρθρο 68 ΠΚ. Στο άρθρο 68 έχει ενταχτεί η παρεπόμενη ποινή της δήμευσης, η οποία αποχωρίστηκε έτσι από τη δήμευση ως μέτρο ασφαλείας. Στη νέα διάταξη επαναλαμβάνεται κατά βάση η ρύθμιση του 76 παρ. 1- 5 ΠΚ, όπως το άρθρο αυτό διαμορφώθηκε με το νόμο 4478/2017. Έτσι στο άρθρο 68 παρ.1 περί δήμευσης προβλέπεται:

«Αντικείμενα ή περιουσιακά στοιχεία που είναι προϊόντα κακουργήματος ή πλημμελήματος το οποίο πηγάζει από δόλο, καθώς και το τίμημά τους, και όσα αποκτήθηκαν με αυτά αμέσως ή εμμέσως, επίσης και αντικείμενα ή περιουσιακά στοιχεία που χρησίμευσαν ή προορίζονταν για την εκτέλεση τέτοιας πράξης μπορούν να δημευθούν αν αυτά ανήκουν στον αυτουργό ή σε κάποιον από τους συμμετόχους. Αν τα παραπάνω αντικείμενα ή περιουσιακά στοιχεία έχουν αναμειχθεί με περιουσία που αποκτήθηκε από νόμιμες πηγές, η σχετική περιουσία υπόκειται σε δήμευση μέχρι την καθορισμένη αξία των αναμειχθέντων αντικειμένων.»

Η δήμευση του άρθρου 68 παρ. 1 ΠΚ, (όπως και του άρθρου 76 παρ. του προϊσχύοντος ΠΚ) συνεχίζει και είναι δυνητική⁶¹⁸, για τα προαναφερθέντα αντικείμενα, στα κακουργήματα και στα εκ δόλου τελούμενα πλημμελήματα και επιβάλλεται μόνο αν ο δράστης είναι και κύριος των αντικειμένων αυτών. Δεν μπορεί, δηλαδή, να επιβληθεί αν τα αντικείμενα αυτά ανήκουν σε πρόσωπα άσχετα προς τη διάπραξη κάποιου κακουργήματος ή πλημμελήματος.

Ο νομοθέτης στη διάταξη της παρ. 9 του άρθρου 28, έχοντας πρόθεση να κάνει αυστηρότερη την ποινική καταστολή, εκτός από τις ποινές που εκτέθηκαν ανωτέρω απειλεί και την παρεπόμενη ποινή της δήμευσης, σύμφωνα με το άρθρο 76 παρ. 1 ΠΚ. Ωστόσο, επιβάλλει την παρεπόμενη ποινή της δήμευσης υποχρεωτικά και όχι δυνητικά όπως ορίζεται στον ΠΚ.

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΣΕ ΆΛΛΑ ΝΟΜΟΘΕΤΗΜΑΤΑ ΠΑΡ. 10

Στην παρ. 10 του άρθρου 28 ορίζεται⁶¹⁹: *«Οι κυρώσεις και οι λοιπές ρυθμίσεις των παραγράφων 1, 2, 3, 4, 5 και 6 εφαρμόζονται και στις περιπτώσεις παραβάσεων*

⁶¹⁸ Βλ. Χαραλαμπίκη, Διάγραμμα ποινικού Δικαίου, 2003, σελ. 438.

⁶¹⁹ Κατά το άρθρο 12 της Υ.Α. 55648/2210 (ΚΟΙΝΗ) της 29.4/13.5.1991 (Β' 323):

"Σε οποιονδήποτε ρυπαίνει ή συμβάλλει στην πρόκληση ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος με πράξη ή παράλειψη κατά παράβαση των διατάξεων της παρούσας απόφασης επιβάλλονται οι ποινικές, αστικές και διοικητικές κυρώσεις που προβλέπονται στα άρθρα 28, 29 και 30 του Ν. 1650/86. Ειδικότερα ως προς την επιβολή διοικητικών κυρώσεων προκειμένου για τις περιοχές των ρυθμιστικών σχεδίων Αθήνας και Θεσσαλονίκης εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 13 του Ν. 1515/1985, και του άρθρου 13 του Ν. 1561/1985 όπως τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν με το άρθρο 31 παρ. 6 και 7 αντίστοιχα του Ν. 1650/1986. Οι παραπάνω κυρώσεις των προηγούμενων παραγράφων επιβάλλονται ανεξάρτητα από τις κυρώσεις που προβλέπονται σε άλλες διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας, όπως οι σχετικές διατάξεις του Α.Ν. 2580/1940 "περί υγειονομικών διατάξεων" (ΦΕΚ 237Α/1940), όπως ισχύουν". Επιπλέον κατά το άρθρο 4, παρ. 4 του Ν. 2052/1992 (Α 94): "Οι διατάξεις των άρθρων 28 (ποινικές κυρώσεις) και 3 (διοικητικές κυρώσεις) του ν. 1650/1986 δεν εφαρμόζονται στις περιπτώσεις πρόκλησης ρύπανσης της ατμόσφαιρας ή και θορύβου από τα οχήματα και τα δίτροχα. Οι σχετικές παραβάσεις αντιμετωπίζονται με το σύστημα κυρώσεων, που προβλέπονται

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

των όρων και των μέτρων που καθορίζονται με τις διοικητικές πράξεις που προβλέπονται στα άρθρα 11 και 12 του Ν. 1515/1985 και στα άρθρα επίσης 11 και 12 του Ν. 1561 /1985⁶²⁰».

Οι ποινικές ρυθμίσεις επομένως του Ν. 1650/1986 εφαρμόζονται και στις βασικές διατάξεις των Ν.1515/1985 «ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας του περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας» και στο Ν.1561/1985 «ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας του περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης και άλλες διατάξεις».

Η επέκταση των ποινικών κυρώσεων του Ν. 1650/1986 στα νομοθετήματα αυτά μπορεί να εκληφθεί ως μία προσπάθεια του νομοθέτη να εφαρμόσει ένα ενιαίο σύστημα ποινικής καταστολής των περιβαλλοντικών προσβολών με βασικό νομοθέτημα τον Ν. 1650/1986. Επομένως, η ανάλυση των ποινικών ρυθμίσεων που έγινε ανωτέρω έχει εφαρμογή και για τις παραβάσεις των άρθρων 11 και 12⁶²¹ των Ν. 1515/1985 και 1561/1985.

Ωστόσο, το πρόβλημα που υπάρχει με τη συγκεκριμένη διάταξη της παρ. 10 του Ν. 1650/1986 - και για τον λόγο αυτό ίσως δεν είναι συχνή και η εφαρμογή της από τα δικαστήρια - είναι ότι εκτός από το γεγονός ότι η ίδια αποτελεί λευκό ποινικό νόμο αποτελούν και οι διατάξεις των άρθρων 11 και 12 των Ν. 1515/1985 και 1561/1985 λευκού ποινικού νόμου. Ουσιαστικά τα προβλεπόμενα μέτρα, οι

από τα άρθρα 15 και 103 του Ν.614/1977 "περί κυρώσεως του Κώδικος Οδικής Κυκλοφορίας", όπως αυτός έχει τροποποιηθεί και ισχύει κάθε φορά". Βλ. παρ.1 άρθρου 4 Ν.2225/1994, όπως αυτή αντικαταστάθηκε με το άρθρο 15 Ν.4267/2014,ΦΕΚ Α 137/12.6.2014, σχετικά με επιτρεπτό άρσης απόρρητο για τη διακρίβωση των κακουργημάτων που προβλέπονται από τις διατάξεις του παρόντος άρθρου. Επιπρόσθετα η αρμοδιότητα επί του νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας - Αττικής ανήκει στον Οργανισμό Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας με την επωνυμία «Οργανισμός Αθήνας» (ΟΡΣΑ), που ιδρύθηκε με το άρθρο 5 του Ν. 1515/1985 (Α' 18). Από την κατάργηση του ΟΡΣΑ, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 12 του Ν. 4250/2014 (Α'74), η ως άνω αρμοδιότητα μεταφέρεται στο Τμήμα Μητροπολιτικού Σχεδιασμού Αθήνας - Αττικής που συστήθηκε με την παρ. 4α του άρθρου 12 του Ν. 4250/2014 και υπάγεται στη Διεύθυνση Χωροταξίας της Γενικής Γραμματείας Χωροταξίας και Αστικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής. Όπου στον παρόντα ή σε άλλο νόμο ή κανονιστική πράξη προβλέπεται αρμοδιότητα της Εκτελεστικής Επιτροπής του ΟΡΣΑ, η αρμοδιότητα αυτή μετά την κατάργηση του ΟΡΣΑ μεταφέρεται στο Συμβούλιο Μητροπολιτικού Σχεδιασμού, που έχει συσταθεί με την παρ. 5 περ. ε' του άρθρου 12 του Ν. 4250/2014. Μέχρι την έκδοση των νέων διοικητικών πράξεων που προβλέπονται στον παρόντα νόμο διατηρούνται σε ισχύ οι αντίστοιχες πράξεις που έχουν εκδοθεί βάσει του Ν.1515/1985 . Με την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου καταργούνται οι διατάξεις του Ν.1515/1985, εκτός από τις διατάξεις των άρθρων 5, 6, 7, 8 και 9, οι οποίες διατηρούνται σε ισχύ μέχρι την κατάργηση του ΟΡΣΑ, σύμφωνα με το άρθρο 12 του Ν. 4250/2014 (Α' 74). Επίσης διατηρούνται σε ισχύ οι διατάξεις του άρθρου 15 του Ν. 1515/1985, κατά το μέρος που δεν ρυθμίζουν διαφορετικά τα θέματα του παρόντος νόμου.

⁶²⁰ Στους νόμους αυτούς, που αποτελούν μια προσπάθεια χάραξης εθνικής χωροταξικής πολιτικής, προβλέπονται στα άρθρα 11 και 12 και των δύο, μέτρα, όροι και περιορισμοί για την προστασία του περιβάλλοντος των περιοχών της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, βλ. Παπανεοφύτου, Ζητήματα βελτίωσης και συστηματικής συγκρότησης της ποινικής νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος, σε Αντεγκληματική Πολιτική II, 2000, Ν. Κουράκης (επιμ. Έκδ), σελ.419-420

⁶²¹Άρθρο 11 «Μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος» και άρθρο 12 «Μέτρα για την προστασία των αρχαιολογικών και ιστορικών τόπων».

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

περιορισμοί και οι απαγορεύσεις για την προστασία του περιβάλλοντος και των αρχαιολογικών και ιστορικών τόπων στις ρυθμίσεις αυτές δεν προσδιορίζονται στο κείμενο των νόμων αυτών, αλλά κατόπιν ρητής νομοθετικής εξουσιοδότησης, σε δεκάδες σχετικές διοικητικές πράξεις, των οποίων και η έκδοση καθυστερεί.⁶²²

Επίσης, σε ουσιαστικό επίπεδο, παρόλο που ο Έλληνας νομοθέτης δεν επέλεξε την ένταξη των βασικών προσβολών του περιβάλλοντος σε ενιαίο κεφάλαιο στον Ποινικό Κώδικα - στον πυρήνα δηλαδή της ποινικής μας νομοθεσίας, όπου προστατεύονται τα βασικά αγαθά του συστήματος των αξιών κάθε ανθρώπινης κοινωνίας και στα ανώτατα κλιμάκια της ιεραρχίας των εννόμων αγαθών - εντούτοις για τις κακουργηματικές προσβολές εις βάρος του περιβάλλοντος επιστρατεύει το βαρύ οπλοστάσιο του Ποινικού Κώδικα. Έτσι ενέταξε τα εγκλήματα αυτά στο άρθρο 187 Π.Κ, με την πρόβλεψη αυτοτελούς ποινικής ευθύνης για τη συγκρότηση, ένταξη και διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης, η οποία επιδιώκει την διάπραξη περισσοτέρων κακουργημάτων που προβλέπονται στην νομοθεσία περί προστασίας του περιβάλλοντος⁶²³. Παράλληλα στην έννοια της εγκληματικής δραστηριότητας του Ν. 3691/2008 «περί πρόληψης και καταστολής της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες», εντάσσονται και τα έσοδα που προέρχονται από την ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

5.4 ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΠΟΥ ΕΠΕΡΧΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΤΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΚ ΜΕ ΤΟΝ Ν.4619/2019

Με τον εν ισχύ ΠΚ σύμφωνα με τον Ν. 4619/2019 και την αιτιολογική έκθεση⁶²⁴ που τον συνοδεύει αξίζει να επισημανθούν συνοπτικά τα εξής σε σχέση με την ποινική διάταξη του άρθρου 28 του Ν. 1650 /1986:

Όσον αφορά τις ποινές φυλάκισης σε ειδικούς ποινικούς νόμους: Με βάση το άρθρο 463 παρ. 2 ΠΚ «όπου σε ειδικούς νόμους απειλείται ποινή φυλάκισης, προστίθεται διαζευκτικά και η χρηματική ποινή, όπως αυτή προβλέπεται στο άρθρο 57 του παρόντος κώδικα». Από αυτή τη γενική διατύπωση της συγκεκριμένης διάταξης προκύπτει ότι η διαζευκτική αυτή απειλή χρηματικής ποινής αφορά κάθε πλημμέλημα, για το οποίο ειδικοί ποινικοί νόμοι απειλούν ποινή φυλάκισης, ανεξάρτητα από το προβλεπόμενο ελάχιστο ή μέγιστο όριο ποινής φυλάκισης. Κατά τη σαφή και ρητή διατύπωση της διάταξης η χρηματική αυτή ποινή διέπεται από τον νέο ΠΚ, ήτοι από το άρθρο 57 ΠΚ. Ως ευνοϊκότερη διάταξη θα εφαρμοστεί και για πλημμελήματα που τελέστηκαν πριν την 1.7.2019, διότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η

⁶²² Βλ. Παπανεοφύτου, Ζητήματα βελτίωσης και συστηματικής συγκρότησης της ποινικής νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος, σελ. 420-421.

⁶²³ Άρθρο 8 του Ν. 4042/12.

⁶²⁴ Βλ. αιτιολογική Έκθεση μέσα από Σεβαστίδη Χαράλαμπο Ποινικός Κώδικας (Ν. 4619/2019) & Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Ν.4620/2019) Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα- Θεσσαλονίκη σελ. 145 επ.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

χρηματική ποινή για τα εγκλήματα που τελέστηκαν πριν την 1.7.2019 θα υπολογιστεί και γενικότερα θα ρυθμιστεί από τις διατάξεις του ήδη καταργηθέντος ΠΚ, καθόσον το άρθρο 2 παρ. 1 ΠΚ προϋποθέτει ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση εφαρμόζονται δύο διαφορετικές διατάξεις, μεταξύ των οποίων θα γίνει σύγκριση. Στην προκειμένη περίπτωση η χρηματική ποινή, με τα χαρακτηριστικά του νέου ΠΚ, προβλέπεται ως διαζευκτικά απειλούμενη ποινή. Εξάλλου, και η διατύπωση του άρθρου 463 παρ. 2 ΠΚ δεν κάνει γενικά λόγο για απειλή χρηματικής ποινής, αλλά την προσδιορίζει σαφώς, αναφέροντας ότι η (για πρώτη φορά διαζευκτικά απειλούμενη) χρηματική ποινή θα ρυθμίζεται από το άρθρο 57 του νέου ΠΚ. Όπου, όμως, ο ειδικός ποινικός νόμος περιείχε πρόβλεψη για διαζευκτική επιβολή χρηματικής ποινής, τότε θα εξεταστεί σε κάθε περίπτωση αν ο τρόπος επιβολής της χρηματικής ποινής και κυρίως ο υπολογισμός της πρέπει να γίνει με βάση το νέο ή το παλαιότερο δίκαιο, βάσει της ευνοϊκότερης διάταξης. Προφανώς θα εφαρμόζεται ο προϊσχύσας ΠΚ, που προβλέπει κατ' αποτέλεσμα μικρότερα όρια. Αν από τον ειδικό νόμο απειλείται αθροιστικά χρηματική ποινή, τότε δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 463 παρ. 2 ΠΚ, που κάνει λόγο για «προσθήκη» διαζευκτικής απειλής περί χρηματικής ποινής, υπονοώντας προφανώς ότι όπου ήδη προβλέπεται η αθροιστική απειλή χρηματικής ποινής δεν επέρχεται κάποια μεταβολή και εξακολουθεί να απειλείται αθροιστικά η χρηματική ποινή. Πάντως, σ' αυτές τις περιπτώσεις για τα εγκλήματα που τελέστηκαν πριν την 1.7.2019, η χρηματική ποινή θα υπολογιστεί με βάση τον προϊσχύσαντα ΠΚ, που περιέχει ευνοϊκότερες διατάξεις σχετικά με τον υπολογισμό της χρηματικής ποινής.

Όσον αφορά το ύψος της χρηματικής ποινής, υπό τον προγενέστερο ΠΚ ήταν 150 έως 15.000 ευρώ. Με τον νέο ΠΚ⁶²⁵ προβλέπεται ότι κάθε ημερήσια μονάδα υπολογίζεται από 1 έως 100 ευρώ. Επομένως ο υπολογισμός χρηματικής ποινής ανά περίπτωση έχει ως εξής:

- ως μόνη κύρια ποινή: μέχρι 90 ημερήσιες μονάδες- άρα από 90 έως 9.000 ευρώ.

⁶²⁵ Με τον νέο ΠΚ αλλάζει ριζικά ο τρόπος προσδιορισμού των χρηματικών ποινών, για τον υπολογισμό των οποίων ως μονάδα μέτρησης ορίζεται η ημερήσια μονάδα, κατά το πρότυπο του ελβετικού Ποινικού Κώδικα. Ανώτερο όριο ορίζονται οι 360 μονάδες, δηλαδή αντίστοιχες με τη διάρκεια ενός έτους, υπολογιζόμενης της διάρκειας κάθε μήνα σε 30 ημέρες. Προβλέπεται ειδικότερα ότι κατά τον προσδιορισμό του αριθμού των ημερήσιων μονάδων, το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του μόνο τη βαρύτητα της πράξης και την ενοχή του δράστη γι' αυτή, ενώ στη συνέχεια καθορίζει το ύψος κάθε ημερήσιας μονάδας με βάση την προσωπική, οικογενειακή και οικονομική κατάσταση του δράστη. Μέριμα λαμβάνεται για τις περιπτώσεις που ο καταδικασθείς αδυνατεί να καταβάλει αμέσως το σύνολο της χρηματικής ποινής ή η καταβολή της θα συνεπαγόταν την αδυναμία καταβολής της αποζημίωσης στο θύμα, όπως και για τις περιπτώσεις που η αδυναμία καταβολής των δόσεων της χρηματικής ποινής οφείλεται σε ουσιώδη αλλαγή των όρων της προσωπικής και οικονομικής κατάστασης του δράστη μετά την επιμέτρηση της ποινής (άρθρο 80).

- ως διαζευκτικά απειλούμενη με στερητική της ελευθερίας ποινή: μέχρι 180 ημερήσιες μονάδες - άρα από 180 έως 18.000 ευρώ.
- ως αθροιστικά απειλούμενη με στερητική της ελευθερίας ποινή: μέχρι 360 ημερήσιες μονάδες - άρα από 360 έως 36.000 ευρώ.
- στις περιπτώσεις (κακουργημάτων), που απειλείται χρηματική ποινή έως 1.000 ημερήσιες μονάδες υπολογίζεται από 1.000 έως 100.000 ευρώ.

Όσον αφορά τις χρηματικές ποινές προβλεπόμενες σε ειδικούς ποινικούς νόμους, ο νέος ΠΚ δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι καταργεί σιωπηρά όλες τις ειδικές ρυθμίσεις ειδικών ποινικών νόμων σχετικά με το ύψος των χρηματικών ποινών. Αυτό ισχύει όπου οι ειδικοί ποινικοί νόμοι καθορίζουν αυτοτελώς την απειλούμενη χρηματική ποινή (και όχι με παραπομπή σε διατάξεις του ΠΚ). Επομένως, τέτοιες διατάξεις εξακολουθούν να ισχύουν και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι οι διατάξεις του νέου ΠΚ θα εφαρμοστούν ως ευνοϊκότερες, διότι οι διατάξεις των ειδικών ποινικών νόμων εξακολουθούν να ισχύουν ως ειδικότερες. Επιβάλλεται, ωστόσο νομοθετική παρέμβαση, ενόψει του σκοπού του νέου ΠΚ για εξορθολογισμό του πλαισίου ποινών σε όλα τα εγκλήματα. Έτσι για ποινές κάθειρξης 5 έως 10 έτη κατά τον προηγούμενο καθεστώς, το άρθρο 463 παρ. 3 ΠΚ προβλέπει ότι για τα εγκλήματα των ειδικών ποινικών νόμων που προβλέπουν το πλαίσιο αυτό ποινής, η απειλούμενη από 1.7.2019 ποινή είναι φυλάκιση 1 έτους έως κάθειρξη 6 ετών, ήτοι ποινή μειωμένη κατ' άρθρο 83 περ. γ' ΠΚ. Εδώ μπορεί να γεννηθεί το ερώτημα αν η πρόβλεψη αυτή μειωμένης ποινής θα ληφθεί υπόψη στα πλαίσια εφαρμογής των άρθρων 83, 84 και 85 ΠΚ, ήτοι αν συντρέχει και άλλος λόγος μείωσης της ποινής ή ελαφρυντική περίπτωση. Σ' αυτές τις περιπτώσεις θα μειωθεί επιπλέον το όριο ποινής κατ' άρθρο 85 παρ. 1 περ. γ' ΠΚ και επομένως θα απειλείται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 6 μηνών έως ποινή κάθειρξης 6 ετών ή θα θεωρηθεί ότι για πρώτη φορά θα υπάρξει μείωση κατ' άρθρο 83 περ. δ' ΠΚ. Επομένως ίσως ορθότερη είναι η πρώτη άποψη. Γι' αυτό εξάλλου ο ποινικός νομοθέτης προτίμησε στις περιπτώσεις αυτές να καθορίσει την απειλούμενη ποινή με παραπομπή στο άρθρο 83 περ. γ' ΠΚ και δεν προέβλεψε στο άρθρο 463 παρ. 3 ΠΚ συγκεκριμένη ποινή, δηλαδή την ποινή της φυλάκισης 1 έτους έως κάθειρξη 6 ετών.

Γενικότερα τώρα και αναφορικά με το σύστημα ποινών⁶²⁶, αυτό αναμορφώνεται πλήρως. Ειδικότερα:

⁶²⁶ Με βάση τις σύγχρονες αντιλήψεις, όπως εμφανίζεται και στην σχετική αιτιολογική έκθεση, τα στοιχεία που το δικαστήριο συνεκτιμά κατά την επιμέτρηση της ποινής ορίζονται μεν κατ' αρχήν με γενικούς όρους στο άρθρο 79, στη συνέχεια όμως προσδιορίζονται ενδεικτικά τόσο τα στοιχεία που πρέπει να αξιολογηθούν υπέρ του κατηγορουμένου, όσο και εκείνα που λειτουργούν σε βάρος του. Προβλέπεται επίσης, η περαιτέρω μείωση της μειωμένης ήδη ποινής στις περιπτώσεις που στο πρόσωπο του υπαιτίου συντρέχουν περισσότεροι λόγοι μείωσης της ποινής ή συντρέχουν ένας ή περισσότεροι τέτοιοι λόγοι μαζί με ελαφρυντικές περιστάσεις ή περισσότερες ελαφρυντικές περιστάσεις (άρθρο 85). Η ρύθμιση αυτή αποδίδει με ακρίβεια τη σημασία που έχει αυτοτελώς κάθε

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- Στις κύριες ποινές (στερητικές της ελευθερίας και χρηματικές) προστίθεται η προσφορά κοινωφελούς εργασίας⁶²⁷.
- Τα όρια των στερητικών της ελευθερίας ποινών παραμένουν τα ίδια για τη φυλάκιση, αλλά μειώνεται το ανώτατο όριο πρόσκαιρης κάθειρξης σε δέκα πέντε έτη. Η ποινή της ισόβιας κάθειρξης προβλέπεται, εναλλακτικά με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών, μόνο για τα εγκλήματα που προσβάλλουν τα σημαντικότερα έννομα αγαθά⁶²⁸.
- Η χρηματική ποινή, προφανώς για λόγους αναλογικότητας, αλλά και κοινωνικής δικαιοσύνης αφενός - προσδιορίζεται από το δικαστήριο, εντός του πλαισίου που ορίζει ο Κώδικας, με ιδιαίτερη εκτίμηση της οικονομικής

λόγος μείωσης της ποινής και κάθε ελαφρυντική περίπτωση, που αναγνωρίζει το δικαστήριο, όπως ορίζει η ισχύουσα διάταξη του άρθρου 85. Στις διατάξεις των άρθρων 84 και 85 για τις ελαφρυντικές περιστάσεις και την επιρροή τους στην επιμέτρηση της ποινής επήλθαν οι ακόλουθες μεταβολές, προς άρση των αμφιλογιών που προκάλεσε η ερμηνεία και η εφαρμογή των αντίστοιχων διατάξεων του προισχύοντος ΠΚ: (α) Αντί του κριτηρίου της προηγούμενης «έντιμης» ζωής τίθεται το ορθολογικότερο της «νόμιμης», ώστε να διασφαλίζεται η αντικειμενικότητα και η ασφαλής διαπίστωση εκείνου, το οποίο είναι νομικώς κρίσιμο στο κράτος δικαίου, στο οποίο ο ελεύθερος και υπεύθυνος πολίτης οφείλει τούτο μόνο, να συμμορφώνεται στο νόμο. Η εκπλήρωση απροσδιόριστων «ηθικών καθηκόντων» έχει φυσικοδικαικό χαρακτήρα, ασυμβίβαστο με τη θετικότητα του ποινικού δικαίου. (β) Η καλή συμπεριφορά του υπαιτίου για σχετικά μεγάλο διάστημα μετά την πράξη του κρίνεται κατά και μετά την κράτησή του, ως δείγμα της αντικειμενικά αξιολογούμενης υποχρέωσής του να συμπεριφέρεται «καλά», δηλαδή νόμιμα. (γ) Ως ελαφρυντική περίπτωση λογίζεται και η μη εύλογη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, που δεν οφείλεται σε υπαιτιότητα του κατηγορουμένου. Η ρύθμιση αξιολογεί ως ουσιώδες στοιχείο της δίκαιης ποινικής δίκης την εύλογη διάρκεια της και επομένως αναγνωρίζει, ότι ο κατηγορούμενος, ο οποίος, χωρίς υπαιτιότητά του, εκτέθηκε για αδικαιολόγητα μεγάλη χρονική περίοδο στις στιγματιστικές συνέπειες που επάγεται καθ' εαυτήν η ποινική δίωξη ενός προσώπου, πρέπει να τύχει επιεικέστερης μεταχείρισης. (δ) Το δικαστήριο ελαττώνει περαιτέρω το κατώτατο όριο της ποινής όταν στο πρόσωπο του υπαιτίου συντρέχουν περισσότεροι λόγοι μείωσης της ποινής ή ένας ή περισσότεροι τέτοιοι λόγοι μαζί με ελαφρυντικές περιστάσεις. Καταργείται από τις παρεπόμενες ποινές η απαρχαιωμένη αποστέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων και παραμένει η αποστέρηση θέσεων και αξιωμάτων, η απαγόρευση άσκησης επαγγέλματος, η δημοσίευση καταδικαστικής απόφασης και η δήμευση, ενώ προστίθεται ως παρεπόμενη ποινή και η αφαίρεση άδειας οδήγησης ή εκμετάλλευσης μεταφορικού μέσου (άρθρα 59 επ.). Η δήμευση προβλέπεται χωριστά ως παρεπόμενη ποινή (άρθρο 68) και ως μέτρο ασφαλείας (άρθρο 76 παρ. 1), με κριτήριο την υπαιτιότητα του δράστη ή τον κίνδυνο που προκύπτει για τη δημόσια τάξη αντίστοιχα. Στην πρώτη περίπτωση διευρύνεται το περιεχόμενο της δήμευσης αν τα αντικείμενα που υπόκεινται σε δήμευση έχουν αναμειχθεί με περιουσία που αποκτήθηκε από νόμιμες πηγές, χωρίς να εκτείνεται στην τελευταία, και προβλέπεται δυνητικά η επιβολή χρηματικής ποινής ίσης αξίας με τα αντικείμενα (παρ. 2 και 3 άρθρου 68).

⁶²⁷ Είναι προφανείς οι λόγοι που ευνοούν την προσφυγή στην ποινή αυτή, όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις επιλογής της, αφού αντί της αδράνειας που συνεπάγεται η κράτηση του καταδικαζόμενου, προσφέρεται από αυτόν κοινωνικά χρήσιμο έργο, χωρίς ο καταδικασθείς να στερείται του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντός του.

⁶²⁸ για τα οποία προσήκει η αυστηρότατη τιμωρία, όπως είναι η εσχάτη προδοσία, η επιβουλή της ακεραιότητας της Χώρας και η ανθρωποκτονία με πρόθεση ή όταν προκαλείται θάνατος πολλών ανθρώπων, ως αποτέλεσμα άλλης αξιόποινης πράξης

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

δυνατότητας του καταδικαζόμενου και των μελών της οικογενείας του - αφετέρου εκτίεται με ανάλογο πνεύμα, καθόσον προβλέπεται η καταβολή της χρηματικής ποινής με δόσεις, που μπορούν να κλιμακωθούν έως πέντε έτη.

- Επιπλέον εκσυγχρονίζεται ο θεσμός της αναστολής εκτέλεσης της ποινής, καθώς έχει αποδειχθεί ότι όχι μόνο για τους πρωτόπαιρους εγκληματίες, αλλά ακόμη και για ανθρώπους που έχουν καταδικασθεί στο παρελθόν, η απειλή εκτέλεσης μιας σχετικά μικρής ποινής φυλάκισης, συνοδευόμενη από εναλλακτικά της ποινής μέτρα - στα οποία συμπεριλαμβάνεται και η κοινωφελής εργασία - είναι πολύ πιο αποτελεσματική από την ίδια την έκτισή της στη φυλακή. Η ρύθμιση⁶²⁹ καλύπτει ποινές ως τρία έτη (άρθρα 99 επ.). Η αναστολή μπορεί να αποφασιστεί υπό τους όρους, διαζευκτικά ή σωρευτικά, της παρ. 2 του άρθρου 99, με δυνατότητα άρσης ή μετατροπής τους, αλλά και να είναι μερική (άρθρο 100 παρ. 1).
- Η μετατροπή της στερητικής της ελευθερίας ποινής σε χρηματική καταργείται, διότι, δεν είχε κανένα νομιμοποιητικό θεμέλιο και προβλέπεται η ολική ή μερική μετατροπή της στερητικής της ελευθερίας ποινής σε παροχή κοινωφελούς εργασίας (άρθρο 104Α και 105Α).
- Επιπρόσθετα περιορίζονται κατ' αντικείμενο και περιεχόμενο οι παρεπόμενες ποινές. Χαρακτηριστική είναι η απαγόρευση άσκησης επαγγέλματος, ως όριο της οποίας τίθενται ένας μήνας έως δύο έτη, αντί του προισχύοντος ενός έως πέντε ετών, έτσι ώστε να μην οδηγείται ο απολυόμενος από κατάσταση κράτησης σε πλήρη απορία και συνακόλουθη κοινωνική περιθωριοποίηση.

Όσον αφορά τώρα στα εγκλήματα εκ του αποτελέσματος, αυτά περιγράφονται στο άρθρο 29. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του εν ισχύ ΠΚ στην επιτροπή συζητήθηκε το ενδεχόμενο κατάργησης του εκ του αποτελέσματος εγκλήματος, ώστε να λειτουργούν σε κάθε περίπτωση οι κανόνες της συρροής όταν μία πράξη επιφέρει ορισμένο αποτέλεσμα. Η εκδοχή αυτή όμως δεν υιοθετήθηκε τελικά, διότι η κατάργηση δεν θα επέτρεπε την αξιολόγηση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας μίας πράξης που έχει παραγάγει ένα ορισμένο αποτέλεσμα. Για τον λόγο αυτό αποφασίστηκε να διατηρηθεί το συγκεκριμένο είδος εγκλήματος και επιχειρήθηκε να αντιμετωπιστούν στο κείμενο του νόμου τα προβλήματα που δημιουργεί η ισχύουσα διάταξη του άρθρου 29. Έτσι ορίστηκε ειδικότερα ότι το αποτέλεσμα που προκαλείται από την πράξη θα πρέπει να είναι αυτοτελώς τυποποιημένο στο νόμο ως έγκλημα αμέλειας. Κατά αυτό τον τρόπο μπορεί να θεωρείται έγκλημα εκ του αποτελέσματος λ.χ. η θανατηφόρα έκθεση ή η θανατηφόρα ληστεία, όχι όμως και το έγκλημα της διάδοσης ασθένειας ζώων (άρθρο 283 Π.Κ.)

⁶²⁹ Σύμφωνα με την σχετική αιτιολογική έκθεση στις περισσότερες ξένες νομοθεσίες η ποινή αυτή είναι φυλάκιση ως δύο έτη

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

που έχει ως αποτέλεσμα την θανάτωση ή διαρκή βλάβη των ζώων άλλου. Η οριοθέτηση στηρίχθηκε στη σκέψη ότι μια πράξη – όπως εν προκειμένω η φθορά ξένης ιδιοκτησίας – η οποία δεν θεωρείται ότι δικαιολογεί την επιβολή ποινής όταν οφείλεται σε αμέλεια, δε δικαιολογεί ούτε την επαύξηση της ποινής στις περιπτώσεις που αποτελεί συνέπεια μιας ορισμένης μυϊκής ενέργειας. Μια δεύτερη αλλαγή αναφέρεται στην υποκειμενική κάλυψη του αποτελέσματος από τον δράστη. Σύμφωνα με το γράμμα της ισχύουσας διάταξης του άρθρου 29 Π.Κ., το αποτέλεσμα της πράξης πρέπει να καλύπτεται από αμέλεια του υπαιτίου. Με τον περιορισμό αυτό αποκλείεται η επιβολή της αυξημένης ποινής του εκ του αποτελέσματος εγκλήματος στις περιπτώσεις που ο δράστης του βασικού εγκλήματος δεν έχει υπαιτιότητα για την πρόκληση του περαιτέρω αποτελέσματος. Από την άλλη όμως πλευρά, ίσως με τον περιορισμό αυτό δημιουργούνται σοβαρά προβλήματα παραβίασης της αρχής της αναλογικότητας στις περιπτώσεις που ο δράστης καλύπτει με δόλο το αποτέλεσμα της πράξης του και η αληθινή συρροή των δύο εγκλημάτων δόλου αποδίδει ποινική κύρωση μικρότερη από εκείνη του εκ του αποτελέσματος εγκλήματος.

Για την αντιμετώπιση του προβλήματος υιοθετήθηκε η λύση της διεύρυνσης του περιεχομένου του εκ του αποτελέσματος εγκλήματος. Ορίζεται ειδικότερα ότι η αυξημένη ποινή του εγκλήματος αυτού επιβάλλεται όταν το αποτέλεσμα μπορεί να αποδοθεί τουλάχιστον σε αμέλεια του υπαιτίου – καλύπτοντας έτσι και τις περιπτώσεις που το αποτέλεσμα καλύπτεται από δόλο – διευκρινίζοντας όμως παράλληλα ότι τούτο είναι δυνατό μόνο όταν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα κατ' άλλη διάταξη. Τέλος, η τρίτη επέμβαση που επιχειρήθηκε στο άρθρο 29 ΠΚ αναφέρεται στη δυνατότητα επιβολής της αυξημένης ποινής του εκ του αποτελέσματος εγκλήματος στους συμμετόχους. Η ισχύουσα διάταξη αναφέρεται μόνο στον φυσικό αυτουργό της πράξης και όχι στους συμμετόχους, με δεδομένο άλλωστε ότι οι συμμετοχοί πρέπει να καλύπτουν με δόλο την πράξη του φυσικού αυτουργού, ενώ το εκ του αποτελέσματος έγκλημα προϋποθέτει αμέλεια ως προς το αποτέλεσμα. Άλλωστε η συμμετοχή δεν είναι νοητή στο εκ του αποτελέσματος έγκλημα. Βεβαίως θα μπορούσε να ειπωθεί, ότι η θέση αυτή οδηγεί σε παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας σε ό, τι αφορά την ποινική ευθύνη των συμμετόχων, στις περιπτώσεις που καλύπτουν με αμέλεια την πρόκληση του βαρύτερου αποτελέσματος. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού, στη διάταξη του άρθρου 29 ορίζεται ρητά ότι η αυξημένη ποινή του εκ του αποτελέσματος εγκλήματος επιβάλλεται όχι μόνο στον φυσικό αυτουργό, αλλά και στους συμμετόχους όταν και αυτοί καλύπτουν με αμέλεια το περαιτέρω αποτέλεσμα. Το ίδιο ισχύει ασφαλώς και όταν καλύπτουν με δόλο το αποτέλεσμα αυτό, εφόσον οι κανόνες της συρροής δεν αποδίδουν μεγαλύτερη ποινή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^Ο

Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΞΙΟΠΟΙΝΩΝ ΠΡΟΣΒΟΛΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σήμερα, ο όγκος των επενδύσεων που δαπανώνται σε ερευνητικό επίπεδο έχουν οδηγήσει σε μια τεχνολογική έκρηξη άνευ προηγουμένου. Με την ανάπτυξη των τεχνολογιών αιχμής που έχει συντελεσθεί τις τελευταίες δεκαετίες, θα ανέμενε κανείς, η έλευση περιβαλλοντολογικών ατυχημάτων να οδηγούνταν σε συρρίκνωση. Εντούτοις, παρατηρούμε ότι η τεχνολογική πρόοδος και η βιομηχανική επανάσταση συχνά επιφέρουν στο περιβάλλον καταστροφικές συνέπειες. Την απάντηση για την παραπάνω αντίφαση θα την αναζητήσουμε στο τρόπο, που είναι δομημένες οι σχέσεις παραγωγής και τους νόμους που τις διέπουν. Παρατηρούμε πως προϋπόθεση επιβίωσης τόσων μεγάλων επιχειρήσεων είναι η μείωση του κόστους παραγωγής των προϊόντων τους σε βάρος της ασφάλειας και της ποιότητας. Ως εκ τούτου, δεν πρέπει να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι ενώ υπάρχουν δυνατότητες ασφαλέστερης χρησιμοποίησης των φυσικών πόρων, αντ' αυτού ερχόμαστε συχνά αντιμέτωποι με περιβαλλοντικές καταστροφές.

Το περιβάλλον ως έννοια είναι ο κατεξοχήν χώρος που δρα και κινείται ο άνθρωπος και αποτελεί προϋπόθεση για την επιβίωση και την ποιοτική διαβίωση του. Είναι αναμενόμενο επομένως να έχει και την αξίωση από την πολιτεία να φροντίζει για την προστασία του. Ως εκ τούτου, το Δίκαιο, ως ρυθμιστής των κοινωνικών σχέσεων, δεν θα μπορούσε να μείνει αδιάφορο. Η ως άνω συλλογιστική, όπως έχει ήδη ειπωθεί, οδηγεί στο να κάνουμε λόγο πια για δίκαιο περιβάλλοντος. Επιπλέον, μας οδηγεί και σε ένα άλλο συμπέρασμα. Το ως άνω δίκαιο χαρακτηρίζεται από διακλαδικότητα, η οποία άγει με τη σειρά της στο φαινόμενο της πολυνομίας, της ύπαρξης ρυθμίσεων που το αφορούν, οι οποίες είναι διάσπαρτες σε όλους σχεδόν τους κλάδους του δικαίου.

Ειδικότερα όμως, κάθε φορά που η αδιαφορία των μεγάλων βιομηχανικών οργανισμών απέναντι στους νόμους έχει ως αποτέλεσμα την μόλυνση του περιβάλλοντος, παρατηρείται πως ο πολίτης ενστικτωδώς απαιτεί την τιμωρία τους. Στο σημείο αυτό, οφείλει να επεμβαίνει το ποινικό δίκαιο τόσο με την προληπτική, όσο και κατασταλτική λειτουργία του. Από τη στιγμή λοιπόν που η Πολιτεία - κατέχοντας το προνόμιο της ποινικής καταστολής- αξιολόγησε ως απαραίτητο το να προβλέψει κυρώσεις για την αντιμετώπιση της ρύπανσης του περιβάλλοντος, καταδεικνύεται αυτόδηλα και η ύπαρξη του Ποινικού Δικαίου Περιβάλλοντος. Βέβαια ο ορισμός αυτός χρησιμοποιείται καθαρά για τεχνικούς λόγους, εφόσον εννοιολογικά το Ποινικό Δίκαιο του Περιβάλλοντος διαπλέκεται σχεδόν σε όλους τους τομείς ανάπτυξης της

εγκληματικής δραστηριότητας και δύσκολα μπορεί να εξεταστεί αποκομμένο από αυτούς.

Η προσπάθεια όμως του Ποινικού Δικαίου να απλώσει το προστατευτικό του μανδύα στο περιβάλλον προσκρούει σε μια σειρά από αντικειμενικές και δογματικές δυσχέρειες. Η απόδειξη της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ ζημιογόνου πράξης και αποτελέσματος, ο εντοπισμός και η απόδοση ευθυνών στο πλαίσιο ανάπτυξης ζημιογόνου για το περιβάλλον επιχειρηματικής δραστηριότητας και η σύγκρουση της αρχής της ενοχής με την απόδοση ποινικής ευθύνης σε νομικά πρόσωπα, βρίσκονται στην επιφάνεια του προβλήματος. Βαθύτερα, παρατηρείται πως η ενεργοποίηση των ως άνω ποινικών διατάξεων εξαρτάται κατά κανόνα από την παράβαση διοικητικών ρυθμίσεων. Η συναναφορά εγκληματικού και διοικητικού αδίκου καθώς και η τυχόν εξάρτηση του ποινικού εφαρμοστή από πράξεις της διοίκησης, δημιουργούν μια σειρά από νέα εμπόδια στην αποτελεσματικότητά του.

Η νοηματοδότηση της αντικειμενικής υπόστασης των ποινικών διατάξεων από κανόνες που κινούνται έξω από τον συνήθη χώρο του Ποινικού Δικαίου είναι λογικό να αφήνει περιθώριο αμφισβήτησης ως προς το κατά πόσον ο φερόμενος ως δράστης δύναται να γνωρίζει την έκταση, αν όχι την ύπαρξη, του αδικου χαρακτήρα της πράξης του. Αν μάλιστα στη θέση του δράστη θέσουμε εύρωστες οικονομικά επιχειρήσεις, συμπεραίνουμε πως ένας τέτοιος ισχυρισμός δεν θα μπορούσε να εκφύγει των νομικών τους συμβούλων.

Ταυτόχρονα, οι φυσικοί αυτουργοί προσβολών σε βάρος του περιβάλλοντος αναζητούνται στις κατώτερες βαθμίδες του στελεχιακού δυναμικού μιας επιχείρησης. Συνηθέστερα δε, οι εργαζόμενοι εκτελούν εντολές, που έχουν αποφασίσει άλλοι, χωρίς να μπορούν τις περισσότερες φορές να τις αρνηθούν, να τις αμφισβητήσουν ή να ελέγξουν αυτές τις εντολές, δίχως να έχουν καν τις απαιτούμενες γνώσεις να αναγνωρίσουν το αν οι πράξεις αυτές προξενούν βλάβη στο περιβάλλον. Με άλλα λόγια, αγνοούν τα πραγματικά εκείνα περιστατικά που θεμελιώνουν την αντικειμενική υπόσταση ενός περιβαλλοντικού εγκλήματος.

Επιπρόσθετα, η οικονομική ανάπτυξη, η οικονομική μεγέθυνση των ατομικών επιχειρήσεων, ο μείζονος σημασίας ρόλος των εννοιών αυτών στην μεταφορά κεφαλαίου και τεχνολογίας, η διεθνοποίηση, αλλά και η ενοποίηση της οικονομικής ζωής, η ανάγκη εκσυγχρονισμού και ευπροσήγορης υπηρεσίας από τη δημόσια διοίκηση αποτέλεσαν και αποτελούν θεμελιώδη στόχο της σύγχρονης μεταβιομηχανικής κοινωνίας, ανεξάρτητα από τις επιμέρους διαφορές των μοντέλων πολιτικής λειτουργίας που μορφοποιούνται στους συγκεκριμένους κοινωνικούς σχηματισμούς. Οι στόχοι και οι προτεραιότητες αυτού του επιπέδου στο ατελές σύστημα της οικονομικής και δικαιοπολιτικής ζωής επέφεραν ως επιτακτική ανάγκη τη δημιουργία επιχειρήσεων με νομική προσωπικότητα. Η ύπαρξη Ν.Π.Δ.Δ. και Ν.Π.Ι.Δ. στις καθημερινές συνδιαλλαγές των κοινωνικών δρώντων είναι πλέον προδήλως εμφανής. Η υπόσταση των νομικών προσώπων, υπό την έννοια της παραγωγής εννόμων αποτελεσμάτων εξαιτίας των δράσεων τους και της επίδρασης που επιφέρουν στην έννομη τάξη, αλλά και στην καθημερινότητα των κοινωνιών της πολιτείας, είναι

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

επίσης ευαπόδεικτη. Το νομικό πρόσωπο ως πλάσμα δικαίου και νομικό δημιούργημα δραστηριοποιείται και εκπροσωπείται, ανάλογα με την μορφή που φέρει, από διαχειριστές, από εντεταλμένους συμβούλους, από διοικητικά συμβούλια και από αποφασίζοντα συλλογικά όργανα. Η δράση τους, η ευθύνη τους και η υπόστασή τους προβλέπονται καταρχήν από το νόμο.

Όταν όμως οι αποφάσεις αυτές που λαμβάνονται στο πλαίσιο ενός συλλογικού οργάνου είναι αξιόποινες και τα αποτελέσματά τους επιφέρουν ιδιαίτερη ηθικοκοινωνική απαξία, υπό την έννοια της προσβολής εννόμων αγαθών, τότε μπορεί να επέχουν και θέση εγκλήματος, αν αξιολογηθεί ορθά και αντικειμενικά η υπαιτιότητα που φέρει κάθε φορά το αποφασίζον συλλογικό όργανο.

Από την άλλη όμως, η έννοια, καθώς και τα στοιχεία του εγκλήματος, ως παρεκκλίνουσα, αντικοινωνική και παραβατική συμπεριφορά, η οποία επιφέρει προέχοντος προσβολή στα έννομα αγαθά, περιγράφεται και περικλείεται ως ένας νομικός και δογματικός ορισμός, ως μια τυποποιημένη⁶³⁰ έννοια στο άρθρο 14 του Π.Κ. Ως αποτέλεσμα των προαναφερθέντων είναι ότι η νομική υπαγωγή τέτοιων αποκλινουσών συμπεριφορών μπορεί να γίνει μόνον όταν πληρείται αυστηρώς το άρθρο 14 του Π.Κ. και η πρακτική σημασία του έγκειται στο, ότι απ' αυτόν απορρέουν οι παρακάτω αρχές : «*Ουδεμία ποινή άνευ πράξεως*», «*ουδεμία ποινή άνευ αδίκου*», «*ουδεμία ποινή άνευ ενοχής*», «*ουδεμία ποινή άνευ νόμου*».

Περαιτέρω αρχίζοντας κανείς την εξέταση των στοιχείων του εγκλήματος από την έννοια της τελευταίας, θα διαπιστώσει, όπως ήδη έχει επισημανθεί, ότι η αρχή αυτή είναι διατυπωμένη στο άρθρο 1 του Π.Κ. και κατοχυρώνεται και από το Ελληνικό Σύνταγμα του 1975 στο άρθρο 7 παρ. 1 ως δικαιοκρατική αρχή καθολικής ισχύος (a priori γνώση), η οποία δεν χρειάζεται ούτε επιδέχεται θεμελίωσης, ως πηγή του Ποινικού Δικαίου (nullym rimen nulla poena sine lege).

Δια της καθολικότητάς της απορρέουν ως αρχές και απαγορεύσεις⁶³¹ ο αποκλεισμός του εθίμου και της αναλογίας που θεμελιώνουν ή επαυξάνουν το αξιόποινο. Επίσης, απαγορεύεται η χρήση της αναδρομικής ισχύς του Νόμου και οι εντελώς αόριστοι ποινικοί νόμοι για τη θεμελίωση ή την επαύξηση του αξιοποίνου. Οι μεν δύο πρώτες απαγορεύσεις αναφέρονται στο δικανικό συλλογισμό, οι δε δύο άλλες αναφέρονται στη νομοπαραγωγική διαδικασία.

Έτσι υπό το πρίσμα αυτό, γίνεται κάθε διασταλτική και συσταλτική ερμηνεία του Ποινικού Νόμου, αλλά και η εξέταση της ειδικής υπόστασης του εγκλήματος⁶³². Με την έννοια αυτή είναι εφικτό να διαπιστωθεί και να γίνει αντιληπτή η ειδική, αλλά και η ορισμένη περιγραφή της εγκληματικής συμπεριφοράς στον ποινικό νόμο. Κάθε διάταξη του ειδικού μέρους του Ποινικού Κώδικα ή άλλου Ειδικού Ποινικού Νόμου, που περιγράφει μια εγκληματική συμπεριφορά είναι και μία ειδική υπόσταση. Όμως

⁶³⁰ Βλ. Α. Καραγιαννόπουλος, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 2, Αθήνα, 2005 Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, όπως εμφανίζεται Γ-Α. Μαγκάκης, σελ. 108:Τυποποιημένη έννοια του εγκλήματος κατά τον Α. Χαραλαμπίδη

⁶³¹ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 93-95, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2000

⁶³² Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 139, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2000

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

η ειδική υπόσταση του εγκλήματος δεν αποτελείται μόνον από αντικειμενικά στοιχεία, αλλά και από υποκειμενικά. Επομένως, το έγκλημα δεν είναι μόνο η «ειδική αντικειμενική υπόσταση»⁶³³. Γιατί διαφορετικά θα εννοούσαμε πολύ εύκολα ότι τα στοιχεία που εξειδικεύουν κάθε έγκλημα και το διαφοροποιούν από τα άλλα εγκλήματα, αλλά και από τη μη εγκληματική συμπεριφορά, είναι μόνο τα αντικειμενικά στοιχεία που πραγματώνονται στον εξωτερικό κόσμο. Τότε τα υποκειμενικά στοιχεία και ιδιαίτερα η «πρόθεση» δε θα εξειδίκευαν το έγκλημα στην περιγραφή του οποίου βρίσκονται. Υπό μία έννοια και οπτική αυτό ισχύει. Για παράδειγμα, ο δόλος στο έγκλημα της ανθρωποκτονίας από πρόθεση (αρ.299 Π.Κ.) δε διαφέρει από τον δόλο στο έγκλημα της σωματικής βλάβης με πρόθεση (αρ.308 Π.Κ.) . Εκείνα που διαφέρουν είναι τα αντικειμενικά στοιχεία αυτών των δύο εγκλημάτων. Όμως υπάρχουν και εγκλήματα που η εξειδίκευσή τους γίνεται κατ' εξαίρεση με υποκειμενικά στοιχεία. Π.χ. ο «σκοπός παράνομης ιδιοποίησης» εξειδικεύει το έγκλημα της κλοπής (άρθρο 372 Π.Κ.) και η «κακοβουλία» του δράστη εξειδικεύει το έγκλημα της σωματικής βλάβης ανηλίκου, όπως εμφανίζονταν στο άρθρο 312 του παλαιού Π.Κ.

Επομένως, η ειδική υπόσταση του εγκλήματος περιλαμβάνει αντικειμενικά και υποκειμενικά στοιχεία και συνεπώς την αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος⁶³⁴.

Τα στοιχεία που αποτελούν την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος είναι οι λέξεις κάθε άρθρου του Ειδικού μέρους του Π.Κ. ή άλλου Ποινικού Νόμου. Αυτά τα αντικειμενικά στοιχεία είναι το υποκείμενο του εγκλήματος, η πράξη, το αποτέλεσμα της (όπου υπάρχει), το αντικείμενο του εγκλήματος και οι περιστάσεις που αφορούν τον τόπο, τον χρόνο, τον τρόπο και τα μέσα τέλεσης του εγκλήματος. Τα στοιχεία αυτά είναι δεδομένα του εξωτερικού κόσμου.

Τα στοιχεία που αποτελούν την υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος είναι οι λέξεις των διατάξεων που αποτελούν υποκειμενικά στοιχεία. Είναι η ικανότητα προς καταλογισμό και η υπαιτιότητα. Τα στοιχεία αυτά είναι δεδομένα του ψυχικού κόσμου του δράστη.

Το βασικό χαρακτηριστικό της σχέσης μεταξύ αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης ενός εγκλήματος είναι ότι η δεύτερη αναφέρεται και επικαλύπτει την πρώτη. Η επικάλυψη⁶³⁵ αυτή ονομάζεται υπαιτιότητα. Με την έννοια αυτή καθορίζεται και διακρίνεται ο δόλος και η αμέλεια. Εν προκειμένω, για να υπάρχει ευθύνη για έγκλημα με δόλο πρέπει ο δράστης καταρχάς να γνωρίζει ότι πραγματώνει τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, ενώ όταν όφειλε και μπορούσε να γνωρίζει τί κάνει, υπάρχει ευθύνη για έγκλημα από αμέλεια.

Η σχέση της ειδικής υπόστασης με το άρθρο 14 Π.Κ. είναι επίσης μείζονος σημασίας, διότι το άδικο στην περίπτωση συγκεκριμένου εγκλήματος πραγματώνεται όταν πληρωθεί από τον δράστη η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος αυτού και

⁶³³ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 140, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2000

⁶³⁴ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 142, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2000

⁶³⁵ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 243 επ., Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2000

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

τα «υποκειμενικά στοιχεία του αδίκου» όπου αυτά υπάρχουν, ενώ ο καταλογισμός πραγματώνεται όταν πληρωθεί από τον δράστη η υποκειμενική υπόσταση του συγκεκριμένου εγκλήματος⁶³⁶. Μόνο έτσι εξάγεται προδήλως η αιτιώδης συνάφεια, δηλαδή ο αιτιακός λογικός σύνδεσμος πράξης-αποτελέσματος και υπαιτιότητας, ώστε να υπάρξει ποινική ευθύνη.

Όλα τα ανωτέρω έπρεπε να αναφερθούν με αυτόν τον συνοπτικό τρόπο, διότι αποτελούν ως συναναφορά, θεμέλιο βάση στην υπό ανάλυση της προβληματικής την οποία πραγματεύεται το εν λόγω κεφάλαιο. Συγκεκριμένα, μας αφορά ιδιαίτερα το υποκείμενο από πλευράς αντικειμενικής υπόστασης και η υπαιτιότητα, από πλευράς υποκειμενικής υπόστασης. Ειδικότερα θα αναφερθούν οι ιδιαίτερες εκφάνσεις του ενδεχόμενου δόλου και της ενσυνείδητης αμέλειας και θα εγχειρηθεί να αποτυπωθούν και να διαφανούν τόσο οι έννοιες, όσο και η δυσδιάκριτη διαφοροποίησή τους καθώς και η σημασία προσδιορισμού τους.

Όσον αφορά στο υπό εξέταση και υπό ανάλυση υποκείμενο της αντικειμενικής υπόστασης, αυτό είναι το συλλογικό όργανο που με τις αποφάσεις δεσμεύει και αντιπροσωπεύει το νομικό πρόσωπο, το οποίο όπως εμφανίζεται στον Α.Κ., είναι φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, ως πρόσωπο με δικαιοπρακτική ικανότητα και η δράση του επιφέρει έννομα αποτελέσματα στις οικονομικοδικαιϊκές συναλλαγές.

Όταν όμως τα αποτελέσματα αυτά είναι παράνομα, υπό την έννοια ότι προσβάλλονται έννομα αγαθά, τότε τα νομικά πρόσωπα, σύμφωνα με το Ποινικό Δίκαιο, έχουν νομική ευθύνη για τη δράση τους έναντι της πολιτείας, της κοινωνίας και έναντι του θύματος; Έχουν ποινική ευθύνη για τις αξιόποινες αποφάσεις τα μέλη συλλογικών οργάνων τα οποία εκπροσωπούν και δεσμεύουν με τις αποφάσεις τους τις επιχειρήσεις που έχουν νομική προσωπικότητα; Πώς καθορίζεται το αξιολογικό υπόβαθρο της διάκρισης του ενδεχόμενου δόλου και της ενσυνείδητης αμέλειας σ' αυτές τις αξιόποινες αποφάσεις;

Όλα τα ανωτέρω ως προβληματική θα διαφανούν και θα αναλυθούν στο κυρίως κείμενο του παρόντος κεφαλαίου και θα αναφερθούν συγκεκριμένα παραδείγματα από την νομολογία και την κοινή πείρα. Οι ως άνω σκέψεις αποτελούν και την αφορμή της εν θέματι ενότητας. Ουσιαστικά τίθενται στην πράξη ζητήματα συνδεόμενα: α) με την αρχή της ενοχής, β) της νομικής ή πραγματικής πλάνης, γ) της ενσυνείδητης αμέλειας και ενδεχόμενου δόλου, δ) της αιτιώδους συνάφειας, αφορώντα την ποινική προστασία του περιβάλλοντος και πώς αυτά πρέπει να ερμηνευθούν υπό το πρίσμα της ποινικής δογματικής. Για το σκοπό αυτό, θα χρειαστεί ν' αναλυθούν οι παραπάνω έννοιες σε σχέση με τις διατάξεις που προβλέπουν ποινικές κυρώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, χωρίς αυτές να παρουσιαστούν εκ νέου και φυσικά να αναλυθεί το πώς αντιμετώπισε η νομολογία περιπτώσεις, στις οποίες κλήθηκε να κρίνει επί των ανωτέρω ζητημάτων.

⁶³⁶ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 143, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2000
Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Επισημαίνεται - όσον αφορά την προβληματική του παρόντος κεφαλαίου - ότι με τον Ν. 4619/2019 επικαιροποιήθηκε και αντικαταστάθηκε ο ποινικός κώδικας και άξια λόγου και συνοπτικής αναφοράς⁶³⁷ σε σχέση με τα ανωτέρω ζητήματα είναι τα εξής:

Στο άρθρο 45 ΠΚ διευκρινίζεται η έννοια της συναυτουργίας και ορίζεται πλέον ρητά ότι δεν αρκεί ο κοινός δόλος και η τέλεση πράξεων που συμβάλλουν στην πραγμάτωση του εγκλήματος, αλλά πρέπει από κάθε συναυτουργό να τελείται πράξη της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος. Με βάση το άρθρο 47 ΠΚ καταργείται πλέον η διάκριση άμεσου και απλού συνεργού και υφίσταται μία ενιαία αντιμετώπιση (τουλάχιστον στην αρχή της ποινικής διερεύνησης μίας υπόθεσης). Σκοπός της προαναφερθείσας "ενιαίας αντιμετώπισης" είναι να καταδειχθεί ότι το άδικο και η ενοχή του συνεργού είναι μικρότερα εκείνων του αυτουργού. Έτσι μπορεί να επιβληθεί ολόκληρη η ποινή του αυτουργού, όταν η πράξη του συνεργού έχει τα χαρακτηριστικά της (υπό το προγενέστερο δίκαιο) άμεσης συνέργειας. Καταργείται επομένως η διάκριση μεταξύ άμεσου και απλού συνεργού και προβλέπεται ότι στον συνεργό επιβάλλεται καταρχήν μειωμένη ποινή. Παρέχεται όμως στο δικαστήριο η δυνατότητα να επιβάλει πλήρη ποινή αν ο υπαίτιος προσφέρει τη συνδρομή του κατά την τέλεση της πράξης και θέτει με αυτήν το αντικείμενο της προσβολής στη διάθεση του φυσικού αυτουργού.

Η τρίτη ενότητα του γενικού μέρους του Π.Κ. (άρθρα 26 – 30) αναφέρεται στην υπαιτιότητα η οποία διαχωρίζεται πλέον από τον τελικό καταλογισμό. Με το διαχωρισμό αυτό αποτυπώνεται στον Ποινικό Κώδικα **η διαφορετική ποιότητα της υπαιτιότητας**, ως στοιχείου της νομοτυπικής μορφής του εγκλήματος, από τα στοιχεία του τελικού καταλογισμού, τα οποία λαμβάνονται υπόψη και εκτιμώνται από το δικαστήριο μετά την πλήρωση της νομοτυπικής μορφής. Στην ενότητα αυτή περιλαμβάνονται οι ισχύουσες διατάξεις των άρθρων 26 – 30 του Ποινικού Κώδικα σχετικά με την υπαιτιότητα στα κακουργήματα και τα πλημμελήματα (άρθρο 26 ΠΚ), το περιεχόμενο του δόλου (άρθρο 27 ΠΚ), το περιεχόμενο της αμέλειας (άρθρο 28 ΠΚ), τα εκ του αποτελέσματος εγκλήματα (άρθρο 29 ΠΚ) και την πραγματική πλάνη (άρθρο 30 ΠΚ). Σύμφωνα με το άρθρο 26 τα κακουργήματα και τα πλημμελήματα τιμωρούνται μόνο όταν τελούνται με δόλο και μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ειδικά ο νόμος τα πλημμελήματα τιμωρούνται και όταν τελούνται από αμέλεια. Ο λόγος της διάκρισης των βαθμίδων υπαιτιότητας (δόλος – αμέλεια) είναι αποτέλεσμα της αρχής της αναλογικότητας μεταξύ ευθύνης και κύρωσης, διότι και οι δύο μορφές της υπαιτιότητας εκδηλώνουν επιθετικότητα απέναντι στα έννομα αγαθά, αλλά ο δόλος εκφράζει την επιδίωξη ή την αποδοχή της προσβολής μίας κοινωνικής αξίας. Στο άρθρο 27 επαναλαμβάνεται η ισχύουσα διάταξη. Ο δόλος, ως αμιγώς υποκειμενικό μέγεθος, συντίθεται από το γνωστικό και το βουλητικό στοιχείο. Διακρίνεται σε άμεσο δόλο πρώτου βαθμού, όταν ο δράστης γνωρίζει ως βέβαιη ή ενδεχόμενη την παραγωγή των περιστατικών που απαρτίζουν κατά νόμο την έννοια

⁶³⁷ Βλ. σχετική αιτιολογική έκθεση μέσα από *Σεβαστίδη Χαράλαμπο* ποινικός κώδικας'' Ν. 4619/2019& κώδικα ποινικής δικονομίας εκδόσεις Σάκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2019

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

μιας αξιόποινης πράξης, και επιδιώκει την παραγωγή τους, σε άμεσο δόλο δευτέρου βαθμού, όταν γνωρίζει ως βέβαιη την παραγωγή των πιο πάνω περιστατικών και αποδέχεται την παραγωγή τους και σε ενδεχόμενο δόλο, όταν γνωρίζει ως πιθανή την παραγωγή των πιο πάνω περιστατικών και αποδέχεται επίσης την παραγωγή τους. Επομένως δεν μπορεί να θεμελιωθεί δόλος όταν ο υπαίτιος δεν επιδιώκει ή δεν αποδέχεται πάντως να πραγματώσει τα στοιχεία που συγκροτούν τη νομοτυπική μορφή κάποιου εγκλήματος. Η αδιαφορία για την τήρηση των όρων του νόμου δεν σημαίνει και αποδοχή της προσβολής κάποιου έννομου αγαθού. Κατά κανόνα συνοδεύεται από την προσδοκία ότι, παρά την παραβίαση των κανόνων, η προσβολή τελικώς θα αποφευχθεί. Στην παράγραφο 2 προσδιορίζονται, όπως ακριβώς και στην ισχύουσα διάταξη, οι όροι που χρησιμοποιούνται προκειμένου να υποδηλωθεί το απαιτούμενο σε κάθε περίπτωση είδος δόλου. Στο άρθρο 28 περιγράφεται το περιεχόμενο της αμέλειας, η οποία, όπως και στον ισχύοντα Κώδικα, εκλαμβάνεται ως ένα αμιγώς υποκειμενικό μέγεθος. Ειδικότερα, στη διάταξη αυτή περιγράφονται αρχικά τα οντολογικά στοιχεία της αμέλειας: ο υπαίτιος είτε δεν προβλέπει το αποτέλεσμα που προκαλεί η πράξη του (η περίπτωση της ασυνείδητης αμέλειας) είτε το προβλέπει μεν ως πιθανό, πιστεύει όμως ότι τελικά δεν θα επέλθει (πρόκειται για ενσυνείδητη αμέλεια). Επιπλέον, περιγράφονται τα αξιολογικά στοιχεία της αμέλειας, για τη συγκρότηση της οποίας είναι αναγκαίο ο υπαίτιος να έχει πραγματώσει την αντικειμενική υπόσταση ενός εγκλήματος λόγω έλλειψης της προσοχής που όφειλε κατά τις περιστάσεις και μπορούσε να καταβάλει.

Τέλος στο άρθρο 31 ΠΚ προβλέπεται η άρση του καταλογισμού λόγω νομικής πλάνης και διευκρινίζονται πληρέστερα οι προϋποθέσεις της συγγνωστής νομικής πλάνης, ενώ προβλέπεται η επιβολή μειωμένης ποινής σε περίπτωση μη συγγνωστής νομικής πλάνης. Επισημαίνεται εκ νέου ότι η πραγματική πλάνη (άρθρο 30 ΠΚ) αναφέρεται στην υπαιτιότητα η οποία διαχωρίζεται πλέον από τον τελικό καταλογισμό. Με το διαχωρισμό αυτό αποτυπώνεται στον Ποινικό Κώδικα η διαφορετική ποιότητα της υπαιτιότητας, ως στοιχείου της νομοτυπικής μορφής του εγκλήματος, από τα στοιχεία του τελικού καταλογισμού, τα οποία λαμβάνονται υπόψη και εκτιμώνται από το δικαστήριο μετά την πλήρωση της νομοτυπικής μορφής, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι η πραγματική πλάνη δεν συνεχίζει να αίρει και τον καταλογισμό, καθότι ειδικότερα συνεχίζει να αποκλείει το δόλο (ρητά) και προδήλως και την ενσυνείδητη αμέλεια, καθόσον δόλος και ενσυνείδητη αμέλεια έχουν κοινό γνωστικό στοιχείο -στην υπό εξέταση κάθε φορά - παρεκκλίνουσα συμπεριφορά του εκάστου φερόμενου δράστη.

6.1. ΈΝΝΟΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗΣ ΠΛΑΝΗΣ

Οι πλάνες του δράστη, που λαμβάνονται υπόψη στα πλαίσια του ποινικού μας συστήματος είναι οι ακόλουθες:

Α) Πραγματική πλάνη

➤ Έννοια:

Σύμφωνα με τη διάταξη του αρ. 30 παρ. 1 του προϊσχύοντος ΠΚ, με τίτλο «πραγματική πλάνη», η πράξη δεν καταλογίζεται στο δράστη αν αυτός κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης αγνοεί τα περιστατικά που τη συνιστούν.

Σύμφωνα με τη διάταξη του αρ. 30 του ισχύοντος ΠΚ.: «1. Δεν πράττει με δόλο όποιος κατά το χρόνο τέλεσης της αξιόποινης πράξης αγνοεί τα περιστατικά που τη συνιστούν. Αν όμως η άγνοια αυτών των περιστατικών μπορεί να αποδοθεί σε αμέλεια του υπαιτίου, η πράξη του καταλογίζεται ως έγκλημα αμέλειας. 2. Δεν καταλογίζονται στο δράστη περιστατικά που κατά το νόμο επαυξάνουν το αξιόποινο της πράξης του, αν τα αγνοούσε.»

Πραγματική πλάνη λοιπόν, είναι η άγνοια – δηλαδή η πλάνη σε ευρεία έννοια- με την οποία ταυτίζεται η λανθασμένη αντίληψη της πραγματικότητας από τον δράστη **αναφορικά με κάποιο στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης** του εγκλήματος (πλάνη εν στενή έννοια) ή με κάποιο περιστατικό που επαυξάνει τη βαρύτητα της πράξης. Με άλλα λόγια, επί πραγματικής πλάνης ο δράστης αγνοεί ή εσφαλμένα αντιλαμβάνεται τι πράττει, αναφέρεται δε αυτή σε περιστατικά της εγκληματικής πράξης και όχι μόνο σε γεγονότα ή πραγματικές καταστάσεις, αλλά και σε νομικές ιδιότητες ή σχέσεις ή άλλα αξιολογικά στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος⁶³⁸ ή σε κάποιο περιστατικό που επαυξάνει τη βαρύτητα του εγκλήματος και είναι αδιάφορο ποιά είναι η πηγή αυτής⁶³⁹. Η πραγματική πλάνη εδώ αποκλείει τον δόλο του δράστη ως προς το βαρύτερο έγκλημα.

➤ Συνέπειες:

Η πραγματική πλάνη συνεχίζει και αίρει τον καταλογισμό και ειδικότερα αποκλείει το δόλο και την ενσυνείδητη αμέλεια⁶⁴⁰. Άρα, ξεκάθαρο είναι ότι η διάταξη της πραγματικής πλάνης καθιστά σε κάθε περίπτωση τον δράστη ατιμώρητο. Όμως, όπως ορίζεται στον ΠΚ, αν η άγνοια των περιστατικών αυτών οφείλεται σε αμέλεια του δράστη, τότε η πράξη καταλογίζεται σε αυτόν σαν έγκλημα από (ασυνείδητη) αμέλεια.

Β) Νομική πλάνη (error juris)

➤ Έννοια:

Σύμφωνα με τη προϊσχύουσα διάταξη του άρθ. 31 παρ. 1 και 2 του ΠΚ με τίτλο «νομική πλάνη», μόνη η άγνοια του αξιοποίνου δεν αρκεί για να αποκλείσει

⁶³⁸ Βλ. ΑΠ 1084/1990 ΠοινΧρ ΜΑ σ. 400, ΑΠ 275/1994/ΠοινΧρ Δ 472.

⁶³⁹ Βλ. ΑΠ 1576/1988 ποινΧρ ΛΘ σ. 397, Π 143/2009 ΠοινΛ Θ, σ. 82.

⁶⁴⁰ Βλ ΑΠ 245/2008 Ποιν. Λ σ. 194, ΑΠ 511/2008 Ποιν Λ σ. 361.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

τον καταλογισμό. Η πράξη δεν καταλογίζεται στο δράστη αν αυτός πεπλανημένα πίστευε ότι είχε δικαίωμα να τελέσει την πράξη, η δε πλάνη του είναι συγγνωστή.

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρ. 31⁶⁴¹ του ισχύοντος ΠΚ: «1. Μόνη η άγνοια του αξιοποίνου δεν αρκεί για να αποκλείσει τον καταλογισμό. 2. Η πράξη όμως δεν καταλογίζεται σε εκείνον που την τελεί αν αυτός δεν είχε συνείδηση του άδικου χαρακτήρα της λόγω πλάνης που δεν μπορούσε να αποφύγει, μολονότι κατέβαλε την οφειλόμενη από τις περιστάσεις και δυνατή γι' αυτόν επιμέλεια (συγγνωστή νομική πλάνη). Αν ο υπαίτιος μπορούσε να αποφύγει την πλάνη, η πράξη καταλογίζεται σε αυτόν, αλλά το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλει μειωμένη ποινή (άρθρο 83).»

Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι **πλάνη περί το άδικο (και το αξιόποινο) (νομική πλάνη)** είναι η **υπάρχουσα άγνοια ή εσφαλμένη γνώση του δράστη ως προς τον άδικο (και αξιόποινο) χαρακτήρα της πράξης** του⁶⁴². Η πράξη αυτή λέγεται άμεση πλάνη περί το άδικο⁶⁴³ (και αξιόποινο), καθώς αναφέρεται ευθέως στην άγνοια του δράστη έναντι του πρωτεύοντα απαγορευτικού ή επιτακτικού ή και κυρωτικού κανόνα δικαίου. Η πλάνη περί το άδικο(και αξιόποινο), επομένως μπορεί να αφορά είτε την **ύπαρξη είτε την έκταση** του κανόνα δικαίου⁶⁴⁴. Επιπλέον πλάνη περί το άδικο συναντάται και στις περιπτώσεις εκείνες που ο δράστης γνωρίζει κατ' αρχήν το άδικο της πράξης του, πεπλανημένα όμως νομίζει ότι συντρέχει κάποιος λόγος άρσης του αδικού. Σ' αυτές τις περιπτώσεις γίνεται λόγος για έμμεση πλάνη περί του αδικού⁶⁴⁵. Με άλλα λόγια, η νομική πλάνη υπάρχει **όταν ο δράστης γνωρίζει μεν τι πράττει, αλλά είτε αγνοεί ότι η πράξη του είναι κατ' αρχάς άδικη ή κατά δευτέρων αξιόποινη, είτε πιστεύει πεπλανημένα ότι δικαιούται να προβεί σε αυτή και η πλάνη συνίσταται σε εσφαλμένη αντίληψη κανόνα δικαίου**. Όμως, όπως επισημάνθηκε, μόνη η άγνοια του αξιοποίνου δεν αρκεί για να αποκλειστεί ο καταλογισμός.

⁶⁴¹ Στην τέταρτη ενότητα του δεύτερου Κεφαλαίου του ΠΚ περιλαμβάνονται οι λόγοι άρσης του καταλογισμού, οι οποίοι διαχωρίστηκαν από την υπαιτιότητα. Στους λόγους άρσης του καταλογισμού περιλαμβάνεται αρχικά η νομική πλάνη. Στη διάταξη του άρθρου 31 διευκρινίζεται, όπως και στην ισχύουσα, ότι μόνη η άγνοια του αξιοποίνου δεν αρκεί για να αποκλείσει τον καταλογισμό (παρ. 1). Στη συνέχεια όμως περιγράφονται με μεγαλύτερη ακρίβεια, σε σχέση με την ισχύουσα διάταξη, οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες η νομική πλάνη μπορεί κατ' εξαίρεση να οδηγήσει σε άρση του τελικού καταλογισμού. Σε αντίθεση με τον προισχύοντα Ποινικό Κώδικα, όπου σημειώνεται μόνο ότι η πράξη δεν καταλογίζεται στον δράστη αν αυτός έχει πιστέψει λόγω πλάνης ότι δικαιούται να την τελέσει και η πλάνη του είναι συγγνωστή, στην δεύτερη παράγραφο προσδιορίζεται το περιεχόμενο της «συγγνωστής» νομικής πλάνης. Πιο συγκεκριμένα προβλέπεται ότι η πράξη δεν καταλογίζεται στον δράστη αν αυτός δεν είχε συνείδηση του άδικου χαρακτήρα της λόγω πλάνης που δεν μπορούσε να αποφύγει μολονότι κατέβαλε κάθε δυνατή γι' αυτόν και οφειλόμενη από τις περιστάσεις επιμέλεια. Στην ίδια διάταξη προβλέπεται ακόμη ότι αν ο υπαίτιος μπορούσε να αποφύγει την πλάνη, η πράξη καταλογίζεται σε αυτόν, αλλά το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλει μειωμένη κατά το άρθρο 83 ποινή.

⁶⁴² Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό δίκαιο, Γενικό Μέρος, Σάκκουλας 2000, σ. 502

⁶⁴³ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης ο.π. σ. 503.

⁶⁴⁴ Βλ. Α. Καραγιαννόπουλος, Ποινικό Δίκαιο, Αθήνα 2005 σ. 138.

⁶⁴⁵ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, ό.π. σ. 503.

➤ Το συγγνωστό:

Προβλέπεται, όμως, η ως άνω πλάνη περί του αδίκου (**και μόνο** και όχι του αξιοποίνου) να είναι **συγγνωστή**, υπό την έννοια ότι οποιαδήποτε επιμέλεια κι αν κατέβαλλε ο αυτουργός δεν μπορούσε να διαγνώσει το άδικο της πράξης. Το δικαστήριο συνεκτιμά τις ειδικές περιπτώσεις που αναφέρονται στην ατομικότητα του φερόμενου ως δράστη⁶⁴⁶. Όπως σημειώνει ο Καθηγητής Ανδρουλάκης⁶⁴⁷, για να διαπιστωθεί αν η πλάνη περί το άδικο είναι συγγνωστή, θα χρησιμοποιηθούν **τα κριτήρια της αμέλειας** που θέτει ο ΠΚ⁶⁴⁸, δηλαδή «το όφειλε και το μπορούσε». Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι οι έννοιες αυτές λειτουργούν διαφορετικά. Ενώ στην αμέλεια το «μπορούσε» λειτουργεί πάντα προς όφελος του κατηγορουμένου, στην πλάνη περί το άδικο οι προσωπικές ικανότητες του μπορούν να οδηγήσουν σε καταλογισμό της πράξης του. Παράλληλα, ενώ στην αμέλεια το «όφειλε» κρίνεται με βάση τον μέσο κοινωνικό άνθρωπο και την μέση κοινωνική δραστηριότητα,⁶⁴⁹ στην πλάνη περί το άδικο υφίσταται μια γενική υποχρέωση των πολιτών να γνωρίζουν όλους τους κανόνες δικαίου και ειδικώς εκείνους που περιέχουν ποινικές κυρώσεις.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι μπορούμε να γίνεται λόγος για συγγνωστή νομική πλάνη, όταν ο κατηγορούμενος σύμφωνα με τις πνευματικές και επαγγελματικές ικανότητές του και την προσπάθεια που έπρεπε να καταβάλει για να πληροφορηθεί το επιτρεπτό της πράξης, δεν μπορούσε να γνωρίζει τον άδικο χαρακτήρα αυτής⁶⁵⁰. Ειδικότερα, ως προς το συγγνωστό της νομικής πλάνης, πρέπει να εκτίθεται η προσωπική κατάσταση του δράστη που προσδιορίζεται από την ηλικία, τις πνευματικές ικανότητες, το επάγγελμα, την προσπάθεια που κατέβαλλε, ακόμη και τον κοινωνικό του περίγυρο, ώστε με τη στάθμιση και των προσωπικών αυτών στοιχείων να σχηματίσει το δικαστήριο πεποίθηση⁶⁵¹ αν ο ισχυρισμός αυτός είναι αληθινός ή προσχηματικός⁶⁵².

➤ Συνέπειες:

Αν είναι συγγνωστή, **αίρεται ο καταλογισμός** και ο δράστης κηρύσσεται αθώος. Αυτό διότι **«αίρει το άλλως – δύνασθαι πράττειν»**, δηλαδή αίρει το δεοντολογικό στοιχείο του καταλογισμού (θεωρία της ενοχής). Εάν δεν κριθεί

⁶⁴⁶ Βλ. ΑΠ 275/1994 ΠοινΧρ ΜΔ, σ. 472, ΑΠ 1192/2000 ΠοινΧρ ΝΑ, σ. 407, ΑΠ 1941/2022 ΠοινΧρ ΝΓ, σ. 717.

⁶⁴⁷ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, ο.π. σ. 513.

⁶⁴⁸ 28 ΠΚ «Από αμέλεια πράττει όποιος από έλλειψη της προσοχής, την οποία **όφειλε** κατά τις περιστάσεις και **μπορούσε** να καταβάλει, είτε δεν προέβλεψε το αξιόποينو αποτέλεσμα που προκάλεσε η πράξη του είτε το προέβλεψε ως δυνατό, πίστεψε, όμως, ότι δε θα επερχόταν.»

⁶⁴⁹ Π.χ. για θέμα ιατρικό ο μέσος γιατρός, για θέμα εργατικό ο μέσος εργολάβος κ.ο.κ.ε.

⁶⁵⁰ «...δεν ηδύνατο να διαγνώσει τούτο, οιανδήποτε επιμέλεια κι αν κατέβαλλε...» ΑΠ 867/1986, ΠοινΧρ ΛΣΤ, σ. 804, βλ. ΑΠ 1019/1986, ΠοινΧρ ΛΣΤ, σ. 913, ΑΠ 1213/1990 ΠοινΧρ ΜΑ σ. 522, ΑΠ 1763/1994 ΠοινΧρ ΜΕ, σ. 69, 1317/1995 ΠοινΧρ ΜΣΤ, σ. 524, ΑΠ 330/2007 ΠοινΧρ ΝΗ, σ. 48, ΑΠ 1286/2005 ΠοινΧρ ΝΣΤ σ. 237, 912/2004 ΠοινΛ 2004 σ. 1190.

⁶⁵¹ Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Ανδρουλάκης, ο.π. σ. 517, δανειζόμενος τον όρο από τον Rudolphi, ο δικαστής πρέπει να μπει στο «πετσί του κατηγορούμενου».

⁶⁵² Βλ. ΑΠ 1678/2004 ΠοινΧρ ΝΕ σ. 694, ΑΠ 2317/2003 ΠοινΛ Γ σ. 2491, ΑΠ 31/2008 Ποιν. Λ. Η σ. 66, ΑΠ 2574/2008 ΠοινΛ Η σ. 1487.

συγγνωστή, ο δράστης δεν κηρύσσεται αθώος, δύναται όμως να συντρέχει περίπτωση εκτίμησης από τον δικαστή κατά την επιμέτρηση της ποινής, λόγω μειωμένης ενοχής⁶⁵³

6.1.2. ΕΙΔΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΛΑΝΗΣ

➤ Η πλάνη ως προς τις πραγματικές προϋποθέσεις λόγου που αποκλείει το άδικο.

Η πλάνη αυτή είναι μία μορφή η οποία βρίσκεται μεταξύ της πλάνης περί το άδικο και της πραγματικής πλάνης. Στην περίπτωση αυτή ο δράστης νομίζει πεπλανημένα ότι υπάρχουν τα περιστατικά - που αν πράγματι θα υπήρχαν - θα θεμελιώναν, κατά νόμο, λόγο άρσης του αδικού. Πρακτικά, εντοπίζει στοιχεία που προσομοιάζουν τόσο στη νομική, όσο και στη πραγματική πλάνη. Για την μεν πρώτη, παρατηρούμε ότι ενώ ο δράστης γνωρίζει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης, νομίζει πεπλανημένα ότι υπάρχει λόγος που αίρει το άδικο. Ως προς την πραγματική πλάνη, προσομοιάζει με αυτήν, διότι αφορά πραγματικά περιστατικά κι όχι κανόνα δικαίου, όμως, αυτά τα πραγματικά περιστατικά δεν ανήκουν στην αντικειμενική υπόσταση, ώστε να καθίσταται αποβλημάτιστα να ενταχτούν οι προαναφερόμενες περιπτώσεις σε αυτές της πραγματικής πλάνης. Κατά την κρατούσα άποψη,⁶⁵⁴ οι περιπτώσεις αυτές εξομοιώνονται με την πραγματική πλάνη, αποκλείεται δηλαδή ο δόλος και η ενσυνείδητη αμέλεια. Ορθώς, κατά την οπτική αυτή, καθόσον όχι μόνο αυτή η λύση είναι επιεικέστερη για τον δράστη⁶⁵⁵, αλλά και γιατί στις περιπτώσεις αυτές, σύμφωνα με τον Καθηγητή Χωραφά, ο δράστης « επιδοκιμάζει ό,τι και η έννομη τάξη επιδοκιμάζει». Η πράξη του δηλαδή τελούμενη από την πεπλανημένη του αντίληψη αποκρυσταλλώνει την ίδια ψυχική στάση απέναντι στο αδίκημα που θα εντοπίζαμε και αν αυτός τελούσε την ως άνω πράξη υπό τις περιστάσεις μιας «γνήσιας» πραγματικής πλάνης.

➤ Η πλάνη περί την ερμηνεία του κανόνα δικαίου.

Ως προς τον ισχυρισμό νομικής πλάνης περί ερμηνείας του δικαίου, εδώ παρατηρείται διχογνωμία μεταξύ νομολογίας και θεωρίας⁶⁵⁶. Από τη μία η θεωρία⁶⁵⁷, την νομική πλάνη περί ερμηνείας κανόνα δικαίου την εκλαμβάνει ως πλάνη περί του αξιοποιήσιμου που δεν δικαιολογεί πλάνη περί το άδικο. Αντιθέτως, η

⁶⁵³ Βλ. Μ. Μαργαρίτης, Ποινικός Κώδικας, 2^η έκδοση, Π.Ν. Σάκκουλας σ. 120 παρ. 19.

⁶⁵⁴ βλ. καθηγητές Χωραφάς, Ανδρουλάκης, Μάγκας. Υπάρχει όμως και η αντίθετη άποψη (Μανωλεδάκης, Κατσαντώνης, Φιλιππίδης) υποστηρίζουσα ότι οι παραπάνω περιπτώσεις πρέπει να κριθούν σαν περιπτώσεις πλάνης περί το άδικο.

⁶⁵⁵ Βλ. Ανδρουλάκης, ό.π. σ. 512

⁶⁵⁶ Βλ. Μαργαρίτης, Ποινικός Κώδικας, Σάκκουλας, 2^η έκδοση, σ. 120 παρ. 13.

⁶⁵⁷ Βλ. Ν., Ανδρουλάκης ό.π. σ. 504, Μυλωνόπουλος σε ΠοινΔ ΓΜ 2007, σ. 647, Μαργαρίτης ό.π. σ. 119.

νομολογία⁶⁵⁸ σε περιπτώσεις διατάξεων εκτός ποινικού νόμου και εσφαλμένης ερμηνείας (από τον φερόμενο δράστη) η πλάνη κρίνεται συγγνωστή αν ο τελευταίος κατέβαλλε κάθε δυνατή προσπάθεια να πληροφορηθεί την πραγματική τους έννοια, όπως π.χ. με την προσδρομή σε συμβουλή νομικών, μηχανικών, τυχόντων αδειών⁶⁵⁹ ή γνωματεύσεων. Εδώ τίθεται και το ζήτημα επίκλησης τυχούσας νομολογίας επί δυσερμήνευτων αποφάσεων, ως λόγο νομικής πλάνης. Αυτό σημαίνει ότι ο φερόμενος δράστης, βασιζόμενος σε μια δικαστική απόφαση συναφούς περίπτωσης με αυτόν, ερμήνευσε αντιστοίχως τον κανόνα δικαίου. Η μεν νομολογία έχει κρίνει συγγνωστή τέτοιου είδους πλάνη⁶⁶⁰ όχι όμως κατά πάγιο τρόπο⁶⁶¹. Παράλληλα, η θεωρία⁶⁶² δεν αντιμετωπίζει ενιαία το ζήτημα με δικαιολογητική βάση την αποδοχή της πλάνης της ερμηνείας ως συγγνωστής νομικής πλάνης που δίνεται σε όμοιες περιπτώσεις που υπάρχει πάγια νομολογία η οποία κρίνει σύννομη την πράξη του κατηγορούμενου⁶⁶³ ή απόφαση Ακυρωτικού Δικαστηρίου⁶⁶⁴.

6.1.2.Α ΠΡΟΒΟΛΗ ΙΣΧΥΡΙΣΜΩΝ

Αυτοτελείς ισχυρισμοί είναι γενικώς εκείνοι, οι οποίοι κατατείνουν στην άρση του άδικου χαρακτήρα της πράξης ή αποκλείουν ή μειώνουν την ικανότητα προς καταλογισμό ή οδηγούν στην απόσβεση του αξιοποίνου ή σε μείωση της ποινής⁶⁶⁵.

Οι ισχυρισμοί περί πραγματικής και συγγνωστής νομικής πλάνης είναι αυτοτελείς, προτείνονται στο ουσιαστικό δικαστήριο σύμφωνα με τα άρθρα 172 παρ. 2⁶⁶⁶ και 333⁶⁶⁷ παρ. 2 Κ.Π.Δ. και **χρηζουν κατά την αντιμετώπισή τους ειδικής και**

⁶⁵⁸ ΑΠ 696/93 Ποιν Χρ ΜΓ σ. 642,

⁶⁵⁹ Ζήτημα που τίγεται με την παρούσα εργασία με τον σχολιασμό στην περίπτωση νομικής πλάνης επί κτίσματος σε αναδασωτέα έκταση από κατέχοντα αντίθετη βεβαίωση δασάρχη ΤριμΕφΑθ 2543/98 ΠοινΔ 1999, σ. 451.

⁶⁶⁰ ΑΠ 1224/82 ΠοινΧρ ΛΓ σ. 470, ΑΠ 1019/86 ΠοινΧρ Λ ΣΤ σ. 912)

⁶⁶¹ ΑΠ 1055/98 ΠοινΧρ ΜΘ σ. 584.

⁶⁶² Ειδικό άρθρο από Α. Κοτσαλή, «Νομική Πλάνη και νομολογιακό Δίκαιο» σε Ποιν Χρ ΝΖ/2007 σ. 961

⁶⁶³ Βλ. Α. Κοτσαλής ο.π. σελ. 971

⁶⁶⁴ Βλ. Α. Κοτσαλής ο.π σελ. 972.

⁶⁶⁵ ΑΠ 1576/1988 Ποιν. Χρον. ΛΘ σ. 397, ομοίως ΑΠ 912/2004 Ποιν. Χρον. ΝΕ, σ. 422

⁶⁶⁶ « 2.Η ακυρότητα της διαδικασίας στο ακροατήριο επέρχεται επίσης και στην περίπτωση που ο κατηγορούμενος ή ο συνήγορός του ή ο εισαγγελέας ζήτησαν να ασκήσουν δικαίωμα που ρητά τους παρέχεται από το νόμο και το δικαστήριο τους το αρνήθηκε ή παρέλειψε να αποφανθεί για τη σχετική αίτηση...»

⁶⁶⁷ Εκείνος που διευθύνει δίνει επίσης την άδεια στους διαδίκους, όπως και στους συνηγόρους τους, να υποβάλουν ερωτήσεις στους εξεταζόμενους μάρτυρες, Πραγματογνώμονες ή τεχνικούς συμβούλους, και δεν επιτρέπει ερωτήσεις άσκοπες ή έξω από το θέμα. Δίνει επίσης σ' αυτούς το λόγο για να αγορεύσουν ή, όταν το ζητήσουν, για να κάνουν δηλώσεις, αιτήσεις ή ενστάσεις για οποιοδήποτε θέμα που αφορά την υπόθεση που συζητείται, εξετάζει τους μάρτυρες, τους κατηγορουμένους και τους αστικώς υπευθύνους και δημοσιεύει την απόφαση.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

εμπεριστατωμένης αιτιολογίας από αυτό, με ειδική αναφορά. Προς τούτο πρέπει να είναι ορισμένοι κατά περιεχόμενο, δηλαδή να περιλαμβάνουν τα επί μέρους περιστατικά της κρινόμενης περίπτωσης τα οποία και τους θεμελιώνουν. Αυτό διότι, σύμφωνα με τη νομολογία, δεν αρκεί η επίκληση απλώς του χαρακτηρισμού, με τον οποίο οι ισχυρισμοί αυτοί είναι γνωστοί στην νομική ορολογία⁶⁶⁸.

Είναι προφανές, ότι η προβολή τους κρίνεται άκρως σημαντική για τη τύχη του κατηγορούμενου τόσο για ουσιαστικούς, όσο και για τυπικούς λόγους. Για τους μεν πρώτους επειδή ακριβώς τυχόν αποδοχή τους υποχρεώνει το Δικαστήριο να προσανατολιστεί σε αθωωτική απόφαση, για τους δε δεύτερους, επειδή δύνανται να αποτελέσουν αιτία αναίρεσης επί καταδικαστικής απόφασης. Συγκεκριμένα, οι εν λόγω ισχυρισμοί εάν δεν αντιμετωπιστούν από το δικαστήριο με ειδική και αιτιολογημένη αιτιολογία, η απόφαση αυτού είναι αναιρετέα για έλλειψη αιτιολογίας⁶⁶⁹.

Αναλυτικότερα, η πάγια άποψη της νομολογίας επιτάσσει να υποβάλλονται πλήρη στοιχεία θεμελίωσης των αυτοτελών ισχυρισμών. Επί πραγματικής πλάνης, πρέπει να εκτίθεται η άγνοια των πραγματικών περιστατικών που τη θεμελιώνουν. Επί νομικής πλάνης πρέπει να εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά που θεμελιώνουν την εσφαλμένη συνείδηση του αδίκου καθώς και το συγγνωστό αυτής, ώστε να έχει υποχρέωση το δικαστήριο να απαντήσει αιτιολογημένα στον ισχυρισμό αυτό⁶⁷⁰. Στην εκ διαμέτρου αντίθετη σκοπιά βρίσκεται η άποψη της θεωρίας⁶⁷¹ σύμφωνα με την οποία ακόμη και εν σπέρματι αν υπάρχουν τα στοιχεία περί ύπαρξης πραγματικής ή νομικής πλάνης, **οφείλει το δικαστήριο να διερευνήσει και να αιτιολογήσει τη συνδρομή ή όχι αυτού του λόγου άρσης του καταλογισμού.**

Ως προς το δικονομικό σκέλος, οι αυτοτελείς ισχυρισμοί περί πραγματικής ή νομικής πλάνης, όπως όλοι οι αυτοτελείς ισχυρισμοί, υποβάλλονται με τα οριζόμενα στις διατάξεις της Ποινικής Δικονομίας⁶⁷². Συγκεκριμένα, οι ισχυρισμοί υποβάλλονται από τους διαδίκους κατά τη συζήτηση στο ακροατήριο του ποινικού δικαστηρίου και πρέπει να καταχωρούνται στα πρακτικά και να αναπτύσσονται προφορικά κατά τα ουσιαστικά στοιχεία της πραγματικής και νομικής θεμελίωσης τους, ώστε να γίνουν αντικείμενο έρευνας κατά τη συζήτηση της υπόθεσης⁶⁷³.

⁶⁶⁸ Βλ ΑΠ 1241/2003, Ποιν. Χρον. ΝΔ, σ. 322.

⁶⁶⁹ Βλ Αρ. 139 και 510 παρ. 1 ΚποινΔ, ΑΠ 1055/1998 ΠοινΧρ, ΜΘ, σ. 584.

⁶⁷⁰ Βλ ΑΠ 38/1991 Υπερ. 1992, σ. 619, ΑΠ 1289/1992, Υπερ. 1992, σ. 420, Π 1359/1995 Ποιν Χρ ΜΣΤ, σ. 545, ΑΠ 689/1997 Ποιν Χρ ΜΗ σ. 141, ΑΠ 649/1997 Ποιν Χρ Μη, σ. 1955, ΑΠ 456/1998 Ποιν Δικ 1999, σ. 1089, ΑΠ 532/1998 ΠοινΔικ 1999, σ. 440, ΑΠ 373/1999 ΠοινΔικ 1999, 1089)

⁶⁷¹ Βλ Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος 2006, σ. 536., Ι. Γιαννίδη, ΠοινΧρ ΜΑ, 1991, σ. 508, Καϊάφα – Γκμπάντι, παρατηρήσεις στην ΑΠ 518/1989, Υπερ. 1992, σ. 199 επ.

⁶⁷² Βλ άρθρα 331 και 141 παρ. 1 ΚΠΔ.

⁶⁷³ Ολομ. ΑΠ 2/2005, ΠοινΧρ ΝΕ, σ. 783, ΝοΒ 53, σ. 1321, ΠοινΔικ 8, σ. 656.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

6.1.2.B ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Στην αρχή του παρόντος κεφαλαίου έγινε λόγος για τα εμπόδια που συναντάει ο εφαρμοστής του δικαίου στο πλαίσιο της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος. Από αυτά γεννήθηκε και η αφορμή της παρούσης προβληματικής. *«Τίθενται στην πράξη ζητήματα νομικής και πραγματικής πλάνης αφορώντα την ποινική προστασία του περιβάλλοντος και εάν ναι πως αυτά πρέπει να ερμηνευθούν υπό το πρίσμα της ποινικής δογματικής;»* Στη συγκεκριμένη παράγραφο θα γίνει προσπάθεια να αναλυθούν περιπτωσιολογικά εκφάνσεις του ως άνω ζητήματος, ώστε να διακριβωθεί στην πορεία ποιές περιπτώσεις από αυτές απαντώνται στην πράξη και ποιές όχι.

➤ Από την έννοια της πραγματικής πλάνης προκύπτει ότι αυτή μπορεί να αφορά την άγνοια ή την εσφαλμένη αντίληψη όχι μόνο σε γεγονότα ή πραγματικές καταστάσεις, αλλά και σε νομικές ιδιότητες ή σχέσεις ή άλλα αξιολογικά στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος. Παράλληλα, επισημάνθηκε ήδη ότι η παρακολουθηματική σχέση του περιβαλλοντικού ποινικού δικαίου και των διοικητικών διατάξεων εισάγουν στην αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος στοιχεία του διοικητικού αδικού. Όμως, εν γένει **οι διοικητικές διατάξεις αποτελούνται συχνά από τη χρήση τεχνικών ορών που περιέχουν πλήθος αόριστων νομικών εννοιών**⁶⁷⁴. Παρατηρείται επιπλέον ότι - και στο πλαίσιο του διοικητικού δικαίου - η χρήση τέτοιων αορίστων νομικών εννοιών συχνά συγκεντρώνει την κριτική της θεωρίας⁶⁷⁵ κρίνοντάς τις δυσνόητες ακόμη και για τον ίδιο το δικαστή. Τίθεται επομένως εύλογα το ερώτημα: δεν είναι βάσιμος ο ισχυρισμός του πολίτη ότι είχε άγνοια για το τί έπραττε σε συναναφορά με το αποδιδόμενο σε αυτόν αδίκημα; Έναν τέτοιο ισχυρισμό οι εφαρμοστές του δικαίου πρέπει να τον κρίνουν ως πραγματική ή νομική πλάνη περί της ερμηνείας του δικαίου;

➤ Περαιτέρω, η άγνοια ή η λανθασμένη αντίληψη της πραγματικότητας από τον δράστη στην πραγματική πλάνη μπορεί να αφορά κάποιο περιστατικό που επαυξάνει τη βαρύτητα της αποδιδόμενης σε αυτόν πράξης του. Στα προς εξέταση νομοθετήματα εμπεριέχονται τέτοιες διατάξεις⁶⁷⁶. Τί γίνεται επομένως αν ισχυριστεί ο δράστης ότι τα αγνοούσε; Αν στο ως άνω παραπεμπόμενο παράδειγμα ισχυριστεί αυτός ότι δεν γνώριζε πώς προέβη στο αποδιδόμενο εις αυτόν έγκλημα σε περιοχές

⁶⁷⁴ Ακόμη και για το διοικητικό δικαστή είναι δύσκολο να κρίνει με ασφάλεια επί τεχνικών εννοιών όπως, «σοβαρός κίνδυνος για το περιβάλλον, ήπια ανάπτυξη, κανόνες της επιστήμης και της τέχνης, ιδιαίτερος κίνδυνος για το περιβάλλον, η καλύτερη διαθέσιμη και οικονομικά εφικτή τεχνολογία (άρθρο 1 παρ. 3 εδ. στ σ. 1650/86)

⁶⁷⁵ Βλ. Δ. Νίκας, *«Η νομική προβληματική της προστασίας του περιβάλλοντος»*, σ. 200 επ. εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή 1985 και Κουτούπα Ρεγκάκου *«Δίκαιο του περιβάλλοντος»*, σελ. 142 εκδόσεις Σάκκουλας 2005

⁶⁷⁶ Π.χ. στο ν. 1650/86 άρθ. 3 «...αν η υποβάθμιση του περιβάλλοντος έλαβε χώρα μέσα στις περιοχές του άρθρου 19 του ν. 1650/1986 επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον 8 μηνών και χρηματική ποινή...»

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

απόλυτης προστασίας της φύσης⁶⁷⁷, ο ισχυρισμός αυτός συνιστά πραγματική πλάνη; Εάν ναι, αυτό πρακτικά σημαίνει πως για μια τόσο διακεκριμένη βλάβη⁶⁷⁸ η μόνη δυνατότητα του ποινικού δικαστή είναι να τον τιμωρήσει μόνο για αμέλεια;

➤ Έχει ήδη εκτεθεί πως πράξεις που προσβάλλουν το περιβάλλον συνδέονται συχνά με το οικονομικό έγκλημα, αλλά και εν ευρεία έννοια με την ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας. Επισημάνθηκε ήδη, πως οι φυσικοί αυτουργοί προσβολών σε βάρος του περιβάλλοντος αναζητούνται στις κατώτερες βαθμίδες του στελεχιακού δυναμικού μιας επιχείρησης. Συνηθέστερα δε, οι εργαζόμενοι εκτελούν εντολές, που έχουν αποφασίσει άλλοι χωρίς να μπορούν τις περισσότερες φορές να τις αρνηθούν, να τις αμφισβητήσουν ή να τις ελέγξουν, δίχως να έχουν καν τις απαιτούμενες γνώσεις να αναγνωρίσουν αν οι πράξεις τους αυτές προξενούν βλάβη στο περιβάλλον.

Έστω - ως υπόθεση εργασίας - ότι ένας χειριστής σκαπτικού μηχανήματος λάβει την εντολή να εκχερσώσει μια δασική έκταση τη στιγμή που ο εργοδότης ισχυρίζεται πως η πράξη του αυτή είναι καθόλα νόμιμη, καθώς έχει πράξει τα δέοντα και κατέχει τα απαιτούμενα έγγραφα προς τούτο. Είναι βάσιμος ο ισχυρισμός εκ μέρους του εργαζόμενου ότι δεν γνώριζε ότι εκχέρσωνε δάσος, δεδομένου δε ότι τυχόν αμφισβήτηση του εργοδότη του μπορεί να σήμαινε και την απόλυση του; Εάν ναι, υπό ποιες προϋποθέσεις; Μήπως με αυτόν τον τρόπο επιβραβεύεται η αδιαφορία του πολίτη έναντι του εννόμου αγαθού περιβάλλοντος;

➤ Έκφραση των ζητημάτων από τη σχέση μεταξύ του διοικητικού και περιβαλλοντικού ποινικού δικαίου αποτελεί το ερώτημα κατά πόσον η ποινική εκτίμηση του δικαστή δεσμεύεται από πράξεις της διοίκησης. Πρακτικά, τι γίνεται εάν στα πλαίσια της διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης, αυτή δράσει εκτός των ορίων της και εκδώσει μια άκυρη άδεια που επιτρέπει στον πολίτη να εκτελέσει πράξεις ζημιογόνες για το περιβάλλον; Μια τέτοια πράξη της διοίκησης δικαιολογεί συγγνωστή νομική πλάνη για τον δράστη, αίροντάς του τον καταλογισμό και

⁶⁷⁷ Άρθρο 19 ν. 1650/86: *Κριτήρια χαρακτηρισμού και αρχές προστασίας.*

1. Ως περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης (*Strict nature reserves*) χαρακτηρίζονται εκτάσεις με εξαιρετικά ευαίσθητα οικοσυστήματα, ενδιαίτηματα σπάνιων ή απειλούμενων με εξαφάνιση ειδών της αυτοφύους χλωρίδας ή άγριας πανίδας ή εκτάσεις που έχουν σημαίνουσα θέση στον κύκλο ζωής σπάνιων ή απειλούμενων με εξαφάνιση ειδών της άγριας πανίδας. Οι περιοχές αυτές υπόκεινται σε αυστηρή φύλαξη από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Στις περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης απαγορεύεται κάθε δραστηριότητα. Κατ' εξαίρεση, μπορεί να επιτρέπονται, σύμφωνα με τις ειδικότερες ρυθμίσεις του οικείου σχεδίου διαχείρισης, η διεξαγωγή επιστημονικών ερευνών εφόσον εξασφαλίζεται υψηλός βαθμός προστασίας, όπως και η εκτέλεση εργασιών που κρίνονται απολύτως αναγκαίες για τη μη αλλοίωση εκείνων των χαρακτηριστικών που διασφαλίζουν τη διατήρηση των προστατευτέων αντικειμένων, ειδών ή οικοτόπων.

⁶⁷⁸ Το γράμμα της διάταξης απαιτεί να επέλθει βλάβη όχι απλώς κίνδυνος «αν η υποβάθμιση του περιβάλλοντος έλαβε χώρα μέσα...»

αθωώνοντας τον για την αποδιδόμενη εις αυτόν κατηγορία⁶⁷⁹; Εάν ναι υπό ποιες προϋποθέσεις;

➤ Περαιτέρω, η **εξέλιξη των διοικητικών ρυθμίσεων** μπορεί να **δημιουργήσει σύγχυση** σε έναν πολίτη για το τι θεωρείται άδικο από το νομοθέτη και τι όχι. Για παράδειγμα, μπορεί ένας πολίτης σήμερα κατόπιν άδειας της διοίκησης να εκτελεί εργασίες ζημιογόνες για το περιβάλλον. Στο μεσοδιάστημα όμως, είναι δυνατό ο χώρος στον οποίο εκτελεί τις εργασίες αυτές να ενταχθεί σε μια ζώνη απολύτου προστασίας του περιβάλλοντος. Εάν συνεχίσει τις εργασίες του αυτές, μπορεί να προβάλει τον ισχυρισμό του περί πλάνης περί του αδίκου χαρακτήρα της πράξης του, εφόσον νόμιζε ότι η πρωτότερη άδεια που είχε λάβει τον νομιμοποιούσε ως προς αυτές;

➤ Κριτήριο για να διαγνωσθεί η συγγνωστή πλάνη περί το άδικο αποτελεί το αν ο κατηγορούμενος σύμφωνα με τις πνευματικές και επαγγελματικές ικανότητές του και την προσπάθεια που έπρεπε να καταβάλει για να πληροφορηθεί το επιτρεπτό της πράξης, δεν μπορούσε να γνωρίζει τον άδικο χαρακτήρα αυτής. Αντίστοιχα και για τη πλάνη περί ερμηνείας του κανόνα, που η νομολογία συχνά εκλαμβάνει ως νομική πλάνη, **κρίνεται συγγνωστή αν ο τελευταίος κατέβαλλε κάθε δυνατή προσπάθεια να πληροφορηθεί την πραγματική τους έννοια**, όπως λ.χ. με την προσδρομή σε συμβουλή νομικών, μηχανικών, τυχόντων αδειών ή γνωματεύσεων. Συχνά, εφόσον κάποιος πολίτης βρεθεί ενώπιον ενός τέτοιου διλήμματος **είναι λογικό να εξετάσει τί έχουν αποφασίσει τα δικαστήρια σε όμοιες περιπτώσεις με τη δική του**. Χάριν παραδείγματος, έστω ότι ένας νέος σε ηλικία, που δεν έχει εμπειρία από ανάλογες περιπτώσεις, θέλει να οικοδομήσει σε μια περιοχή η οποία είναι δασική. Στη θέα μερικών δέντρων προβληματίζεται - υπόκειται δηλαδή στη διεργασία να κρίνει - για το αν είναι νόμιμο να προβεί σε εργασίες εκχέρσωσης προς τούτο. Ρωτώντας τον μηχανικό του, έλαβε την απάντηση να μην ανησυχεί καθώς και ο γείτονάς του αντιμετώπισε το ίδιο ζήτημα με τις αρχές και κατά την εκδίκαση της υπόθεσής του ενώπιον της ποινικής δικαιοσύνης αθωώθηκε πανηγυρικώς. Πράγματι ρωτώντας τον γείτονά του, αυτός του επιβεβαίωσε τα παραπάνω. Εφ' όσον μετά βρεθεί ο ίδιος υπόλογος στην ποινική δικαιοσύνη, μπορεί να θεμελιώσει ότι βρισκόταν σε πλάνη περί το άδικο, επειδή βασιζόμενος σε μια αντίστοιχη δικαστική απόφαση θεωρούσε νόμιμες τις εργασίες του;

6.1.3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Με αφορμή τις παραπάνω σκέψεις, είναι λογικό για την ανεύρεση τυχόντων απαντήσεων να εξεταστούν ποιές απ' τις παραπάνω περιπτώσεις απαντώνται στη

⁶⁷⁹ Βέβαια το ως άνω ερώτημα θα μπορούσε να δοθεί και αντιστρόφως, τι γίνεται όταν η διοίκηση κρίνει ότι μια πράξη παραβιάζει διατάξεις προστασίας του περιβάλλοντος, υποχρεούται ο ποινικός δικαστής σε καταδικαστική απόφαση σε βάρος του δράστη;

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

δικαστική πρακτική και πώς η νομολογία έκρινε επ' αυτών και ποιές απλώς κινούνται καθαρά σε θεωρητικό επίπεδο.

➤ ΤρΕφΚακΑθ 2543/1998, ΠοινΔικ 5/1999

Η ανωτέρω απόφαση αφορά τα **αδικήματα της κατάληψης δασικής έκτασης και της ανέγερσης κτίσματος σε δασική έκταση που κηρύχθηκε αναδασωτέα**. Οι κατηγορούμενοι ήταν ο κύριος της έκτασης, που ήθελε να μπαζώσει το έδαφος και να εγκαταστήσει απ' αυτού λυόμενη οικία, ο εργολάβος που ανέλαβε το έργο και ο χειριστής της μπουλντόζας.

Ο α' κατηγορούμενος κηρύχθηκε **αθώος για τα ως άνω αδικήματα, λόγω συγγνωστής πλάνης, αφού ήταν εφοδιασμένος με έγγραφο της αρμόδιας δασικής υπηρεσίας που βεβαίωνε τα αντίθετα**. Συγκεκριμένα, η σύζυγός του αρχική κυρία της έκτασης, είχε υποβάλλει αίτηση στο Δασαρχείο Πειραιώς για τον χαρακτηρισμό της περιοχής, το οποίο με τη σειρά του απάντησε πως αυτή δεν είχε κριθεί αναδασωτέα. Κατόπιν εκείνη προμηθεύτηκε την **νόμιμη άδεια οικοδομής**. Ο β' κατηγορούμενος (**εργολάβος**) αθώωθηκε καθώς γνώριζε ότι υπήρχε άδεια οικοδομής και δεν μπορούσε να πιστεύει το αντίθετο. Ομοίως, ο γ' κατηγορούμενος (**χειριστής**) αθώωθηκε λόγω συγγνωστής πλάνης.

Εντούτοις, σύμφωνα με τα όσα προαναφέρθηκαν, η ανωτέρω απόφαση ελέγχεται ως προς τον χαρακτηρισμό της πλάνης στην οποία βρισκόταν ο εργολάβος και ο χειριστής. Αυτό διότι από το ιστορικό της απόφασης, μάλλον αυτή προσομοιάζει σε πραγματική πλάνη και όχι νομική, καθώς οι κατηγορούμενοι είχαν πλήρη άγνοια για το ότι εκχέρσωναν δασική έκταση, άγνοια δηλαδή επί της αντικειμενικής υπόστασης του αδικήματος.

➤ ΑΠ 643/1993⁶⁸⁰

Ως προς το περιεχόμενο του αυτοτελούς ισχυρισμού της νομική πλάνης παρουσιάζει ενδιαφέρον η ανωτέρω απόφαση. Συγκεκριμένα:

Η κατηγορία αφορά **κατασκευή κτίσματος εντός μοναστηριακής δασικής εκτάσεως χωρίς να έχει δικαίωμα, προκαλώντας έτσι ανεπίτρεπτη μεταβολή στη χρήση δάσους** (άρθρ. 71 παρ. 1 Ν. 998/1979). Ο ισχυρισμός του κατηγορουμένου ότι επισκεύασε την σκεπή επί προϋπάρχοντος κτίσματος για τη θεμελίωση νομική πλάνης κρίθηκε απορριπτέος. Αυτό διότι ο ανωτέρω ισχυρισμός **συνιστά αυτοτελή ισχυρισμό μόνο αν είναι ορισμένος κατά περιεχόμενο και περιλαμβάνει επιμέρους περιστατικά της συγκεκριμένης περίπτωσης με ειδική αναφορά ότι η πλάνη του ήταν συγγνωστή**, ότι δηλαδή από τις ειδικές συνθήκες τις συναφείς με την προσωπικότητα του δράστη και τις ικανότητές του και παρά την καταβολή της επιβαλλόμενης επιμέλειας, δεν μπόρεσε αυτός να διαγνώσει το άδικο της πράξης του, περιστατικά, τα οποία έκρινε ο ΑΠ ότι δεν προβλήθησαν από την υπεράσπιση του κατηγορουμένου.

⁶⁸⁰ Βλ. ΠοινΧρ ΜΓ σ. 507

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Το συγκεκριμένο σκεπτικό σίγουρα θα έβρισκε αντίθετη τη θεωρία, αφού όπως επισημάνθηκε η προβολή από μόνου του ενός τέτοιου ισχυρισμού, δίχως να είναι ορισμένου, υποστηρίζει πως αρκεί για να υποχρεωθεί ο δικαστής σε ειδική και εμπεριστατωμένη σε αιτιολογία επί απορρίψεώς του.

➤ Π 747/2005⁶⁸¹

Σύμφωνα με την ανωτέρω απόφαση θεωρείται αιτιολογημένη η καταδίκη των αναιρεσειόντων για **παράνομη εκχέρσωση δημόσιας δασικής έκτασης και ηθική αυτουργία σε αυτή**. Αιτιολογημένη η **απόρριψη αυτοτελούς ισχυρισμού περί πραγματικής πλάνης**. Εδώ ο α' κατηγορούμενος ήταν ο χειριστής του σκαπτικού μηχανήματος και ο β' κατηγορούμενος ο κύριος (μαζί με τη μητέρα του) της έκτασης και ο εντολέας του πρώτου.

Ο β' κατηγορούμενος μαζί με την μητέρα του είχαν πάρει άδεια για καλλιέργεια έκτασής τους συνολικής επιφάνειας 36 στρεμμάτων, εντούτοις αυτός προέβη σε καλλιέργεια έκτασης 46 στρεμμάτων, εκχερσώνοντας δημόσια δασική έκταση. Προς τούτο δε επικαλέστηκε έγγραφο του Δασαρχείου (του οποίου η γνησιότητα αμφισβητήθηκε), ενώ την ίδια ώρα υπήρχε έγγραφο του τελευταίου που όριζε την επιτρεπόμενη έκταση τα 36 τ.μ. Το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο όμως δε στάθηκε μόνο εκεί, για την απόρριψη του ισχυρισμού περί πραγματικής πλάνης, αλλά περιέλαβε στην αιτιολογία, ειδική και εμπεριστατωμένη ως όφειλε, ότι μεταξύ των εκτάσεων υπήρχε ένα φυσικό όριο, καθόσον «...ήταν εμφανής η διαφορά της βλάστησης μεταξύ της ιδιωτικής έκτασης και της δημόσιας δασικής» Αυτός ήταν και ο λόγος που καταδίκασε από κοινού και τους δύο με ποινή φυλάκισης για το μεν πρώτο (χειριστή) 2 μηνών, τον δε δεύτερο (εντολέα) 7 μηνών, την έκτιση των οποίων ανέστειλε επί τριετία.

➤ ΑΠ 149/2005⁶⁸²

Σύμφωνα με την ανωτέρω απόφαση θεωρείται αιτιολογημένη η **απόρριψη του ισχυρισμού του αναιρεσειόντος περί νομικής πλάνης**. Εδώ ο κατηγορούμενος προέβη σε αποστραγγιστικά έργα σε περιοχή που, όπως είχε καθοριστεί από σχετική ΚΥΑ, είχε ενταχθεί στη συνθήκη RAMSAR, ως προστατευόμενος υδροβιότοπος διεθνούς ενδιαφέροντος. Ο ισχυρισμός του περί νομικής πλάνης βασίστηκε στην ύπαρξη δύο αδειών της πολεοδομίας προς τούτο.

Εντούτοις, το δικαστήριο της ουσίας δεν αποδέχθηκε τον ισχυρισμό του αυτό. Αυτό διότι **η μεν πρώτη άδεια με ημερομηνία έκδοσης πριν την έκδοση της** ως άνω ΚΥΑ αφορούσε μόνο έργα μπαζώματος και όχι αποστραγγιστικά. **Η δε δεύτερη**

⁶⁸¹ βλ. ΠοινΛ 2/2005 σ.605 επ.

⁶⁸² βλ. ΠοινΛ 1/2005, σ. 229.

άδεια που εκδόθηκε ήταν μεταγενέστερη της ως άνω ΚΥΑ και ως εκ τούτου δεν θεμελιώνει για το Δικαστήριο νομική πλάνη. Ορθώς κατά τη γνώμη μου το Δικαστήριο προέβη στην κρίση του αυτή. Εμπράκτως απέδειξε ότι η ύπαρξη μιας διοικητικής πράξης δεν αποτελεί πανάκεια για τους κατηγορούμενους δικαιολογώντας υποχρεωτικά ισχυρισμό περί συγγνωστής πλάνης περί το άδικο. Άδειες οι οποίες πιθανόν - με γνώμονα την κοινή πείρα - συχνά έρχονται ως αποτέλεσμα αδιαφανών και υπόγειων διαδικασιών. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκρινε επί του συνόλου της συμπεριφοράς των δραστών και φρόντισε με την ειδική αιτιολογία του - ως όφειλε - να μην αφήσει περιθώριο στον ΑΠ με την παρούσα απόφαση για τυχούσα αναίρεση της.

➤ ΑΠ 71/2009

Με την ως άνω απόφαση περιγράφεται η έννοια δάσους και δασικής έκτασης. Το κρινόμενο έγκλημα **αφορούσε παράνομη εκχέρσωση δάσους ή δασικής έκτασης ή πρόκλησης βλάβης καθ' οιονδήποτε τρόπο της κατά προορισμό χρήσης του δάσους ή της δασικής έκτασης.** Οι τρεις κατηγορούμενοι, ένας εκ των οποίων και πρόεδρος της κοινότητας, προέβησαν στη διάνοιξη δρόμου μέσα σε δημόσια δασική έκταση. Ο τελευταίος δε, υπέβαλλε ισχυρισμό περί νομικής πλάνης ο οποίος δεν έγινε δεκτός από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο με την αιτιολογία ότι «...όπως προκύπτει από την απολογία του ήταν Πρόεδρος Κοινότητας, έχει ανοίξει δρόμους και έχει φτάσει έως την περιοχή ... και συνεπώς γνώριζε όλη την περιοχή και την επίδικη, καθώς και τον Δημόσιο χαρακτήρα αυτής, ήτοι του ότι επρόκειτο για δημόσιο δάσος...». Εντούτοις, με την παρούσα η πρωτοβάθμια απόφαση ακυρώθηκε ως μη ειδικώς και εμπειριστατωμένως αιτιολογημένη, αφού δεν παρατίθενται σ' αυτήν πραγματικά περιστατικά από τα οποία να προκύπτει η ιδιότητα της επίδικης έκτασης ως δάσους ή δασικής έκτασης.

➤ ΑΠ 786/2009

Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο (Τριμ. Πλημ. Πειραιώς) έκρινε ότι ο κατηγορούμενος **ενεργώντας ατομικώς και ως εκπρόσωπος αλλοδαπής εταιρείας, με πρόθεση προέβη σε παράνομη εκχέρσωση δασικής εκτάσεως 2.900 τ.μ, ήτοι της εδαφικής εκτάσεως την οποία είχε αγοράσει και μεταβίβασε στην αλλοδαπή προαναφερόμενη εταιρεία και εντός της οποίας είχε ανεγείρει το παράνομο κτίσμα, αλλά και της περιβάλλουσας αυτήν ευρύτερης δασικής έκτασης.**

Ο ισχυρισμός περί συγγνωστής νομικής πλάνης από τον κατηγορούμενο αφορούσε ότι « ο νομικός του παραστάτης, στην από 20-9-1999 επιστολή του τον διαβεβαίωσε ότι διενήργησε έλεγχο στο Υποθηκοφυλακείο για το υπό μεταβίβαση ακίνητο και αυτό πληροί τις νομικές προϋποθέσεις αγοράς του, λαμβανομένου υπόψη ότι τούτο δεν είναι άρτιο και οικοδομήσιμο...». Το Δικαστήριο ειδικώς και εμπειριστατωμένως - ως όφειλε - έκρινε ότι «...αυτή η διαβεβαίωση δεν αναφέρεται στη δυνατότητα εκχέρσωσης της έκτασης που αγόρασε, θέμα που δεν προκύπτει ότι τέθηκε υπόψη του προαναφερόμενου δικηγόρου, αλλά και διότι υπήρχε δυνατότητα να πληροφορηθεί ο κατηγορούμενος με ακρίβεια τα νόμιμα δικαιώματά του, αν

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

απευθυνόταν στις αρμόδιες αρχές (Δασαρχείο) ή στον νομικό του παραστάτη, οπότε θα μπορούσε να διαγνώσει το άδικο της πράξης του. Πλήρως αιτιολογημένη η απόρριψή του...» Αιτιολόγηση η οποία κρίθηκε κι από τον ΑΠ επαρκής.

➤ ΑΠ 143/2011

Ο κατηγορούμενος είχε καταδικασθεί πρωτοβάθμια για το αδίκημα της παράνομης εκχέρσωσης δασικής έκτασης, συγκεκριμένα την εκχέρσωση 5 στρεμμάτων δασικής μορφής με τη χρήση χωματουργικού μηχανήματος. Επί του αυτοτελούς ισχυρισμού του περί πραγματικής πλάνης έκρινε ότι πρέπει ν' απορριφθεί, καθόσον, προέκυψε ότι ο τελευταίος ήταν ενήμερος της δασικής μορφής του επίδικου τμήματος του ακινήτου ιδιοκτησίας του, το οποίο ασφαλώς μπορούσε και να διαγνώσει ενόψει της παρατηρούμενης σε αυτό βλάστησης. Επίσης η πράξη χαρακτηρισμού αυτού είχε ήδη γίνει κατά το έτος 2001, ενώ στις 3-12-2001 ο τελευταίος είχε καταθέσει αντιρρήσεις κατ' αυτής.

➤ ΑΠ 80/2006⁶⁸³

Εν προκειμένω, ο κατηγορούμενος καταδικάσθηκε, διότι στη δασική θέση «Δροσίνικα-Χάσι-Αλώνι» της κτηματικής περιφέρειας Γουλεμίου Φθιώτιδας, κατά το χρονικό διάστημα από το έτος 1998 έως το 2001, προέβη στη διενέργεια διακατοχικών πράξεων δημόσιας δασικής έκτασης 4.300 τ.μ. που εκχέρσωσε παράνομα και που αποτελείτο από αείφυλλα και πλατύφυλλα. Η απόρριψη του ισχυρισμού του ότι τελούσε σε πραγματική πλάνη, γιατί δεν γνώριζε ότι η ένδικη έκταση, την οποία καλλιεργούσε από τριακονταετίας, ήταν πράγματι δημόσια δασική έκταση, κρίθηκε από τον ΑΠ ότι ήταν ειδικώς και επαρκώς αιτιολογημένη παρά τις αιτιάσεις του αναιρεσείοντος. Για την ακρίβεια, έκρινε ο ΑΠ ότι μπορεί να μην έγινε ειδική μνεία επί των αυτοτελών του ισχυρισμών, πάντως «..εκ του πράγματος» το Εφετείο απάντησε στον ισχυρισμό του κατηγορούμενου περί πραγματικής πλάνης.

Σύμφωνα με τα όσα είπαμε περί των προϋποθέσεων ειδικής και εμπεριστατωμένης απάντησης στον αυτοτελή ισχυρισμό της πλάνης, η παρούσα απόφαση ελέγχεται ως νομιμοποιούσα μια σχεδόν αναιτιολόγητη εφετειακή απόφαση. Σε κανένα σημείο δεν εκτέθηκαν ειδικώς τα πραγματικά περιστατικά από τα οποία προκύπτει ότι ο ισχυρισμός του περί πλάνης ήταν προσχηματικός.

➤ ΑΠ 2428/2008

Στη ως άνω απόφαση ο αναιρεσείων είχε καταδικασθεί για το αδίκημα της αυθαίρετης και χωρίς άδειας της αρμόδιας αρχής εναπόθεση υλικών απορριμμάτων σε δασική έκταση (για την ακρίβεια σε αναδασωτέα). Η συγκεκριμένη απόφαση του ΑΠ αφορά τον τρόπο προβολής ενός αυτοτελούς ισχυρισμού όπως αυτού της πλάνης. Αναλυτικά, ορίζει «..Όπως προέκυψε από τα ίδια

⁶⁸³ βλ. ΠΟΙΝ.ΛΟΓ 2006, σ. 65

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

πρακτικά του δικαστηρίου, δεν έχουν καταχωριστεί σε αυτά οι διαλαμβανόμενοι στο φερόμενο ως υποβλήθέν, προς τη διευθύνουσα τη συζήτηση από το συνήγορο του κατηγορουμένου, υπόμνημα αυτοτελείς ισχυρισμοί, που αφορούν την εκκρεμοδικία, το δεδουλευμένο και τη συγγνωστή νομική πλάνη. Αλλά και αν ήθελε γίνει δεκτό ότι υποβλήθηκαν μεν αλλά, εκ παραδρομής, δεν καταχωρήθηκαν στα πρακτικά, δεν έγινε, και προφορική ανάπτυξη τους, όπως από τα ίδια πρακτικά προκύπτει, ώστε να αποτελέσουν αντικείμενο έρευνας κατά την επακολουθήσασα συζήτηση, με αποτέλεσμα να μην έχουν προβληθεί παραδεκτά οι συγκεκριμένοι ισχυρισμοί και να μην υφίσταται υποχρέωση του δικαστηρίου να απαντήσει και αιτιολογήσει την απόρριψή τους»

➤ 39/2005 Συμβ. Πλημ. Μεσολ⁶⁸⁴

Από την συγκεκριμένη απόφαση αξίζει να σημειώσουμε στο πλαίσιο της εν θέματι προβληματικής, πως ο εισαγγελέας και το Συμβούλιο θεωρούν την **εσφαλμένη αντίληψη- ως προς ένα αξιολογικό στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης- ως συγγνωστή νομική πλάνη (προφανώς πλάνη περί της ερμηνείας κανόνα δικαίου) και όχι ως πραγματική**. Εν προκειμένω, είχε ασκηθεί ποινική δίωξη σε βάρος δύο δημάρχων για υποβάθμιση περιβάλλοντος με πρόθεση, διότι για την κάλυψη των στεγαστικών αναγκών αθίγγανων προέβησαν στην εγκατάσταση λυόμενων οικισμών σε περιοχή προστατευόμενη από τη Συνθήκη RAMSAR.

Η πρόταση του εισαγγελέα που έγινε και δεκτή από το Συμβούλιο προέκρινε ότι οι κατηγορούμενοι **τελούσαν σε συγγνωστή νομική πλάνη, αφού εύλογα σχημάτισαν, ευρισκόμενοι σε νοητική σύγχυση εσφαλμένη αντίληψη για τη νομιμότητα των πράξεων τους**. Η πλάνη τους δε αφορούσε δύο σημεία, **πρώτον στην εκτίμηση της έννοιας του περιβάλλοντος (στοιχείο αντικειμενικής υπόστασης) και δεύτερον στο δικαίωμά τους να προβούν στις παραπάνω πράξεις (λόγος άρσης του αδίκου 20 ΠΚ)**. Αυτό διότι όπως προέκυψε από τη δικογραφία ο παραπάνω χώρος δεν επιλέχθηκε τυχαία από τη δημοτική αρχή, αλλά κατόπιν σύσκεψης όπου συμμετείχαν εκπρόσωποι του γραφείου ποιότητας Ζωής του Πρωθυπουργού, ο Πρόεδρος της Κτηματικής Υπηρεσίας του Δημοσίου, η προϊσταμένη της κτηματικής υπηρεσίας, ενώ προηγήθηκε και υπόδειξη του προέδρου της ΚΕΔ για υποβολή αίτησης για το ως άνω ζήτημα.

➤ ΑΠ 1660/2010

Αναίρεση λόγω έλλειψης αιτιολογίας της προσβαλλόμενης απόφασης με την οποία οι κατηγορούμενοι, ως νόμιμοι εκπρόσωποι εταιριών κινητής τηλεφωνίας, κηρύχθηκαν **ένοχοι του αδικήματος της ρύπανσης και υποβάθμιση περιβάλλοντος**, διότι δεν αναφέρονται: α) η διάταξη νόμου που καθορίζει τα ανώτατα όρια ρύπων που υπερέβησαν, καθώς και τον τρόπο που οι ρύποι

⁶⁸⁴ βλ. Πράξη και λόγος του ΠΔ 2005, σ. 43

καθορίστηκαν, β) εάν στην επίδικη περίπτωση υπήρξε υπέρβαση των ανώτατων ορίων ρύπων και σε ποιο συγκεκριμένο επίπεδο, καθώς και η διάρκειά τους, γ) ο τρόπος με τον οποίο διαπιστώθηκε η υπέρβαση των ορίων αυτών και γ) οι συγκεκριμένες αρνητικές επιπτώσεις των ρύπων.

«Ο περί συγγνωστής νομικής πλάνης ισχυρισμός του πρώτου κατηγορουμένου είναι απορριπτέος κατ' ουσίαν, αφού δεν δύναται να θεωρηθεί πειστικός, αφενός μεν λόγω της ύπαρξης οργανωμένης νομικής υπηρεσίας της εταιρίας κινητής τηλεφωνίας την οποία εκπροσωπεί, η οποία είχε την δυνατότητα ενδελεχούς νομικής έρευνας και ενημέρωσης του κατηγορουμένου και αφετέρου, διότι είχε σαφώς λάβει γνώση της έκδοσής της του Τμήματος Περιβάλλοντος της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης ... περί απορρίψεως του αιτήματός της για έγκριση περιβαλλοντολογικών όρων τροποποίησης κεραίας σταθμού ξηράς κινητής τηλεφωνίας μεταξύ άλλων και λόγω του ότι απαγορεύεται η συνύπαρξη κεραίας κινητής τηλεφωνίας και τουριστικού καταλύματος σε ακτίνα μικρότερη των 500μ από τα όρια του οικοπέδου του καταλύματος.»

➤ ΑΠ 709/2003⁶⁸⁵

Η συγκεκριμένη απόφαση δεν αφορά αδικήματα του Ν. 1650/86 ή του 998/1979. Εντούτοις κρίθηκε σκόπιμο να περιληφθεί στην παρούσα μελέτη, καθώς ο κατηγορούμενος ισχυρίστηκε ότι λόγω πλάνης είχε δικαίωμα να τελέσει την αποδιδόμενη εις αυτόν πράξη.

Συγκεκριμένα, κατηγορούνταν για μεταβολή του αιγιαλού (αρ. 24 παρ. 2 του Ν. 2344/1940, όπως αντικ. με το αρ. 1 παρ. 3 του α.ν. 263/1968)⁶⁸⁶. Ο παραπάνω ισχυρισμός του κρίθηκε απορριπτέος, καθώς «..ακόμη κι αν υποτεθεί αληθές ότι δεν γνώριζε ότι απαιτείται άδεια για την κατασκευή εξέδρας, δεν κρίνεται συγγνωστή, αφού λόγω του επαγγέλματός του, ως εκμεταλλευτής θαλασσίων μέσων αναψυχής στην περιοχή, λόγω - της ηλικίας του (1952) και της εν γένει

⁶⁸⁵ βλ. ΠοινΧρ ΝΔ, σ. 139

⁶⁸⁶ αρ. 24 παρ.2 «Ο άνευ αδείας ή καθ' υπέρβασιν ταύτης ή και ο δυνάμει αδείας, κατά παράβασιν των διατάξεων του παρόντος Νόμου εκδιδομένης, επιφέρων επί του αιγιαλού ή της παραλίας, λοιπών χώρων οιαδήποτε μεταβολήν διά κατασκευής ή τροποποιήσεως ή καταστροφής των έργων ή του εδάφους διά λήψεως χώματος, λίθων ή άμμου ή άλλως πως, αδιάφορον αν εκ τούτου επήλθεν ή μη ζημία εις την παραλίαν, αιγιαλόν ή λοιπούς χώρους, τιμωρείται, διωκόμενος και αυτεπαγγέλτως, διά φυλακίσεως τουλάχιστον εξ (6) μηνών, ης δεν συγχωρείται και η μετατροπή και διά χρηματικής ποινής τουλάχιστον εκατόν χιλιάδων (100.000) δραχμών». Και αρ. 1 παρ. 3 «Το πρώτον εδάφιον της παραγράφου 2 του άρθρου 24 του Α.Ν. 2344/1940 αντικαθίσταται ως ακολούθως:

«2. Ο άνευ αδείας ή καθ' υπέρβασιν ταύτης ή και ο δυνάμει αδείας, κατά παράβασιν των διατάξεων του παρόντος Νόμου εκδιδομένης, επιφέρων επί του αιγιαλού ή της παραλίας, ή λοιπών χώρων οιαδήποτε μεταβολήν διά κατασκευής ή τροποποιήσεως ή καταστροφής των έργων ή του εδάφους διά λήψεως χώματος, λίθων ή άμμου ή άλλως πως, αδιάφορον αν εκ τούτου επήλθεν ή μη ζημία εις την παραλίαν, αιγιαλόν ή λοιπούς χώρους, τιμωρείται, διωκόμενος και αυτεπαγγέλτως, διά φυλακίσεως τουλάχιστον εξ (6) μηνών, ης δεν συγχωρείται και η μετατροπή και διά χρηματικής ποινής τουλάχιστον εκατόν χιλιάδων (100.000) δραχμών».

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

κοινωνικής πείρας του - θα έπρεπε να γνωρίζει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης του. Άλλωστε δεν κατέβαλλε την οιαδήποτε επιμέλεια για να διαγνώσει αν προβαίνει σε μια δικανικά αποδοκιμαζόμενη πράξη».

Συμπερασματικά λοιπόν, από την επισκόπηση της προαναφερθείσας νομολογίας προκύπτει ότι ζητήματα πλάνης- είτε πραγματικής είτε νομικής - **αναφέρονται συνηθέστερα σε περιπτώσεις που αφορούν αδικήματα που τυποποιούνται στο Νόμο 998/79** περί προστασίας των δασών παρά σ' αυτά που τυποποιούνται στο Ν. 1650/86 περί προστασίας του περιβάλλοντος.

Νομοτυπικά, επιβεβαιώνεται η κριτική της θεωρίας απέναντι στον νομοθέτη για την καθυστέρηση της έκδοσης των παραπεμπόμενων διοικητικών πράξεων που οδηγεί στην περιορισμένη χρήση του ως άνω νομοθετήματος⁶⁸⁷. Υπό το πρίσμα της **Εγκληματολογικής επιστήμης**, συμπεραίνεται ότι οι περιπτώσεις που αφορούν προσβολές του δάσους φαίνεται να ελκύουν το ποινικό ενδιαφέρον των δραστών, καθώς όχι μόνο θεωρείται επικερδές για εκείνους αλλά και βρίσκουν κατάλληλο έδαφος λόγω ελλιπούς προληπτικής δράσης της πολιτείας για την προστασία του. Αποδεικνύεται εμπράκτως ότι **η έλλειψη ενός ολοκληρωμένου συστήματος δασικών χαρτών**,⁶⁸⁸ **ευκόλως προσβάσιμο στον οιονδήποτε μέσω του διαδικτύου**, αφήνει περιθώριο για προβολή ισχυρισμού πλάνης από τον κατηγορούμενο.

Πριν την επισκόπηση της νομολογίας σταθήκαμε στην προβληματική που προκύπτει από την παρακολουθηματική σχέση ποινικού δικαίου περιβάλλοντος και διοικητικού δικαίου. Με αφορμή τις επιμέρους εκφάνσεις της, δημιουργήθηκε η υποψία ότι - κατά την μέθοδο της παραπομπής - με την εισχώρηση του διοικητικού αδικού στο ποινικό άδικο των περιβαλλοντικών διατάξεων δημιουργείται χώρος για προβολή ισχυρισμών περί νομικής πλάνης από την πλευρά των δραστών. Ήδη στη θεωρία μάλιστα έχει εκφραστεί ο φόβος ότι δύσκολα ο δικαστής δε θα δεχόταν το συγγνωστό τέτοιων ισχυρισμών⁶⁸⁹. Η ως άνω επισκόπηση της νομολογίας επιβεβαίωσε κατά το ήμισυ τις παραπάνω σκέψεις. Πράγματι, συχνότερη εμφάνιση στα ακροατήρια παρουσιάζουν οι ισχυρισμοί περί νομικής πλάνης, καθόσον οι κατηγορούμενοι φαίνεται να προσβλέπουν στο συγγνωστό της πλάνης τους, προφασιζόμενοι άγνοια των διατάξεων ή επικαλούμενοι πράξεων της διοίκησης προς τούτο. Εντούτοις, η νομολογία κατά το ήμισυ σε συχνότητα δέχτηκε τέτοιου είδους ισχυρισμούς.

Πάντως, μελετώντας τις ανωτέρω αποφάσεις δεν πρέπει να μας δημιουργεί εντύπωση το γεγονός ότι **όσες φορές τέθηκε ζήτημα πραγματικής πλάνης** (κυρίως στην άγνοια ότι ο χώρος προσβολής αποτελούσε δάσος) ο δικαστής απέρριψε τους ισχυρισμούς αυτούς στο σύνολό τους. Αυτό διότι συν τοις άλλοις, στάθηκε σε

⁶⁸⁷ Κριτική που ήδη ξεκίνησε από το 1989 βλ. ενδ. Σιδέρης, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος ως πρόβλημα αντεγκληματικής πολιτικής, Σάκκουλας, Κομοτηνή 1981., σ. 54

⁶⁸⁸ Γ. Παπαδημητρίου, Περιβαλλοντικά επίκαιρα, Σάκκουλας, Κομοτηνή 2007, σ. 24 - 27

⁶⁸⁹ Ι. Καράκωστας ο.π. σ. 703, «..πρέπει να σημειωθεί, ότι σε πρακτικό επίπεδο, ο ποινικός δικαστής δύσκολα θα δεχτεί ότι η πλάνη περί των άδικο χαρακτήρα της πράξης δε θα είναι συγγνωστή..»

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

μεγάλο βαθμό και στη **δυνατότητα του δράστη να αντιληφθεί με τις ίδιες τις αισθήσεις του** τη βλάβη του χώρου, όπως στην **ΑΠ 747/03 και ΑΠ 143/2011**.

Συνεχίζοντας, η επισκόπηση της νομολογίας ήρθε να επιβεβαιώσει όσα πιθανολογήθηκαν κατά την δικονομική ανάπτυξη του τρόπου προβολής των ισχυρισμών των πλάνων που προβλέπει ο ποινικός μας κώδικας. Βασιζόμενοι στη θεωρία, **θα αναμενόταν από το δικαστή** ακόμη και στο άκουσμα ισχυρισμού περί πλάνης **να προχωρά στην κατ' ουσία εκτίμηση** του και την ειδική και αιτιολογημένη απάντηση επ' αυτού και όχι στην πράξη να απορρίπτει ενίοτε τέτοιους ισχυρισμούς ως μη ορισμένως και ορθώς προτασσόμενων από την υπεράσπιση του κατηγορουμένου, όπως στην **ΑΠ 643/1993 και ΑΠ 2428/2008**. Επίσης, βάσει της θεωρίας θα αναμενόταν τυχόν επικαλούμενη άγνοια πραγματικών περιστατικών επί αξιολογικού στοιχείου της αντικειμενικής υπόστασης να χαρακτηρίζεται ως πραγματική πλάνη. Εντούτοις, κρίθηκε στην πράξη ότι οι κατηγορούμενοι στην **39/2005 Συμβ. Πλημ. Μεσολ.** θεωρώντας ότι δεν τελούσαν «υποβάθμιση περιβάλλοντος» τελούσαν σε συγγνωστή νομική πλάνη.

Επ' αφορμή βέβαια της παρούσας μελέτης, αξίζει να αναφερθεί και η Απόφαση που αναίρεσε το δικαστήριο της ουσίας λόγω αιτιολογίας που εδράζονταν στην έλλειψη καθορισμού από μέρους του δικαστή της επίδικης δασικής έκτασης όπως στην **ΑΠ 71/09**.

Διαταύτα ως γενικό συμπέρασμα, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η πληθώρα των κανονιστικών πράξεων της διοίκησης, σε συνδυασμό με τη δυναμική εξέλιξη και μεταβολή που υφίστανται πολλές από τις πράξεις αυτές, φαίνεται πως στην πράξη φέρνουν το άτομο μπροστά σε μια δαιδαλώδη και εγκατεσπαρμένη σε διάφορα κείμενα νομοθεσία. Γι αυτό σε επίπεδο νομολογίας, ο ποινικός δικαστής πολλές φορές, κατά τη διερεύνηση της υπαιτιότητας και συγκεκριμένα του δόλου του δράστη, υποχρεώθηκε να εξετάσει κατ' ουσία περιπτώσεις ισχυρισμών ότι η πλάνη περί τον άδικο χαρακτήρα της πράξης είναι συγγνωστή (άρθρο 31 παρ. 2 ΠΚ). Παράλληλα όμως - όπως παρουσιάστηκε - το ζήτημα αυτό κάθε φορά κρίνεται *in concreto* και εξαρτάται και από πολλούς άλλους παράγοντες. Συγκεντρωτικά, ανάμεσα στα κριτήρια που καθόρισαν τη δικανική πεποίθηση ήταν:

- **η θέση και η ιδιότητα του κατηγορουμένου**, όπως π.χ. στην **ΑΠ 71/09**, όπου δεν κρίθηκε συγγνωστή η πλάνη των κατηγορουμένων **αφού ήταν Πρόεδροι Κοινότητας** και είχαν ανοίξει ξανά δρόμους) ή συγχωρώντας την πλάνη αυτών όπως στην περίπτωση του χειριστή μηχανήματος και εντολοδόχου εργολάβου στην **ΤρΕφΚακΑθ 2543/1998**.
- **η πείρα του συγκεκριμένου κατηγορουμένου**, όπως η **μεγάλη ηλικία του στην ΑΠ 709/2003** δεν έπεισε για το συγγνωστό της επικαλούμενης πλάνης.
- **προηγούμενες ενημερωτικές/βεβαιωτικές πράξεις της διοίκησης**, όπως στην **ΑΠ 149/05** η μη συμμόρφωση στο περιεχόμενο της των επιτρεπόμενων με την **άδεια εργασιών**, στην **ΑΠ 747/03** η εκχέρσωση μέρους έκτασης από βεβαιωμένη δασική έκταση, ή **επιρρωτικώς του ισχυρισμού της πλάνης** η εισήγηση της ΚΕΔ για χρήση δημόσιας γης στην **39/2005 Συμβ. Πλημ. Μεσολ.**

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- **προηγούμενες πράξεις του διοικούμενου**, όπως η κατάθεση αντιρρήσεων σε πράξη χαρακτηρισμού δασικής περιοχής όπως **στην ΑΠ 143/2011**.
- **κυρώσεις ή συστάσεις** που μπορεί να έχουν επιβληθεί από τη διοίκηση, όπως η **απόρριψη** του αιτήματος της εταιρείας για **έγκριση περιβαλλοντολογικών όρων** τροποποίησης κεραίας σταθμού ξηράς κινητής τηλεφωνίας στην **ΑΠ 1660/2010**.

Άλλωστε τις περισσότερες φορές υπεύθυνοι για πρόκληση ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος δεν είναι μεμονωμένα φυσικά πρόσωπα, αλλά επιχειρήσεις, βιοτεχνίες, βιομηχανίες κτλ., που δραστηριοποιούνται στο χώρο της παραγωγής και επομένως οφείλουν να γνωρίζουν ποιά μέτρα πρέπει να λάβουν, ώστε η δραστηριότητά τους να κινείται μέσα στα όρια της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Ως εκ τούτου, συναντούμε κριτήριο για το σχηματισμό δικανικής πεποιθήσης:

- **Την ύπαρξη οργανωμένης νομικής υπηρεσίας**, με το σκεπτικό ότι στο **πλαίσιο μεγάλων επιχειρήσεων και οργανισμών υπάρχουν ειδικά τμήματα για το περιβάλλον**, επανδρωμένα από πρόσωπα που δύσκολα θα πείσουν για την πλάνη περί το άδικο της πράξης⁶⁹⁰, όπως αποτυπώθηκε και στο αιτιολογικό της **ΑΠ 1660/2010**⁶⁹¹

6.2. ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΟΥ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟΥ ΔΟΛΟΥ ΚΑΙ Η ΟΡΘΗ ΑΠΟΨΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΤΟΥΣ

Η έννοια της υπαιτιότητας⁶⁹² (άρθρο 26 Π.Κ.), αποδίδει την εσωτερική-ψυχική στάση του δράστη απέναντι στην πράξη του, με την οποία προσβάλλει ένα έννομο αγαθό. Δεν αρκεί ο δράστης απλώς να έχει ψυχοπνευματικά ισορροπημένες λειτουργίες και αδιατάρακτη τη συνείδησή του. Πρέπει επιπρόσθετα να εκδηλώνει με την συμπεριφορά του και μια εσωτερική-ψυχική στάση, ώστε να δείχνει ότι περιφρονεί τις επιλεγμένες από τον ποινικό νομοθέτη κοινωνικο-ηθικές αξίες, ότι αντιστρατεύεται ενσυνείδητα τις προσταγές του νόμου ή τουλάχιστον ότι αδιαφορεί για τα κελεύσματά τους. Μόνο τότε ο δράστης μπορεί να είναι αποδέκτης της μομφής της έννομης τάξης, ενώπιον της οποίας δε θα εμφανίζεται απλά ως αίτιος, αλλά ως υπαίτιος μιας αξιόποινης πράξης.

Τα είδη της υπαιτιότητας είναι ο δόλος ή πρόθεση και η αμέλεια και περιγράφονται στα άρθρα 27 και 28 του Π.Κ. αντίστοιχα. Χαρακτηριστικό

⁶⁹⁰ Βλ. *Καράκωστας Ι.*, Περιβάλλον και Δίκαιο, Εκδ. Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2006, σελ. 502

⁶⁹¹ “αφενός μεν λόγω της ύπαρξης οργανωμένης νομικής υπηρεσίας της εταιρίας κινητής τηλεφωνίας την οποία εκπροσωπεί, η οποία είχε την δυνατότητα ενδεδειγμένης νομικής έρευνας και ενημέρωσης του κατηγορουμένου και αφετέρου.....”

⁶⁹² Βλ. *Α. Κωστάρας*, Έννοιες και θεσμοί του Ποινικού Δικαίου, σελ.467, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2004

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

γνώρισμα⁶⁹³ της δόλιας συμπεριφοράς είναι «η παραλάσσουσα εχθρική στάση του δράστη απέναντι στις προσταγές της έννομης τάξης, η οποία εκδηλώνεται άλλοτε με την επιδίωξη της προσβολής ορισμένου έννομου αγαθού και άλλοτε με την αποδοχή μιας τέτοιας προσβολής εκ μέρους του δράστη». Για να καταλογισθεί δόλος στον εκάστοτε δράστη, πρέπει αυτός και να γνωρίζει τί κάνει, αλλά και να θέλει να κάνει αυτό που γνωρίζει (διανοητικό και βουλητικό στοιχείο). Ο δόλος διακρίνεται στο δόλο σκοπού, στον αναγκαίο δόλο και τον ενδεχόμενο δόλο ή δόλο αποδοχής του ενδεχομένου.

Από την άλλη «από αμέλεια πράττει όποιος από έλλειψη της προσοχής την οποία όφειλε κατά τις περιστάσεις και μπορούσε να καταβάλει είτε δεν προέβλεψε το αξιόποιο αποτέλεσμα που προκάλεσε η πράξη του είτε το προέβλεψε ως δυνατό, πίστεψε όμως ότι δε θα επερχόταν» (άρθρο 28 Π.Κ.). Υπό την έννοια αυτή αμέλεια σημαίνει χαλάρωση της προσοχής κατά τη συμπεριφορά του δράστη και κατ' επέκταση ότι δεν σέβεται και ότι αδιαφορεί για τις αξίες που προστατεύει ο νόμος και γι' αυτό πρέπει να υποστεί την αποδοκιμασία της έννομης τάξης. Για να επέλθει όμως αυτή η αποδοκιμασία, πρέπει να υπάρξει ένα αντικειμενικό εξωτερικό σφάλμα, να επέλθει ορισμένο αποτέλεσμα που να συνδέονται αιτιωδώς, να υπάρξει έλλειψη της αντικειμενικά οφειλόμενης προσοχής ή της προσοχής που υποκειμενικά μπορούσε να καταβάλει ο δράστης. Η αμέλεια διακρίνεται σε άνευ συνειδήσεως και ενσυνείδητη αμέλεια.

Ενσυνείδητη αμέλεια⁶⁹⁴ υπάρχει «όταν ο δράστης προβλέπει το ενδεχόμενο να προκαλέσει με τη συμπεριφορά του το σχετικό αποτέλεσμα, παρόλα αυτά όμως δεν προσαρμόζει τη συμπεριφορά του στο μέτρο της προσοχής που οφείλει και μπορεί να επιδείξει, αλλά την συνεχίζει κατά τον ίδιο τρόπο, επειδή έχει εμπιστοσύνη στις ικανότητές του και πιστεύει ότι δεν πρόκειται να συμβεί τίποτε από το δικό του φταίξιμο». Με ενδεχόμενο δόλο⁶⁹⁵, όπως προκύπτει από τον ορισμό του άρθρου 27 Π.Κ., πράττει όποιος προβλέπει ως ενδεχόμενη την πραγμάτωση της αντικειμενικής υπόστασης ενός εγκλήματος και εντούτοις πράττει αποδεχόμενος αυτήν. Η αποδοχή⁶⁹⁶ του κινδύνου πραγμάτωσης και η εμμονή του δράστη στην κινδυνώδη ενέργειά του, δεν αρκεί για την κατάφαση του ενδεχόμενου δόλου, διότι απαιτείται η αποδοχή του εγκληματικού αποτελέσματος και όχι μόνο η αποδοχή της διακινδύνευσης του έννομου αγαθού. Όσον αφορά στην νομολογία⁶⁹⁷, ο Άρειος Πάγος ακολουθεί σαφώς την θεωρία της εγκληματικής «επιδοκιμασίας»⁶⁹⁸, δηλαδή

⁶⁹³ Βλ. Α. Κωστάρας, Έννοιες και θεσμοί του Ποινικού Δικαίου, σελ.469, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα,2004

⁶⁹⁴ Βλ. Α. Κωστάρας, Έννοιες και θεσμοί του Ποινικού Δικαίου, σελ.481, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα,2004

⁶⁹⁵ Βλ.Χρ..Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος 1, σελ. 237, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα,2007

⁶⁹⁶ Βλ. Π.Τσιρίδης, Ο ενδεχόμενος δόλος –Θεωρία και Πρακτική, Ποινικά Χρονικά, Ν.Β.,2002, σελ. 964 επ.

⁶⁹⁷ Βλ. Π.Τσιρίδης, Ο ενδεχόμενος δόλος –Θεωρία και Πρακτική, Ποινικά Χρονικά, Ν.Β.,2002, σελ. 964 επ.

⁶⁹⁸ Βλ. Χρ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Βουλευτικές Θεωρίες, 2007, σελ.250

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

πρέπει να εξακριβωθεί ότι ο δράστης επιδοκιμάζει το ενδεχόμενο αποτέλεσμα της πράξης του ⁶⁹⁹.

Με βάση τις παραπάνω οριοθετημένες έννοιες είναι αυτόδηλο ότι η ενσυνείδητη αμέλεια και ο ενδεχόμενος δόλος μοιάζουν στο γνωστικό ή διανοητικό στοιχείο, αφού και στις δυο αυτές έννοιες ο δράστης πιθανολογεί την επέλευση του αποτελέσματος. Διαφέρουν όμως στο βουλητικό στοιχείο, καθόσον στην ενσυνείδητη αμέλεια ο εκάστοτε δράστης απορρίπτει αυτό που προβλέπει ως πιθανό, ενώ αντίθετα στον ενδεχόμενο δόλο αποδέχεται και επιδοκιμάζει το εγκληματικό αποτέλεσμα.

Οι θεωρίες ⁷⁰⁰ της δυνατότητας και της πιθανότητας, του ανεπίτρεπτου κινδύνου, η έλλειψη κάθε προσπάθειας αποτροπής του κινδύνου επέλευσης του εγκληματικού αποτελέσματος, ως συναναφορά, μας επιτρέπουν κάθε φορά να διακρίνουμε την ειδοποιό διαφορά ανάμεσα στις δύο έννοιες. Επιπλέον ⁷⁰¹, η ιδιαιτέρως επίμεμπτη αδιαφορία του δράστη που φτάνει στην έντονη αντικοινωνική ασυνειδησία, η συνδιακινδύνευση δράστη και θύματος (ή οικείων του) και το δεδομένο του αν αυτός εμφορείται από σκοπό αυτοκτονίας ή έχει λάβει μέτρα αυτοπροστασίας, ο επιδιωκόμενος ιδιοτελής σκοπός του δράστη σε σχέση με το εγκληματικό αποτέλεσμα, η εκούσια άγνοια του για το ενδεχόμενο πρόκλησης εγκληματικού αποτελέσματος, αλλά και η απώθηση από την συνείδησή του, επίσης βοηθούν στη διάκριση και την οριοθέτηση του ενδεχόμενου δόλου και της ενσυνείδητης αμέλειας.

Για την ορθή άποψη ⁷⁰² περί της διάκρισης των δυο εννοιών, έτσι ώστε να μην θεωρηθούν ως μια τρίτη μορφή υπαιτιότητας, εύστοχη είναι η οριοθέτηση της διαχωριστικής γραμμής ανάμεσα στον ενδεχόμενο δόλο ως και την ενσυνείδητη αμέλεια, όταν συμπίπτει μ' εκείνη που χωρίζει το δόλο εν γένει από την αμέλεια εν γένει. Όπως αναφέρει και ο καθηγητής Ανδρουλάκης «η σχετική διαβάθμιση ψυχικών στάσεων αρχίζει από την επιδίωξη, διέρχεται από τις διάφορες μορφές απλής επιδοκimasίας-αποδοχής και καταλήγει στις περιπτώσεις της απόλυτης αδιαφορίας για το αποτέλεσμα». Υπό αυτή την ευρεία έννοια μπορεί να διακριθεί ο δόλιος από τον αμελή δράστη μιας εγκληματικής συμπεριφοράς; Ο μεν πρώτος επιδοκιμάζει, διάκειται θετικά προς την παραγωγή των περιστατικών που πληρούν την αντικειμενική υπόσταση ενός εγκλήματος, ο δε δεύτερος το αποδοκιμάζει, ενώ επιπλέον η πράξη του τροφοδοτείται από την ελπίδα και από την ευχή ότι τελικά δε θα επέλθει (θεωρία της επιδοκimasίας). Επειδή όμως η επιδοκimasία και η αποδοκimasία είναι κατά βάση φρονηματικά μεγέθη, πρέπει να συνδυαστούν άμεσα με την "απόφαση δράσης" προσβολής έννομων αγαθών, η οποία επικαλύπτει

⁶⁹⁹Βλ. Χρ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Βουλευτικές Θεωρίες, 2007, σελ.250 όπως εμφανίζεται στην Α.Π. 418/99 σελ.141 Ποινικά Χρονικά (2000)

⁷⁰⁰Βλ. Σ. Παπαγεωργίου- Γονατάς, Ενδεχόμενος δόλος-Ενσυνείδητη αμέλεια, σελ. 26-82, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2008

⁷⁰¹ Βλ. Χρ.. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος 1, σελ. 255-256, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2007

⁷⁰²Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 143, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2000

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

υποκειμενικά και φρονηματικά μεγέθη. Όταν υπάρχει τέτοια απόφαση έχουμε να κάνουμε με δόλο και όταν δεν υπάρχει με αμέλεια.

Δια ταύτα το ορθό συμπέρασμα, όπως διατυπώνεται από τον καθηγητή Ανδρουλάκη, είναι: «Ενδεχόμενος δόλος πρόκειται οσάκις ο δράστης έλαβε σοβαρά υπόψη του το ενδεχόμενο πραγμάτωσης της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος και αφού το στάθμισε με ό, τι επιδίωκε μέσω της πράξης του, έκρινε το τελευταίο τόσο σημαντικό, ώστε, έστω και αν το αξιόποινο αποτέλεσμα δεν ήταν γι' αυτόν ούτε επιδοκιμαστέο, ούτε απολύτως αδιάφορο, αλλά αντιθέτως αντιπαθές, αποφάσισε να προχωρήσει στην πράξη απλώς ελπίζοντας-ευχόμενος ότι τελικά δε θα επέλθει. Ενσυνείδητη αμέλεια αντιθέτως, υπάρχει οσάκις ο δράστης είτε από επιπολαιότητα δεν έλαβε σοβαρά υπόψη του το καθ' αυτό, όπως αποδεικνύεται, σοβαρό ενδεχόμενο πραγμάτωσης της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, είτε 'με τα λόγου' ότι τελικά το αποτέλεσμα θα απαλειφθεί». «Η "πίστη" σε αντίθεση με την "ελπίδα" χαρακτηρίζει την ενσυνείδητη αμέλεια». Η πίστη βέβαια πρέπει να διαθέτει κάποιο στήριγμα στην πραγματικότητα.

6.2.1 Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟΥ ΔΟΛΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΑΜΕΛΕΙΑ

Η έννοια της υπαιτιότητας, ως πλήρη επικάλυψη, αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό της σχέσης μεταξύ αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης ενός εγκλήματος. Μόνο από αυτό, η σπουδαιότητά της είναι μεγάλη στην ανάλυση της ειδικής υπόστασης κάθε εγκλήματος. Η σημασία της γίνεται ακόμα μεγαλύτερη όταν αναλύονται «εγκλήματα με υπερχείλη υποκειμενική υπόσταση»,⁷⁰³ στα οποία εμπεριέχονται υποκειμενικά στοιχεία τα οποία λέγονται «υποκειμενικά στοιχεία του άδικου»⁷⁰⁴ και δεν επικαλύπτουν κανένα αντικειμενικό στοιχείο.

Η πρακτική σημασία της υπαιτιότητας, σε συνδυασμό με τα άρθρα 18,19,27,28 Π.Κ., επιτρέπει στους μελετητές της διδασκαλίας του φαινομένου της εγκληματικής συμπεριφοράς να διακρίνουν και να οριοθετούν τα κακουργήματα από τα πλημμελήματα. Σύμφωνα με το άρθρο 26 του Π.Κ. «Τα κακουργήματα και τα πλημμελήματα τιμωρούνται μόνο όταν τελούνται με δόλο. Κατ' εξαίρεση στις περιπτώσεις που ορίζει ειδικά ο νόμος τα πλημμελήματα τιμωρούνται και όταν τελούνται από αμέλεια.

Με βάση, λοιπόν την απειλούμενη ποινή στο νόμο σε συνδυασμό με την υπαιτιότητα επιτυγχάνεται η διχοτόμηση των εγκλημάτων, η οποία επηρεάζει τόσο το Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο⁷⁰⁵ όσο και το Δικονομικό Ποινικό Δίκαιο⁷⁰⁶. Επομένως

⁷⁰³ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 244, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2000

⁷⁰⁴ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 251, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2000

⁷⁰⁵ Βλ. Α. Κωστώρας, Έννοιες και θεσμοί του Ποινικού Δικαίου, σελ.277, εκδόσεις ANT. Σάκκουλα 2004

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

όταν ο δράστης πράττει με ενσυνείδητη αμέλεια, η πράξη του μένει ατιμώρητη εκτός αν ο νόμος ορίζει ειδικά ότι η πράξη του τιμωρείται και όταν τελείται από αμέλεια.

Επιπλέον - και με βάση τα παραπάνω - επηρεάζονται και οι υπόλοιπες μορφές της αυτουργίας, όπως η έμμεση αυτουργία, η συναυτουργία και η παραυτουργία, όπως ίσχυαν με τον προϊσχύοντα Π.Κ.. Επιπρόσθετα, είναι σπουδαία η πρακτική σημασία στις μορφές συμμετοχής υπό στενή έννοια, η οποία για να επιτευχθεί χρειάζεται πρόθεση (άρθρα 45-49 Π.Κ.) ή και «διπλός δόλος», όπως στην ηθική αυτουργία. Επειδή στη συνέχεια η εργασία θα διαπραγματευτεί την προβληματική των αξιόποινων αποφάσεων των συλλογικών οργάνων κατά τη δράση τους, η διάκριση του ενδεχόμενου δόλου και της ενσυνείδητης αμέλειας σε σχέση με τις μορφές συμμετοχών έχει πρωτεύοντα ρόλο. Επιπλέον, δεν τιμωρείται η απόπειρα στο άρθρο 42 Π.Κ. σε εγκλήματα αμέλειας. Η διάκριση έχει σημασία και από πλευράς Διεθνούς Ποινικού Δικαίου. Οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι εφαρμόζονται και σε εγκλήματα που τελέστηκαν στην αλλοδαπή από ημεδαπό ή κατά ημεδαπού (π.χ. αποφάσεις μια πολυεθνικής εταιρίας). Αν μιν έχει τελεστεί πράξη που κατά την ελληνική νομοθεσία είναι κακούργημα (προαπαιτεί δόλο), αρκεί αυτή να είναι αξιόποινη και κατά το δίκαιο του τόπου τέλεσης. Εάν δε, είναι πλημμέλημα απαιτείται και έγκληση του παθόντος ή αίτηση της ξένης κυβέρνησης (άρθρο 6 παρ.3, άρθρο 7 ΠΚ).

Αυτόδηλο είναι ότι οι επαπειλούμενες ποινές είναι ηπιότερες για εγκλήματα που τελέστηκαν από αμέλεια σε σχέση μ' αυτά που τελέστηκαν με δόλο, ενώ η παραγραφή των πλημμελημάτων επέρχεται πολύ νωρίτερα από ότι στα κακούργηματα (άρθρο 111 ΠΚ).

6.2.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟΥ ΔΟΛΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΑΜΕΛΕΙΑ

Χαρακτηριστικό παράδειγμα⁷⁰⁷ που καταδεικνύει τα διακριτικά όρια του ενδεχόμενου δόλου και της ενσυνείδητης αμέλειας και την προβληματική που επιδέχεται ο δικανικός συλλογισμός, είναι η γνωστή σ' όλους υπόθεση "ΣΑΜΙΝΑ", το ναυάγιο που ως θλιβερό αποτέλεσμα είχε τον πνιγμό ογδόντα επιβατών του πλοίου "ΣΑΜΙΝΑ" και τον τραυματισμό άλλων εξηνταεπτά, όταν το πλοίο, τον Σεπτέμβρη του 2001, κατέπεσε στις βραχονησίδες 'Πόρτες' της Πάρου.

Καταρχάς το Συμβούλιο Εφετών Αιγαίου με το υπ' αριθμ. 71/2002 Βούλευμα

⁷⁰⁶ Βλ. Α. Κωστώρας, Έννοιες και θεσμοί του Ποινικού Δικαίου, σελ.278, εκδόσεις ANT. Σάκκουλα 2004

⁷⁰⁷ Αναφέρεται ως παράδειγμα αναλύοντας και σχολιάζοντας τη διάκριση ενδεχόμενου δόλου και ενσυνείδητης αμέλειας εκ των εκδοθέντων βουλευμάτων, βλ. Σ. Παπαγεωργίου - Γονατάς, Ενδεχόμενος δόλος-Ενσυνείδητη αμέλεια, σελ. 5-10, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2008

του, διαφοροποιήθηκε από την ποινική δίωξη που ασκήθηκε από την Εισαγγελία Πλημμελειοδικών Σύρου κατά του πλοιάρχου, υποπλοιάρχου και των υπόλοιπων μελών του πληρώματος για ανθρωποκτονία με ενδεχόμενο δόλο κατά συρροή. Το βούλευμα αυτό θέτει ως βάση για το βουλευτικό στοιχείο του ενδεχόμενου δόλου, όχι απλώς το γνωσιολογικό στοιχείο, αλλά και τον ψυχικό σύνδεσμο του δράστη προς το εγκληματικό αποτέλεσμα. Έθεσε τον πήχη του γνωσιολογικού και νοητικού στοιχείου, που αφορούσε το επισυμβάν εγκληματικό αποτέλεσμα στο «βαθμό» με τον οποίο χαρακτηρίζεται «αρκούντως υψηλό», υπό την έννοια ότι «ο δράστης θα πρέπει να θεωρεί την επέλευση του εγκληματικού αποτελέσματος τουλάχιστον ως εξίσου ενδεχόμενη με τη δυνατότητα της μη επέλευσης της». Επιπλέον έλαβε υπόψη τη στάθμιση ενδιαφερόντων και συμφερόντων των δραστών σε σχέση με το εγκληματικό αποτέλεσμα, την επιδοκμασία του αποτελέσματος και στηρίχτηκε στην παντελή έλλειψη ψυχικής σύνδεσης των κατηγορουμένων με το επελθόν εγκληματικό αποτέλεσμα, στο γεγονός της συνδιακινδύνευσης των δραστών με τα θύματα. Απέδωσε δε, σε επιπολαιότητα και αφροντησία εκ μέρους των κατηγορουμένων τις πράξεις και τις παραλείψεις τους, ώστε να διασφαλιστεί η ζωή και η υγεία των επιβατών και ότι πίστεψαν ότι το ναυάγιο δε θα επέλθει. Χαρακτηρίστηκε δε η αμέλειά τους σε τέτοιο βαθμό, που άγγιζε τα όρια της αδιαφορίας και της ανευθυνότητας που όμως - παρά τα τραγικά περιστατικά που επέφερε αυτή η συμπεριφορά - βρίσκεται στο όριο της ενσυνείδητης αμέλειας και σ' αυτή πρέπει να στηριχτεί.

Όταν δημοσιεύτηκε το ανωτέρω Εφετειακό Βούλευμα με το ανάλογο σκεπτικό του, προκάλεσε την αντίθεση του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, ο οποίος ζήτησε την αναίρεσή του (κάνοντας δεκτό το αίτημα άσκησης αναίρεσης), με κύριο επιχείρημα ότι δεν αιτιολογήθηκε επαρκώς από το Συμβούλιο Εφετών Αιγαίου ο λόγος για τον οποίο υπήχθη η υπό εξέταση συμπεριφορά των κατηγορουμένων στο δογματικό χώρο της ενσυνείδητης αμέλειας και όχι σ' αυτήν του ενδεχόμενου δόλου ως προς το ανθρωποκτόνο αποτέλεσμα. Με δεδομένα τα ίδια αντικειμενικά στοιχεία που πληρούσαν την αντικειμενική υπόσταση, η πρόταση του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, η οποία έγινε δεκτή από το Συμβούλιο του Αρείου Πάγου με το υπ' αριθμ. 500/2003 Βούλευμά του, έτεινε προς τον χώρο του ενδεχόμενου δόλου αναφορικά με τη συμπεριφορά των κατηγορουμένων, διότι σύμφωνα με την πρόταση αυτή θεμελιώνονταν, ότι αυτοί γνώριζαν πώς από τις πράξεις τους ενδέχεται να παραχθούν τα αξιόποινα αποτελέσματα και τα αποδέχθηκαν, υπό την έννοια ότι συγκατατέθηκαν σ' αυτά, έστω και αν δεν επιθυμούσαν την επέλευσή τους. Όμως τα επιδοκίμασαν ή έστω συμβιβάστηκαν μ' αυτά.

Έτσι ο Άρειος Πάγος παρέπεμψε ξανά την υπόθεση στο Συμβούλιο Εφετών Αιγαίου, το οποίο με το υπ' αριθμ. 88/2003 Βούλευμά του, αποφάνθηκε ότι οι κατηγορούμενοι γνώριζαν ότι εξαιτίας των πράξεων και των παραλείψεών τους, ήταν πιθανό ενδεχόμενο να προκληθεί ναυάγιο και κατά συνέπεια αυτού, ως πιθανό δυνατό αποτέλεσμα ο θάνατος επιβαινόντων, ο οποίος και επήλθε σε ογδόντα επιβάτες, και αποδέχτηκαν το αποτέλεσμα αυτό με την έννοια ότι συμβιβάστηκαν και

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

συγκατατέθηκαν ως προς αυτό, αν και δεν το επιθυμούσαν, ελπίζοντας ότι δε θα επέλθει.

¹ Όμως και αυτό το Βούλευμα αναφέρθηκε προς την αντίθετη κατεύθυνση με το υπ' αριθμ. 1661/2004 Βούλευμα του Αρείου Πάγου. Θεωρήθηκε ότι δε συντρέχει υπαιτιότητα ενδεχόμενου δόλου στα πρόσωπα των κατηγορουμένων, βάση της θεωρίας της εγκληματικής επιδοκμασίας, δεδομένου ότι η εγκληματική αποδοχή δεν τεκμαίρεται μόνο από τον υψηλό κίνδυνο επέλευσης του εγκληματικού αποτελέσματος. Αυτή τεκμαίρεται και από πραγματικά περιστατικά που δηλώνουν ότι οι κατηγορούμενοι κατά την κρίσιμη χρονική στιγμή δεν απώθησαν από τη συνείδησή τους την παράσταση του εγκληματικού αποτελέσματος, έτσι ώστε να το επιδοκιμάσουν, υπό την έννοια και τον τρόπο που να καταδεικνύεται ευαπόδεικτα ότι όχι μόνο το προέβλεψαν, αλλά και το αποδέχτηκαν.

Επιπλέον, κατά το Βούλευμα αυτό, προσμετρήθηκε και η έλλειψη κάποιου λογικού κινήτρου εκ μέρους των κατηγορουμένων να τελέσουν εγκληματικές συμπεριφορές με υπαιτιότητα ενδεχόμενου δόλου, άλλα και η συνδιακινδύνευσή τους, καθόσον θα μπορούσαν κι αυτοί να είναι εν δυνάμει θύματα του ναυαγίου.

Το αξιοσημείωτο είναι ότι τα ανωτέρω διαφοροποιημένα σκεπτικά των Βουλευμάτων αφορούσαν την ίδια υπό εξέταση αντικειμενική υπόσταση, η οποία προδήλως προέκυπτε από τις μαρτυρίες, την αυτοψία, την πραγματογνωμοσύνη και τα υπόλοιπα αντικειμενικά στοιχεία που συλλέχθηκαν στο στάδιο της προανάκρισης. Το πώς κρίνονται κάθε φορά αυτά τα αντικειμενικά στοιχεία από τις δικαστικές αρχές, δεδομένου του σεβασμού των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και του τεκμηρίου της αθωότητάς του, είναι μια ιδιαιτέρως δύσκολη διαδικασία, ώστε να ξεκαθαριστεί και να καταδειχτεί ο βαθμός της υπαιτιότητας.

6.3. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΕΥΡΕΣΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΠΟΥ ΕΠΕΧΟΥΝ ΟΙ ΠΡΑΞΕΙΣ - ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΩΝ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΣΤΗΝ ΚΙΝΔΥΝΩΔΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥΣ

Είναο δεδομένο ότι η ποινή⁷⁰⁸ επιβάλλεται ως κακό, επιθυμεί δηλαδή ο ποινικός νομοθέτης να γίνει αισθητή ως κακό, από την άλλη το νομικό πρόσωπο ως νομικό δημιούργημα δεν αισθάνεται, κατά συνέπεια ποινή και νομικό πρόσωπο είναι έννοιες που δεν ανέχονται η μία την άλλη. Γι' αυτό και ο καθηγητής Ανδρουλάκης αναφέρει χαρακτηριστικά: «Ευθύς εξαρχής πρέπει να αποκλείεται από την περαιτέρω ποινική έρευνα και η συμπεριφορά των νομικών προσώπων. Έγκλημα που τελείται από νομικό πρόσωπο ως τέτοιο είναι αδιανόητο».

Βάση λοιπόν των ανωτέρω, "πράξεις" που χαρακτηρίζονται ως αδικοπραγία

⁷⁰⁸ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 147-150, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2000

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

και αποδίδονται σ' ένα νομικό πρόσωπο, στην πραγματικότητα πρέπει να καταλογίζονται στους ανθρώπους που το εκπροσωπούν, διότι η ιδιαίτερη κοινωνικοηθική απαξία η οποία εκδηλώνεται και παρουσιάζεται από πλευράς κράτους ως ποινή, έχει άκρως προσωπικό χαρακτήρα.

Παράλληλα όμως, το ζήτημα ελέγχου-πρόληψης και "τιμώρησης" των δράσεων των νομικών προσώπων, όταν επιφέρουν παράνομα αποτελέσματα και πλήττουν την έννομη τάξη, είναι επιτακτική ανάγκη, καθότι πλέον οι περισσότερες οικονομικές επιχειρήσεις, αλλά και ο ευρύτερος δημόσιος τομέας έχουν μεταβάλλει ή "μεταλλάξει" την οντότητά τους σ' αυτή του νομικού προσώπου-πλάσματος δικαίου, χάριν της εξυπηρέτησης των σύγχρονων αναγκών του καταναλωτή ή των σκοπών που επιτάσσουν πλήρωση και ικανοποίηση εξαιτίας των απαιτήσεων της σύγχρονης μεταβιομηχανικής εποχής και του οικονομικού και δικαιοπολιτικού συστήματος που η κοινωνία επέλεξε να δραστηριοποιείται. Συχνά ακούμε τις φράσεις "Η τράπεζα μου πήρε παρανόμως το σπίτι", "Η εταιρεία ευθύνεται που μας απέλυσαν", "Είναι ευθύνη της εταιρείας ο θάνατος ή ο τραυματισμός των εργαζομένων" ή "Η λειτουργία της επιχείρησης ευθύνεται για την μόλυνση του περιβάλλοντος", όταν για παράδειγμα γίνονται εργατικά ατυχήματα.

Οι σύγχρονες τάσεις στις ξένες νομοθεσίες⁷⁰⁹, τόσο σε επίπεδο θεωρίας, όσο και σε επίπεδο νομολογίας, έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η επιχείρηση ως νομικό πρόσωπο είναι ικανή να διαπράξει σχεδόν κάθε έγκλημα. Στη νομοθεσία της Μ. Βρετανίας, όσο και στην Αμερικάνικη νομοθεσία, η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων αποτελεί ευρύτερα αποδεκτή θεωρία. Γενικώς στο Γαλλικό Δίκαιο η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων συναρτάται άμεσα με την πράξη του νόμιμου εκπροσώπου ή του οργάνου του νομικού προσώπου. Στις ποινικές νομοθεσίες άλλων ευρωπαϊκών χωρών όπως της Δανίας, Νορβηγίας, Σουηδίας, Ολλανδίας, προβλέπεται ευθέως η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων, ενώ το ίδιο ισχύει και στις μεγάλες χώρες της Ασίας, όπως στην Ιαπωνία και την Κορέα, όπου υπάρχει εντονότατη επιχειρηματική δραστηριότητα. Στο γερμανικό δίκαιο, από την άλλη, δεν αναγνωρίζεται η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων, όμως για παραβάσεις τάξεως⁷¹⁰ είναι δυνατή η επιβολή κυρώσεων κατά των ίδιων νομικών προσώπων. Η σύγχρονη αυτή τάση εντάσσεται και στη γενικότερη πολιτική⁷¹¹ που ασκείται από τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. προς προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, αλλά αυτή καταδεικνύεται και από τις υποδείξεις⁷¹² προς εφαρμογή ποινικής ευθύνης και ποινικών κυρώσεων «στις επιχειρήσεις εφόσον η φύση της παράβασης, η

⁷⁰⁹ Βλ. Π. Μπρακουμάτσου, Η ποινική ευθύνη των εκπροσώπων των νομικών προσώπων, Ποινική Δικαιοσύνη, 12/2000, σελ. 1252

⁷¹⁰ Υπάγονται, προβλέπονται και τιμωρούνται στο Ποινικό Δίκαιο κατά γενική παραδοχή όπως εμφ. Π. Μπρακουμάτσου, Η ποινική ευθύνη των εκπροσώπων των νομικών προσώπων, Ποινική Δικαιοσύνη, 12/2000, σελ. 1252

⁷¹¹ Προστασία οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ν.2803/2000

⁷¹² Οι υπ' αριθμ. 12 και 18 συστάσεις των ετών 1981 και 1988 από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπως εμφ. Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 149, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2000

βαρύτητα του πταίσματος της επιχείρησης, οι συνέπειες για την κοινωνία και η ανάγκη πρόληψης και άλλων παραβάσεων το απαιτούν».

Όμως τα βασικά ερωτήματα⁷¹³ που τίθενται κάθε φορά ως προβληματική για τη θεμελίωση της ποινικής ευθύνης, ώστε να είναι σύννομη και συμβατή με τις καθολικής ισχύος βασικές αρχές του Ποινικού Δικαίου, είναι πότε μπορεί να αιτιολογηθεί μια «αντιπροσωπευτική ευθύνη», ποιά είναι τα όρια της ευθείας ευθύνης, δηλαδή της άμεσης ευθύνης και ποιό είναι το εννοιολογικό περιεχόμενο της ενσυνείδητης αμέλειας των επιχειρήσεων.

Κατά βάση, στις μεγάλες επιχειρήσεις με τη σύνθετη κατανομή ρόλων και την αποκέντρωση που τις χαρακτηρίζει καταρχάς, η πραγμάτωση της αντικειμενικής υπόστασης εξάγεται από τον καταμερισμό της εργασίας⁷¹⁴ που ακολουθεί η επιχείρηση. Σημαντικό στοιχείο, λοιπόν, είναι η διάκριση της κάθετης ή οριζόντιας ολοκλήρωσης της παραγωγικής διαδικασίας και της εν γένει λειτουργίας της επιχείρησης, αναφορικά με τον εντοπισμό και τον διαχωρισμό του αποφασίζοντος οργάνου, της επενέργειας των αποφάσεων αυτού σε άλλα όργανα της επιχείρησης, που μπορεί να εκδώσουν αποφάσεις επικουρικές της πρώτης, ώστε να υλοποιηθεί ή να την «φιλτράρουν» κατά τις αρμοδιότητές τους, ώστε υπό μορφή διαταγών ή κανονισμού να επέλθουν στον απλό εργαζόμενο που βρίσκεται στο χαμηλότερο διοικητικό επίπεδο και ασχολείται άμεσα με την παραγωγική διαδικασία. Συνήθως οι αποφάσεις του αποφασίζοντος οργάνου επενεργούν κάθετα προς το χαμηλόβαθμο προσωπικό της επιχείρησης και διαμορφώνουν το παραγωγικό αποτέλεσμα.

Ο αιτιακός λογικός σύνδεσμος μεταξύ απόφασης μιας επιχείρησης και εγκληματικού αποτελέσματος είναι δύσκολο να προσδιοριστεί και τα προβλήματα οξύνονται στην προσπάθεια ανάπτυξης και παρουσίασης της αιτιώδους συνάφειας, όταν η απόφαση εκδόθηκε από συλλογικό όργανο. Η υποστηριζόμενη σ' αυτές τις περιπτώσεις⁷¹⁵ συνναυτοργία είναι δύσκολο να στοιχειοθετηθεί, τόσο όσον αφορά το στοιχείο της συνεκτέλεσης, όσο και της συναπόφασης. Το κάθε μέλος του οργάνου δεν είναι σε θέση να αποτρέψει το αποτέλεσμα, δίχως τη σύμπραξη προς την ίδια κατεύθυνση τουλάχιστον της προσδιοριζόμενης από το καταστατικό της πλειοψηφίας των μελών. Δεν έχουν όλα τα μέλη στον ίδιο βαθμό και ένταση το γνωστικό και βουλευτικό στοιχείο κατά την συναπόφαση. Η παράλειψή τους, που μπορεί να πηγάζει από ιδιαίτερη νομική υποχρέωση εκ του νόμου ή από υποχρεώσεις τους εκ του καταστατικού της επιχείρησης, δεν μπορεί από μόνη της να αποτελεί προϋπόθεση συνεκτέλεσης αλλά επικουρικά μόνο μπορεί να εξεταστεί με τη δυνατότητα ενέργειας προς αποτροπή του αποτελέσματος. Υπό αυτήν την οπτική καταδεικνύεται καλύτερα ο διαχωρισμός μεταξύ απόφασης συλλογικού οργάνου, εγκληματικού αποτελέσματος και ποινικής ευθύνης, έτσι ώστε να μην δημιουργούνται προβλήματα και συγχύσεις

⁷¹³ Βλ. Α. Παпанεοφύτου, Ποινική προστασία του Καταναλωτή, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996

⁷¹⁴ Βλ. Δ. Σπυράκου, Η ποινική ευθύνη των επιχειρήσεων: Εξέλιξη ή παραμόρφωση του Ποινικού Δικαίου, Ποινικά Χρονικά σελ.1201 επ.

⁷¹⁵ Βλ. Δ. Σπυράκου, Η ποινική ευθύνη των επιχειρήσεων: Εξέλιξη ή παραμόρφωση του Ποινικού Δικαίου, Ποινικά Χρονικά σελ.1206

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

στην απόδοση του καταλογισμού και κατά δεύτερον στην υπαιτιότητα.

Στη γενικότερη αναζήτηση “ποινικών ευθυνών των επιχειρήσεων”, αλλά και ειδικότερα κατά την ενδελεχή έρευνα της ειδικής υπόστασης ενός εγκλήματος, μπορούν να ακολουθηθούν δύο κατευθύνσεις⁷¹⁶. Σύμφωνα με την πρώτη κατεύθυνση, η ευθύνη μπορεί να αναζητηθεί έχοντας ως αφετηρία την σύνδεσή της με την αξιόποινη πράξη ενός φυσικού προσώπου που δρα για την επιχείρηση. Ενώ αν ακολουθηθεί η δεύτερη κατεύθυνση, η ποινική ευθύνη της επιχείρησης είναι επικουρική, καθώς επιφυλάσσεται κυρίως για τις περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει επαρκής απορρόφηση της ποινικής ευθύνης από άτομα.

Η ποινική ευθύνη, εν τέλει, πρέπει να ανάγεται με βάση την κατανομή αρμοδιοτήτων στην επιχείρηση. Δεν πρέπει να παραβλέπεται, όμως, ότι οι αρμοδιότητες αυτές καθορίζονται και προσδιορίζονται από άλλους κλάδους του ιδιωτικού δικαίου και κυρίως του δικαίου για τις εταιρείες, στους οποίους όμως εξυπηρετούνται διαφορετικές σκοπιμότητες και δεν έχουν ισχύ οι αυστηρές αρχές του Ποινικού Δικαίου.

Οι πιο συνήθεις μορφές νομικής προσωπικότητας που μεταλλάσσουν την ατομική επιχείρηση σε εταιρεία είναι, η Ομόρρυθμη Εταιρεία (Ο.Ε), η Ετερόρρυθμη Εταιρεία (Ε.Ε.), η Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.) και η Ανώνυμη Εταιρεία (Α.Ε.). Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που κυρίως τις διαφοροποιούν είναι η ευθύνη των εταίρων [ευθύνη εις ολόκληρο ή περιορισμένη ευθύνη μέχρι το ποσοστό συμμετοχής στο εταιρικό κεφάλαιο (αφορά την ατομική τους περιουσία για τις υποχρεώσεις της εταιρείας προς τρίτους)], η δυνατότητα και ο τρόπος αύξησης του κεφαλαίου (έκδοση μετοχών και ομολόγων στις Α.Ε.), καθώς και ο τρόπος και η διαδικασία της διοικήσεως και εκπροσώπησης.

Ο τρόπος και η διαδικασία διοίκησης των εταιρειών αφορά άμεσα την προσπάθεια αναγνώρισης και απόδοσης ποινικής ευθύνης σε περιπτώσεις διακινδύνευσης ή πληγμάτων εννόμων αγαθών εξαιτίας αποφάσεών της.

Για την δράση των Ο.Ε. ή Ε.Ε. ευθύνονται οι ομόρρυθμοι εταίροι ή οι διαχειριστές αυτών, ενώ στις Ε.Π.Ε. οι διαχειριστές αυτών και όταν ελλείπουν ή απουσιάζουν αυτοί, ο κάθε εταίρος. Στις ημεδαπές Α.Ε., ευθύνη έχουν οι πρόεδροι των Δ.Σ., οι διευθύνοντες ή εντεταλμένοι ή συμπράττοντες σύμβουλοι, οι διοικητές, οι γενικοί διευθυντές ή διευθυντές, ως και εν γένει κάθε πρόσωπο εντεταλμένο που είτε άμεσα από τον νόμο, είτε από ιδιωτική βούληση, είτε με δικαστική απόφαση ασκεί την διοίκηση ή την διαχείριση της Α.Ε. Αν ελλείπουν όλα τα παραπάνω πρόσωπα, ποινική ευθύνη έχουν τα μέλη του Δ.Σ. των εταιρειών αυτών εφόσον ασκούν πράγματι προσωρινά ή διαρκώς ένα από τα καθήκοντα που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Επομένως, συλλογικά όργανα υπάρχουν κυρίως στις Α.Ε. υπό την μορφή διοικητικού συμβουλίου οι αρμοδιότητες⁷¹⁷ του οποίου, που αφορούν την διαχείριση

⁷¹⁶ Βλ. Δ. Σπυράκου, Η ποινική ευθύνη των επιχειρήσεων: Εξέλιξη ή παραμόρφωση του Ποινικού Δικαίου, Ποινικά Χρονικά σελ.1206

⁷¹⁷ Βλ. Ε. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Εμπορικών Εταιρειών, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 94 επ.

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

των εταιρικών υποθέσεων, καθορίζονται από το άρθρο 22 παρ. 1 του Ν.2190/1920. Το καταστατικό μπορεί να προβλέπει ότι για ορισμένα θέματα το διοικητικό συμβούλιο μπορεί να αναθέτει τις εξουσίες του συνολικά ή και ατομικά σ'ένα ή περισσότερα μέλη του ή ακόμα και σε τρίτα πρόσωπα μη μέλη του (άρθρο 22 παρ. 3 του Ν.2190/1920). Κατά την άσκηση των διαχειριστικών καθηκόντων τους, τα μέλη του Δ.Σ. πρέπει να τηρούν τις διατάξεις του νόμου και του καταστατικού καθώς και τις αποφάσεις της γενικής συνέλευσης των μετόχων. Η διαχείριση γίνεται με γνώμονα το καλώς νοούμενο «εταιρικό συμφέρον» και τα μέλη του Δ.Σ. έχουν υποχρέωση πίστης απέναντι στην Α.Ε., όπως αναφέρεται στο άρθρο 22 παρ. 2 τελευτ. εδαφ. του Ν.2190/1920, αλλά και ρητά από τον Ν.3016/2002.

Χωρίς να γίνει περαιτέρω ανάλυση⁷¹⁸ του Δικαίου των κεφαλαιουχικών εταιρειών, είναι ευδιάκριτα τα προβλήματα που παρουσιάζονται στην αναζήτηση εκείνου του οργάνου της εταιρείας που ασκεί διοίκηση και έλαβε απόφαση που επέφερε εγκληματικό αποτέλεσμα. Ακόμη δυσκολότερη γίνεται η απόδοση μομφής σε τέτοιου είδους όργανο υπό την έννοια της απόδοσης καταλογισμού και υπαιτιότητας υπό την σκέπη του Ποινικού Δικαίου, δεδομένου ότι - όπως έγινε ξεκάθαρα αντιληπτό - για τον Έλληνα ποινικό νομοθέτη δεν υπάρχει νομική ευθύνη στα νομικά πρόσωπα. Έτσι, είναι αυτόδηλο ότι η προαναφερθείσα δεύτερη επικουρική κατεύθυνση αναζήτησης ποινικής ευθύνης των επιχειρήσεων είναι πολύ δύσκολο να πραγματώσει το στόχο της.

Ο Έλληνας ποινικός Νομοθέτης αντιμετωπίζει την εγκληματική δραστηριότητα των νομικών προσώπων, θεωρώντας κάθε φορά ως αυτουργούς εγκλημάτων πρόσωπα που έχουν εξέχουσα θέση⁷¹⁹ στο νομικό πρόσωπο ή την επιχείρηση με βάση τις αρχές των ιδιαίτερων νομικών υποχρεώσεων που απορρέουν από την διοικητική τους θέση και τους καθιστά υπόχρεους να λαμβάνουν μέτρα επίβλεψης της λειτουργίας των νομικών προσώπων, ώστε να μη δημιουργείται αξιόποινη κινδυνώδης δράση.

Ο εν ισχύ Αγορανομικός Κώδικας, το άρθρο 20 παρ. 1 του Ν. 2523/1997 που αναφέρεται στη *φοροδιαφυγή νομικών προσώπων*, ο Ν.2741/1999 *''Περί προστασίας του καταναλωτή''*, ο Ν.1396/1983 *''Περί υποχρέωσης λήψης και τήρησης των μέτρων ασφαλείας στις οικοδομές και στα λοιπά τεχνικά έργα''*, το άρθρο 5 του Ν.2802/2000 *''Περί καταπολέμησης της δωροδοκίας''*, ο Ν.1650/1986 *''Περί ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος''*, είναι μερικοί μόνο ενδείκτες αντιμετώπισης του έλληνα νομοθέτη προς την κινδυνώδη δράση των επιχειρήσεων. Ειδικά όμως στον Ν. 1650/1986 στο άρθρο 28 παρ. 4, εντοπίζεται και ένα παράδοξο κατά το ποινικό δόγμα. Κηρύσσει αστικώς υπεύθυνο εις ολόκληρον για την καταβολή της χρηματικής

⁷¹⁸ Βλ. *Ε. Αλεξανδρίδου*, Δίκαιο Εμπορικών Εταιρειών, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 94 επ

⁷¹⁹ Βάση της κατεύθυνσης της εγγυητικής θέσης που κατακρίθηκε απ'την θεωρία ως αντιφάσκουσα με το αρ. 7 παρ. 1 του Συντάγματος. Δηλαδή ο εφαρμοστής του δικαίου χωρίς να ερευνήσει όλους τους όρους που στοιχειοθετούν την ποινική υπόσταση της πράξης (υπαιτιότητα και το αν ο φέρων την ιδιότητα αυτή την ασκεί και στην πραγματικότητα) να διώξει ή και να τιμωρήσει κάποιον που φέρει μια από τις αναφερόμενες ιδιότητες (αντίθετη προς την αρχή της ενοχής)

Έννομο αγαθό ''περιβάλλον''. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ποινήs το νομικό πρόσωπο, που εκ της δραστηριότητάs του υποβαθμίστηκε το περιβάλλον. Ίσως διότι υπό την έννοια του κακού που εμφανίζεται, στη χρηματική ποινή μπορεί να την «αισθανθεί» και το νομικό πρόσωπο, δεδομένου ότι η χρηματική ποινή δεν παύει να είναι ποινή και δεν είναι διοικητικό πρόστιμο.

Εν κατακλείδι, η ελληνική έννομη τάξη, σε περιπτώσεις παραβάσεων που διαπράττονται στο πλαίσιο δραστηριοτήτων ενός νομικού προσώπου, προβλέπει και προστρέχει σε δύο διαδικασίες⁷²⁰. Στις διοικητικές κυρώσεις κατά του νομικού προσώπου και στις ποινικές διώξεις και ποινές κατά των φυσικών προσώπων που φέρονται ότι ευθύνονται ή ευθύνονται με τις ενέργειές τους και τις παραλήψεις τους για εγκληματικά αποτελέσματα, στο πλαίσιο δραστηριότητας των νομικών προσώπων. Η έννοια της διοικητικής παράβασης και του διοικητικού προστίμου προφανώς δικαιολογείται από την μειωμένη επικινδυνότητα και τη μειωμένη κοινωνική απαξία που έχουν ορισμένα αδικήματα των νομικών προσώπων.

Το κίνητρο που κατέχει εξέχουσα θέση στις αποφάσεις και τις δράσεις των επιχειρήσεων Ν.Π.Ι.Δ. - και παράλληλα αποτελεί και αντικειμενικό στόχο τους - είναι η μεγιστοποίηση των κερδών που πολλές φορές πραγματοποιείται από την ελαχιστοποίηση⁷²¹ του συνολικού κόστους παραγωγής. Η επιδίωξη αυτή αποτελεί κύριο γνώμονα για κάθε απόφαση που θα λάβει ένα συλλογικό όργανο διοίκησης μιας Α.Ε. Και το εγκληματικό αποτέλεσμα είναι πιθανό να προέλθει είτε σε επίπεδο ενσυνείδητης αμέλειας, είτε σε επίπεδο ενδεχόμενου δόλου, εξαιτίας της επιδίωξης κέρδους και κατάκτησης μιας συγκεκριμένης αγοράς⁷²².

Τι γίνεται όμως με αποφάσεις συλλογικών οργάνων Ν.Π.Δ.Δ. όπου τα κίνητρα είναι άλλα και οι επιδιώξεις διαφορετικές, όπως η εξυπηρέτηση του δημοσίου καλού και η ευπροσήγορη υπηρεσία; Υπάρχουν όμως και ιδιοτελείς σκοποί όπως οι πολιτικές πεποιθήσεις ή ακόμη και η «κομματική γραμμή» που ακολουθείται. Συλλογικά όργανα που λαμβάνουν αποφάσεις στον ευρύτερο Δημόσιο Τομέα συναντάμε π.χ. στην Τοπική Αυτοδιοίκηση (Δημοτικό ή Περιφερειακό Συμβούλιο), αλλά και στην κεντρική διοίκηση όπως είναι το ΚΥΣΕΑ, αλλά και η ίδια η κυβέρνηση. Σ' αυτές τις περιπτώσεις πόσο εύκολο είναι να διακριθεί στις αξιόποινες αποφάσεις τους ο δόλος από την αμέλεια, δεδομένου ότι τόσο το Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο όσο και το Δικονομικό Ποινικό Δίκαιο οι δύο έννοιες επικαλύπτονται από την πολιτική ως αντικείμενο, αλλά και ως επιθετικός προσδιορισμός;

⁷²⁰ Βλ. Δ. Σπινέλης, Ποινικές Κυρώσεις σε νομικά πρόσωπα και διαδικασία επιβολής τους, Ποινικά Χρονικά, ΝΓ2003, σελ. 101-102

⁷²¹ Η συνάρτηση που καταδεικνύει το κέρδος και κατά συνέπεια την ελαχιστοποίηση του συνολικού κόστους είναι οριακό κόστος= τιμή παραγόμενου προϊόντος

⁷²² Η δράση των επιχειρήσεων σε καθεστώς πλήρους ανταγωνισμού τείνει να δημιουργεί ολιγοπωλιακές ή και μονοπωλιακές καταστάσεις στην αγορά ενός προϊόντος

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

6.3.1 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟΥ ΔΟΛΟΥ ΚΑΙ ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΣΤΙΣ ΑΞΙΟΠΟΙΝΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ-ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΩΝ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΣΤΗΝ ΚΙΝΔΥΝΩΔΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥΣ

6.3.1. Α. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ «ΔΥΣΤΟΣ»

Στην περίπτωση του ναυαγίου του πλοίου «ΔΥΣΤΟΣ»⁷²³, το πλοίο ήταν φορτωμένο με 5.300 τόνους τσιμέντο και στις 28-12-1996, ανατράπηκε και βυθίστηκε νοτίως της Κύμης, με συνέπεια να πνιγούν και τα δεκαεπτά μέλη του πληρώματος. Το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Πειραιώς με το υπ' αριθμ. 70/2001 Βούλευμά του είχε αποφασίσει να παραπέμψει στο ακροατήριο όλα τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου της πλοιοκτήτριας εταιρίας του πλοίου, αλλά και τον Διευθύνοντα σύμβουλο και συγκεκριμένο επιθεωρητή του Ελληνικού Νηογνώμονα για ανθρωποκτονία από πρόθεση με ενδεχόμενο δόλο. Όσον αφορά την παραπομπή του Διοικητικού Συμβουλίου της πλοιοκτήτριας εταιρίας, το σκεπτικό του Βουλεύματος χρησιμοποίησε ως βάση του το γνωστικό στοιχείο, υπό την έννοια ότι τα μέλη του Δ.Σ. γνώριζαν τα αντικειμενικά προβλήματα της αξιοπλοΐας του «ΔΥΣΤΟΣ» και την σχετική επικινδυνότητα πρόκλησης ναυαγίου και συνεπώς του κινδύνου που διέτρεχε το πλήρωμά του, αποδεχόμενοι έτσι το εγκληματικό αποτέλεσμα, καθόσον είχαν δώσει εντολή να διενεργεί ταξίδια.

Όμως με το υπ' αριθμ. 154/2001 Βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών Πειραιώς, αλλά και με τις υπ' αριθμ. 387, 1096, 1097, 1161/2002 αποφάσεις του Τριμελούς Εφετείου Πλημμελημάτων Πειραιώς, μετέτρεψαν την κατηγορία ως προς την υπαιτιότητα των κατηγορουμένων από ενδεχόμενο δόλο σε αμέλεια και συγκεκριμένα άνευ συνειδήσεως αμέλεια. Όσον αφορά και πάλι στην υπαιτιότητα των μελών του Δ.Σ. αυτή κρίθηκε υπό το πρίσμα της έννοιας των ενεργειών που θα έπραττε ο μέσος συνετός και ευσυνείδητος άνθρωπος με βάση την ιδιότητά του, την εμπειρία του και την επιστημονική του γνώση, αλλά και της πληροφόρησής του για τα πραγματικά αντικειμενικά περιστατικά. Έτσι κρίθηκε ότι όφειλαν και μπορούσαν να προβλέψουν το εγκληματικό αποτέλεσμα, αλλά τελικώς δεν το προέβλεψαν καν αυτό. Δεν προέβλεψαν δηλαδή, ότι το ενδεχόμενο της επικινδυνότητας που αφορούσε το αξιόπλοιο του «ΔΥΣΤΟΣ» θα εκδηλώνονταν εν πλω, με αποτέλεσμα τη βύθισή του με συνέπεια τον πνιγμό του πληρώματος. Αποκλείστηκε επίσης η ύπαρξη και η επιδίωξη ενός απώτερου ιδιοτελούς στόχου εκ μέρους της πλοιοκτήτριας εταιρίας και η σύνδεσή του με τον αιτιακό λογικό σύνδεσμο.

Με βάση τα ανωτέρω βουλεύματα και αποφάσεις, η ποινική ευθύνη των μελών του Δ.Σ. της πλοιοκτήτριας εταιρίας που εκμεταλλεύονταν το πλοίο «ΔΥΣΤΟΣ», κινήθηκε σε μια ευρεία κλίμακα που αφορούσε την υπαιτιότητά τους

⁷²³ Αναφέρεται ως παράδειγμα αναλύοντας και σχολιάζοντας τη διάκριση ενδεχόμενου δόλου και ενσυνείδητης αμέλειας εκ των εκδοθέντων βουλευμάτων, βλ. Σ. Παπαγεωργίου - Γονατάς, Ενδεχόμενος δόλος-Ενσυνείδητη αμέλεια, σελ. 255-260, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2008

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

και συνδέονταν με την αιτιώδη συνάφεια. Το ενδιαφέρον σημείο ήταν ότι, ενώ η παραδοχή ή μη του ενδεχόμενου δόλου βρίσκεται σε μια αντιδιαστολή με την αντίστοιχη παραδοχή ή μη της ενσυνείδητης αμέλειας - δεδομένου του κοινού γνωστικού στοιχείου - αυτή η αντίστροφη σχέση υπήρξε μεταξύ του ενδεχόμενου δόλου και της άνευ συνειδήσεως αμέλειας.

6.3.1.B. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 2391/2008 ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΦΕΤΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα η υπ' αριθμ. 2391/2008 απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Αθηνών με Πρόεδρο τον κ. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ Απόστολο. Η υπόθεση που εκδικάστηκε αφορούσε τη μόλυνση και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος από ενέργειες και παραλείψεις εκπροσώπων εταιριών. Οι εταιρίες αυτές - κατά τη μεταποιητική δραστηριότητά τους για την παραγωγή προϊόντων - εμφάνισαν υγρά βιομηχανικά απόβλητα και λύματα και τα διέθεσαν σε χείμαρρο, διοχετεύοντας τα επιβλαβή απόβλητα δια του Ασωπού ποταμού στον Ευβοϊκό κόλπο, χωρίς την προηγούμενη επεξεργασία τους, καθ' υπέρβαση των ανωτάτων επιτρεπτών ορίων εκπομπής υγρών αποβλήτων. Ετσι αλλοίωσαν τη φυσική κατάσταση του θαλασσινού νερού, με περαιτέρω επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία της χλωρίδας και της πανίδας της περιοχής, προκαλώντας ακαταλληλότητα ύδατος και ανθυγιεινές καταστάσεις.

Η απόφαση ήταν καταδικαστική για τους εκπροσώπους των εταιριών, διότι ως θεμέλιο βάση είχε το Ν. 1650/1986 και συγκεκριμένα το άρθρο 28 παρ. 5 του εν λόγω Νόμου, στο οποίο αναφέρεται: «Οι πρόεδροι διοικητικών συμβουλίων, οι εντεταλμένοι ή διευθύνοντες σύμβουλοι ανώνυμων εταιριών, οι διαχειριστές εταιριών περιορισμένης ευθύνης, ο πρόεδρος του διοικητικού και του εποπτικού συμβουλίου συνεταιρισμών, καθώς και τα πρόσωπα που ασκούν τη διοίκηση ή τη διαχείριση άλλων νομικών προσώπων του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα έχουν ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να μεριμνούν για την τήρηση των διατάξεων που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος. Για κάθε πράξη ή παράλειψη του νομικού προσώπου εμπίπτει στην παρ.1 του άρθρου αυτού, τα πρόσωπα αυτά τιμωρούνται ως αυτουργοί ανεξάρτητα από τυχόν ποινική ευθύνη άλλου φυσικού προσώπου και την αστική ευθύνη του νομικού προσώπου, εφόσον από πρόθεση ή από αμέλεια δεν τήρησαν την ιδιαίτερη νομική τους υποχρέωση να μεριμνούν για την εφαρμογή των διατάξεων αυτού του νόμου». Η εν λόγω απόφαση, προφανώς εκ των αντικειμενικών στοιχείων, απέδωσε δόλο, όσον αφορά το βαθμό υπαιτιότητας, στους κατηγορούμενους, υπό την έννοια ότι γνώριζαν με τις πράξεις και τις παραλείψεις τους ότι πληρούν την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος που τυποποιείται και περιγράφεται στον Ν. 1650/1986 άρθρο 28 παρ. 1 και με πρόθεσή τους παράχθηκε αυτό το εγκληματικό αποτέλεσμα ή τουλάχιστον το επιδοκίμασαν ή το αποδέχτηκαν ή συμβιβάστηκαν ως αναγκαίο κακό (ίσως για να μειωθεί το κόστος λειτουργίας των επιχειρήσεών τους,

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

παραλείποντας την επεξεργασία των αποβλήτων τους).

6.3.1.Γ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ «RICOMEX»

Επιπρόσθετα, άλλη χαρακτηριστική περίπτωση είναι η υπόθεση RICOMEX⁷²⁴, το εργοστάσιο το οποίο κατέρρευσε κατά τη διάρκεια του ισχυρού σεισμού το 1999 στην Αττική και είχε ως τραγικό αποτέλεσμα το θανάσιμο τραυματισμό τριάντα εννέα ατόμων και το σοβαρό τραυματισμό άλλων ανθρώπων, οι οποίοι την ώρα εκείνη εργάζονταν στο εργοστάσιο. Το υπ' αριθμ. 2512/2002 Βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών, το οποίο επικυρώθηκε από τον Άρειο Πάγο με το υπ' αριθμ. 1304/2003 Βούλευμά του, παρέπεμψε για ανθρωποκτονία με ενδεχόμενο δόλο και απόπειρα ανθρωποκτονίας κατά συρροή τον συνιδρυτή και αντιπρόεδρο του Δ.Σ. της εταιρίας RICOMEX, ο οποίος μαζί με το θανόντα⁷²⁵ συνιδρυτή και πρόεδρο του Δ.Σ. ασκούσαν τη Διοίκηση της εταιρίας και συμμετείχαν ανελλιπώς στο Δ.Σ. ,ενώ είχαν εξ ημισείας το εταιρικό κεφάλαιο της επιχείρησης που μετά το 1997 μετασχηματίστηκε από Ε.Π.Ε. σε Α.Ε και εναλλάσσονταν τη θέση του Διευθύνοντα σύμβουλου, του Προέδρου και του Αντιπροέδρου του Δ.Σ. Αυτός αποφάσισε την αυθαίρετη επέκταση του εργοστασίου και με ενέργειες και παραλήψεις του, παραβίασε τους νόμους περί ασφαλούς οικοδόμησης, ενώ μάλιστα του είχε επιβληθεί και διοικητικό πρόστιμο από τις αρμόδιες υπηρεσίες της πολεοδομίας και παρέλειψε να αποκαταστήσει τις γνωστές σ' αυτόν κακοτεχνίες και ζημιές του, να απομακρύνει τις αυθαίρετες κατασκευές και να ενισχύσει τη στατικότητα του κτιρίου, έχοντας ιδιαίτερη νομική υποχρέωση για όλα αυτά.

Μέρος του εν λόγω Βουλεύματος του Αρείου Πάγου που αναφερόταν στην υπαιτιότητά του επισήμανε ότι οι επίμαχες αυτές ενέργειες και παραλήψεις του υποδήλωναν τη βουλιμία του να επεκτείνει όσο γίνεται περισσότερο και με μικρότερες δαπάνες τις εγκαταστάσεις του εργοστασίου του χάριν επιχειρησιακού κέρδους, κατά περιφρόνηση των νόμων και της ασφάλειας των εργαζομένων σ' αυτό. Έλαβε υπόψη του, ενώ τελούσε σε ήρεμη ψυχική κατάσταση, το ενδεχόμενο να σκοτωθούν εργαζόμενοι στο εργοστάσιό του από σεισμό και αφού στάθμισε με ό,τι επιδίωκε με τη δράση του, δηλ. τη μεγιστοποίηση του επιχειρησιακού του κέρδους κατά τα προαχθέντα, έκρινε το τελευταίο ως τόσο σημαντικό, ώστε ακόμη και αν το αξιόποιο αποτέλεσμα δεν ήταν γι' αυτόν καθεαυτό αποδεκτό ή ήταν ακόμη αποδοκιμαστέο, αποφάσισε να προχωρήσει στις προαναφερθείσες πράξεις και παραλήψεις του, ελπίζοντας-ευχόμενος στην καλύτερη περίπτωση ότι το αποτέλεσμα τελικά δε θα επέλθει. Η τυχόν ελπίδα του ότι θα αποφύγει το επελθόν αποτέλεσμα δεν ασκεί επιρροή, διότι ενεργώντας όπως ενήργησε το είχε ήδη αποδεχθεί, αφού κυριάρχησε μέσα του η σκέψη «εγώ θα προχωρήσω στην πράξη μου, έστω κι αν είναι ενδεχόμενο να επέλθει το αποτέλεσμα», ενώ από τα προαναφερθέντα πραγματικά

⁷²⁴ Αναφέρεται ως παράδειγμα αναλύοντας και σχολιάζοντας τη διάκριση ενδεχόμενου δόλου και ενσυνείδητης αμέλειας εκ των εκδοθέντων βουλευμάτων, βλ. Σ. Παπαγεωργίου - Γονατάς, Ενδεχόμενος δόλος-Ενσυνείδητη αμέλεια, σελ. 1-4, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2008

⁷²⁵ Εξαιτίας του σεισμού υπέστη και αυτός θανάσιμα τραύματα από την κατάρρευση του εργοστασίου.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

περιστατικά δεν προκύπτει ότι απέκλεισε την πιθανότητα επέλευσης του εγκληματικού αποτελέσματος. Το γεγονός ότι ένας ή περισσότεροι εκ των μετόχων και των συγγενών του έχασαν τη ζωή τους από την κατάρρευση του κτιρίου, όσο σημαντικό και λυπηρό κι αν είναι, δεν είναι αποφασιστικό στοιχείο και δεν αρκεί από μόνο του να οδηγήσει σε διαφορετική παραδοχή.

Όμως, υπό αυτό το πρίσμα εξέτασης που αφορά την υπαιτιότητα του κατηγορουμένου, θα έπρεπε να αποδοθεί και ενδεχόμενος δόλος στον έτερο συνιδρυτή και Πρόεδρο του Δ.Σ., εάν ζούσε. Αυτός όμως σκοτώθηκε κατά τον επίμαχο σεισμό και την κατάρρευση του κτιρίου του εργοστασίου.

Επομένως, το αποφασιστικό στοιχείο την συνδιακινδύνευσης με τα υπόλοιπα θύματα (εργάζονταν στο ίδιο κτίριο) δεν ήταν μείζονος σημασίας σε αυτό το σκεπτικό, και ενδεχομένως μπορεί κάποιος να οδηγηθεί στην εντύπωση ή στο συμπέρασμα ότι ο κατηγορούμενος αποδέχθηκε και την πρόκληση του δικού του θανάτου, δεδομένου ότι προέβλεψε την κατάρρευση του εργοστασίου. Επιπλέον, παρότι η πολεοδομία επέβαλε πρόστιμο, που σημαίνει ότι υπήρχε το ίδιο γνωστικό στοιχείο με τον κατηγορούμενο που αφορούσε τις αυθαίρετες κατασκευές και οι πολεοδόμοι ως ειδικοί επιστήμονες και καθ' ύλην αρμόδιοι ελεγκτές και επαγγελματίες γνώριζαν και την επικινδυνότητα κατάρρευσης κτηρίου σε περίπτωση σεισμού, αλλά παρέλειψαν να "σφραγίσουν" το εργοστάσιο και να απαγορεύσουν τη λειτουργία του. Παρόλα αυτά δεν κατηγορήθηκαν για ανθρωποκτονία εκ προθέσεως με μη γνώσια παράλειψη, καθότι είχαν ιδιαίτερη νομική υποχρέωση, με βάση το ίδιο σκεπτικό του Βουλευματος κατά το οποίο, για να εξάγει το βουλευτικό στοιχείο, χρησιμοποίησε ως ενδείκτη κυρίως το γνωστικό στοιχείο. Βέβαια οι πολεοδόμοι δεν είχαν ιδιοτελές σκοπό να εξυπηρετήσουν ή να πραγματώσουν με την παράλειψή τους. Όμως πώς ο κατηγορούμενος νομιμοποίησε την αυθαίρετη επέκταση του δεύτερου υπογείου με την τρίτη άδεια, όπως έγινε δεκτό, ως πραγματικό περιστατικό, από το Συμβούλιο Εφετών;

6.3.1.Α. ΈΝΑ ΥΠΟΘΕΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Ένα υποθετικό παράδειγμα λήψης αξιόποινης απόφασης συλλογικού οργάνου, όπου η εξέταση και ο καθορισμός της υπαιτιότητας των μελών του θα προβλημάτιζε, διότι θα βρισκόταν στα δυσδιάκριτα όρια του ενδεχόμενου δόλου και της ενσυνείδητης αμέλειας είναι το εξής: Έστω η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης δέχεται μια έγγραφη πρόταση από μια πολυεθνική εταιρεία με την επωνυμία "Ε", η οποία δραστηριοποιείται στο χώρο της εξόρυξης μεταλλευμάτων, να συγκροτήσει συνθήκες και εγκαταστάσεις χρυσωρυχείου και να δημιουργήσει ένα εργοστάσιο δίπλα σ' αυτό, στην περιοχή του Έβρου στο σημείο που συνορεύει ο Νομός Έβρου με τον Νομό Ροδόπης, με σκοπό την εξόρυξη κοιτασμάτων χρυσού και κατόπιν να προβεί στην μεταποίησή του στο εργοστάσιο, ώστε να γίνουν εκμεταλλεύσιμα προς πώληση. Συνημιμένως με την έγγραφη πρόταση παρέδωσε και μια μελέτη κάποιου διεθνούς φήμης Ινστιτούτου, η οποία αποδείκνυε την ύπαρξη

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

χρυσού στην περιοχή και την προσδιόριζε σε μια ακτίνα δέκα χλμ, ανάμεσα στους δύο Νομούς στο ύπαιθρο, έξω από κατοικημένη περιοχή αλλά και μέσα σε δασική έκταση. Επίσης απέστειλε και μια οικονομική μελέτη που προσδιόριζε το κέρδος από αυτήν την επένδυση, την υπόσχεση ότι στην περιφέρεια θα έμενε περίπου ένα δις. ευρώ, ότι η εξόρυξη αυτή θα γινόταν σύμφωνα με τους υπολογισμούς της περί των πέντε με έξι χρόνων, ότι θα χρειαζόταν περί των 2500 εργατών για ένα χρόνο ως προς την δημιουργία των εγκαταστάσεων και του εργοστασίου και περί των 500 εργατών για πέντε με έξι χρόνια για την εξόρυξη του χρυσού. Έδινε δε την υπόσχεση ότι οι εργάτες αυτοί θα προσλαμβάνονταν από την τοπική περιοχή, ενώ αν χρειάζονταν επιμόρφωση θα αναλάμβαναν τα έξοδα αυτής εξ ολοκλήρου ως εταιρεία. Επιπλέον, παρέδωσαν και μια περιβαλλοντική μελέτη, η οποία συντάχτηκε από ειδικούς επιστήμονες, που εργαζόταν για την εταιρεία, σε συνεργασία με μια βρετανική πολυτεχνική Σχολή, η οποία καταδείκνυε την ασφαλή μέθοδο εξόρυξης και επεξεργασίας του χρυσού, αναφορικά με το περιβάλλον και πιστοποιούσε την ασφάλεια, την καλή λειτουργία και την τεχνολογική εξέλιξη των μηχανημάτων που θα χρησιμοποιούνταν και ουσιαστικώς- εξαιτίας της προηγμένης τεχνολογίας - δεν θα επερχόταν καμία περιβαλλοντική μόλυνση. Τέλος, ο διευθύνων σύμβουλος της εταιρείας ως ειδικός επιστήμονας, μηχανικός περιβάλλοντος πιστοποιούσε ότι η εταιρεία που εκπροσωπεί έχει πείρα 60 χρόνων στην εξόρυξη και επεξεργασία χρυσού, ότι δεν κάνει λάθη γιατί είναι σοβαρή εταιρεία και δραστηριοποιείται διεθνώς. Ζητούσε να δοθεί η άδεια έρευνας και εντοπισμού του χρυσού στην προσδιορισμένη εδαφική ακτίνα των 10 χλμ, ώστε να οριστεί επακριβώς το σημείο όπου θα γίνει η τελική εξόρυξη και η δημιουργία του εργοστασίου και τους καλούσε να συναντηθούν, ώστε να σχηματιστεί η ανάλογη σύμβαση.

Η προσφορά αυτής της εταιρείας προς την περιφέρεια έγινε γνωστή στην τοπική κοινωνία και έγινε θέμα συζήτησης στους κοινωνικούς φορείς του τόπου και προκάλεσε προβληματισμούς και ανησυχίες. Για το λόγο αυτό απευθύνθηκαν σε περιβαλλοντολογικές οργανώσεις και μη κυβερνητικούς οργανισμούς που ασχολούνταν με την προστασία του περιβάλλοντος και δέχτηκαν δημοσιευμένα άρθρα, περιβαλλοντολογικές μελέτες από ειδικούς επιστήμονες και γνωστά πανεπιστημιακά ιδρύματα, καθώς και αναφορά πραγματικών περιστατικών με τέτοιου είδους επιχειρηματική δράση, που καταδείκνυαν ότι η λειτουργία χρυσωρυχείου και εργοστασίου επεξεργασίας κοιτασμάτων χρυσού προκαλούν ρύπανση, υποβαθμίζουν το περιβάλλον με περαιτέρω επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στη χλωρίδα και πανίδα της περιοχής και επιφέρουν αρνητικές συνέπειες στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων. Όλα τα ανωτέρω έγιναν γνωστά στην εταιρεία, η οποία καθησύχαζε την τοπική κοινωνία - μέσω διαφημίσεων στην τηλεόραση - και στο ραδιόφωνο και κατόπιν συνεντεύξεων στους τοπικούς δημοσιογράφους, υποσχόταν ότι και αν ακόμη υπήρχε η ελάχιστη περιβαλλοντολογική ρύπανση, με το πέρας εργασιών της επιχειρηματικής δραστηριότητας τους, είχαν τη δυνατότητα και την τεχνολογία να επαναφέρουν το περιβάλλον στην προγενέστερη κατάσταση και δεσμευόταν γι' αυτό, καθώς και ότι

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

τη βούλησή τους θα τη δήλωναν και μέσα στη σύμβαση που θα κατάρτιζαν με την περιφέρεια. Αντέτειναν στις φωνές διαμαρτυρίας ότι τα οικονομικά οφέλη για την περιοχή είναι τόσο μεγάλα, ενώ ο κίνδυνος αλλοίωσης του περιβάλλοντος είναι τόσο μικρός.

Κάποια στιγμή η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, προκειμένου να λάβει τις αποφάσεις για το ζήτημα αυτό, συγκρότησε στην έδρα της σε πλήρη απαρτία περιφερειακό συμβούλιο. Όλα τα ανωτέρω, ως σύνολο, αποτελούσαν αντικειμενικά γνωστικά στοιχεία όλων των μελών του Συμβουλίου, καθότι υποβλήθηκαν σ'αυτούς σε έγγραφη μορφή υπό την έννοια των υποβληθεισών εκθέσεων. Το περιφερειακό συμβούλιο απαρτίζεται από πέντε συνδυασμούς και συνολικά πενήντα ένα μέλη και στην αρμοδιότητά του ήταν η έκδοση ή μη χορήγησης άδειας ή έγκρισης τέτοιου είδους άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Οι συνδυασμοί της αντιπολίτευσης πρότειναν με την ψήφο τους να μην χορηγηθεί η εν λόγω άδεια στην εταιρεία, διότι καταρχάς η διακινδύνευση του έννομου αγαθού του περιβάλλοντος είναι υπαρκτή και πολύ μεγάλη. Επιπλέον, διέβλεψαν το ενδεχόμενο ατυχήματος ως πιθανό κατά την μεταποιητική διαδικασία που ως αποτέλεσμα θα είχε την μόλυνση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Αντίθετα, ο συνδυασμός της συμπολίτευσης, που αποτελούσε και την πλειοψηφία του συμβουλίου, ψήφισε να εγκριθεί η αιτούμενη άδεια. Μέλη της συμπολίτευσης του συμβουλίου, οι οποίοι είχαν την επαγγελματική ιδιότητα του μηχανικού και την ανάλογη επιστημονική γνώση, αναγνώρισαν την διακινδύνευση που διέτρεχε το περιβάλλον, αλλά επιχειρηματολόγησαν ότι αυτή δε θα επέλθει ως αποτέλεσμα, διότι πείστηκαν από τα επιχειρήματα της εταιρείας που αφορούσε την ασφαλή διαδικασία μεταποίησης και την υπόσχεση για αποκατάσταση της περιοχής όπου θα γινόταν η εξόρυξη. Άλλα μέλη της συμπολίτευσης ανέφεραν ότι δεν έχουν την επιστημονική γνώση να κρίνουν αν θα επέλθει ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος, εύχονται να μην γίνει ποτέ αυτό, αλλά επειδή τα οικονομικά οφέλη είναι μεγάλα και το ποσοστό ανεργίας θα μειωθεί, ψήφισαν να δοθεί η έγκριση. Τέλος, κάποια μέλη της συμπολίτευσης ανέφεραν ότι τους είναι αδιάφορο αν υποβαθμιστεί το περιβάλλον, όμως είναι πολύ σημαντικό να τονωθεί η οικονομία της περιοχής γιατί «ο κόσμος πεινάει» όπως χαρακτηριστικά είπαν. Άλλωστε, ανέφεραν, ότι τη ζημιά του περιβάλλοντος, αν τελικά επέλθει, θα την αποκαταστήσει η εταιρεία με το πέρας των εργασιών της.

Τελικώς η άδεια δίνεται και οι εργασίες ξεκινούν. Κατά τον πρώτο χρόνο λειτουργίας διαπιστώνεται από έρευνα της Πολυτεχνικής Σχολής της Ξάνθης και από τους ελέγχους των αρμόδιων υπηρεσιών της Περιφέρειας και του Δήμου Αλεξανδρούπολης, ότι έχει συντελεστεί υποβάθμιση του περιβάλλοντος στην εδαφική ακτίνα των 10 χλμ και υπεβλήθη έκθεση Αυτοψίας με συνημμένες αεροφωτογραφίες προς την Περιφέρεια. Συγκαλείται εκ νέου το Περιφερειακό Συμβούλιο και οι συνδυασμοί της αντιπολίτευσης ζήτησαν να ανακληθεί η άδεια, να εξαναγκάσουν την εταιρεία στην άμεση αποκατάσταση των ζημιών που υπέστη το

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

περιβάλλον και κατηγόρησαν τα μέλη της συμπολίτευσης και τον Περιφερειάρχη ότι παρέβηκαν τον Ν. 1650/1986 'ΎΠΕΡΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ' και τους ζήτησαν οικειοθελώς και πριν εξεταστεί η απόφασή τους (να δώσουν την άδεια λειτουργίας στην εταιρεία) από τον αρμόδιο Εισαγγελέα, να υπαναχωρήσουν από τις θέσεις τους ανακαλώντας την άδεια, ώστε να ευεργετηθούν από το άρθρο 28 παρ. 6 του ανωτέρω νόμου. Το συμβούλιο, πάλι με τη δύναμη της πλειοψηφίας της συμπολίτευσης, αποφάσισε να επιβληθεί το ανάλογο διοικητικό πρόστιμο στη εταιρεία, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις αδικήματος, να την πιέσει να αποκαταστήσει τις ζημιές που επέφερε στο περιβάλλον (άλλωστε ήταν υποχρεωμένη εκ της σύμβασης) και να δώσει την έκθεση Αυτοψίας στον Εισαγγελέα για να κρίνει αν υπάρχει ποινικό αδίκημα εκ μέρους της εταιρείας. Απάντησε δε, ότι δεν μπορεί να ανακαλέσει την άδεια γιατί η ρήτρα που θα πλήρωνε ήταν ασύμφορη και εκ της σύμβασης η περιφέρεια είχε αστική ευθύνη έναντι της εταιρείας. Η αντιπολίτευση απάντησε ότι η σύμβαση πρέπει να είναι σύννομη διαφορετικά είναι εκ του Νόμου άκυρη και υποστήριξαν ότι εν προκειμένω, παραβιάστηκε ο Νόμος 1650/1986. Ο εκπρόσωπος της εταιρείας, ο οποίος παρευρισκόταν, απάντησε ότι κάποια πράγματα είναι «αυτονόητα», ότι αυτό το «ελάχιστο περιβαλλοντολογικό κόστος» θα πληρωθεί με το πέρας των εργασιών έρευνας και όλες οι καταγγελλόμενες επεμβάσεις στο περιβάλλον θα αποκατασταθούν πλήρως. Όντως με το πέρας του πρώτου χρόνου η εταιρεία αποκατέστησε τις επεμβάσεις που έγιναν κατά τις ερευνητικές εξορύξεις, εντόπισε επακριβώς το σημείο όπου θα γινόταν η κυρίως εξόρυξη και δημιούργησε και το εργοστάσιο επεξεργασίας. Ο δε τοπικός Εισαγγελέας διέταξε προκαταρκτική εξέταση όταν έλαβε γνώση όλων των παραπάνω δια της μήνυσης που του εγχειρίστηκε. Κατόπιν, με την κατασκευή του εργοστασίου άρχισε και η παραγωγική διαδικασία μεταποίησης. Ένα βράδυ υπήρξε εκτεταμένη διαρροή των υγρών αποβλήτων από το εργοστάσιο, η οποία μπόρεσε να ελεγχθεί μετά από 36 ώρες, κατόπιν υπεράνθρωπων προσπαθειών από τους ειδικούς της εταιρείας που όμως προκάλεσε ανυπολόγιστες καταστροφές στο περιβάλλον της περιοχής. Ο εισαγγελέας διέταξε και πάλι προκαταρκτική εξέταση για να καταλογίσει ποινικές ευθύνες, αν υπάρχουν, σε φυσικά πρόσωπα και να εντοπίσει και την υπαιτιότητα αυτών σε σχέση με το εγκληματικό αποτέλεσμα που αφορά την υποβάθμιση του περιβάλλοντος (Ν.1650/1896). Επιπλέον, του εγχειρίστηκαν εκ νέου και μηνύσεις κατά των μελών του περιφερειακού συμβουλίου, επειδή ενέκριναν την λειτουργία του εργοστασίου, αποδεχόμενοι έτσι στην κινδυνώδη δράση του.

Ο εισαγγελέας δέχτηκε την Έκθεση Πραγματογνωμοσύνης και Αυτοψίας από την αρμόδια υπηρεσία, καθώς την είχε διατάξει, η οποία καταδείκνυε ότι η διαρροή οφειλόταν σε τυχαίο γεγονός (μια σπάνια βλάβη μηχανήματος), η οποία δε θα μπορούσε να αποτραπεί, όμως η διαρροή θα μπορούσε να ελεγχτεί έγκαιρα, εάν ο χειριστής του μηχανήματος της βάρδιας γνώριζε τι έπρεπε να κάνει άμεσα. Όμως εκ των σεμιναρίων και της εκπαίδευσης που του έγιναν με ευθύνη της εταιρείας, δεν είχε διδαχθεί πώς πρέπει να αντιμετωπίζει τέτοιου είδους ατυχήματα.

Έτσι, καταρχάς ο Εισαγγελέας προσανατολίστηκε στο ότι για το αποτέλεσμα

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

της διαρροής των υγρών αποβλήτων και κατά συνέπεια της ρύπανσης του περιβάλλοντος ευθύνεται έμμεσα με ενσυνείδητη αμέλεια και δια παραλείψεως του ο Διευθυντής ανθρώπινου δυναμικού, ο οποίος ήταν υπεύθυνος για την επιλογή της θεματολογίας που αφορούσε την εκπαίδευση των εργαζομένων και ενώ γνώριζε εκ της εγγυητικής του θέσης τί είδους ατυχήματα συμβαίνουν συνήθως ή σπανίως, αυτός δεν όρισε στην θεματολογία της εκπαίδευσης των εργαζομένων το συγκεκριμένο εκείνο μάθημα που θα έκανε τους χειριστές των μηχανημάτων ικανούς να ανταποκρίνονται σε τέτοιου είδους ατυχήματα. Και αυτό προφανώς διότι εκ της σπανιότητας της εν λόγω βλάβης θεώρησε ελάχιστα πιθανό, σχεδόν απίθανο, να συμβεί το ατύχημα αυτό και ουσιαστικά η βούλησή του έτεινε προς την κατεύθυνση της μη πραγμάτωσης αυτού του αποτελέσματος και συνεπώς ουδέποτε επιδοκίμασε αυτό το αποτέλεσμα. Επίσης, ο Εισαγγελέας σκέφτηκε ότι ευθύνεται και ο Διευθύνων Σύμβουλος της Εταιρείας, ομοίως δια παραλείψεως και με ενσυνείδητη αμέλεια, διότι εκ της εγγυητικής του θέσης, του υπεβλήθη αναφορά από τον Διευθυντή ανθρώπινου δυναμικού, με το πέρας της εκπαίδευσης, περί της μεθοδολογίας και της θεματολογίας των σεμιναρίων που ακολούθησε, αλλά δεν παρενέβη ώστε να διορθώσει το σφάλμα αυτό, παρότι είχε και τις κατάλληλες επιστημονικές γνώσεις ως μηχανικός περιβάλλοντος, ενώ του αναγνώρισε το ίδιο βουλευτικό στοιχείο με τον διευθυντή.

Για τον χειριστή του μηχανήματος σκέφτηκε ότι περισσότερο ως αίτιος του εγκληματικού αποτελέσματος παρέλειψε να ενεργήσει, παρά ως υπαίτιος, καθότι δεν γνώριζε πως έπρεπε να πράξει άμεσα για την αποτροπή της εκτεταμένης διαρροής.

Όσον αφορά στην εξέταση της ποινικής ευθύνης των μελών του περιφερειακού συμβουλίου αναφορικά με τις αποφάσεις του και αν αυτές ήταν αξιόποινες και επέφεραν το εγκληματικό αποτέλεσμα, σκέφτηκε τα εξής: Δεδομένου ότι είχε στα χέρια του τα πρακτικά των συνεδριάσεων του συμβουλίου με όλες τις εκθέσεις και τις μελέτες που προαναφέρθηκαν, δε θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι εκείνο το συγκεκριμένο βράδυ θα γινόταν ατύχημα υπό τις συνθήκες που προαναφέρθηκαν, ούτε θα μπορούσε να γνωρίζει τις αμελείς συμπεριφορές τόσο του Διευθύνοντος Συμβούλου, όσο και του Διευθυντή ανθρώπινου δυναμικού για την επιλογή της θεματολογίας και της εκπαίδευσης των εργαζομένων.

Για να τεκμηριώσει την αιτιώδη συνάφεια με την κρατούσα θεωρία του «ισοδύναμου των όρων», θα έπρεπε να καταδειχτεί η γνώση και η αποδοχή ή μη της κινδυνώδους δράσης του εργοστασίου από τα μέλη του συμβουλίου, αν όντως ήταν κινδυνώδης η δράση της συγκεκριμένης παραγωγικής διαδικασίας για το περιβάλλον, χωρίς όμως να «ποινικοποιήσει» εν γένει την έννοιας της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Οι όροι που έπρεπε να λάβει υπόψιν του στην προσπάθεια αυτή, ήταν ότι καταρχάς η άδεια της λειτουργίας του εργοστασίου είχε μόνο την υπογραφή του περιφερειάρχη, όμως σκέφτηκε ότι η έγκριση δόθηκε κατόπιν συνεδρίασης και ψηφοφορίας των μελών του συμβουλίου, οπότε κατά τη θεωρία του «ισοδύναμου των όρων» δε θα είχε κάποιο πρόβλημα στην περαιτέρω έρευνά του.

Ενδείκτης όμως για την εξέταση της κινδυνώδους δράσης ή μη της λειτουργίας

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

του εργοστασίου ήταν και η προηγούμενη απόφασή του να ενεργήσει προκαταρκτική έρευνα, συνέπεια της πρώτης μήνυσης που του είχαν εγχειρίσει, υπό την έννοια ότι δεν ήταν ξεκάθαρη η επικίνδυνη δράση του εργοστασίου, διότι αν ήταν, θα έπρεπε κατευθείαν να ασκήσει ποινική δίωξη, δεδομένης της ύπαρξης πορίσματος Υπηρεσιών της Περιφέρειας και του Δήμου που υπάγονται στις Υπηρεσίες κατά την έννοια του άρθρου 1 παρ.2 του Ν. 3074/2002.

Έτσι, πιεσμένος από τη δημοσιότητα που πήρε το θέμα, αλλά και από την κοινή γνώμη και φοβούμενος να μην κατηγορηθεί για παράλειψη δίωξης υπαιτίων εγκληματικού αποτελέσματος αποφάσισε με ορθή και αντικειμενική κρίση, ότι υπήρχε ισχυρή πιθανότητα ευδοκίμησης της κατηγορίας παράβασης του Ν.1650/1986 κατά μελών του περιφερειακού συμβουλίου, που ανήκαν στους συνδυασμούς της αντιπολίτευσης και ψήφισαν αρνητικά για το θέμα της έγκρισης, διότι με την αρνητική ψήφο έκαναν ό,τι ήταν δυνατό για να μη δοθεί η έγκριση. Επιπλέον, μήνυσαν και τα μέλη της συμπολίτευσης και τους κάλεσαν να ανακαλέσουν την άδεια λειτουργίας του εργοστασίου.

Για όλα τα μέλη αναγνώρισε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να μεριμνούν για την τήρηση των διατάξεων που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, άρθρο 28 παρ. 5 του Ν.1650/1986. Για όλα τα μέλη του συμβουλίου της συμπολίτευσης αναγνώρισε ότι ως γνωστικό στοιχείο είχαν την επικινδυνότητα που θα μπορούσε να επιφέρει η λειτουργία του εργοστασίου στο περιβάλλον, έστω και ως διακινδύνευση αυτού. Κάποιοι εξ αυτών είχαν και την επιστημονική κατάρτιση να το γνωρίζουν όμως αυτοί στη βούλησή τους είχαν δεδομένο ότι η διακινδύνευση αυτή δε θα επέλθει τελικώς ούτε και υποβάθμιση του περιβάλλοντος, γιατί πείστηκαν από τα μέτρα ασφαλείας της εταιρείας που τους προέβαλλε και δεν απώθησαν απλώς από τη συνείδησή τους το εγκληματικό αποτέλεσμα. Έτσι, δεν χαρακτήρισαν τη διακινδύνευση του περιβάλλοντος ως ανεπίτρεπτη εξαιτίας της δραστηριότητας του εργοστασίου, δεδομένου ότι θα υπήρχε και αποκατάσταση της περιοχής της εξόρυξης από την εταιρεία.

Σε κάποια μέλη αναγνώρισε ελλείψεις στο γνωστικό τους στοιχείο, καθότι δεν διέθεταν επιστημονική και επαγγελματική κατάρτιση, ώστε να έχουν τη δυνατότητα κρίσης. Όμως σε αυτούς αναγνώρισε επαρκή πληροφόρηση. Παρότι οι ευχές και η ελπίδα μη πραγμάτωσης εγκληματικού αποτελέσματος δεν αποτελεί ασφαλής ένδειξη μη αποδοκιμασίας, τους αναγνώρισε ότι υιοθέτησαν την άποψη των συναδέλφων τους που είχαν επαγγελματική και επιστημονική κατάρτιση και πείστηκαν, όσον αφορά στο βουλευτικό τους στοιχείο, ότι δε θα επέλθει εγκληματικό αποτέλεσμα εξαιτίας των μέτρων ασφαλείας και της τεχνολογίας που προέβαλλε η εταιρεία. Επιπλέον, δέχτηκε ότι δεν αποτελεί ιδιοτελής σκοπός, που επιδέχεται κοινωνικοηθική απαξία, η επιδίωξη οικονομικών οφελών της τοπικής κοινωνίας της περιφέρειας.

Για τα μέλη που δήλωσαν αδιαφορία για την πιθανή υποβάθμιση του περιβάλλοντος αναγνώρισε ότι αυτού του είδους η αδιαφορία κινείται μέσα στα όρια της αμέλειας και όχι του δόλου. Επιπλέον αναγνώρισε σ' όλους ότι έχουν καθήκον να προστατεύουν την οικονομική ευημερία της περιοχής και ότι ήλθαν σε σύγκρουση

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

των καθηκόντων τους σχετικά με την υποχρέωση προστασίας του περιβάλλοντος και ότι η ιεράρχηση αυτών των έννομων αγαθών είναι υποκειμενική και αρμοδιότητα κρίσης δικαστηρίου. Τους αναγνώρισε, επίσης, συνδιακινδύνευση υπό την έννοια ότι και αυτοί θα υποστούν τις επιπτώσεις της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, όπως και οι υπόλοιποι συμπολίτες τους που συμβιώνουν στην ίδια περιοχή.

Με βάση όλα των ανωτέρω αποφάσισε ότι είχαν ποινική ευθύνη και συγκεκριμένα υπαιτιότητα ενσυνείδητης αμέλειας αποκλείοντας τον ενδεχόμενο δόλο αναφορικά με τη διακινδύνευση του περιβάλλοντος σε σχέση με την λήψη των αποφάσεων τους περί της έγκρισης λειτουργίας της συγκεκριμένης επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ευθύνη όμως όχι άμεσα συνδεδεμένη με το ατύχημα της διαρροής, αλλά ίσως σ' ένα επίπεδο παραουτοργίας υπό την έννοια ότι η δική τους αμέλεια δημιούργησε προϋποθέσεις για την ανάπτυξη αμέλειας εκ μέρους της εταιρείας με αποτέλεσμα όχι κυρίως την υποβάθμιση του περιβάλλοντος που συνέβη εξαιτίας του ατυχήματος, αλλά και της γενικότερης διακινδύνευσης αυτού και εξ' αρχής προήλθε και το εγκληματικό αποτέλεσμα της υποβάθμισης.

Διαταύτα, όπως διαφάνηκε στην αναζήτηση διεξόδου και τρόπου αντιμετώπισης της κινδυνώδους δράσης των νομικών προσώπων, εν όψει του παραδοσιακού χαρακτήρα του ποινικού δόγματος, ο Εθνικός νομοθέτης πρέπει να στραφεί με ιδιαίτερο ζήλο στην άρση των δυσχερειών που φέρει η παραδοσιακή ποινική θεωρία, η οποία ως βασικό δογματικό συστατικό της έχει την ατομική ευθύνη. Η αναζήτηση της ατομικής ευθύνης στη σύγχρονη επιχειρηματική δραστηριότητα είναι ατελέσφορη και καθίσταται τροχοπέδη στην προσπάθεια καταστολής της σύγχρονης εγκληματικότητας.

Επιλογές, όπως η κατεύθυνση της εγγυητικής θέσης και η επιβολή διοικητικών προστίμων που πολλές φορές λειτουργούν ως 'κρυπτοποινές', έρχονται σε ευθεία αντίθεση με το Σύνταγμα και την Ε.Σ.Σ.Α., διότι παραβιάζονται οι αρχές της ενοχής και του δικαιώματος του κατηγορουμένου να κρίνεται από το φυσικό του Δικαστή. Δημιουργούνται όμως προβλήματα τόσο στην απονομή της Δικαιοσύνης, όσο και στο κοινό περί Δικαίου αίσθημα, διότι είναι ενδεχόμενη η διαφορετική αξιολόγηση της βαρύτητας των παραβάσεων και η επιβολή αντίστοιχων κυρώσεων, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε ασυντόνιστη και ασυνεπή κοινωνική αντίδραση στο ίδιο ουσιαστικά παραβατικό φαινόμενο. Η διαφορετική κρίση ενός διοικητικού δικαστηρίου από ένα ποινικό δικαστήριο μπορεί να φτάσει ακόμα και στην έκδοση αντιφατικών αποφάσεων.

Μια λύση⁷²⁶ υποστηρικτέα από τον καθηγητή ΣΠΙΝΕΛΗ, είναι η ανάθεση της επιβολής κυρώσεων στο νομικό πρόσωπο στο ίδιο δικαστήριο που θα δικάσει και θα επιβάλλει ποινές στα φυσικά πρόσωπα. Η επιχειρηματολογία αυτής της λύσης στηρίζεται στην απόβλεψη του ουσιαστικού χαρακτήρα και το σκοπό των διοικητικών κυρώσεων, που δεν είναι άλλη από την αποφυγή της μελλοντικής «τέλεσης» τέτοιων παραβάσεων των νόμων με διάφορους τρόπους, που καθιστούν

⁷²⁶ όπως εμφανίζεται στην αρθρογραφία του Ποινικά χρονικά ΝΓ/2003 σελ. 102-103

είτε ασύμφορη για το νομικό πρόσωπο (σε περίπτωση διάλυσής του), είτε αδύνατη τη διάπραξη παρόμοιων παραβάσεων από αυτό στο μέλλον. Υπό αυτή την έννοια, οι διοικητικές κυρώσεις έχουν κοινά γνωρίσματα με τον ουσιαστικό χαρακτήρα και το σκοπό της ποινής⁷²⁷, όπως τα αναγνωρίζει ο νομικός πολιτισμός μας και δεν είναι άλλα από την αποτροπή και τον παραδειγματισμό του δράστη και των υπόλοιπων κοινωνιών και την επίτευξη της έννοιας του σωφρονισμού.

Η πρόσκρουση της λύσης αυτής, στο άρθρο 96 παρ.1 του Συντάγματος, που αναφέρεται στη διάκριση και την οριοθέτηση αρμοδιοτήτων των δικαστηρίων μπορεί να αποφευχθεί και οι όποιες δυσχέρειες να αρθούν αν οι κυρώσεις που επιβάλλονται στα νομικά πρόσωπα, προβλεφθούν ως μέτρα ασφάλειας⁷²⁸ με ειδικό ποινικό νόμο, ο οποίος και θα ρυθμίζει όλα τα σχετικά ουσιαστικά και δικονομικά ζητούμενα. Έτσι, θα μπορούσε να ενταχθεί στη ρύθμιση του η προτεινόμενη λύση που ουσιαστικά προβλέπει “κοινή ποινική ευθύνη νομικών προσώπων” υπό την έννοια είτε της πρόβλεψης “ποινικής ευθύνης” νομικών προσώπων είτε “διοικητικών” κυρώσεων κατά αυτών, αλλά για αξιόποινες πράξεις.

Εν κατακλείδι, την στοιχειολογία και την μεθοδολογία του Ποινικού Δικαίου, τόσο σε επίπεδο δικανικού συλλογισμού, όσο και σε επίπεδο νομοπαραγωγικής διαδικασίας, δεν πρέπει να τροφοδοτεί μόνο η γνωστική αρχή της θεμελιώσης, υπό την έννοια της συνεχούς αναδρομής και παραπομπής σε ένα δόγμα το οποίο την περιγράφει. Η συναναφορά της με την γνωστική αρχή της αντίφασης υπό το πρίσμα της διαλεκτικής και της εποικοδομητικής κριτικής, θα εξυπηρετήσουν καθολικώς την καθορίζουσα ανάγκη, που δεν είναι άλλη από την ειρηνική συνύπαρξη και δράση των κοινωνιών της πολιτείας. Το Ποινικό Δίκαιο τόσο ως αντικείμενο, όσο και ως επιθετικός προσδιορισμός είναι το κύριο μέσο που θα επιφέρει ιδεατή ποινική δικαιοσύνη και θα εξυπηρετήσει την καθορίζουσα ανάγκη, η οποία διαχρονικά μεταλλάσσεται εξαιτίας των ιδιαιτεροτήτων που επιφέρει η κάθε εποχή.

Όσον αφορά στην αναζήτηση ποινικών ευθυνών για τις αξιόποινες αποφάσεις συλλογικών οργάνων που διοικούν τα νομικά πρόσωπα, έχει καταστεί σαφές από την ανάλυση που προηγήθηκε και από τα παραδείγματα που παρουσιάστηκαν, ότι η ιεραρχική διάρθρωση της σύγχρονης επιχείρησης μεταφέρει το βάρος της ενοχής από τους ευρισκόμενους στα χαμηλά ιεραρχικά κλιμάκια στα ηγετικά στελέχη της επιχείρησης, διότι σχεδόν πάντα οι αποφάσεις τους έχουν μια κάθετη ολοκλήρωση. Πώς θα διακριβωθεί η ποινική ευθύνη έκαστου εξ αυτών αν τελικώς από τις αποφάσεις παραχθεί εγκληματολογικό αποτέλεσμα ή διακινδυνευθεί έννομο αγαθό,

⁷²⁷ Όπως η έννοια της ποινής αναγνωρίζεται στο δυτικό νομικό πολιτισμό μέσα κυρίως από την επιρροή του *CESARE BECCARIA* και του σχετικού έργου του που τιτλοφορείται : “Δοκίμιο περί εγκλημάτων και ποινών”.

⁷²⁸ Μέτρα ασφάλειας ανάλογα με τα μέτρα ασφάλεια των άρθρων 69 και επόμενα του Π.Κ καθόσον δεν αποτελούν ιδιαίτερη αποδοκιμασία εκείνων στους οποίους επιβάλλονται, αλλά αποσκοπούν στην αντιμετώπιση μιας επώδυνης προσωπικότητας (εν προκειμένω νομικής προσωπικότητας). Είναι δε οι σκοποί των κυρώσεων αυτών συνυφασμένοι με την τέλεση στα πλαίσια του νομικού προσώπου πράξεων, που αν συντρέχουν και οι προϋποθέσεις της ποινικής ευθύνης φυσικών προσώπων, έχουν αξιόποينو χαρακτήρα

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

είναι ένα ζήτημα που προϋποθέτει υπομονή και επιμονή, καθώς και συστηματική και ιδιαίτερα σχολαστική ανάλυση των στοιχείων της εγκληματολογικής υπόστασης, ώστε να εμφανίζεται επαρκώς ο αιτιακός λογικός σύνδεσμος. Ο συνυπολογισμός της παράλειψης του μέλους του συλλογικού οργάνου, με την δυνατότητά του προς αποτροπή του εγκληματικού αποτελέσματος στο επίπεδο της συναπόφασης και της συνεκτέλεσης εξυπηρετεί καταρχάς την απόδοση καταλογισμού και κατά δεύτερον την στοιχειοθέτηση ή μη της έννοιας της συναυτουργίας.

Όσον αφορά στον προσδιορισμό της υπαιτιότητας και τον διαχωρισμό του χώρου της αμέλειας εν γένει από τον χώρο του δόλου εν γένει, στο πλαίσιο ανάλυσης της εγκληματικής υπόστασης, πρέπει να αξιολογηθεί με το ίδιο σκεπτικό. Δηλαδή και εδώ μείζονος σημασίας ρόλο έχει ο καταμερισμός του έργου στο πλαίσιο εργασιών και αρμοδιοτήτων του συλλογικού οργάνου.

Πρέπει να ληφθεί υπόψιν επίσης ότι όλα τα μέλη δεν έχουν στον ίδιο βαθμό και στην ίδια ένταση τα γνωστικά στοιχεία πριν την συναπόφαση. Επιπλέον, το βουλευτικό τους στοιχείο δεν είναι πάντα προς την ίδια κατεύθυνση. Η έννοια της παραυτουργίας, υπό το πρίσμα της σύμπραξης περισσότερων προσώπων στην έκδοση μιας απόφασης, που επέφερε εγκληματικό αποτέλεσμα χωρίς να υπάρχει κοινός δόλος, έχει εξέχουσα θέση στην υπό ανάλυση προβληματική.

Για να γίνεται ευδιάκριτο κάθε φορά το αξιολογικό υπόβαθρο της διάκρισης του ενδεχομένου δόλου και της ενσυνείδητης αμέλειας στις αξιόποινες αποφάσεις του συλλογικού οργάνου, δεδομένης της απαγόρευσης της αντιπροσωπευτικής ποινικής ευθύνης, πρέπει για κάθε μέλος χωριστά και σύμφωνα πάντα με τα αντικειμενικά στοιχεία που υπάρχουν εις γνώση, ως συναναφορά να υπολογίζεται η θεωρία της δυνατότητας και της πιθανότητας, του ανεπίτρεπτου κινδύνου, η έλλειψη κάθε προσπάθειας αποτροπής του κινδύνου επέλευσης του εγκληματικού αποτελέσματος, η ιδιαιτέρως επίμεμπτη αδιαφορία που φτάνει στην έντονη αντικοινωνική ασυνειδησία, η συνδιακινδύνευση δράστη-θύματος, ο επιδιωκόμενος ιδιοτελής σκοπός του δράστη και της επιχείρησης σε σχέση με το εγκληματικό αποτέλεσμα, η απώθησή του από την συνείδηση του μέλους κατά την συναπόφαση και συνεκτέλεση και βέβαια η αποδεκτή από την νομολογία «θεωρία της επιδοκιμασίας».

Η αξιολόγηση της εν λόγω διάκρισης είναι ιδιαίτερος σημαντική όπως καταδείχθηκε η πρακτική σημασία της, συνδυαστικά με την διχοτόμηση των εγκλημάτων και αναφορικά με τις συνέπειες που επιφέρει τόσο στο ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο, όσο και στο Δικονομικό Ποινικό Δίκαιο.

Η σπουδαιότερη όμως συνέπεια που επιφέρει η διάκριση ενδεχομένου δόλου και ενσυνείδητης αμέλειας, κυρίως στον χώρο των αποφάσεων που λαμβάνονται στα Ν.Π.Ι.Δ που ως προφανές αντικειμενικό στόχο έχουν το κέρδος, είναι η στάση που επιδεικνύουν κάθε φορά οι ασφαλιστικές εταιρίες, αναφορικά με τις επαχθείς αιτιώδεις τυπικές και αμφοτεροβαρείς συμβάσεις που συνάπτουν με τα εν λόγω Ν.Π.Ι.Δ.

Καμία ασφαλιστική εταιρία δεν πρόκειται να αποκαταστήσει ζημιά που προήλθε από πταίσμα, κατά την έννοια του Α.Κ, του Ν.Π.Ι.Δ και κατά την

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

αξιολόγηση της υπαιτιότητας καταδειχθεί δόλος. Γι' αυτό και το αξιολογικό υπόβαθρο της διάκρισης που πραγματεύτηκε το παρόν κεφάλαιο είναι τόσο σημαντικό και ιδιάζον και για όρους της πραγματικής οικονομίας. Ωστόσο, οι σκοπιμότητες αυτές δεν αφορούν την εξέταση της ποινικής επιστήμης πλην των περιπτώσεων της απάτης κατά ασφαλιστικών εταιριών, γι' αυτό και η περαιτέρω ανάλυση δεν κρίνεται σκόπιμη.

Δια ταύτα το αξιολογικό υπόβαθρο της διάκρισης που πραγματεύτηκε το δεύτερο μέρος του παρόντος κεφαλαίου και η ανάλυση που υπέστη με αυτόν τον συνοπτικό, αλλά και ουσιαστικό τρόπο, κατέδειξε ότι η υπαιτιότητα εκτός από αναπόσπαστος όρος της αιτιώδους συνάφειας είναι και σημαντικός ενδείκτης κοινωνικοηθικής απαξίας που επιδιώκει κάθε φορά η πολιτεία μπροστά σε εγκληματικά αποτελέσματα που διαπράχθηκαν εξαιτίας αξιόποινων αποφάσεων συλλογικών οργάνων. Από την άλλη, ο δικανικός συλλογισμός κατά την διάκριση του ενδεχόμενου δόλου από την ενσυνείδητη αμέλεια θα πρέπει να είναι προστατευμένος και απαλλαγμένος από σκοπιμότητες, συμβιβασμούς και εξωτερικές πιέσεις, έτσι ώστε να αναδεικνύεται μόνο με δικαϊκά κριτήρια το αξιολογικό υπόβαθρο της διάκρισης αυτής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΞΙΟΠΟΙΝΩΝ ΠΡΟΣΒΟΛΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αποστολή του ποινικού δικαίου είναι η προστασία των εννόμων αγαθών, αλλά και η προστασία του ατόμου από την κρατική αυθαιρεσία. Διττή αποστολή όμως έχει και το Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο. Από τη μια η αναζήτηση και η ανακάλυψη των πραγματικών ενόχων των τελούμενων εγκλημάτων και την επιβολή σ' αυτούς των νομίμων κυρώσεων και από την άλλη η προστασία όσων άδικα κατηγορούνται ή κατηγορήθηκαν ως ένοχοι.

Άλλωστε, σύμφωνα με μια νεότερη και ορθότερη άποψη,⁷²⁹ τα «μέτρα δικονομικού καταναγκασμού» ταυτίζονται με τις «ποινικές δικονομικές προσβολές ατομικών δικαιωμάτων». Η αυστηρότητα που ενέχουν αυτές οι έννοιες δικαιολογούν και την μείζονα αξία των δικονομικών τύπων, χωρίς να χρειαστεί να ειπωθεί κάτι περισσότερο για την ενίσχυση της δικαιολογητικής τους βάσης και ύπαρξης.

Με γνώμονα τα παραπάνω και ως κατευθυντήριες γραμμές, θα αναδειχθεί η προβληματική του εν θέματι κεφαλαίου.

Για την καλύτερη κατανόησή της, καταρχάς θα παρουσιαστεί συνοπτικά το σύστημα της ποινικής δίκης (στην εθνική έννομη τάξη). Έπειτα, θα παρουσιαστεί το δικαίωμα στη χρηστή απονομή της Δικαιοσύνης, σύμφωνα με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και την σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ και εν συνεχεία το θεσμικό πλαίσιο των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος, διότι αποτελούν την «αιχμή του δόρατος» στην προσπάθεια προστασίας του. Κατόπιν, θα αναδειχτεί η συμβολή τους στην ποινική προστασία του περιβάλλοντος με μια κριτική προσέγγιση και για την περαιτέρω κατανόηση του ρόλου των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος παρουσιάζονται δύο συνεντεύξεις, μια παλαιότερη και μια νεότερη χρονικά.

Εν συνεχεία, παρουσιάζονται και αναλύονται - επίσης με κριτική προσέγγιση - τα δικονομικά προβλήματα στην προσπάθεια ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος, υπό το πρίσμα της διαδικασίας της συλλογής των αποδείξεων, αναφορικά με το δικαίωμα του πολιτικώς ενάγοντα ή - υπό τον νέο ΚΠΔ - το δικαίωμα του ασκούντα της παράστασης για υποστήριξη της κατηγορίας, υπό την οπτική της νομοθεσίας του Ν. 4042/2012 και υπό την επισήμανση του νέου ΚΠΔ, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ από 01/07/2019 με τον Ν4620/2019.

⁷²⁹ Βλ. *Amelung, Rechtsschutz*, σελ. 15 επομ. και 12, σελ.48 επομ. *Ruping*, σελ. 69 Krey Τομ.ΙΙ, σελ. 97 σε *Α.ΚΑΡΡΑ*, «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», σελ.34, Δεύτερη Έκδοση, Σάκκουλα, 1998

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

7.1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΗΣ

Η ποινική δίκη αποτελούσε⁷³⁰ πάντοτε και αποτελεί ακόμη στην εποχή μας το πεδίο όπου συγκρούονται συμφέροντα υψίστης σημασίας, από τη μια μεριά του κοινωνικού συνόλου, υπό το πρίσμα της οργανωμένης πολιτείας και από την άλλη του ατόμου, που βρίσκεται στη θέση του υπόπτου ή του κατηγορούμενου.

Την ποινική δίκη καταρχήν ενδιαφέρει όχι η τυπική, αλλά η ουσιαστική αλήθεια⁷³¹, πέρα από τυπολογικούς φραγμούς και εμπόδια δικονομικής οικονομίας ή άλλων σκοπιμοτήτων. Από την άλλη μεριά όμως, η ανάγκη προστασίας του εκάστοτε κατηγορούμενου απέναντι στην πανίσχυρη κατηγορούσα αρχή της πολιτείας, επέβαλε⁷³² - την από μέρους της τελευταίας (συμπεριλαμβανομένων και των άλλων ανακριτικών οργάνων της) - τήρηση ενός πλήθους τύπων⁷³³, δημιουργώντας έτσι την εντύπωση⁷³⁴ ότι υπάρχει ένα οξύμωρο σχήμα σχετικά με την αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας διαμέσου μιας κατεξοχήν τυπικής διαδικασίας⁷³⁵, όπου η οποιαδήποτε παρέκκλιση από αυτή μπορεί να προκαλέσει την ακυρότητά της.

Έτσι, η ποινική δίκη, εμφανίζεται⁷³⁶ ως αδιάκοπη σειρά δικονομικών πράξεων, προθεσμιών και σταδίων τα οποία συνθέτουν ένα πρότυπο σύνολο με δομή και λειτουργίες, που κατευθύνονται σε ορισμένο σκοπό, που δεν είναι άλλος από την έκδοση και την εκτέλεση μιας δικαστικής απόφασης σχετικής με την ενοχή ή την αθωότητα του εκάστοτε κατηγορουμένου.

Με τον Ν. 4620/2019 τέθηκε σε ισχύ ο νέος ο ΚΠΔ χωρίς όμως να μεταβληθεί η αξιακή δομή της ποινικής δίκης⁷³⁷, διατηρώντας την παραδοσιακή μορφή της ηπειρωτικής δίκης.

⁷³⁰ Κατά την άποψη του Σ.Αλεξιάδη την οποία προκρίνει στα εισαγωγικά του έργου του «Ανακριτική», σελ.31, 5^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θες/κη 2003.

⁷³¹ Εννοείται ότι η ουσιαστική αλήθεια που αναζητείται στην ποινική δίκη προσδιορίζεται από τους ορισμούς του Ουσιαστικού Ποινικού Δικαίου, Βλ. και Α.Καρρά «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», Η Διπλή αποστολή του Δικονομικού Δικαίου, σελ. 33-34, Εκδόσεις Αντ. Σακουλα, 1998

⁷³² Ισχύει και στην Ποινική Δικονομία όπως και στο Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο, Η Αρχή της νομιμότητας με τις επιμέρους εκφάνσεις της, αρ.7 παρ.1 Σ, Βλ.ο.π. Καρρά, σελ.37-38 και Ν.Ανδρουλάκη, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό μέρος, σελ. 93-95 για την υπέρτατη αξία Ν.Κ.Ν.Ρ.Σ.Λ., Εκδόσεις, Π.Ν. Σάκκουλα, 2000

⁷³³ Α.χ. Εκθέσεις, κοινοποιήσεις, επιδόσεις, προθεσμίες, κ.λ.π.

⁷³⁴ Η εντύπωση αυτή δημιουργείται κατόπιν μιας πρώτης εξέτασης ίσως και επιτόλαιης, καθ'ότι η περαιτέρω ανάλυση θα καταδείξει την αλληλεξάρτησή τους ως προς την πραγμάτωση του σκοπού της Ποινικής Δίκης.

⁷³⁵ Έτσι ώστε να μην παραβιάζεται στο ελάχιστο η Ασφάλεια Δικαίου ως έκφανση της Δικαιοσύνης.

⁷³⁶ Βλ.ο.π. Αλεξιάδη, σελ.34

⁷³⁷ Βλ. αιτιολογική έκθεση του Ν. 4620/2019 ενδ. βλ. Σεβαστίδη Χαράλαμπο μέλους της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής και Προέδρου Πρωτοδικών Αθηνών «Ποινικός Κώδικας Ν4619/2019& Κώδικας Ποινικής Δικονομίας Ν4620/2019 σελ646 Εκδόσεις Σακουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη όπου αναφέρεται: «Με δεδομένο ότι η διαμόρφωση του μικτού ποινικού δικονομικού συστήματος, που εμφανίζεται ως κυρίαρχο σύστημα στις έννομες τάξεις των χωρών της ηπειρωτικής

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Δια ταύτα λοιπόν, η ποινική δίκη διακρίνεται σε δύο μεγάλα στάδια, την προδικασία⁷³⁸ και την επ' «ακροατηρίου διαδικασία»⁷³⁹. Η πρώτη και χρονικά προηγούμενη έχει χαρακτήρα προπαρασκευαστικό⁷⁴⁰, του επόμενου σταδίου, ενώ σ' αυτήν τοποθετείται κυρίως η ανάκριση της υπό έρευνας υπόθεσης. Η δεύτερη έχει ως βασικό της σκοπό την απόδειξη, δηλαδή τη διαπίστωση της αλήθειας μέσα από υλικό που συγκεντρώθηκε από την ανάκριση στο στάδιο της προδικασίας, προκειμένου να σχηματιστεί επαρκώς ένας δικανικός συλλογισμός⁷⁴¹.

Στην περαιτέρω παρουσίαση της ποινικής δίκης και των τύπων, οι οποίοι τη διέπουν και για να εξασφαλιστεί η συνοπτική περιγραφή, θα γίνεται απευθείας παραπομπή στον νέο Ελληνικό Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (Κ.Π.Δ.) - όπως ισχύει με τον Ν.4620/2019 - έτσι ώστε να καθίσταται εύκολη η αντιπαραβολή⁷⁴² των τύπων, των διαδικασιών και των αρμοδιοτήτων των ανακριτικών οργάνων και της κατηγορούσας αρχής, καθώς και του Εθνικού Δικαστηρίου.

Έτσι λοιπόν η προδικασία⁷⁴³, διακρίνεται στην ανάκριση⁷⁴⁴ και στην ενδιάμεση διαδικασία (ή διαδικασία δικαστικών συμβουλίων)⁷⁴⁵. Η ανάκριση

Ευρώπης, αποτελεί προϊόν μιας μακρόχρονης διαδικασίας από τον 19ο αιώνα μέχρι σήμερα, κρίθηκε σκόπιμο από τη Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή να διατηρηθεί η ηπειρωτική δόμηση της μορφής της ποινικής δίκης και οι κεντρικοί θεσμοί της. Ως κύρια χαρακτηριστικά του Σχεδίου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ισχύουν, μετά ταύτα, τα ίδια εν πολλοίς χαρακτηριστικά που αναφέρει η Έκθεση Γενικής Εισηγήσεως της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής (Ζαχαρόπουλου, Ελληνική Ποινική Δικονομία, 1950, σελ. 23 επ.), όπως : α) Η διατήρηση του μικτού τύπου διαδικασίας, αλλού με ενίσχυση των αρχών του εξεταστικού συστήματος και αλλού των αρχών του κατηγορητικού συστήματος. β) Η δόμηση της μορφής της δίκης με βάση τα ίδια στάδια και τους ίδιους παράγοντες της δίκης (διαδίκους, κύρια και βοηθητικά πρόσωπα απονομής δικαιοσύνης) γ) Η ισοστάθμιση των αναγκών προστασίας της κοινωνίας και του ατόμου. δ) Η διατήρηση του αυτεπάγγελτου της ποινικής δίωξης στον μεγαλύτερο όγκο των αδικημάτων. ε) Η διασφάλιση του δικαιώματος της ακρόασης των διαδίκων, αλλά και των λοιπών δικαιωμάτων τους, κατά τη διεξαγωγή της ποινικής δίκης. στ) Η διατήρηση της συμμετοχής του λαϊκού στοιχείου στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης. ζ) Η ελεύθερη εκτίμηση των αποδείξεων, αλλά και η αναγνώριση των ορίων της ηθικής απόδειξης (αποδεικτικές απαγορεύσεις, υποχρέωση ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας των εν ευρεία έννοια αποφάσεων)».

⁷³⁸ Αρ.239 Κ.Π.Δ. κ επομ.

⁷³⁹ Αρ. 320Κ.Π.Δ. κ επομ.

⁷⁴⁰ Δηλ. προετοιμασίας από άποψη ουσίας και ιδιαίτερη θέση της, στην ποινική δίκη ανάγεται σε κομβικό στοιχείο, Βλ. *Θεοχάρης Λαλακούρας* :Εισήγηση του στο 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου με θεματική «Η συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού», σελ'1 Αθήνα, 2010.

⁷⁴¹ Για την υπαγωγή της ελάσσονος στη μείζονα πρόταση ώστε να συναχθεί ένα συμπέρασμα, Βλ. σχετικώς *KARL ENGLISH* «Εισαγωγή Στη Νομική Σκέψη», Μετάφραση *Διον. Σπινέλη*, σελ. 81-105, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα, 1986

⁷⁴² Κατ' ουσίαν θα καταδεικνύεται όχι μόνο το αντικείμενο Δράσης, αλλά και τα όρια αυτής μέσω της αντιπαραβολής (επιβεβαίωσης και θεμελίωσης) στον ίδιο τον Κ.Π.Δ.

⁷⁴³ Βλ. ο.π. αιτιολογική έκθεση σελ655 όπου αναφέρεται: «**Το μοντέλο προδικασίας του ΣχΚΠΔ.** Με αφετηρία τη σκέψη ότι η συνολική μορφή και εξέλιξη τόσο της προκαταρκτικής εξέτασης όσο και της προανάκρισης/κύριας ανάκρισης είναι συνυφασμένη με το μοντέλο προδικασίας που επιλέγεται, τέθηκαν υπόψη των μελών της Επιτροπής συγκριτικές αναφορές για τα κρατούντα μοντέλα

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

προδικασίας στον ευρωπαϊκό χώρο. Από τα κυρίαρχα στο χώρο του ηπειρωτικού δικαίου μοντέλα εξετάστηκαν αφενός το γερμανικό και αυστριακό και αφετέρου το γαλλικό και βελγικό πρότυπο. Κυρίαρχος της ανακριτικής διαδικασίας, όπως και όλης της προδικασίας του γερμανικού δικαίου, είναι ο εισαγγελέας, ο οποίος ως ανεξάρτητο και λειτουργικά αυθύπαρκτο όργανο διέπεται από την αναγκαία αντικειμενικότητα (§ 160 Abs. 2 StPO). Η συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού ανήκει, ύστερα από τον τροποποιητικό νόμο του 1974 (BGBl. I, 3393, 3553) και την κατάργηση του θεσμού του ανακριτή, στη λειτουργική αρμοδιότητα του εισαγγελέα, ο οποίος ενεργεί ο ίδιος (§ 161 εδ. 1 StPO) ή κατά κανόνα διά της αστυνομίας (§ 161 εδ. 2 StPO) τη λεγόμενη «ερευνητική διαδικασία» (Ermittlungsverfahren). Στα καθήκοντά του ανήκει ο έλεγχος σκοπιμότητας των καθ' έκαστον ανακριτικών πράξεων, η συλλογή πληροφοριών από οποιαδήποτε αρχή για τη διερεύνηση της *notitia criminis*, αλλά και η επιβολή του μέτρου της βίαιης προσαγωγής μαρτύρων και πραγματογνωμόνων. Αρμόδιο όργανο για την έκδοση διατάξεων σχετικά με τη διενέργεια ανακριτικών πράξεων που εμπεριέχουν επέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματα είναι ο δικαστής ανάκρισης (Untersuchungsrichter), με εξαίρεση τις περιπτώσεις κινδύνου από την αναβολή. Χωρίς την έγκρισή του, που παρέχεται ύστερα από τον σχετικό έλεγχο νομιμότητας των αιτηθέντων από τον εισαγγελέα μέτρων, δεν μπορούν να ληφθούν μια σειρά μέτρων δικονομικού καταναγκασμού, όπως λ.χ. των §§ 81a (σωματική έρευνα), 81c (έρευνα τρίτων προσώπων), 102 (έρευνα κατοικίας και πραγμάτων κατηγορουμένου), 103 (έρευνα τρίτων προσώπων), 104 (νυχτερινή έρευνα κατοικίας), 111m (κατάσχεση εντύπων), 114 (προσωρινή κράτηση) και 132 (περιοριστικοί όροι). Με το πέρας της ερευνητικής διαδικασίας στο σύνολο των πράξεων μικρής ή μεσαίας εγκληματικότητας ο εισαγγελέας περιορίζεται στη διεκπεραίωση του φακέλου δικογραφίας, αποφαινόμενος ουσιαστικά μόνον για την έγερση της κατηγορίας (§ 170 Abs. 1 σε συνδ. με § 203) ή τη διακοπή της διαδικασίας λόγω μη συνδρομής των αξιούμενων για την έγερση αποχρωσών ενδείξεων ενοχής (§ 170 Abs. 2) ή τη διακοπή της διαδικασίας (όπως λ.χ. στις §§ 153, 153a, 153b). Ιδιαίτερη δυνατότητα συγκέντρωσης αποδεικτικού υλικού παρέχεται στο γερμανικό δικονομικό δίκαιο, εν κατακλείδι, στο πλαίσιο της ενδιάμεσης διαδικασίας 15 16 μέσω του παρεχόμενου στον κατηγορούμενο (Angeklagte) δικαιώματος να υποβάλει αίτηση για διενέργεια αποδείξεων. Αντίστοιχο μοντέλο προδικασίας ισχύει πλέον από το 2004/2007 και εφεξής και στο αυστριακό δικονομικό σύστημα, όπου μετά την κατάργηση του ανακριτή δημιουργήθηκε μια ενιαία ανακριτική διαδικασία, στο πλαίσιο της οποίας κυριαρχεί λειτουργικά ο εισαγγελέας (§ 101, 103 ÖStStPO), δρώντας είτε ο ίδιος (§ 91 Abs. 2, 103 Abs. 2 ÖStStPO), είτε κυρίως διά των υλοποιούντων τις εντολές του αστυνομικών οργάνων (§ 99, 101, 103 ÖStStPO). Ειδικά για τη διερεύνηση των εγκλημάτων που σχετίζονται με διαφθορά αρμόδια από την ισχύ του τροποποιητικού ποινικού νόμου του 2008 (BGBl I, 2007/109) και εφεξής είναι η εισαγγελία κατά της διαφθοράς που θεσπίστηκε ως κεντρική διωκτική αρχή για τα εν λόγω εγκλήματα (§ 100a ÖStStPO). Κατά τα οριζόμενα στην § 105 ÖStStPO, η επιβολή ή εξακολούθηση της προσωρινής κράτησης, αλλά η λήψη δικονομικών μέτρων που προσβάλλουν συνταγματικά προστατευόμενα ατομικά δικαιώματα εξαρτάται από την προηγούμενη απόφαση δικαστηρίου, ύστερα από σχετική αίτηση του εισαγγελέα. Σε εν μέρει διαφορετική κατεύθυνση, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τη θέση του ανακριτή, κινείται το γαλλικό δικονομικό μοντέλο, που διατηρεί την παραδοσιακή διάκριση των ποινικών λειτουργιών της δίωξης (*fonctions de poursuite*) της διερεύνησης (*instruction*) και της δικαστικής κρίσης (*jugement*). Ως κυρίαρχες ανακριτικές διαδικασίες προβάλλουν εν προκειμένω αφενός οι τελούσες υπό την εποπτεία του εισαγγελέα και διενεργούμενες από τη δικαστική αστυνομία διαδικασίες της «προκαταρκτικής έρευνας» (*enquête préliminaire*) και της «έρευνας του αυτοφώρου» (*enquête de flagrance*) και αφετέρου η διενεργούμενη από τον δικαστή της ανάκρισης (*juge d' instruction*) ανάκριση (*instruction préparatoire*). Στο πλαίσιο των δύο πρώτων διερευνά η δικαστική αστυνομία, χωρίς ωστόσο να μπορεί να λάβει μέτρα δικονομικού καταναγκασμού, εκτός από την προσωρινή σύλληψη διάρκειας 24 συν 24 το πολύ ωρών (άρθρ. 77), τις σωματικές έρευνες και την κλήτευση του υπόπτου (άρθρ. 78). Στο πλαίσιο της ανάκρισης διερευνά ο δικαστής της ανάκρισης, επιβάλλοντας τα απαραίτητα μέτρα δικονομικού καταναγκασμού και συλλέγοντας τις αναγκαίες κατά και υπέρ του κατηγορουμένου αποδείξεις. 16 17 Ύστερα όμως από τη μεταρρύθμιση του 2000, τα μέτρα καταναγκασμού και ιδίως

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

διακρίνεται στην προανάκριση, στη προκαταρκτική εξέταση και στην τακτική (ή κύρια) ανάκριση. Η επ' «ακροατηρίου διαδικασία» διακρίνεται στην προπαρασκευαστική διαδικασία⁷⁴⁶ και στην κύρια διαδικασία⁷⁴⁷. Η κύρια διαδικασία περιλαμβάνει την έναρξη της εκδίκησης⁷⁴⁸, την απόδειξη (μάρτυρες⁷⁴⁹, πραγματογνωμοσύνη⁷⁵⁰, αυτοψία⁷⁵¹, έγγραφα⁷⁵², απολογία κατηγορουμένου⁷⁵³ και τυχούσα συμπληρωματική εξέταση ή διευκρίνιση του Εισαγγελέα ή των διαδίκων⁷⁵⁴), αγορεύσεις⁷⁵⁵, περάτωση δίκης⁷⁵⁶, έκδοση απόφασης.⁷⁵⁷ Το ισχύον δικονομικό σύστημα, είναι το σύγχρονο μικτό και οι αρχές⁷⁵⁸ που ισχύουν στην

την προσωρινή κράτηση (άρθρο 52 του ν. 2000 – 516) επιβάλλει ένα νέο και διακρινόμενο από τον ανακριτή πρόσωπο, ο λεγόμενος «δικαστής των ελευθεριών και της κράτησης» (le juge des libertés et de la détention). Αντίστοιχο μοντέλο προδικασίας ισχύει στο βελγικό δικονομικό σύστημα. Η ρύθμιση των αρμοδιοτήτων της αστυνομίας στο πλαίσιο της ποινικής προδικασίας, καθώς και η πρόβλεψη ενός ενισχυμένου δικαστικού ελέγχου της ανακριτικής δράσης αποτέλεσαν τα κύρια αντικείμενα της αναμόρφωσης του Βελγικού ΚΠΔ (Code d' Instruction Criminelle), το 1998. Η προδικασία παρέμεινε, κατά το πρότυπο του γαλλικού δικαίου, διαχωρισμένη σε εισαγγελική προανάκριση (information) και σε δικαστική ανάκριση (instruction). Ο εισαγγελέας διενεργεί είτε ο ίδιος, είτε μέσω των αστυνομικών οργάνων, τις αναγκαίες ανακριτικές έρευνες (όπως εξέταση αυτοβούλως εμφανισθέντων υπόπτων και μαρτύρων, έρευνα κατοικίας με συναίνεση του ενοίκου, κατάσχεση αυτοβούλως παραδοθέντων εγγράφων ή αντικειμένων), χωρίς να επεκτείνεται σε επιβολή μέτρων δικονομικού καταναγκασμού (άρθρο 28 bis § 3 al. 1 Βελγ ΚΠΔ). Κατ' εξαίρεση, βέβαια, επιτρέπεται στο πλαίσιό της η προσωρινή σύλληψη διάρκειας 24ώρων το πολύ ωρών, η σωματική έρευνα και η διαπίστωση της ταυτότητας του υπόπτου, ενώ επί αυτόφωρων εγκλημάτων επιτρέπονται απρόσκοπτα τόσο η έρευνα κατοικίας όσο και οι κατασχέσεις. Κατά τις εργασίες αναμόρφωσης του Κώδικα συζητήθηκε ευρύτατα η πρόταση ανάθεσης της ανάκρισης στον εισαγγελέα και ο περιορισμός του ανακριτή σε ρόλο ελέγχου της νομιμότητας των ερευνών (δηλαδή από juge d' instruction σε juge de l' instruction) και απορρίφθηκε με το σκεπτικό ότι μια απλή αναδιάταξη ρόλων, χωρίς πρόσθετα μέτρα στον τομέα του δικαίου της απόδειξης, της οργάνωσης των δικαστικών υπηρεσιών και της κύριας διαδικασίας, δεν θα ήταν λειτουργική. Υπό το φως των ιστορικών αυτών μοντέλων και λαμβάνοντας υπόψη τόσο την πορεία του ελληνικού νομικού πλαισίου όσο και τη διαμορφωθείσα εγγυητική παράδοση του θεσμού του ανακριτή, η Επιτροπή αποφάσισε να ενδυναμώσει και να διευρύνει το πεδίο εφαρμογής της προκαταρκτικής εξέτασης, αλλά και να διατηρήσει τον θεσμό του ανακριτή, ώστε να τιθασευτεί η άλλως υπερδιογκούμενη κυριαρχία του εισαγγελικού ρόλου.»

⁷⁴⁴ Αρ. 239 Κ.Π.Δ. επομ.

⁷⁴⁵ Αρ. 305 Κ.Π.Δ. επομ.

⁷⁴⁶ Αρ.320 Κ.Π.Δ. επομ.

⁷⁴⁷ Αρ. 329 Κ.Π.Δ. επομ.

⁷⁴⁸ Αρ. 339-349 Κ.Π.Δ.

⁷⁴⁹ Αρ. 350-359 Κ.Π.Δ.

⁷⁵⁰ Αρ. 360 Κ.Π.Δ.

⁷⁵¹ Αρ. 361 Κ.Π.Δ.

⁷⁵² Αρ.362-363 Κ.Π.Δ.

⁷⁵³ 365 ΚΠΔ

⁷⁵⁴ 366 ΚΠΔ

⁷⁵⁵ Αρ. 367 Κ.Π.Δ.

⁷⁵⁶ 368 ΚΠΔ

⁷⁵⁷ Αρ.368-373 Κ.Π.Δ.

⁷⁵⁸ Ειδικότερα, οι θεμελιώδεις ή γενικές αρχές της Ελληνικής Ποινικής Δίκης, είναι η αρχή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας, της αυτεπάγγελτης εκδίκησης της υπόθεσης, της

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

προδικασία, είναι : έλλειψη αντιδικίας, η μυστικότητα (κάμψη-φανερά ανάκριση) και έγγραφη⁷⁵⁹ μορφή της. Στην κύρια διαδικασία υπάρχουν οι αρχές της δημοσιότητας,⁷⁶⁰ της προφορικότητας⁷⁶¹, της αμεσότητας,⁷⁶² της συνεχής διαδικασίας⁷⁶³ και της αντιδικίας⁷⁶⁴. Στο όνομα της πολιτείας η άσκηση της ποινικής δίωξης⁷⁶⁵ γίνεται από τον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών (ή Εφετών στην περίπτωση του αρ. 28 ΚΠΔ). Ο Εισαγγελέας μόλις λάβει γνώση από ένα αυτόφωρο έγκλημα⁷⁶⁶ ή από μια (γραπτή ή προφορική) έγκληση⁷⁶⁷, αίτηση⁷⁶⁸, αναφορά⁷⁶⁹, μήνυση⁷⁷⁰, είδηση⁷⁷¹ ότι διαπράχτηκε μια αξιόποινη πράξη⁷⁷² είναι υποχρεωμένος να ασκήσει - ή αλλιώς να κινήσει (με βάση την αρχή της νομιμότητας – εξαίρεση αποτελεί το αρ. 29, 44, 45 ΚΠΔ στα οποία εμφανίζεται η αρχή σκοπιμότητας) και ασκεί (ή κινεί) - ποινική δίωξη⁷⁷³ η οποία γίνεται με παραγγελία για ανάκριση ή με «απευθείας» κλήση του κατηγορουμένου στο ακροατήριο - όπου αυτό προβλέπεται⁷⁷⁴ - ή υποβάλλοντας αίτηση για την έκδοση ποινικής Διαταγής⁷⁷⁵ για τα πλημμελήματα που υπάγονται στην αρμοδιότητα του μονομελούς πλημμελειοδικείου και προβλέπεται ποινή φυλάκισης ή χρηματική ποινή. Σε κακουργήματα ή πλημμελήματα

αυτεπάγγελτης διεξαγωγής της δίκης ή της δημόσιας επιμέλειας, του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου, της δικαστικής ακρόασης, της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης, της αιτιολόγησης , της ταχείας διεξαγωγής της δίκης ή της επιτάχυνσης, της κατ' αντιδικία διεξαγωγής της δίκης, της ισότητας των όπλων, της δικαστικής βοήθειας, της αναλογικότητας, της καλόπιστης διεξαγωγής της δίκης, της αρχής της οικονομίας της δίκης και το τεκμήριο της αθωότητας, Βλ.. ο.π. *Καρρά*, σελ. 47-69 και την αιτιολογική έκθεση του Ν.4620/2019 ο.π.

⁷⁵⁹ Αρ.241 Κ.Π.Δ.

⁷⁶⁰ Αρ. 329 Κ.Π.Δ.

⁷⁶¹ Αρ. 331 Κ.Π.Δ.

⁷⁶² Αρ. 363 Κ.Π.Δ.

⁷⁶³ Αρ.339 παρ.2 Κ.Π.Δ.

⁷⁶⁴ Αρ. 333 παρ. 2&3, 357,358 Κ.Π.Δ.

⁷⁶⁵ Αρ. 27 Κ.Π.Δ.

⁷⁶⁶ Αρ. 242 Κ.Π.Δ.

⁷⁶⁷ Αρ. 53 Κ.Π.Δ.

⁷⁶⁸ Αρ. 41 Κ.Π.Δ.

⁷⁶⁹ Αρ. 40 Κ.Π.Δ.

⁷⁷⁰ Αρ. 42 Κ.Π.Δ.

⁷⁷¹ Αρ. 37 Κ.Π.Δ.

⁷⁷² Αρ. 37 Κ.Π.Δ.

⁷⁷³ Αρ. 43 Κ.Π.Δ.

⁷⁷⁴ Αρ.43 Κ.Π.Δ. Επιτρέπεται στις περιπτώσεις που η ανάκριση δεν είναι αναγκαία (και παραλείπεται) δηλ. στα πλημμελήματα που δικάζονται με την «επ'αυτοφώρω» διαδικασία κατόπιν αυτεπάγγελτης προανάκρισης ή έχει προηγηθεί ένορκη διοικητική εξέταση ή υπάρχει πόρισμα ή έκθεση ελέγχου του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης ή Σώματος ή Υπηρεσίας Επιθεώρησης και Ελέγχου των φορέων της παρ. 2του άρθρου 1του Ν. 3074/2002 και προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις για να κινήσει η ποινική δίωξη. Επιπλέον, για να μειωθεί το πλήθος των ανωνύμων καταγγελιών που φθάνουν στις εισαγγελίες, ορίζεται ότι μήνυση ή αναφορά που υποβάλλεται ανωνύμως, τίθεται αμέσως από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών στο αρχείο και ενημερώνεται σχετικά ο εισαγγελέας εφετών. Τέλος, με την παράγραφο 4 στο άρθρο 42 Κ.Π.Δ. με την οποία προβλέπεται η κατάθεση της μήνυσης με ηλεκτρονικά μέσα.

⁷⁷⁵ Αρ. 409 ΚΠΔ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

αρμοδιότητας τριμελούς πλημμελειοδικείου, καθώς και τριμελούς εφετείου (άρθρου 111 παρ.6), κινεί την ποινική δίωξη μόνον εφόσον έχουν ενεργηθεί προκαταρκτική εξέταση ή προανακριτικές πράξεις κατά την παρ. 2 του άρθρου 245 και προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις για να κινηθεί η ποινική δίωξη. Επίσης, μπορεί να μην ενεργηθεί προκαταρκτική εξέταση, εφόσον έχει προηγηθεί ένορκη διοικητική εξέταση ή υπάρχει πόρισμα ή έκθεση ελέγχου του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης ή Σώματος ή Υπηρεσίας Επιθεώρησης και Ελέγχου των φορέων της παρ. 2 του άρθρου 1 του Ν. 3074/2002 και προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις για να κινηθεί η ποινική δίωξη.⁷⁷⁶

Όταν ο Εισαγγελέας ασκήσει την ποινική δίωξη φεύγει από την αρμοδιότητα του η υπόθεση και αρμόδια πια να αποφασίσουν είναι τα δικαστικά συμβούλια ή τα δικαστήρια. Για να μην ασχολούνται λοιπόν με αβάσιμες ή «προφανώς ψευδείς» κατηγορίες οι δικαστικές αρχές, ο νόμος επιτάσσει - πριν ασκήσει την ποινική δίωξη ο Εισαγγελέας- να εξετάσει το βάσιμο της κατηγορίας. Γι' αυτό και έχει δικαίωμα πριν ασκήσει την δίωξη να ενεργήσει προκαταρκτική εξέταση⁷⁷⁷ ο ίδιος ή δια των

⁷⁷⁶ Αρ. 43, 245, 322, 323 ΚΠΔ

⁷⁷⁷ Βλ ο.π. αιτιολογική έκθεση σελ. 699 επ. όπου αναφέρονται για την **προκαταρκτική εξέταση τα εξής**: «Οι διατάξεις για την προκαταρκτική εξέταση εντάχθηκαν για λόγους νομοτεχνικής αρτιότητας στο δεύτερο κεφάλαιο του πρώτου τμήματος του τρίτου βιβλίου, αφού η προηγούμενη ρύθμισή τους στο πλαίσιο του άρθρου 31 ΚΠΔ, πέραν του ότι ήταν εμβόλιμη, έδιδε την εντύπωση διαφοροποίησής της από τις λοιπές ανακριτικές διαδικασίες της προανάκρισης και ανάκρισης. Ύστερα από ευρεία συζήτηση στο πλαίσιο της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής αποφασίστηκαν, εξάλλου, τόσο τα ζητήματα σε σχέση με τη φυσιογνωμία, το εύρος της εφαρμογής της, την υποχρεωτικότητα και τη διάρκειά της, όσο και τα ειδικότερα σημεία πρόσθετης μεταρρύθμισής της. Τούτο ήταν αναγκαίο, καθώς η προκαταρκτική εξέταση, ως γνωστόν, με τον μεν Ν. 3160/2003 είχε ορισθεί ως υποχρεωτική για τα κακουργήματα και για τα πλημμελήματα αρμοδιότητας Τριμελούς Πλημμελειοδικείου, όπερ διατηρήθηκε και με τον Ν. 3346/2005 που αξίωσε από τον εισαγγελέα για την άσκηση ποινικής δίωξης μετά το πέρας της προκαταρκτικής εξέτασης την ύπαρξη επαρκών ενδείξεων βασιμότητας της ενοχής, ενώ με τον Ν. 4055/2012 κατέστη υποχρεωτική μόνον επί κακουργημάτων. Ειδικότερα, για τη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας και πεδίου εφαρμογής της λήφθηκαν υπόψη και αξιολογήθηκαν και τα στατιστικά στοιχεία που ζητήθηκαν από τις τρεις μεγαλύτερες εισαγγελίες πρωτοδικών της χώρας (δηλαδή της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και του Πειραιά) . Τα στοιχεία αυτά αφορούν τρία έτη πριν την αναβάθμιση της προκαταρκτικής εξέτασης με τον Ν. 3160/2003, τρία έτη μετά την αναβάθμισή της, καθώς και τρία έτη μετά τη θέσπιση του Ν. 4055/2012. Πιο συγκεκριμένα προκύπτει ότι στην εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών, λόγου χάριν : α) Το έτος 2001 εισήχθησαν 196.109 μηνύσεις, από τις οποίες τέθηκαν στο αρχείο κατά το άρθρο 43 συνολικά 4.782 μηνύσεις, ενώ εκδόθηκαν κατά το άρθρο 47 συνολικά 2.512 απορριπτικές διατάξεις, ήτοι δεν ασκήθηκε ποινική δίωξη σε 7.294 περιπτώσεις και σε ποσοστό 3,7%. β) Το έτος 2002 εισήχθησαν 209.062. Στις διατάξεις για την προκαταρκτική εξέταση υπήρξαν πρόσθετες εισηγήσεις των Β. Δημακόπουλου και Α. Τζαννετή. Τα στοιχεία αυτά ζήτησε και προσκόμισε στην Επιτροπή ο Ν. Παντελής. Μηνύσεις, από τις οποίες τέθηκαν στο αρχείο κατά το άρθρο 43 συνολικά 5.113 μηνύσεις, ενώ εκδόθηκαν κατά το άρθρο 47 συνολικά 2.753 απορριπτικές διατάξεις, ήτοι δεν ασκήθηκε ποινική δίωξη σε 7.866 περιπτώσεις και σε ποσοστό 3,7%. γ) Το έτος 2003 εισήχθησαν 213.662 μηνύσεις, από τις οποίες τέθηκαν στο αρχείο κατά το άρθρο 43 συνολικά 5.326 μηνύσεις, ενώ εκδόθηκαν κατά το άρθρο 47 συνολικά 2.989 απορριπτικές διατάξεις, ήτοι δεν ασκήθηκε ποινική δίωξη σε 8.315 περιπτώσεις και σε ποσοστό 3,9% . δ) Το έτος 2004 εισήχθησαν 213.240 μηνύσεις, από τις οποίες τέθηκαν στο αρχείο κατά το άρθρο 43 συνολικά 5.817 μηνύσεις, ενώ εκδόθηκαν κατά το άρθρο 47 συνολικά 3.200 απορριπτικές διατάξεις, ήτοι δεν

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

ασκήθηκε ποινική δίωξη σε 9.017 περιπτώσεις και σε ποσοστό 4,2%. ε) Το έτος 2005 εισήχθησαν 219.100 μηνύσεις, από τις οποίες τέθηκαν στο αρχείο κατά το άρθρο 43 συνολικά 5.027 μηνύσεις, ενώ εκδόθηκαν κατά το άρθρο 47 συνολικά 3.216 απορριπτικές διατάξεις, ήτοι δεν ασκήθηκε ποινική δίωξη σε 8.243 περιπτώσεις και σε ποσοστό 3,8%. στ) Το έτος 2012 εισήχθησαν 188.659 μηνύσεις, από τις οποίες τέθηκαν στο αρχείο κατά το άρθρο 43 συνολικά 5.301 μηνύσεις, ενώ εκδόθηκαν κατά το άρθρο 47 συνολικά 3.940 απορριπτικές διατάξεις, ήτοι δεν ασκήθηκε ποινική δίωξη σε 9.241 περιπτώσεις και σε ποσοστό 4,9 %. ζ) Το έτος 2013 εισήχθησαν 166.350 μηνύσεις, από τις οποίες τέθηκαν στο αρχείο κατά το άρθρο 43 συνολικά 5.467 μηνύσεις, ενώ εκδόθηκαν κατά το άρθρο 47 συνολικά 1.453 απορριπτικές διατάξεις, ήτοι δεν ασκήθηκε ποινική δίωξη σε 6.920 περιπτώσεις και σε ποσοστό 4,2%. η) Το έτος 2014 εισήχθησαν 132.912 μηνύσεις, από τις οποίες τέθηκαν στο αρχείο κατά το άρθρο 43 συνολικά 4.637 μηνύσεις, ενώ εκδόθηκαν κατά το άρθρο 47 συνολικά 1.146 απορριπτικές διατάξεις, ήτοι δεν ασκήθηκε ποινική δίωξη σε 5.783 περιπτώσεις και σε ποσοστό 4,3%. θ) Το έτος 2015 εισήχθησαν 177.109 μηνύσεις, από τις οποίες τέθηκαν στο αρχείο κατά το άρθρο 43 συνολικά 4.088 μηνύσεις, ενώ εκδόθηκαν κατά το άρθρο 47 συνολικά 1.399 απορριπτικές διατάξεις, ήτοι δεν ασκήθηκε ποινική δίωξη σε 5.487 περιπτώσεις και σε ποσοστό 3,1%. Παρόμοια εικόνα προκύπτει και από την ανάλυση των στατιστικών δεδομένων τόσο της εισαγγελίας Πρωτοδικών Θεσσαλονίκης όσο και της εισαγγελίας Πρωτοδικών Πειραιώς. 66 67 Υπό το φως των ως άνω στατιστικών στοιχείων, που αποτυπώνουν τη ζώσα δικαστηριακή πραγματικότητα, αλλά και των γενικότερων αξιακών αναφορών ως προς την αμιγώς δικονομική φυσιολογία και τον διευρυμένο ρόλο της προκαταρκτικής εξέτασης στο πλαίσιο του ισχύοντος δικονομικού μοντέλου (σε συνδυασμό και με την αποδυνάμωση της τακτικής προανάκρισης), η επιτροπή προέκρινε τη διεύρυνση του πεδίου υποχρεωτικής εφαρμογής της προκαταρκτικής εξέτασης και στα πλημμελήματα αρμοδιότητας Τριμελούς Πλημμελειοδικείου (άρθρο 43 Σχ ΚΠΔ), ενώ παράλληλα θέσπισε τόσο τη δυνατότητα διενέργειας όλων των μη στερητικών της προσωπικής ελευθερίας ανακριτικών πράξεων (λ.χ. ερευνών, κατασχέσεων, παρακολουθήσεων, άρσης απορρήτων, δεσμεύσεων) στο πλαίσιο της προκαταρκτικής εξέτασης, όσο και την αναγνώριση της διαδικαστικής θέσης του υποστηρίζοντος την κατηγορία στη διάρκεια της προκαταρκτικής εξέτασης (άρθρ. 107 Σχ ΚΠΔ), την ενδυνάμωση των δικαιωμάτων του υπόπτου, όσο τέλος και την υποχρέωση του εισαγγελέα για σύνταξη κατηγορητηρίου μετά το πέρας της προκαταρκτικής εξέτασης. Στην κατεύθυνση αυτή προβλέφθηκε στο άρθρο 243 Σχ ΚΠΔ ο σκοπός και η διάρκεια της προκαταρκτικής εξέτασης, καθώς και τα μέσα προς υλοποίηση του σκοπού αυτού, ορίζοντας στην παρ. 2 ότι «κατά την προκαταρκτική εξέταση μπορούν να χρησιμοποιηθούν όλα τα αναφερόμενα στο άρθρο 178 αποδεικτικά μέσα και να διενεργηθούν όλες οι ανακριτικές πράξεις των άρθρων 253, 256, 257, 259, 260, 264 και 265 καθώς και όσες προβλέπονται σε ειδικούς νόμους». Προβλέφθηκαν, επαναδιατυπώθηκαν και συμπληρώθηκαν, περαιτέρω, στο άρθρο 244 Σχ ΚΠΔ τα δικαιώματα του υπόπτου κατά την προκαταρκτική εξέταση, ενώ κατέστη υποχρεωτική η κλήτευσή του για παροχή εξηγήσεων. Το τελευταίο θεωρήθηκε επιβεβλημένο, ώστε να αφαιρεθεί οποιοδήποτε νομοθετικό έρεισμα στην ισχύουσα πρακτική που δεν αποδέχεται την ακυρότητα σε περίπτωση μη κλήτευσης του υπόπτου, όταν αυτός καθίσταται μετέπειτα κατηγορούμενος και έτσι αποκτά τη δυνατότητα να εκθέσει τις απόψεις του σε μεταγενέστερο διαδικαστικό στάδιο. Για λόγους κάλυψης συγκεκριμένων άμεσων διαδικαστικών αναγκών προβλέφθηκε ειδικά στην παρ. 2 του άρθρου 244 Σχ ΚΠΔ ότι η «κλήση προς παροχή εξηγήσεων για πράξη τιμωρούμενη σε βαθμό κακουργήματος, μπορεί να παραλειφθεί, αν από τα στοιχεία της προκαταρκτικής εξέτασης προκύπτει σαφώς ότι ο ύποπτος έχει σχεδιάσει την φυγή του ή την τέλεση νέων εγκλημάτων και έχουν προκύψει επαρκείς ενδείξεις για την άμεση άσκηση ποινικής δίωξης». Αυτόδηλο είναι, άλλωστε, ότι στις περιπτώσεις που ο εισαγγελέας διαπιστώνει κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής εξέτασης το προδήλως νόμο ή ουσία αβάσιμο της καταγγελίας (μηνυσης, έγκλησης, αναφοράς) μπορεί άνευ ετέρου να μην εκδώσει κλήση εξηγήσεων, αλλά να εκδίδει σχετική διάταξη σύμφωνα με τα άρθρα 43 παρ. 3 και 51 παρ. 2 αναλόγως. Εξάλλου, σε εναρμόνιση με τη σχετική Οδηγία 2012/13/ΕΕ (ν. 4236/2014) συμπεριλήφθηκε στο γράμμα της οικείας διάταξης εδάφιο γ' για το δικαίωμα ενημέρωσης του υπόπτου, το οποίο οφείλει να «περιλαμβάνει κατ' ελάχιστο τη γνωστοποίηση των ποινικών διατάξεων, η παραβίαση των οποίων

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

διερευνάται, καθώς και των θεμάτων επί των οποίων θα παράσχει εξηγήσεις». Με τη διατύπωση αυτή εναρμονίζεται καταρχάς η διάταξη με την αξίωση της ως άνω Οδηγίας, αφού η αναφορά των ποινικών διατάξεων και των θεμάτων εξήγησης παρέχει ένα αρχικά επαρκές πλαίσιο ενημέρωσης, χωρίς ταυτοχρόνως να δημιουργεί ανυπέρβλητες δυσχέρειες σε πρακτικό επίπεδο, καθώς δεν παραβλέπεται ότι λόγω της πρώιμης διαδικαστικής φάσης και του υπό διάγνωση αντικειμένου της κατηγορίας δεν είναι δυνατή η σύνταξη κατηγορητηρίου σε αυτή τη φάση. Ωστόσο, για λόγους εξασφάλισης της αναγκαίας υπεράσπισης προβλέπεται στην παρ. 4 της ίδιας διάταξης ότι «αν, μετά την περάτωση της προκαταρκτικής εξέτασης, πρόκειται να κινηθεί ποινική δίωξη για πράξη ουσιωδώς διαφορετική από εκείνη για την οποία διενεργήθηκε αυτή, καλείται ο ύποπτος υποχρεωτικά να ασκήσει εκ νέου τα πιο πάνω δικαιώματά του, με την επιφύλαξη της παρ. 2 του άρθρου αυτού». Η ρύθμιση ήταν επιβεβλημένη, όχι μόνον ενόψει της πάγιας επί του θέματος νομολογίας του ΕΔΔΑ, αλλά και γιατί η πρόδηλη σε τέτοιες περιπτώσεις παραβίαση του δικαιώματος αντίκρουσης της κατηγορίας και υπεράσπισης υπερβαίνει την έννοια της δίκης, καθιστώντας το σχετικό δικαίωμα κενό γράμμα. Συμπληρωματικά προς τα ανωτέρω αξίζει να διευκρινισθεί ότι η υποχρέωση του Εισαγγελέα να συντάσσει κατηγορητήριο μετά την προκαταρκτική εξέταση δεν τίθεται εν αμφιβόλῳ σε καμιά περίπτωση, αφού η εν λόγω υποχρέωση προκύπτει ευθέως από το άρθρο 246 ΣχΚΠΔ και εναρμονίζεται τόσο υπό δογματικό πρίσμα με τον ρόλο του εισαγγελέα όσο και υπό πρακτικό πρίσμα με τη στόχευση η άσκηση ποινικής δίωξης να μην είναι για τον χειριζόμενο τη δικογραφία της προκαταρκτικής εξέτασης εισαγγελέα απλούστερη απ' ό,τι η αρχειοθέτηση ή η έκδοση απορριπτικής διάταξης. Ως απολύτως αναγκαία για δικαιοκρατικούς λόγους κρίθηκε, περαιτέρω, η επαναδιατύπωση του τελευταίου εδαφίου της παρ. 2 του άρθρου 31 ΚΠΔ, το οποίο αναριθμήθηκε ως παρ. 3 στο άρθρο 244 Σχ ΚΠΔ, προβλέποντας ότι η «προηγούμενη έγγραφη εξέταση του υπόπτου που έγινε με όρκο ή χωρίς τη δυνατότητα άσκησης των δικαιωμάτων της παρ. 1 εδ. β'» αφενός «απαγορεύεται να αποτελέσει μέρος της δικογραφίας» και αφετέρου ότι «τυχούσα παραμονή της στη δικογραφία συνιστά προσβολή του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη». Η αρχική πρόταση για θέσπιση ρητής απόλυτης ακυρότητας στην περίπτωση αυτή εγκαταλείφθηκε, καθώς η ρητή πρόβλεψή της θα δημιουργούσε στο μέλλον ζητήματα διαφοροποίησης των απόλυτων ακυροτήτων σε θεσπισμένες και μη, αναιρώντας τον χαρακτήρα των πρώτων ως ρήτρας. Με την επιλεγείσα διατύπωση, εξάλλου, διασαφηνίζεται άνευ ετέρου ότι τόσο με την «απαγόρευση εισροής της στη δικογραφία» όσο και με την απαγόρευση «παραμονής της στη δικογραφία» εισάγεται μια ρητή αποδεικτική απαγόρευση της συγκεκριμένης έγγραφης εξέτασης του υπόπτου, η παραβίαση της οποίας συνεπάγεται την απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας λόγω προσβολής του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιδιώκεται να τερματιστεί το καθεστώς μιας δήθεν αμελούς εισαγγελικής συμπεριφοράς που παράβλεπε την ανεξάιρετη παραμονή των παράνομων αυτών έγγραφων εξετάσεων στον φάκελο της δικογραφίας. Τούτο δε, πέραν του ότι αναιρούσε εκ πλαγίου την αξίωση της συγκεκριμένης νομοθετικής καταγραφής περί παραμονής της εξέτασης αυτής «στο αρχείο της εισαγγελίας», καταστρατηγούσε ευθέως και την υποχρέωση που προκύπτει ρητά από την υπ' αριθμό 16 κατευθυντήρια γραμμή της Απόφασης 45/166/18.12.1990 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, η οποία επιβάλλει στους εισαγγελείς να αρνούνται να χρησιμοποιούν «αποδεικτικά στοιχεία ενάντια σε θεωρούμενους ως δράστες για τα οποία γνωρίζουν ή πιστεύουν βάσιμα ότι αποκτήθηκαν με προσφυγή σε παράνομες μεθόδους που στοιχειοθετούν μια σοβαρή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Τέλος, ειδικά ρυθμίστηκε στην παρ. 5 του άρθρου 244 ΣχΚΠΔ ότι οι διαφορές ή αμφισβητήσεις που τυχόν ανακύπτουν κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής εξέτασης μεταξύ του υπόπτου και εκείνου που υποστηρίζει την κατηγορία ή μεταξύ αυτών και του εισαγγελέα θα επιλύονται από το Συμβούλιο Πλημ/κών και όχι από τον Εισαγγελέα. 3. Προανάκριση. Α. Τακτική προανάκριση. Με την εισαγωγή της υποχρεωτικής προκαταρκτικής εξέτασης με τον Ν. 3160/2003 είναι αληθές ότι η σημασία της τακτικής προανάκρισης ακολούθησε μια φθίνουσα πορεία που είχε ως συνέπεια την υποβάθμιση της ανακριτικής αυτής διαδικασίας και τη συρρίκνωση του πεδίου εφαρμογής της. Καθώς, όπως είχε οριστεί στο άρθρο 244 ΚΠΔ, ύστερα από τη συμπλήρωσή του με τον Ν. 3346/2005, η προανάκριση «δεν είναι επίσης αναγκαία και για τα άλλα πλημμελήματα, αν έγινε προκαταρκτική εξέταση»,

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

γενικών και ειδικών⁷⁷⁸ ανακριτικών υπαλλήλων⁷⁷⁹. Το αυτό δικαίωμα έχει και ο Εισαγγελέας Εφετών (ο οποίος πλέον δεν έχει την υπέρτατη διεύθυνση ανάκρισης, αλλά την ανώτατη εποπτεία αυτής, σύμφωνα με την αλλαγή του άρθρου 32 ΚΠΔ) που ασκεί ο ίδιος ή με έναν αντεισαγγελέα, ενώ και ο Εισαγγελέας του Α.Π.⁷⁸⁰ έχει το ίδιο δικαίωμα. Εάν ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών κρίνει ότι η έγκληση ή η μήνυση κ.λ.π. είναι βάσιμη ασκεί την δίωξη. Εάν όμως δεν στηρίζεται στο Νόμο ή είναι «προφανώς ψευδής» θέτει αυτήν στο αρχείο και εάν πρόκειται για μήνυση ή αναφορά υποβάλλει αντίγραφο αυτής στον Εισαγγελέα Εφετών και αναφέρει για ποιούς λόγους δεν ασκήθηκε η δίωξη⁷⁸¹. Αν πρόκειται για έγκληση, την απορρίπτει με διάταξή του, για την οποία πλέον προβλέπεται επίδοση στον «εγκαλούντα»⁷⁸². Ο τελευταίος έχει δικαίωμα να προσφύγει εντός 15ημέρου από της επίδοσης της Διάταξης στον Εισαγγελέα Εφετών. Ο Εισαγγελέας Εφετών αν κρίνει (και στις δύο περιπτώσεις, έγκληση-μήνυση) ότι πρέπει να ασκηθεί ποινική δίωξη παραγγέλλει στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών να την ασκήσει⁷⁸³ (με βάση την αρχή της ιεραρχικής υποταγής που διέπει την σχέση τους) στα εγκλήματα που προβλέπεται, ενώ παραγγέλλει τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης, αν πρόκειται για κακούργημα ή πλημμέλημα για το οποίο αυτή είναι υποχρεωτική, εφόσον δεν έχει ήδη διενεργηθεί τέτοια εξέταση.

Η προανάκριση ήταν μια συνοπτική συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού. Με το άρθρο 30 του Ν.4055/2012, είχαν επέλθει αλλαγές στις διατάξεις για την προανάκριση και την ανάκριση, με σκοπό την επιτάχυνση της διαδικασίας. Ειδικότερα είχε τροποποιηθεί το άρθρο 243 Κ.Π.Δ. όπου οριζόταν ότι η προανάκριση ενεργείται από οποιονδήποτε ανακριτικό υπάλληλο, ύστερα από γραπτή παραγγελία του εισαγγελέα. Ο ανακριτικός υπάλληλος όφειλε να διενεργήσει όλες τις προανακριτικές πράξεις που αφορούσαν στην υπόθεση για την οποία είχε γίνει η παραγγελία, ενώ ήταν υποχρεωμένος να αναθέσει την εξέταση των μαρτύρων και τη λήψη των απολογιών των κατηγορουμένων που κατοικούν σε άλλη εφετειακή

προανάκριση διατασσόταν πλέον στη δικαστηριακή πρακτική σε ελάχιστες περιπτώσεις. Την εξέλιξη αυτή αποτύπωσε η Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή, ορίζοντας στο άρθρο 245 παρ. 1 εδ. β' ΣχΚΠΔ ότι «παραγγελία για προανάκριση δίνεται μόνο στις περιπτώσεις των άρθρων 322 παρ. 2 εδάφιο γ' και 323 εδάφιο γ'», δηλαδή στις περιπτώσεις προσφυγής κατά της απευθείας κλήσης, στις οποίες ο εισαγγελέας εφετών μπορεί να απορρίψει την προσφυγή ή να την κάνει δεκτή, διατάσσοντας προηγουμένως προανάκριση για τη συμπλήρωση του αποδεικτικού υλικού με τη διενέργεια συγκεκριμένων ανακριτικών πράξεων. Κατά τα λοιπά, τα αναφερόμενα σε σχέση με τη συνοπτικότητα της προανάκρισης και τη μη περάτωσή της πριν ληφθεί η απολογία του κατηγορουμένου, παραμένουν αναλλοίωτα. Ωστόσο, καθώς κρίθηκε ότι οι αφορώσες το προηγούμενο νομικό καθεστώς διατάξεις για τη διάρκεια, την αναγκαιότητα και τον τρόπο περάτωσης της τακτικής προανάκρισης δεν είχαν πλέον λόγο ύπαρξης, η Επιτροπή προέβη στην κατάργησή τους.»

⁷⁷⁸ Αρ.31 Κ.Π.Δ.

⁷⁷⁹ Αρ. 30 Κ.Π.Δ.

⁷⁸⁰ Αρ.32 Κ.Π.Δ.

⁷⁸¹ Αρ. 43 Κ.Π.Δ.

⁷⁸² Αρ. 51, 52 Κ.Π.Δ..

⁷⁸³ Αρ.43,52 παρ.3Κ.Π.Δ.

περιφέρεια στον αρμόδιο ανακριτικό υπάλληλο, ο οποίος έπρεπε να τις εκτελέσει μέσα σε προθεσμία δέκα ημερών. Σημειωτέον ότι τα Εφετεία Αθηνών και Πειραιώς (όπου υπάρχει και ο μεγαλύτερος φόρτος εργασίας) θεωρούνται ως ανήκοντα στην ίδια εφετειακή περιφέρεια. Ο αρχικά ορισθείς ανακριτικός υπάλληλος, μετά το πέρας των ανωτέρω ενεργειών, υπέβαλλε τη δικογραφία στον παραγγείλαντα εισαγγελέα αφού εκτελούσε πλήρως την παραγγελία. Οριζόταν επίσης ότι ανακριτικός υπάλληλος που παραβιάζει τα ανωτέρω, τιμωρείται πειθαρχικά. Σύμφωνα με τον προϊσχύον ΚΠΔ και το άρθρο 244, η προανάκριση ήταν αναγκαία και η παραγγελία για προανάκριση δινόταν, σύμφωνα με το άρθρο 43 παράγραφος 1 εδάφιο πρώτο, μόνο για πλημμελήματα που υπάγονταν στην αρμοδιότητα του τριμελούς πλημμελειοδικείου ή είχαν τελεστεί από πρόσωπο ιδιάζουσας δωσιδικίας, όταν είχε προηγηθεί ένορκη διοικητική εξέταση ή συνέτρεχαν ειδικά μνημονευόμενοι στην παραγγελία του εισαγγελέα εξαιρετικοί λόγοι, που επέβαλλαν τη διεξαγωγή συγκεκριμένων ανακριτικών πράξεων.

Πλέον με το άρθρο 245 παρ.1 του ΚΠΔ σύμφωνα με τον Ν4620/2019 και με πράξη νομοθετικού περιεχομένου της 27/6/2019 (ΦΕΚ 106/2019) η προανάκριση ενεργείται από οποιονδήποτε ανακριτικό υπάλληλο, ύστερα από γραπτή παραγγελία του εισαγγελέα μόνο για δύο περιπτώσεις : Αυτές του εδαφίου δ' της παρ.3 του άρθρου 245, καθώς και στις περιπτώσεις των άρθρων 322 παρ3.εδ.α περπτ. γ' (Προσφυγή κατά της απευθείας κλήσης) και 323 εδ γ' περπτ. γ' (Προσφυγή προσώπων ιδιάζουσας δωσιδικίας).

Όσον αφορά την αυτεπάγγελτη προανάκριση σύμφωνα με το άρθρο 245 παρ.2 ενεργείται από ανακριτικό υπάλληλο μετά από παραγγελία του Εισαγγελέα, αλλά και χωρίς εισαγγελική παραγγελία σε δύο περιπτώσεις α) όταν υπάρχει κίνδυνος από την αναβολή και β) στο αυτόφωρο έγκλημα⁷⁸⁴.

Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί ότι η ανάκριση με την διευρυμένη της έννοια (δηλ. υπό την έννοια της προδικασίας ως πρωταρχικό στάδιο στη ποινική δική) αρχίζει: α) με μήνυση –έγκληση, β) όταν υπάρχουν πληροφορίες ότι έγινε έγκλημα (αυτονόητο είναι ότι πληροφορίες για τέλεση αξιόποινης πράξης, δύναται να δώσει ο καθένας⁷⁸⁵) και γ) στο αυτόφωρο έγκλημα, «εν τω πράττεσθαι» (γνήσιο αυτόφωρο) και όταν «επράχθη προσφάτως» (οιονεί αυτόφωρο). Ένα έγκλημα δεν είναι αυτόφωρο εάν πέρασε ολόκληρη η επόμενη ημέρα⁷⁸⁶ από την τέλεσή του. Επιπλέον, έχουν υποχρέωση να ενεργήσουν: α) οι ανακριτικοί υπάλληλοι και οι δημόσιοι υπάλληλοι, για όσα εγκλήματα υπέπεσαν στην αντίληψή τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, β) ακόμη, τα πολιτικά, διοικητικά και ασκούντα πειθαρχική εξουσία δικαστήρια για τα εγκλήματα που έγιναν αντιληπτά κατά την εκδίκαση υποθέσεων και γ) Οι ιδιώτες στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος⁷⁸⁷.

⁷⁸⁴ Αρ. 245 Κ.Π.Δ.

⁷⁸⁵ Αρ. 42 Κ.Π.Δ.

⁷⁸⁶ Αρ.242 Κ.Π.Δ.

⁷⁸⁷ Αρ.37-41 Κ.Π.Δ.

Η ανάκριση - όταν πρόκειται για προκαταρκτική εξέταση ή αυτεπάγγελτη προανάκριση - περατώνεται είτε με απευθείας κλήση του κατηγορουμένου στο ακροατήριο, όταν ο Εισαγγελέας φρονεί ότι προέκυψαν «επαρκείς ενδείξεις» για την παραπομπή του κατηγορουμένου και ασκεί ποινική δίωξη, είτε θέτει την υπόθεση στο αρχείο και υποβάλλει σχετική αναφορά στον εισαγγελέα εφετών και αναφέρει τους λόγους για τους οποίους δεν άσκησε ποινική δίωξη. Ο τελευταίος αν δεν συμφωνεί έχει δικαίωμα να παραγγείλει την άσκηση ποινικής δίωξης εκθέτοντας στην παραγγελία του συνοπτικά τους λόγους που την δικαιολογούν. Για τα πρόσωπα ειδικής δωσιδικίας ισχύει η διαδικασία της παρ.2 του άρθρου 43.

Εν συνεχεία, όταν πρόκειται για (κύρια) τακτική ανάκριση - ο Εισαγγελέας έχει ασκήσει ήδη την ποινική δίωξη και έχει παραγγείλει την διενέργεια της- αυτή περατώνεται με την εισαγωγή της υπόθεσης στο Δικαστικό Συμβούλιο⁷⁸⁸ εκτός από τις εξαιρέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 309 ΚΠΔ. Το δικαστικό συμβούλιο, όπως αναλύεται και ειδικεύεται και παρακάτω, κηρύσσει το τέλος της ανάκρισης εκδίδοντας είτε παραπεμπτικό βούλευμα, όταν φρονεί ότι υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις για την παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο, είτε απαλλακτικό βούλευμα, όταν κρίνεται από αυτό ότι δεν υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις για την παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο. Επίσης έχει την δυνατότητα να διατάξει την εξακολούθηση της ανάκρισης.

Ακόμη αποφαινεται⁷⁸⁹ - μεταξύ άλλων κατά το στάδιο της τακτικής κύριας ανάκρισης - για διαφωνίες που προκύπτουν για θέματα προσωρινής κράτησης και ενταλμάτων σύλληψης για τα κακουργήματα και τα πλημμελήματα εκείνα που προβλέπεται προσωρινή κράτηση, όταν κατά την κρίση του Εισαγγελέα πρέπει να εκδοθεί ένταλμα σύλληψης ή προσωρινής κράτησης, δεδομένου ότι το ένταλμα σύλληψης ή προσωρινής κράτησης το εκδίδει ο τακτικός ανακριτής.

Με τον νέο ΚΠΔ, πλέον το άρθρο 286 (αντί των παλαιών άρθρων 282 και 283 Κ.Π.Δ.) ρυθμίζει την προσωρινή κράτηση. Έτσι ορίζεται πως μπορεί να επιβληθεί προσωρινή κράτηση όχι μόνο εάν η αποδιδόμενη στον κατηγορούμενο πράξη απειλείται στο νόμο με ισόβια κάθειρξη ή πρόσκαιρη κάθειρξη με ανώτατο όριο τα δεκαπέντε έτη, αλλά και εάν το έγκλημα τελέστηκε κατ' εξακολούθηση ή στο πλαίσιο εγκληματικής ή τρομοκρατικής οργάνωσης ή υπάρχει μεγάλος αριθμός παθόντων από αυτό και όταν με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης κρίνεται αιτιολογημένα ότι αν ο κατηγορούμενος αφεθεί ελεύθερος, είναι πολύ πιθανό να διαπράξει και άλλα εγκλήματα.

Με τα άρθρα 288, 306 και 307 ΚΠΔ ρυθμίζεται επίσης το θέμα της διαφωνίας μεταξύ ανακριτή και εισαγγελέα για την προσωρινή κράτηση ή τους όρους που πρέπει να τεθούν στον κατηγορούμενο. Έτσι, ορίζεται ότι σε περίπτωση διαφωνίας, αποφαινεται το δικαστικό συμβούλιο εντός πέντε ημερών από τότε που απολογήθηκε ο κατηγορούμενος και υπέβαλλε την πρότασή του ο Εισαγγελέας. Άμα τη εκδηλώσει της διαφωνίας και μέχρι την έκδοση της απόφασης του ανωτέρω δικαστηρίου, ο

⁷⁸⁸ Αρ 308 ΚΠΔ

⁷⁸⁹ Αρ. 307 ΚΠΔ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ανακριτής υποχρεούται να εκδώσει διάταξη σε βάρος του κατηγορουμένου επιβάλλοντάς του κατ' οίκον περιορισμό, την αφαίρεση του διαβατηρίου του ή άλλου ταξιδιωτικού έγγραφου και την απαγόρευση εξόδου από την χώρα.

Όσον αφορά την (κύρια) τακτική ανάκριση είναι μια λεπτομερής εξέταση της υπόθεσης και ενεργείται από τακτικό ανακριτή πάντοτε μετά από γραπτή παραγγελία του Εισαγγελέα, η οποία πρέπει να μνημονεύει ορισμένα και ειδικά την αξιόποινη πράξη και την ποινική διάταξη που την προβλέπει⁷⁹⁰. Στο άρθρο 248 παρ.4 Κ.Π.Δ. ορίζεται ότι σε υποθέσεις το αντικείμενο των οποίων απαιτεί ειδικές γνώσεις, ο ανακριτής μπορεί να ζητήσει από τον εισαγγελέα εφετών να ορίσει με πράξη του ειδικούς επιστήμονες για την υποβοήθηση του έργου της ανάκρισης, οι οποίοι πλέον δεν θα προέρχονται μόνο από τον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Η παραγγελία για τακτική ανάκριση αφορά την πράξη (inrem) και όχι το πρόσωπο (inpersona). Έτσι, ο ανακριτής μπορεί να κάνει ανάκριση και για άλλα πρόσωπα για την αυτή πράξη, όχι όμως για άλλες πράξεις. Ο τακτικός ανακριτής, έχει δικαίωμα να διαφωνήσει με την Εισαγγελική παραγγελία μόνον όταν φρονεί ότι υπάρχουν λόγοι κωλύοντες την ποινική δίωξη, ότι είναι αναρμόδιος, ότι παραγράφηκε το αξιόποινο και δεν φέρει αξιόποινο χαρακτήρα η πράξη⁷⁹¹. Δεν μπορεί όμως να διαφωνήσει για το «ουσιαστικά» βάσιμο της κατηγορίας. Επιπλέον, για να αποφεύγεται η «διπλή ανακριτική έρευνα», αφήνεται να εννοηθεί και δεν διατυπώνεται με σαφήνεια, ότι δεν επαναλαμβάνονται στην ανάκριση οι ανακριτικές πράξεις που ήδη έλαβαν χώρα κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης ή της προανάκρισης, με εξαίρεση τις περιπτώσεις που αυτές δεν έγιναν νομότυπα ή απαιτείται ειδική συμπλήρωση. Με το άρθρο 250 ΚΠΔ οριοθετείται η εξουσία του ανακριτή και ορίζεται ότι αυτός δεν έχει δικαίωμα ούτε συρρίκνωσης, ούτε διεύρυνσης της ασκηθείσας ποινικής δίωξης, έχει όμως το δικαίωμα και οφείλει να επεκτείνει τη δίωξη σε όλους όσους συμμετείχαν στην ίδια πράξη συντάσσοντας νέο κατηγορητήριο. Η κύρια ανάκριση περατώνεται με εισαγωγή της υπόθεσης στο Συμβούλιο, με εξαίρεση τις περιπτώσεις του άρθρου 309 ΚΠΔ, προκειμένου να εκδοθεί σχετικό βούλευμα, όπως ήδη ειπώθηκε. Κατ' εξαίρεση στα πλημμελήματα, η κύρια τακτική ανάκριση περατώνεται και με απευθείας κλήση στο ακροατήριο, εάν συμφωνούν ανακριτής και εισαγγελέας.

Το βούλευμα είναι η απόφαση των δικαστικών Συμβουλίων και έχει ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία. Τα βουλεύματα, τα διακρίνουμε: α) σε παρεμπύπτοντα (όταν αποφασίζουν για παρεμπύπτοντα ζητήματα⁷⁹²), π.χ. λύνουν διαφωνία ανακριτού και Εισαγγελέα, (συμπληρωματική ανάκριση) και σε οριστικά (όταν αποφασίζουν πάνω στο κύριο θέμα της υπόθεσης, δηλαδή αν θα παραπεμφθεί ο κατηγορούμενος στο ακροατήριο). Τα οριστικά διακρίνονται α) σε παραπεμπτικά (όταν υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις για να στηριχθεί εναντίον του κατηγορουμένου κατηγορία⁷⁹³), β) σε παύοντα προσωρινά τη δίωξη (όταν οι υπάρχουσες ενδείξεις δεν

⁷⁹⁰ Αρ. 246 Κ.Π.Δ

⁷⁹¹ Αρ. 247 Κ.Π.Δ.

⁷⁹² Αρ.309εδ.α-στ και 312 Κ.Π.Δ.

⁷⁹³ Αρ. 313Κ.Π.Δ.

είναι επαρκείς) και γ) σε απαλλακτικά, τα οποία διακρίνονται σε εκείνα που δεν πρέπει να γίνουν κατηγορία⁷⁹⁴ και σε εκείνα που παύει οριστικά η δίωξη⁷⁹⁵, καθόσον κηρύσσεται απαράδεκτη η ποινική δίωξη.

Ο κατηγορούμενος κλητεύεται στο ακροατήριο με κλήση όταν η υπόθεση παραπέμπεται στο ακροατήριο με βούλευμα⁷⁹⁶ το οποίο του επιδίδεται ή με κλητήριο θέσπισμα όταν παραπέμπεται με «απευθείας» κλήση⁷⁹⁷. Το κλητήριο θέσπισμα περιέχει τα στοιχεία ταυτότητας του κατηγορουμένου, τον προσδιορισμό δικαστηρίου στο οποίο καλείται να δικαστεί, τη χρονολογία, ημέρα και ώρα εμφάνισης, τον ακριβή καθορισμό της πράξης για την οποία κατηγορείται και το άρθρο του Νόμου που την προβλέπει, σφραγίδα και υπογραφή Εισαγγελέα. Η κλήση περιέχει ό,τι και το κλητήριο θέσπισμα, πλην του καθορισμού της πράξης και του άρθρου που την προβλέπει, διότι αυτά περιέχονται στο Βούλευμα που του έχει επιδοθεί μαζί με τον αριθμό του Βουλεύματος⁷⁹⁸. Αν δεν περιέχονται αυτά στην κλήση ή το κλητήριο ο κατηγορούμενος δύναται να ζητήσει την ακύρωσή τους, μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας και την απαράδεκτη συζήτηση της υπόθεσης (σχετική ακυρότητα⁷⁹⁹). Μετά την επίδοσή τους ο Εισαγγελέας δεν δύναται να αποσύρει την υπόθεση από τη δικάσιμο που έχει οριστεί. Εξαίρεση αποτελεί το αρ. 169 παρ. 2 και 323 Κ.Π.Δ., εάν μετά την «απευθείας» κλήση προκύψουν λόγοι που δίνουν βαρύτερο χαρακτήρα στο πλημμέλημα⁸⁰⁰. Ο κατηγορούμενος που κλητεύθηκε με «απευθείας» κλήση στο ακροατήριο του Τριμελούς Πλημ/κείου, δύναται⁸⁰¹ να προσφύγει εντός δέκα (10) ημερών από την επίδοση του κλητηρίου στον Εισαγγελέα Εφετών, ο οποίος στη συνέχεια την απορρίπτει ή διατάσσει προανάκριση και μετά την ολοκλήρωσή τους ή απορρίπτει την προσφυγή ή διατάσσει την υποβολή της υπόθεσης στο δικαστικό συμβούλιο. Επιπλέον, ο κατηγορούμενος δύναται να ενεργήσει σύμφωνα το άρθρο 322 παρ.1 του Κ.Π.Δ., όταν κλητεύθηκε με κλητήριο θέσπισμα απευθείας στο ακροατήριο του τριμελούς εφετείου.

Επιπλέον και όσον αφορά τα Μονομελή Εφετεία Κακουργημάτων, με το άρθρο 29 του Ν.4055/2012 είχαν συσταθεί για πρώτη φορά στη χώρα μας Μονομελή Εφετεία Κακουργημάτων προς εξυπηρέτηση της ταχύτητας στην εκδίκαση των σχετικών υποθέσεων και είχε προστεθεί το άρθρο 110 στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας στο οποίο οριζόταν η καθ' ύλην αρμοδιότητά τους. Τα Μονομελή Εφετεία Κακουργημάτων δίκαζαν: α) τα κακουργήματα που αναφέρονται στο άρθρο 308Α παρ. 1 Κ.Π.Δ., δηλαδή τα κακουργήματα που εισάγονται προς εκδίκαση με απευθείας κλήση, με σύμφωνη γνώμη εισαγγελέα και προέδρου εφετών, τα οποία ειδικότερα ήταν: του Ν. 2168/1993 περί όπλων, τα φορολογικά

⁷⁹⁴ Αρ.310 Κ.Π.Δ.

⁷⁹⁵ Αρ.310 Κ.Π.Δ.

⁷⁹⁶ Αρ.310-311 Κ.Π.Δ..

⁷⁹⁷ Αρ. 308 παρ.3, Κ.Π.Δ.

⁷⁹⁸ Αρ.321 παρ.2 Κ.Π.Δ.

⁷⁹⁹ Αρ. 175 Κ.Π.Δ.

⁸⁰⁰ Αρ.320 παρ.2 Κ.Π.Δ.

⁸⁰¹ Αρθρα 322 Κ.Π.Δ.

αδικήματα του Ν. 2523/1997, του Ν. 2960/1993 «Εθνικός Τελωνειακός Κώδικας», του ν. 3386/2005 περί αλλοδαπών, του ν. 3459/2006 του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά, του εμπρησμού δασών (άρθρο 265 Π.Κ.), της διακεκριμένης περίπτωσης κλοπής (άρθρο 374 Π.Κ.) και της ληστείας (380 Π.Κ.), β) τα κακουργήματα που αναφέρονται στο άρθρο 308B παρ. 1 Κ.Π.Δ., εφόσον γι' αυτά έχει κινηθεί η διαδικασία ποινικής συνδιαλλαγής και έχει συνταχθεί πρακτικό συνδιαλλαγής, γ) τα κακουργήματα των άρθρων: 114 του ν. 1892/1990 (ανοικοδόμηση σε δασικές εκτάσεις), του ν. 2121/1993 (προστασία πνευματικής ιδιοκτησίας) και 52 του ν. 4002/2011 (περί παιγνίων) και δ) τα κακουργήματα των ν. 2725/1999 (περί αθλητισμού) και ν. 3028/2002 (προστασία αρχαιοτήτων). Προς συμπλήρωση, οριζόταν ότι τα Μονομελή Εφετεία Κακουργημάτων δεν θα δικάζουν τα ως άνω περιγραφόμενα εγκλήματα σε περίπτωση που στο νόμο απειλείται κατά αυτών η ποινή της ισόβιας κάθειρξης. Τέλος, είχε προστεθεί η παράγραφος 8 στο άρθρο 111 Κ.Π.Δ., με την οποία οριζόταν ότι οι εφέσεις κατά των αποφάσεων των μονομελών εφετείων κακουργημάτων θα εκδικάζονται σε δεύτερο βαθμό από τα τριμελή εφετεία και όχι από τα πενταμελή.

Πλέον με τον νέο ΚΠΔ και σύμφωνα με το άρθρο 110 το μονομελές εφετείο δικάζει αποκλειστικά τα κακουργήματα που αναφέρονται στα άρθρα 301 και 303, **εφόσον για αυτά έχει συνταχθεί πρακτικό συνδιαλλαγής ή διαπραγμάτευσης.**

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν.4620/2019 για την πρακτική και την αιτιολογική βάση της ποινικής συνδιαλλαγής και διαπραγμάτευσης προκύπτουν τα εξής:

Όσον αφορά την Ποινική συνδιαλλαγή. «Η ποινική συνδιαλλαγή εισήχθη θεσμικά στον ΚΠΔ με το άρθρο 17 Ν. 3904/2010 και αποτέλεσε το άρθρο 308B αυτού. Αν και η πρώτη αυτή εφαρμογή του νεοπαγούς αυτού θεσμού αντιμετωπίστηκε στην πράξη με μεγάλη επιφύλαξη και αναδείχθηκαν δυσλειτουργίες του τόσο στο δικαστικό, όσο και στο δικηγορικό κόσμο, η διατήρηση και ενίσχυσή του κρίθηκε ως απολύτως αναγκαία. Αφενός γιατί εντάσσεται θεσμικά σε ένα σύστημα απονομής αποκαταστατικής δικαιοσύνης που οφείλει να προωθηθεί και να εμπεδωθεί στο ισχύον δίκαιο, ώστε παράλληλα με την αποσυμφόρηση δικαστικής ύλης να επικρατήσει στη συνείδηση του δικαστικού κόσμου η καταλαγή και η συνεννόηση ως τρόπος αποκατάστασης της δικαιοσύνης, αφετέρου γιατί αποτελεί ένα ιδιαίτερος πρόσφορο θεσμό για την αποτελεσματική διαχείριση περιπτώσεων αποκατάστασης της βλάβης του εννόμου αγαθού που λαμβάνει χώρα μετά την έναρξη της δίωξης. Στην κατεύθυνση αυτή η Επιτροπή του ΣχΚΠΔ ενέταξε στην εμβέλεια της ρύθμισης του άρθρου 301 ΣχΚΠΔ για λόγους συστηματικής ενότητας και τα αδικήματα σε βάρος του δημοσίου, τα οποία αρχικά είχαν εξαιρεθεί από το θεσμό της ποινικής συνδιαλλαγής, ενώ στη συνέχεια υπήχθησαν στο Ν. 4312/2014. Αντιστοίχως προέβη σε μια σειρά τροποποιήσεων, επιδιώκοντας να διευκολύνει αλλά και να οχυρώσει δικαιοκρατικά την ορθή εφαρμογή του θεσμού, την οποία επέκτεινε και στις περιπτώσεις ποινικής συνδιαλλαγής μετά την τυπική περάτωση της ανάκρισης και μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας στο

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

δικαστήριο. Ειδικότερα:

α) Στην παρ. 1 του άρθρου 301 ΣχΚΠΔ διαμόρφωσε το πεδίο εφαρμογής της ποινικής συνδιαλλαγής, εντάσσοντας σε αυτό τα κακουργήματα: (i) που προβλέπονται στα άρθρα 216 παρ. 3 και 4 και 242 παρ. 3 και 4 ΠΚ, (ii) που χωρίς βία ή απειλή στρέφονται κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, (iii) που προβλέπονται στους νόμους 1599/1986, 2803/2000 (κοινοτική απάτη), 2960/2001 (τελωνειακός κώδικας), 4557/2018 (νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες) και 4174/2013 (φοροδιαφυγή), ανεξάρτητα από την συνδρομή ή μη επιβαρυντικών περιστάσεων. Η συμπερίληψη των κακουργημάτων που προβλέπονται στα άρθρα 216 παρ. 3 και 4, 242 παρ. 3 και 4 ΠΚ και 22 παρ. 6 εδ. β' ν. 1599/1986 στη διαδικασία της ποινικής συνδιαλλαγής κρίθηκε αναγκαία, καθόσον αφενός και αυτά συνδέονται με οικονομικό περιεχόμενο και αφετέρου συνιστούν κατά κανόνα συνοδά εγκλήματα αυτών της απάτης και απιστίας και η τυχούσα εξαίρεσή τους θα δυσχέραινε την ποινική συνδιαλλαγή συνολικά.

β) Στην παρ. 2 του ιδίου άρθρου ενέταξε μεταξύ των προσώπων που καλεί ο εισαγγελέας για ποινική συνδιαλλαγή ευλόγως και τον οριζόμενο βάσει των κείμενων διατάξεων νόμιμο εκπρόσωπο του δημοσίου. Για αυτόν τον λόγο καλεί τόσο τον κατηγορούμενο όσο και τον συγκεκριμένο εκπρόσωπο του δημοσίου ή επί των λοιπών περιπτώσεων τον παθόντα να εμφανισθούν ενώπιόν του, μετά ή δια των συνηγών τους, για συνδιαλλαγή.

γ) Στην παρ. 3 του ιδίου άρθρου ενέταξε στο περιεχόμενο του πρακτικού συνδιαλλαγής, εκτός από τη βεβαίωση της απόδοσης του πράγματος ή της εντελούς ικανοποίησης της ζημίας που αναφέρεται στην κατηγορία και την απαραίτητη ομολογία του κατηγορουμένου για την πράξη για την οποία κατηγορείται, έτσι ώστε να νομιμοποιείται απρόσκοπτα η όποια επιβολή ποινής. δ) Στην παρ. 6 του ιδίου άρθρου, που αφορά επί απόπειρας τη βεβαίωση χρηματικής ικανοποίησης του ζημιωθέντος λόγω της ηθικής βλάβης, ορίστηκε ρητά ότι το ύψος της για την εφαρμογή των διατάξεων της ποινικής συνδιαλλαγής δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερο των τριάντα χιλιάδων ευρώ με την επιφύλαξη της διεκδίκησης τυχόντων υπερβαινουσών το ως άνω ποσό αξιώσεων στα πολιτικά δικαστήρια.

ε) Αντιστοίχως ορίστηκε στο επόμενο εδάφιο της παρ. 6 ότι σε περιπτώσεις συμμετοχής, η καταβολή του συμφωνημένου χρηματικού ποσού από έναν συμμετοχο, ωφελεί και τους υπολοίπους. Αν κάποιος από τους συμμετοχούς δεν επιθυμεί την ποινική συνδιαλλαγή, η υπόθεση χωρίζεται και ακολουθείται ως προς αυτόν η τακτική διαδικασία.

στ) Περαιτέρω, στην παρ. 7 του ιδίου άρθρου προβλέφθηκε η διαβίβαση της δικογραφίας στον εισαγγελέα εφετών και η εκ μέρους του εισαγωγή της υπόθεσης με απευθείας κλήση στο ακροατήριο του Μονομελούς Εφετείου. Αυτόδηλο είναι ότι λόγω της ειδικής θέσπισης του απλουστευμένου αυτού τρόπου παραπομπής δεν απαιτήθηκε στην περίπτωση αυτή η σύμφωνη γνώμη του προέδρου εφετών.

ζ) Τέλος, στην παρ. 8 του ιδίου άρθρου αναμορφώθηκε η διάταξη για την επιμέτρηση της ποινής, καθώς αφενός προβλέφθηκε ως αναγκαίος όρος για την

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

πλήρη εφαρμογή των σχετικών με την επιμέτρηση διατάξεων η συνεκτίμηση από το δικαστήριο, όχι μόνον του πρακτικού συνδιαλλαγής, αλλά και των λοιπών στοιχείων της δικογραφίας, αφετέρου καθορίστηκαν ως ανώτατες ποινές κατά το άρθρο 79 ΠΚ η ποινή του ενός έτους ή - επί επιβαρυντικών περιστάσεων - των δύο ετών και ρυθμίστηκε η εκτέλεσή τους, ενώ προβλέφθηκε και η δυνατότητα του δικαστηρίου να εξετάζει αυτεπαγγέλτως, χωρίς να δεσμεύεται από το πρακτικό συνδιαλλαγής, τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 368 περ. β' και γ' ΚΠΔ και να μεταβάλλει τον νομικό χαρακτηρισμό της πράξης προς όφελος του κατηγορουμένου. Επίσης, προβλέφθηκε ότι κατά της απόφασης του δικαστηρίου χωρεί μόνο αναίρεση.

Εξάλλου, στην παρ. 1 του άρθρου 302 ΣχΚΠΔ η Επιτροπή επέκτεινε το πεδίο εφαρμογής της ποινικής συνδιαλλαγής και στις περιπτώσεις συνδιαλλαγής μετά την τυπική περάτωση της ανάκρισης και μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας στο δικαστήριο. Προς τούτο προβλέφθηκε στην παρ. 3 του ιδίου άρθρου ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο που είναι αρμόδιο να κρίνει την ουσία της υπόθεσης, αν έχει υποβληθεί αίτημα σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο ή υποβληθεί μέχρι το πέρας της αποδεικτικής διαδικασίας, διακόπτει την συζήτηση της υπόθεσης και τάσσει προθεσμία δεκαπέντε ημερών στους συνηγόρους των διαδίκων για την σύνταξη του πρακτικού συνδιαλλαγής. Ειδικά ρυθμίστηκε, περαιτέρω, στην παρ. 4 του ιδίου άρθρου ότι αν δεν επιτευχθεί συνδιαλλαγή, η αίτηση του κατηγορουμένου θεωρείται ως ουδέποτε υποβληθείσα και τα ειδικά πρακτικά του άρθρου 141 παρ. 4 που τηρήθηκαν για τον σκοπό αυτό καταστρέφονται με το οικείο υλικό και τυχόν αντίγραφα τους δεν λαμβάνονται υπόψη σε κανένα στάδιο της δίκης. Αναγκαία κρίθηκε, επίσης, η πρόβλεψη πέμπτης παραγράφου στο άρθρο 302 ΣχΚΠΔ για την αναλογική εφαρμογή των παρ. 3 εδ. β', 5 και 6 του άρθρου 301 ΣχΚΠΔ και στην περίπτωση συνδιαλλαγής μετά την τυπική περάτωση της ανάκρισης, ώστε να καλύπτονται πλήρως και οι περιπτώσεις συνδιαλλαγής μετά την εισαγωγή της υπόθεσης στο ακροατήριο. Εξίσου αναγκαία κρίθηκε, τέλος, και η διαφοροποίηση των ποινών στην περίπτωση ποινικής συνδιαλλαγής σε αυτό το διαδικαστικό στάδιο (ποινή μέχρι δύο έτη ή επί επιβαρυντικών περιστάσεων μέχρι τρία έτη), ώστε να υφίσταται η απαραίτητη κλιμάκωση ανάλογα με τη διαδικαστική φάση. Κατά τα λοιπά, ισχύουν οι ίδιες αξιακές συνιστώσες τόσο για την επιμέτρηση και την εκτέλεση της ποινής, όσο και για την πρόβλεψη του ενδίκου μέσου της αναίρεσης, με το οποίο σκοπείται η εξασφάλιση του ελέγχου νομικής ορθότητας της απόφασης.»

Όσον αφορά την Ποινική διαπραγμάτευση: « Με το άρθρο 303 ΣχΚΠΔ εισάγεται στην ελληνική έννομη τάξη ο αγγλοσαξωνικής μεν προελεύσεως, αλλά πλέον ιδιαιτέρως διαδεδομένος σε όλες σχεδόν τις χώρες του civil law, θεσμός του Plea Bargaining, κεντρικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του οποίου είναι η ανταλλαγή της ομολογίας με την επιβολή μειωμένης ποινής.

Στο ΣχΚΠΔ ο νέος θεσμός αποδίδεται με τον όρο «**Ποινική Διαπραγμάτευση**», ώστε να αντιδιασταλεί σαφώς από τον συγγενή, πλην διαφορετικό θεσμό της «**Ποινικής Συνδιαλλαγής**», ο οποίος έχει ήδη εισαχθεί στην έννομη τάξη μας (άρθρο 308B ΚΠΔ) και αναβαθμίζεται περαιτέρω στο ΣχΚΠΔ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

(άρθρο 301 ΚΠΔ). Η Επιτροπή δεν συμμερίστηκε τις αντιρρήσεις⁸⁰² που έχουν διατυπωθεί κατά της εισαγωγής του νέου θεσμού στο ποινικό δικονομικό μας σύστημα και θεωρεί ότι η ποινική διαπραγμάτευση μπορεί - με τις κατάλληλες προσαρμογές - να λειτουργήσει και εντός του μοντέλου της ηπειρωτικής ποινικής δίκης.⁸⁰³ Στο άρθρο 303 προκρίθηκε το κλασσικό αγγλοσαξωνικό μοντέλο, κατά το οποίο η διαπραγμάτευση λαμβάνει χώρα μεταξύ του συνηγόρου του κατηγορουμένου και του Εισαγγελέα και περιορίσθηκε στο αντικείμενο της διαπραγμάτευσης στην επιβλητέα ποινή (sentence bargaining). Απορρίφθηκε δηλαδή η άλλη μορφή του Plea Bargaining, αντικείμενο της οποίας είναι η παραίτηση του Εισαγγελέα από την έγερση μιας ή περισσότερων κατηγοριών (charge bargaining) με το σκεπτικό ότι ο παρ' ημίν Εισαγγελέας δεν διαθέτει την απεριόριστη εξουσία του Αμερικανού ομολόγου του να προσθαφαιρεί κατηγορίες. Επίσης στην παρ. 4 το πλαίσιο ποινής εντός του οποίου μπορεί να κινηθεί η τιμή της προσυμφωνημένης μειωμένης ποινής διαμορφώνεται σε χαμηλότερα επίπεδα από εκείνα που προβλέπονται σε περίπτωση αναγνώρισης ελαφρυντικών περιστάσεων, προκειμένου να δημιουργηθεί κίνητρο στον κατηγορούμενο να ακολουθήσει τη διαδικασία διαπραγμάτευσης.

Αναφορικά με τα επί μέρους ανακύπτοντα ζητήματα η Επιτροπή κατέληξε στις ακόλουθες επιλογές:

α) Προκρίθηκε η εφαρμογή του νέου θεσμού σε αφηρημένο επίπεδο – εκτός των πλημμελημάτων – σε όλα τα κακουργήματα που τιμωρούνται με πρόσκαιρη κάθειρξη και όχι μόνο στα ελαφρύτερα κακουργήματα που τιμωρούνται με κάθειρξη μέχρι δέκα έτη και τούτο με το σκεπτικό να ενισχυθεί η αποσυμφορητική δράση του νέου θεσμού. Σε συγκεκριμένο επίπεδο εναπόκειται στον Εισαγγελέα να αξιολογήσει αν τα χαρακτηριστικά ορισμένης εγκληματικής συμπεριφοράς (π.χ. είδος εγκλήματος, συνθήκες τέλεσης, προσωπικότητα του υπαιτίου) είναι τέτοια ώστε να δικαιολογείται η παράκαμψη της τακτικής ποινικής διαδικασίας και η ανταμοιβή της ομολογίας με μειωμένη ποινή. Ex lege ακατάλληλα προς διαπραγμάτευση θεωρούνται λόγω της αυξημένης ηθικοκοινωνικής απαξίας τους:

⁸⁰² βλ. ιδίως Ν. Ανδρουλάκη, ΠοινΧρ 2014

⁸⁰³ Άλλωστε, ο θεσμός έχει εισαχθεί και λειτουργεί αποδοτικά σε χώρες, όπως η Γαλλία και η Γερμανία, με μακρά προσήλωση στην αρχή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας. Όπου έχει εισαχθεί ο θεσμός, έχει αποσυμφορήσει σημαντικά την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και αυτή ακριβώς η πρακτική χρησιμότητα επισκιάζει τις (όχι πάντοτε αδικαιολόγητες) δογματικές φύσεως ενστάσεις. Το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι η μία από τις μόλις τρεις χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης (οι άλλες δύο είναι η Τουρκία και το Αζερμπαϊτζάν), που δεν έχει θεσμοθετήσει την ποινική διαπραγμάτευση, αποτελεί την πλέον εύγλωττη απόδειξη ότι πλέον σε πανευρωπαϊκό επίπεδο κυριαρχούν οι εναλλακτικές διαδικασίες (όπως το Plea Bargaining), οι οποίες τείνουν να υποκαταστήσουν την κλασσική ποινική δίκη, που λόγω της σύνθετης δομής της και της μακράς διάρκειάς της, δεν μπορεί να ικανοποιήσει την ανάγκη της ταχείας και αποτελεσματικής διεκπεραίωσης της σύγχρονης ποινικής ύλης. Τη συμβατότητα του Plea Bargaining με την ΕΣΔΑ έχει αναγνωρίσει και το ΕΔΔΑ στη σημαντική απόφαση Natsvlshvili and Togonidze κατά Γεωργίας 29.4.2014, όπου γίνεται δεκτό ότι ο νέος θεσμός αποτελεί πλέον κοινό γνώρισμα των ευρωπαϊκών ποινικών συστημάτων και προσφέρει το σημαντικό όφελος της ταχείας εκδίκασης των ποινικών υποθέσεων και της ανακούφισης του φόρτου εργασίας των ποινικών δικαστηρίων

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

- (i) τα κακουργήματα, για τα οποία προβλέπεται και ποινή ισόβιας κάθειρξης,
- (ii) τα κακουργήματα του άρθρου 187Α ΠΚ (τρομοκρατικές πράξεις – τρομοκρατική οργάνωση) και
- (iii) τα κακουργήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής.

Επιπλέον, προβλέπεται ότι στα περιουσιακά εγκλήματα, τα οποία είναι δεκτικά, και ποινικής συνδιαλλαγής και ποινικής διαπραγμάτευσης, ο Εισαγγελέας δύναται να εξαρτήσει την έναρξη της διαπραγμάτευσης από την αποκατάσταση ή τουλάχιστον τη σοβαρή προσπάθεια αποκατάστασης της ζημίας, έτσι ώστε οι δύο νέοι εναλλακτικοί θεσμοί να συνεργασθούν αρμονικά και όχι ανταγωνιστικά μεταξύ τους. Για να διαμορφώσει, μάλιστα, πληρέστερη εικόνα της υπόθεσης σε σχέση με τη θέση του θύματος και τη ζημία μπορεί, αν το κρίνει αναγκαίο, να καλέσει αυτοτελώς τον παθόντα, μόνο του ή μετά συνηγόρου, ενώπιόν του.

β) Στο συντασσόμενο πρακτικό διαπραγμάτευσης απαιτήθηκε η ύπαρξη ομολογίας με τη σκέψη ότι, όπου ισχύει εξεταστικό σύστημα, για την καταδίκη του κατηγορουμένου απαιτείται νόμιμη απόδειξη της ενοχής του, η οποία, λόγω του ακρωτηριασμού της αποδεικτικής διαδικασίας, μόνο στην ομολογία μπορεί να στηριχθεί. Αν δεν αξιωθεί ομολογία, τότε η καταδίκη, που έπεται του plea bargaining, δεν στηρίζεται σε κανένα αποδεικτικό μέσο με συνέπεια να παραβιάζεται το τεκμήριο αθωότητας (βλ. α. 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ).

γ) Θεσπίστηκε η δυνατότητα του δικαστηρίου να μειώσει περαιτέρω τη συμφωνηθείσα ποινή. Τούτο γιατί, τυχόν πλήρης δέσμευση του ποινικού δικαστηρίου από τη συμφωνηθείσα μεταξύ κατηγορουμένου και Εισαγγελέα μειωμένη ποινή θα αντέβαινε στο άρθρο 96 παρ. 1 Σ.⁸⁰⁴, ενόψει της ποινής που θα επιβαλλόταν de facto από τον Εισαγγελέα και όχι από το ποινικό δικαστήριο.

δ) Προβλέφθηκε η δυνατότητα του ποινικού δικαστηρίου να ελέγχει τον νομικό χαρακτηρισμό της πράξης στο πρακτικό διαπραγμάτευσης⁸⁰⁵.

⁸⁰⁴ Η εξομοίωση του Εισαγγελέα με τους δικαστικούς λειτουργούς δεν αποδυναμώνει την ανωτέρω αντίρρηση, διότι σύμφωνα με το Σύνταγμα η αποκλειστική δικαιοδοσία για την επιβολή των ποινικών κυρώσεων ανήκει στα ποινικά δικαστήρια. Προκειμένου να εξασφαλισθεί η εναρμόνιση του θεσμού της ποινικής διαπραγμάτευσης με το άρθρο 96 Σ. η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η προσυμφωνηθείσα ποινή είναι η ανώτατη δυνατή επιβλητέα, έτσι ώστε και η διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου στην επιμέτρηση της ποινής να διαφυλάσσεται και το αποτέλεσμα της διαπραγμάτευσης να κατοχυρώνεται

⁸⁰⁵ Εφόσον η αρχή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας διατηρείται ως κατευθυντήρια αρχή του ελληνικού ποινικοοικονομικού συστήματος, το ποινικό δικαστήριο δεν θα πρέπει να απαλλάσσεται από την υποχρέωση να ελέγξει αν η συμφωνηθείσα ποινή μπορεί να επιβληθεί από αυτό, με βάση τα πραγματικά περιστατικά και τον νομικό χαρακτηρισμό που έχει επιλέξει η κατηγορούσα αρχή. Γι' αυτό θα πρέπει το ποινικό δικαστήριο να διατηρεί την εξουσία, πριν καταγνώσει την προσυμφωνηθείσα ποινή, να ερευνήσει τη νομική βασιμότητα της κατηγορίας ή άλλους λόγους που αποκλείουν την ποινική ευθύνη και στην περίπτωση αυτή να αθώσει - παρά το plea bargaining - τον κατηγορούμενο ή να προσδώσει στην πράξη τον προσήκοντα νομικό χαρακτηρισμό. Τυχούσα δέσμευση του ποινικού δικαστηρίου από τον νομικό χαρακτηρισμό της πράξης στο πρακτικό διαπραγμάτευσης θα αντέβαινε στο άρθρο 96 παρ. 1 Σ. Όμως προκειμένου να μη δημιουργηθεί στον

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Τέλος, προβλέπεται ότι η δικογραφία χωρίζεται ως προς τους κατηγορουμένους που δεν επιθυμούν τη διαδικασία της διαπραγμάτευσης και ως προς εκείνα εκ των συρρεόντων εγκλημάτων που δεν είναι δεκτικά διαπραγμάτευσης (άρθρο 303 παρ. 5)».

Μετά από αυτήν την συνοπτική παρουσίαση του Κώδικα της Ποινικής Δικονομίας πρέπει να επισημανθεί⁸⁰⁶ - **αναφορικά με την έννοια της απόδειξης** - για την καλύτερη συνοχή του παρόντος κεφαλαίου και την καλύτερη κατανόηση της προβληματικής που πραγματεύεται, ότι κατά την επ' «ακροατηρίου διαδικασία» επαναλαμβάνεται σε ορισμένη έκταση και η ανάκριση της υπόθεσης. Αυτό γίνεται, διότι θεωρείται εύλογο το δικαστήριο που είναι υπεύθυνο για την τελική δικανική κρίση να αποκτά και δική του άμεση γνώση των αποδεικτικών στοιχείων, να τα ελέγχει, να τα ερμηνεύει, να τα αξιολογεί το ίδιο χωρίς την απαραίτητη μεσολάβηση άλλου προσώπου. Η άποψη αυτή θεμελιώνεται από την διατυπωθείσα και πριν βασική δικονομική αρχή την αρχή του αμέσου της λήψης των αποδείξεων⁸⁰⁷.

Η έννοια της απόδειξης⁸⁰⁸ όμως, καταδεικνύει επιπλέον ένα σύνολο ενεργειών για τη διάγνωση της αλήθειας στην ποινική δίκη και προϋποθέτει έρευνα, συλλογή, ερμηνεία και αξιολόγηση όλων εκείνων των στοιχείων που είναι ικανά να την στηρίξουν. Κατ' αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, επιστρέφουμε στην έννοια «ανάκριση της υπόθεσης» η οποία καταρχάς θεμελιώνεται στο στάδιο της προδικασίας. Σύμφωνα με εμπειρικές έρευνες⁸⁰⁹ σχετικά με την σημερινή δομή της ποινικής δίκης στο ηπειρωτικό δικονομικό σύστημα⁸¹⁰ μόνη η γνώση του φακέλου της ανάκρισης συνεπάγεται για τον δικαστή ένα «BIAS», το οποίο κατά την ακροαματική διαδικασία οδηγεί ίσως και στο γεγονός, κατά το οποίο να υποτιμούνται και να παραμελούνται νέες και αποκλίνουσες πληροφορίες σε σχέση με τα στοιχεία του κατηγορητηρίου, έτσι ώστε η κυρία δίκη να τείνει ή να δύναται να υποβαθμιστεί σε τελετή πανηγυρικής επανάληψης και επικύρωση των πρακτικών της ανάκρισης.

Εν κατακλείδι - και όσον αφορά την ποινική δίκη ως έννοια και δικαιοῖκό φαινόμενο - τίθεται το εύλογο ερώτημα: Μόνο η καλή γνώση του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αρκεί για να διεξαχθεί μια ποινική δίκη που να αξιώνει και να φέρει τον

κατηγορούμενο αίσθημα ανασφάλειας, που θα μπορούσε να λειτουργήσει ως αντικίνητρο για την υπαγωγή του στη διαδικασία της διαπραγμάτευσης, σε συνδυασμό με την άμβλυνση του διερευνητικού καθήκοντος του δικαστηρίου σε τέτοιου είδους διαδικασίες, κρίθηκε σκόπιμο η τυχούσα μεταβολή του νομικού χαρακτηρισμού να είναι δυνατή μόνο προς όφελος του κατηγορουμένου

⁸⁰⁶ Βλ. ο.π. Αλεξιάδη, σελ. 34

⁸⁰⁷ Η εν λόγω αρχή συνάγεται έμμεσα από το άρθρο 331 Κ.Π.Δ. που καθιερώνει την αρχή της προφορικότητας.

⁸⁰⁸ Βλ. σχετικώς γι' αυτήν ο.π. Αλεξιάδη, σελ. 31

⁸⁰⁹ Βλ. Θεοχάρης Δαλακούρας: Εισήγηση του στο 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου με θεματική «Η συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού», σελ. 1 Αθήνα, 2010.

⁸¹⁰ Βλ. διεξοδικά SCHUNEMAN, σε: Kerner/Kury/Sessar(εκδ)DeutscheForschungen, 1983, σελ. 1109 επ. & του ιδίου, σε: Bierbrauer/Gottwald/Birnreies-Stahlderger(Hrsg), 1995, σελ. 215 επ. & του ιδίου StV 1998, 391, επ(394)όπως εμφανίζεται από Δαλακούρας Θεοχάρης: Εισήγηση του στο 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου με θεματική «Η συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού», σελ. 1 Αθήνα, 2010

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

επιθετικό προσδιορισμό της Δίκαιης Ποινικής Δίκης; Η απάντηση μάλλον είναι αρνητική. Σήμερα ο δικαστής και η κατηγορούσα αρχή πρέπει να έχουν μπροστά στο χώρο επιφάνειας της πνευματικής και κωπώδους εργασίας του, εκτός από τον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, το Σύνταγμα⁸¹¹, την ΕΣΔΑ⁸¹² (με την νομολογία του ΕΔΔΑ, καθ' ότι είναι το πλέον αρμόδιο να την ερμηνεύει) και τις βασικές αρχές του Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου⁸¹³ μετά του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων,⁸¹⁴ που μετά την Συνθήκη της Λισσαβόνας έχει και δεσμευτική ισχύ.

Οι διατάξεις της ΕΣΔΑ του Ενωσιακού Δικαίου με τον Χ.Θ.Δ.Α. αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του Εσωτερικού Ελληνικού Δικαίου που υπερισχύουν κάθε άλλης διάταξης νόμου, βάση του αρ. 28 παρ.1 του Συντάγματος.

Όλα όσα ελέγχθησαν πριν «γεννούν» δικαιώματα και υποχρεώσεις αντίστοιχα στα υπό έρευνα άτομα που θα «δοκιμαστούν» σε μια τέτοια - όπως η περιγραφείσα - ποινική διαδικασία και στην Κατηγορούσα Αρχή (με τα ανακριτικά όργανά της) που θα ξεκινήσουν μια τέτοια ποινική διαδικασία.

Αναφορικά με την Κατηγορούσα Αρχή⁸¹⁵, που πρέπει να διαχειριστεί όλα τα ανωτέρω, στο πλαίσιο της «ανακρίσεως της υποθέσεως» που αφορά το περιβάλλον, λειτουργεί από το 1998 ο θεσμός⁸¹⁶ του Εισαγγελέα Περιβάλλοντος. Ο Εισαγγελέας Περιβάλλοντος έχει την αρμοδιότητα να εποπτεύει τους αρμόδιους προανακριτικούς υπαλλήλους στο έργο της προανάκρισης και της προκαταρκτικής εξέτασης επί αδικημάτων του Δασικού Κώδικα και γενικότερα για παραβάσεις που προβλέπονται

⁸¹¹Κυρίως από το αρ. 7 παρ.1 και αρ.93 παρ.4 του Συντάγματος: όταν διαπιστώνεται αντισυμβατότητα ενός νόμου με την αρχή της νομιμότητας, τα Δικαστήρια υποχρεώνονται να μην τον εφαρμόζουν.

⁸¹²Κυρίως από το αρ.6 της Σύμβασης στο οποίο αναφέρεται η Δίκαιη Δίκη (Η ΕΣΔΑ είναι σε ισχύ στην Ελλάδα με τον Ν.Δ.53/1974)

⁸¹³Βλ. σχ. Χ. Μυλωνόπουλο στην αρθρογραφία στα Ποιν.Χρον Ξ/2010 «Κοινοτικό δίκαιο και γενικές αρχές κοινοτικού δικαίου», σελ.161 επομ. (λ.χ. αρχή της αναλογικότητας, αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης κ.α.) και του ίδιου «Το Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο μετά την Συνθήκη της Λισσαβόνας» σελ. 81 επομ. ΞΑ/2011, Βλ. επίσης πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου την υπ' αριθ. 2011/0154 (COD), Βλ. επιπρόσθετα HELMUTSATZGEREισηγήση του στο Συνέδριο με θέμα : «Σύγχρονες Εξελίξεις του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Ποινικού Δικαίου» σελ. 9-10, Πρακτικά Συνεδρίου 27-28/11/2009, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2010, Βλ. επιπλέον έννοια και σημασία της αρχής «Σύμφωνης με το Ενωσιακό Δίκαιο ερμηνεία του Νόμου», καθώς και τη νομική της βάση αρ.249 παρ.3 και αρ.10 της πρώην Συνθ. Εκ, Βλ. Κανελλόπουλο Π. «Το Δίκαιο της Ε.Ε.», Εκδόσεις Αντ.Σακκουλα,2003

⁸¹⁴Βλ. Αρ. 6 παρ. 3 ΣΕΕ και ενδεικτικά αρ.49 παρ.1 του Χ.Θ.Δ.

⁸¹⁵ Βλ. γι' αυτήν Π. Τσιριδής. «Η προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας», σελ.22 Δημοσιευμένη στην Ιστοσελίδα, «Νόμος και Φύση», Νοέμβριος 2009

⁸¹⁶ Μολονότι είναι άγνωστος στο ευρύ κοινό, κυρίως λόγω του περιορισμένου ρόλου του (τεχνογνωσία, έλλειψη υποδομών κ.λ.π.) .Τα τελευταία χρόνια όμως ο θεσμός αυτός υπάρχει και σε επίπεδο Αρείου Πάγου (με ορισμένο Αντεισαγγελέα Αρειοπαγίτη επιφορτισμένο με θέματα ποινικής προστασίας του Περιβάλλοντος) σε μια προσπάθεια από την Πολιτεία να τον αναδείξει. Θεσμοθετήθηκε με την Υ.Α. 151/1998 (ΦΕΚ Β1017/1998) που αφορά τον κανονισμό Εσωτερικών Υπηρεσιών Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών (βλ. άρθρο 18).

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

από απαγορευτικές και προστατευτικές διατάξεις που αφορούν το περιβάλλον. Έχει επίσης αρμοδιότητα να αναθέτει σ' αυτούς την ενέργεια ανακριτικών πράξεων και βέβαια να παρίσταται κατ' αυτές. Επιπλέον ασκεί την ποινική δίωξη επί όλων των σχετικών μηνύσεων, πορισμάτων, καταγγελιών - πλην αυτόφωρων - και επεξεργάζεται τις προκαταρκτικές δικογραφίες.

Ο Εισαγγελέας Περιβάλλοντος ορίζεται από τον Διευθύνοντα της Εισαγγελίας Πρωτοδικών. Όπως κάθε Εισαγγελικός λειτουργός έτσι και αυτός λειτουργεί αυτεπάγγελα - για αδικήματα που διώκονται αυτεπαγγέλτως, όπως του αρ. 28 Ν. 1650/86 - λαμβάνοντας γνώση για αδικήματα που εμπίπτουν στην αρμοδιότητά του, από τον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο μέσω πληροφοριών και αφού τις αξιολογήσει, επεμβαίνει ανάλογα. Έχει δε, συνεργασία με τους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος, των οποίων η δράση θα παρουσιαστεί παρακάτω.

7.1^Α ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΧΡΗΣΤΗ ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ (ΑΡΘΡΟ 6 ΕΣΔΑ)

Από την αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου απορρέει, κατά βάση, και η αρχή της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης, που κατοχυρώνεται ρητώς με τη διάταξη του άρθρου 6 παρ.1.εδαφ.α της ΕΣΔΑ, σύμφωνα με την οποία κάθε πρόσωπο **«έχει το δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαια»**.

Μολονότι ένας σαφής και γενικά αποδεκτός προσδιορισμός του περιεχομένου του δικαιώματος αυτού και της έννοιας της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης είναι ιδιαιτέρως δυσχερής, ωστόσο μπορεί να γίνει μια πολύ γενική αναφορά, η οποία παρά την σχετική αοριστία της, λόγω της γενικότητάς της, είναι χρήσιμη για την υπαγωγή ορισμένων ενδεικτικών περιπτώσεων.

Υπό αυτή την προσέγγιση, ως δίκαιη δίκη πρέπει καταρχήν να θεωρείται εκείνη που διεξάγεται με την τήρηση όλων των προβλεπόμενων από τις ισχύουσες διατάξεις δικαιωμάτων των διαδίκων (και ιδίως στην ποινική δίκη τα δικαιώματα του κατηγορουμένου), καθώς και των υποχρεώσεων των οργάνων απονομής της Δικαιοσύνης όχι μόνο τυπικά, αλλά και ουσιαστικά, δηλαδή κατά τέτοιο τρόπο ώστε η τήρηση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων αυτών να εξασφαλίσει στους διαδίκους πλήρη και αποτελεσματική υπεράσπιση σε κάθε στάδιο της διαδικασίας απονομής της Δικαιοσύνης.

Περαιτέρω όμως ως δίκαιη δίκη θα πρέπει να θεωρείται και εκείνη, η οποία εξασφαλίζει την πλήρη και αποτελεσματική υπεράσπιση των διαδίκων, ανεξάρτητα και πέρα από το αν η ισχύουσα δικονομική νομοθεσία καθιερώνει επαρκώς το αντίστοιχο αναγκαίο προστατευτικό πλέγμα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.

Υπό μια άλλη διατύπωση, με βάση της αρχής της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης, δύναται να διαμορφώνονται ή να διευρύνονται συγκεκριμένα δικαιώματα των διαδίκων και συγκεκριμένες υποχρεώσεις των οργάνων απονομής της Δικαιοσύνης,

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

μολονότι δεν προβλέπονται καθόλου ή δεν υφίστανται στην απαιτούμενη έκταση από την ισχύουσα δικονομική νομοθεσία.

Επισημαίνεται επίσης, ότι από το ευρύτερο δικαίωμα περί δίκαιης διεξαγωγής της δίκης, απορρέει και το δικαίωμα Ακρόασης (άρθρο 6 παρ. 1 και 3 ΕΣΔΑ).

Η πρακτική σημασία της υπαγωγής του δικαιώματος Ακρόασης, στο δικαίωμα για δίκαιη δίκη, έγκειται κυρίως στην παρεχόμενη από το άρθρο 25 παρ.1 της ΕΣΔΑ δυνατότητα κάθε φυσικού προσώπου, μη κυβερνητικής οργάνωσης ή ομάδας ατόμων να προσφύγει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, εφόσον διατείνεται ότι είναι θύμα παραβίασης του δικαιώματος Ακρόασης, δεδομένου ότι το Ελληνικό κράτος ήδη αναγνώρισε την αρμοδιότητα της Επιτροπής για παραβάσεις που έλαβαν χώρα με την 19η Νοεμβρίου 1985 – αρχικά έως τις 20.11.1988 και στη συνέχεια έως τις 20.11.1991, 20.11.1994 και 20.11.1997, ενώ παράλληλα ανανέωσε για μια τριετή περίοδο, αρχόμενη από την 24.6.1994, την αποδοχή υπό τον όρο της αμοιβαιότητας, της υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για όλες τις υποθέσεις που αφορούν την ερμηνεία και την αποδοχή, βάσει του άρθρου 46 της Σύμβασης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των βασικών ελευθεριών.

ΑΡΘΡΟ 6 ΠΑΡ.1 ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Το άρθρο 6 παρ.1 της ΕΣΔΑ καταρχάς αναφέρεται σε υποθέσεις αστικής και ποινικής φύσης. Επομένως το πρώτο μεγάλο ζήτημα ως προς την υπαγωγή των διοικητικών κυρώσεων στο προστατευτικό πεδίο του αρ. 6 της ΕΣΔΑ είναι το κατά πόσο αυτές αποτελούν «κατηγορία ποινικής φύσης».

Είναι γνωστό και αδιαμφισβήτητο, όπως ήδη επισημάνθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο, ότι οι διοικητικές κυρώσεις πάσης φύσεως⁸¹⁷ ανήκουν στην ύλη του διοικητικού δικαίου, επιβάλλονται με διοικητική διαδικασία και υπάγονται στην αρμοδιότητα των διοικητικών δικαστηρίων. Ωστόσο, ενόψει της σημασίας των κυρώσεων αυτών στο εσωτερικό δίκαιο των περισσότερων ευρωπαϊκών κρατών και της βαρύτητας που δύνανται να έχουν για τα συμφέροντα των ιδιωτών, το ΕΔΔΑ ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 αναγνώρισε ότι η ένταξη μιας κύρωσης στην ύλη του διοικητικού δικαίου, κατά την εσωτερική έννομη τάξη, δεν αρκεί για να αποκλείσει την υπαγωγή της στις κατηγορίες ποινικής φύσεως κατά την έννοια του αρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ.

Για την υπαγωγή αυτή το ΕΔΔΑ, χρησιμοποιεί τρία κριτήρια, γνωστά και ως «κριτήρια Engel»⁸¹⁸ - και υπενθυμίζοντάς τα - είναι τα εξής παρακάτω:

- **πρώτον, η ταξινόμηση της παράβασης στο εθνικό δίκαιο, αν δηλαδή η σχετική νομοθετική διάταξη ανήκει στην ύλη του ποινικού δικαίου,**

⁸¹⁷ Βλ. λ.χ. φορολογικές, τελωνειακές, κοινωνικοασφαλιστικές, περιβαλλοντικές παραβάσεις κλπ

⁸¹⁸ από την απόφαση αρχής του ΕΔΔΑ της 8 Ιουνίου 1976, Engel και λοιποί κατά Ολλανδίας

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- δεύτερον, η φύση της παράβασης και
- τρίτον, η φύση και ο βαθμός σοβαρότητας της κύρωσης που κινδυνεύει να υποστεί ο ενδιαφερόμενος.

Τα κριτήρια αυτά δεν είναι απαραίτητο να συντρέχουν σωρευτικά προκειμένου να χαρακτηριστεί μια κύρωση ως ποινικής φύσεως, αν και δεν αποκλείεται μια σωρευτική εκτίμησή τους, όταν η εξέταση των επιμέρους στοιχείων δεν αρκεί για να σχηματιστεί μία ασφαλής γνώμη ως προς την ποινική φύση της κύρωσης.

Ενδεικτικά, το ΕΔΔΑ εξετάζει ως κριτήρια τη σοβαρότητα του αδικήματος αυτού καθ' αυτού, τον αποτρεπτικό και κατασταλτικό χαρακτήρα της κύρωσης και το ύψος του προστίμου.⁸¹⁹ Μετά τη ρητή υπαγωγή από το ΕΔΔΑ στις κατηγορίες ποινικής φύσεως των κυρώσεων που προβλέπονται στο ελληνικό δίκαιο για τελωνειακές παραβάσεις⁸²⁰ αποτελεί πλέον κοινό τόπο στη νομολογία των ελληνικών διοικητικών δικαστηρίων η αναγνώριση της ένταξης των σοβαρότερων διοικητικών κυρώσεων στο κανονιστικό πεδίο του αρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ.

Επιπλέον υπενθυμίζεται, ότι υπό το πρίσμα της νομολογίας⁸²¹ του ΕΔΔΑ γίνεται δεκτό ότι το αρ. 6 περί δίκαιης δίκης επέχει θέση και σε διαδικασίες συλλογής αποδεικτικών μέσων σε βάρος οποιουδήποτε προσώπου που μπορεί να «μορφοποιούνται» υπό την σκέπιν των διοικητικών ερευνών, υπό την προϋπόθεση ότι αυτές μπορούν να οδηγήσουν είτε σε διοικητική κύρωση που όμως επέχει θέση ποινής⁸²², εκ της βαρύτητάς⁸²³ της κρινόμενη και πάλι, είτε τα αποτελέσματα των «διοικητικών αυτών ερευνών» θα αποτελέσουν συστατικά στοιχεία επιβαρυντικών αποδεικτικών μέσων που θα χρησιμοποιηθούν σε μια ποινική διαδικασία.

Δεδομένου ότι είναι άνευ δικαιοσύνης να τηρηθούν οι διατάξεις του αρ. 6 κατά τη διάρκεια μιας ποινικής δίκης στο ακροατήριο και να μην τηρηθούν και κατά τη διάρκεια της συλλογής των επιβαρυντικών αποδεικτικών μέσων, τα οποία θα αποτελέσουν τη θεμέλιο βάση και τον πυλώνα της έναρξης μιας ποινικής διαδικασίας⁸²⁴.

⁸¹⁹ βλ. ΕΔΔΑ της 6/12/2007, Γιαννετάκη Ε. & Σ. Μεταφορική ΕΠΕ κλπ κατά Ελλάδος, 29829/2005

⁸²⁰ βλ. ΕΔΔΑ της 24/9/1997, Γαρυφάλλου ΑΕΒΕ κατά Ελλάδος, 93/1996/712/909

⁸²¹ Βλ. ενδεικτικώς Χ. Μυλωνόπουλο «Κοινοτικό Ποινικό Δίκαιο και Γενικές Αρχές Κοινοτικού Δικαίου», περιεχόμενο παραπομπής 30 στη σελ. 164, Ποινικά Χρονικά Ξ/2010

⁸²² Οι λεγόμενες «κρυπτοποιινές», Βλ. ύψος προστίμων που προβλέπονται στον Ν.2947/2001 προς προβληματισμό.

⁸²³ Εξαρτάται από την κοινωνικοθητική απαξία που επιφέρει μια διοικητική κύρωση Βλ.ο.π. Χ.Μυλωνόπουλο, Ποιν. Χρον. Ξ2010, σελ. 134.

⁸²⁴ Είτε αυτή θα ονομαστεί ποινική δίωξη, είτε προκαταρκτική έρευνα, είτε προανάκριση, είτε όμως και «αστυνομική έρευνα», υπό την ευρύτερη έννοια, βλ. και εκτός άλλων και Απόφαση 66338/09 ΕΔΔΑ Yaremenko κατά Ουκρανίας, από την οποία εμφανίζεται ότι η ποινική καταδίκη του αιτούντος για δυο δολοφονίες στηρίχτηκε σε αποδείξεις που είχαν συλλεγεί κατά παράβαση των δικαιωμάτων σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης με λυσιτελή συνδρομή δικηγόρου.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Εν προκειμένω το εύρος της έννοιας της «αξιοποίησης πράξης» και το εύρος της έννοιας της «ποινικής δίκης» κατά το ΕΔΔΑ δεν θα πρέπει να ταυτίζεται πάντα με τους συγκεκριμένους ορισμούς που δίδονται από τα εθνικά δικαιοδικά συστήματα - ιδίως αν συμβαίνει - τα τελευταία να μην συνάδουν με το πνεύμα των διατάξεων της ΕΣΔΑ, αλλά είναι ευρύτερο και προσδιορίζεται κάθε φορά από την νομολογία του ΕΔΔΑ.

Έτσι, ανακύπτουν ζητήματα⁸²⁵ που συνδέονται λ.χ. με το επιτρεπτό ή μη της παραπομπής του εκάστοτε φερόμενου δράστη στο ακροατήριο, την επιβαρυντική αποδεικτική αξιοποίηση ενδείξεων, οι οποίες ελήφθησαν κατά παρέκκλιση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ από την εκάστοτε κατηγορούσα αρχή, με την επιβολή κύρωσης σε βάρος προσώπου που κατηγορείται για τέλεση αξιοποίησης πράξης, παρότι μπορεί να παραβιάστηκε το δικαίωμά του στην μη αυτοενοχοποίηση ή το τεκμήριο της αθωότητάς του.

Οι προϋποθέσεις συνδρομής του εν λόγω τεκμηρίου⁸²⁶ και αντίστοιχου δικαιώματος - ώστε να αναγνωρίζονται αυτές- είναι:

(α) Προφανώς το υποκείμενο υπέρ του οποίου αναγνωρίζεται και αυτό προσδιορίζεται με τον όρο⁸²⁷ «**παν πρόσωπο**» και

(β) η **κατηγορία για διάπραξη εγκλήματος**, γεγονός που προσδίδει στη διαδικασία το χαρακτηρισμό της ποινικής διαδικασίας.

Για τον λόγο αυτό, έστω και συνοπτικά, κρίνεται ως σημαντικό να προσδιοριστεί η έννοια του κατηγορουμένου.

Στο πλαίσιο της ερμηνείας⁸²⁸ του αρ. 6 της ΕΣΔΑ, ως κατηγορούμενος θεωρείται το πρόσωπο εναντίον του οποίου εκδηλώνεται μια πράξη βούλησης των διωκτικών αρχών, από την αξιολόγηση της οποίας συνάγεται η πρόθεσή τους να αρχίσουν μια διερευνητική διαδικασία κατά του προσώπου αυτού, που εικάζουν ως δράστη μιας αξιοποίησης πράξης. Μάλιστα δεν απαιτείται να υπάρχει μια ιδιαίτερη και ξεκάθαρη απόφαση να διωχθεί κάποιος ως κατηγορούμενος. Μπορεί η πράξη βούλησης ή διωκτική πρόθεση να προκύπτει συμπερασματικά από την υπόθεση, όταν τα διωκτικά όργανα διερευνούν έχοντας στο «στόχαστρο» κάποιον ύποπτο.

Γιατί όμως υπάρχει ανάγκη να ειπωθούν τα παραπάνω;

⁸²⁵ Βλ. σχετικώς *Ο. Τσόλκα* . «Το δικαίωμα στην μη αυτοενοχοποίηση και το τεκμήριο της αθωότητας», Ποιν. Χρονικά ΝΔ/ 2004, σελ. 97 επομ.

⁸²⁶ Ευαλόδεικτα συνάγεται ότι το ίδιο τεκμήριο δεσμεύει επίσης όλα τα δικαστικά πρόσωπα, καθώς και τους κρατικούς λειτουργούς, οι οποίοι παίρνουν μέρος με οποιαδήποτε ιδιότητα στην ποινική διαδικασία.

⁸²⁷ Αρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ.

⁸²⁸ Βλ. ο.π. *Αλεξιάδη*, σελ. 11,12,13 παραπομπές 31,32 και 34 στην οποία εμφανίζεται η αντίθετη άποψη του Καθηγητή Ανδρουλάκη, ο οποίος θεωρεί προϋπόθεση της ιδιότητας του κατηγορουμένου την έναρξη της ποινικής δίκης (υπόψιν ότι στην έννοια του προσώπου δεν θεωρείται μόνο το φυσικό πρόσωπο αλλά και το νομικό, δεδομένου ότι άλλα εθνικά δίκαια αναγνωρίζουν ποινική «ευθύνη» σε νομικά πρόσωπα). Βλ. και *Ζ. Παπαϊωάννου* «Περιεχόμενα και όρια της αστυνομικής εξουσίας», σελ. 672-680 και παραπομπή 2395, σελ.643-663 παραπομπή 2332 και 2334.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Διότι παρόλο που ο χαρακτηρισμός ενός προσώπου ως κατηγορούμενου έχει από κοινωνική άποψη δυσάρεστες επιπτώσεις - λόγω του στιγματισμού που τον ακολουθεί - ωστόσο ο ίδιος ο χαρακτηρισμός από δικονομική άποψη παίρνει την μορφή **εγγυήσης** υπέρ του ατόμου.

Εν κατακλείδι, οι εγγυήσεις αυτές αφορούν τα χαρακτηριστικά περί δίκαιης δίκης που περιγράφονται στο αρ. 6 της ΕΣΔΑ και ερμηνεύονται νομολογιακά από το ΕΔΔΑ.

Οι συνέπειες της υπαγωγής των σοβαρότερων διοικητικών κυρώσεων στο κανονιστικό πεδίο του αρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ είναι ιδιαίτερες σημαντικές καθώς - θεωρητικά τουλάχιστον - εισαγάγουν στη διοικητική διαδικασία και δίκη δικαιοκρατικές εγγυήσεις, γνωστές - έως πρόσφατα - μόνο στο πεδίο του ποινικού δικαίου.

Τέτοιες δικαιοκρατικές εγγυήσεις είναι εκτός άλλων, το τεκμήριο αθωότητας, η υποχρέωση δημόσιας συνεδρίασης, το δικαίωμα παράστασης με δικηγόρο σε όλα τα στάδια επιβολής της κύρωσης, η αρμοδιότητα του δικαστηρίου να ελέγχει τόσο τη νομική, όσο, και την ουσιαστική βάση του προστίμου, η δυνατότητα επιμέτρησης της ποινής, η εφαρμογή της αρχής non bis in idem κλπ.

Εν συνεχεία, στο πλαίσιο παρουσίασης των εκφάνσεων αυτών, των δικαιοκρατικών εγγυήσεων - συναρτήσει του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ - θα παρουσιαστεί, με συνοπτικό τρόπο, το δικαίωμα στην μη αυτοενοχοποίηση (και μη έργο αυτοενοχοποίησης) καθώς και το τεκμήριο της αθωότητας, τα οποία προβλέπονται αντίστοιχα στο αρ. 6 παρ. 1,2 της εν λόγω Σύμβασης.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΜΗ ΑΥΤΟΕΝΟΧΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΚΑΙ Η ΕΡΓΩ ΜΗ ΑΥΤΟΕΝΟΧΟΠΟΙΗΣΗ

Η αρχή στη μη αυτοενοχοποίηση αναγνωρίζεται ως ένας διεθνής κανόνας που μαζί με το δικαίωμα σιωπής, αποτελεί συστατικό στοιχείο του δικαιώματος στην δίκαιη δίκη. Αναγνωρίστηκε ρητά από το ΕΔΔΑ το 1993 στη υπόθεση Funke κατά Γαλλίας⁸²⁹.

Ως βασικό νομικό έρεισμα έχει το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, όπως έχει αποφανθεί σχετικά το δικαστήριο του Στρασβούργου σε πολλές αποφάσεις του⁸³⁰. Αλλά και η ελληνική θεωρία και νομολογία αναγνωρίζουν το δικαίωμα στη μη αυτοενοχοποίηση, με νομοθετικές βάσεις τόσο στη διάταξη της παρ.1 του άρθρου 6

⁸²⁹ ΕΔΔΑ, Funke κατά Γαλλίας (25.02.1993)

⁸³⁰ «..., the right to remain silent and the privilege against self-incrimination are generally recognised international standards which lie at the heart of the notion of a fair procedure under Article 6 § 1», βλ. ενδεικτικά ΕΔΔΑ, J.B κατά Ελβετίας (3-08-2001)παρ 64 , ΕΔΔΑ, Saunders κατά Η.Β(1996) παρ.68, ΕΔΔΑ, Jalloh κατά Γερμανίας (2006), Gäfgen κατά Γερμανίας (2010), παρ. 94, O' Holloran and Francis κατά Η.Β (2007)

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

της ΕΣΔΑ, η οποία κυρώθηκε με το ΝΔ. 53/1974, κατά την οποία «Πάν πρόσωπο έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικάως, δημόσια και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερόληπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις δέον να εκδοθή δημόσια η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τύπον και το κοινόν καθ' όλην η μέρος της διαρκείας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημόσιας τάξεως, ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν των κρινομένων υπό του Δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίων μέτρων, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότης θα ηδύνατο να παραβιάση τα συμφέροντα της δικαιοσύνης», όσο και στη διάταξη της παρ. 3 στοιχ. ζ του άρθρου 14 του ΔΣΑΠΔ, το οποίο κυρώθηκε το 1997 και ορίζει «κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα απολαύει, σε πλήρη ισότητα τις ακόλουθες τουλάχιστον εγγυήσεις:... ζ) να μην εξαναγκάζεται να καταθέσει εναντίον του εαυτού του ή να ομολογήσει την ενοχή του» και στο άρθρο 223 παρ. 4 του ΚΠοινΔ. Αλλά και σε πολλές αποφάσεις των ελληνικών δικαστηρίων γίνεται ρητή αναφορά πλέον στο δικαίωμα στη μη αυτοενοχοποίηση⁸³¹.

Η αρχή της μη αυτοενοχοποίησης εφαρμόζεται στις περιπτώσεις κατά τις οποίες εξαναγκάζεται το άτομο να συμβάλλει λόγω ή έργω στη συλλογή επιβαρυντικών για το ίδιο αποδεικτικών στοιχείων και νοείται ως το δικαίωμά του να αρνηθεί να γίνει «μέσο απόδειξης» εναντίον του ίδιου του εαυτού του⁸³².

«Έργω συμβάλλει» σημαίνει ότι το άτομο καλείται ως «μέσο απόδειξης» να προβεί σε κάποια πράξη, όπως να προσκομίσει έγγραφα με αυτοεπιβαρυντικό περιεχόμενο ή άλλα αντικείμενα, να δώσει δείγμα φωνής ή γραφής ή συστατικά στοιχεία του σώματός του⁸³³.

Ωστόσο, η συμβολή του και η υποχρέωση του γι' αυτήν - όταν προκύπτει από το νόμο - καθώς και ο άμεσος ή έμμεσος εξαναγκασμός εκ μέρους των κρατικών οργάνων σε περίπτωση που αυτό δεν προβαίνει στην ενέργεια αυτή, πρέπει κάθε φορά να αξιολογούνται υπό το πρίσμα του δικαιώματός του στη μη αυτοενοχοποίηση⁸³⁴.

⁸³¹ βλ. ενδεικτικά ΣτΕ 689/2009, ΣυμβΑΠ 923/2009, ΑΠ 1434/2007, ΑΠ 1479/2009, Συμβ ΑΠ 1711/2008, ΑΠ 1935/2008, ΟλΣυμβΑΠ 1/2004

⁸³² βλ. ενδ. Τσόλκα, Το δικαίωμα στη μη αυτοενοχοποίηση και το τεκμήριο αθωότητας, ΠοινΧρ 2004, σελ.97, 98 και Η αρχή «nemo tenetur se ipsum prodere/accusare» στην ποινική δίκη, 2002, σελ 106, 182

⁸³³ βλ. ενδ Τσόλκα, Το δικαίωμα στη μη αυτοενοχοποίηση και το τεκμήριο αθωότητας, ΠοινΧρ 2004, σελ.97, 98

⁸³⁴ βλ. ενδ Τσόλκα, Η αρχή «nemo tenetur se ipsum prodere/accusare» στην ποινική δίκη, 2002, σελ 184 επ

ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΔΔΑ

Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, το πεδίο εφαρμογής της αρχής εξαρτάται από διάφορους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε κάθε περίπτωση^{835,836}:

α) το είδος και η ένταση του εξαναγκασμού που χρησιμοποιήθηκε για την απόκτηση των αποδεικτικών στοιχείων. Το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι συνιστά παραβίαση της αρχής η άσκηση άμεσου ή έμμεσου εξαναγκασμού για την απόσπαση των σχετικών στοιχείων, είτε στη περίπτωση που έχει ασκηθεί ποινική δίωξη και στο πλαίσιο της δίκης, είτε εν όψει αναμενόμενης ποινικής δίωξης, ακόμα και αν τελικά αυτά δεν αξιοποιήθηκαν αποδεικτικά ή δεν επακολούθησε η ποινική δίωξη του θιγόμενου^{837,838}. Το μέσο εξαναγκασμού μπορεί να συνίσταται τόσο σε απειλή ή χρήση σωματικής βίας,⁸³⁹ όσο και ψυχολογικής με απειλή ή επιβολή κυρώσεων ή προστίμων⁸⁴⁰.

β) η βαρύτητα του δημοσίου συμφέροντος για την έρευνα και τιμωρία του εγκλήματος, το οποίο αφορά η συλλογή και χρησιμοποίηση του αποδεικτικού μέσου

γ) η ύπαρξη διαδικαστικών εγγυήσεων για την προστασία του θιγόμενου κατά την εξαναγκαστική κτήση του αποδεικτικού στοιχείου και την τήρηση της αναγκαίας αναλογίας σε περιπτώσεις περιορισμού του δικαιώματος

δ) το κατά πόσο συντέλεσε στην αποδεικτική θεμελίωση της κατηγορίας το αποδεικτικό μέσο που αποσπάστηκε με καταναγκασμό⁸⁴¹.

⁸³⁵ ΕΔΔΑ, Jalloh κατά Γερμανίας (2006), παρ. 117 « In order to determine whether the applicant's right not to incriminate himself has been violated, the Court will have regard, in turn, to the following factors: the nature and degree of compulsion used to obtain the evidence; the weight of the public interest in the investigation and punishment of the offence in issue; the existence of any relevant safeguards in the procedure; and the use to which any material so obtained is put»

⁸³⁶ Βλ. Παπακυριάκου, Η αρχή της μη αυτοενοχοποίησης στην ελληνική έννομη τάξη υπό το φως της νεότερης νομολογίας του ΕΔΔΑ, 2009, σελ. 47-54

⁸³⁷ βλ.σχετικά ΕΔΔΑ, Funke κατά Γαλλίας (1993), Παπακυριάκου, Η αρχή της μη αυτοενοχοποίησης στην ελληνική έννομη τάξη υπό το φως της νεότερης νομολογίας του ΕΔΔΑ, 2009, σελ. 39 επ.

⁸³⁸ Βλ. Παπακυριάκου, Η αρχή της μη αυτοενοχοποίησης στην ελληνική έννομη τάξη υπό το φως της νεότερης νομολογίας του ΕΔΔΑ, 2009, σελ. 39 επ.

⁸³⁹ Jalloh, παρ. 118 «As regards the nature and degree of compulsion used to obtain the evidence in the present case, the Court reiterates that forcing the applicant to regurgitate the drugs significantly interfered with his physical and mental integrity. The applicant had to be immobilised by four policemen, a tube was fed through his nose into his stomach and chemical substances were administered to him in order to force him to surrender up the evidence sought by means of a pathological reaction of his body. This treatment was found to be inhuman and degrading and therefore to violate Article 3»

⁸⁴⁰ βλ. ενδεικτικά ΕΔΔΑ, Funke κατά Γαλλίας (1993), ΕΔΔΑ, J.B κατά Ελβετίας (3-08-2001), ΕΔΔΑ, Saunders κατά Η.Β (1996)

⁸⁴¹ βλ.ενδεικτικά Gäfgen κατά Γερμανίας (2008) παρ.109 «The Court concludes that in the particular circumstances of the present case, including the police observation of the applicant after he collected

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ΤΕΚΜΗΡΙΟ ΑΘΩΟΤΗΤΑΣ - ΑΡΘΡΟ 6 ΠΑΡ.2 ΕΣΔΑ

The presumption of innocence:

«Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθώον μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του»

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ

Το τεκμήριο αθωότητας αποτελεί ένα θεμελιώδες δικαίωμα που κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά μετά τη Γαλλική Επανάσταση στη **Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη του 1789** στο άρθρο 9, κατά το οποίο «καθένας τεκμαίρεται αθώος μέχρι να κηρυχθεί ένοχος». Επίσης αν ανατρέξει κανείς, πίσω στο **Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827 και το λεγόμενο «ηγεμονικό» Σύνταγμα του Ναυπλίου του 1832**, το οποίο δεν τέθηκε ποτέ σε εφαρμογή⁸⁴², μπορεί να βρει ρητή διάταξη που να κατοχυρώνει το τεκμήριο αθωότητας. Χαρακτηριστικά ήταν τα άρθρα 15 και 42 αντιστοίχως, σύμφωνα με τα οποία «έκαστος προ της καταδίκης του δεν λογίζεται ένοχος» και «προ της κρίσεως και της καταδίκης κανείς δεν νομίζεται ένοχος ούτε τιμωρείται».

Σήμερα η νομική κατοχύρωση του τεκμηρίου υπάρχει καταρχάς στο άρθρο 6 παρ. 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου .

Επιπρόσθετα, στο αρ.6 παρ. 3 της **Συνθήκης για την ΕΕ** το οποίο ορίζει ότι « τα θεμελιώδη δικαιώματα όπως κατοχυρώνονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και όπως απορρέουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης».

Ακόμη κατά τη διάρκεια της συνδιάσκεψης της Νίκαιας το 2000 διακηρύχθηκε από τα όργανα της Ένωσης ο **«Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης»**, ο οποίος από το 2007 αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της Συνθήκης της Λισσαβόνας, και ο οποίος στο άρθρο 48 παρ.1 προβλέπει ότι: «Κάθε κατηγορούμενος τεκμαίρεται ότι είναι αθώος μέχρι αποδείξεως της ενοχής του», ενώ η παράγραφος 2 συνεχίζει ορίζοντας ότι: «Διασφαλίζεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων της υπεράσπισης σε κάθε κατηγορούμενο».

Εν συνεχεία, το άρθρο 52 προβλέπει ότι το δικαίωμα αυτό έχει το ίδιο νόημα με το αντίστοιχο του άρθρου 6 παρ. 2 και 3 της ΕΣΔΑ τονίζοντας με αυτό τον τρόπο την άμεση συνάφεια του χάρτη με την ΕΣΔΑ. Πάντως κατά το κανονιστικό της περιεχόμενο η σχετική διάταξη του Χάρτη ερμηνεύεται σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, όπως τούτο ορίζεται στις επεξηγηματικές δηλώσεις για τον Χάρτη. Η

the ransom and the available untainted evidence, the impugned items of evidence were only accessory in securing the applicant's conviction, and that the applicant's defence rights were not compromised as a result of their admission. Therefore, their use did not render the applicant's trial as a whole unfair. Accordingly, there has been no violation of Article 6 §§ 1 and 3 of the Convention».

⁸⁴² βλ. ενδ. *Κάβουρας*, Το τεκμήριο αθωότητας, 2003, σελ. 105 επόμ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ΕΣΔΑ βεβαίως είναι ευρύτερη του Χάρτη δεδομένου ότι ο Χάρτης δεσμεύει την Ένωση και τα κράτη-μέλη της, κατά την εφαρμογή του ενωσιακού Δικαίου.

Στην εθνική έννομη τάξη και συγκεκριμένα στις διατάξεις 369 παρ.2 (περίπτωση ισοψηφίας), 545 (εκτέλεση αποφάσεων), 471 (ανασταλτικό αποτέλεσμα ενδίκων μέσων) και 281 επ. (προσωρινή κράτηση) του ΚΠΔ διαπιστώνει κάποιος ότι το τεκμήριο αθωότητας όχι μόνο αναγνωρίζεται, αλλά και προστατεύεται από την ελληνική νομοθεσία, έστω και κατά τρόπο έμμεσο⁸⁴³. Με την κύρωση μάλιστα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το αρθρ. 6 παρ.2 ΕΣΔΑ, απέκτησε αυξημένη τυπική ισχύ και αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της ελληνικής έννομης τάξης, σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ.1.του Συντάγματος.

Έτσι καθίσταται σαφές ότι το τεκμήριο αθωότητας, αποτελεί μέρος τόσο του εσωτερικού - εθνικού μας δικαίου, όσο και του ενωσιακού, με κοινό μάλιστα τρόπο κατοχύρωσής τους το άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ.

ΕΝΝΟΙΑ, ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΙΣΧΥΣ ΤΟΥ ΤΕΚΜΗΡΙΟΥ ΑΘΩΟΤΗΤΑΣ

Το τεκμήριο αθωότητας αποτελεί κανόνα που αφορά το περιεχόμενο και όχι το βάρος απόδειξης, ορίζει δηλαδή τί θα αποδειχθεί και όχι ποιός⁸⁴⁴ θα το αποδείξει. Από την θεμελιώδη αυτή Αρχή της ποινικής δικαιοσύνης απορρέουν και οι εξής Αρχές⁸⁴⁵:

- α) Κανένας δεν μπορεί να καταδικαστεί ή να κηρυχθεί ένοχος αν δεν έχει δικασθεί σύμφωνα με το Νόμο και ύστερα από μία νόμιμη διαδικασία.
- β) Καμία ποινή δεν μπορεί να επιβληθεί εις βάρος κάποιου, εφόσον η ενοχή του δεν έχει απαγγελθεί σύμφωνα με τους τύπους που προβλέπει ο Νόμος.
- γ) Η αμφιβολία είναι πάντοτε υπέρ του κατηγορουμένου.
- δ) Κανένας δεν μπορεί να υποχρεωθεί να αποδείξει την αθωότητά του.

Περαιτέρω, εξετάζοντας τα πρωτότυπα κείμενα της συνθήκης παρατηρούμε ότι αυτά χρησιμοποιούν τον αγγλικό όρο «criminal offence» και τον γαλλικό «infraction». Γίνεται άρα φανερό ότι από τη γραμματική ερμηνεία των πρωτοτύπων κειμένων το τεκμήριο κατ' αρχάς βρίσκει εφαρμογή στην ποινική δίκη και όχι στην διοικητική ή αστική δίκη.

Προκειμένου να ισχύσει το τεκμήριο πρέπει να έχουμε μια δίκη σχετική με κάποιο έγκλημα, δηλαδή «πράξη άδικη και καταλογιστή στο δράστη της, η οποία

⁸⁴³βλ. ενδ. Μπακόπουλος, Το τεκμήριο αθωότητας, συνέδριο στην Κύπρο, σελ. 91, Παπαμιχαλοπούλου, Τεκμήριο αθωότητας και δικαίωμα υπεράσπισης, σελ 4, ΕΚΠΑ, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, 2005 – 2006, Σ. Σταμάτης, Τεκμήριο αθωότητας και δικαίωμα υπεράσπισης, σελ. 2, ΕΚΠΑ, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, 2008-2009.

⁸⁴⁴ Με δικαιολογητική βάση, το τεκμήριο της αθωότητας, δεν απαιτείται από τον κατηγορούμενο να αποδείξει την αθωότητα του και εν κατακλείδι ο φερόμενος δράστης αν δεν μπορεί να καταδείξει την αθωότητα του, το γεγονός αυτό, από μόνο του, δεν δίνει την δυνατότητα στο Δικαστήριο να τον καταδικάσει.

⁸⁴⁵ Βλ. ενδ. Μυλωνάς, Πτυχές του τεκμηρίου αθωότητας, 1994, σελ. 18 επόμεν., Γ. Καμπισιούλης, Τεκμήριο αθωότητας και δικαίωμα υπεράσπισης, σελ. 7, ΕΚΠΑ, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, 2008.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

τιμωρείται σύμφωνα με το νόμο» (άρ.14 παρ. 1 ΠΚ). Το πρόσωπο για το οποίο ισχύει το τεκμήριο μπορεί να είναι φυσικό (αλλοδαπό, ημεδαπό, ανιθαγενής) ή νομικό, εφόσον η αντίστοιχη εθνική νομοθεσία αναγνωρίζει ποινική ευθύνη του.

Έχει υποστηριχθεί επιπλέον ότι το τεκμήριο ισχύει υπό προϋποθέσεις, όπως θα καταδειχτεί παρακάτω και σε περιπτώσεις κατηγορίας για πειθαρχικά παραπτώματα, ωστόσο η κρατούσα άποψη υποστηρίζει ότι το άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ βρίσκει εφαρμογή κατά κανόνα στο πλαίσιο μίας ποινικής διαδικασίας.

Είναι σαφές ότι το υποκείμενο πρέπει να φέρει την ιδιότητα του κατηγορουμένου⁸⁴⁶. Το τεκμήριο δηλαδή αναγνωρίζεται υπέρ του προσώπου εναντίον του οποίου η αρμόδια για τη δίωξη εγκλημάτων αρχή αποδίδει την τέλεση κάποιας αξιόποινης πράξης. Πότε όμως ένα πρόσωπο θεωρείται κατηγορούμενος δεν προσδιορίζεται μόνο από τα κείμενα και τις νομοθεσίες των συμβαλλομένων κρατών, αλλά ρυθμίζεται και από την νομολογία του ΕΔΔΑ, όπως άλλωστε παρουσιάστηκε προηγουμένως.

Ο δικονομικός όρος που διαφέρει από χώρα σε χώρα, ορίζεται στο ελληνικό δίκαιο στο **άρθρο 72 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας**, το οποίο αναφέρει ότι:

“την ιδιότητα του κατηγορουμένου την αποκτά εκείνος εναντίον του οποίου ο εισαγγελέας άσκησε ρητά την ποινική δίωξη, εκείνος στον οποίο σε οποιοδήποτε στάδιο της ανάκρισης αποδίδεται η αξιόποινη πράξη και εκείνος που αναφέρεται στην μήνυση, στην έγκληση, στην αίτηση ή στην έκθεση για αξιόποινη πράξη”.

Συνεπώς, βάσει της διάταξης αυτής, το τεκμήριο αθωότητας και όλα τα δικαιώματα που ορίζει ο Νόμος αναγνωρίζονται υπέρ του προσώπου που κατηγορείται μετά την άσκηση της ποινικής δίωξης από την εισαγγελική αρχή, κατά τη διάρκεια ανακριτικών πράξεων, αλλά και κατά την προκαταρκτική εξέταση⁸⁴⁷. Η αγνόηση αυτής της νομοθετικής επιταγής επιφέρει σύμφωνα με το άρ.171 ΚΠΔ απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας.

Στο σημείο αυτό, ανακύπτει ζήτημα το οποίο αφορά στο χρονικό σημείο κατά το οποίο παύει να ισχύει το τεκμήριο αθωότητας. Η παρ. 2 του άρθρου 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών δεν προσδιορίζει μέχρι ποιο σημείο της διαδικασίας εκτείνεται η προστασία του. Στη θεωρία, ωστόσο, κρατεί η άποψη ότι αυτό διατηρείται έως την έκδοση αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης Δικαστηρίου.

Κατά τον καθηγητή Ανδρουλάκη μάλιστα - άποψη που συνάδει με την νομολογία του ΕΔΔΑ - «στο τεκμήριο αθωότητας θεμελιώνεται το λεγόμενο ανασταλτικό αποτέλεσμα των ενδίκων μέσων που ασκούνται από τον κατηγορούμενο ή υπέρ αυτού, ενώ μόνο η δικανική πεποίθηση που οδηγεί σε αμετάκλητη καταδίκη

⁸⁴⁶ Βλ. ενδ. Ανδρουλάκη, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 1994, σελ. 191 επ.

⁸⁴⁷ Ενόψει μάλιστα της υπερνομοθετικής ισχύος της ΕΣΔΑ, φορέας του τεκμηρίου αθωότητας είναι κάθε πρόσωπο, που κατά την ερμηνεία του ΕΔΔΑ -και όχι μόνον κατά τις διατάξεις της εσωτερικής ποινικής νομοθεσίας- μπορεί να θεωρηθεί ως κατηγορούμενος. Για τον λόγο αυτό φορέας του εν λόγω τεκμηρίου δεν θεωρείται μόνο ο κατηγορούμενος, αλλά και ο ύποπτος, δηλ. ο παρέχων εξηγήσεις στο στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης.

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

επιφέρει την οριστική ανατροπή του. Αντίθετα, οι αθωωτικές αποφάσεις είναι κατά κανόνα αμέσως εκτελεστές».⁸⁴⁸

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΟΥ ΚΑΤΟΧΥΡΩΝΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΑΡ. 6 ΠΑΡ. 3 ΤΗΣ ΕΣΔΑ, ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΗΣ ΔΙΚΗΣ

Όσες διατάξεις της Σύμβασης (ΕΣΔΑ)⁸⁴⁹ ή των Πρωτοκόλλων αυτής, τα οποία επίσης συνιστούν πλέον εσωτερικό δίκαιο, αναφέρονται στο ιδιαίτερο κεφάλαιο της ποινικής καταστολής συναποτελούν το λεγόμενο «**Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο**». Με άλλα λόγια, όσα ευρωπαϊκά κράτη έχουν κυρώσει το σύνολο των ανωτέρω κειμένων, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, υποχρεούνται να εφαρμόζουν τις σχετικές διατάξεις, ενώ περαιτέρω και σε επίπεδο τόσο νομοθετικής όσο και δικαστικής εξουσίας, ο εθνικός νομοθέτης ή δικαστής αντίστοιχα οφείλουν να συμμορφώνονται κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους με τις απαιτήσεις της ΕΣΔΑ.

Πιο συγκεκριμένα, σε ό, τι αφορά το Ποινικό Δίκαιο, στο αρ. 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ κατοχυρώνεται η αρχή της δίκαιης δίκης, η οποία συνιστά κατάκτηση του νομικού πολιτισμού και εκφράζει κατ' εξοχήν την υποκειμενική εγγύηση ορθής απονομής δικαιοσύνης, εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο την ποιότητα της δικαιοδοτικής λειτουργίας εν γένει.

Δίκαιη είναι η δίκη, η οποία ούτε στο ελάχιστο παραβιάζει συγκεκριμένες εγγυήσεις, όπως αυτές θα αναλυθούν κατωτέρω, και ταυτόχρονα οδηγεί σε αποτελεσματική δικαστική προστασία⁸⁵⁰. Το Δικαίωμα σε μία Δίκαιη Δίκη (Fair Trial) δεν συγκεκριαλιώνει μόνο τα διαδικαστικά ανθρώπινα δικαιώματα των παρ. 2 και 3 του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, **αλλά συγκεκριαλιώνει κάθε διαδικαστικό ανθρώπινο δικαίωμα που μπορεί να νοηθεί**⁸⁵¹.

Σχετικά με τα επιμέρους δικαιώματα που κατοχυρώνονται στην παράγραφο 3 του άρθρου 6, η πρωταρχική αποστολή των οποίων είναι η παροχή στον κατηγορούμενο της δυνατότητας να αναπτύξει ελεύθερα ενώπιον του Δικαστηρίου τις απόψεις του, προκειμένου να υπερασπιστεί τον εαυτό του απέναντι σε κάθε κατηγορία, είναι τα ακόλουθα:

α. Το δικαίωμα γνώσης της κατηγορίας, ή αλλιώς το δικαίωμα πληροφόρησης (6 παρ. 3α)

⁸⁴⁸ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες ποινικής δίκης, 1994, σελ. 190

⁸⁴⁹ Βλ. Ν. 2329/1953 κι έπειτα ν.δ. 53/1974

⁸⁵⁰ Βλ. Παπαδαμάκη Α. «Ποινική Δικονομία, Θεωρία – Πράξη – Νομολογία», Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 26, Ανδρουλάκη Ι. . «Κριτήρια της δίκαιης ποινικής δίκης, κατά το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ», Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλα Αθήνα 2000, σελ.7, Αλεξιάδη Σ., «το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ», ΕΕυρΔ, σελ. 63 επ.

⁸⁵¹ Βλ. Κοκκινάκη Κ. «Η θέση του δικαιοκού αξιώματος της «δίκαιης δίκης» της θεωρίας περί ποινικού δικαίου», Ποιν.Δικ.1999, Ανάτυπα, σελ. 608

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- β. Το δικαίωμα υπεράσπισης με τη δυνατότητα κατάλληλης προετοιμασίας (6 παρ. 3β)
- γ. Το δικαίωμα υπεράσπισης μέσω της εξασφάλισης συνηγόρου (6 παρ. 3γ)
- δ. Το δικαίωμα κλήτευσης και εξέτασης μαρτύρων (6 παρ. 3δ)
- ε. Το δικαίωμα διερμηνείας (6 παρ. 3ε και εν μέρει α).⁸⁵²

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι η εμφανώς ελλιπής, άλλως μη εξαντλητική, καταγραφή στις ανωτέρω διατάξεις των εν λόγω διαδικαστικών δικαιωμάτων είναι ηθελημένη, καθώς εκφράζει τη βούληση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου να προβαίνει, όποτε αυτό κριθεί σκόπιμο, στην αναγνώριση και νέων όρων και προϋποθέσεων προς το σκοπό της εξασφάλισης της πλήρους και αποτελεσματικής υπεράσπισης του κατηγορουμένου απέναντι στην Ποινική Δικαιοσύνη και στην γένεση αντίστοιχα νέων υποχρεώσεων των αρμοδίων οργάνων και φορέων απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης⁸⁵³. Επιβάλλεται επιπλέον να ερμηνεύονται υπό το φως της λειτουργίας που επιτελούν στο συνολικό πλαίσιο της διαδικασίας⁸⁵⁴.

Αναφορικά τώρα προς το θέμα που επιδιώκεται να αναλυθεί εν συντομία με την παρούσα και προς το σκοπό της απόκτησης μιας σφαιρικής άποψης επ' αυτού, κρίνεται αναγκαίο να προσεγγιστούν τα υπό στοιχεία α και β δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο άρθρο 6 παρ. 3 σε επίπεδο τόσο θεωρίας και νομολογίας εντός Ελλάδας, όσο και νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, όπως ακολουθεί αμέσως παρακάτω.

ΤΟ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΥΠΟ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ Α ΚΑΙ Β ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Μετά από μελέτη του συνόλου του εθνικού ποινικού και δημοσίου δικαίου, καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα ότι τα ανωτέρω δικαιώματα κατοχυρώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη μέσω της προβλεπόμενης στο άρθρο 20 παρ. 1⁸⁵⁵ του Συντάγματος - αρχής της δικαστικής ακροάσεως - έρρισμα της οποίας αποτελεί η

⁸⁵² Βλ. Παπαδαμάκη Α. «Ποινική δικονομία, θεωρία – πράξη – νομολογία», Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 25

⁸⁵³ Σύμφωνα με τον Καρρά, από τη διατύπωση του άρ. 6 ΕΣΔΑ απορρέει μια ολόκληρη σειρά μερικότερων δικαιωμάτων, τα οποία διακρίνονται σε προπαρασκευαστικά (τα δικαιώματα διορισμού συνηγόρου, πληροφόρησης, παροχής επαρκούς προθεσμίας προετοιμασίας) και βασικά (τα δικαιώματα διατυπώσεως των απόψεων του υποκειμένου, αποδείξεως και υποβολής ερωτήσεων), βλ. Καρρά Α. «Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη» Ποινικά 29 εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1985, σελ. 59-61.

⁸⁵⁴ Βλ. Σχετ. Ανδρουλάκη Ι. «Κριτήρια της δίκαιης ποινικής δίκης, κατά το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ», Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2000, σελ. 38.

⁸⁵⁵ «...Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως ο νόμος ορίζει...»

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

διάταξη του άρ. 2 παρ. 1 Σ⁸⁵⁶ περί του σεβασμού και της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Έτσι, η Πολιτεία εκπληρώνει με τον πιο πανηγυρικό και κατηγορηματικό τρόπο την υποχρέωσή της, σεβασμού και προστασίας της αξίας του ανθρώπου, ενώπιον των δικαστηρίων παρέχοντας σ' αυτόν τη δυνατότητα ανάπτυξης των απόψεών του για δικαιώματα ή συμφέροντά του, εξασφαλίζοντας τη διαφάνεια της διεξαγόμενης δίκης με την ενεργή συμμετοχή σ' αυτήν. Δεν πρέπει, μάλιστα, να παραγνωρίζεται και η συμβολή στην απονομή όσο γίνεται πιο ορθής δικαιοσύνης με την ευχέρεια άσκησης του ανωτέρω δικαιώματος, εφόσον έτσι παρέχεται στο δικαστήριο η δυνατότητα ακρόασης των απόψεων των φορέων του δικαιώματος, η οποία διαφωτίζει τη συγκεκριμένη υπόθεση απ' όλες τις πλευρές⁸⁵⁷, πόσο μάλλον όταν πρόκειται για την ποινική δίκη, που ως μηχανισμός επιβολής από μέρους του κρατικού φορέα, γεννά ζητήματα προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου.

Φορέας τώρα των εν λόγω δικαιωμάτων είναι κάθε πρόσωπο, φυσικό ή νομικό, διάδικος κατά τις έννοιες των άρθρων 70 επ. του ΚΠΔ (κατηγορούμενος και πολιτικώς ενάγων – παριστάμενος για την υποστήριξη της κατηγορίας) ή και οποιοδήποτε τρίτο πρόσωπο (ιδιοκτήτης αφαιρεθέντων πειστηρίων), του οποίου τα συμφέροντα ή δικαιώματα ενδέχεται να προσβληθούν άμεσα από την απόφαση ή γενικά τη δικονομική πράξη που θα εκδοθεί ή θα διενεργηθεί.

Ρητά, βέβαια, για πρώτη φορά τα εν λόγω δικαιώματα κατοχυρώθηκαν με τη διάταξη του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, παρά το ότι παρόμοιες υποχρεώσεις των οργάνων απονομής της ποινικής δικαιοσύνης ήταν ήδη θεσπισμένες στις διατάξεις του ΚΠΔ⁸⁵⁸. Πιο συγκεκριμένα, όμως, οι απόψεις γύρω από το περιεχόμενο αυτών μετά και την κύρωση της ΕΣΔΑ και τη λειτουργία της στο εσωτερικό με αυξημένη τυπική ισχύ έναντι των λοιπών νόμων, έχουν διαμορφωθεί όπως ακολουθεί:

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ (ΑΡ. 6 ΠΑΡ. 3 Α)

Το εν λόγω δικαίωμα αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την εξασφάλιση της δυνατότητας κατάλληλης προετοιμασίας του κατηγορουμένου να υπερασπιστεί τον εαυτό του απέναντι στην κατηγορία. Συνίσταται στην πλήρη και λεπτομερή πληροφόρησή του αυτοπροσώπως, σχετικά με την πραγματική, αλλά και τη νομική

⁸⁵⁶ «...Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας...»

⁸⁵⁷ Βλ. σχετ. *Καρρά Α.* ό.π. σελ. 7-8.

⁸⁵⁸ Βλ. ενδεικτικά: υποχρέωση πληροφόρησης των οργάνων απονομής ποινικής δικαιοσύνης αρ.95, 100 ΚΠΔ, 308 παρ. 2β, άρ. 310 παρ.1, 2, άρ. 320 επ., άρ. 344, άρ. 92 ΚΠΔ, άρ. 99, άρ. 292 παρ. 1 γ, άρ. 270 και 156 ΚΠΔ κ.λπ.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

«φύση»⁸⁵⁹ βάσει των κατηγοριών που του αποδίδονται (πραγματικά περιστατικά και νομική διάταξη αντίστοιχα) και, μάλιστα, ελλείπει της σχετικής πληροφόρησης με υπαιτιότητα της Πολιτείας, το ελληνικό δικαϊκό σύστημα προβλέπει την απόλυτη ακυρότητα⁸⁶⁰ στη διαδικασία.

Έτσι, παραβίαση της παραγράφου 3 α του αρ. 6 ΕΣΔΑ θα μπορούσε να συνιστά η διαπίστωση κατά τη διάρκεια της δίκης ότι τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης μπορούν να θεμελιώσουν συμπληρωματική κατηγορία, ενώ ο κατηγορούμενος δεν πληροφορείται γι' αυτό εγκαίρως⁸⁶¹, η καταδίκη του κατηγορουμένου, η οποία στηρίζεται σε διαφορετική επιβαρυντική περίσταση από την αναφερόμενη στο κατηγορητήριο, η εφαρμογή επιβαρυντικής περιστασης για πρώτη φορά στο δεύτερο βαθμό και η εν γένει ουσιαστική αλλαγή στην υπαγωγή της φερόμενης ως εγκληματική πράξη στις νομικές διατάξεις, χωρίς την προηγούμενη σαφή ενημέρωση του κατηγορουμένου, όχι όμως και η καταδίκη για ελαφρύτερο έγκλημα ή γενικότερα η λήψη υπόψη χωρίς πληροφόρηση του κατηγορουμένου, στοιχείου που οδηγεί σε ευνοϊκότερη μεταχείριση του τελευταίου⁸⁶².

Στο σημείο αυτό χρήζει ειδικής μνείας ζήτημα που είχε ανακύψει σχετικά με το κατά πόσο το άρθρο 6 παρ. 3 α της ΕΣΔΑ κατοχυρώνει και υποχρέωση γραπτής διατύπωσης κατηγορίας, κυρίως κατά τη διαδικασία της προανάκρισης και της κύριας ανάκρισης. Το θέμα αυτό έχει διχάσει θεωρία και νομολογία στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα να έχουν διατυπωθεί και υποστηριχθεί κατά καιρούς αντικρουόμενες απόψεις.

Σε συντομία, τα επιχειρήματα τα οποία μετέρχεται η νομολογία⁸⁶³ είναι τα εξής:

α) «ο νόμος δεν επιβάλλει την γραπτή γνωστοποίηση του κατηγορητηρίου στον κατηγορούμενο.

⁸⁵⁹ Βλ. Σχετ. Δημάκη Α. «Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3 α' της ΕΣΔΑ», Ποιν. Λόγος 2001, σελ. 679, Γνμδ. Εισ. Πρωτ. Θεσ. 1729/1999, Εισαγγελέα Ε. Ζαχαρή, Ποιν. Λόγος 2001, σελ. 658.

⁸⁶⁰ Βλ. σχετ. ΑΠ 371/1997 «...Επειδή, από τις διατάξεις των άρθρων 320 και 321 του ΚΠΔ προκύπτει ότι, ο κατηγορούμενος κλητεύεται στο ακροατήριο για να δικασθεί με επίδοση σ αυτόν εγγράφου που περιέχει ακριβή καθορισμό των πράξεων για τις οποίες κατηγορείται, ώστε να μπορεί να προετοιμάσει την υπεράσπισή του. Τα ίδια ορίζονται από το άρθρο 6 παρ. 3 εδ. α' και β' της από 4 Νοεμβρίου 1950 Διεθνούς Συμβάσεως της Ρώμης που κυρώθηκε με το ν. 2323/1953 και αποτελεί εγχώριο δίκαιο, δηλαδή ότι «πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα όπως πληροφορηθεί εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσα την οποία εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας άμα δε και όπως διαθέσει τον χρόνον και τας αναγκαίας ευκολίας προς προετοιμασία της υπερασπίσεώς του». Η ακυρότητα, όμως, από τη μη τήρηση των διατάξεων αυτών είναι σχετική, κατά τη διάταξη του άρθρου 170 παρ. 1 ΚΠΔ σε συνδυασμό με το άρθρο 171 του ίδιου Κώδικα, αναγομένη σε προπαρασκευαστικές πράξεις της κύριας διαδικασίας...»

⁸⁶¹ Βλ. σχετ. Ζώη Ι. «Η διαδικασία στο ακροατήριο του ποινικού δικαστηρίου, θεωρία-νομολογία-σχόλια», Εκδόσεις Τσίμος, Νομικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2010, σελ. 323.

⁸⁶² Βλ. σχετ. Ανδρουλάκη Ι. ό.π. σελ. 39-41.

⁸⁶³ Βλ. ενδεικτικά υπ' αριθμ. 1727/2000 και 1258/2000 βουλεύματα Αρείου Πάγου, Δημάκη Α. «Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3 α' της ΕΣΔΑ», Ποιν. Λόγος 2001, σελ. 671.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

β) Ο τελευταίος, προσερχόμενος στην προανάκριση για να απολογηθεί, πληροφορείται αναλυτικά το περιεχόμενο της εις βάρος του κατηγορίας από τον προανακριτικό υπάλληλο, λαμβάνει αντίγραφα των εγγράφων της δικογραφίας και άλλωστε υποβάλλει απολογητικό υπόμνημα με το οποίο απαντά στην κατηγορία.

γ) Εν πάση περιπτώσει το κλητήριο θέσπισμα με το κατηγορητήριο κοινοποιείται στον κατηγορούμενο πριν από την δίκη στο ακροατήριο και έτσι αυτός λαμβάνει εκ νέου γνώση της κατηγορίας και είναι εις θέσιν να προετοιμάσει την υπεράσπισή του.

δ) Από τα ανωτέρω προκύπτει επίσης ότι ουδεμία παραβίαση των διατάξεων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) λαμβάνει χώρα εν προκειμένω, τοσούτω μάλλον που η τελευταία εφαρμόζεται κυρίως στην επ' ακροατηρίω διαδικασία κι μόνο αναλογικά στην προανάκριση».

Η θεωρία, ωστόσο, καθώς και τμήμα της νομολογίας, εμφανίζονται να έχουν άλλη άποψη⁸⁶⁴, σύμφωνα με την οποία εφόσον η ουσιαστική ικανοποίηση του δικαιώματος πληροφόρησης προϋποθέτει τη δυνατότητα γνώσης του δικαστικού υλικού (συμπεριλαμβανομένων όλων των εγγράφων της ανάκρισης) κατά τρόπο κατανοητό, προϋποτίθεται ότι απλή ανακοίνωση του κατηγορητηρίου από τον ανακριτή δεν είναι αρκετή.

Επομένως, δεδομένου ότι στις ρυθμίσεις της ΕΣΔΑ ρητά αναφέρεται (αρ. 53 της Σύμβασης⁸⁶⁵) ότι οι διατάξεις της Σύμβασης δεν έρχονται σε αντίθεση με τα εθνικά δίκαια, παρά μόνο ενισχύουν την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, τα επιχειρήματα της δεύτερης άποψης είναι τα ακόλουθα:

α) Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας με τη διατύπωση του άρ. 100 παρ. 1 ΚΠΔ⁸⁶⁶, εντάσσει το κατηγορητήριο στα έγγραφα της ανάκρισης.

β) Γενικά θεωρούμενη η διάταξη του άρ. 6⁸⁶⁷ σε συνδυασμό με αυτήν του άρ. 273 ΚΠΔ έχουν ως σκοπό την κατοχύρωση μιας δίκαιης δίκης. Προκειμένου, όμως, κάτι τέτοιο να είναι αποτελεσματικά ελέγξιμο, επιβάλλεται η επιμέρους εξέταση της ενδεχόμενης παραβίασης της διάταξης του αρ. 6 παρ. 3 α, ενέργεια, η οποία απαιτεί την ύπαρξη εγγράφου, αφού προφορική μελέτη του κατηγορητηρίου δε χωρεί.

⁸⁶⁴ Βλ. σχετ. Κονταζή Α. «Υπάρχει υποχρέωση γραπτού κατηγορητηρίου;», Ποιν.Χρον. 2004, σελ. 476-477., Δημάκη Α. ό.π. σελ. 679 επ., υπ' αριθμ. 1260/2000 και 1259/2000 βουλεύματα Αρείου Πάγου, Γνμδ. Εισ. Πρωτ. Θεσ. 1729/1999, Εισαγγελέα Ε. Ζαχαρή, Ποιν. Λόγος 2001, σελ. 659, υπ' αριθμ. 27/2000 αίτηση αναίρεσης του Αντεισαγγελέως Στ. Κουτελιδάκη

⁸⁶⁵ «Ουδεμία των διατάξεων της παρούσας Συμβάσεως δύναται να ερμηνευθή ως περιορίζουσα ή αναιρούσα τα δικαιώματα του ανθρώπου και θεμελιώδεις ελευθερίας τα οποία τυχόν αναγνωρίζονται συμφώνως προς τους νόμους οιοδήποτε των συμβαλλομένων μερών ή προς πάσαν άλλην Σύμβασιν την οποίαν ταύτα έχουν υπογράψει.»

⁸⁶⁶ «Ο ανακριτής, μόλις μετά την κλήτευσή του εμφανιστεί ή οδηγηθεί σ' αυτόν ο κατηγορούμενος για ν' απολογηθεί, του ανακοινώνει το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου και των άλλων εγγράφων της ανάκρισης. Επιτρέπεται επίσης στον κατηγορούμενο να μελετήσει ο ίδιος ή ο συνήγορός του το κατηγορητήριο και τα έγγραφα της ανάκρισης. Με γραπτή αίτηση του κατηγορουμένου και με δαπάνη του χορηγούνται σε αυτόν αντίγραφα του κατηγορητηρίου και των εγγράφων της ανάκρισης...»

⁸⁶⁷ Καθώς το δικαίωμα πληροφόρησης, ως μερικότερη έκφανση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη του άρ. 6 παρ. 1 συνήθως εξετάζεται σε συνδυασμό με το τελευταίο.

γ) Στο αρ. 6 της ΕΣΔΑ γίνεται λόγος για «δικαστήριο» και για «απόφαση», ενώ ταυτόχρονα χρησιμοποιείται και ο όρος «κατηγορούμενος», ο οποίος παραπέμπει και στην προανάκριση και την κύρια ανάκριση. Από την άλλη πλευρά και σε απάντηση των υπό στοιχεία (γ) και (δ) επιχειρημάτων της πρώτης άποψης, το κλητήριο θέσπισμα αποτελεί εισαγωγικό της διαδικασίας στο ακροατήριο έγγραφο και κατά βάση περιέχει τη νομική βάση της κατηγορίας, ενώ και κατά τη διάρκεια της προανάκρισης ή της κύριας ανάκρισης διενεργούνται πράξεις που ενδέχεται να θίγουν τα δικαιώματα του κατηγορουμένου και είναι δυνατή και σε αυτά τα σημεία η προσβολή των δικαιωμάτων για τα οποία γίνεται λόγος. Κατά συνέπεια, κρίνεται απαραίτητη, προς το σκοπό της αποτελεσματικής πληροφόρησης και κατοχύρωσης της πλήρους γνώσης από τον κατηγορούμενο της κατηγορίας, η έγγραφη ενημέρωσή του σχετικά με αυτήν καθ' όλη τη διάρκεια της ποινικής δίκης και όσο σε αυτήν περιλαμβάνονται η προανάκριση και η κύρια ανάκριση.

Σε ό, τι αφορά τους υπόλοιπους διαδίκους, ως φορείς του, το δικαίωμα έχει να κάνει με τη λήψη γνώσης του συνολικού διαδικαστικού υλικού κατά τρόπο κατανοητό, καθώς και με τη λήψη αντιγράφων της υποθέσεως. Ως διαδικαστικό υλικό νοείται καθετί που περιέχεται στο φάκελο της σχετικής με την εκάστοτε υπόθεση δικογραφίας, ανεξάρτητα από το αν έχει σημασία για την υποστήριξη της ενοχής ή της αθωότητας του κατηγορουμένου κι αυτό γιατί κάθε τέτοιο στοιχείο μπορεί να είναι χρήσιμο για την απόδειξη κάποιου άλλου ενδεχομένως κρίσιμου διαδικαστικού γεγονότος⁸⁶⁸.

Η σύντομη προθεσμία εντός της οποίας οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να πληροφορήσουν τον κατηγορούμενο και τους διαδίκους εν γένει, εξαρτάται κάθε φορά από τις ανάγκες της υπεράσπισης. Σε κάθε περίπτωση το ζήτημα είναι ότι η πληροφόρηση του κατηγορουμένου και των λοιπών διαδίκων δεν πρέπει να απέχει σημαντικά, χρονικά, από την εις βάρος του πρώτου διενέργεια διαδικαστικών πράξεων και την πορεία της ποινικής διαδικασίας γενικότερα⁸⁶⁹, ούτε ακόμα και στην περίπτωση του αυτόφωρου εγκλήματος⁸⁷⁰.

Ως προς την υποχρέωση των διωκτικών οργάνων να ενημερώνουν τον κατηγορούμενο «εις γλώσσαν την οποία εννοεί», κατά μία έννοια, το στοιχείο αυτό συνίσταται στη συνολική γραπτή μετάφραση των απαραίτητων για την υπεράσπιση του (συνήθως αλλοδαπού) κατηγορουμένου πληροφοριών και δεν αρκεί ούτε η προφορική πληροφόρηση αυτού, ούτε η γραπτή ενημέρωση του συνηγόρου του. Από την άλλη πλευρά, η ως άνω δυσπιστία θεωρείται αδικαιολόγητη και δεν καταστρατηγούνται τα υπερασπιστικά δικαιώματα, εφόσον τηρείται το «έγκαιρο» της ενημέρωσης. Πάντως, το ζητούμενο είναι να πληροφορηθεί με οποιονδήποτε τρόπο ο κατηγορούμενος για την εις βάρος του κατηγορία και η ενημέρωση αυτή να λάβει χώρα με τόπο κατανοητό, ακόμα και για την περίπτωση εκείνη που ο κατηγορούμενος είναι άτομο κωφάλαλο ή με ειδικές ικανότητες.

⁸⁶⁸ Βλ. Σχετ. Καρρά Α. ό.π. σελ. 147.

⁸⁶⁹ Βλ. Σχετ. αρ. 101 ΚΠΔ, Ανδρουλάκη Ι. ό.π. σελ. 40.

⁸⁷⁰ Βλ. Σχετ. Γνμδ. Εισ. Πρωτ. Θεσ. 1729/1999, Εισαγγελέα Ε. Ζαχαρή, Ποιν. Λόγος 2001, σελ. 659.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Συνολικά λοιπόν, το θέμα της λήψης γνώσης της φύσης της κατηγορίας ή όχι, διερευνάται από τα όργανα εφαρμογής της Σύμβασης πάντα κατά περίπτωση⁸⁷¹. Ως προς το δικαίωμα πληροφόρησης, όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω και υποστηρίζονται από την ελληνική θεωρία, δε διαφέρουν πολύ από όσα υποστηρίζει και το ΕΔΔΑ στη νομολογία του. Το εν λόγω δικαίωμα συνίσταται στη λήψη γνώσης από μέρους του κατηγορουμένου της εις βάρος του κατηγορίας αφενός ως προς τη νομική της βάση και αφετέρου ως προς τα πραγματικά περιστατικά που οδήγησαν στο σχηματισμό κατηγορίας για συγκεκριμένο έγκλημα. Η αλλαγή κατηγορίας κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, λόγου χάριν, συνιστά παραβίαση του άρ. 6 παρ. 3 α⁸⁷² κατά το ΕΔΔΑ, όχι όμως και η λήψη υπόψη από το Δικαστήριο επιβαρυντικής περιστάσης για τον υπολογισμό της ποινής, χωρίς να έχει ειδικά ενημερωθεί ο κατηγορούμενος, όταν ο τελευταίος ήταν γνώστης της περιστάσης αυτής ευθύς εξ αρχής⁸⁷³. Αναφορικά προς τη γλώσσα στην οποία θα πρέπει να πληροφορείται ο κατηγορούμενος, το ΕΔΔΑ έχει πάγια νομολογία⁸⁷⁴. Σύμφωνα με το Δικαστήριο του Στρασβούργου, ο φορέας του δικαιώματος θα πρέπει να πληροφορείται στη γλώσσα του (και αν είναι άτομο με ειδικές ικανότητες σε οποιαδήποτε γλώσσα εννοεί) και μάλιστα με γραπτή μετάφραση της κατηγορίας, όταν αυτό κριθεί απαραίτητο.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ (ΑΡ. 6 ΠΑΡ. 3 Β)

Η εξασφάλιση του εν λόγω δικαιώματος έχει στόχο την εξάλειψη της ανισότητας μεταξύ του κατηγορουμένου και των ποινικών διωκτικών αρχών (πηγάξει, δηλαδή, από την αρχή της ισότητας των όπλων)⁸⁷⁵, ως προς την καρποφόρα εκμετάλλευση του αποδεικτικού υλικού και κρίνεται ενιαία τόσο για τον κατηγορούμενο, όσο και για το συνήγορό του.

Όσον αφορά τις «ευκολίες», εξετάζεται ειδικότερα από το Δικαστήριο το δικαίωμα του κατηγορουμένου να επικοινωνεί ελεύθερα με το συνήγορό του⁸⁷⁶, τηλεφωνικά, προσωπικά ή γραπτά, που αν και δεν αναφέρεται ρητά στο άρθρο της Σύμβασης, είναι προϋπόθεση θεμελιώδης για την προετοιμασία της υπεράσπισης του πρώτου. Μπορεί, μάλιστα, να περιοριστεί αν και μόνο αν το επιβάλλουν οι ανάγκες της ανάκρισης και εφόσον ο περιορισμός αυτός δεν είναι ούτε αυθαίρετος, ούτε δυσανάλογος προς τις ανάγκες αυτές⁸⁷⁷. Ακόμη, στις «ευκολίες» εμπίπτει και το δικαίωμα του κατηγορουμένου να μελετά τη δικογραφία και τα ουσιώδη για τη δίκη

⁸⁷¹ Βλ. Σχετ. *Ανδρουλάκη Ι* .ό.π. σελ. 41, Δημάκη Η. ό.π. σελ. 672 επ.

⁸⁷² Βλ. Υπόθεση Chichlian κατά Γαλλίας, 16^{ης} Μαρτίου 1989

⁸⁷³ Βλ. Υπόθεση De Salvador Torres κατά Ισπανίας, 24^{ης} Οκτωβρίου 1996.

⁸⁷⁴ Βλ. ενδεικτικά Kamazinski κατά Αυστρίας, 19^{ης} Δεκεμβρίου 1989, Brozicek κατά Ιταλίας, 16^{ης} Δεκεμβρίου 1989

⁸⁷⁵ Βλ. σχετ. *Ανδρουλάκη Ι* .ό.π. σελ. 41 επ, *Καρρά Α* .ό.π. σελ. 155 επ. *Δημάκη Η* .ό.π. σελ. 685

⁸⁷⁶ Βλ. σχετ. και υπόθεση TWALIB κατά Ελλάδος.

⁸⁷⁷ Βλ. σχετ. *Ανδρουλάκη Ι* .ό.π. σελ. 42

έγγραφα⁸⁷⁸. Κάθε απόφαση που λαμβάνεται δυνάμει αποδεικτικού υλικού άγνωστου στον κατηγορούμενο έρχεται σε ρήξη με τη διάταξη του άρ. 6 παρ. 3 β.

Σε σχέση με όσα εξετάστηκαν ανωτέρω, αναφορικά προς το δικαίωμα πληροφόρησης του στοιχείου α του άρ. 6 παρ. 3 της ΕΣΔΑ, ισχύουν και στην περίπτωση του δικαιώματος προετοιμασίας όσα διατυπώθηκαν και νωρίτερα με αφορμή την υποχρέωση γραπτού κατηγορητηρίου. Αυτό συμβαίνει επειδή μόνο όταν ο κατηγορούμενος λάβει πλήρη γνώση των εις βάρος του στοιχείων της δικογραφίας (έγκληση ή μήνυση και λοιπά έγγραφα), θα είναι σε θέση να αναπτύξει με επάρκεια τους ισχυρισμούς προς την υπεράσπιση της θέσης του, παρόλο που κάτι τέτοιο δε συμβαίνει πάντα, με αποτέλεσμα «ο κατηγορούμενος να προσπαθεί να υποθέσει ποια είναι η εις βάρος του κατηγορία, ώστε αναλόγως να ετοιμάσει την υπεράσπισή του»⁸⁷⁹.

Κατά συνέπεια, λοιπόν, γίνεται κατανοητό ότι ούτε σαφής ορισμός για τη έννοια «τας αναγκαίας ευκολίας» υπάρχει, ούτε ρητή επιταγή για τον τρόπο με τον οποίο αυτές θα παρέχονται. Ως «ευκολία» θα μπορούσαν να εννοηθούν ακόμα και τα επιμέρους δικαιώματα των επόμενων περιπτώσεων της παρ. 3 του άρ. 6⁸⁸⁰. Σημειωτέον ότι ο έλεγχος ή ο περιορισμός της αλληλογραφίας του κατηγορουμένου με το συνήγορό του δεν θεωρείται εξ ορισμού αντίθετος προς το πνεύμα της διάταξης του άρ. 6 παρ. 3 β ΕΣΔΑ, πρέπει όμως να εφαρμόζεται με φειδώ και σε εξαιρετικές περιπτώσεις και πάντα αφού πρώτα έχουν ενημερωθεί οι φορείς του περί ου ο λόγος δικαιώματος και μόνο αν υπάρχουν βάσιμες υποψίες κατάχρησης αυτού, ενώ η πρόσβαση στα στοιχεία της δικογραφίας μπορεί να απαγορευθεί μόνο αν η δημοσιοποίηση αυτών έχει αρνητικό αντίκτυπο για την εθνική ασφάλεια ή ακόμα και για την προσωπική ασφάλεια προσώπων- κλειδιών της ποινικής διαδικασίας (λ.χ. μαρτύρων).

Ως προς το εύλογο του χρόνου προετοιμασίας και αν ο χρόνος που παραχωρήθηκε στον κατηγορούμενο να προετοιμάσει την υπεράσπισή του είναι αρκετός, προκύπτει ζήτημα που κρίνεται επίσης *in concreto*, με κριτήρια τη φύση και τις ιδιαίτερες συνθήκες της εκάστοτε υπόθεσης⁸⁸¹. Αναφορικά προς το εν λόγω δικαίωμα, ο πραγματικός ρόλος του Δικαστή έγκειται στο ότι καλείται να κρατήσει τις ισορροπίες μεταξύ της ορθής απονομής της δικαιοσύνης στο μέτρο που ο κατηγορούμενος πρέπει να έχει αρκετό χρόνο, ώστε να προετοιμαστεί κατάλληλα και της εύλογης προθεσμίας μέσα στην οποία θα πρέπει να ολοκληρώνονται οι

⁸⁷⁸ Βλ. απόφαση ΕΔΔΑ Χατζηαναστασίου κατά Ελλάδος της 16-12-1992, όταν ασκήθηκε αναίρεση επικαλούμενη σφάλμα της διαδικασίας στο ακροατήριο από τον ενδιαφερόμενο κατά της απόφασης του Στρατιωτικού Δικαστηρίου, χωρίς να αναφέρονται συγκεκριμένοι λόγοι αναιρέσεως ούτε και πρόσθετοι λόγοι στο δικόγραφο, προκειμένου αυτή να ασκηθεί εμπρόθεσμα, καθώς ο γραμματέας του Πρωτόδικου Δικαστηρίου αρνήθηκε να παραδώσει στο συνήγορο του κ. Χατζηαναστασίου τα πρακτικά της δίκης πριν η απόφαση λάβει τελική μορφή. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση των διατάξεων των παραγράφων 1 και 3 του αρ. 6 της ΕΣΔΑ.

⁸⁷⁹ Βλ. Δημάκη Η. ο.π. σελ. 685

⁸⁸⁰ Βλ. ανωτέρω υπό στοιχείο II παράγραφο.

⁸⁸¹ Βλ. Σχετ. Ανδρουλάκη Ι. ό.π. σελ. 42, Δημάκη Η. ό.π. σελ. 684 επ.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

δίκες⁸⁸². Ο απαραίτητος χρόνος προετοιμασίας και ολοκλήρωσης της ποινικής διαδικασίας, σύμφωνα με το Δικαστήριο, κρίνεται κατά περίπτωση και εξαρτάται από την πολυπλοκότητα της εκάστοτε κρινόμενης υπόθεσης και το στάδιο στο οποίο αυτή βρίσκεται⁸⁸³.

Όσον αφορά την επικοινωνία με το συνήγορο υπεράσπισης, παρόλο που θα μπορούσε να αποτελεί και αυτοτελές δικαίωμα δυνάμει του άρθρου 6, έχει κριθεί ότι εμπίπτει και στο στοιχείο β της παρ. 3, καθώς ο δικηγόρος είναι ο κατεξοχήν αρμόδιος για την ορθή προετοιμασία της υπεράσπισης. Οι αρχές μάλιστα έχουν την υποχρέωση, χωρίς να απαιτείται ειδική εντολή από Δικαστή ή Εισαγγελέα, ή ακόμα και αίτημα από τον ίδιο τον ενδιαφερόμενο, να παρέχουν οποιοδήποτε είδους συνδρομή για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας κατηγορουμένου-συνηγόρου⁸⁸⁴, χωρίς βέβαια κάτι τέτοιο να μην είναι δεκτικό εξαιρέσεων, όπως έχει κριθεί σε περίπτωση ιδιαίτερα επικίνδυνων εγκληματιών⁸⁸⁵.

7.1^B ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΥΠΟΠΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΚΠΔ

Σε συνέχεια της ανωτέρω περιγραφής περί παραμέτρων και προϋποθέσεων του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ που προσδίδουν στην ποινική δίκη χαρακτηριστικά δίκαιης δίκης, ο ποινικός νομοθέτης με τον Ν.4620/2019 επανακαθόρισε στον νέο ΚΠΔ τα δικαιώματα του κατηγορουμένου και του υπόπτου στη ποινική δίκη έτσι ώστε να είναι συμβατά με αυτά που προβλέπονται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ - υπό το φως της υπέρτερης ισχύος της Σύμβασης έναντι του εθνικού δικονομικού συστήματος που διέπει και διαμορφώνει την ποινική δίκη.

Έτσι τα δικαιώματα των διαδίκων προβλέπονται στα άρθρα 89 και επόμενα του ΚΠΔ και συγκεκριμένα τα δικαιώματα του εξεταζόμενου στην αυτεπάγγελτη προανάκριση προβλέπονται με σαφήνεια στο άρθρο 105 του Κ.Π.Δ. και είναι αυτά που αναφέρονται και προβλέπονται από τα άρθρα 91, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 103 και 104, (και τα άρθρα 273 & 274 του Κωδ. Ποιν. Δικονομίας στα όποια ορίζεται πώς γίνεται η εν λόγω εξέταση) ήτοι ειδικότερα: το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο, το δικαίωμα και τις προϋποθέσεις παροχής δωρεάν νομικών συμβουλών, το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία, το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης, το δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης, το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας, το δικαίωμα ενημέρωσης των προξενικών αρχών και

⁸⁸² Βλ. Σχετ. *Nuala Mole, Catharina Harby*, "the right to a fair trial" σελ. 60 Directorate General of Human Rights Council of Europe F-67075 Strasbourg Cedex © Council of Europe, 2001, 2006 1st edition 2001 2nd edition, August 2006 Printed in Belgium

⁸⁸³ Για παράδειγμα στην υπόθεση *Ocalan* κατά Τουρκίας (12^{ης} Μαΐου 2005), η δεκαπενθήμερη προθεσμία προετοιμασίας κρίθηκε μη επαρκής για την προετοιμασία της υπεράσπισης έναντι ενός κατηγορητηρίου 17.000 σελίδων.

⁸⁸⁴ Βλ. Υπόθεση *Campbell* κατά Ηνωμένου Βασιλείου

⁸⁸⁵ Βλ. Υπόθεση *Krocher* και *Moller* κατά Ελβετίας.

επιπλέον προσώπων της επιλογής του, το δικαίωμα σε επείγουσα ιατρική περίθαλψη, τον ανώτατο αριθμό ωρών ή ημερών κατά τις οποίες ο κατηγορούμενος δύναται να στερηθεί της ελευθερίας του προτού προσαχθεί ενώπιον δικαστικής αρχής, το δικαίωμα άρνησης εν όλω ή εν μέρει της παροχής εξηγήσεων, το δικαίωμα πρότασης μαρτύρων προς εξέταση και πληροφορίες σχετικά με τις δυνατότητες προσβολής του νόμιμου χαρακτήρα της σύλληψης ή της κράτησης.

Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου στη προανάκριση του άρθρου 245 παρ.1 ΚΠΔ προβλέπονται στο άρθρο 106 ΚΠΔ και είναι αυτά των άρθρων 89 έως 104 ΚΠΔ με εξαίρεση το δικαίωμα του άρθρου 99 παρ.3 ΚΠΔ.

Στη συνέχεια τα δικαιώματα του ύποπτου στην προκαταρκτική εξέταση του άρθρου 243 ΚΠΔ προβλέπονται με σαφήνεια στο άρθρο 244 ΚΠΔ και είναι όλα τα δικαιώματα, που προβλέπονται από τα άρθρα 89 , 90 , 91 , 92 παρ. 1, 95, 96, 99 παρ. 1 εδ. α΄, 2 και 4, 100, 101, 102, 103, και 104 του Κ.Π.Δ. και ειδικότερα δικαιούται :

- α) να παρίσταται με το πολύ δύο συνηγόρους, με τους οποίους δεν μπορεί να απαγορευθεί η απόρρητη επικοινωνία σε καμία περίπτωση ,
- β) να μελετήσει ο ίδιος ή ο συνηγός του τα έγγραφα της δικογραφίας και με γραπτή αίτηση και δαπάνη του να του χορηγηθούν αντίγραφα των εγγράφων αυτών,
- γ) διερμηνείας καθώς και γραπτής μετάφρασης όλων των ουσιωδών εγγράφων της διαδικασίας, σύμφωνα με όσα προβλέπονται στα άρθρα 233 και 237, εφόσον δεν ομιλεί ή δεν κατανοεί επαρκώς την ελληνική γλώσσα (σε συντρέχουσα περίπτωση),
- δ) να λάβει προθεσμία τουλάχιστον σαράντα οκτώ ωρών και δεν υποχρεούται στην παροχή εξηγήσεων πριν της παρέλευσης της, η δε προθεσμία δύναται να παραταθεί κατά την κρίση του ενεργούντος την εξέταση και μετά από αίτηση του,
- ε) να αρνηθεί εν όλω ή εν μέρει την παροχή εξηγήσεων (δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης) ,
- στ) να προτείνει μάρτυρες προς εξέταση και να προσαγάγει άλλα αποδεικτικά μέσα προς αντίκρουση των καταγγελλομένων σε βάρος του, καθώς επίσης του γνωστοποιήθηκε ότι τα παραπάνω δικαιώματα δύναται να τα ασκήσει αυτοπροσώπως είτε εκπροσωπούμενος δια συνηγόρου, εκτός αν θεωρείται αναγκαία η αυτοπρόσωπη εμφάνιση του από αυτόν που διενεργεί την εξέταση.

Αναλυτικότερα το ακριβές περιεχόμενο των προαναφερόμενων διατάξεων επέχουν θέση ως ακολούθως :

Εκ του άρθρου 89 του Κ.Π.Δ. , ήτοι δικαίωμα διορισμού συνηγόρου και αριθμού αυτών : 1. Κάθε διάδικος δεν μπορεί να αντιπροσωπεύεται ή να συμπαρίσταται στην ποινική διαδικασία με περισσότερους από δύο συνηγόρους στην προδικασία και τρεις στο ακροατήριο. 2. Ο διορισμός συνηγόρου του ύποπτου, του κατηγορουμένου ή του παριστάμενου για την υποστήριξη της κατηγορίας γίνεται: α) με προφορική δήλωση που καταχωρίζεται στα πρακτικά ή στην έκθεση εξέτασής του ως ύποπτου ή κατά την απολογία του κατηγορουμένου ή στην κατάθεσή του ως μάρτυρα ή β) με έγγραφη δήλωση κατά τις διατυπώσεις

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

του άρθρου 42 παρ. 2 εδ. β' και γ' ή γ) με την έκθεση ή τη δήλωση άσκησης ενδίκου μέσου. Ο διορισμός παρέχει στον συνήγορο την εξουσία να εκπροσωπεί τον εντολέα του σε όλες τις διαδικαστικές πράξεις που αφορούν τη συγκεκριμένη ποινική υπόθεση, εκτός αν η πληρεξουσιότητα παρέχεται για ορισμένες μόνο από τις πράξεις αυτές. Η γενική πληρεξουσιότητα περιλαμβάνει την άσκηση ενδίκων μέσων, εφόσον αυτό μνημονεύεται ρητά.

Εκ του άρθρου 90 του Κ.Π.Δ., ήτοι δικαίωμα παραίτησης από τον διορισμό δικηγόρου: Με την επιφύλαξη των διατάξεων που απαιτούν την υποχρεωτική παράσταση συνηγόρου, ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος έχουν δικαίωμα να παραιτηθούν από τον διορισμό συνηγόρου, αφού προηγουμένως λάβουν προφορικά ή εγγράφως σαφή και επαρκή ενημέρωση σε απλή και κατανοητή γλώσσα σχετικά με το περιεχόμενο του συγκεκριμένου δικαιώματος και τις ενδεχόμενες συνέπειες της παραίτησης από αυτό. Η παραίτηση γίνεται κατά τις διατάξεις του προηγούμενου άρθρου και πρέπει να είναι προϊόν της ελεύθερης βούλησης του προσώπου και να μην περιέχει όρο ή αίρεση. Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος μπορεί να ανακαλέσει την παραίτηση μεταγενέστερα, σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας.

Εκ του άρθρου 91 του Κ.Π.Δ., ήτοι δικαίωμα παροχής δωρεάν νομικής βοήθειας : Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος έχουν δικαίωμα δωρεάν νομικής βοήθειας, το οποίο περιλαμβάνει παροχή νομικών συμβουλών και νομική αρωγή και εκπροσώπηση τους ενώπιον του δικαστηρίου , σύμφωνα με όσα ορίζονται σε σχετικές διατάξεις.

Εκ του άρθρου 92 παρ 1. Κ.Π.Δ., ήτοι δικαίωμα παράστασης με συνήγορο σε ανακριτικές πράξεις: Οι διάδικοι έχουν δικαίωμα να παρίστανται με συνήγορο σε κάθε ανακριτική πράξη, με εξαίρεση την εξέταση των μαρτύρων και των κατηγορουμένων, εκτός αν πρόκειται για την περίπτωση της παρ. 2 του άρθρου 220. Γι' αυτό το σκοπό καλούνται έγκαιρα οι διάδικοι να παρευρεθούν οι ίδιοι ή να εκπροσωπηθούν από τους συνηγόρους τους .

Εκ του άρθρου 95 του Κ.Π.Δ., ήτοι δικαίωμα σε ενημέρωση : Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος ενημερώνεται αμέσως όσον αφορά τουλάχιστον στα ακόλουθα δικαιώματα: α) το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο, β) το δικαίωμα και τις προϋποθέσεις παροχής δωρεάν νομικών συμβουλών, γ) το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία, δ) το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης και ε) το δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης. . Η ενημέρωση σύμφωνα με την παρ. 1 παρέχεται σε απλή και κατανοητή γλώσσα, προφορικά ή εγγράφως, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών αναγκών των υπόπτων ή κατηγορουμένων που είναι ευάλωτα πρόσωπα. Αντικείμενο της ενημέρωσης οφείλει να αποτελεί και η αναφορά των συνεπειών παραίτησης από την άσκηση των δικαιωμάτων. Για την ενημέρωση και την απάντηση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου συντάσσεται έκθεση, η οποία και υπογράφεται.

Εκ του άρθρου 96 ΚΠΔ, ήτοι δικαίωμα χορήγησης εγγράφου περί των δικαιωμάτων : Στον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο, ο οποίος συλλαμβάνεται ή

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

κρατείται, παρέχεται αμέσως έγγραφο στο οποίο καταγράφονται τα δικαιώματά του και του επιτρέπεται να το διατηρεί στην κατοχή του καθ' όλη τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας του. Το έγγραφο αυτό περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τα ακόλουθα δικαιώματα: α) το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο, β) το δικαίωμα και τις προϋποθέσεις παροχής δωρεάν νομικών συμβουλών, γ) το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία, δ) το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης, ε) το δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης, στ) το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας, ζ) το δικαίωμα ενημέρωσης των προξενικών αρχών και ενός επιπλέον προσώπου της επιλογής του, η) το δικαίωμα σε επείγουσα ιατρική περίθαλψη, θ) τον ανώτατο αριθμό ωρών ή ημερών κατά τις οποίες ο κατηγορούμενος δύναται να στερηθεί της ελευθερίας του προτού προσαχθεί ενώπιον δικαστικής αρχής και ι) πληροφορίες σχετικά με τις δυνατότητες προσβολής του νόμιμου χαρακτήρα της σύλληψης ή της κράτησης. Το ως άνω έγγραφο συντάσσεται σε απλή και κατανοητή γλώσσα. Όταν αυτό δεν είναι διαθέσιμο στην κατάλληλη γλώσσα, ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος ενημερώνεται για τα δικαιώματά του προφορικά σε γλώσσα που κατανοεί. Το εν λόγω έγγραφο πρέπει στη συνέχεια να χορηγείται, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, σε γλώσσα που ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος κατανοεί.

Εκ του άρθρου 99 παρ. 1 εδ. α', 2 και 4 του Κ.Π.Δ., ήτοι δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου με συνήγορο :

Ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα στην απολογία του, ακόμη και σ' αυτήν που γίνεται σε αντιπαράσταση με μάρτυρες ή άλλους κατηγορουμένους, να παρίσταται με συνήγορο. Επιτρέπεται σύντμηση της προθεσμίας αυτής, αν από την αναβολή δημιουργείται κίνδυνος που η ύπαρξή του βεβαιώνεται ειδικά με έκθεση του ανακριτή ή του ανακριτικού υπαλλήλου. Σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να απαγορευθεί η επικοινωνία του κατηγορουμένου με τον συνήγορό του. Η επικοινωνία αυτή είναι απολύτως απόρρητη.

Εκ του άρθρου 100 του Κ.Π.Δ., ήτοι δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας: Ανακοίνωση των εγγράφων της ανάκρισης. 1. Ο ανακριτής, μόλις μετά την κλήτευσή του εμφανισθεί ή οδηγηθεί σε αυτόν ο κατηγορούμενος για να απολογηθεί, του ανακοινώνει το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου και των εγγράφων της ανάκρισης. Επιτρέπεται επίσης στον κατηγορούμενο να μελετήσει ο ίδιος ή ο συνήγορός του το κατηγορητήριο και τα έγγραφα της ανάκρισης. Με γραπτή αίτηση του κατηγορουμένου και με δαπάνη του χορηγούνται σε αυτόν αντίγραφα του κατηγορητηρίου και των εγγράφων της ανάκρισης. Την ίδια υποχρέωση έχει ο ανακριτής, και τα ίδια δικαιώματα ο κατηγορούμενος, όταν κληθεί ξανά σε συμπληρωματική απολογία. Πάντως μετά το τέλος της ανάκρισης και προτού διαβιβαστεί η δικογραφία στον εισαγγελέα (άρθρο 308 παρ. 1), καλείται πάντοτε ο κατηγορούμενος να μελετήσει όλη τη δικογραφία. Αν όμως η ανάκριση εξακολούθησε περισσότερο από μήνα μετά την πρώτη ή κάθε μεταγενέστερη απολογία, δικαιούται ο κατηγορούμενος να ασκεί τα δικαιώματά

του μια φορά το μήνα, και κάθε φορά ο ανακριτής συντάσσει σχετική έκθεση κάτω από την απολογία του κατηγορουμένου.

Εκ του άρθρου 101 του Κ.Π.Δ., ήτοι δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης : Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος, που δεν ομιλεί ή δεν κατανοεί επαρκώς την ελληνική γλώσσα, έχει το δικαίωμα σε διερμηνεία καθώς και σε γραπτή μετάφραση όλων των ουσιωδών εγγράφων της διαδικασίας, σύμφωνα με όσα προβλέπονται στα άρθρα 233 και 237.

Εκ του άρθρου 102 του Κ.Π.Δ., ήτοι δικαίωμα αίτησης διεξαγωγής αποδείξεων : Ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να ζητά με αυτοτελή αιτιολογημένη αίτησή του στον ανακριτή τη διεξαγωγή αποδείξεων προς αντίκρουση της κατηγορίας.

Εκ του άρθρου 103 του Κ.Π.Δ., ήτοι δικαίωμα προθεσμίας για την απολογία Ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να ζητήσει προθεσμία τουλάχιστον σαράντα οκτώ ωρών και δεν έχει υποχρέωση να απολογηθεί πριν περάσει η προθεσμία. Ο ανακριτής μπορεί να παρατείνει την προθεσμία ύστερα από αίτηση του κατηγορουμένου.

Εκ του άρθρου 104 του Κ.Π.Δ., ήτοι δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης : Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος έχουν δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης. Η άσκηση του δικαιώματος μη αυτοενοχοποίησης δεν εμποδίζει τη νόμιμη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων, που υπάρχουν ανεξάρτητα από τη βούληση των υπόπτων και των κατηγορουμένων. Η άσκηση του δικαιώματος σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης δεν μπορεί να αξιοποιηθεί σε βάρος των υπόπτων και των κατηγορουμένων.

Εκ του άρθρου 244 του Κ.Π.Δ., ήτοι δικαίωμα διορισμού τεχνικού συμβούλου σε περίπτωση διεξαγωγής πραγματογνωμοσύνης , εφαρμοζόμενης αναλόγως της διάταξης του άρθρου 183 , και δυνατότητα άσκησης όλων των δικαιωμάτων του είτε αυτοπροσώπως είτε εκπροσωπούμενος από συνήγορο που διορίζεται κατά άρθρο 89 παρ. 2 , εκτός αν θεωρείται αναγκαία η αυτοπρόσωπη εμφάνιση του , κατά την κρίση εκείνου που διενεργεί την προκαταρκτική εξέταση.

7.2 ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ **(Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος Ε.Υ.Ε.Π.)⁸⁸⁶**

Η Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (Ε.Υ.Ε.Π.) συγκροτήθηκε με το άρθρο 9 του νόμου 2947/2001 «Θέματα Ολυμπιακής Φιλοξενίας, Έργων Ολυμπιακής Υποδομής και άλλες διατάξεις»⁸⁸⁷. Η διοικητική οργάνωση της Υπηρεσίας καθορίστηκε με το Προεδρικό Διάταγμα 165/2003 «Διοικητική οργάνωση, διάρθρωση και στελέχωση της Ειδικής Υπηρεσίας Επιθεωρητών Περιβάλλοντος»⁸⁸⁸. Βασική αρμοδιότητα της ΕΥΕΠ είναι να διενεργεί ελέγχους και να διαπιστώνει⁸⁸⁹ αν τηρούνται οι περιβαλλοντικοί όροι στα έργα και τις δραστηριότητες του δημοσίου, ευρύτερου δημοσίου και ιδιωτικού τομέα σε ολόκληρη τη χώρα.

Επιπλέον συντονίζει τις ενέργειες μεταξύ κεντρικών, περιφερειακών και νομαρχιακών αρχών ελέγχου, παρέχει στο κοινό ελεύθερη πρόσβαση για την περιβαλλοντική πληροφόρηση και ενημερώνει τακτικά και συστηματικά την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με την πρόοδο που επιτυγχάνεται στον τομέα εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας με βάση την σύσταση 2001/331/ΕΚ.

⁸⁸⁶ Το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με τους περιβαλλοντικούς ελέγχους στη χώρα μας βασίζεται κυρίως στο Ν.1650/1986 «περί προστασίας του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ Α'160), όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, καθώς επίσης στις διατάξεις των ακόλουθων: Το Ν. 2947/2001 (ΦΕΚ Α'228), σύμφωνα με τον οποίο οι Επιθεωρητές Περιβάλλοντος διενεργούν αυτοψία σε κάθε δημόσιο ή ιδιωτικό έργο ή δραστηριότητας, ανεξάρτητα από τους ελέγχους άλλων αρχών, με το δικαίωμα να συλλέγουν κάθε στοιχείο ή να διενεργούν μετρήσεις και ελέγχους κατά την κρίση τους. Επίσης, έχουν το δικαίωμα να έχουν πρόσβαση σε κάθε φάκελο δημόσιας υπηρεσίας, συμπεριλαμβανομένων και των απορρήτων, με μόνη εξαίρεση στα έγγραφα εκείνα που σχετίζονται με την άσκηση εξωτερικής πολιτικής, την εθνική άμυνα και την κρατική ασφάλεια (άρθρο 5 παρ. 4α του Ν. 3074/2002, άρθρο 38 του Ν. 3710/2008). Το Ν. 4014/2011 (ΦΕΚ Α'209), όπου ορίζεται ότι οι έλεγχοι των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος είναι τακτικοί (στο πλαίσιο προγραμματισμού της υπηρεσίας), αλλά και έκτακτοι (μετά από καταγγελίες ή σε διερεύνηση ατυχημάτων, κλπ.). Μετά τον έλεγχο, και εφόσον διαπιστωθούν παραβάσεις, συντάσσουν αιτιολογημένη Πράξη Βεβαίωσης Παράβασης, η οποία διαβιβάζεται στον αρμόδιο Εισαγγελέα για τη διερεύνηση αξιόποινων πράξεων. Συντάσσουν, επίσης, Εισήγηση Επιβολής Προστίμου προς τον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Το Ν. 4042/2012 (ΦΕΚ Α'24) που αναθέτει ειδικά προανακριτικά καθήκοντα στους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος για τα εγκλήματα που σχετίζονται με τη νομοθεσία του περιβάλλοντος, όπως αυτά αναφέρονται στο άρθρο 28 του Ν. 1650/1986 (ΦΕΚ Α'150), όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, και δίνει το δικαίωμα στους Επιθεωρητές να διενεργούν έρευνα σε μεταφορικά μέσα για την ανεύρεση αποβλήτων, βάσει καταγγελίας ή ισχυρής υπόνοιας. Το Ν. 3044/2002 (ΦΕΚ Α'197), άρθρο 14, σύμφωνα με τον οποίο οι Επιθεωρητές Περιβάλλοντος δεν εξετάζονται και δε διώκονται για γνώμη που διατυπώνουν κατά τη διάρκεια των καθηκόντων τους, με εξαίρεση την περίπτωση δόλου και την παραβίαση του απορρήτου των πληροφοριών. Το Ν. 4409/2016 (ΦΕΚ Α'136), άρθρο 51, που περιλαμβάνει ρυθμίσεις για την ενίσχυση και θεσμική θωράκιση του Σώματος Επιθεώρησης Περιβάλλοντος, Δόμησης, Ενέργειας και Μεταλλείων (ΣΕΠΔΕΜ).

⁸⁸⁷ (ΦΕΚ 228/Α/2001).

⁸⁸⁸ (ΦΕΚ 137/Α/2003)

⁸⁸⁹ Αναφορικά με το έργο της βλ. «Συνοπτική παρουσίαση του ελεγκτικού έργου της ΕΥΕΠ» - Ιστοσελίδα Υπηρεσίας Επιθεωρητών Περιβάλλοντος-www.ευεπ.gr

Συστηματικοί έλεγχοι για την περιβαλλοντική συμμόρφωση διεξάγονται από την Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (Ε.Υ.Ε.Π.), η οποία αποτελεί εθνική Αρχή Περιβαλλοντικών Επιθεωρήσεων και καλύπτει όλη την ελληνική επικράτεια. Οι Επιθεωρητές Περιβάλλοντος μπορούν να διενεργούν αυτοψίες σε κάθε δημόσιο ή ιδιωτικό έργο ή δραστηριότητα που υπάγεται στις διατάξεις περί προστασίας του περιβάλλοντος ή επιβάλλεται για την αποτελεσματική άσκηση των αρμοδιοτήτων της και να προβαίνουν σε ελέγχους και μετρήσεις, καθώς και στη συλλογή κάθε χρήσιμου κατά την κρίση τους στοιχείου για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της ΕΥΕΠ. Τούτο ισχύει ανεξάρτητα από την τυχόν αρμοδιότητα άλλης αρχής να προβαίνει σε ανάλογο έλεγχο.

Οι έλεγχοι διεξάγονται κατά την κατασκευή και λειτουργία χώρων υγειονομικής ταφής απορριμμάτων (ΧΥΤΑ), τη λειτουργία τουριστικών εγκαταστάσεων, βιομηχανιών, εξορυκτικών δραστηριοτήτων, κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων, υδατοκαλλιεργειών και άλλων δραστηριοτήτων. Παράλληλα η Ε.Υ.Ε.Π., έχει αρμοδιότητα σε θέματα προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος από καταπατήσεις δημόσιων εκτάσεων, ανέγερσης και συντήρησης αυθαίρετων κατασκευών οπουδήποτε και ιδιαίτερα σε προστατευόμενες περιβαλλοντικά περιοχές, επεμβάσεις σε ρέματα, αιγιαλό και παραλία (όπως προβλέπεται από την παρ. 2 του άρθρου 4 του ν. 2242/1994⁸⁹⁰). Στις περιπτώσεις που διαπιστώνονται παραβάσεις γίνεται εισήγηση για την επιβολή κυρώσεων. Οι έλεγχοι μπορεί να είναι τακτικοί (στο πλαίσιο προγραμματισμού της υπηρεσίας), όσο και έκτακτοι (μετά από καταγγελίες ή σε διερεύνηση ατυχημάτων, κλπ.).

Το έργο της επιθεώρησης συμβάλλει στη βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων των λειτουργούντων έργων και δραστηριοτήτων, μέσω αφενός του ελέγχου τήρησης των περιβαλλοντικών όρων και αφετέρου της ενημέρωσης των φορέων εκμετάλλευσης σχετικά με τις δυνατές επεμβάσεις βελτίωσης της απόδοσης, καθώς και με τις καλύτερες και πιο φιλικές στο περιβάλλον τεχνολογίες.

Η επικρατούσα αντίληψη και «φιλοσοφία» για τη συγκρότηση και λειτουργία των αρμόδιων αρχών Περιβαλλοντικών Επιθεωρήσεων σχετίζεται άμεσα με τη δυναμική που εμπεριέχουν οι έλεγχοι και οι επιθεωρήσεις, εφόσον βασίζονται στην ορθή ενημέρωση των ενδιαφερόμενων και στην υπόδειξη εναλλακτικών προτάσεων επέμβασης.

Αυτό φαίνεται να είναι και το βασικό στοίχημα που έθεσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συντάσσοντας την Σύσταση 2001/37/ΕΚ σχετικά με τα «ελάχιστα κριτήρια για τις περιβαλλοντικές επιθεωρήσεις», καθώς και οι σχετικές οδηγίες που συντάσσονται στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Δικτύου IMPEL, που βασίζονται στην εξέταση της λειτουργίας των υφιστάμενων Σωμάτων και σε παραδείγματα βέλτιστων πρακτικών.

Δεν υπάρχουν, ωστόσο, συνταγές για τη «βέλτιστη» λειτουργία των διαφόρων «Σωμάτων» Περιβαλλοντικών Επιθεωρήσεων, καθώς οι εθνικές ιδιομορφίες είναι

⁸⁹⁰ (ΦΕΚ 162/Α/1994)

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

κυρίως αυτές που πρέπει να καθορίζουν τον τρόπο και τη διαδικασία λειτουργίας κάθε Σώματος. Αρχικά οι εν λόγω αρμόδιες αρχές (INSPECTORATES) δημιουργήθηκαν προκειμένου να ελέγχουν εν δυνάμει ρυπογόνα έργα και δραστηριότητες. Ωστόσο, συχνά έχουν και αρμοδιότητες στο φυσικό περιβάλλον και στην υγεία των ανθρώπων. Δεν είναι τυχαίο, που το Ελληνικό INSPECTORATE – η Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος – δεν έχει μόνο αρμοδιότητα τον έλεγχο βιομηχανιών ή άλλων εν δυνάμει ρυπογόνων έργων και δραστηριοτήτων, αλλά και αυτών που συμβάλλουν στην υποβάθμιση ή/και καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, των φυσικών πόρων (από καταπατήσεις, αυθαίρετες κατασκευές, κ.λ.π.).

Με τον νόμο 3710/2008 δόθηκε η αρμοδιότητα ελέγχου στους επιθεωρητές περιβάλλοντος, στις δημόσιες υπηρεσίες, όπως ορίζεται στην παρ.4α του άρθρου 5 του Ν. 3074/2002 και συγκεκριμένα αναφέρεται «Οι Επιθεωρητές – Ελεγκτές και οι Βοηθοί Επιθεωρητές-Ελεγκτές μπορούν για την εκπλήρωση του έργου τους να επισκέπτονται την υπηρεσία όπου γίνεται ο έλεγχος». Επίσης έχουν δικαίωμα πρόσβασης στους φακέλους συμπεριλαμβανομένων και των απορρήτων, εκτός εάν πρόκειται για ζητήματα που ανάγονται στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής, την εθνική άμυνα και την κρατική ασφάλεια. Οι Επιθεωρητές και οι Βοηθοί υποχρεούνται να διαφυλάσσουν το απόρρητο κατά τις κείμενες διατάξεις. Οι υπηρεσίες οφείλουν να παρέχουν όλα τα απαραίτητα στοιχεία για το έργο των Επιθεωρητών – Ελεγκτών και των Βοηθών Επιθεωρητών-Ελεγκτών, που τίθενται υποχρεωτικά στη διάθεσή τους και οφείλουν να τους διευκολύνουν με κάθε τρόπο. Κατά τη διάρκεια της επιθεώρησης και του ελέγχου μπορούν επίσης να ζητούν πληροφορίες και στοιχεία από τους αρμόδιους υπαλλήλους της υπηρεσίας που ασχολούνται με την εξεταζόμενη υπόθεση.

Η μη χορήγηση των παραπάνω πληροφοριών ή στοιχείων, ως και η απόκρυψη στοιχείων ή πληροφοριών, καθώς επίσης και η χορήγηση εν γνώσει ανακριβών στοιχείων και γενικά η παρακώλυση και παραπλάνηση του έργου των Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης και των Βοηθών Επιθεωρητών-Ελεγκτών, συνιστά αυτοτελές πειθαρχικό παράπτωμα, για το οποίο μπορεί να επιβληθεί μια από τις ποινές που προβλέπονται στις περιπτώσεις γ' έως και στ' της παρ.1 του άρθρου 109 του Υπαλληλικού Κώδικα.»

Η ΕΥΕΠ είναι χρηματοδοτούμενο έργο, ενταγμένο στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ” (3ο Κ.Π.Σ.) ενώ η χρηματοδότηση της υπηρεσίας θα συνεχίσει και για τις επόμενες προγραμματικές περιόδους. Η τελευταία έχει αναγνωρισθεί ως καλή πρακτική με βάση τους κανόνες και τα κριτήρια του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

7.2.A. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Συναρτήσει των δεδομένων: α) ότι το έγκλημα προσβολής του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος, που προστατεύεται στο αρ. 28 Ν.1650/1986 είναι έγκλημα βλάβης⁸⁹¹ (υπό την έννοια ότι μια εγκληματική συμπεριφορά περιέχει μια ορισμένη ενέργεια, αλλά και ένα παραπέρα αποτέλεσμα, δηλαδή μια μεταβολή στον εξωτερικό κόσμο ξεχωριστή από την ενέργεια), β) της παρακολουθηματικής σχέσης⁸⁹² (και της εξαρτήσεως) του ποινικού δικαίου του περιβάλλοντος έναντι των αντίστοιχων διοικητικών διατάξεων, διότι «το στοιχείο της εξάρτησης της προστατευτικής δράσης των κανόνων του ποινικού δικαίου από την τήρηση ή την παράβαση διοικητικών διατάξεων χαρακτηρίζει in globo την περιβαλλοντική μας νομοθεσία» όπως αναφέρει⁸⁹³ ο Καθηγητής Παπανεοφύτου, ο ρόλος των Επιθεωρητών είναι μείζονος σημασίας στην αποτύπωση του αντικειμενικού αιτιώδη συνδέσμου⁸⁹⁴ (μεταξύ συμπεριφοράς και αποτελέσματος) που ουσιαστικώς αποτελεί στοιχείο⁸⁹⁵ της αντικειμενικής υπόστασης. Η εξέχουσα θέση τους κατά την διαδικασία αποτύπωσης της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος που προβλέπεται και περιγράφεται στο αρ.28 του Ν.1650/86, ώστε καταρχήν να αξιολογηθεί και να αξιοποιηθεί από την κατηγορούσα αρχή, είναι αυτόδηλη και ευαπόδεικτη, εξαιτίας των ειδικών και επιστημονικών γνώσεων⁸⁹⁶ τους (καθώς και της πείρας τους), αναφορικά καταρχάς με την γνώση των διοικητικών διατάξεων και κατά δεύτερον (εξαιτίας της γνώσης τους) με την δυνατότητά τους να ελέγχουν και να διαπιστώνουν την τήρηση ή την παράβαση των εν λόγω διοικητικών διατάξεων (και ουσιαστικά τη συμπεριφορά του δράστη) από την πλευρά των προσώπων που ασκούν μια κινδυνώδη επιχειρηματική δραστηριότητα για το περιβάλλον. Δεδομένου ότι στον αντικειμενικό αιτιώδη σύνδεσμο (μεταξύ των μεγεθών, συμπεριφοράς και αποτελέσματος) ή (άδικη⁸⁹⁷) πράξη (ή παράλειψη) είναι κατ' ουσίαν η μη τήρηση ή αλλιώς η παράβαση των συγκεκριμένων διοικητικών διατάξεων.

⁸⁹¹ Βλ. Α. Παπανεοφύτου «Ποινικό δίκαιο κράτος και τεχνολογικοί κίνδυνοι», σελ. 257, Εκδόσεις Α. Σακκουλα, 1997 όπου αναφέρει: «Τόσο η ρύπανση όσο και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος μεταβάλλουν επί τα χείρω τη φυσική κατάσταση του περιβάλλοντος κα σε κάθε περίπτωση αλλοιώνουν τα συστατικά του στοιχεία».

⁸⁹² Βλ. Α. Παπανεοφύτου «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», σελ.29-33, Εκδόσεις, Π.Ν.Σακκουλας, 1996.

⁸⁹³ Βλ..ο.π. Παπανεοφύτου σελ.29

⁸⁹⁴ Βέβαια για την ποινική ευθύνη του δράστη θα πρέπει να διαπιστωθεί ότι αυτός προκάλεσε το αποτέλεσμα και υπαίτια, δηλ. θα πρέπει να διαπιστωθεί ότι υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος και υπαιτιότητα (υποκειμενική υπόσταση) του εγκλήματος.

⁸⁹⁵ Βλ. σχετικώς Ν.Ανδρουλάκη, «Ποινικό Δίκαιο», Γενικό Μέρος, σελ. 241, Εκδόσεις Π.Ν. Σακκουλα, 2000

⁸⁹⁶ Βλ. τα προσόντα των προβλεπομένων θέσεων του προσωπικού της ΕΥΕΠ, μέσα από το Π.Δ.165/2003(φεκ137/Α/03)

⁸⁹⁷ Βλ. κύρια στοιχεία του εγκλήματος (αρ.14 Π.Κ.). Πιστεύω ότι η μη τήρηση των διοικητικών διατάξεων με πράξη ή παράλειψη δεν πρέπει να συμπεριληφθεί στο «τέταρτο σκαλοπάτι» (στην έννοια

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Εξαιτίας, λοιπόν, αυτής της εξέχουσας θέσης, παρ' ότι οι «αυτοψίες» που διενεργούν δεν αποτελούν ανακριτικές πράξεις⁸⁹⁸ (αλλά ούτε και πραγματογνωμοσύνες)⁸⁹⁹ στο πλαίσιο των προληπτικού χαρακτήρα ελέγχων τους, θεωρούνται «πηγές» από τις οποίες αντλείται το περιεχόμενο της γνώσης, βάση της οποίας δημιουργείται η πεποίθηση για την αλήθεια των αποδεικτικών γεγονότων. Τυπικά⁹⁰⁰ όμως μόνο οι μαρτυρίες⁹⁰¹ τους και τα έγγραφα που υποβάλλουν (αυτοψίες, διοικητικά πρόστιμα-μέτρα επιβολής κτλ.) στην αρμόδια κατηγορούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν αποδεικτικά μέσα.⁹⁰²

Η ύπαρξη και η δράση των Επιθεωρητών αποτελούν μια έκφανση του αντικειμένου της απόδειξης⁹⁰³, υπό την έννοια ότι «υποβοηθούν» το έργο του Δικαστή να εκτιμήσει με την προσήκουσα αξία τα αποδεικτικά μέσα που έχει στη διάθεσή του και από εκεί να οδηγηθεί σε ασφαλή και βέβαια κριτήρια επί των οποίων θα στηρίξει την απόφασή του.

Επίσης σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να ταυτιστούν οι προληπτικοί έλεγχοί τους με τις έρευνες του αρ. 253 Κ.Π.Δ., για ευνόητους λόγους.⁹⁰⁴ Από την άλλη όμως, τα αποτελέσματα των εργαστηρίων, που ιδρύθηκαν ειδικά από το νόμο και αφορούν την ανάλυση των δειγμάτων που λήφθηκαν από τον τόπο του ελέγχου μόνο ως προϊόν πραγματογνωμοσύνης, μπορούν να ληφθούν παρ' όλο που και σ' αυτήν την περίπτωση (του προληπτικού ελέγχου) δεν έχει διαταχθεί αρμοδίως⁹⁰⁵. Εξαιτίας όμως και αυτού του γεγονότος οι προληπτικοί διοικητικοί έλεγχοι αυτού του είδους των επιθεωρητών δεν εμπίπτουν στην έννοια της προδικασίας. Γι' αυτό θα πρέπει να

του τιμωρητού) διότι θεωρώ ότι μόνο η μη τήρηση των διοικητικών διατάξεων δεν σημαίνει και μη τήρηση της ποινικής διάταξης, δεδομένου ότι το διοικητικό δίκαιο έχει σκοπό ρυθμιστικό ως προς τους διοικούμενους αναφορικά με τις κρατικές επιταγές ενώ το Ποινικό Δίκαιο ως προς την μια του έκφανση προστατευτικό ως προς το έννομο αγαθό και βέβαια ως σκοπός της ποινής είναι επίσης διαφορετικός από την επιβολή διοικητικού μέτρου ή προστίμου. (Τα συμπεράσματά μου εξάγονται από την ανάγνωση « Σημειώσεις του Ποινικού Δικαίου(μη δημοσιευμένο) υπό την επιμέλεια Γ. Τζωρτζή, σελ. 1,3-5, Παπανεοφύτου Α. «Υπεράσπιση» /1994, σελ. 552 επομ. και Τάχο Α. «Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο», σελ. 82 Ένατη Έκδοση Σακκουλα, Αθήνα-Θες/κη 2008).

⁸⁹⁸ Δεδομένου ότι δεν είναι ανακριτικοί υπάλληλοι.

⁸⁹⁹ Διότι απαιτείται η προηγούμενη πρόσληψή τους και ο νομότυπος όρκος του άρθρου 182 Κ.Π.Δ.

⁹⁰⁰ Βάση του άρθρου 178 ΚΠΔ που ορίζει τα αποδεικτικά μέσα.

⁹⁰¹ Θεωρούνται μάρτυρες εξ' ιδίας αντίληψης και ουσιώδεις και προφανώς μάρτυρες κατηγορίας. Από την άλλη όμως αναφορικά με την αποδεικτική αξία της μαρτυρικής κατάθεσης με βάση την κρατούσα αρχή της ηθικής απόδειξης (177 ΚΠ.Δ.) Ο δικαστής είναι απαλλαγμένος από κάθε νομικό κανόνα και προβαίνει ελεύθερα στην εκτίμηση των αποδείξεων.

⁹⁰² Η έννοια των αποδεικτικών μέσων δεν θα πρέπει να ταυτίζεται με την έννοια της απόδειξης η οποία ταυτίζεται με την ενέργεια εκ της οποίας επιζητείται η δικαστική βεβαιότητα σε σχέση προς τα πραγματικά εκείνα περιστατικά από τα οποία διαπιστώνεται η κατ' ιδίαν εγκληματική πράξη και η σχέση αυτής προς τον κατηγορούμενο, βλ. ο.π. «ΑΛΕΞΙΑΔΗ», σελ.31-32.

⁹⁰³ Για τις έννοιες της απόδειξης, των αποδεικτικών μέσων, ενδείξεων κ.α. βλ. ο.π. Σ.Αλεξιάδη σελ.240 επόμ.

⁹⁰⁴ Προϋπόθεση για διενέργεια έρευνας είναι η διεξαγωγή ανάκρισης για κακούργημα ή πλημμέλημα άρθρο 253 Κ.Π.Δ.

⁹⁰⁵ Βλ. άρθρο 183 Κ.Π.Δ.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

θεωρηθούν τυπικώς έγγραφα υπό το πρίσμα του άρ. 178 Κ.Π.Δ., αλλά και ως ενδείξεις.⁹⁰⁶

7.2.B. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΕΝΑΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Το ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ 21⁹⁰⁷ συνάντησε την κυρία Μαργαρίτα Καραβασίλη, αρχιτέκτονα-πολεοδόμο, με πολύχρονη θητεία στο Υπουργείο ΠΕΧΩΔΕ, αλλά και πλούσια εμπειρία σε θέματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Γενική Επιθεωρήτρια της νεοσύστατης υπηρεσίας. Λίγο πριν αναχωρήσει για επιθεώρηση σε νησί του Αιγαίου και αφού αποποιήθηκε το χαρακτηρισμό «ράμπο», εξήγησε ευγενικά:

“ Δεν είμαστε αστυνόμοι, παρότι πιστεύω ότι αστυνόμευση είναι ακόμη αναγκαία στην ελληνική κοινωνία. Αυτή τη στιγμή στη χώρα μας λειτουργούν τουλάχιστον 12.500 διαφορετικά έργα και δραστηριότητες και καθημερινά εγκρίνονται και άλλα και οι Επιθεωρητές μας είναι υπεύθυνοι για τον έλεγχο αυτών σχετικά με την τήρηση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Η Υπηρεσία μας προβλέπεται να στελεχωθεί με 78 Υπαλλήλους σε όλη την Ελλάδα, με ειδικές γνώσεις και εμπειρία σε θέματα περιβάλλοντος, μηχανικοί, βιολόγοι, χημικοί, γεωλόγοι και δουλειά μας είναι η διενέργεια ελέγχων και επιθεωρήσεων, τόσο σε έργα και δραστηριότητες του δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα, όσο και του ιδιωτικού και εφόσον διαπιστωθούν οι παραβάσεις, η εισήγηση επιβολής προστίμων και λοιπών κυρώσεων. Σήμερα η Υπηρεσία μας διαθέτει 32 Επιθεωρητές Περιβάλλοντος, που προσπαθούν να ανταποκριθούν στο δύσκολο έργο των επιθεωρήσεων σε όλη τη χώρα και αυτό γίνεται ανεξάρτητα από ανάλογους ελέγχους άλλων αρχών. Μετά από κάθε επιθεώρηση συγκεντρώνουν κάθε χρήσιμο στοιχείο προκειμένου να διαπιστώσουν τις πιθανές παραβάσεις.

Το «ζητούμενο», επισημαίνει, «είναι να στείλουμε ένα σαφές μήνυμα σχετικά με τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος, αλλά και με την εφαρμογή της αρχής ο «ρυπαίνων πληρώνει», ώστε να αρχίσουν όλοι να συναισθάνονται ότι εφόσον δημιουργούν αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, θα πρέπει και να λογοδοτήσουν. Για το λόγο αυτό βασιζόμαστε στην ενημέρωση και στις συμβουλές, ώστε να αλλάξουμε τη στάση των πολιτών απέναντι στο περιβάλλον, αλλά και τη γνώμη των εταίρων μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που μέχρι πρόσφατα μας έβλεπαν ως το μαύρο πρόβατο σε θέματα που είχαν να κάνουν με το περιβάλλον. Για να γίνει αυτό πρέπει ασφαλώς η πολιτική βούληση να εκφραστεί με περισσότερη αποφασιστικότητα ώστε να πετύχουμε

⁹⁰⁶ Οι ενδείξεις κατατάσσονται στα πραγματικά αποδεικτικά μέσα, γιατί αποκαλύπτονται από επισκόπηση πραγματικής κατάστασης. Ως ένδειξη, θεωρούνται γεγονότα, καταστάσεις ή αντικείμενα που εξαιτίας των ειδικών συνθηκών κάτω από τις οποίες συνέβησαν ή διαμορφώθηκαν αποκτούν ειδική σημασία για την ανάκριση του εγκλήματος.

⁹⁰⁷ Περιοδικό «Περιβάλλον 21», τεύχος 1^ο 09/04, σελ.50 υπό την επιμέλεια της δημοσιογράφου Βάνας Κεκάτου, κατά την οποία φαίνεται μια όψη της δικαιοπολιτικής προσέγγισης του θεσμού των “Επιθεωρητών Περιβάλλοντος», υπό το πρίσμα του απαραίτητου χαρακτήρα ή μη της θεσπίσεως και υπάρξεώς τους.

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

καλύτερες επιδόσεις τόσο ως προς την εναρμόνιση της χώρας με την κοινοτική περιβαλλοντική νομοθεσία, όσο και προς την εφαρμογή της.

Το στοιχείο που έχουμε θέσει είναι να εγγυηθούμε ότι ο πολίτης θα έχει ελεύθερη πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφόρηση, γιατί αυτό αποτελεί την μόνη ικανή προϋπόθεση για την ενεργοποίησή του.

Καλά όλα αυτά, όμως μπορούν να εφαρμοστούν σε μια χώρα που από τη μια δεν έχει οξυμένη οικολογική συνείδηση και από την άλλη πάρα πολλά πράγματα κολλάνε στα γρανάζια της γραφειοκρατίας;

“Γνωρίζουμε τις δυσκολίες, αλλά είμαστε αποφασισμένοι να κάνουμε τη δουλειά μας με αποφασιστικότητα, διαφάνεια και αξιοπιστία, ώστε να διαμορφωθεί ευνοϊκό κλίμα εμπιστοσύνης και να υπάρξει κοινωνική αποδοχή και συναίνεση. Στις προθέσεις μας είναι να αναδείξουμε και τον συντονιστικό ρόλο ενισχύοντας και υποστηρίζοντας τις άλλες αρμόδιες Υπηρεσίες, που διενεργούν τέτοιους ελέγχους. Είναι γεγονός ότι πολλά είναι τα κακώς κείμενα στη χώρα μας και δεν είναι δυνατό να τα επιλύσουμε ως δια μαγείας. Είμαστε εδώ για να συμβάλουμε αφενός σε ένα συμμάζεμα, που θα το βρούμε μπροστά μας, γιατί έχει να κάνει με την ποιότητα της ζωής μας, αφετέρου στη διαμόρφωση μιας οικολογικής συνείδησης. Ελπίζουμε μάλιστα ο ρόλος μας να είναι πιο αποφασιστικός στο μέλλον, ούτως ώστε όχι μόνο να εισηγούμαστε στο νομάρχη, τον περιφερειάρχη, τον υπουργό την επιβολή προστίμων, αλλά και να μπορούμε να συμμετέχουμε πιο ενεργά στην υλοποίηση αυτών. Ένα άλλο ζήτημα στο οποίο θα αναφερθώ, από την μέχρι σήμερα εμπειρία μας έχει προκύψει ότι ο μεγαλύτερος παραβάτης είναι το Δημόσιο και ειδικότερα οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που θέλοντας να επιδείξουν έργο γρήγορα, και υπό την πίεση διαφόρων παραγόντων υλοποιούν έργα χωρίς να τηρούν την κείμενη περιβαλλοντική νομοθεσία.”

Πώς ακριβώς θα κάνετε λοιπόν αυτούς τους ελέγχους;

“Οι έλεγχοι μπορεί να είναι τακτικοί ή έκτακτοι, και μπορεί να διενεργηθούν είτε μετά από προειδοποίηση των υπευθύνων, είτε χωρίς προειδοποίηση. Έλεγχοι επίσης γίνονται έπειτα από καταγγελίες. Για να ετοιμαστεί όμως μια επιθεώρηση απαιτείται αρκετός χρόνος. Προτού βγούμε λοιπόν, έχουμε περάσει αρκετούς σκοπέλους, προκειμένου να συγκεντρώσουμε όλα τα απαραίτητα στοιχεία από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Είμαστε όμως ικανοποιημένοι διότι, από την αρχή του χρόνου που άρχισε ουσιαστικά να λειτουργεί η Υπηρεσία μέχρι και τον Απρίλιο, διενεργήθηκαν πάνω από 30 επιθεωρήσεις και από αυτές σε 10 περιπτώσεις ολοκληρώθηκε η διαδικασία και έγινε εισήγηση προστίμου. Το μήνα Μάιο διενεργήθηκαν 17 επιθεωρήσεις και ανάλογος αριθμός επιθεωρήσεων θα διενεργηθούν και τους επόμενους μήνες.”

Πώς γίνεται η εισήγηση της επιβολής προστίμου;

“Για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου λαμβάνεται υπόψη το είδος και το μέγεθος της ρύπανσης, το είδος του ρύπου, η ένταση των προβλημάτων της περιοχής, το μέγεθος του έργου και το ιστορικό του σε σχέση με προηγούμενες παραβιάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Ανάλογα, λοιπόν με τη σοβαρότητα της παράβασης η Υπηρεσία μας εισηγείται την επιβολή προστίμου ως εξής: Στον οικείο νομάρχη μέχρι

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

58.000Ευρώ. Στον περιφερειάρχη μέχρι 146.735 Ευρώ και στον Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ 146.735 Ευρώ και άνω.”

78 άνθρωποι για πάνω από 12.000 έργα, είναι αριθμοί που υποδηλώνουν μία μάλλον άνιση μάχη.

“Ναι, ο προβλεπόμενος αριθμός Επιθεωρητών είναι πολύ μικρός για το έργο που πρέπει να φέρουμε σε πέρας”, παραδέχεται η κυρία Καραβασίλη, “πιστεύουμε όμως, ότι στο μέλλον θα ενισχυθεί η Υπηρεσία μας, αφού πραγματικά είναι ανθρωπίνως αδύνατο να καταφέρουμε να κάνουμε 2.500 επιθεωρήσεις το χρόνο”. Τέλος, προσθέτει η κυρία Καραβασίλη, “δεν λύνεται το πρόβλημα μόνο με ποινές, αλλά απαιτείται ένα συνολικό πλέγμα νομοθετικών και άλλων ρυθμίσεων, που θα αποτρέπει τον κάθε επιτήδειο να παρανομεί και να προστατεύει το περιβάλλον. Έχουν γίνει πολλές διασκέψεις σχετικά στην Ευρώπη, αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο και έχουν ληφθεί σημαντικές αποφάσεις για την επίτευξη μιας ανάπτυξης που θα εγγυάται οικονομική βιώσιμη ανάπτυξη, κοινωνική συνοχή, και προστασία του περιβάλλοντος και πολλά έχουν γίνει προς αυτήν την κατεύθυνση, ενώ προσαρμόζεται σχετικά η κοινοτική νομοθεσία, ενσωματώνοντας πλέον τις περιβαλλοντικές απαιτήσεις. Τα τελευταία χρόνια έχει φανεί ότι αρχίσαμε να συνειδητοποιούμε και στην Ελλάδα τη σημασία όλων αυτών και να παίρνουμε πιο αποτελεσματικά μέτρα. Η δημιουργία κατάλληλων μηχανισμών ελέγχου, όπως είναι η Υπηρεσία μας, είναι ένα σαφές δείγμα της στροφής που έχει συντελεσθεί σχετικά”.

Όσον αφορά στη δική μου βιωματική εμπειρία, η οποία προέρχεται από την συνεργασία μου ως Αξ/κος της ΕΛ.ΑΣ με επιθεωρητές περιβάλλοντος και σε άτυπη συνέντευξη και συζητήσεις με μια άλλη εξίσου έμπειρη Επιθεωρήτρια περιβάλλοντος, κατόπιν ερωταπαντήσεων, εξήχθησαν τα εξής συμπεράσματα : α) Όταν δέχονται άρνηση ή δυσχέρεια στις έρευνές τους σε δημόσιους χώρους ελεύθερα προσβάσιμους (άρα και σε χώρους επιχειρηματικής δραστηριότητας σε ώρες λειτουργίας προσβάσιμες για το κοινό) ή β) όταν αναμένουν τέτοια μελλούμενη συμπεριφορά, ζητούν καταρχάς τη συνδρομή της Αστυνομίας, ώστε να διενεργήσουν τον διοικητικό τους έλεγχο.

Οι “αυτοψίες” που διενεργούν (τουλάχιστον 2 επιθεωρητές) γίνονται παρουσία του υπευθύνου της επιχειρηματικής δραστηριότητας, ο οποίος αν θέλει υπογράφει και την σύνταξη του εγγράφου της αυτοψίας, ενώ στο έγγραφο αυτό αναγράφεται και ο Ν. 2947/2001 και το υπ’αριθμ..165/2003 Π.Δ, δυνάμει των οποίων δύναται να ελέγχουν έχοντας νομική βάση και εξουσιοδότηση. Όταν διαπιστώνεται περιβαλλοντολογική παράβαση καλούν τον υπεύθυνο⁹⁰⁸-εκπρόσωπο της εταιρίας⁹⁰⁹ που ασκούσε την κινδυνώδη ή βλαπτική για το περιβάλλον επιχειρηματική δραστηριότητα, στην έδρα⁹¹⁰ της Υπηρεσίας τους προς ένα είδος “απολογίας”⁹¹¹. Η διαδικασία της κλήσης είναι έγγραφη.

⁹⁰⁸ Εκ της εγγυητικής του θέσης.

⁹⁰⁹ Συνήθως η επιχείρηση έχει νομική προσωπικότητα.

⁹¹⁰ Κτίριο “ΘΩΝ” Κηφισίας και Αλεξάνδρας στην Αθήνα-Αττική.

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Κατόπιν, γίνεται πράξη παράβασης που αφορά τον παραβάτη με την συγκεκριμένη επιχειρηματική δραστηριότητα «συνέπεια της δημιουργίας κίνδυνου ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος» και όλα αυτά διαβιβάζονται στην Εισαγγελική Αρχή. Στο διαβιβαστικό έγγραφο γίνεται μνεία όπως «Παρακαλούμε όπως σε περίπτωση δίωξης, ανακοινώστε αυτή στο Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, προκειμένου να ασκηθεί το παρεπόμενο δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής». Το 90% περίπου των διαβιβαστικών αυτών των υποθέσεων καταλήγει και σε ποινική Δίκη. Σ' αυτές, οι επιθεωρητές εξετάζονται ως μάρτυρες.

Η κυρία αντιδικία που αναπτύσσεται με τους συνηγόρους υπεράσπισης είναι σχετική με τον τρόπο ελέγχου ή εξέτασης λήψης δειγμάτων κτλ. Αυτές όμως γίνονται δυνάμει ειδικών διατάξεων⁹¹² και εκεί έγκειται η αντιδικία. Αυτή γίνεται εντονότερη κυρίως με τον διορισμό τεχνικών Συμβούλων. Το αποτέλεσμα όμως είναι κυρίως θετικό για την Υπηρεσία, διότι «σπάνια χάνουν υπόθεση», όπως απάντησε η ίδια.

Πρόβλημα για τους επιθεωρητές αποτελεί η έλλειψη δυνατότητάς⁹¹³ τους να σταματούν διερχόμενα φορτηγά-οχήματα προς έλεγχο, τα οποία είναι «ύποπτα» (λχ. κατόπιν καταγγελιών) μεταφοράς τοξικών ουσιών και εργοστασιακών αποβλήτων, χωρίς την απαιτούμενη άδεια, χωρίς δελτίο κίνησης και τα λοιπά νομιμοποιητικά έγγραφα της μεταφοράς.

Όμως από την άλλη πλευρά, σημαντικό είναι ότι σε κάθε επιχείρηση που για την δραστηριότητά της απαιτείται Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντολογικών Όρων⁹¹⁴ (ΑΕΠΟ), αυτές οι επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες να έχουν την ΑΕΠΟ με τα συνημμένα της διαθέσιμη και να επιδεικνύεται από τους υπεύθυνους της εταιρείας σε κάθε αρμόδιο όργανο που διενεργεί έλεγχο στις εγκαταστάσεις της μονάδας. Ουσιαστικώς, τα αρμόδια εποπτικά όργανα ελέγχουν αν η εταιρεία λειτουργεί σύμφωνα με τα οριζόμενα στην ΑΕΠΟ και η εταιρεία υποχρεούται να διευκολύνει αυτόν τον έλεγχο, δεδομένης της ευκαιρίας και της δυνατότητας της Αρμόδιας Αρχής που εξέδωσε την ΑΕΠΟ να προτείνει την λήψη πρόσθετων μέτρων (ή και να απαγορεύσει την συνέχιση της επιχειρηματικής δραστηριότητας).

⁹¹¹ Δεν κατάλαβα να προβλέπεται κατά την διαδικασία αυτή από τον Νόμο, η θεσμοθέτηση άσκησης του δικαιώματος πληροφόρησης, περαιτέρω προθεσμίας χορήγησης πέραν των 5 ημερών που προβλέπεται και λοιπές προεκτάσεις των δικαιωμάτων αυτών.

⁹¹² Κοινών Υπουργικών Αποφάσεων κατά εξουσιοδότηση του Ν. 1650/96 ΒΛΕΠ. ΚΥΑ50910/2003, 11014/2003, 2939/2001, 3199/2003, ΥΔΕΙΒ/221/92/1915(1,5,7 και 10) και είναι υγειονομικές διατάξεις.

⁹¹³ Δεν το προβλέπει ο εν λόγω νόμος από τον οποίο διέπεται η δράση τους.

⁹¹⁴ ΑΕΠΟ βλεπ. παραρτήματα όπου υπάρχει η τελευταία σελίδα μιας ΑΕΠΟ καθώς απ' αυτή προκύπτουν έμμεσα υποχρεώσεις της εταιρείας να δέχεται και να διευκολύνει τον έλεγχο που της γίνεται από τις αρμόδιες υπηρεσίες.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

7.3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Όταν γίνεται μια προσπάθεια εντοπισμού και παρουσίασης ποινικών δικονομικών προβλημάτων, κατ' ουσίαν τα προβλήματα αυτά αφορούν το πεδίο της ποινικής δίκης όπου συγκρούονται συμφέροντα υψίστης σημασίας, από την μια πλευρά της πολιτείας που αξιώνει την ποινική προστασία ενός εννόμου αγαθού και από την άλλη του ατόμου, που βρίσκεται στη θέση του κατηγορουμένου και έχει την αξίωση να επιζητά να μην παραβιάζονται τα δικαιώματά⁹¹⁵ του, καθότι βρίσκεται απέναντι στην πανίσχυρη κατηγορούσα αρχή μιας πολιτείας, η οποία ενεργεί με χαρακτήρα καταναγκαστικό (καθόσον τεκμαίρεται μονοπωλιακά⁹¹⁶ την νομιμοποίηση της κρατικής βίας).

Αναφορικά τώρα με τα δικονομικά προβλήματα στην ποινική προστασία του περιβάλλοντος, θα αναρωτιόταν κανείς όχι άδικα εκ πρώτης όψεως, σε ποια ποινικά δικονομικά προβλήματα θα αναφερθεί κάποιος, καθόσον το αρ.28 του Ν.1650/86, δεν έχει δικονομικές διατάξεις. Εν προκειμένω όμως αν σκεφτεί περισσότερο τον τρόπο ελέγχου της τήρησης των διοικητικών διατάξεων που προστατεύουν το περιβάλλον, θα κρίνει κανείς την πρώτη διαπίστωσή του επιπόλαια και θα μπορέσει να προβληματιστεί στα παρακάτω που ακολουθούν στην παρούσα εργασία.

7.3.A. ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 ΕΣΔΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

Έτσι - σε συνέχεια των προαναφερθέντων - η προβληματική επανέρχεται στον επιστημονικό διάλογο σχετικά με περιθώρια και τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 6 ΕΣΔΑ στο χώρο του διοικητικού δικαίου εν γένει. Σε συνέχεια του 2^{ου} κεφαλαίου αξίζει λόγω της ιδιαίτερης αυτής προβληματικής να επισημανθούν εκ νέου τα παρακάτω:

Όπως είναι αυτόδηλο από τις ποινικές κυρώσεις διακρίνονται⁹¹⁷ οι διοικητικές, που επιβάλλονται κατά κανόνα από τη διοίκηση ή από τις ανεξάρτητες

⁹¹⁵ Δικαιώματα που πηγάζουν από το Σύνταγμα, την ΕΣΔΑ, τον ΧΘΔΑ, από την Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου καθώς και από το Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, βλ. ενδεικτικώς άρ. 5,7,9,19 του Συντάγματος, αρ.5,6 ΕΣΔΑ, αρ. 48 παρ.1 ΧΘΔΑ, αρ.11 της Παγκόσμιας Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της 10/02/1948 και αρ.14 παρ.2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα της 19/12/1966. Βλ. εκτενέστερα *Ναϊντο Χ. «Αποδεικτικές Απαγορεύσεις στην Ποινική Δίκη»*, σελ.79 επομ. Εκδόσεις Σακκουλα, 2010, βλ. ο.π. *Αλεξιάδη* για το τεκμήριο της αθωότητας, σελ.1-29, βλ. ο.π. *Καρρά*, σελ. 55-57.

⁹¹⁶ Βλ. απόψεις μέσα από *STUART HALL*, «Η Διαμόρφωση της Νεωτερικότητας». σελ. 175, Εκδόσεις, Σαββάλα, 2003

⁹¹⁷ Βλ.ενδ. μεταξύ άλλων για την Διάκριση μεταξύ ποινικών και διοικητικών κυρώσεων και τον *Αδάμ. Χ. Παπαδαμάκη*, «Η σχέση της πειθαρχικής διαδικασίας με την ποινική δίκη» στο

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

διοικητικές αρχές, όταν ο διοικούμενος παραβιάζει τις υποχρεώσεις του. Με τις διοικητικές κυρώσεις ο υποβαλλόμενος σ' αυτές δεν αποδοκιμάζεται ως πολίτης, αλλά ως διοικούμενος, επειδή παρέβη υποχρέωση στο πλαίσιο συγκεκριμένης δραστηριότητας. Γι' αυτό μάλιστα προϋπόθεση είναι και ο προϋφιστάμενος δεσμός αυτού με τη διοίκηση.

Στις διοικητικές κυρώσεις υπάγονται και οι πειθαρχικές ποινές που επιβάλλονται σε δημοσίους υπαλλήλους ή λειτουργούς⁹¹⁸. Η διάκριση μεταξύ ποινικών και διοικητικών κυρώσεων έχει και μεγάλη πρακτική σημασία, επειδή από αυτήν εξαρτώνται αν θα παρασχεθούν στον παραβάτη οι εγγυήσεις που συνοδεύουν την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, οι οποίες αποτελούν μια από τις πλέον σημαντικές κατακτήσεις του νομικού μας πολιτισμού, όπως ήδη διαφάνηκε από τα έως τώρα αναγραφόμενα. Ενδεικτικά επισημαίνονται οι εξής διαφορές:

- Η επιβολή της ποινής, σε αντίθεση με τη διοικητική κύρωση αποτελεί απονομή δικαιοσύνης και όχι άσκηση της διοίκησης.⁹¹⁹
- Η διοικητική ποινή μπορεί να ανακληθεί ελεύθερα από την αρχή που την επέβαλε, κάτι που δεν συμβαίνει με την ποινική κύρωση⁹²⁰.
- Η σωρευτική επιβολή ποινικής και διοικητικής κύρωσης δεν συνιστά διπλή απαξιολόγηση του αυτού αδίκου και είναι κατά κανόνα επιτρεπτή. Αντίθετα η σόρευση δύο ποινών για την αυτή πράξη στο πλαίσιο της ίδιας έννομης τάξης περιορίζει τη θεμελιώδη αρχή *ne bis in idem*⁹²¹.
- Η ποινική κύρωση πάντοτε ενέχει κοινωνικό στιγματισμό (κοινωνικοηθική αποδοκιμασία), ενώ η διοικητική κύρωση όχι κατ' ανάγκη, αλλά και όταν ενέχει τέτοια αποδοκιμασία, αυτή περιορίζεται στο status του τιμωρούμενου ως διοικούμενου⁹²².
- Η θεμελιώδης αρχή του ποινικού δικαίου «ουδεμία ποινή χωρίς νόμο» δεν ισχύει απερίοριστα προκειμένου περί διοικητικών – πειθαρχικών κυρώσεων. Ορθότερη ωστόσο είναι η άποψη που δέχεται την απερίοριστη εφαρμογή της αρχής και στις διοικητικές κυρώσεις⁹²³.

«Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης» Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Εκδόσεις Αντ. Σάκουλα 2016 Α' τόμος σελ. 522 επ.

⁹¹⁸ (λ.χ. όπως η επίπληξη, πρόστιμο, ποινή κλπ) Βλ. μεταξύ άλλων και Χ. Μυλωνόπουλου, Ποινικό Δίκαιο, Γεν. μέρος, Ι, 2007

⁹¹⁹ Βλ. Χ. Μυλωνόπουλου, ό.π., σελ 48. Για τον λόγο αυτό, άλλωστε, ο κολασμός των εγκλημάτων ανήκει στην αποκλειστική δικαιοδοσία των τακτικών ποινικών δικαστηρίων (αρ. 96§1 Συντ)

⁹²⁰ Βλ. Χ. Μυλωνόπουλου, ό.π., σ. 48

⁹²¹ Βλ. σχετ. Ανδρουλάκη, Ποινικό Δίκαιο, Γεν. μέρος, Ι, σελ. 32

⁹²² Βλ. Χ. Μυλωνόπουλου, ό.π., σ. 48-49.

⁹²³ Βλ. Χ. Μυλωνόπουλου, ό.π. σ. 49· επίσης Βλαχόπουλου, Η εφαρμογή της αρχής *nullum crimen nulla poena sine lege praevia* στο πειθαρχικό ποινικό δίκαιο, Δ. Δίκη ΙΑ' (1999), σ. 564, Ι. Συμεωνίδη, Η διόγκωση της κυρωτικής λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης και η αμφισβήτηση της συνταγματικότητάς της, Δ Δικ, 1992, σ. 495 επ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

7. 3.B. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΤΩΝ «ΑΠΟΔΕΙΞΕΩΝ»

Το άρθρο 72 Κ.Π.Δ. ορίζει ότι την ιδιότητα του κατηγορουμένου την αποκτά εκείνος εναντίον του οποίου ο Εισαγγελέας άσκησε ρητά την ποινική δίωξη και εκείνος στον οποίο σε οποιοδήποτε στάδιο της ανάκρισης αποδίδεται η αξιόποινη πράξη και εκείνος που αναφέρεται στην μήνυση, στην έγκληση, στην αίτηση ή στην έκθεση για αξιόποινη πράξη.

Στο πλαίσιο της ερμηνείας⁹²⁴ του αρ. 6 της ΕΣΔΑ, ως κατηγορούμενος θεωρείται το πρόσωπο εναντίον του οποίου εκδηλώνεται μια πράξη βούλησης των διωκτικών αρχών, από την αξιολόγηση της οποίας συνάγεται η πρόθεσή τους να αρχίσουν μια διερευνητική διαδικασία κατά του προσώπου αυτού που εικάζουν ως δράστη μιας αξιόποινης πράξης. Μάλιστα δεν απαιτείται να υπάρχει μια ιδιαίτερη και ξεκάθαρη απόφαση να διωχθεί κάποιος ως κατηγορούμενος, μπορεί η πράξη βούλησης ή διωκτική πρόθεση να προκύπτει συμπερασματικά από την υπόθεση, όταν τα διωκτικά όργανα διερευνούν έχοντας στο «στόχαστρο» κάποιον ύποπτο.

Γιατί όμως υπάρχει ανάγκη να ειπωθούν τα παραπάνω; Διότι όπως επισημάνθηκε και υφίσταται - εκ της μείζονος σημασίας της - ανάγκη να ξανά ειπωθεί, παρόλο που ο χαρακτηρισμός ενός προσώπου ως κατηγορούμενου έχει από κοινωνική άποψη δυσάρεστες επιπτώσεις (λόγω του στιγματισμού που τον ακολουθεί), ωστόσο ο ίδιος ο χαρακτηρισμός από δικονομική άποψη παίρνει την μορφή εγγύησης υπέρ του ατόμου.

Εν κατακλείδι, οι εγγυήσεις αυτές αφορούν τα χαρακτηριστικά περί δίκαιης δίκης που περιγράφονται στο αρ. 6 της ΕΣΔΑ και ερμηνεύονται νομολογιακά από το ΕΔΔΑ. Έτσι για την εν θέματι προβληματική θα γίνει μνεία καταρχάς στο αρ. 6 παρ. 1,2 της ΕΣΔΑ που προβλέπει το δικαίωμα στην μη αυτοενοχοποίηση (και μη έργο αυτοενοχοποίησης) και το τεκμήριο της αθωότητας αντίστοιχα.

Οι προϋποθέσεις συνδρομής του εν λόγω τεκμηρίου⁹²⁵ και αντίστοιχου δικαιώματος (ώστε να αναγνωρίζονται) είναι: α) Προφανώς η ύπαρξη υποκείμενου υπέρ του οποίου αναγνωρίζεται το τεκμήριο και το δικαίωμα αυτό και εκφράζεται με τον όρο⁹²⁶ «παν πρόσωπο» και β) η ύπαρξη κατηγορίας για διάπραξη εγκλήματος και αυτό προσδίδει στη διαδικασία το χαρακτηρισμό της ποινικής διαδικασίας.

⁹²⁴ Βλ. ο.π. *ΑΙΕΞΙΑΔΗ*, σελ. 11,12,13 παραπομπές 31,32 και 34 στην οποία εμφανίζεται η αντίθετη άποψη του Καθηγητή Ανδρουλάκη, ο οποίος θεωρεί προϋπόθεση της ιδιότητας του κατηγορουμένου την έναρξη της ποινικής δίκης (υπόψιν ότι στην έννοια του προσώπου δεν θεωρείται μόνο το φυσικό πρόσωπο αλλά και το νομικό, δεδομένου ότι άλλα εθνικά δίκαια αναγνωρίζουν ποινική «ευθύνη» σε νομικά πρόσωπα). Βλ. και *Παπαϊωάννου Ζ.* «Περιεχόμενα και όρια της αστυνομικής εξουσίας», σελ. 672-680 και παραπομπή 2395, σελ.643-663 παραπομπή 2332 και 2334.

⁹²⁵ Ευαπόδεικτα συνάγεται ότι το ίδιο τεκμήριο δεσμεύει επίσης όλα τα δικαστικά πρόσωπα καθώς και τους κρατικούς λειτουργούς, οι οποίοι παίρνουν μέρος με οποιαδήποτε ιδιότητα στην ποινική διαδικασία.

⁹²⁶ Αρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ καταρχάς - όπως ήδη αναλύθηκε - αναφέρεται σε υποθέσεις αστικής και ποινικής φύσεως. Υπό το πρίσμα όμως της νομολογίας⁹²⁷ του ΕΔΔΑ – που αξίζει να επισημανθεί εκ νέου - γίνεται δεκτό ότι το αρ. 6 περί δίκαιης δίκης επέχει θέση και σε διαδικασίες συλλογής αποδεικτικών μέσων σε βάρος οποιουδήποτε προσώπου, τα οποία μπορεί να «μορφοποιούνται» υπό τον «μανδύα» και την «σκέπιν» των διοικητικών ερευνών, υπό την προϋπόθεση ότι αυτές μπορούν να οδηγήσουν είτε σε διοικητική κύρωση που όμως επέχει θέση ποινής⁹²⁸, κρινόμενη εκ της βαρύτητάς⁹²⁹ της, είτε τα αποτελέσματα των «διοικητικών αυτών ερευνών» θα αποτελέσουν συστατικά στοιχεία επιβαρυντικών αποδεικτικών μέσων που θα χρησιμοποιηθούν σε μια ποινική διαδικασία. Δεδομένης της άνευ δικαιοσύνης αξίας να τηρηθούν οι διατάξεις του αρ. 6 κατά τη διάρκεια μιας ποινικής δίκης και να μην τηρηθούν και κατά τη διάρκεια της συλλογής των επιβαρυντικών αποδεικτικών μέσων, τα οποία θα αποτελέσουν τη θεμέλιο βάση και για τον πυλώνα την έναρξη μιας ποινικής διαδικασίας⁹³⁰. «Εν προκειμένω το εύρος της έννοιας της “αξιοποίησης πράξης και το εύρος της έννοιας της “ποινικής” δίκης κατά το ΕΔΔΑ δεν θα πρέπει μόνο να ταυτίζεται με τους συγκεκριμένους ορισμούς που δίδονται από τα εθνικά δικαιοσύνη συστήματα, διότι μπορεί να είναι ευρύτερο και προσδιορίζεται κάθε φορά από την νομολογία του ΕΔΔΑ. Έτσι, ανακύπτουν ζητήματα⁹³¹ που συνδέονται με το επιτρεπτό ή μη της παραπομπής στο ακροατήριο και την επιβαρυντική αποδεικτική αξιοποίηση από την εκάστοτε κατηγορούσα αρχή, της επιβολής κύρωσης σε βάρος προσώπου που κατηγορείται για τέλεση αξιοποίησης πράξης, αν για παράδειγμα παραβιαστεί το δικαίωμά του στην μη αυτοενοχοποίηση και το τεκμήριο της αθωότητας.

Εν προκειμένω τώρα για τους διοικητικούς ελέγχους των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος που διενεργούνται βάσει του αρ. 9 του Ν.2947/2001, αυτοί διακρίνονται σε προληπτικούς-δειγματοληπτικούς αλλά και ελέγχους που γίνονται κατόπιν καταγγελίας για συγκεκριμένα πρόσωπα – για συγκεκριμένη επιχειρηματική δραστηριότητα.

Ως προς τους ελέγχους προληπτικού και δειγματοληπτικού χαρακτήρα, δεν υπάρχει κάποιο πρόβλημα που να αφορά⁹³² την ποινική επιστήμη.

⁹²⁷ Βλ. ενδεικτικώς Χ.Μυλωνοπουλο «Κοινοτικό ποινικό δίκαιο και γενικές αρχές κοινοτικού δικαίου», περιεχόμενο παραπομπής 30 στη σελ. 164, Ποινικά Χρονικά Ξ12010

⁹²⁸ Οι λεγόμενες «κρυπτοποινές», Βλ. ύψος προστίμων που προβλέπονται στον Ν.2947/2001 προς προβληματισμό.

⁹²⁹ Εξαρτάται από την κοινωνικοηθική απαξία που επιφέρει μια διοικητική κύρωση Βλ.ο.π. Χ.Μυλωνοπουλο, Ποιν. Χρον. Ξ2010, σελ. 134.

⁹³⁰ Είτε αυτή θα ονομαστεί ποινική δίωξη, είτε προκαταρκτική έρευνα είτε προανάκριση είτε όμως και «αστυνομική έρευνα», υπό την ευρύτερη έννοια.

⁹³¹ Βλ. σχετικώς Ο. Τσόλκα «Το δικαίωμα στην μη αυτοενοχοποίηση και το τεκμήριο της αθωότητας», Ποιν. Χρονικά ΝΔ/ 2004, σελ. 97 επομ.

⁹³² Γιατί αφορά άλλους κλάδους της νομικής επιστήμης κυρίως του διοικητικού δικαίου, αναφορικά με το αν υποκρίπτεται κάποια «κρυπτοποινή», αν υπήρξε κατάχρηση διοικητικής διαδικασίας κ.λ.π. Εκτός αν είναι δυνατόν μια δικαιοκρατικά ελλειμματικώς λειτουργούσα διοίκηση να διαστρέψει έναν δειγματοληπτικό έλεγχο σε κατασταλτικό (αν όχι και σε ανακριτικό, οπότε η δράση της εκφεύγει των

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Ως προς τους ελέγχους όμως που έχουν «συγκεκριμενοποιηθεί», τίθεται θέμα ισχύος του δικαιώματος και του τεκμηρίου, προς όφελος εκείνων των προσώπων κατά των οποίων στρέφονται οι υπόνοιες⁹³³ των διωκτικών αρχών (δηλ. της ΕΥΕΠ⁹³⁴) για τετελεσμένη αξιόποινη πράξη. Οι έλεγχοι που συγκεκριμενοποιούνται ταυτίζονται με «διοικητικούς ελέγχους κατασταλτικού χαρακτήρα». Πρόκειται δηλαδή για μια διοικητική διαδικασία⁹³⁵ που σκοπό έχει την καταστολή διαπιστούμενων διοικητικών παραβάσεων δια της επιβολής διοικητικών κυρώσεων. Η μη συμμόρφωση του διοικούμενου προς τις κρατικές επιταγές (δηλαδή προς τις επιταγές της ισχύουσας περιβαλλοντολογικής νομοθεσίας) καθώς και η επανόρθωση της βλάβης (εάν αυτό είναι εφικτό) που προξενήθηκε με την ανυπακοή του διοικούμενου στην «περιβαλλοντική τάξη» γίνεται δια της επιβολής διοικητικής κύρωσης κατ' αυτού (σύμφωνα με το αρ. 9 του Ν.2947/2001).

Όμως, όπως έχει ήδη ειπωθεί, ο έλεγχος, οι αυτοψίες που διενεργούνται από την ΕΥΕΠ, οι διοικητικές πράξεις επιβολής προστίμου, η «απολογία» του παραβάτη της περιβαλλοντολογικής νομοθεσίας διαβιβάζονται στην κατηγορούσα αρχή και αποτελούν χρήσιμα αποδεικτικά μέσα.

Στην περίπτωση που μέσα σε όλη αυτή τη διαδικασία ή μέρος αυτής το ελεγχόμενο πρόσωπο καλείται ως «μέσο απόδειξης» να συμβάλει στη συλλογή επιβαρυντικών για τον ίδιο αποδεικτικών μέσων⁹³⁶, ή καλείται να καταθέσει για αυτοεπιβαρυντικά γεγονότα⁹³⁷ ή υφίσταται οποιοδήποτε είδος εξαναγκασμού⁹³⁸ στο

ορίων του διοικητικού δικαίου και εισέρχεται στο πεδίο της ποινικής δικονομίας). Προκείμενου δηλ. η διοίκηση να παρακάμψει τις αυστηρότερες εγγυήσεις που οφείλει να τηρήσει για την διενέργεια ενός κατασταλτικού (πολλώ μάλλον :ενός ανακριτικού) χαρακτήρα ελέγχου, ενδέχεται να μετέλθει το τέχνασμα ότι διενεργεί απλώς δειγματοληπτικό έλεγχο. Για να διακρίβώνεται λοιπόν η νομιμότητα μιας ελεγκτικής ενέργειας εκ μέρους της διοίκησης απαιτείται να αποσαφηνίζεται κάθε φορά επί τη βάσει ποίας πληροφορίας ή γνώσεως έδρασε, και αν αποδεικνύεται ότι η σοβαρότητα των πληροφοριών που είχε την συγκεκριμένη στιγμή ήταν τέτοια ώστε να μην της επιτρέπεται προληπτικός διοικητικός έλεγχος, αλλά επέμβαση μόνο λ.χ. ως προανακριτικής αρχής, τότε (πέραν της όποιας υπηρεσιακής ευθύνης) ενδέχεται το αποδεικτικό υλικό να αξιολογηθεί ως παρανόμως κτηθέν (αρ.177παρ.2 Κ.Π.Δ.).Βλ. ο.π. *ΛΙΒΟΣ* Ν,σελ.457

⁹³³ Το θεμελιώδες χαρακτηριστικό κάθε κατασταλτικής ενέργειας της διοίκησης έγκειται ακριβώς στο ότι αφενός μεν αυτή διενεργείται πάντοτε επί τη βάση υπόνοιας σε βάρος συγκεκριμένου πολίτη και αφετέρου επί τη βάσει της υποθέσεως ότι ο εν λόγω πολίτης δεν τέλεσε αορίστως κάποιο διοικητικό ή ποινικό αδίκημα αλλά ότι βαρύνεται με την διάπραξη συγκεκριμένης πράξης για την απόδειξη της οποίας είναι αρμόδια αποκλειστικώς η διοίκηση. Βλ. ο.π. *ΛΙΒΟΣ*, σελ. 457

⁹³⁴ Οι αρμοδιότητες και ο σκοπός της ΕΥΕΠ προσομοιάζουν την ΕΥΕΠ με διωκτική αρχή (ιδίως τώρα που οι Επιθεωρητές γίνονται και ειδικοί ανακριτικοί υπάλληλοι).

⁹³⁵ Επομένως υπάρχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις αντίστοιχα που απορρέουν από τον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασία και τον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, Βλ. *Ν. Λίβο* σε *Ν.Κουράκη* με τη συνεργασία *Δ.Ζιούβα* «Οικονομικά Εγκλήματα II», σελ.467, Εκδόσεις Αν. Σακουλα, 2007

⁹³⁶ Όπως για παράδειγμα να παράσχει έγγραφα με αυτοεπιβαρυντικό περιεχόμενο ή να καλείται να συνδράμει κατά την «αυτοψία».

⁹³⁷ Λ.χ. κατά τη διαδικασία «απολογίας» του στην Υπηρεσία, προς την αποδιδόμενη σε αυτό την κατηγορία.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

δικαίωμα του αυτοκαθορισμού του ατόμου που καλείται να συμβάλει λόγω ή έργω στη διαδικασία αποδεικτικών μέσων σε βάρος του και αυτή η διαδικασία ή το μέρος αυτής χρησιμοποιηθεί από την κατηγορούσα αρχή ως αποδεικτικό υλικό στοιχειοθέτησης της κατηγορίας του αρ.28 του Ν.1650/86, τότε - κατά τα όσα αναλύθηκαν και παρουσιάστηκαν - επέρχεται πλήρη ακυρότητα σύμφωνα με το στοιχείο δ της παρ. 1 του αρ.171 Κ.Π.Δ., όπως αυτό τροποποιήθηκε με τον Ν.3904/2010 που αφορούσε τον εξορθολογισμό και τη βελτίωση στην απονομή της ποινικής Δικαιοσύνης, διότι παραβιάζεται το αρ.6 παρ.1 και 2 της ΕΣΔΑ.

Παραβιάζεται ευαπόδεικτα και το τεκμήριο της αθωότητας που συνιστά υποχρέωση της πολιτείας να αντιμετωπίζει τον πολίτη ως αθώο μέχρι να αποδειχθεί νομίμως η ενοχή του⁹³⁹.

Η πολιτεία για να μην παραβιάζει το τεκμήριο αυτό, πρέπει στους προληπτικής φύσεως ελέγχους που διενεργούν οι Υπηρεσίες της (ΕΥΕΠ) και εμφανίζονται ως διοικητικές πράξεις, να διέπονται από τις γενικότερες αρχές⁹⁴⁰ της νόμιμης διεξαγωγής των διοικητικών πράξεων.

Σημαντικές προϋποθέσεις⁹⁴¹ για την νομιμότητα της διεξαγωγής είναι, μεταξύ άλλων, η ρητή πρόβλεψη στον νόμο⁹⁴², ο ελεγχόμενος να ενημερώνεται για τον χαρακτήρα και τον σκοπό που επιδιώκεται με αυτόν τον νόμο πριν τη διενέργειά του, όπως επίσης ο έλεγχος να τελεί σε αναλογία⁹⁴³ ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Κατ' αυτόν τον τρόπο τα αποτελέσματα ελέγχων προληπτικού – δειγματοληπτικού χαρακτήρα της ΕΥΕΠ, θα μπορούν να αποτελούν αποδεικτικά μέσα χωρίς να τελούν υπό τον φόβο της απόλυτης ακυρότητας. Η πλήρης δυνατότητα άσκησης του διοικούμενου, του δικαιώματος της ακρόασης, πληροφόρησης, παράστασης κατά τη διαδικασία της «απολογίας» θα επιφέρει και την αξιοποίηση⁹⁴⁴ αυτής της διαδικασίας ως αποδεικτικού μέσου στην κατηγορούσα αρχή.

Βέβαια, όλα τα παραπάνω κρίνονται κάθε φορά *in concreto* από τη διερεύνηση της κάθε υπόθεσης. Έτσι, κατά νομολογιακή προσέγγιση, αναφορικά με το δικαίωμα

⁹³⁸ Λ.χ. η Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ), «εξαναγκάζει» έμμεσα την «συνεργασία» του ελεγχόμενου προσώπου; Αν ναι σε τί βαθμό ώστε να μην παραβιάζεται το δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης;

⁹³⁹ Κατά συνέπεια από την ουσία του τεκμηρίου αυτού συνάγεται ότι αντικείμενο απόδειξης στην ποινική δίκη είναι κατά βάση η ενοχή του κατηγορουμένου, καθόσον η αθωότητά του τεκμαίρεται. Έτσι το βάρος της απόδειξης στην ποινική δίκη φέρει η κατηγορούσα αρχή και όχι ο κατηγορούμενος, βλ. ο.π. *Ο.Τσόλκα*, σελ.98-99

⁹⁴⁰ Βλ. ο.π. *Τάχο*, σελ.68

⁹⁴¹ Βλ. ο.π. *Λίβο*, σελ. 458

⁹⁴² Όχι μόνο το αντικείμενο δράσης, αλλά και τα όρια αυτής, βλ. για την προβληματική αυτή στο επίπεδο των νόμων «εν λευκώ», *Α. Παπανεοφύτου*. «Υπεράσπιση», Τόμος 4^{ος}, 1994, σελ. 641-544.

⁹⁴³ Το κριτήριο αυτό αποκτά για τον διοικούμενο την αυτονόητη σημασία του αργότερα, κατά την δικαστική εκτίμηση της νομιμότητας του ελέγχου.

⁹⁴⁴ Βλ. ως προβληματική της «Δογματική θεμελίωση, σκοπός και λειτουργία των απαγορεύσεων αξιοποίησης» του *χ. ναϊντου*., «Αποδεικτικές απαγορεύσεις στην ποινική δίκη», σελ. 27-28 και 79-82, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010

της μη αυτοενοχοποίησης και του τεκμηρίου της αθωότητας, ενδεικτικώς παρατίθενται οι κάτωθι αποφάσεις:

α) Απόφαση **2/1999** από την οποία καταδεικνύεται περιληπτικά ότι η ανάγνωση και αποδεικτική αξιοποίηση σε βάρος του κατηγορουμένου της ανωμοτί κατάθεσης που έδωσε κατά την προανάκριση επάγεται απόλυτη ακυρότητα. Η κατά παράβαση των διατάξεων των άρθρων 31 παρ. 2 εδ.β και 105 παρ.2 εδ. β ΚΠοινΔ ανάγνωση και αποδεικτική αξιοποίηση σε βάρος του κατηγορουμένου της ανωμοτί κατάθεσης που έδωσε κατά την προανάκριση, εφόσον έλαβε χώρα στην επ' ακροατηρίω διαδικασία μετά την θέση σε ισχύ του Ν. 2408/1996, επάγεται απόλυτη ακυρότητα. Αναίρουνται λόγω απόλυτης ακυρότητας οι προσβαλλόμενες αποφάσεις με τις οποίες, αφού απερρίφθη το αίτημα των κατηγορουμένων για μη ανάγνωση και αποδεικτική αξιολόγηση των ανωμοτί καταθέσεων τους ενώπιον αστυνομικών ανακριτικών υπαλλήλων κατά την αυτεπάγγελτη προανάκριση, προ της θέσεως σε ισχύ του ν. 2408/1996, το δικαστήριο αξιολόγησε τις καταθέσεις αυτές και κατέληξε στην περί ενοχής κρίση των κατηγορουμένων. Κατά την γνώμη της μειοψηφίας, η ως άνω κατάθεση διατηρεί δυνάμει του άρθρου 596 παρ.1 εδ.β ΚΠοινΔ το κύρος της και μετά την αντικατάσταση του άρθρου 105 ΚΠοινΔ, επιτρέπεται δε η αποδεικτική αξιολόγησή της, έστω και αν η διαδικασία λαμβάνει χώρα μετά την 4-6-1996, αφού το άρθρο 105 ΚΠοινΔ δεν απαγγέλλει ακυρότητα και της εξέτασης που κατά παράβασή του έγινε πριν από την έναρξη ισχύος του (Ολομ.ΑΠ 2/1999 Ποιν.Χρον.ΜΘ. 810).

β) Απόφαση **568/2008** από την οποία καταδεικνύεται περιληπτικά ο λόγος αναίρεσης για απόλυτη ακυρότητα. Παράβαση ΕΣΔΑ, διότι λήφθηκαν υπόψη προανακριτικές καταθέσεις του κρατουμένου. Αυτοενοχοποίηση. Αρ. 211 εδ. α ΚΠΔ. Δεν εξετάζονται ως μάρτυρες όσοι άσκησαν προανακριτικά και ανακριτικά καθήκοντα. Η απαγόρευση εκτείνεται και στους ειδικούς προανακριτικούς υπαλλήλους. Εξαίρεση, κατά τη διάταξη του άρθρου 174 του Ν. 2960/2001 περί Εθνικού Τελωνειακού Κώδικα, για Οικονομικούς Υπαλλήλους. Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται ανάλογα (30 παρ. 23 του Ν. 3296/2004) και στο ΣΔΟΕ (ΥΕΕ). Απορρίπτει αναίρεση.

γ) Απόφαση **133/2009** από την οποία καταδεικνύεται περιληπτικά η ηθική αυτουργία σε απάτη κακουργηματική. Είναι δεκτός λόγος αναίρεσης που αφορά στην δίχως αιτιολογία απόρριψη λόγω έφεσης για απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας, που προκλήθηκε από τη λήψη υπόψη κατάθεσης της κατηγορουμένης που δόθηκε στο πλαίσιο επιθεώρησης από το ΣΔΟΕ.

δ) Απόφαση **150/2010** από την οποία καταδεικνύεται περιληπτικά ότι η λήψη υπόψη και αξιοποίηση αποδεικτικώς εκ μέρους του Δικαστηρίου της μαρτυρικής κατάθεσης που δόθηκε πριν ο εξετασθείς αποκτήσει την ιδιότητα του κατηγορουμένου, δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα, γιατί αφορά στην υπεράσπιση του κατηγορουμένου και ειδικότερα το δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης. Αναίρεείται για απόλυτη ακυρότητα η προσβαλλόμενη καταδικαστική απόφαση, γιατί το δικαστήριο έλαβε υπόψη του ευθέως και αμέσως και αξιολόγησε σε βάρος του κατηγορουμένου την εξέτασή του ως μάρτυρα η οποία έγινε πριν αυτός αποκτήσει

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

την ιδιότητα του κατηγορουμένου με κάποιον από τους τρόπους που προβλέπει το άρθρο 72 του ΚΠΔ.

7.3.Γ. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ Η' ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΤΑΜΕΝΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ

Σύμφωνα με την διάταξη 63 παρ.1 του προϊσχύοντος Κ.Π.Δ. «Η πολιτική αγωγή για την αποζημίωση και την αποκατάσταση από το έγκλημα και για την χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης μπορεί να ασκηθεί στο Ποινικό Δικαστήριο από τους δικαιούμενους, σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα».

Κατά συνέπεια της παραπάνω διάταξης, η οποία παραπέμπει στον Αστικό Κώδικα, πολιτικώς ενάγων ήταν το πρόσωπο φυσικό ή νομικό που νομιμοποιούνταν να ζητήσει κατά τους όρους των αρ. 914⁹⁴⁵ Α.Κ. και 932 Α.Κ. την επιδίκαση αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, δηλαδή αυτός που άμεσα ζημιώθηκε ή υπέστη βλάβη εξαιτίας του αδικήματος, ουσιαστικώς ως φορέας του προσβαλλόμενου αγαθού.

Ποιά ήταν όμως η πρακτική σημασία όμως του δικαιώματος παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική προστασία του περιβάλλοντος; Η απάντηση βρισκόταν⁹⁴⁶ στην δυνατότητας του πολιτικώς ενάγοντα, με την παράστασή του στην ποινική δίκη, να αυξήσει ουσιαστικώς τις πιθανότητες διαλεύκανσης του αδικήματος και της καταδίκης του κατηγορουμένου.

Με μέτρο την παραπάνω κατεύθυνση και θέλοντας να ξεπεραστεί το «εμπόδιο» του αιτιακού συνδέσμου που απαιτείται μεταξύ ζημιογόνου γεγονότος και ζημίας, έπρεπε κάθε φορά στη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής να καταδεικνύεται ότι το έννομο αγαθό περιβάλλον εκτός από αυτοτελές⁹⁴⁷ έννομο αγαθό είναι και μεικτής φύσης, υπό την έννοια ότι η τυποποίηση των περιβαλλοντολογικών εγκλημάτων έχει και ως ρόλο την προστασία της ζωής, της

⁹⁴⁵ Έννοια της αδικοπραξίας και υποχρέωση αποζημίωσης εκ μέρους του αδικοπρακτούντα. Η αξίωση όμως αποζημίωσης για περιουσιακά ή ζημία ή ηθική βλάβη από αδικοπραξία προϋποθέτει την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ ζημιογόνου γεγονότος και ζημίας. Βλ. Κουράκη, σελ. 305, «Οικονομικά Εγκλήματα II», Εκδόσεις Αντ.Σακουλα, 2007.

⁹⁴⁶ Βλ. ο.π. Κουράκης, σελ. 304 αλλά και προβληματισμό Ανδρουλάκη όπως εμφανίζεται στον ίδιο, σελ. 305 όπου μια υπέρμετρη διεύρυνση του αριθμού των προσώπων που μπορούν να παραστούν ως πολιτική αγωγή, θα μπορούσε να νοθεύσει την φύση της ποινικής δίκης και να «καταστρέψει το τόσο σημαντικό έργο που συντελείται στους κόλπους της».

⁹⁴⁷ Στο αρ. 28 παρ. 1 εδ. α' του αρ. 28 του Ν. 1650/1986 τυποποιούνται δύο τρόποι τέλεσης του εγκλήματος, η ρύπανση και η υποβάθμιση χωρίς να απαιτείται να επέλθει κάποιο αρνητικό αποτέλεσμα και στον άνθρωπο, βλ. Καστανιδου-Ε.Συμεωνιδου «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος προβλήματα και προοπτικές», Νομικά Χρονικά, Τεύχος 31, σελ.1-2, Βλ. σχετικώς για την φυσική αυτοτέλεια του εννόμου αγαθού Περιβάλλον Γ. Παναγοπουλου-Μπεκα. «Το περιβάλλον ως έννομο αγαθό», σελ. 86, Εκδόσεις Σάκουλα, 1992, και Γ.Σιούτη, «Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος», Β Έκδοση 2011, Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα-Θεσ/κη, σελ. 10

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

υγείας και της σωματικής ακεραιότητας των ανθρώπων, χωρίς να απαιτείται η συνδρομή (να συντρέχει δηλ. πραγματικά) η παράγραφος 3 του αρ. 28. περί κινδύνου ανθρώπινης ζωής ή βαριάς σωματικής βλάβης.

Ουσιαστικά έπρεπε να καταδεικνύεται ότι το αγαθό περιβάλλον αποβλέπει στο γενικό συμφέρον ή έστω ότι έχει μεικτό χαρακτήρα εξυπηρέτησης ατομικών και γενικών συμφερόντων και υπό καθεστώς νομικής ρυθμίσης⁹⁴⁸ να θεωρείται υπερατομικό έννομο αγαθό.

Επειδή τόσο το οικολογικό κεκτημένο, όσο και οι βασικές κατευθυντήριες αρχές⁹⁴⁹ του Δικαίου του Περιβάλλοντος που προβλέπονται στο αρ. 191 της ΣΕΕ και αρ.11 ΣΛΕΕ, προστατεύονται και από τον ΧΘΔΑ με το αρ. 37, το έννομο αγαθό «περιβάλλον» ανάγεται και σε θεμελιωμένο ατομικό δικαίωμα. Εξαιτίας αυτής της πρόβλεψης του ΧΘΔΑ εξάγεται επιπλέον και η γενικότερη αρχή του Δικαίου περιβάλλοντος, η αρχή της συμμετοχής των πολιτών. Η ερμηνευτική αρχή «σύμφωνη με το Ενωσιακό Δίκαιο ερμηνεία του Νόμου», δίνει το νομικό έρεισμα στον δικαστή⁹⁵⁰ να ερμηνεύσει την παρ.7 του αρ. 28, περισσότερο διευρυμένα ως προς την αποδοχή των αιτημάτων για πολιτική παράσταση ή πλέον για παράσταση ενίσχυσης της κατηγορίας αν κρίνει ότι όντως κάποιο φυσικό ή νομικό πρόσωπο μπορεί να βοηθήσει ως διάδικος καλύτερα στην απονομή της δικαιοσύνης.

Προς αυτή την κατεύθυνση και έχοντας ως βάση αυτό το σκεπτικό, ο νομοθέτης διέυρνε τη δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής (πλέον παράσταση ενίσχυσης της κατηγορίας) βάσει της παρ. 7⁹⁵¹ του αρ. 28 και σε πρόσωπα και μη κυβερνητικές οργανώσεις, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημιά, «με αίτημα την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που αυτή είναι δυνατή».

Πριν ακόμη όμως γίνει αυτή η διερεύνηση στο αρ. 28 παρ.7 του Ν. 1650/86 η νομολογία είχε δεχτεί σε ορισμένες περιπτώσεις και την ουσιαστική νομιμοποίηση μεμονομένων ιδιωτών βασιζόμενη στο αρ. 57 ΑΚ περί προσβολής προσωπικότητας. Συγκεκριμένα επισημαίνεται εκ νέου στην υπ' αριθ. ΠλημΧαλκ 5594/2005 απόφαση, ότι το δικαστήριο ανέφερε πως οι «*διατάξεις του Ν.1650/86 έχουν τεθεί όχι μόνο για την προστασία του γενικού συμφέροντος, αλλά και για την*

⁹⁴⁸ Βλ. σχ. ο.π. Κουράκη, σελ. 307 παραπομπή 79

⁹⁴⁹ Βλ. για αυτές *Ι. Καράκωστα* «Περιβάλλον και Δίκαιο», Β Έκδοση, σελ. 37-38 Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2006, «Για το υψηλό επίπεδο προστασίας δεν υπήρχε ρητή αναφορά, στις διατάξεις της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης, ούτε στο περιεχόμενο της ιδρυτικής συνθήκης της Ε.Κ., αλλά συναγόταν έμμεσα από την αρχή της επικουρικότητας, κατόπιν η Συνθήκη του Μάαστριχτ εισήγαγε την απαίτηση για υψηλή ποιότητα ως αυτοτελές κριτήριο της διαμόρφωσης του περιεχομένου των κοινοτικών ρυθμίσεων (αρ. 130 παρ. 2), ενώ με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ ενισχύθηκε η απαίτηση αυτή αρ. 74 παρ. 2 και αρ. 2 Συνθ.ΕΚ. Επισημαίνεται ότι με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας αυξάνεται, σε σχέση με πριν, το υπό προστασία ενωσιακό περιβαλλοντικό πεδίο, με την προσθήκη νέων αναφορών. Επισήμανση η οποία γίνεται από τους *Β.Χριστιανο* και *Μ.Περράκη* στη «Νομοθεσία της Ε.Ε. μετά της Συνθήκης της Λισσαβόνας», Νομική Βιβλιοθήκη, 2010

⁹⁵⁰ Άλλωστε νομικό έρεισμα για τον δικαστή αποτελεί και το αρ. 24 παρ.1 του Συντ. αλλά και το αρ. 64 παρ. 2 Κ.Π.Δ. , βλ. σχετικώς για αυτό *Ν. Αποστολίδη* «Το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη», σελ. 35, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010.

⁹⁵¹ Όπως αντικαταστάθηκε με το αρ. 16 παρ. 5 του Ν.3937/2011 ΦΕΚ Α60/31-3-2011

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

προστασία των ιδιωτικών συμφερόντων και ειδικότερα εκείνων που εμπίπτουν στο προστατευτικό πεδίο της διατάξεως του αρ.57 ΑΚ. και συναρτώνται άμεσα με την προσωπικότητα του ατόμου, ως εκδηλώσεις αυτής. Άλλωστε η ίδια η έννοια του περιβάλλοντος, ως το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων κ.λ.π., περιλαμβάνει στοιχεία τα οποία αυταπόδεικτα συγκαταλέγονται στους βασικούς παράγοντες που επιδρούν στην εν γένει ανάπτυξη και συγκρότηση ενός ατόμου (ποιότητα ζωής κ.λ.π.). Συνεπώς κάθε προσβολή του περιβάλλοντος, είτε μέσω της υποβάθμισης είτε μέσω ρύπανσης, προσβάλλει ταυτόχρονα και το ατομικό δικαίωμα στη διατήρηση εκείνων των περιβαλλοντικών όρων και συνθηκών που βελτιώνουν και συντηρούν την ανθρώπινη διαβίωση με αποτέλεσμα τελικά να καθίσταται φορέας του εννόμου αγαθού και το ίδιο το άτομο⁹⁵²». Βάσει του σκεπτικού αυτού η απόφαση δεχόταν την παράσταση πολιτικής αγωγής της δηλούσας-κατοίκου για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, εξαιτίας των συνεπειών που υπέστη η ίδια ατομικώς από τις παραβάσεις του κατηγορουμένου εναντίον του περιβάλλοντος.

Σημαντική επίσης, όπως ειπώθηκε, ήταν και η απόφαση 2391/2008 ΤριμΕφΑθ⁹⁵³ που δέχτηκε και την ουσιαστική νομιμοποίηση εξωραϊστικού συλλόγου ως πολιτικού ενάγοντα βασιζόμενη μόνο στο αρ. 63 Κ.Π.Δ.

Με τον Ν.4620/2019 και την αντικατάσταση του παλαιού ΚΠΔ ο πολιτικώς ενάγων μετονομάζεται **σε παριστάμενο για την υποστήριξη της κατηγορίας** και υπό αυτή την ονομασία συνεχίζει να κατέχει την ιδιότητα του Διαδίκου της ποινικής δίκης. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση⁹⁵⁴ αναφορικά με την παράσταση του αδικηθέντος από μια εγκληματική συμπεριφορά ισχύουν τα εξής:

Επαναπροσδιορίζεται η έννοια και η θέση του πολιτικώς ενάγοντα στο πλαίσιο της ποινικής δίκης.

Ειδικότερα: Ως καταλληλότερο από συστηματική και πρακτική άποψη κρίθηκε από την νομοπαρασκευαστική Επιτροπή, ένα μοντέλο πολιτικής αγωγής, το οποίο θα υιοθετεί μεν για τον καθορισμό του κύκλου των ενεργητικώς νομιμοποιουμένων προσώπων το παραδοσιακό⁹⁵⁵ αστικό κριτήριο, ώστε να διατηρηθούν τα νομολογιακά κεκτημένα, πλην όμως να αποσυνδέει – παράλληλα - την πολιτική αγωγή από την ανάγκη εισαγωγής αστικής αξίωσης στο ποινικό δικαστήριο.

⁹⁵² Βλ. Πλημ Χαλκ 5594/2005, Ποιν Χρον ΝΖ/2007, σελ.752-753.

⁹⁵³ Βλ. Αρμενοπουλος, 2009, σελ. 583-589.

⁹⁵⁴ Βλ. αιτιολογική έκθεση του Ν. 4620/2019 ενδ. βλ. Σεβαστίδη Χαράλαμπο μέλους της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής και Προέδρου Πρωτοδικών Αθηνών «Ποινικός Κώδικας Ν4619/2019& Κώδικας Ποινικής Δικονομίας Ν4620/2019 σελ667 επ. Εκδόσεις Σάκουλλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη

⁹⁵⁵ και νομολογιακώς επεξεργασμένο και αποκρυσταλλωμένο

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Από δογματική άποψη το προτεινόμενο μοντέλο εμφανίζει το πλεονέκτημα ότι αποδίδει τον προέχοντα ποινικό χαρακτήρα της πολιτικής αγωγής, ενώ συγχρόνως καθιστά περιττές τις λύσεις ανάγκης, στις οποίες πριν τον νέο ΚΠΔ κατέφευγαν τόσο το προϊσχύον δίκαιο⁹⁵⁶ όσο και η νομολογία⁹⁵⁷, η οποία παρά την πρακτική χρησιμότητά της παραμένει ασύμβατη με την ισχύουσα αστικοδικαιϊκή φυσιογνωμία της πολιτικής αγωγής. Κατά συνέπεια αν διατηρούταν ο προϊσχύων σχετικός κανόνας της εισαγωγής αστικών αξιώσεων η άρση των προσκομμάτων που ορθώνονταν στην παράσταση του πολιτικώς ενάγοντος⁹⁵⁸ θα καθιστούσε αναγκαία την εισαγωγή πολλαπλών εξαιρέσεων για παράσταση πολιτικής αγωγής μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας. Όμως, όσο περισσότερες είναι οι εξαιρέσεις, αυτόδηλο είναι ότι τόσο περισσότερο αποδυναμώνεται ο κανόνας της υποχρέωσης του πολιτικώς ενάγοντος να εισαγάγει αστική απαίτηση στο ποινικό δικαστήριο.⁹⁵⁹

Εν συνεχεία ως κριτήριο για την επιλογή των δικαιούμενων παράστασης προσώπων επελέγη το αστικό⁹⁶⁰, το οποίο έχει υποστεί μια μακρά νομολογιακή επεξεργασία, με κυριότερη την αξίωση της «αμεσότητας» της ζημίας και τη σύνδεσή της με τον προστατευτικό σκοπό της παραβιασθείσας ποινικής διάταξης.

Επίσης, διατηρήθηκε η προβλεπόμενη στο άρθρο 64 παρ. 2 του προϊσχύσαντος ΚΠΔ δυνατότητα παράστασης της υποστήριξη της κατηγορίας σε όσες περιπτώσεις η αστική αξίωση περιορίζεται σε τρίτο αστικώς υπεύθυνο πρόσωπο.

⁹⁵⁶ . λ.χ. άρθρο 64 παρ. 2 του προϊσχύοντος ΚΠΔ

⁹⁵⁷ π.χ. ΟΛΑΠ 1/1997

⁹⁵⁸ βλ. λ.χ. προϊσχύον άρθρο 66 ΚΠΔ

⁹⁵⁹ Ενόψει των παραπάνω και ενόψει της διαπίστωσης ότι η συνηθέστερη μορφή παράστασης πολιτικής αγωγής στα ποινικά δικαστήρια κατά τη διάρκεια του προϊσχύοντος ΚΠΔ υπήρξε εκείνη της παράστασης για την επιδίκαση του συμβολικού ποσού των 44 ευρώ με την επιφύλαξη της διεκδίκησης του μεγαλύτερου ποσού στα πολιτικά δικαστήρια, η ως άνω επιλογή της Επιτροπής θεωρείται δικαιολογημένα ότι αντανακλά τον πρωτεύοντα στην πρακτική ποινικό χαρακτήρα της παράστασης του αδικηθέντος.

⁹⁶⁰ Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση η επιλογή του αστικού κριτηρίου για την αρχική νομιμοποίηση, αντί ενός ποινικού, έγινε τόσο για λόγους πρακτικούς που συνδέονται με την πλούσια επεξεργασμένη νομολογία περί του κύκλου των δικαιούμενων να παραστούν προσώπων, όσο και γιατί η επιλογή ενός αμιγώς ποινικού κριτηρίου, όπως λ.χ. «του φορέα που υπέστη άμεση και προσωπική βλάβη από το έγκλημα», θα άφηνε εκτός νομιμοποίησης τα μέλη της οικογένειας του θύματος λ.χ. επί ανθρωποκτονίας. Πέραν αυτού, σε περιπτώσεις τέλεσης εγκλημάτων ψευδορκίας, πλαστογραφίας ή εγκλημάτων περί την υπηρεσία, λόγω του ότι τα εγκλήματα αυτά στρέφονται κυρίως κατά υπερατομικών εννόμων αγαθών (περί την ορθή απονομή της δικαιοσύνης, την πίστη περί τα υπομνήματα και την ασφάλεια των συναλλαγών, την καθαρότητα διεξαγωγής μιας δημόσιας υπηρεσίας κ.λ.π.), η βλάβη των παθόντων από αυτά λόγω της μη αμεσότητάς της και χωρίς την σύνδεσή της με τον προστατευτικό σκοπό της παραβιασθείσας ποινικής διάταξης, θα καθιστούσε προβληματική τη νομιμοποίηση για υποστήριξη της κατηγορίας. Καταλυτικά της αστικής αξίωσης γεγονότα, που έχουν ήδη επέλθει κατά το χρόνο της δήλωσης προς υποστήριξη της κατηγορίας (όπως λ.χ. η απόσβεση της αξίωσης ή η παραγραφή) αποκλείουν κατ' άρθρο 63 την ενεργητική νομιμοποίηση του παθόντος.

Με το άρθρο 65 επιλύεται νομοθετικά το ζήτημα που έχει διχάσει τη νομολογία και τη θεωρία - σχετικά με την επίδραση που ασκούν στη νομιμοποίηση του πολιτικώς ενάγοντος μεταγενέστερα γεγονότα που καθιστούν ανενεργό την αστική αξίωση - υπέρ της άποψης ότι τα γεγονότα αυτά δεν ασκούν επιρροή στη νομιμοποίηση εκείνου που δηλώνει παράσταση για την υποστήριξη της κατηγορίας.

Επισημαίνεται ότι η αποσύνδεση της ύπαρξης ενεργού αστικής αξίωσης από το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής έγινε αρχικά δεκτή με την υπ' αριθμ. 1/1997 απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, ενώ με τις υπ' αριθμ. 925/2009, 351/2014 και 1016/2014 αποφάσεις του Α.Π είχε γίνει δεκτό ότι σε περίπτωση παράστασης πολιτικής αγωγής προς υποστήριξη της κατηγορίας για τη νομιμότητα της παράστασης δεν ασκούσε επιρροή η ενδεχόμενη παραγραφή της σχετικής αξίωσης κατά το άρθρο 937 ΑΚ.

Εξάλλου, κατά την πάγια νομολογία⁹⁶¹, απόλυτη ακυρότητα κατ' άρθρο 171 παρ. 2 ΚΠΔ δημιουργείται μόνο όταν ελλείπει η ενεργητική νομιμοποίηση του πολιτικώς ενάγοντος, όχι όμως και όταν συντρέχουν άλλες τυπικές πλημμέλειες ή ελλείψεις ως προς την παράσταση ή την εκπροσώπηση του πολιτικώς ενάγοντος, οι δε προϋφιστάμενοι της δήλωσης παράστασης πολιτικής αγωγής λόγοι, που καταλύουν την αστική αξίωση, λαμβάνονται υπόψη μόνον εφόσον προβάλλεται σχετική αντίρρηση. Κατά τούτο θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι α) η παραγραφή της αστικής αξίωσης, β) η έκδοση οριστικής απόφασης, που απορρίπτει πλήρως την αγωγή, που έχει ως αντικείμενο την εισαγόμενη στο ποινικό δικαστήριο αξίωση και γ) η ολοσχερής εξόφληση της αξίωσης αυτής κατά τον χρόνο υποβολής της δήλωσης καταργούν το δικαίωμα υποστήριξης της κατηγορίας, εφόσον όμως προβληθεί αντίρρηση εκ μέρους του κατηγορουμένου.

Αντιθέτως, λόγοι επιγενόμενοι της δήλωσης υποστήριξης της κατηγορίας αποσβεστικοί της αστικής αξίωσης, όπως λ.χ. η μετά τη δήλωση καταβολή ποσού του αιτούμενου από τον πολιτικώς ενάγοντα, δεν καταλύουν το δικαίωμα του παθόντος να παραστεί ως πολιτικώς ενάγων για υποστήριξη της κατηγορίας, με συνέπεια στις περιπτώσεις αυτές να μην καταργείται το δικαίωμα προς υποστήριξη της κατηγορίας.

Περαιτέρω, από το προϊσχύσαν άρθρο 64 ΚΠΔ, το οποίο ήδη αριθμείται ως άρθρο 66 στο νέο ΚΠΔ, παραλείπεται το δεύτερο εδάφιο της πρώτης παραγράφου που αναφέρονταν στους νομίμους αντιπροσώπους του κατηγορουμένου, γιατί αυτό είχε λόγο ύπαρξης επί θεμάτων αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης, όπως επίσης παραλείπεται ολόκληρη η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 64 που αναφέρεται κυρίως στην παράσταση πολιτικής αγωγής κατά δημοσίων υπαλλήλων, γιατί καθίσταται πλέον περιττή μετά τη γενίκευση της παράστασης πολιτικής αγωγής προς υποστήριξη της κατηγορίας.

Τα άρθρα 65, 66, 67 και 70 του προϊσχύοντα κώδικα όπως και ολόκληρο το κεφάλαιο περί αστικώς υπευθύνων - άρθρα 89, 95 καθώς και το άρθρο 107 - καταργούνται, γιατί συνδέονται με τη διεκδίκηση και επιδίκαση αστικών αξιώσεων,

⁹⁶¹ Βλ. ΟΛΑΠ 1282/1992, ΑΠ 813/2008, ΑΠ 753/2010

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

οι οποίες πλέον μετά τη γενίκευση της παράστασης για υποστήριξη της κατηγορίας δεν είναι δυνατές.

Στο άρθρο 82 ΚΠΔ προστίθεται τέταρτη παράγραφος, με την οποία ορίζεται ότι ο υποστηρίζων την κατηγορία αποκτά την ιδιότητα του διαδίκου, αμέσως μετά την κατά τους νομίμους τύπους δήλωσή του ότι παρίσταται για την υποστήριξη της κατηγορίας, καθόσον περί του ζητήματος αυτού υπήρξε αμφισβήτηση στην νομολογία⁹⁶².

Το δεύτερο εδάφιο του προϊσχύοντος άρθρου 108, - με το οποίο οριζόταν ότι ο πολιτικώς ενάγων μπορούσε να ασκήσει τα δικαιώματα που του χορηγούσε ο ΚΠΔ μόνο από το χρονικό σημείο που ο κατηγορούμενος καλούνταν να απολογηθεί ή εκδιδόταν σε βάρος του ένταλμα σύλληψης ή βίαιης προσαγωγής, διατύπωση η οποία προϋπέθετε ασκημένη ποινική δίωξη και ύπαρξη κατηγορουμένου - αναμορφώνεται και ορίζεται ότι ο παριστάμενος για την υποστήριξη της κατηγορίας μπορεί να ασκήσει το δικαίωμα του για λήψη αντιγράφων της δικογραφίας από τη στιγμή που ο ύποπτος θα κληθεί σε παροχή εξηγήσεων. Με τη ρύθμιση αυτή προφανώς διευκολύνεται η συμμετοχή του αδικηθέντος από το έγκλημα και η άσκηση των δικαιωμάτων του και κατά το στάδιο της αναβαθμισμένης πλέον προκαταρκτικής εξέτασης⁹⁶³.

Τέλος, ενόψει ακριβώς της απρόσκοπτης συμμετοχής του αδικηθέντος από το έγκλημα ως διαδίκου και κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης προβλέπεται ρητά στα άρθρα 85 και 86 ότι τις αντιρρήσεις κατά της δήλωσης για υποστήριξη της κατηγορίας μπορεί να τις υποβάλει και ο ύποπτος, ώστε να ελέγχεται και στην αρχική αυτή φάση το παραδεκτό της δήλωσης και να αποφεύγονται περιπτώσεις παράνομης παράστασης των φερόμενων ως αδικηθέντων.

7.3.Α. ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ Ν.4042/2012

Με τον Ν. 4042/2012⁹⁶⁴ το Εθνικό Δίκαιο εναρμονίστηκε με την οδηγία 2008/99/ΕΚ. Η προκειμένη εναρμόνιση εμφανίζεται ως μια κοινή προσπάθεια του Ευρωπαϊκού και Εθνικού Νομοθέτη, μέσω της νομοπαραγωγικής διαδικασίας, να προστατευτεί καλύτερα, εντονότερα και πιο αποδοτικά το έννομο αγαθό περιβάλλον σε ποινικό επίπεδο⁹⁶⁵.

Όσον αφορά τώρα στην προβληματική του παρόντος κεφαλαίου, με το αρ.9 του Ν.4042/2012 προβλέπεται:

«1. Η προκαταρκτική εξέταση και η προανάκριση των εγκλημάτων, που προβλέπονται στο άρθρο 28 του Ν.1650/1986, ενεργείται και από τους Επιθεωρητές

⁹⁶² βλ. σχετ. Συμβ. Α.Π 1575/2012

⁹⁶³ βλ. και τις σχετικές προβλέψεις της Οδηγίας 2012/29/Ε.Ε που αφορά τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων της εγκληματικότητας.

⁹⁶⁴ ΦΕΚ24, ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

⁹⁶⁵ Βλ. αιτιολογική έκθεση του Σχεδίου Νόμου και αρ.1 του Ν.4042/2012.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Περιβάλλοντος, συνεπικουρούμενους, εφόσον χρειαστεί και μετά από πρόσκλησή τους, από τους κατά περίπτωση αρμόδιους γενικούς ή ειδικούς προανακριτικούς υπαλλήλους, πάντοτε υπό τη διεύθυνση και την εποπτεία του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών, στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται ο τόπος τέλεσης. Οι Επιθεωρητές Περιβάλλοντος έχουν αρμοδιότητα για όλη τη χώρα και εφοδιάζονται για όλη τη διάρκεια της θητείας τους με υπηρεσιακή ταυτότητα, που αποδεικνύει την ιδιότητά τους. Η διενέργεια ή η συμμετοχή τους σε ανακριτικές πράξεις δεν αποκλείει την εξέτασή τους ως μαρτύρων, λόγω των εξειδικευμένων γνώσεών τους, κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο.

2. Ειδικά για τα κακουργήματα που προβλέπονται στον ανωτέρω νόμο, η, κατά τη διάταξη του άρθρου 253 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, έρευνα μπορεί να συμπεριλάβει και τη διενέργεια των μορφών έρευνας, που περιγράφονται στις διατάξεις του άρθρου 253Α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και υπό τις προϋποθέσεις που τίθενται σε αυτές.

3. Κατά την ποινική προδικασία για τα κακουργήματα που προβλέπονται στον ανωτέρω νόμο μπορεί να λαμβάνονται τα αναγκαία μέτρα για την αποτελεσματική προστασία από πιθανή εκδίκηση ή εκφοβισμό των καταγγελλόντων τις πράξεις αυτές ή των ουσιωδών μαρτύρων κατ' ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 9 παράγραφοι 2 ως και 4 του Ν. 2928/2001.

4. Δεν είναι άδικη η πράξη ειδικού ή γενικού προανακριτικού υπαλλήλου που με σκοπό την αποκάλυψη ή σύλληψη προσώπου που διαπράττει έγκλημα από τα αναφερόμενα στο άρθρο 28 του Ν. 1650/1986, εμφανίζεται ενδιαφερόμενος για τη συλλογή, μεταφορά, αποθήκευση, διάθεση και αξιοποίηση και γενικά τη διαχείριση αποβλήτων. Το ίδιο ισχύει και για τον ιδιώτη που με αυτόν το σκοπό ενεργεί ύστερα από πρόταση των αρμόδιων προανακριτικών υπαλλήλων για τα ανωτέρω εγκλήματα. Οφείλει όμως, στην περίπτωση αυτή, ο ανωτέρω υπάλληλος να ειδοποιήσει προηγουμένως, έστω και τηλεφωνικά, τον αρμόδιο εισαγγελέα πλημμελειοδικών.

Επίσης, δεν είναι άδικη η πράξη ειδικού ή γενικού προανακριτικού υπαλλήλου, όταν ύστερα από βάσιμη καταγγελία ή ισχυρές υπόνοιες ενεργεί έρευνα σε μεταφορικό μέσο για την ανεύρεση αποβλήτων.

5. Για την εκδίκαση των κακουργημάτων, που προβλέπονται στον ανωτέρω νόμο, αρμόδιο είναι το Τριμελές Εφετείο.»

Καταρχάς, το γεγονός ότι οι Επιθεωρητές Περιβάλλοντος γίνονται ειδικοί ανακριτικοί υπάλληλοι λύνει προβλήματα κατά την διαδικασία «συλλογής των αποδείξεων» καθότι τώρα θα μπορούν να διεξάγουν έρευνες υπό την έννοια του αρ. 253 Κ.Π.Δ., ενώ η απονομή της δικαιοσύνης θα είναι ταχύτερη από πριν, καθότι τώρα προανάκριση των εγκλημάτων του αρ. 28 του Ν.1650/1986, θα μπορεί να γίνεται

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

άμεσα από τους ίδιους χωρίς χρονοτριβή (λ.χ. στο πλαίσιο του αυτοφώρου, αν υπάρχει, όπως προβλέπεται στο αρ. 245 παρ.2 Κ.Π.Δ.) Ενώ και η διαταχθείσα, από την κατηγορούσα αρχή, προκαταρκτική εξέταση⁹⁶⁶, θα είναι ποιοτικότερη εξαιτίας των ειδικών επιστημονικών γνώσεων των Επιθεωρητών.

Επιπρόσθετα, με τη δυνατότητα προανακριτικών πράξεων, οι δικονομικές εγγυήσεις του «υπόπτου» θα είναι και τυπικά κατοχυρωμένες στον Κ.Π.Δ., ενώ θα απαιτείται και η ενημέρωση και η παραγγελία του αρμόδιου Εισαγγελέα (χωρίς αυτή είναι δυνατή μόνο υπό όρους του αρ.245 παρ. 2 Κ.Π.Δ.) και έτσι οι έρευνες θα τελούνται υπό την εποπτεία του. Κατά αυτόν τον τρόπο, θα διαχωριστούν και οι διοικητικές έρευνες προληπτικού και δειγματοληπτικού χαρακτήρα,⁹⁶⁷ καθώς και οι διοικητικές έρευνες κατασταλτικού χαρακτήρα⁹⁶⁸ (συγκεκριμένες ως προς τον «ύποπτο» για τις οποίες αρκούσε μόνον η κινητοποίηση και η εποπτεία του διοικητικού μηχανισμού της ΕΥΕΠ), από τις έρευνες του αρ. 253 Κ.Π.Δ.

Στη συνέχεια το αρ. 9 αναφέρει ουσιαστικά, ότι κατά παρέκκλιση του αρ. 210 Κ.Π.Δ. οι επιθεωρητές μπορούν να εξετάζονται ως μάρτυρες λόγω των εξειδικευμένων γνώσεών τους, κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, παρότι άσκησαν προανακριτικά καθήκοντα για την εκάστοτε εξεταζόμενη υπόθεση. Στηριζόμενοι νομικά στην αρχή της ειδικότητας αυτή η νεότερη (δικονομική) διάταξη δεν έχει κάποιο δικονομικό πρόβλημα, ούτε και σε σχέση με την αρχή της νομιμότητας και την αναδρομικότητα των δικονομικών διατάξεων, καθότι ο νόμος έχει ισχύ από τη δημοσίευσή στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Προς επιβεβαίωση παρατίθενται και οι υπ' αριθμ. 2193/2008 και 568/2008 αποφάσεις του Α.Π., στις οποίες εμφανίζεται σε ανάλογη περίπτωση (βλ. τελωνειακούς προανακριτικούς υπαλλήλους) ότι δεν τίθεται θέμα σχετικής ακυρότητας εξαιτίας του γεγονότος της εξέτασής τους ως μάρτυρες στο ακροατήριο λόγω εξαίρεσής τους από τη διάταξη του αρ. 210 Κ.Π.Δ. Η εξαίρεση από τις γενικές απαγορευτικές του αρ. 210 Κ.Π.Δ. εισάγεται από ειδικούς ποινικούς νόμους (όπως εν προκειμένω για τους τελωνειακούς το αρ. 174 του Ν.2960/2001 Εθνικός Τελωνειακός Κώδικας).

Βεβαίως, αυτή η εξαίρεση δεν πρέπει να λειτουργεί καταχρηστικά, διότι απαγορεύεται η μαρτυριοποίηση του κατηγορουμένου⁹⁶⁹ καθότι παραβιάζονται τα προαναφερθέντα, στην σχετική ενότητα του παρόντος κεφαλαίου δικαιώματα.

⁹⁶⁶ Αρ. 43 Κ.Π.Δ. ,όπως τροποποιήθηκε με αρ.9 του Ν.3904/2010 , το οποίο προβλέπει αν υπάρχει πόρισμα από την Υπηρεσία Επιθεώρησης και ελέγχου των φορέων της παρ. 2 του αρ. 1 του Ν. 3074/2002 (αν υπάρχει δηλ. εντολή για Διοικητική έρευνα από τον Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης), τότε δεν απαιτείται να ενεργηθεί προκαταρκτική εξέταση, αν προκύπτουν από το πόρισμα επαρκείς ενδείξεις για να κινηθεί η ποινική δίωξη.

⁹⁶⁷ Βλ. ο.π. *Λίβο*, σελ. 472, όπου λέει: «μόνον όταν ο έλεγχος έχει προληπτικό χαρακτήρα απαιτείται να δώσει τη συγκατάθεσή του ο ελεγχόμενος. Αυτή άλλωστε είναι η κρίσιμη διαφορά μεταξύ διοικητικών ελέγχων και ανακριτικών ερευνών», βλ. *ΛΙΒΟ* για το ίδιο θέμα Ποιν.Χρον., σελ. 318 επομ. Ν2000

⁹⁶⁸ Όχι λιγότερο επαχθής για τις ατομικές ελευθερίες

⁹⁶⁹ Βλ. εκτενώς την υπ' αριθ. 568/2008 Α.Π.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Επιπλέον, σημαντική είναι η τροποποίηση των ποινικών διατάξεων περί οργανωμένου εγκλήματος⁹⁷⁰ και της πρόληψης και καταστολής της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα⁹⁷¹ ως προς το γεγονός ότι πλέον με το αρ. 9 του Ν.4042/2012 συμπεριλαμβάνουν στην αντικειμενική τους υπόσταση και τη νομοθεσία περί προστασίας του περιβάλλοντος.

Μπορεί ίσως να τεθεί ένα θέμα νομιμότητας σχετικά με την προβληματική της κατά παραπομπή ποινικής νομοθέτησης των «λευκών ποινικών νόμων», λόγω της ιδιαίτερης νομικής υφής τους σε επίπεδο ουσιαστικού ποινικού δικαίου, όμως οι υποστηρικτές⁹⁷² του αντιθέτου - εν προκειμένω για την νομοθεσία του περιβάλλοντος όπως και για την νομοθεσία του οικονομικού ποινικού δικαίου - είναι ήδη αρκετοί, προβάλλοντας επαρκέστατα επιστημονικά νομικά επιχειρήματα.

Η τροποποίηση αυτή είναι σημαντική προς τους σκοπούς του αρ. 1 του εν λόγω νόμου, γιατί η πείρα - προφανώς και υπό το πρίσμα μια εγκληματολογικής προσέγγισης - αφήνει πολλά περιθώρια σκέψης να γίνουν σχετικά με την εξαγωγή ενός συμπεράσματος που κλείνει προς τις δυνατότητες που υπάρχουν να προσβάλεται, καταρχήν, το έννομο αγαθό περιβάλλον υπό μεθόδους οργανωμένου εγκλήματος (όπως περιγράφεται στο αρ. 187 ΠΚ.). Επιπρόσθετα δε, το κέρδος που υπάρχει⁹⁷³ από τέτοιου είδους συμπεριφορές «εγκληματογόνων» επιχειρηματικών δραστηριοτήτων αποτιμάται σε πολύ υψηλά χρηματικά ποσά.

Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του προϊσχύοντος αρ. 253 Α.Κ.Π.Δ., οι οποίες τώρα με το Ν. 4620/2019 ορίζονται στο άρθρο 254⁹⁷⁴, αποτελούν ισχυρή ενίσχυση

⁹⁷⁰ Αρ.187Π.Κ.

⁹⁷¹ Αρ. 3 του Ν.3691/2008.

⁹⁷² Βλ. ενδεικτικώς, Ν. Ανδρουλακης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 102, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκουλα, 2000, «καλώς έχει λ.χ. αντίθετα ο ποινικός νόμος εν λευκώ του άρ. 404παρ.2 αλλά και ο προαναφερθείς του αρ. 426 Π.Κ. Α.Παπανεοφτου, «Υπεράσπιση» Τόμος 4^{ΟΣ}, 1994, σελ. 541 κ επομ. , ο οποίος διατυπώνει τις επιφυλάξεις του σχετικά με τη συμβατότητα των ''Α.Π.Ν. '' με το αρ. 7 παρ. 1 του Συντάγματος αλλά δεν είναι απόλυτος υπέρ της άποψης της μη συμβατότητας, απεναντίας είναι διαλακτικός και ανάγει το θέμα της προβληματικής σε κεντρικό ζήτημα έρευνας. Βλ. επιπλέον άποψη Ζιούβα σε Κουράκη. Τα οικονομικά εγκλήματα σελ.34, ο οποίος θεωρεί ότι το φορολογικό ποινικό δίκαιο περιλαμβάνει «τους πλέον συνταγματικά αψεγάδιαστους λευκούς ποινικούς νόμους». Βλ. επίσης Παπακυριάκου. , Φορολογικό Ποινικό Δίκαιο, ο οποίος καταλήγει «Οι προβληματισμοί της παραπάνω ομάδας δεν παρουσιάζονται στο ισχύον φορολογικό δίκαιο», Βλ. επιπρόσθετα Συγκιώτη. ''Τα φορολογικά εγκλήματα'' από εκδόσεις Ουσιαστικού Δικονομικού Ποινικού Δικαίου του Λάμπρου Μαργαρίτη. Νομική βιβλιοθήκη, εκδόσεις 2010,σελ.60 η οποία αναφέρει « Ειδικότερα, για τα φορολογικά αδικήματα υποστηρίζεται ότι δεν τίθεται ζήτημα αντισυνταγματικότητας».

⁹⁷³ Εξαιτίας της μείωσης του κόστους παραγωγής και όχι μόνο από την απαλλαγή των υποχρεώσεων μιας επιχείρησης να διαχειρίζεται ασφαλώς και νομίμως τα εργοστασιακά της απόβλητα.

⁹⁷⁴ Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση βλ. ο.π σελ 709 επ. Οι ρυθμίσεις για τις ειδικές ανακριτικές πράξεις είναι οι εξής: « Στις διατάξεις των άρθρων 254 και 255 ΣχΚΠΔ εντάχθηκαν αφενός οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του παλαιότερου άρθρου 253Α ΚΠΔ και αφετέρου οι ειδικές ανακριτικές πράξεις επί εγκλημάτων διαφθοράς του παλαιότερου άρθρου 253Β ΚΠΔ. Αμφότερες οι ρυθμίσεις αναμορφώθηκαν εν μέρει και συμπληρώθηκαν, ώστε να αντανakλούν πληρέστερα τις αξιώσεις δικαιοκρατικότητας και δικαιοσύνης, όπως επιτάσσεται ενόψει της ιδιαιτερότητας των πράξεων αυτών και ιδίως του μυστικού και προληπτικού χαρακτήρα τους που μεταλλάσσει τον κάποτε κραταίο

Έννομο αγαθό ''περιβάλλον''. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

κατασταλτικό χαρακτήρα του δικονομικού ποινικού δικαίου και την παραδοσιακή αξιακή δομή του. Αυτονόητα, εξάλλου, αντιστοιχίστηκε σε αμφοτέρους τις διατάξεις ο κατάλογος των εγκλημάτων με τις διατάξεις του νέου Ποινικού Κώδικα. Επίσης, προβλέφθηκε αυτοτελώς και στο άρθρο 254 η ειδική ανακριτική πράξη της συγκαλυμμένης έρευνας, η οποία μολονότι διαφοροποιείται σαφώς από την πράξη της ανακριτικής διείσδυσης, είχε τυποποιηθεί μόνον στο άρθρο 253B ΚΠΔ για τις ανακριτικές πράξεις επί εγκλημάτων διαφθοράς. Σύμφωνα με αυτήν, συγκαλυμμένη έρευνα υφίσταται, όταν «ο ανακριτικός υπάλληλος ή ο ιδιώτης που ενεργεί υπό τις οδηγίες του άρθρου 254 διευκολύνει την τέλεση κάποιου από τα εγκλήματα της παρ. 1, την οποία ο δράστης του εν λόγω εγκλήματος είχε προαποφασίσει». Περαιτέρω, στην κατεύθυνση αυτή προωθήθηκαν νομοθετικά οι εξής προτάσεις που απηχούν θεμελιωμένες αξιακές αναφορές και του ΕΔΔΑ σε αντίστοιχα πεδία επεμβάσεων: (i) Η θεσμοθέτηση αληθινής και όχι τυπικής αιτιολόγησης των προϋποθέσεων για τη διενέργεια των σχετικών ανακριτικών πράξεων (βλ. Θ. Δαλακούρα, ΠοινΧρ 2001, 1022 επ.: Α. Μαργαρίτη, σε: *Καϊάφα-Γκμπάντι/С. Prittwitz*, Επιτήρηση και ποινική καταστολή στη σύγχρονη αντεγκληματική πολιτική, 2011, σελ. 141· *Καϊάφα-Γκμπάντι*, Σκέψεις για την αιτιολογία των ποινικών αποφάσεων με αφορμή τη νομολογία του ΕΔΔΑ, ΠοινΧρ 2008, 3 επ.). Προς εμπέδωσή της προστίθεται από την Επιτροπή εδάφιο β' στην παρ. 3 του άρθρου 254 ΣχΚΠΔ που ορίζει ότι «στην αιτιολογία του βουλεύματος γίνεται ειδική μνεία: α) της αξιόποινης πράξης, β) των σοβαρών ενδείξεων ενοχής σε βάρος του προσώπου κατά του οποίου διενεργείται η ανακριτική πράξη, γ) του σκοπού αυτής, δ) της αδυναμίας ή ιδιαίτερης δυσχέρειας διακρίβωσης του εγκλήματος με άλλον τρόπο, και ε) της απόλυτα αναγκαίας χρονικής διάρκειας της ανακριτικής πράξης». (ii) Η θέσπιση υποχρέωσης τήρησης αξιόπιστων πρακτικών για τις ενέργειες των συγκεκριμένων δρώντων, έτσι ώστε να ελέγχεται ο τρόπος δράσης των τελευταίων κατά τη διενέργεια των συγκεκριμένων ειδικών ανακριτικών πράξεων και να περιορίζονται οι δυνατότητες αυθαιρεσιών (βλ.Θ. Δαλακούρα, ΠοινΧρ 2001, 1022· *Καϊάφα-Γκμπάντι*, Μοντέλα επιτήρησης στο κράτος ασφάλειας και δίκαιη ποινική δίκη, 2010, σελ. 86 επ.). Προς τούτο προστίθεται από την Επιτροπή παρ. 4 στο άρθρο 254 ΣχΚΠΔ που ορίζει ότι «η διενέργεια της ανακριτικής πράξης της παραγράφου 1 περίπτωση α' γίνεται υπό την εποπτεία του εισαγγελέα πλημμελειοδικών, συντάσσεται δε γι' αυτήν αναλυτική έκθεση κατά τα αναφερόμενα στα άρθρα 148 έως 153». Όμοια πρόβλεψη γίνεται και στο άρθρο 255 στοιχ. α' ΣχΚΠΔ για τη συγκαλυμμένη έρευνα. (iii) Η θέσπιση ρητής πρόβλεψης στις περιπτώσεις διενέργειας ανακριτικής διείσδυσης και συγκαλυμμένης έρευνας που να απαγορεύει τη διενέργεια μυστικής εξέτασης του υπόπτου ή του.....» Η πρόβλεψη διορισμού ενός αυτεπάγγελα διοριζόμενου συνηγόρου υπεράσπισης του θιγόμενου προσώπου στη διαδικασία διεξαγωγής της ανακριτικής διείσδυσης ή συγκαλυμμένης έρευνας προτάθηκε να υιοθετηθεί, ώστε να εξασφαλίζεται η εκ των υστέρων ενημέρωση για τις πράξεις αυτές, αλλά δεν έγινε δεκτή κατά πλειοψηφία, γιατί θεωρήθηκε δυσλειτουργική. Iii) Η θέσπιση ρητής πρόβλεψης στις περιπτώσεις διενέργειας ανακριτικής διείσδυσης και συγκαλυμμένης έρευνας που να απαγορεύει την διενέργεια μυστικής εξέτασης του υπόπτου ή του κατηγορουμένου αλλά και την αξιοποίησή της, έτσι ώστε να μην καταλύεται το δικαίωμα της σιωπής και το δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησής του (βλ. *Καϊάφα-Γκμπάντι/С. Prittwitz*, Επιτήρηση και ποινική καταστολή στη σύγχρονη αντεγκληματική πολιτική, 2011, σελ. 153). Για τον λόγο αυτό τέθηκε από την επιτροπή η συνολική διενέργεια της ανακριτικής διείσδυσης και της συγκαλυμμένης έρευνας υπό την εποπτεία του εισαγγελέα πλημμελειοδικών στο άρθρο 254 παρ. 4 και του εισαγγελέα εγκλημάτων διαφθοράς στο άρθρο 255 στοιχ. α' ΣχΚΠΔ. (v) Η πρόταση θέσπισης βραχύτερου ορίου διάρκειας του μέτρου της συγκαλυμμένης έρευνας που σε αντίθεση με την ανακριτική διείσδυση μπορούσε να διαρκέσει μέχρι ένα έτος. Προς εμπέδωσή της προβλέπεται πλέον στο άρθρο 255 στοιχ. α' ότι «η συγκαλυμμένη έρευνα ενεργείται για εύλογο κατά τις περιστάσεις χρονικό διάστημα, το οποίο δεν μπορεί να υπερβαίνει τους τρεις μήνες και μπορεί να παραταθεί για ακόμη ένα τρίμηνο». (vi) Η θεσμοθέτηση περιορισμού από το συμβούλιο κατά τη χρησιμοποίηση του αποδεικτικού υλικού. Προς τούτο προστέθηκε - κατ' αντιστοιχία με την παρ. 5 του άρθρου 254 ΣχΚΠΔ - στο άρθρο 255 στοιχείο γ' που ορίζει ότι «κάθε στοιχείο ή γνώση που αποκτήθηκε κατά την διενέργεια των προαναφερόμενων ανακριτικών πράξεων μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο για τους λόγους που όρισε το δικαστικό

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

του ποινικού δικονομικού μηχανισμού, έναντι προσβολών του περιβάλλοντος που πραγματώνονται υπό την προαναφερθείσα μορφή.

Σύμφωνα με το αρ. 254 του ισχύον Κ.Π.Δ. οι ειδικές ανακριτικές πράξεις⁹⁷⁵ της παρ. 1, μεταξύ των οποίων και εκείνες της άρσης του απορρήτου, διεξάγονται μόνο: α) αν προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις ότι έχει τελεστεί αξιόποινη πράξη των παρ. 1 και 2 του αρ.187 ή αξιόποινη πράξη του αρ. 187 Α Π.Κ., 207εδ.α΄ & 208 παρ.1 - 208Α ΠΚ και β) αν η εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης ή η εξιχνίαση των τρομοκρατικών πράξεων του αρ.187 Α είναι διαφορετικά αδύνατη ή ιδιαιτέρως δυσχερής. Από τη σωρευτική συνδρομή των προϋποθέσεων αυτών συνάγεται ότι τότε μόνο δικαιολογείται και νομιμοποιείται η διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων όταν αυτές είναι οι μόνες σοβαρές ενδείξεις (όχι απλώς βάσιμες υπόνοιες) τέλεσης κάποιου από τα εγκλήματα των αρ. 187 παρ.1 και 2 και 187 Α Π.Κ.

Έτσι, με βάση τα προεκτεθέντα, ενδεδειγμένες δικονομικές ενέργειες για την αποκάλυψη τέτοιων εγκληματικών δραστηριοτήτων είναι οι εξής :

συμβούλιο». (vii) Τέλος, ενόψει της νομολογίας του ΕΔΔΑ, που απαιτεί για τη νομιμοποίηση της συγκαλυμμένης έρευνας ως ανακριτικής πράξης την πρωτοβουλία για την τέλεση της αξιόποινης πράξης να την έχει ο δράστης (και όχι ο ανακριτικός υπάλληλος), επαναδιατυπώθηκε από την Επιτροπή η διάταξη του άρθρου 255 στοιχείο α΄ και συγκεκριμένα το εδ. γ΄ αυτής, που ορίζει ότι «κατά τη συγκαλυμμένη έρευνα ο ανακριτικός υπάλληλος ή ο ιδιώτης που ενεργεί υπό τις οδηγίες του, εμφανίζεται ως ωφελούμενος ή ως μεσολαβητής ωφελουμένου προσώπου από την αξιόποινη πράξη της παραγράφου 1, την τέλεση της οποίας ο δράστης είχε προαποφασίσει». (Βλ. ενδεικτικά εν προκειμένω τις αξονικού χαρακτήρα αποφάσεις: α) ΕΔΔΑ, Teixeira de Castro κατά Πορτογαλίας, Απόφαση της 9.6.1998, β) ΕΔΔΑ, Edwards and Lewis κατά Η.Β., Απόφαση (Ολομ.) της 27.10.2004, γ) ΕΔΔΑ, Ramanauskas κατά Λιθουανίας, Απόφαση (Ολομ.) της 5.2.2008, δ) ΕΔΔΑ, Bulfinsky κατά Ρουμανίας, Απόφαση της 1.6.2010 και ε) ΕΔΔΑ, Baltins κατά Λετονίας, Απόφαση της 8.1.2013 και διεξοδικότερα Καϊαφα-Γκμπάντι, Η πρόσφατη νομολογία του ΕΔΔΑ για την αστυνομική διείσδυση και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, ΠοινΧρ 2011, 59 επ. Βλ. εσχάτως και ΕΔΔΑ, Mills κατά Ιρλανδίας της 2-11-2017 -αρ. προσφ. 50468/16. Τούτο σημαίνει ότι ο δράστης έχει την πρωτοβουλία για την τέλεση της αξιόποινης πράξης και συνεπώς έχει εκδηλώσει την ειλημμένη απόφασή του για την τέλεσή της.) Στις άξίες μνείας ρυθμίσεις ανήκει, περαιτέρω, και η διάταξη της παρ. 4 του άρθρου 254 ΣχΚΠΔ που επιτρέπει τις ελεγχόμενες μεταφορές, την άρση του απορρήτου του περιεχομένου των επικοινωνιών ή των δεδομένων θέσης και κίνησης αυτών, καθώς και την καταγραφή της δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με ειδικά τεχνικά μέσα και σε βάρος τρίτων προσώπων, «προκειμένου να αποκαλυφθεί η ταυτότητα του κατηγορουμένου ή ο τόπος διαμονής ή της κατοικίας του και εφόσον είναι τεχνικά αδύνατη η εξακρίβωση αυτών των στοιχείων με άλλον τρόπο». Δικαιολογητικός λόγος της επέμβασης αυτής είναι η υπαγωγή των ανακριτικών αυτών ενεργειών στο ισχύον νομικό πλαίσιο, όπερ συνεπάγεται αφενός την τήρηση και τον έλεγχο των προϋποθέσεων διενέργειάς τους και αφετέρου τον έλεγχο της πορείας του συλλεγόντος αποδεικτικού υλικού. Δεν είναι πρωτοφανής η διαπίστωση, άλλωστε, ότι το μεγαλύτερο διακύβευμα σε σχέση με τις ειδικές ανακριτικές πράξεις εντοπίζεται στην αδυναμία ελεγκσιμότητας της λεγόμενης «μυστικής γνώσης», με συνέπεια η θεσπισμένη επέμβαση σε συγκεκριμένες περιπτώσεις να εμφανίζεται μεν ως αναγκαίο και ελεγχόμενο κακό, συνάμα όμως και ως προτιμητέα λύση που αποτρέπει την ανεξέλεγκτη συλλογή και διαχείριση παράνομου αποδεικτικού υλικού.

⁹⁷⁵ Βλ. Παπαδομάκη ,σελ. 951-952, 'Ποινική Δικονομία' Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008

α) Ανακριτική διείσδυση.

Πρόκειται για τη συγκαλυμμένη δράση ανακριτικών και αστυνομικών οργάνων ελέγχου που δρουν σε σχετικές περιπτώσεις. Αποτελεί την πιο σημαντική ειδική ανακριτική πράξη κατά του οργανωμένου εγκλήματος. Συνώνυμος όρος της είναι η **αστυνομική παγίδευση**. Συνίσταται στη χρησιμοποίηση είτε των ίδιων ανακριτικών υπαλλήλων, είτε άλλων έμπιστων προσώπων (ακόμη κι ιδιωτών) που συνεργάζονται με τις αστυνομικές αρχές με στόχο την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος.

Στόχος της ανακριτικής διείσδυσης είναι η **πρόσκτηση** του αποδεικτικού υλικού που θα αποκαλύψει την οργάνωση και την δράση της εγκληματικής οργάνωσης. Μπορεί να διεξαχθεί μόνο εναντίον προσώπων των οποίων η εμπλοκή στην εγκληματική οργάνωση ως μελών αυτής είναι δεδομένη αλλά **δεν** έχει ακόμη εξακριβωθεί ο ρόλος τους στη δομή της και η βαρύτητά τους στην επίτευξη των στόχων της και για τον λόγο αυτό καθίσταται αναγκαία η διείσδυση.

Για την ανακριτική διείσδυση πρέπει να συντάσσεται σχετική έκθεση (αρ. 148 επ. ΚΠΔ).

β) Ελεγχόμενες μεταφορές.

Ως ελεγχόμενη μεταφορά νοείται η **ειδική εκείνη μέθοδος** , κατά την οποία επιτρέπεται στα αστυνομικά και ανακριτικά όργανα - όταν διαπιστώσουν ότι γίνεται μεταφορά αντικειμένων συγκεκριμένης εγκληματικής δραστηριότητας ή ανθρώπων - **να μην** κινήσουν αμέσως ποινική δίωξη , αλλά να παρακολουθήσουν όσο γίνεται πλησιέστερα και διακριτικά τις κινήσεις των μεταφορέων, έτσι ώστε να γίνει δυνατή η εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης στο σύνολό της και όχι απλά η σύλληψη των μεταφορέων που μπορεί να αποτελούν απλώς και μόνο κρίκους στο σύστημα της μεταφοράς, τα οποία αποκαλούνται στην πρακτική βαποράκια . Για να είναι αυτή **νόμιμη** και έγκυρη είναι αναγκαία η σύνταξη έκθεσης (αρ. 148 επ. ΚΠΔ).

γ) Άρση του απορρήτου.

Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο προστατεύεται στο αρ. 19 παρ. 1 Σ. Η άρση του απορρήτου στρέφεται **μόνο** κατά συγκεκριμένου προσώπου ή προσώπων που έχουν σχέση με την υπόθεση που ερευνάται ή για την οποία με βάση συγκεκριμένα περιστατικά προκύπτει ότι λαμβάνουν ή μεταφέρουν συγκεκριμένα μηνύματα που αφορούν ή προέρχονται από τον κατηγορούμενο ή χρησιμοποιούνται ως σύνδεσμοί του. Η χρονική διάρκεια της άρσης του απορρήτου **δεν** μπορεί να υπερβεί τους δύο (2) μήνες. Εάν δοθούν παρατάσεις της διάρκειας αυτής, για κάθε παράταση θα πρέπει να εκδίδεται νέο βούλευμα. Αναγκαία καθίσταται η σύνταξη νομότυπης και έγκυρης έκθεσης (αρ. 148 επ. ΚΠΔ).

δ) Καταγραφή δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα τεχνικά μέσα.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Ως καταγραφή νοείται η **χωρίς** τη γνώση των οικείων προσώπων παρακολούθηση δραστηριότητας με κρυφές συσκευές καταγραφής ή μετάδοσης ήχου ή εικόνας που είναι τοποθετημένες **εκτός** κατοικίας.

Η καταγραφή δραστηριότητας **εντός** κατοικίας σε καμία περίπτωση **δεν** είναι επιτρεπτή. Η απαγόρευση παρακολούθησης **εντός** της κατοικίας επιβάλλεται από την ανάγκη προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (αρ. 9 παρ. 1 εδ. β΄Σ). Η ανακριτική αυτή πράξη είναι **νόμιμη** μόνο στην έκθεση που θα συνταχθεί (αρ. 148 επ. ΚΠΔ) όπου εκτίθενται με σαφήνεια και ακρίβεια οι νόμιμες προϋποθέσεις διενέργειάς της στη συγκεκριμένη περίπτωση.

ε) Συσχέτιση ή συνδυασμός δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Η ειδική αυτή πράξη συνίσταται σε επέμβαση των ανακριτικών αρχών σε **ατομική** ελευθερία και συγκεκριμένα σ' εκείνη της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης του ατόμου δηλαδή το δικαίωμά του να αποφασίσει για τη διάθεση και χρήση των προσωπικών του δεδομένων.

Έτσι, η ειδική αυτή ανακριτική πράξη δίνει τη δυνατότητα στις αρμόδιες ανακριτικές αρχές να συσχετίζουν ή να συνδυάζουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αυτοί διαθέτουν για διαφορετική χρήση, **χωρίς** να το γνωρίζουν οι ίδιοι οι θιγόμενοι. Επομένως, με βάση τη διάταξη αυτή προσωπικά δεδομένα που δίνει ο ίδιος ο θιγόμενος σε τρίτα πρόσωπα ή υπηρεσία για την εξυπηρέτηση διαφορετικών σκοπών, μπορούν να αξιοποιηθούν σε βάρος του στο πλαίσιο μιας ποινικής διαδικασίας. Η ανακριτική αυτή πράξη δικαιολογείται από την ανάγκη διαλεύκανσης υποθέσεων που σχετίζονται με βαριά εγκληματικότητα, δηλαδή με το οργανωμένο έγκλημα. Η διάταξη αυτή περιλαμβάνει όχι μόνο δεδομένα που έχουν συγκεντρωθεί στο πλαίσιο των ανακριτικών ερευνών για τη συγκεκριμένη υπόθεση, αλλά και δεδομένα που έχουν συγκεντρωθεί σε αρχεία για άλλες ανάγκες. Τα αρχεία αυτά μπορεί να τηρούνται είτε από ιδιώτες, είτε από δημόσιες υπηρεσίες.

Η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων μπορεί να αποβλέπει στο να προσδιοριστεί από ένα πλήθος προσώπων εκείνο ή εκείνα που **συγκεντρώνουν** συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, οπότε γίνεται λόγος για **θετική διασταύρωση**. Αντίθετα αν στοχεύει στον **αποκλεισμό** από τον κύκλο των υπόπτων εκείνων, που **δεν** εκπληρώνουν την ιδιότητα ή το γνώρισμα που αποδίδεται στον δράστη, γίνεται λόγος για **αρνητική διασταύρωση**.

Γνωστοποίηση στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή ενημέρωση του υποκειμένου για την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων **δεν** απαιτείται. Η διασταύρωση των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων θεωρείται **απαγορευμένη** τόσο στην περίπτωση που αυτά **δεν** έχουν συλλεχθεί κατά τρόπο νόμιμο, όσο και όταν αυτά **δεν** αφορούν συμπεριφορά του θιγόμενου που σχετίζεται με το ερευνώμενο έγκλημα. Για την βεβαίωση και πιστοποίηση της διενέργειας της συγκεκριμένης αυτής ανακριτικής πράξης πρέπει να συνταχθεί έκθεση (αρ. 148 επ. Κ.Π.Δ.)

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Βέβαια δικονομικό θέμα⁹⁷⁶ γεννάται με αυτού του είδους των ανακριτικών πράξεων, αναφορικά κυρίως με τη δικονομική διάσταση της ανακριτικής διεϊσδυσης, της άρσης του απορρήτου και της ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας σχετικώς με την αποδεικτική τους αξιοποίηση.

Σε σχέση με την «ανακριτική διεϊσδυση» οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν είναι η κατασκευή ενόχων⁹⁷⁷, η υποχώρηση της αρχής της νομιμότητας έναντι της αρχής της σκοπιμότητας, δεδομένης της αμφισβήτησης θεμελιωδών αρχών με συνταγματική θεμελίωση και περιωπή, (όπως αυτή της προστασίας της προσωπικής και οικογενειακής ζωής). Ο ύποπτος κατ'αυτόν τον τρόπο δύναται να αντιμετωπίζεται ως 'πράγμα', παρά ως υποκείμενο και συνεπώς πλήττεται η αξία και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Σε σχέση με την άρση του απορρήτου και της ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας ο κίνδυνος που ελλοχεύει είναι η συγκρουσιακή σχέση μεταξύ αυτών των ανακριτικών ενεργειών και της προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα⁹⁷⁸ και προσβολής του δικαιώματος πληροφοριακής αυτοδιάθεσης⁹⁷⁹.

Στο μικρό αυτό πλαίσιο του παρόντος κεφαλαίου, προφανώς δεν επιτρέπεται η περαιτέρω επέκταση των δικονομικών προβλημάτων⁹⁸⁰ των ειδικών ανακριτικών πράξεων, σημαντικό είναι να επισημανθεί όμως ότι κρίσιμο μέγεθος από δικονομική άποψη δεν είναι μόνο η νομιμότητα που πρέπει να διέπει αυτές τις ανακριτικές πράξεις, αλλά και οι αρχές της αναλογικότητας και της αναγκαιότητας που πρέπει να διέπουν την σκοπιμότητα τέτοιων ανακριτικών μεθόδων.

Αντίθετα, με την παρ. 4 του αρ. 9 που επιτρέπει την κεκαλυμμένη δράση⁹⁸¹ των Επιθεωρητών εκτός των προαναφερθέντων κινδύνων, υπάρχει ένας επιπλέον

⁹⁷⁶ Βλ. ενδεικτικώς ο.π. Παπαδαμάκη, σελ. 947-961, ο.π. Χ. Ναϊντο., σελ. 603-630 «Δικονομικές συνέπειες των αποδεικτικών απαγορεύσεων», ο.π. Παπαϊωάννου Ζ., σελ. 398-423.

⁹⁷⁷ Αν λ.χ. τα διωκτικά όργανα αντί να περιορίζονται στον παθητικό ρόλο της συλλογής πληροφοριών και αποδείξεων δρούσαν ως πραγματικοί προβοκάτορες του άρθρου 46 παρ.2 Π.Κ. εκμεταλλευόμενοι τις χαμηλές ηθικές αναστολές κάποιων προσώπων, οι οποίοι ή οποιοιδήποτε θα τελούσαν χωρίς έντονη παρότρυνση.

⁹⁷⁸ Ν. 2472/1997 αρ.2 στοιχ. δ.

⁹⁷⁹ Το οποίο τυγχάνει Συνταγματικής προστασίας από το αρ. 9^Α Συντ.

⁹⁸⁰ Βλ. ενδ. Για δικονομικά προβλήματα ειδικών ανακριτικών πράξεων τις ΑΠ 537/2011, ΑΠ 1896/2010 και ΑΠ 1742/2003 μέσα και από διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία του : *Καραχάλιο Γεωργίου* με θέμα : *Οργανωμένο Έγκλημα και Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις* Πάντειο Πανεπιστήμιο Νομικός Πολιτισμός 2015 και *Αργυρίου Ουρανίας* διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία με θέμα: "Ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 253 α ΚΠΔ υπό το πρίσμα της προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών και των προσωπικών δεδομένων" ΔΠΘ τομέας Ποινικού Δικαίου 2015 υπό την εποπτεία καθηγητή κ. *Δαλακούρα*

⁹⁸¹ Βλ. ο.π. Παπαϊωάννου Ζ., σελ. 415. Η δράση αυτή εμπίπτει στο αρ. 20 Π.Κ. κι όχι στο αρ. 46 παρ. 2 Π.Κ., αλλά εύκολα μπορεί να μεταπηδήσει και να ελέγχεται η δράση αυτή και από το άρθρο 46 αρ. 2 Π.Κ. -κρίνεται κάθε φορά in concreto. Χαρακτηριστικό παράδειγμα κεκαλυμμένης δράσης σε επίπεδο επιχειρησιακής διεϊσδυσης όπου το ΕΔΔΑ πήρε θέση με απόφασή του είναι το παρακάτω: Η απόφαση *teixeira de castro v Portugal* (1998) του ΕΔΔΑ αφορούσε το εξής ιστορικό: Δύο μυστικοί Πορτογάλοι αστυνομικοί πλησίασαν τον Α, ο οποίος ήταν ύποπτος χρήσης και διακίνησης μικρών ποσοτήτων

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

κίνδυνος αυτός της έλλειψης εποπτείας από δικαστικό λειτουργό, καθώς και έλλειψης δικαστικής εγκρίσεως. Επομένως εδώ το κρίσιμο μέγεθος⁹⁸² από δικονομική άποψη (αν δηλαδή το αντικείμενο των αποδείξεων θα κριθεί ως επιτρεπτό ή απαγορευμένο αποδεικτικό μέσο) δε θα είναι μόνον η νομιμότητα ενός επιχειρησιακού σχεδίου που βάσει αυτού διατάχθηκε η κεκαλυμμένη δράση, αλλά και η σκοπιμότητα υλοποίησής του τη συγκεκριμένη στιγμή⁹⁸³. Κάθε φορά λοιπόν όλα τα παραπάνω θα πρέπει να εξετάζονται συναρτήσει των επιταγών και απαγορεύσεων του αρ. 6 της ΕΣΔΑ περί δίκαιης δίκης.

Σημαντική επίσης κρίνεται και η παρ. 3 του αρ. 9, όπου προστατεύεται⁹⁸⁴ ουσιαστικά ο μάρτυρας που απειλείται με πιθανή εκδίκηση εξαιτίας της απόφασής του να καταγγείλει αυτά που γνωρίζει.

Όμως από την άλλη, από δικονομικής πλευράς, αν δεν γνωστοποιηθούν τα ονόματα των μαρτύρων στον κατηγορούμενο 5 ημέρες πριν την έναρξη της δημόσιας συνεδρίασης, μπορεί να αποτελέσει λόγο για αίτηση αναίρεσης λόγω απόλυτης ακυρότητας⁹⁸⁵ (αρ.171 παρ.1δ Κ.Π.Δ), εξαιτίας παρέκκλισης από το αρ. 326 Κ.Π.Δ. Η δικαιολογητική βάση για απόλυτη ακυρότητα είναι η έλλειψη δυνατότητας -

χασίς, και του ζήτησαν να τους πουλήσει μερικά κιλά χασίς. Ο Α συμφώνησε αλλά τελικά δεν κατάφερε να βρει την ποσότητα χασίς που του ζητήθηκε. Στη συνέχεια οι δύο αστυνομικοί τον επισκέφτηκαν στο σπίτι του και του ζήτησαν να τους προμηθεύσει 20 γραμμάρια ηρωίνης έναντι 200.000 εσκούδους. Ο Α απάντησε ότι δεν έχει ηρωίνη και ότι ίσως θα μπορούσε να τους προμηθεύσει ο Texeira, τη διεύθυνση του οποίου δεν γνώριζε ο ίδιος αλλά κάποιος Β. Οι αστυνομικοί συναντήθηκαν με τον Texeira και τον Β κατόπιν συμβουλής του Α και συμφώνησαν την αγοραπωλησία της ηρωίνης. Ο Texeira με τον Β πήγαν στο σπίτι κάποιου Γ, όπου και προμηθεύτηκαν την ηρωίνη, γιατί οι ίδιοι δεν είχαν, αλλά ούτε και ο Γ είχε και προμηθεύτηκε από κάποιον άλλον. Τελικώς συναντήθηκαν στο σπίτι του Α για την αγοραπωλησία με τους αστυνομικούς και έτσι έγινε η σύλληψη όλων (Α,Β, Texeira) μετά την αγοραπωλησία. Ο Texeira καταδικάστηκε σε κάθειρξη (6 έτη) από το πορτογαλικό δικαστήριο και παρέμεινε στη φυλακή επί τρία χρόνια.

Το ΕΔΔΑ στην υπόθεση αυτή έκρινε ότι α) καταρχήν οι αστυνομικοί δεν δρούσαν στο πλαίσιο αστυνομικής επιχείρησης όπου επέτρεπε και είχε διατάξει δικαστής, β) οι κρατικές αρχές δεν είχαν λόγους να υποψιάζονται τον Texeira για εμπορία ναρκωτικών διότι δεν είχε καταγεγραμμένο εγκληματικό παρελθόν, ούτε είχε ανοίξει εναντίον του ποινική διαδικασία και ήταν άγνωστος στις αστυνομικές αρχές, γ) ο Texeira δεν κατείχε ο ίδιος ναρκωτικά, αλλά τα προμηθεύτηκε από άλλον στο πλαίσιο παρακίνησης των αστυνομικών, δ) δεν αποδείχτηκε προδιάθεση του Texeira να τελέσει τέτοιου είδους εγκλήματα, ε) οι αστυνομικοί είχαν ενεργητικό ρόλο και δεν περιορίστηκαν στη διερεύνηση της εγκληματικής δραστηριότητας του Texeira, στ) ενώ η καταδίκη του Texeira στηρίχτηκε ουσιαστικά στις καταθέσεις των αστυνομικών.

Έτσι το ΕΔΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι ενέργειες των αστυνομικών ξεπέρασαν τα όρια της επιτρεπτής κεκαλυμμένη δράσης, διότι έδρασαν ως ηθικοί αυτουργοί στην πράξη του Texeira ενώ τίποτα δεν προδίκαιε ότι μια τέτοια πράξη θα είχε τελεστεί και χωρίς τη δική τους εμπλοκή. Γι' αυτό το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι ο Texeira αποστερήθηκε ευθύς εξαρχής από το δικαίωμά του σε δίκαιη δίκη και του επιδίκασε μια ασυνήθιστα υψηλή αποζημίωση.

⁹⁸² Βλ. *Λίβο*, ο.π., σελ. 474

⁹⁸³ Γεγονός που νομίζω ότι αφήνει πολλά περιθώρια κριτικής και ελιγμών από την εκάστοτε υπεράσπιση του κατηγορουμένου.

⁹⁸⁴ Με τον τρόπο που ορίζει το αρ. 9 παρ.2 και 4 του Ν.2928/2001

⁹⁸⁵ Βλ.ο.π. *Καρρά*, σελ. 562-563

δυσχέρειας προετοιμασίας της υπεράσπισης του κατηγορουμένου, η οποία όμως από την άλλη, μπορεί να θεωρηθεί ότι καλύπτεται αν ο κατηγορούμενος δεν προβάλλει αντιρρήσεις κατά την εμφάνισή του στη δίκη, όπως προβλέπεται στο αρ. 174 παρ.2 Κ.Π.Δ. Την ως άνω υποχρέωση έχει και ο παριστάμενος για την υποστήριξη την κατηγορία για τους μάρτυρες που κλητεύονται από αυτόν (αρ.326 παρ.2 ΚΠΔ).

Τέλος, σημαντικό είναι να ειπωθεί ότι στην προσπάθειά της η πολιτεία να ενδυναμώσει τους μηχανισμούς ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος, ίδρυσε⁹⁸⁶ δύο νέες αστυνομικές Υπηρεσίες Ασφαλείας σε Αθήνα και Θεσ/κη αντίστοιχα, σε επίπεδο τμήματος ασφαλείας περιβαλλοντολογικής προστασίας, τα οποία είναι κατά τόπο αρμόδια ως προς την αντιμετώπιση, σε συνεργασία με τις αρμόδιες Υπηρεσίες του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, καθώς και με αρμόδιες εγχώριες και διεθνείς Υπηρεσίες, Οργανισμούς και όργανα της παράνομης διακίνησης-αποθήκευσης και διασποράς αποβλήτων και γενικά της ρύπανσης του περιβάλλοντος.

Η ίδρυση Αστυνομικών Υπηρεσιών της ΕΛ.ΑΣ. με κύριο αντικείμενο δράσης την προστασία του περιβάλλοντος είναι ενθαρρυντικό σημάδι, διότι καταδεικνύει την ενεργοποίηση της Πολιτείας στο θέμα αυτό.

Είναι όμως θετική εξέλιξη και επί του πρακτέου, σε σχέση με την γείτονα χώρα της Βουλγαρίας, η οποία αποτελεί μέλος της Ε.Ε., μπορούν οι προσβολές του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος, που μορφοποιούνται υπό την έκφανση του οργανωμένου εγκλήματος και έχουν παράλληλα διασυνοριακό χαρακτήρα, να διώκονται και υπό την σκέπιν⁹⁸⁷ Ευρωπαϊκών θεσμικών Οργάνων⁹⁸⁸, στο πλαίσιο της Αστυνομικής και Δικαστικής Συνεργασίας.

Όσον αφορά στη διεθνή αστυνομική συνεργασία με τις υπόλοιπες χώρες που γειτνιάζουν με την Ελλάδα, αλλά είναι εκτός Ε.Ε., ως προς την εκπλήρωση του ως άνω σκοπού, αυτός μπορεί να επιτευχτεί και μέσω της Διευθύνσεως Διεθνούς Αστυνομικής Συνεργασίας του Αρχηγείου της ΕΛ.ΑΣ., βάσει διακρατικών συμφωνιών⁹⁸⁹. Δεδομένης μάλιστα της ίδρυσης των προαναφερθεισών Υπηρεσιών, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι εξαιτίας της εξειδίκευσης αυτών των υπηρεσιών σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος θα επιφέρει μία μεγαλύτερη δυναμική, ίσως για πιο έντονη και ουσιαστική συνεργασία.

⁹⁸⁶ Με το αρ.13 ΠΔ 1/2001(ΦΕΚ Α/1) , όπως αντικαταστάθηκε με το αρ.1 Π.Δ.42/2011 (ΦΕΚ Α/1), όπως αντικαταστάθηκε με το αρ. 1 Π.Δ. 42/2011 (ΦΕΚ Α/108)10/05/2011 για τη Διεύθυνση Ασφαλείας Αττικής Υποδιεύθυνση Προστασίας Περιουσιακών Δικαιωμάτων Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Περιβάλλοντος –Τμήμα Περιβαλλοντικής Προστασίας και για τη Διεύθυνση Ασφαλείας Θεσ/κης –Υποδ/ση Ασφαλείας Θεσ/κης, με το αρ. 11 ΠΔ 48/2006 (ΦΕΚ Α/50), όπως αντικαταστάθηκε με το αρ.2 ΠΔ. 42/2011 και με αρμοδιότητες που πηγάζουν από το αρ. 16 εδ. γ του Π.Δ. 1/2001, όπως αντικαταστάθηκε με το αρ. 1 του Π.Δ.42/2011.

⁹⁸⁷ Βάση των αρ. 87,88,89 ΣΛΕΕ

⁹⁸⁸ Λ.χ EUROPOL.

⁹⁸⁹ Σε πολιτικό επίπεδο υπάρχουν οι Εθνικές Επιτροπές υδροοικονομίας των ΥΠ.ΕΕ., οι οποίες συνεδριάζουν όταν υπάρχει λόγος και βγάζουν περιβαλλοντολογικά όρια τα οποία δεσμεύουν την μετέπειτα λειτουργία τους, π.χ. λεκάνη απορροής ή ποιότητα υδάτων.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο**Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΩΣ
ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗΣ ΤΩΝ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ.****ΕΙΣΑΓΩΓΗ**

Όσον αφορά στην αξιολόγηση της προστασίας του περιβάλλοντος από το Δίκαιο – δηλαδή την αξιολόγηση της πρόληψης και της καταστολής αποκλινουσών και παραβατικών συμπεριφορών που πλήττουν το περιβάλλον - αυτή θα γίνει μέσω μιας περαιτέρω συνοπτικής κριτικής προσέγγισης της νεότερης χρονικά εθνικής νομολογίας. Η τελευταία θα καταδείξει τον τρόπο με τον οποίο αποφαινόμενοι επί ποινικών κρίσεων (και όχι μόνο) τα εθνικά δικαστήρια, που αφορούν περιβαλλοντικά θέματα και προβλήματα, η συνέπεια που αυτά εμφανίζουν κατά την εφαρμογή του γράμματος του νόμου, οι δυσκολίες με τις οποίες οι δικαστές έρχονται αντιμέτωποι και τα όποια προσκόμματα μπορεί να ανακόψουν την προσπάθειά τους για ουσιαστική απονομή δικαιοσύνης.

Τα ζητήματα που ανακύπτουν και θα μας απασχολήσουν είναι αν και κατά πόσο το παρόν νομοθετικό πλαίσιο μας καλύπτει και αρκεί για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και ο λόγος που επιλέγονται και προτιμούνται οι διοικητικοί κανόνες, ως κατ' εξοχήν κυρωτικό πλαίσιο για την προστασία του ως άνω εννόμου αγαθού.

Επιπρόσθετα - σε όλον αυτόν τον προβληματισμό- είναι μείζονος σημασίας να αναδειχτεί για ακόμη μια φορά και ο ρόλος του ποινικού δικαίου, στο βαθμό που εξαρτάται από τους διοικητικούς κανόνες και αν τελικά η ανάπτυξη της παραγωγής με την αδιαμφισβήτητη επέμβαση του ανθρώπου στο περιβάλλον, μπορεί μέσω του παρόντος νομοθετικού πλαισίου, να ελαχιστοποιήσει τα βλαπτικά για τη φύση αποτελέσματα. Αυτό είναι ένα ερώτημα, στο οποίο απαραιτήτως οφείλουμε να αναλογιστούμε το γενικότερο πολιτικό πλαίσιο και τις οικονομικές συνθήκες στις οποίες δρούμε και αναπτυσσόμαστε. Επομένως, από την μία θα γίνει μία προσπάθεια να τεθεί το πρόβλημα του αν υφίσταται πράγματι το δίλημμα μεταξύ προστασίας του περιβάλλοντος και αύξησης της παραγωγής με την οικονομική ανάπτυξη και από την άλλη να επισημανθεί ποιός είναι ο ρόλος του νομοθέτη, καθώς και κατά πόσο επιτυγχάνονται δικαιοπολιτικά οι κατευθυντήριοι στόχοι του προκειμένου να προστατευτεί το έννομο αγαθό "περιβάλλον".

Για όλους τους παραπάνω λόγους θα καταδειχτεί - μέσα από την νομολογία του ΣτΕ, του ΑΠ (ποινικό τμήμα) διοικητικών, αστικών και ποινικών δικαστηρίων χαμηλότερου βαθμού - πώς εφαρμόζεται και ερμηνεύεται η επί μέρους περιβαλλοντική νομοθεσία. Η κριτική προσέγγιση θα γίνει με τον πλέον συνοπτικό τρόπο (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν θα είναι ουσιαστικός), χωρίς όμως την

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

μακροσκελή παρουσίαση δικαστικών αποφάσεων, καθότι σκοπός του παρόντος κεφαλαίου δεν είναι να εμφανίσει και να αναλύσει ή να σχολιάσει δικαστικές αποφάσεις, αλλά μέσα από πληθώρα δικαστικών αποφάσεων να εξαχθούν οι κατευθυντήριες γραμμές του εθνικού Δικαίου περιβάλλοντος, οι προτεραιότητες και οι δυσκολίες με τις οποίες οι δικαστές έρχονται αντιμέτωποι, τα όποια προσκόμματα που προβάλλονται και μπορούν να ανακόψουν την προσπάθειά της Δικαστικής λειτουργίας, αλλά και η επιβεβαίωση καθώς και η θεμελίωση των όσων σε θεωρητικό (κατά κύριο λόγο) επίπεδο επισημάνθηκαν μέχρι τώρα στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας διδακτορικής διατριβής. Για το λόγο αυτό σημαντικό είναι καθώς κάποιος αναγινώσκει τις παρακάτω αποφάσεις να επανέρχεται συχνά στα όσα μέχρι τώρα ειπώθηκαν και αναλύθηκαν σχετικά με τις θεωρητικές προσεγγίσεις περί προστασίας του περιβάλλοντος.

8.1 ΕΠΙΚΑΙΡΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΤΕ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΑΦΟΡΟΥΣΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Οι αποφάσεις του ΣτΕ – όπως άλλωστε αναδείχτηκε και στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας διατριβής - είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την προστασία του περιβάλλοντος από το Δίκαιο, καθόσον εκτός από ακυρωτικό Δικαστήριο είναι και το ανώτατο Δικαστήριο της χώρας που με τις Αποφάσεις του «**δημιουργεί κανόνες Δικαίου**» για τους διοικούμενους Πολίτες, όταν η γραμματική ερμηνεία του σχετικού κάθε φορά Νόμου δεν είναι αρκετή, ώστε να καθορίσει τις νόμιμες εκείνες συμπεριφορές που επιφέρουν ειρηνική συμβίωση μέσα στην κοινωνία χωρίς να πλήττεται το υπό εξέταση έννομο αγαθό “ περιβάλλον ” ή όταν υπάρχουν κενά Δικαίου. Επιπλέον, οι εν λόγω Αποφάσεις είναι σημαντικές διότι καθορίζουν υποχρεώσεις και στη Διοίκηση για πράξεις ή και παραλείψεις της στις διάφορες εκφάνσεις των αρμοδιοτήτων της σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Επιπρόσθετα, ως ανώτατο Δικαστήριο - προδήλως αποτελούμενο από έμπειρους και καταρτισμένους Δικαστές - έχει την αυξημένη εκείνη περιωπή να κρίνει την συμβατότητα της ελληνικής νομοθεσίας με αυτή της Ε.Ε. και του Συντάγματος, όταν τούτο απαιτείται να κριθεί. Επίσης - για όλες αυτές τις προαναφερόμενες περιπτώσεις «παραγωγής Δικαίου» από το ΣτΕ - οι Αποφάσεις του θα μπορούσαν να αποτελούν την βάση μιας ανακριτικής ποινικής διαδικασίας σχετικά με την πλήρωση ή μη της αντικειμενικής υπόστασης εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος, τόσο από φυσικά και νομικά πρόσωπα, όσο και από τα πρόσωπα που απαρτίζουν και στελεχώνουν την Δημόσια Διοίκηση, εξαιτίας της αποδεδειγμένης παρακουλουθηματικότητας, τόσο του ποινικού από το διοικητικό άδικο, όσο και από την διοικητική διαδικασία. Με γνώμονα όλα τα παραπάνω παρουσιάζονται νέες χρονικά Αποφάσεις του ΣτΕ (αλλά και χαμηλότερου βαθμού Διοικητικών Δικαστηρίων) που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος από τις οποίες προκύπτουν ασφαλή και ίσως πάγια συμπεράσματα συναρτήσει των νέων οικονομικών - πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών της χώρας μας σχετικά με τις βασικές αρχές του Δικαίου εν γένει, του Συντάγματος ειδικά και πιο εξειδικευμένα σε σχέση με τις Γενικές Αρχές του Εθνικού και του Ευρωπαϊκού Δικαίου Περιβάλλοντος. Έτσι οι Αποφάσεις που παρουσιάζονται και εξάγονται επαρκή συμπεράσματα σε σχέση με τα παραπάνω είναι οι εξής:

➤ Από την υπ’ αριθμ. 689/2019 ΣΤΕ (ΟΛΟΜ)⁹⁹⁰ εξάγεται το συμπέρασμα ότι επιτρέπεται να χαρακτηρίζονται εκτάσεις ως περιοχές προστασίας της φύσης, Εθνικά πάρκα ή ζώνες προστασίας αυτών και να επιβάλλονται, **αφού τηρηθεί η αρχή της αναλογικότητας**, μέτρα που συνεπάγονται την απαγόρευση της ανάπτυξης ορισμένων δραστηριοτήτων σε αυτές ή τη χρήση τους για ορισμένο σκοπό. Αν το επιβαλλόμενο μέτρο έχει ως αποτέλεσμα την ουσιώδη στέρηση της χρήσης της ιδιοκτησίας κατά τον προορισμό της, η οποία υπερβαίνει το εύλογο όριο ανοχής και

⁹⁹⁰ Α` ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ, ΘΠΔΔ 2019/404, ΕΔΔΔΔ 2019/298 Παρατηρήσεις Ευαγγελίας Παυλίδου, ΘΠΔΔ 2019, 408. Σημείωμα Απόστολος Παπακωνσταντίνου, ΕΔΔΔΔ 2019,σελ. 301.

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

αλληλεγγύης, γεννάται αξίωση του ιδιοκτήτη έναντι του Δημοσίου προς αποζημίωση, που θεμελιώνεται ευθέως στο άρθρο 22 παρ.1 του ν. 1650/1986. Η αδράνεια της Διοίκησης να εκδώσει το σχετικό διάταγμα δεν αντιβαίνει στην προστασία του ιδιοκτήτη, ο οποίος έχει ευθεία αξίωση αποζημίωσης, όμως η Διοίκηση δεν μπορεί να επιλέξει ένα από τα προβλεπόμενα στο νόμο οικονομικά αντισταθμίσματα. Το νομοθετικό αυτό κενό δεν μπορεί να πληρωθεί ερμηνευτικά από τον δικαστή.⁹⁹¹

➤ **Ομοίως** από την υπ' αριθμ. 690/2019 ΣΤΕ (ΟΛΟΜ)⁹⁹² προκύπτει ότι επιτρέπεται να χαρακτηρίζονται εκτάσεις ως περιοχές προστασίας της φύσης, Εθνικά πάρκα ή ζώνες προστασίας αυτών και να επιβάλλονται, αφού τηρηθεί η αρχή της αναλογικότητας, μέτρα που συνεπάγονται στην απαγόρευση της ανάπτυξης ορισμένων δραστηριοτήτων σε αυτές ή τη χρήση τους για ορισμένο σκοπό. Αν το επιβαλλόμενο μέτρο έχει ως αποτέλεσμα την ουσιώδη στέρηση της χρήσης της ιδιοκτησίας κατά τον προορισμό της, η οποία υπερβαίνει το εύλογο όριο ανοχής και αλληλεγγύης, γεννάται αξίωση του ιδιοκτήτη έναντι του Δημοσίου προς αποζημίωση, που θεμελιώνεται ευθέως στο άρθρο 22 παρ.1 του ν. 1650/1986. Η αδράνεια της Διοίκησης να εκδώσει το σχετικό διάταγμα δεν αντιβαίνει στην προστασία του ιδιοκτήτη, ο οποίος έχει ευθεία αξίωση αποζημίωσης, όμως η Διοίκηση δεν μπορεί να επιλέξει ένα από τα προβλεπόμενα στο νόμο οικονομικά αντισταθμίσματα. Το νομοθετικό αυτό κενό δεν μπορεί να πληρωθεί ερμηνευτικά από τον δικαστή.⁹⁹³

➤ Από την υπ' αριθμ. 268/2019 ΣΤΕ⁹⁹⁴ που αφορά αίτηση ακύρωσης της άδειας λειτουργίας βιομηχανικής μονάδας, προκύπτει ότι σχετικά με το είδος της

⁹⁹¹ Αντίθετη μειοψηφία. Επιβολή μερικού περιορισμού του εύρους της χρήσεως και εκμεταλλεύσεως του ακινήτου της αναιρεσίβλητης εξαιτίας περιορισμών και δεσμεύσεων, οι οποίοι επιβλήθηκαν για την κήρυξη του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου και επιδίκαση αποζημίωσης. Εφόσον δεν υφίσταται πλέον αντίθεση της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης προς τη νομολογία του ΣτΕ, απορρίπτεται η αναίρεση ως απαράδεκτη κατά το άρθρο 12 παρ. 1 του ν.3900/2010. Αντίθετη μειοψηφία (επικυρώνει την αριθμ. 1420/2012 απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών). Η υπόθεση παραπέμφθηκε στην Ολομέλεια με την αριθμ. 488/2018 απόφαση του Α' Τμήματος του ΣτΕ.

⁹⁹² Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

⁹⁹³ Αντίθετη μειοψηφία. Επιβολή μερικού περιορισμού του εύρους της χρήσεως και εκμεταλλεύσεως του ακινήτου της αναιρεσίβλητης εξαιτίας περιορισμών και δεσμεύσεων, οι οποίοι επιβλήθηκαν για την κήρυξη του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου και επιδίκαση αποζημίωσης. Εφόσον δεν υφίσταται πλέον αντίθεση της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης προς τη νομολογία του ΣτΕ, απορρίπτεται η αναίρεση ως απαράδεκτη κατά το άρθρο 12 παρ. 1 του ν.3900/2010. Αντίθετη μειοψηφία (επικυρώνει την αριθμ. 1419/2012 απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών). Η υπόθεση παραπέμφθηκε στην Ολομέλεια με την αριθμ. 487/2018 απόφαση του Α' Τμήματος του ΣτΕ.

⁹⁹⁴ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Από την σχετική Απόφαση προκύπτει επιπρόσθετα - επί της ουσίας - ότι ήταν αιτιολογημένη η χορήγηση άδειας λειτουργίας για την επίμαχη μονάδα. Μόνον το γεγονός ότι η παρεμβαίνουσα είχε τεθεί σε καθεστώς περιβαλλοντικής ευθύνης ή δεν ολοκληρώθηκε η διαδικασία επιβολής κυρώσεων για ορισμένες παραβάσεις, δεν καθιστούσε μη νόμιμη ή αναιτιολόγητη τη χορήγηση άδειας λειτουργίας. Νομίμως ορίστηκε η παύση ισχύος της απόφασης μερικής διακοπής λειτουργίας της μονάδας, λόγω άρσης των λόγων για τους οποίους είχε επιβληθεί. Περιοχές όπου είναι

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

επιβαλλόμενης κύρωσης και το πότε επιβάλλεται το μέτρο της οριστικής διακοπής της λειτουργίας επιχείρησης ή δραστηριότητας - η οποία προκαλεί ρύπανση ή υποβάθμιση εν γένει του περιβάλλοντος - **ανήκει καταρχήν στη διακριτική ευχέρεια της Διοίκησης**, υπό τους όρους και προϋποθέσεις του άρθρου 30 του ν. 1650/1986 ή του άρθρου 29 του ν. 3982/2011.

➤ Από την υπ' αριθμ. 277/2019 ΣΤΕ⁹⁹⁵ σχετικά με τη νόμιμη εκτέλεση εργασιών επεξεργασίας αποβλήτων προκύπτει ότι απαιτείται **η προηγούμενη έκδοση αποφάσεως εγκρίσεως περιβαλλοντικών όρων**, με το περιεχόμενο του άρθρου 36 του ν. 4042/2012, ενώ δεν επιβάλλεται να έχει προηγηθεί σύναψη συμβάσεως αναθέσεως ή πρόταση για σύναψη συμβάσεως από τον αρμόδιο Φορέα Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων.

➤ Από την υπ' αριθμ. 458/2019 ΣΤΕ⁹⁹⁶ και αφορά αίτηση ακύρωσης της πράξης της ΕΥΠΕ του ΥΠΕΚΑ, με την οποία αποφασίσθηκε η διακοπή της διαδικασίας της προκαταρκτικής περιβαλλοντικής εκτίμησης και αξιολόγησης του έργου ανέγερσης Γραφείων Κεντρικών Υπηρεσιών της ΔΕΗ, προκύπτει ότι αναφορικά με τα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη κατά τη διενέργεια της ΠΠΕΑ⁹⁹⁷, στην περιοχή που βρίσκεται το ακίνητο της αιτούσας (ΔΕΗ) επιτρέπονται μόνον χρήσεις συμβατές με τη γεωργική γη και όχι η ανέγερση γραφείων. Στην εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών προ του έτους 1923 ευρύτερη περιοχή των Μεσογείων Αττικής **επιτρέπεται ο εκσυγχρονισμός και η επέκταση μόνο των νομίμως υφισταμένων κτιρίων υποσταθμών ηλεκτρικού ρεύματος και κτιρίων ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων που βρίσκονται σε υψηλή τάση και όχι άλλου είδους κτιρίων, όπως γραφείων. Για τον λόγο αυτό αβάσιμα προβάλλεται προσβολή του**

επιτρεπτή η άσκηση βιομηχανικής ή βιοτεχνικής δραστηριότητας. Η συνέχιση της επίδικης χρήσης στο υφιστάμενο γήπεδο είναι σύμφωνη με τις προβλέψεις, τις κατευθύνσεις και τις ρυθμίσεις των σχεδίων χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού. Για την τροποποίηση του όρου της ΑΕΠΟ που αφορούσε τη συχνότητα μετρήσεων των εκπομπών μολύβδου δεν απαιτείτο η υποβολή ΜΠΕ και αρμοδίως εκδόθηκε η σχετική απόφαση από τη Γενική Διευθύντρια Περιβαλλοντικής Πολιτικής του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Αβάσιμα προβάλλεται αντίθεση στις Βέλτιστες Διαθέσιμες Τεχνικές της οδηγίας 2010/75/ΕΕ ως προς τη συχνότητα των μετρήσεων μολύβδου, η οποία δεν επηρεάζει, από τη φύση της, τη ρύπανση του εδάφους. Αρμοδίως απάντησε στην «αναφορά-αίτηση θεραπείας» της αιτούσας ο Αναπληρωτής Διευθυντής της ΔΠΙΑ/ΥΠΕΝ. Τελικά απορρίφθηκε η αίτηση ακύρωσης.

⁹⁹⁵ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Από την σχετική Απόφαση προκύπτει επιπρόσθετα - επί της ουσίας - ότι τα προσβαλλόμενα έγγραφα, με τα οποία εκδηλώνεται η απόρριψη από την Διοίκηση του αιτήματος χορήγησης ΕΠΟ για τη διαχείριση αστικών στερεών αποβλήτων, συνιστούν εκτελεστές διοικητικές πράξεις και παραδεκτά προσβάλλονται. Αποφασίστηκε ότι ήταν μη νόμιμη η άρνηση της Διοίκησης να χορηγήσει την αιτηθείσα έγκριση και το ΣΤΕ έκανε δεκτή την αίτηση ακύρωσης.

⁹⁹⁶ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

⁹⁹⁷ και δεδομένης ότι η πράξη (αρμοδίως η προσβαλλόμενη πράξη εκδόθηκε από την ΕΥΠΕ) με την οποία κρίνεται ότι δεν είναι δυνατή η πραγματοποίηση του προτεινόμενου έργου ή δραστηριότητας είναι εκτελεστή διοικητική πράξη και παραδεκτά προσβάλλεται.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

δικαιώματος ιδιοκτησίας της αιτούσας (ΔΕΗ). Έτσι το ΣΤΕ απέρριψε την αίτηση ακύρωσης.

➤ Από την υπ' αριθμ. 100/2018 ΣΤΕ⁹⁹⁸ και αφορά αίτηση ακύρωσης των πράξεων για την εγκατάσταση και τη λειτουργία σταθμού ηλεκτροπαραγωγής, προκύπτει ότι **ουσιώδης όρος για τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι τα ολοκληρωμένα χωροταξικά σχέδια.**

➤ Από την υπ' αριθμ. 101/2018 ΣΤΕ⁹⁹⁹ και αφορά αίτηση ακύρωσης της ΚΥΑ, με την οποία εγκρίθηκαν οι περιβαλλοντικοί όροι για τη λειτουργία βιομηχανικής μονάδας, προκύπτει ότι - σχετικά με τις ΑΕΠΟ - μόνη παραδεκτά προσβαλλόμενη είναι η μεταγενέστερη ΑΕΠΟ, με την οποία αντικαταστάθηκε η αρχική, καθόσον όταν **προβλέπεται απόρριψη βιομηχανικών αποβλήτων σε ποταμό, η Διοίκηση οφείλει να εξετάζει αν η απόρριψη είναι δυνατή χωρίς περαιτέρω επιβάρυνση του ποτάμιου οικοσυστήματος. Αν το ποτάμιο οικοσύστημα έχει ήδη σοβαρώς**

⁹⁹⁸ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ Από την σχετική Απόφαση προκύπτει επιπρόσθετα - επί της ουσίας - ότι σε περιοχές στις οποίες είναι επιτρεπτή η εγκατάσταση βιομηχανικής ή βιοτεχνικής επιχείρησης - τότε **νομίμως** από την άποψη του υφιστάμενου χωροταξικού σχεδιασμού επετράπη η κατασκευή του σταθμού στο συγκεκριμένο γήπεδο. Η χωροθέτηση του έργου στο ακίνητο, που είχε αποκτηθεί με αναγκαστική απαλλοτρίωση για την ίδρυση βιομηχανίας, είναι νόμιμη, διότι η παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος συνδέεται και με τη δραστηριότητα της υφισταμένης βιομηχανίας. Εφόσον δεν προκύπτει ότι το επίδικο έργο έχει άμεσες επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία, δεν απαιτείτο η εκπόνηση της ΜΠΕ και από επιστήμονα υγείας ή η σύμπραξη του Υπουργού Υγείας κατά την έκδοση της ΑΕΠΟ. Η ΑΕΠΟ αιτιολογείται νομίμως ως προς τις επιπτώσεις στο περιβάλλον της περιοχής. Νομίμως τέθηκε ο όρος της προσαρμογής των περιβαλλοντικών όρων του συνόλου των βιομηχανικών εγκαταστάσεων και των συνοδών έργων που λειτουργούν στο γήπεδο. Δεν προκαλείται βλάβη στο θαλάσσιο περιβάλλον, διότι ο ΑΣΗ δεν υποδέχεται και δεν απορρίπτει, κατά κανόνα, πρόσθετες ποσότητες θαλασσινού νερού, ούτε απαιτείτο υπογραφή της ΑΕΠΟ από τον Υπουργό Εμπορικής Ναυτιλίας. Το γήπεδο δεν ευρίσκεται εντός κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου ούτε υφίστανται μνημεία εντός ή πλησίον του και δεν απαιτείτο η υπογραφή της ΑΕΠΟ και από τον Υπουργό Πολιτισμού. Η νομίμως εκδοθείσα ΑΕΠΟ, αποτέλεσε νόμιμο έρεισμα των αδειών παραγωγής ενέργειας και εγκατάστασης του επίδικου έργου. Έτσι απορρίφθηκε η αίτηση ακύρωσης.

⁹⁹⁹ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Από την σχετική Απόφαση προκύπτει επιπρόσθετα - επί της ουσίας - ότι ήταν αιτιολογημένη η κρίση της Διοίκησης ότι δεν επέρχονται ουσιαστικές διαφοροποιήσεις από τον εκσυγχρονισμό της μονάδας ως προς τις επιπτώσεις στο περιβάλλον και δεν παραβιάζονται **οι αρχές της πρόληψης και της προφύλαξης**. Κατάλληλοι οι όροι που επιβλήθηκαν όσον αφορά τη διάθεση των χρησιμοποιούμενων από τη μονάδα βοηθητικών υλών και των χρήσεων αυτών, όπως αναφέρονται στην τεχνική έκθεση. Εφόσον τα υγρά απόβλητα απορρίπτονται στον υδάτινο αποδέκτη επεξεργασμένα, ενώ επιβάλλονται ανακύκλωση του νερού στο σύστημα ψύξης και ειδικοί όροι για τη μείωση της απομάστευσης, δεν παραβιάζεται το άρθρο 9 παρ.4 της οδηγίας IPPC. Ούτε η αρχική ΑΕΠΟ ούτε η προσβαλλόμενη προέβλεψαν τη διάθεση υγρών αποβλήτων στο υπέδαφος, ώστε να τίθεται ζήτημα ρύπανσης των υπογείων υδάτων και δεν απαιτείτο να εκπονηθεί υδρογεωλογική μελέτη. Η άδεια διάθεσης υγρών αποβλήτων στον ποταμό αρμοδίως εκδόθηκε από το Νομάρχη. Το άρθρο 7 της ΚΥΑ Η.Π.13588/725/2006 αφορά τη διαχείριση επικινδύνων αποβλήτων και όχι βιομηχανικά μη επικίνδυνα απόβλητα, όπως εν προκειμένω. Για τους λόγους αυτούς απορρίφθηκε η αίτηση ακύρωσης.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

επιβαρυνθεί, προηγείται η απορρύπανσή του και μετά εξετάζεται η δυνατότητα εκ νέου απόρριψης λυμάτων και αποβλήτων (προδήλως εμφανίζονται οι Αργές της πρόληψης και της προφύλαξης). Για την ανανέωση ή την τροποποίηση ΑΕΠΟ δεν απαιτείται νέα περιβαλλοντική αδειοδότηση, εφόσον κριθεί αιτιολογημένα ότι δεν επέρχονται ουσιαστικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με τις επιπτώσεις του έργου στο περιβάλλον. Η ανανέωση της ΑΕΠΟ είναι επιτρεπτή πριν από τη λήξη ισχύος της ή εντός ευλόγου χρόνου, άλλως απαιτείται νέα περιβαλλοντική αδειοδότηση.

➤ Από την υπ' αριθμ. 104/2018 ΣΤΕ¹⁰⁰⁰ που αφορά την επιβολή προστίμου κατά το άρθρο 30 παρ. 1 του ν. 1650/1986, προκύπτει ότι νομίμως επιβλήθηκαν τα ένδικα πρόστιμα για παραβάσεις των εγκεκριμένων περιβαλλοντικών όρων, καθόσον η παρ. 5 του άρθρου 9 του ν. 2947/2001 λειτουργεί συμπληρωματικά προς τη διάταξη του άρθρου 30 παρ.1 του ν. 1650/1986 κατά την επιβολή και επιμέτρηση προστίμων. Τα κριτήρια για την επιμέτρηση του προστίμου δεν αντίκεινται στην αρχή της αναλογικότητας. Επιπρόσθετα αποφάσισε ότι αβάσιμα προβάλλεται αντισυνταγματικότητα της παρ. 5 του αρ. 9 του ν. 2947/2001. Το ΣΤΕ έκρινε αιτιολογημένη την προσβαλλόμενη πράξη, καθότι κάθε παράβαση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας εξετάζεται αυτοτελώς και όχι σε σχέση με άλλες παραβάσεις. Για τους λόγους αυτούς επέρριψε την αναίρεση (και επικύρωσε την υπ' αριθμ. 1759/2010 απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών).

➤ Από την υπ' αριθμ. 568/2018 ΣΤΕ¹⁰⁰¹ που αφορά στους όρους και τους περιορισμούς δόμησης στους παραδοσιακούς οικισμούς, προκύπτει ότι το φυσικό και το δομημένο περιβάλλον του Πηλίου υπάγεται σε ιδιαίτερο καθεστώς προστασίας και στους παραδοσιακούς οικισμούς του δεν επιτρέπεται η ανέγερση περισσότερων αυτοτελών κτιρίων κατοικίας με το σύστημα της διηρημένης ιδιοκτησίας (συγκρότημα κατοικιών). Η απαγόρευση αυτή συνάδει με τις επιταγές του άρθρου 24 του Συντάγματος, παρίσταται δε, πρόσφορη και αναγκαία για την εξυπηρέτηση του επιδιωκόμενου σκοπού και δεν περιορίζει υπέρμετρα την ιδιοκτησία και την οικονομική ελευθερία, κατά παράβαση των άρθρων 17 του Συντάγματος και 1 του ΠΠΠ της ΕΣΔΑ. Για τους λόγους αυτούς έκανε δεκτή την αίτηση ακύρωσης της οικοδομικής άδειας και των αναθεωρήσεων αυτής που επέτρεψαν την ανέγερση συγκροτήματος κατοικιών.

¹⁰⁰⁰ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰⁰¹ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Αν και η αίτηση ακύρωσης ανήκει στην αρμοδιότητα του Διοικητικού Εφετείου, το ΣτΕ κράτησε και εκδίκασε την υπόθεση. Αποφάσισε την συνέχιση της δίκης αυτοδικαίως από το δήμο, στον οποίο περιήλθαν οι αρμοδιότητες έκδοσης οικοδομικών αδειών. Αποφάσισε επιπλέον ότι στην οικοδομική άδεια ενσωματώνεται και η έγκριση της Ε.Π.Α.Ε, που χάνει την εκτελεστότητά της και δεν προσβάλλεται αυτοτελώς. Έκανε δεκτή την αίτηση ακύρωσης της οικοδομικής άδειας και των αναθεωρήσεων αυτής που επέτρεψαν την ανέγερση συγκροτήματος κατοικιών.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

➤ Από την υπ' αριθμ. 957/2018 ΣΤΕ¹⁰⁰² που αφορά τις Τηλεπικοινωνίες και την περιβαλλοντική αδειοδότηση των κεραιών σταθμού κινητής τηλεφωνίας στην ξηρά, προκύπτει ότι για την αδειοδότηση της κατασκευής κεραίας πρέπει να υποβληθεί αίτηση υπαγωγής στις Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις, που έχουν θεσπιστεί κανονιστικώς εκ των προτέρων και δεν απαιτείται ειδική για κάθε σταθμό ΜΠΕ. Το απλουστευμένο αυτό σύστημα αδειοδότησης δεν αντίκειται στο άρθρο 24 του Συντάγματος, στις αρχές της πρόληψης και της προφύλαξης και στο άρθρο 6 της Σύμβασης του Άαρχους. Η πρόληψη και η εξουδετέρωση των συνεπειών της ακτινοβολίας για την υγεία του πληθυσμού διενεργείται από την Ελληνική Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας.

➤ Από την υπ' αριθμ. 987/2018 ΣΤΕ¹⁰⁰³ που αφορά την μεταβίβαση στο ΤΑΙΠΕΔ της κυριότητας ακινήτων, κατ' εφαρμογή του Ν. 3986/2011, ως ανηγμένων στην ιδιωτική περιουσία του Δημοσίου προκύπτει ότι ο χαρακτηρισμός της επίμαχης έκτασης ως Ζώνης Περιβαλλοντικού Ελέγχου δεν εμποδίζει τη μεταβίβαση των ακινήτων προς το ΤΑΙΠΕΔ, ενώ η αξιοποίηση αυτών μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνον εφόσον επιτρέπεται από την περιβαλλοντική νομοθεσία.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1014/2018 ΣΤΕ¹⁰⁰⁴ που αφορά έγκριση περιβαλλοντικών όρων ιχθυοτροφείου πέστροφας, προκύπτει ότι στη περίπτωση προσβολής των διοικητικών πράξεων που εκδίδονται κατά τη διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, ο ακυρωτικός δικαστής εξετάζει αν η ΜΠΕ ανταποκρίνεται προς τις απαιτήσεις του νόμου και αν το περιεχόμενό της είναι επαρκές. **Η ευθεία, όμως, αξιολόγηση εκ μέρους του δικαστή των συνεπειών του έργου ή της δραστηριότητας και η κρίση αν η πραγματοποίησή του αντίκειται στην αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης εξέρχονται των ορίων του ακυρωτικού ελέγχου.**

¹⁰⁰² Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Αν και οι σχετικές αποφάσεις της ΕΕΤΤ υπόκεινται σε αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, το ΣτΕ κράτησε και εκδίκασε την σχετική υπόθεση. Αποφάσισε ότι τηρήθηκε η διαδικασία δημοσιότητας της προσβαλλόμενης πράξης χορήγησης της άδειας και απέρριψε την αίτηση ακύρωσης.

¹⁰⁰³ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Η απόφαση της ΔΕΑΑ αποτελεί εκτελεστή διοικητική πράξη, υποκείμενη σε αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του ΣτΕ. Νομίμως η προσβαλλόμενη απόφαση συνοπογράφεται και από τους υπουργούς, στην εποπτεία και διαχείριση των οποίων υπάγονται ορισμένα από τα μεταβιβαζόμενα ακίνητα. Αποφασίστηκε ότι η προσβαλλόμενη απόφαση έχει χαρακτήρα ατομικής διοικητικής πράξεως και το ΣΤΕ απέρριψε τους λόγους ακύρωσης αναγόμενοι στη νομιμότητα της εξουσιοδοτικής διάταξης του άρθρου 2 του ν. 3986/2011. Έτσι απέρριψε την αίτηση ακύρωσης.

¹⁰⁰⁴ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Επί της ουσίας έκρινε αιτιολογημένη τη προσβαλλόμενη ΑΕΠΟ, εφόσον ορίζεται ότι το σημείο υδροληψίας και παροχέτευσης του νερού τοποθετείται εκτός της απαγορευτικής ζώνης των 500 μ. από τις πηγές, ενώ θέτει όρους για την αντιμετώπιση του ζητήματος της διαθεσιμότητας - επάρκειας του συγκεκριμένου υδατικού πόρου. Έτσι το ΣΤΕ απέρριψε την αίτηση ακύρωσης.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Αρμοδιότητα του νομαρχιακού συμβουλίου είναι να εκδίδει κανονιστικές πράξεις επιβολής περιορισμών ή άλλων μέτρων στη χρήση των υδάτων.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1133/2018 ΣΤΕ¹⁰⁰⁵ προκύπτει ότι αν διαπιστωθεί ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος εξαιτίας της δραστηριότητας μιας βιομηχανικής εγκατάστασης και περαιτέρω, παραβίαση των όρων λειτουργίας της, ιδίως αυτών που συνδέονται με τη διαχείριση επικινδύνων αποβλήτων, δεν αρκεί η επιβολή διαδοχικών προστίμων, αλλά ανακύπτει και υποχρέωση της διοίκησης για την επιβολή του μέτρου της διακοπής της επιβλαβούς δραστηριότητας, προσωρινά ή οριστικά.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1335/2018 ΣΤΕ¹⁰⁰⁶ που αφορά στην επιβολή προστίμου για απόρριψη ουσιών στη θάλασσα χωρίς άδεια, από πλοία ή εγκαταστάσεις, προκύπτει ότι στις ρυθμίσεις του ν. 743/1977 υπάγονται και οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις. **Ως προς την αρμοδιότητα επιβολής του προστίμου έχει εφαρμογή το άρθρο 30 του ν. 1650/1986.** Δεν επιδρά στο κύρος της πράξης επιβολής του προστίμου το γεγονός ότι αποδόθηκε στην αναιρεσείουσα παράβαση του άρθρου 30 του Ν. 1650/1986, ενώ είχε κληθεί σε απολογία για παράβαση του Ν. 743/1977. Η συντασσόμενη από τα αρμόδια λιμενικά όργανα έκθεση βεβαίωσης αποτελεί απόδειξη της παράβασης.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1358/2018 ΣΤΕ¹⁰⁰⁷ που αφορά την έγκριση περιβαλλοντικών όρων κατασκευής και λειτουργίας αιολικού σταθμού παραγωγής

¹⁰⁰⁵ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Από την επίδικη περίπτωση προκύπτει ότι η συσσώρευση επικινδύνων αποβλήτων στους χώρους παραγωγής, όπου αποθηκεύονται επί μακρόν («ιστορικά» απόβλητα), συνεπάγεται σημαντική υποβάθμιση του περιβάλλοντος, κατά παράβαση των άρθρων 14 και 29 παρ. 1 του ν. 4042/2012 και της οδηγίας 2008/98/ΕΚ. Κατά τη λειτουργία της επιχείρησης της αιτούσας διαπιστώθηκαν επανειλημμένως παραβάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας σε σχέση με τη διαχείριση της αποθηκευμένης στις εγκαταστάσεις της σκωρίας μολύβδου, που συνιστά επικίνδυνο απόβλητο, και της επιβλήθηκαν διοικητικά πρόστιμα. Λόγω της μη συμμόρφωσης της αιτούσας προς το Σχέδιο Συμμόρφωσης, που όριζε απομάκρυνση ποσοτήτων της αποθηκευμένης σκωρίας εντός ορισμένης προθεσμίας, κρίνεται αιτιολογημένη η επιβολή της προσωρινής διακοπής λειτουργίας της βιομηχανίας παραγωγής δευτερόχυτου μολύβδου, αφού η Διοίκηση είχε εξαντλήσει τη δυνατότητα επιβολής προστίμων. Δεν εκωλύετο η Διοίκηση να επιβάλει την κύρωση πριν από τις 30.6.2018, ημερομηνία ολοκλήρωσης των εργασιών διαχείρισης των «ιστορικών» αποβλήτων κατά τον γενικότερο εθνικό σχεδιασμό. Η συσσώρευση επί σειρά ετών μεγάλων ποσοτήτων σκωρίας μολύβδου στη βιομηχανική εγκατάσταση της αιτούσας, συνιστά, αυτή καθαυτή, υποβάθμιση του περιβάλλοντος που δικαιολογεί την επιβολή της κύρωσης. Δεν παραβιάστηκαν οι αρχές της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της αναλογικότητας. Έτσι το ΣΤΕ απέρριψε την αίτηση ακύρωσης.

¹⁰⁰⁶ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Από το ΣΤΕ κρίθηκε αιτιολογημένη η επιβολή του προστίμου. Απέρριψε την ανάρτηση και επικύρωσε την υπ' αριθμ. 3712/2003 απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών.

¹⁰⁰⁷ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ Το ΣΤΕ αποφάσισε ότι: (α) δεν τίθεται ελάχιστος χρόνος ημερήσιας παρατήρησης των προστατευόμενων ειδών, αλλά χρονικό πλαίσιο 10 έως 30 ημερών εντός του οποίου πρέπει να λαμβάνουν χώρα οι καταγραφές. (β) Η Διοίκηση προέβη σε επαρκή αξιολόγηση των συνεργιστικών και σωρευτικών επιπτώσεων από τη λειτουργία του επίδικου έργου από κοινού με τα

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ηλεκτρικής ενέργειας και των συνοδών έργων, προκύπτει ότι η παρ. 3 του άρθρου 6 του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις ΑΠΕ είναι **σύμφωνη προς τις οδηγίες 79/409/ΕΟΚ και 92/43/ΕΟΚ, κατά το μέρος που προβλέπει ότι για τη χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων εντός των ΖΕΠ της ορνιθοπανίδας επιβάλλεται η σύνταξη ειδικής ορνιθολογικής μελέτης, επιπροσθέτως της ΜΠΕ. Από τις οδηγίες 92/43/ΕΟΚ και 79/409/ΕΟΚ δεν απορρέει απόλυτη απαγόρευση εγκαταστάσεως αιολικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας εντός ή πλησίον περιοχών του δικτύου Natura 2000 και ΖΕΠ, ούτε αποκλείεται ο χαρακτηρισμός των περιοχών αυτών ως ΠΑΠ, εάν τούτο δικαιολογείται από το διαθέσιμο αιολικό δυναμικό**. Οι προβλέψεις του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης δεν αποκλείουν την εγκατάσταση αιολικών πάρκων εντός ή πλησίον περιοχών του δικτύου Natura 2000 και Ζ.Ε.Π. στην περιοχή του Έβρου. Εφόσον οι ΠΑΠ αποτελούν ευρύτερες εκτάσεις πλειόνων του ενός ΟΤΑ που διαθέτουν αυξημένο εκμεταλλεύσιμο αιολικό δυναμικό και είναι κατάλληλες για την επίτευξη των χωροταξικών στόχων του σχεδίου, τα όρια αυτών χρησιμοποιούνται ως σταθερό και αμετακίνητο κριτήριο τοπικού προσδιορισμού των συγκεκριμένων εκτάσεων. Οι έρευνες πεδίου για τη διερεύνηση της ορνιθοπανίδας διεξάγονται κατά τους εαρινούς και καλοκαιρινούς μήνες. **Η οργάνωση της έρευνας πεδίου εναπόκειται στην επιστημονική κρίση του μελετητή**.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1424/2018 ΣΤΕ¹⁰⁰⁸ που αφορά αίτηση ακύρωσης της απόφασης του Προέδρου της ΕΕΤΤ, για τη χορήγηση άδειας κατασκευής κεραίας Σταθμού Ξηράς, προκύπτει ότι **οι διατάξεις που θεσπίζουν το σύστημα αδειοδότησης δεν αντίκεινται στις αρχές της πρόληψης και της προφύλαξης, που**

άλλα έργα που απαντώνται στην περιοχή μελέτης. (γ) Έκρινε ως Αιτιολογημένο τον μη καθορισμό περιμετρικής ζώνης αποκλεισμού από φωλιές ή αποικίες προστατευόμενου είδους, (δ) ότι οι λόγοι ακύρωσης που αφορούν τη διαδικασία που τηρήθηκε για την σύνταξη των Ε.Ο.Α και ΜΠΕ ή την ορθότητα τεχνικών και επιστημονικών εκτιμήσεων που περιέχονται σε αυτές είναι **απαράδεκτοι**. Οι μελέτες είχαν υποβληθεί στη διαδικασία της δημόσιας διαβούλευσης και υπήρχε στάδιο υποβολής αντιρρήσεων και τελικά απέρριψε την αίτηση ακύρωσης.

¹⁰⁰⁸ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Το ΣΤΕ έκρινε σκόπιμο να κρατήσει και να εκδικάσει την υπόθεση παρότι η αίτηση υπάγεται στην αρμοδιότητα του Διοικητικού Εφετείου. Έκρινε ότι η αίτηση ασκήθηκε εμπρόθεσμα, διότι από το γεγονός ότι η άδεια αναρτήθηκε στη Διαύγεια δεν μπορεί να συναχθεί τεκμήριο γνώσης των προσβαλλομένων πράξεων εκ μέρους των αιτούντων. Για την αδειοδότηση κατασκευής κεραίας πρέπει να υποβληθεί ΜΠΕ ή, κατά περίπτωση, αίτηση υπαγωγής στις Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις. Σύστημα περιβαλλοντικής αδειοδότησης των σταθμών βάσης κινητής τηλεφωνίας που εμπίπτουν στη δεύτερη κατηγορία του Ν. 4014/2011 με τη θέσπιση όρων σε κανονιστικό επίπεδο. Η ΕΕΤΤ ελέγχει την πληρότητα και νομιμότητα όλων των δικαιολογητικών. Έκρινε αβάσιμο τον λόγο ακύρωσης περί μη επαρκούς ενημέρωσης του κοινού ως προς το συγκεκριμένο σταθμό. Δεν υπήρχε υποχρέωση εξετάσεως εναλλακτικών λύσεων ως προς τη θέση εγκατάστασης του σταθμού. Έκρινε ότι δεν απαγορεύεται η εγκατάσταση κεραιών σε απόσταση μικρότερη των 300 μέτρων από την περίμετρο κτηριακών εγκαταστάσεων βρεφονηπιακών σταθμών, σχολείων, γηροκομείων και νοσοκομείων, αλλά, απλώς μειώνονται τα όρια έκθεσης του κοινού. Η εκπεμπόμενη ακτινοβολία συναρτάται περισσότερο με την κατεύθυνση της κεραίας παρά με την ακριβή θέση τοποθέτησής της. Έτσι απέρριψε την αίτηση ακύρωσης.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

κατοχυρώνονται στα άρθρα 24 του Συντάγματος και 191 της ΣΛΕΕ και στη συνταγματική υποχρέωση προστασίας της δημόσιας υγείας.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1455/2018 ΣΤΕ¹⁰⁰⁹ που αφορά αίτηση ακύρωσης της ΑΕΠΟ του έργου της μεταφοράς και διανομής νερού από τον ποταμό Νέστο σε πεδιάδες για την αποκατάσταση των υπόγειων υδροφορέων, προκύπτει ότι **κατά τη λήψη μέτρων για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος πρέπει να εξασφαλίζεται βιώσιμη ανάπτυξη. Πότε υπάρχει παράβαση της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης μπορεί να ελεγχθεί ευθέως από τον ακυρωτικό δικαστή.**

➤ Από την υπ' αριθμ. 1461/ 2018 ΣΤΕ¹⁰¹⁰ που αφορά περίπτωση επιβολής στους ιδιοκτήτες των ακινήτων μέτρων εξαιρετικώς επαχθών και δυσανάλογων, που έχουν ως αποτέλεσμα **την ουσιώδη στέρηση της χρήσης της ιδιοκτησίας κατά τον προορισμό της, είτε η ιδιοκτησία αυτή ευρίσκεται σε περιοχή προστασίας της φύσης είτε σε ζώνη προστασίας της γεννάται αξίωση του ιδιοκτήτη προς αποζημίωση, κατά το άρθρο 22 του Ν. 1650/1986.** Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται αναλόγως και για ακίνητα που εντάσσονται σε Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου. **Στοιχεία που πρέπει να περιέχονται στην αίτηση του ιδιοκτήτη, ο οποίος οφείλει να προσκομίσει και πρόσφορα αποδεικτικά στοιχεία.**

¹⁰⁰⁹ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Από την Απόφαση προκύπτει – επί της ουσίας – ότι η οδηγία 2000/60/ΕΚ δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση με την οποία επιτρέπεται, πριν τις 22.12.2009, η μεταφορά ύδατος από μια λεκάνη απορροής ποταμού σε άλλη λεκάνη απορροής ποταμού ή από μια περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού σε άλλη, όταν δεν έχουν ακόμη εκπονηθεί τα σχέδια διαχειρίσεως των οικείων περιοχών, εφόσον δεν τίθενται σε κίνδυνο οι σκοποί που επιδιώκει η οδηγία. Επιπλέον η προσβαλλόμενη ΑΕΠΟ έχει εκδοθεί σύμφωνα με το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της Περιφέρειας, βάσει σχεδίου διαχείρισης των επιφανειακών και υπογείων υδάτων της περιοχής και δεν αντίκειται στην Οδηγία. Το επίδικο έργο δεν αποτελεί “σχέδιο” ή “πρόγραμμα” και δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2001/42/ΕΚ, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Η προστασία των διεθνούς ενδιαφέροντος υδροτόπων σύμφωνα με την Διεθνή Συμφωνία του Ραμσάρ συνίσταται και στην απαγόρευση κάθε βλαπτικής ενέργειας που θα μπορούσε να οδηγήσει στην υποβάθμιση ή την καταστροφή τους. Η κατασκευή και λειτουργία του επίδικου έργου στη συγκεκριμένη περιοχή όδυσσής του είναι σύμφωνη με το καθεστώς προστασίας του υδροβιότοπου, ενώ με τη ΜΠΕ εξετάσθηκε και αποκλείσθηκε το ενδεχόμενο δυσμενών επιδράσεων. Εκτιμήθηκε η ένταξη τμήματος της περιοχής του ένδικου έργου στο δίκτυο Natura 2000. Κρίθηκε ότι αβάσιμα προβάλλεται παράβαση της **αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης και της πρόληψης και ότι διαταράσσεται η αναγκαία ισορροπία μεταξύ των πυλώνων της αειφόρου ανάπτυξης υπέρ της οικονομικής και σε βάρος της περιβαλλοντικής συνιστώσας.** Κατά την εκπόνηση της ΜΠΕ εξετάσθηκαν διεξοδικά δύο εναλλακτικές λύσεις και η μηδενική λύση. Δεν απαιτείτο η συνυπογραφή της ΑΕΠΟ από τον Υπουργό Μεταφορών και Επικοινωνιών. Κατά τη σύνταξη των συμπληρωματικών τευχών της μελέτης δεν απαιτείτο η τήρηση της διαδικασίας δημοσιοποίησης. Για τους λόγους αυτούς το ΣΤΕ απέρριψε την αίτηση ακύρωσης.

¹⁰¹⁰ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Στην επίδικη περίπτωση ο αιτών δεν προσκόμισε τα στοιχεία στα οποία στήριζε το αίτημά του και δεν στοιχειοθετήθηκε παράλειψη της Διοίκησης να επιληφθεί και να εξετάσει το αίτημα. Η Διοίκηση δεν όφειλε να αναζητήσει από άλλες αρχές τα μη προσκομισθέντα ενώπιόν της στοιχεία. Απορρίπτεται η αίτηση ακύρωσης.

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

➤ Από την υπ' αριθμ. 1804/2018 ΣΤΕ¹⁰¹¹ που αφορά έγκριση περιβαλλοντικών όρων για την διενέργεια ερευνητικών γεωτρήσεων για την διαπίστωση της υπάρξεως ή μη αξιοποιήσιμων κοιτασμάτων βωξίτη, προκύπτει ότι για την παράταση της ΕΠΟ κατά το άρθρο 2 παρ. 8 περ. γ' του Ν. 4014/2011 **απαιτείται η έκδοση διαπιστωτικής πράξεως της Διοικήσεως**. Κρίθηκε ότι η ισχύς της προσβαλλόμενης ΑΕΠΟ παρατάθηκε νομίμως και δεν τίθεται ζήτημα κατάργησης της δίκης. Επίσης εμφανίζεται ότι η ευθεία αξιολόγηση των συνεπειών ορισμένου έργου ή δραστηριότητας και η κρίση αν η πραγματοποίησή του **αντίκειται στην αργή της βιώσιμης ανάπτυξης εξέρχονται των ορίων του δικαστικού ελέγχου**. Τα στοιχεία που εξετάζονται από τη διοίκηση κατά την έκδοση της ΑΕΠΟ είναι οι γενικές, ειδικές και περιφερειακές χωροταξικές κατευθύνσεις που προωθούν την αξιοποίηση του ορυκτού πλούτου της χώρας, ακόμα και αν η εγκατάσταση της δραστηριότητας χωροθετείται εντός δασών και δασικών εκτάσεων ή περιοχών του δικτύου NATURA, υπό την προϋπόθεση λήψης των αναγκαίων μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος. Οι διατάξεις του άρθρου 6 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους δεν απαγορεύουν την άσκηση εξορυκτικών δραστηριοτήτων εντός ή πλησίον των προστατευόμενων τόπων, εφόσον πληρούνται οι τασσόμενες προϋποθέσεις. Η περιοχή διενέργειας των επίμαχων γεωτρήσεων είναι δασική και εμπίπτει μεν εντός ΕΖΔ και ΖΕΠ, αλλά στην οποία η εξόρυξη βωξίτη επιτρέπεται, σύμφωνα με τα χωροταξικά σχέδια και δεν αποκλείεται από την νομοθεσία της ΕΕ. Κρίθηκε ως αιτιολογημένη η προσβαλλόμενη ΑΕΠΟ, αφορώσα στην ανόρυξη γεωτρήσεων με πολύ μικρή διάμετρο, διεσπαρμένων σε μεγάλη έκταση, κατά τρόπο ώστε να μην αναμένονται σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις οποιασδήποτε μορφής, ενώ κρίθηκε επίσης, ότι απαγορεύεται η πραγματοποίηση γεωτρήσεων όπου εντοπίζονται **οικότοποι προτεραιότητας της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ**. Κρίθηκε επιπρόσθετα ότι οι γεωτρήσεις δεν θα επηρεάσουν τους τόπους αναπαραγωγής ή ανάπαυσης του λύκου, που είναι προστατευόμενο είδος και δεν θα προκαλέσουν επιπτώσεις ικανές να βλάψουν τις περιοχές NATURA. Η επίμαχη δραστηριότητα δεν συνεπάγεται δυσμενείς επιπτώσεις ούτε στον ατμοσφαιρικό αέρα, ούτε στα ύδατα. Η ενδεχόμενη άντληση και χρήση νερού κατά τις γεωτρήσεις δεν συνιστά έργο διαχείρισης και αξιοποίησης των υδατικών πόρων. Στη ΜΠΕ αναφέρεται ο τρόπος διαχείρισης των εξορυκτικών αποβλήτων. Με βάση το ανωτέρω σκεπτικό απέρριψε την αίτηση ακύρωσης.

➤ Όμοια είναι και η υπ' αριθμ. 1805/2018 ΣτΕ¹⁰¹² που αφορά επίσης αίτηση ακύρωσης της απόφασης με την οποία εγκρίθηκαν περιβαλλοντικοί όροι για την

¹⁰¹¹ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰¹² Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Από την απόφαση προκύπτουν τα εξής:

Πότε παρατείνεται η ισχύς των ΑΕΠΟ κατά το άρθρο 2 παρ. 8 περ. γ' του ν. 4014/2011; Απαιτείται η έκδοση σχετικής διαπιστωτικής πράξεως της Διοικήσεως. Η ισχύς της προσβαλλομένης ΑΕΠΟ παρατάθηκε νομίμως έως τις 20.9.2021.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

διενέργεια ερευνητικών γεωτρήσεων προς διαπίστωση της υπάρξης βωξιτικών κοιτασμάτων. Από αυτή προκύπτει επίσης ότι **η ευθεία αξιολόγηση των συνεπειών ορισμένου έργου ή δραστηριότητας και η κρίση αν η πραγματοποίησή του αντίκειται στην αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης εξέρχονται των ορίων του ακυρωτικού ελέγχου.**

➤ Από την υπ' αριθμ. 1808/2018 ΣΤΕ¹⁰¹³ που αφορά στην έγκριση περιβαλλοντικών όρων για το έργο της εκμετάλλευσης κοιτασμάτων λιγνίτη,

Εξουσίες του δικαστηρίου κατά την εκδίκαση αίτησης ακύρωσης κατά της ΑΕΠΟ. Πότε η παράβαση της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης μπορεί να ελεγχθεί ευθέως από τον δικαστή;

Για την έρευνα και εξόρυξη βωξίτη απαιτείτο μόνον η έκδοση ΑΕΠΟ. Εκτιμώνται η συμβατότητα της άσκησης της ερευνητικής δραστηριότητας προς τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος και η επιλογή της συγκεκριμένης περιοχής, σε συνδυασμό προς τις τυχόν εκάστοτε υφιστάμενες γενικότερες κατευθύνσεις του χωροταξικού σχεδιασμού. Σε περιοχές που έχουν χαρακτηριστεί ως Ζ.Ε.Π., δεν απαγορεύεται η άσκηση εξορυκτικών δραστηριοτήτων εντός ή πλησίον των προστατευόμενων τόπων, εφόσον πληρούνται οι νόμιμες προϋποθέσεις. Οι επίμαχες γεωτρήσεις θα διεξαχθούν σε περιοχή που είναι δασική και εμπίπτει μεν εντός ΕΖΔ και ΖΕΠ, αλλά επιτρέπεται η επίδικη χρήση, σύμφωνα και με τη νομοθεσία της ΕΕ, λόγω της σημασίας που έχει για την οικονομία των κρατών μελών η αξιοποίηση του ορυκτού τους πλούτου. Δεν θα υπάρχουν δυσμενείς επιπτώσεις σε δασική έκταση. Οι γεωτρήσεις θα είναι χρονικώς περιορισμένες, δεν θα παραχθούν υγρά απόβλητα, ενώ τα αέρια απόβλητα δεν θα δημιουργήσουν προβλήματα στο περιβάλλον της περιοχής. Τα επίπεδα θορύβου δεν θα υπερβαίνουν τα επιτρεπόμενα όρια και δεν θα επηρεαστούν οι συνθήκες πτηνών που φωλιάζουν ή διαβιούν στην περιοχή. Δεν θα επέλθουν ουσιώδεις και μόνιμες μεταβολές στο τοπίο, ούτε θα μεταβληθεί η αισθητική εικόνα της περιοχής, ούτε θα προκληθούν επιπτώσεις στην χλωρίδα και την πανίδα. Οι γεωτρήσεις δεν θα επηρεάσουν την ποσοτική και ποιοτική κατάσταση των υδάτων της ευρύτερης περιοχής, ενώ έχει συνεκτιμηθεί το γεγονός ότι αναπτύσσεται μεταλλευτική δραστηριότητα στην ευρύτερη περιοχή.

Έτσι κρίθηκε από το ΣΤΕ ότι η επίμαχη δραστηριότητα δεν θα προκαλέσει επιπτώσεις ικανές να παραβιάσουν περιοχές NATURA, η περιοχή δεν έχει χαρακτηριστεί ως αρχαιολογικός χώρος. Αποφάσισε ως αιτιολογημένη την προσβαλλόμενη ΑΕΠΟ και απέρριψε την αίτηση ακύρωσης.

¹⁰¹³ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Από την σχετική απόφαση του ΣΤΕ προκύπτει - επί της ουσίας - ότι αν δεν υπάρχει οριοθέτηση του ρέματος, είναι υποχρεωτική η μελέτη και η κατασκευή του έργου κατά τρόπο που να μην επηρεάζει την φυσική λειτουργία του. Αν πληρούται αυτή η προϋπόθεση, η παράλειψη οριοθέτησης του ρέματος δεν καθιστά πλημμελή την ΕΠΟ. Το επίμαχο έργο συνιστά ουσιώδη επέμβαση στην κοίτη τμήματος του ρέματος, που δεν έχει οριοθετηθεί, όμως από τη ΜΠΕ προκύπτει ότι από τη μεταβολή της φυσικής κοίτης στο επίμαχο τμήμα δεν θα διαταραχθεί το υδατικό ισοζύγιο του ρέματος, ούτε θα επέλθει ποσοτική ή ποιοτική μεταβολή στα επιφανειακά και υπόγεια ύδατα. Ο φορέας διαχείρισης υποχρεούται να καταρτίζει σχέδιο διαχείρισεως αποβλήτων, που υποβάλλεται με τη ΜΠΕ στην αρμόδια αρχή προς έγκριση των περιβαλλοντικών όρων. Σε περίπτωση μικτού φορέα διαχείρισης, όπως εν προκειμένω η ΜΠΕ και η ΕΠΟ, προβλέπονται ενιαίες για το συνολικό έργο και δεν απαιτείται άδεια λειτουργίας της εγκαταστάσεως αποβλήτων, αλλά αρκεί η έκδοση της τελευταίας πράξης, δυνάμει της οποίας επιτρέπεται η άσκηση της εξορυκτικής δραστηριότητας. **Πότε τώρα τα αδρανή εξορυκτικά απόβλητα δεν εμπίπτουν στην ΚΥΑ 39624/2209/Ε103/2009 και δεν απαιτείται για τις εργασίες εναπόθεσης αυτών η σύσταση χρηματικής εγγυήσεως;** Στο ΣΔΑ περιγράφεται διεξοδικά το είδος των εξορυκτικών αποβλήτων, παρατίθεται περιγραφή της παραγωγικής διαδικασίας, γίνεται η επιστημονική ταξινόμηση των αγόνων υλικών ως αποβλήτων και ο περιβαλλοντικός τους χαρακτηρισμός, **ο οποίος καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η απόθεση των αγόνων δεν συνεπάγεται αρνητικές επιπτώσεις στο φυσικό και**

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

προκύπτει ότι για την έκδοση της προσβαλλόμενης ΑΕΠΟ νομίμως γνωμοδότησε το Νομαρχιακό Συμβούλιο και όχι η Περιφέρεια. Η γνωμοδότηση είναι απλή και δεν απαιτείται η ειδική αντίκρουσή της από το αποφασίζον όργανο. Στη ΜΠΕ έχει συνεκτιμηθεί η απόσταση του έργου από τους παρακείμενους οικισμούς. Η ΑΕΠΟ και η ΜΠΕ περιέχουν ειδικές προβλέψεις για την αποκατάσταση της αισθητικής του τοπίου και τον περιορισμό της οπτικής οχλήσεως, ενώ αντιμετωπίζουν και το ζήτημα της διαχείρισης της φυτικής γης και της χρήσης αυτής για τις εργασίες αποκατάστασης.

➤ Από την υπ' αριθμ. 252/2018 Δ.ΠΡ. ΠΕΙΡΑΙΑ¹⁰¹⁴ που αφορά στην επιβολή προστίμου για την πρόκληση ρύπανσης σε θαλάσσια περιοχή, προκύπτει ότι σχετικά με το σύστημα αντικειμενικής ευθύνης για τα συνυπεύθυνα με τον υπαίτιο της ρύπανσης πρόσωπα, **η κύρωση της επιβολής του προστίμου έχει πραγματοποική χαρακτήρα.** Όσον αφορά στην έννοια της ρύπανσης, προκύπτει ότι **ρύπανση αποτελεί οποιαδήποτε, έστω και πρόσκαιρη αλλοίωση των χαρακτηριστικών της θάλασσας.** Το Δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό των προσφευγόντων περί αοριστίας και έλλειψης αιτιολογίας της προσβαλλόμενης απόφασης, καθότι **απόρριψη δεν θεωρείται μόνο η εκβολή καυσίμων αλλά και η διαφυγή αυτών, η οποία δεν προϋποθέτει δόλια ενέργεια. Επιπρόσθετα από την ως άνω απόφαση εμφανίζεται ότι η θέση στο αρχείο της ποινικής δικογραφίας που σχηματίστηκε σε βάρος ενός από τους προσφεύγοντες (εν προκειμένω ο Πλοίαρχος), συνεκτιμάται από το Δικαστήριο, χωρίς το τελευταίο να δεσμεύεται από αυτήν.**

➤ Από την υπ' αριθμ. 4194/2011 ΣΤΕ¹⁰¹⁵ που αφορά - επίσης - στην επιβολή για ρύπανση σε θαλάσσια περιοχή κατά του πλοίαρχου, ενώ κηρύχθηκε συνυπεύθυνη και η πλοιοκτήτρια εταιρεία προκύπτει ότι **η απόφαση του ιταλικού δικαστηρίου, που περιόρισε την ευθύνη της πλοιοκτήτριας, δεν παράγει δεδικασμένο στη δίκη με αντικείμενο το ζήτημα της νομιμότητας της πράξης επιβολής του προστίμου.**

ανθρωπογενές περιβάλλον. Στη ΜΠΕ και στο ΣΔΑ αξιολογήθηκε η δυναμικότητα της παραγωγής των εκπλυμάτων των εξορυκτικών αποβλήτων και οι επιπτώσεις των δραστηριοτήτων του έργου γενικώς και της απόθεσης των εξορυκτικών αποβλήτων ειδικότερα στο ατμοσφαιρικό περιβάλλον. Έτσι αποφασίστηκε ότι δεν απαιτείτο η σύσταση χρηματικής εγγυήσεως εκ μέρους της παρεμβαίνουσας και με βάση το ανωτέρω σκεπτικό απέρριψε την αίτηση ακύρωσης.

¹⁰¹⁴ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ, ΕΛΛΑΔ 2018/429. Αποφασίστηκε ο περιορισμός του επίδικου προστίμου. Η προσφυγή έγινε εν μέρει δεκτή.

¹⁰¹⁵ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Η απόφαση αναφέρεται σε επίδικη πράξη είχε εκδοθεί –αρμοδίως– από τον Υπουργό Εμπορικής Ναυτιλίας δυνάμει των διατάξεων του ν. 743/1977, εφόσον επρόκειτο για θαλάσσιο ατύχημα, έστω και αν η διαρροή οφείλεται σε πρόσκρουση του πλοίου σε εγκαταστάσεις ξηράς. Το Δικαστήριο απέρριψε την αναίρεση και επικύρωσε την υπ' αριθμ. 97/2004 απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

➤ Από την υπ' αριθμ. 4711/2011 Δ.ΠΡ. ΠΕΙΡΑΙΑ¹⁰¹⁶ προκύπτει πλήρως η αντικειμενική υπόσταση ποινικής συμπεριφοράς, όπως θα γινόταν σε μία απόφαση ποινικού δικαστηρίου και αφορά πρόσκρουση πλοίου σε βράχο με συνέπεια την εισροή υδάτων, την ακυβερνησία και την τελική βύθιση αυτού, με ταυτόχρονη εξαγωγή πετρελαίου. Από την απόφαση εμφανίζεται ότι η αιτιολογία της περί ευθύνης του πλοίαρχου απόφασης πρέπει να είναι πλήρης και ειδική, **δεν απαιτείται όμως να προκύπτει μόνον από το σώμα της, αλλά συμπληρώνεται και τα από στοιχεία του φακέλου.** Από το Δικαστήριο αποφασίστηκε ότι δεν εφαρμόζονται εν προκειμένω οι διατάξεις της σύμβασης Marpol, διότι η ρύπανση προκλήθηκε σε λιμένα και ακτές της χώρας κι όχι σε διεθνή ύδατα. Από την Απόφαση πρόέκυψε συγκεκριμένη ευθύνη του πλοίαρχου για το ατύχημα: «καθόσον επέλεξε, χωρίς ιδιαίτερο λόγο, διαφορετική πορεία από αυτήν που αναγραφόταν στο σχέδιο πλου του πλοίου, σε περιοχή με διάσπαρτους βράχους και επεχείρησε την επικίνδυνη αυτή πλεύση χωρίς να λειτουργεί το βυθόμετρο του πλοίου. Ο δε ισχυρισμός περί αιφνίδιου θαλάσσιου ρεύματος ακόμη και αν γίνει δεκτός ως αληθής, δεν αποτελεί απρόβλεπτο και εξαιρετικό γεγονός. Η θαλάσσια διαδρομή λόγω της ρυμούλκησης του πλοίου από το σημείο πρόσκρουσης έως το σημείο προσάραξης, ακόμη και αν συνέβαλε σε μεγαλύτερη εισροή νερού εντός του πλοίου, ήταν ενέργεια αναγκαία για την ασφαλή προσέγγιση των άλλων πλοίων στο λιμένα, η δε βύθισή του οφείλεται στα προβλήματα που παρουσιάστηκαν εντός αυτού. Οι προσφεύγοντες δεν επικαλούνται άλλο τρόπο ή σχέδιο που θα μπορούσε αποτελεσματικά να περιορίσει ή να αποτρέψει τη ρύπανση και δεν προκύπτει ότι εξάντλησαν κάθε εφαρμόσιμη και δυνατή λύση, με βάση τη διεθνή εμπειρία και τεχνογνωσία, ενώ μόνον τα επικαλούμενα συμπεράσματα ιδιωτικής εταιρίας περί αδυναμίας απάντησης, δεν αρκούν». Επιπλέον, από την Απόφαση προκύπτει ότι οι προσφεύγοντες είχαν υποχρέωση να διενεργούν και να επαναλαμβάνουν δειγματοληψίες και αναλύσεις κατά το αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα, προκειμένου να προβαίνουν στις διορθωτικές παρεμβάσεις που απαιτούνται για την απορρύπανση της θάλασσας. Με βάση το ως άνω σκεπτικό αποφασίστηκε από το Δικαστήριο ότι δεν υφίσταται παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας με την επιβολή του ανώτατου προβλεπομένου προστίμου.

➤ Από την υπ' αριθμ. 2265/2019 ΔΠΡ ΘΕΣΣΑΛ.¹⁰¹⁷ - που αφορά στην επιβολή προστίμου για την παράβαση της χρήσης πετρελαίου κίνησης νοθευμένου πετρελαίου θέρμανσης - προκύπτει, σχετικά με την σχέση ποινικής και διοικητικής δίκης και με αμετάκλητη αθωωτική απόφαση, ότι το Δικαστήριο δεσμεύεται από την αμετάκλητη αθωωτική απόφαση, καθόσον η απαλλαγή του προσφεύγοντος από τη σχετική ποινική κατηγορία στηρίχθηκε, μεταξύ άλλων, στην έλλειψη

¹⁰¹⁶ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ. Η σχετική Απόφαση αφορά την προστασία θαλάσσιου περιβάλλοντος και την ρύπανσή του από κρουαζιερόπλοιο. Σε αυτή εμφανίζεται τί αποτελεί ρύπανση, ποιά είναι τα μέτρα που λαμβάνονται στην περίπτωση αυτή, ποιό είναι το ανώτατο όριο προστίμου και ποιά η διαδικασία επιβολής του.

¹⁰¹⁷ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

αντικειμενικών στοιχείων, τα οποία αποτελούν προϋπόθεση για τη στοιχειοθέτηση της παράβασης της νόθευσης πετρελαίου θέρμανσης και η προσφυγή έγινε δεκτή από το ως άνω Δικαστήριο.

➤ Από την υπ' αριθμ. 295/2016 ΔΕΦ ΑΘΗΝΩΝ¹⁰¹⁸ - που αφορά πρόστιμο λόγω μη τήρησης όρου άδειας λειτουργίας ανώνυμης βιομηχανικής εταιρείας, ενώ παράλληλα υπήρξε επίσης αθωωτική απόφαση – προκύπτει, σχετικά και πάλι **με την σχέση ποινικής και διοικητικής δίκης**, πως δεδομένου ότι η κύρωση του χρηματικού προστίμου δεν έχει ποινικό χαρακτήρα, δεν ανακύπτει ζήτημα εφαρμογής της αρχής **ne bis in idem**. Έτσι, το ως άνω Δικαστήριο έκρινε ως νόμιμη την κρίση της εκκαλούμενης απόφασης περί της νομιμότητας επιβολής του ενδίκου προστίμου και απέρριψε την σχετική έφεση.

8.2 ΕΠΙΚΑΙΡΗ ΠΟΙΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΠ (ΠΟΙΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ) ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΑΦΟΡΟΥΣΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Το ποινικό δίκαιο – βάση της αρχής της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας – επίσης εφαρμόζεται, όταν προβλέπεται, στη συλλογική προσπάθεια της Πολιτείας να προστατεύει το έννομο αγαθό περιβάλλον. Οι δυσκολίες με τις οποίες οι δικαστές έρχονται αντιμέτωποι και τα όποια προσκόμματα μπορεί να ανακόψουν την προσπάθειά τους για ουσιαστική απονομή ποινικής δικαιοσύνης, είναι πολλά. Στον ΑΠ ως ανώτατο Δικαστήριο υποβάλλονται αιτήματα αναίρεσης με συνηθέστερες αιτιάσεις **την μη ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία** στις προσβαλλόμενες αποφάσεις (ή στο κλητήριο θέσπισμα), **την εσφαλμένη ερμηνεία διατάξεων καθώς και αιτιάσεις που προβάλλουν την απόλυτη ή σχετική ακυρότητα της ποινικής διαδικασίας**, ενώ στα ποινικά δικαστήρια ουσίας προβάλλονται **αυτοτελείς ισχυρισμοί** που αφορούν κυρίως την πραγματική ή την συγγνωστή νομική πλάνη.

Έχοντας υπόψη τα όσα ειπώθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια για τις προβληματικές προσεγγίσεις του ποινικού δικαίου και του δικονομικού ποινικού συστήματος, μείζονος σημασίας είναι και η έξης επισήμανση: **Η καταδικαστική απόφαση οφείλει να έχει την απαιτούμενη, κατά τα άρθρα 93 §3 του Συντάγματος και 139 ΚποινΔ, ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία, η έλλειψη της οποίας ιδρύει τον από άρθρο 510 §1 στοιχ. Δ' του Ίδιου Κώδικα λόγο αναίρεσως, όταν αναφέρονται σε αυτή με σαφήνεια, πληρότητα και χωρίς αντιφάσεις τα πραγματικά περιστατικά που προέκυψαν από την αποδεικτική διαδικασία, στα οποία στηρίχθηκε η κρίση του Δικαστηρίου για τη συνδρομή των αντικειμενικών και υποκειμενικών στοιχείων του εγκλήματος, οι αποδείξεις**

¹⁰¹⁸ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

που τα θεμελιώνουν και οι νομικές σκέψεις υπαγωγής των περιστατικών αυτών στην ουσιαστική ποινική διάταξη που εφαρμόστηκε. Για την ύπαρξη τέτοιας αιτιολογίας είναι παραδεκτή η αλληλοσυμπλήρωση του αιτιολογικού με το διατακτικό που αποτελούν ενιαίο σύνολο και σε σχέση με τα αποδεικτικά μέσα πρέπει να προκύπτει με βεβαιότητα ότι έχουν ληφθεί υπόψη όλα στο σύνολο τους και όχι ορισμένα μόνο από αυτά. Για τη βεβαιότητα δε αυτή αρκεί να μνημονεύονται όλα, έστω κατά το είδος τους (μάρτυρες, έγγραφα, κλπ.), χωρίς ανάγκη ειδικότερης αναφοράς τους και μνείας του τί προέκυψε χωριστά από καθένα από αυτά, ενώ το γεγονός ότι εξαιρούνται ορισμένα αποδεικτικά μέσα δεν υποδηλώνει ότι δεν λήφθηκαν υπόψη τα άλλα. Δεν αποτελούν όμως λόγους αναίρεσης η εσφαλμένη εκτίμηση εγγράφων, η εσφαλμένη αξιολόγηση των καταθέσεων των μαρτύρων, η παράλειψη αναφοράς και αξιολόγησης κάθε αποδεικτικού στοιχείου χωριστά και η παράλειψη της μεταξύ τους αξιολογικής συσχέτισης των αποδεικτικών στοιχείων, καθόσον στις περιπτώσεις αυτές πλήττεται η αναίρετικώς ανέλεγκτη κρίση του Δικαστηρίου της ουσίας. Ακόμη κατά το άρθρο 510 §1 στοιχ. Ε' ΚποινΔ, λόγο αναίρεσης αποτελεί και η εσφαλμένη ερμηνεία ή εφαρμογή ουσιαστικής ποινικής διάταξης. **Εσφαλμένη ερμηνεία υπάρχει όταν ο Δικαστής αποδίδει στο νόμο διαφορετική έννοια από εκείνη που πραγματικά έχει, ενώ εσφαλμένη εφαρμογή υπάρχει όταν το Δικαστήριο της ουσίας δεν υπάγει σωστά τα πραγματικά περιστατικά που δέχτηκε ότι αποδείχθηκαν στη διάταξη που εφαρμόστηκε.** Περίπτωση δε εσφαλμένης εφαρμογής ουσιαστικής ποινικής διάταξης συνιστά και η εκ πλαγίου παραβίαση της διάταξης αυτής, η οποία υπάρχει, όταν στο πόρισμα της απόφασης, που περιλαμβάνεται στο συνδυασμό του αιτιολογικού με το διατακτικό και ανάγεται στα στοιχεία και την ταυτότητα του εγκλήματος, έχουν εμφοιλωρήσει ασάφειες, αντιφάσεις ή λογικά κενά, με αποτέλεσμα να καθίσταται ανέφικτος ο αναίρετικός έλεγχος της ορθής ή μη εφαρμογής του νόμου, οπότε η απόφαση στερείται νόμιμης βάσης.

Έτσι, οι Αποφάσεις που παρουσιάζονται και εξάγονται επαρκή συμπεράσματα σε σχέση με τα παραπάνω είναι οι εξής:

➤ Αρχίζοντας την παρουσίαση ποινικών νομολογιών πρέπει καταρχάς να επισημανθεί η υπ' αριθ. 5/2013 ΓΝΜΔ. ΕΙΣ.ΑΠ (ΕΓΚ)¹⁰¹⁹ από την οποία εμφανίζεται ο τρόπος που αντιλαμβάνεται η Εισαγγελία του ΑΠ την σπουδαιότητα της Ποινικής προστασίας περιβάλλοντος. Η εγκύκλιος αφορά τα περιβαλλοντικά αδικήματα και την έξαρση των περιβαλλοντικών εγκλημάτων κατά τη θερινή περίοδο. Για το λόγο αυτό επισημαίνει ότι απαιτείται **επαγρύπνηση εισαγγελικών λειτουργιών, προσωπικός έλεγχος των Εισαγγελέων Πλημμελειοδικών επί των επικρατουσών συνθηκών στην περιφέρειά τους, αναφορικά με την προστασία και την περιφρούρηση της ανθρώπινης υγείας και του περιβάλλοντος.** Εφ' όσον δε

¹⁰¹⁹ Βλ. ΠΟΙΝΔ/ΝΗ 2013/608, ΠΟΙΝ.ΧΡ 2013/477, (ΝΟΜΟΣ/πλήρες κείμενο)

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

πρόκειται για αυτόφωρο έγκλημα, οι υποθέσεις πρέπει να εκδικάζονται κατά απόλυτη προτεραιότητα.

➤ Από την υπ' αριθμ. 136/2018 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰²⁰ - που αφορά καταδίκη για υποβάθμιση περιβάλλοντος και εξέταση λόγου αναίρεσης, αφορούσα συγκεκριμένα την ένσταση ακυρότητας κλητηρίου θεσπίσματος, **λόγω αοριστίας του** και την απόρριψη της ένστασης από το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο, καθώς και την προβολή της ένστασης στο δευτεροβάθμιο Δικαστήριο, χωρίς, ωστόσο, να έχει προβληθεί με λόγο εφέσεως και αποδοχή της ενστάσεως από το δευτεροβάθμιο Δικαστήριο, **καθ' υπέρβαση της εξουσίας του**, αφού δεν είχε προβληθεί με ειδικό λόγο έφεσης – προκύπτει ότι ο ΑΠ αναίρεσε την υπ' αριθμ. 40/2017 απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Λιβαδειάς για τον ως άνω λόγο **περί υπέρβασης εξουσίας**.

➤ Από την υπ' αριθμ. 8/2018 ΠΛΗΜΜ. ΚΑΛΑΒΡ¹⁰²¹ - που αφορά την υποβάθμιση περιβάλλοντος και την ποινική ευθύνη ιδιοκτήτη καταστήματος υγειονομικού ενδιαφέροντος (καφενείο - ψησταριά) - προκύπτει ότι σχετικά **με το Κλητήριο θέσπισμα και τον ακριβή καθορισμό της πράξης**, υπήρξε ένσταση ακυρότητας του κλητηρίου θεσπίσματος, λόγω μη ακριβούς καθορισμού της πράξης, και δη λόγω μη αναφοράς **του είδους της υπαιτιότητας και λόγω μη αναφοράς της διάταξης νόμου που καθορίζει τα όρια ρύπων, του εάν υπήρξε υπέρβαση των ανώτατων ορίων ρύπων και με ποιό τρόπο διαπιστώθηκε η υπέρβαση αυτών**. Το δικαστήριο έκανε δεκτή την ένσταση ακυρότητας του κλητηρίου θεσπίσματος, καθόσον **δεν αναφέρεται στο κλητήριο θέσπισμα το είδος της υπαιτιότητας**, κηρύσσοντας το κλητήριο θέσπισμα άκυρο.

➤ Από την υπ' αριθμ. 323/2017 ΑΠ(ΠΟΙΝ)¹⁰²² - που αφορά υπόθεση ρύπανσης και υποβάθμισης περιβάλλοντος - προκύπτει **ότι η παράδοση των γραπτών ισχυρισμών προϋποθέτει προφορική ανάπτυξή τους. Το αίτημα αναίρεσης αναφερόταν στο γεγονός ότι το Δικαστήριο ουσίας δεν έλαβε υπόψη του τον λόγο απαλλαγής από την ποινή του άρθρου 28 του ν. 1650/1986**, ο οποίος συνίσταται στην προσπάθεια ουσιώδους μείωσης των αρνητικών επιπτώσεων της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, με την έγκαιρη αναγγελία προς την αρχή, από τον δράστη. Όμως από την διερεύνηση του περιεχομένου της αναίρεσης προέκυψε ότι αυτή η συγκεκριμένη ως άνω αιτίαση - ως αυτοτελής ισχυρισμός- δεν καταχωρίστηκε στα πρακτικά, αλλά, ακόμα κι αν η μη καταχώριση οφείλεται σε παραδρομή, **δεν προκύπτει ότι αναπτύχθηκε προφορικά**. Έτσι ο ΑΠ απέρριψε την αναίρεση κρίνοντας ότι ο λόγος αναίρεσης σύμφωνα με το άρθρο 510 παρ. 1 στοιχ. Δ' του ΚΠοινΔ είναι απαράδεκτος,

¹⁰²⁰ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰²¹ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰²² Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ: Αφορά θέματα που άπτονται της Ποινικής Δικονομίας. Αναίρεση. Λόγοι Έλλειψης αιτιολογίας. Ισχυρισμοί αυτοτελείς. Αρχή της προφορικότητας.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

➤ Από την υπ' αριθμ. 696/2017 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰²³, που αφορά την υποβάθμιση περιβάλλοντος (με υπέρβαση και παραβίαση της εγκεκριμένης μελέτης περιβαλλοντικών περιπτώσεων ή των εγκεκριμένων περιβαλλοντικών όρων της συγκεκριμένης επιχείρησης), προκύπτει σε σχέση με τα πραγματικά περιστατικά ότι υπήρξε ανεξέλεγκτη ρύψη επεξεργασμένης χρωμιούχου λάσπης πάνω σε επιφάνεια γεώτρησης, η οποία μέσω του εδάφους ρύπαινε και το νερό της γεώτρησης, το οποίο διοχετευόταν και στο δίκτυο νερού του εργοστασίου, που χρησιμοποιούσαν οι εργαζόμενοι εν αγνοία τους, με συνέπεια κινδύνου βαριάς σωματικής βλάβης ή θανάτου τους και κατά αυτόν τον τρόπο επισυνέβη πρόκληση ρύπανσης από τη χρωμιούχο λάσπη, που προερχόταν από την επεξεργασία των υγρών βιομηχανικών αποβλήτων. Όσον αφορά τον λόγο αναίρεσης αυτός ήταν καταρχάς η έλλειψη αιτιολογίας. Συγκεκριμένα αναφορικά με τον πρώτο αναιρεσείοντα - νόμιμο εκπρόσωπο ΑΕ: προβλήθηκε ο ισχυρισμός ότι δεν προσδιορίζονται οι ποσότητες εξασθενούς χρωμίου που προκάλεσαν τη ρύπανση, ούτε τα επίπεδα των ρυπών που προκλήθηκαν στο περιβάλλον της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, δεν αρκεί η μη συμμόρφωση στις μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων ή στους περιβαλλοντικούς όρους που έχουν εγκριθεί για τη συγκεκριμένη βιομηχανική εγκατάσταση, αλλά πρέπει να διαπιστωθεί η ύπαρξη ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος **από αρμόδια όργανα με ειδικές επιστημονικές γνώσεις που διενεργούν ελέγχους.** Με βάση αυτό το σκεπτικό το οποίο έγινε δεκτό, ο ΑΠ. αναίρεσε την υπ' αριθμ. 267 Α, 375/2015 απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Εύβοιας ως προς το νόμιμο εκπρόσωπο και έπαυσε οριστικά την ποινική δίωξη λόγω παραγραφής. Αναφορικά με το δεύτερο αναιρεσείοντα - Πρόεδρο και Διευθύνοντα Σύμβουλο ΑΕ: προέκυψε ότι δεν ήταν αναγκαίο να αναφέρονται στην απόφαση οι διατάξεις του νόμου που ορίζουν τα ανώτατα όρια ρυπών και επικίνδυνων ουσιών, αφού η αξιόποινη πράξη για την οποία καταδικάστηκε δεν συνίσταται στην υποβάθμιση περιβάλλοντος με υπέρβαση και παραβίαση της εγκεκριμένης μελέτης περιβαλλοντικών περιπτώσεων, αλλά σε ρύπανση του περιβάλλοντος με παραβίαση των διατάξεων του Ν. 1650/1986 . Όσον αφορά τους αυτοτελείς ισχυρισμούς και τις ελαφρυντικές περιστάσεις – (προκύπτει ότι υποβλήθηκε και αναπτύχθηκε ο ισχυρισμός της **ειλικρινούς μετάνοιας**, με δικαιολογητική βάση ότι ο κατηγορούμενος τροποποίησε ολόκληρη τη διαδικασία επεξεργασίας των προϊόντων, ώστε να μην παράγεται λάσπη και φρόντισε για την έκδοση άδειας διαχείρισης επικίνδυνων αποβλήτων) – αυτοί κρίθηκαν από τον ΑΠ **ως απορριπτέοι**, καθόσον τα όσα αναφέρθηκαν από τον

¹⁰²³ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ , ΠΟΙΝ.ΧΡ 2018/532: Αφορά ποινική ευθύνη νομίμου εκπροσώπου ΑΕ, και δη εργοστασίου ορειχαλκούργιας - επιμετάλλωσης μεταλλικών εξαρτημάτων και ειδών κιγκαλερίας. Έλλειψη άδειας διάθεσης λυμάτων και βιομηχανικών αποβλήτων, έλλειψη άδειας διαχείρισης των επικίνδυνων αποβλήτων και χρήση (άμεση και έμμεση απόρριψη) χρωμίου. Ποινική ευθύνη Προέδρου και Διευθύνοντος Συμβούλου ΑΕ, και δη εργοστασίου επεξεργασίας και παραγωγής προϊόντων αλουμινίου. Ρύπανση του περιβάλλοντος με παραβίαση των διατάξεων του ν. 1650/1986, και δη ρύπανση νερού από τη χρήση εξασθενούς χρωμίου.

κατηγορούμενο δεν καταδεικνύουν ειλικρινή μετάνοια, αλλά απλή συμμόρφωση σε νομικές υποχρεώσεις. Όσον αφορά την αιτίαση περί λήψεως υπ' όψιν μη αναγνωσθέντων εγγράφων που επιφέρει την απόλυτη ακυρότητα στην διαδικασία αυτή κρίθηκε επίσης απορριπτέα, καθόσον τα συγκεκριμένα έγγραφα αποτελούσαν βάση της κατηγορίας, που παραδόθηκε στον δεύτερο ανααιρεσείοντα. Έτσι, ο ΑΠ απέρριψε την αναίρεση δεύτερου ανααιρεσείοντα - Προέδρου και Διευθύνοντος Συμβούλου της Εταιρίας.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1272/2017 ΑΠ(ΠΟΙΝ)¹⁰²⁴ - που αφορά κλητήριο θέσπισμα - προκύπτει ότι **ως άρθρο του ποινικού νόμου, που θα πρέπει να μνημονεύεται επί ποινή ακυρότητας στο κλητήριο θέσπισμα, νοείται κάθε ισχύουσα κατά τον χρόνο τέλεσης ουσιαστική ποινική διάταξη του ΠΚ ή άλλου ειδικού ποινικού νόμου που τυποποιεί το έγκλημα και καθορίζει τις προϋποθέσεις του αξιόποινου της πράξης και την απειλούμενη ποινή**. Έτσι, ορθά το δικαστήριο της ουσίας κήρυξε άκυρο το κλητήριο θέσπισμα εξαιτίας της μη αναφοράς σ' αυτό της διάταξης της παρ. 1 του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986, η οποία ήταν, ως επεικέστερη, εφαρμοστέα στη συγκεκριμένη περίπτωση, έναντι της (βαρύτερης) μεταγενέστερης διάταξης του άρθρου 28 παρ. 2 α του Ν. 1650/1986, η οποία αντικαταστάθηκε με την παρ. 2 του άρθρου 7 του Ν. 4042/2012 και συνεπώς κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης δεν ίσχυε.

➤ Η υπ' αριθμ. 995/2017 ΠΛΗΜΜ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ¹⁰²⁵ έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, δεδομένου του νέου ΚΠΔ κατά τον οποίο πλέον ο Αστικώς υπεύθυνος δεν επέχει θέση διάδικου στην ποινική δίκη σύμφωνα με το άρθρο 70 του Ν. 4620/2019. Η ως άνω απόφαση όμως αφορά σε υπόθεση Υποβάθμισης περιβάλλοντος και την Κλήτευση αστικώς υπεύθυνου από Εισαγγελέα, καθόσον προέκυψε Ποινική ευθύνη Προέδρου και Προέδρου - Διευθύνοντος Συμβούλου Εταιρείας ύδρευσης και των νομίμων εκπροσώπων της και προβλέπεται από το άρθρο 28 παρ. του Ν. 1650/1986, όπως ισχύει ότι το Νομικό Πρόσωπο από το οποίο προέρχεται η ρύπανση ως Αστικώς υπεύθυνος ευθύνεται εις ολόκληρον για την καταβολή της χρηματικής ποινής. Το Δικαστήριο ανέβαλε την υπόθεση προκειμένου να κλητευθούν ως αστικώς υπεύθυνα και τα Νομικά Πρόσωπα. Εν προκειμένω τώρα, είναι πρόδηλο ότι με τον νέο ΚΠΔ η ως άνω ευθύνη του εκάστοτε νομικού προσώπου δεν μπορεί πλέον να αποδοθεί, δεδομένου ότι δεν μπορεί να εφαρμοστεί η συγκεκριμένη διάταξη που προβλέπει την παραπάνω ποινική διαδικασία.

➤ Όμοιο ενδιαφέρον για τον ίδιο λόγο με την παραπάνω Απόφαση έχει και η υπ' αριθμ. 4745/2017 ΠΛΗΜΜ ΘΕΣΣΑΛ¹⁰²⁶ που αφορά την υποβάθμιση περιβάλλοντος

¹⁰²⁴ Βλ Αρμ. 2017/1967

¹⁰²⁵ Βλ. Ποιν. Δ/νη 2018/1031

¹⁰²⁶ Βλ. ΠΟΙΝ. Δ/ΝΗ 2018/1035

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

και την κλήτευση αστικώς υπεύθυνου και **ένσταση ακυρότητας κλήτευσης των αστικώς υπευθύνων**, σχετικά με επίδοση κλητήριου θεσπίσματος και στον αστικώς υπεύθυνο. **Πιο συγκεκριμένα προκύπτει ότι η προθεσμία κλήτευσης διαδίδων στο ακροατήριο, και δη προθεσμία κλήτευσης αστικώς υπευθύνου είναι ίδια με αυτή του κατηγορουμένου.** Η υπόθεση αφορά την προγενέστερη αναβολή της υπόθεσης, προκειμένου να κλητευθούν τα αστικώς υπεύθυνα Νομικά Πρόσωπα με επίδοση όμως σε αστικώς υπεύθυνο Νομικό Πρόσωπο με απλή κλήση προς μάρτυρα και όχι με επίδοση κλητήριου θεσπίσματος. Έτσι, το ως άνω Δικαστήριο έκανε δεκτή την ένσταση ακυρότητας κλήτευσης των αστικώς υπευθύνων και κήρυξε απαράδεκτη την συζήτηση της υπόθεσης, ελλείψει νομίμου κλήτευσης των αστικώς υπευθύνων.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1421/2017 ΠΛΗΜΜ ΧΑΛΚ.¹⁰²⁷ - που αφορά υποβάθμιση περιβάλλοντος (άρθ. 28 παρ. 1 εδ. α' του Ν. 1650/1986, όπως ίσχυε πριν από την τροποποίησή του με το Ν. 4042/2012, καθ' όσον μετά την τροποποίηση το έγκλημα αυτό τιμωρείται από την παρ. 2 εδ. α' του άρθ. 28 του Ν. 1650/1986) - προκύπτει ότι το ως άνω Δικαστήριο αποφάσισε την καταδίκη με το Νόμο όπως ίσχυε προ της τροποποίησής του, λόγω χρόνου τέλεσης της πράξης και υφ' όρον παύση της ποινικής δίωξης, βάσει του άρθ. 8 παρ. 1 του Ν. 4411/2016, ενώ για τις προϋποθέσεις της υφ' όρον παύσης επί πλημμελημάτων, αποφάνθηκε ότι αυτές υφίστανται όταν υπάρχει απειλή ποινής φυλάκισης μέχρι 2 έτη. Όσον αφορά στις εξαιρέσεις αδικημάτων από την εξάλειψη αυτή του αξιοποιήσιμου του Ν. 4411/2016, προκύπτει ότι για τη νυν διάταξη του άρθ. 28 παρ. 2 εδ. α' του Ν. 1650/1986, η οποία αντιστοιχεί στην παλαιά διάταξη του άρθ. 28 παρ. 1 εδ. α' του ίδιου Νόμου, ο νομοθέτης δεν εισάγει εξαίρεση, διότι, ούτως ή άλλως, ο Νόμος απειλεί ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους, ήτοι μεγαλύτερη από αυτή που προβλέπει ο Ν. 4411/2016. Εξαίρεση εισάγει ο Ν. 4411/2016 για τη νυν διάταξη του άρθ. 28 παρ. 1 του Ν. 1650/1986, ήτοι για τη διάταξη υπό την ισχύουσα μορφή της μετά την τροποποίηση του Ν. 1650/1986 με το Ν. 4042/2012 και όχι για την προ της τροποποίησης διάταξη. Για αυτή ο Νομοθέτης σιωπά σκοπίμως, αφού κατά τον χρόνο αυτό για το αδίκημα προβλεπόταν ποινή φυλακίσεως τριών μηνών μέχρι 2 ετών. Με βάση το ανωτέρω σκεπτικό το Δικαστήριο αποφάσισε την παύση της υφ' όρον ποινικής δίωξης.

➤ Από την υπ' αριθμ. 74/2016 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰²⁸ - που αφορά τα στοιχεία αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης ρύπανσης και υποβάθμισης περιβάλλοντος και την ποινική ευθύνη νομίμου εκπροσώπου επιχείρησης ΑΕ - προκύπτει ότι έγινε δεκτός λόγος αναίρεσης εξαιτίας έλλειψης αιτιολογίας, καθότι επισυνέβη η ολική παραπομπή του σκεπτικού στο διατακτικό. Έτσι, το ΑΠ αναίρεσε την υπ' αριθ. 242/2015 και έπαυσε οριστικά την ποινική δίωξη λόγω παραγραφής του πλημμελήματος.

¹⁰²⁷ Βλ. ΠΟΙΝ. Δ/ΝΗ 2018/408

¹⁰²⁸ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

➤ Από την υπ' αριθμ. 913/2016 ΑΠ(ΠΟΙΝ)¹⁰²⁹ - που αφορά την υποβάθμιση περιβάλλοντος εκ προθέσεως και τα στοιχεία του αδικήματος - προκύπτει καταρχάς ότι ως έννοια υποβάθμισης είναι: «*Η πρόκληση ρύπανσης ή οποιασδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία πιθανόν να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία*». Όσον αφορά στα πραγματικά περιστατικά, αυτά έχουν να κάνουν με την εναπόθεση από τον κατηγορούμενο σε ακάλυπτο χώρο αποκλειστικής του χρήσης βαρελιών, σιδερένιων πορτών, πινακίδων, διαφόρων οικοδομικών υλικών κλπ. Προβαλλόμενος λόγος αναίρεσης στην προσβαλλόμενη απόφαση ήταν η **έλλειψη αιτιολογίας και η εσφαλμένη ερμηνεία**. Συγκεκριμένα η **έλλειψη αιτιολογίας και η εσφαλμένη ερμηνεία αφορούσε τη μη αιτιολόγηση της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και δη με ποιό τρόπο η εναπόθεση των υλικών αυτών σε χώρο αποκλειστικής χρήσης είναι ικανή να προκαλέσει αρνητικές επιπτώσεις**, εν όψει του ότι η άτακτη τοποθέτηση των φυσικών υλικών δεν προσκρούει σε απαγορευτική διάταξη νόμου και η κατάθεση μάρτυρα κατηγορίας ουδόλως μπορεί να θεωρηθεί γνωμάτευση ειδικού. Το Δικαστήριο (ΑΠ) με βάση το ανωτέρω σκεπτικό αναίρεσε την υπ' αριθ. 112/2016 απόφαση του Τριμ. Πλημμ. Αθηνών.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1172/2016 ΑΠ(ΠΟΙΝ)¹⁰³⁰, που αφορά παράνομη κατοχή δημοσίου κτήματος και υποβάθμιση περιβάλλοντος - και με πραγματικά στοιχεία των εγκλημάτων: την κατασκευή διώροφου κτιρίου, ράμπας, ενός πλακοσκεπούς οικίσκου εντός έκτασης ευρισκόμενης υπό την κατοχή του Δημοσίου (η δε υποβάθμιση περιβάλλοντος επισυνέβη δια της εγκατάστασης εργοταξίου επεξεργασίας αδρανών υλικών και δια της εξόρυξης αδρανών υλικών χωρίς την απαραίτητη άδεια για την εξόρυξη και λήψη άμμου, αμμοχώματος λίθων κλπ.) – προκύπτει ότι όσον αφορά στον λόγο αναίρεσης αυτός ήταν η **έλλειψη αιτιολογίας**, όμως το Δικαστήριο δεν τον έκανε δεκτό και έκρινε ότι ήταν ορθή και αιτιολογημένη η απόφαση και τελικά απέρριψε την αναίρεση, διότι δέχτηκε πως : «*Αναφέρονται η θέση, το εμβαδόν και τα όρια της καταληφθείσας εκτάσεως*», αλλά και «*η γνώση του κατηγορουμένου ότι η εν λόγω έκταση είναι δημόσια και ανήκει αναμφισβήτητα στην κατοχή του Δημοσίου*».

➤ Η υπ' αριθμ. 1197/2016 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰³¹ έχει επίσης σπουδαία σημασία, καθότι αφορά στην παράσταση της πολιτικής αγωγής που με τον νέο ΚΠΔ και τα άρθρα 70 και 82 αυτού, σύμφωνα με τον Ν4620/2019 **μετονομάζεται και τιτλοφορείται πλέον ως παράσταση για ενίσχυση της κατηγορίας υπό την έννοια που αναδείχτηκε στο 7^ο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής**. Πιο συγκεκριμένα, η υπόθεση αφορά στην παράσταση πολιτικής αγωγής χωρίς διατύπωση επιφύλαξης στα πολιτικά Δικαστήρια

¹⁰²⁹ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰³⁰ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰³¹ Βλ. ΠΟΙΝΔ/ΝΗ 2017/313

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

και την αποβολή της πολιτικής αγωγής με παρεμπόπτουσα απόφαση. Έγινε άσκηση έφεσης κατά της πρωτόδικης απόφασης του πολιτικού Δικαστηρίου και αναβίωση της εκκρεμοδικίας. Έγινε εξώδικη δήλωση περί μερικής παραίτησης από την αξίωση της πολιτικώς ενάγουσας έναντι της κατηγορουμένης. Επίσης, έγινε αίτημα ανάκλησης της προπαρασκευαστικής απόφασης περί αποβολής της πολιτικής αγωγής, υποβληθέν στη μετ' αναβολή δικάσιμο του ποινικού Δικαστηρίου. Η προβληματική άπτεται της αποβολής της πολιτικής αγωγής κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, διότι η πολιτική αγωγή δεν στηριζόταν στον νόμο, αφού, σύμφωνα με την απόφαση, παρόλο που ήταν παραδεκτή η μερική παραίτηση της αξίωσης της πολιτικώς ενάγουσας, η απόφαση περί αποβολής ήταν οριστική, υποκείμενη αυτοτελώς σε ένδικα μέσα. Όσον αφορά στην παράσταση πολιτικής αγωγής μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας- αυτή - απορρίφθηκε τόσο από το πρωτοβάθμιο, όσο και από το δευτεροβάθμιο, διότι έγινε απόρριψη του ισχυρισμού ότι ήταν δυνατή η παράσταση πολιτικής αγωγής μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας, αφού αυτή είναι δυνατή μόνο σε περιοριστικά προβλεπόμενες στο νόμο περιπτώσεις (π.χ. παράσταση κατά κατηγορουμένων δημοσίων υπαλλήλων μη υπόχρεων αστικά, αφού αστικώς υπεύθυνος είναι τρίτο πρόσωπο-το Δημόσιο-, επί περιβαλλοντολογικών εγκλημάτων, επί εγκλημάτων κατά της πνευματικής ιδιοκτησίας κ.λπ.). Έτσι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης του πολιτικώς ενάγοντος κατά της αθωωτικής απόφασης. Οι λόγοι αναίρεσης της πολιτικώς ενάγουσας ήταν η υπέρβαση εξουσίας, η έλλειψη εισαγγελικής πρότασης επί της ουσίας της υπόθεσης, διότι ο Εισαγγελέας δεν υπέβαλλε πρόταση για την ουσία της υπόθεσης, αλλά πρότεινε την απόρριψη της αναίρεσης ως απαράδεκτης, θεωρώντας ίσως εσφαλμένως ότι η πολιτικώς ενάγουσα δεν έχει δικαίωμα άσκησης αναίρεσης κατά της αθωωτικής απόφασης, παρά μόνο για τα δυσμενή για αυτή κεφάλαια, δηλαδή μόνο της αποζημίωσης του κατηγορουμένου και των εξόδων και όχι για την περίπτωση που η αγωγή της απορρίφθηκε, επειδή δεν στηρίζεται στον νόμο. Το ως άνω Δικαστήριο (ΑΠ) αποφάσισε να απέχει από την έρευνα της υπόθεσης, προκειμένου να υποβάλει ο Εισαγγελέας πρόταση επί της ουσίας της υπόθεσης.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1287/2016 ΑΠ(ΠΟΙΝ)¹⁰³², που αφορά εκτέλεση αυθαίρετων εργασιών δόμησης σε αρχαιολογικό χώρο και - προδήλως - παράνομη εκτέλεση έργου σε αρχαιολογικό χώρο με συνέπεια την υποβάθμιση περιβάλλοντος, προέκυψε ποινική ευθύνη: α) στον Δήμαρχο ως εντολέα κατασκευής αυθαιρέτου και β) στον εργολάβο κατασκευής αυθαιρέτου. Τα πραγματικά περιστατικά έχουν ως εξής: Εκτέλεση εργασιών κατασκευής λιθόστρωτου μονοπατιού εντός του αρχαιολογικού χώρου της αρχαίας ακρόπολης της Ιουλίδας της Κέας και ειδικότερα εντός της ζώνης Α Π απολύτου προστασίας, κατά παρέκκλιση των φόρων που είχαν τεθεί από την Εφορεία Αρχαιοτήτων, στο πλαίσιο του έργου "Λιθόστρωση μονοπατιού Βρύση Βενιαμίν-Λέων Ιουλίδας", είχαν εγκριθεί εργασίες λιθόστρωσης

¹⁰³² Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

χωρίς όμως διαπλάτυνση του μονοπατιού, κάτι το οποίο δεν τηρήθηκε. Υποβλήθηκε λόγος αναίρεσης **σχετικά με έλλειψη αιτιολογίας και εσφαλμένη ερμηνεία, όσον αφορά στην συρροή των ως άνω εγκλημάτων**. Από την απόφαση του ΑΠ προκύπτει ότι είναι αληθής η συρροή μεταξύ των ως άνω εγκλημάτων, και όχι φαινομένη, καθόσον η διάταξη του άρθ. 66 παρ. 1, του ν. 3028/2002 δεν τελεί σε σχέση ειδικότητας ούτε με αυτή του άρθ. 17 παρ. 8 του ν. 1337/1983, ούτε με εκείνη του άρθ. 28 παρ. 1α, του ν. 1650/1986, καθότι **είναι διαφορετικά τα έννομα αγαθά που έκαστη αυτών σκοπεί να προστατεύσει**. Έτσι, ο ΑΠ έκρινε ορθή και αιτιολογημένη την επίδικη απόφαση και απέρριψε την αναίρεση.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1586/2016 ΠΛΗΜ. ΠΕΙΡΑΙΑ,¹⁰³³ που αφορά επίσης υποβάθμιση περιβάλλοντος, δικάστηκε η ποινική ευθύνη κατηγορουμένου ως νομίμου εκπροσώπου εταιρείας, η οποία δραστηριοποιούνταν στον τομέα της διαλογής και προσωρινής αποθήκευσης στερεών μη επικίνδυνων αποβλήτων και ειδικότερα μεταλλικών αποβλήτων και καταδεικνύεται επαρκώς **πως ο αιτιακός σύνδεσμος μεταξύ πράξης – εγκληματικού αποτελέσματος πρέπει κάθε φορά να αποδεικνύεται μέσα στα στάδια της ποινικής δίκης**. Πιο συγκεκριμένα τα πραγματικά περιστατικά είχαν ως εξής: Εφοδιασμός της εταιρείας με νόμιμη άδεια διαλογής μη επικίνδυνων αποβλήτων, η οποία όμως, δεν επεκτείνεται σε εργασίες προσωρινής αποθήκευσης, διάθεσης, αξιοποίησης και μεταφόρτωσης των αποβλήτων, αλλά καταλαμβάνει μόνο εργασίες συλλογής και μεταφοράς. Το Δικαστήριο αποφάσισε πως δεν προέκυψε ότι η προσωρινή αποθήκευση και μεταφόρτωση αποβλήτων οδήγησε σε υποβάθμιση περιβάλλοντος, καθόσον αποδείχτηκε ότι επισυνέβη η λειτουργία της επιχείρησης χωρίς να έχουν ολοκληρωθεί οι κτηριακές της εγκαταστάσεις, **χωρίς ωστόσο να αποδειχτεί ότι η παράβαση αυτή υποβάθμισε το περιβάλλον**. Έτσι, το ως άνω Δικαστήριο αποφάσισε την αθώωση του κατηγορουμένου για το παραπάνω έγκλημα.

➤ Από την υπ' αριθμ. 7/2016 Διάταξη Εισαγγελέα Εφετών Πειραιά¹⁰³⁴ εμφανίζεται **ότι αποκλειστικά και μόνο (δηλ. χωρίς άλλα επιβαρυντικά στοιχεία)** η εγγυητική θέση κάποιου δεν είναι ικανή να επιφέρει και ποινική ευθύνη σε μια υπό κρίση υπόθεση, διότι παραβιάζεται η αρχή της ενοχής, αλλά από την άλλη σχεδόν βέβαιο είναι ότι η εγγυητική θέση κάποιου θα τον εμπλέξει σε μία ποινική διαδικασία με τις γνωστές σε όλους προεκτάσεις και συνέπειες. Πιο συγκεκριμένα η ως άνω Διάταξη αφορά Προσφυγή κατά κλητήριου θεσπίσματος σε υπόθεση μόλυνσης και ρύπανση του περιβάλλοντος με ενδεχόμενο δόλο, τελεσθείσα με παράλειψη από ιδιαίτερα νομικά υπόχρεους, κατά παρατυργία και κατ' εξακολούθηση. Τα στοιχεία αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης δε (για να παρουσιαστούν και να εξαχθούν ως ασφαλές περιεχόμενο), περιλαμβάνουν και περικλείουν τον Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων, τις Αρμοδιότητες Δημάρχου και την Μεταβίβαση

¹⁰³³ Βλ. ΠΟΙΝΔ/ΝΗ 2017/179

¹⁰³⁴ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

αρμοδιοτήτων από το Δήμαρχο σε Αντιδημάρχους. **Τα πραγματικά περιστατικά έχουν ως εξής:** Πρόκληση μόλυνσης και ρύπανσης στην περιοχή του Πόρου, κατόπιν σοβαρού τεχνικού προβλήματος του δικτύου του βιολογικού καθαρισμού, το οποίο προκάλεσε μεγάλης έκτασης εκροή λυμάτων. Η φερόμενη ποινική ευθύνη Δημάρχου και Αντιδημάρχου υφίσταται λόγω παράλειψης συντήρησης του δικτύου, το οποίο ήταν παλαιό, δεδομένης της υπαναχώρησης της Περιφέρειας Αττικής, η οποία είχε δεσμευθεί να αναλάβει ως φορέας υλοποίησης του έργου την οριστική επίλυση του προβλήματος. Δεδομένων των προσπαθειών του Δημάρχου και του Δήμου εν γένει να επιλύσει το πρόβλημα (προγραμματισμός σύνταξης - εκτέλεσης των απαιτούμενων μελετών και έργων, κάλυψη του κόστους της διενέργειας πραγματογνωμοσύνης από ατομική δωρεά του κατηγορουμένου, διενέργεια γεωτεχνικών μελετών κ.λπ.), επέφερε ως αποτέλεσμα στην Διάταξη του Εισαγγελέα να κρίνεται ότι δεν υπάρχουν αποχρώσεις ενδείξεις ενοχής για τον πρώτο κατηγορούμενο, να γίνει δεκτή η προσφυγή του πρώτου κατηγορουμένου (δηλ. του Δημάρχου) και διατάχθηκε η εισαγωγή της υπόθεσης ενώπιον του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Πειραιώς. Όσον αφορά στο επεκτατικό αποτέλεσμα της προσφυγής για τον έτερο κατηγορούμενο, ο Εισαγγελέας απέρριψε την προσφυγή του δευτέρου κατηγορουμένου (δηλ. του Αντιδημάρχου) ως νόμω अपαράδεκτη, λόγω εκπρόθεσμης άσκησης της.

➤ Από την υπ' αριθμ.270/2015 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰³⁵ - που αφορά επίσης ρύπανση περιβάλλοντος με πραγματικά περιστατικά την διοχέτευση από τον κατηγορούμενο - υπεύθυνο επιχείρησης στο δίκτυο της εγκατάστασης επεξεργασίας λυμάτων βιομηχανικών λυμάτων, που περιείχαν εύφλεκτα πετρελαιοειδή, καίτοι αυτό απαγορεύεται, καθ'όσον επιβάλλεται ειδική επεξεργασία απορρύπανσης, προκαλώντας με τον τρόπο αυτό ρύπανση του περιβάλλοντος - προκύπτει ότι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης λόγω έλλειψης **αιτιολογίας και εσφαλμένης ερμηνείας**. Όμως ΑΠ αποφάσισε στην προκειμένη περίπτωση ότι δεν απαιτείται να αναφέρεται ποιά διάταξη νόμου ή υπουργική απόφαση ή διάταγμα προβλέπει τα ανώτατα όρια ρύπων, **καθόσον δεν υπήρξε κατηγορία για υπέρβαση των ορίων των ρύπων και είναι αρκετή η παραδοχή ότι από τη διοχέτευση επήλθε ρύπανση**. Έτσι, έκρινε ορθή και αιτιολογημένη την επίδικη απόφαση και απέρριψε την αναίρεση.

➤ Από την υπ' αριθμ. 271/2015 ΑΠ(ΠΟΙΝ)¹⁰³⁶, που αφορά την ρύπανση περιβάλλοντος - και την ποινική ευθύνη νομίμων εκπροσώπων/διευθύνοντων συμβούλων ΑΕ και δη εταιρείας παραγωγής, επεξεργασίας τροφίμων, με πραγματικά περιστατικά την απόθεση υπαιθρίως στερεών αποβλήτων σε ιδιωτική έκταση, η οποία δεν διέθετε κατάλληλη υποδομή για τη σωστή αποθήκευσή τους και δη εναπόθεση κοπρολάσπης, ήτοι ακατέργαστου μείγματος από περιττώματα ζώων και

¹⁰³⁵ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰³⁶ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

χρώμα και όχι επεξεργασμένης κοπριάς - προκύπτει ότι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης με δικαιολογητικό λόγο **την έλλειψη αιτιολογίας και την εσφαλμένη ερμηνεία**. Ο ΑΠ όμως αποφάσισε ότι η επίδικη απόφαση αφορούσε την καταδίκη για ρύπανση περιβάλλοντος, και όχι υπέρβαση των ορίων των ρύπων και ως εκ τούτου, δεν απαιτούνταν για την πληρότητα της αιτιολογίας να αναφέρεται ποιά διάταξη νόμου ή διάταγμα ή υπουργική απόφαση προέβλεπε τα ανώτατα όρια ρύπων. Δεν απαιτούνταν επίσης, να αναφέρονται άλλες συνέπειες πέραν των ως άνω αναφερόμενων. **Όσον αφορά στους αυτοτελείς ισχυρισμούς περί αιτήματος μεταβολής της κατηγορίας από το αδίκημα της ρύπανσης σε εκείνο της υποβάθμισης του περιβάλλοντος εξ αμελείας**, κρίθηκε από τον ΑΠ ότι είναι **αρνητικός της κατηγορίας ισχυρισμός και όχι αυτοτελής**. **Όσον αφορά στην επικαλούμενη συγγνωστή νομική πλάνη**, ο ΑΠ έκρινε επίσης αιτιολογημένη την απόρριψη του ισχυρισμού. **Όσον αφορά στην απόλυτη ακυρότητα, εξαιτίας μη ανάγνωσης συγκεκριμένων εγγράφων (εκθέσεις αυτοψίας)**, ο ΑΠ έκρινε ότι επαρκώς προσδιορίζεται η ταυτότητα των εκθέσεων αυτοψίας. Έτσι, αποφάσισε ως ορθή και αιτιολογημένη την επίδικη απόφαση και απέρριψε την κατ' αυτής αναίρεση.

➤ Από την υπ' αριθμ. 289/2015 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰³⁷ που αφορά ρύπανση περιβάλλοντος, με στοιχεία του εγκλήματος την διοχέτευση υγρών αποβλήτων λευκού χρώματος στον Πηνειό ποταμό και με φερόμενη ποινική ευθύνη του διευθύνοντος συμβούλου και αγορανομικού - υγειονομικού υπεύθυνου βιομηχανίας επεξεργασίας γάλακτος, προκύπτει ότι είχε υποβληθεί αίτημα αναίρεσης λόγω **έλλειψης αιτιολογίας και εσφαλμένης ερμηνείας**. Η αιτίαση αφορούσε την μη αναφορά της αρμόδιας αρχής που διενήργησε τον έλεγχο και την μη αναφορά του τρόπου δειγματοληψίας. Ο ΑΠ έκρινε όπως αναφέρεται ότι τον έλεγχο διενήργησε η υγειονομική υπηρεσία της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης Τρικάλων και **ότι δεν ήταν απαραίτητη η αναφορά του τρόπου διενέργειας του ελέγχου**. Με βάση αυτό το σκεπτικό αποφάσισε ότι ήταν ορθή και αιτιολογημένη η επίδικη απόφαση και απέρριψε την κατ' αυτής αναίρεση.

➤ Από την υπ' αριθμ. 707/2015 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰³⁸ - που αφορά στην μη εκτέλεση εργασιών συντήρησης του αποχετευτικού δικτύου οικισμού (του Δήμου Αγ. Κηρύκου Ικαρίας) με αποτέλεσμα τα οικιακά λύματα να μην μπορούν να προωθηθούν στον κεντρικό αγωγό, να υπερχειλίζουν και να λιμνάζουν με απώτερη συνέπεια την υποβάθμιση του περιβάλλοντος – προκύπτει ότι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης με δικαιολογητική βάση την **έλλειψη αιτιολογίας και την εσφαλμένη ερμηνεία**. **Πιο συγκεκριμένα υπήρξε μη προσδιορισμός του υποκειμενικού στοιχείου του εγκλήματος, ήτοι στην Απόφαση δεν αναφέρεται αν τέλεσε το έγκλημα από δόλο ή από αμέλεια**. Ο ΑΠ αποφάσισε να αναιρέσει την υπ' αριθ. 404/2014 απόφαση του Τριμ. Πλημμ. Σάμου για τον ως άνω λόγο.

¹⁰³⁷ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰³⁸ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

➤ Από την υπ' αριθμ. 959/2015 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰³⁹ - που αφορά φερόμενη ποινική ευθύνη νομίμων εκπροσώπων ΟΕ και δη εταιρείας χωματουργικών εργασιών, καθότι αποδείχτηκε η εναπόθεση αδρανών υλικών και λειτουργία εργοταξίου παραγωγής αδρανών υλικών σε έκταση που κατείχε η εταιρεία, η οποία ήταν δασική με απώτερη συνέπεια την υποβάθμιση του περιβάλλοντος – προκύπτει ότι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης καταρχάς περί δικονομικής ακυρότητας, **αφορούσα την ένσταση ακυρότητας κλητήριου θεσπίσματος και την κάλυψη αυτής**. Η εν λόγω ένσταση όμως δεν προβλήθηκε πριν από την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας και το Δικαστήριο είχε εισέλθει στην ουσία της υπόθεσης και είχε αναβάλει για κρείσσονες αποδείξεις. Κατά δεύτερον το αίτημα αναίρεσης αφορούσε την έλλειψη αιτιολογίας και την εσφαλμένη ερμηνεία περί τη δήμευση κατασχεθέντων αντικειμένων. Συγκεκριμένα η διάταξη περί δήμευσης **δεν προσδιόριζε ποια είναι η σχέση των κατασχεθέντων με το έγκλημα**. Έτσι ο ΑΠ αποφάσισε να αναιρέσει εν μέρει την υπ' αριθ. 9426/2013 απόφαση του Τριμ. Εφ. Πλημμ. Αθηνών μόνο **ως προς το κεφάλαιο της δήμευσης των κατασχεθέντων** και επέκτεινε το αναιρετικό αποτέλεσμα και στον έτερο κατηγορούμενο. Όμως απέρριψε κατά τα λοιπά την αναίρεση.

➤ Από την υπ' αριθμ. 429/2014 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰⁴⁰ που αφορά - ομοίως - ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος (που επισυνέβη με την παράνομη εκμετάλλευση λατομείου αδρανών υλικών και παράνομη μεταφορά αυτών, ελλείψει σχετικής άδειας) με φερόμενη ποινική ευθύνη του νομίμου εκπροσώπου Α.Ε., προκύπτει ότι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης με **δικαιολογητική βάση την έλλειψη αιτιολογίας και την εσφαλμένη ερμηνεία**. Ο ΑΠ έκρινε ότι είναι πλήρως αιτιολογημένο το έγκλημα της παράνομης εκμετάλλευσης λατομείου και μεταφοράς αδρανών υλικών. Ως προς το έγκλημα της ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος, όμως, έκρινε ότι δεν αιτιολογείται αν η εκφόρτωση των στερεών αποβλήτων που προκάλεσαν την υποβάθμιση του περιβάλλοντος έγινε εντός ή εκτός του χώρου του λατομείου, ούτε προσδιορίζεται το είδος των στερεών αποβλήτων που, πέραν των αδρανών υλικών, δέχεται ότι φορτώθηκαν και εκφορτώθηκαν και απορρίφθηκαν, αν δηλαδή τα λοιπά απορριφθέντα στερεά απόβλητα ήταν επικίνδυνα. Περαιτέρω δεν αιτιολογείται γιατί τα αδρανή υλικά ως φυσικά τελικά προϊόντα που φορτώνονται στο λατομείο με την απλή φόρτωση και εκφόρτωσή τους δημιουργούσαν σοβαρούς κινδύνους για το περιβάλλον. Έτσι, με βάση αυτό το σκεπτικό, αποφάσισε να αναιρέσει την υπ' αριθ. 3174/2013 απόφαση του Γ' Τριμ. Εφ. Πλημμ. Αθηνών ως προς το έγκλημα της ρύπανσης και υποβάθμισης, ενώ απέρριψε κατά τα λοιπά την εν λόγω αναίρεση.

¹⁰³⁹ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰⁴⁰ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

➤ Από την υπ' αριθμ. 930/2014 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰⁴¹ που αφορά στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος κατ' εξακολούθηση **προκύπτει η διάκριση του ως άνω εγκλήματος από αυτό της επέμβασης σε περιοχή απόλυτης προστασίας**. Όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά αυτά είναι τα εξής: Ρίψη και εναπόθεση μεγάλων ποσοτήτων απορριμμάτων, τα οποία προέρχονται από συστηματική καλλιέργεια καρπουζιών που πραγματοποιούσε ο κατηγορούμενος, σε παραλιακή περιοχή του Δήμου Ζαχάρως. Υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης με δικαιολογητική βάση την **έλλειψη αιτιολογίας και την εσφαλμένη ερμηνεία και νομικό έρρισμα την αιτίαση** περί εσφαλμένης εφαρμογής του άρθ. 28 παρ. 1α του ν. 1650/1986, καθ' όσον έπρεπε το Δικαστήριο να εφαρμόσει τα άρθ. 18 παρ. 3 και 19 παρ. 1 του ν. 1650/1986, τα οποία αναφέρονται σε περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης, για το χαρακτηρισμό των οποίων απαιτείται σύμφωνα με το άρθ. 21, η έκδοση προεδρικού διατάγματος. Ο ΑΠ έκρινε όμως ότι η πράξη που αποδίδεται στον κατηγορούμενο **δεν αφορά σε επέμβαση αυτού σε περιοχή απόλυτης προστασίας για να απαιτείται η έκδοση προεδρικού διατάγματος**. Έτσι, αποφάσισε ως ορθή και αιτιολογημένη την επίδικη απόφαση και απέρριψε την αναίρεση.

➤ Η υπ' αριθμ. 121/2014 ΠΛΗΜΜ. ΕΥΡΥΤ¹⁰⁴² **κρίνεται ιδιαιτέρως σημαντική διότι καθόρισε νομολογιακά τον Ν. 1650/86 σε μία χρονική περίοδο που ο εν λόγω νομός δέχτηκε διαδοχικές τροποποιήσεις με τους Ν. 3010/2002, 4042/2012 σε συνδυασμό με σειρά εκδοθεισών ΥΑ**. Έτσι με βάση την ως άνω Απόφαση που αφορά την εξόρυξη αδρανών υλικών άνευ άδειας ή έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, εμφανίζεται ότι για τη στοιχειοθέτηση του αδικήματος της άνευ άδειας άσκησης επιχείρησης ή δραστηριότητας με αποτέλεσμα την υποβάθμιση του περιβάλλοντος αρκεί η διαπίστωση της in concreto άσκησης τέτοιας δραστηριότητας, η έλλειψη σχετικής άδειας και η μεταβολή του περιβάλλοντος εξ αυτής, **δίχως να απαιτείται η διαπίστωση του δυνητικού κινδύνου επέλευσης τυχόν αρνητικών επιπτώσεων στην οικολογική ισορροπία και στην υγεία των κατοίκων, αφού ο ίδιος ο νομοθέτης έχει ήδη προσδιορίσει ότι ο κίνδυνος αυτός ενυπάρχει στις ανωτέρω δραστηριότητες, έχοντας προσδιορίσει τον κίνδυνο ως σημαντικό (ή σοβαρό)**. Ως εκ τούτου, η εξόρυξη αδρανών υλικών άνευ άδειας δύναται in abstracto να στοιχειοθετήσει το αδίκημα της παρ. 1 του άρθρου 28 του ν. 1650/1986, εφ' όσον **στοιχειοθετηθεί το αποτέλεσμα** της ρύπανσης ή μεταβολής στο περιβάλλον. Τα έργα και οι δραστηριότητες που υπάγονται στη δεύτερη κατηγορία του άρθρου 3 του ίδιου νόμου **δεν έχουν χαρακτηριστεί ως δυνάμενα να επιφέρουν σοβαρές**

¹⁰⁴¹ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰⁴² Βλ. ΠΟΙΝΔ/ΝΗ 2017/180. Τα πραγματικά περιστατικά αφορούσαν την εξόρυξη από τον κατηγορούμενο χειριστή και ιδιοκτήτη μηχανήματος έργων ποσότητας αμμοχάλικων από επιφάνεια κοίτης ποταμού, άνευ άδειας ή έγκρισης περιβαλλοντικών όρων. Υπήρξε τελικά καταδίκη του έβδομου κατηγορουμένου για υποβάθμιση περιβάλλοντος εξαιτίας της εξόρυξης αδρανών υλικών δίχως την άδεια ή έγκριση περιβαλλοντικών όρων που απαιτείται από το νόμο. Δεν αποδείχθηκε ποινική ευθύνη των λοιπών κατηγορουμένων, αφού αυτοί δεν τον γνώριζαν ούτε σχετίζονταν μαζί του καθ' οιονδήποτε τρόπο.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

συνέπειες και, ως εκ τούτου, για αυτά απαιτείται η in concreto στοιχειοθέτηση της επέλευσης του κινδύνου.

➤ Από την υπ' αριθμ. 911/2013 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰⁴³ που αφορά υπόθεση εκ προθέσεως υποβάθμιση περιβάλλοντος κατ' εξακολούθηση με αποδιδόμενη ποινική ευθύνη Προέδρου Δ.Σ. και Αντιπροέδρου Δ.Σ. Α.Ε., προκύπτει ότι **απαιτείται να διαπιστωθεί η ύπαρξη ρυπάνσεως ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος και δεν αρκεί μονό η μη συμμόρφωση σε εγκριθείσες Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων**. Υποβλήθηκε αίτημα Αναίρεσης με δικαιολογητική βάση **την έλλειψη αιτιολογίας και την εσφαλμένη ερμηνεία**, καθόσον στην υπό αναίρεση Απόφαση δεν αναφέρονταν τα ανώτατα επίπεδα ρύπανσης, η παραβίαση των οποίων συνιστά την ρύπανση. Επίσης, δεν προσδιορίζονταν τα επίπεδα των προκληθέντων ρύπων, από τα οποία θα μπορούσαν να προκληθούν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία. Ακόμη, δεν αναφέρονταν ποιά διάταξη νόμου καθορίζει τα ανώτατα όρια ρύπων, η μέθοδος μετρήσεώς τους κλπ. Επιπρόσθετα για τα επικίνδυνα απόβλητα δεν αναφέρονταν οι οριακές τιμές περιεκτικότητας επικίνδυνων ουσιών. Έτσι ο ΑΠ αποφάσισε την παραγραφή κάποιων εκ των μερικότερων πράξεων και παύση της ποινικής δίωξης για αυτές και αναίρεσε την υπ' αριθμ. 584/2012 απόφαση του Τριμ. Εφ. Θράκης για τους ως άνω λόγους.

➤ Από την υπ' αριθμ 126/2013 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰⁴⁴ - που αφορά υποβάθμιση περιβάλλοντος και άσκηση δραστηριότητας χωρίς την προαπαιτούμενη έγκριση, με πραγματικά περιστατικά το εκτεταμένο μπάζωμα υγρότοπου και αποδιδόμενη ποινική ευθύνη στους: α) δήμαρχο, β) σε δύο μέλη της δημορχιακής επιτροπής και γ) στους ιδιοκτήτες Δ.Χ. φορτηγών, οι οποίοι παρείχαν άμεση συνδρομή, καθόσον παρείχαν τα φορτηγά τους για την άσκηση της συγκεκριμένης δραστηριότητας - προκύπτει ότι οι κατηγορούμενοι υπέβαλλαν αίτημα αναίρεσης με δικαιολογητική βάση **την έλλειψη αιτιολογίας και την εσφαλμένη ερμηνεία**. Όμως ο ΑΠ έκρινε ότι **δεν ήταν αναγκαίο να διαλάβει η υπό αναίρεση απόφαση ποιές ήταν οι αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία**. Άλλωστε είναι αυτονόητες οι συνέπειες με το μπάζωμα του υγροτόπου. Επίσης, έκρινε ότι **δεν ήταν αναγκαίο να διαλάβει το Δικαστήριο με ποιο προεδρικό διάταγμα ή ποιά υπουργική απόφαση χαρακτηρίστηκε η περιοχή ως υγρότοπος**. Με βάση το ανωτέρω σκεπτικό ο ΑΠ έκρινε ορθή και αιτιολογημένη την επίδικη απόφαση και απέρριψε την αναίρεση.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1186/2013 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰⁴⁵ - που αφορά στην διοχέτευση μολυσμένων υγρών λυμάτων από εταιρεία (ποινική ευθύνη νομίμου εκπροσώπου) με συνέπεια την ρύπανση του περιβάλλοντος - **προκύπτει ότι ο ισχυρισμός περί εκούσιας συμμόρφωσης του νομίμου εκπροσώπου αιτιολογημένα απορρίφτηκε**

¹⁰⁴³ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ, και NOB 2014/124

¹⁰⁴⁴ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰⁴⁵ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ, ΑΡΜ 2013/2437

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

από το Δικαστήριο, καθόσον η συμμόρφωσή του έγινε μετά από αλλεπάλληλες διαμαρτυρίες των κατοίκων και άλλων νομικών προσώπων. Όσον αφορά όμως στο αίτημα αναίρεσης που είχε υποβληθεί - με δικαιολογητική βάση την έλλειψη αιτιολογίας και εσφαλμένη ερμηνεία - αυτό έγινε δεκτό από το ΑΠ και αποφάσισε την αναίρεση της υπ' αριθμ. 293/2013 απόφαση του Τριμ. Εφ. (Πλημμ.) Κρήτης, διότι στην εν λόγω απόφαση δεν αναφέρεται ποιά διάταξη νόμου, ήτοι ο κατ' εξουσιοδότηση νόμου εκδοθέν διάταγμα ή υπουργική ή νομαρχιακή απόφαση καθορίζει τα ανώτατα όρια ρύπων, αν υπήρξε υπέρβασή τους και σε ποιό συγκεκριμένο επίπεδο.

➤ Από την υπ' αριθμ. 152/2013 ΠΛΗΜΜ ΘΗΒ¹⁰⁴⁶ - που αφορά υποβάθμιση και ρύπανση του περιβάλλοντος και παράβαση του Π.Δ. 117/2004, και δη μη συμμετοχή σε σύστημα εναλλακτικής διαχείρισης αποβλήτων ειδών ηλεκτρικού εξοπλισμού και συσκευασιών, με ποινική ευθύνη διαχειριστή και νομίμου εκπροσώπου ΕΠΕ και δη εταιρείας που κατασκευάζει ανοξείδωτες μεταλλικές κατασκευές μονάδων μαζικής εστίασης – προκύπτει ότι - όσον αφορά στα πραγματικά περιστατικά – έγινε έλεγχος από ειδικό κλιμάκιο της ειδικής υπηρεσίας Επιθεωρητών Περιβάλλοντος και **επιβλήθηκαν πρόστιμα** για τις ως άνω πράξεις, δεδομένου ότι η επιχείρηση παρήγαγε επαγγελματικά πλυντήρια πιάτων, το οποίο -κατά τους Επιθεωρητές- αποτελούσε νέο έργο, για την πραγματοποίηση του οποίου απαιτούνταν η έγκριση των όρων για την προστασία του περιβάλλοντος. Όμως το διοικητικό άδικο δεν συνεπάγεται και ποινικό άδικο σε όλες τις περιπτώσεις, διότι το ως άνω Δικαστήριο κήρυξε αθώο τον κατηγορούμενο, αφ' ενός γιατί δεν προέκυψε, από όλα τα μέσα απόδειξης, υποβάθμιση του περιβάλλοντος από την εν λόγω δραστηριότητα, ενώ σε κάθε περίπτωση η επιχείρηση διέθετε την έγκριση περιβαλλοντικών όρων του τμήματος χορήγησης αδειών ανάπτυξης ενέργειας της οικεία διεύθυνσης ανάπτυξης της Περιφέρειας και αφ' ετέρου αποδείχθηκε ότι η επιχείρηση έχει οργανώσει και συμμετέχει σε σύστημα εναλλακτικής διαχείρισης των αποβλήτων ειδών ηλεκτρικού εξοπλισμού και συσκευασιών που αφορούν την παραπάνω δραστηριότητα.

➤ Από την υπ' αριθμ 515/2016 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰⁴⁷ που αφορά ναυάγιο κρουαζιερόπλοιου στις Κυκλάδες, **εμφαίνεται η ενδελεχής εξέταση του αιτιακού συνδέσμου - της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης - της πράξης και του εγκληματικού αποτελέσματος.** Πιο συγκεκριμένα υπήρξε καταδίκη για: α) διατάραξη θαλάσσιας συγκοινωνίας από αμέλεια, από την οποία επήλθε κίνδυνος σε ξένα πράγματα, ανθρώπους και θάνατος, β) ανθρωποκτονία εξ αμελείας κατά συρροή, γ) πρόκληση ναυαγίου από αμέλεια, από την οποία επήλθε κίνδυνος σε ξένα πράγματα, δ) παράβαση των διατάξεων του Διεθνούς Κανονισμού Αποφυγής

¹⁰⁴⁶ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰⁴⁷ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ και εναλλακτικά βλ. ΠΟΙΝ. ΧΡ 2017/675 σελ.684

Συγκρούσεων από αμέλεια, ε) σοβαρή θαλάσσια ρύπανση από αμέλεια (καύσιμα). Τα στοιχεία της αντικειμενικής και της υποκειμενικής υπόστασης, δηλ. τα πραγματικά περιστατικά έχουν ως εξής: Αμελείς συμπεριφορές (μη λειτουργία βυθομέτρου, μη επόπτευση περιοχής πλεύσης, ταξίδι με ανοιχτές υδατοστεγείς θύρες, μη εκπομπή MAY - DAY αμέσως μετά την πρόσκρουση κ.λ.π.). Καταδείχτηκε ποινική ευθύνη του πλοίαρχου και αξιωματικού φυλακής γέφυρας, καθώς και ποινική ευθύνη του γενικού επιχειρηματικού διευθυντή της διαχειρίστριας της εταιρείας του πλοίου για τη ρύπανση, την ενεργό εστία ρύπανσης και τη μη ολική απάντληση των καυσίμων. Τα καθήκοντα αυτών προκύπτουν επιπροσθέτως και από τους Κανόνες της ναυτικής τεχνικής. Προκύπτει ότι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης **με δικαιολογητική βάση την έλλειψη αιτιολογίας και την εσφαλμένη ερμηνεία**. Όσον αφορά στην ευθύνη αξιωματικού φυλακής γέφυρας, αυτή προβλέπεται από το άρθρο 134 παρ. 2 Β.Δ. 683/1960 και προέκυψε ότι οι εξουσίες του αξιωματικού φυλακής γέφυρας δεν ασκούνται απ' αυτόν πρωτογενώς, αλλά υπό τις διαταγές και τον έλεγχο του πλοίαρχου. Η ανάληψη της διακυβέρνησης του πλοίου από τον πλοίαρχο και η παρουσία του τελευταίου στη γέφυρα του πλοίου, η οποία ήταν και επιβεβλημένη κατά τη διάταξη του άρθ. 14 παρ. 1 του β.δ. 683/1960, ενόψει του είσπλου στο λιμένα αποκλείει την εφαρμογή της διατάξεως του άρθ. 134 παρ. 2 του β.δ. 683/1960 και ως εκ τούτου την ευθύνη του αξιωματικού φυλακής γέφυρας. **Έτσι προέκυψε εσφαλμένη εφαρμογή και ερμηνεία του άρθ. 134 παρ. 2 του β.δ. 683/1960 και ο ΑΠ αναίρεσε την υπ' αριθ. 481/2015 (μετά των προπαρασκευαστικών αποφάσεων) απόφαση του Τριμ. Εφ. Πλημμ. Πειραιώς ως προς τον κατηγορούμενο αξιωματικό φυλακής γέφυρας. Έπαυσε οριστικά την ποινική δίωξη ως προς αυτόν λόγω παραγραφής. Όμως απέρριψε αναιρέσεις των δύο άλλων ανααιρεσιόντων.**

➤ Ομοίως και από την υπ' αριθμ. 63/2015 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰⁴⁸ προκύπτει ο ίδιος προβληματισμός ως προς την **ενδεδειγμένη εξέταση του αιτιακού συνδέσμου - της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης - της πράξης και του εγκληματικού αποτελέσματος**. Πιο συγκεκριμένα η επίδικη υπόθεση αφορά στο ναυάγιο του Ε/Γ - Κ/Ζ "S.D." κρουαζιερόπλοιου στη Σαντορίνη. Υπήρξε καταδίκη για: α) διατάραξη της υδάτινης συγκοινωνίας από αμέλεια, από την οποία επήλθε κίνδυνος σε ξένα πράγματα, κίνδυνος σε ανθρώπους και θάνατος, β) ανθρωποκτονία από αμέλεια, κατά συρροή, γ) πρόκληση ναυαγίου από αμέλεια από την οποία επήλθε κίνδυνος σε ξένα πράγματα, δ) παράβαση διατάξεων του Διεθνούς Κανονισμού Αποφυγής Συγκρούσεων από αμέλεια, ε) **σοβαρή θαλάσσια ρύπανση (καύσιμα) από αμέλεια**, κατ' επιτρεπτή μεταβολή της κατηγορίας από το ως άνω αδίκημα τελεσθέν εκ δόλου και στ) παραμέληση διάσωσης όλων των εγγράφων του πλοίου από αμέλεια. Κατηγορούμενοι ήταν: α) ο πλοίαρχος και β) ο αξιωματικός φυλακής γέφυρας. Τα πραγματικά περιστατικά έχουν ως εξής: Υπήρξαν αμελείς συμπεριφορές, οι οποίες οδήγησαν στο ναυάγιο, όπως λ.χ. μη λειτουργία βυθομέτρου, μη επόπτευση περιοχής

¹⁰⁴⁸ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

πλεύσεως, μη εκπομπή MAY DAY αμέσως μετά την πρόσκρουση, ταξίδι με ανοιχτές υδατοστεγείς θύρες κλπ. Προκύπτει ότι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης με δικαιολογητική βάση την **έλλειψη αιτιολογίας και την εσφαλμένη ερμηνεία**, που αφορούσε τις εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης και τα πορίσματα. Πιο συγκεκριμένα δεν προσδιοριζόταν ως προς ποιά συμπεράσματα των απαντήσεων επί των τεθέντων ερωτημάτων κρίνεται ότι το πόρισμα της έκθεσης **πραγματογνωμοσύνης είναι πειστικό και ως προς ποιά δεν είναι πειστικά**. Δεν υπήρξε επαρκής αιτιολόγηση του αιτιώδους συνδέσμου των ως άνω ελλείψεων με τα εγκλήματα, ενώ όσον αφορά στους κανόνες ναυτικής τέχνης, προέκυψε ότι υπήρξαν αντιφατικές αιτιολογίες ως προς την **πρόκληση σοβαρής θαλάσσιας ρύπανσης**¹⁰⁴⁹.

¹⁰⁴⁹ Όσον αφορά την πρόκληση σοβαρής θαλάσσιας ρύπανσης η Απόφαση έχει ως εξής: «Με βάση τα παραπάνω το Δικαστήριο κρίνει κατ' άρθρο 177 ΚΠΔ ότι ναι μεν προκλήθηκε σοβαρή θαλάσσια ρύπανση από το επίμαχο ναυάγιο, η οποία πρέπει να αποδοθεί στους εκ των κατηγορουμένων Ι. Μ., Πλοίαρχο και Γ. Κ., γενικό διευθυντή επιχειρήσεων της ως άνω εταιρείας ".....", κατά τις πιο κάτω διακρίσεις, όμως από κανένα αποδεικτικό στοιχείο δεν προέκυψε ο δόλος τους για την τέλεση της πιο πάνω αξιόποινης πράξης. Ειδικότερα: Α) Ο Γ. Κ. δεν μερίμνησε, όπως όφειλε και μπορούσε λαμβανομένης υπόψη της επαγγελματικής ιδιότητάς του ως γενικός επιχειρησιακός διευθυντής της εταιρείας ".....", αρχικά για τον περιορισμό και ακολούθως την εξάλειψη της εκ του επίμαχου ναυαγίου ρύπανσης, ως ακολούθως: α) Όστε να υποβληθεί εκ μέρους της εταιρείας "....." το αιτηθέν από το ΥΕΝ την 21.8.2007 τελικό σχέδιο απάντλησης καυσίμων και εν γένει ρυπογόνων ουσιών από το επίμαχο ναυάγιο με βάση τις πρόσφατες τεχνολογικές εξελίξεις κατά τους κανόνες της επιστήμης και της ναυτικής τέχνης, προκειμένου να καταστεί δυνατή η ολοσχερής απάντληση των καυσίμων και των εν γένει ρυπογόνων ουσιών, ώστε να εξαιρεθεί η προκληθείσα απ' αυτό σοβαρή ρύπανση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, που διήρκεσε αρχικά τουλάχιστον έως τον Ιούνιο του έτους 2008 διαχεόμενη στην ανοικτή θάλασσα και στις παρακείμενες ακτές των νήσων Νέα-Παλαιά Καμμένη (περιοχές NATURA). β) Όστε να μη διακοπεί την 11.1.2008 η συνέχιση της παραμονής του ειδικού συνεργείου της προαναφερθείσας αναδόχου κοινοπραξίας ".....", που πραγματοποιούσε εργασίες αντιρρύπανσης, παύοντας έκτοτε τη σχετική εντολή προς αυτήν 11.1.2008, ώστε να περιορισθεί η προκληθείσα εκ του επίμαχου ναυαγίου ρύπανση, αδιαφορώντας δε ότι η εργοδότης της εταιρεία " CORE MARINE LTD" δεν είχε προηγουμένους προβεί στην ανωτέρω υπό στοιχ. α' ενέργεια (ολοσχερής απάντληση των καυσίμων και των εν γένει ρυπογόνων ουσιών) με αποτέλεσμα δια της μη λήψεως των επιβαλλόμενων από τους κανόνες της ναυτικής τέχνης και της επιστήμης προς αντιμετώπιση τέτοιων καταστάσεων αντιρρυπαντικών μέτρων, να συνεχισθεί έκτοτε τουλάχιστον έως το Μάιο του έτους 2011 η προκληθείσα από το ως άνω ναυάγιο σοβαρή ρύπανση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, διαχεόμενη στην ανοικτή θάλασσα και στις παρακείμενες ακτές των νήσων Νέα-Παλαιά Καμμένη (περιοχές NATURA). Επομένως, Ο κατηγορούμενος Γ. Κ. πρέπει να κηρυχθεί ένοχος, κατ' επιτρεπτή μεταβολή της κατηγορίας, σοβαρής θαλάσσιας ρύπανσης από αμέλεια, σύμφωνα με τα προεκτεθέντα στην υπό στοιχ.5 μείζονα σκέψη, τελεσθείσας κατ' εξακολούθηση α) αμέσως μετά την 21.8.2007 τουλάχιστον μέχρι τον Ιούνιο του έτους 2008 και β) την 11.1.2008 συνεχιζόμενης δε έκτοτε τουλάχιστον έως το Μάιο του έτους 2011 κατά το διατακτικό". Με αυτά που δέχθηκε όμως το Δικαστήριο δεν διέλαβε, ως προς τον ανωτέρω αναιρεσείοντα ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία στην πληττόμενη απόφασή του. Ειδικότερα στο διατακτικό και σε κεφάλαια του σκεπτικού αναφέρει ότι ο κατηγορούμενος δεν μερίμνησε: α) "Αμέσως μετά την 21- 8- 2007 να υποβληθεί το τελικό σχέδιο απάντλησης καυσίμων και εν γένει ρυπαγόνων ουσιών από το ναυάγιο, προκειμένου να καταστεί δυνατή η ολοσχερής έγκαιρη απάντληση τούτων, ώστε να εξαιρεθεί η προκληθείσα από αυτό σοβαρή ρύπανση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, που διήρκεσε αρχικά τουλάχιστον έως τον Ιούνιο του 2008 διαχεόμενη στην ανοικτή θάλασσα και στις παρακείμενες ακτές των νήσων Νέα - Παλαιά Καμένη (περιοχές NATURA), η οποία αλλοίωσε τη φυσική

κατάσταση του θαλασσινού νερού καθιστώντας το επιβλαβές στην πανίδα και χλωρίδα του βυθού και β) την 11-1-2008 να παραμείνει στη θέση του ναυαγίου το ειδικό συνεργείο αντιρρύπανσης, ώστε να περιοριστεί η προκληθείσα ρύπανση, αδιαφορώντας για το ότι δεν είχε υποβάλει, ως εκπρόσωπος της εταιρίας, το τελικό σχέδιο απάντλησης καυσίμων ρυπαγόνων ουσιών, με αποτέλεσμα εκ της μη λήψεως των επιβαλλομένων προς αντιμετώπιση τέτοιων καταστάσεων απορρυπαντικών μέτρων, να συνεχισθεί έκτοτε τουλάχιστον έως τον Μάιο του 2011 η προκληθείσα από το ναυάγιο σοβαρή ρύπανση του θαλασσίου περιβάλλοντος, διαχεόμενη στη ανοιχτή θάλασσα και στις παρακείμενες ακτές". Όμως σε άλλα κεφάλαια του σκεπτικού δέχεται ότι την 6-4-2007 και ώρα 19.00 έφθασε στη θέση του ναυαγίου απορρυπαντικό σκάφος της εταιρίας ".....", ότι η ανάδοχος εταιρία ανέφερε καθημερινά στο λιμεναρχείο Θήρας τις ποσότητες των ανακτηθέντων πετρελαιοειδών μειγμάτων, τα οποία στη συνέχεια προωθούνταν κατά τις οριζόμενες διαδικασίες, ότι το σκάφος αντιρρύπανσης παρέμεινε μέχρι την 10-1-2008 και έκτοτε αναχώρησε, ενόψει του ότι κατά την πλοιοκτήτρια εταιρία είχε εκμηδενισθεί η διαρροή πετρελαιοειδών από το ναυάγιο, ότι μετά την 8-6-2007 μέχρι την 4-1-2008 δεν είχε υπάρξει νεότερη παρατήρηση περί διαρροής πετρελαιοειδών στην περιοχή του ναυαγίου, όμως τούτο δεν σήμαινε εξάλειψή τους και ότι το Λιμεναρχείο Θήρας σε αναφορά του από 30-5-2008 επισήμανε πως το τοποθετηθέν φράγμα στην περιοχή του ναυαγίου ήταν αποτελεσματικό και δεν είχε εντοπισθεί ρύπανση εκτός αυτού, πως δεν υπήρχε περιστατικό μη ελεγχόμενης διαφυγής πετρελαιοειδών από το χώρο του ναυαγίου, ούτε νέα προσβολή των ακτών της Θήρας οι οποίες απορρυπάνθηκαν πλήρως και αποδόθηκαν εκ νέου για χρήση στο κοινό από την 20-7-2007, πλην όμως το γεγονός αυτό επειδή δεν συνοδεύεται από έρευνα ειδικών επιστημόνων δεν μπορεί να αποτελέσει βάση δικανικής πεποίθησης για εξάλειψη της προκληθείσας ρύπανσης". Στη συνέχεια παρατίθενται τα αποτελέσματα των ετήσιων τεχνικών - μελετών του για τις επιπτώσεις της προκληθείσας ρύπανσης από τον Ιούνιο του 2007 μέχρι τον Μάιο του 2011 και το γενικό συμπέρασμα αυτών ότι μέχρι το Μάιο του 2011 οι επιπτώσεις στο θαλάσσιο οικοσύστημα ήταν αμελητέες, πλην όμως το βυθισμένο κρουαζιερόπλοιο περιέχει ρυπαρόνα φορτία που απελευθερώνονται έστω με αργούς ρυθμούς. Τέλος, το Δικαστήριο παραθέτει στην πληττόμενη απόφαση τα συμπεράσματα της μελέτης του Εργαστηρίου Διαχείρισης Τοξικών αποβλήτων του Τμήματος Μηχανικών Περιβάλλοντος του Πολυτεχνείου Κρήτης, τα οποία συνήχθησαν κατόπιν των δειγματοληψιών από 1-1-2010 έως 31-10-2010 και σύμφωνα με τα οποία "Τα πετρελαϊκά υπολείμματα που ελκύονται από το ναυάγιο είχαν υψηλή περιεκτικότητα σε μόλυβδο (Pb) και κάδμιο (Cd) εφόσον δε, συνεχιζόταν η διαρροή πετρελαιοειδών, λόγω της μη ανέλκυσης του εν λόγω κρουαζιερόπλοιου, αυτή θα εξακολουθούσε, 2) Η εγγύτερη στο ναυάγιο θέση SD2 εμφάνιζε το μεγαλύτερο βαθμό ρύπανσης ιδίως σε συγκεντρώσεις μολύβδου και καδμίου και ακολουθούσε η θέση SD1 κατ'αίματι εκείνου. 3) Η θαλάσσια στήλη της περιοχής γύρω από το ναυάγιο εμφάνιζε κατά τη δειγματοληψία του Νοεμβρίου 2010 υψηλές τιμές συγκέντρωσης πολυκυκλικών αρωματικών υδρογονανθράκων (PAHs) καταδεικνύοντας ότι οι ποσότητες των απελευθερούμενων από το εν λόγω ναυάγιο πετρελαιοειδών διέφυγαν από το αντιρρυπαντικό φράγμα διασκορπιζόμενες στην ευρύτερη περιοχή της Καλντέρας, ενώ οι αναλύσεις που πραγματοποιήθηκαν σε συλλεγόμενα πισσώδη δείγματα από τα τοιχώματα (εσωτερικά και εξωτερικά) του αντιρρυπαντικού φράγματος κατέδειξαν ότι οι μετρηθείσες τιμές των πολυκυκλικών αρωματικών υδρογονανθράκων ήταν εξαιρετικά υψηλές αποδεικνύοντας ότι οι ποσότητες πετρελαιοειδών ανέρχονταν στην επιφάνεια πάνω από το ναυάγιο με συνεχείς ρυθμούς και αυξητική τάση". Με βάση όμως τα ανωτέρω η αιτιολογία της αποφάσεως είναι ελλιπής, ασαφής και αντιφατική, καθόσον δεν προκύπτουν με σαφήνεια οι τελικές παραδοχές του Δικαστηρίου ως προς το αν προκλήθηκε ρύπανση από το ναυάγιο αρχικά μέχρι τον Ιούνιο του 2008 και ακολούθως μέχρι τον Μάιο του 2011, αφού το μεν δέχεται ότι μετά την από την 8-6-2007 παρατήρηση πετρελαιοειδών στην περιοχή του ναυαγίου μέχρι την 4-1-2008 δεν είχε υπάρξει νεότερη παρατήρηση περί εν γένει διαρροής πετρελαιοειδών στην περιοχή του ναυαγίου, ότι το τοποθετηθέν φράγμα ήταν αποτελεσματικό και δεν είχε εντοπισθεί ρύπανση εκτός αυτού, ούτε νέα προσβολή των ακτογραμμών, οι οποίες απορρυπάνθηκαν πλήρως και αποδόθηκαν εκ νέου για χρήση στο κοινό από τις 20-7-2007 και ότι κατά τις σχετικές εκθέσεις του οι επιπτώσεις στο θαλάσσιο σύστημα ήταν σε γενικές

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Κρίθηκε επίσης ότι ήταν αιτιολογημένη η παραμέληση διάσωσης όλων των εγγράφων. Κατά αυτό το σκεπτικό ο ΑΠ **αποφάσισε την αναίρεση εν μέρει** της υπ' αριθ. 150, 325, 425, 434, 467, 538, 561, 653, 722, 893, 907, 922, 991, 1058, 1098 και 1126/4-7-2014 απόφασης του Τριμ. Εφ. Πλημμ. Πειραιώς για τον κατηγορούμενο πλοίαρχο και για τα εγκλήματα της διατάραξης από αμέλεια, της ανθρωποκτονίας από αμέλεια, της πρόκλησης ναυαγίου από αμέλεια και της παράβασης των διατάξεων του Διεθνούς Κανονισμού Αποφυγής Συγκρούσεων από αμέλεια, ενώ αποφάσισε την απόρριψη κατά τα λοιπά της εν λόγω αναίρεσης.

➤ Από την υπ' αριθμ. 605/2018 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰⁵⁰ - που αφορά υπόθεση ανεπίτρεπτης μεταβολής ιδιωτικής έκτασης που κηρύχθηκε αναδασωτέα και εκχέρσωση ιδιωτικής δασικής έκτασης (με πραγματικά περιστατικά την εκτέλεση χωματουργικών εργασιών σε ιδιωτική κηρυχθείσα ως αναδασωτέα έκταση) - **προκύπτει ότι όσον αφορά στην κήρυξη εκτάσης ως αναδασωτέας και τη διαδικασία της κήρυξης απαιτείται απόφαση του οικείου Νομάρχη (ήδη Γ.Γ. Περιφέρειας).** Από το αίτημα αναίρεσης που υποβλήθηκε **περί έλλειψης αιτιολογίας** προκύπτει ότι **δεν αναφέρεται ούτε στο διατακτικό ούτε στο σκεπτικό η απόφαση του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας με την οποία κηρύχθηκε αναδασωτέα η ιδιωτική δασική έκταση. Ακόμη δεν παρατίθεται κανένα πραγματικό περιστατικό από το οποίο να προκύπτει η φύση της επίδικης έκτασης ως δάσους ή δασικής έκτασης.** Για αυτό ο ΑΠ αποφάσισε την αναίρεση της υπ' αριθμ. 295/2017 απόφασης του Τριμελούς Εφετείου (Πλημμελημάτων) Δωδεκανήσου.

γραμμές αμελητέες, το δε αναφέρετε σύμφωνα με τις σχετικές δειγματοληψίες του αρμόδιου εργαστηρίου του Πολυτεχνείου Κρήτης, σύμφωνα με το οποίο εξακολουθούν να διαφεύγουν ποσότητες πετρελαιοειδών από το απορρυπαντικό φράγμα διασκορπιζόμενες στην ευρύτερη περιοχή της Καλντέρας και ότι ανέρχονται στην επιφάνεια πάνω από το ναυάγιο ποσότητες πετρελαιοειδών με συνεχείς ρυθμούς και με αυξητική τάση. Επίσης είναι αντιφατικό και ανακόλουθο το Δικαστήριο αφενός να δέχεται ότι δεν υπήρξε "ενδελεχής σχετική έρευνα ειδικών επιστημόνων" και αφετέρου να δέχεται συγχρόνως και να παραθέτει τις μετρήσεις και τις διαπιστώσεις των επιστημόνων του όπως καταγράφηκαν στις οκτώ ανωτέρω αναφερόμενες επίσημες, επιστημονικές και τεκμηριωμένες εκθέσεις τους, από τις οποίες σύμφωνα με τις ρητές παραδοχές της ίδιας της προσβαλλόμενης προκύπτει ότι δεν τελέστηκε σοβαρή θαλάσσια ρύπανση και εν τούτοις τον καταδικάζει για το εν λόγω αδίκημα. Με αυτό όμως το περιεχόμενο η πληττόμενη απόφαση δεν έχει ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία και στερείται νόμιμης βάσης, καθόσον έχει αντιφατικές αιτιολογίες ως προς τις παραδοχές της με αποτέλεσμα να καθίσταται ανέφικτος ο αναιρετικός έλεγχος αυτής. Επομένως οι σχετικοί από το άρθρο 510 παρ.1 στοιχ.Δ και Ε ΚΠΔ λόγοι τόσο της αιτήσεως αναίρεσης, όσο και του δικογράφου των πρόσθετων λόγων για έλλειψη ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας και για εσφαλμένη εφαρμογή των σχετικών ποινικών διατάξεων είναι βάσιμοι και ως εκ τούτου πρέπει η προσβαλλόμενη απόφαση να αναιρεθεί ως προς τον παραπάνω αναιρεσείοντα και να παραπεμφθεί η υπόθεση για νέα συζήτηση στο ίδιο δικαστήριο, εφόσον είναι δυνατή η συγκρότησή του από άλλους δικαστές κατά τα αναφερόμενα στο διατακτικό».

¹⁰⁵⁰ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

➤ Από την υπ' αριθμ. 66/2016 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰⁵¹, που αφορά παράνομη εκχέρσωση δασικής έκτασης, αυθαίρετη κατάληψη και αυθαίρετη οικοδομική κατασκευή τελούμενα κατά συναυτουργία, προκύπτει - κατόπιν υποβολής αιτήματος αναίρεσης λόγω έλλειψης αιτιολογίας και εσφαλμένης ερμηνείας - ότι δεν απαιτείται να αναφέρονται στην απόφαση οι προϋποθέσεις που στοιχειοθετούν την έννοια της δασικής έκτασης. Δεν είναι αναγκαίο, επίσης, να αναφέρονται στην απόφαση οι επιμέρους πράξεις ενός εκάστου των συναυτουργών.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1135/2016 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰⁵² - που αφορά καταδίκη για αυθαίρετη κατάληψη δημόσιας δασικής έκτασης και με πραγματικά περιστατικά την κατάληψη από τον κατηγορούμενο δημόσιας αναδασωτέας και τεμαχισμός με πριόνι ξερών δέντρων που είχαν υλοτομηθεί σε προγενέστερο χρόνο - προκύπτει ότι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης λόγω έλλειψης αιτιολογίας και εσφαλμένης ερμηνείας. Στο αίτημα αναίρεσης είχε προβληθεί επίσης δικονομική ακυρότητα λόγω έλλειψης ακροάσεως περί αυτοτελών ισχυρισμών που αφορούσαν, εν προκειμένω, πραγματική πλάνη και συγγνωστή νομική πλάνη. Ο ΑΠ έκρινε ότι δεν διατυπώθηκαν τέτοιοι αυτοτελείς ισχυρισμοί. Περί του αιτήματος αναβολής για κρείσσονες αποδείξεις και δη για διακοπή ή αναβολή της δίκης προκειμένου να διενεργηθεί η διαταχθείσα με απόφαση πολιτικού Δικαστηρίου πραγματογνωμοσύνη, όπου και έγκειται η έλλειψη ακρόασης του Εισαγγελέα επί του αιτήματος, ο ΑΠ έκρινε ότι αρκεί η γενική εισαγγελική πρόταση για την ενοχή, η οποία καλύπτει τα ως άνω. Έτσι, αποφάσισε πως ήταν αιτιολογημένη απόρριψη αιτήματος από το Δικαστήριο. Όσον αφορά στην αιτίαση για παραβίαση δεδικασμένου, καθότι υπήρχε ετέρα αθωωτική απόφαση για κατ' εξακολούθηση παράνομη εκχέρσωση και καλλιέργεια της ίδιας δημόσιας δασικής έκτασης, ο ΑΠ έκρινε απορριπτέα την εν λόγω αιτίαση, καθόσον το έγκλημα της αυθαίρετης κατάληψης για το οποίο καταδικάστηκε είναι αυτοτελές. Όσον αφορά στην αιτίαση περί ανεπίτρεπτης μεταβολής της κατηγορίας και χειροτέρευση της θέσης του κατηγορουμένου, αυτή επίσης κρίθηκε απορριπτέα καθότι η προσθήκη μιας διακατοχικής πράξης αποτελεί ακριβέστερο προσδιορισμό της πράξης. Έτσι με βάση το ανωτέρω σκεπτικό ο ΑΠ έκρινε ορθή και αιτιολογημένη την επίδικη απόφαση και απέρριψε την σχετική αναίρεση.

➤ Από την υπ' αριθμ. 136/2015 (ΠΟΙΝ)¹⁰⁵³, που αφορά παράνομη εκχέρσωση δασικής έκτασης προκύπτει - κατόπιν αιτήματος αναίρεσης λόγω έλλειψης αιτιολογίας - ότι δεν απαιτείται να αναφέρονται στην απόφαση οι προϋποθέσεις που στοιχειοθετούν την έννοια της δασικής εκτάσεως, αφού οι λειτουργίες της δασικής εκτάσεως, δεν συνιστούν στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος. Με

¹⁰⁵¹ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰⁵² Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰⁵³ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

βάση αυτό το σκεπτικό ο ΑΠ έκρινε ορθή και αιτιολογημένη την επίδικη απόφαση και απέρριψε την σχετική αναίρεση.

➤ Από την υπ' αριθμ. 199/2015 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰⁵⁴ - που αφορά παράνομη εκχέρσωση δημόσιας δασικής έκτασης κατ'εξακολούθηση και παράνομη κατάληψη δημόσιας δασικής έκτασης – προκύπτει ότι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης με δικαιολογητική βάση **την έλλειψη αιτιολογίας** και ο ΑΠ αναίρεσε την υπ' αριθ. 134/2014 απόφαση του Τριμ. Εφ. (Πλημμ.) Θράκης έπαψε οριστικά την ποινική δίωξη λόγω παραγραφής, διότι το Δικαστήριο της ουσίας δεν εξέθεσε από ποιά περιστατικά προκύπτει ότι ο ανααιρεσείων γνώριζε ότι η καταληφθείσα απ'αυτόν δασική έκταση αποτελούσε δημόσιο κτήμα και τελούσε υπό την αδιαμφισβήτητη κατοχή του Δημοσίου. Επιπλέον, δεν παρατίθεται κανένα πραγματικό περιστατικό από το οποίο να προκύπτει η φύση της ένδικης έκτασης που εκχερσώθηκε. Η έλλειψη αυτή δεν καλύπτεται από την παραδοχή ότι η εν λόγω έκταση είχε χαρακτηριστεί με πράξη του δασάρχη ως δασική, αφού δεν αναφέρεται αν είχε δημοσιευθεί στην ΕτΚ, καθώς και αν συνοδευόταν από σχεδιάγραμμα της εν λόγω εκτάσεως.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1085/2015 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰⁵⁵ - που αφορά παράνομη εκχέρσωση δασικής έκτασης και ανέγερση κτίσματος (δύο τοιχία από τσιμεντόλιθους) εντός δασικής έκτασης – προκύπτει ότι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης **λόγω έλλειψης αιτιολογίας** και ο ΑΠ έκρινε ότι απαιτείται να γίνεται αναφορά των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων της δασικής έκτασης ή του δάσους, ότι δεν εκτίθεται στην απόφαση αν η έκταση εντός της οποίας ο κατηγορούμενος ανήγειρε κτίσμα είχε τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα δασικής έκτασης, όπως ορίζεται στο άρθρο 3 παρ. 1 και 2 του ν. 998/1979 και με βάση αυτό το σκεπτικό αποφάσισε την αναίρεση της προσβαλλομένης απόφασης.

➤ Από την υπ' αριθμ. 180/2014 ΑΠ(ΠΟΙΝ)¹⁰⁵⁶ - που αφορά στην παράνομη εκχέρσωση δασικής έκτασης – προκύπτει ότι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης με δικαιολογητική βάση **την έλλειψη αιτιολογίας** και ο ΑΠ έκρινε ότι δεν ήταν απαραίτητο να αναφέρεται ότι η δασική έκταση μπορεί να προσφέρει προϊόντα εξαγόμενα από τα φυτά ή ότι μπορεί να συμβάλει στη διατήρηση της φυσικής και βιολογικής προστασίας. Όσον αφορά στο τμήμα της αναίρεσης που αναφερόταν στους αυτοτελείς ισχυρισμούς περί πραγματικής πλάνης, ήτοι μη γνώση από τον κατηγορούμενο κατά την αγορά του επιδίκου ότι έφερε δασικό χαρακτήρα, καθόσον δεν του ζητήθηκε από τη συμβολαιογράφο οποιαδήποτε βεβαίωση δασαρχείου, ο ΑΠ έκρινε ότι ήταν αιτιολογημένη απόρριψη του ισχυρισμού, **αφού αφ' ενός μεσολάβησε δικηγόρος και αφ' ετέρου ως κάτοικος της ευρύτερης περιοχής**

¹⁰⁵⁴ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰⁵⁵ Βλ. ΝΟΜΟΣ και ΠΟΙΝ.ΧΡ 2017/114

¹⁰⁵⁶ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

γνώριζε το δασικό της χαρακτήρα. Έτσι ο ΑΠ έκρινε ως ορθή και αιτιολογημένη την προσβαλλόμενη απόφαση και αποφάσισε την απόρριψη της σχετικής αναίρεσης.

➤ Από την υπ' αριθμ. 717/2014 ΑΠ(ΠΟΙΝ)¹⁰⁵⁷ - που αφορά κατάληψη δημόσιας έκτασης και παράνομη εκχέρσωση δασικής έκτασης που είχε κηρυχθεί αναδασωτέα – προκύπτει ότι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης με δικαιολογητική **την έλλειψη αιτιολογίας και την εσφαλμένη ερμηνεία.** Ο ΑΠ αναίρεσε την υπ' αριθμ. 5398/2013 απόφαση του Τριμ. Εφ. Αθηνών διότι στην τελευταία, δεν αναφέρεται ο τρόπος με τον οποίο ο αναιρεσείων επιλήφθηκε αυτογνωμότως στο χώρο. Δεν προσδιορίζονται οι πλευρές και διαστάσεις του χώρου. Δεν αναφέρεται αν η απόφαση του Νομάρχη και η απόφαση της Γ. Γ. Περιφέρειας Αττικής με την οποία είχε κηρυχθεί αναδασωτέα η έκταση είχε δημοσιευθεί στην ΕτΚ.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1342/2013 ΑΠ (ΠΟΙΝ)¹⁰⁵⁸ - που αφορά παράνομη εκχέρσωση δασικής έκτασης που είχε κηρυχθεί αναδασωτέα – προκύπτει ότι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης με δικαιολογητική **την έλλειψη αιτιολογίας και την εσφαλμένη ερμηνεία.** Ο ΑΠ αναίρεσε την υπ' αριθμ. 44949/2012 απόφαση του Τριμ. Πλημμ. Αθηνών, διότι η τελευταία δεν αναφέρει τι είδους βλάβη υπήρχε επί της επίδικης εκτάσεως, καθόσον από το νόμο γίνεται διαχωρισμός του δάσους από τη δασική έκταση. Δεν αναφέρει με ποια απόφαση του Νομάρχη κηρύχθηκε αναδασωτέα, εάν δημοσιεύτηκε στην ΕτΚ κ.λπ. και αποφάσισε να παύσει την ποινική δίωξη λόγω παραγραφής.

➤ Από την υπ' αριθμ. 1470/2013 ΑΠ.(ΠΟΙΝ)¹⁰⁵⁹ – που αφορά παράνομη εκχέρσωση δημόσιας δασικής έκτασης και τέλεση του ως άνω εγκλήματος κατά την τέλεση εργασιών σε εργοτάξιο με κατηγορούμενους: α) τον προϊστάμενο εργοταξιακού γραφείου και β) τον χειριστή της μπουλντόζας – προκύπτει ότι υποβλήθηκε αίτημα αναίρεσης με δικαιολογητική βάση **την έλλειψη αιτιολογίας και την εσφαλμένη ερμηνεία** με σχετική αιτίαση ότι στην προσβαλλόμενη απόφαση δεν υπάρχει παραδοχή ότι η επίδικη έκταση είναι εποικιστική και ότι η αναφορά του Ν. 1734/1987 έγινε εκ του περισσού. Ο ΑΠ έκρινε πως αναφέρεται και αιτιολογείται ότι η έκταση είναι δασική και ότι δεν απαιτείται να αναφέρεται στην απόφαση τι προϊόντα εξάγονται από την έκταση ή αν αυτή αποτελεί ιδιαίτερη δασοβιοκοινότητα ή αν η έκταση αυτή συμβάλλει στη διατήρηση της φυσικής ισορροπίας, αφού τα ως άνω αποτέλεσαν το νομοθετικό λόγο προστασίας του δάσους και της δασικής έκτασης. Με βάση αυτό το σκεπτικό ο ΑΠ αποφάσισε ότι η επίδικη απόφαση ήταν ορθή και αιτιολογημένη και απέρριψε την σχετική αναίρεση.

¹⁰⁵⁷ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰⁵⁸ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁰⁵⁹ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

8.3 ΕΠΙΚΑΙΡΗ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΑΣΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΑΦΟΡΟΥΣΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Από τις αποφάσεις αστικών δικαστηρίων μπορεί κανείς κατανοήσει ότι το δικαίωμα χρήσης των περιβαλλοντικών αγαθών και των απ' αυτά ωφελειών αναγνωρίζεται ως αυτοτελής εκδήλωση του δικαιώματος της προσωπικότητας, διότι πρόκειται για την ιδιωτικού δικαίου έκφανση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος στο περιβάλλον – βάση του άρθρου 24§1 του Συντάγματος, όπως αυτό έμμεσα τριτενεργεί μέσω των διατάξεων των άρθρων 57 και 966 επ. του Αστικού Κώδικα.

Ενδεικτικά λοιπόν, αναφέρονται οι κάτωθι δύο Αποφάσεις που καταδεικνύουν επαρκώς την παραπάνω διαπίστωση. Επιλέχθηκε δε, η δεύτερη κατά σειρά απόφαση να παρουσιαστεί εκτεταμένα, καθότι μέσα από αυτήν εμφανίζεται η διάχυση του περιβάλλοντος μέσα στη διακλαδικότητα του Δικαίου - και συγκεκριμένα στο Αστικό, Ποινικό και Συνταγματικό Δίκαιο - κατά την προσπάθεια της Πολιτείας να προστατευτεί το περιβάλλον - έστω και έμμεσα - μέσα από την προστασία της προσωπικότητας.

Έτσι από την υπ' αριθμ. 464/2014 ΠΠΡ ΠΕΙΡΑΙΑ¹⁰⁶⁰ - που αφορά έμμεσα την προστασία θαλάσσιου περιβάλλοντος όπου η περιβαλλοντική ζημία επήλθε εξαιτίας της βύθισης πλοίου – προκύπτει ότι η προσβολή περιβαλλοντικών αγαθών συνιστά προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας και γεννά αξιώσεις για άρση της προσβολής του ζωτικού χώρου, παράλειψής της στο μέλλον, αποζημίωση και επιπλέον αξίωση για ηθική βλάβη.

Ενώ από το υπ' αριθμ. 373/2011 ΕΦ ΛΑΡ (ΔΙΚΟΓΡΑΦΙΑ 2012/92) - που αφορά την παράνομη παραβίαση του φυσικού περιβάλλοντος ως **κοινόχρηστου αγαθού** - προκύπτει ότι συνιστά και προσβολή προσωπικότητας, ενώ η ρύπανση συνιστά παράλληλα ποινικά κολάσιμη πράξη. Η εν λόγω υπόθεση αφορούσε την παράνομη προσβολή προσωπικότητας εκ λειτουργίας δημοτικών σφαγείων, όπου, κατά παράβαση των νομίμων όρων λειτουργίας, δεν αποτεφρώνονται τα στερεά υποπροϊόντα σφαγής των ζώων, αλλά απορρίπτονται ανέλεγκτα σε κοίτη ποταμού σε διανοιγέντες λάκκους χωρίς επιχωμάτωση και το αίμα των ζώων δεν συγκεντρώνεται σε ειδικές δεξαμενές, τα δε λύματα και απόβλητα διοχετεύονται σε εγκαταστάσεις βιολογικού σταθμού του σφαγείου και από εκεί σε χείμαρρο που διέρχεται παραπλεύρως της οικίας των εναγόντων, με αποτέλεσμα την ρύπανση περιβάλλοντος και τον κίνδυνο υγείας των κατοίκων. Το ως άνω Δικαστήριο αποφάσισε ότι ορθά υπήρξε η απόρριψη ενστάσεων της εναγόμενης (από το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο) περί καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος και συντρέχοντος πταίσματος των εναγόντων - δεδομένου ότι η εναγόμενη υποστήριξε ότι οι ενάγοντες ενώ γνώριζαν ότι τα σφαγεία λειτουργούν παράνομα και προκαλούν ρύπανση, ανήγειραν οικία στην

¹⁰⁶⁰ Βλ. ΝΟΜΟΣ και εναλλακτικά βλ. ΕΕΜΠΔ 2014/964

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

περιοχή - καθόσον το Δικαστήριο έκρινε¹⁰⁶¹ ότι **η προσβολή περιβαλλοντικών αγαθών συνιστά προσβολή της ζωής και υγείας του ανθρώπου, που είναι υπέρτερα της οικονομικής ωφέλειας της εναγομένης.**

Πιο συγκεκριμένα το δευτεροβάθμιο Δικαστήριο για να υπαγάγει νομικά την απόφασή του και να στηρίξει τον δικανικό του συλλογισμό, **χρησιμοποιεί τις γενικές αρχές του ποινικού δικαίου στην προσπάθεια ιεράρχησης των εννόμων αγαθών, την ειδική διάταξη του άρθρου 28 του Ν.1650/1986, τον Κανονισμό 1774/2002/ΕΚ, την υπ' αριθμ. 160/2009, την διοικητική διαδικασία που ακολούθησε το Κλιμάκιο Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος (Κ.Ε.Π.Π.Ε.) και την ποινική καταδικαστική απόφαση του Τριμελούς Πλημ/κείου Τρικάλων που αφορούσε στον εκπρόσωπο της εναγομένης (και προφανώς της εταιρίας), ο οποίος κηρύχθηκε ένοχος για ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος κατ' εξακολούθηση για να αποδείξει την υπαίτια και παράνομη συμπεριφορά και όσον αφορά στη θεμελίωση της έννοιας της τριτενέργειας, την υπαγάγει στο Σύνταγμα, εφαρμοσμένη όμως στο άρθρο 57 του Αστικού κώδικα.**

Ειδικότερα και όσον αφορά στα πραγματικά περιστατικά:

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

Το Εφετείο Λάρισας κλήθηκε να κρίνει σε δεύτερο βαθμό την απόρριψη ενστάσεων της εναγόμενης (από το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο) περί καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος και συντρέχοντος πταίσματος των εναγόντων - δεδομένου ότι η εναγόμενη υποστήριξε ότι οι ενάγοντες ενώ γνώριζαν ότι τα σφαγεία λειτουργούν παράνομα και προκαλούν ρύπανση, ανήγειραν οικία στην περιοχή.

Η υπόθεση αφορούσε στην παράνομη προσβολή προσωπικότητας εκ λειτουργίας δημοτικών σφαγείων, όπου, κατά παράβαση των νομίμων όρων λειτουργίας, δεν αποτεφρώνονται τα στερεά υποπροϊόντα σφαγής των ζώων, αλλά απορρίπτονται ανέλεγκτα σε κοίτη ποταμού σε διανοιγέντες λάκκους χωρίς επιχωμάτωση και το αίμα των ζώων δεν συγκεντρώνεται σε ειδικές δεξαμενές, τα δελύματα και απόβλητα διοχετεύονται σε εγκαταστάσεις βιολογικού σταθμού του σφαγείου και από εκεί σε χείμαρρο που διέρχεται παραπλεύρως της οικίας των εναγόντων, με αποτέλεσμα την ρύπανση περιβάλλοντος και κίνδυνο υγείας των κατοίκων. Επιπρόσθετα το δευτεροβάθμιο Δικαστήριο κλήθηκε να κρίνει και την απόφαση του πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου σχετικά με το μέρος αυτής 1) που

¹⁰⁶¹ Εμφαίνεται δηλαδή ότι λόγος άρσης του παράνομου χαρακτήρα της προσβολής, η ενάσκηση νομίμου δικαιώματος, προστατευομένου ως υπέρτερου της προσωπικότητας, καθώς και η κατάσταση ανάγκης, που υπάρχει όταν συγκρούονται δύο έννομα αγαθά δεν επιφέρει ως συμπέρασμα ότι η προκληθείσα βλάβη είναι σημαντικά κατώτερη από την απειληθείσα στο έννομο αγαθό που κινδύνευσε. Η Ηθική βλάβη επί παράνομης προσβολής προσωπικότητας υφίσταται εφόσον υπάρχει πταίσμα. Μόνη η μακρά αδράνεια δεν συνιστά κατάχρηση δικαιώματος, εκτός αν συνοδεύεται από προηγούμενη συμπεριφορά του δικαιούχου, που μεταβάλλοντας στάση επιχειρεί εκ των υστέρων ανατροπή παγιωθείσας κατάστασης με πρόκληση δυσμενών επιπτώσεων.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

υποχρέωσε την εναγομένη να περιορίσει τον αριθμό των σφαγείων στους 800 τόνους ανά έτος, όπως ορίζει η άδεια λειτουργίας του σφαγείου, και 2) την παύση της λειτουργίας του σφαγείου, σε περίπτωση που η εναγόμενη δεν συμμορφωθεί προς τις απαγορευτικές διατάξεις της απόφασης.

Ειδικότερα και όσον αφορά στην εξειδίκευση του περιεχομένου της αγωγής:

ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Στην προκειμένη περίπτωση, οι ενάγοντες και ήδη εφεσίβλητοι, με την άνω αγωγή για την οποία εκδόθηκε η εκκαλούμενη απόφαση, ισχυρίστηκαν **ότι είναι κύριοι, νομείς και κάτοχοι οικοπέδου** που βρίσκεται στη θέση «Μ.» Κ., εντός του οποίου έχουν ανεγείρει οικία, στην οποία και κατοικούν από τον Οκτώβριο του έτους 2006. Ότι σε απόσταση 250 μ. από την οικία τους βρίσκονται τα δημοτικά σφαγεία Κ. που εκμεταλλεύεται η εναγόμενη και ήδη εκκαλούσα, Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης Κ. Ότι, **κατά παράβαση της κείμενης νομοθεσίας για τους όρους λειτουργίας των σφαγείων**, η εναγομένη, δια των αρμοδίων οργάνων της, κατά τη λειτουργία των επιδίκων σφαγείων, δεν αποτεφρώνει τα στερεά υποπροϊόντα της σφαγής των ζώων, αλλά τα απορρίπτει ανεξέλεγκτα στην κοίτη του Π. ποταμού σε διανοιγέντες για το σκοπό αυτό λάκκους, χωρίς να τους καλύπτει με χώμα, το δε αίμα από τη σφαγή των ζώων δεν συγκεντρώνεται σε ειδικές δεξαμενές, ως έχει υποχρέωση, αλλά το διοχετεύει στις εγκαταστάσεις του βιολογικού σταθμού του σφαγείου και από εκεί στο χείμαρρο «Κ.» που διέρχεται παραπλεύρως της οικίας των εναγόντων. **Ότι τούτο έχει ως αποτέλεσμα τη ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος, με κίνδυνο για την υγεία των εναγόντων και των άλλων κατοίκων της περιοχής.** Συνεπώς, συντρέχει περίπτωση παράνομης προσβολής της προσωπικότητας των εναγόντων, οι οποίοι παράλληλα υφίστανται και ηθική βλάβη. Για αυτό, ζήτησαν, σύμφωνα με όσα ειδικότερα εκτίθενται στην αγωγή, να υποχρεωθεί η εναγομένη να άρει την προσβολή και να παραλείψει αυτήν στο μέλλον, με απειλή χρηματικής ποινής για κάθε παραβίαση της υποχρέωσής της και, κατόπιν περιορισμού του καταψηφιστικού αιτήματος της αγωγής, να αναγνωρισθεί ότι η εναγόμενη οφείλει σε κάθε ενάγοντα, για την ικανοποίηση της ηθικής του βλάβης, το ποσόν των 81.000 Ευρώ.

ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΙ ΕΝΑΓΟΜΕΝΗΣ :

1) Η εναγόμενη με τις προτάσεις της ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου ισχυρίστηκε – έχοντας το ίδιο περιεχόμενο ισχυρισμών - και πάλι στην έφεσή της ότι το δικαίωμα των εναγόντων ασκείται καταχρηστικά, συνετέλεσαν δε οι ίδιοι με δικό τους πταίσμα στην επίδικη προσβολή της προσωπικότητάς τους, καθόσον, ενώ γνώριζαν ότι τα σφαγεία της εναγόμενης λειτουργούν παράνομα και προκαλούν ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος, πέντε έτη μετά την έναρξη της

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

λειτουργίας των σφαγείων ανήγειραν οικία και εγκαταστάθηκαν στην περιοχή των σφαγείων, χωρίς ουδέποτε να διαμαρτυρηθούν για τη ρύπανση μέχρι την άσκηση της αγωγής, με συνέπεια να δημιουργήσουν την πεποίθηση στην εναγομένη ότι δεν θα ασκήσουν το δικαίωμά τους και ότι εγκρίνουν τον τρόπο λειτουργίας των σφαγείων.

2) Επίσης, η εναγομένη ισχυρίστηκε - όπως ενώπιον του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου - και πάλι με την έφεσή της ότι δεν υπάρχει οικονομική δυνατότητα λειτουργίας των σφαγείων με σύγχρονες μεθόδους. Ωστόσο, επιβάλλεται να εξακολουθήσουν να λειτουργούν, έστω και με τις επικαλούμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις, διότι άλλως θα δημιουργηθεί σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα σε όλη την επαρχία Κ., ελάττωση της περιουσίας της εναγομένης και συνέπειες στην οικονομική ανάπτυξη του Δήμου Κ., καθόσον αν διακοπεί η λειτουργία των σφαγείων, θα απολυθεί μεγάλος αριθμός εργαζομένων κατοίκων της περιοχής, θα αναγκασθεί η εναγομένη να πληρώσει μεγάλα ποσά για αποζημιώσεις απόλυσης, θα μειωθούν τα έσοδα του Δήμου, θα μεταφέρονται τα ζώα για σφαγή σε σφαγεία άλλων πόλεων και θα επιβαρυνθεί η τιμή του κρέατος με τα έξοδα μεταφοράς και, τέλος, θα αυξηθούν τα φαινόμενα παράνομης σφαγής των ζώων, χωρίς κρεοσκοπικό έλεγχο, από τους ίδιους τους κτηνοτρόφους και θα απορρίπτονται τα στερεά υποπροϊόντα της σφαγής ανεξέλεγκτα στην ύπαιθρο, οπότε δεν θα αποφευχθεί η ρύπανση του περιβάλλοντος. Επομένως, **συντρέχει περίπτωση κατάστασης ανάγκης, που αίρει τον παράνομο χαρακτήρα** της προσβολής της προσωπικότητας των εναγόντων με τη ρύπανση του περιβάλλοντος από τη λειτουργία των σφαγείων, καθόσον τα συμφέροντά τους που βλάπτονται είναι **υποδεέστερα**.

Όσον αφορά στην νομική υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών προκύπτουν τα εξής:

ΝΟΜΙΚΗ ΥΠΑΓΩΓΗ

«Κατά τη διάταξη του αρθ. 57 εδ. α' ΑΚ, όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Με τη διάταξη αυτή προστατεύεται το δικαίωμα της προσωπικότητας ως πλέγμα αγαθών που συνθέτουν την υπόσταση του προσώπου, με τα οποία είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένο. Τέτοια προστατευόμενα αγαθά είναι, μεταξύ άλλων, και η ζωή, η υγεία και η σωματική ακεραιότητα. **Ως εκ τούτου, η προστασία της διάταξης του άρθρου 57 ΑΚ επεκτείνεται και στις περιπτώσεις προσβολής των περιβαλλοντικών αγαθών, δηλαδή των αγαθών του φυσικού και τεχνητού περιβάλλοντος, στο οποίο ανήκουν κατά μεγάλο μέρος τα κοινά σε όλους και τα κοινόχρηστα πράγματα, των οποίων η χρήση και οι απ' αυτά ωφέλειες αφορούν άμεσα τη ζωή και την υγεία του ανθρώπου και συνιστούν βασικά στοιχεία για την εξασφάλιση ποιότητας ζωής.** Το δικαίωμα χρήσης των περιβαλλοντικών αγαθών και των απ' αυτά ωφελειών αναγνωρίζεται ως αυτοτελής εκδήλωση του δικαιώματος της προσωπικότητας. **Πρόκειται, όμως,**

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

και για την ιδιωτικού δικαίου έκφανση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος στο περιβάλλον (αρθ. 24§1 του Συντάγματος), όπως αυτό έμμεσα τριτενεργεί¹⁰⁶² μέσω των διατάξεων των άρθρων 57 και 966 επ. του ΑΚ. Για να γεννηθεί αξίωση προστασίας από προσβολή της προσωπικότητας κατά την διάταξη του άρθρου 57 ΑΚ, που επιβάλλει την άρση της προσβολής και την παράλειψή της στο μέλλον, πρέπει η προσβολή να είναι παράνομη. Η αναγωγή δε του φυσικού περιβάλλοντος σε αυτοτελώς προστατευόμενο κοινόχρηστο αγαθό καθιερώνει κοινωνικό δικαίωμα επί του περιβάλλοντος και η παράνομη παραβίαση του δικαιώματος απόλαυσης των περιβαλλοντικών αγαθών συνιστά παράνομη προσβολή της προσωπικότητας του παρεμποδιζομένου.¹⁰⁶³

Άλλωστε, η ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος με πράξη ή παράλειψη συνιστά και ποινικά κολάσιμη πράξη, η οποία τιμωρείται με τη διάταξη του άρθρου 28 Ν. 1650/1986 σε βαθμό πλημμελήματος και, σε περίπτωση βαριάς σωματικής βλάβης ή θανάτου ανθρώπου, σε βαθμό κακουργήματος. Λόγω άρσης του παράνομου χαρακτήρα της προσβολής της προσωπικότητας συνιστά και η ενάσκηση νόμιμου δικαιώματος προστατευόμενου κατά προτίμηση έναντι εκείνου της προσωπικότητας στη συγκεκριμένη έκφασή της που προσβλήθηκε¹⁰⁶⁴.

Λόγος, επίσης, άρσης του παράνομου συνιστά και η προβλεπόμενη στο άρθρο 25 ΠΚ κατάσταση ανάγκης¹⁰⁶⁵. Κατά τη διάταξη του αρθ. 25§1 ΠΚ δεν είναι άδικη η πράξη που τελεί κάποιος για να αποτρέψει παρόντα και αναπότρεπτο με άλλα μέσα κίνδυνο, ο οποίος απειλεί το πρόσωπο ή την περιουσία του ιδίου ή κάποιου άλλου, χωρίς δική του υπαιτιότητα, αν η βλάβη που προκλήθηκε στον άλλο είναι σημαντικά κατώτερη κατά το είδος και τη σπουδαιότητα από τη βλάβη που απειλήθηκε. Από τη διάταξη αυτή συνάγεται ότι κατάσταση ανάγκης υπάρχει όταν οι περιστάσεις έχουν δημιουργήσει μια τέτοια κατάσταση, ώστε να υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα σε δύο έννομα αγαθά, που, υπό κανονικές συνθήκες, είναι άσχετα μεταξύ τους.¹⁰⁶⁶ Εισάγεται δε η αρχή της επιταγής του υπέρτερου συμφέροντος¹⁰⁶⁷. Έτσι, για την άρση του αδικού απαιτείται η βλάβη να είναι σημαντικώς κατώτερη κατ' είδος και σπουδαιότητα από την απειληθείσα στο έννομο αγαθό που κινδύνευσε¹⁰⁶⁸. Στην ιεράρχηση δε των εννόμων αγαθών ανώτερη θέση σε κάθε περίπτωση δίνεται στα αγαθά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας έναντι των περιουσιακών αγαθών.¹⁰⁶⁹

¹⁰⁶² βλ. Δεληγιάννη, Δ/νη 38. 495, Καρακώστα, Περιβάλλον και ΑστικΔικ, 38 επ., Κασμάτη, Το Σ 1981.25, Βαθρακοκοίλη, ΕρνομΑΚ 57 αριθ. 11, σελ. 271-272).

¹⁰⁶³ βλ. ΑΠ 1731/06 Δ/νη 2007. 204

¹⁰⁶⁴ βλ. ΑΠ 1459/06 Δ/νη 2009. 1744, Γεωργιάδη, ΕνοχΔικ Γεν.Μέρος, εκδ. 1999, §60, αριθ. 38, σελ. 604

¹⁰⁶⁵ βλ. και Κορνηλάκη, ΕιδΕνοχΔικ, Τομ. Ι έκδ. 2002, σελ. 504.

¹⁰⁶⁶ βλ. Κοτσαλή ΠοινΔ ΓΜ Ι, σελ. 329

¹⁰⁶⁷ βλ. Κοτσαλή ΠοινΔ ΓΜ 2007, σελ. 481

¹⁰⁶⁸ βλ. ΑΠ 1983/01 ΠοινΧρ ΝΒ'. σελ.787

¹⁰⁶⁹ βλ. ΕφΚερκ 214/91 ΠοινΧρ ΜΒ'. 311, Μπουρόπουλος, σελ. 79, Κοτσαλή, ΠοινΔ ΓΜ Ι, σελ. 343

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Περαιτέρω, κατά τη διάταξη του άρθρου 59 ΑΚ, στην περίπτωση των δύο προηγούμενων άρθρων (στα οποία περιλαμβάνεται και το άρθρο 57) το δικαστήριο με την απόφασή του, ύστερα από αίτηση αυτού που έχει προσβληθεί και αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, μπορεί επιπλέον να καταδικάσει τον υπαίτιο να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που έχει προσβληθεί. Η ικανοποίηση συνίσταται σε πληρωμή χρηματικού ποσού, σε δημοσίευμα ή σε οτιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις. Από την ανωτέρω διάταξη συνάγεται ότι σε περίπτωση παράνομης προσβολής της προσωπικότητας, ο προσβληθείς δικαιούται και την ικανοποίηση της ηθικής του βλάβης. Προς τούτο, όμως, απαιτείται πταίσμα του προσβολέα, αρκεί δε κάθε είδους υπαιτιότητα από δόλο ή αμέλεια¹⁰⁷⁰.

Εξάλλου, κατά το άρθρο 300§1 εδ. α' ΑΚ, αν εκείνος που ζημιώθηκε συνετέλεσε από δικό του πταίσμα στη ζημία ή την έκτασή της, το δικαστήριο μπορεί να μην επιδικάσει αποζημίωση ή να μειώσει το ποσό της. Από τη διάταξη αυτή συνάγεται ότι όταν υπάρχει ζημιόγono γεγονός από το οποίο πηγάζει ευθύνη του ζημιώσαντος για αποζημίωση, αν στην επέλευση ή στην έκταση της ζημίας συνετέλεσε και πταίσμα του ζημιωθέντος, απόκειται στη διακριτική εξουσία του δικαστηρίου της ουσίας να μην επιδικάσει καθόλου αποζημίωση ή να μειώσει το ποσόν της ή να επιδικάσει ολόκληρη την αποζημίωση. Πρέπει όμως η πράξη του ζημιωθέντος να έχει συντελέσει στην πρόκληση της ζημίας και να υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος της υπαίτιας πράξης του ζημιωθέντος με την πρόκληση ή την έκταση της ζημίας. Τέτοια αιτιώδης συνάφεια υπάρχει όταν η πιο πάνω πράξη ή παράλειψη του ζημιωθέντος, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, ήταν ικανή και μπορούσε να επιφέρει κατά τη συνηθισμένη και κανονική πορεία των πραγμάτων το επιζήμιο αποτέλεσμα¹⁰⁷¹.

Τέλος, κατά τη διάταξη του άρθρου 281 ΑΚ, η άσκηση του δικαιώματος απαγορεύεται, αν υπερβαίνει προφανώς τα όρια που επιβάλλουν η καλή πίστη ή τα χρηστά ήθη ή ο κοινωνικός ή οικονομικός σκοπός του δικαιώματος. Κατά την έννοια της διάταξης αυτής, το δικαίωμα θεωρείται ότι ασκείται καταχρηστικά και όταν η συμπεριφορά του δικαιούχου πριν από την άσκησή του, καθώς και η πραγματική κατάσταση που διαμορφώθηκε στο διάστημα που μεσολάβησε, δεν δικαιολογούν τη μεταγενέστερη άσκησή του και καθιστούν αυτή μη ανεκτή κατά τις περί δικαίου αντιλήψεις του μέσου κοινωνικού ανθρώπου. Μόνη η αδράνεια του δικαιούχου για την άσκηση του δικαιώματος επί χρόνο μικρότερο από την παραγραφή, καθώς και η καλόπιστη πεποίθηση του υπόχρεου ότι δεν υπάρχει δικαίωμα ή ότι δεν πρόκειται αυτό να ασκηθεί εναντίον του, έστω και αν δημιουργήθηκε από την αδράνεια του δικαιούχου, δεν αρκεί καταρχάς να καταστήσει καταχρηστική την άσκηση του δικαιώματος. Αν όμως η αδράνεια συνοδεύεται από ειδικές περιστάσεις που συνδέονται με προηγούμενη συμπεριφορά του δικαιούχου και ο ίδιος, μεταβάλλοντας τη στάση του, επιχειρεί εκ των υστέρων ανατροπή της κατάστασης που έχει ήδη

¹⁰⁷⁰ βλ. ΑΠ 408/07 Δνη 49. 201, ΑΠ 1987/07 Δνη 2008. 501, ΑΠ 1897/06 Δνη 2007. 861, ΑΠ 1143/03 Δνη 46. 394

¹⁰⁷¹ βλ. ΑΠ 867/01 Δνη 2002. 764, ΑΠ 619/03 ΕΕΝ 61. 415

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

διαμορφωθεί και παγιωθεί, με αποτέλεσμα να επέρχονται δυσμενείς για τα συμφέροντα του υπόχρεου επιπτώσεις, χωρίς να είναι απαραίτητο να προκαλούνται αφόρητες ή δυσβάστακτες για τον ίδιο συνέπειες, τότε η άσκηση του δικαιώματος μπορεί να καταστεί μη ανεκτή κατά την καλή πίστη και τα χρηστά ήθη και συνεπώς καταχρηστική και απαγορευμένη¹⁰⁷². Οι πράξεις, όμως, του υπόχρεου και η κατάσταση που διαμορφώθηκε υπέρ αυτού είναι ανάγκη να τελούν σε αιτιώδη σχέση προς την προηγούμενη συμπεριφορά του δικαιούχου, αφού, κατά τους κανόνες της καλής πίστης, οι συνέπειες που απορρέουν από πράξεις άσχετες προς αυτήν την συμπεριφορά δεν συγχωρείται να προβάλλονται προς απόκρουση του δικαιώματος¹⁰⁷³».

Όσον αφορά την κρίση του Δικαστηρίου:

ΚΡΙΣΗ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

Το δικαστήριο έκρινε¹⁰⁷⁴ ότι με το περιεχόμενο αυτό η αγωγή είναι αρκούτως ορισμένη, διότι περιέχει όλα τα διαλαμβανόμενα στη μείζονα σκέψη

¹⁰⁷² βλ. ολΑΠ 33/05, ολΑΠ 7/02, ολΑΠ 8/01, ολΑΠ 19/98, ολΑΠ 17/95 παγ. νμλγ.

¹⁰⁷³ Βλ. ΑΠ62/90(ΟΛ) ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ 1991.389, ΑΠ 701/2009 Δ/ΝΗ 2009.1026

¹⁰⁷⁴ Έχοντας υπόψη και τα παρακάτω: Από την κατάθεση του ενόρκως εξετασθέντος ... αποδείχθηκαν, σύμφωνα και με τα διδάγματα της κοινής πείρας, τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: Οι ενάγοντες από τον Οκτώβριο του έτους 2006 κατοικούν στη θέση «Μ.» της κτηματικής περιφέρειας Κ., σε οικία, η οποία από την ανατολική της πλευρά συνορεύει με το χείμαρρο «Κ.», την κοίτη του οποίου διασχίζουν για να εισέλθουν στην οικία τους, ενώ σε απόσταση 250 μ. περίπου από την οικία τους βρίσκονται οι εγκαταστάσεις των δημοτικών σφαγείων Κ., τα οποία εκμεταλλεύεται η εναγομένη, Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης Κ. Τα ανωτέρω σφαγεία λειτουργούν επί τη βάσει της αριθ. πρωτ. .. /15.7.2005 αδείας της Δ/σης Κτηνιατρικής Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Τ., στερούνται, όμως, οριστικής αδείας διάθεσης των υγρών αποβλήτων τους, αδείας μηχανολογικού εξοπλισμού των εγκαταστάσεών τους, σύμφωνα με το Ν. 3325/2005 και έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, δεδομένου ότι η υπάρχουσα έγκριση, που είχε χορηγηθεί με την.. /16.7.1996 απόφαση του Νομάρχη Τ., ίσχυε για πέντε έτη και έληξε στις 16.7.2001. Εξάλλου, τα υπεύθυνα όργανα της εναγομένης, που είναι αρμόδια για την επεξεργασία και διάθεση των στερεών και υγρών υποπροϊόντων σφαγής του ανωτέρω σφαγείου, δεν τηρούν τους όρους **του Κανονισμού 1774/2002/ΕΚ και τις σχετικές προς τούτο διατάξεις της κειμένης νομοθεσίας**, πράγμα που έχει ως συνέπεια τη ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος της γύρω περιοχής, κατά παράβαση των διατάξεων του ν. 1650/1986, όπως ισχύει. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον άνω Κανονισμό, τα προερχόμενα από τη σφαγή των ζώων υποπροϊόντα πρέπει να αποτεφρώνονται στον αποτεφρωτικό κλίβανο του σφαγείου ή να μεταποιούνται σε ειδική μονάδα επεξεργασίας (επισημαίνονται τα έγγραφα με αριθ. πρωτ... /12.2.2007 της Δ/σης Υγείας και με αριθ. πρωτ. .. /16.4.2007 της Δ/σης Κτηνιατρικής Νομ/κής Αυτ/σης Τ.), το αίμα από τη σφαγή πρέπει να συγκεντρώνεται και να απομακρύνεται από τις εγκαταστάσεις του σφαγείου, ενώ τα υγρά απόβλητα πρέπει να εισάγονται στο βιολογικό σταθμό του σφαγείου για επεξεργασία και στη συνέχεια ομοίως να απομακρύνονται. Για τους χειμερινούς δε μήνες, από Νοέμβριο ως Απρίλιο κάθε έτους, εκδόθηκε η αριθ. πρωτ. .../25.4.1996 απόφαση του Νομάρχη Ι, που καθόρισε ως φυσικό αποδέκτη των υγρών λυμάτων του σφαγείου τον άνω χείμαρρο «Κ.», αλλά υπό την προϋπόθεση ότι τα νερά του χείμαρρου θα είναι 25πλάσια της παροχής των λυμάτων του σφαγείου. Παρά ταύτα, τα αρμόδια όργανα της εναγομένης τα στερεά υποπροϊόντα της

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

σφαγής των ζώων συγκεντρώνουν και μεταφέρουν με ανοικτά φορτηγά του Δήμου Κ. στο Χώρο Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων του Δήμου (ΧΑΔΑ), όπου απορρίπτονται σε διανοιγέντες προς τούτο λάκκους, τους οποίους σε αρκετές περιπτώσεις ούτε καν επιχωματώνουν, με αποτέλεσμα τα υποπροϊόντα αυτά να σαπίζουν εκτεθειμένα, χωρίς καμία μέριμνα, με κίνδυνο για την υγεία των κατοίκων της περιοχής και επομένως και των εναγόντων που κατοικούν σε μικρή απόσταση 2-2,5 χλμ, δεδομένου ότι ο χώρος αυτός δεν φυλάσσεται και είναι ευχερώς προσβάσιμος σε ανθρώπους και ιδίως ζώα και πτηνά (βλ. και κατάθεση μάρτυρος ανταποδείξεως), που συχνά προσεγγίζουν το χώρο αυτό για να ανεύρουν την τροφή τους. **Οι ανωτέρω παραβάσεις εκ μέρους των οργάνων της εναγομένης διαπιστώθηκαν κατά την αυτοψία που διενήργησε, στις 27.2.2008, το Κλιμάκιο Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος (Κ.Ε.Π.Π.Ε.)** (επισημαίνεται η από 3.3.2008 Εισηγητική Έκθεση Επιβολής Προστίμου για Ρύπανση Περιβάλλοντος του εν λόγω κλιμακίου προς το Νομάρχη Τ.) και επίσης, αποδεικνύονται από σειρά φωτογραφιών που μετ' επικλήσεως προσκομίζουν οι ενάγοντες, οι οποίες ελήφθησαν από τους τελευταίους κατά τη χρονική περίοδο από Ιανουάριο του έτους 2007 έως και Ιούνιο του έτους 2010 και στις οποίες απεικονίζονται τα άνω στερεά υποπροϊόντα σφαγής σε ανοικτούς λάκκους, εκτεθειμένα σε προχωρημένη σήψη, στο χώρο εναπόθεσης απορριμμάτων του Δήμου Κ. Περαιτέρω, το αίμα από τη σφαγή των ζώων, αντί να συλλέγεται και να απομακρύνεται από τις εγκαταστάσεις του σφαγείου, σύμφωνα με τα ανωτέρω εκτεθέντα, εισάγεται παρανόμως μαζί με τα υγρά απόβλητα στο βιολογικό σταθμό τούτου, πράγμα που διαπιστώθηκε από το άνω Κλιμάκιο Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος, κατά τις αυτοψίες που διενήργησε στα σφαγεία στις 8.3.2007 και στις 27.2.2007 (επισημαίνεται η από 8.3.2007 έκθεση αυτοψίας και την άνω από 3.3.2008 Εισηγητική Έκθεση Επιβολής Προστίμου του άνω Κλιμακίου) και βεβαιώθηκε, ομοίως, και από τον μάρτυρα ανταποδείξεως κατά την κατάθεσή του ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου. Όμως, ο βιολογικός σταθμός, ο οποίος δεν έχει ανάλογη υποδύναμη, ενόψει και του γεγονότος ότι επιβαρύνεται με την επεξεργασία υγρών λυμάτων από σφάγια, τα οποία υπερβαίνουν τους 800 τόνους που είναι η δυναμικότητα του σφαγείου, δεν ανταποκρίνεται (βλ. την από 8.3.2007 έκθεση αυτοψίας του ανωτέρω κλιμακίου) και εξάγει το αίμα και τα λύματα σχεδόν ακατέργαστα. Αυτά δε στη συνέχεια διοχετεύονται μέσω κλειστού αγωγού στο χείμαρρο «Κ.» καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και ανεξαρτήτως αν τα ύδατα του χείμαρρου υπερβαίνουν το 25πλάσιο των αποβλήτων του σφαγείου. Έτσι, δημιουργείται εστία μόλυνσεως με κίνδυνο της υγείας των κατοίκων της περιοχής και των εναγόντων, των οποίων η οικία βρίσκεται παραπλεύρως του χείμαρρου. Τα ανωτέρω αποδεικνύονται και από σειρά φωτογραφιών, που μετ' επικλήσεως προσκομίζουν οι ενάγοντες, οι οποίες ελήφθησαν από τους τελευταίους κατά τη χρονική περίοδο από Ιανουάριο του έτους 2007 έως και Ιανουάριο του έτους 2009 και στις οποίες απεικονίζονται ικανές ποσότητες αιματηρών υγρών, διοχετευόμενες στο χείμαρρο από τον άνω αγωγό των σφαγείων. Αβασίμως λοιπόν ισχυρίζεται η εναγόμενη ότι το αίμα και τα υγρά απόβλητα του σφαγείου από τα τέλη Μαρτίου 2007 συγκεντρώνονται σε στεγανές δεξαμενές και απομακρύνονται, και ότι ο αγωγός που οδηγούσε τα απόβλητα στο χείμαρρο καταργήθηκε και το στόμιο αυτού κλείστηκε με τσιμέντο, καθόσον, όπως προκύπτει από τις άνω φωτογραφίες του μεταγενεστέρου από το Μάρτιο του έτους 2007 χρονικού διαστήματος, υπάρχει ελεύθερη ροή αιματηρών υγρών μέσω του αγωγού αυτού, καίτοι το στόμιο του φαίνεται σφραγισμένο με τσιμέντο, προφανώς από οπή διανοιγείσα σε σημείο προ του στομίου του. Σημειωτέον ότι για την παράνομη διοχέτευση αίματος και υγρών αποβλήτων του σφαγείου στο χείμαρρο «Κ.» κατά το χρονικό διάστημα από 19.4.2007 έως 2.5.2007 και στις 5.6.2007, ο εκπρόσωπος της εναγομένης, Σ. Β. κηρύχθηκε ένοχος για ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος κατ' εξακολούθηση και καταδικάστηκε, με την 160/2009 απόφαση του Τριμελούς Πλημ/κείου Τρικάλων, σε ποινή φυλακίσεως 5 μηνών, και με την 675/2009 απόφαση του ιδίου Δικαστηρίου, σε ποινή φυλακίσεως 8 μηνών και χρηματική ποινή 1.000 Ε. Επίσης, λόγω ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος, με τις .../4.4.2007 και .../19.5.2008 αποφάσεις του Νομάρχη Τ. επιβλήθηκαν στην εναγόμενη πρόστιμα 1.000 και 500 €, αντίστοιχα, ενώ με την από 18.9.2008 Εισηγητική του έκθεση περί λήψεως μέτρων λόγω ρύπανσης του περιβάλλοντος, το Κλιμάκιο Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος (Κ.Ε.Π.Π.Ε) εισηγήθηκε στο Νομάρχη Τ, τη Δ/ση Κτηνιατρικής και τη Δ/ση

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

στοιχεία, τα οποία είναι αναγκαία, κατ' άρθρο 216 ΚΠολΔ, προς θεμελίωση αυτής στις διατάξεις των άρθρων 57 και 59 ΑΚ. Όσον δε αφορά στην υπαιτιότητα που απαιτείται για τη χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, κατ' άρθρο 59, αυτή δεν είναι αναγκαίο να αναφέρεται πανηγυρικά στην αγωγή, προκύπτει δε στην προκειμένη περίπτωση σαφώς εκ του όλου περιεχομένου της κρινόμενης αγωγής, βάσει του οποίου η επίμαχη ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος, που προσέβαλε την προσωπικότητα των εναγόντων, δεν οφειλόταν σε τυχαίο γεγονός, αλλά στις παράνομες πράξεις και παραλείψεις των οργάνων της εναγομένης που εκτίθενται αναλυτικά στην αγωγή, εν γνώσει της παρανομίας και των συνεπειών της. Κατ' ακολουθίαν, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, που με την εκκαλούμενη απόφαση έκρινε ορισμένη την αγωγή, δεν έσφαλε περί την ερμηνεία και την εφαρμογή του νόμου και ως εκ τούτου ο περί του αντιθέτου λόγος της έφεσης πρέπει να απορριφθεί.

Όσον αφορά στους ισχυρισμούς της εναγόμενης το Δικαστήριο έκρινε ότι ο ισχυρισμός της εναγόμενης (με το περιεχόμενο αυτό) περί καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος των εναγόντων είναι μη νόμιμος, διότι τα πραγματικά περιστατικά που επικαλείται και αληθή υποτιθέμενα, σύμφωνα με τα διαλαμβανόμενα στη μείζονα σκέψη, δεν παρίστανται ικανά για να θεμελιώσουν την εκ του άρθρο 281 ΑΚ καταλυτική της αγωγής ένσταση.

Άλλωστε, δεν υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της συμπεριφοράς των εναγόντων που επικαλείται, ήτοι της ανέγερσης οικίας και εγκατάστασης τούτων πλησίον των σφαγείων, αφενός, και της ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος με την παράνομη λειτουργία των σφαγείων εκ μέρους της εναγόμενης αφετέρου, έστω και αν οι ενάγοντες τελούσαν σε γνώση της εν λόγω κατάστασης, δεδομένου ότι πρόκειται για ενέργειες εντελώς άσχετες μεταξύ τους, που δεν έχουν καν την τάση αλληλοεπίδρασης και δεν είναι δυνατόν κατά την κοινή πείρα και την κανονική πορεία των πραγμάτων να είναι απόρροια η μια της άλλης. Ομοίως δε, δεν υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος και μεταξύ της ίδιας ως άνω συμπεριφοράς των εναγόντων και της προσβολής της προσωπικότητάς τους από τη ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος εκ μέρους της εναγόμενης, διότι η εν λόγω συμπεριφορά των εναγόντων δεν είναι ικανή και πρόσφορη κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων να επιφέρει το ως άνω αποτέλεσμα.

Ως εκ τούτου, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, που με την εκκαλούμενη απόφαση απέρριψε ως μη νόμιμους τους άνω ισχυρισμούς της εναγόμενης, αν και με εν μέρει διαφορετική αιτιολογία που αντικαθίσταται με τις αιτιολογίες της παρούσας, δεν έσφαλε περί την ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου και οι περί του αντιθέτου λόγοι της έφεσης πρέπει να απορριφθούν.

Ανάπτυξης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Τ. την προσωρινή διακοπή της λειτουργίας των σφαγείων.

Επιπλέον (όπως προεκτάθηκε και στην σχετική νομική υπαγωγή), η προσβολή των περιβαλλοντικών αγαθών συνιστά προσβολή που σχετίζεται με τη ζωή και την υγεία του ανθρώπου, αγαθά στα οποία επιδρά άμεσα το φυσικό περιβάλλον, και ως εκ τούτου, αντίθετα προς όσα υποστηρίζει η εναγόμενη, είναι υπέρτερα της οικονομικής της εξέλιξης και της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της περιοχής του Δήμου Κ. που επικαλείται αυτή για την εξακολούθηση της βλαβερής για το περιβάλλον λειτουργίας των σφαγείων της. Συνεπώς, σύμφωνα με τις προδιαληφθείσες σκέψεις, δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις **για να στοιχειοθετηθεί κατάσταση ανάγκης ως λόγος άρσης του άδικου χαρακτήρα των πράξεών της, ούτε οι τελευταίες υπηρετούν συμφέροντα υπέρτερα αυτών των εναγόντων.**

Όσον δε αφορά τον ισχυρισμό της ότι σε περίπτωση που τα σφαγεία θα διακόψουν τη λειτουργία τους, θα πληθύνουν τα φαινόμενα παράνομης σφαγής στην ύπαιθρο, με επακόλουθο ομοίως τη ρύπανση του περιβάλλοντος, αυτός είναι υποθετικός και αόριστος, διότι δεν αναφέρει κανένα περιστατικό από το οποίο θα μπορούσε να πιθανολογηθεί τέτοια εξέλιξη των πραγμάτων μετά βεβαιότητας στο μέλλον¹⁰⁷⁵, είναι δε συγχρόνως και αντιφατικός, διότι παράλληλα αναφέρει ότι τα ζώα θα μεταφέρονται για σφαγή σε άλλα σφαγεία και θα αυξηθεί η τιμή του κρέατος με τα έξοδα μεταφοράς.

Όσον αφορά την απόφαση του πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου σχετικά με το μέρος αυτής 1) που υποχρέωσε την εναγομένη να περιορίσει τον αριθμό των σφαγείων στους 800 τόνους ανά έτος, που ορίζει η άδεια λειτουργίας του σφαγείου, και 2) την παύση της λειτουργίας του σφαγείου, σε περίπτωση που η εναγομένη δεν συμμορφωθεί προς τις απαγορευτικές διατάξεις της απόφασης, το Δευτεροβάθμιο Δικαστήριο έκρινε ότι η απόφαση αυτή ήταν εσφαλμένη, διότι στην επίδικη περίπτωση το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο είχε την εξουσία μόνο για απειλή χρηματικής ποινής στο μη συμμορφούμενο νομικό πρόσωπο, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 947 ΚΠολΔ. Άλλωστε, με την προσβολή της προσωπικότητας των εναγόντων συνδέεται αιτιωδώς η προερχόμενη από τα σφαγεία της εναγόμενης ρύπανση του περιβάλλοντος και όχι αυτή καθ' εαυτή η λειτουργία των σφαγείων.

Κατ' ακολουθίαν, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, που με την εκκαλούμενη απόφαση απέρριψε ως μη νόμιμους τους ανωτέρω ισχυρισμούς της εναγόμενης, αν και με εν μέρει¹⁰⁷⁶, δεν έσφαλε περί την ερμηνεία και την εφαρμογή του νόμου και έκρινε ότι οι περί του αντίθετου λόγοι της έφεσης της εναγόμενης πρέπει να απορριφθούν.

Δια ταύτα, με τη ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Κ., όπου διαμένουν οι ενάγοντες, τα αρμόδια όργανα της εναγόμενης προσέβαλαν παρανόμως και υπαιτίως την προσωπικότητα τούτων, δεδομένου ότι οι άνω πράξεις και παραλείψεις τους έλαβαν χώρα με πρόθεση και πλήρη συνείδηση ότι έχουν τέτοιο επιζήμιο αποτέλεσμα για τα περιβαλλοντικά αγαθά, η οποία δεν αίρεται εκ μόνου του γεγονότος ότι η εναγομένη δεν διαθέτει τους

¹⁰⁷⁵ βλ. ΑΠ 2076/06 Δ/νη 2007σελ.1433

¹⁰⁷⁶ διαφορετική αιτιολογία που αντικαθίσταται με τις αιτιολογίες της παρούσας

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

αναγκαίους οικονομικούς πόρους για τον εκσυγχρονισμό του μηχανολογικού εξοπλισμού και των υποδομών του σφαγείου της. Συνεπώς, οι ενάγοντες έχουν δικαίωμα να αξιώσουν την άρση της προσβολής και την παράλειψη αυτής από την εναγόμενη στο μέλλον (ΑΚ 57), με απειλή χρηματικής ποινής για κάθε παραβίαση της υποχρέωσής της έως 5.900 Ευρώ (ΚΠολΔ 947). Επίσης, οι ενάγοντες υπέστησαν και ηθική βλάβη, για την οποία το Δικαστήριο, εκτιμώντας τις συνθήκες κάτω από τις οποίες εκδηλώθηκε η επίμαχη συμπεριφορά των οργάνων της εναγομένης, το βαθμό πταίσματος τούτων, το είδος και τη βαρύτητα της προσβολής της προσωπικότητας των εναγόντων και την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των διαδίκων, κρίνει ότι έκαστος των εναγόντων δικαιούται ως εύλογη χρηματική ικανοποίηση το ποσόν των 10.000 Ευρώ.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

Κατόπιν τούτων, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, που με την εκκαλούμενη απόφαση δέχθηκε κατά ένα μέρος την αγωγή και απαγόρευσε στην εναγόμενη να απορρίπτει και να θάβει τα στερεά υποπροϊόντα σφαγής στο Χώρο Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων του Δήμου Κ. και να διοχετεύει το αίμα και τα υγρά απόβλητα σφαγής στο χείμαρρο «Κ.»¹⁰⁷⁷, αναγνωρίζοντας παράλληλα την υποχρέωση αυτής να καταβάλει στους ενάγοντες ως χρηματική ικανοποίηση το ποσόν των 10.000 Ευρώ στον καθένα, δεν έσφαλε και **οι περί του αντιθέτου λόγοι της έφεσης πρέπει να απορριφθούν.**

Αποφάσισε όμως ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο: Έσφαλε: « 1) που υποχρέωσε την εναγόμενη να περιορίσει τον αριθμό των σφαγίων στους 800 τόννους ανά έτος, που ορίζει η άδεια λειτουργίας του σφαγείου, και 2) που διέταξε να παύσει η λειτουργία του σφαγείου, σε περίπτωση που η εναγόμενη δεν συμμορφωθεί προς τις απαγορευτικές διατάξεις της απόφασης», καθόσον τούτο δεν συνδέεται αιτιωδώς με την προσβολή της προσωπικότητας των εναγόντων και στην επίδικη περίπτωση το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο είχε την εξουσία μόνο για απειλή χρηματικής ποινής στο μη συμμορφούμενο νομικό πρόσωπο.

Συνεπώς, δεκτής γενομένης της έφεσης, πρέπει η εκκαλούμενη απόφαση να εξαφανισθεί τόσο ως προς τα ανωτέρω, όσο και ως προς τα λοιπά σκέλη της, για την ενότητα του τίτλου εκτέλεσης.

Έτσι, με βάση το παραπάνω σκεπτικό, το Δικαστήριο αποφάσισε ότι εφόσον: «δε διακρατηθεί η υπόθεση από το Δικαστήριο τούτο, **πρέπει η αγωγή να γίνει εν μέρει δεκτή**, σύμφωνα με όσα ορίζονται ειδικότερα στο διατακτικό».

¹⁰⁷⁷ όταν δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της σχετικής απόφασης του Νομάρχη

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^Ο

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΕΙΦΟΡΙΑΣ. Η ΛΥΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΒΟΛΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ. ΔΙΚΑΙΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αρχή της αειφορίας ή αλλιώς της βιώσιμης ανάπτυξης αναφέρεται στην αρμονική ενσωμάτωση των στόχων της οικονομικής ανάπτυξης στο πλαίσιο της αναγκής για προστασία των φυσικών πόρων, έτσι ώστε να διαφυλαχτούν οι μελλοντικές γενεές και να δοθεί η δυνατότητα σ' αυτές να διατηρήσουν ένα καθαρό και υγιές περιβάλλον.

Η ανάγκη για βιώσιμη ανάπτυξη καθίσταται ως λύση και προτεραιότητα επιτακτικής φύσης, διότι οι προσβολές και οι επιβλαβείς επιπτώσεις των ανθρώπινων επεμβάσεων στο περιβάλλον, στο πλαίσιο της οικονομικής παραγωγικής διαδικασίας, επέτειναν την αλλοίωση και την καταστροφή του.

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται η στατιστική αποτύπωση του προβλήματος της εγκληματικής συμπεριφοράς κατά του περιβάλλοντος και η αντίδραση και τα αντανakλαστικά της πολιτείας κατά αυτής της αποκλίνουσας και παραβατικής συμπεριφοράς, η εγκληματολογική ανάλυση σχετικά με τον τρόπο δράσης (*modus operandi*) - τις ιδιότητες των φερόμενων δραστών – συμπεράσματα σχετικά με τα κίνητρα αυτής της υπό εξέτασης συμπεριφοράς και μία γενικότερη συμπερασματική αποτύπωση¹⁰⁷⁸ – με βάση τις ανωτέρω παραμέτρους - σχετικά με τον ενιαίο τρόπο που επιβάλλεται να αντιδρά η πολιτεία ως ενιαίο οργανικό σύνολο στην προσπάθειά της για την προστασία του περιβάλλοντος.

Πηγές της στατιστικής ανάλυσης και της εγκληματολογικής προσέγγισης αποτέλεσαν - συνδυαστικά - η στατιστική αποτύπωση, αλλά και η ανάγνωση των ετήσιων εκθέσεων των επιθεωρητών περιβάλλοντος του ΥΠΕΚΑ από το 2004 μέχρι σήμερα, αλλά και οι σημαντικές αναφορές εγκλημάτων των τμημάτων περιβαλλοντικής Αστυνομίας της Διεύθυνσης Ασφάλειας Αττικής και Θεσσαλονίκης αντίστοιχα. Επισημαίνεται ότι τα ως άνω τμήματα της ΕΛ.ΑΣ λειτουργούν από το 2012 σύμφωνα με την νομοθετική πρόβλεψη του άρθρου 13 ΠΔ 1/2001(ΦΕΚ Α/1), όπως αντικαταστάθηκε με το άρ.1 Π.Δ.42/2011 (ΦΕΚ Α/1), όπως αντικαταστάθηκε

¹⁰⁷⁸ Η στατιστική αποτύπωση των τμημάτων περιβαλλοντικής αστυνομίας και του Σώματος Επιθεωρητών Περιβάλλοντος καθώς και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από αυτά, αλλά και οι προτεινόμενες λύσεις περί μείωσης του εγκληματικού φαινομένου της υποβάθμισης και μόλυνσης του περιβάλλοντος γίνεται κατά τα πρότυπα της αντεγκληματικής πολιτικής όπως αυτά υπάρχουν **στο τετράδιο εγκληματολογίας το οποίο τιτλοφορείται «Η προστασία περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά», υπό την επιμέλεια της Κας Ζαραφωνίτου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996.** Συγκεκριμένα –όπως αναφέρεται και στη σελ. 164 του ως άνω Τετραδίου επιχειρείτε , με την εν λόγω αποτύπωση , το περιβαλλοντικό έγκλημα να ερευνηθεί στο σύνολό του ως προϊόν της ανθρώπινης δραστηριότητας , επισημαίνοντας παράλληλα διαδικασίες και τρόπους αναχαίτισης του.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

με το αρ. 1 Π.Δ. 42/2011 (ΦΕΚ Α/108-10/05/2011) για τη Διεύθυνση Ασφάλειας Αττικής, Υποδιεύθυνση Προστασίας Περιουσιακών Δικαιωμάτων Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Περιβάλλοντος –Τμήμα Περιβαλλοντικής Προστασίας και για τη Διεύθυνση Ασφαλείας Θεσ/κης –Υποδ/ση Ασφαλείας Θεσ/κης, με το άρθρο 11 ΠΔ 48/2006 (ΦΕΚ Α/50), όπως αντικαταστάθηκε με το αρ.2 ΠΔ. 42/2011 και με αρμοδιότητες που πηγάζουν από το αρ. 16 εδ. γ του Π.Δ. 1/2001, όπως αντικαταστάθηκε με το αρ. 1 του Π.Δ.42/2011.

Επισημαίνεται επίσης ότι για πρώτη φορά στη σχετική ελληνική βιβλιογραφία αποτυπώνονται τέτοιες πληροφορίες και αναλύσεις, καθόσον οι ως άνω σημαντικές αναφορές εγκλημάτων των προαναφερθέντων υπηρεσιών περιήλθαν στην κατοχή μου κατόπιν σχετικής αίτησής μου προς το Αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ, με σκοπό την πληρέστερη εκπόνηση της εν λόγω διδακτορικής διατριβής. Αναφέρεται ακόμη ότι σχετικές σημαντικές αναφορές εγκλημάτων αστυνομικών τμημάτων και τμημάτων ασφάλειας ανά την χώρα δεν ήταν δυνατόν να αναβρεθούν, καθότι δεν κρατείται τέτοιο αρχείο στις αντίστοιχες Δ/νσεις Αστυνόμευσης και Ασφάλειας του Αρχηγείου της ΕΛ.ΑΣ.

Επιπρόσθετα, η σχετική μου πείρα με την ενεργή δράση μου στην προστασία του περιβάλλοντος¹⁰⁷⁹ - ως Αστυνομικός /Αξιωματικός της ΕΛ.ΑΣ και της συμμετοχής μου σε μεικτά κλιμάκια έλεγχου με τους επιθεωρητές περιβάλλοντος κατά το χρονικό διάστημα από το 2009 μέχρι το 2011, όπου και υπηρετούσα στην ΟΕΠΤΑ της Δ/σης Τροχαίας Αττικής – με οδήγησε να έχω μία πληρέστερη εικόνα για την εγκληματολογική προσέγγιση του θέματος – μέσα από την οπτική βέβαια του διώκτη τέτοιων μείζονος σημασίας παραβατικών συμπεριφορών.

Επειδή όμως μία εικόνα ίσον χίλιες λέξεις - και πριν αρχίσει η εν λόγω παρουσίαση - παρακάτω αποτυπώνεται - καταρχάς - σε εικόνες τί σημαίνει περιβαλλοντική υποβάθμιση.

¹⁰⁷⁹ Βλ. παραρτήματα ενδ. Τα υπ'αρθμ. 1203,1325 και 3215. από 01/04/2011,29/12/2011 και 25/09/2009 έγγραφα του ΥΠΕΚΑ αντίστοιχα .

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

9.1 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Από τη συνοπτική παρουσίαση του έργου των επιθεωρητών περιβάλλοντος στην προσπάθεια τους να προστατεύσουν το περιβάλλον προκύπτει - όπως εμφανίζεται και από την στατιστική ανάλυση που ακολουθεί - ότι καταρχάς χρίζει βελτίωσης και ενίσχυσης το έργο τους.

Η ενίσχυση αφορά κυρίως θέματα συνεργασίας, ελλείψεις προσωπικού και οργανωτικού/θεσμικού πλαισίου λειτουργίας, οικονομικά και χρηματοδοτικά, καθώς επίσης την ανάγκη ενίσχυσης του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας της Ειδικής Γραμματείας¹⁰⁸⁰, όπως συμπερασματικά μπορούν να εξαχθούν παρακάτω με την στατιστική αποτύπωση, αλλά και την ανάγνωση των ετήσιων εκθέσεων τους¹⁰⁸¹. Τα τελευταία χρόνια, οι υπάλληλοι που υπηρετούν στα Σώματα Επιθεώρησης Νοτίου και Βορείου Ελλάδος μειώνονται συνεχώς, με αποτέλεσμα τη συσσώρευση και τη δυσκολία περάτωσης μεγάλου όγκου υποθέσεων παλαιότερων ετών και τη συνεχή μείωση του αριθμού των ελέγχων που διενεργούνται κάθε χρόνο, όπως εμφανίζεται χαρακτηριστικά στα διαγράμματα που ακολουθούν σχετικά με τον αριθμό των ελέγχων της Επιθεώρησης Περιβάλλοντος από το 2004 μέχρι σήμερα. Η κορύφωση

¹⁰⁸⁰ Χαρακτηριστική περίπτωση είναι και η εξής: Οι πρώην Ειδικές Υπηρεσίες από τις οποίες δημιουργήθηκε η ΕΓΣΕΕ, με εξαίρεση την Επιθεώρηση Μεταλλείων, ήταν ενταγμένες στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΕΡΑΑ 2006-2013) και, κατά την περίοδο 2007-2015, συγχρηματοδοτούνταν από κοινοτικούς πόρους. Από το Πρόγραμμα αυτό καλύπτονταν οι αυξημένες λειτουργικές δαπάνες των ελέγχων (μετακινήσεις, λειτουργία-συντήρηση υπηρεσιακών αυτοκινήτων, λειτουργία, συντήρηση, πιστοποίηση και ανανέωση οργάνων μέτρησης και δειγματοληψίας καθώς και ηλεκτρονικού εξοπλισμού, χρήση ταχυμεταφορικής για την αποστολή κλήσεων, κ.α.). Τα τελευταία χρόνια δεν υφίσταται πλέον η χρηματοδότηση των λειτουργικών δαπανών από κοινοτικούς πόρους. Όμως, λόγω της σημασίας του ελεγκτικού ρόλου των υπηρεσιών της ΕΓΣΕΕ και της ιδιαίτερης φύσης του έργου των επιθεωρητών, είναι ζωτικής σημασίας η εξασφάλιση της κάλυψης των λειτουργικών αυτών δαπανών. Ειδικότερα οι προϋπολογισθείσες πιστώσεις του έτους 2018 για τις μετακινήσεις επιθεωρητών, συμπεριλαμβανομένων των προβλεπόμενων από την νομοθεσία ελέγχων και επιθεωρήσεων, είναι περιορισμένες. Υπάρχει αδυναμία αγοράς υπηρεσιακών οχημάτων για τη μετακίνηση των Επιθεωρητών στις περιοχές όπου ασκούνται μεταλλευτικές-λατομικές δραστηριότητες αρμοδιότητας της Επιθεώρησης Μεταλλείων Βορείου Ελλάδας. Το Γραφείο Σμυριδωρυχείων Νάξου, το οποίο διαχειρίζεται το Δημόσιο Μεταλλείο Σμύριδας Νάξου, δε διαθέτει χώρο γραφείων και δεν έχει προβλεφθεί σχετική πίστωση στον Τακτικό Προϋπολογισμό του έτους 2018. Επιπλέον, ο ν. 4336/2015 (Α'94) που καθορίζει τις δαπάνες των μετακινούμενων δημοσίων υπαλλήλων, δικαιολογεί μόνο τη χρήση του φθηνότερου συγκοινωνιακού μέσου και αποτρέπει στην ουσία τη χρήση ιδιωτικής χρήσης οχημάτων, με αποτέλεσμα να μη λαμβάνεται υπόψη η ιδιαιτερότητα των Επιθεωρήσεων για την ανάγκη διενέργειας άμεσων μετακινήσεων σε εγκαταστάσεις και δραστηριότητες (μεταλλεία, λατομεία, βιομηχανίες) που βρίσκονται στο σύνολό τους σε δύσβατες περιοχές, μακριά από τα κέντρα των πόλεων και των κωμοπόλεων, που δεν εξυπηρετούνται από τα δημόσια μέσα συγκοινωνίας, δυσχεραίνοντας έτσι το έργο της υπηρεσίας. Βλ. Έκθεση Ε.Υ.Ε.Π 2018, Συνοπτική παρουσίαση του έργου της, διαθέσιμη στον δικτυακό τόπο: <http://www.ypeka.gr>

¹⁰⁸¹ Βλ. Εκθέσεις Ε.Υ.Ε.Π 2004-2018, Συνοπτική παρουσίαση του έργου της, διαθέσιμη στον δικτυακό τόπο: <http://www.ypeka.gr>

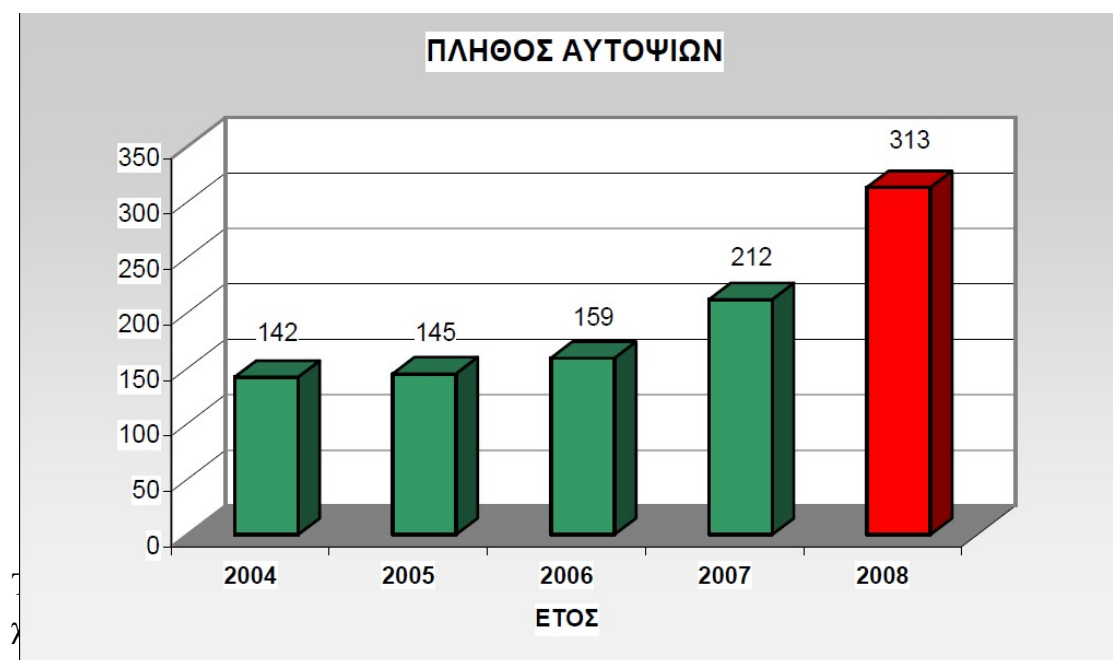
του πλήθους των αυτοψιών επισυμβαίνει το 2008 και έπειτα παρακολουθείται μία μείωση αυτών. Στη Στερεά Ελλάδα (κυρίως στον Ασωπό ποταμό) και Αττική γίνονται οι περισσότεροι έλεγχοι και αυτοψίες, προφανώς γιατί εκεί υπάρχει περισσότερο έντονη βιομηχανική δραστηριότητα. Έτσι παρατηρείται ο νότιος τομέας της υπηρεσίας να διενεργεί περισσότερους ελέγχους σε σχέση με τον Βόρειο.

Η εισήγηση και η επιβολή προστίμων αποτελούν τα "όπλα" της υπηρεσίας κατά των αυτουργών που υποβαθμίζουν και μολύνουν το περιβάλλον. Η εισήγηση των προστίμων - σε απόλυτο μέγεθος - όμως από το 2009 και μετά αρχίζει να μειώνεται εξαιτίας κυρίως των προαναφερόμενων προβλημάτων.

Οι περισσότερες επιθεωρήσεις αφορούν κυρίως βιομηχανικές δραστηριότητες και εγκαταστάσεις (βιομηχανικές εγκαταστάσεις μεταλλείων και τροφίμων), καθώς και εγκαταστάσεις ειδικής διαχείρισης απορριμμάτων. Οι επιθεωρήσεις γίνονται κατά κύριο λόγο κατόπιν αναφοράς ή καταγγελιών αλλά και αυτεπαγγέλτως σύμφωνα με τον προγραμματισμό της υπηρεσίας. Τέλος, ένα ακόμη συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί - από την διαγραμματική αποτύπωση του έργου των επιθεωρητών περιβάλλοντος - είναι ότι τα ποσοστά των περιβαλλοντικών αδικημάτων **αυξάνονται καθώς οι έλεγχοι και οι εκθέσεις ελέγχων μειώνονται, ενώ οι εισηγήσεις προστίμων αυξάνονται αναλογικά με τον αριθμό των ελέγχων.**

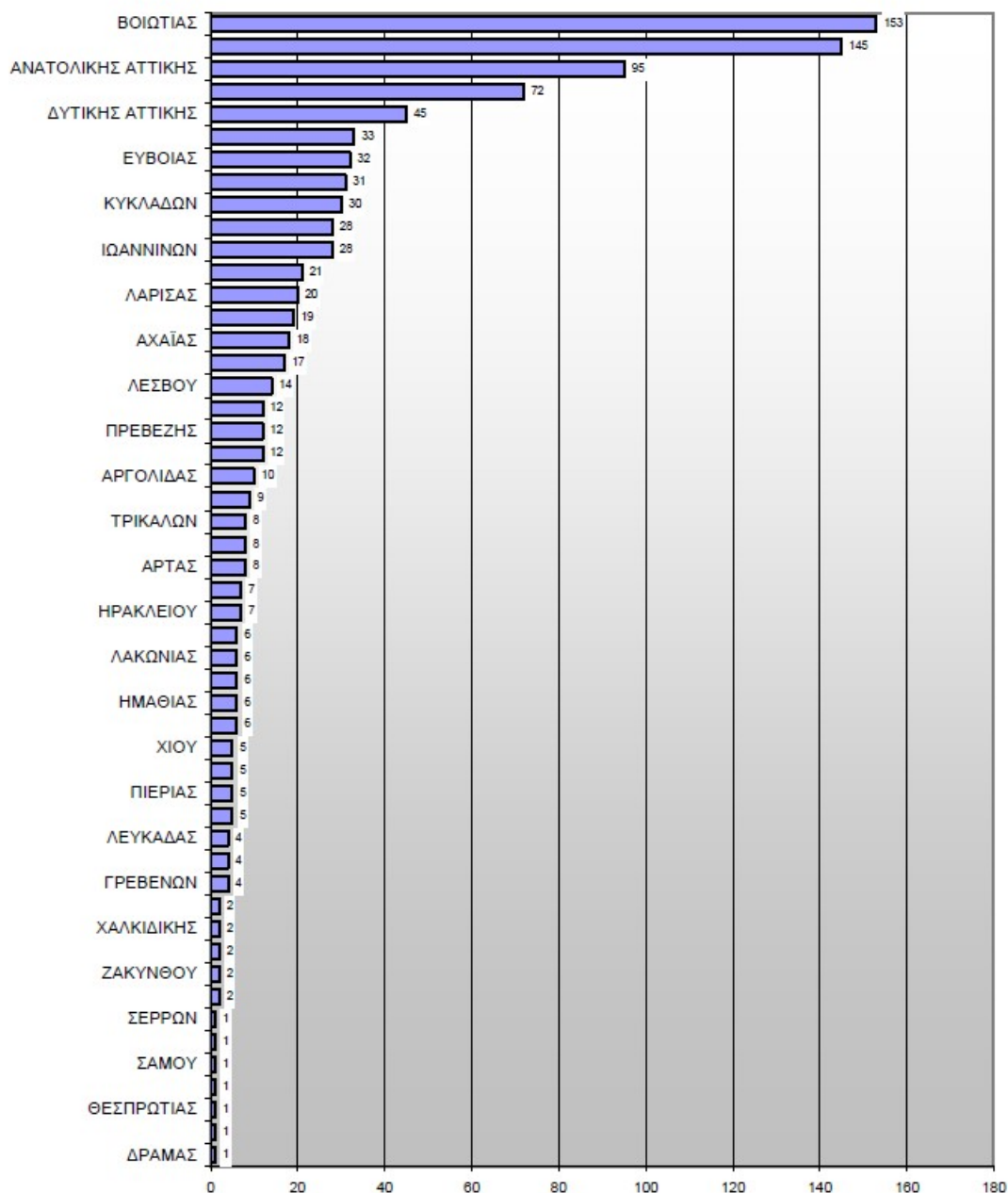
Τα παραπάνω εμφανίζονται επαρκώς από τα διαγράμματα που ακολουθούν:

Διάγραμμα από το οποίο εμφανίζεται το πλήθος αυτοψιών σε ετήσια βάση από το έτος 2004 έως 2008.

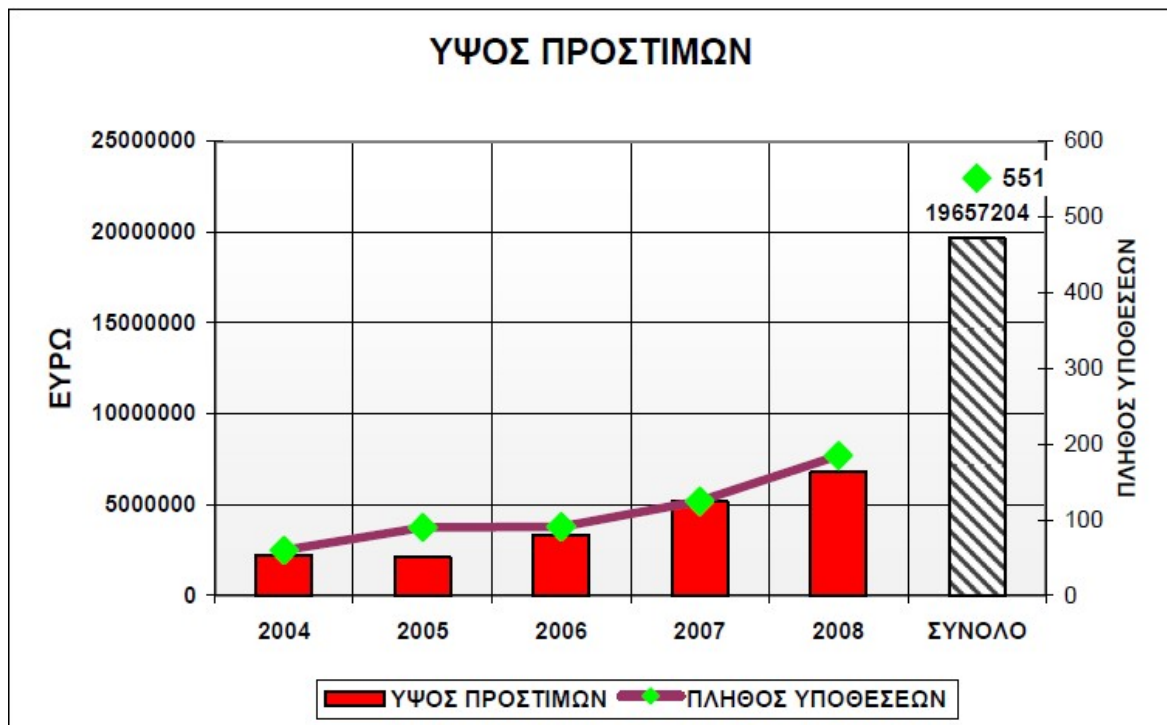
Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

ΠΛΗΘΟΣ ΑΥΤΟΨΙΩΝ ΑΝΑ ΝΟΜΑΡΧΙΑ

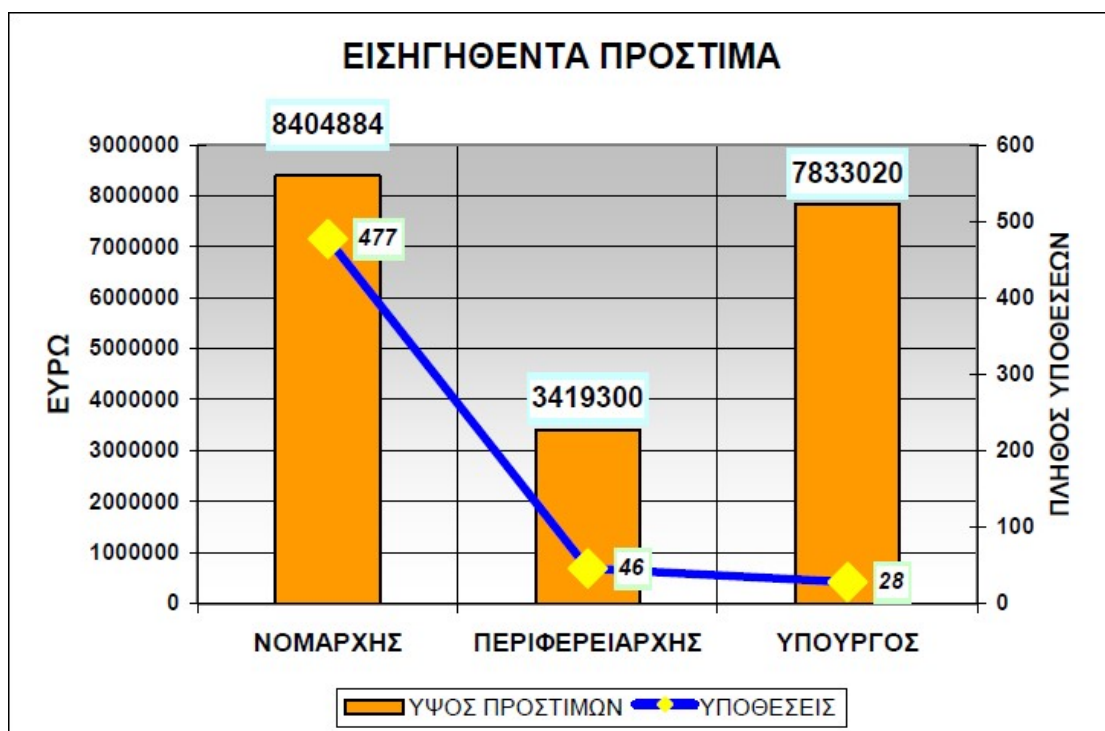

Διάγραμμα που αφορά το ύψος εισηγηθέντων προστίμων ανά έτος.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

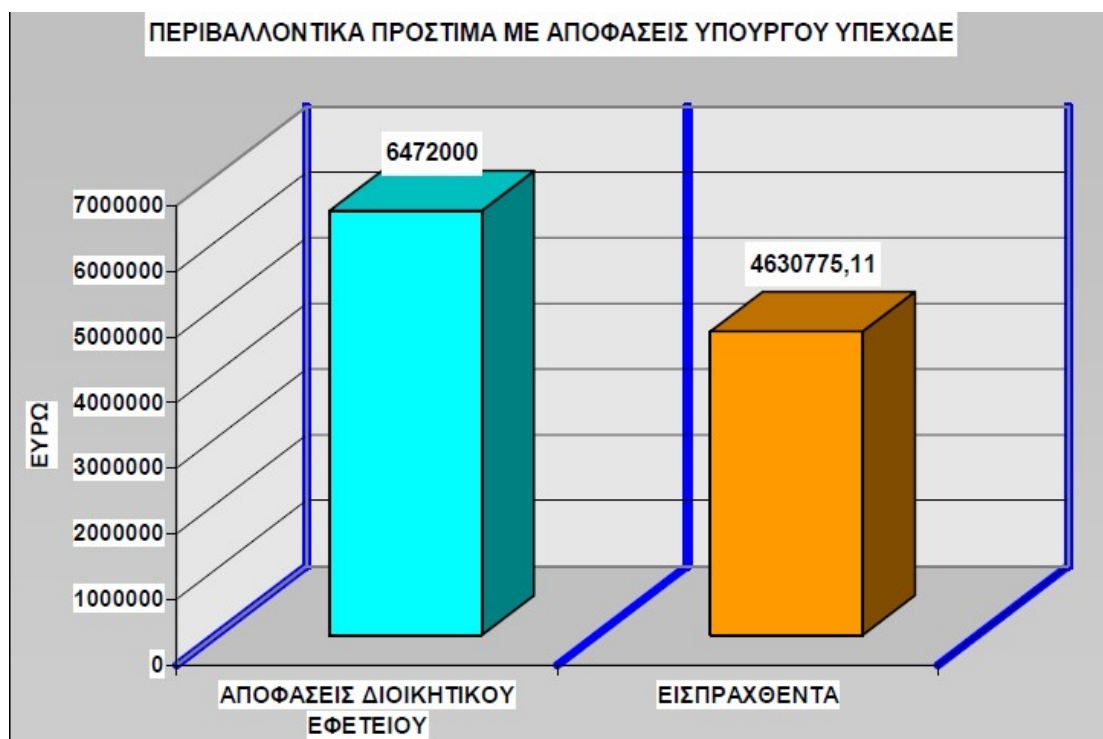

Διάγραμμα που αφορά το Ύψος εισηγηθέντων προστίμων και πλήθος υποθέσεων ανά φορέα επιβολής.

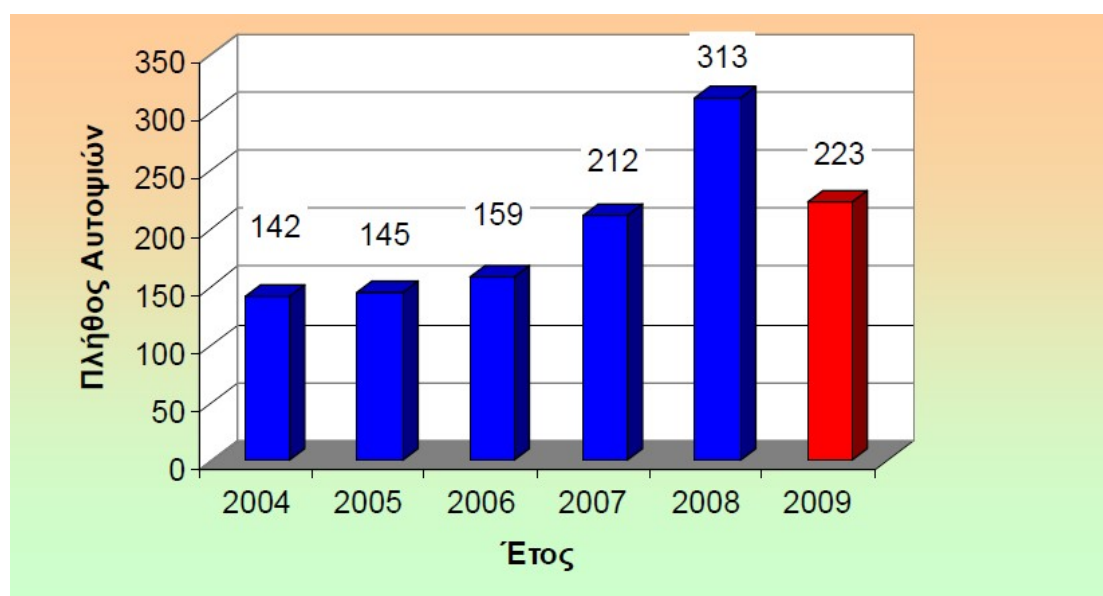

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

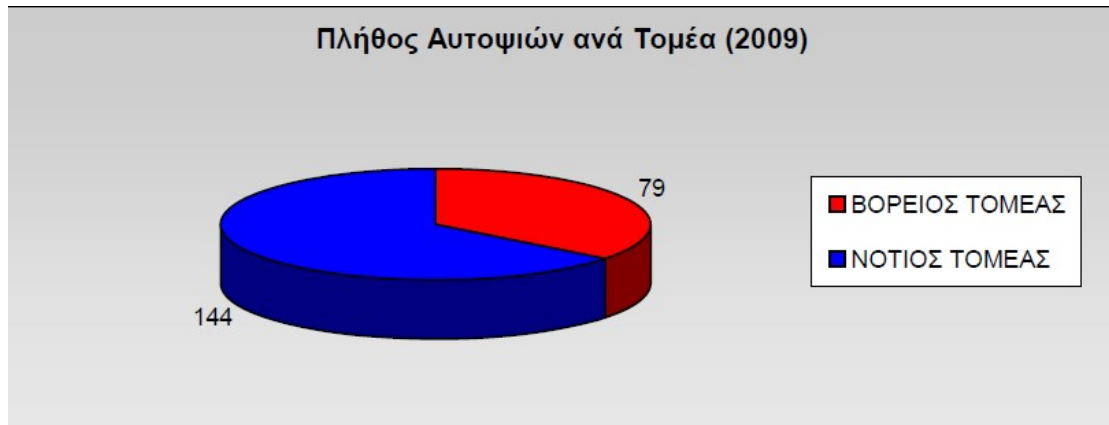
Διάγραμμα που καταδεικνύει την πορεία είσπραξης προστίμων με αποφάσεις Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ.

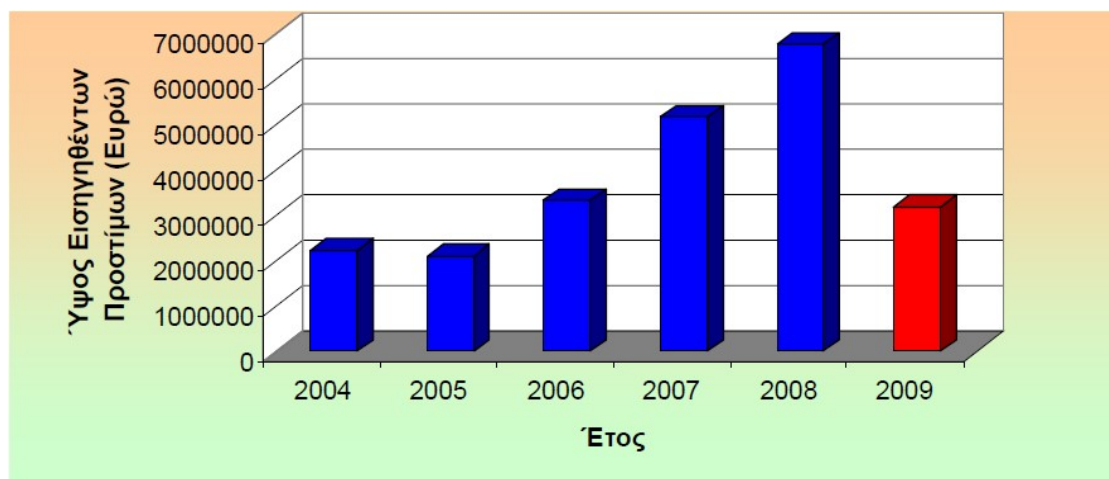
Για τους προαναφερθέντες λόγους σημαντικός αριθμός αυτοψιών που διενεργήθηκαν κατά το έτος 2009 δεν είχαν ολοκληρωθεί.

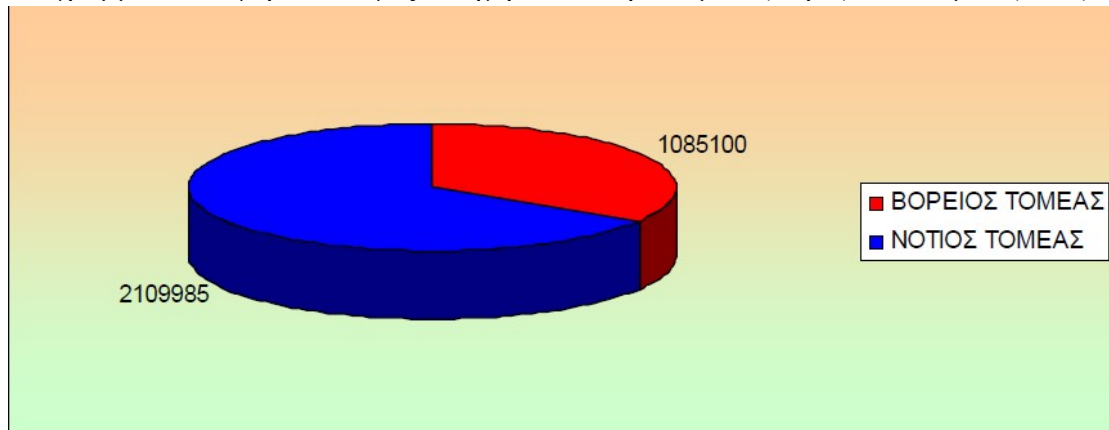
Στο ακόλουθο διάγραμμα παρουσιάζεται το πλήθος των αυτοψιών ανά Τομέα της ΕΥΕΠ για το έτος 2009.

Διάγραμμα από το οποίο εμφανίζεται το συνολικό ύψος προστίμων που έχει εισηγηθεί η ΕΥΕΠ ανά έτος.

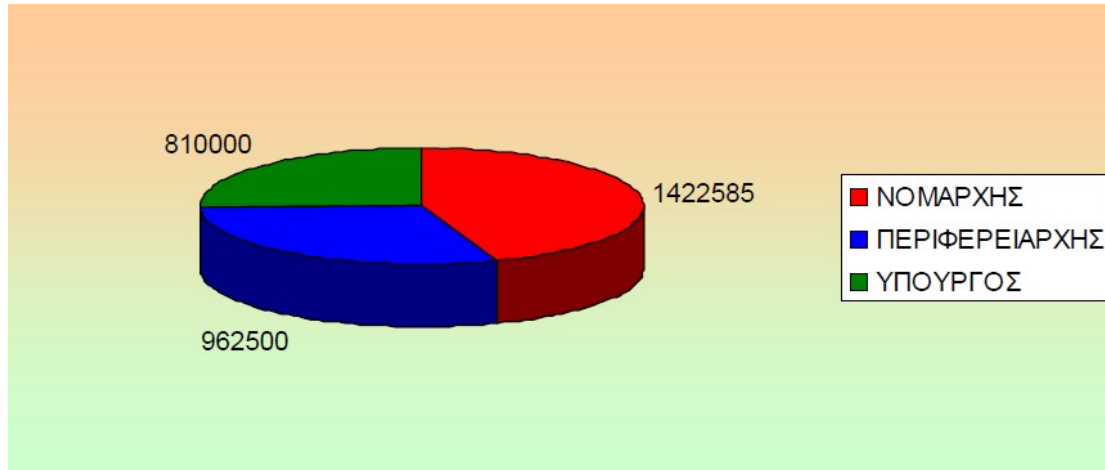

Διάγραμμα που αφορά το ύψος εισηγηθέντων προστίμων (Ευρώ) ανά Τομέα (2009).

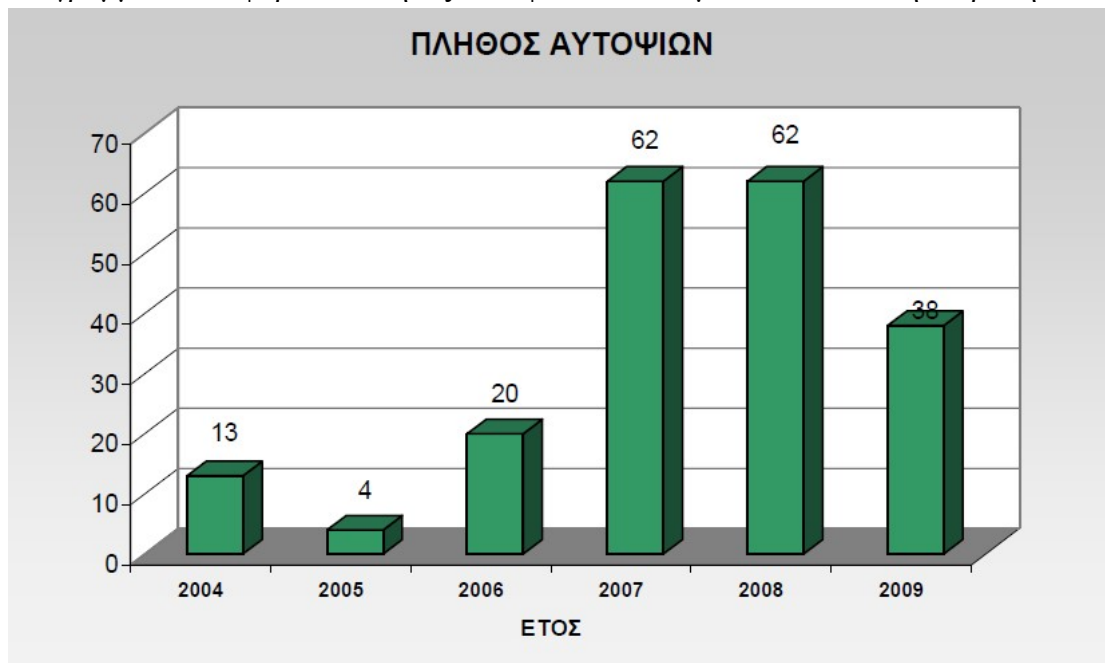

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Διάγραμμα που αποτυπώνει το συνολικό ύψος εισηγηθέντων προστίμων (Ευρώ) ανά αρμόδιο φορέα.

Διάγραμμα που αφορά το πλήθος αυτοψιών σε ποταμό Ασωπό σε ετήσια βάση.

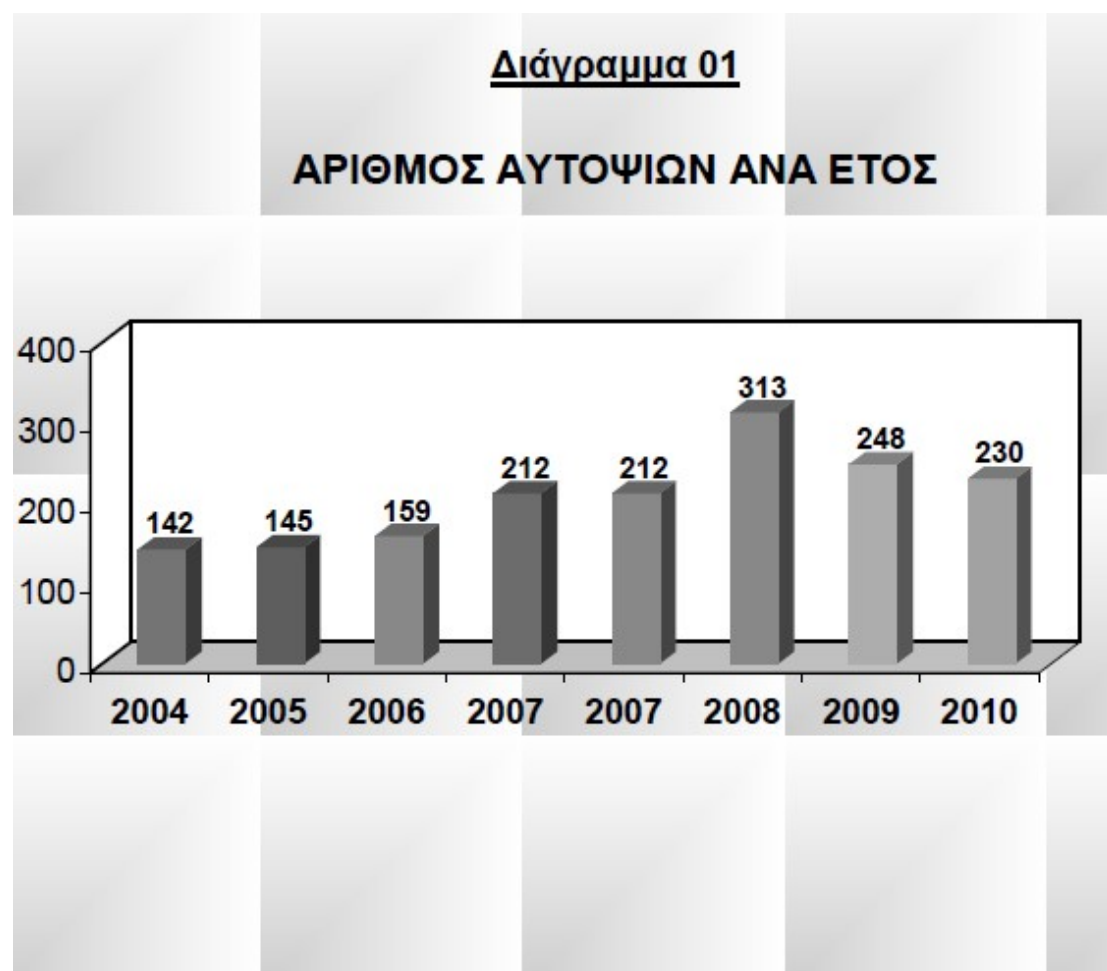

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

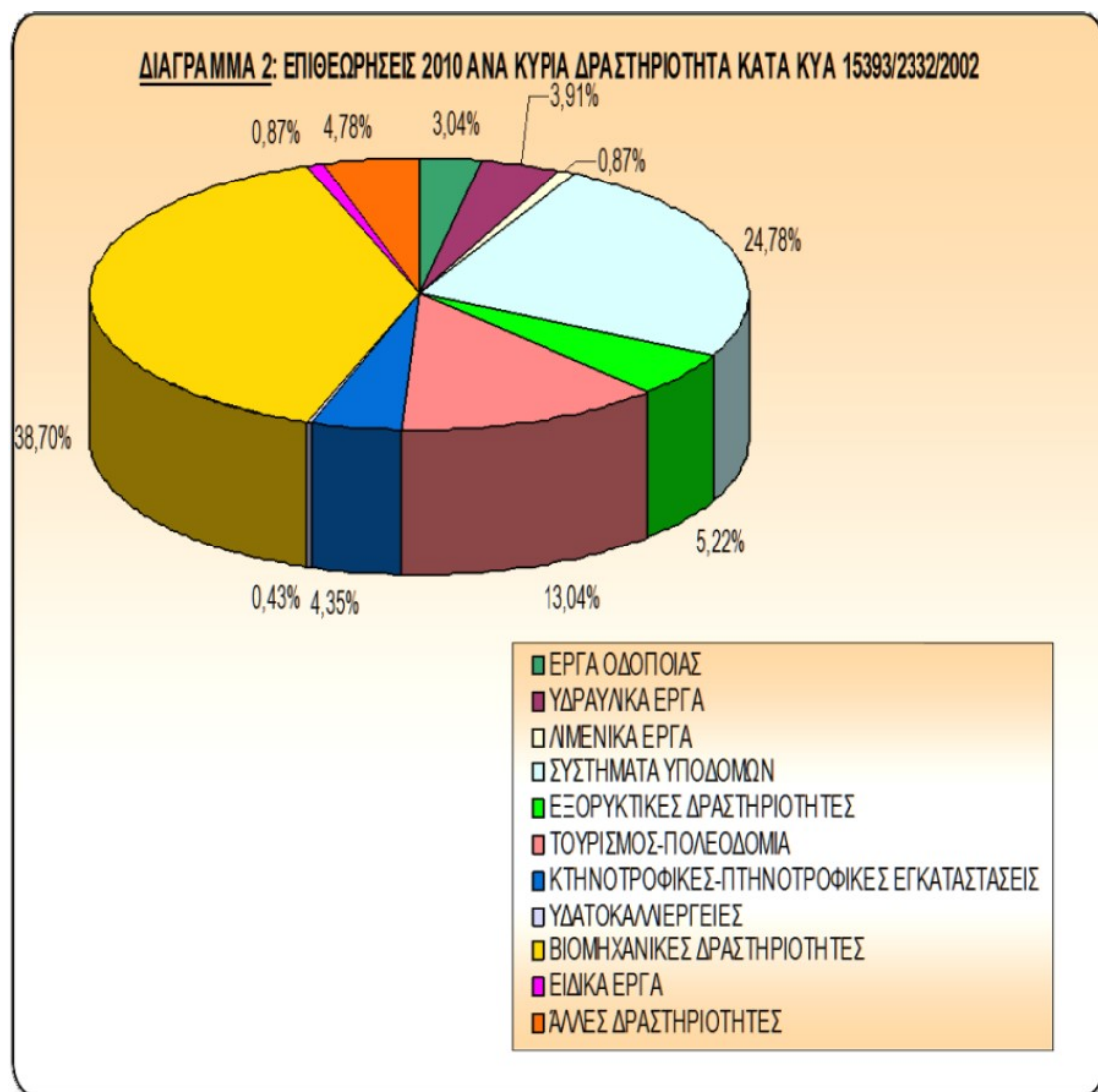
Διάγραμμα σχετικά με το ύψος εισηγηθέντων προστίμων ανά έτος (Ασωπός)

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

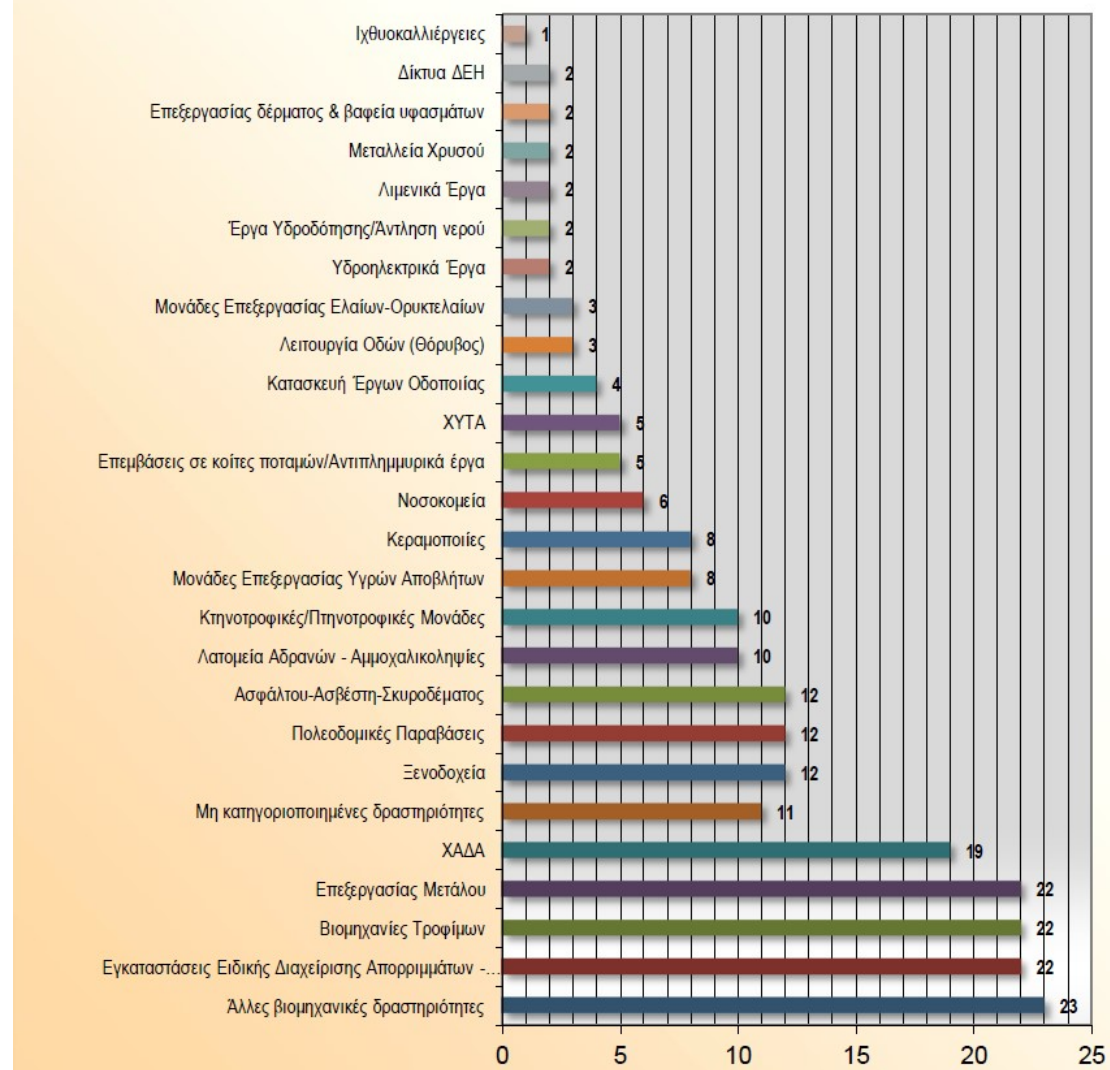

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

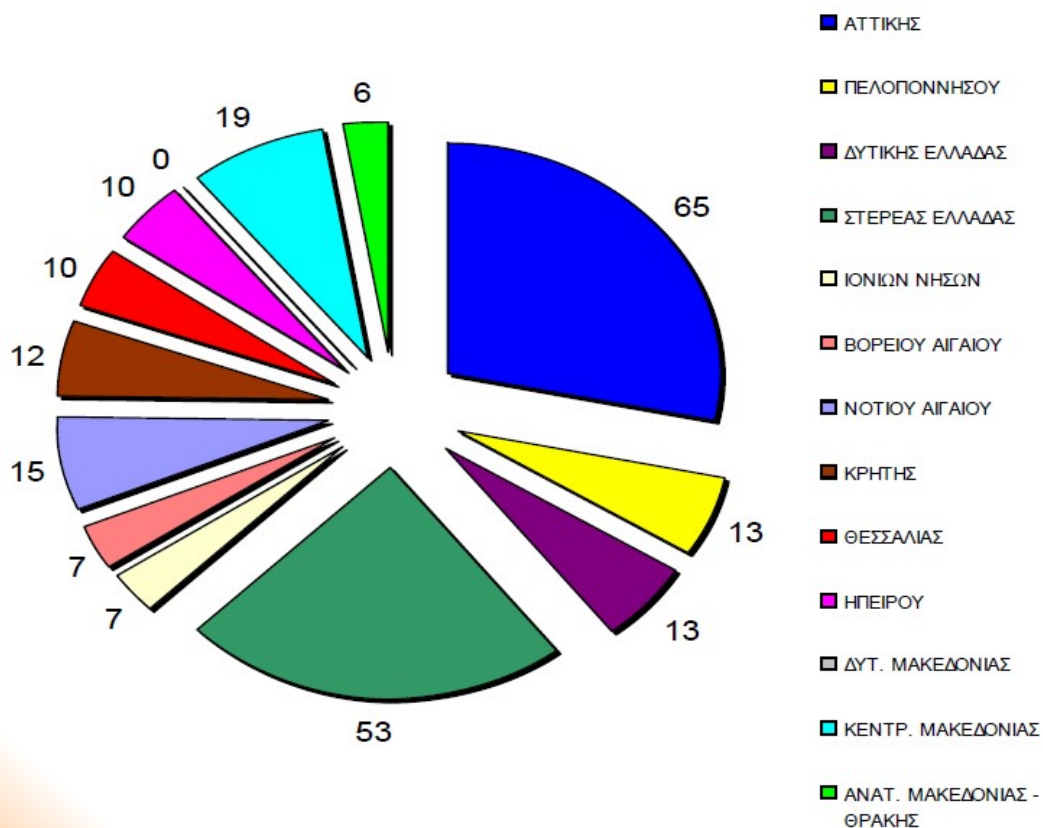
Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Διάγραμμα 03
ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

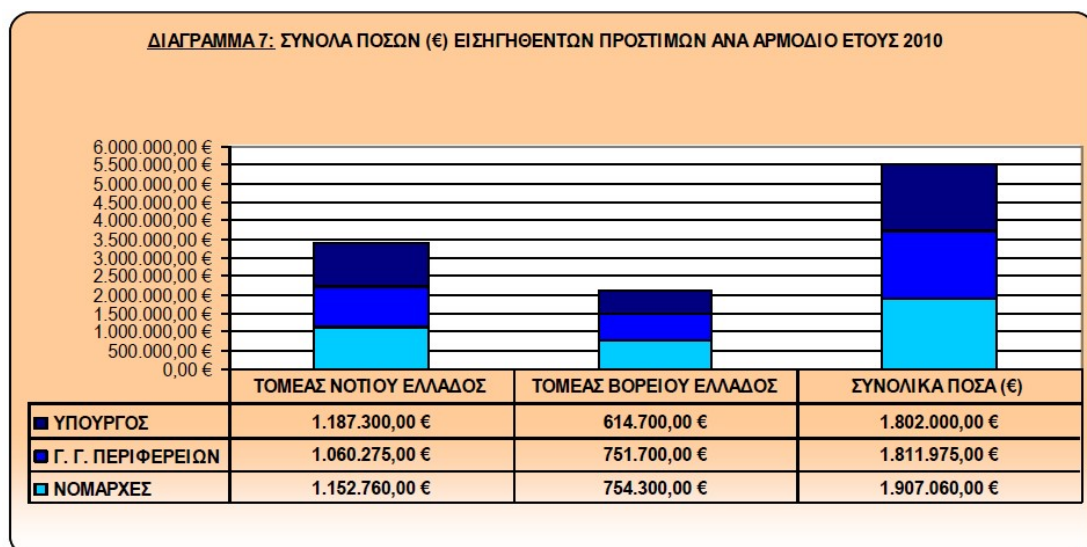
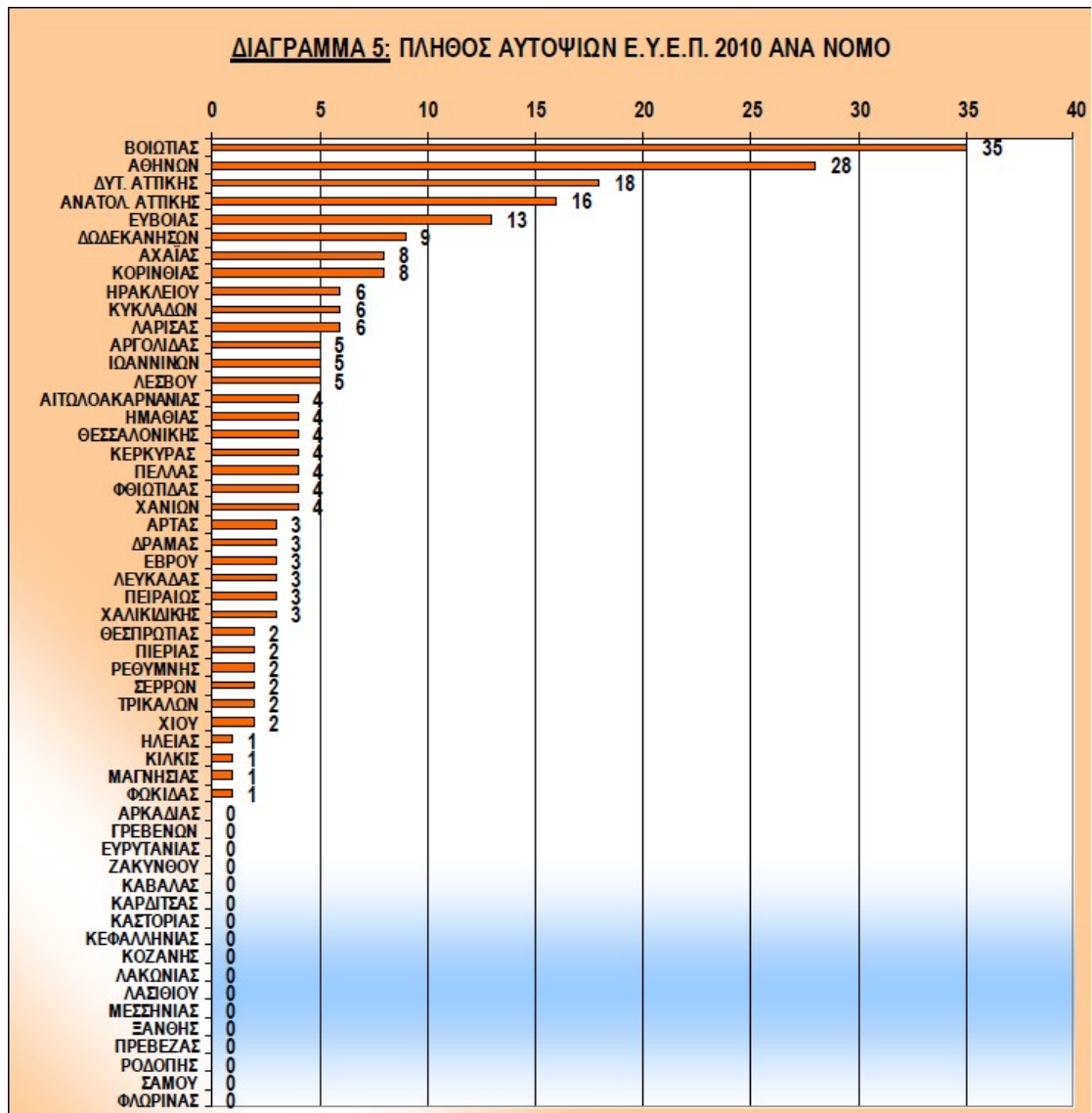

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

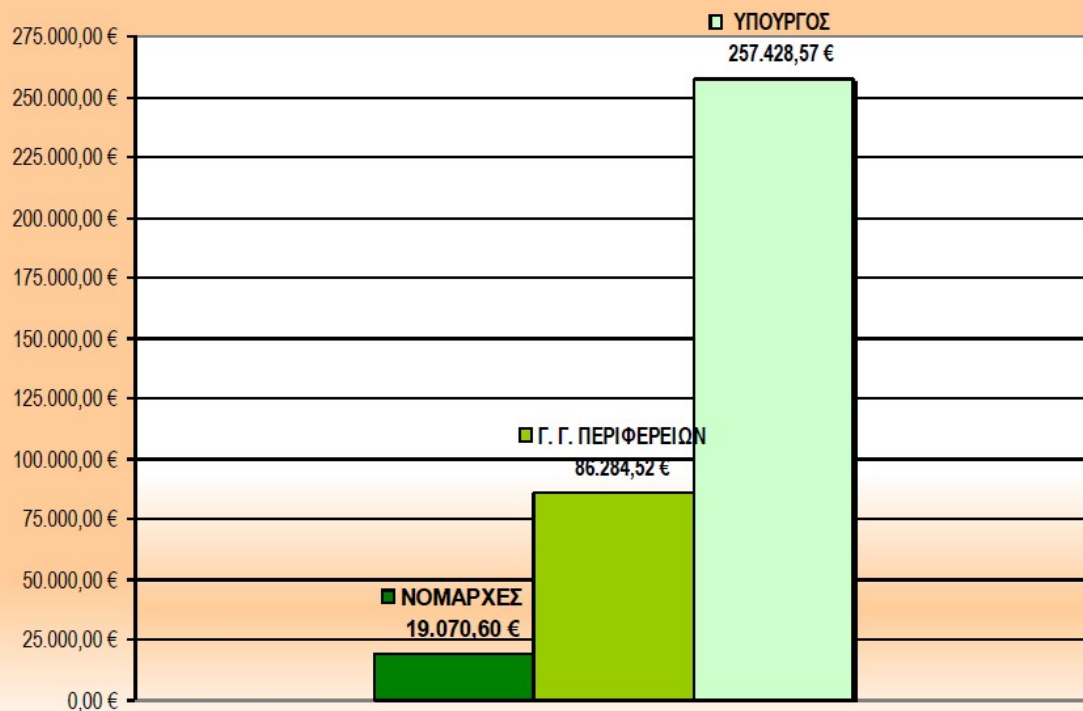
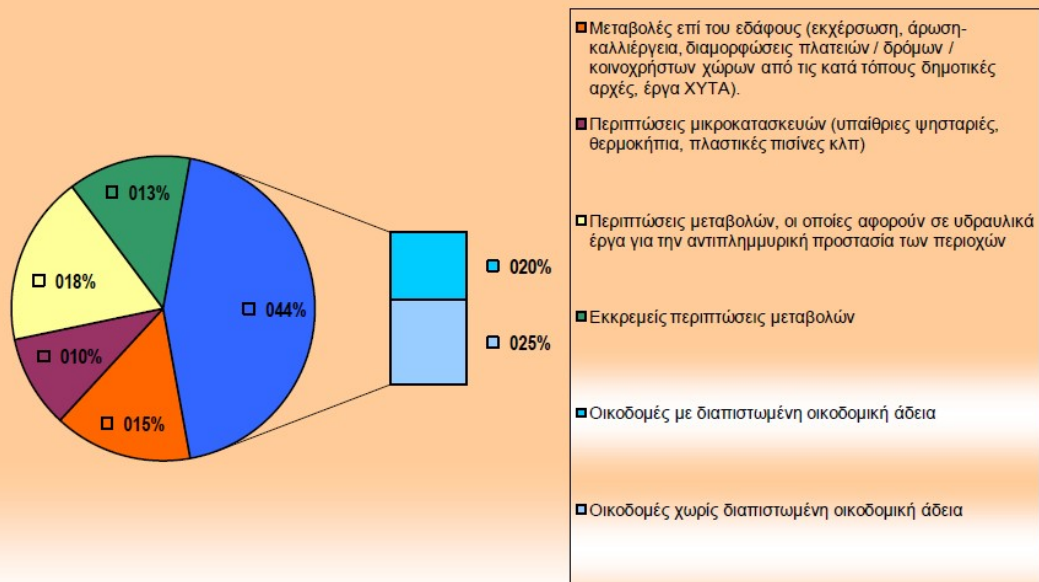
Διάγραμμα 04
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΙΣ Ε.Υ.Ε.Π. 2010 ΑΝΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

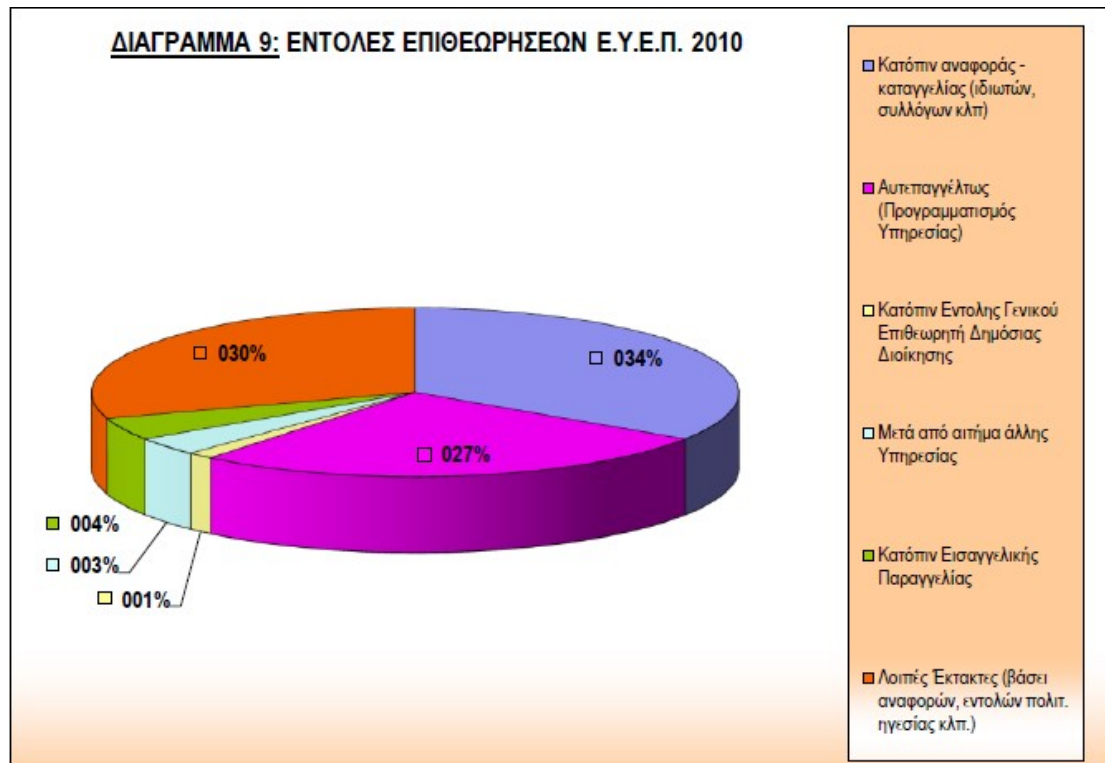
Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

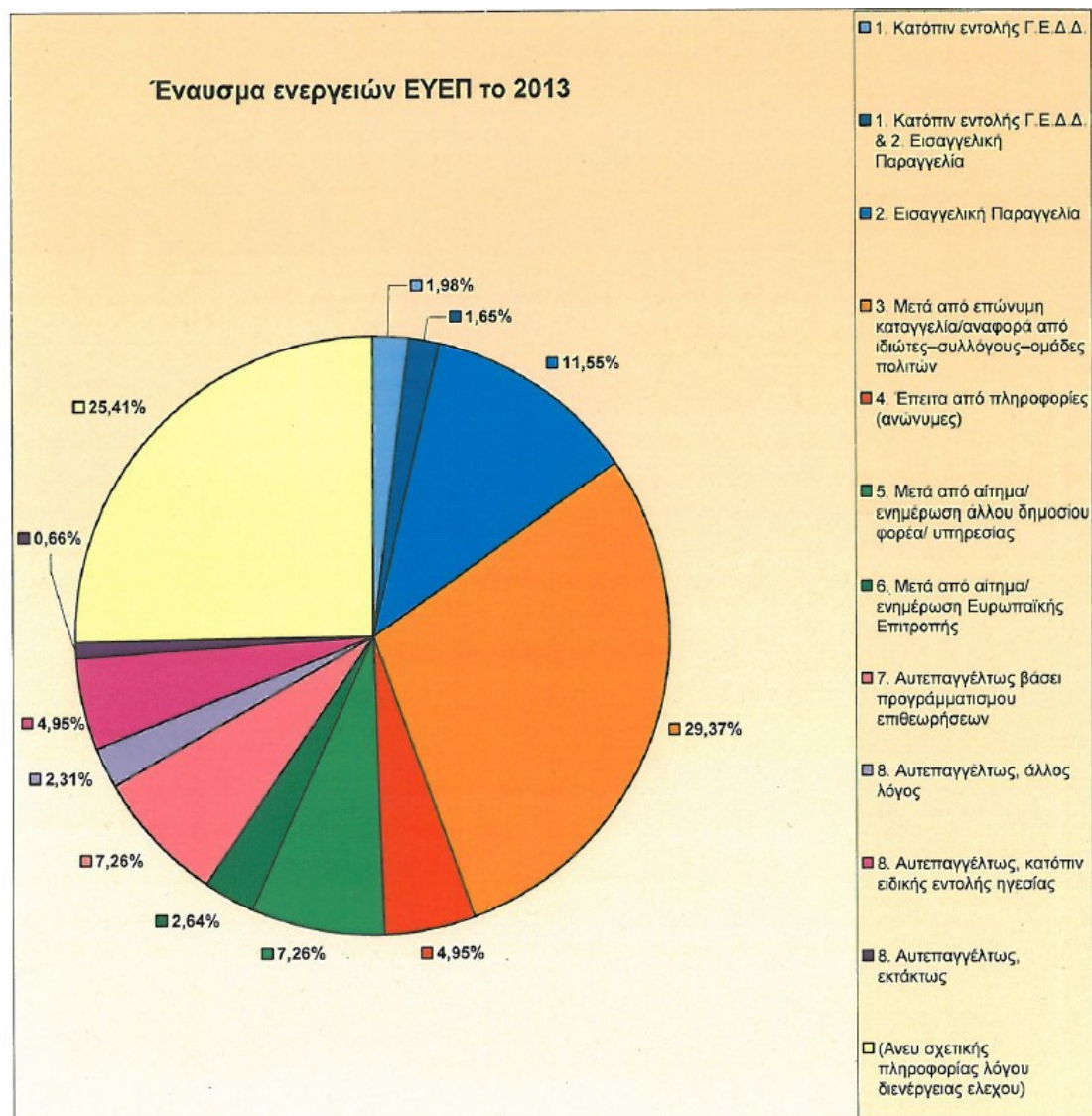
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8: ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΥΨΟΥΣ ΕΙΣΗΓΗΘΕΝΤΩΝ ΠΡΟΣΤΙΜΩΝ ΑΝΑ ΑΡΜΟΔΙΟ ΕΤΟΥΣ 2010**ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9: ΕΛΕΓΧΟΙ Ε.Υ.Κ. 2010**

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

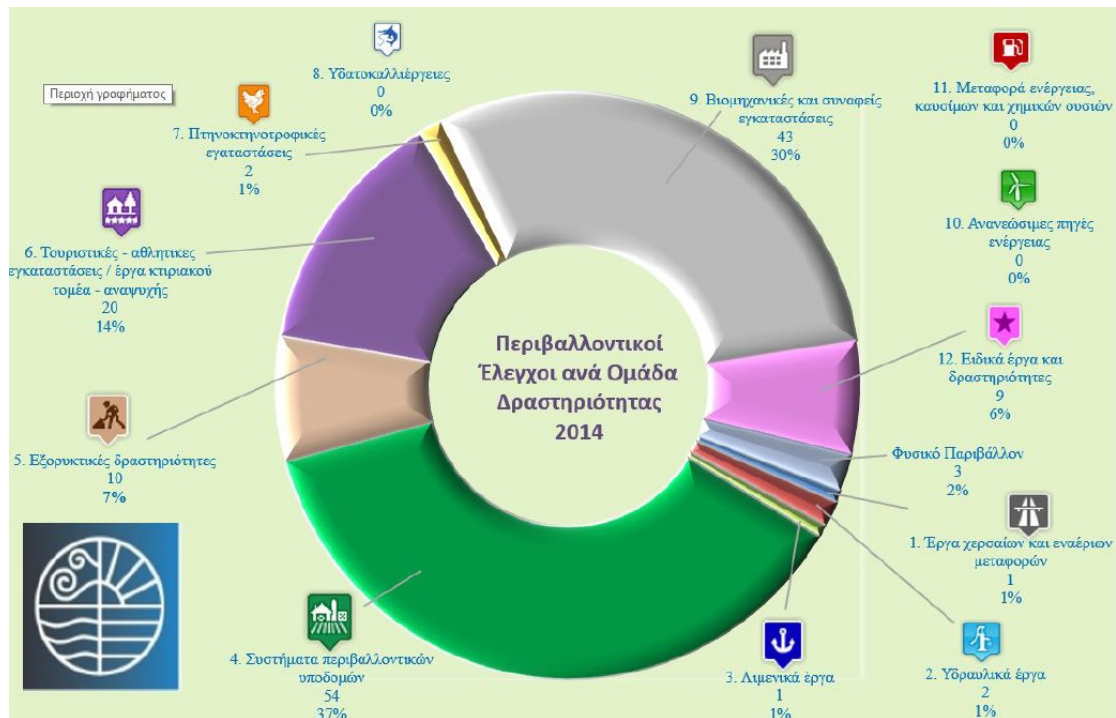

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Έναυσμα ελέγχων και λοιπών ενεργειών/ υποθέσεων της ΕΥΕΠ το έτος 2013	Ποσοστό	Απόλυτος αριθμός
1. Κατόπιν εντολής Γ.Ε.Δ.Δ	1,98%	6
1. Κατόπιν εντολής Γ.Ε.Δ.Δ. & 2. Εισαγγελική Παραγγελία	1,65%	5
2. Εισαγγελική Παραγγελία	11,55%	35
3. Μετά από επώνυμη καταγγελία/αναφορά από ιδιώτες-συλλόγους-ομάδες πολιτών	29,37%	89
4. Έπειτα από πληροφορίες (ανώνυμες)	4,95%	15
5. Μετά από αίτημα/ ενημέρωση άλλου δημοσίου φορέα/ υπηρεσίας	7,26%	22
6. Μετά από αίτημα/ ενημέρωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής	2,64%	8
7. Αυτεπαγγέλτως βάσει προγράμματος επιθεωρήσεων	7,26%	22
8. Αυτεπαγγέλτως, άλλος λόγος	2,31%	7
8. Αυτεπαγγέλτως, κατόπιν ειδικής εντολής ηγεσίας	4,95%	15
8. Αυτεπαγγέλτως, εκτάκτως	0,66%	2
(Άνευ σχετικής πληροφορίας λόγω διενέργειας ελέγχου)	25,41%	77
Σύνολο	100,00%	303

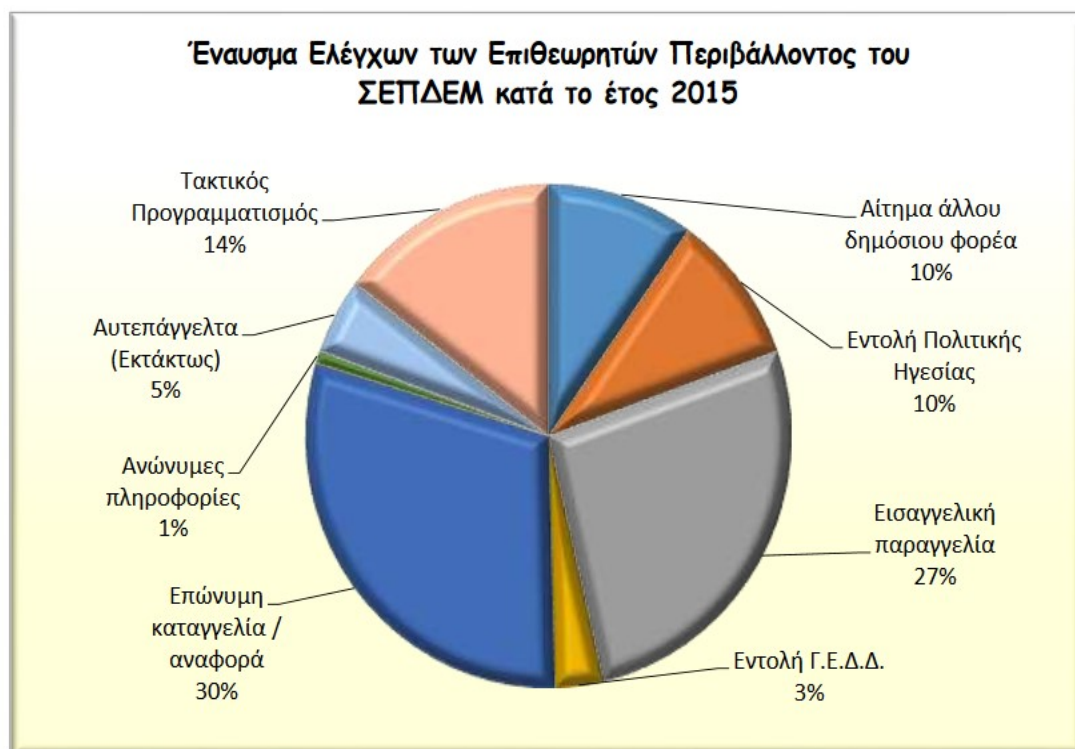
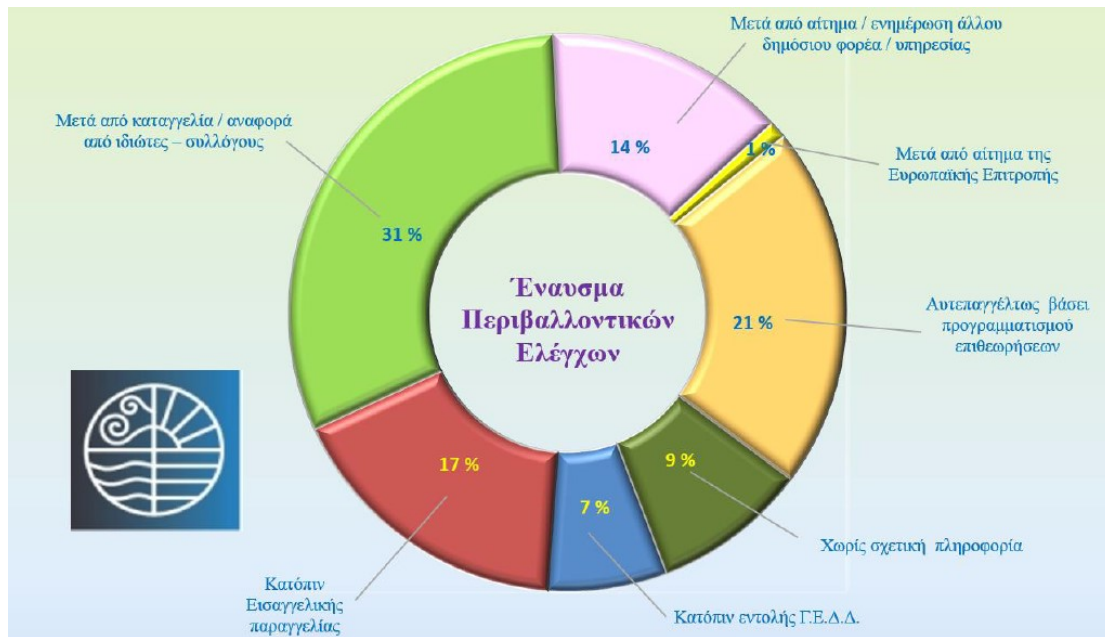

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

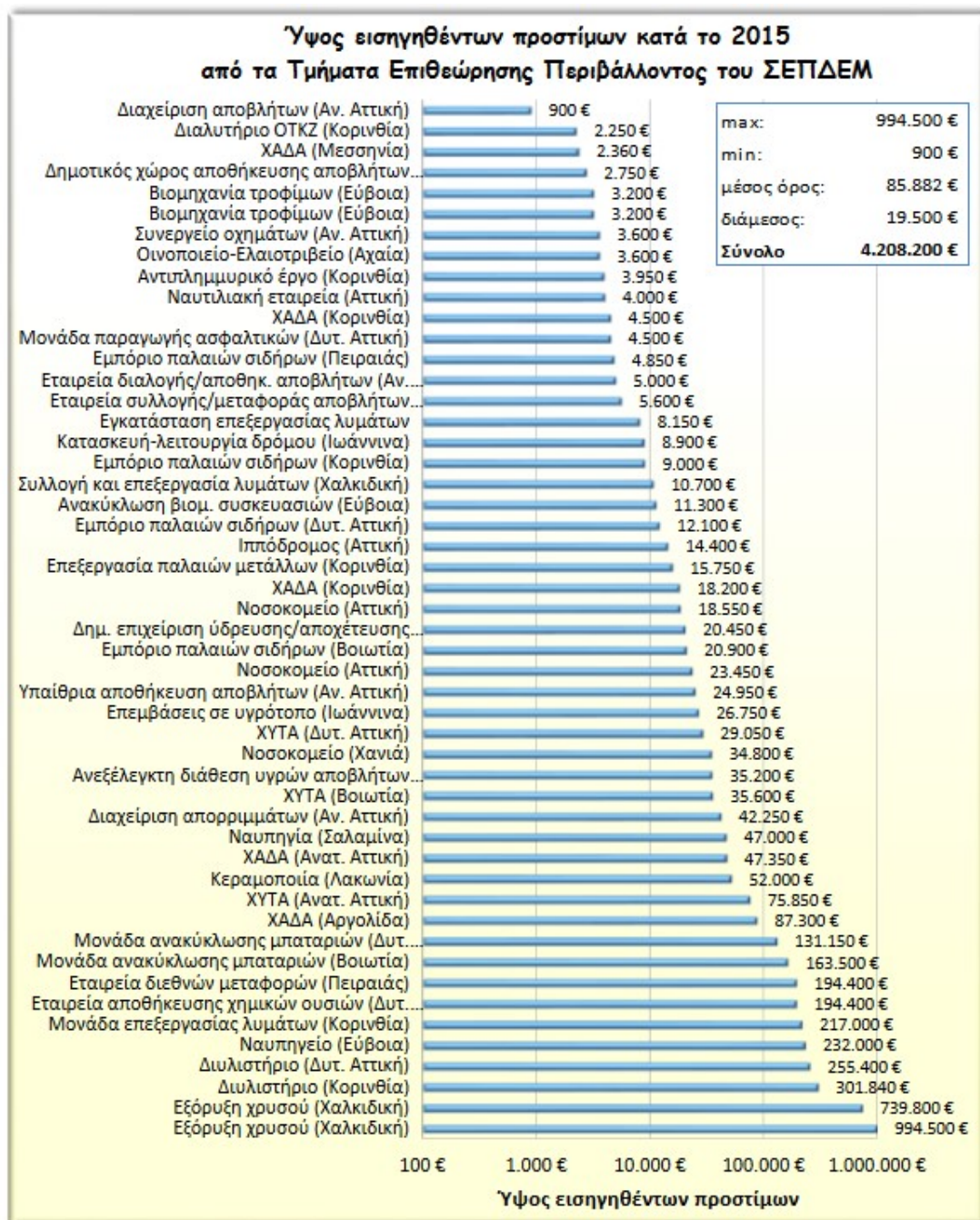

Κατηγοριοποίηση Αυτοψιών 2014 ανά Κύρια Δραστηριότητα	Πλήθος	Ποσοστό
1. Έργα χερσαίων και εναέριων μεταφορών	1	<1 %
2. Υδραυλικά έργα	2	1 %
3. Λιμενικά έργα	1	<1 %
4. Συστήματα περιβαλλοντικών υποδομών	54	37 %
5. Εξορυκτικές δραστηριότητες	10	7 %
6. Τουριστικές - αθλητικές εγκαταστάσεις / έργα κτιριακού τομέα - αναψυχής	20	14 %
7. Πτηνοκτηνοτροφικές εγκαταστάσεις	2	1 %
8. Υδατοκαλλιέργειες	0	0 %
9. Βιομηχανικές και συναφείς εγκαταστάσεις	43	30 %
10. Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	0	0 %
11. Μεταφορά ενέργειας, καυσίμων και χημικών ουσιών	0	0 %
12. Ειδικά έργα και δραστηριότητες	9	6 %
13. Επεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον (εκχερνώσεις, καταπατήσεις, επιχωματώσεις κλπ.)	3	2 %
Σύνολο	145	100 %

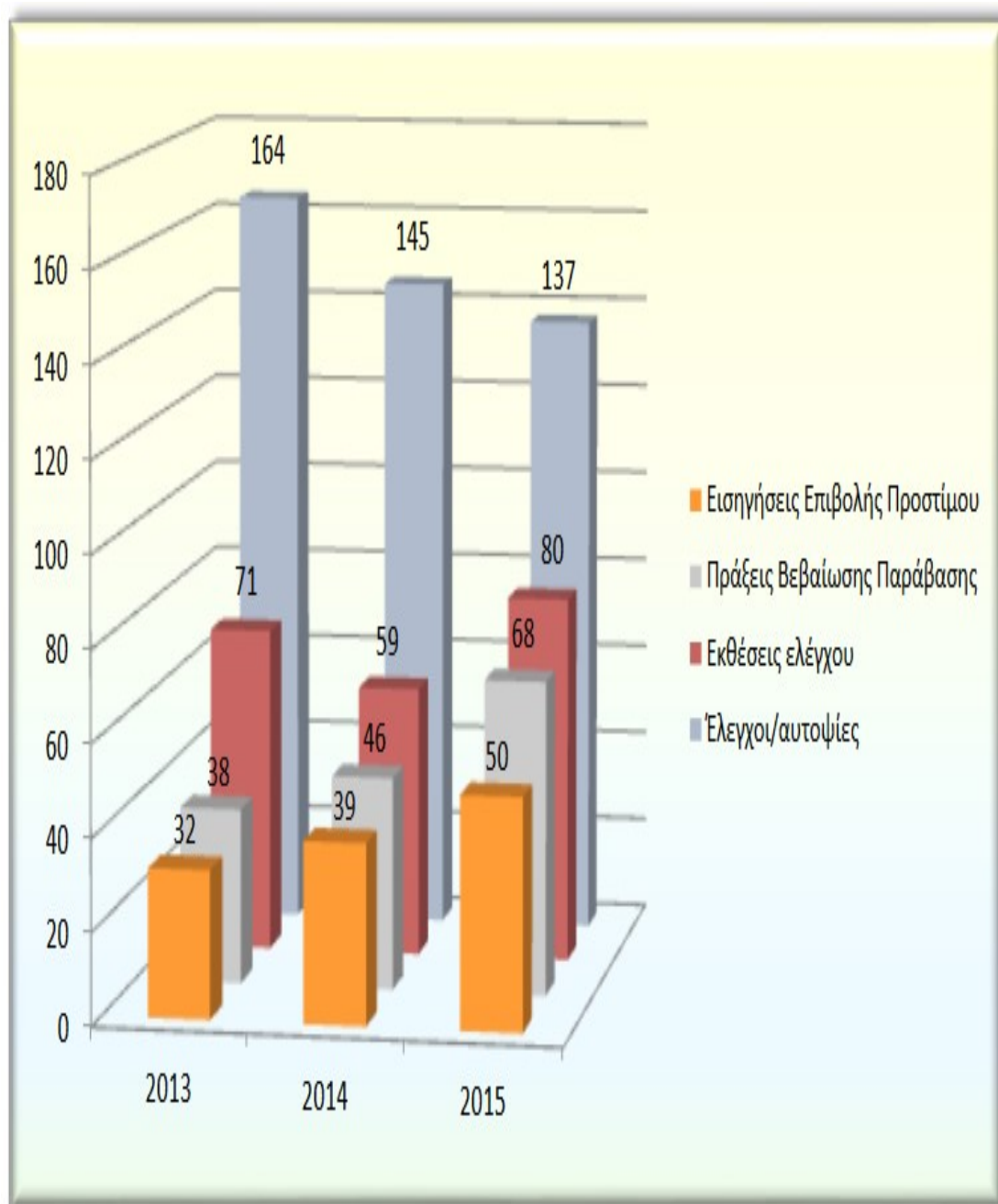
Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

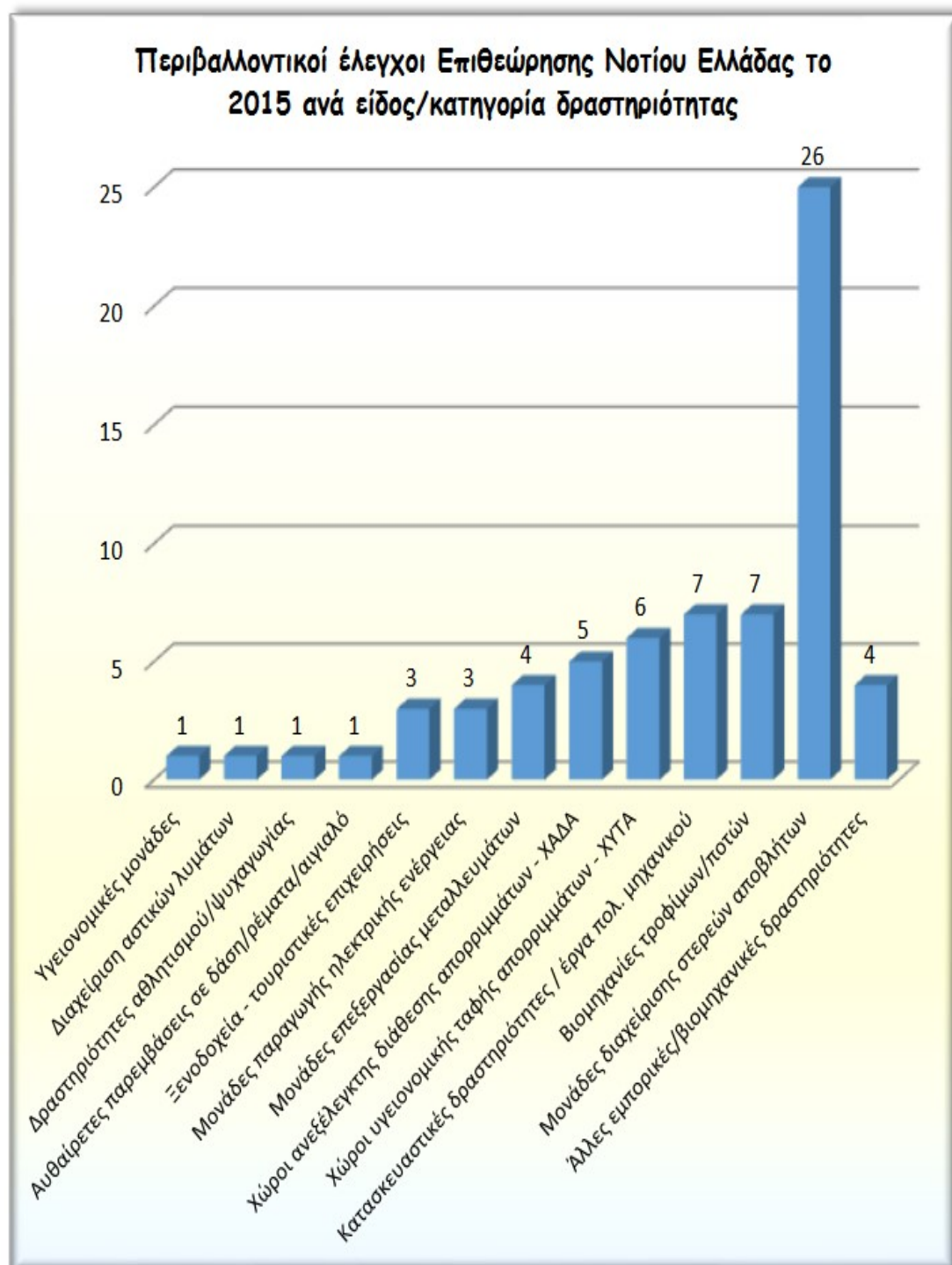
Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

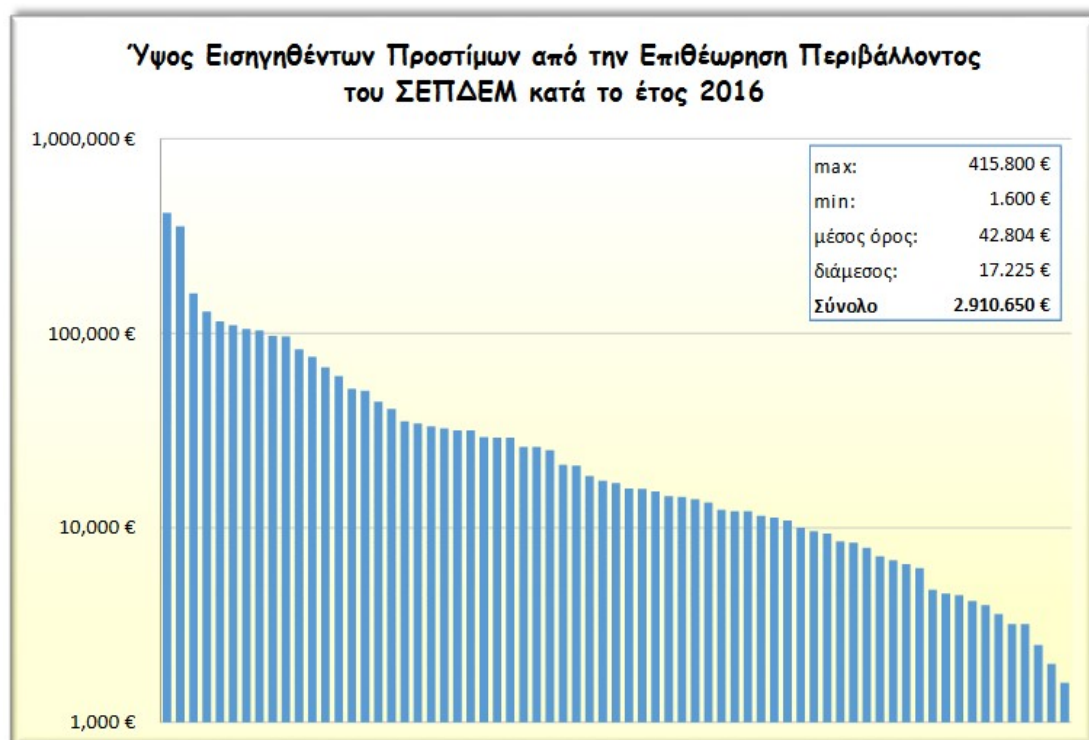
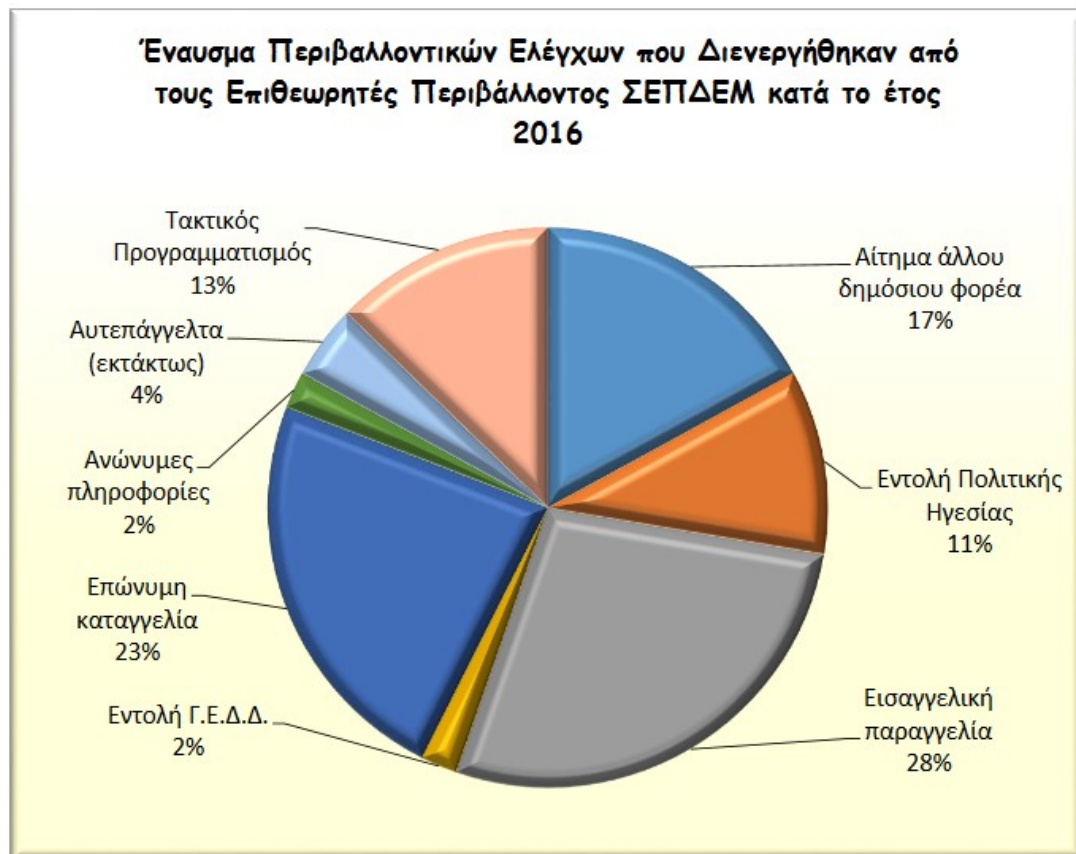
Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

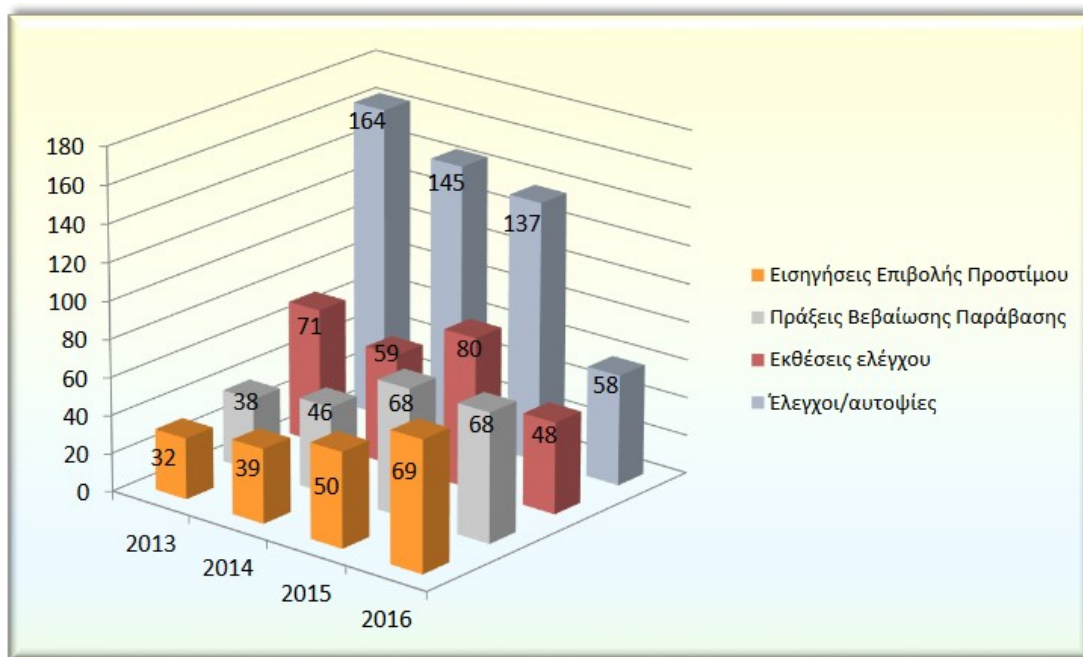
Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

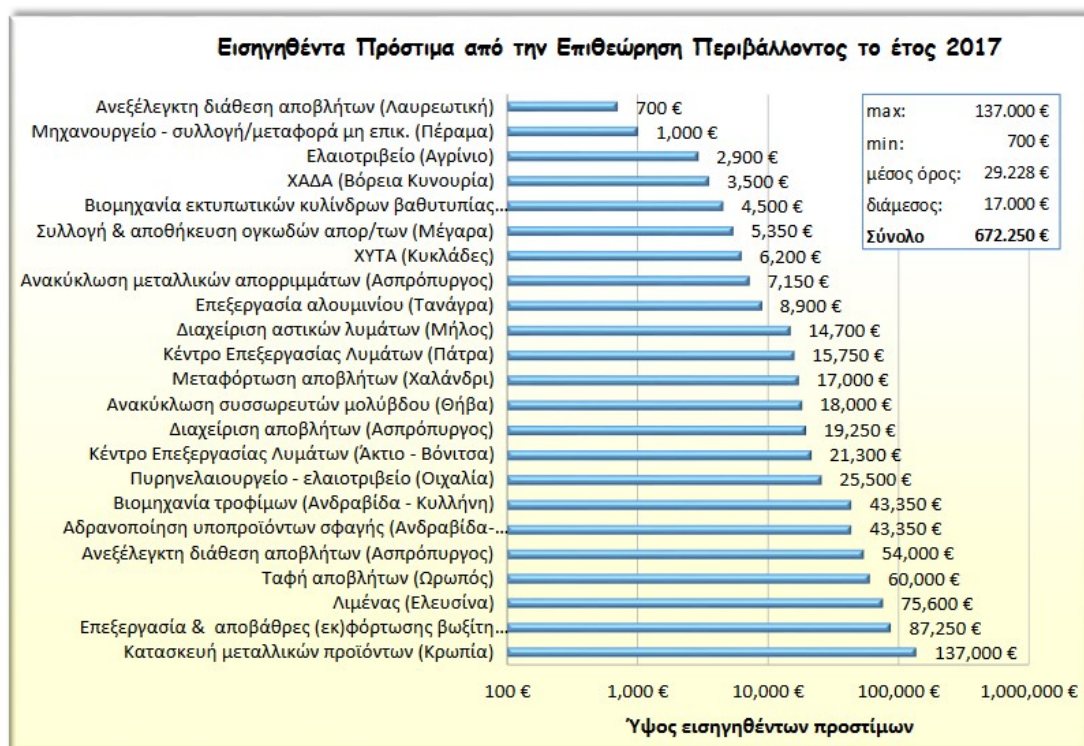
Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

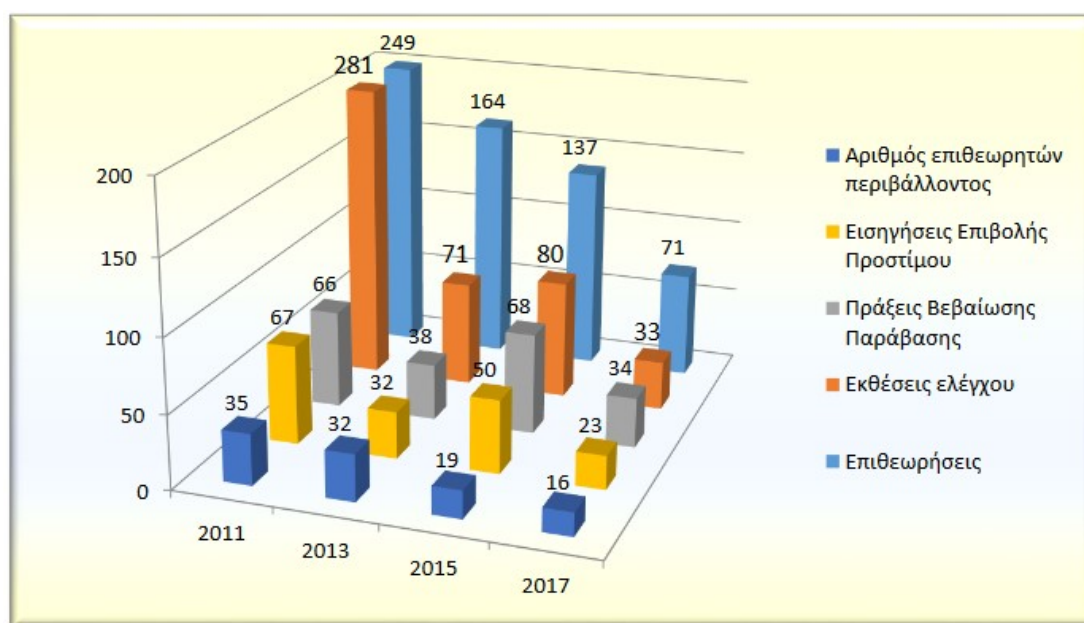
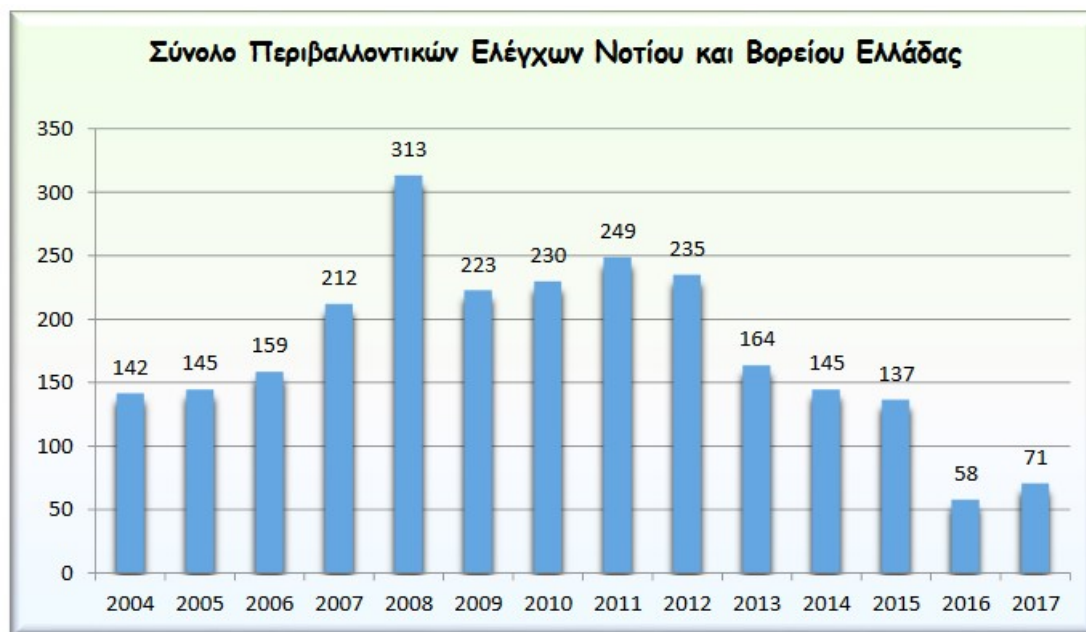
Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

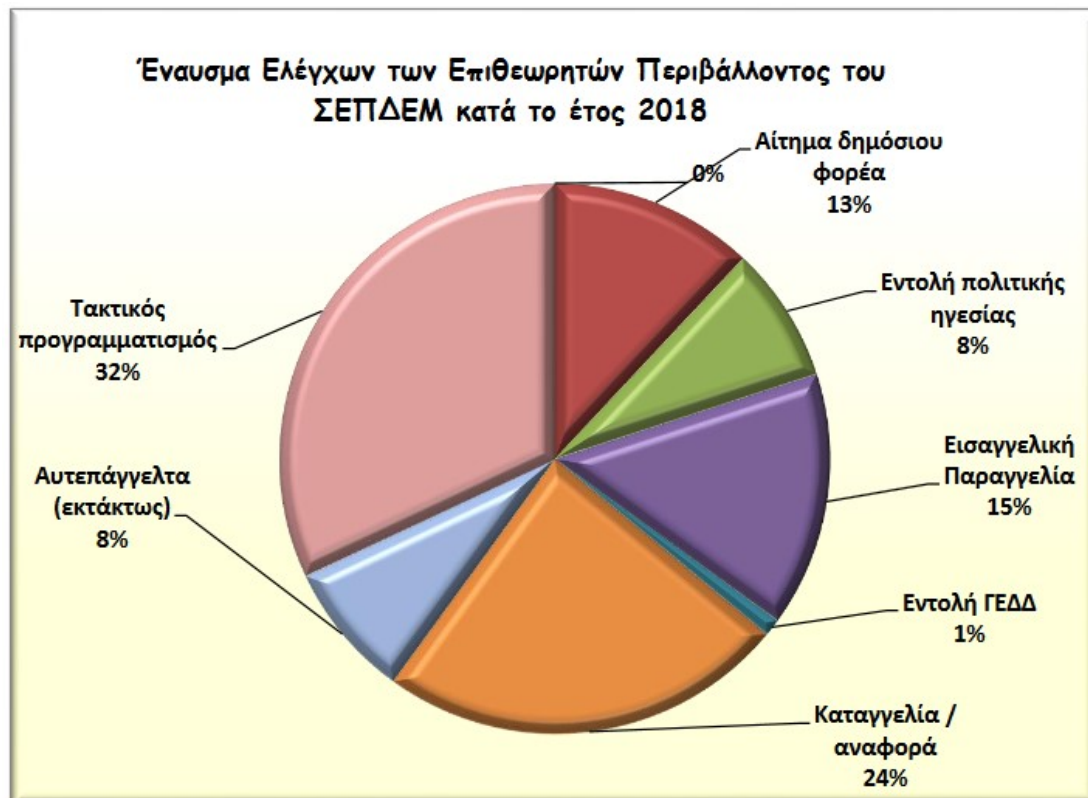
Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

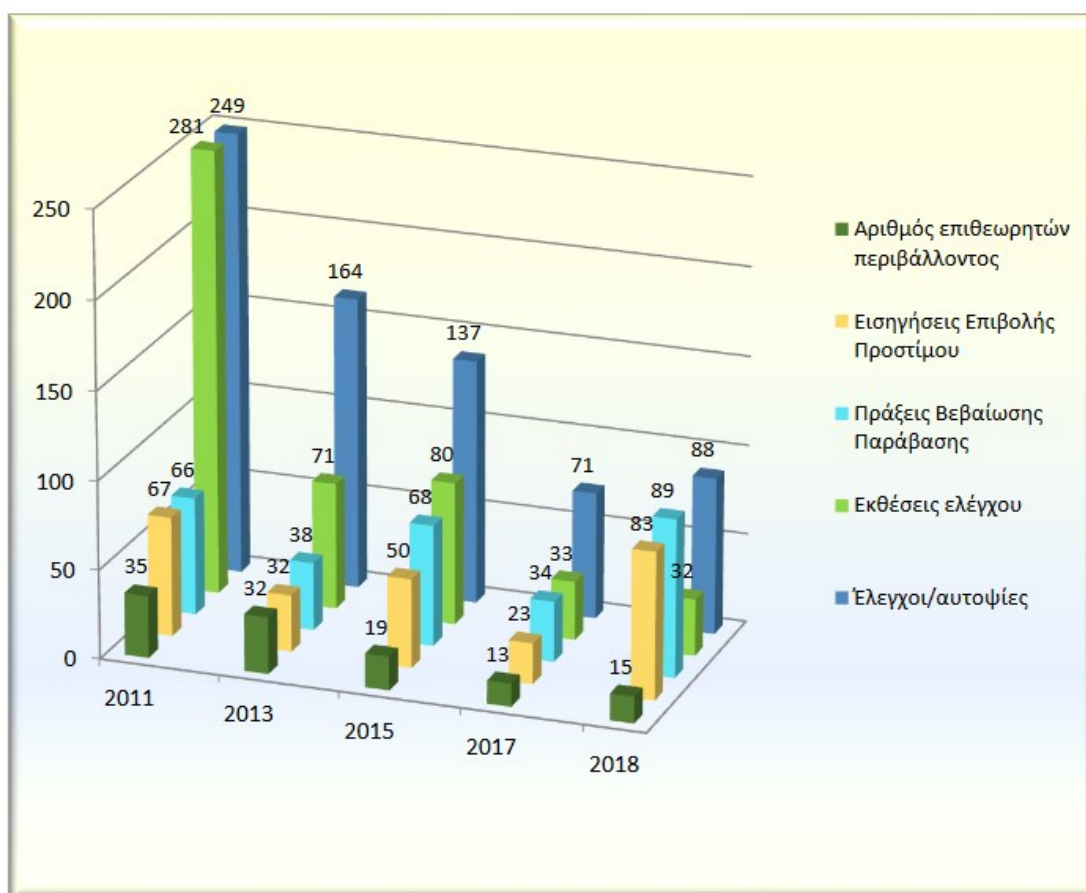
Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

9.2 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ ΓΙΑ ΤΟ 2019

Το πρόγραμμα τακτικών ελέγχων για το έτος 2019¹⁰⁸² προβλέπει τη διενέργεια 58 περιβαλλοντικών ελέγχων από την Επιθεώρηση Περιβάλλοντος του Υπουργείου. Έχουν προγραμματισθεί 34 τακτικές επιθεωρήσεις στη Νότια και 24 στη Βόρεια Ελλάδα. Για τον προγραμματισμό δράσεων της Επιθεώρησης Περιβάλλοντος, λαμβάνεται επίσης υπόψη ο μεγάλος αριθμός έκτακτων επιθεωρήσεων που διενεργείται κάθε χρόνο, κατόπιν σχετικών εντολών του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, των Εισαγγελικών Παραγγελιών και αιτημάτων ή αναφορών άλλων φορέων/υπηρεσιών, καθώς επίσης έκτακτων περιστατικών (π.χ. περιβαλλοντικά ατυχήματα). Σημαντικός αριθμός επιθεωρήσεων διενεργείται επίσης σε συνέχεια σοβαρών καταγγελιών πολιτών, μη-κυβερνητικών οργανώσεων, συλλόγων ή άλλων ιδιωτικών φορέων, όπως επίσης ανώνυμων αναφορών. Μέχρι σήμερα, οι έκτακτες επιθεωρήσεις κυμαίνονταν σε ποσοστό μέχρι το 70-85% του συνόλου των περιβαλλοντικών ελέγχων και διενεργούνταν σε βάρος των προγραμματισμένων τακτικών ελέγχων. Λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω

¹⁰⁸² Βλ. Έκθεση Ε.Υ.Ε.Π 2018, Συνοπτική παρουσίαση του έργου της, διαθέσιμη στον δικτυακό τόπο: <http://www.ypeka.gr>

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

παράγοντες - όπως επίσης το γεγονός ότι ο αριθμός των υπηρετούντων Επιθεωρητών έχει μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, με αποτέλεσμα τη σταδιακή συσσώρευση εκκρεμουσών υποθέσεων προηγούμενων ετών - ο εν λόγω προγραμματισμός για το έτος 2019 δίνει έμφαση αφενός μεν, στην υλοποίηση του ετήσιου προγράμματος τακτικών περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων που έχει σχεδιαστεί βάσει συστηματικής αξιολόγησης του περιβαλλοντικού κινδύνου έργων και δραστηριοτήτων, αφετέρου δε, στην ανάγκη διενέργειας έκτακτων ελέγχων, σε ποσοστό όμως που να μην υπερβαίνει το ήμισυ των συνολικών ελέγχων του έτους.

9.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

9.3.Α. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΔΡΑΣΗΣ Ε.Υ.Ε.Π – Ο.Ε.Π.Τ.Α ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2009-2013

Τον Μάιο του έτους 2009, ξεκινά η συνεργασία της ειδικής Ομάδας της Δ/σης Τροχαίας Αττικής (Ο.Ε.Π.Τ.Α), με την Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (Ε.Υ.Ε.Π), προς διερεύνηση καταγγελλομένων που αφορούσε παράνομη και ανεξέλεγκτη διάθεση βιομηχανικών – τοξικών αποβλήτων κυρίως στην ευρύτερη περιοχή των Νομών Αττικής, Βοιωτίας και Ευβοίας.

Η εν λόγω συνεργασία, η επιμονή και η υπομονή σε πολύμηνες έρευνες με συντονισμένες ενέργειες, επέφεραν ως αποτέλεσμα την αποκάλυψη παράνομων συστημάτων διαχείρισης βιομηχανικών αποβλήτων στις προαναφερθείσες περιοχές, το οποίο είτε με ανεξέλεγκτες απορρίψεις, είτε με την μορφή «βιολογικών» λιπασμάτων και compost¹⁰⁸³, είχε φορτίσει επικίνδυνα τα εδάφη και τον υδροφόρο ορίζοντα με **βαρέα μέταλλα και διοξίνες**¹⁰⁸⁴, με επιπτώσεις στην δημόσια υγεία και το περιβάλλον. Ενδεικτικά αναφέρεται, ότι εντοπίστηκαν παράνομες λίμνες που περιείχαν τοξικά και βιομηχανικά απόβλητα, καθώς και παράνομη χωματερή εκτάσεως πολλών στρεμμάτων, όπου περιείχε αρκετές χιλιάδες τόνους στερεών αποβλήτων. Από αναλύσεις δειγμάτων στο Εθνικό Κέντρο Έρευνας Φυσικών Επιστημών «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ», προέκυψε ότι τα στερεά αυτά απόβλητα (αναμεμιγμένα με ανακλυκλωμένο χαρτί), περιείχαν **διοξίνες**. Αξίζει να αναφερθεί ότι μία από τις χωματερές αυτές εντοπίστηκε δίπλα σε κανάλι του Βοιωτικού Κηφισού και σε κοντινή απόσταση από την λίμνη Υλίκη, όπου και υδρεύεται η Αθήνα.

¹⁰⁸³ Βλ. δημοσίευμα στον ηλεκτρονικό τύπο «Πρώτο Θέμα» με τίτλο: «Βρώμικο κύκλωμα φέρνει απόβλητα στα σπίτια μας!»

¹⁰⁸⁴ Βλ. υπ' αριθμ. 3215 από 25-09-2009 Επιστολή Γενικού Επιθεωρητή Περιβάλλοντος προς Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Εν συνεχεία, αρκετές φορές πραγματοποιήθηκε σύσκεψη του συγγραφέα - ως αναπληρωτής διοικητής και των τριών ομάδων της ΟΕΠΤΑ - με τους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος¹⁰⁸⁵, για την περαιτέρω κοινή δράση των Υπηρεσιών και την επιχειρησιακή αντιμετώπιση του προβλήματος της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, όπου και αποφασίστηκε - όταν απαιτήθηκε από τη συνθήκη τέλεσης των εν λόγω εγκληματικών πράξεων - η διακριτική επιτήρηση, με στόχο την επ' αυτοφώρω σύλληψη των αυτουργών τέτοιου είδους εγκληματικών συμπεριφορών. Έτσι, αξιοποιούνταν όλα τα στοιχεία και οι πληροφορίες που έρχονταν στην υπηρεσία των επιθεωρητών περιβάλλοντος - και από την πλευρά της ΟΕΠΤΑ συντασσόταν ο ανάλογος επιχειρησιακός σχεδιασμός και κατόπιν ελέγχων που διενεργούνταν συνελήφθησαν αρκετοί δράστες¹⁰⁸⁶. Η εν λόγω δράση και συνεργασία των Υπηρεσιών έγινε αισθητή και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Μερικές σχετικές ειδήσεις που προβλήθηκαν τότε είναι και οι παρακάτω:

«ΣΤΗ ΣΥΛΛΗΨΗ ΔΥΟ ΑΤΟΜΩΝ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΠΡΟΧΩΡΗΣΑΝ ΟΙ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΙ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΡΟΧΑΙΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ (ΟΕΠΤΑ) ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ ΤΡΟΧΑΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ, ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ»¹⁰⁸⁷

Στη σύλληψη δύο ατόμων για παράβαση του νόμου περί προστασίας του περιβάλλοντος, προχώρησαν οι αστυνομικοί της Ομάδας Ελέγχου και Πρόληψης

¹⁰⁸⁵ Βλ. παραρτήματα

¹⁰⁸⁶ Βλ. ενδεικτικά μεταξύ άλλων : Έκθεση Ε.Υ.Ε.Π 2010-2011, Συνοπτική παρουσίαση του έργου της, διαθέσιμη στον δικτυακό τόπο : <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=CzQZDeyF5Ts%3D&tabid=367&...>, σελ. 6. Βλ. Έκθεση Ε.Υ.Ε.Π 2010-2011, Συνοπτική παρουσίαση του έργου της, διαθέσιμη στον δικτυακό τόπο: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=LifXChvCP24%3d&tabid=367&language=el-GR>, σελ. 23. Βλ. Έκθεση Ε.Υ.Ε.Π 2010-2011, Συνοπτική παρουσίαση του έργου της, διαθέσιμη στον δικτυακό τόπο: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=LifXChvCP24%3d&tabid=367&language=el-GR>, σελ. 60 επ. Βλ. Έκθεση Ε.Υ.Ε.Π 2010-2011, Συνοπτική παρουσίαση του έργου της, διαθέσιμη στον δικτυακό τόπο: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=LifXChvCP24%3d&tabid=367&language=el-GR>, σελ. 84 επ. Βλ. Έκθεση Ε.Υ.Ε.Π 2010-2011, Συνοπτική παρουσίαση του έργου της, διαθέσιμη στον δικτυακό τόπο: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=LifXChvCP24%3d&tabid=367&language=el-GR>, σελ. 82 επ. Βλ. αναλυτικά σχετική ανακοίνωση με τα αποτελέσματα ελέγχου της ΕΥΕΠ στο Δήμο Αλιάρτου του Νομού Βοιωτίας στο δικτυακό τόπο: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=362&snid=5B524%5D=1404&language=el-GR>, ομοίως, και δελτίο τύπου ΓΑΔΑ, στο δικτυακό τόπο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=8994&Itemid=800&lang=.

¹⁰⁸⁷ <https://www.protothema.gr/greece/article/161727/syllhpseis-gia-epikindyna-biomhxanika-apoblhta/>

Τροχαίων Ατυχημάτων (ΟΕΠΤΑ) της Διεύθυνσης Τροχαίας Αττικής, σε συνεργασία με την Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος. Οι έλεγχοι πραγματοποιήθηκαν στα όρια του Δήμου Αλιάρτου του Νομού Βοιωτίας σε μονάδα επεξεργασίας βαμβακόσπορου και διαπιστώθηκε ότι επικίνδυνα βιομηχανικά απόβλητα, που παράγονταν από τη μονάδα αυτή διοχετεύονταν με αντλητικό σύστημα σε γειτονικό αγροτεμάχιο και με τη βοήθεια ειδικά διασκευασμένου φορτηγού αυτοκινήτου, μεταφέρονταν σε άλλες περιοχές, όπου και απορρίπτονταν. Οι δύο συλληφθέντες οδηγήθηκαν με τη διαδικασία του αυτοφώρου στον Εισαγγελέα, ενώ κατασχέθηκε και το φορτηγό αυτοκίνητο.¹⁰⁸⁸»

‘ΈΛΑΣ: Σύλληψη ασυνείδητων «επιχειρηματιών»¹⁰⁸⁹..

«Στη σύλληψη ασυνείδητων «επιχειρηματιών», που έθεταν σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία χιλιάδων πολιτών και κατέστρεφαν το περιβάλλον με χιλιάδες τόνους χημικών, προχώρησε η Ελληνική Αστυνομία, σε συνεργασία με το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.

Αστυνομικοί της Ομάδας Ελέγχου και Πρόληψης Τροχαίων Ατυχημάτων (ΟΕΠΤΑ) της Διεύθυνσης Τροχαίας Αττικής, σε συνεργασία με την Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος, του παραπάνω Υπουργείου, πραγματοποίησαν τις πρωινές ώρες της 24^{ης}-11-2011 ειδικούς ελέγχους στα όρια του Δήμου Αλιάρτου του Νομού Βοιωτίας.

Οι έλεγχοι πραγματοποιήθηκαν σε μονάδα επεξεργασίας βαμβακόσπορου και διαπιστώθηκε ότι επικίνδυνα βιομηχανικά απόβλητα, που παράγονταν από τη μονάδα αυτή, διοχετεύονταν με αντλητικό σύστημα σε γειτονικό αγροτεμάχιο, άλλα δε με ειδικά διασκευασμένο φορτηγό αυτοκίνητο μεταφέρονταν σε άλλες περιοχές, όπου και απορρίπτονταν.»

Από την επιχείρηση αυτή συνελήφθησαν δύο (2) άτομα, για παράβαση του Ν. περί προστασίας του περιβάλλοντος, τα οποία με τη διαδικασία του αυτοφώρου

¹⁰⁸⁹ <https://www.defence-point.gr> 25/11/2011

οδηγήθηκαν στον κ. Εισαγγελέα, ενώ κατασχέθηκε και το φορτηγό αυτοκίνητο που χρησιμοποιούνταν για τις αναφερόμενες παράνομες πράξεις.

ΎΡΥΠΟΓΟΝΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΒΑΜΒΑΚΟΣΠΟΡΟΥ ΣΤΗΝ ΑΛΙΑΡΤΟ¹⁰⁹⁰

«Εκτεταμένη και ανεξέλεγκτη διάθεση υγρών βιομηχανικών αποβλήτων αναμειγμένων με στερεά απόβλητα τα οποία, μέσω συστήματος σωληνώσεων, διατίθονταν σε χωματοδεξαμενή και σε γειτονικό αγροτεμάχιο διαπίστωσε η Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (ΕΥΕΠ), μετά από έλεγχο που διενήργησε παρουσία του Γενικού Επιθεωρητή, σε μονάδα επεξεργασίας βαμβακόσπορου, στο Δήμο Αλιάρτου του Νομού Βοιωτίας.

Σύμφωνα με τη σχετική ανακοίνωση του ΥΠΕΚΑ, τα απόβλητα μεταφέρονταν και με ειδικά διασκευασμένο φορτηγό που χρησιμοποιείται συστηματικά για μεταφορά και ανεξέλεγκτη διάθεση υγρών αποβλήτων στην περιοχή Αλιάρτου. Στην αυτοψία συμμετείχαν και αστυνομικοί της Ομάδας Ελέγχου και Πρόληψης Τροχαίων Ατυχημάτων (ΟΕΠΤΑ) της Διεύθυνσης Τροχαίας Αττικής, οι οποίοι προέβησαν στη σύλληψη δύο ατόμων για παράβαση του Νόμου περί προστασίας του περιβάλλοντος, που οδηγήθηκαν με τη διαδικασία του αυτοφώρου στον κ. Εισαγγελέα, ενώ κατέσχεσαν και το φορτηγό αυτοκίνητο που χρησιμοποιούνταν για τις αναφερόμενες παράνομες πράξεις. Η επιχείρηση πραγματοποιήθηκε μετά από πολυήμερη παρακολούθηση των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος σε περιοχές του Δήμου Αλιάρτου, σε συνεργασία με την ΟΕΠΤΑ της Διεύθυνσης Τροχαίας Αττικής και τον Δήμο Αλιάρτου, καθώς υπήρχαν ισχυρές ενδείξεις ότι σε «καταβόθρα» του Δήμου, όπου τον προηγούμενο Αύγουστο εκδηλώθηκε πυρκαγιά, έχουν γίνει απορρίψεις επικίνδυνων αποβλήτων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ελέγχων των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος, οι μονάδες που επεξεργάζονται τα ελαιοκομικά και άλλα παρεμφερή προϊόντα σε ετήσια βάση, στην περιοχή, προκαλούν σημαντική ρύπανση και υποβάθμιση στο περιβάλλον, καθώς κατ' επανάληψη δε συμμορφώνονται προς τους περιβαλλοντικούς όρους.

¹⁰⁹⁰ <https://www.agronews.gr/politismos/dromena/> 28/11/2011, 12:02 μμ

ΥΠΑΙΘΡΙΑ ΧΩΜΑΤΕΡΗ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΩΝ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ ΣΤΟ ΒΑΘΥ ΑΥΛΙΔΑΣ¹⁰⁹¹

«Μία υπαίθρια χωματερή αστικών και βιομηχανικών αλλά και ιδιαιτέρως επικίνδυνων αποβλήτων εντόπισαν οι Επιθεωρητές Περιβάλλοντος σε αυτοψία που διενήργησαν σε μονάδα ανακύκλωσης παλιών οχημάτων στο Βαθύ Αυλίδας στην Εύβοια και στη θέση Σχοίνεζα. Συνελήφθησαν δύο άτομα.

Μία υπαίθρια χωματερή αστικών και βιομηχανικών, αλλά και ιδιαιτέρως επικίνδυνων αποβλήτων εντόπισαν οι Επιθεωρητές Περιβάλλοντος σε αυτοψία που διενήργησαν σε μονάδα ανακύκλωσης παλιών οχημάτων στο Βαθύ Αυλίδας στην Εύβοια και στη θέση Σχοίνεζα. Συνελήφθησαν δύο άτομα ηλικίας 46 και 43 ετών, νόμιμοι εκπρόσωποι εταιρείας ανακύκλωσης που εδρεύει στη συγκεκριμένη περιοχή, για μόλυνση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος, καθώς επίσης για παραβίαση των προσωπικών δεδομένων.

Ανάμεσα στα ευρήματα είναι και 360 τονοί βιομηχανικά απόβλητα, προερχόμενα από βιολογικό καθαρισμό βιομηχανίας τροφίμων. Οι επιθεωρητές διαπίστωσαν ότι η ιλύς είχε διατεθεί ανεξέλεγκτα στο έδαφος χωρίς καμία περιβαλλοντική πρόβλεψη.

Επίσης, διαπιστώθηκε σειρά περιβαλλοντικών παραβάσεων όπως: ταφή αποβλήτων άγνωστης προέλευσης, τα οποία είχαν προηγουμένως αποτεφρωθεί,

¹⁰⁹¹Πηγή: <http://www.skai.gr/news/environment/article/198540/upaithria-homateri-epikindunon-apovlition-sto-vathu-aulidas-/#ixzz5yxR60MX> Follow us: @skaigr on Twitter | skaigr on Facebook 23/3/2012 Κατερίνα Χριστοφιλίδου, Δημήτρης Καραστεφανής Δημοσίευση: 23/03/2012 - 22:01 Τελευταία ενημέρωση: 23/03/2012 - 22:01

διάθεση όξινων υγρών αποβλήτων και εκτεταμένες διαρροές στο έδαφος διασταλλαγμάτων αποβλήτων και ελαιωδών υγρών που προέρχονται από κάδους συλλογής απορριμμάτων.

Τέλος, εντοπίστηκε ότι στη μονάδα ανακύκλωσης παλιών οχημάτων γινόταν υπαίθρια αποθήκευση και διάθεση αστικών αποβλήτων. Το σύνολο των παραβάσεων που διαπιστώθηκαν συνιστά κίνδυνο για τη δημόσια υγεία. Οι δυο ιδιοκτήτες της επιχείρησης οδηγήθηκαν στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών Χαλκίδας και σχηματίστηκε δικογραφία.

Αναλυτικά τα ευρήματα των επιθεωρητών

Στις εγκαταστάσεις της εταιρείας ανακύκλωσης και εντός του περιφραγμένου χώρου της, έκτασης 16 στρεμμάτων, διαπιστώθηκε δραστηριότητα που αφορούσε ανακύκλωση μεταλλικών και μη μεταλλικών αποβλήτων, καθώς επίσης διάλυση και ανακύκλωση οχημάτων. Στην έκταση αυτή εντοπίστηκαν τέσσερις εδαφοδεξαμενές, οι οποίες περιείχαν υγρά και στερεά επικίνδυνα απόβλητα, ενώ σε μία από αυτές διαπιστώθηκε ότι τα υγρά απόβλητα που περιείχε, μέσω υπόγειου αγωγού, συνέρρεαν σε γειτονικό αγρόκτημα, μολύνοντας με αυτό τον τρόπο τον περιβάλλοντα χώρο. Επίσης, διαπιστώθηκε ότι σε παρακείμενη εδαφική έκταση απόθεσης ενός στρέμματος περίπου, υπήρχαν επικίνδυνα απόβλητα (λυματολάσπη), ενώ από πρόχειρες εκσκαφές που πραγματοποιήθηκαν, σε χώρο έκτασης 2,5 στρεμμάτων περίπου, βρέθηκαν θαμμένα επικίνδυνα στερεά απόβλητα. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα γραφεία της επιχείρησης, κατασχέθηκε το χρηματικό ποσό των 16.000 ευρώ, καθώς επίσης κατασχέθηκαν τέσσερις κάμερες κλειστού και ανοιχτού χώρου και ένα σύστημα καταγραφής, τεχνικά μέσα τα οποία λειτουργούσαν χωρίς την προβλεπόμενη άδεια. Από την διερεύνηση της υπόθεσης προέκυψε ότι το τελευταίο 15πενθήμερο είχαν εναποτεθεί και ταφεί ποσότητες (360 τόνοι περίπου)

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

από λάσπες στο συγκεκριμένο χώρο, οι οποίες προέρχονταν από μονάδα επεξεργασίας υγρών αποβλήτων – βιολογικό καθαρισμό γνωστής εταιρείας αναψυκτικών. Επίσης, η εγκατάσταση λειτουργούσε χωρίς να διαθέτει όλες τις απαιτούμενες άδειες και εγκρίσεις. Ο έλεγχος έγινε μετά από πολυάριθμες καταγγελίες που έφθασαν στους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος. Στην επιχείρηση συμμετείχαν ο Γενικός Επιθεωρητής και Ειδικοί Επιθεωρητές Περιβάλλοντος από κοινού με στελέχη του Τμήματος Περιβαλλοντικής Προστασίας της Διεύθυνσης Ασφάλειας Αττικής και της Ομάδας Ελέγχου και Πρόληψης Τροχαίων Ατυχημάτων (ΟΕΠΤΑ) της Διεύθυνσης Τροχαίας Αττικής.

‘‘ΣΦΡΑΓΙΣΑΝ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΥ ΡΥΠΑΙΝΟΥΝ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΣΩΠΟ¹⁰⁹²’’

«Σύμφωνα με την ενημέρωση που είχαμε από την Διεύθυνση Επιθεωρητών Περιβάλλοντος, εντείνονται ήδη οι αυστηροί έλεγχοι στα εργοστάσια των Οиноφύτων και γενικά της Βοιωτίας, μετά τον ξεσηκωμό των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής και την διαπίστωση της εκτεταμένης ρύπανσης του υδροφόρου ορίζοντα με το άκρως τοξικό και καρκινογόνο εξασθενές χρώμιο.

Ήδη η Ομοσπονδία Συλλόγων Ωρωπού συνεργάζεται και πιέζει προς την κατεύθυνση των ελέγχων, με συνέπεια άλλα δύο εργοστάσια να σφραγιστούν, επειδή καθ’ υποτροπήν δεν συμμορφώνονται στις υποδείξεις της Ειδικής Υπηρεσίας Επιθεωρητών Περιβάλλοντος! (Παραθέτουμε περικοπές από την καταγγελία σφράγισης των παρανομούντων εργοστασίων).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ & ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (Ε.Υ.Ε.Π.) - ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Σφράγιση του παραγωγικού εξοπλισμού και των εγκαταστάσεων της εταιρείας BATANODE METALSTAR ΕΠΕ, «Παραγωγή Συσσωρευτών, Ανακύκλωση Συσσωρευτών, Παραγωγή Ανοδίων», που εδρεύει στο 54ο χλμ Ε.Ο. Αθηνών - Λαμίας, Θέση Λυσία, στα Οινόφυτα Βοιωτίας. Κίνηση διαδικασίας περί «Περιβαλλοντικής Ευθύνης» - Λήψη μέτρων πρόληψης και αποκατάστασης. Κατόπιν επανειλημμένων ανώνυμων αναφορών-καταγγελιών περί επανειλημμένης παράνομης ενεργοποίησης και λειτουργίας της επιχείρησης του θέματος, κυρίως κατά τη διάρκεια του Σαββατοκύριακου, η υπηρεσία μας προέβη, το Σάββατο 04-12-2010, σε έκτακτο έλεγχο με τη συνδρομή ομάδας Αστυνομικών της ΟΕΠΤΑ/Δ/νσης Τροχαίας

¹⁰⁹² Αναρτήθηκε από masinni στις 1:58 μ.μ. http://taneaoropou.blogspot.com/2011/04/blog-post_2238.html Τετάρτη, 6 Απριλίου 2011

Αττικής, παρουσία του αρμόδιου Εισαγγελέα Πρωτοδικών Θηβών.

Κατά τον έλεγχο, μεταξύ άλλων, διαπιστώθηκε:

1. Λειτουργία της επιχείρησης με παροχή ηλεκτρικού ρεύματος από εγκατεστημένο Ηλεκτροπαραγωγό Ζεύγος μεγάλης ισχύος, παρά την (1) σχετική ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΙΑΚΟΠΗΣ ΑΥΘΑΙΡΕΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ και την ακόλουθη ΔΙΑΚΟΠΗ ΗΛΕΚΤΡΟΔΟΤΗΣΗΣ.
2. Λειτουργία ορθοκαμίνου (φούρνου τήξης), τροφοδοσία και τήξη στοιχείων συσσωρευτών και ανάκτηση - παραγωγή Μολύβδου και Ψευδαργύρου.
3. Υπαίθρια αποθήκευση, στον αύλειο χώρο, εκατοντάδων κυβικών μέτρων αποβλήτων μεταλλουργικών διεργασιών, κυρίως χύδην, (ξαφρίσματα, σκωρίες, σκόνη σακκόφιλτρων, ρινίσματα μετάλλων κ.α), στερεών καυσίμων (πετ κωκ, λιθάνθρακα) ‘‘υγρών καυσίμων’’ (μάλλον χρησιμοποιημένων διαλυτών και ελαίων, σαπουνελαίων και ορυκτελαίων), χρησιμοποιημένων ηλεκτρολυτών σε δοχεία και άλλων υλικών (συσσωρευτές, τεμαχισμένα πλαστικά κελύφη συσσωρευτών, σκραπ, μεταλλικά στοιχεία, μεταχειρισμένα ελαστικά οχημάτων, εξοπλισμός κ.α.), πολλά εκ των οποίων εμπεριέχονται στον Ευρωπαϊκό Κατάλογο Αποβλήτων και χαρακτηρίζονται ως επικίνδυνα ή εν δυνάμει επικίνδυνα. Επισημαίνεται ότι στον αυλή της εγκατάστασης, δίπλα στην ορθοκάμινο, εντοπίστηκε λάκκος μπαζωμένος με διαχειριζόμενα υλικά (σκόνες-σκωρίες). Ο αύλειος χώρος εναπόθεσης υλικών έφερε σε τμήμα του μόνο τσιμεντένιο υπόστρωμα, μη στεγανό, διαρρηγμένο με κλήση προς γειτονικό καλλιεργούμενο οικόπεδο με εγκατεστημένη γεώτρηση εντός του και εμφανείς απολήξεις εκπλυμάτων και απορρίψεις υλικών σε αυτό.
4. Απασχόληση πέντε Αλλοδαπών εργατών και ενός Ημεδαπού για την έναυση και τροφοδοσία της ορθοκαμίνου και την ανάκτηση Μολύβδου.

Για τον ιδιοκτήτη της επιχείρησης ακολουθήθηκε αυτόφωρη διαδικασία λόγω υποβάθμισης του περιβάλλοντος, παράνομης διαχείρισης αποβλήτων και παράνομης λειτουργίας.

Στο πλαίσιο των παραπάνω η υπηρεσία μας θα ακολουθήσει την προβλεπόμενη από το άρθρο 9, παρ. Α.4 του Ν.2947/2001 (ΦΕΚ 228Α) διαδικασία. Ειδικότερα, εξετάζει ήδη στοιχεία που υπέβαλλε ο εκπρόσωπος της επιχείρησης και με τη λήψη των αποτελεσμάτων εργαστηριακής ανάλυσης των ληφθέντων δειγμάτων υλικών θα συντάξει έκθεση ελέγχου, με την οποία η ελεγχόμενη δραστηριότητα θα κληθεί σε απολογία. Ακολούθως θα εκδοθεί αιτιολογημένη Πράξη Βεβαίωσης Παράβασης και Εισήγηση Επιβολής Προστίμου και ταυτόχρονα ο φάκελος της υπόθεσης θα διαβιβασθεί στην οικεία Εισαγγελία Πρωτοδικών για την διερεύνηση τυχουσών αξιόποινων πράξεων. Αξίζει να υπογραμμισθεί ότι κατά τους δύο προηγούμενους ελέγχους της ΕΥΕΠ στην εν λόγω επιχείρηση, στις 18-06-2004 και

‘‘Εννομο αγαθό ‘‘περιβάλλον’’. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

στις 03-12-2008 (2 και 3 σχετικά) διαπιστώθηκε, μεταξύ άλλων, παράνομη λειτουργία χωρίς άδειες διάθεσης λυμάτων, βιομηχανικών αποβλήτων, και διαχείρισης στερεών αποβλήτων καθώς και ανεξέλεγκτη απόθεση στερεών και επικίνδυνων αποβλήτων.

Η επιχείρηση με το ως άνω (4) σχετικό γνωστοποίησε στην αρμόδια Δ/νση Περ/κου και Χωρικού Σχεδιασμού της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας ότι, βάσει του αρ 8, παρ. 1 του Π.Δ. 148/2009, «... θα προβεί άμεσα σε προληπτικές ενέργειες» και ειδικότερα «...σε μικρής κλίμακας μηχανική επεξεργασία του χονδρόκοκκου μίγματος μολύβδου και οξειδίου του μολύβδου και αποθήκευσή του σε ασφαλές κλειστό και στεγανό container» και «ενσάκιση (σε big bags) των παραχθέντων σκωριών και αποθήκευσή των σε αποθηκευτικό χώρο». Ακολούθως, το Σάββατο 12-02-2011, περιήλθε στην υπηρεσία μας ανώνυμη καταγγελία για ενεργοποίηση-επαναλειτουργία του φούρνου τήξης της επιχείρησης. Ενημερώθηκαν σχετικά το Α.Τ. Οινόφυτων και η Εισαγγελία Πλημ/κών Θήβας για τις ενέργειές τους.

Ο Γενικός Επιθεωρητής
Παναγιώτης Μέρκος»

“ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ ΣΤΟΝ ΑΣΠΡΟΠΥΡΓΟ”¹⁰⁹³

«Τον ιδιοκτήτη και τον οδηγό φορτηγού που έριχνε βιομηχανικά απόβλητα στον Απρόπυργο συνέλαβε σήμερα η Αστυνομία. Οι δύο 37χρονοι κατηγορούνται για απόρριψη βιομηχανικών αποβλήτων από χαρτοποιία σε υπαίθριο χώρο. Τα ξημερώματα, έπειτα από πληροφορίες και σε συνεργασία με την Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος του ΥΠΕΧΩΔΕ, η Αστυνομία εντόπισε τον οδηγό του φορτηγού τη στιγμή που προσπαθούσε να καλύψει τα απόβλητα που ο ίδιος έριξε στον υπαίθριο χώρο. Αφού ο οδηγός συνελλήφθη και το φορτηγό κατασχέθηκε, το πρωί συνελήφθη και ο 37χρονος ιδιοκτήτης του φορτηγού, ο οποίος παρουσιάστηκε αυθόρμητα στο αστυνομικό τμήμα Ασπροπύργου».

Τέλος, άλλα δημοσιεύματα της εποχής εκείνης αναφέρουν χαρακτηριστικά :

Δημοσίευμα στον ηλεκτρονικό τύπο «Εθνος» - με τίτλο - **«Θα έφτιαχναν ταψάκια για γλυκά από απόβλητα χαρτοβιομηχανίας!»**,¹⁰⁹⁴ όπου χαρακτηριστικά αναφέρεται: «Με τα απόβλητα χαρτοβιομηχανίας μια εταιρεία στη Θήβα κατασκεύαζε παράνομα ταψάκια για γλυκά, με προφανείς κινδύνους τόσο για τη δημόσια υγεία, όσο και για το περιβάλλον. Του θέματος έχουν ήδη επιληφθεί οι επιθεωρητές

¹⁰⁹³ Χ.Κ. Τεγόπουλος Εκδόσεις Α.Ε. Ηλεκτρονική Έκδοση enet.gr, 16:04 Τετάρτη 15 Ιουλίου 2009

¹⁰⁹⁴ διαθέσιμο στον δικτυακό
τόπο: <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=5952830>

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Περιβάλλοντος του ΥΠΕΧΩΔΕ, η αστυνομία όπως και οι αρμόδιες υπηρεσίες υγιεινής, η περιφέρεια και η νομαρχία και αναμένονται να επιβληθούν αυστηρές ποινές όπως και πρόστιμα πολλών χιλιάδων ευρώ».

Δημοσίευμα στον ηλεκτρονικό τύπο «Έθνος» με τίτλο: **«Ξεπλένουν βιομηχανικά απόβλητα»!**¹⁰⁹⁵, όπου αναφέρεται: «Στη συγκεκριμένη περίπτωση, πληροφορηθήκαμε από το ΥΠΕΧΩΔΕ, το φορτηγό διακινούσε χωρίς άδεια 60 τόνους αποβλήτων που τους εναπόθετε σε μεγάλο λάκκο μέσα σε περιφραγμένη έκταση 4-5 στρεμμάτων. Ο οδηγός συνελήφθη και κατασχέθηκε το φορτηγό».

Από το δελτίο τύπου ΓΑΔΑ,¹⁰⁹⁶ προκύπτει ότι: «Συνελήφθησαν εκπρόσωποι εταιρείας ανακύκλωσης για μόλυνση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Η σύλληψη τους έγινε στο πλαίσιο κοινής στοχευμένης επιχείρησης από τις Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας και του Υπουργείου Περιβάλλοντος», όπου χαρακτηριστικά αναφέρεται: «Στην έκταση αυτή εντοπίστηκαν τέσσερις (4) εδαφοδεξαμενές, οι οποίες περιείχαν υγρά και στερεά επικίνδυνα απόβλητα, ενώ σε μία από αυτές διαπιστώθηκε ότι τα υγρά απόβλητα που περιείχε, μέσω υπόγειου αγωγού, συνέρρεαν σε γειτονικό αγρόκτημα, μολύνοντας με αυτόν τον τρόπο τον περιβάλλοντα χώρο. Επίσης, διαπιστώθηκε ότι, σε παρακείμενη εδαφική έκταση απόθεσης, ενός στρέμματος περίπου, υπήρχαν επικίνδυνα απόβλητα (λυματολάσπη), ενώ από πρόχειρες εκσκαφές που πραγματοποιήθηκαν, σε χώρο έκτασης 2,5 στρεμμάτων περίπου, βρέθηκαν θαμμένα επικίνδυνα στερεά απόβλητα. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα γραφεία της επιχείρησης, κατασχέθηκε το χρηματικό ποσό των 16.000 ευρώ, καθώς επίσης κατασχέθηκαν τέσσερις κάμερες κλειστού και ανοιχτού χώρου και ένα σύστημα καταγραφής, τεχνικά μέσα τα οποία λειτουργούσαν χωρίς την προβλεπόμενη άδεια».

Επίσης από δελτίο τύπου της ΓΑΔΑ¹⁰⁹⁷ «Συνελήφθησαν πέντε (5) άτομα για παράβαση του Νόμου περί προστασίας του περιβάλλοντος. Μετέφεραν με τρία (3) φορτηγά αυτοκίνητα και απέρριπταν σε οικόπεδο στην περιοχή του Βοτανικού μεγάλες ποσότητες επικίνδυνων αποβλήτων», με σχετικές φωτογραφίες στο δικτυακό τόπο: όπου χαρακτηριστικά αναφέρεται: «Μετά από διερεύνηση καταγγελίας και πολήμερες έρευνες αστυνομικοί της Ομάδας Ελέγχου και Πρόληψης Τροχαίων Ατυχημάτων (Ο.Ε.Π.Τ.Α.) της Διεύθυνσης Τροχαίας Αττικής, εντόπισαν πρωινές ώρες της 20^{ης} 11-2013, τρία (3) φορτηγά αυτοκίνητα να εισέρχονται σε οικόπεδο στην οδό Αγ. Πολυκάρπου στον Βοτανικό και να απορρίπτουν απόβλητα. Τα φορτηγά ακινητοποιήθηκαν και συνελήφθησαν οι τρεις (3) οδηγοί, δύο (2) ημεδαποί ηλικίας 40

¹⁰⁹⁵ Βλ. δημοσίευμα στον ηλεκτρονικό τύπο «Έθνος», με τίτλο: «Ξεπλένουν» βιομηχανικά απόβλητα!» <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=5974906> .

¹⁰⁹⁶ http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=34584&Itemid=1206 &lang=, με σχετικές φωτογραφίες στο δικτυακό τόπο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=13245&Itemid=864 &lang,

¹⁰⁹⁷ http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=34584&Itemid=1206 &lang=, με σχετικές φωτογραφίες στο δικτυακό τόπο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=13245&Itemid=864 &lang,

και 46 ετών και ένας (1) ομογενής ηλικίας 33 ετών. Συνελήφθη επίσης και ένας (1) ημεδαπός ηλικίας 47 ετών, ο οποίος διαχειριζόταν τον χώρο και διέθετε το οικόπεδο για την απόθεση των αποβλήτων, έναντι συμφωνημένης αμοιβής».

9.3.B ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Όπως ήδη επισημάνθηκε στην προσπάθειά της η πολιτεία να ενδυναμώσει τους μηχανισμούς ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος ίδρυσε¹⁰⁹⁸ δύο νέες αστυνομικές Υπηρεσίες Ασφαλείας σε Αθήνα και Θεσ/κη αντίστοιχα, σε επίπεδο τμήματος ασφαλείας περιβαλλοντικής προστασίας, τα οποία είναι κατά τόπο αρμόδια ως προς την αντιμετώπιση, σε συνεργασία με τις αρμόδιες Υπηρεσίες του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, καθώς και με αρμόδιες εγχώριες και διεθνείς Υπηρεσίες, Οργανισμούς και όργανα της παράνομης διακίνησης-αποθήκευσης και διασποράς αποβλήτων και γενικά της ρύπανσης του περιβάλλοντος. Η ίδρυση Αστυνομικών Υπηρεσιών της ΕΛ.ΑΣ. με κύριο αντικείμενο δράσης την προστασία του περιβάλλοντος είναι ενθαρρυντικό σημάδι, διότι καταδεικνύει την ενεργοποίηση της Πολιτείας στο θέμα αυτό.

Όσον αφορά στο τμήμα περιβαλλοντικής προστασίας της Δ/σης Ασφάλειας Θεσ/κης από το 2012 έχει επιληφθεί σε 28 υποθέσεις, οι οποίες όλες αφορούσαν σχετικές παραβατικές συμπεριφορές που διώκονται σε βαθμό πλημμελήματος. Η δράση της αρχίζει από το 2014 με 5 υποθέσεις, το 2015 με 6 υποθέσεις, το 2016 επιλήφθηκε σε 6 υποθέσεις, το 2017 επίσης σε 6 και το 2018 σε 5 υποθέσεις.

Όσον αφορά στον τρόπο εξιχνίασης, αυτός προήλθε σε 11 περιπτώσεις με την επ'αυτόφωρο κατάληψη των σχετικών εγκλημάτων, ενώ 17 περιπτώσεις εξιχνιαστήκαν κατόπιν προανάκρισης γενικά.

Καμία από τις 28 περιπτώσεις δεν αφορούσε οργανωμένο έγκλημα, ενώ στις 20 από αυτές υπήρχε η παρουσία ειδικών υπάλληλων συναρμοδίων υπηρεσιών περιβαλλοντικής προστασίας.

Εντοπιστήκαν συνολικά 32 φερόμενοι δράστες εκ των οποίων 01 δημόσιος υπάλληλος, 04 που έφεραν την ιδιότητα του υπαλλήλου στις επιχειρήσεις που μόλυναν και υποβάθμιζαν το περιβάλλον με την δράση τους, ενώ 19 ήταν είτε ιδιοκτήτες, είτε οι νόμιμοι εκπρόσωποι αυτών των επιχειρήσεων. Τέλος, 08 από τους

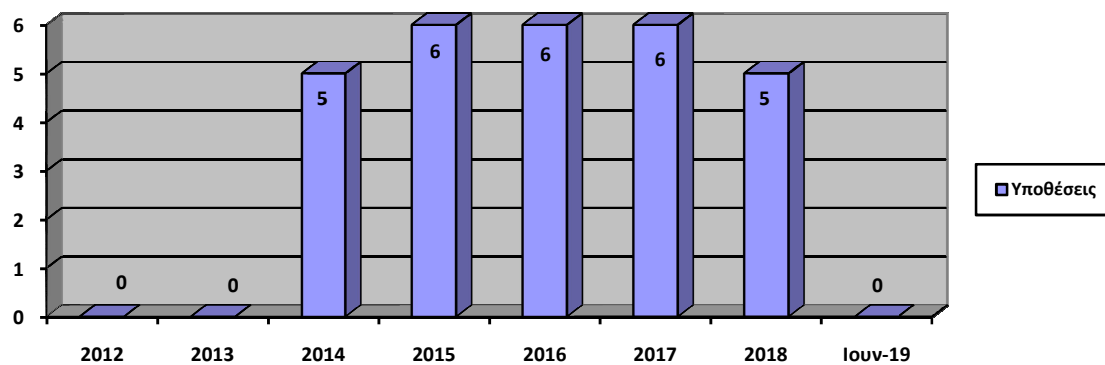
¹⁰⁹⁸ Με το αρ.13 ΠΔ 1/2001(ΦΕΚ Α/1), όπως αντικαταστάθηκε με το αρ.1 Π.Δ.42/2011 (ΦΕΚ Α/1), όπως αντικαταστάθηκε με το αρ. 1 Π.Δ. 42/2011 (ΦΕΚ Α/108)10/05/2011 για τη Διεύθυνση Ασφαλείας Αττικής, Υποδιεύθυνση Προστασίας Περιουσιακών Δικαιωμάτων Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Περιβάλλοντος –Τμήμα Περιβαλλοντικής Προστασίας και για τη Διεύθυνση Ασφαλείας Θεσ/κης –Υποδ/ση Ασφαλείας Θεσ/κης, με το αρ. 11 ΠΔ 48/2006 (ΦΕΚ Α/50), όπως αντικαταστάθηκε με το αρ.2 ΠΔ. 42/2011 και με αρμοδιότητες που πηγάζουν από το αρ. 16 εδ. γ του Π.Δ. 1/2001, όπως αντικαταστάθηκε με το αρ. 1 του Π.Δ.42/2011.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

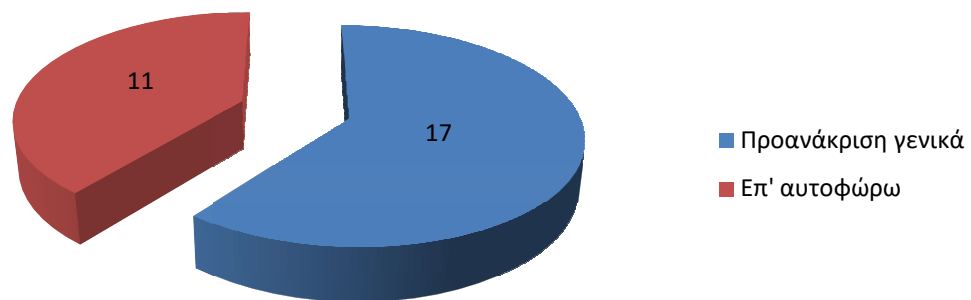
φερόμενους δράστες που συνελήφθησαν είχαν την απλή ιδιότητα του φυσικού προσώπου μη σχετιζόμενου με επιχειρηματική δραστηριότητα.

Παρακάτω αποτυπώνονται σε γραφήματα η στατιστική ανάλυση της δράσης της περιβαλλοντικής αστυνομίας της Δ/σης Ασφαλείας Θεσ/κης:

Υποθέσεις ανά έτος της περιβαλλοντικής αστυνομίας της Δ/σης Ασφαλείας Θεσ/κης(Δ.Α.Θ)

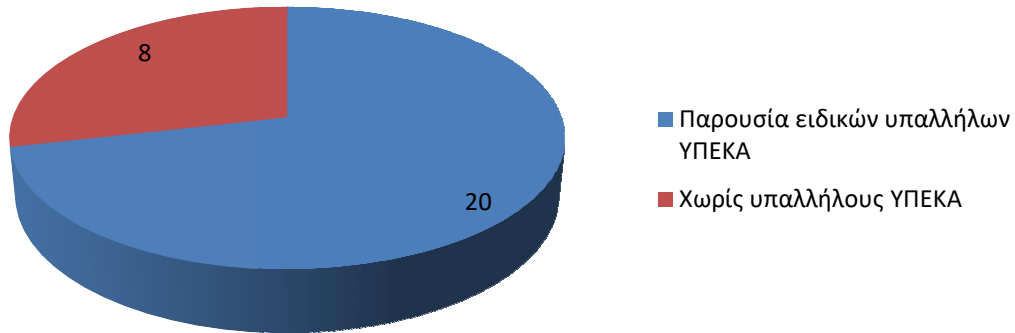

Τρόποι Εξιχνίασης απο το 2012 έως το Ιουν. 2019 επι του συνόλου των υποθεσεων της περιβαλλοντικής Αστυνομίας της Δ.Α.Θ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

**Υποθέσεις απο το 2012 έως Ιουν . 2019 της
περιβαλλοντικής αστυνομίας της ΔΑΘ**

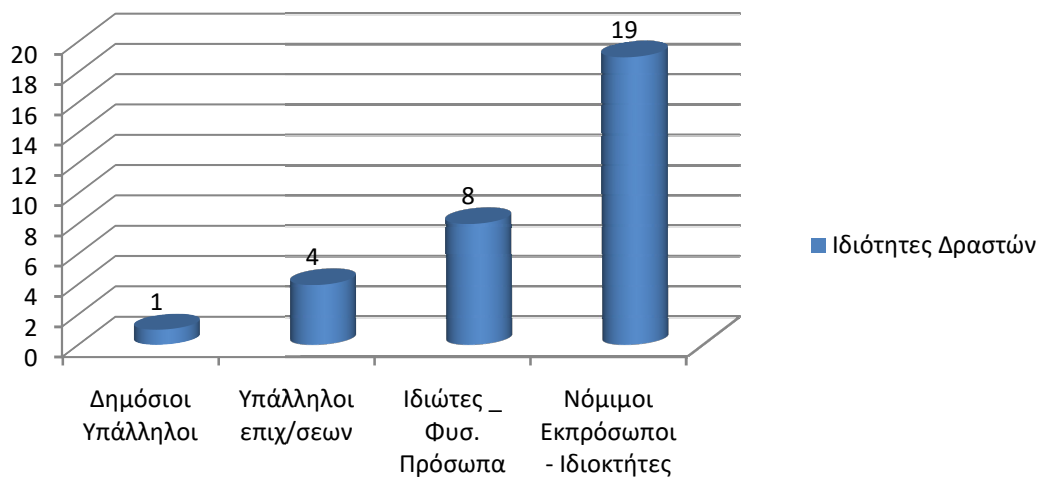
**Υποθέσεις Περιβαλλοντικής
Αστυνομίας της ΔΑΘ**

28

Φερόμενοι Δράστες

32

**Ιδιότητες Δραστών επι του συνολου των υποθεσεων της
περιβαλλοντικής αστυνομίας της ΔΑΘ**

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Πλήθος υποθέσεων Περιβαλλοντικής Αστυνομίας της ΔΑΘ	Πλήθος Εγκλημάτων
28	30

Όσον αφορά στο τμήμα περιβαλλοντικής αστυνομίας της Δ/σης Ασφάλειας Αττικής, έχει επιληφθεί σε 69 περιπτώσεις υποβάθμισης και μόλυνσης του περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα, σε 11 περιπτώσεις το 2012, σε 12 περιπτώσεις το 2013, σε 10 περιπτώσεις το 2014, σε 6 το 2015, σε 7 το 2016, σε 12 το 2017, σε 7 το 2018 και σε 4 περιπτώσεις μέχρι τον Ιούνιο του 2019.

Όσον αφορά στον τρόπο εξιχνίασης, οι 64 περιπτώσεις αφορούσαν την αυτόφωρη κατάληψη και διαδικασία, ενώ 5 υποθέσεις εξιχνιάστηκαν κατόπιν προανάκρισης γενικά. Όλες - πλην μίας - αφορούσαν δικογραφίες που δεν προκύπτει οργανωμένο έγκλημα. Σε αυτή την υπόθεση που πρόέκυψε οργανωμένο έγκλημα, η δράση της εγκληματικής ομάδας αφορούσε στην προσβολή άλλου έννομου αγαθού. Έξι παραβατικές συμπεριφορές αφορούσαν πράξεις που διώκονται σε βαθμό κακουργήματος, ενώ εξήντα τρεις (63) συμπεριφορές αφορούσαν πράξεις που διώκονται σε βαθμό πλημμελήματος.

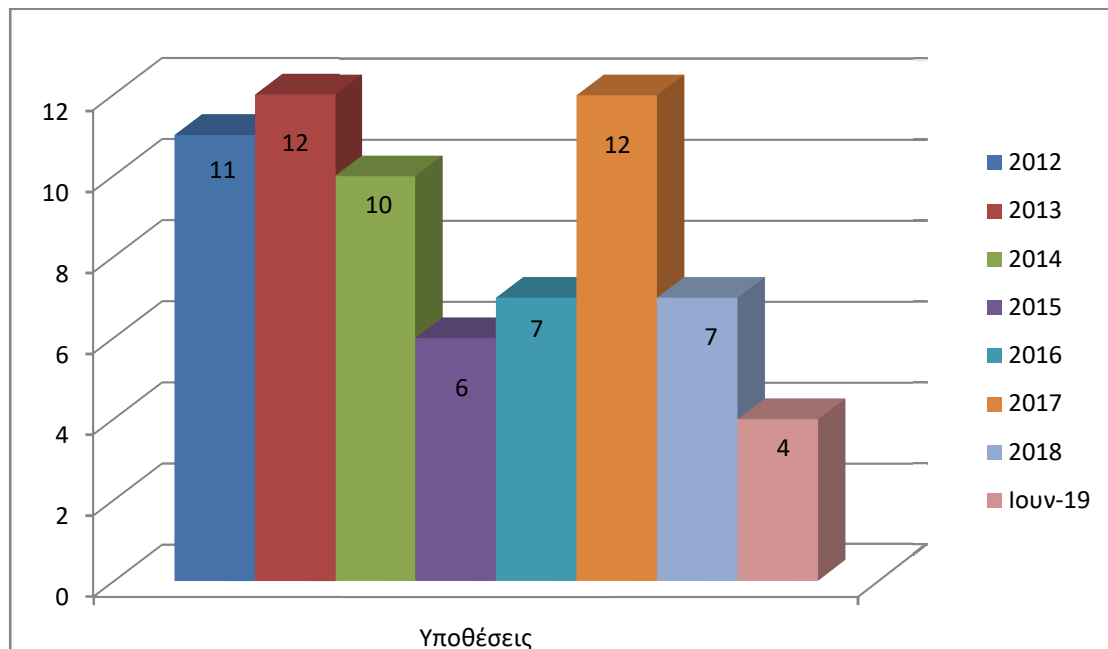
Συνολικά εμφανίζονται 132 δράστες. Σε αυτές τις 69 υποθέσεις προκύπτει ότι υπάρχει εμπλοκή - πολλές φορές και παράλληλη - τόσο απλών υπαλλήλων επιχειρήσεων που υποβαθμίζουν το περιβάλλον με τη κινδυνώδη δράση τους, όσο και ιδιοκτήτες και νόμιμοι εκπρόσωποι των παραπάνω επιχειρήσεων. Επίσης, υπάρχει εμπλοκή Δημοσίων υπαλλήλων - δημοσίων λειτουργών, αλλά και ιδιωτών υπό την έννοια των απλών φυσικών προσώπων που δεν εμπλέκονται με ουσιαστική και συστηματική επιχειρηματική δραστηριότητα.

Πιο συγκεκριμένα επί του συνόλου των 69 υποθέσεων παρατηρήθηκε παράλληλη εμπλοκή 24 περιπτώσεων απλών υπαλλήλων - προσωρινά υπεύθυνων των επιχειρήσεων που υποβαθμίζουν με την δράση τους το περιβάλλον, 12 περιπτώσεων Δημοσίων υπαλλήλων - δημοσίων λειτουργών, 44 περιπτώσεων ιδιοκτητών και νόμιμων εκπρόσωπων επιχειρήσεων που υποβάθμιζαν με την λειτουργία τους το περιβάλλον και 9 περιπτώσεων φυσικών προσώπων - ιδιωτών μη σχετιζόμενων με συστηματική επιχειρηματική δραστηριότητα. Προκύπτει επομένως - επί 69 υποθέσεων - η παράλληλη δράση και συμμετοχή των ως άνω κατηγοριών - ιδιοτήτων δραστών.

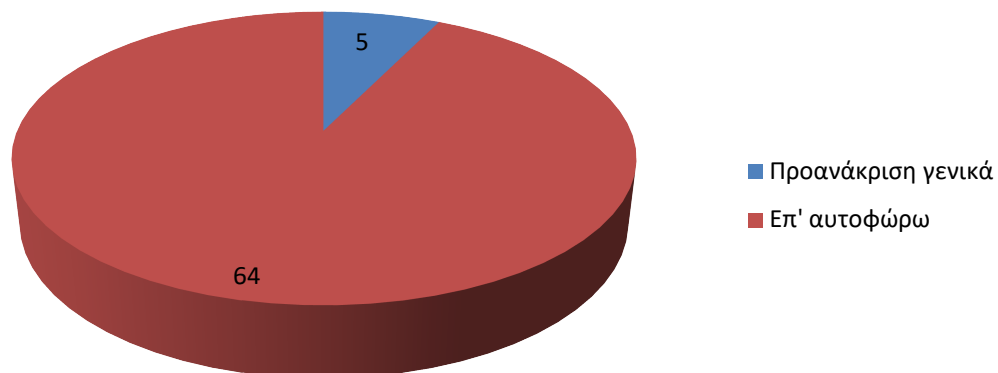
Επισημαίνεται επίσης η καθοριστική παρουσία και συμβολή των επιθεωρητών περιβάλλοντος του ΥΠΕΚΑ στην εξιχνίαση των παραπάνω περιπτώσεων, καθώς εμφανίζεται η παρουσία τους σε 63 από τις 69 περιπτώσεις.

Παρακάτω αποτυπώνονται σε γραφήματα η στατιστική ανάλυση της δράσης της περιβαλλοντικής αστυνομίας της Δ/σης Ασφαλείας Αττικής:

Υποθέσεις ανά έτος της περιβαλλοντικής αστυνομίας της Δ/σης Ασφαλείας Αττικής (Δ.Α.Α)

Τρόποι Εξιχνίασης επι του συνόλου των 69 υποθεσων απο το 2012 εως Ιουν. 2019 της περιβαλλοντικης αστυνομιας της Δ.Α.Α

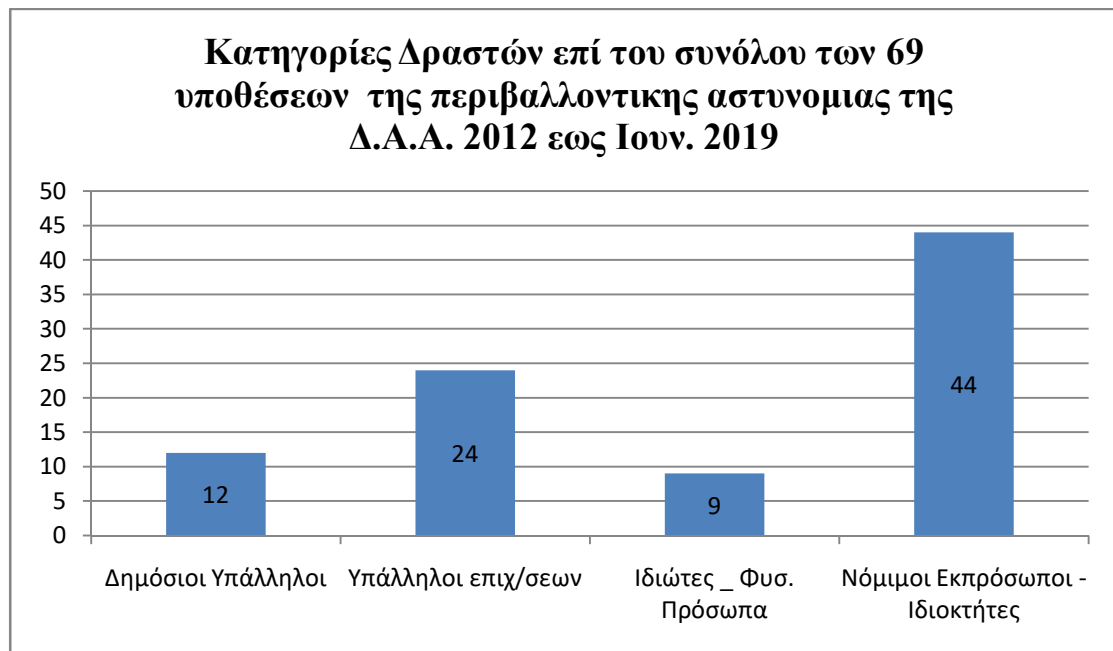
Υποθέσεις της περιβαλλοντικής αστυνομίας της Δ/σης Ασφαλείας Αττικής (Δ.Α.Α)

Φερόμενοι Δράστες

69

132

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Επί του συνόλου των 69 υποθέσεων της περιβαλλοντικής αστυνομίας της Δ/σης Ασφαλείας Αττικής (Δ.Α.Α) έτη 2012 έως Ιουν. 2019

Εξιχνιάσεις παρουσία υπαλλήλων ΥΠΕΚΑ	Εξιχνιάσεις χωρίς την παρουσία υπαλλήλων ΥΠΕΚΑ
63	6

Κακουργήματα	Πλημμελήματα
6	63

Πλήθος υποθέσεων	Πλήθος Εγκλημάτων
69	73

9.3.Γ. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΔΡΑΣΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ

Από την ανάγνωση και την μελέτη των σημαντικών αναφορών τέλεσης εγκλημάτων – έτσι όπως προβλέπεται στην υπ' αριθμ. 1/2017 κανονιστική Διαταγή της

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

ΕΛ.ΑΣ – τις οποίες υπέβαλλαν τα ανωτέρω τμήματα περιβαλλοντικής αστυνομίας, μπορεί να προκύψει και μία περαιτέρω εγκληματολογική ανάλυση σχετικά με τον τρόπο δράσης (modus operandi). Συνδυαστικά δε, με την στατιστική αποτύπωση που προηγήθηκε, μπορούν να προκύψουν συμπεράσματα σχετικά με τα κίνητρα αυτής της υπό εξέτασης συμπεριφοράς και μία γενικότερη συμπερασματική αποτύπωση – με βάση τις ανωτέρω παραμέτρους - σχετικά με τον ενιαίο τρόπο που επιβάλλεται να αντιδρά η πολιτεία ως ενιαίο οργανικό σύνολο στην προσπάθειά της για την προστασία του περιβάλλοντος.

Μερικές αξιοσημείωτες περιπτώσεις που προκύπτουν από τις εν λόγω σημαντικές αναφορές (αφαιρώντας στοιχεία που άπτονται των προσωπικών δεδομένων) είναι οι παρακάτω:

Στην υπ' αριθμ. **2.372.705/14-12-2013** σηματική αναφορά - **«Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012»** - αναφέρεται ότι απογευματινές ώρες της 13ης/12/2013, από την αρμόδια Υπηρεσία, συνελήφθη ο του και της, γεν., κατηγορούμενος για παράβαση του άρθρου 3, α § β του Ν.4042/2012 (ΦΕΚ 24/Α/13-02-2012) που τιμωρείται σύμφωνα με το άρθρο 28 του Ν.1650/1986 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με το άρθρο 7 του Ν.4042/2012 «Περί ποινικής προστασίας Περιβάλλοντος κτλ.».

Συγκατηγορούμενη για τις ίδιες ως άνω παραβάσεις τυγχάνει και η εργαζόμενη στο Νοσοκομείο Παίδων «Αγία Σοφία», υπεύθυνη της επιτροπής Υγειονομικής Διαχείρισης Αποβλήτων, η οποία και αναζητείται για την σύλληψη της.

Ειδικότερα την 13η-12-2013 και ώρα 07:00 στον ΧΥΤΑ Φυλής Αττικής, κατελήφθη από υπάλληλους του προαναφερόμενου χώρου το υπ' αριθ. ΙΧ Φορτηγό με διακριτικά, μάρκας, ιδιοκτησίας του Δήμου, το οποίο οδηγούσε ο συλληφθείς, να μεταφέρει σε κλειστό μεταλλικό κάδο συμπίεσης (press container), απορρίμματα από το Γενικό Νοσοκομείο Παίδων «Αγία Σοφία». Ύστερα από δειγματοληπτικό έλεγχο των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος διαπιστώθηκε ότι μεγάλος αριθμός μαύρων πλαστικών περιεκτών περιείχε νοσοκομειακά απόβλητα (σύριγγες που περιείχαν υπολείμματα αίματος, απορροφητικά πανιά, γάζες εμποτισμένες με αίμα ή σωματικά υγρά, βελόνες συρίγγων εντός προστατευτικού κελύφους, ορούς και γυάλινες συσκευασίες με υπολείμματα φαρμακευτικών ουσιών). Κατά τον έλεγχο των αποβλήτων για τυχόν εκπομπή ακτινοβολίας, έδωσαν ενδείξεις για εκπομπή ακτινοβολίας πολλαπλάσιας του φυσικού υποβάθρου. Το υπ' αριθ. ΙΧ Φορτηγό κατασχέθηκε από την Υπηρεσία και παραδόθηκε υπό μεσεγγύηση στον οδηγό του.

Στην υπ' αριθμ. **2.327.535/22-11-2013** σηματική αναφορά - **«Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012»**- αναφέρεται ότι κατόπιν τηλεφωνικών καταγγελιών στη Δ/ση Τροχαίας Αττικής/Ο.Ε.Π.Τ.Α, περιήλθαν πληροφορίες ότι εδώ και περίπου ένα χρόνο τα υπ' αριθ. και φορτηγά οχήματα χωρίς παραστατικά, αδειάζουν παράνομα

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

άγνωστα υλικά εισερχόμενα από την είσοδο επί της οδού περιοχή Αθηνών, σε οικοπέδο το οποίο προορίζεται για την ανέγερση του ποδοσφαιρικού γηπέδου του Παναθηναϊκού. Αστυνομικοί της προαναφερόμενης Υπηρεσίας, την 20η/11/2013 και από ώρες 05.35 έως 05.50 κατέλαβαν επ' αυτοφώρω τους οδηγούς των προαναφερόμενων φορτηγών να εισέρχονται στο ανωτέρω οικόπεδο και να αποθέτουν απόβλητα άγνωστης ταυτότητας και προέλευσης και ακολούθως να επιχειρούν να εξέλθουν διευκολυνόμενοι για την είσοδο και την έξοδο από έτερο τέταρτο άτομο το οποίο φέρεται να διατηρεί κλειδιά των εισόδων στο οικόπεδο, να ελέγχει την είσοδο και να διαχειρίζεται το χώρο για τη διάθεση αποβλήτων έναντι συμφωνημένης αμοιβής. Συγκεκριμένα κατά το χρονικό διάστημα από 05:25' μέχρι 05:50' της 20ης/11/13, ο (β) διαπιστώθηκε να εξέρχεται από το υπ' αριθμ: Ι.Χ.Ε. αυτοκίνητο ιδιοκτησίας του και μιλώντας στο κινητό του τηλέφωνο να ανοίγει την είσοδο του προαναφερόμενου οικοπέδου, με σκοπό να εισέλθουν σταδιακά τα υπ' αριθ. φορτηγά οχήματα και να απορρίψουν το φορτίο του. Κατά την έξοδο των οχημάτων και αφού είχαν απορρίψει το φορτίο τους, ακινητοποιήθηκαν και οδηγήθηκαν στο κατάστημα της Υ.Τ. Αθηνών. Εκεί διαπιστώθηκε ότι οδηγός του υπ' αριθμ: Ι.Χ.Φορτηγού μάρκας ιδιοκτησίας (επ): ήταν ο (γ) κατηγορούμενος, οδηγός του υπ' αριθμ: Ι.Χ.Φορτηγού μάρκας ιδιοκτησίας της εταιρίας Ο.Ε. ήταν ο (α) κατηγορούμενος, οδηγός του υπ' αριθμ: Δ.Χ.Φορτηγού μάρκας ιδιοκτησίας ήταν ο (δ) κατηγορούμενος. Ακολούθως κληθήκαν Επιθεωρητές Περιβάλλοντος προκειμένου να διαπιστώσουν την ταυτότητα των διατεθέντων αποβλήτων, τις ιδιότητες, την προέλευσή τους και την νομιμότητα της διαχείρισής τους. Από την αυτοψία που διενεργήσανε οι προαναφερθέντες επιθεωρητές, διαπιστώσανε τα ακόλουθα: Σε έκταση επιφάνειας κατ' εκτίμηση 40 στρεμμάτων είχαν αποτεθεί σε ύψος δύο έως έξι (2-6) μέτρων απόβλητα (ενδεικτικά και όσα ήταν δυνατόν να αναγνωριστούν): α) κυρίως ΑΕΚΚ (όλη η γκάμα αποβλήτων ΑΕΚΚ που αναφέρονται με τον αρχικό διψήφιο Κωδικό 17 ως μη επικίνδυνα και εν δυνάμει επικίνδυνα με βάση τον Ευρωπαϊκό Κατάλογο Αποβλήτων του Παραρτήματος Ι της ΚΥΑ 13588/725/2006 (ΦΕΚ 383 Β) και τα οποία είχαν συνδιατεθεί με μεγάλο ποσοστό αστικών αποβλήτων (σκουπιδιών), β) μεταλλουργικά απόβλητα ανοικτού έως σκούρου γκριζού χρώματος, λεπτόκοκκα ή σε συσσωματώματα, χύδην ή σε μεσάσάκκους (big bags), τα οποία ανέδυσαν έντονη οσμή Αμμωνίας σε 15 τουλάχιστον διακριτές θέσεις που εντοπίστηκαν στον παραπάνω χώρο και περί τα 30 φορτία περίπου με εκτιμώμενο βάρος 25 τόνων έκαστο. Τα εν λόγω απόβλητα εκτιμάται ότι αντιστοιχούν στον κωδικό ΕΚΑ 10 03 15, (εν δυνάμει επικίνδυνο απόβλητο) και με περιγραφή «εξαφρίσματα που είναι εύφλεκτα ή εκλύουν κατά την επαφή με το νερό εύφλεκτα αέρια σε επικίνδυνες ποσότητες» και το αντικατοπτρικό αυτού απόβλητο με κωδικό ΕΚΑ 10 03 16, γ) απόβλητα καταστροφής ή ανακύκλωσης tonner, τα οποία μάλλον κατατάσσονται στα εν δυνάμει επικίνδυνα σύμφωνα με τον ΕΚΑ, δ) απόβλητα βαφείου υφασμάτων, κατ'

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

εκτίμηση 8-10 φορτία, ε) θρυμματισμένα απόβλητα πλαστικών μερών ανακυκλωμένων οχημάτων κατ' εκτίμηση 2 φορτία, τα οποία μάλλον κατατάσσονται στα εν δυνάμει επικίνδυνα σύμφωνα με τον ΕΚΑ, στ) μεταχειρισμένα ελαστικά οχημάτων κατ' εκτίμηση ένα φορτίο, ζ) μικρή ποσότητα φαρμακευτικώνσκευασμάτων (πολυβιταμίνες, εντομοαπωθητικά σπρέϋ κ.α.), μέσα σε κουτιά συσκευασίας, κατ' εκτίμηση ένα φορτίο, η) απόβλητα τούβλα κατ' εκτίμηση θερμομονωτικά για εσωτερική επένδυση κλιβάνου ή καμινάδας με εμφάνιση επικαθήσεων, τα οποία μάλλον κατατάσσονται στα εν δυνάμει επικίνδυνα σύμφωνα με τον ΕΚΑ, κατ' εκτίμηση ένα φορτίο, θ) άλλα μη αναγνωρίσιμα απόβλητα. Οι ως άνω διαπιστωθείσες δραστηριότητες στο συγκεκριμένο χώρο συνιστούν παράνομη συλλογή, μεταφορά και ανεξέλεγκτη διάθεση μη επικινδύνων και εν δυνάμει επικινδύνων αποβλήτων χωρίς τις απαιτούμενες μελέτες, εγκρίσεις και άδειες και χωρίς την λήψη και τήρηση των ελάχιστων απαιτούμενων μέτρων, όρων, περιορισμών και προδιαγραφών για την διαχείριση των συγκεκριμένων αποβλήτων βάσει της ΚΥΑ 50910/2727/2003 (ΦΕΚ 1909 Β) της ΚΥΑ 15388/725/2006 (ΦΕΚ 383 Β), της ΚΥΑ 24944/1159/2006 (ΦΕΚ 791 Β), προκάλεσαν εκτεταμένη ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος, κατά την έννοια του άρθρου 2 του Ν.1650/1986 (ΦΕΚ 160 Α) με συνεπαγόμενο ευθύ και σοβαρό κίνδυνο ευρείας βλάβης στο έδαφος, τα επιφανειακά και τα υπόγεια ύδατα και επιβάρυνσης της ατμόσφαιρας και άμεσο κίνδυνο για τη δημόσια υγεία, εμπίπτουν στα αδικήματα του άρθρου 3 του Ν.4042/2012 (ΦΕΚ 24Α) και διώκονται σύμφωνα με το άρθρο 28 του Ν.1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του Ν.4042/2012. Σύμφωνα με τους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος το ελάχιστο κόστος νόμιμης διαχείρισης των ΑΕΚΚ εκτιμάται σε 13 ευρώ ανά τόνο αποβλήτου μόνο για την είσοδο σε αδειοδοτημένο χώρο, προσαυξημένο κατά το κόστος μεταφοράς, σύμφωνα με όσα δήλωσαν οι μεταφορείς. Το ελάχιστο κόστος διάθεσης αστικών αποβλήτων (σκουπιδιών) στο ΧΥΤΑ Φυλής από ιδιώτες ανέρχεται σήμερα σε 60 ευρώ ανά τόνο αποβλήτου, προσαυξημένο κατά το κόστος μεταφοράς. Ενώ το ελάχιστο κόστος νόμιμης συνολικής διαχείρισης των εν δυνάμει επικινδύνων αποβλήτων που εντοπίστηκαν στο χώρο εκτιμάται σε 500-600 ευρώ ανά τόνο αποβλήτου. Με βάση τα ανωτέρω προκύπτει ότι από την συγκεκριμένη παράνομη διαχείριση των αποβλήτων που διατέθηκαν στο χώρο συνεπάγεται για τον εκάστοτε Παραγωγό αποβλήτων εξοικονόμηση (αποφυγή) δαπάνης, που μεταφράζεται σε γινόμενο της διατεθείσας ποσότητας με το μοναδιαίο κόστος διαχείρισης. Εφόσον τα συγκεκριμένα απόβλητα προέρχονται από έναν ή μικρό αριθμό Παραγωγών, τότε προκύπτει προσπορισμός οφέλους δεκάδων χιλιάδων ευρώ κατά περίπτωση. Από την προανάκριση που διενεργήθηκε και από τα δελτία αποστολής του υπ' αριθμ: οχήματος, διαπιστώθηκε ότι τα απόβλητα που εκφόρτωσε ο (γ).... κατηγορούμενος προέρχονται από την εταιρία ΑΕ., η οποία εδρεύει στα Βοιωτίας, διευθυντής της οποίας τυγχάνει ο (ε).... κατηγορούμενος, ο οποίος δήλωσε στους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος ότι η επιχείρησή του παράγει δύο κωδικούς εξαφρισμάτων κατά τον Ευρωπαϊκό Κατάλογο Αποβλήτων (Ε.Κ.Α.): i) «100315» (εν

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

δυνάμει επικίνδυνα απόβλητα), τα οποία παραλαμβάνονται από την εταιρεία στον, η οποία όμως δεν διαθέτει άδεια μεταφοράς επικινδύνων αποβλήτων και ii) «100316» (αντικατοπτρικό). Ως εκ τούτου τα προαναφερόμενα εν δυνάμει επικίνδυνα απόβλητα διακινούνταν χωρίς τα απαραίτητα έντυπα αναγνώρισης από μεταφορέα που δεν διέθετε τις απαραίτητες άδειες μεταφοράς-διαχείρισης. Επιπλέον από έλεγχο που διενεργήθηκε, διαπιστώθηκε ότι ο αριθμός πλαισίου του υπ' αριθ. Ι.Χ. Φορτηγού μάρκας που οδηγούσε ο (γ) κατηγορούμενος, έφερε στοιχεία πλαστογράφησης και δεν ήταν ο εργοστασιακά εντυπωμένος επ'αυτού. Επιπλέον, οι πινακίδες του υπ' αριθμ: Δ.Χ.Φορτηγού μάρκας με αριθμό πλαισίου που οδηγούσε ο (δ) κατηγορούμενος, δεν αντιστοιχούν σε αυτό, καθώς φέρει διαφορετικό αριθμό πλαισίου, ο οποίος από έλεγχο που έγινε δεν έφερε ενδείξεις παραποίησης-πλαστογράφησης.

Στην υπ' αριθμ **2.383.600/19-12-2013** **σηματική αναφορά - «Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012»** - αναφέρεται ότι μεσημβρινές ώρες της 18ης/12/2013 στον χώρο του ΧΥΤΑ Φυλής στα Άνω Λιόσια - Αττικής, από Αστυνομικούς της αρμόδιας Υπηρεσίας, συνελήφθησαν οι κάτωθι:

α) του και της γεν. στην,
 β) του και της γεν. στο,
 γ) του και της γεν. στα ...,
 δ) του και της γεν. στην,
 ε) του και της γεν. στο,
 στ),
 ζ),
 κατηγορούμενοι για παράβαση του άρθρου 3, παρ. α § β του Ν.4042/2012 (ΦΕΚ 24/Α/13-02-2012) που τιμωρείται σύμφωνα με το άρθρο 28 του Ν.1650/1986, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με το άρθρο 7 του Ν.4042/2012 «Περί ποινικής προστασίας Περιβάλλοντος κτλ.».

Συγκατηγορούμενοι των ανωτέρω για τις ίδιες ως άνω παραβάσεις τυγχάνουν και οι κάτωθι υπεύθυνοι των επιτροπών Υγειονομικής Διαχείρισης Αποβλήτων των εμπλεκόμενων Νοσοκομείων, για τους οποίους εκδόθηκαν αναζητήσεις για την σύλληψή τους εντός των ορίων του αυτοφώρου :

η),
 θ),
 ι),
 ια),
 ιβ),
 ιγ),
 ιδ),
 ιε),

Ως προς τους υπευθύνους των επιτροπών Υγειονομικής Διαχείρισης Αποβλήτων των Νοσοκομείων « Η ΠΑΜΜΑΚΑΡΙΣΤΟΣ» και Γενικού Νοσοκομείου

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Ελευσίνας «ΘΡΙΑΣΙΟ» δεν κατέστη δυνατόν να εξακριβωθούν τα στοιχεία τους. Ειδικότερα αναφέρονται τα ακόλουθα:

Πρωινές ώρες της 18ης/12/2013, αστυνομικοί της αρμόδιας Υπηρεσίας μετέβησαν στον χώρο του ΧΥΤΑ Φυλής του Δήμου Α. Λιοσίων, προκειμένου να συνδράμουν υπαλλήλους της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος της Περιφέρειας Αττικής σε περιβαλλοντικό έλεγχο – αυτοψία. Με την άφιξη των Αστυνομικών στο χώρο εντοπίστηκαν συνολικά επτά φορτηγά οχήματα, έξι τύπου press container και ένα απορριμματοφόρο.

Συγκεκριμένα:

1) το υπ' αριθ: ΙΧ φορτηγού, ιδιοκτησίας του ΔΗΜΟΥ, το οποίο οδηγούσε ο α) κατηγορούμενος είχε μεταφέρει με κλειστό μεταλλικό κάδο συμπίεσης (press container) από το Νοσοκομείο Παίδων « Η Αγία Σοφία » νοσοκομειακά απόβλητα αναμεμιγμένα με αστικά απορρίμματα, τα οποία είχε διαθέσει στον χώρο του ενεργού κυττάρου του ΧΥΤΑ.

2) το υπ' αριθ: ΙΧ φορτηγού, ιδιοκτησίας του ΔΗΜΟΥ, το οποίο οδηγούσε ο β) κατηγορούμενος είχε μεταφέρει με κλειστό μεταλλικό κάδο συμπίεσης (press container) από το Γενικό Νοσοκομείο Αθηνών «Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ» νοσοκομειακά απόβλητα αναμεμιγμένα με αστικά απορρίμματα, τα οποία είχε διαθέσει στον χώρο του ενεργού κυττάρου του ΧΥΤΑ.

3) το υπ' αριθ: ΙΧ φορτηγού, ιδιοκτησίας του ΔΗΜΟΥ, το οποίο οδηγούσε ο γ) κατηγορούμενος είχε μεταφέρει με κλειστό μεταλλικό κάδο συμπίεσης (press container) από το Γενικό Νοσοκομείο «ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ» νοσοκομειακά απόβλητα αναμεμιγμένα με αστικά απορρίμματα, τα οποία είχε διαθέσει στον χώρο του ενεργού κυττάρου του ΧΥΤΑ.

4) το υπ' αριθ: ΙΧ φορτηγού, ιδιοκτησίας του ΔΗΜΟΥ, το οποίο οδηγούσε ο δ) κατηγορούμενος είχε μεταφέρει με κλειστό μεταλλικό κάδο συμπίεσης (press container) από το Νοσοκομείο « Η ΠΑΜΜΑΚΑΡΙΣΤΟΣ» νοσοκομειακά απόβλητα αναμεμιγμένα με αστικά απορρίμματα, τα οποία είχε διαθέσει στον χώρο του ενεργού κυττάρου του ΧΥΤΑ.

5) το υπ' αριθ: ΙΧ φορτηγού, ιδιοκτησίας του ΔΗΜΟΥ, το οποίο οδηγούσε ο ε) κατηγορούμενος είχε μεταφέρει με κλειστό μεταλλικό κάδο συμπίεσης (press container) από άγνωστα σε αυτόν Νοσοκομεία-χώρους καθώς η φόρτωση είχε γίνει νωρίτερα από άλλους οδηγούς, νοσοκομειακά απόβλητα αναμεμιγμένα με αστικά απορρίμματα, τα οποία είχε διαθέσει στον χώρο του ενεργού κυττάρου του ΧΥΤΑ. Μέρος ή το σύνολο των παραπάνω αποβλήτων προέρχεται από το Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο «ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟ», καθώς εντός των αποβλήτων βρέθηκε χαρτί-έγγραφο με το λογότυπο του Νοσοκομείου.

6) το υπ' αριθ: ΙΧ φορτηγού απορριμματοφόρου, ιδιοκτησίας του ΔΗΜΟΥ, το οποίο οδηγούσε ο στ) κατηγορούμενος είχε μεταφέρει αστικά απορρίμματα αναμεμιγμένα με νοσοκομειακά απόβλητα, τα οποία είχε συλλέξει εκτός των άλλων και από κάδο έξωθεν από το «Νεφρολογικό Κέντρο-

Μονάδα Αιμοκάθαρσης» στην Ελευσίνα και τα οποία είχε διαθέσει στον χώρο του ενεργού κυττάρου του ΧΥΤΑ.

7) το υπ' αριθμ. IX φορτηγού, ιδιοκτησίας του ΔΗΜΟΥ, το οποίο οδηγούσε ο ζ) κατηγορούμενος είχε μεταφέρει με κλειστό μεταλλικό κάδο συμπίεσης (press container) από το Γενικό Νοσοκομείο Ελευσίνας «ΘΡΙΑΣΙΟ» νοσοκομειακά απόβλητα αναμειγμένα με αστικά απορρίμματα, τα οποία είχε διαθέσει στον χώρο του ενεργού κυττάρου του ΧΥΤΑ.

Κατόπιν δειγματοληπτικού ελέγχου των υπαλλήλων της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος της Περιφέρειας Αττικής στα απορρίμματα του κάθε οχήματος διαπιστώθηκε ότι εντός μαύρων πλαστικών περιεκτών υπήρχαν νοσοκομειακά απόβλητα [σύριγγες που περιείχαν υπολείμματα αίματος, απορροφητικά πανιά, γάζες εμποτισμένες με αίμα ή σωματικά υγρά, ορούς και γυάλινες συσκευασίες με υπολείμματα φαρμακευτικών ουσιών, κ.λ.π. δηλαδή ουσιών που χρήζουν ενδονοσοκομειακού διαχωρισμού και ειδικής διαχείρισης βάση της ΚΥΑ οικ. 146163/2012 (ΦΕΚ 1537B)]. Με εντολή της Εισαγγελέως Περιβάλλοντος τα παραπάνω απόβλητα μεταφέρθηκαν στον εγγύτερο χώρο ασφαλούς διαχείρισής τους.

Η ως άνω διαπιστωθείσα διάθεση επικίνδυνων αποβλήτων υγειονομικών μονάδων μαζί με αστικά απόβλητα αντίκειται στις διατάξεις της Κ.Υ.Α. οικ. 146163/08-05-2012 (ΦΕΚ. 1537B), συνιστά αδίκημα του άρθρου 3, παρ. α, β του Ν.4042/2012 (ΦΕΚ 24/Α/13-02-2012) που τιμωρείται σύμφωνα με το άρθρο 28 του Ν.1650/1986, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με το άρθρο 7 του Ν.4042/2012. Τα υπ' αριθ. φορτηγά κατασχέθηκαν και παραδόθηκαν υπό μεσεγγύηση στους οδηγούς αυτών αντίστοιχα.

Στην υπ' αριθμ. 2.420.988/ 10-01-2014 σηματική αναφορά - «Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012» - αναφέρεται ότι ύστερα από ανώνυμη καταγγελία που περιήλθε στην Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος του Υ.Π.Ε.Κ.Α (Ε.Υ.Ε.Π) για εκφόρτωση ύποπτου φορτίου αποβλήτων ξυλείας σε κακή κατάσταση από πλοίο με ονομασία «STOVE TRADER», στο λιμάνι του Λαυρίου, μεσημβρινές ώρες της 08ης-01-2014, Επιθεωρητές Περιβάλλοντος του Υ.Π.Ε.Κ.Α., διενήργησαν έλεγχο - αυτοψία κατά την οποία διαπιστώθηκε επί της πλατείας (ντόκου) του λιμένα Λαυρίου, η ύπαρξη οκτώ (8) ανοικτών μεταλλικών κάδων ιδιοκτησίας της εταιρείας, της οποίας πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος είναι ο, ως πρόεδρος και Διευθύνων σύμβουλος της εταιρείας με την επωνυμία και υπεύθυνος για την τήρηση των σχετικών περιβαλλοντικών όρων είναι ο (β) κατηγορούμενος, οι οποίοι ήταν έμποροι με απόβλητα – κατάλοιπα ξυλείας εμφανώς βρεγμένα και μερικώς καμένα. Οι κάδοι αυτοί ήταν σκεπασμένοι με δίχτυ, μέρος του αποβλήτου είχε διαφύγει - χυθεί στο διαστρωμένο δάπεδο του λιμένα και είχε παρασυρθεί εν μέρει από τα όμβρια ύδατα σε παρακείμενο κανάλι και από εκεί μέσω σχάρας στο φρεάτιο και στον αγωγό παροχέτευσης των ομβρίων. Επίσης, ποσότητα του αποβλήτου κατ' εκτίμηση όγκου 5-6 κυβικών μέτρων και βάρους 20 τόνων είχε αποτεθεί επί του διαστρωμένου δαπέδου του λιμένα έμπροσθεν του κάδου ενός

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

σταθμευμένου στη θέση αυτή, φορτωτή-εκσκαφέα. Η εναπόθεση ποσότητας του εν λόγω αποβλήτου επί του δαπέδου του λιμένα Λαυρίου και η διαφυγή και παράσυρση ποσότητας αυτού από τα όμβρια ύδατα συνιστά άμεσο κίνδυνο ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος (εδάφους, υδάτων και ατμόσφαιρας). Από έρευνα που διενήργησε η Ε.Υ.Ε.Π. διεπίστωσε ότι τα ανωτέρω απόβλητα προέρχονταν από το προαναφερόμενο πλοίο, το φορτίο του οποίου ανεφλέγει εν πλω στις 23-07-2013 και παραχωρήθηκαν από την ασφαλιστική εταιρεία στην εταιρεία προκειμένου αυτή να προβεί στην καταστροφή αυτών. Τα παραπάνω απόβλητα αποτελούν ένα μικρό μέρος του συνόλου της καμένης ξυλείας, το μεγαλύτερο μέρος της οποίας κατέληξε σε τμήμα αγροτεμαχίου στην περιοχή του Δήμου Ασπροπύργου, το οποίο μισθώνει ο (α) κατηγορούμενος. Η εταιρεία μετέφερε σταδιακά κατά το διάστημα από 10/12/2013 έως και 03/01/2014 το μεγαλύτερο μέρος των παραπάνω απόβλητων, το οποίο ανέρχεται σε 5.800 τόνους περίπου καμένης και βρεγμένης ξυλείας και τα παρέδωσε στην εταιρεία, της οποίας διαχειριστής τυγχάνει ο ως διαχειριστής της εταιρείας με την επωνυμία Εν συνεχεία, η εναπόθεσε αυτά στο αγροτεμάχιο που εκμισθώνει ο (α) κατηγορούμενος. Η παραπάνω εναπόθεση της κύριας ποσότητας (5.800 τόνων) του αποβλήτου αυτού στο αγροτεμάχιο του (α) κατηγορούμενου, επί του εδάφους, εκτίνεται κατ' εκτίμηση των Επιθεωρητών σε 5-7 στρέμματα και σε ύψος 4-6 μέτρα και βρίσκεται σε άμεση γειτνίαση με ανοιχτή υπαίθρια εγκατάσταση σταυλισμού προβάτων. Ο προαναφερόμενος χώρος δεν πληροί στοιχειωδώς τις προδιαγραφές για αποθήκευση στερεών μη επικινδύνων αποβλήτων και η εναπόθεση αυτών συνιστά ευθεία ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος κατά τους ορισμούς των παραγράφων 2 και 4 του άρθρου 2 του Ν.1650/1986 και άμεσο κίνδυνο για την δημόσια υγεία. Επιπλέον, η όλη διαχείριση του συγκεκριμένου αποβλήτου - όπως συντελέστηκε - εμπίπτει στα αδικήματα του άρθρου 3, παρ. α και β, του Ν.4042/2012, η οποία διώκεται κατά το άρθρο 7 του Ν.4042/2012. Οι παραπάνω ποσότητες αποβλήτων κατασχέθηκαν και παραδόθηκαν υπό μεσεγγύηση στους (α) και (β) κατηγορουμένους αντίστοιχα. Επισημαίνεται ότι η διαχείριση τέτοιου είδους αποβλήτων κοστολογείται αναλόγως του χαρακτηρισμού τους ως μη επικίνδυνα ή επικίνδυνα απόβλητα από μερικές δεκάδες ευρώ ανά τόνο για μη επικίνδυνο απόβλητο έως διακόσια με τριακόσια ευρώ ανά τόνο για επικίνδυνο απόβλητο αυτού του τύπου. Τέλος, χρήζει διερεύνησης τυχούσα σχεδιαζόμενη επαναχρησιμοποίηση μέρους των συγκεκριμένων αποβλήτων ως ξυλεία υποδεέστερης ποιότητας ή η διοχέτευσή τους στην αγορά ως πέλλετ καύσης ή προσάναμμα για τζάκια ή ως καύσιμο βιομάζας με τις δυσμενείς συνέπειες για το περιβάλλον και τη δημόσια υγεία που συνεπάγονται τυχόν τέτοιες χρήσεις.

Στην υπ' αριθμ. 1.278.431/ 31-05-2012 σηματική αναφορά εγκλημάτων - «Νομοθεσία περί προστασίας αργαιοτήτων και εν γένει πολιτιστικής κληρονομιάς» - αναφέρεται προ ημερών κατόπιν καταγγελίας στην αρμόδια Υπηρεσία, παράνομη εκμετάλλευση λατομείου αδρανών υλικών, το οποίο βρίσκεται

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

στην θέση της περιοχής «Μερέντα» του Δήμου Μαρκοπούλου. Αστυνομικοί της υπηρεσίας την 30η-05-2012 και περί ώρα 05.00 εισήλθαν εντός του λατομικού χώρου, από δύσβατο μονοπάτι, καθώς η είσοδος από τον δρόμο που οδηγεί σ' αυτό δεν είναι εφικτή λόγω της τοποθέτησης μεταλλικής πόρτας και της ύπαρξης φυλάκων - «τσιλιαδόροι», οι οποίοι ενημερώνουν άμεσα με σύστημα ενδοεπικοινωνίας παρευρισκόμενους εργάτες του παράνομου λατομικού χώρου αντιλαμβανόμενοι οποιαδήποτε παρουσία αστυνομικών η άγνωστων προς αυτούς ατόμων. Περί ώρα 06.30 παρατηρήθηκε κινητικότητα εντός λατομικού χώρου από δύο άτομα (φύλακες), ο ένας εξ αυτών άνοιξε την πόρτα εισόδου του παράνομου λατομικού χώρου, επιτρέποντας την είσοδο των οχημάτων και συγκεκριμένα των: α) χρώματος ερυθρού, μάρκας ιδιοκτησίας και οδηγό τον, β) χρώματος ερυθρού, μάρκας, ιδιοκτησίας και οδηγό τον , γ) χρώματος λευκού μάρκας, ιδιοκτησίας και οδηγό τον ,δ) μάρκας, χρώματος μαύρου, ιδιοκτησίας και οδηγό τον ,ε) μάρκας χρώματος λευκού με οδηγό τον και στ) μάρκας χρώματος μπλε με ιδιοκτήτη.....και οδηγό, εκ των οποίων το υπ' αριθμ. ήταν φορτωμένο με «μπάζα», και κατευθύνθηκαν σε χώρο, εντός του λατομείου, στον οποίο υπήρχαν συσσωρευμένα αδρανή υλικά. Παρευρισκόμενο φορτωτικό μηχάνημα που βρισκόταν εντός, άρχισε να φορτώνει το υπ' αριθμ Ι.Χ.Φ. με αδρανή υλικά και εν συνεχεία το υπ' αριθμ Ι.Χ.Φ. Κατά την έξοδο των ανωτέρω δύο φορτηγών οχημάτων από τον χώρο, προστρέξατε αστυνομικοί της υπηρεσίας μας οι οποίοι είχαν ειδοποιηθεί, ακινητοποίησαν και έλεγξαν τα οχήματα έξωθεν του εκεί χώρου. Παρευρισκόμενος φύλακας, χωρίς να έχει οπτική επαφή από το σημείο, προφανώς ειδοποιήθηκε και αμέσως έκλεισε πόρτα εισόδου με σκοπό να παρεμποδίσει την είσοδο Αστυνομικών. Οχήματα τα οποία βρισκόταν στον εσωτερικό χώρο του λατομείου την ώρα εκείνη, σταμάτησαν αμέσως τις εργασίες τους και τράπηκαν σε φυγή προς διπλανό χώρο, όπου και στάθμευσαν αυτά. Οι οδηγοί αυτών προσπάθησαν να κρυφτούν σε διάφορους χώρους και να αποφύγουν τον επικείμενο Αστυνομικό έλεγχο, χωρίς ωστόσο να τα καταφέρουν, καθώς οι αστυνομικοί, οι οποίοι υπήρχαν εντός του χώρου, εντόπισαν αυτούς και αφού τους γνωστοποίησαν την ιδιότητά τους και με επίδειξη της αστυνομικής τους ταυτότητας, κατάφεραν να τους ακινητοποιήσουν. Ο εν λόγω λατομικός χώρος στερείται άδεια λειτουργίας και η εκμετάλλευση του γίνεται από την εταιρεία με την επωνυμία Σε σημεία εσωτερικών δρόμων (πατάρια) χώρου υπήρχαν ίχνη από πρόσφατη κίνηση χωματουργικών μηχανημάτων. Η ανωτέρω δραστηριότητα λειτουργούσε χωρίς να διαθέτει τις απαιτούμενες νόμιμες άδειες από την κείμενη νομοθεσία, δε διαθέτει απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων και άδεια εκμετάλλευσης. Στο σημείο κλήθηκαν και προσήλθαν Επιθεωρητές Περιβάλλοντος της Ειδικής Υπηρεσίας Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (Ε.Υ.Ε.Π) και Μηχανικοί Μεταλλείων της Επιθεώρησης Μεταλλείων

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

Νότιας Ελλάδας και επιθεώρησαν τους χώρους. Σύμφωνα με αυτούς, η δραστηριότητα αυτή λειτουργούσε χωρίς να διαθέτει τις απαιτούμενες νόμιμες άδειες από την κείμενη νομοθεσία, δεν διαθέτει απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, αλλά ούτε και άδεια εκμετάλλευσης και συνεπώς η εταιρεία δεν είχε σε γνώση τις μεθόδους βάσει των οποίων θα προστάτευε το περιβάλλον και θα λάμβανε τα απαραίτητα μέτρα για την περαιτέρω προστασία και αποκατάστασή του από τυχούσα βλάβη του και εν τέλει δεν θα έπρεπε να λειτουργεί. Κατά την ημέρα της επιθεώρησης διαπιστώθηκε η ύπαρξη σορρών από αδρανή υλικά εντός του χώρου του λατομείου, καθώς επίσης και φορτηγών οχημάτων (τρία στον αριθμό), έμφορτα με αδρανή, καθώς επίσης και ένα έμφορτο φορτηγό με απόβλητα κατεδαφίσεων (μπάζα) .Επιπλέον, διαπιστώθηκε η απόθεση απορριμμάτων κατά παράβαση της Κ.Υ.Α. 50910/2003, δηλαδή ο χώρος λειτουργούσε και σαν χώρος ανεξέλεγκτης απόθεσης αποβλήτων (ΧΑΔΑ). Επιπρόσθετα, υπήρχαν εμφανή σημάδια πρόσφατης ανάφλεξης των απορριμμάτων και οσμή καμένων αποβλήτων, μέρος των οποίων ήταν καλυμμένο με χώμα. Η ενέργεια αυτή συνιστά υποβάθμιση του περιβάλλοντος κατά το άρθρο 28 του Ν. 1650/1986 ως τροπ. με Ν.4042/2012 «Περί ποινικής προστασίας Περιβάλλοντος κτλ.». Εντός του λατομικού χώρου υπήρχαν μηχανήματα έργου που χρησιμοποιούνται για τις λατομικές δραστηριότητες, καθώς και η ύπαρξη αντλίας καυσίμων. Τα έμφορτα οχήματα με αδρανή λατομικά υλικά και το όχημα με μπάζα εκφορτώθηκαν στον λατομικό χώρο παρουσία επιθεωρητών. Σε διάφορες θέσεις του χώρου υπήρχαν αποθέσεις επεξεργασμένων λατομικών υλικών απ' όπου υπήρχαν πρόσφατα ίχνη απόληψης από χωματοουργικά μηχανήματα. Σε πολλά σημεία των εσωτερικών δρόμων του χώρου υπήρχαν ίχνη από πρόσφατη κίνηση χωματοουργικών μηχανημάτων. Διαπιστώθηκε η ύπαρξη πρόσφατα ορυγμένων διατρημάτων, στην πρώτη βαθμίδα από την κατώτερη πλατεία του λατομικού χώρου, προφανής σκοπός των οποίων ήταν η γόμωσή τους με εκρηκτικές ύλες για την διενέργεια ανατίναξης. Στο χώρο της βαθμίδας όπου υπήρχαν τα διατρήματα υπήρχαν πρόσφατα εξορυγμένα αδρανή υλικά, καθώς και ίχνη από εξόρυξη με μηχανήματα έργου «σφύρα», πιθανά από το μηχανήματα έργου του ίδιου τύπου που βρισκόταν παρκαρισμένο σε μικρή απόσταση. Εντός του χώρου ανευρέθηκαν διάφορα μηχανήματα έργου, τα οποία ήταν προφανές ότι είχαν κινηθεί πρόσφατα, καθώς στο έδαφος υπήρχαν ίχνη των ελαστικών τους. Στους χώρους του σπαστηροτριβείου διαπιστώθηκαν πρόσφατες εργασίες. Πλησίον του χειριστηρίου του σπαστηροτριβείου υπήρχε μονάδα ηλεκτροπαραγωγικού ζεύγους και παρά την σφράγιση της κονσόλας χειρισμού από την Διεύθυνσης Ανάπτυξης της πρώην Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ανατολικής Αττικής, οι εγκαταστάσεις τροφοδοτούνταν με ηλεκτρικό ρεύμα μέσω συνδεσμολογίας που παρέκαμπτε την σφράγιση. Η Δ/ση Ανάπτυξης Περιφερειακής Ενότητας Αττικής/Τμήμα Α'-Χορήγησης αδειών έχει κρίνει τη λειτουργία της ως άνω μονάδας παράνομη και έχει διατάξει την απομάκρυνση του μηχανολογικού εξοπλισμού, την απαγόρευση οποιασδήποτε εξόρυξης, μεταφοράς ή επεξεργασίας λατομικών υλικών, καθώς και την κίνηση φορτηγών μηχανημάτων ή εκσκαφών εντός λατομικού χώρου και την

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

παράδοση του λατομείου σε αρμόδια επιτροπή, χωρίς τίποτε από τα παραπάνω να έχουν πραγματοποιηθεί από την υπεύθυνη εταιρεία Η ανωτέρω εταιρεία προέβαινε εκτός των άλλων και στην χορήγηση τιμολογίων αγοράς και μεταφοράς αδρανών υλικών προς τους οδηγούς των φορτηγών, από τον χώρο του λατομείου χωρίς να διαθέτει αυτό το δικαίωμα. Η Επιθεώρηση Μεταλλείων έχει επιβάλλει διοικητικά πρόστιμα συνολικού ύψους 1.443.000 € στην εταιρεία, για παράνομες λατομικές δραστηριότητες εντός του χώρου. Οι παράνομες πράξεις - εκτός από τους αστυνομικούς της αρμόδιας Υπηρεσίας - βεβαιώθηκαν και από τους επιθεωρητές του Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (Υ.Π.Ε.Κ.Α), οι οποίοι κλήθηκαν να συνδράμουν.

Στην υπ' αριθμ. 1.211.390/ 30-04-2012 σηματική αναφορά - Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012» και «Εγκληματική οργάνωση» - αναφέρεται ότι κατά τις βραδινές ώρες της 26ης-04-2012 - κατόπιν πληροφοριών στην αρμόδια υπηρεσία από την Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής - άγνωστα αλλοδαπά άτομα θα μεταβούν τις πρωινές ώρες της 27ης-04-2012 στην ευρύτερη περιοχή της Θήβας ή της Χαλκίδας προκειμένου να διαθέσουν προς πώληση καλώδια ηλεκτρόλυσης από χαλκό. Την 27η-04-2012, κλιμάκιο της Υπηρεσίας σε συνεργασία με αστυνομικούς της Διεύθυνσης Τροχαίας Αττικής /ΟΕΠΤΑ, μετέβησαν στην δραστηριότητα μονάδας ανακύκλωσης μεταλλικών και μη μεταλλικών αποβλήτων και διάλυσης και ανακύκλωσης οχημάτων στο τέλος κύκλου ζωής τους με την επωνυμία Περί την 07.30 περίπου ώρα προσήλθε στο σημείο το υπ' αριθμ ΙΧΕ αυτοκίνητο, μάρκας, χρώματος, από το οποίο αποβιβάστηκαν δύο άτομα αλλοδαπά και ενώ ετοιμάζονταν να βγάλουν από τον αποθηκευτικό χώρο αυτού καλώδια ηλεκτροκίνησης από χαλκό προκειμένου να τα πουλήσουν, το ένα από τα δύο άτομα το οποίο παρατηρούσε και τον γύρω χώρο (τσιλιαδόρος) πιθανόν αντιλήφθηκε την παρουσία τους και την ιδιότητά τους και ενημέρωσε αμέσως τους άλλους δύο. Αμέσως τα δύο αυτά πεζά άτομα τράπηκαν σε φυγή προς αντίθετες κατευθύνσεις στην γύρω αγροτική περιοχή, ενώ ο οδηγός του οχήματος απομακρύνθηκε από το σημείο αναπτύσσοντας ταχύτητα μέσω των αγροτικών δρόμων της περιοχής. Αμέσως καταδιώχτηκαν πλην όμως δεν επετεύχθη η σύλληψή τους λόγω της μορφολογίας του τοπίου (πυκνή βλάστηση, ποτισμένα χωράφια κτλ) . Ύστερα από συνεχόμενες έρευνες στην γύρω περιοχή, το όχημα των ανωτέρω δραστών ανευρέθηκε σε απόσταση 2 χιλιομέτρων περίπου από το σημείο του συμβάντος, σταθμευμένο σε αγροτικό δρόμο με υλικές ζημιές. Στο εσωτερικό του και συγκεκριμένα στις θέσεις των πίσω καθισμάτων και στον αποθηκευτικό χώρο αυτού, υπήρχαν τμήματα καλωδίου ηλεκτροκίνησης από χαλκό, βάρους 200 κιλών περίπου. Από την προανάκριση προέκυψε ότι τα καλώδια ηλεκτροκίνησης από χαλκό είχαν κλαπεί την 26η-04-2012 και περί ώρα 05:55 το πρωί από την σιδηροδρομική γραμμή Οινόης - Χαλκίδας και από την πράξη αυτή μπορούσε να προκύψει κίνδυνος ζωής τόσο στο προσωπικό της αμαξοστοιχίας όσο και στους επιβάτες. Από πληροφορίες της υπηρεσίας μας τα εν λόγω άτομα

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

δραστηριοποιούνται στην κλοπή καλωδίων και άλλων μετάλλων με σκοπό από την πώληση τους να κερδίζουν χρήματα. Το ανωτέρω όχημα φέρεται ιδιοκτησία του, φερόμενος ως κάτοικος, ενώ οι δύο συνεργοί του είναι αναστήματος, ο ένας με, ενώ ο έτερος πεζός με Σύμφωνα με τον Γενικό Επιθεωρητή Περιβάλλοντος της Ειδικής Υπηρεσίας Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (Ε.Υ.Ε.Π.) η καύση των ανωτέρω υλικών στην ύπαιθρο, καθώς και η διακίνηση και η διάθεσή τους χωρίς την προβλεπόμενη άδεια προκαλούν κίνδυνο ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος και κατά κανόνα έχουν αυτές τις συνέπειες, καθώς και κίνδυνο για τη δημόσια υγεία των κατοίκων της περιοχής και διώκονται σύμφωνα με τον Ν. 1650/86, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν.4042/12 «Περί Ποινικής Προστασίας του Περιβάλλοντος».

Στην υπ' αριθμ. 2862427/2-9-2014 σημαντική αναφορά - «Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012» αναφέρεται ότι την 20-08-2014 Αστυνομικοί της Υπηρεσίας μας, παρουσία Υπαλλήλου της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, μετέβηκαν στην Θεσσαλονίκης επί της οδού, όπου δραστηριοποιείται επιχείρηση ιδιοκτησίας, με την επωνυμία, «Μονάδα Διαχείρισης στερεών, μη επικίνδυνων αποβλήτων» προκειμένου να διενεργήσουν έλεγχο-αυτοψία, μετά από καταγγελία για παράνομη εναπόθεση στερεών αποβλήτων από την παραπάνω μονάδα.

Η μονάδα κατά τη διάρκεια της αυτοψίας ήταν κλειστή. Ωστόσο από την προανάκριση προέκυψε ότι εδώ και περίπου ένα χρόνο ο παραπάνω δράστης στο πλαίσιο της επιχειρηματικής του δραστηριότητας υπερέβη τους όρους της απόφασης Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων και χωρίς να φροντίσει να αποκαταστήσει και να εξυγιάνει τον χώρο απέρριψε ανεξέλεγκτα απόβλητα έξω από την περίφραξη της επιχείρησής του. Αποτέλεσμα των ενεργειών του ήταν να δημιουργηθεί ένας σωρός αποβλήτων ύψους 4-5 μέτρων, μήκους 35 μέτρων και βάθους 5 μέτρων, αποτελούμενος από τεμαχισμένα πλαστικά, ελαστικά και αφρολέξ. Από την απόθεση αυτή προκλήθηκε ρύπανση και αλλοίωση του τοπίου (αισθητική υποβάθμιση) με αποτέλεσμα την περιβαλλοντική υποβάθμιση της περιοχής.

Στην υπ' αριθμ. 3081358/18-12-2014 σημαντική αναφορά - «Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012» - αναφέρεται ότι πρωινές ώρες της 26ης-09-2014 Αστυνομικοί της Υπηρεσίας μας, παρουσία Υπαλλήλων της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Ενότητας Θεσσαλονίκης, μετέβηκαν στο Καβαλάρι Θεσσαλονίκης προκειμένου να διενεργήσουν έλεγχο-αυτοψία μετά από καταγγελίες για παράνομη εναπόθεση στερεών αποβλήτων στην ευρύτερη περιοχή, προερχόμενα από εργοστάσια επεξεργασίας μαρμάρων.

Από την αυτοψία που διενεργήθηκε στο αγροτεμάχιο 230 και την προανάκριση που ακολούθησε προέκυψε ότι ο συγκεκριμένος χώρος ανήκε στην επιχείρηση επεξεργασίας μαρμάρων «..... Α.Β.Ε.Ε.». Κατά τη διάρκεια του ελέγχου διαπιστώθηκε η εναπόθεση μεγάλων ποσοτήτων στερεών αποβλήτων –

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

υπολείμματα επεξεργασίας μαρμάρων- καθώς επίσης και μεγάλων ποσοτήτων σκόνης ανθρακικού ασβεστίου, δηλαδή απόβλητα από τη λειτουργία των μηχανημάτων του εργοστασίου. Από την προανάκριση προέκυψε επίσης ότι η επιχείρηση για το συγκεκριμένο αγροτεμάχιο δραστηριοποιούνταν χωρίς την απαιτούμενη περιβαλλοντική αδειοδότηση (παράβαση των διατάξεων του Ν. 4014/2011 και άρθρου 4 του Ν. 1650/1986 που τιμωρούνται σύμφωνα με το άρθρο 28 του Ν. 1650/1986).

Από την απόθεση αυτή προκλήθηκε ρύπανση και αλλοίωση του τοπίου (αισθητική υποβάθμιση) με αποτέλεσμα την περιβαλλοντική υποβάθμιση της περιοχής.

Στην υπ' αριθμ. 3039326/25-11-2014 σηματική αναφορά - «Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012» - αναφέρεται ότι πρωινές ώρες της 24ης-11-2014 Αστυνομικοί της αρμόδιας Υπηρεσίας, παρουσία Υπαλλήλων της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, μετέβηκαν στην περιοχή Νεοχωρούδας του Δήμου Ωραιοκάστρου προκειμένου να ενεργήσουν έλεγχο-αυτοψία μετά από καταγγελίες για παράνομη εναπόθεση στερεών αποβλήτων στην ευρύτερη περιοχή, προερχόμενα από πτηνοτροφικές και κτηνοτροφικές μονάδες.

Κατά τον έλεγχο-αυτοψία ο παραπάνω δράστης κατελήφθη επ' αυτοφώρω να εναποθέτει μία πλατφόρμα με απόβλητα ζωικής προέλευσης με τη χρήση του υπ' αριθμ. 65419 γεωργικού ελκυστήρα (τρακτέρ). Το μήκος των απορρίψεων υπολογίζεται σε 250 μέτρα, ενώ μέρος των αποθέσεων πραγματοποιήθηκε πλησίον παρακείμενου ρέματος. Στην περιοχή επικρατούσαν συνθήκες έντονης δυσοσμίας. Από την προανάκριση προέκυψε ότι τα ζωικά απόβλητα προέρχονταν από τη λειτουργία πτηνοτροφικής μονάδας ιδιοκτησίας του παραπάνω δράστη. Μετά τη διενέργεια ελέγχου στη συγκεκριμένη μονάδα διαπιστώθηκε ότι η απομάκρυνση των αποβλήτων γίνεται με ταινίες οι οποίες οδηγούν σε πλατφόρμα και ακολούθως αποτίθενται στους αγρούς. Από την προανάκριση προέκυψε επίσης ότι η επιχείρηση δραστηριοποιείται χωρίς την απαιτούμενη περιβαλλοντική αδειοδότηση (παράβαση των διατάξεων του Ν. 4014/2011 και άρθρου 4 του Ν. 1650/1986 που τιμωρούνται σύμφωνα με το άρθρο 28 του Ν. 1650/1986).

Από την απόθεση αυτή προκλήθηκε ρύπανση και αλλοίωση του τοπίου (αισθητική υποβάθμιση) με αποτέλεσμα την περιβαλλοντική υποβάθμιση της περιοχής.

Στην υπ' αριθμ. 2997333/6-11-2014 σηματική αναφορά - «Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012» - αναφέρεται ότι την 26η/09/2014 Αστυνομικοί της Υπηρεσίας μας, παρουσία υπαλλήλων της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, μετέβησαν στο Θεσσαλονίκης προκειμένου να διενεργήσουν έλεγχο-αυτοψία σχετικά με υπόθεση παράνομης και ανεξέλεγκτης απόρριψης υπολειμμάτων επεξεργασίας μαρμάρων στην ευρύτερη περιοχή του Καβαλαρίου. Κατά τον έλεγχο διαπιστώθηκε ότι στο υπ' αριθμ. αγροτεμάχιο του αγροκτήματος Στάνοβο είχε

εναποτεθεί ανεξέλεγκτα, σε προγενέστερο χρονικό διάστημα, σκόνη ανθρακικού ασβεστίου σε έκταση περίπου δύο (2) στρεμμάτων. Από την προανάκριση προέκυψε ότι το παραπάνω αγροτεμάχιο είχε ενοικιάσει και εκμεταλλευόταν ο κατηγορούμενος, ο οποίος και παραδέχτηκε ότι εναπόθεσε προσωρινά τη σκόνη από τον Ιούλιο του 2014.

Από την απόθεση αυτή προκλήθηκε ρύπανση και αλλοίωση του τοπίου (αισθητική υποβάθμιση) με αποτέλεσμα την περιβαλλοντική υποβάθμιση της περιοχής.

Στην υπ' αριθμ. 2973821/24-10-2014 σηματική αναφορά - «Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012» - αναφέρεται ότι την 26/09/2014 Αστυνομικοί της Υπηρεσίας μας παρουσία και Υπαλλήλου της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, μετέβηκαν στο Καβαλάρι Θεσσαλονίκης προκειμένου να διενεργήσουν έλεγχο – αυτοψία σχετικά με υπόθεση παράνομης εναπόθεσης στερεών αποβλήτων στην ευρύτερη περιοχή του Καβαλαρίου Θεσσαλονίκης. Από την προανάκριση προέκυψε ότι η επιχείρηση, διευθύνων σύμβουλός της είναι ο δράστης....., δραστηριοποιούνταν χωρίς την απαιτούμενη άδεια τουλάχιστον από το 1999 και από τη λειτουργία της προκαλείται επανειλημμένη περιβαλλοντική ρύπανση. Ειδικότερα στο πλαίσιο της επιχειρηματικής δραστηριότητας πραγματοποιήθηκαν ανεξέλεγκτες απορρίψεις αποβλήτων έξω από την περίφραξη της επιχείρησης με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν εναποθέσεις μεγάλων ποσοτήτων υπολειμμάτων επεξεργασίας μαρμάρων και αδρανών υλικών έκτασης τριών (3) περίπου στρεμμάτων. Επιπλέον διαμόρφωσαν στο έδαφος δύο λεκάνες πληρωμένες με διάλυμα ανθρακικού ασβεστίου, υγρά δηλαδή απόβλητα προερχόμενα από τη λειτουργία των μηχανημάτων του εργοστασίου. Από την απόθεση αυτή προκλήθηκε ρύπανση και αλλοίωση του τοπίου (αισθητική υποβάθμιση) με αποτέλεσμα την περιβαλλοντική υποβάθμιση της περιοχής.

Στην υπ' αριθ. 3.159.281/02-02-2015 σηματική αναφορά «Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012», αναφέρεται ότι, στην αρμόδια Υπηρεσία περιήλθαν πληροφορίες ότι άγνωστος/οι απορρίπτουν ανεξέλεγκτα στερεά απόβλητα (μπάζα αποτελούμενα από ελαστικά αυτοκινήτων, χώμα, πλαστικά νάιλον θερμοκηπίων και κλαδιά) εντός ρέματος Κολχικού του Δήμου Λαγκαδά. Από την Αστυνομική έρευνα που ακολούθησε πράγματι διαπιστώθηκε ότι εντός ρέματος στο Κολχικό Λαγκαδά έχουν αποτεθεί ανεξέλεγκτα ποσότητες στερεών αποβλήτων. Η θέση έχει συντεταγμένες Ε.Γ.Σ.Α. '87 χ=426288 και ψ=4510894.

Ακολούθως, από την προανάκριση που διενήργησε η Υπηρεσία, προέκυψε ότι, την 25η/06/2014 ο κατηγορούμενος πραγματοποίησε απόθεση στερεών αποβλήτων (μπάζα αποτελούμενα από ελαστικά αυτοκινήτων, χώμα, πλαστικά νάιλον θερμοκηπίων και κλαδιά) στην προαναφερόμενη θέση με το υπ' αριθμ. κυκλοφ. Ι.Χ.Φ. αυτοκίνητο ιδιοκτησίας του, ο οποίος και το παραδέχτηκε κατά την εξέτασή του στην υπηρεσία μας. Από την εναπόθεση αυτή

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

προκλήθηκε ρύπανση και αλλοίωση του τοπίου (αισθητική υποβάθμιση) με αποτέλεσμα την περιβαλλοντική υποβάθμιση της περιοχής.

Στην υπ' αριθ. 3.198.288/25-02-2015 σηματική αναφορά «Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012», αναφέρεται ότι, στην αρμόδια Υπηρεσία περιήλθαν πληροφορίες ότι άγνωστος/οι πραγματοποιούν παράνομες απολήψεις εδαφικού υλικού σε αγροτική περιοχή Στίβου Δήμου Βόλβης Θεσσαλονίκης. Αστυνομικοί της Υπηρεσίας μας, παρουσία υπαλλήλων της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος, μετέβησαν την 22η/08/2014 στον προαναφερόμενο χώρο για διενέργεια αυτοψίας όπου διαπιστώθηκε ότι στην περιοχή έχουν πραγματοποιηθεί κατά το παρελθόν εκτεταμένης έκτασης εργασίες απόληψης χώματος. Στο συγκεκριμένο σημείο ήταν εμφανείς οι ενδείξεις προσφάτως διενεργηθέντων χωματοληψιών, ενώ κατά τη διάρκεια της αυτοψίας δεν υπήρχαν μηχανήματα στο χώρο και δεν πραγματοποιούνταν χωματοургικές εργασίες. Ακολούθως, από την προανάκριση που διενήργησε η Υπηρεσία μας προέκυψε ότι, την 25/02/2014 ο ανωτέρω κατηγορούμενος πραγματοποίησε απόληψη εδαφικού υλικού από την προαναφερόμενη θέση με την χρήση του υπ' αριθμό κυκλοφορίας εκσκαφέα τύπου “JCB” ιδιοκτησίας του με τον οποίο φόρτωνε το υπ' αριθμό κυκλοφορίας φορτηγό ιδιοκτησίας του. Ο κατηγορούμενος παραδέχτηκε την πράξη του αυτή κατά την εξέτασή του στην υπηρεσία. Η θέση αυτή βρίσκεται εντός Β' Ζώνης Προστασίας του Φορέα Διαχείρισης Λιμνών Κορώνειας – Βόλβης, όπου απαγορεύεται η απόληψη εδαφικού υλικού καθώς η περιοχή είναι ενταγμένη στο δίκτυο NATURA2000.

Στην υπ' αριθ. 3.231.258/16-03-2015 σηματική αναφορά «Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012», αναφέρεται ότι, στην αρμόδια Υπηρεσία περιήλθαν πληροφορίες σχετικά με το ότι άγνωστος/οι δράστης/ες πραγματοποίησαν παράνομες εργασίες επιχωμάτωσης ρέματος, όμορου με το κέντρο διασκέδασης με την επωνυμία «.....» στην περιοχή Νέας Ευκαρπίας Θεσσαλονίκης.

Από την αυτοψία που διενεργήθηκε στη περιοχή και την προανάκριση που ακολούθησε προέκυψε ότι, ο δράστης προέβη σε τουλάχιστον δύο (2) διαδοχικές εργασίες επιχωμάτωσης του ρέματος, οι οποίες έλαβαν χώρα η μία την άνοιξη του 2012 και η άλλη τον Απρίλιο του 2013, χωρίς τις προβλεπόμενες από τη νομοθεσία άδειες. Από τη σύγκριση των τοπογραφικών διαγραμμάτων παρελθόντων ετών προέκυψε ότι έγινε επιχωμάτωση της δυτικής οριογραμμής του ρέματος σε πλάτος τριών (3) μέτρων και σε μήκος πενήντα (50) μέτρων προς τη μεριά της κοίτης του μπροστά από το εν λόγω κέντρο διασκέδασης «.....». Επίσης στο χώρο που συνορεύει με τη βορειοανατολική πλευρά του κέντρου διασκέδασης διαπιστώθηκε απόληψη εδαφικών υλικών σε μία έκταση εκατό (100) τετραγωνικών μέτρων και βάθους ενός (1) μέτρου. Στο σημείο αυτό, παραπάνω δράστης έχει διαμορφώσει με προϊόντα παράνομων εκσκαφών κεκλιμένο επίπεδο (ράμπα) για την κίνηση φορτηγών.

Αποτέλεσμα των αλληπάλλληλων αυθαίρετων επιχωματώσεων είναι ότι

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

προκλήθηκε μετατόπιση του χείλους του ρέματος από τη θέση που βρισκόταν από το **1931**. Ταυτόχρονα, από τις παράνομες αυτές ενέργειες προκλήθηκε αύξηση της επιφάνειας του αγροτεμαχίου που εκμεταλλεύεται παραπάνω δράστης και η δημιουργία παράνομου χώρου στάθμευσης οχημάτων πελατών του συγκεκριμένου κέντρου διασκέδασης.

Στην υπ' αριθ. 3.308.762/28-04-2015 σημαντική αναφορά «Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012», αναφέρεται ότι πρωινές ώρες της 28ης-04-2015 Αστυνομικοί της αρμόδιας Υπηρεσίας, παρουσία Υπαλλήλου της Διεύθυνσης Ανάπτυξης Κιλκίς μετέβηκαν στους Κάτω Απόστολους Κιλκίς προκειμένου να ενεργήσουν έλεγχο-αυτοψία μετά από καταγγελίες για ανεξέλεγκτη διαχείριση υγρών αποβλήτων, προερχόμενα από τη βιομηχανία γαλακτομικών προϊόντων "..... Α.Ε".

Κατά τον έλεγχο-αυτοψία ο (β) δράστης κατελήφθη επ'αυτοφώρω να συνδέει βυτίο με τη σωλήνα της δεξαμενής του βιολογικού καθαρισμού και να πραγματοποιεί μεταφορά των υγρών αποβλήτων της βιομηχανίας προκειμένου αργότερα κατά ομολογία του να τα διαθέσει σε παρακείμενα χωράφια. Όπως ο ίδιος ο δράστης ανέφερε, η διαδικασία αυτή ακολουθούνταν εδώ και τουλάχιστον δύο ημέρες. Από την προανάκριση προέκυψε ότι το σύστημα βιολογικού καθαρισμού υπολειτουργούσε, καθόσον πραγματοποιούνταν εργασίες βελτιστοποίησης των εγκαταστάσεων. Όταν ζητήθηκε από Αστυνομικούς της Υπηρεσίας μας να οδηγηθούν στο φρεάτιο δειγματοληψίας, προκειμένου να ληφθούν δείγματα υγρών αποβλήτων και να διαπιστωθεί αν ο βιολογικός καθαρισμός λειτουργεί σωστά και σύμφωνα με τις παραμέτρους της εκδοθείσας άδειας, διαπιστώθηκε ότι κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό καθόσον το σημείο εκροής των υγρών αποβλήτων προσωρινά δε λειτουργούσε, ενώ σύμφωνα με την εκδοθείσα άδεια θα έπρεπε τα υγρά απόβλητα να διοχετεύονταν σε αποστραγγιστική τάφρο. Εν συνεχεία ελήφθησαν δείγματα υγρών αποβλήτων προκειμένου να σταλούν σε ειδικά εργαστήρια και να διαπιστωθεί η σύστασή και η επικινδυνότητά τους και να καθοριστούν τόσο οι χημικοί παράμετροι που πρέπει να ισχύουν σύμφωνα με την απόφαση του Περιφερειάρχη Κεντρικής Μακεδονίας όσο και το μικροβιολογικό τους φορτίο, ώστε να διαπιστωθεί ο βαθμός της ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

Στην υπ' αριθ. 3.821.605/26-01-2016 σημαντική αναφορά «Περί ποινικής προστασίας περιβάλλοντος προστασίας κλπ Ν. 4042/2012», αναφέρεται ότι, στην αρμόδια Υπηρεσία περιήλθαν πληροφορίες σχετικά με το ότι άγνωστος δράστης πρωινές ώρες της 14ης/10/2015 έως μεσημεριανές ώρες της 15ης/10/2015 εναπόθεσε ανεξέλεγκτα σε Δημόσιο κοινόχρηστο χώρο του Δήμου Καλαμαριάς και συγκεκριμένα παραπλεύρως της οδού Ικάρων πλησίον της Σχολής Δικαστών, οικοδομικές νάιλον σακούλες με στερεά απόβλητα (μπάζα αποτελούμενα από μπετόν, τούβλα και σοβάδες προερχόμενα προφανώς από οικοδομική δραστηριότητα).

Από την Αστυνομική έρευνα και Προανάκριση προέκυψε ότι παραπάνω δράστης οδηγώντας το υπ' αρ. Ι.Χ.Ε. αυτοκίνητο, ιδιοκτησίας του, μάρκας BMW, μοντέλο 316, χρώματος λευκού με τρέιλερ που έσυρε ξεφόρτωσε από

το τρέιλερ πρωινές ώρες της 14/10/2015 έως μεσημεριανές ώρες της 15/10/2015 τριάντα (30) περίπου οικοδομικές νάιλον σακούλες με στερεά απόβλητα (μπάζα αποτελούμενα από μπετόν, τούβλα και σοβάδες προερχόμενα προφανώς από οικοδομική δραστηριότητα) και τις εναπόθεσε ανεξέλεγκτα στο έρεισμα της οδού Ικάρων στον Φοίνικα Καλαμαριάς πλησίον της Σχολής Δικαστών σε Δημόσιο Κοινόχρηστο χώρο χωρίς προηγούμενη άδεια από την αρμόδια Αρχή. Από την παραπάνω ανεξέλεγκτη εναπόθεση προκλήθηκε περιβαλλοντική ρύπανση και αλλοίωση του τοπίου (αισθητική υποβάθμιση) με αποτέλεσμα την περιβαλλοντική υποβάθμιση της περιοχής.

Από την στατιστική ανάλυση και μελέτη που προηγήθηκε, τον τρόπο δράσης (modus operandi), τις ιδιότητες των φερόμενων δραστών - έτσι όπως αναλυτικά αποτυπώθηκαν παραπάνω - προκύπτει ευαπόδεικτα ότι τα κίνητρα αυτής της υπό εξέτασης εγκληματικής για το περιβάλλον συμπεριφοράς είναι ποικίλα και αρχίζουν από το οικονομικό όφελος μέχρι την απόλυτη και παντελή αδιαφορία για την προστασία του περιβάλλοντος, εννίοτε ως συναναφορά. Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος επισυμβαίνει από νομικά πρόσωπα, επιχειρήσεις, από φυσικά πρόσωπα – ιδιώτες άσχετα με επιχειρηματική δραστηριότητα, ακόμη και από δημοσίους λειτουργούς με διαφορετικά κάθε φορά κίνητρα και ελατήρια.

Η παραπάνω διαπίστωση οδήγησε στο συμπέρασμα ότι το δίκαιο και η τεχνολογική εξέλιξη, η αειφόρος ανάπτυξη, η περιβαλλοντική ηθική και συνείδηση με την επισταμένη και στοχευμένη περιβαλλοντική εκπαίδευση- ως ενιαία οργανική κρατική ή πολιτειακή δράση – δύναται να επιφέρει ως αποτέλεσμα την προστασία του περιβάλλοντος ή τουλάχιστον την μείωση της υποβάθμισής του.

9.4. ΔΙΚΑΙΟ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ - ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΗΘΙΚΗ - ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ & ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ = ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Στην σημερινή μεταβιομηχανική εποχή, η εμπέδωση της τεχνολογίας - σε όλες σχεδόν της εκφάνσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας - και οι συνέπειες της απρογραμμάτιστης οικονομικής ανάπτυξης και του σύγχρονου καταναλωτικού τρόπου ζωής, επισημαίνουν και νοηματοδοτούν την πορεία της πολιτισμικής μας εξέλιξης. Η κυριαρχία του καπιταλιστικού συστήματος επιτάσσει μια αναπτυξιακή στρατηγική αιτιατά συνδεδεμένη με την οικονομική και τεχνολογική εξέλιξη. Οι παραγωγικές δυνάμεις της καπιταλιστικής κοινωνίας κατευθύνουν με γοργούς ρυθμούς την τεχνική κυριαρχία των ανθρώπων πάνω σε πολλές φυσικές δυνάμεις και διαδικασίες. Έτσι, ο σκληρός ανταγωνισμός των κολοσσικών πολυεθνικών επιχειρήσεων - αλλά και των μικρότερων παραγωγικών μονάδων - που ως στόχο έχουν την διεκδίκηση μεγαλύτερου μεριδίου στις εγχώριες και διεθνείς αγορές για την περαιτέρω ανέλιξη και επέκταση της οικονομικής ισχύς τους, πραγματοποιείται

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

με την αξιοποίηση στο έπακρο των επιτευγμάτων της τεχνογνωσίας, με βάση κυρίως ποσοτικά κριτήρια¹⁰⁹⁹. Άλλωστε, η κυριαρχία και η επικράτηση στις αγορές προϋποθέτουν χαμηλό κόστος παραγωγής που επιτυγχάνεται - εκτός των άλλων - και με την προώθηση τεχνολογιών μαζικής απόδοσης. Αυτού του είδους όμως - για πολλούς η απολύτως χρησιμοθηρική - αξιοποίηση των προηγμένων τεχνολογιών, με βάση κερδοσκοπικά και μόνο κριτήρια και η εντατική εκμετάλλευση μέχρι τέλους, των πλουτοπαραγωγικών πηγών του πλανήτη και στα αποθέματα φυσικών και ενεργειακών πόρων, συντελεί βαθμιαία σε μια οικολογική κρίση που καθημερινά εμφανίζεται και μεγεθύνεται, είτε με τη μαζική παραγωγή αποβλήτων κάθε μορφής, είτε με τη βιολογική απορύθμιση και ανατροπή της ισορροπίας των οικοσυστημάτων του πλανήτη μας, εκθέτοντας προδήλως σε άμεσο κίνδυνο τη ζωή και την υγεία του ανθρώπου.

Η οικολογική κρίση δεν είναι νέο φαινόμενο στην ανθρώπινη ιστορία και το γεγονός αυτό αποτελεί ευαπόδεικτη διαπίστωση. Ιδιαίτερα όμως τις τελευταίες δεκαετίες η οικολογική κρίση βρίσκεται στη κορύφωσή της¹¹⁰⁰ και η κατάσταση των φυσικών στοιχείων σημαίνει συναγερμό απέναντι στην υπερεκμετάλλευση του φυσικού περιβάλλοντος από τον άνθρωπο. Η υπεράντληση των υδάτινων αποθεμάτων, η εκτεταμένη αποδάσωση, οι αρδεύσεις, οι αποστραγγίσεις λιμνών, τα φράγματα και οι εκτροπές ποταμών, διαβρώνουν το έδαφος και ερημώνουν σταδιακά την ύπαιθρο. Σε συνδυασμό επιπλέον με την υπερκαλλιέργεια - που απαιτεί τη χρήση τεράστιων ποσοτήτων χημικών λιπασμάτων και ισχυρών φυτοφαρμάκων και τη ραγδαία ανάπτυξη της παραγωγής χημικών ουσιών διαφόρων κατηγοριών για τις ανάγκες των βιομηχανικών καλλυντικών, φαρμάκων, απορρυπαντικών, διαλυτικών κ.λ.π., που προκαλούν τη μόλυνση-ρύπανση μεγάλων χερσαίων και θαλασσιών εκτάσεων, - συν το φαινόμενο της υπεραλλίευσης - αφανίζεται βαθμιαία η χλωρίδα και η πανίδα του πλανήτη και συρρικνώνεται επικίνδυνα η βιοποικιλότητα και οι φυτικές ποικιλίες, που είναι απαραίτητες για τη διατήρηση του σύγχρονου βιοτικού επιπέδου. Συγχρόνως, οι ραγδαίες κλιματικές αλλαγές εξαιτίας του φαινομένου του θερμοκηπίου δεν αφήνουν αμφιβολίες για την κρισιμότητα αυτής της περιγραφόμενης κατάστασης.

Το πέραςμα στον 21^ο αιώνα βρίσκει την κοινωνική πλειοψηφία απρόθυμη να αποδεχτεί τη συμβίωσή της με τους κινδύνους ευρέως φάσματος που γεννά η χωρίς περιορισμούς διαχείριση των δυνατοτήτων της τεχνογνωσίας στο σύστημα των παραγωγικών διαδικασιών. Συνεπώς, διαμορφώνεται σταδιακά στους κόλπους της κοινωνίας ένα έντονο ρεύμα αντίδρασης στην αλόγιστη χρήση των επιτευγμάτων της τεχνολογικής επανάστασης σε βάρος της φύσης. Χωρίς αυτό βεβαίως να σηματοδοτεί

¹⁰⁹⁹ Βλ. Αγ. Παπανεοφύτου, «Ποινικό δίκαιο και ποινικό δόγμα υπό το πρίσμα των σύγχρονων αξιώσεων προστασίας από τους κινδύνους της τεχνολογικής εξέλιξης», Ποιν. Χρον. ΜΗ' (1998), σελ. 849-869.

¹¹⁰⁰ Βλ. εκ νέου της προσπάθειες της διεθνούς κοινωνίας – έτσι όπως αποτυπώνονται στο 2^ο κεφ. της παρούσας- που καταδεικνύουν την περί ου ο λόγος κρισιμότητα.

ότι παραγνωρίζεται πράγματι η συμβολή της επιστημονικής και τεχνολογικής προόδου στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των λαών και στη βελτίωση των συνθηκών ζωής.

Έτσι, καθίσταται αναγκαία η παρέμβαση της Πολιτείας, που επωμίζεται την ευθύνη και το βάρος του περιορισμού των κινδύνων και των αρνητικών επιπτώσεων που αναφύονται από την ανέλεγκτη τεχνολογική εξέλιξη, θέτοντας τα όρια για την οικονομική και αναπτυξιακή δραστηριότητα, σε κοινωνικώς ανεκτά επίπεδα, που θα εξασφαλίζουν **βιώσιμες συνθήκες διαβίωσης**. Η συνύπαρξη οικονομικής ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος είναι όσο ποτέ άλλοτε επιτακτικά αναγκαία. Αναμφίβολα, η επιστράτευση του «δικαιϊκού οπλοστασίου», ως κρατικής απάντησης στις κοινωνικές αξιώσεις προστασίας από τους κινδύνους του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού είναι επιβεβλημένη. Το Δίκαιο, ως αυτόδηλα αναγνωρισμένος μηχανισμός συντήρησης της κοινωνικοοικονομικής και πολιτικής δομής και διαφύλαξης της ειρηνικής συμβίωσης των ανθρώπων στις οργανωμένες κοινωνίες, αποτελεί - ιστορικά - δοκιμασμένο μέσο αντιμετώπισης και διαχείρισης των εκάστοτε προβλημάτων της πολιτικής εξουσίας¹¹⁰¹. **Το ερώτημα βέβαια που πρέπει να απαντηθεί είναι μέχρι ποιο βαθμό και σε ποια έκταση είναι γενικότερα ανεκτή η εξασφαλιστική δράση των εννόμων αγαθών του δικαίου, ενόψει των δεδομένων της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας με την καθολική εισβολή της τεχνολογίας;** Η απάντηση, κατά κοινή παραδοχή, είναι ότι η Πολιτεία οφείλει από την μία - να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις αυτές και συγχρόνως να εγγυηθεί την απρόσκοπτη λειτουργία του καπιταλιστικού συστήματος και από την άλλη να διαμορφώσει τους πρόσφορους πολιτειακούς μηχανισμούς και εκείνο το θεσμικό πλαίσιο παρέμβασής της, που αφενός θα επιτρέπουν την κατά το δυνατόν απόλυτη αξιοποίηση της τεχνολογίας και των επιτευγμάτων της και αφετέρου θα συγκρατούν σε επίπεδο κοινωνικά αποδεκτό τους κινδύνους που συνεπάγονται οι εφαρμογές της προσβολής εννόμων αγαθών, όπως είναι το περιβάλλον.

Το άλλο όμως ερώτημα που προκύπτει επίσης και πρέπει να απαντηθεί είναι πώς θα επιτευχτεί αυτός ο συγκερασμός αντιτιθέμενων στόχων ;

Ο άνθρωπος για τη συμπεριφορά και τις επιλογές του απέναντι στο περιβάλλον δεν πρέπει απλά και μόνο να ανησυχεί, αλλά είναι **επιτακτική** ανάγκη¹¹⁰², όπως ειπώθηκε και πριν, να επαναπροσδιορίσει τις

¹¹⁰¹ Αγ. Παπανεοφύτου, ο.π.

¹¹⁰² Είναι απαραίτητο να ληφθούν δραστικά μέτρα σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς αυξάνεται η αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών και η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας είναι γεγονός. Το δικαίωμα στην ανάπτυξη και στην ευημερία το έχουν όλες οι χώρες του κόσμου. Ποιά όμως ανάπτυξη εξασφαλίζει στις κοινωνίες μια καλύτερη ποιότητα ζωής, ως προς την υγεία, την παιδεία, την απασχόληση, τη διάρκεια ζωής, την ασφάλεια, τον πολιτισμό, την αισθητική, την αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων και το σεβασμό προς το περιβάλλον; βλ. ενδ. για την κριτική προσέγγιση της βιώσιμης ανάπτυξης μεταξύ άλλων *Κωρωναίο Χριστοφή* «Βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη» σε Επιστημονικές Μελέτες προς τιμήν του Ομότιμου Καθηγητή Ρόκου Δημήτριου υπό την επιμέλεια του Καθηγητή Κουτσόπουλου Κωστή υπό την αιγίδα του Ε.Μ.Π. - Διεπιστημονικό – Διατμηματικό

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

επιλογές του με στόχο μία βιώσιμη ανάπτυξη, μία βιώσιμη κοινωνία, ένα βιώσιμο μέλλον.

Η απάντηση λοιπόν ίσως να προέρχεται από ένα συγκεκριμένο πρότυπο ανάπτυξης, τη γνωστή σε όλους πλέον, Αειφόρο ή Βιώσιμη ανάπτυξη.

Πρόκειται για ένα πρότυπο ανάπτυξης που αφορά μια συνολική αντίληψη περί ανάπτυξης, η οποία στο σχεδιασμό της λαμβάνει σοβαρά υπόψη οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές παραμέτρους. Πιο συγκεκριμένα Αειφόρος ή Βιώσιμη¹¹⁰³ ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του ανθρώπου σήμερα, χωρίς να διακυβεύεται η δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να αντιμετωπίσουν θετικά τις δικές τους ανάγκες. Βασική **προϋπόθεση** για την επιτυχή εφαρμογή αυτού του προτύπου ανάπτυξης - και κυρίως της αειφορίας των φυσικών πόρων¹¹⁰⁴ - είναι:

- Η χρησιμοποίηση των ανανεώσιμων φυσικών πόρων να μη γίνεται με ρυθμούς ταχύτερους απ' αυτούς με τους οποίους η φύση ανανεώνει τους πόρους αυτούς.

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» 2012 μέσα από www.environmental.nuaa.gr

¹¹⁰³ Συναφείς όροι, οι οποίοι συνήθως χρησιμοποιούνται με σχεδόν ταυτόσημη έννοια, είναι η **πράσινη ανάπτυξη** και η **πράσινη οικονομία**. Ωστόσο πρέπει να τονισθεί πως η πράσινη ανάπτυξη δίνει προτεραιότητα στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα και όχι στην οικονομική ανάπτυξη ενώ παράλληλα σχετίζεται, έως έναν βαθμό τουλάχιστον, με τα πράσινα κόμματα της πολιτικής οικολογίας. Από την άλλη, η πράσινη οικονομία αποτελεί ουσιαστικά εφαρμογή των οικολογικών οικονομικών, μίας ετερόδοξης οικονομολογικής σχολής με παρεμφερείς προβληματισμούς, δίνοντας έμφαση στις ήπιες μορφές ενέργειας. Η αειφόρος ανάπτυξη, η πράσινη ανάπτυξη και η πράσινη οικονομία, ανάμεσα στ' άλλα, μπορούν να αξιοποιούν και τα σύγχρονα τεχνολογικά εργαλεία που παρέχει η επιστήμη των περιβαλλοντολόγων μηχανικών, καθώς και τις αρχές της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής. βλ. ο.π. Κωρωναίο Χριστοφή

¹¹⁰⁴ Όταν μιλάμε για φυσικούς πόρους γίνεται αναφορά κυρίως σ' αυτούς που χρησιμοποιούνται για διατροφή και η σκέψη μας οφείλει να πηγαίνει στην άνιση και απάνθρωπη κατανομή αυτών των πόρων διατροφής, δεδομένου ότι σήμερα στον πλανήτη μας υπάρχουν λαοί που πετάνε τα περισσεύματα της τροφής τους στα σκουπίδια και άλλοι λαοί που λιμοκτονούν και τα παιδιά τους πεθαίνουν από την πείνα, τη δίψα και την εγκατάλειψη. Βλ. σχετικά **κατάλογο χωρών του κόσμου με βάση τον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης** όπως συμπεριλήφθηκε στην έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών και Δημοσιοποιήθηκε στις 14 Σεπτεμβρίου 2018 και δημιουργήθηκε με βάση τις εκτιμήσεις για το έτος 2017. Καλύπτει 187 χώρες που είναι μέλη των Ηνωμένων Εθνών (επί συνόλου 193). Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (ΔΑΑ), (Human Development Index, HDI) αποτελεί μέτρο σύγκρισης του προσδόκιμου ηλικίας, του αλφαριθμητισμού, της εκπαίδευσης και της ποιότητας ζωής ανά τον κόσμο. Με βάση αυτόν το Δείκτη, γίνεται χαρακτηρισμός μιας χώρας σε υπανάπτυκτη ή αναπτυσσόμενη ή αναπτυγμένη και επίσης για να μετρήσει την επίδραση των οικονομικών πολιτικών στην ποιότητα ζωής. Οι χώρες κατατάσσονται ανά τέσσερις κατηγορίες (με πολύ υψηλή - αναπτυγμένες χώρες - υψηλή, μεσαία και χαμηλή ανάπτυξη).

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- Να μη χρησιμοποιούνται οι μη ανανεώσιμοι φυσικοί πόροι ταχύτερα απ' όσο η τεχνολογία τους υποκαθιστά και
- να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη η ικανότητα αυτοκαθαρισμού και απορρόφησης των ρύπων από τα οικοσυστήματα.

Με άλλα λόγια η **αιεφόρος ανάπτυξη ή βιώσιμη ανάπτυξη** αναφέρεται στην οικονομική ανάπτυξη που σχεδιάζεται και υλοποιείται λαμβάνοντας υπόψη την προστασία του περιβάλλοντος και τη βιωσιμότητά του. Ο βασικότερος γνώμονας της αιεφορίας είναι από την μία η μέγιστη δυνατή απολαβή αγαθών από το περιβάλλον και από την άλλη αυτή η απολαβή να επισυμβαίνει χωρίς να διακόπτεται η φυσική παραγωγή αυτών των προϊόντων σε ικανοποιητική ποσότητα και στο μέλλον.

Επομένως, η βιώσιμη ανάπτυξη προϋποθέτει ανάπτυξη των παραγωγικών δομών της οικονομίας παράλληλα με τις υποδομές για μία ευαίσθητη στάση απέναντι στο φυσικό περιβάλλον και στα οικολογικά προβλήματα (όπως αυτά ορίζονται από τις παραδοσιακές θετικές επιστήμες)¹¹⁰⁵. Η βιωσιμότητα συμβαίνει όταν οι φυσικοί πόροι υφίστανται εκμετάλλευση με ρυθμό μικρότερο από αυτόν με τον οποίον ανανεώνονται, διαφορετικά λαμβάνει χώρα περιβαλλοντική υποβάθμιση. Θεωρητικά, το μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα της περιβαλλοντικής υποβάθμισης είναι η ανικανότητα του γήινου οικοσυστήματος να υποστηρίξει την ανθρώπινη ζωή και - όταν συμβαίνει αυτό - επέρχεται τελικά οικολογική κρίση.

Εν συνεχεία, σύμφωνα και με μία άλλη ερμηνεία της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης, το απόθεμα του φυσικού κεφαλαίου δεν πρέπει να φθίνει με την πάροδο του χρόνου. Η υπόθεση όμως πως το απόθεμα του φυσικού κεφαλαίου πρέπει οπωσδήποτε να διατηρείται σταθερό κρίνεται ότι σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί μία μη ρεαλιστική υπόθεση. Διότι η υπόθεση αυτή ισχύει περισσότερο στην περίπτωση των ανανεώσιμων φυσικών πόρων και λιγότερο ή καθόλου στην περίπτωση των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων.

Η βιώσιμη ανάπτυξη λοιπόν, θεωρείται ως υπερκείμενη αρχή και αναγνωρίζεται πως η ανάπτυξη μπορεί να θεωρηθεί βιώσιμη εάν και μόνο αν το παραγόμενο αποτέλεσμα - από τη χρήση του αποθέματος του κεφαλαίου, δηλαδή η «ευημερία» - παραμένει σταθερό ή αυξάνεται με την πάροδο του χρόνου. Στην πορεία αυτή για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης η ΕΕ¹¹⁰⁶ αναγνωρίζει έξι κύριες πηγές απειλής, οι οποίες είναι:

¹¹⁰⁵ βλ. ο.π. *Κωρωναίο Χριστοφή*

¹¹⁰⁶ Βλ. αποφάσεις Commission of the European Communities, 2001; European Commission, 2002 και 7^ο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον της ΕΕ μέσα από ιστοσελίδα της ΕΕ ec.europa.eu Το έκτο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον, το οποίο εγκρίθηκε το 2002, καθόριζε τις προτεραιότητες και τους στόχους της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής πολιτικής μέχρι το 2010, εστιάζοντας σε τέσσερις τομείς προτεραιότητας: φύση και βιοποικιλότητα περιβάλλον, υγεία και ποιότητα ζωής και των φυσικών πόρων και των αποβλήτων. Συμπληρώνεται από επτά θεματικές στρατηγικές στους ακόλουθους τομείς: ατμοσφαιρική ρύπανση, απόβλητα, θαλάσσιο περιβάλλον, εδάφη, φυτοφάρμακα, φυσικοί πόροι και αστικό περιβάλλον. Το 7^ο ΕΑΠ πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον της ΕΕ θα καθοδηγεί την

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- Οι κλιματικές αλλαγές οι οποίες επιδρούν στην άνοδο της θερμοκρασίας του πλανήτη και στην παρουσία ακραίων καιρικών φαινομένων,
- Οι κίνδυνοι για την δημόσια υγεία από ασθένειες ανθεκτικές στα αντιβιοτικά, αλλά και από τη χρήση χημικών ουσιών στην καθημερινή ζωή,
- Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός,
- Η γήρανση του πληθυσμού,
- Η αυξανόμενη πίεση στους ζωτικούς φυσικούς πόρους και η μείωση της βιοποικιλότητας,
- Το πρόβλημα των μεταφορών (κυκλοφοριακά προβλήματα στις αστικές περιοχές) και η ρύπανση που προκαλούν τα μέσα μεταφοράς.

Υπάρχει όμως και έντονη κριτική προσέγγιση¹¹⁰⁷ στην έννοια της αειφόρου ανάπτυξης. Ορισμένοι συγγραφείς έχουν εκφράσει επιφυλάξεις ή αντιρρήσεις όσον

ευρωπαϊκή περιβαλλοντική πολιτική μέχρι το 2020, προκειμένου να δώσει μεγαλύτερη μακροπρόθεσμη κατεύθυνση και ορίζει ένα όραμα πέρα από αυτό, όπου θέλει να είναι η Ένωση έως το 2050: "Η ευημερία μας και το υγιές περιβάλλον προέρχονται από μια καινοτόμο, κυκλική οικονομία όπου δεν χάνεται τίποτα και όπου οι φυσικοί πόροι διαχειρίζονται βιώσιμα και η βιοποικιλότητα προστατεύεται, αποτιμάται και αποκαθίσταται με τρόπους που ενισχύουν την ανθεκτικότητα της κοινωνίας μας. Η ανάπτυξή μας με χαμηλές εκπομπές άνθρακα έχει αποσυνδεθεί από τη χρήση των πόρων, καθορίζοντας το ρυθμό για μια ασφαλή και βιώσιμη παγκόσμια κοινωνία». Το 7^ο ΕΑΠ πρόγραμμα δράσης προσδιορίζει τρεις βασικούς στόχους: την προστασία, τη διατήρηση και την ενίσχυση του **φυσικού κεφαλαίου** της Ένωσης προκειμένου να μετατραπεί η Ένωση σε **οικονομία χαμηλών εκπομπών** διοξειδίου του άνθρακα, **αποδοτική από πλευράς πόρων**, πράσινη και ανταγωνιστική για τη **διαφύλαξη** των πολιτών της Ένωσης από **περιβαλλοντικές πιέσεις** και κινδύνους για την υγεία και την ευημερία. Τέσσερις αποκαλούμενοι "μηχανισμοί" θα βοηθήσουν την Ευρώπη να επιτύχει αυτούς τους στόχους:

- ✓ καλύτερη **εφαρμογή** της νομοθεσίας
- ✓ καλύτερες **πληροφορίες** με τη βελτίωση της βάσης γνώσεων
- ✓ περισσότερες και πιο σοφές **επενδύσεις** για την περιβαλλοντική και κλιματική πολιτική
- ✓ πλήρης **ενσωμάτωση** των περιβαλλοντικών απαιτήσεων και προβληματισμών σε άλλες πολιτικές

Δύο επιπλέον οριζόντιοι στόχοι προτεραιότητας συμπληρώνουν το πρόγραμμα:

- ✓ για να **καταστούν** οι **πόλεις** της Ένωσης **πιο βιώσιμες**
- ✓ να βοηθήσει την Ένωση να **αντιμετωπίσει αποτελεσματικότερα τις διεθνείς περιβαλλοντικές και κλιματικές προκλήσεις**.

Το πρόγραμμα τέθηκε σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2014. Εναπόκειται πλέον στα θεσμικά όργανα της ΕΕ και στα κράτη μέλη να διασφαλίσουν την εφαρμογή του και να επιτευχθούν οι στόχοι προτεραιότητας που έχουν τεθεί μέχρι το 2020.

¹¹⁰⁷ Βλ. ενδ. *Χατζημπίρο Κίμων* «Η πρόταση της αξιοβίωτης ολοκληρωμένης ανάπτυξης σε σχέση με την αειφόρο ανάπτυξη» σελ. 197-202 για την κριτική προσέγγιση της βιώσιμης ανάπτυξης μεταξύ άλλων *Κωρωναίο Χριστοφή* «Βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη» σελ. 213-226 σε Επιστημονικές *Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του*

αφορά τη χρησιμότητα ή τον σκοπό της βιώσιμης ανάπτυξης¹¹⁰⁸. Κριτική στην αιεφόρο ανάπτυξη, ως συντηρητική, μερική και αποσπασματική, έχει ασκήσει και ο κύριος διαμορφωτής της έννοιας της αξιοβίωτης ολοκληρωμένης ανάπτυξης, καθηγητής Δημήτρης Ρόκος¹¹⁰⁹. Σύμφωνα με τον καθηγητή Ρόκο : " *Αξιοβίωτη*

Μελέτες προς τιμήν του Ομότιμου Καθηγητή Ρόκου Δημήτριου υπό την επιμέλεια του Καθηγητού Κουτσοπουλου Κωστή υπό την αιγίδα του Ε.Μ.Π. - Διεπιστημονικό – Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» 2012 μέσα από www.environmental.ntua.gr

¹¹⁰⁸ Έτσι έχει διατυπωθεί η άποψη πως στόχος της αιεφορίας, τουλάχιστον στην κοινώς παραδεκτή μορφή της, είναι η διατήρηση της οικονομικής ανάπτυξης στις αναπτυγμένες χώρες εις βάρος του Τρίτου Κόσμου, ως ένα μέτρο παγκόσμιου πληθυσμιακού ελέγχου, με πρόφαση τα οικολογικά προβλήματα και την αναμενόμενη εξάντληση των φυσικών πόρων. Επίσης έχει γραφεί πως η αιεφόρος ανάπτυξη, ως μία κεντρική υπερκείμενη αρχή την οποία «διαχειρίζονται» συγκεκριμένα κέντρα εξουσίας, θα έχει μακροπρόθεσμα απρόσμενα αποτελέσματα λόγω της απρόβλεπτης αλληλεξάρτησης μεταξύ ποικίλων παραγόντων στην οικολογία και στην οικονομία. Η καλύτερη οδός επομένως θα ήταν η περιβαλλοντική προστασία να αφεθεί στην ελεύθερη αγορά (π.χ. με ένα σύστημα δικαιωμάτων εκπομπής παρόμοιο με του «εμπορίου ρύπων» που προβλέπεται από το Πρωτόκολλο του Κιότο). Από τελείως διαφορετική σκοπιά, το κίνημα της απο-ανάπτυξης υποστηρίζει πως η βιωσιμότητα και η οικονομική ανάπτυξη είναι αντικρουόμενοι στόχοι, αφού οποιαδήποτε βελτίωση επέλθει στο φυσικό περιβάλλον ή στην κοινωνική συνοχή χάρη σε «πράσινες» τεχνολογίες, πολιτικές και σχεδιασμούς, αυτομάτως θα αντισταθμιστεί από την αύξηση της παραγωγής και κατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών που υπονοείται από την ανάπτυξη. Από αυτή την οπτική γωνία, η Δύση εδώ και πολύ καιρό στηρίζει την οικονομία της στην υπέρμετρη παραγωγή και στην υπέρμετρη κατανάλωση, εξαιτίας της «ιδεολογίας της ανάπτυξης». Παρόμοια κριτική ασκούν και οι υποστηρικτές της κοινωνικής οικολογίας, της περιεκτικής δημοκρατίας κλπ. Κατά πολλούς μαρξιστές, η «πράσινη ανάπτυξη» σε συνθήκες καπιταλισμού δεν είναι παρά μία ευκαιρία για νέες επενδύσεις εις βάρος της εργατικής τάξης, χωρίς ουσιώδη θετικά αποτελέσματα για το περιβάλλον. Συνήθως πάντως δεν απορρίπτουν τον στόχο της οικονομικής ανάπτυξης αυτόν καθ' εαυτόν. Βλ. ενδ. τους : *Τακης Φωτοπουλος* "Ανάπτυξη ή Δημοκρατία;" Κοινωνία & Φύση, τόμος 3, τεύχος 1 (7) (1994-1995), σελ. 67-98 μέσα από ιστοσελίδα <https://www.inclusivedemocracy.org>, Vincent Cheynet « Ινστιτούτο Οικονομικών και Κοινωνικών Μελετών για την Βιώσιμη Ανάπτυξη» μέσα από ιστοσελίδα decroissance.org της 4 Ιανουαρίου 2005, παρέμβαση στους φοιτητές του μεταπτυχιακού τίτλου "Ηθική και αιεφόρος ανάπτυξη", Λυών ΙΙΙ. με θέμα: "Έναντια στην αιεφόρο ανάπτυξη", *Πρωτοπαπαδάκης Ε.*: «Οικολογική Ηθική» εκδόσεις Α. Σάκκουλας, Κομοτηνή, 2005

¹¹⁰⁹ Ο *Δημήτρης Κλ. Ρόκος* είναι Διδάκτωρ Μηχανικός και από το 1987 Καθηγητής και Διευθυντής του Εργαστηρίου Τηλεπισκόπησης του Ε.Μ.Πολυτεχνείου (<https://www.survey.ntua.gr/el/rslab>) ως το 2008 που έγινε Ομότιμος Καθηγητής του Ε.Μ.Π.

Διετέλεσε Καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης [Διευθυντής του Εργαστηρίου Κτηματολογίου και Διευθυντής του Τομέα Κτηματολογίου, Φωτογραμμετρίας και Χαρτογραφίας (1980-1987)] και του Μεταπτυχιακού Προγράμματος του Τμήματος Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών (1983-1995). Από το 1993 είναι Επιστημονικός και Διοικητικός Υπεύθυνος του Μετσόβιου Κέντρου Διεπιστημονικής Έρευνας Διοικητικός Υπεύθυνος του Μετσόβιου Κέντρου Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕ.Κ.Δ.Ε.) του Ε.Μ.Π. (<https://www.ntua.gr/MIRC/>). Από το 1996 ως το 2008 υπήρξε Διευθυντής του Διεπιστημονικού/Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Ε.Μ.Π. "Περιβάλλον και Ανάπτυξη" (<https://www.survey.ntua.gr/environment/>). Με κείμενά του από το 1963 ως σήμερα τεκμηρίωσε, μετά από κριτική ανάλυση των αναπτυξιακών μοντέλων του σύγχρονου κόσμου τη θεωρία και την αναγκαία πράξη της Ολοκληρωμένης, και γι' αυτό Αξιοβίωτης Ανάπτυξης και υποστηρίζει στην πράξη κάθε σχετική πρωτοβουλία και δράση σε ερευνητικό, πολιτικό, οικονομικό, παραγωγικό, εκπαιδευτικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Συνέγραψε επτά

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη, είναι η ταυτόχρονα και διαχρονικά, σε πλανητικό, υπερεθνικό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, οικονομική, κοινωνική, πολιτική, πολιτισμική και τεχνική/τεχνολογική «ανάπτυξη», η οποία μπορεί να υπάρξει, μόνο όταν τελείται σε διαλεκτική αρμονία και με σεβασμό πάντα στον άνθρωπο τις προαιώνιες ευγενείς του αξίες και το «όλο» φυσικό και πολιτισμικό του περιβάλλον, στο οποίο αυτός εντάσσεται ειρηνικά και δημιουργικά ως αναπόσπαστο και όχι κυρίαρχο μέρος του. Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη ως δρόμος και στόχος, είναι γι' αυτό και ειρηνική και Αξιοβίωτη, για όλους τους πολίτες, όπου γης, ανεξαρτήτως φυλής, φύλου και θρησκείας και όχι μόνο για τους έχοντες και κατέχοντες.»

Πώς όμως μπορεί ο άνθρωπος να φτάσει και να κατακτήσει αυτόν τον a priori αντικειμενικό στόχο;

Υπό αυτή την οπτική, λοιπόν και σε συνέχεια των παραπάνω, ένας οποιοσδήποτε από εμάς θα διαπίστωνε με θλίψη, άλλα και με απογοήτευση, ότι όλες οι προσπάθειες για ευημερία της ανθρωπότητας και της διατήρησης του βιοφυσικού περιβάλλοντος, απέχουν πολύ από τον στόχο. Η διαπίστωση αυτή δεν είναι καθόλου αυθαίρετη και καθόλου κολακευτική για το γένος του ανθρώπου. Τα γεγονότα και τα στατιστικά στοιχεία σχετικά με την παγκόσμια κατανομή του εισοδήματος, καθώς και την φτώχεια που κρύβεται από κάτω, είναι καταπέλτης.

Αρκεί να αναλογιστεί κανείς ότι δύο δισεκατομμύρια άνθρωποι - από τα έξι και πλέον που φιλοξενεί ο πλανήτης μας - ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας και όπως είναι ευαπόδεικτο η φτώχεια επιδεινώνει και προκαλεί μεγαλύτερα περιβαλλοντικά προβλήματα. Παρά την πρόοδο της ανθρωπότητας το δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα, η ψαλίδα ανάμεσα στην ευμάρεια των ολίγων και τη στέρηση των πολλών συνεχώς μεγαλώνει, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι οι ανεπτυγμένες χώρες δεν έχουν περιβαλλοντικά, οικονομικά, κοινωνικά και άλλα προβλήματα και δυστυχώς μετά από όλες αυτές τις προσπάθειες και τη ρητορική που έχει εκτοξευτεί σε πολλά διεθνή θεσμικά όργανα, ο κόσμος δεν βρίσκεται στη καλύτερη δυνατή οικολογική κατάσταση. Δεν είναι καν κοντά στο να πλησιάσει οποιονδήποτε από

πανεπιστημιακά βιβλία, τα οποία κυκλοφόρησαν εκτός εμπορίου, κυρίως στο Ε.Μ.Π. και στο Α.Π.Θ.. Είχε την επιστημονική επιμέλεια δέκα συλλογικών τόμων και δημοσίευσε πάνω από εκατό επιστημονικές εργασίες σε διεθνή και ελληνικά περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων. Ενδεικτική συγγραφική του δραστηριότητα είναι:

Ρόκος Δ. (2003) Από τη "Βιώσιμη" ή "Αειφόρο" στην Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη, Δ.Π.Μ.Σ. του Ε.Μ.Π. «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», 2001), Εκδοτικός Οίκος Λ.Α.Λιβάνη, Αθήνα

Ρόκος Δ. (Εισαγ.-Επιμ.)(2005). *Περιβάλλον και Ανάπτυξη. Διαλεκτικές Σχέσεις και Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα

Ρόκος Δ. (Επιμ.)(1995). *Επιστήμες και Περιβάλλον στα τέλη του αιώνα. Προβλήματα και Προοπτικές*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.

Ενώ σχετικές μελέτες υπάρχουν στη διαδικτυακή διεύθυνση: <https://drokos.webnode.gr>

τους ορισμούς της αειφορίας. Ο κόσμος δεν είναι σε κατάσταση που να μπορεί κανείς να πει ότι ένα μικρό βήμα προς τα εμπρός έχει γίνει.

Ζούμε σ' έναν κόσμο υλικών αγαθών και καθημερινά συμμετέχουμε στο **οδυνηρό** παιχνίδι της υπερκατανάλωσης. Τα τελευταία χρόνια ο άνθρωπος έμαθε πολλά, απέκτησε εμπειρίες και γνώσεις, όμως το μέλλον του διαγράφεται το ίδιο αβέβαιο όπως ήταν και πριν τριάντα χρόνια, όταν η ανθρωπότητα συνειδητοποιούσε την **όξυνση** των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Καλό είναι να γνωρίζουμε τις πραγματικές μας ανάγκες και να τις εξισορροπούμε με τις επιθυμίες μας, δεδομένου ότι είναι επιτακτική ανάγκη να σταματήσει ο οδυνηρός κύκλος παρέμβασης του ανθρώπου στο περιβάλλον και στους φυσικούς πόρους, που βρίσκεται πίσω από κάθε απλή και καθημερινή μας κίνηση και οπωσδήποτε πίσω από τα μικρά και μεγάλα οργανωμένα συμφέροντα.

Ξαναγυρίζοντας στο ερώτημα που έχει να κάνει με το πώς θα φτάσουμε στον κρίσιμο στόχο της διατήρησης του βιοφυσικού περιβάλλοντος, η απάντηση μπορεί να αναζητηθεί στην αιτία και στα αιτιατά των προβλημάτων μας, δηλαδή στην αιτιότητα¹¹¹⁰ των προβλημάτων μας.

Το πρόβλημα της ανθρώπινης φύσης¹¹¹¹ είναι η δεδομένη και η αυτόδηλη ατέλειά του. Η έλλειψη ενός ιδεατού κώδικα αξιών που θα έπρεπε να διαχέεται στην κοινωνία, η έλλειψη ηθικής και συνείδησης αυτοελέγχου και αυτοπεριορισμού σε σχέση με τις ωφέλειες που καρπωνόμαστε κατά την ενάσκηση των δικαιωμάτων μας σε σχέση με τα δικαιώματα των άλλων, επισυμβαίνουν διότι - κατά βάση - είμαστε ιδιοτελή όντα και μόνο το αίσθημα του προσωρινού κορεσμού που κατά διαστήματα νιώθουμε (ασυνείδητα) καθυστερεί την αυτοκαταστροφική μας διάθεση και κατ' επέκταση την καταστροφή του περιβάλλοντος και τελικά του πλανήτη μας.

Η αιτία του προβλήματος της ανθρώπινης φύσης αποτελεί και την αιτία όλων των προβλημάτων του ανθρώπου και κατ' επέκταση και του περιβάλλοντος. Εν προκειμένω η υποβάθμιση του περιβάλλοντος συντελείται εξαιτίας της έλλειψης περιβαλλοντικής παιδείας που επιφέρει - κατά συνέπεια -

¹¹¹⁰ Με άλλα λόγια υπάρχει αιτιώδης συνάφεια δύο καταστάσεων - αιτίας και αποτελέσματος - όταν είναι βέβαιο ότι η δεύτερη κατάσταση προέκυψε εξ αιτίας της πρώτης. Τόσο το αίτιο, όσο και το αιτιατό μπορεί να είναι γεγονότα, δηλαδή μεταβολές που επήλθαν στον αντικειμενικό κόσμο. Όμως μπορούν (το αίτιο ή/και το αιτιατό) να μην αποτελούν γεγονότα, δηλαδή μεταβολές στον αντικειμενικό κόσμο. Για παράδειγμα η διατήρηση του σκότους σε ένα κλειστό δωμάτιο με λάμπα και διακόπτη οφείλεται στο ότι δεν πατήθηκε ο διακόπτης. Υφίσταται αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα στη ύπαρξη (και στη διατήρηση) μιας κατάστασης και στην έλλειψη (ή στην παράλειψη) μιας δράσης (ενός γεγονότος ή μιας πράξης).

¹¹¹¹ Τόσο από φιλοσοφική όσο και θεολογική άποψη (χωρίς να χρειάζεται περαιτέρω θεμελίωση) ο άνθρωπος αποτελεί ένα ατελές όν. Η γνωστική συνείδηση και ικανότητα είναι προφανές ότι διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο και διακρίνεται σε βαθμίδες ανώτερες και κατώτερες. Ο λόγος, η κριτική ικανότητα η εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων είναι παράμετροι που αυξομειώνουν τον επιθετικό προσδιορισμό περί ατέλειας της ανθρώπινης φύσης και μας διακρίνουν τον έναν από τον άλλον.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

περιορισμένη και ελλιπή γνωστική ικανότητα για το οικολογικό πρόβλημα και έλλειψη περιβαλλοντικής συνείδησης και ηθικής.

Επομένως, εφόσον το αίτιο είναι τόσο σπουδαίο που αφορά την ίδια την υπαρξιακή μας υπόσταση, **γενάται το ερώτημα αν υπάρχει λύση;** Η απάντηση είναι θετική, δεδομένης της ύπαρξης και άλλων θεωριών έκτος των ωφελιμιστικών (θεωρία της ωφέλειας) που αναφέρονται στη φύση του ανθρώπου ως "καλή και αγνή" και ότι επιδέχεται κάθε άνθρωπος βελτίωση, αυξάνοντας την ηθική και συνειδησιακή του υπόσταση μη παραγνωρίζοντας όμως την δεδομένη ατέλειά του.

Εν προκειμένω η υποβάθμιση του περιβάλλοντος θα μπορούσε να περιοριστεί ή και να εκλείψει μέσω της περιβαλλοντικής παιδείας, η οποία θα επιφέρει περιβαλλοντική συνείδηση και περιβαλλοντική ηθική που θα επενεργεί σε όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης δράσης. Περιβαλλοντική εκπαίδευση όμως μέσα από την ύπαρξη κινήτρων, διότι τα κίνητρα είναι κρίσιμα και αναγκαία, ώστε ο άνθρωπος να νιώθει άμεσα μία ωφέλεια αποκτώντας σιγά σιγά περιβαλλοντική συνείδηση. Να δίδονται κίνητρα ακόμη και άσχετα με το περιβάλλον, αλλά κίνητρο με άμεσες ωφέλειες που θα επιδίδονται μόνο όταν επιτυγχάνει κανείς κάτι θετικό για το περιβάλλον και την προστασία του. Για παράδειγμα, κίνητρα και άμεσες ωφέλειες θα μπορούσαν να είναι η απόδοση τιμών - υπό την μορφή επαίνου - στον μαθητή που έγραψε μία άριστη έκθεση ιδεών για το περιβάλλον ή γιατί καθάρισε το σχολείο του ή ένα πάρκο δίπλα σε αυτό από σκουπίδια και το διατήρησε καθαρό, μέχρι και την σπουδαία μείωση της φορολογίας σε "πράσινες επιχειρήσεις" ή την επαρκή επιδότησή τους από την πολιτεία κατά την πρόσληψη υπαλλήλων κτλ.

Κατά αυτόν τον τρόπο, αργά και σταθερά, δημιουργείται περιβαλλοντική συνείδηση στον άνθρωπο και παραδείγματα προς μίμηση, τα οποία τελικά διαχέονται στην κοινωνία.

Άλλωστε και υπό το πρίσμα του ποινικού δικαίου, αλλά και της εγκληματολογικής προσέγγισης δεν μας αφορά πάντα η ψυχική στάση του δράστη - η αυτοελεγχόμενη πράξη του - απέναντι στο εγκληματικό αποτέλεσμα; Μέσα από την εκπαιδευτική περιβαλλοντική διαδικασία λοιπόν, η κοινωνία κερδίζει, διότι σιγά σιγά θα έχει ως μέλη της όλο και περισσότερους πολίτες, που η ψυχική στάση τους απέναντι στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος θα είναι τουλάχιστον επικριτική, καθώς και αποκρουστική απέναντι στους αυτουργούς των εγκληματογόνων αποτελεσμάτων τους κατά του περιβάλλοντος.

Συνεπώς, η παιδεία εν γένει και η περιβαλλοντική εκπαίδευση ειδικά όταν διαχέεται σε όλους ακόμη και σε υπευθύνους μικρών ή μεγάλων επιχειρηματικών μονάδων, αποτελεί - για ακόμη μια φορά - το μηχανισμό για την επίτευξη των παραπάνω στόχων. Άλλωστε, στην παγκόσμια Διάσκεψη για το Ανθρώπινο Περιβάλλον στην Στοκχόλμη (UNEP, 1972) η πρόταση 96 οριοθέτησε τη δημιουργία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Π.Ε.), **ως ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία της αντίδρασης στη διαρκώς εντεινόμενη παγκόσμια κοινωνική και περιβαλλοντική κρίση.** Μια βασική ανάγκη, όπως προσδιορίστηκε στη διάσκεψη,

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

ήταν η δημιουργία πολιτών, οι οποίοι να είναι όχι απλά γνώστες της κρίσης του υπερπληθυσμού, της κακοδιαχείρισης των φυσικών πηγών, της ρύπανσης και του υποβιβασμού της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής, αλλά και ικανοί να εστιάσουν με έξυπνο τρόπο στα μέσα τα οποία μπορούν να αντιμετωπίσουν τα παραπάνω προβλήματα.

Απαιτείται, λοιπόν, η οριοθέτηση μίας εναλλακτικής αντίληψης για την Παιδεία¹¹¹² ως βασικό χαρακτηριστικό μίας κοινωνίας που βαδίζει προς ένα καλύτερο κόσμο. Απαιτείται μια Παιδεία με αντικείμενο την «μόρφωση αλλά και τον πολιτισμό», με βασικό χαρακτηριστικό την «ελεύθερη και ανεμπόδιστη προσπέλαση σε κάθε βαθμίδα της, για κάθε άνθρωπο που μπορεί και το επιθυμεί, με ίσες ευκαιρίες, αλλά και ίσες δυνατότητες, μέσα από περιβάλλον, ανάπτυξη και εκπαίδευση, μέσα από δημόσιες, διαφανείς, ανοιχτές, αντικειμενικές και αξιοκρατικές διαδικασίες. Η ποιότητα αυτής της οπτικής περί περιβαλλοντικής εκπαίδευσης θα πρέπει να θεμελιώνεται από «τις προαιώνιες και πανανθρώπινες αξίες της ειρήνης, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης, της ισότητας, της κοινωνικής αλληλεγγύης, του πλουραλισμού και της προστασίας της φύσης και της παγκόσμιας πολιτισμικής κληρονομιάς. Η ολική ποιότητα μιας τέτοιας παιδείας μπορεί να εγγυηθεί μια αξιόπιστη ανάλυση στη σημερινή καταστροφική για την ανθρωπότητα και τον πλανήτη μας πορεία, την οποία χαράζουν χωρίς ουσιαστικές πολιτικές και κοινωνικές αντιστάσεις οι "άσύδοτες αγορές". Ο αποδεικτικά και αυθεντικά αξιόπιστος δημόσιος χαρακτήρας της, μπορεί να διασφαλισθεί μόνο «σε "ολικά" δημοκρατικά - πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά - καθεστώτα - και πάντα υπό προϋποθέσεις - οι οποίες κατοχυρώνουν ιδεολογικά και στην πράξη την απόλυτη ελευθερία της διδασκαλίας και της έρευνας και την δυνατότητα ολοκληρωμένης πνευματικής και ηθικής ανάπτυξης των προσωπικοτήτων των μαθητών όλων των βαθμίδων, δια βίου, ως κριτικά σκεπτόμενων, ελεύθερων, συνειδητοποιημένων, ενεργών και υπεύθυνων πολιτών, οι οποίοι έχοντας σαφή επίγνωση των συνεπειών και των επιπτώσεων της άσκησης της επιστήμης και του επαγγέλματός τους θα μπορούν και θα επιθυμούν να αξιοποιούν τις επαρκείς και διαρκώς εξελισσόμενες και βαθύτερες γνώσεις και δεξιότητές τους, προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, για μια καλύτερη ζωή σ' έναν καλύτερο κόσμο. Η καλλιέργεια μίας εναλλακτικής αντίληψης περί περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με βασικά χαρακτηριστικά της που θα επιτυγχάνουν να προάγουν τη μόρφωση «η οποία μένει όταν ξεχάσουμε όλα αυτά που έχουμε διδαχθεί», είναι η ολοκληρωμένη θεώρηση, η διεπιστημονικότητα, η ανάλυση της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής «πραγματικότητας», ο οραματισμός ενός εναλλακτικού μέλλοντος με την τεκμηρίωση της αξιοβίωτης- αειφόρου - ολοκληρωμένης ανάπτυξης, η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και η δημιουργία συλλογικοτήτων, καθόσον η νέα και μόνη

¹¹¹² Βλ. ενδ. Βάιος Κώτσιος περιβάλλον Ανάπτυξη και Εκπαίδευση Διδακτικές Προσεγγίσεις του Δ. Ρόκου" σελ. 307 επ. ο.π. μέσα από www.environmental_survey.ntua.gr

ανερχόμενη δύναμη στον κόσμο μας είναι οι υποψιασμένοι, συνειδητοποιημένοι, ώριμοι, δημιουργικοί, υπεύθυνοι, χειραφετημένοι και ενεργοί πολίτες του.

Αυτού του είδους η περιβαλλοντική εκπαίδευση δεν αγνοεί τον χαρακτήρα της ανάπτυξης, ο οποίος είναι αλληλένδετος με τις συσχετίσεις της φύσης και της κοινωνίας, αλλά δημιουργικά προχωρά και συμβάλλει στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη, αποσκοπεί κυρίως στην ενσωμάτωση, σε όλα τα επίπεδα της πολιτικής και κοινωνικής ζωής, όλων των ανθρώπων ως ελεύθερων, μορφωμένων, ενημερωμένων, απελευθερωμένων, υπεύθυνων, συνειδητοποιημένων πολιτών, που εργάζονται, παράγουν, δημιουργούν, σκέφτονται και δρουν ατομικά και συλλογικά, κατά τρόπο ώστε η προώθηση των συμφερόντων τους να λαμβάνει υπόψη τα δικαιώματα όλων των άλλων.

Αυτού του είδους η περιβαλλοντική εκπαίδευση θα πρέπει να εδραιώνεται και να υποστηρίζεται μέσα από τα δημόσια σχολεία που θα προσφέρει εκπαίδευση, άλλα και πολιτισμό, στα οποία όλοι θα μπορούν να έχουν πρόσβαση, ανεξάρτητα από τη φυλή, το φύλο, την εθνικότητα, το χρώμα, την ηλικία και τις καταδικαστικές τους αποφάσεις, προκειμένου να είναι μέρος της κοινωνίας και να αναπτύξουν τις δημιουργικές δυνατότητες και δεξιότητες του μυαλού και του σώματός τους, την κριτική σκέψη τους και την πολιτική, κοινωνική και περιβαλλοντική τους συνείδηση και υπευθυνότητα.

Έτσι, μέσω της δημιουργίας σοβαρής περιβαλλοντικής εκπαίδευσης μπορεί να προκύψει μια "αξιόπιστη ολοκληρωμένη ανάπτυξη," η οποία θα μπορούσε να αποτελεί έναν όρο που συνδυάζει την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος ως συναναφορά.

Μια αξιολογή ολοκληρωμένη ανάπτυξη μπορεί να επιτευχθεί μόνον όταν οι ανθρώπινες κοινωνίες αποφασίσουν να δημιουργήσουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις - σε εκπαιδευτικό, ερευνητικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, δικαιοσύνη, τεχνικό/τεχνολογικό και περιβαλλοντικό επίπεδο - οραματιζόμενες για έναν καλύτερο κόσμο βασισμένο στις ανθρώπινες αξίες της ειρήνης, της δικαιοσύνης, της αλληλεγγύης, οι οποίες επιφέρουν πολιτική, οικονομική και κοινωνική δημοκρατία, καθώς και ηθική. Επιφέρουν, τέλος, τον σεβασμό στη φύση και στην πολύπολιτισμικότητα όλων των ανθρώπων.¹¹¹³

Στο σημείο αυτό, εύλογα γεννάτε και το ερώτημα, αν τελικά η εμπέδωση περιβαλλοντικής κοινωνικής κουλτούρας μπορεί να είναι η αρχή όλων των προαναφερθέντων προτάσεων που στόχο έχουν την εξάλειψη ή τουλάχιστον την αισθητή μείωση της υποβάθμισης και μόλυνσης του περιβάλλοντος;

¹¹¹³ βλ. ενδ. Κρίστοφερ Κορώνε και Δημήτρης Ρόκος "Αειφόρος και Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη - Κριτική Ανάλυση" Διεπιστημονικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, μέσα από <https://www.mdpi.com> Δημοσίευση: 12 Ιανουαρίου 2012

Η εμπέδωση περιβαλλοντικής κοινωνικής κουλτούρας¹¹¹⁴ - η οποία είναι ισάξια του Δικαίου περιβάλλοντος - ως τρόπος μείωσης των περιβαλλοντικών εγκλημάτων συσχετίζεται με την εκπαιδευτική διαδικασία που στοχεύει στην αφύπνιση της ανθρώπινης συνείδησης για το περιβάλλον. Αυτή η διαδικασία προσπαθεί να προωθήσει μια αλλαγή στη σχέση μεταξύ ανθρώπου και φυσικού περιβάλλοντος, διασφαλίζοντας τη βιωσιμότητα και την ποιότητα του περιβάλλοντος τόσο για τις σημερινές όσο και για τις μελλοντικές γενιές. Για το λόγο αυτό, οι περιβαλλοντολόγοι θεωρούν ότι η περιβαλλοντική κουλτούρα πρέπει να ενδημείται σε ανθρώπους όλων των ηλικιών, σε όλα τα επίπεδα - τόσο στο πλαίσιο της επίσημης - όσο και στην άτυπης εκπαίδευσης.

Κατά τα πρότυπα αυτά, το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας & Θρησκευμάτων επιδίωξε¹¹¹⁵ να δημιουργήσει στο σχολείο μια περιβαλλοντική κουλτούρα προσανατολισμένη προς την αειφορία, με στόχο να καλλιεργηθεί μια υπεύθυνη στάση και συμμετοχική συμπεριφορά για την προστασία της οικολογικής ισορροπίας, της ποιότητας ζωής και της βιώσιμης ανάπτυξης. Έτσι συμπεριέλαβε στο νέο του Οργανισμό τη Διεύθυνση Υποστήριξης Προγραμμάτων και Εκπαίδευσης για την Αειφορία.

Επίσης - με βάση τις θέσεις του ΥΠΠΕΘ - «σύμφωνα με τον πρόσφατα ψηφισμένο νόμο, τον ν.4547/2018, τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που υπήρχαν μετατρέπονται σε Κέντρα Εκπαίδευσης για την Αειφορία, με έμφαση στο περιβάλλον και στους τομείς που σχετίζονται με την αειφόρο ανάπτυξη», ενώ «Η Διεύθυνση του Υπουργείου θα συνεργάζεται με αυτές τις δομές, αλλά και με τις διευθύνσεις πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με στόχο το σχεδιασμό, την οργάνωση, την εποπτεία, αλλά και την υποστήριξη προγραμμάτων, δράσεων, ημερίδων και σεμιναρίων». Επιπρόσθετα υφίσταται υποχρέωση βάση της οποίας «το ΥΠΠΕΘ οφείλει να συνεργάζεται και με τα άλλα Υπουργεία, καθώς και με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, με δημόσιους και μη δημόσιους φορείς και με μη κυβερνητικές οργανώσεις και κάθε σχολικό έτος εγκρίνει συνεργασίες, προκειμένου

¹¹¹⁴ Βλ. για αυτή την εννοια μεταξυ αλλων και σχετική αρθρογραφια " περιβαλλοντικη κουλτουρα" στον ιστοτοπο el.thranorama.com, ενώ ως εκπαιδευτική αποστολή βλ. και τις δράσεις των UNEP, το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον). Ο οργανισμός αυτός συντονίζει από το 1975 το Διεθνές Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

¹¹¹⁵ Βλ. δηλώσεις της Υφυπουργού ΥΠΠΕΘ Μερόπης Τζούφη, απαντώντας σε Επίκαιρη Επερώτηση της ΚΟ του Ποταμιού με θέμα «Απεξάρτηση από τα πλαστικά... αν όχι τώρα, τότε;», η οποία κατατέθηκε προς τους Υπουργούς Περιβάλλοντος & Ενέργειας, Τουρισμού, Οικονομίας & Ανάπτυξης, Εσωτερικών και ΥΠΠΕΘ, η κ. Τζούφη ανέπτυξε τις σχετικές παρεμβάσεις στον χώρο της Εκπαίδευσης. Οι δηλώσεις ενδ. υπάρχουν και στην ιστοσελίδα b2green.gr, koinignomi.gr apo 24/72018 με τίτλο " περιβαλλοντική κουλτούρα στην εκπαίδευση".

να υλοποιηθούν εκπαιδευτικά προγράμματα και ενημερωτικές επισκέψεις στα σχολεία με στόχο την ευαισθητοποίηση της σχολικής κοινότητας».

Ενδεικτικά – σύμφωνα με τις θέσεις του Υπουργείου – τέτοιου είδους προγράμματα που υλοποιήθηκαν την τελευταία χρονιά (2017-2018) στην ΠΕ και ΔΕ (και αντιμετωπίζονται διαθεματικά και διεπιστημονικά), με την έγκριση του Υπουργείου για το περιβάλλον και την αειφορία είναι :

- ✓ «Μια φορά και έναν καιρό ήταν η πλαστική σακούλα» του δικτύου «Μεσόγειος SOS»
- ✓ «Προστασία των θαλάσσιων και παράκτιων οικοσυστημάτων, save the Med»,
- ✓ «Θαλάσσια απορρίμματα: το αποτύπωμα των επισκεπτών στις ακτές»,
- ✓ «Λέμε Αντίο στην πλαστική σακούλα», από το δίκτυο «Μεσόγειος SOS».

Ενώ επιπρόσθετα, «θεματικές περιβαλλοντικής εκπαίδευσης διατρέχουν τα προγράμματα σπουδών διαφόρων διδακτικών αντικειμένων, όπως το πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης στο δημοτικό, την νεοελληνική γλώσσα, την κοινωνική και πολιτική αγωγή του γυμνασίου. Διδάσκονται ακόμη και στο πλαίσιο ανεξάρτητων διδακτικών αντικειμένων, όπως είναι η μελέτη περιβάλλοντος στο δημοτικό, η γεωλογία-γεωγραφία στο γυμνάσιο και η γεωλογία και διαχείριση φυσικών πόρων στο λύκειο».

Επίσης, «τα ζητήματα που αφορούν αυτό το θέμα μπορούν να εντάσσονται - και εντάσσονται αρκετές φορές - στο πλαίσιο του διδακτικού αντικειμένου των ερευνητικών εργασιών, που εκπονούνται εντός του ωρολογίου προγράμματος στο λύκειο. Ιδιαίτερη μνεία έκανε η Υφυπουργός και στους διακριτούς θεματικούς άξονες που έχουν τεθεί στη Θεματική Εβδομάδα, που υποστηρίζεται από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Με αφορμή την πρόσφατη Σύνοδο των Πρυτάνεων, η Υφυπουργός μετέφερε την κοινή πεποίθηση ότι τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα στο σύνολό τους πρέπει να αποτελέσουν τον άξονα και για άλλες δράσεις. «Θεωρώ», δήλωσε, «ότι το ζήτημα του περιβάλλοντος μπορεί να αποτελέσει ένα από τα επόμενα θέματα συντονισμένης δράσης στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα».

Δράση «Περιβάλλον και Βιώσιμη Ανάπτυξη»

Το ΥΠΠΕΘ έκανε και ξεχωριστή αναφορά και στις παρεμβάσεις της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας, λέγοντας ότι «στο επίκεντρο της δραστηριότητάς της έχει τις δράσεις που στοχεύουν στην ανάπτυξη νέων υλικών προς αντικατάσταση των πλαστικών σε μια σειρά εφαρμογών και την ανάπτυξη περιβαλλοντικών τεχνολογιών». Το υπουργείο επισήμανε δε, ότι αυτές οι δράσεις

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

χρηματοδοτούνται - τόσο μέσω του ΕΣΠΑ 2014 – 2020 - όσο και μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων.

Πιο συγκεκριμένα, το υπουργείο εξήγησε ότι στο πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση κεντρικοί στόχοι του άξονα δράσης «Περιβάλλον και Βιώσιμη Ανάπτυξη» αποτελούν:

- Πρώτον, η ενίσχυση επιχειρήσεων για την έρευνα και την ανάπτυξη τεχνολογιών συλλογής, διαλογής, διαχωρισμού και αξιοποίησης των προϊόντων που προκύπτουν από τα προς ανακύκλωση υλικά.
- Δεύτερον, η ανάπτυξη τεχνολογιών ανάκτησης, ανακύκλωσης και επαναχρησιμοποίησης υλικών.
- Τρίτον, η ανάπτυξη εναλλακτικών λύσεων για την απορρόφηση και την οικονομική αξιοποίηση των ανακτηθέντων υλικών από ειδικά ρεύματα αποβλήτων, η ανάπτυξη καινοτόμων εφαρμογών και τεχνολογιών αιχμής για τη διαχείριση αστικών απορριμμάτων, με έμφαση στα βιοαπόβλητα, βιομηχανικών αποβλήτων και ειδικών ρευμάτων αποβλήτων, όπως, για παράδειγμα, αγροκτηνοτροφικών αποβλήτων και ελαστικών.
- Τέταρτον, οικοσυστημική προσέγγιση βιώσιμης ανάπτυξης μέσω της δημιουργίας πρότυπων κέντρων έρευνας, παραδείγματος χάριν αναβάθμιση εργαστηριακού εξοπλισμού για μετρήσεις στερεών καυσίμων, βιοκαυσίμων και δευτερογενών καυσίμων από αστικά απορρίμματα, της οικονομικής χαρτογράφησης οικοσυστημικών υπηρεσιών κ.λπ.

Επιπλέον, το υπουργείο επισήμανε ότι στην πρόσφατη προκήρυξη του πρώτου κύκλου της ενιαίας δράσης κρατικών ενισχύσεων «Έρευνώ, δημιουργώ, καινοτομώ» εγκρίθηκαν προς χρηματοδότηση δεκαεπτά προτάσεις που συμπίπτουν στις άνωθεν προτεραιότητες, με συνολική δημόσια δαπάνη 10,2 εκατομμύρια ευρώ και στις οποίες μοχλεύεται και η ιδιωτική συμμετοχή ύψους 1,65 εκατομμυρίων ευρώ. Παράλληλα, βρίσκεται στο τελικό στάδιο αξιολόγησης η ειδική δράση «Βιομηχανικά Υλικά», η οποία περιλαμβάνει τις άνωθεν χρηματοδοτικές προτεραιότητες στον τομέα υλικών, με συνολική δημόσια δαπάνη 6 εκατομμύρια ευρώ.

Από τα ανωτέρω, πρόδηλα συνάγεται το συμπέρασμα ότι ο σημαντικός διεπιστημονικός τομέας της κυκλικής οικονομίας θα πρέπει επίσης να είναι στο επίκεντρο της προσοχής της Πολιτείας - όσον αφορά στον αναπτυξιακό σχεδιασμό της χώρας και σε συνεργασία με τα αρμόδια Υπουργεία - διότι απαιτείται ένα μείγμα πολιτικής, καθώς και μια περιβαλλοντική εκπαίδευση της κοινωνίας και των πολιτών για μια βιώσιμη ανάπτυξη αλλά και για την οικονομία της γνώσης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Κλείνοντας αυτή την προσπάθεια ανάδειξης και αποτύπωσης των προβλημάτων που ενέχουν θέση και λαμβάνουν χώρα, κατά την προσπάθεια της πολιτείας να προστατεύει το περιβάλλον - τόσο σε δικαιο, όσο και σε πρακτικό επίπεδο με τους μηχανισμούς πρόληψης και καταστολής που διαθέτει - θα επιχειρηθεί μία εκ νέου συμπερασματική σύνοψη των όσων επισημανθήκαν, χωρίς βέβαια – καταχρηστικά – να επαναληφθούν τα ίδια, προβάλλοντας παράλληλα κάποιες προτάσεις ενίσχυσης αυτής της προστατευτικής περιβαλλοντικής προσπάθειας.

Κατ' αυτή τη συλλογιστική καταρχάς, έγινε σαφές ότι το έννομο αγαθό που παρουσιάστηκε, αναλύθηκε και προστατεύεται από τα εθνικά, ενωσιακά και διεθνή νομοθετήματα είναι το περιβάλλον. Ωστόσο, η κατάφαση της προστασίας του περιβάλλοντος ως αυτοτελούς έννομου αγαθού δεν είχε γίνει δεκτή εξ' αρχής. Αποτέλεσε μάλιστα ζήτημα έντονου προβληματισμού από τη θεωρία του αν προστατεύεται το έννομο αγαθό περιβάλλον ή τα έννομα αγαθά της ζωής και της υγείας του ανθρώπου.

Ωστόσο, με βάση την οικολογική αντίληψη, η οποία είναι και η κρατούσα, το έννομο αγαθό που προστατεύεται από τις διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος είναι το «περιβάλλον», το οποίο αποτελεί ένα κοινωνικό, υπερατομικό και αυτοτελές έννομο αγαθό. Ως απόρροια αυτής της υπερατομικής αξίας του περιβάλλοντος προστατεύονται και τα έννομα αγαθά της ζωής και υγείας του ανθρώπου, αφού η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί προϋπόθεση για την επιβίωση κάθε ατόμου και κατά συνέπεια του κοινωνικού συνόλου. **Όλα τα ανωτέρω συνηγορούν στην αυθυπαρξία του περιβάλλοντος ως του προστατευόμενου εννόμου αγαθού όλων των προαναφερθέντων και αναλυθέντων νομοθετημάτων.** Η αναγνώριση δε του περιβάλλοντος ως αυτοτελούς εννόμου αγαθού έχει μεγάλη σημασία για την εγγυητική λειτουργία του ποινικού δικαίου, καθώς διευκολύνει και την απόδειξη της αιτιώδους συνάφειας, αφού είναι ευκολότερη η απόδειξη της βλάβης του περιβάλλοντος, **παρά ο αφηρημένος κίνδυνος για τον άνθρωπο και κατά συνέπεια των έννομων αγαθών της ζωής και της υγείας του.** Ειδικότερα, η υποβάθμιση και η ρύπανση του περιβάλλοντος προκάλεσαν την εκκίνηση της ποινικής διαδικασίας για την αντιμετώπιση συμπεριφορών που είναι επικίνδυνες και επιβλαβείς, τόσο για το ίδιο το περιβάλλον ως αυτοτελούς έννομου αγαθό όσο και για τον άνθρωπο, εξαιτίας του ότι το περιβάλλον αποτελεί για τον ίδιο τον ζωτικό χώρο μέσα στον οποίο εξελίσσεται, διαβιώνει και αναπτύσσει τις δραστηριότητές του. Η διάκριση, όμως, για το ποιός είναι στην εκάστοτε περίπτωση ο φορέας του έννομου αγαθού δεν είναι πάντα ευχερής. Όπως ήδη επισημάνθηκε, η διάταξη του άρθρου 24 Σ περιέχει τόσο την υποχρέωση του κράτους για λήψη θετικών μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος,

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

όσο και την υποχρέωση αποχής από κάθε ενέργεια που μπορεί να αποβεί βλαπτική, αντανakλώντας κατ'αυτό τον τρόπο την αρνητική όψη της υποχρέωσης για λήψη θετικών μέτρων. Συνακόλουθα περιέχει, όμως, και την κατοχύρωση του δικαιώματος σε ένα υγιεινό και οικολογικά ισόρροπο περιβάλλον. Είναι πρόδηλο ότι με τη συνύπαρξη των τριών αυτών δεδομένων εμφανίζεται η γνωστή μορφολογία ενός κοινωνικού και ενός ατομικού δικαιώματος. Σε γενικές γραμμές το δικαίωμα στο περιβάλλον συγκεντρώνει στοιχεία και χαρακτηριστικά γνωρίσματα, ατομικού¹¹¹⁶, κοινωνικού¹¹¹⁷ και πολιτικού¹¹¹⁸ δικαιώματος.

Συνέπεια της δυσκολίας που αντιμετωπίζεται σχετικά με την κατάταξή του σε μία από τις ανωτέρω κατηγορίες, είναι ότι θεωρείται ως ανήκον **στα «μικτά δικαιώματα» ή δικαιώματα «τρίτης γενιάς»¹¹¹⁹**. Ο ίδιος ακριβώς προβληματισμός υπήρχε ειδικότερα και για το δικαίωμα στο δασικό περιβάλλον, το οποίο επίσης συγκεντρώνει χαρακτηριστικά και των τριών κατηγοριών δικαιωμάτων και επομένως μπορεί να αντιμετωπίζεται και αυτό ως δικαίωμα μικτής φύσεως.¹¹²⁰

Όσον αφορά στην ανάδειξη της σχέσης μεταξύ Ποινικού και Διοικητικού Δικαίου και δη στο χώρο προστασίας του περιβάλλοντος, κυρίως στην Ελλάδα¹¹²¹, είναι μία σχέση που όπως καταδείχτηκε έχει ως βάση την **«παρακολουθηματικότητα»** του ποινικού Δικαίου του περιβάλλοντος έναντι των αντίστοιχων διοικητικών διατάξεων, υπό την έννοια ότι η ερμηνεία της λέξης «παρακολουθήματα» συνίσταται σε αυτό που συμβαίνει συγχρόνως ή αμέσως ύστερα από κάποιο γεγονός ως φυσικό επακόλουθο και ως συνέπειά του. Για τον λόγο αυτό παρουσιάστηκε αρχικά ο παρακολουθηματικός χαρακτήρας του ποινικού δικαίου του περιβάλλοντος έναντι των αντίστοιχων διοικητικών διατάξεων τόσο ως φαινόμενο, όσο και με τις ποινικές και διοικητικές κυρώσεις για την προστασία αυτού, έχοντας τον Ν. 1650/1986 ως νομικό υπόβαθρο στην ως άνω ανάλυση. Κατόπιν παρουσιάστηκαν και αναλύθηκαν με κριτική προσέγγιση οι κυριότεροι λόγοι που επιβάλλουν την εν λόγω εξάρτηση, καθώς και ο προβαλλόμενος ως προς αυτούς

¹¹¹⁶ Βλ. εκ νέου στοιχεία **ατομικού δικαιώματος** που συγκεντρώνει εξαιτίας του αρνητικού και αμυντικού χαρακτήρα του, ο οποίος περιορίζει το πεδίο δράσης της κρατικής εξουσίας.

¹¹¹⁷ Βλ. εκ νέου στοιχεία **κοινωνικού δικαιώματος** που συγκεντρώνει εξαιτίας του θετικού του περιεχομένου, υπό την έννοια ότι οι φορείς του απαιτούν από το Κράτος τη λήψη θετικών μέτρων για την προστασία του.

¹¹¹⁸ Βλ. εκ νέου στοιχεία **πολιτικού δικαιώματος** που συγκεντρώνει εξαιτίας του συμμετοχικού του χαρακτήρα, αφού εμπεριέχει τρεις ειδικότερες παραμέτρους και συγκεκριμένα το δικαίωμα πληροφόρησης, συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων και τη δυνατότητα άσκησης ενδίκων μέσων. Βλ. Ευπραξία- Αίθρα Μαρία, ό.π. σελ. 223

¹¹¹⁹ Επί της ουσίας υπάρχει διάκριση μεταξύ τριών γενεών δικαιωμάτων. Στην πρώτη γενιά υποστηρίζεται ότι ανήκουν μαζί τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, στη δεύτερη τα κοινωνικά και τα ομογάλακτα τους οικονομικά και στην τρίτη γενιά ανήκουν τα δικαιώματα αλληλεγγύης. Βλ. εκ νέου και αναλυτικότερα Κ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη 2006, σελ.43-44.

¹¹²⁰ Βλ. εκ νέου την απόφαση 3682/1986 ΣτΕ αναγνωρίζει το μικτό χαρακτήρα του δικαιώματος στο περιβάλλον, βλ. Ευπραξία- Αίθρα Μαρία, ό.π. σελ.231

¹¹²¹ Υπό το πρίσμα όμως - όπως αναλύθηκε - και της νομολογίας του ΕΔΔΑ - ΔΕΕ

‘Εννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

αντίλογος, ενώ τέθηκαν και αναπτύχθηκαν προβληματικές θεωρήσεις που δημιουργούνται από την προαναφερθείσα σχέση.

Μείζονος σημασίας στην ανωτέρω προσέγγιση είναι η ρητή υπαγωγή και αναγνώριση από το ΕΔΔΑ στις κατηγορίες ποινικής φύσεως των σοβαρότερων διοικητικών κυρώσεων στο κανονιστικό πεδίο του αρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ – τα «κριτήρια Engel», τα οποία αποτελούν πλέον και κοινό τόπο στη νομολογία των ελληνικών διοικητικών δικαστηρίων. Οι συνέπειες της υπαγωγής αυτής είναι ιδιαιτέρως σημαντικές, καθώς - θεωρητικά τουλάχιστον - εισάγουν στη διοικητική διαδικασία και δίκη δικαιοκρατικές εγγυήσεις, γνωστές μόνο στο πεδίο του ποινικού δικαίου. **Οι διαπιστώσεις αυτές και όταν πληρούνται τα «κριτήρια Engel», επιβάλλουν την «περιχαράκωση» του Διοικητικού δικαίου εν γένει από τις αυστηρές εγγυήσεις και προϋποθέσεις του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ.**

Επίσης, ένα άλλο σημαντικό θέμα που προκύπτει εξαιτίας της παρακουλουθηματικότητας του ποινικού από το διοικητικό άδικο, όταν αυτή η σχέση επισυμβαίνει, είναι και το **φαινόμενο της σόρευσης των διοικητικών και ποινικών κυρώσεων**. Καταδεικνύεται σπουδαία προβληματική στις περιπτώσεις εκείνες όπου το ισχύον Δίκαιο, λόγω της κρατούσας τυπικής διάκρισης μεταξύ διοικητικών και ποινικών κυρώσεων και της σχετικής διάκρισης μεταξύ ποινικής και διοικητικής διαδικασίας¹¹²², δημιουργεί προϋποθέσεις σωρευτικής επιβολής κυρώσεων, οι οποίες συνολικά δύναται να λειτουργούν «εξοντωτικά» για το πρόσωπο που τις υφίσταται¹¹²³. Στις περιπτώσεις αυτές τα εκάστοτε αρμόδια κρατικά όργανα θα πρέπει, αν όχι με ανάλογη εφαρμογή της ποινικής Αρχής «ne bis in idem», τουλάχιστον με επίκληση της Αρχής της αναλογικότητας¹¹²⁴, να εξαντλούν όλα τα

¹¹²² Δεν θα πρέπει επίσης να λησμονούμε να προσέχουμε, εξαιτίας ακριβώς του ότι το Σύνταγμα επιφυλάσσει την επιβολή των ποινών στη δικαστική Αρχή, αν τελικά επιτρέπεται η επιβολή συναφούς προς αυτού του είδους κυρώσεων με διοικητικές πράξεις. Κι ενώ κάποιος θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι αφού εννοιολογικά λ.χ. η φορολογική κύρωση είναι «κακό» που οργανώνεται από το Νομοθέτη ως ιδιαίτερη αποδοκιμασία του δράστη της παράβασης άρα θα πρέπει να απαγγέλλεται από τα ποινικά Δικαστήρια και όχι από τα διοικητικά όργανα, σύμφωνα όμως με τον Φορτσάκη και κατά την κρατούσα, όπως αναφέρει, άποψη, η επιβολή διοικητικών κυρώσεων είναι παρεπόμενο της άσκησης της εκτελεστικής εξουσίας. Συνεχίζει μάλιστα ο ίδιος αναφέροντας ότι «γίνεται δεκτό ότι η επιβολή φορολογικών κυρώσεων με τη μορφή πρόσθετων φόρων και προστίμων δεν αποσκοπεί στον κολασμό του δράστη, αλλά στην εύρυθμη λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας... Έτσι το ΣτΕ έχει δεχθεί ότι το πρόστιμο που επιβάλλεται λ.χ. για ανακριβή δήλωση φόρου μεταβίβασης ακινήτου δεν έχει ποινικό χαρακτήρα και δεν αποτελεί ποινή, αλλά διοικητικό μέτρο καταναγκασμού προς ταχεία συμμόρφωση των υποχρέων προς τις φορολογικές τους υποχρεώσεις (ΣτΕ 1561/1969, ΣτΕ 2934/1974, ΣτΕ 2570/1981)». Βλ. εκ νέου και αναλυτικά Ι. Δ. Αναγνωστόπουλο και Θ. Π. Φορτσάκη, «Φορολογικό Δίκαιο», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2003, β' έκδοση, σελ. 510 και τη σχετική για τις ως άνω αποφάσεις του ΣτΕ υπ'αρ. 148 παραπομπή – υποσημείωση.

¹¹²³ Βλ. εκ νέου Θεόδωρο Παπακυριάκου, «Φορολογικό ποινικό Δίκαιο», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 147 – 148.

¹¹²⁴ Η εφαρμογή της Αρχής της αναλογικότητας θεμελιώνεται στη διάταξη του άρθρου 25 § 1 περ. δ' του Συντάγματος, όπως διατυπώθηκε κατά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Η Αρχή αυτή αποτελεί συνταγματικό περιορισμό των νομοθετικών περιορισμών των συνταγματικών θεμελιωδών δικαιωμάτων, που επιτάσσει ότι μεταξύ του νόμιμου σκοπού που επιδιώκει ένας περιορισμός του

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

περιθώρια τους και να συνυπολογίζουν κατά τη μεταγενέστερη επιβολή των ποινικών κυρώσεων, τις προηγούμενα επιβληθείσες διοικητικές κυρώσεις και το αντίστροφο¹¹²⁵.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι υφίσταται προβληματική σχετικά με τον κανόνα «ne bis in idem»¹¹²⁶ εξαιτίας του γεγονότος της νομικής υφής μιας κύρωσης, η οποία εμφανίζεται μεν ως διοικητική κατά το Δίκαιο του συμβαλλόμενου - κράτους, εντούτοις όμως, εμπίπτει κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ και στην έννοια της «ποινικής κύρωσης». Πιο συγκεκριμένα η προβληματική καταρχάς έγκειται στο πεδίο συσσώρευσης ποινής και διοικητικής κύρωσης και επομένως τίθεται το εύλογο ερώτημα αν μεταξύ των δύο ισχύει ο κανόνας «ne bis in idem», δεδομένου μάλιστα

δικαιώματος και του συγκεκριμένου περιορισμού, πρέπει να υπάρχει εύλογη σχέση. Η δε εφαρμογή της ακολουθεί τα εξής τρία στάδια ελέγχου: Α) Κατάλληλότητας: ο περιορισμός για να είναι κατάλληλος, πρέπει να επιφέρει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Β) Αναγκαιότητας: ακόμη και αν είναι κατάλληλος ο περιορισμός, δεν πρέπει να είναι επαχθέστερος από το αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος μέτρο, αλλά ο λιγότερο επαχθής για τον θιγόμενο αποδέκτη του μέτρου. Γ) Συνάφειας μέσου προς το σκοπό: μεταξύ του μέτρου και του επιδιωκόμενου σκοπού πρέπει να υφίσταται μία εύλογη σχέση. Βλ. σχετ. Γιώργο Ν. Βασιλακάκη, «Η Αρχή της αναλογικότητας. Ο αναρρηκτικός έλεγχος της εφαρμογής της από τον Άρειο Πάγο επί χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης», Νομικά Χρονικά on line, εκδ. Σάκουλα, Ιούλιος – Αύγουστος 2008, τεύχος 50, έτσι όπως παραβάλλεται στην ιστοσελίδα <http://nomikachronika.gr/>.

¹¹²⁵ Βλ. εκ νέου Θεόδωρος Παπακυριάκου, «Φορολογικό ποινικό Δίκαιο», ό.π., σελ. 148. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα που αναφέρει ο ίδιος στις σελ. 148 – 150 του εν λόγω συγγράμματός του σύμφωνα με το οποίο, ο λήπτης λ.χ. τεσσάρων εικονικών στοιχείων συνολικής αξίας με 18% ΦΠΑ 23.600,00 ευρώ, για ανύπαρκτες συναλλαγές, έχοντας σκοπό έκπτωσης του αναγραφόμενου ΦΠΑ από το φόρο εκροών του, κινδυνεύει εφόσον εντοπισθεί από τις φορολογικές Αρχές, όχι μόνο να υποχρεωθεί να καταβάλλει άμεσα τον αποδοθέντα στο Δημόσιο ΦΠΑ, αλλά και να υποστεί σωρευτικά τις εξής κυρώσεις: α) πρόστιμο ίσο με το διπλάσιο της αξίας των στοιχείων, μη συμπεριλαμβανομένου ΦΠΑ, δηλαδή εδώ πρόστιμο 40.000,00 ευρώ, β) ειδικό πρόστιμο ίσο με το τριπλάσιο του ΦΠΑ που εξέπεσε, δηλαδή πρόστιμο 10.800,00 ευρώ, γ) πρόσθετο φόρο ύψους 3% ανά μήνα στο ποσό του ΦΠΑ που δεν αποδόθηκε λόγω της παράνομης άσκησης του δικαιώματος έκπτωσης, δ) ειδική χρηματική κύρωση ίση με τον αναγραφόμενο στα στοιχεία ΦΠΑ, δηλαδή χρηματική κύρωση 3.600,00 ευρώ, ε) απώλεια του δικαιώματος συμμετοχής σε δημοπρασίες του Δημοσίου ή ΝΠΔΔ ή οργανισμών κοινής ωφέλειας για ένα έτος ή και απώλεια δικαιώματος λήψης πιστοποιητικού φορολογικής ενημερότητας για τρεις μήνες κλπ, στ) ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους για κατά συρροή αποδοχή εικονικών φορολογικών στοιχείων, ζ) ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους λόγου παράνομου συμψηφισμού ΦΠΑ και τέλος η) απόρριψη των βιβλίων του ως ανακριβών. Στη ενδεικτικά αυτή αναφερόμενη περίπτωση οι παραλλήλως απειλούμενες διοικητικές και ποινικές κυρώσεις που μπορεί να επιβληθούν, συγκροτούν ένα σύνολο που υπερβαίνει κάθε λογικό μέτρο και κάθε έννοια αναλογικότητας. Κατά την υπ' αρ. 183 υποσημείωση – παραπομπή μάλιστα του Παπακυριάκου στη σελ. 150 του ίδιου συγγράμματός του, αναφέρει ότι ο Ψυχογιός κρίνοντας το ισχύον Δίκαιο περί επιβολής κυρώσεων στο ΦΠΑ λόγω εικονικότητας, διαπιστώνει προσβολή της Αρχής της αναλογικότητας ήδη και μόνο ενόψει των πολλαπλών απειλούμενων διοικητικών κυρώσεων, χωρίς δηλαδή να συνεξετάζει καθόλου τις παραλλήλως απειλούμενες ποινικές κυρώσεις.

¹¹²⁶ Αυτό έχει ήδη δεχθεί το Conseil Constitutionnel που έκρινε ωστόσο ότι σε περίπτωση που απειλείται τόσο ποινική κύρωση σε χρήμα όσο και διοικητικό πρόστιμο «το συνολικό ποσό των κυρώσεων που μπορεί να απαγγελθούν δεν είναι δυνατόν να υπερβαίνει το ανώτατο όριο του ποσού που προβλέπεται για τη μία από τις δύο απειλούμενες κυρώσεις», όπως αναφέρει σχετ. ο Χρίστος Χ. Μυλωνόπουλος, «Εφαρμογές Ποινικού Δικαίου», ό.π., σελ. 37.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ότι η ως άνω Αρχή προβλέπεται και στο πρόσθετο 7^ο Πρωτόκολλο του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ, ενώ η εφαρμογή της δύναται να επεκταθεί και στην περίπτωση συρροής των τελευταίων με τις διοικητικές¹¹²⁷. Η απάντηση – όπως προαναφέρθηκε - βρίσκεται στην επίκληση της Αρχής της αναλογικότητας και στην εξάντληση όλων των περιθωρίων και συνυπολογισμού κατά της μεταγενέστερης επιβολής των ποινικών κυρώσεων, τις προηγούμενα επιβληθείσες διοικητικές κυρώσεις, αλλά και το αντίστροφο¹¹²⁸.

Αξίζει να επισημανθεί επιπλέον και η σχέση ποινικής με την διοικητική δίκη, υπό το πρίσμα και σύμφωνα με τη νέα ρύθμιση της παραγράφου 2 του άρθρου 5 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (ΚΔΔ), όπως αυτή αντικαταστάθηκε με το άρθρο 17 του ν. 4446/2016 σύμφωνα με το άρθρο 32 του νόμου αυτού. Με την ανωτέρω διάταξη του εδαφίου β', αφενός επαναλαμβάνεται η εν ισχύ ρύθμιση περί δέσμευσης από τις αμετάκλητες καταδικαστικές ποινικές αποφάσεις και, αφετέρου, τίθεται νέος κανόνας όσον αφορά τη σχέση μεταξύ της ποινικής και της διοικητικής δίκης, ο οποίος προβλέπει ότι ο διοικητικός δικαστής δεσμεύεται επίσης από τις αμετάκλητες αθωωτικές αποφάσεις, καθώς και από τα αμετάκλητα απαλλακτικά βουλεύματα, εκτός εάν η απαλλαγή οφείλεται στην έλλειψη στοιχείου της αντικειμενικής ή της υποκειμενικής

¹¹²⁷ Βλ. εκ νέου Χρίστος Χ. Μυλωνόπουλος, «Εφαρμογές Ποινικού Δικαίου», ό.π., σελ 38.

Και την υπ' αρ. 35522/2004 προσφυγή ενώπιον του ΕΔΔΑ και η σχετική απόφαση της 27.9.2007 που αφορά στην υπόθεση Σταυρόπουλου κατά Ελλάδος. Η εν λόγω απόφαση έχει ιδιαίτερη σημασία διότι μέσω αυτής καθίσταται σαφές ότι το πεδίο εφαρμογής του τεκμηρίου αθωότητας δεν περιορίζεται στις περιπτώσεις όπου ο προσφεύγων έχει την ιδιότητα του κατηγορουμένου στα πλαίσια μόνο μιας ποινικής δίκης. Εφαρμόζεται σε όλες τις διαδικασίες που αφορούν στην οριστική απαλλαγή του κατηγορουμένου και στις διαδικασίες ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων. Ακόμη το ΕΔΔΑ εκτιμά ότι δυνάμει της αρχής «in dubio pro reo», η οποία αποτελεί μία ιδιαίτερη έκφραση της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας, καμία ποιοτική διαφορά δεν πρέπει να υφίσταται μεταξύ μίας αθώωσης λόγω έλλειψης αποδείξεων και μίας αθώωσης που απορρέει από τη διαπίστωση της αδιαμφισβήτητης αθωότητας του προσώπου. Πράγματι, οι αθωωτικές αποφάσεις δεν διαφοροποιούνται σύμφωνα με τους λόγους που επιλέγει κάθε φορά ο δικαστής επί ποινικών υποθέσεων. Απεναντίας, μέσα στα πλαίσια του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, το διατακτικό μίας αθωωτικής απόφασης πρέπει να τηρείται από κάθε άλλη Αρχή (και Διοικητική), η οποία αποφαινεται με άμεσο ή έμμεσο τρόπο επί της ποινικής ευθύνης του ενδιαφερομένου. Τέλος, το ΕΔΔΑ σε σχέση με την Αρχή «ne bis in idem» σημείωσε ότι τόσο η διαδικασία ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων όσο και εκείνη ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων αφορούσαν στα ίδια περιστατικά και την ίδια συμπεριφορά, ήτοι την παράλειψη του προσφεύγοντος να δηλώσει ορθά την ακίνητη περιουσία του. Το κεντρικό στοιχείο στην εξέταση της υπόθεσης από τα διοικητικά Δικαστήρια, ήτοι ο σκόπιμος ή μη χαρακτήρας της παράλειψης, αποτελούσε μέρος των συστατικών στοιχείων των αδικημάτων για τα οποία ασκήθηκε ποινική δίωξη σε βάρος του προσφεύγοντος. Σύμφωνα μάλιστα με το εθνικό μας Δίκαιο και τη νομολογία του ΣτΕ, ακόμη κι αν τα διοικητικά Δικαστήρια δεν ήταν υποχρεωμένα να ακολουθήσουν τα συμπεράσματα που υιοθέτησαν τα ποινικά Δικαστήρια, όφειλαν εν τούτοις να τα λάβουν υπόψη στη διαμόρφωση της απόφασής τους. Έτσι το ΕΔΔΑ υποστήριξε ότι το εθνικό μας Δίκαιο αναγνωρίζει ότι υφίσταται δεσμός μεταξύ των διοικητικών και των ποινικών διαδικασιών.

¹¹²⁸ Βλ. εκ νέου Θεόδωρος Παπακυριάκου, «Φορολογικό ποινικό Δίκαιο», ό.π., σελ. 148. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα που αναφέρει ο ίδιος στις σελ. 148 – 150 του εν λόγω συγγράμματός του.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

υπόστασης του ποινικού αδικήματος που δεν αποτελεί προϋπόθεση της αντίστοιχης αποδοθείσας διοικητικής παράβασης. Στο αντίστοιχο σημείο της αιτιολογικής έκθεσης του νόμου 4446/2016 αναφέρεται ότι «[...] τροποποιείται η παράγραφος 2 του άρθρου 5 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, προκειμένου η δέσμευση των διοικητικών δικαστηρίων από τις αμετάκλητες αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων να επεκταθεί πέραν από τις καταδικαστικές και στις αθωωτικές αποφάσεις, καθώς και στα αποφαινόμενα να μην γίνει η κατηγορία βουλεύματα που έχουν καταστεί αμετάκλητα.

Τέλος, σχετικά με το ερώτημα που αφορά τη συμβατότητα ή μη των διατάξεων του Ν. 1650/1986 με τις επιταγές του άρθρου 1 του ΠΚ και του άρθρου 7 παρ. 1 του Συντάγματος, δηλαδή **την συμβατότητα με την αρχή της Νομιμότητας**, ευαπόδεικτα αναδείχτηκε ότι η νομοθετική διατύπωση της κύριας και βασικής τυποποίησης του εγκλήματος του άρθρου 28 του Ν. 1650/86 *ήτοι των παρ. 1 & 2*, αποτυπώνει με σαφήνεια τόσο τα όρια και το είδος των ποινικών κυρώσεων, όσο και το αντικείμενο της προστασίας, που δεν είναι άλλο από το περιβάλλον, καθώς και το είδος της προσβολής, δηλαδή τη βλάβη με τη μορφή της ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

Διαταύτα, μπορεί να ειπωθεί ότι το άρθρο 28 αποτελεί **λευκό ποινικό νόμο** μεν, το περιεχόμενο του οποίου όμως δεν αντιστρατεύεται στις αξιώσεις που θέτει το άρθρο 7 παρ. 1 του Συντάγματος¹¹²⁹, **με εξαίρεση την διάταξη του άρθρου 28 παρ. 8, η οποία είναι αμφίβολης συνταγματικότητας**,¹¹³⁰ καθώς παραπέμπει γενικά και αόριστα σε τρία ιδιαίτερα μακροσκελή άρθρα του νόμου, που με τη σειρά τους

¹¹²⁹ Βλ. εκ νέου Αγ. Παпанεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», ο.π., σελ. 547. Ομοίως του ίδιου σε «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», όπως παραπάνω, σελ. 29. θεωρεί ότι το περιεχόμενο του λευκού ποινικού νόμου του άρθρου 28 παρ. 1^α και ως προς τα δύο σκέλη της παραπομπής δεν αντιστρατεύεται τις αξιώσεις του άρθρου 7 παρ. 1 του Σ, αφού σε αυτό προβλέπονται σαφώς οι ποινικές κυρώσεις (όρια – είδος), το αντικείμενο της προστασίας (περιβάλλον), και το είδος της προσβολής (ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος)

Υποστηρίζεται και η άποψη όμως ότι η παρ. 2 εδ. α' του άρθρου 28 ως τροπ. και ισχύει είναι αμφίβολης συνταγματικότητας. Συγκεκριμένα η διάταξη αυτή ούτε έχει δική της αντικειμενική υπόσταση, ούτε όμως παραπέμπει σε συγκεκριμένη διάταξη της νομοθεσίας για τη συμπλήρωση ή έστω τον προσδιορισμό της. Αντιθέτως παραπέμπει αόριστα σε ομάδα διατάξεων που πολλές φορές δεν έχουν εκδοθεί καν, αλλά πρόκειται να εκδοθούν στο μέλλον. Μπορεί βέβαια να προσδιορίζεται ο ευρύτερος χώρος του αντικειμένου της ρύθμισης (τομέας περιβάλλοντος) καθώς και οι τρόποι τέλεσης του εγκλήματος (ρύπανση και υποβάθμιση), ωστόσο αυτό δεν είναι καθόλου αρκετό για τον προσδιορισμό του άδικου χαρακτήρα της πράξης που θα αποτελέσει έγκλημα. Εξάλλου, οι ίδιοι οι ορισμοί των εννοιών της ρύπανσης ή της υποβάθμισης εμπεριέχουν **αόριστες έννοιες**, όπως λ.χ. «**επιθυμητές χρήσεις του περιβάλλοντος**», «**οικολογική ισορροπία**», «**αισθητικές αξίες**», οι οποίες είναι δυσχερώς προσδιορίσιμες και δεν αποδίδουν με σαφήνεια το άδικο της αξιόποινης συμπεριφοράς. Βλ. εκ νέου και σχετικά Ι. Μανωλεδάκης, Ποιν. Χρον ΛΓ', σελ. 875, ομοίως σε Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος: Προβλήματα και Προοπτικές», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://www.nomikaxronika.gr>

¹¹³⁰ Βλ. ο.π. σελ. 95.,

προβλέπουν έκδοση πλήθους κανονιστικών πράξεων, ενώ περαιτέρω ουδόλως προσδιορίζει το είδος της προσβολής του εννόμου αγαθού που επιδιώκει να τυποποιήσει.

Όσον αφορά στο Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος, καταδείχτηκε ότι αυτό υφίσταται επί την βάση **διεθνών νομικών κειμένων διακηρυκτικού κυρίως χαρακτήρα και «soft law»**. Για αυτό και κρίθηκε σκόπιμο εκτός από την παρουσίαση του δίκαιου του περιβάλλοντος ως αυτόνομος κλάδος του δημόσιου διεθνούς δικαίου, να παρουσιαστεί συνοπτικά και η έννοια του «soft law», έτσι ώστε να γίνει καλύτερα κατανοητό πώς η προστασία του περιβάλλοντος εφαρμόζεται μέσα από το δημόσιο διεθνές δίκαιο. Το μείζον που πρέπει να μείνει από την συνοπτική παρουσίαση του soft law είναι ότι μπορεί κανείς να οδηγηθεί ευαπόδεικτα στο εξής συμπέρασμα: **Το soft law από την μία δύναται να προσφέρει δυναμισμό στη δικαιοπαραγωγική διαδικασία, ενώ διευκολύνει την καλύτερη κατανόηση της διεθνούς κοινωνίας μέσα από ένα πιο ευρύ και συμμετοχικό πρίσμα. Από την άλλη, όμως, ο κανονιστικός σχετικισμός που μπορεί να προκαλείται δεν συνάδει με τη θετικιστική εικόνα του διεθνούς δικαίου και εύλογα το soft law μπορεί να δεχτεί κριτική ως προς την ύπαρξη και τη χρησιμότητά του.**

Όσον αφορά τώρα στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο του περιβάλλοντος, όπως επισήμαινε και ο Καθηγητής κ. Παπανεοφύτου¹¹³¹, το μείζον που πρέπει να μείνει είναι το εξής :

- ✓ «Το νομοθετικό έργο της Ε.Ε. στο πεδίο της προστασίας του περιβάλλοντος είναι πλούσιο, πολυδιάστατο και σημαντικό σε ότι ιδίως αφορά την επίδρασή του στα εθνικά δίκαια των κρατών μελών. Καλύπτει το σύνολο σχεδόν των δραστηριοτήτων που ενέχονται για τις περιβαλλοντικές προσβολές και αριθμεί περισσότερες από 400 κανονιστικές πράξεις. **Το μεγαλύτερο μέρος του θεσμικού πλαισίου του περιβαλλοντικού δικαίου της Ένωσης καλύπτεται από Οδηγίες**».

Έτσι με βάση την ανωτέρω διαπίστωση και με δεδομένα ότι:

- Από την μία η πολιτική έννοια του εξευρωπαϊσμού είναι μία διαδικασία συστηματικής σύγκλισης, υπό την έννοια ότι κάθε χώρα — μέλος της Ε.Ε. προσπαθεί να ανταποκρίνεται στα ελάχιστα δυνατά προαπαιτούμενα της ενοποιημένης Ευρώπης, έχοντας υπόψη βέβαια ότι αυτή η συστηματική σύγκλιση συνδέεται με κάποιες συμβατές αξίες και αρχές, με κάποιους οριοθετημένους στόχους.
- Και από την άλλη ότι το δίκαιο του περιβάλλοντος, ως κλάδος του Ευρωπαϊκού - κοινοτικού δικαίου, διαπνέεται από τις αρχές της υπεροχής και

¹¹³¹ Βλ. εκ νέου ο.π. σελ. 78 “ Η προστασία του περιβάλλοντος μέσω οδηγιών”

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

της άμεσης ισχύος¹¹³², δυνάμει της αρχής της Υπεροχής, που απορρέει από το πνεύμα των ιδρυτικών Συνθηκών, επιφέρει ως άμεση συνέπεια ότι κάθε κανόνας του πρωτογενούς ή παράγωγου δικαίου της Ένωσης υπερέχει κάθε εθνικού κανόνα, προγενέστερου ή μεταγενέστερου¹¹³³.

Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι οι διαπιστώσεις και οι προσεγγίσεις αυτές με δικαιο και πολιτικό περιεχόμενο και προσανατολισμό, αν εξεταστούν και αντιμετωπιστούν ως συναναφορά - ως μία ενιαία πολιτική και δικαιοκή προσέγγιση - τότε από την μία ο εθνικός δικαστής καλείται να εφαρμόσει αυτεπαγγέλτως το δίκαιο της Ένωσης και να του προσδώσει πλήρη αποτελεσματικότητα, από την άλλη όμως γεννάται το ερώτημα πώς μπορεί να γίνει άμεσα και αποτελεσματικά αυτό, δεδομένης της πιο χαλαρής συστηματικής σύγκλισης που επιφέρει περιθώρια ελαστικότητας στον εθνικό νομοθέτη κατά την νομοπαραγωγική διαδικασία ;

Η απάντηση που δόθηκε ως προφανής και ευαπόδεικτη ήταν και είναι η εξής : Ο Εθνικός Δικαστής οφείλει να ερμηνεύει την εθνική διάταξη – σύμφωνα με το ενωσιακό Δίκαιο.

Κατά την ερμηνευτική προσέγγιση της σύμφωνης με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνείας του νόμου, **μεταξύ περισσότερων για την έννοια του Εθνικού Νόμου, ερμηνευτικών εκδοχών υιοθετείται αυτή που εναρμονίζει το νόημα και το σκοπό του Ευρωπαϊκού Δικαίου. Αυτό προϋποθέτει ότι στο ισχύον σύστημα δικαίου στο οποίο εντάσσεται ο ερμηνευτικός κανόνας, ανήκει και το δίκαιο της Ένωσης.**

Συνάγεται, λοιπόν, το συμπέρασμα ότι η αρχή αυτή έχει εφαρμογή και αφορά μόνο τις οδηγίες και τις αποφάσεις-πλαίσιο, οι οποίες δεν έχουν ενσωματωθεί ακόμη στο εσωτερικό δίκαιο, ώστε να μετατραπούν σε εθνικό κανόνα δικαίου.

Συνοπτικά, λοιπόν, και όσον αφορά στο πεδίο εφαρμογής της υποχρέωσης της σύμφωνης με το ενωσιακό Δίκαιο ερμηνείας του νόμου πρέπει να μείνει ως δίδαγμα ότι:

1. Η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις :
 - Είτε η κοινοτική διάταξη **έχει άμεσο αποτέλεσμα**, είτε όχι (σαφής και ανεπιφύλακτη). (Sabine Von Colson και Elisabeth Kamann κατά Land Nordrhein - Westfalen, Υπόθ.14/83)
 - Είτε **προσαρμόστηκε** η εθνική νομοθεσία, είτε όχι προς μία κοινοτική Οδηγία ή Απόφαση -Πλαίσιο (Kolpinghuis Nimengen, υπόθ. 80/86).
 - Είτε η εθνική διάταξη είναι σε συμμόρφωση κοινοτικής, είτε **προϊσχύουσα** (π.χ. Αστικός Κώδικας, στην υπόθεση Marleasing).

¹¹³². Βλ., εκ νέου και όλως ενδεικτικώς, Δ. Παπαγιάννη, Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, γ' έκδοση, Σάκκουλας 2007, σελ. 244 επ., Ι. Καρακώστα, Περιβάλλον και Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη 2011, σελ. 24 επ., Γ. Κρεμλή, Η ευρωπαϊκή πολιτική και το Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Το κοινοτικό κεκτημένο, Νόμος και Φύση, Τόμος 5^{ος}, 1998, τεύχος 1^ο, σελ. 553 επ., Π. Δαγτόγλου, Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο Ι, β' έκδοση, Σάκκουλας 1985, σελ. 188 επ.

¹¹³³. Βλ. εκ νέου άρθρο 28 παρ.1 Συντάγματος.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- Είτε η εθνική διάταξη **είναι ουσιαστική** (Marleasing, ακυρότητα της εταιρίας) **είτε δικονομική** (Danfoss 109/88, βάρος απόδειξης).
- Είτε γίνεται επίκληση της Οδηγίας, είτε **κατά ιδιωτών** (Marleasing).

3. Ενώ τα όρια στην σύμφωνη ερμηνεία ξεκινούν από την διαπίστωση που συγκλίνει ως μαθηματικό αξίωμα ότι η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα:

- **Να θέτει τον ιδιώτη ενώπιον υποχρέωσης**, η οποία προβλέπεται από μη μεταφερθείσα στην εσωτερική έννομη τάξη Οδηγία (ή Απόφαση –Πλαίσιο)
- Να στοιχειοθετείται ή να επιτείνεται, βάσει της Οδηγίας (ή Απόφασης – Πλαίσιο) και ελλείψει νόμου που να έχει θεσπιστεί για την εφαρμογή της, η **ποινική ευθύνη όσων ενεργούν κατά παράβαση των διατάξεών της** (Arcaro C168/95).
- Άλλος περιορισμός που επιφέρει σύγκρουση είναι η **Contra legem ερμηνεία**. (Purino).
- Επίσης πρέπει να ληφθεί υπόψη από τον εθνικό δικαστή, κατά την ερμηνεία που θα δώσει και **το επιτρεπτό εύρος των κοινοτικών αρμοδιοτήτων**.

Τέλος και η **προδικαστική παραπομπή** έχει μείζονος σημασίας ρόλο σε σχέση με την σύμφωνη με το Ενωσιακό Δίκαιο ερμηνεία του Νόμου, καθώς και η προδικαστική αρμοδιότητα επί ερμηνείας και επί του κύρους των θεσμικών ή λοιπόν οργάνων και οργανισμών της Ένωσης η οποία ανήκει στο Δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 267 παρ. 1ΣυνθΛΕΕ.

Έν συνεχεία συσχετίζοντας τους βασικούς διεθνείς και ευρωπαϊκούς κανόνες περί περιβαλλοντικής πολιτικής, παρουσιάστηκαν επίσης τα βήματα τα οποία έγιναν στην Ελλάδα για την προστασία του ζωτικού χώρου του περιβάλλοντος.

Μέσω της διεθνούς και ευρωπαϊκής νομοθεσίας – καταδείχτηκε – ότι θεμελιώθηκαν, αναπτύχθηκαν και τελικά καθιερώθηκαν βασικές αρχές προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, **οι οποίες αποτελούν πλέον και κατευθυντήριες γραμμές δράσης της εθνικής περιβαλλοντικής πολιτικής**. Επιπλέον, το ΣτΕ με την νομολογία του, ερμηνεύοντας και εφαρμόζοντας τις διατάξεις του αρ. 24Σ, καθιέρωσε σημαντικές νομικές αρχές για την προστασία του περιβάλλοντος. Με τη βοήθεια των αρχών αυτών γίνεται καθημερινή προσπάθεια να επιτευχθεί τελικά η επιζητούμενη βιώσιμη ανάπτυξη, δηλαδή η σταθερή συνεξέλιξη ανθρωπογενών συστημάτων και οικοσυστημάτων.

Οι βασικές αρχές της εθνικής περιβαλλοντικής πολιτικής και νομοθεσίας – όπως παρουσιάστηκαν - **εμφαίνονται να είναι συμβατές τόσο με τις κατευθυντήριες γραμμές του ευρωπαϊκού δικαίου περιβάλλοντος, όσο και με τις βασικές αρχές των διεθνών κειμένων και Διακηρύξεων που αφορούν την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος**.

Αναφορικά με το βασικό εθνικό νομοθέτημα περί προστασίας του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου – ήτοι τον Ν.1650 /1986 – αυτός τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2008/99/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του

Συμβουλίου της 19.11.2008 για την προστασία του περιβάλλοντος και η μεταφορά της στο εθνικό δίκαιο έγινε με τον Ν. 4042/2012.

Στην ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή που συγκροτήθηκε για τη σχετική ενσωμάτωση, επικράτησε η άποψη ότι για την αποτελεσματικότητα της ποινικής προστασίας δεν αρκεί μόνο ο εκσυγχρονισμός ή το «φρεσκάρισμα» του προυϊσχύοντος ουσιαστικού ποινικού δικαίου, όπου προβλέπεται η πράξη και η ποινή και αποσκοπεί κυρίως στην πρόληψη, με την τροποποίηση παλιών και την προσθήκη νέων διατάξεων για να προληφθούν νέα φαινόμενα, αλλά έγινε αποδεκτό ότι απαιτείται, επιπλέον, **η πρόβλεψη εκείνων των δικονομικών μέσων**, που θα επέτρεπαν στις αρμόδιες διωκτικές Αρχές να βεβαιώσουν νομότυπα τις αξιόποινες πράξεις και να τις οδηγήσουν ευπρόσωπα ενώπιον του ποινικού δικαστή ώστε να κατασταλούν με την επιβολή της ανάλογης ποινής.

Με τις σκέψεις αυτές, η επέμβαση της επιτροπής στο υφιστάμενο καθεστώς αναπτύχθηκε σε δύο κατευθύνσεις: **μια ουσιαστική και μια δικονομική**. Στην πρώτη κατεύθυνση επιδιώχθηκε όχι μόνο η απλή ενσωμάτωση και η απλή αντιστοίχιση διατάξεων της ανωτέρω Οδηγίας αλλά, και κυρίως, **η ανανέωση και η επικαιροποίηση** του ισχύοντος ποινικού δικαίου, ώστε να αντιμετωπίσει τις νέες προσκλήσεις από το μέγεθος και την οικονομική εκμετάλλευση της προσβολής του περιβάλλοντος. Κατ' ακολουθία, θεσπίστηκαν σε γενικές γραμμές:

- η πρόβλεψη προνομιούχου μορφής του βασικού εγκλήματος σε περίπτωση περιορισμένων αρνητικών επιπτώσεων
- η αντιστοίχιση της ποινικής μεταχείρισης των εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος με εκείνη που επιφυλάσσεται στον Ποινικό Κώδικα για τα κοινώς *Επικίνδυνα εγκλήματα*, καθόσον ο δράστης προκαλεί, με την πράξη ή παράλειψή του, «κοινό κίνδυνο» και για τα εγκλήματα κατά της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας και υγείας
- η πρόβλεψη και η απειλή διακεκριμένων ποινών για τις περιπτώσεις που ο υπαίτιος προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον με σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος και οικονομική εκμετάλλευση
- η πρόβλεψη και η απειλή διακεκριμένων ποινών για τις περιπτώσεις που δημιουργήθηκε κίνδυνος ή επήλθε σοβαρή ή ευρεία ρύπανση ή υποβάθμιση ή σοβαρή ή ευρεία οικολογική και περιβαλλοντική διατάραξη ή καταστροφή
- η πρόβλεψη αυτοτελούς ποινικής ευθύνης του φυσικού προσώπου που κατέχει ιθύνουσα θέση
- η πρόβλεψη οiwονεί «ποινικών» κυρώσεων σε βάρος νομικού προσώπου, προς όφελος του οποίου τελέσθηκαν οι πράξεις κατά του περιβάλλοντος (λ.χ. προσωρινή ή οριστική απαγόρευση άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας, πρόσκαιρος ή οριστικός αποκλεισμός από δημόσιες παροχές ή ενισχύσεις, δημοσίευση της αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης)
- η πρόβλεψη αυτοτελούς ποινικής ευθύνης για τη συγκρότηση, ένταξη και διεύθυνση οργάνωσης («εγκληματική οργάνωση»), που επιδιώκει τη διάπραξη

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

περισσότερων κακουργημάτων που προβλέπονται στη νομοθεσία περί προστασίας του περιβάλλοντος και

- ο χαρακτηρισμός των εσόδων από πράξεις κατά του περιβάλλοντος ως έσοδα από βασικό αδίκημα (δηλ. τα «έσοδα από εγκληματική δραστηριότητα»).

Η μόνη αλλαγή που δεν έγινε δεκτή - και τελικά δεν προβλέφθηκε νομικά - ήταν η πρόβλεψη ποινής για τον κίνδυνο ρύπανσης ή υποβάθμισης που προκαλεί ήδη η άσκηση δραστηριότητας ή επιχείρησης, που δεν έχει ελεγχθεί ως προς τις περιβαλλοντικές της επιπτώσεις, χωρίς να απαιτείται πλέον να έχει πράγματι επέλθει ρύπανση ή υποβάθμιση. Στην προταθείσα διάταξη του αρ. 28 παρ. 1 Ν. 1650/1986 («1.Όποιος ασκεί δραστηριότητα ή επιχείρηση χωρίς την απαιτούμενη, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του, άδεια ή έγκριση ή υπερβαίνει τα όρια της άδειας ή έγκρισης που του έχει χορηγηθεί τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο ετών ή και χρηματική ποινή 1.000,00 έως 60.000,00 Ευρώ») προστέθηκε η φράση «... και υποβαθμίζει το περιβάλλον...» με αποτέλεσμα όχι μόνο να εξαρτάται πάλι η επιβολή ποινής από την τυχόν επελθούσα βλάβη αλλά επιπλέον να δημιουργηθεί μια διάταξη για να ρυθμίσει θέματα που ήδη καλύπτονται από τη διάταξη του αρθρ. 28 παρ. 2 εδ. α' του ίδιου Νόμου (ήτοι το *βασικό έγκλημα*). Έτσι η άσκηση δραστηριότητας χωρίς την απαιτούμενη άδεια θα τιμωρείται μόνο εφόσον επέλθει κάποια βλάβη στο περιβάλλον. Αυτό βέβαια από την άλλη - θα έδινε στον οποιοδήποτε το έναυσμα - επικρίνοντας την εν λόγω διάταξη - να μπορεί υποστηρίξει κατά αναλόγια δικαίου, ότι και στην εργατική νομοθεσία θα έπρεπε να ισχύει το ίδιο, ότι δηλαδή η παραβίαση των διατάξεων για την υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων θα πρέπει να τιμωρείται μόνον εφόσον τραυματισθεί κάποιος εργαζόμενος. Όμως από την άλλη - όπως επισημάνθηκε - το έγκλημα κατά του περιβάλλοντος είναι έγκλημα αποτελέσματος και όχι έγκλημα διακινδύνευσης.

Επιπρόσθετα, η προσπάθεια του Ποινικού Δικαίου να απλώσει το προστατευτικό του μανδύα στο περιβάλλον προσκρούει και σε μια σειρά από άλλες αντικειμενικές και δογματικές δυσχέρειες. **Η απόδειξη της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ ζημιογόνου πράξης και αποτελέσματος, ο εντοπισμός και η απόδοση ευθυνών στο πλαίσιο ανάπτυξης ζημιογόνου για το περιβάλλον επιχειρηματικής δραστηριότητας και η σύγκρουση της αρχής της ενοχής με την απόδοση ποινικής ευθύνης σε νομικά πρόσωπα**, βρίσκονται στην επιφάνεια του προβλήματος. Βαθύτερα, παρατηρήθηκε εκ νέου πως η ενεργοποίηση των σχετικών ποινικών διατάξεων εξαρτάται κατά κανόνα από την παράβαση διοικητικών ρυθμίσεων. Η συναναφορά εγκληματικού και διοικητικού αδικού, καθώς και η τυχούσα **εξάρτηση του ποινικού εφαρμοστή από πράξεις της διοίκησης**, δημιουργούν μια σειρά από νέα εμπόδια στην αποτελεσματικότητά του.

Διαταύτα, όπως διαφάνηκε στην αναζήτηση διεξόδου και τρόπου αντιμετώπισης της κινδυνώδους δράσης των νομικών προσώπων, εν όψει του παραδοσιακού χαρακτήρα του ποινικού δόγματος, ο Εθνικός Νομοθέτης πρέπει να στραφεί με ιδιαίτερο ζήλο στην άρση των δυσχερειών που φέρει η παραδοσιακή

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ποινική θεωρία, η οποία ως βασικό δογματικό συστατικό της έχει την ατομική ευθύνη. **Η αναζήτηση της ατομικής ευθύνης στη σύγχρονη επιχειρηματική δραστηριότητα είναι ατελέσφορη και καθίσταται τροχοπέδη στην προσπάθεια καταστολής της σύγχρονης εγκληματικότητας.**

Επιπλέον και όσον αφορά στην πρόβλεψη των ειδικών δικονομικών διατάξεων και των προσεγγίσεων που άπτονται του δικονομικού ποινικού δικαίου, έγινε καταρχάς γενικά ξεκάθαρο το εξής:

Ότι η αποστολή του ποινικού δικαίου είναι η προστασία των εννόμων αγαθών, αλλά και η προστασία του ατόμου από την κρατική αυθαιρεσία. Διττή αποστολή όμως έχει και το Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο. Από τη μια η αναζήτηση και η ανακάλυψη των πραγματικών ενόχων των τελούμενων εγκλημάτων και την επιβολή σ' αυτούς των νομίμων κυρώσεων και από την άλλη η προστασία όσων άδικα κατηγορούνται ή κατηγορήθηκαν ως ένοχοι.

Δίκαιο- πολιτικό έρισμα των παραπάνω αποτελεί η κοινή διαπίστωση ότι τα «μέτρα δικονομικού καταναγκασμού» ταυτίζονται με τις «ποινικές δικονομικές προσβολές ατομικών δικαιωμάτων». Έτσι, η αυστηρότητα που ενέχουν αυτές οι έννοιες δικαιολογούν και την μείζονα αξία των δικονομικών τύπων, χωρίς να χρειάστηκε να ειπωθεί κάτι περισσότερο για την ενίσχυση της δικαιολογητικής τους βάσης και ύπαρξης. Για τον λόγο αυτό, άλλωστε, έγινε ιδιαίτερη μνεία στο εν ισχύ εθνικό δικονομικό σύστημα και στην σπουδαιότητα που ενέχει - από πλευράς της πολιτείας - η τήρηση και η προστασία των δικαιωμάτων του εκάστοτε κατηγορουμένου ή υπόπτου σε μία ποινική διαδικασία.

Ειδικότερα και σε σχέση με την πρόβλεψη των ειδικών δικονομικών διατάξεων ισχύουν σε γενικές γραμμές τα παρακάτω:

- η προκαταρκτική εξέταση και η προανάκριση των εγκλημάτων να ενεργείται και από τους *Επιθεωρητές Περιβάλλοντος*, συνεπικουρούμενους, εφόσον χρειαστεί και μετά από πρόσκλησή τους, από τους κατά περίπτωση αρμοδίους γενικούς ή ειδικούς προανακριτικούς υπαλλήλους, πάντοτε υπό τη διεύθυνση και την εποπτεία του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών, στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται ο τόπος τέλεσης. Οι *Επιθεωρητές Περιβάλλοντος* να έχουν αρμοδιότητα για όλη τη χώρα και να εφοδιάζονται για όλη τη διάρκεια της θητείας τους με υπηρεσιακή ταυτότητα, που αποδεικνύει την ιδιότητά τους. Η διενέργεια ή η συμμετοχή τους σε ανακριτικές πράξεις να μην αποκλείει την εξέτασή τους ως μαρτύρων, λόγω των εξειδικευμένων γνώσεων τους, κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο
- η δυνατότητα άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών για τα κακουργήματα
- η δυνατότητα διενέργειας ειδικών ανακριτικών πράξεων
- η δυνατότητα προστασίας από πιθανή εκδίκηση ή εκφοβισμό των καταγγελλόντων τις πράξεις αυτές ή των ουσιωδών μαρτύρων
- να μην είναι άδικη η πράξη ειδικού ή γενικού προανακριτικού υπαλλήλου ή ιδιώτη που, με σκοπό την αποκάλυψη ή σύλληψη προσώπου που διαπράττει

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

σχετικό έγκλημα, εμφανίζεται ενδιαφερόμενος για τη συλλογή, μεταφορά, αποθήκευση, διάθεση και αξιοποίηση και γενικά την διαχείριση αποβλήτων

- να μην είναι άδικη η πράξη ειδικού ή γενικού προανακριτικού υπαλλήλου, όταν ύστερα από βάσιμη καταγγελία ή ισχυρές υπόνοιες ενεργεί έρευνα σε μεταφορικό μέσο για την ανεύρεση αποβλήτων και
- να μπορεί να παρίσταται ως πολικώς ενάγων, χωρίς έγγραφη προδικασία, το Δημόσιο καθώς και οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην περιφέρεια των οποίων τελέστηκε το έγκλημα, το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, πανεπιστήμια, άλλοι επιστημονικοί φορείς, δικηγορικοί σύλλογοι, φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, μη κυβερνητικές οργανώσεις, και φυσικά πρόσωπα, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημία, προς υποστήριξη της κατηγορίας και μόνο και με αίτημα ιδίως την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που είναι δυνατή.

Επιπρόσθετα πρέπει να επισημανθεί εκ νέου, ότι με τον Ν.4620/2019 και τον νέο ΚΠΔ τα εγκλήματα προσβολής κατά του περιβάλλοντος αποτελούν πλέον αντικείμενο ποινικής διαπραγμάτευσης. Δεν προβλέφθηκε όμως να αποτελούν και αντικείμενο ποινικής συνδιαλλαγής - κατά την ρητή πρόβλεψη του άρθρου 301 ΚΠΔ - (στις περιπτώσεις βεβαία που υφίσταται παριστάμενος για την υποστήριξη της κατηγορίας και ζημιωμένος από την εγκληματική πράξη όπως για παράδειγμα θα μπορούσε να είναι και το ελληνικό Δημόσιο - διότι με την ρύπανση και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και η ιδιοκτησία αλλά και η περιουσία του Δημοσίου προσβάλλεται άμεσα).

Επιπλέον, με τον Ν.4620/2019 και την αντικατάσταση του παλαιού ΚΠΔ, ο πολιτικώς ενάγων μετονομάζεται **σε παριστάμενο για την υποστήριξη της κατηγορίας** και υπό αυτή την ονομασία συνεχίζει να κατέχει την ιδιότητα του Διαδίκου της ποινικής δίκης. Ουσιαστικά με τον ΚΠΔ **επαναπροσδιορίζεται η έννοια και η θέση του πολιτικώς ενάγοντος στο πλαίσιο της ποινικής δίκης.**

Ειδικότερα, ενόψει ακριβώς της απρόσκοπτης συμμετοχής του αδικηθέντος από το έγκλημα ως διαδίκου και κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης προβλέπεται ρητά στα άρθρα 85 και 86 ΚΠΔ ότι τις αντιρρήσεις κατά της δήλωσης για υποστήριξη της κατηγορίας μπορεί να τις υποβάλει και ο ύποπτος, ώστε να ελέγχεται και στην αρχική αυτή φάση το παραδεκτό της δήλωσης και να αποφεύγονται περιπτώσεις παράνομης παράστασης των φερόμενων ως αδικηθέντων.

Κατά την εφαρμογή των καινούργιων διατάξεων όμως, διαπιστώθηκαν κάποια πρακτικά κενά, τα οποία πρέπει να πληρωθούν με την προσθήκη μερικών διατάξεων, το περιεχόμενο των οποίων πιστεύω πως πρέπει να μας απασχολήσει. Ειδικότερα, αναφέρομαι στην θέσπιση, από ουσιαστικής πλευράς, ειδικής παραγραφής κατά το πρότυπο του άρθρου 286 παρ.3 του Π.Κ., όπου προβλέπεται ότι η παραγραφή της παραβίασης των κανόνων της οικοδομικής αρχίζει από την ημέρα της επέλευσης του αποτελέσματος της παραβίασης και, από δικονομικής πλευράς, δίνει την ευχέρεια στον Ανακριτή ή στο Δικαστικό Συμβούλιο ή στο ποινικό Δικαστήριο, σε περίπτωση

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

διαπράξεως εγκλήματος του Ν. 1650/1986, να επιβάλει στον κατηγορούμενο ή σε τρίτο περιοριστικούς όρους, όπως η διακοπή λειτουργίας της ρυπογόνου επιχείρησης μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης, κατά το πρότυπο του άρθρου 18 παρ. 1 του Ν.3500/2006 «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις».

Επίσης, δεδομένου του νέου ΚΠΔ - κατά τον οποίο πλέον ο Αστικώς υπεύθυνος δεν επέχει θέση διάδικου στην ποινική δίκη σύμφωνα με το άρθρο 70 αυτού - η πρόβλεψη του άρθρου 28 παρ.4 του Ν. 1650/1986, όπως ισχύει (σχετικά με το Νομικό Πρόσωπο από το οποίο προέρχεται η ρύπανση - ως Αστικώς υπευθύνου- ευθύνεται και εις ολόκληρον για την καταβολή της χρηματικής ποινής) **καθίσταται πλέον ανενεργή**. Εν προκειμένω τώρα, είναι πρόδηλο ότι με τον νέο ΚΠΔ η ως άνω ευθύνη του εκάστοτε νομικού προσώπου δεν μπορεί **πλέον να αποδοθεί σε ποινή**, δεδομένου ότι δεν μπορεί να εφαρμοστεί η συγκεκριμένη διάταξη που προβλέπει την παραπάνω ποινική διαδικασία.

Στη συνέχεια και όσον αφορά στην αξιολόγηση της προστασίας του περιβάλλοντος από το Δίκαιο – δηλαδή την αξιολόγηση της πρόληψης και της καταστολής αποκλινουσών και παραβατικών συμπεριφορών που πλήττουν το περιβάλλον - αυτή έγινε μέσω μιας περαιτέρω συνοπτικής κριτικής προσέγγισης της νεότερης χρονικά εθνικής νομολογίας. Η τελευταία κατέδειξε τον τρόπο με τον οποίο αποφαίνονται επί ποινικών κρίσεων (και όχι μόνο) τα εθνικά δικαστήρια, που αφορούν περιβαλλοντικά θέματα και προβλήματα, η συνέπεια που αυτά εμφανίζουν κατά την εφαρμογή του γράμματος του νόμου, οι δυσκολίες με τις οποίες οι δικαστές έρχονται αντιμέτωποι και τα όποια προσκόμματα μπορεί να ανακόψουν την προσπάθειά τους για ουσιαστική απονομή δικαιοσύνης. Για όλους τους παραπάνω λόγους, η προσέγγιση έγινε μέσα από την νομολογία του ΣτΕ, του ΑΠ (ποινικό τμήμα), διοικητικών, αστικών και ποινικών δικαστηρίων χαμηλότερου βαθμού και καταδείχτηκε πώς εφαρμόζεται και ερμηνεύεται η επί μέρους περιβαλλοντική νομοθεσία.

Δεδομένης της **μη πρόβλεψης πάγιας νομολογίας στο εθνικό δικονομικό μας σύστημα** η κριτική προσέγγιση έγινε με τον πλέον συνοπτικό τρόπο, με σκοπό - μέσα από πληθώρα δικαστικών αποφάσεων - να εξαχθούν οι κατευθυντήριες γραμμές του εθνικού Δικαίου περιβάλλοντος, οι προτεραιότητες και οι δυσκολίες με τις οποίες οι δικαστές έρχονται αντιμέτωποι, τα όποια προσκόμματα που προβάλλονται και μπορούν να ανακόψουν την προσπάθειά της Δικαστικής λειτουργίας, αλλά και η επιβεβαίωση καθώς και η θεμελίωση των όσων σε θεωρητικό (κατά κύριο λόγο) επίπεδο επισημάνθηκαν στην παρούσα διδακτορική διατριβή.

Από την ανάγνωση και την μελέτη των περί ου ο λόγος σχετικών Αποφάσεων, καταρχάς μπορεί να υποστηριχτεί η άποψη ότι - σχετικοκρατικώς - το παρόν νομοθετικό πλαίσιο μας καλύπτει και αρκεί για την προστασία του περιβάλλοντος. Επιπρόσθετα - σε όλον αυτόν τον προβληματισμό – έγινε ξεκάθαρο ότι είναι μείζονος σημασίας ο ρόλος του ποινικού δικαίου, αλλά και η εξάρτησή του από τους διοικητικούς κανόνες. Επίσης, καταδείχτηκε - και σε νομολογιακό επίπεδο -

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

ο λόγος που επιλέγονται και προτιμούνται και οι διοικητικοί κανόνες, ως κατ' εξοχήν κυρωτικό πλαίσιο για την προστασία του ως άνω εννόμου αγαθού.

Επισημαίνεται εκ νέου ότι οι διοικητικές κυρώσεις αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος αποτελούν τα «κύρια όπλα αναχαίτισης» των περιβαλλοντικών προσβολών, και τούτο για τους παρακάτω κυρίως λόγους¹¹³⁴:

➤ Διότι από πλευράς Διοικητικού Δικαίου υπάρχει πρόβλεψη διοικητικών κυρώσεων κατά των κύριων υπευθύνων των περιβαλλοντικών ζημιών, δηλαδή των νομικών προσώπων, κυρώσεις - που σε σχέση με τις ποινικές - μπορούν να επιβληθούν πιο εύκολα χωρίς σοβαρές δυσκολίες επιβολής.

➤ Διότι η διαδικασία διαπίστωσης των παραβάσεων από τη Διοίκηση συντομεύει τον χρόνο επιβολής τους και επιτρέπει την ανάσχεση και τον περιορισμό των εν λόγω προσβολών από τα πρώτα τους στάδια.

➤ Διότι είναι αρκετή η διαπίστωση παράβασης του νόμου και των προβλεπόμενων από αυτόν κανονιστικών πράξεων, δίχως να χρειάζεται κατά κανόνα και η διαπίστωση κάποιου αποτελέσματος, προκειμένου να επιβληθούν οι αντίστοιχες κυρώσεις (άρθρ. 30 παρ. 1 του ν. 1650/1986).

➤ Διότι η εξοπλιστική φαρέτρα του διοικητικού δικαίου μέσω των διοικητικών κυρώσεων - όπως τα αυστηρά πρόστιμα, μέτρα προσωρινής απαγόρευσης ή οριστικής διακοπής της λειτουργίας της επιχείρησης¹¹³⁵ - θεωρείται ο πλέον κατάλληλος για την αποτροπή της όποιας παράβασης των διατάξεων του εν λόγω νόμου, λειτουργώντας αντισταθμιστικά και «πληρώνοντας» ουσιαστικά τον παραβάτη της περιβαλλοντικής νομοθεσίας με το ίδιο «νόμισμα», δηλαδή με τη βλάβη της περιουσίας του.

Επιπλέον και όσον αφορά τις αποφάσεις αστικών δικαστηρίων μπορεί κανείς - μέσα από την ανάλυση αυτών - να κατανοήσει ότι το δικαίωμα χρήσης των περιβαλλοντικών αγαθών και των απ' αυτά ωφελειών, αναγνωρίζεται ως αυτοτελής εκδήλωση του δικαιώματος της προσωπικότητας, διότι πρόκειται για την ιδιωτικού δικαίου έκφανση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος στο περιβάλλον - βάση του άρθρου 24§1 του Συντάγματος, όπως αυτό έμμεσα τριτενεργεί μέσω των διατάξεων των άρθρων 57 και 966 επ. του Αστικού Κώδικα. (Έτσι έστω και έμμεσα - μέσα από την προστασία της προσωπικότητας η Πολιτεία προστατεύει και το περιβάλλον).

Τέλος, από τις σχετικές νομολογιακές αποφάσεις - που παρουσιάστηκαν - εμφανίζεται η διάχυση του περιβάλλοντος μέσα στη διακλαδικότητα του Δικαίου - και συγκεκριμένα στο Αστικό, στο Ποινικό στο Συνταγματικό, στο Διοικητικό, στο ευρωπαϊκό και στο Διεθνές Δίκαιο - κατά την προσπάθεια της Πολιτείας να προστατευτεί το περιβάλλον

¹¹³⁴ Βλ. εκ νέου σχετ. για τους εδώ αναφερόμενους Α - Δ λόγους Αγάπιο Παπανεοφύτου, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», σελ. 557 - 558 και ομοίως του ιδίου σε «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος», σελ. 38 - 39.

¹¹³⁵ Αρθρ. 30 παρ. 2 του ν. 1650/1986.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

Στο τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάστηκε η στατιστική αποτύπωση του προβλήματος των εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος και η αντίδραση και τα αντανakλαστικά της πολιτείας - ως ενιαίο διοικητικό οργανικό σύνολο πρόληψης και καταστολής - κατά αυτής της αποκλίνουσας και παραβατικής συμπεριφοράς, καθώς και η εγκληματολογική ανάλυση σχετικά με τον τρόπο δράσης (*modus operandi*) - τις ιδιότητες των φερόμενων δραστών - συμπεράσματα σχετικά με τα κίνητρα αυτής της υπό εξέτασης συμπεριφοράς και μία γενικότερη συμπερασματική αποτύπωση - με βάση τις ανωτέρω παραμέτρους - σχετικά με τον ενιαίο τρόπο που επιβάλλεται να αντιδρά η πολιτεία ως ενιαίο οργανικό σύνολο στην προσπάθειά της για την προστασία του περιβάλλοντος.

Από την στατιστική ανάλυση και μελέτη που έγινε, τον τρόπο δράσης (*modus operandi*), τις ιδιότητες των φερόμενων δραστών - έτσι όπως αναλυτικά αποτυπώθηκαν - προκύπτει ευαπόδεικτα ότι τα κίνητρα αυτής της υπό εξέτασης εγκληματικής για το περιβάλλον συμπεριφοράς είναι ποικίλα και αρχίζουν από το οικονομικό όφελος μέχρι την απόλυτη και παντελή αδιαφορία και αμάθεια για την προστασία του περιβάλλοντος, ενίοτε ως συναναφορά. Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος επισυμβαίνει από νομικά πρόσωπα - επιχειρήσεις, από φυσικά πρόσωπα - ιδιώτες άσχετα με επιχειρηματική δραστηριότητα - υπό την έννοια της μη συστηματικής και συνεχούς ενασχόλησης με αυτή - ακόμη και από δημοσίους λειτουργούς με διαφορετικά κάθε φορά κίνητρα και ελατήρια.

Η παραπάνω διαπίστωση οδήγησε στο συμπέρασμα ότι το δίκαιο και η τεχνολογική εξέλιξη, η αειφόρος ανάπτυξη, η περιβαλλοντική ηθική και συνείδηση με την επισταμένη και στοχευμένη περιβαλλοντική εκπαίδευση - ως ενιαία οργανική κρατική ή πολιτειακή δράση - δύναται να επιφέρει ως αποτέλεσμα την προστασία του περιβάλλοντος ή τουλάχιστον την μείωση της υποβάθμισής του.

Επισημαίνεται εκ νέου ότι οι διοικητικές διαδικασίες έλεγχου (αυτοψίες πραγματογνωμοσύνες κτλ) αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος είναι καθοριστικές στην αναχαίτιση και στην διαλεύκανση των υποθέσεων παραβατικών συμπεριφορών με ποινική απαξία. Δια ταύτα, η παρουσία και συμβολή των επιθεωρητών περιβάλλοντος του ΥΠΕΚΑ στην εξιχνίαση των περιπτώσεων των περιβαλλοντικών προσβολών, κρίνεται ως καθοριστική.

Τέλος, άξιο επισήμανσης είναι ότι όλες οι ανωτέρω προβλέψεις, όργανα και διαδικασίες θα παραμείνουν στα «χαρτιά» και γράμμα κενό αν δεν δημιουργηθεί και στελεχωθεί, αν δεν εξοπλιστεί και χρηματοδοτηθεί αντάξιος του ανωτέρω στόχου μηχανισμός έλεγχου και καταστολής.

Κατόπιν των ανωτέρω, προτείνονται τα παρακάτω μέτρα¹¹³⁶ για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του ελεγκτικού έργου της ΕΓΣΕΕ: Άμεση ενίσχυση με Επιθεωρητές και υπαλλήλους κατάλληλων ειδικοτήτων και επαρκούς εμπειρίας /

¹¹³⁶ Βλ. διαχρονικά αίτημα και προτάσεις υλοποίησης των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος όπως αποτυπώνονται μέσα στις Εκθέσεις Ε.Υ.Ε.Π 2004-2018, Συνοπτική παρουσίαση του έργου της, διαθέσιμη στον δικτυακό τόπο: <http://www.ypeka.gr>

κατάρτισης στα Σώματα Επιθεώρησης Νοτίου και Βορείου Ελλάδας και στη ΔΕΔΑΚ, όπως επίσης διοικητικών υπαλλήλων, προκειμένου να μπορέσουν οι υπηρεσίες της ΕΓΣΕΕ να αντεπεξέλθουν στις κατά νόμο αρμοδιότητές τους και στον τεράστιο όγκο υποθέσεων που διαχειρίζονται κάθε χρόνο. Πάγιο αίτημα των Σωμάτων Επιθεώρησης Νοτίου και Βορείου Ελλάδας είναι η ένταξη τους σε ειδικό μισθολόγιο δημοσίων υπαλλήλων που να ανταποκρίνεται στις αυξημένες υποχρεώσεις, στους κινδύνους και τις ευθύνες που έχουν επωμισθεί και στο σημαντικότερο έργο που επιτελούν. Συνεχής εκπαίδευση των Επιθεωρητών σε θέματα εφαρμογής περιβαλλοντικής, λατομικής, μεταλλευτικής, πολεοδομικής και ενεργειακής νομοθεσίας, σε θέματα πρόληψης και αποκατάστασης περιβαλλοντικής ζημίας, όπως επίσης σε θέματα αποτελεσματικού ελέγχου και μεθόδων συμμόρφωσης ελεγχόμενων έργων και δραστηριοτήτων. Άμεση ενίσχυση με νομικούς για την μόνιμη και αποτελεσματική νομική υποστήριξη των Επιθεωρητών κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και τη νομική υποστήριξη και τεκμηρίωση της λειτουργίας των Τμημάτων Επιθεώρησης. Έκδοση Υπουργικής Απόφασης για τον υπολογισμό του ύψους των περιβαλλοντικών προστίμων, όπως προβλέπεται από το άρθρο 20 του ν. 4014/2011. Έκδοση εξουσιοδοτικών αποφάσεων, βάσει του ν. 4042/2012, και διευκρινήσεις από την αρμόδια υπηρεσία του ΥΠΕΝ σχετικά με τη διαδικασία χαρακτηρισμού των επικίνδυνων αποβλήτων, καθώς αυτό αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα και πιο συχνά ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι Επιθεωρητές Περιβάλλοντος. Δημιουργία ηλεκτρονικής, κεντρικής πλατφόρμας υποβολής και διαχείρισης των καταγγελιών και των αναφορών που υποβάλλονται στις συναρμόδιες ελεγκτικές αρχές της χώρας. Οι καταγγελίες πολιτών και ιδιωτικών φορέων απασχολούν μεγάλο μέρος της δημόσιας διοίκησης. Πολλές φορές υποβάλλονται σε περισσότερες από μία υπηρεσίες με αποτέλεσμα να καταναλώνεται χρόνος από πολλές υπηρεσίες ταυτόχρονα για την εξέταση της ίδιας καταγγελίας, η οποία στις περισσότερες περιπτώσεις διαβιβάζεται από τη μία υπηρεσία σε άλλη συναρμόδια για ενέργειες. Αυτό επιφέρει αφενός σημαντικό διοικητικό φόρτο και αφετέρου καθυστερεί την ουσιαστική διερεύνηση της καταγγελίας και την ικανοποίηση του πολίτη. Η δημιουργία της ηλεκτρονικής πλατφόρμας κεντρικής καταχώρισης και διαχείρισης των καταγγελιών - με αποστολή απευθείας στις υπηρεσίες που θα την διαχειριστούν - θα αντιμετωπίσει ουσιαστικά τα ανωτέρω ζητήματα, ενώ παράλληλα θα ενισχυθεί η αποτελεσματικότητα της διοίκησης.

Όσον αφορά στην Επιθεώρηση Ενέργειας, επιβάλλεται η ανάπτυξη της διαλειτουργικότητας με περισσότερες δημόσιες υπηρεσίες και φορείς, όπως το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος και τη Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων, προκειμένου να ελαττωθούν και να απλοποιηθούν οι διοικητικές διαδικασίες κατά την εγγραφή των υποψήφιων Ενεργειακών Επιθεωρητών και Ελεγκτών στα αντίστοιχα Μητρώα και κατά τη χορήγηση αντιγράφων Πιστοποιητικών Ενεργειακής Απόδοσης σε πολίτες. Ανασχεδιασμό και αναδιοργάνωση των διοικητικών διαδικασιών και πράξεων ελέγχου της Επιθεώρησης

Περιβάλλοντος, με στόχο τη μείωση των διοικητικών βαρών και τη μείωση του χρόνου περαίωσης των υποθέσεων.

Σε σχέση με την βελτίωση του έργου της ΕΓΣΕΕ προτείνεται – μετά την κατάρτιση του Εθνικού Σχεδίου Περιβαλλοντικών Επιθεωρήσεων και των ετήσιων προγραμμάτων επιθεώρησης που ολοκληρώθηκε το 2017 - η Επιθεώρηση Περιβάλλοντος να εστιάσει στην υλοποίηση του προγράμματος, μειώνοντας σημαντικά τον αριθμό των έκτακτων επιθεωρήσεων που διενεργούνται κατόπιν εντολών Υπουργού, Εισαγγελικών Παραγγελιών, αιτημάτων Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης ή αιτημάτων άλλων φορέων, οι οποίες, κατά τα έτη 2016, 2017 και 2018 αποτέλεσαν το 50%, το 46% και το 68% των συνολικών ελέγχων, αντίστοιχα. Κατάρτιση εθνικού σχεδίου επιθεωρήσεων για τη διασυνοριακή μεταφορά αποβλήτων, σε συνεργασία με συναρμόδιες υπηρεσίες (όπως λ.χ. τη Διεύθυνση Διαχείρισης Αποβλήτων και Περιβαλλοντικών Πιστοποιήσεων του ΥΠΕΝ, περιβαλλοντικές υπηρεσίες των Περιφερειών και Αποκεντρωμένων Διοικήσεων, Ελληνική Αστυνομία, Λιμενικό Σώμα, Γενική Διεύθυνση Τελωνείων και Ειδικών Φόρων Κατανάλωσης, Γενική Διεύθυνση Οδικής Ασφάλειας του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών), σύμφωνα με τις απαιτήσεις του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1013/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Ιουνίου 2006 «για τις μεταφορές των αποβλήτων», όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει. Επιπλέον, προτείνεται η παρακολούθηση των εργασιών του ευρωπαϊκού δικτύου IMPEL για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, και συνεργασία με άλλους ευρωπαϊκούς και διεθνείς φορείς για την καταπολέμηση του περιβαλλοντικού εγκλήματος (όπως η Europol, Interpol, Frontex, κ.α.), με στόχο την εφαρμογή Ευρωπαϊκών και Διεθνών Προτύπων και τη συνεχή αναβάθμιση των προδιαγραφών και τεχνικών κανόνων ελέγχου.

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΣΧΟΛΙΑ – ΕΝΑΥΣΜΑ ΓΙΑ ΣΚΕΨΕΙΣ & ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Σε μία περισσότερο ολιστική προσέγγιση του θέματος και κλείνοντας αυτή την κοπιώδη πνευματική προσπάθεια εκπόνησης της παρούσας διδακτορικής διατριβής μπορούν να ειπωθούν επιπλέον οι τελευταίες σκέψεις και προτάσεις – οι οποίες προήλθαν μετά από «ατελείωτες» συζητήσεις με έναν εξαιρετο κοινωνικό επιστήμονα που ως “άφανής ήρωας” από την θέση της εργασίας του αναταράσσει τα «ήρεμα ύδατα της κοινωνίας» σχετικά με την κινδυνώδη κατάσταση που υφίσταται το περιβάλλον και η ποιότητα ζωής των ανθρώπων και «ξυπνάει» - από την “λήθαργο”, την “ησυχία” και την “ένοχη σιωπή” - την δομημένη Πολιτεία και τους κοινωνούς της.

Έτσι λοιπόν - στην Ελλάδα του 2019 - εν τω μέσω μιας γενικότερης κοινωνικο-οικονομικής κρίσης αξιών και ηθών, καθώς και εν τω μέσω μιας παγκόσμιας περιβαλλοντικής κρίσης και κλιματικής αλλαγής, η άκρατη λεηλασία της

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

φύσης οδηγεί σε καταστροφικές πυρκαγιές, υπερχειλισμένους κάδους απορριμμάτων, παράνομες χωματερές, μολυσμένα εδάφη και ύδατα, γύρω από τα οποία εκτυλίσσεται ένας ατέρμονος διάλογος για το πώς μπορούν αυτά τα φαινόμενα να εκλείψουν. Αυτό που απουσιάζει διαχρονικά στον διάλογο αυτό για την προστασία του περιβάλλοντος είναι **συνδυαστικά** - πέραν της νομικής επιστήμης - η κοινωνική, ψυχολογική, πολιτιστική, οικονομική, εκπαιδευτική και πολιτική διάσταση αυτού του πολύπλοκου θέματος, που θα μπορούσε να μετουσιωθεί στο εξής ερώτημα: **πού βρισκόμαστε ως προς την κατεύθυνση της ριζικής αλλαγής της νοοτροπίας των Ελλήνων (συν των εκατοντάδων χιλιάδων μεταναστών) σε αυτό το ζήτημα σεβασμού προς το περιβάλλον;**

Μια κοινότητα για να ζει σε ισορροπία με τη φύση, ώστε να απολαμβάνει τα οφέλη της, στο πλαίσιο μιας εποχής ιλιγγιώδους τεχνολογικής ανάπτυξης, προϋποθέτει κοινωνική ωριμότητα, η οποία επουδενί δεν χτίζεται πάνω στην άγνοια, την ανευθυνότητα, την άσκοπη υπερβολική κατανάλωση και την οικολογική ασυνειδησία του σύγχρονου Έλληνα, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι και ο Ευρωπαίος πολίτης, που έχει κατά γενική ομολογία πιο αναπτυγμένη οικολογική συνείδηση, είναι απόλυτα συνεπής ως προς την προστασία του περιβάλλοντος. Το περιβάλλον, ως αυτόνομος οργανισμός, ανυπεράσπιστος κείμεται έρμαιο στις υπερκαταναλωτικές ορέξεις του σύγχρονου ανθρώπου, που στο βωμό της παγκοσμιοποίησης, του κέρδους και της νόσφισης της εξουσίας θυσιάζει κάθε άλλο έμβιο ον πέραν του εαυτού του (και σε πολλές των περιπτώσεων και το ίδιο του το είδος: βλ. πόλεμοι με συμβατικά και χημικά όπλα, το κόστος των οποίων στην καταστροφή του περιβάλλοντος είναι ανυπολόγιστο!). Για τον έλεγχο και περιορισμό των ανωτέρω φαινομένων, προτείνονται τα εξής:

- ✓ Σε νομικό επίπεδο, ένας τρόπος ελέγχου και πάταξης της περιβαλλοντικής παρανομίας είναι η εφαρμογή αυστηρότερων και πολύ υψηλών προστίμων στους παραβάτες, τρόπος που απαιτεί τεράστιο πολιτικό θάρρος από την ηγεσία ενός κράτους, ειδικά όταν στηρίζει την οικονομία του στην βιομηχανία, στην βαριά βιομηχανία και μεταποίηση ή στην επεκτατική του πολιτική.
- ✓ Οικονομική επιβράβευση ή extra επιχορήγηση θα μπορούσε να ήταν τα κίνητρα μιας εταιρίας ή ενός ιδιώτη, όχι μόνο για να μην παραβιάσει τον περιβαλλοντικό νόμο, αλλά και για να περάσει στην «αντίπερα όχθη» και να εφαρμόσει στον τόπο ανάπτυξης και διενέργειας των δραστηριοτήτων του νέους καινοτόμους τρόπους επεξεργασίας των (στερεών, αερίων, υγρών) αποβλήτων του. Επίσης, επιχορηγήσεις ως επιβράβευση δέον θα ήταν να δίδονται και για τη χρήση εναλλακτικών πηγών ενέργειας, π.χ. ηλιακή, αιολική, ενέργεια προερχόμενη από βιομάζα και υδατοπτώσεις.
- ✓ Ένας άλλος τρόπος που έχει σχεδιαστεί για να αποκαταστήσει γρήγορα το περιβάλλον μετά από παραβιάσεις, είναι οι εταιρείες να λαμβάνουν πρόστιμα τα οποία δίνονται άμεσα σε περιβαλλοντικά

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

φιλανθρωπικά ιδρύματα. Αυτά τα χρήματα μπορούν στη συνέχεια να χρησιμοποιηθούν γρήγορα για να επηρεάσουν άμεσα το περιβάλλον με θετικό τρόπο και όχι να οδηγήσουν τις εταιρείες σε μακρές και δαπανηρές δικαστικές υποθέσεις που δεν προσφέρουν κανένα όφελος για το περιβάλλον.

- ✓ Όπως διαφαίνεται μελετώντας κανείς τις περιβαλλοντικές νομοθεσίες άλλων κρατών, αντί να σπαταλείται χρήμα σε δικαστικές υποθέσεις, το όλο θέμα αυτής της νέας προσέγγισης είναι να εξασφαλιστεί ότι όσοι είναι υπεύθυνοι για την παραβίαση του νόμου θα δώσουν κάτι πίσω στο περιβάλλον για να βοηθήσουν στην αποκατάστασή του. Στην Αγγλία, από τα πρόστιμα που παραδόθηκαν πρόσφατα, περισσότερα από £ 1,5 εκατομμύρια λίρες έχουν δοθεί σε φιλανθρωπικές οργανώσεις σε ολόκληρη τη χώρα. Πρόκειται για σεβαστό ποσό που έχει χρησιμοποιηθεί σωστά υπέρ του περιβάλλοντος.¹¹³⁷
- ✓ Το πιο δίκαιο πάντως από την πλευρά του περιβάλλοντος θα ήταν τα πρόστιμα να είναι κατ' επέκταση οικονομικά, εννοώντας ότι η ποινή για την καταπάτηση των περιβαλλοντικών νόμων θα έπρεπε να συμπεριλαμβάνει (αν όχι εξ ολοκλήρου) την υποχρέωση του παραβάτη για τον καθαρισμό των ποταμών, την ανασύσταση των ειδών ή εν πάσει περιπτώσει την αποκατάσταση της ζημιάς που προκάλεσε (Σε αυτή την συλλογιστική μπορεί ίσως να βοηθήσει και το νέο ποινολόγιο του άρθρου 18 ΠΚ το οποίο προβλέπει ως ποινή και την κοινωφελή εργασία). Το ζητούμενο δηλαδή δεν είναι η «στεγνή» οικονομική αποζημίωση, αλλά η αποκατάσταση του περιβάλλοντος στην πρότερη κατάστασή του πριν την ανθρώπινη παρέμβαση. Μια συμπληρωματική ποινή στο πλαίσιο της ίδιας φιλοσοφίας θα ήταν η επιβολή καταβολής αντιτίμου μιας εθνικής καμπάνιας για την ευαισθητοποίηση σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και την αειφόρο ανάπτυξη. Επιπλέον, η υποχρέωση του παραβάτη να επενδύσει σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας θα ήταν μια ακόμη περιβαλλοντικά «φιλική» ποινή.

Βέβαια, για να ανατραπεί η παρούσα κατάσταση υπέρ του περιβάλλοντος, απαιτούνται πολλά περισσότερα από τα προαναφερόμενα, δηλ. αυστηρότερες ποινές, ατέρμονες δικαστικές διαμάχες, κίνητρα, επιχορηγήσεις κτλ.

Η ολιστική θεώρηση του ζητήματος θεωρείται επειγόντως επιβεβλημένη, εννοώντας ότι θα πρέπει, κατ' αρχάς, οι κοινωνίες να αναθεωρήσουν ραγδαία την οικονομική και κοινωνική τους δομή, καθώς και την ενεργειακή πολιτική τους σε εθνικό επίπεδο (για παράδειγμα, θα πρέπει να μετριαστεί το «κυνήγι» της αύξησης του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος μέσω της οικονομικής ανάπτυξης,

¹¹³⁷ Πηγή: <http://www.field.org.uk/compensation-penalties-for-environmental-law>

λαμβάνοντας υπόψη μελέτες των επιπτώσεων αυτής της ανάπτυξης στην καταστροφή του περιβάλλοντος).

Κατά δεύτερον, σε πανευρωπαϊκή και παγκόσμια κλίμακα, θα πρέπει να εφαρμοστούν συντονισμένες συνεργασίες για την προστασία του περιβάλλοντος, όχι μόνο κρατών σε πολιτικό επίπεδο, αλλά και πολιτών σε κοινωνικό επίπεδο, καθώς επίσης και όλων των σχετικών επιστημών που ασχολούνται με το περιβάλλον, ώστε η προοπτική της αειφόρου ανάπτυξης να μην ατενίζεται στο εξής με ερεβώδες και ζοφερό βλέμμα, αλλά με βλέμμα ευοίωνο και ελπιδοφόρο.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Δεδομένης της υπαρξιακής ατέλειας της ανθρώπινης φύσης να μην λησμονούμε την δημιουργία μίας σοβαρής περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και παιδείας, μέσω της οποίας μπορεί τελικά να προκύψει μια **"αξιόπιστη ολοκληρωμένη ανάπτυξη"** η οποία θα μπορούσε να αποτελεί έναν όρο που συνδυάζει την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος, ως ισάξια συναναφορά και τελικό ζητούμενο στόχο της ανθρώπινης διαβίωσης.

Η παιδεία - εκτός από το Δίκαιο Περιβάλλοντος - είναι ένας ισχυρός τρόπος να επέλθει τελικά μία περιβαλλοντική συνείδηση και μία περιβαλλοντική ηθική - αντάξια της αξίας της ανθρώπινης φύσης. Το περιβάλλον είναι το σπίτι μας – είναι το ίδιο μας το σώμα. Η αποδοχή αυτή πρέπει να γίνει βίωμα σε κάθε άνθρωπο που συνειδητά ή ασυνείδητα και ανεξάρτητα από κίνητρα, υποβαθμίζει το περιβάλλον με οποιοδήποτε τρόπο και ένταση, ανεπαίσθητα και καθημερινά ή έντονα και περιοδικά από την επιχειρηματική δραστηριότητα και όχι μόνο.

Οι σκέψεις αυτές βασιστήκαν σε μία σύντομη συζήτηση που είχα κάποια στιγμή - καθώς συνέγραφα την παρούσα διατριβή – με τον δεκάχρονο υιό μου. Η συζήτηση είχε ως εξής: Μου ζήτησε ένα απόγευμα Κυριακής να παίξουμε μπάσκετ στην αυλή μας σε μία πρόχειρη μπάσκετα που τοποθετήσαμε στον τοίχο. Του απάντησα θετικά και του είπα να περιμένει λίγο να τελειώσω αυτό που γράφω. Με ρώτησε τι γράφεις κάθε μέρα; Του απαντώ μία εργασία για την προστασία του περιβάλλοντος. Και μου ανταπαντά μεμφομένος - με την γνωστική ικανότητα που έχει ένας δεκάχρονος να αντιλαμβάνεται παραστάσεις και να εκφέρει την 'σκληρή επικριτική αλήθεια': « καλά τώρα..... αφού σε έχω δει να πετάς το τσιγάρο κάτω στο δρόμο και άφησες και ένα ποτήρι του καφέ στην παραλία..... για ποια προστασία του περιβάλλοντος γράφεις;»

Πόσοι από εσάς δεν ήρθατε σε αυτή την δύσκολη θέση που ήρθα και γω; Πόσες φορές άλλωστε ασυνείδητα δεν αδιαφορήσαμε ή υποβαθμίσαμε όλοι μας - με το πλέον ανεπαίσθητο τρόπο - το περιβάλλον;

Πρέπει όλοι να αναλάβουμε τις ευθύνες μας απέναντι στο περιβάλλον

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

- ❖ *Αθανασοπούλου Χ.*, ΔΝ πρακτικά ημερίδας υπό την επιμέλεια Παπαδημητρίου Γ. «Το άρ. 24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρηση του», Εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002
- ❖ *Αθανασοπούλου Χ.*, Οικονομική ελευθερία και προστασία του περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2002.
- ❖ *Αθανασοπούλου Χ.*, Το άρθρο 24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρησή του, Πρακτικά Ημερίδας, Επιμέλεια Παπαδημητρίου Γ. Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 2002
- ❖ *Αλεξανδρίδου Ε.*, Δίκαιο Εμπορικών Εταιρειών, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2009
- ❖ *Αλεξιάδης Σ.*, Ανακριτική, 5η εκδ., Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003
- ❖ *Αλεξιάδης Σ.*, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος ως πρόβλημα αντεγκληματικής πολιτικής, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 1981.
- ❖ *Αναγνωστόπουλος Ι. Δ. και Φορτσάκης Θ. Π.*, Φορολογικό Δίκαιο, εκδ. β' Έκδοση Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2003,
- ❖ *Ανδρουλάκης Ι.*, Κριτήρια της Δίκαιης Ποινικής Δίκης, κατά το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, Δίκαιο και Οικονομία, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2000
- ❖ *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2000
- ❖ *Ανδρουλάκης Ν.*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1994
- ❖ *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος, Δίκαιο & Οικονομία, Εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2000
- ❖ *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος Ι, 2006.
- ❖ *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Ι, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2004.
- ❖ *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικόν δίκαιον, Γενικό Μέρος Ι, Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1993.
- ❖ *Αντωνόπουλος Κ.*, Η ατομική ποινική ευθύνη στο Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2003.
- ❖ *Αποστολίδης Ν.* Το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα 2010
- ❖ *Αργυρίου Ο.*, Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία με θέμα: Ειδικές Ανακριτικές πράξεις του άρθρου 253 α ΚΠΔ υπό το πρίσμα της προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών και των προσωπικών δεδομένων, ΔΠΘ τομέας Ποινικού Δικαίου 2015 υπό την εποπτεία καθηγητή κ. ΔΑΛΑΚΟΥΡΑ
- ❖ *Βεγλερής Ε.Φ.*, Φιλοσοφικές σκέψεις γύρω από το περιβάλλον μας στο σύγγραμμα Η προστασία του περιβάλλοντος σε δίκαιο και πράξη, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2008.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

- ❖ **Βερέμης Θ.- Κρεμμύδας Β.**, Ο Σύγχρονος Κόσμος, τυπωθείτο Γιώργος Δαρδανός, Τα οικονομικά προβλήματα του μεσοπολέμου και Ο κόσμος μετά το 1945, Αθήνα, 2001
- ❖ **Γεωργάκης Ι.**, Ποινικό δίκαιο, Γενικό Μέρος, Εκδόσεις Α. Σάκκουλας, 1991
- ❖ **Γεωργιάδης Α.**, Γενικές αρχές Αστικού Δικαίου, Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλας, 2002
- ❖ **Γιαννόπουλος Θ.**, Οι νέες ποινικές διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος, σε Νομικό Βήμα, 1987, Σιδέρης Προβλήματα προστασίας του Περιβάλλοντος, Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος, 1989
- ❖ **Γιόκαρης Α.& Παζαρτζή Φ.** (επιμ.), Η διεθνής ευθύνη των κρατών στα Άρθρα της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου, στη διεθνή νομολογία και βιβλιογραφία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2004
- ❖ **Γράβαρης Ι.**, Είδη κυρώσεων και δικαιοί κλάδοι, Εισηγήσεις εις το Ανώτερο Φροντιστήριο Φιλοσοφίας του Δικαίου δημοσιευμένες υπό την επιμέλεια του Ιωάννη Στράγγα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1991.
- ❖ **Δαγτόγλου Π.**, Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο Ι, Β' έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1985
- ❖ **Δαλακούρας Θ.**, Εισήγηση του στο 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου με θεματική «Η συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού» Αθήνα, 2010.
- ❖ **Δαρζέντας Μ.**, Η αυτονομία του πειθαρχικού δικαίου των δημοσίων υπαλλήλων, Ε.Δ.Δ., 1989.
- ❖ **Δέδες Χρ.**, Ποινικών Δίκαιον, Ειδικόν Μέρος, Εγκλήματα κοινού κινδύνου άρθρα 264 – 298 Π.Κ, Αθήνα – Κομοτηνή, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1979.
- ❖ **Δελλής Γ.**, Κοινοτικό δίκαιο περιβάλλοντος. Οι διαστάσεις της προστασίας του περιβάλλοντος στην κοινοτική έννομη τάξη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1998.
- ❖ **Δερβιτσιώτης Α.**, Σημειώσεις Συνταγματικού Δικαίου, Οργάνωση του κράτους, Γ Έκδοση, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2005
- ❖ **Δούση Εμ.**, Η προστασία του περιβάλλοντος στη νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου με αφορμή την απόφαση PULP MILLS (Μάρτιος 2011), διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=4234&lang=1&catpid=1>
- ❖ **Ευθυμίουπουλος Η.**, στα πρακτικά ημερίδας υπό την επιμέλεια ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. «Το άρ.24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρηση του», Εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα –Κομοτηνή, 2002
- ❖ **Ευπραξία- Αίθρα Μαρία**, Η νομική προστασία των Δασών, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 1998
- ❖ **Ζιούβας Α.** σε Κουράκη, Τα Οικονομικά Εγκλήματα ΙΙ, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 2007 σελ. 37 επ.
- ❖ **Ζώης Ι.**, Η διαδικασία στο ακροατήριο του ποινικού δικαστηρίου, θεωρία-νομολογία-σχόλια», Εκδόσεις Τσίμος, Νομικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2010

- ❖ **Ιωαννίδης Α.**, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος και η έννοια του περιβαλλοντικού θύματος, Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά (επιμ. Χριστίνα Ζαραφωνίτου), 1996 σελ. 167 επ.
- ❖ **Ιωαννου Κ.- Οικονομίδης Κ.- Ροζάκης Χ.- Φατούρος Α.**, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Θεωρία των Πηγών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1998
- ❖ **Κάβουρας Γ.**, Το τεκμήριο αθωότητας, Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, 2003
- ❖ **Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.**, Έννοια και προβληματική των κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων, Εκδόσεις Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1987.
- ❖ **Καλαβρός Γ. Ε. Φ. - Γεωργόπουλος Θ. Γ**, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης- Θεσμικό Δίκαιο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2017
- ❖ **Καμπισιούλης Γ.**, Τεκμήριο αθωότητας και δικαίωμα υπεράσπισης, ΕΚΠΑ, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, 2008
- ❖ **Κανελλόπουλος Π.**, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα 2010
- ❖ **Καραγιαννάκος Η.**, Ποινική Δικονομία, Δ' Έκδοση, Αθήνα, 2007
- ❖ **Καραγιαννόπουλος Α.**, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Αθήνα, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα 2005
- ❖ **Καράκωστας Ι.**, Περιβάλλον και Δίκαιο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη - 3η Έκδοση, 2011.
- ❖ **Καράκωστας Ι.**, Περιβάλλον και Δίκαιο, Δίκαιο Διαχείρισης και Προστασίας των Περιβαλλοντικών Αγαθών, Δεύτερη έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2006.
- ❖ **Καράκωστας Ι.**, Περιβάλλον και Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2000.
- ❖ **Καραχάλιος Γ.**, Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία του με θέμα : Οργανωμένο Έγκλημα και Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο Νομικός Πολιτισμός, 2015
- ❖ **Καρράς Α.**, Η Αρχή της Δικαστικής Ακροάσεως στην Ποινική Δίκη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1985
- ❖ **Καρράς Α.**, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Δεύτερη Έκδοση, Σάκκουλα, 1998
- ❖ **Κατσαντώνης Α.**, Ποινικόν Δίκαιον Ι, 1972
- ❖ **Κιούπης Α., Παπαδοπούλου Ρεβέκκα-Εμμανουέλα, Μουζάκης Α.**, Το Ποινικό Δίκαιο μετά της Συνθήκη της Λισαβόνας, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011
- ❖ **Κουράκης Ν.**, Οικονομικά Εγκλήματα ΙΙ», Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2007.
- ❖ **Κουτούπα- Ρεγκάκου Ε.**, Δίκαιο του Περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005
- ❖ **Κουτούπα-Ρεγκάκου Ε.**, Δίκαιο του Περιβάλλοντος, Γ' έκδοση επαυξημένη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2008.
- ❖ **Κρεμλής Γ.**, Κοινοτικό Δίκαιο του Περιβάλλοντος: πρόσφατες εξελίξεις, Δίκαιο του Περιβάλλοντος, Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009 Τόμος Ι, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Έκδοση 2011
- ❖ **Κωστάρας Α.**, Έννοιες και Θεσμοί του Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, 2004
- ❖ **Κώττης Γ.**, Οικολογία και Οικονομία, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 1994.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- ❖ **Λίβος Ν.**, Οικονομικά Εγκλήματα II, σε Ν. Κουράκη με τη συνεργασία Δ. Ζιούβα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2007 σελ. 467 επ.
- ❖ **Λύτρας Σ.**, Έννοια και βασική διάκριση των κυρώσεων στο ελληνικό θετικό δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1984
- ❖ **Λύτρας Σ.**, Η έννοια των διοικητικών προστίμων και η συνταγματικότητα της επιβολής τους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1986
- ❖ **Μαγγανάς Α.**, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου –Αποφάσεις και πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2002
- ❖ **Μαγκάκης Γ. Α.**, ΣυστΕρμΠοινΚ, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005.
- ❖ **Μανωλεδάκης Ι.**, Μελέτες για εμβάθυνση στο Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο, Έκδοση Δ΄, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2000.
- ❖ **Μανωλεδάκης Ι.**, Παρέμβαση σε Ποινική Προστασία του Περιβάλλοντος, Πρακτικά Ε΄ Πανελλήνιου Συνεδρίου, Εκδόσεις Π. Ν Σάκκουλα, 1996.
- ❖ **Μανωλεδάκης Ι.**, Ποινικό Δίκαιο – Γενική Θεωρία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004.
- ❖ **Μανωλεδάκης Ι.**, σε Παρέμβασή του σε Πρακτικά του Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, 1993, Πορίσματα του Ε΄ Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου σε Πρακτικά του Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, 1993
- ❖ **Μανωλεδάκης Ι.**, Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998
- ❖ **Μαργαρίτης Μ.**, Ποινικός Κώδικας Ερμηνεία – Εφαρμογή, Εκδόσεις Π.Ν Σάκκουλα, Αθήνα, 2009.
- ❖ **Μαργαρίτης Μ.**, Ποινικός Κώδικας, 2^η έκδοση, Π.Ν. Σάκκουλα, 2008
- ❖ **Μενουδάκος Κ.**, Η Σύμβαση του Άαρχους και η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας για την πληροφόρηση και συμμετοχή των πολιτών, Πρακτικά της Ημερίδας για το Περιβάλλον με θέμα :Η εφαρμογή της Σύμβασης του Άαρχους. Προβλήματα και Προοπτικές, έκδοση Δικηγορικού Συλλόγου 2007
- ❖ **Μενουδάκος Κ.**, στην εισήγησή του στην ημερίδα για την αναθεώρηση του άρ. 24 Πρακτικά ημερίδας υπό την επιμέλεια Παπαδημητρίου Γ., Εκδόσεις Α.Ν.Σάκκουλα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002
- ❖ **Μοροζίνης Ι.**, Περιβάλλον II, σε: Παύλου/Σάμιου (έκδ. επιμ.), Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, Εκδόσεις Π.Ν Σάκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, 2012. Σελ. 26 επ.
- ❖ **Μπέκας Γ.**, Πρακτική διδασκαλία Ποινικού Δικαίου, Α΄ Γενικό Μέρος, Εκδόσεις Π.Ν.Σάκκουλα, 2005
- ❖ **Μπρακουμάτσου Π.**, Η ποινική ευθύνη των εκπροσώπων των νομικών προσώπων, Ποινική Δικαιοσύνη, 12/2000,
- ❖ **Μυλωνάς Ι.**, Πτυχές του τεκμηρίου αθωότητας, Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, 1994
- ❖ **Μυλωνόπουλος Χ.**, Διεθνές Ποινικό Δίκαιο, Τα τοπικά όρια των ποινικών νόμων, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα, 2000
- ❖ **Μυλωνόπουλος Χ.**, Εφαρμογές Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1997

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

- ❖ **Μυλωνόπουλος Χρ.**, Η συμβολή του διεθνούς ποινικού δικαίου στην προστασία του περιβάλλοντος, στο Ε΄ Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, με τίτλο Ποινική προστασία του περιβάλλοντος, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 1996..
- ❖ **Μυλωνόπουλος Χρ.**, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος Ι, Εκδόσεις Π.Ν Σάκκουλα, 2007.
- ❖ **Μυλωνόπουλος Χρ.**, Τα εκ του αποτελέσματος διακρινόμενα εγκλήματα δογματική θεμελίωση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1984.
- ❖ **Νάϊντος Χ.**, Αποδεικτικές απαγορεύσεις στην ποινική δίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010
- ❖ **Νάσκου-Περράκη Π.**, Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, Γ΄ Έκδοση Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002
- ❖ **Παναγόπουλος Θ.**, Δίκαιο Περιβάλλοντος, Δ΄ έκδοση, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα, 2004.
- ❖ **Παναγοπούλου-Μπέκα Γ.**, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος: Η πρόκληση για το Ποινικό Δίκαιο, το στοίχημα για την αντεγκληματική πολιτική, Κιβωτός Φιλίας: Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Θεόδωρο Ι. Παναγόπουλο, Σάκκουλας, 2011
- ❖ **Παναγοπούλου-Μπέκα Γ.**, Ο προσδιορισμός του εννόμου αγαθού υπό την ονομασία περιβάλλον, στο Ε΄ Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, με τίτλο Ποινική προστασία του περιβάλλοντος, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 1996.
- ❖ **Παναγοπούλου-Μπέκα Γ.**, Το έννομο αγαθό περιβάλλον: Προβλήματα εφαρμογής της σχετικής νομοθεσίας, Εκδόσεις Σάκκουλα (1η έκδ. – Θεσσαλονίκη), 1992.
- ❖ **Παπαγεωργίου - Γονατάς Σ.**, Ενδεχόμενος δόλος-Ενσυνείδητη αμέλεια, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2008
- ❖ **Παπαγιάννης Δ.**, Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Γ΄ έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2007
- ❖ **Παπαγιάννης Δ.**, Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, δεύτερη έκδοση, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1999.
- ❖ **Παπαδαμάκη Α. Χ.**, Η σχέση της πειθαρχικής διαδικασίας με την ποινική δίκη, στο « Έγκλημα και Ποινικαταστολήν σε εποχή κρίσης» Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2016, Α΄ τόμος
- ❖ **Παπαδαμάκη Α.**, Ποινική Δικονομία, Θεωρία – Πράξη – Νομολογία, Γ΄ Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006
- ❖ **Παπαδόπουλος Θ.**, Ποινικό Δεδικασμένο και Διοικητική Δίκη ΙΙΙ - Η απόπειρα αιτιολόγησης της συνταγματικότητας της 5 § 2 Κ.Διοικ.Δ από το ΣτΕ, μελέτη δημοσιευμένη στη τράπεζα νομικών πληροφοριών ΝΟΜΟΣ, 2013.
- ❖ **Παπαϊωάννου Ζ.**, Περιεχόμενα και όρια της αστυνομικής εξουσίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.
- ❖ **Παπακυριάκου Θ.**, Η αρχή της μη αυτοενοχοποίησης στην ελληνική έννομη τάξη υπό το φως της νεότερης νομολογίας του ΕΔΔΑ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009
- ❖ **Παπακυριάκου Θ.**, Φορολογικό ποινικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- ❖ **Παπαμιχαλοπούλου Β.**, Τεκμήριο αθωότητας και δικαίωμα υπεράσπισης, ΕΚΠΑ, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, 2005 – 2006
- ❖ **Παпанεοφύτου Α.**, Ποινικό Δίκαιο του περιβάλλοντος στην Ελλάδα, Στο πλαίσιο της νομοθετικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016
- ❖ **Παпанеοφύτου Α.**, Ποινική προστασία του Καταναλωτή, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996
- ❖ **Παпанеοφύτου Α.**, Ποινική προστασία του περιβάλλοντος, Ελληνική Εταιρεία Ποινικού Δικαίου, Δίκαιο & Οικονομία, Εκδόσεις, Π.Ν. Σάκκουλας, 1996
- ❖ **Παпанеοφύτου Αρ.**, Ζητήματα βελτίωσης και συστηματικής συγκρότησης της ποινικής νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος, σε: Ν.Ε. Κουράκη (εκδ. επιμέλεια), Αντεγκληματική Πολιτική II, Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000.
- ❖ **Παпанеοφύτου Αρ.**, Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις, σε Υπερ., Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1994.
- ❖ **Παпанеοφύτου Αρ.**, Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων ή των υπόλογων για τη δράση τους φυσικών προσώπων, στον τιμητικό τόμο για τον Γ.Α. Μαγκάκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1999.
- ❖ **Παпанеοφύτου Αρ.**, Ποινικό Δίκαιο, κράτος και τεχνολογικοί κίνδυνοι, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1997.
- ❖ **Παпанеοφύτου Αρ.**, Σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις, στο Ε' Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, με τίτλο Ποινική προστασία του περιβάλλοντος, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 1996.
- ❖ **Παρασκευόπουλος Ν.**, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος, Νόμος και Φύση 1997
- ❖ **Ρέμελης Κ.**, Η προστασία του περιβάλλοντος του περιβάλλοντος από τις βιομηχανικές και βιοτεχνικές εγκαταστάσεις, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 1989.
- ❖ **Ρούκουνας Ε.**, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010
- ❖ **Ρούκουνας Ε.**, Διεθνές Δίκαιο, τεύχος πρώτο, Σχέσεις Διεθνούς και Εσωτερικού Δικαίου, Τρόποι Παραγωγής του Διεθνούς Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Τρίτη Έκδοση, 2004
- ❖ **Σαρηγιαννίδης Μ.**, Βασικά νομοθετήματα δημόσιου διεθνούς δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2015
- ❖ **Σεβαστίδης Χ.**, Ποινικός Κώδικας Ν.4619/2019 & Κώδικας Ποινικής Δικονομίας Ν.4620/2019, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2019
- ❖ **Σιούτη Γ.**, Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος, Β' ΕΚΔΟΣΗ, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσ/κη, 2011
- ❖ **Σιούτη Γλ.**, Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος, Δημόσιο Δίκαιο και Περιβάλλον, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2003
- ❖ **Σιούτη Γλ.**, Η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1985

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

- ❖ **Σκούλλος Μ.**, Εξέλιξη στους Διεθνείς Θεσμούς προστασίας του περιβάλλοντος σε: Νίκα Δημήτρη «Στρατηγικές και συστήματα προστασίας στην ισχύουσα νομοθεσία για το περιβάλλον-Βασική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1991 σελ. 22 επ.
- ❖ **Σκουρής Β.-Τάχος Α.**, Ειδικό Διοικητικό Δίκαιο, έκδοση Πέμπτη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 1998
- ❖ **Σουφλερός Η.**, Όψεις του κάθετου και του οριζόντιου αμέσου αποτελέσματος των κοινοτικών οδηγιών και συναφή ζητήματα, ΕΕμπΔ 1998
- ❖ **Σπηλιωτόπουλος Επ.**, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, 11η έκδ., Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002
- ❖ **Σπινέλλης Δ.**, Ζητήματα από την επίδραση του Συντάγματος του 1975 στο Ποινικό Δίκαιο, από τον τόμο « Πέντε χρόνια εφαρμογής του Συντάγματος του 1975», Εκδόσεις Σάκκουλα, 1981
- ❖ **Σταμάτης Σ.**, Τεκμήριο αθωότητας και δικαίωμα υπεράσπισης, ΕΚΠΑ, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, 2008-2009
- ❖ **Συγκιώτη Α.**, Τα φορολογικά εγκλήματα από εκδόσεις Ουσιαστικού Δικονομικού Ποινικού Δικαίου του ΛΑΜΠΡΟΥ Μαργαρίτη, Νομική βιβλιοθήκη, 2010
- ❖ **Τάχος Α. Ι.**, Βασικές Διατάξεις Προστασίας του Περιβάλλοντος, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2007
- ❖ **Τάχος Α.**, Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο, Ένατη Έκδοση Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσ/κη 2008
- ❖ **Τάχος Α.**, Η προστασία του περιβάλλοντος ως πρόβλημα νομοθετικό και διοικητικό, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1983
- ❖ **Τάχος Αν.**, Δίκαιο Προστασίας του Περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε. 1998.
- ❖ **Τάχος Αν.**, Ειδικό Διοικητικό Δίκαιο, Τεύχ. 5, «Δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος», γ' έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 1992.
- ❖ **Τσήτσουρα Α.**, Ποινική προστασία του περιβάλλοντος. Η πρόσφατη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, σε: Ποινικό Δίκαιο- Ελευθερία- Κράτος Δικαίου, Τιμητικός Τόμος για τον Γ.Α. Μαγκάκη, 1999.σελ. 395 επ.
- ❖ **Τσιρίδης Π.**, Η προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, Νόμος και Φύση, Νοέμβριος 2009
- ❖ **Τσιρίδης Π.**, Ποινική δικαιοδοσία στον θαλάσσιο χώρο και εγκλήματα τελούμενα επί πλοίου, Δίκαιο & οικονομία, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1998
- ❖ **Φλογαΐτη Ε.**, Περί περιβαλλοντικής εκπαίδευσης: προσεγγίσεις, αντιπαραθέσεις, Συμπόσιο ΥΠ.Ε.Π.Θ., ΥΠ.Ε.ΧΩ.Δ.Ε. Οικολογία-Κοινωνία-Εκπαίδευση Πραγματικότητα και προοπτικές στην Ελλάδα, Αθήνα, Εκδ. Οργ. ΛΙΒΑΝΗ ΑΒΕ - «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ», 1996.
- ❖ **Χαραλαμπίδης Α.**, Αξιοποινες προσβολές του περιβάλλοντος, Κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα και εγκλήματα διακινδυνεύσεως, στο Ε' Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, με τίτλο Ποινική προστασία του περιβάλλοντος, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 1996.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

- ❖ **Χαραλαμπάκης**, Διάγραμμα ποινικού Δικαίου, 2003
- ❖ **Χαρίση Μ. - Χρυσομάλλης Μ.**, Η Συνθήκη για τη Λισαβόνα, θεματικές προσεγγίσεις, Εκδόσεις Βασιλείου Κατσαρού, Αθήνα 2009
- ❖ **Χαροκόπου Τζ. - Μοριά Α.**, Ο τομέας του περιβάλλοντος στο πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο και στη νομολογία του ΔΕΚ, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1992.
- ❖ **Χατζηκωνσταντίνου Κ., Αποστολίδης Χ, Σαρηγιαννίδη Μ.**, Θεμελιώδεις Έννοιες στο Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο, Β΄ Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2013
- ❖ **Χριστιανός Β.και Περάκης Μ.**, Νομοθεσία της Ε.Ε. μετά Της Συνθήκης της Λισαβόνας, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010
- ❖ **Χριστουδαλακη Θ., Μπουραντωνη Δ.**, Ο ΟΗΕ στο κατώφλι της Μεταψυχροπολεμικής Εποχής, Εκδόσεις Ελληνική Εταιρία Διεθνούς Δικαίου Και Διεθνών Σχέσεων Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1998
- ❖ **Χρυσόγονος Κ.**, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006
- ❖ **Χρυσομάλλης Μ.**, Η Συνθήκη για τη Λισαβόνα, θεματικές προσεγγίσεις, Εκδόσεις Βασιλείου Κατσαρού, Αθήνα 2009
- ❖ **Χωραφάς Ν.**, Ποινικόν Δίκαιον, τόμ. 1ος , 9η έκδ., Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, (επιμ. Κ. Σταμάτη), 1978.

- ❖ «Η διείσδυση του κοινοτικού δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα», Πρακτικά συνεδρίου, Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης – Τομέας Διοικητικής Επιστήμης και Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF) - Γραφείο Ελλάδας, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1994.
- ❖ Πορίσματα του 5ου Πανελλήνιου Συνεδρίου με θέμα «Ποινική Προστασία του Περιβάλλοντος», Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου, Εκδόσεις Π. Ν Σάκκουλα, 1996.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ **Andre Klip**, European Criminal Law, An Intergrative Approach
- ❖ **Beyerlin U.**, Η συμβολή του διεθνούς δικαίου στην επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων σε οικουμενικό επίπεδο (Ιούνιος 2007)», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=2889&lang=1&catid=1>.
- ❖ **Boyle**, soft-Law in International Law-Making, στο **M.Evans** (ed) International Law 3ed edition 2010 .
- ❖ **Nuala Mole, Catharina Harby**, " the right to a fair trial " Directorate General of Human Rights Council of Europe F-67075 Strasbourg Cedex © Council of Europe, 2001, 2006 1st edition 2001 2nd edition, August 2006 Printed in Belgium

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

- ❖ **Chinkin**, The Challenge of Soft-Law :Development and Change in International Law 38ICLQ 850 1989
- ❖ **Crowe Timothy**, Crime Prevention Through Environmental Design: Applications of Architectural Design and Space Management Concepts, Oxford, β' έκδοση, Butterworth - Heinemann, 2000.
- ❖ **Helmuts Atzger**, Εισήγηση του στο Συνέδριο με θέμα : Σύγχρονες Εξελίξεις του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Ποινικού Δικαίου, Πρακτικά Συνεδρίου 27-28/11/2009, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2010
- ❖ **Jan Klabbers και Vassilis Pergantis** στα «The redundancy of soft law»(1996) Nordic Journal of International Law 2,167-182 Soft Law, diplomatic assurances and the instrumentalisation of normativity with a liberal promise?(2009) 56 Netherlands International law review 2 137-166
- ❖ **Karl English**, Εισαγωγή στη Νομική Σκέψη, Μετάφραση Διον. Σπινέλη, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα, 1986
- ❖ **Lowenthal David**, «Environment as Heritage», στο: Flint Kate, Morphy Howard (επιμελ.), Culture, Landscape and the Environment - The Linacre Lectures, 1997, New York, Oxford University Press, 2000.
- ❖ **Sands Phillip**, Principles of International Environmental Law, 2nd edition, Cambridge, 2003.
- ❖ **Soper Kate**, What is Nature? – Culture, Politics and the non – Human, Oxford, Blackwell Publishers, 1995.
- ❖ **Soper Kate**, What is Nature? – Culture, Politics and the non – Human, Oxford, Blackwell Publishers, 1995
- ❖ **Stuart Hall**, Η διαμόρφωση της νεωτερικότητας. Εκδόσεις Σαββάλα, 2003
- ❖ **Tina Ohliger**, «Περιβαλλοντική πολιτική: γενικές αρχές και βασικό πλαίσιο», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.4.1.html.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ **Αλεξιάδης Σ.**, Το άρθρο 6 της ΕΥΡΣΔΑ, ΕΕυρΔ σελ.63 επ.
- ❖ **Αλεξιάδης Στ.**, Η συμβολή του ποινικού δικαίου στην προστασία του περιβάλλοντος, σε Ε.Ε.Ευρ.Δ, 1993 σελ.295 επ.
- ❖ **Βαλτούδης Α.**, Ελλ.Δ/νη 40 σελ. 745 επ.
- ❖ **Βλαχόπουλου**, Η εφαρμογή της αρχής nullum crimen nulla poena sine lege praevia στο πειθαρχικό ποινικό δίκαιο, Δ. Δίκη ΙΑ' ,1999
- ❖ **Γιαννίδης Ι.**, ΠοινΧρ ΜΑ,1991
- ❖ **Δημάκης Α.**, Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3 α' της ΕΣΔΑ», Ποιν. Λόγος 2001 σελ. 658 επ.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

- ❖ **Δημητράτος Ν.**, Το πρόβλημα των ποινικών κυρώσεων για τη θαλάσσια ρύπανση, Ποιν. Χρον ΝΔ', 2004. σελ. 1064 επ.
- ❖ **Δημόπουλος Π.**, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος, εισήγηση δημοσιευμένη στο περιοδικό ΗΛΙΑΙΑ, Τεύχος Απριλίου, 2008. σελ. 23 επ. και σε www.nomosphysis.gr
- ❖ **Ζαχαρή Ε. Εισαγγελέας**, Γνμδ. Εισ. Πρωτ. Θεσ. 1729/1999, Ποιν. Λόγος 2001, υπ' αριθμ. 27/2000 αίτηση αναίρεσης του Αντεισαγγελέως Στ. Κουτελιδάκη
- ❖ **Ζημιανίτης Δ.**, Παρατηρήσεις στην απόφαση της 13.9.2005 του ΔΕΚ, υπόθεση C-176/2003, Απόφαση [Κατανομή ποινικών αρμοδιοτήτων Ευρωπαϊκής Κοινότητας και Ευρωπαϊκής Ένωσης], Ποιν. Δικ. Νοέμβριος 2005. σελ. 1296 επ.
- ❖ **Καϊάφα- Γκπμάντι Μ.**, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 518/1989, Υπερ. 1992
- ❖ **Κανίνιας Σπ.**, Νόμος για την προστασία του περιβάλλοντος, Ποιν. Χρον ΛΓ', 1983. σελ.92 επ.
- ❖ **Κονταξή Α.**, Υπάρχει υποχρέωση γραπτού κατηγορητηρίου;, Ποιν.Χρον. 2004 σελ.476 επ.
- ❖ **Κοτσαλή Α.**, Νομική Πλάνη και νομολογιακό Δίκαιο σε Ποιν Χρ ΝΖ/2007 σελ. 961
- ❖ **Κοκκινάκης Κ.**, Η θέση του δικαϊκού αξιώματος της «δίκαιης δίκης» της θεωρίας περί ποινικού δικαίου, Ποιν.Δικ.1999, ανάπτυπο
- ❖ **Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου Σ.**, Δικαστική προστασία και κυρώσεις για τις παραβάσεις του Κοινοτικού Δικαίου, Ελληνική Δικαιοσύνη 1997
- ❖ **Κρεμλή Γ.**, Η ευρωπαϊκή πολιτική και το Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Το κοινοτικό κεκτημένο, σε Αγ. Καλλία- Αντωνίου, Νόμος και Φύση, Τόμος 5ος, Τεύχος 1^ο, 1998. σελ. 553
- ❖ **Λαζαράτος Π.**, σε γνωμοδότησή του, Ποινικές κυρώσεις κατά άρθρο 28 Ν. 1650/1986 σε πρόσωπα παραβαίνοντα εσωτερικούς και διεθνείς κανόνες προστασίας των υδροβιότοπων, ΔιΔικ, 1999 σελ.17 επ.
- ❖ **Μαγκάκης**, Ποιν Χρ. Η' σελ.393 επ.
- ❖ **Μανωλεδάκης Ι.**, Ποιν. Χρον ΛΓ' 1983 σελ. 873 επ.
- ❖ **Μπακόπουλος**, Το τεκμήριο αθωότητας, συνέδριο στην Κύπρο σελ.91 επ.
- ❖ **Μπρακουμάτσου Π.**, Η ποινική ευθύνη των εκπροσώπων των νομικών προσώπων, Ποιν. Δικ, Τεύχος 12^ο, 2000. Σελ.1252 επ.
- ❖ **Μυλωνόπουλος Χρ.**, Κοινοτικό ποινικό δίκαιο και γενικές αρχές κοινοτικού δικαίου, Ποιν. Χρον Ξ', 2010. Σελ. 134 επ.
- ❖ **Μυλωνόπουλος Χ.**, Το Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο μετά την Συνθήκη της Λισσαβόνας, ΞΑ/2011, σελ. 81 επ.
- ❖ **Νικολόπουλου Τ.**, παρατηρήσεις στην υπ' αριθμ. Τρ.Πλημ.Πατρ 3002/2001, Ποιν. Δικ, 1/2002. Σελ.19 επ.
- ❖ **Παпанεοφύτου Α.**, «Η σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις», Υπεράσπιση Τόμος 4^{ος}, 1994 σελ. 541 επ.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- ❖ **Παпанεοφύτου Αγ.**, Ποινικό δίκαιο και ποινικό δόγμα υπό το πρίσμα των σύγχρονων αξιώσεων προστασίας από τους κινδύνους της τεχνολογικής εξέλιξης, Ποιν. Χρον ΜΗ', 1998. Σελ. 849επ.
- ❖ **Παпанеοφύτου Αγ.**, Ρύπανση περιβάλλοντος, Ποιν. Δικ 4/1999.
- ❖ **Παρασκευόπουλος Ν.**, Η διάκριση κινδύνου και βλάβης στο σύγχρονο Ποινικό Δίκαιο, Ποιν. Χρον 2001.
- ❖ **Παρασκευόπουλος Ν.**, Η ποινική προστασία περιβάλλοντος, Νόμος και Φύση, Μάιος 1997. σελ. 647 επ.
- ❖ **Παυλίδου Ε.**, Παρατηρήσεις ΘΠΔΔ 2019/404, ΕΔΔΔΔ 2019/298,
- ❖ **Σιδέρης**, εισήγησή του σε Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, αριθμ. 7, 1989
- ❖ **Σιούτη Γ.**, Η αρχή της προφύλαξης και η διαχείριση των περιβαλλοντικών κινδύνων, ΠερΔικ, τεύχος 4/2004.
- ❖ **Σκουρής Β.**, Η μεταρρύθμιση του συστήματος δικαστικής προστασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης Με αφορμή την Συνθήκη της Λισαβόνας- Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Ευρωπαϊκή Πολιτεία, τεύχος 1/2008 σελ. 126 επ.
- * **Σπινέλης Δ.**, Ποινικές Κυρώσεις σε νομικά πρόσωπα και διαδικασία επιβολής τους, Ποινικά Χρονικά, ΝΓ, 2003 σελ. 101 επ.
- ❖ **Σπυράκου Δ.**, Η ποινική ευθύνη των επιχειρήσεων: Εξέλιξη ή παραμόρφωση του Ποινικού Δικαίου, ΠοινΧρ. ΜΔ σελ. 1203 επ.
- ❖ **Συκιώτη Α.**, «Η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων», Ποιν. Δικ. Τεύχος. 1/2010. σελ. 94 επ.
- ❖ **Συμεωνίδης Ι.**, Η διόγκωση της κυρωτικής λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης και η αμφισβήτηση της συνταγματικότητάς της, Δ Δικ, 1992
- ❖ **Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε.**, Θαλάσσια ρύπανση από τα πλοία: Οι αποφάσεις του ΔΕΚ και η σημασία τους για το ποινικό δίκαιο, Ποιν. Δικ, Τεύχος 2°, 2009. σελ 199 επ.
- ❖ **Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.**, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος: Προβλήματα και Προοπτικές, διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://www.nomikaxronika.gr> τευχος 61 2010 σελ. 1 επ.
- ❖ **Τσιρίδης Π.**, Ο ενδεχόμενος δόλος-Θεωρία και Πρακτική, Ποινικά Χρονικά, Ν.Β., 2002 σελ. 964 επ.
- ❖ **Τσιρίδης Π.** Η προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, Δίκαιο του Περιβάλλοντος, Πρακτικά Σεμιναρίων, Έκδοση ΔΣΑ, 2011, Νομος και Φυση Νοεμβριος 2009 σελ. 22 επ.
- ❖ **Τσόλκα Ολ.**, «Το δικαίωμα στην μη αυτοενοχοποίηση και το τεκμήριο αθωότητας», Ποιν. Χρον ΝΔ', 2004.σελ. 97 επ.
- ❖ **Τσόλκα Ολ.** " Η αρχή nemo tenetur se irsum prodere /accusare ποιν. δικη. 2002 σελ. 184 επ.
- ❖ **Ψαρούδα –Μπενάκη Α.**, Προς ένα «Ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο, Αρθρογραφία, Ποινικά Χρονικά Ν.Γ. /2003
 - ❖ **Ψαρούδα –Μπενάκη**, Ποιν. Χρ. ΙΖ' σελ. 24 επ.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ:

- ❖ «Διοικητικές κυρώσεις – Αντίθεση του αρ. 4 παρ. 1 του 7ου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου ΕΣΔΑ, όπως ερμηνεύεται από το ΕΔΔΑ, στο Σύνταγμα» στον δικτυακό τόπο: <http://www.constitutionalism.gr/site/2196-dioikitikes-kyrwiseis-antitesi-toy-ar-4-par-1-toy-7/>.
- ❖ «Οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής» διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/environment/basics/global-challenges/consequences/index_el.htm.
- ❖ «Οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://ec.europa.eu/environment/basics/globalchallenges/consequences/index_el.htm.
- ❖ «Το Περιβάλλον ως Πυλώνας Ανάπτυξης – Σύγχρονα Ζητήματα και Νομικό Πλαίσιο», στο δικτυακό τόπο: <http://www.ethemis.gr/hmerida-periballon/>.
- ❖ «Φύση και Περιβάλλον», στο δικτυακό τόπο: <http://gnomikologikon.gr/>.
- ❖ **BEYERLIN U.**, «Η συμβολή του διεθνούς δικαίου στην επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων σε οικουμενικό επίπεδο (Ιούνιος 2007)», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=2889&lang=1&catid=1>.
- ❖ Criminal Penalties in EU Member States' Environmental Law - Study I, pdf. διαθέσιμη στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το Περιβάλλον: http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/studies_en.htm.
- ❖ Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid>.
- ❖ Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid>.
- ❖ <http://www.enet.gr/?i=news.el.ellada&id=63899>.
- ❖ http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.4.1.html.
- ❖ <http://www.gnomikologikon.gr/catquotes.php?categ=0295>.
- ❖ Official Journal of the European Communities. (2002). Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://www.lisbon-treaty.org/wcm/component/docman/cat_view/202-treaties/210-ec-treaty-consolidated-version-2002.html.
- ❖ **Ohliger Tina**, «Περιβαλλοντική πολιτική: γενικές αρχές και βασικό πλαίσιο», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο:

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.4.1.html
- ❖ **Vincent Cheynet** « ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ» μέσα από ιστοσελίδα decroissance.org της 4 Ιανουαρίου 2005, παρέμβαση στους φοιτητές του μεταπτυχιακού τίτλου "Ηθική και αειφόρος ανάπτυξη", Λυών ΙΙΙ. με θέμα: 'Έναντια στην αειφόρο ανάπτυξη', Πρωτοπαπαδάκης Ε.: «Οικολογική Ηθική» εκδόσεις Α. Σάκκουλας, Κομοτηνή, 2005
 - ❖ **Αθανασοπούλου Χ.**, Βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος: Σύγχρονες τάσεις της θεωρίας και της Νομολογίας στην Ελληνική και Ευρωπαϊκή Έννομη Τάξη (Μάρτιος 2008), Νόμος και φύση, <http://www.nomosphysis.org.gr>
 - ❖ **Αθανασοπούλου Χ.**, Διαδικτυακό τόπο [www. Nomosphysis.org](http://www.Nomosphysis.org) το άρθρο της «Βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος :Σύγχρονες τάσεις της θεωρίας και της νομολογίας στην Ελληνική και Ευρωπαϊκή έννομη τάξη»
 - ❖ **Ακριβοπούλου Χρ.**, Βασικές έννοιες – Δίκαιο του Περιβάλλοντος, διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://akrivopoulouchristina.wordpress.com>.
 - ❖ Ανακοίνωση με τα αποτελέσματα ελέγχου της ΕΥΕΠ στο Δήμο Αλιάρτου του Νομού Βοιωτίας στο δικτυακό τόπο: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=362&sni%5B524%5D=1404&language=el-GR>.
 - ❖ Άρθρο «Ασωπός: αστείες ποινές σε επτά εταιρείες για ένα τεράστιο περιβαλλοντικό έγκλημα», Ιούλιος 2014, διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.econews.gr/2014/07/10/asopos-poines-etairies-116195/>.
 - ❖ **Βασιλακάκη Γ. Ν**, Η Αρχή της αναλογικότητας. Ο ανααιρετικός έλεγχος της εφαρμογής της από τον Άρειο Πάγο επί χρηματικής ικανοποιήσεως λόγω ηθικής βλάβης», Νομικά Χρονικά on line, εκδ. Σάκκουλα, Ιούλιος – Αύγουστος 2008, τεύχος 50, έτσι όπως παραβάλλεται στην ιστοσελίδα <http://nomikaxronika.gr/> .
 - ❖ Δελτίο τύπου ΓΑΔΑ, στο δικτυακό τόπο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=8994&Itemid=800&lang=.
 - ❖ Δελτίο τύπου ΓΑΔΑ, στο δικτυακό τόπο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=34584&Itemid=1206&lang=.
 - ❖ Δημοσίευμα «Το Βήμα» on line, 07/06/2012, «Βολές από τους 'Ράμπο' του Περιβάλλοντος», διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.tovima.gr/ecology/article/?aid=461101>.
 - ❖ Δημοσίευμα στον ηλεκτρονικό τύπο «Έθνος», με τίτλο, «Θα έφτιαχναν ταψάκια για γλυκά από απόβλητα χαρτοβιομηχανίας!», διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=5952830>.

- ❖ Δημοσίευμα στον ηλεκτρονικό τύπο «Έθνος», με τίτλο, «Ξεπλένουν» βιομηχανικά απόβλητα!», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=5974906>.
- ❖ Δημοσίευμα στον ηλεκτρονικό τύπο «Πρώτο Θέμα» με τίτλο: «Βρώμικο κύκλωμα φέρνει απόβλητα στα σπίτια μας!», διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.protothema.gr/environment/article/54995/vromiko-kykloma-fernei-apoblhta-sta-spitia-mas/>.
- ❖ Δούση Εμ., «Η προστασία του περιβάλλοντος στη νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου με αφορμή την απόφαση PULP MILLS (Μάρτιος 2011)», διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=4234&lang=1&catpid=1>.
- ❖ Εισήγηση Παρέδρου Ι. Δημητρακόπουλου στο επιμορφωτικό σεμινάριο της ΕΣΔι της 14.6.2018, με θέμα τη σχέση της διοικητικής με την ποινική και την πολιτική δίκη μέσα από (humanrightscaselaw.gr)
- ❖ Έκθεση Ε.Υ.Ε.Π 2010-2011, Συνοπτική παρουσίαση του έργου της, διαθέσιμη στον δικτυακό τόπο: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=LifXChvCP24%3d&tabid=367&language=el-GR>.
- ❖ Ζαγκλέ Ε. - Ζαμπάρας Μ., Η ιστορική εξέλιξη του δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα, διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=4&ArticleID=741&CategoryID=35&lang=gr>.
- ❖ Κρέμλης Γ., Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Και Το Δίκαιο Περιβάλλοντος. Το Κοινοτικό Κεκτημένο, 1998, Νόμος και Φύση <http://www.nomosphysis.org.gr>
- ❖ Κρίστοφερ Κ. και Ρόκος Δ., Αειφόρος και Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη - Κριτική Ανάλυση, Διεπιστημονικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, μέσα από <https://www.mdpi.com> Δημοσίευση: 12 Ιανουαρίου 2012
- ❖ Κωρωναίος Χ., Βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη, σε ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ προς τιμήν του Ομότιμου Καθηγητή ΡΟΚΟΥ Δημήτριου υπό την επιμέλεια του Καθηγητού ΚΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ Κωστή υπό την αιγίδα του Ε.Μ.Π. - Διεπιστημονικό – Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» 2012 μέσα από www.environmental.nuaa.gr
- ❖ Κώτσιος Β., Περιβάλλον Ανάπτυξη Και Εκπαίδευση Διδακτικές Προσεγγίσεις του Δ. Ροκού μέσα από www.environmental.nuaa.gr
- ❖ Λεοντόπουλου Ν., «Το θαμμένο δηλητήριο του Ασωπού», διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.thepressproject.gr/article/50792/To-thameno-dilitirio-tou-Asopou>.
- ❖ Μίχας Αλ., Διδακτορική Διατριβή: «Το σύστημα των κυρώσεων στο δίκαιο του περιβάλλοντος υπό το πρίσμα των σύγχρονων αξιώσεων προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών», (2008), σελ 286, διαθέσιμη στο δικτυακό τόπο: <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/18737#page/1/mode/2up>.

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- ❖ Νομικός Οδηγός για το περιβάλλον, WWF/Συνήγορος του Πολίτη (2009), διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.wwf.gr/images/pdfs/WWF%20Ellas_Nomikos_Odigos.pdf.
- ❖ **Περάκης Μ.**, Η Περιβαλλοντική Ευθύνη στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 2006 Νόμος και Φύση, (<http://www.nomosphysis.org.gr>)
- ❖ **Πλακοκέφαλος Ηλ.**, «Όψεις της Ευθύνης στο Διεθνές Δίκαιο Περιβάλλοντος», (2006) διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=2602&lang=1&catid=1>.
- ❖ **Ρόκος Δ.**, (2003) Από τη “Βιώσιμη” ή “Αειφόρο” στην Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη, Δ.Π.Μ.Σ. του Ε.Μ.Π. «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», (2001), Εκδοτικός Οίκος Λ.Α.Λιβάνη, Αθήνα
- ❖ **Ρόκος Δ.**, (Επιμ.)(1995). Επιστήμες και Περιβάλλον στα τέλη του αιώνα. Προβλήματα και Προοπτικές, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα στη διαδικτυακή διεύθυνση: <https://drokos.webnode.gr>
- ❖ ΣτΕ 3182/2010, Διοικητικές κυρώσεις – Σχέση διοικητικής και ποινικής δίκης, με σημείωμα Στέργιου Κοφίνη, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.constitutionalism.gr/site/1823-dioikitikes-kyrwseis-shesi-dioikitikis-kai-poiniki/>.
- ❖ στο δικτυακό τόπο: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_el.html
- ❖ **Συμεωνίδου-Καστανίδου Έ.**, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος: Προβλήματα και προοπτικές, διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.nomikaxronika.gr/article.aspx?issue=61>.
- ❖ **Συμεωνίδου-Καστανίδου Έ.**, Ποινική καταστολή της θαλάσσιας ρύπανσης: Η μεταφορά της Οδηγίας 2005/35/ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο, (2009), διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3953&lang=1&catid=1>.
- ❖ **Τσιρίδης Π.**, Η προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, εισήγηση στο Συνέδριο με θέμα «Περιβαλλοντική ευθύνη: Θεωρητικές εξελίξεις και ζητήματα εφαρμογής», που πραγματοποιήθηκε στις 26-27 Ιουνίου 2009, δημοσιευμένη σε ιστοσελίδα <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3965&lang=1&catid=1>.
- ❖ **Φωτόπουλος Τ.**, Ανάπτυξη ή Δημοκρατία; Κοινωνία & Φύση, τόμος 3, τεύχος 1 (7) (1994-1995), μέσα από ιστοσελίδα <https://www.inclusivedemocracy.org>,
- ❖ **Χατζημπίρος Κ.**, Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΞΙΟΒΙΩΤΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΕΙΟΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ» σε ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ προς τιμήν του Ομότιμου Καθηγητή ΡΟΚΟΥ Δημήτριου υπό την επιμέλεια του Καθηγητού ΚΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ Κωστή υπό την αιγίδα του Ε.Μ.Π. - Διεπιστημονικό – Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» 2012 μέσα από www.environ_survey.ntua.gr

Έννομο αγαθό “περιβάλλον”. Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεων του

- ❖ **Χρυσοστομίδης Τ.**, Εθνική και Κοινοτική νομοθεσία για το περιβάλλον, διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://library.certh.gr/libfiles/PDF/EL-PAPYR-1421-XRYSOSTOMIDIS-TASOS-ETHNIKH-KAI-KOINOTIKH-NOMOTHESIA-PP-9-Y-1998-EIS2.pdf>.
- ❖ Πηγές: COP24, UNFCCC, ΑΠΕ-ΜΠΕ, Reuters υπό την Επιμέλεια : Μαριάννας Μάργαρη /Κατερίνας Καλτσά και ιστοσελίδα GREEN AGENDA.gr

ΝΟΜΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ Ενδεικτικά

Ποιν.Χρ

Ποιν.Λ

NoB

ΠοινΔικ .

ΆΛΛΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ Ενδεικτικά

<https://www.survey.ntua.gr/el/rslab>

(<https://www.ntua.gr/MIRC/>).

(<https://www.survey.ntua.gr/environ/>

www.nomos.gr

www.dsanet.gr.

ιστοσελίδα της Γραμματείας της UNFCCC

Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

διαδικτυακή πηγή τοΥΔΕΕ<http://eur-lex->

EUROPA.E.U./LEXURISERV/LEXURIServ.dop.uri

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΣΤΟ 3^ο ΚΕΦ. (ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ του ΔΕΕ) σελ. 158 -172

1. C- 105/03(Pupino)
2. C-14/83 (Sabine **Von Colson** και Elisabeth **Kamann** κατά Land Nordrhein - Westfalen,)
3. 6&9/90(Francovich)
4. C -106/89 (Marleasing)
5. C- 80/86 (Kolpinghuis Nimengen)
6. C-168/95 (Arcaco)
7. C- -109/88 (Danfoss)

ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΣΤΟ 8^ο ΚΕΦ.(ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ)
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ σελ.413-426

1. Η υπ' αριθμ. 689/2019 ΣΤΕ (ΟΛΟΜ)
2. Η υπ' αριθμ. 690/2019 ΣΤΕ (ΟΛΟΜ)
3. Η υπ' αριθμ. 268/2019 ΣΤΕ
4. Η υπ' αριθμ. 277/2019 ΣΤΕ
5. Η υπ' αριθμ. 458/2019 ΣΤΕ
6. Η υπ' αριθμ. 100/2018 ΣΤΕ
7. Η υπ' αριθμ. 101/2018 ΣΤΕ
8. Η υπ' αριθμ. 104/2018 ΣΤΕ
9. Η υπ' αριθμ. 568/2018 ΣΤΕ
10. Η υπ' αριθμ. 957/2018 ΣΤΕ
- 11. Η υπ' αριθμ. 987/2018 ΣΤΕ**
12. Η υπ' αριθμ. 1014/2018 ΣΤΕ
13. Η υπ' αριθμ. 1133/2018 ΣΤΕ
14. Η υπ' αριθμ. 1335/2018 ΣΤΕ
15. Η υπ' αριθμ. 1358/2018 ΣΤΕ
16. Η υπ' αριθμ. 1424/2018 ΣΤΕ
17. Η υπ' αριθμ. 1455/2018 ΣΤΕ
18. Η υπ' αριθμ. 1461/2018 ΣΤΕ
19. Η υπ' αριθμ. 1804/2018 ΣΤΕ
20. Η υπ' αριθμ. 1805/2018 ΣΤΕ
21. Η υπ' αριθμ. 1808/2018 ΣΤΕ
22. Η υπ' αριθμ. 252/2018 Δ.ΠΡ. ΠΕΙΡΑΙΑ
- 23. Η υπ' αριθμ. 4194/2011 ΣΤΕ**
24. Η υπ' αριθμ. 4711/2011 Δ.ΠΡ. ΠΕΙΡΑΙΑ

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

25. Η υπ' αριθμ. 2265/2019 Δ.ΠΡΩΤ. ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
26. Η υπ' αριθμ. 295/2016 ΔΕΦ ΑΘΗΝΩΝ
- ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ σελ. 426- 447**
27. Η υπ' αριθμ. 136/2018 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
28. Η υπ' αριθμ. 8/2018 ΠΛΗΜΜ. ΚΑΛΑΒΡ

29. Η υπ' αριθμ. 323/2017 ΑΠ(ΠΟΙΝ)
30. Η υπ' αριθμ. 696/2017 ΑΠ(ΠΟΙΝ)
31. Η υπ' αριθμ. 1272/2017 ΑΠ(ΠΟΙΝ)
32. Η υπ' αριθμ. 995/2017 ΠΛΗΜΜ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
33. η υπ' αριθμ. 4745/2017 ΠΛΗΜΜ ΘΕΣΣΑΛ
34. Η υπ' αριθμ. 1421/2017 ΠΛΗΜΜ ΧΑΛΚ.
35. Η υπ' αριθμ. 74/2016 ΑΠ(ΠΟΙΝ)
36. Η υπ' αριθμ. 913/2016 ΑΠ(ΠΟΙΝ)
37. Η υπ' αριθμ. 1172/2016 ΑΠ(ΠΟΙΝ)
38. Η υπ' αριθμ. 1197/2016 ΑΠ(ΠΟΙΝ)
39. Η υπ' αριθμ. 1287/2016 ΑΠ(ΠΟΙΝ)
40. Η υπ' αριθμ. 1586/2016 ΠΛΗΜ. ΠΕΙΡΑΙΑ
41. Η υπ' αριθμ. 7/2016. ΔΙΑΤΑΞΗ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ ΠΕΙΡΑΙΑ
42. Η υπ' αριθμ. 270/2015 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
43. Η υπ' αριθμ. 271/2015 ΑΠ(ΠΟΙΝ)
44. Η υπ' αριθμ. 289/2015 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
45. Η υπ' αριθμ. 707/2015 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
46. Η υπ' αριθμ. 959/2015 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
47. Η υπ' αριθμ. 429/2014 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
48. Η υπ' αριθμ. 930/2014 ΑΠ(ΠΟΙΝ)
49. Η υπ' αριθμ. 121/2014 ΠΛΗΜ. ΕΥΡ.
50. Η υπ' αριθμ. 911/2013 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
51. Η Η υπ' αριθμ 126/2013 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
52. Η υπ' αριθμ. 1186/2013 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
53. Η υπ' αριθμ. 152/2013 ΠΛΗΜΜ ΘΗΒ
54. Η υπ' αριθμ 515/2016 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
55. Η υπ' αριθμ. 63/2015 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
56. Η υπ' αριθμ. 605/2018 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
57. Η υπ' αριθμ. 66/2016 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
58. Η υπ' αριθμ. 1135/2016 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
59. Η Η υπ' αριθμ. 136/2015 (ΠΟΙΝ)
60. Η υπ' αριθμ. 199/2015 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
61. υπ' αριθμ. 1085/2015 ΑΠ (ΠΟΙΝ)
62. Η υπ' αριθμ. 180/2014 ΑΠ(ΠΟΙΝ)
63. Η υπ' αριθμ. 717/2014 ΑΠ(ΠΟΙΝ)
64. Η υπ' αριθμ. 1342/2013 ΑΠ(ΠΟΙΝ)
65. Η υπ' αριθμ. 1470/2013 ΑΠ.(ΠΟΙΝ)

Έννομο αγαθό "περιβάλλον". Η προστασία του υπό το πρίσμα των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου και των εγγυήσεών του

ΕΠΙΚΑΙΡΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ σελ. 448- 458

66. Η υπ' αριθμ. 464/2014 ΠΠΡ ΠΕΙΡΑΙΑ

67. Η υπ' αριθμ. 373/2011 ΕΦ ΛΑΡ (ΔΙΚΟΓΡΑΦΙΑ 2012/92)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
Π.Ε.ΧΩ.Δ.Ε.

ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
(Ε.Υ.Ε.Π.)
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Ταχ. Δ/ση : Λ. Κηφισίας 1-3, Αθήνα
Ταχ. Κώδικας : 115 23
Πληροφορίες : Θ. Κιαπτόκα
Αρ. Τηλεφώνου : 210 - 8701800
Αρ. Τηλεομοιοτ. : 210 - 8701883
Ηλεκτρον. Δ/ση :

Χρόνος Διατήρησης :
Βαθμός Ασφάλειας : Αδιαβάθητο

Αθήνα, 25 / 09 / 2009

Αριθ. Πρωτ. : οικ. 3215

Βαθμός : Κοινό
Προτεραιότητας

ΠΡΟΣ: Αρχηγείο Ελληνικής
Αστυνομίας
Π.Κανελλοπούλου 4,
Τ.Κ.: 101 77, Αθήνα

ΚΟΙΝ: Δ/ση Τροχαίας Αττικής
Θ.Δηλιγιάννη 24-26,
Τ.Κ.: 104 38, Αθήνα

Θέμα : Συνδρομή της ΕΛ.ΑΣ. στην αποκάλυψη συστήματος παράνομης διαχείρισης
αποβλήτων.

ΣΧΕΤ.:

Όπως σας είναι γνωστό, στο πλαίσιο της συνεργασίας μας για τη διερεύνηση της διαχείρισης επικινδύνων αποβλήτων στους Νομούς Βοιωτίας, Εύβοιας και Δυτικής Αττικής, οι Επιθεωρητές Περιβάλλοντος με την Ομάδα Ελέγχου & Πρόληψης Τροχαίων Ατυχημάτων (ΟΕΠΤΑ) της Δ/σης Τροχαίας Αττικής, έχουν επιτύχει σε πρώτη φάση την αποκάλυψη ενός συστήματος παράνομης διαχείρισης αποβλήτων. Σε τέσσερις περιπτώσεις, στο πλαίσιο της διερεύνησης, για τις παράνομες δραστηριότητες ακολουθήθηκε η αυτόφωρη διαδικασία.

Προσβλέποντας στη συνέχιση της άριστης συνεργασίας μας, θα θέλαμε να σας ευχαριστήσουμε για την συνδρομή σας στην εν λόγω διερεύνηση. Ιδιαίτερα ευχαριστούμε τον Προϊστάμενο της ΟΕΠΤΑ της Δ/σης Τροχαίας Αττικής και τα μέλη της ομάδας που συμμετείχαν, για το αμέριστο ενδιαφέρον και το ζήλο τους στην κοινή προσπάθεια.

ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

Ο Προϊστάμενος
α.α.

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ι. ΔΕΡΜΙΤΖΑΚΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΡΟΧΑΙΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΟΔΟΥ : 12/10/09
Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Ο ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΗΣ Ο ΕΡΓ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ & ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
(Ε.Υ.Ε.Π.)
ΤΟΜΕΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΤΜΗΜΑ Β'

Ταχ. Δ/ση : Λ. Κηφισίας 1-3, Αθήνα
Ταχ. Κώδικας : 115 23
Πληροφορίες : Καλμπούρου Όλγα
Αρ. Τηλεφώνου : 210 8701874
Αρ. Τηλεομοιοτ. : 210 8701868
Ηλεκτρον. Δ/ση : o.kalbouroi@prv.ypeka.gr

Χρόνος Διατήρησης :
Βαθμός Ασφάλειας : Αδιαβάθμητο
Αθήνα, : 01-04-2011

Αριθ. Πρωτ. : οικ. 1203
Βαθμός Προτεραιότητας : Εξ. Επείγον

ΠΡΟΣ: 1. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Επιθεωρητή Νοτίου Ελλάδας
Αντιστράτηγο κο Μπαλάκο
(αποστολή με fax)

ΚΟΙΝ.: 1. Δ/ντη Τροχαίας Αττικής
Ταξίαρχος κο Κρόκος Κων/νος

2. Προϊστάμενο ΟΕΠΤΑ
Κο Πετρόπουλο Κων/νο

Θ. Δεληγιάννη 24-26, ΤΚ 104 38, Αθήνα
(αποστολή με fax)

Θέμα: Συνδρομή της Ομάδας Ελέγχου & Πρόληψης Τροχαίων Ατυχημάτων Αττικής προς την ΕΥΕΠ, για την διερεύνηση σοβαρής καταγγελίας περί παράνομης διακίνησης και απόθεσης επικινδύνων στερεών αποβλήτων σε περιοχή του Νομού Ευβοίας.

- Σχετ. 1. Η από 29-03-2011 και ώρα 18:30 τηλεφωνική επικοινωνία μεταξύ του Γενικού Επιθεωρητή της ΕΥΕΠ και του Προϊσταμένου της ΟΕΠΤΑΑ.
2. Η από 30-03-2011 και ώρα 18:30 τηλεφωνική επικοινωνία μεταξύ του Γενικού Επιθεωρητή της ΕΥΕΠ και του Προϊσταμένου της ΟΕΠΤΑΑ.

Τις απογευματινές ώρες τις 30^{ης} Μαρτίου περιήλθε στην Υπηρεσία εκ νέου σοβαρή καταγγελία περί διακίνησης και απόθεσης επικινδύνων στερεών αποβλήτων από δραστηριότητα η οποία εδρεύει σε περιοχή της Εύβοιας

Λόγω της σοβαρότητας του θέματος και προκειμένου να διερευνηθούν τα καταγγελλόμενα κρίθηκε απαραίτητη η άμεση επικοινωνία και τηλεφωνική συνεννόηση του Γενικού Επιθεωρητή της ΕΥΕΠ, με τον Επιθεωρητή Νοτίου Ελλάδας της Ελληνικής Αστυνομίας καθώς και τον Προϊστάμενο της ΟΕΠΤΑΑ, από τους οποίους ζητήθηκε η συνδρομή ομάδας τριών Αστυνομικών, η οποία σε συνεργασία με Επιθεωρητές της Υπηρεσίας, μετέβησαν στην ανωτέρω περιοχή κατά τις βραδινές ώρες της 30^{ης} έως και τις πρωινές ώρες της 31^{ης} Μαρτίου.

Σε συνέχεια των ανωτέρω, σας ευχαριστούμε για την συνδρομή σας, την άμεση ανάληψη δράσης και την ικανότητα της ομάδας. Σημειώνεται δε ότι, στην ομάδα αυτή ανταποκρίθηκαν Αστυνομικοί, οι οποίοι τις πρωινές ώρες της 30^{ης} Μαρτίου συμμετείχαν σε περιβαλλοντικούς ελέγχους της ΕΥΕΠ στον Βοτανικό. Επιπλέον

ευχαριστούμε ιδιαίτερας τον Υπαστυνόμο κ. Στεφανίδη Κωνσταντίνο, του οποίου οι νομικές γνώσεις συνετέλεσαν για τη θετική έκβαση της υπόθεσης στη Εύβοια.

Κατόπιν τούτων παρακαλούμε, όπως εγκρίνετε την ανωτέρω μετακίνηση της τριμελούς ομάδας της ΟΕΠΤΑΑ, την 30^η έως την 31^η Μαρτίου, στις περιοχές του Νομού Ευβοίας.

Ο Γενικός Επιθεωρητής

Μερκος Παναγιώτης

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΝΟΜΗΣ

Εσωτερική Διανομή:

1. Αρχείο Τομέα Ν. Ελλάδος
2. Ο. Καλμπούρου
3. Φ.Β.1.36

ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

Μ. ΣΟΦΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ & ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Ταχ. Δ/ση :Λ. Κηφισίας 1-3, Αθήνα

Ταχ. Κώδικας :115 23

Πληροφορίες :Π. Μέρκος

Αρ. Τηλεφώνου :210 8701802

Αρ. Τηλεομοιοτ. :210 8701868

Ηλεκτρον. Δ/ση :p.merkos@prv.ypoka.gr

Χρόνος Διατήρησης :

Βαθμός Ασφάλειας :

Αθήνα,

:Αδιαβάθμητο

:29-12-2011

Αριθ. Πρωτ.

Οικ. 1325

Βαθμός Προτεραιότητας : Επείγον

-- ΠΡΟΣ:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας

Γενικό Επιθεωρητή

Νοτίου Ελλάδος

Αντιστράτηγο κο Μπαλάκο

(αποστολή με Fax 2106977104)

ΚΟΙΝ.:

ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ ΠΙΝΑΚΑ ΔΙΑΝΟΜΗΣ

Θέμα: Ευχαριστίες για την συνεργασία και συνδρομή της ΕΥΕΠ από την Ελληνική Αστυνομία για τον έλεγχο υποθέσεων παράνομης διαχείρισης επικίνδυνων αποβλήτων.

Σχετ. 1. Η από 21-01-2010, Σύσκεψη στο Γραφείο Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης με αντικείμενο τη διερεύνηση και τον έλεγχο της παράνομης διακίνησης και διάθεσης Επικινδύνων Αποβλήτων.

Με την παρούσα επιθυμούμε να εκφράσουμε τις θερμές ευχαριστίες μας για την εν γένει συνεργασία, καθώς και την άμεση και ουσιαστική ανταπόκρισή σας στα αιτήματα συνδρομής της Υπηρεσίας μας από την ΕΛ.ΑΣ., για τον έλεγχο υποθέσεων παράνομης διαχείρισης επικίνδυνων αποβλήτων. Σε μια περίοδο ιδιαίτερα κρίσιμη για τη χώρα και με ισχυρή αμφισβήτηση του έργου του Δημοσίου Τομέα, θεωρούμε ότι η συνεργασία των δύο Υπουργείων δια των Υπηρεσιών μας, από τον σχεδιασμό και την στοχοθεσία μέχρι και την υλοποίηση, κρίνόμενη εκ των αποτελεσμάτων, απέβη εξαιρετικά αποδοτική με ουσιαστικά και μετρήσιμα αποτελέσματα για την προστασία του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας.

Επιθυμούμε επίσης να εξάρουμε τον επαγγελματισμό, το ζήλο και το ήθος που επέδειξαν οι Αστυνομικοί της Ο.Ε.Π.Τ.Α./Δ/σης Τροχαίας Αττικής που συμμετείχαν στις κοινές δράσεις/επιχειρήσεις. Σε όλες ανεξαιρέτως τις κοινές δράσεις και ιδιαίτερα στην πλέον πρόσφατη στην περιοχή Αλιάρτου-Κάτω Τιθορέας η οποία απαίτησε σχολαστική και επίπονη πολυήμερη έρευνα, οι συμμετέχοντες Αστυνομικοί, ενήργησαν με υποδειγματική υπομονή, επιμονή, μεθοδικότητα και ενδιαφέρον, κινούμενοι συνεχώς και σε εξαντλητικά ωράρια σε ένα ευρύτατο πεδίο ελέγχου, υπηρετώντας το δημόσιο συμφέρον, καθώς η συγκεκριμένη υπόθεση σχετίζεται άμεσα με την ασφάλεια των υδάτων του ταμιευτήρα της Υλίκης¹. Πέραν των ευχαριστιών μας παρακαλούμε να τους διαβιβασθούν συγχαρητήρια ως ελάχιστη ηθική αμοιβή για εξαιρετικές πράξεις κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Τέλος και εν όψει της σύστασης Τμήματος Περιβαλλοντικής Προστασίας από την Ελληνική Αστυνομία, βάσει του άρθρου 16, παρ. γ. του Π.Δ. 42/2011 (ΦΕΚ 108Α), προσδοκούμε στη συνέχιση,

¹ Σας διαβιβάζουμε συνημμένα φωτογραφικό υλικό από την εν λόγω επιχείρηση σε CD.

ενδυνάμωση και συστηματοποίηση ανάλογων συνεργιών των Υπηρεσιών μας και θεωρούμε ότι η αποκτηθείσα από τους Αστυνομικούς ΟΕΠΤΑ εμπειρία και τεχνογνωσία, θα μπορούσε να αξιοποιηθεί στο υπό σύσταση Τμήμα για την επίτευξη του κοινού μας στόχου: την προστασία του περιβάλλοντος.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

Ο Γενικός Επιθεωρητής

Παναγιώτης Μέρκος

Ευτυχία Μισύρη

Συνημμένα:

α/α.

1. CD με φωτογραφικό υλικό από την κοινή επιχείρηση ΕΥΕΠ-ΟΕΠΤΑ / Δ/σης Τροχαίας Αττικής της ΕΛ.ΑΣ. στην περιοχή Αλιάρτου-Κάτω Τιθορέας

Έγγραφο

Αποδέκτης
Γενικός
Επιθεωρητής
Νοτίου Ελλάδος
ΕΛ.ΑΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΝΟΜΗΣ:

Β. Αποδέκτες προς κοινοποίηση:

1. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
 - α. Υπουργό κ. Χ. Παπουτσή Κανελλοπούλου 4, ΤΚ 101 77, Αθήνα
 - β. Γραφείο Υπουργού, (Αποστολή με Fax 2106929764)
 - γ. Γενικό Γραμματέα, κ. Οικονόμου Ελευθέριο (αποστολή με Fax: 2106915388)
 - δ. Γεν. Αστυνομική Δ/ση Αττικής
Γενικό Αστυνομικό Δ/ντη Αττικής, Υποστράτηγο κ. Λιούκα (αποστολή με Fax: 2106440880)
 - ε. Δ/ση Τροχαίας Αττικής
Υποστράτηγο κ. Κρόκο, (αποστολή με Fax: 2105284203)
 - στ. Δ/ση Τροχαίας Αττικής /Ο.Ε.Π.Τ.Α.
Υπ' όψιν : Προϊστάμενου κ. Πετρόπουλου, (αποστολή με Fax: 2105284203)
Θ. Δεληγιάννη 24-26, ΤΚ 104 38, Αθήνα
2. ΥΠΕΚΑ
 - α. Υπουργό κ. Γ. Παπακωνσταντίνου, Λ. Μεσογείων 119, 1092, Αθήνα
 - β. Γραφείο Υπουργού Λ. Μεσογείων 119, 1092, Αθήνα
 - γ. Γραφείο Ειδικής Γραμματείας Επιθεώρησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας
Λ. Μεσογείων 119, 101 92 Αθήνα (Αποστολή και με e-mail: karavasiliim@eka.ypeka.gr)
 - γ. Τμήμα διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων
Πατησίων 147, 112 51, Αθήνα (αποστολή στο Fax: 2108663963)
3. Αντιεισαγγελέας Αρείου Πάγου κ. Ε. Ρ. Παπαδάκης
Λεωφ. Αλεξάνδρας 121, 115 10 Αθήνα (Αποστολή στο Fax: 2106411523)
4. Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης
Κηφισίας 1-3, 115 23 Αθήνα

Γ. Εσωτερική Διανομή:

1. Χρονολογικό Αρχείο Γενικής Επιθεώρησης
2. Αρχείο Τομέα Ν. Ελλάδος
3. Ο. Καλμπούρου
4. Π. Φωτάκη
5. Μ. Νικηφοράκη

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΡΟΧΑΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ
ΗΜΕΡ. ΠΙΣΤΟΛΟΥ
Ο ΔΝΤΗΣ Ο ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΗΣ Ο ΠΡΟΪ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ & ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
(Ε.Υ.Ε.Π.)

ΤΟΜΕΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΤΜΗΜΑ Β'

Ταχ. Δ/ση : Λ. Κηφισίας 1-3, Αθήνα
Ταχ. Κώδικας : 115 23
Πληροφορίες : Καλμπούρου Ολγα
Αρ. Τηλεφώνου : 210 8701874
Αρ. Τηλεομοιοτ. : 210 8701868
Ηλεκτρον. Δ/ση : o.kalbouroi@prv.ypeka.gr

Χρόνος Διατήρησης :
Βαθμός Ασφάλειας : Αδιαβάθμητο
Αθήνα, : 01-04-2011

Αριθ. Πρωτ. : οικ. 1203
Βαθμός Προτεραιότητας : Εξ. Επείγον

ΠΡΟΣ: 1. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Επιθεωρητή Νοτίου Ελλάδας
Αντιστράτηγο κο Μπαλάκο
(αποστολή με fax)

ΚΟΙΝ.: 1. Δ/νη Τροχαίας Αττικής
Ταξίαρχος κο Κρόκος Κων/νος

2. Προϊστάμενο ΟΕΠΤΑ
Κο Πετρόπουλο Κων/νο

Θ. Δεληγιάννη 24-26, ΤΚ 104 38, Αθήνα
(αποστολή με fax)

Θέμα: Συνδρομή της Ομάδας Ελέγχου & Πρόληψης Τροχαίων Ατυχημάτων Αττικής προς την ΕΥΕΠ, για την διερεύνηση σοβαρής καταγγελίας περί παράνομης διακίνησης και απόθεσης επικινδύνων στερεών αποβλήτων σε περιοχή του Νομού Ευβοίας.

- Σχετ. 1. Η από 29-03-2011 και ώρα 18:30 τηλεφωνική επικοινωνία μεταξύ του Γενικού Επιθεωρητή της ΕΥΕΠ και του Προϊσταμένου της ΟΕΠΤΑΑ.
2. Η από 30-03-2011 και ώρα 18:30 τηλεφωνική επικοινωνία μεταξύ του Γενικού Επιθεωρητή της ΕΥΕΠ και του Προϊσταμένου της ΟΕΠΤΑΑ.

Τις απογευματινές ώρες τις 30^{ης} Μαρτίου περιήλθε στην Υπηρεσία εκ νέου σοβαρή καταγγελία περί διακίνησης και απόθεσης επικινδύνων στερεών αποβλήτων από δραστηριότητα η οποία εδρεύει σε περιοχή της Εύβοιας

Λόγω της σοβαρότητας του θέματος και προκειμένου να διερευνηθούν τα καταγγελλόμενα κρίθηκε απαραίτητη η άμεση επικοινωνία και τηλεφωνική συνεννόηση του Γενικού Επιθεωρητή της ΕΥΕΠ, με τον Επιθεωρητή Νοτίου Ελλάδας της Ελληνικής Αστυνομίας καθώς και τον Προϊστάμενο της ΟΕΠΤΑΑ, από τους οποίους ζητήθηκε η συνδρομή ομάδας τριών Αστυνομικών, η οποία σε συνεργασία με Επιθεωρητές της Υπηρεσίας, μετέβησαν στην ανωτέρω περιοχή κατά τις βραδινές ώρες της 30^{ης} έως και τις πρωινές ώρες της 31^{ης} Μαρτίου.

Σε συνέχεια των ανωτέρω, σας ευχαριστούμε για την συνδρομή σας, την άμεση ανάληψη δράσης και την ετοιμότητα της ομάδας. Σημειώνεται δε ότι, στην ομάδα αυτή ανταποκρίθηκαν Αστυνομικοί, οι οποίοι τις πρωινές ώρες της 30^{ης} Μαρτίου συμμετείχαν σε περιβαλλοντικούς ελέγχους της ΕΥΕΠ στον Βοτανικό. Επιπλέον

ευχαριστούμε ιδιαίτερα τον Υπαστυνόμο κ. Στεφανίδη Κωνσταντίνο, του οποίου οι νομικές γνώσεις συνετέλεσαν για τη θετική έκβαση της υπόθεσης στη Εύβοια.

Κατόπιν τούτων παρακαλούμε, όπως εγκρίνετε την ανωτέρω μετακίνηση της τριμελούς ομάδας της ΟΕΠΤΑΑ, την 30^η έως την 31^η Μαρτίου, στις περιοχές του Νομού Ευβοίας.

Ο Γενικός Επιθεωρητής

Μερκος Παναγιώτης

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΝΟΜΗΣ

Εσωτερική Διανομή:

1. Αρχείο Τομέα Ν. Ελλάδος
2. Ο. Καλμπούρου
3. Φ.Β.1.36

ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

Μ. ΣΟΦΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ & ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Ταχ. Δ/ση : Λ. Κηφισίας 1-3, Αθήνα -- ΠΡΟΣ:
Ταχ. Κώδικας : 115 23
Πληροφορίες : Π. Μέρκος
Αρ. Τηλεφώνου : 210 8701802
Αρ. Τηλεομοιοτ. : 210 8701868
Ηλεκτρον. Δ/ση : p.merkos@pny.ypeka.gr

Χρόνος Διατήρησης :
Βαθμός Ασφάλειας : Αδιαβάθητο
Αθήνα, : 29-12-2011

Αριθ. Πρωτ. Οικ. 1325

Βαθμός Προτεραιότητας : Επείγον

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας
Γενικό Επιθεωρητή
Νοτίου Ελλάδος
Αντιστράτηγο κο Μπαλάκο
(αποστολή με Fax 2106977104)
ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ ΠΙΝΑΚΑ ΔΙΑΝΟΜΗΣ

ΚΟΙΝ.:

Θέμα: Ευχαριστίες για την συνεργασία και συνδρομή της ΕΥΕΠ από την Ελληνική Αστυνομία για τον έλεγχο υποθέσεων παράνομης διαχείρισης επικίνδυνων αποβλήτων.

Σχετ. 1. Η από 21-01-2010, Σύσκεψη στο Γραφείο Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης με αντικείμενο τη διερεύνηση και τον έλεγχο της παράνομης διακίνησης και διάθεσης Επικινδύνων Αποβλήτων.

Με την παρούσα επιθυμούμε να εκφράσουμε τις θερμές ευχαριστίες μας για την εν γένει συνεργασία, καθώς και την άμεση και ουσιαστική ανταπόκρισή σας στα αιτήματα συνδρομής της Υπηρεσίας μας από την ΕΛ.ΑΣ., για τον έλεγχο υποθέσεων παράνομης διαχείρισης επικίνδυνων αποβλήτων. Σε μια περίοδο ιδιαίτερα κρίσιμη για τη χώρα και με ισχυρή αμφισβήτηση του έργου του Δημοσίου Τομέα, θεωρούμε ότι η συνεργασία των δύο Υπουργείων δια των Υπηρεσιών μας, από τον σχεδιασμό και την στοχοθεσία μέχρι και την υλοποίηση, κρίνόμενη εκ των αποτελεσμάτων, απέβη εξαιρετικά αποδοτική με ουσιαστικά και μετρήσιμα αποτελέσματα για την προστασία του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας.

Επιθυμούμε επίσης να εξάρουμε τον επαγγελματισμό, το ζήλο και το ήθος που επέδειξαν οι Αστυνομικοί της Ο.Ε.Π.Τ.Α./Δ/σης Τροχαίας Αττικής που συμμετείχαν στις κοινές δράσεις/επιχειρήσεις. Σε όλες ανεξαιρέτως τις κοινές δράσεις και ιδιαίτερα στην πλέον πρόσφατη στην περιοχή Αλιάρτου-Κάτω Τιθορέας η οποία απαιτήσε σχολαστική και επίπονη πολυήμερη έρευνα, οι συμμετέχοντες Αστυνομικοί, ενήργησαν με υποδειγματική υπομονή, επιμονή, μεθοδικότητα και ενδιαφέρον, κινούμενοι συνεχώς και σε εξαντλητικά ωράρια σε ένα ευρύτατο πεδίο ελέγχου, υπηρετώντας το δημόσιο συμφέρον, καθότι η συγκεκριμένη υπόθεση σχετίζεται άμεσα με την ασφάλεια των υδάτων του ταμιευτήρα της Υλίκης¹. Πέραν των ευχαριστιών μας παρακαλούμε να τους διαβιβασθούν συγχαρητήρια ως ελάχιστη ηθική αμοιβή για εξαιρετικές πράξεις κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Τέλος και εν όψει της σύστασης Τμήματος Περιβαλλοντικής Προστασίας από την Ελληνική Αστυνομία, βάσει του άρθρου 16, παρ. γ. του Π.Δ. 42/2011 (ΦΕΚ 108Α), προσδοκούμε στη συνέχιση,

¹ Σας διαβιβάζουμε συνημμένα φωτογραφικό υλικό από την εν λόγω επιχείρηση σε CD.

ενδυνάμωση και συστηματοποίηση ανάλογων συνεργιών των Υπηρεσιών μας και θεωρούμε ότι η αποκτηθείσα από τους Αστυνομικούς ΟΕΠΤΑ εμπειρία και τεχνογνωσία, θα μπορούσε να αξιοποιηθεί στο υπό σύσταση Τμήμα για την επίτευξη του κοινού μας στόχου: την προστασία του περιβάλλοντος.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

Ο Γενικός Επιθεωρητής

Παναγιώτης Μέρκος

Ευτυχία Μισύρη

Συνημμένα:

α/α.

Εγγραφο

1. CD με φωτογραφικό υλικό από την κοινή επιχείρηση ΕΥΕΠ-ΟΕΠΤΑ / Δ/σης Τροχαίας Αττικής της ΕΛ.ΑΣ. στην περιοχή Αλιάρτου-Κάτω Τιθορέας

Αποδέκτης
Γενικός
Επιθεωρητής
Νοτίου Ελλάδος
ΕΛ.ΑΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΝΟΜΗΣ:-

Β. Αποδέκτες προς κοινοποίηση:

1. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
 - α. Υπουργό κ. Χ. Παπουτσή Κανελλοπούλου 4, ΤΚ 101 77, Αθήνα
 - β. Γραφείο Υπουργού, (Αποστολή με Fax 2106929764)
 - γ. Γενικό Γραμματέα, κ. Οικονόμου Ελευθέριο (αποστολή με Fax: 2106915388)
 - δ. Γεν. Αστυνομική Δ/ση Αττικής
Γενικό Αστυνομικό Δ/νη Αττικής, Υποστράτηγο κ. Λιούκα (αποστολή με Fax: 2106440880)
 - ε. Δ/ση Τροχαίας Αττικής
Υποστράτηγο κ. Κρόκο, (αποστολή με Fax: 2105284203)
 - στ. Δ/ση Τροχαίας Αττικής /Ο.Ε.Π.Τ.Α.
Υπ' όψιν : Προϊστάμενου κ. Πετρόπουλου, (αποστολή με Fax: 2105284203)
Θ. Δεληγιάννη 24-26, ΤΚ 104 38, Αθήνα

2. ΥΠΕΚΑ

- α. Υπουργό κ. Γ. Παπακωνσταντίνου, Λ. Μεσογείων 119, 1092, Αθήνα
- β. Γραφείο Υπουργού Λ. Μεσογείων 119, 1092, Αθήνα
- γ. Γραφείο Ειδικής Γραμματείας Επιθεώρησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας
Λ. Μεσογείων 119, 101 92 Αθήνα (Αποστολή και με e-mail: karavasiliim@eka.ypeka.gr)
- γ. Τμήμα διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων
Πατησίων 147, 112 51, Αθήνα (αποστολή στο Fax: 2108663963)

3. Αντιεισαγγελέας Αρείου Πάγου κ. Ε. Ρ. Παπαδάκης
Λεωφ. Αλεξάνδρας 121, 115 10 Αθήνα (Αποστολή στο Fax: 2106411523)
4. Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης
Κηφισίας 1-3, 115 23 Αθήνα

Γ. Εσωτερική Διανομή:

1. Χρονολογικό Αρχείο Γενικής Επιθεώρησης
2. Αρχείο Τομέα Ν. Ελλάδος
3. Ο. Καλμπόπουρου
4. Π. Φωτάκη
5. Μ. Νικηφοράκη